BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
33 B
8

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

47.5.15.
47
C
15.

Digitized by Google

282 1

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

SVBTILIVM OMNIVM FACILE' PRINCIPIS,

In triplicem Ariſtotelis Philoſophiam;

Phyſicam , Metaphyſicam , & Ethicam, caſtigatiſſimæ lucubrationes.

Poſt longas vigilias, poſt diutinos labores, ac ſumptus eò rem hac noua noſtra editione deduxiſſe arbitramur, præuia Fratris Ioannis Balainij Andrii Franciſcani Conuentualis ope: vt nihil, quod vel ad integritatem, vel ad decorem pertineat deeſſe videatur.

Cum Indice copioſiſsimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, Apud hæredes Melchioris Seſſæ. M D LXXI.

12. 33. C. 8

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

A

AB æterno, & perpetuũ differunt 132.d
Abſtinẽtia an poſsit differri in caſu extremæ neceſſitatis 367.d
Accidens non dicitur ens, niſi quia entis, quomodo 3.b
Accidens abſolutum cur negauerunt Philoſophi poſſe eſſe ſine ſubiecto 22.b
Accidens an poſsit eſſe principium actiuum generandi, vel corrũpendi ſubſtantiã 206.g
Accidens dupliciter 327.g
Accidentia an ſint compoſita ex materia, & forma 32.b
Accidentia diuerſa an arguant diuerſas ſpecie cãs 228.c
Accidentia an magnam partẽ conferant ad cognoſcendum quod quid eſt 252.f
Actio quotuplex 64.a
Actio, & paſsio quomodo ſunt vnus motus; & in quo ſunt ſubiectiuè ibid.c
Actio, & factio an differant. 392.b
Actus duplex 309,b
Actus entitatiuus, & actus formalis quid 37.g
Actus humani liberi non reguntur à cœlo 221.c
Actus omnis an ſit circa ſingularia 309.b
Actus, vt moraliter dicatur bonus, quid requirit 355.h
Actus potentiarum, & habitus circa ſingularia, vel circa vniuerſalia ſunt 394.h
Actus difficilior, an melior. 377.f
Aeris media regio vnde frigida 222.c
Aer aſcendens an aſcendat violenter 184.h
Aeternitas quid, & cuius eſt mẽſura 93.b
Aeuum quæ menſura ibid.d
Affabilitas an ſit virtus 374.f
Agens duplex 142.e
Agens aliquando cur fortius agit in diſtans, quam in non diſtans 124.c
Agens, & patiens, an debeant cõicare in materia 201.a
Agens in agendo an repatiatur ibidem,b
Agens,& patiens idem eſſe non inconuenit 270.a
Agens quomodo nobilius paſſo. 281.b
Agere in aliud tripliciter 93.h
Albedo an poſsit eſſe ſine quantitate 20.g
Alterans, & alteratio duplex. 163.d,296.e
Alteratio per ſe an ſit ad qualitates primæ ſpeciei, & ad formas 124.g
Amicitia quotuplex,& an ſit virtus moralis 336.a,b
Angelus quomodo eſt in loco 79.h
Angelus quõ mouetur 118.f, 119.a,h,154.e
Angelus an alteretur 120.h
Angelus ſi creatus fuiſſet ab æterno;

æternorum poſt mediã horã po tuiſſet aliquid operari 135.c
Anima quid 256.f,& inde
Anima dupliciter 250.g
Anima quomodo differt à cæteris formis Ibid.h
Anima quomodo mouet. 119.h 154.e
Anima an alteretur 120.h
Anima an poſsit informare non quantum 251.a
Anima quomodo eſt de numero diſſicillimorum 252.d
Anima an poſsit diſtinctè cognoſci à nobis 252.h
Anima omnis an dicatẽ eſſe ſubſtantia 256.c
Anima ſeparata quare non ſentit 258.b
Anima ſenſitiua, & vegetatiua an extendatur ad extenſionẽ corporis;& an habeant idem eſſe cum eſſe totius. Ibid. c,d 254.d
Anima an ſit tota in toto, & tota in qualibet parte totius. Ibid.f
Anima humana an ſit immortalis 282.f
Anima an habeat rationes proprias, quibus non communicet corpori 254.b
Anima ſeparata an intelligat quiditates ſibi notas ante ſeparationem an ſire poſsit de nouo,vel præteritorũ recordari 287.f
Animæ cõſideratio an pertineat ad philoſophũ naturalẽ 250.f
Animalia an moueãt ſeipſa 140.c
Animalia an poſsint habere notitiam complexam. 276.b
Animalia cæca cur melius impinguantur. 297.a
Animalis motus qualis 140.g
Animalis pars an ſit animal. 259.b
Animalis definitio quomodo intelligenda ibid.
Animaſtica ſciẽtia an dignior & nobilior cæteris naturalis philoſophiæ partib⁹ 250.d.252.b
Animaſticorum librorum ſubiectum quod 251.b
Ante omnẽ motum eſt motus;& motus eſt ante omnẽ motum differunt 119.d
Appetibile dupliciter 252.a
Appetibile propter ſe tantũ an perfectius appetibilis propter ſe,& propter aliud 337.a
Appetitus triplex 38.h.338.f
Appetitus ſenſitiuus, & appetitus intellectiuus cur dicuntur cognoſcitiui 351.b
Apprehẽſio veritatis rerum an poſsibilis 316.b
Aqua vt fluat, & refluat; quid requiritur 233.b
Aqua propriè frigida eſt ibid.f 234.g
Aquarum quæ melior 233.g,h
Aquæ fontalis an naturaliter aſcendant ad orificium montis 228.f
Aquæ fluuiorum, & fontium quando maiores 229.a
Aquis fontalibus vnde variæ qualitates 233,c
Ars dupliciter 312.g
Ars,& virtus an ſint circa difficilia 347.c
Ars, prudentia & ſcientia quomodo differunt 396.b
Artes an dicantur eſſe virtutes 393 c
Aſina prægnans ſi fuiſſet producta ab æterno an potuiſſet generare in inſtanti æternitatis 135.b
Aſſenſus veritatis rerum cũ certitudine an poſsibilis 316.c
Aſtra omnia an habeant lumen a ſole 177.h

Aſtra

Aſtra quómodo calefaciũt hæc interiora 179.a
Aſtra omnia an ſint eiuſdẽ ſpecies 181.b
Aſtrologia quomodo eſt ſcientia media 50.d
Auctio viuentis duplex 194.f
Augeri aliquid an verum, 194.c
Augmẽtabilis an qualibet pars augeatur 193.d,h
Augmentatiua an ſit potentia 263.h
Augmẽtatio quomodo fit 264.a
Aues cur non mingunt 297.c

B

Baculus in aqua vnde apparet fractus 246.g
Baſiliſcus quomodo oculis inficit hominem 273.d
Bona corporis quatruplicia. 334.e
Bona corporis, cum reliquis bonis exterioribus an requirantur ad fœlicitatem 339.c
Bona propria an poſſit quis ad libitum dimittere 369.b
Bonitas & malitia quomodo opponuntur 356.b
Bonitas & malitia quomodo attribuuntur habitui 347.g
Bonum multiplex. 251.h, 332.b
Bonum ſimpliciter dupliciter. 330.h
Bonum an omnia appetant. 332.b
Bonum an contrarietur bono. 338.f

C

Cæci à natiuitate an ſapientiores ſurdis à natiuitate 294.b
Calefacta cur magis fetent, quã infrigidata 296.g
Caliditas ignis, & caliditas aeris an eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ 305.d
Cardinales virtutes quæ, & cur ita dictæ 358.b,f
Carnes cur citius putreſcunt in æſtate, quam in hieme 297.a
Carthuſienſium ſuperſtitio. 367.g
Caſtitas quid, quotuplex, & aliæ de ea conſiderationes. 366.g
Caſus quid 57.f
Caſus & fortuna an ſint cauſæ agentes 58.e
Caſus & fortuna in quibus ſiunt 59.a
Cauſa quotuplex 8.d, 48.g. 49.a d, 50.f, 316.h
Cauſa exemplaris, quæ cauſa. 49.g
Cauſa quomodo cauſat 50.a
Cauſa finalis an detur 51.c
Cauſa in actu & effectus in actu an ſimul ſint, & non ſint. Ibid.h
Cauſa, prima an magis influat in effectum, quam ſecunda 52.b
Cauſa prima quicquid poteſt cũ cauſa ſecunda, poteſt ſe ſola; quomodo 40.a
Cauſa naturalis, indeterminata, & libera quo differunt. 350.d
Cauſæ plures quomodo concurrunt ad eundem effectũ 49.g
Cauſæ ad cauſatum an neceſſaria connexio 50.a
Cauſæ an coincidant adinuicem Ibid.b
Cauſæ eſſentialiter ordinatæ an abeunt in infinitum 316.h
Cauſarum circulus an detur. 52.b
Cœli an differant ſpecie 157.h
Cœlum an ſit ens phyſicum. 32.b, 154.d
Cœlum an poſſit generare cœlum ex igne: & in ſe ignem con-

conuertere 32.d
Cœlum an incorruptibile eodẽ modo, quo elementa ibid.e
Cœlum quo motu mouetur. 154.d
Cœlum extra an ſit aliquid. 162.b
Cœlum an moueatur cum fatigatione; & an in eo realiter reperiantur ſex differentiæ poſitionum 170.d
Cœlum ex mente Ariſtotelis an ſit formaliter animatum 171.g,257.e
Cœlum quõ agit in hæc inferiora 172.b,221.a
Cœlum ſi non moueretur,an eſſet generatio rerum ibid.c
Cœlum aliud poſt cœlum ſtellatum an detur ibid.
Cœlum an ſit ſphericæ figuræ. 173.c
Chaunotes quid, 372.d
Chimera differt à Petro: an cõcedenda 30.d
Circa triplicem habitudinẽ dicere poteſt 39.c
Circuli ecentrici, concentrici,& epicicli,an dentur 172.g
Circulus in cauſis an detur. 52.b
Clementia an differat à manſuetudine 373.f
Cognitio duplex 315.b,316.e
Cognitio perfecta an requirat omnes cauſas 8.b
Cognitio vna perfectior altera dupliciter 10.d
Cognitum an ſit realiter in cognoſcente 253.e
Color quid, quotupliciter, & vt videatᷣ,quid exigit 295.c,f,g
Colores medij an componãtur ex extremis 296.a
Colobom quid,& eius cõditiones 327.c
Cometa quotuplex, vnde, & quæ portenta indicit 223.d,g
Commenſurabilia omnia, an eadem menſura menſurentur 383.b
Communia an omnia ſint de iure naturæ. 390.a
Commutabilia an ſint menſurã da numiſmate. 384.c
Commutabilia quomodo appretianda. 287.g
Commutatio duplex. 380.f,& inde.
Comparatio quid,eius cõditiones &c. 127.b & inde
Comparatiua dupliciter exponuntur. 24.d
Complexio quotuplex. 214.a 309.a
Conceptus connotatiuus quid, 316.f
Concluſio quomodo dicitur neceſſaria. 5.e
Concupiſcentia quotuplex, & quãdo ea continget peccare 364.a
Concupiſcibilis vbi ſita. 287.d
Condenſatio an ſit poſsibilis. 88.a
Confuſum apprehendere, & cõfuſe apprehendere, differũt. 10.f,ſic diſtinctũ, & diſtincte
Conſtantia & pertinatia quomodo differunt. 353,a
Conſiliabile, & eligibile differunt. 356.h
Contactus duplex. 123.d
Continentia quintuplex. 13 h
Continui an ſint infinitæ partes 60.d,113.g
Continuum poteſt diuidi in omnem ſuam partem, an concedenda 71.e
Continuum an ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia 109.f
Continuum an componatur ex indiuiſibilibus 112.e
Contradictoria an admittant medium

medium 322.g
Contraria multipliciter 325.g
Contraria dupliçia 41.d
Contraria an ſimul eſſe poſsint in eodem ſubiecto 265.e
Contrarietas dupliciter 29.h
Contrarietas pœnes quid attenditur 265.f
Contrarietas vera, & formalis in quibus 214.g
Contrarietati motuum quid requiritur 157.d
Cõtrarium quomodo fit ex contrario 30 g,h
Contrarium an cauſet contrarium 200.a
Contrariorum ſi vnum eſt in rerum natura,& reliquum,quomodo 172.b
Corpora duo eſſe ſimul in eodẽ loco,an implicet 85.d
Corpa ſimplicia vniuerſi quot 156. a
Corpora cęleſtia qũo agunt in hæc inferiora 221.a,& inde
Corpora diaphana an ſint colorata 247.f
Corporeitatis forma an detur in homine 259.d
Corpus vnum & idem an ſimul in diuerſis locis eſſe posſit. 86.f
Corpus oẽ an moueatur 141.c
Corpus ſimplex an vno tantum motu moueatur 154.a
Corpus, quod nunq̃ moueatur localiter,an detur ibid.g
Corpus vnũ an ſimul pluribus moti bus moueri poſsit,155.c
Corpus aliud præter cœlum, & quatuor elementa, an detur 157.c
Corpus vt luceat, quid requirit 178.b
Corpus vnũ grauius alio in aere. an eodem grauius in aqua 184.a
Corpus vnum & idem an poſſit informari pluribus animabus 265.d
Corpus eſſe terminatum tripliciter 295.e
Corrumpi aliquid, dupliciter dicitur 309.h
Corruptio duplex 93.f
Corruptio in naturalib' an fiat reſolutio vſq; ad materiam primam 192.d
Corruptibile an neceſſario corrumpatur 162.f
Corruptum an poſsit redire idẽ numero 215.e
Creabile, & generabile differũt 163.e
Creatio, & generatio quomodo differunt 31.d
Creatio non oportet, quòd ſit inſtantanea.
Creatum eſſe,& fuiſſe ab ęterno an implicet 134.d

D

Dei ſcientia an poſsit augeri, vel minui 135.g
Delectationes multorũ an cõtrarientur ſibi inuicem 338.d
Deum neceſſario agere ad extra,dupliciter 16.h
Deus an poſsit creare motum 66,d
Deus an poſsit facere aliquod corpus ſenſibile actu infinitum 72.a
Deus an neceſſario agat ad extra 133.c
Deus quomodo immediatè põt aliquid cauſare 145 h
Deus an cognouerit ab æterno exiſtentiam poſſibiliũ 253.f
Diaphana corpora an ſint colorata 247.f
Diaphaneitas quid 295.e
Digeſtio multiplex 265.a
Difficultas cognoſcendi res, vnde

vnde 311.b
Dimenſiones in terminatæ, an ponendæ in materia prima. 38 d
Diſcholia quid 375.a
Diſpoſitio duplex 98.h
Diſtantia dupliciter. 162. e, 165.h
Diſtantia maxima, à qua viſu poſset videri an detur 271.d
Diſtinctè cognoſci dupliciter. 10.a
Diſtingui aliqua adinuicem dupliciter 20.b
Diſtributio duplex 380.f,381.b & inde
Diſtributiua, & commutatiua iuſtitia quid 379.b
Diuerſum multipliciter 325.h, 327.d
Diuiſibile dupliciter 110.a
Diuiſibilitas duplex 19.f
Domini hominis, hominum tres 385.d
Dormiẽtes an poſsint exercere operationes vigilantiũ. 305.f
Dormitio duplex 304.d

E

Ebrius an poſsit peccare mortaliter 354.g
Effectus quomodo dependent à cauſa 51.g
Effectus vnius & eiuſdem an poſsint eſse plures cauſæ.50.f
Electio quomodo differt à volitione 356.d
Electio cuius eſt; finis, an eorum, quæ ſunt ad finem. 356.c
Elementa quomodo manent in mixto 197.f.213.c
Elementa quomodo dicuntur corpora ſimplicia 201.g
Elementa nullius odoris ſunt; ſaporis, lucis, aut coloris 204.a,c
Elementa à quo conſeruantur in proprijs locis 205.c
Elementa an ſint pura 207.f
Elementa, ſi eſſent infinita; an infinitæ eſſent contrarietates. Vel an quodlibet haberet infinitas qualitates. 212. e, 213 a
Elementa an ſint generabilia, & corruptibilia 232.a
Elemento ex vno quando generatur aliud; an remaneat aliquod accidens abſolutum. 212.c
Elementorum formæ ſubſtantiales an intendantur 100.c
Elementum quomodo dicitur prædominari mixtis 156.d
Elementum graue ſimpliciter, vel leue ſimpliciter, vel graue & leue in reſpectu ad detur 183.e
Elementum in proprio loco an habeat grauitatem 185.a
Elementum quodlibet an determinet ſibi vnam qualitatem in ſummo 206.b
Elementum vnum an immediatè poſsit transmutari in aliud 211.a
Elementum tertium ex duobus elementis an poſsit generari 212.a
Eligibile propter aliud dupliciter 337.b
Eligibile dupliciter 346.b
Eligibile quomodo diuiditur. 346.b
Ens multiplex. 63. e, 214. f, 257.a
Ens, & res ſynonimè ſe habent 2. h
Ens quomodo diuiditur 3.a
Ens an ſit obiectum adæquatum noſtri intellectus 286.h

Ens inquantum ens an ſit ſubiectum in Metaphyſica 3 f 2.a
Ens, & vnum an dicant eandem naturam. 322.b,523.b
Ens per accidens quid, quotupliciter, & an de eo ſit ſcientia 329.b,h
Entia naturalia an ſint determinata ad maximum, & minimum 23.h,27.e
Entia naturalia multiplicia. 24.c
Entia naturalia an habeāt principium actiuum ſuæ generationis,& corrup. 43.b
Entis paſsiones, duplices, & an ordinata inter ſe 312.d
Epiitia an ſit virtus &c. 388.g
Eſſe duplex 323.e
Eſſe in loco quotupliciter. 20.d
Eſſe ſub modo quantitatiuo, & non quantitatiuo quid. 22.e
Eſſe in actu, & eſſe in potentia dupliciter 37.g,h
Eſſe cognitum quid. 253 h
Eſſe realiter an diſtinguetur ab eſſentia, & exiſtentia. 323.d
Eſſe, quando prædicatur de aliquo, quàm entitatem dicit. 35.d
Eubulia quid 395.d
Euidentia duplex 316.d
Eutrapelia quid 376.b
Ex, multipliciter. 30. g, h, 342.a,b
Ex nihilo nihil fit, an verum. 26,f
Ex albo fit muſicum per accidens, quomodo 31.e
Exhalatio, & vapor an ſint corpora 222.b
Ex forma, & materia fit magis vnum per ſe quam ex ſubiecto, & accidente quare 257.b
Expergefactio duplex 304.d
Experientia dupliciter. 312.f
Extenſio an diſtinguatur realiter à ſubſtantia, & quantitate 15.b
Extrema quomodo opponuntur 348.f
Extremum an demonſtretur per extremum 312.f
Extra cœlum an ſit aliquid. 162.b
Ex alio multipliciter 327.a

F

Fœlicitas dupliciter 335. h, 337.g
Fœlicitas an ſit quid ſufficientiſſimum ibid.f
Fœlicitas an conſiſtat in bonis exterioribus, in honoribus, in voluptatibus, in operatione, in virtute,in bono ſeparato 333.g & inde
Fœlicitas an ſit de numero honorabilium, & laudabilium 339.e
Fœlicitati an requiratur vſus virtutis 339.a
Falſum multipliciter 327.f
Fatigatio quid,quomodo,& vnde 170 g
Fatum quid 58.d
Figura duplex 45.g
Figura quæ entitas, & an diſtinguatur à re figurata ibid.
Finalis cauſa an detur, & quomodo cauſat 51.c,e
Finis quid, & quotuplex. ibid. d,337.b,346.e
Finitum per ablationem finiti an tandem conſumetur. 26.f
Firmitas veritatis, & firmitas aſſenſus quid 316.c

Fontes,

Fontes, & fluuij quomodo generantur, & quales eorum aquæ 234.c
Forma quotuplex. 30.e,194.b
Forma quomodo eſt magis natura, quam materia 44.b
Forma mixti, & forma elementi quæ nobilior 198.e
Formæ intenſibilis an ſit dare primum intenſum 125.c
Fortis imaginatio tranſmutat corpora, an verum 278.a
Fortitudo an ſit virtus, quotupliciter, circa quæ, & aliæ quam plures de ea conſiderationes 357.c, & inde per longum proceſſum.
Fortuna an detur, quid, quotuplex, & quotupliciter. 56.e, & inde.
Fortuna, & caſus an ſint cauſæ agentes 58.e
Fulgor oculorum an ſit in oculis 294.e
Fluxus, vel motus diſtinctus à ſubiecto, & ab alterabilis an detur 64.e

G

Galaxia ex qua natura ſit. 223.h
Generabile & corruptibile, dupliciter 38.g
Generabile, & creabile differunt 163.e
Generabile, & corruptibile; ingenerabile, & in corruptibile an ſint idem 164.a
Generari an poſsit aliquid, & ſolú durare per inſtans. 147.d
Generare ſibi ſimile, an ſit opus naturaliſsimum in viuentibus 264.b
Generatio quotuplex & quotupliciter. 43.b, 44.h, 100.h, f, 190.h
Generatio, & creatio quomodo differunt 31.d
Generatio quomodo poteſt dici mutatio realis 35.d
Generatio eſt mutatio huius totius in hoc totú, quomó. 40.e
Genertio an ſit mutatio ſucceſſiua 100.b
Generatio quomodo dicitur naturalis 107.e
Generatio quomodo ſit. 274.b
Generatio an ſit alteratio. 191.g
Generatio vnius eſt corruptio alterius, quomodo ibid.d
Generatio ſimpliciter an detur 190.f
Generationibus an abitur in infinitum 216.b
Generationis terminus duplex 190.h
Generatiua an ſit potẽtia. 263.h
Genita, & corrupta duplicia 192.e
Genita ex putredine, & genita ex ſemine an eiuſdem ſpeciei 265.b
Genito, & in corrupto an maneat aliqua forma ſubſtantialis, vel accidentalis 192.g
Genitum & corruptum duplex Ibid.
Genus multiplex 327.b
Gnome quid 395.f
Grando quomodo, & vbi generatur, & eius accidentia 226.h 227. h
Graue multiplex 138.f
Grauia, & leuia an moueantur localiter ex ſeipſis 138.d
Grauia æqualiter & inæqualiter ſecundum ſpeciẽ quid. 184.h
Grauia ſimpliciter, & in reſpectu qd, & quotupliciter. 183.g
Grauia & leuia à quo mouentur 185.h
Grauia an appetant deſcendere, & leuia aſcendere per lineas breuiſsimas 186.f
Grauia quotupliciter aſcendunt 228.g

Grauitas & leuitas quid dicuntur, formæ ſubſtantiales, an qualitates motiuæ 185.d
Grauitas terræ, & grauitas aq̄ an ſint eiuſdē rationis. 208.b
Guſtus an ſit ſenſus neceſſarius animali 286.f

H

Habere multipliciter 326.h
Habitus multipliciter 326.g
Habit⁹ ſcientific⁹ quotuplex 4.g
Habitus alicuius duplex finis. 361.h
Halo quomodo, & quando generatur 247.a
Halo apparens circa candelas, vbi eſt 248,b
Hiatus, & voragines an appareant nocte ſerena 223.b
Hoc ſit hoc,an vera de ſubiecto 36.c
Hominis duplex finis 346.e
Hominis quælibet pars, an ſit homo 259.b
Hominum tria genera 333.c
Hominum quintuplex ſtatus 345.f
Homo maximus an detur. 24.f
Homo,qui nunc generatur; an ſit mutatus localiter 66.b
Homo vltra animam intellectiuam an habeat etiam ſenſitiuam 260.d
Honeſtum multipliciter 346.b
Honorabile,& honeſtum idem 251.h
Humida duplicia 232.h
Humiditas,& ſiccitas quomodo dicuntur qualitates paſsiua 204.b
Humidum an ſit ſubiectum odoris 296.b

I

Iactantia quid 375.f
Idem numero tripliciter 18.d
Idem inquantum idem ſemper natum eſt facere idem, quomodo 216.a,240.e
Ignis maximus an detur. 25.b
Ignis quomodo augmentabilis in infinitum Ibid.d
Ignis in concauo orbis lunæ an corruptibiles 309.d
Ignorare quid dupliciter. 353.d
Ignoranter facere, & peccare propter ignorantiā differunt 353.h
Illiberalitas quid, & an peior prodigalitate 369.d
Immediatè qualem propoſitionem facit 111.h
Immediatum dupliciter 110.h
Impetus duplex 146.g
Impreſsio tripliciter 220.e
Impreſsiões meteoricas quomodo poſsumus perſuaderi eſſe in cœlo 222.a
Impreſsiones ignitæ naturaliter an violenter generant ibid.g
Impoſsibile eſt idem ſimul eſſe & nō eſſe,an ſit primum principium firmiſsimum, & euidentiſsimum 323.g
Indiuiſibile an poſsit moueri, vel alterari 119.g,& inde
Indiuiſibile additum indiuiſibili nō facit maius 110.d
Indigentia humanæ naturæ an ſit menſura commutabilium 383.g
Infantes cur melius dormiunt viris 305,d
Infinitum inquantum infinitum an ignotum 25.h
Infinitum dupliciter ibid. 59.h
Infinitum in actu an detur. 59.f
Infinitum quis terminus 70 h
Infinitæ partes ſunt in continuo quomodo Ibid.
Influentia quid,& quomodo differt à lumine 221.a,b
In hac parte horæ deus, poteſt
creare

creare vnum lapidē &c. 71.h
Iniuſtificans an iniuſtus. 386.d
Iniuſtè facere quis ſibimet an poſsit. 390.d
Iniuſtum facere an peius quam iniuſtum pati 390.f
Incenſibilitas, an ſit vitium. 364.f
Inſtans quæ menſura 95.e
Inſtans an poſsit corrūpi 95.g
Inſtrumentū multipliciter 123.a
Intellectio duplex 286.a
Intellectio prima an fuit à caſu 58.b
Intellectio à quo cauſatur. 280.b. 281.b
Intellectui cui res ſunt difficiles cognitu 252.d
Intellectus abſtrahit ab hoc, & nunc, quomodo 253.d
Intellectus poſsibilis an ſit pura potentia 279.h
Intellectus, & obiectum quomodo integrant vnum principium totale 280.d
Intellectus quo intelligit. ibid.h
Intellectus agens, & intellectus poſsibilis an diſtinguantur. ibid.
Intellectus an debeat eſſe denudatus ab eo, quod intelligit. 282.d
Intellectus obiectum, an ſit etiā obiectum voluntatis. 285.h
Intellectus obiectū quod. 287.b
Intellectus an ſe ſe intelligat. 286.d
Intellectus noſter pro ſtatu iſto an poſsit cognoſcere ſubſtantias abſtractas. 315.h
Intelligere quæ operatio. 257.h
Intelligibile finitam intelligibili finito repugnat. 25.h
Intelligens aliquid an determinet voluntatem ad illud 58.e
Intelligentem an oporteat phātaſiari. 282.c
Intuitiua cognitio an requirat omnes cauſas. 8.f
In vnoquoque genere eſt vna prima contrarietas, quomodo 29.h
Inuoluntarium, & non voluntarium, differunt. 353.c
Inuoluntarium, an ſit triſte. 354.c
Ira, vel iraſcibilitas quid. 373.e & inde.
Iracundè facta an ſint delectabilia 354.e
Iraſcibilis vbi ſita 287.d
Iris, qualis, quotuplex, & vbi 247.d, & inde.
Ironia quid 375.f
Iudex an debeat iudicare ſecundum allegata, cum aliter de facto ſibi conſtat 387.h
Iudex corruptus, & pars corrūpens vter eorum magis peccat 388.d
Iuſtitia quid, quotuplex, an ſit virtus, & plures eius conſiderationes 376.e, & inde
Ius naturale an detur 385.c
Ius poſitiuum an differat à iure dominatiuo, paterno, & vxorio. 384.g
Iuſtum multiplex 385.g
Iuſtum, lex, iuſtitia, & iuſtificatio differunt 377.d
Iuſtū & æquale contra paſſum an idem 382.e

L

Laus quid, & quomodo differt ab honore 339.f, g.
Leue ſimpliciter, & in reſpectu quid 183.g, & inde
Leuitas aeris, & leuitas ignis an eiuſdem rationis 208.b
Liberalitas quid, an virtus, & aliæ de ea cōſiderationēs 367.f
Liberi omnes an æqualiter ſimus iure naturali 389.h
Linea triplex 245.f

Lineæ

Lineæ an ſint ponenda indiuiſibilia 111.g
Locus quotuplex,& quotupliciter 77.f,78.b,h
Locus quæ entitas,& in quo ſubiectiuè 77.d
Locus an æqualis locato 78.a
Locus an terminus corporis cōtinentis ibid.e
Localis motus quid 154.f
Lotio capitis, & pedum quomodo proſit memoriæ 299.f
Lucrum an ſtet cum iuſtitia. 380.d
Ludorum defectus, & exceſſus 375.h
Lumen quid 245.f
Lumen ad lucem videmus in aere 247.e
Lumen an requiratur ad videndum 276.f
Lumen quomodo differt à luce ibidem,g
Lumen quomodo cauſat calorē in his inferioribus 170.e
Luna quomodo recipit lumen à ſole 178.c
Luna an dominetur humidis. 232.h
Lux,& opacitas quomodo differunt 295.d
Lux in his inferioribus an cōn ſequatur mixtionem qualitatum primarum cōtrariarum. 204.c

M

Macula apparens in luna, quid 179.d
Magnanimitas quid, circa quæ, an virtus moralis &c. 371.c
Magnes quomodo attrahit ferrum 124 a
Magnificentia quid,quotupliciter,an virtus,& aliæ de ea cōſiderationes 370.a
Magnitudinis an infinitæ partes eiuſdem proportionis. 113.g
Maius quid 71.e
Malum quotupliciter,& quotuplex 332.f,345.d,359 c
Manſuetudo an ſit virtus 373.c & inde.
Mare multiplex 233.a
Mare exiſtens in proprio loco, an debeat fluere, & refluere 231.b,332.d
Mare,& aqua an idem ibid.h
Mare an ſit generabile, & corruptibile, & ex quo. ibid.
Mare vnde ſenſum 234.a
Mater quomodo concurrit ad generationem 280.e
Materia dupliciter 2.b
Materia ſecluſa quantitate, an ſit in loco 20.d
Materia,& priuatio an ſint vnū numero & an differant ſpecie 36.b
Materia deformis an ſit entitas actualis 37.d
Materia an ſolum cognoſcibilis per analogiam ad formam 38.c
Materia an generabilis, & corruptibilis ibid.g
Materia an appetat formā propter priuationem ibid h
Materia an posſit eſſe ſine forma 39.d,40.b
Materia an ſubiectum vnicuique, & an realiter diſtinguatur a ſua potentia 40.f
Materia & forma quō dicuntur relatiuè 50.e
Materiæ duplex potentia 41,a
Maximum triplex, & quomodo datur in natura 24.d,e
Maximum,& omnia comparatiua, & ſuperlatiua dupliciter.

ter exponuntur 24.d
Medicus per ſe ſanat,& non per ſe ędificat 38.f
Medium quotuplex 322.g
Medium quomodo componitur ex extremis 198.d
Medium rei,& medium quò ad nos quid 347 f.348.b
Meliſſus,quomodo probabat im vnum eſſe 14.c
Memoria quid,cui, & quorum, & quotupliciter 298.g,& inde
Memoria quomodo fit 301.a
Memoria intellectiua, & ſenſitiua an ponenda. 399.h.300.d
Memorantur, benè qui, & quæ côferût memorationi. 299.d & inde.
Menſura quotuplex 92.g
Menſtruoſi mulier quomodo maculat ſpeculum 273.d
Meret ne quis magis, ſi pro alijs orat, ſicut pro ſe ſolo. 377.h
Metaphyſica, quæ ſcientia. 315.e
Metaphyſici an ſit conſiderare quiditates rerum 313.d
Meteorologicorum an ſit ſcientia 219.h
Meteorologica cur dicunt mixtam imperfecta 220.f
Minimum an detur 27.e
Miſeria qnomodo opponitur felicitati 335 f
Mixtio,& mixtum quid, & quotupliciter 198.g
Mixtum exiſtens circa mediû, vel terrã an componatur ex quatuor elementis 213.b
Mixtû an poſſit eſſe ſimpliciter, & perfectè temperatum in qualitatibus 213.h
Mixtum an moueatur ad motum elementi prædominantis 156 d
Mobile multiplex 85.c,154.e
Mobile an prius pertranſeat ſpatium æquale vel minus,quam maius 118.g
Mobile pluribus motibus ſimplicibus an detur 155.b
Mœcans propter lucrum, quomodo dicendus 380.a
Monſtra in quibus fiunt, & à quibus cauſis 60.b
Monſtra an dicant perfectionem 158 e
Montes in terris quomodo cauſantur 229.b
Moralis ſcientia an poſsit iuuenibus 332.h
Moralis virtus vnde dicta 391.d
Mors quotuplex 308.g
Motor primus de cuius conſideratione eſt 132.f
Motor primus an vnus, in partibilis, infinitus, &c. 144. g, 146.b,147.a
Motiua potentia ſecundum locum duplex 287.f
Motus quid 63.f,65.h.114.e
Motus multiplex 21.c,42.g,43.b
Motus quotupliciter 192.e
Motus, vel fluxus, diſtinctus à ſubiecto, & ab alterabili, an detur 64.e
Motus ſi ignoretur, an neceſſe ſit ignorare naturam 62.f
Motus localis an diſtinguatur à mobili, & à loco 65.b
Motus eſt, an concedenda. ibid.f
Motus ſucceſsiuus in vacuo, an detur 85.b
Motus ad quæ prædicamenta eſt 98.e
Motus termini duplices 99.a
Motus vnitati an neceſſario requiratur vnitas têporis, 102.e 105.b
Motus differunt ſpecie, ergo & termini,an valeat 105.g
Motus omnis an regularis, vel irregu-

irregularis 106.b
Motus differentes ſpecie, vel genere an poſſint cõtinuari adinuicem ibid.d
Motus an contrarietur motui, & quies quieti 107.a
Motus reflexus quis, & quomodo mobile in eo quieſcit 107.f
Motus an componatur ex indiuiſibilibus 110.e
Motus an contineat indiuiſibilia 111.d
Motus, an implicet, quod fiat in inſtanti 117.d
Motus ſucceſſio vnde 118.c
Motus omnis an omni motui comparabilis 126.h
Motus velocitas, vel tarditas pœnes quid attenditur 128.h
Motus animalis an naturalis 140.g
Motus ſimplex cur dicitur 154.h
Motus, vt ſint contrarij, quid requiritur 157.d
Motus naturalis an velotior in fine, quam in principio 174.e
Motus an calefaciat hæc inferiora 221.h
Motus animalis principiũ adæquatum quod 287.d
Mouens duplex 123.a,g
Mouens in mouendo mouetur, quomodo 63.g
Mouens an ſit ſimul cum moto 122.f
Mouens per ſe quomodo diuiditur in partem per ſe mouentem, e per ſe motam 139.h
Mouentibus & motis an ſit proceſſus in infinitum 123.g
Mouere quid 122.h
Moueri deorſum triplex 139.f
Moueri à ſe multipliciter 140.d
Moueri localiter dupliciter 21.d 79.e
Moueri localiter vnde dicitur 79.d
Moueri per accidens dupliciter 98.e,105.d
Moueri per ſe, & primo differunt 98.f
Moueri, vt poſſit aliquid, quid requiritur 99.g
Mulieres cur imberbes 297.a
Multitudo actu infinita an detur 73.d
Multiplicitas duplex 322.c
Mundus tripliciter 158.a
Mundus an ſit æternus 131.h, 163.e
Mundus an ſit perfectus 157 h
Mundus quomodo vnus 158.e
Mundus an poſſit eſſe plures 161.d
Mundum inferiorem, an neceſſe ſit eſſe contiguum lationibus ſuperioribus, vt ab eis gubernetur 220.g
Muſica quomodo eſt ſcientia media 50.d
Mutatio ſubſtantialis quotuplex 30.f
Mutatio quotupliciter 110.b
Mutatum eſſe in motu an detur 119.b

N

Natura multipliciter 43.e
Natura quomodo eſt determinata ad vnum 44.a
Natura quale principium ibi.c
Natura intendens monſtrum, an producat monſtrum 59.e
Natura eſt, non eſt per ſe nota. 63.d,43.h
Naturæ duplex proceſſus in generando 44.h
Naturali philoſopho an contingat conſiderare de omnibus rebus 5.c
Naturalis ſcientiæ duplex proceſſus 7.d

Natura-

Naturalis quomodo procedit à notioribus nobis, ad notiora naturæ 7.f
Naturalis res quotupliciter 31.g
Neceſſaria, & perpetua an habeant cauſam ſui eſſe. 132.h 135.f
Neceſsitas indiſpoſitionibus vnde 59.e
Negātes prima principia à quo ſunt redarguendi 13.h
Negatio duplex 30.e
Negatio & priuatio in genere, idem 34.c
Nigredo an ſit priuatio albedinis 295.h
Nimis accidentia 227.g
Nocendi gradus 386.k
Nocumentum inferre, & iniuſti ficere an idem ibid.g
Non ens an poſsit eſſe principium 31.h
Nota nobis & naturæ an eadem 7.g
Notitia multiplex 8.d,g,10.h
Notitia ex notitia an fieri poſſit 21.g
Notitia omnis an ſit bona habenti 251.d
Notitiæ actuali habendæ an requiratur ſpecies intelligibilis 181. f
Non voluntarium, & inuoluntarium differunt 353.c
Numerus maximus an detur. 25.e
Numiſma hominum policię neceſſarium 384.d
Nutrimentum, quando conuertitur in ſubſtantiam aliti, an generetur de nouo aliqua forma 194.b
Nutrimentum cuius eſt obiectum 264 f
Nutritio dupliciter 194.h
Nutritio quomodo ſit 263.h
Nutritioni quæ, & quot requiruntur 264.g
Nutritiua an ſit potentia animę 263.h

O

Obiectum eſſe in ſe præſens, vel in ſua ſpecie quid 280.d
Obiectum cum intellectu quomodo integrat vnum principium ibid.
Obiectum cur non dicitur intelligere ſicut intellectus ibi. h
Obiectum creatum, & increatū quomodo differunt 287.a
Obiectum naturale dupliciter ibidem, b
Obiectum intellectus noſtri quod ibidem
Obliuio quotupliciter, & cui requiritur 300.h
Oculi luminoſi quomodo vident 246.f
Odores an conferant capiti 296.b
Omne per ſe diuiſibile habet partem extra partem &c. quomodo ſoluitur 20.b
Omne, quod fit, fit ex aliquo tanquam ex ſubiecto, quomodo 31.c
Omne, quod mouetur, partim eſt in termino à quo, & partim in termino ad quem quomodo 118.a,120.a
Omne, quod mouetur, ab alio mouetur, an verum 124.d
Omne generabile generabitur, an concedenda 164.d
Omne, & totum quomodo differunt 327.b
Omnes partes continui ſunt infinitæ, an concedenda 71.a
Opacitas, & lux quomodo differunt 295.d
Operatio immanens dupliciter alicui conuenit 258.a
Operationes potentiarum cum dicun-

dicuntur actiones 64.b
Operationes diuerſæ an arguant diuerſitatem cauſarū 228.c
Operationes communes animæ, & corpori dupliciter. 293.h
Operationes duplex ſcire habens 312.h
Operationes præcedentes, & ſequentes virtutem an eiuſdem ſpeciei 342.g
Operationes virtuoſæ tripliciter 343.a
Operationes violenter metu, ui &c. an ſint inuolūtariæ 352.b
Operationis bonæ circunſtantiæ 255.f
Oratio, in qua ponitur terminus abſolutus, quomodo exponitur 63.a
Orbiculare, & ſphericum differunt 173.h
Ordo cōcipiendi an prior ordine cōcipiendi diſtinctè. 11.c
Organa ſenſuum quę 295.a, &c.
Oppoſita multiplicia 325.g

P

Parmenides qua ratione probabat tantum eſſe vnum. 14.e
Pars dupliciter agit 183.h
Pars multipliciter 327.a
Pars ſecundum formam, & ſecundum materiā quid. 194.d
Partes motus non ſunt, eſt falſa 66.a
Paruorum naturalium ſpeculatio an neceſſaria 293.f
Paſsio multiplex. 386.e, 365.c
Paſsio multipliciter 326.g
Paſsiones animæ in quibus reperiūtur, & vbi. 338.e, 344.e
Paſsiones moderatæ à virtute duplices 345.b
Pater, & mater quomodo concurrunt ad generationem. 45.d, 49.d, h
Patiens voluntariè an patiatur iniuſtè 387.c
Pecuniæ an proſint ad vitam fœlicem 337.h
Peccare mortaliter an poſsit homo, cum ratióne non vtitur 354.f
Peccati grauitas, & leuitas quo modo cognoſcenda 34.e
Perfectio duplex 127.f, 341.e
Perfectum duplex 158.b
Perfectum multipliciter. 326.d
Periodus viuentiū quid. 215.b
Perpetua, & neceſſaria an habeant cauſam ſui eſſe 132.h
Perpetuum dupliciter 163.e
Perpetuum, & ab æterno, differunt 132.d
Per ſe multipliciter 326.f
Perſpectiua quomodo eſt ſcientia media 50.d
Phantaſia quomodo percipit ſua obiecta 272.f
Phantaſiatio, & ſenſatio quomodo differunt. 304.h
Phyloſophia totalis, & partialis quid 3.c
Philotimia quid 372.h
Phyſica præcedit alias ſcientias reales 2.f
Phyſicalium omnium concluſionū an ſit vnus habitus 4.f
Planetæ an moueantur pluribus motibus 180.e
Pluuia vbi, & quomodo generatur 226.f
Pluuia, ros, & pruina an differant ſpecie 228.b
Pluuia quomodo facit ceſſare, & commouere vētos 239.h
Pluuiæ ſigna, & accidentia quæ, & quot. 227.c, 229.e
Poſitiō quotupliciter 326.g
Poſsibile, & impoſsibile quotupliciter 326.b, c
Potētia duplex, & quale nomē.

40. h, 165. b, 166. b, 200.f, 262.h
Potentia dupliciter, & quomodo poſterior actu diffinitione 262 f
Potentia actiua an terminetur ad maximũ,quod põt. 264.g
Potentia paſsiua an terminetur per minimum, a quo poteſt pati 166.a
Potentia, potens impotentia, impotẽs multipliciter. 326.b
Potentia, & habitus dupliciter 394 h
Potentiæ an diſtinguantur per actus, & actus per obiecta. 262.d
Potentiarum animaſticarũ operationes cur actiones dicuntur 270.a
Practica notitia dupliciter 315.f
Practicum & ſpeculatiuũ quæ differentiæ 313.f
Primo cognitum nobis quod, & quotupliciter 9.c
Primo mutato initianti anti motum,immediate ſuccedit,&c. an concedenda 111.a
Primo dupliciter 124.d
Primus motor de cuius conſideratione eſt 132.f
Primus motor an vnus,imparti bilis,infinit⁹ &c. 144.g,147.a
Primum principium quale. 323.g,& inde
Principia duplicia 13.f
Principia ſubiecti philoſophiæ quotuplitia 14.g
Principia naturalia an ſint cõtraria 29.g
Principia rerum naturaliũ an tantum tria 31.f
Prĩcipia naturalia duplicia. 31.f
Principia naturalia an oporteat ſemper manere 32.e
Prĩcipia prima cõplexa an ſint naliter nobis cognita 315.e
Principia indemõſtrabilia multiplicia Ibid.
Priuatio multipliciter. 30.b,& multiplex 35.b,326.h
Priuatio quid &c. 33.h.34.a
Priuatio, & negatio in genere idem ibid.c
Priuatio an dicat entitatem poſitiuam ibid.h
Priuatio an poſsit eſſe cã. 35.b
Priuatio non eſt priuari quomodo ibid.f
Priuatio an diſtinguatur realiter à re priuata ibid.
Priuatiuè oppoſita hũt fieri circa idem, quomodo 304.b
Priuationes qũo diſtinguuntur adinuicem 34.d
Prius multipliciter 34.b,225.h
Proiecta à quo mouẽtur 146.e
Prodigalitas quid, & an extremũ liberalitatis, & an peior illiberalitate 368.h,369.f
Prodigus an poſsit repetere rẽ ſuã,malè à ſe expoſitã 387.f
Propoſitio ſcibilis quid 2.b
Propõnes de ablatiuo abſoluto triplicẽ ſenſũ habent 19.e
Propoſitione deſit ad propoſitionem deeſt, vel erit; valet conſequentia 36.d
Propoſitio de poſsibili,vt ſit uera; quid exigit 71.c
Proportione ęqualitatis,vel minoris an fiat actio 200.e
Profer uia quid 375.a
Prudẽtia qd,quotuplex,an virt⁹ moralis &c. 391.h,& inde
Pruinæ accidentia 227.f
Punctus quomodo mouetur. 119.h,120.h

Q

Qualitas ſenſibilis an posſit eſſe ſine quantitate 20.g
Qualitas, vel quãtitas maxima an detur 25.f
Qualitas infinitæ extenſionis an de-

an detur 72.f
Qualitas continuè aequiſibilis per motum an detur 101.d
Qualitas prima an agat in aliã. 204.d
Qualitates primæ an ſint quatuor 203.d
Qualitates multiplices ibid.f
Qualitates virtuales in elementis, vel in mixtis an ponendæ 204.f.& 205.b
Qualitates primæ an agant, & patiantur adinuicẽ 206.f
Qualitates ſenſibiles dupliciter 294.a
Qualitatibus primæ ſpeciei an ſit per ſe alteratio 124.g
Qualitatum ordo in agendo qualis 201.c
Quantitas an diſtinguatur realiter à ſubſtantia & qualitate 15.b
Quantitas eſt ratio, quare accidentia agant 22.e
Quantitati continuæ non primò conuenit ratio menſuræ an di 93.h
Quantum quotuplex 326.c
Quiditas rei materialis ab obiectũ noſtri intellectus 285.d
Quiditatiuè aliquid cognoſci tripliciter 316.e
Quidquid eſt cauſa cauſæ &c. 50.f
Quies an contrarietur motui, & quieti 107.a
Quies dupliciter ibidem, b
Quies an componatur ex diuiſibilibus 114.h

R

Radius triplex 245.e,h
Radius viſualis qũo refrangitur in occurſu medij 245.c
Rarefactio an ſit poſsibilis 58.a
Ratio duplex 2.g,282.b
Rationes ſeminales an ſit ponẽdæ 44.h,45.e
Ratio quomodo dominatur appetitui ſenſitiuo 340.d
Rationis ordo quomodo peruertitur 373.h
Rationalis vnde hõ dr̃ 276.d
Realiter diſtingui dupliciter. 35.f
Reflexio in aere cur melius facit videre oculos debiles, quam limpidos 246.g
Relationi an ſit motus 100.h
Reminiſcentia qũo fit 301.c
Repugnantia duplex 85.h
Rerum naturalium an ſit ſcientia 1.a
Res nâles quotupliciter 31.g
Res reales, extra animam exiſtentes triplićes 2.c
Res, & ens ſunt ſynonyma 2.h
Res, ſicut ſe habet ad eſſe, ita ad cognoſci 10.d
Res ſolum durans per inſtans, an detur 148.a
Reſpectus omnis an indiuiſibilis 78.a
Reſolui I aliud dupliciter 201.f
Ros, pluuia, & pruina an differant ſpecie 228.b
Roris accidentia 227.f
Rubedo matutina, vel veſpertina quid denotat 229.b

S

Sapientia an nobilior prudentia 398.f
Scibilis propoſitio quid 2.b
Scientia quid, cuius, & qualis. 1.f,g,h
Scientia ſpeculatiua realis quotuplex 2.e
Scientia de aliquo quotupliciter 5.e,220.c,329.b
Scientia quas cauſas habet 7.c
Scientia communis duplex 13.f
Scientia quomodo eſt de veris, & neceſſarijs 220.c
Sciẽtia omnes an de numero bonorũ & honorabiliũ 251. d,g

Scientia an ſit corruptibilis. 309.h
Scientia, ars, & prudentia differunt 396,b
Secundum, multipliciter 326.f
Semen quid, & an principiũ actiuum generationis 44 h,45.b
Semper dupliciter 132.c
Senes animale memorent 299.d
Senſatio, & phantaſiatio quomodo differunt 304.h
Senſibile dupliciter 20.g,271.d
Sẽſibile duplex eſſe habet 272.c
Senſibile poſitum ſupra ſenſum an faciat ſenſationem 273.a
Senſibilia communia quomodo ſentiuntur 271.b
Senſus quomodo ſingularium, intellectus vniuerſalium 10.a
Senſus an ſit potentia paſsiua. 268.f
Senſus an decipiatur circa ſuum ſenſibile proprium 270.d
Senſus quando percipiunt ſua obiecta 272.f
Senſus tactus an ſit vnꝰ: & quod eius obiectum ibid.g,h
Senſus exterioribus & interiores quot 273.c.276.b,277.e
Senſus agens an detur 275.d
Senſus interiores & exteriores quomodo differunt 275.h
Senſus an poſsit habere notitiã complexam 276.b
Senſus communis an detur ibid. h,& qualis 277.e
Senſus, & ſenſibile dupliciter. 393.h
Senſus an aduerſatur rationi. 340.c,344.c
Singulare tripliciter 9.e
Singulare, & vniuerſale an intelligantur vna ſpecie intelligibilis ibid.f
Syneſis quid 395 g
Simile an aqua in ſibi ſimile. 199.f
Sobrietas quid, quotupliciter, &c. 367.b
Sol quomodo facit ceſſare & cõmouere ventos 240.b
Sol cur apparet maior in oriente, quam in meridie 246.g
Somnium quid quomodo, quando &c. 305.d. & inde
Somnus quotuplex, cui cum vigilia cõpetit &c.303.h & inde
Sonus perueniens, ad plurium aures, an vnus & idem 272.c
Sphera vltima an ſit in loco. 80 g
Spheræ an moueantur pluribus motibus 180.e
Sortes, qui nunc eſt, an idem qui fuit heri. 17.h
Species triplex 254.c
Species intelligibilis quid. 9. g, & vnde 254.a
Species intelligibilis an requiratur ad habendam actualem notitiam 181.f
Species ſenſibilis vnde, & quare ponitur 275.g,276.b
Speculatiuæ ſciẽtiæ diuiſio 328.f 529.f
Speculum concauum, quomodo agit 124.c
Speculo quomodo repreſentantur imagines 294.f
Subiectum ſcientiæ duplex. 2.h
Subiectum realis philoſophiæ quod 3.f
Subiectum primum ſcientiæ an virtualiter contineat omnes veritates neceſſarias ibꝰ 3.h
Subiectũ ſcientiæ quale eſſe habere debeat 253.g
Subſtantia materialis quotupliciter, & an ſecluſa quantitate ſit diuiſibilis 19.c,e
Subſtantia omnes an ſit compoſita ex materia & forma 40.b
Subſtantiæ ſeparatæ an poſsint quiditatiuè cognoſci à nobis.

bis 316.d
Succeſsio in motu, vnde. 118.c 120.a
Superius quomodo continet paſſiones inferiorum 4.d
Superlatiua,& comparatiua dupliciter exponuntur 24.d

T

Terra,quæ eſt ſub æquinoctiali, an habitabilis 240.h
Terra in centro an ſit corruptibilis 309.d
Terremotus,an naturaliter ſit poſsibilis 240.f,eius ſigna, & effectus 241.b
Totũ duplex & dupliciter. 15.e, h,25.c,73.h,259.a,327.b
Totum an realiter diſtinguatur à ſuis partibus ibidem
Totum,vt cognoſcatur;an neceſſaria requiritur vt cognoſcantur omnes partes 26.e
Totum an dicatur moueri ad motionem partium 98.g
Tonitruum quid 241.f
Totum an ſimul & ſemel poſsit alterari 296.e
Totum,& omne quomodo differunt 327.b
Tranquillitas an ſit ſignum terremotus 241.b
Tactus an ſit vnus ſenſus, & quod eius obiectum. 272.g,h
Tactus an neceſſariò requiratur animali 286.f
Tantum ſunt tria principia rerum naturalium quæ propoſitio 31.g
Tarditas & velocitas motus vnde 118.c,& inde
Temperantia quid, quotuplíciter, an ſit virtus &c. 362, f & inde
Tēperamentum duplex 309. d, 214.a
Temporis quomodo non habemus,niſi nunc 65.h,95.f
Tempus quotupliciter, & quæ entitas 92.b.94.d,f
Tempus an ſit per ſe cauſa corruptionis 93.f
Tempus an multiplicandum ſecundum multitudinem motuum 94.a
Terminus multipliciter 326.e
Terminare motum per ſe, dupliciter 101.a,b
Terminus à quo mutationis qualis 31.a
Terminus a quo, & ad quem duplex 102.h,118.a
Terra vbi eſt 80.b
Terra an vndique ſit ſpherica 179.h

V

Vacuum an detur 84.a
Vacuum dupliciter ibid
Vacuũ ſi exiſteret,an in eo poſſet fieri motus 84.f
Vacuum an admittat motũ ſucceſsiuum 85,a
Vapor dupliciter 247.b
Vapor,& exhalatio an ſint corpora, à ſe inuicem, & ab elemētis diſtincta. 221.b & quomodo mouentr ſurſum. 226.f
Vbi duplex 77.g,99.d
Vegetatiua an obedire habeat rationi 340.g
Vegetatiuæ potentiæ quæ, & quales 264.d
Velocitas, & tarditas in motu vnde 128.h
Ventus quid,qualis, & quomodo mouetur 239.a, & inde
Venti omnes an ſint eiuſdem ſpeciei 240.h
Veritas quid, quotupliciter, an virtus moralis, & cæteræ huiuſmodi cōſiderationes 375.e
Veritas certa,& ſincera an poſſit à nobis pro ſtatu iſto naturaliter cognoſci 322.h

Veritas an præferenda amicis. 335.h
Veritatem inquirenti an conueniat dubitare 317.h
Verum, an de conſideratione Metaphyſici 330.b
Violentum quid 44.g,352.c
Vir,& mulier quomodo concurrunt ad generationem. 45.d
Virginitas quid, quotupliciter, an ſit virtus &c. 365.g
Virtus quotuplex 200.f.339.a
Virtus inclinans ad ſupremum appetibile, an detur 341.b
Virtus & vitium quomodo opponuntur 348.e
Virtus an excludat paſsiones. 345.c
Virt⁹ ad alienos dupliciter 378.c
Virtus vna altera melior dupliciter 378.h
Virtus an neceſſario exigat prudentiam 393.b,397.a
Virtutem ſpecialē quis habens, an poſsit denominari virtuoſus 378.g
Virtuoſi quomodo patiuntur. 345.e.g
Virtutes morales vbi ſunt. 330.f
Virtutes, diſciplinæ, an ſcientiæ permanentiores 339.h
Virtutes an generentur ex operationibus, & quomodo ſe habent ad ſuas operationes. 341.h,342,b
Virtutes an poſsint generari in nobis ſine operationibus exterioribus 343.c
Virtutes an poſsit generari ex vna tantum operatione. 343.e
Virtutes an poſsit intendi, vel augeri ibid.f
Virtutes morales an ſint circa delectatiōes,& triſtitias 344 d.
Virtutes morales quid efficiunt ſupra ſenſum ibid.f
Virtutes an ſint appetibiles propter ſe 346.d
Virtutes, & artes an ſint circa difficilia 347.c
Virtutes an in medio conſiſtant ibid.f
Virtutes morales an connectantur adinuicem 397.g
Virtutis medium pœnes quid attenditur 363.d
Virtutis cuiuslibet duo actus. 377.f,380.b
Virtutis medium quod. 399.d obiectum 345.a
Virtutum diſtinctio, vel vnitas unde 379.f
Virtutum an ſit ſcientia 331.d
Virtutum quæ perfectiſsima. 336.h
Virtutum operationes multiplices 342.d
Virtutum gradus quotuplices. 343.b
Virtutum omnium moralium an ſit vna prudentia 398.d
Viſioni an requirat lumē 270.f
Viſus obiectum 247.e,271.b
Viſus an ſit de natura aq. 294.h
Vitæ longioris,& breuioris cauſæ 215.a.307.h,& inde
Vitia inter ſe magis, an virtuti opponuntur 348.d
Viuens quandiu viuit nutritur, quomodo 194.g
Viuens an habeat determinatā periodum ſuæ vitæ 214.e
Vnibilitas quomodo paſsio gratiæ 25.g
Vnitas duplex 4.f,39.h,103.g
Vniuerſale duplex 10.f
Vniuerſale min⁹ dupliciter ibid.
Vniuerſalia magis an prius nota minus vniuerſalibus ibid.
Vniuerſum an conſtet ex quinque tantum corporibus ſimplicibus 156.a
Vniuocatio triplex 322.d

Vnum tripliciter 14.f.322.d
Vnum vni eſt contrarium,quomodo 205.f
Volitio duplex 286.a
Voluntas quomodo dicitur cæca in ſuis actibus 263.g
Voluntas an habeat idem obiectum,quod intellectus 285.h
Voluntas an aduerſetur ratione 340.f
Voluntas quomodo differt ab aliis appetitibus 341.g
Voluntas an neceſſario,quando que velit aliquid 349.b
Voluntas humana tripliciter libera ibid.
Voluntas cur magis beatitudinem appetit ibid.d
Voluntas an cauſa totalis ſuorũ actuum ibid.h
Voluntas an poſsit velle bonum minus,neglecto maiori. 350.d
Voluntas an poſsit proſequi,vel fugere aliqd,quod intellectus non dictet proſequendũ, vel fugiendum ibid.f,351.b
Volũtas quomodo vult aliquid appetitu,ſenſitiuo aduerſante rationi 351.f
Voluntas an poſsit mouere potentias inferiores ibid.g
Voluntatis actum an præcedat alius actum 350.c
Voluptati,an iræ difficilius reſiſtitur 346.h
Voragines, & hiatus an appareant nocte exiſtente ſerena. 223,b
Vtile dupliciter 346.f

FINIS.

ERRATA NOTABILIORA.

PAg.6.f,Scot.in 1.d.Scot.in 1.d.2. 15.c,de facto facit, & de facto facit. 16.f,ineſſentialem,eſſentialem. 21.h,albi per.albi,qui. 32.g,cum ly. ꝙ ly. 34.d, & ſi numero:& ſi numero, numero. 38.b,eſt materia: cum materia.Ibid.quintam,quantam. 41.d,tamẽ pars.tamen eſt pars. 42.e, ex ſexto huius. ex octauo huius.39. 45.d,ſm vir: ſed vir. Ibid.ſaluatur. ſoluatur. 48.f,finis ſiue. finis ſuæ. 51.d,imparet,ſperaret.73.d,in mediate,medietate. 78.f,implicatur.implicare. 79.g,ex re.exire. Ibid.h,diuiſibili,diuiſibilẽ.81.c, partes,paries.84.c,hæc.hic.87.e,ſunt,ſe.Ibid.g.erit locũ.exit locũ. 88.a,nec cõuertat:ne conuertat 89.d,non põt eſſe.põt eſſe.92.g,uerunt,iterũ.94.a,quẽ facto,quẽ facio.98.h,incõpoſsibile,incompoſsibiles.99.e,eidẽ partem,parti.106.d,cõtinuari,& cõſequẽter cõtigua r..112.h,quod per conſequens,& per conſequens. 113.d,ſubiectis, ſubiecti. Ibi.vlterio:vlterior.120.b,alternationis:alterationis.Ibid. h,puncta,puta.125.f,cum motu,cũ moto. 128.a,corruptibiliter:corruptibili. 130.c,ſuppoſitio eſt hic. eſt hæc. 135.g,aliquid non ſcit; quod non ſcit.140.f,mouens,quod:mouens quod,& eſt.141.e,infinita. infima.Ibid.f,mouetur; mouere. 142.b,qua ſit: quæ fit. 146.c, mouens,mens.Ibid.d,ea,eſſe. Ibid.e,temporis.ipſis. 147.d,habere, habetur

habetur. Ibid.e,Scot.in quotl.q.11.q.12.Ibid.e,plures durare.plus durare. Ibid.f,& eſſe. & etiam mutatum eſſe.Ibid.g,definitiones: defitiones.148.t,ad principium? ad primum.157.f, ſed illius:ſed illi. 158.b,ſit perfectus,ſit perfectius. Ibid.d,difficili. disſimili. 165.f,ad principium: ad primum.165.c,parium:ſpatiũ. 171.c,ad eiuſdẽ, ac eiuſdem 171.g,cũ aliter,cũ non aliter.173.a,fixomodo:fixus. Ibi.d, modo eſt:non eſt.178.f,nobilius:notabiliter. 180.b,rumorum: tumorem. Ibid.d,ꝙ plures: ꝙ plus.193.h,hoc ſi:hoc eſt,ſi.194.e,ſubiectiles:ſubtiles.206.d,intenſioni,intenfiori.212.d,audam; nudam. 215.a,ſeu: ſuæ. 226.d,imbibita: imbibitur. 227.e,aureus:aereus. 228.Sco.in 2.d.3.: in 4.d.11.Ibi.h,equæ alia,æque alta.233.b,vapores,vt vapores.Ibid.g,alarum,illarum.246.h,& vnde.Sed vnde, 253.c,non hoc:nõ hic.Ibid.oprimũ,oppoſitũ.260.e,illius actus:illi actus.275.e,ſi eſt:non eſt.278.d,& qñ: & qñq;. 281.c,vtilitatẽ,vniuerſalitatẽ. 294.h,ſic valet,ſic videlicet.295.b,quale eſt obiectũ,quale obiectũ.296.d,plurimũ:pluriũ.300.a,ideſt poſtea:primo Poſteriorum. Ibid.c,primũ,poſſunt.304.a,per ipſis debitũ: per tempus debitum.Ibid.c,animalis,animalia.Ibid.g,paſsio ponere,paſsio potẽtiæ. Ibid.h,ab alio nullus ſenſu,ab alio ſenſu. 301.h,eſt obcta: eſt obſtructa.306.a,colorem,calorem.309.c, digniſsima,indigniſsima. 315.vt,quia ego memoro: vt quia ego memoro,quod ignis. 316.a, heſter,habetur. 319 a,ſi totum: ſi omnium. Ibid.e,dubitatur, dubitare. 327.d,cũ partibus compoſitionem:faciat compoſitionem. 333.a,à pacto: à peccato.337.appetiẽ:appeti.344.b,& quia,& qui. 345.d, ſuperantur: ſuperant. 347.g,ſic valet: ſic videlicet. 349. quado,quæ: quandoq;.352.f,Sco.li.4.d.15.Sco.in 4.d.4.q,4.354.e, naturam:nauram.358,a,officiũ:oſsium.361,f,ſed eſt:ſed etiã. 363,g, quia ſi: quia ſicut.369,b,opoſitiones,operationes.370,f,Petrus,peius.371,f,honorabilius:vt honorabilius.372,d,ſic valet. ſic videlicet.376,h,ſed aliter viſum eſt: ſed aliter,vt viſum eſt.377,d,voluntate,volũtas. Ibid.h,ſolutio:ſolo.379,c,quia appetit; quia appetitus 380,h,in primo:in principio.384,b,quantitatem: quantitatis. Ibid. principiatur:principatur.381,a,parte: pater. Ibid.d, & principem reſpectu die,homines dicunt:& principem:reſpectu dei homines dicuntur. Ibidem,eſt principis:ex principijs. Ibid.b, partis: patris. Ibid.f,quæ alijs:aliàs. Ibid.h,politicæ: politiæ. 486,d, eſt pasſione: ex pasſione.388,e,quia ſua: qui ſua. Ibidem ſic naturam: ſic contra naturam.Ibid.f,ſpecialium; ſpiritualium.Ibid.h.ferum: ferunt. 389,d,lex dicet: dictet. Ibid. Et ſic: & ſic patet.

A PETRI TATARETI C SCOTISTAE INGENVI,

In libros Ariſtotelis de Phyſico auditu dilucidiſſimæ Paraphraſes,& Quæſtiones.

BIB. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVAESTIO PRAEAMBVLA.

An de rebus naturalibus ſit ſcientia, & an corpus naturale ſit ſubiectum in ea.

CIRCA ini
tiuni toti⁹
B philoſo --
phiæ natu
ralis:Quæ
rit primò,
Vtrū de re
bus natu-
ralibus ſit
ſcientia,habens pro ſubiecto pri
mo,& adæquato corpus ſub ra-
tione naturalitatis. Arguitur
contra primam partem·quia de
rebus naturalibus non eſt ſcien
tia: igitur. Antecedens probatꝰ
multipliciter. Primò,quia ſo-
lùm de neceſſarjs & impoſſibi-
libus aliter ſe habere eſt ſcien-
tia, ex primo Poſteriorum: ſed
T.cō.18. entia naturalia ſunt contingen-
& inde. tia, corruptibilia, & poſſibilia
aliter ſe habere: cū ſint cōpoſi-
ta ex materia & forma: modo
omne cōpoſitum ex materia &
forma eſt corruptibile, ex pri-
mo de cœlo: ergo &c. Arguitꝰ
ſecundo: De ſingularibus non
eſt ſcientia,ſed de vniuerſalibus
ſolum, ex primo Poſteriorum, T.cō.38.
ſed omnia entia naturalia ſunt
ſingularia, cum ſint in ſe indiui
ſa,& diuiſa a quolibet alio: igi- D
tur. Arguitur tertio: Nullum
ens naturale eſt intelligibile: igi
tur nec ſcibile. Conſequentia
eſt nota. Aňs patet; quia nullū
ſenſibile eſt intelligibile, alias
ſenſus eſſet intellectus, ſed oē
ens naturale eſt ſenſibile: ergo
nullum ens naturale eſt intelli-
gibile. Arguitur quarto: De
rebus naturalibus non eſt diffi-
nitio: ergo de ipſis non eſt ſciē
tia.Tenet conſequentia:quia dif
finitio eſt medium ſciendi. Aňs
probatur:quia diffinitio eſt eo-
rum,quæ ſemper ſunt,ex primo
Poſteriorum: ſed res naturales
non ſemper ſunt: igitur. Item
diffinitio eſt entis per ſe vnius:
ſed res naturales non ſunt entia
per ſe vna,cum includant mate
riam: motum ſenſibilem, &
qualitates ſenſibiles: ergo &c.
Arguitur quinto, contra ſecun-
dam partem: Quicquid eſt ſub

E ie*tum alicuius ſcientiæ, debet eſſe adæquatum paſsionibus, de eo demonſtrabilibus in illa ſciẽtia: ſed corpus naturale non eſt huiuſmodi: igitur. Probatur: quia mobilitas, quæ eſt prima paſsio demonſtratiua in illa ſcientia, excedit corpus naturale. Nam aliquid eſt mobile, quod non eſt corpus naturale: cuiuſmodi eſt Angelus & Anima: Et etiam accidentia ſeparata a ſubiecto: cuiuſmodi ſunt accidentia in Sacramento altaris. In oppoſitum pro prima parte arguitur auctoritate Philoſophi, & omnium ſuorum expoſitorum, tradentium nobis ſcientiam de rebus naturalibus. De ſecunda parte videbitur in quæſtionis deciſione.

F In hac quæſtione & in cæteris ſequentibus erunt tres articuli. In quorum primo erunt notabilia. In ſecundo erunt dubia. Et in tertio reſpondebitur ad quæſtionem, ponendo concluſionem reſponſalem: & cum hoc ſoluentur rationes ante oppoſitum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione huius quæſtionis præmittuntur aliquę ſuppoſitiones. Prima ſuppoſitio: ſcientia, vt diſtinguitur contra alios habitus, eſt notitia certa & euidens alicuius veri, & neceſſarij, ideſt alicuius propoſitionis veræ, & neceſſariæ; nata cauſari per præmiſſas, ad ipſam applicatas per diſcurſum ſyllogiſticum. Per primam partem excluduntur opinio, ſuſpitio, & fides: quia nullum iſtorum eſt euidens. Fides enim non eſt notitia euidens: quia non eſt ex aliquibus, vel aliquo neceſſario, cogente intellectum ad ſic aſſentiendum: licet ſit certa. i. ſine formidine & deceptione. Per ſecundam particulam excluditur noticia alicuius contingentis, de quo propriè non eſt ſcientia: quia contingens non eſt verum neceſſarium: tamen ſecundum quòd accipit philoſophus. 6. ethicorum ſcientiam, vt diuiditur contra ſuſpitionem & opinionem, bene poteſt eſſe ſcientia de contingentibus; quæ eſt habitus, quo determinate verum dicimus. Per tertiam excluditur noticia euidens primorum principiorum: quia illa non poteſt haberi per diſcurſum ſyllogiſticum. Dicitur notanter, nata cauſari: quia non eſt neceſſarium quòd ipſa cauſetur per tales præmiſſas: quia poteſt per experientiam cauſari: poteſt enim aliquis ſcire ſine ſyllogiſmo, quòd luna eſt eclypſabilis per ſolam experientiam. Sed aliquis arguet ſic: Non ſimiliter acquiritur cognitio principiorum, & concluſionum: ſed cognitio multorum principiorum acquiritur per experientiam: ergo cognitio concluſionum, quæ eſt ſcientia propriè dicta, non poteſt acquiri per experientiam, & ſine demonſtratione. Ad iſtud argumentum reſpondetur, quòd poteſt eſſe ſimilis modus acquirendi cognitionem aliquorum principiorum & concluſionum: attamen præter iſtum modum communem, eſt modus proprius acquirendi cognitionem concluſionum, ſcilicet per demonſtrationem: & iſte

Margin notes: *Scientia quid.* — *Scot. in pſo. q. 3. ſoluendo. q. venult. lateralē.* — G — *Cap. 4.* — H — *Inſtãtia.* — *Sco. 1. metaphyſ. q. 4. dicit de triplici modo acquirendi ſciam.*

A & iſte modus eſt ita ſibi proprius, quòd per ipſum nullo modo poteſt acquiri cognitio quorumcunque primorum principiorum. Et aduerte quòd imperfectionis eſt ipſius ſcientiæ, quòd ſit cauſata ex cauſa euidente. i. ex principijs: ideo ſcientia dei non ſic eſt cauſata. Ex illa diffinitione ſcientiæ quatuor cõditiones eliciuntur requiſitę ad verani ſciẽtiam propriè dictam. Prima eſt, quòd ſit noticia certa & euidens. Secunda, quòd ſit de obiecto neceſſario. Tertia, quòd ſit cauſata a præmiſsis, ſiue vt ita cauſari. Quarta, quòd tales præmiſſæ ſint diſpoſitæ ſecundum diſcurſum ſyllogiſticum: ad quem diſcurſum non requiritur prioritas nec ſucceſ-

B ſio temporis; ſed requiritur ordo naturæ; ſcilicet quòd principium diſcurſus ſit naturaliter prius notum, & ſit cauſatiuum alterius extremi diſcurſus: non enim requiritur ſucceſsio durationis ad diſcurſum. Ex quo ſequitur quòd beati & angeli poſſunt diſcurrere. i. deuenire de magis noto ad minus notum. Sed in deo nullus eſt diſcurſus. Ex iſtis poteſt elici diffinitio propoſitionis ſcibilis ſcientia propriè dicta: Nam propoſitio ſcibilis, eſt propoſitio neceſſaria dubitabilis, nata fieri euidens per propoſitiones neceſſarias & euidentes, ad ipſam applicatas per diſcurſum ſyllogiſticum: & hoc viſum eſt in primo lib. Poſteriorum. Secundo ſupponitur, quòd res naturalis propriè dicitur res compoſita ex materia & forma, vel accidens conſequens ipſam materiam & formam; ſed

C de hoc aliàs magis dicetur dubitatione. 2. tracta. 2. cap. 2. huius primi libri. Et aduerte quòd rerum exiſtentium extra animam, quæ non dependẽt ab opere noſtri intellectus: reperitur triplex diuerſitas. Quædam enim ſunt ſeparatæ a materia & ſecundum eſſe & ſecundum diffinitionẽ: ſicut deus & angeli, qui non componuntur ex materia; neq; diffiniuntur per materiam. Aliæ ſunt quæ quò ad eſſe ſunt coniunctæ materię; vt entia mathematicalia; ſicut magnitudines, numeri, & figurę, ſed non ſecundũ diffinitionem: quia non diffiniuntur per materiam. Nã magnitudo non diffinitur per materiam, neque numerus, neq; figura. Aliæ

D ſunt quæ ſunt coniunctæ materiæ & ſecundum eſſe & ſm diffinitionem: vt entia phyſicalia & naturalia: quæ componuntur ex materia & forma, & etiã diffiniuntur per materiam & formam. Nam ſiquis quærat quid eſt homo? conuenienter reſpondetur ꝙ eſt quid compoſitũ ex materia & forma: non tamẽ debet diffiniri per materiam determinatam ex differentia indiuiduali: vt non debeo dicere homo eſt quid compoſitum ex hoc corpore, & ex hac anima: ſed debet diffiniri per materiam, ſecundum ſe acceptam. i. non determinatam per differentiam indiuidualẽ. Aduerte tamẽ ꝙ materia poteſt capi dupliciter. Vno modo ꝓ altera parte compoſiti: puta pro corpore vel pro aliquo alio, ex quo cum forma fit totum compoſitum.

Sco. 1 pro log. q. vbi ſupra.

Scot. vbi ſupra.

Sc. quol. q. 2. ar.

Alio modo pro differentia indiuiduali: & ſic differentia qua ſortes eſt hic homo, ſeu qua ſortes eſt ſortes, diceretur materia. Sed de hoc iam viſum eſt in libro. Porphyrij, ſeu in prædicabilibus in capitulo de ſpecie, dubitatione tertia:

Sc. 6. metaph. q. 1. SECVNDO ſciendum ꝙ triplices ſunt ſcientiæ ſpeculatiuæ reales: ſcilicet Mathematica, Metaphyſica, & Phyſica. Inter quas ordine generationis phyſica & mathematica præcedunt: quia ſunt de illis, quæ ſunt propinquiora ſenſui .i. quæ ſunt magis ſenſibilia, & quæ ſunt nobis notiora, ex primo Poſteriorum. *Tex. comment. 1 3.* Modo doctrina debet incipi ab eo, quod eſt facilius & notius nobis: vel quo ad q̃a, vel quo ad propter quid: F phyſicalia autem entia ſunt nobis ſenſibiliora & compoſitiora: ergo nobis notiora; ordine doctrinę & ſecundum modum noſtrum concipiendi phyſica præcedit metaphyſicam & etiam mathematicam. Nam illa, de quibus eſt phyſica, ſunt nobis magis ſenſibilia: & per conſequens priùs nobis nota quàm mathematica. Et ſiquis dicat quòd mathematica dicitur eſſe ſcientia certiſsima & euidentiſsima: igitur debet præcedere alias. Reſpondetur vt viſum eſt in logica .1. poſteriorum notabili .2. circa. 10. ca. 1. tractatus: quòd dicitur noticia certiſsima propter quid: quia procedit ex præmiſsis naturali ordine cognoſcendi magis notis concluſione. Metaphyſica tamen via perfectionis & doctrinę diſtinctè cognoſcendi eſt prima ſcientiarum naturaliter adinuentarum: quia eſt de G illo, ſine quo nihil poteſt perfectè cognoſci.

TERTIO ſciendum quòd pro declaratione ſecundæ partis quæſtionis ſupponitur primo, quòd duplex eſt ratio formalis: *Rō formalis duplex.* Quædam eſt ratio formalis obiectiua: & eſt ratio propter quam aliquid eſt obiectum alicuius potentiæ: vt coloreitas eſt formalis ratio, propter quam color eſt obiectum viſus. Alia eſt ratio formalis ſubiectiua: & eſt ratio, propter quam aliquid eſt ſubiectum alicuius ſcientiæ: cuiuſmodi eſt abſtractum alicuius ſubiecti: vel diffinitio eius, propter quam paſſiones inſunt tali ſubiecto: & iſta ratio formalis ſubiectiua vocatur ſubiectum formale alicuius ſcientiæ. Vnde duplex H eſt ſubiectum alicuius ſcientiæ; Quoddam eſt materiale: & eſt illud, quod denominatur ſubiectum, & ſe habet ſicut concretum. *Subiectū duplex.* Aliud eſt ſubiectum formale, & ſe habet ſicut abſtractum. Ex quo ſequitur quòd ſubiectum formale non debet ſe habere vt ſuperius ad ſubiectum materiale, nec vt inferius: oportet etiam quòd ſit notius omni paſsione demonſtrabili de ſubiecto materiali. Vnde ſubiectum materiale ſic diffinitur: Eſt quod primò virtualiter continet omnes veritates illius ſcientiæ, cuius eſt ſubiectum. *Sco. in ꝓlog. q. 3. ar. 1.* Et de hoc ſatis viſum eſt in logica. q. 1. notabili. 2. prolog. quomodo ſcilicet ibi ſolum diffinitur ſubiectum ſcientiæ realis. Supponitur ſecundo quòd ens & res ſynonimè ſe habent, & vnum non eſt paſsio alte-

A alterius. Et diuiditur ens prima ſui diuiſione in ens in anima,& in ens extra animam. Vnde ens in anima non eſt aliud niſi ens rõnis: cuiuſmodi ſunt ſecundæ intentiones. Sed ens extra animam eſt ens reale: & talis diuiſio eſt diuiſio æquiuoci in æquiuocata. Ens vero extra animã diuiditur in ens quãtum, & in ens non quantum. Vnde ens quantum eſt quod habet quantitatem ſiue molis ſiue virtutis, ſeu quantitatem perfectionis ſiue totalem, ſiue partialem. Sed ens non quantum, eſt quod nullam habet perfectionalem quantitatẽ, nec totalem nec partialem ſecundum ſuam rationem formalem: cuiuſmodi ſunt notionales in diuiſionis. Ens vero quantum diuiditur in
B ens infinitum; cuiuſmodi eſt deus? Et in ens finitum & limitatum, quod habet partialem perfectionem: cuiuſmodi eſt omne aliud a deo exiſtens extra animam: & iſtud diuiditur immediate in decem prædicamenta. Aduerte tamen quòd ens extra animam quandoq; capitur ſtrictè, pro ente per ſe ſubſiſtente, & tunc ſola ſubſtantia eſt ens: & ſic dicebat philoſophus.7. metaphiſicus, quòd accidens non eſt ens, ſed entis.i. diſpoſitio vel habitudo ſub ſtantiæ.

Sco. quol. q.5. in fi. & lib.1. d.8.q.3. Sco.li.4. d.11.q.1.

QVARTO ſciendnm quòd de ſubiecto diuerſæ ſunt opiniones. Dicunt enim Auicenna, Commentator, Albertus Magnus, & Aegidius de Roma, quòd corpus mobile eſt ſubiectum adęquatum totius philoſophię naturalis. Pro quo tamen eſt aduertẽdum, quòd philoſophia totalis eſt aggregatum ex omnibus habitibus omnium concluſionum, demonſtratarum in libris naturalibus. Sed philoſophia partialis eſt habitus vnius concluſionis demonſtrate in aliquo naturali libro. Alia eſt opinio Thomæ, Buridani; & multorum aliorum quòd ens mobile eſt ſubiectum adæquatum totius philoſophiæ naturalis. Sed contra iſtas opiniones poteſt argui: Nullum aggregatum ex ſubiecto & paſſione videtur eſſe primum ſubiectum huius ſcientiæ: cum tale aggregatum ſit ens per accidens, & non habens per ſe vnum conceptum; niſi diceretur quòd talis ſcientia eſſet ſcientia ſubalternata: ſed corpus mobile eſt huiuſmodi, & etiam ens mobile; ergo. Præterea mobilitas non poteſt eſt ratio formalis ſubiecti, per quam paſſiones phyſicales demonſtrantur de ſubiecto. Probatur; quia paſsio poſterior non poteſt eſſe medium in demonſtratione propter quid reſpectu paſsionum priorum: ſed quantitas, qualitas; & vbi, illæ paſsiones prius inſunt ſubſtantiæ aut corpori naturali quàm motus ad quantitatem, qualitatem, aut vbi: igitur. Huius rationis declarationem & probationem vide Sco.6.metaphyſi.q.1. Alia eſt opinio Canonici & aliorum Scotizantium ponentium ſubſtãtiam finitam ſub ratione naturalitatis eſſe ſubiectũ philoſophiæ complete traditæ. Sed illud non videtur eſſe verum: quia tunc paſsio excederet ſubiectum, cũ mo-

C

D

1.phyſ. q.1.

E mobilitas, quæ eſt paſſio in philoſophia naturali, conueniat accidentibus ſeparatis a ſubiecto; ſicut in ſacramento altaris.

Alia eſt opinio aliquorum modernorum Scotizantium, volentium quòd corpus naturale ſit ſubiectum totius philoſophię naturalis: & dicunt quòd mobile eſt propria paſsio conuertibilis cum corpore: ſic quòd omne mobile eſt corpus, & omne corpus eſt mobile. Sed iſta opinio non eſt multum conformis fidei catholicæ: quia ſecundum veritatem & fidem aliquid eſt per ſe mobile motu locali, quod non eſt corpus, vt Angelus & Anima rationalis ſeparata a corpore. Et licet Angelus non ſit in aliquo loco circunſcriptiuè & dimenſionaliter ſiue extenſiuè; eſt tamen in loco diffinitiuè, præſentialiter & determinate: & etiam mouetur ſucceſsiuè. Sunt ergo tam Angelus quàm anima ſeparata a corpore de conſideratione philoſophiæ naturalis completæ, tanquam illa, quibus pertinet paſsio phyſicalis, ſcilicet mobilitas. Ideo omiſsis iſtis omnibus opinionibus dicitur, quòd ens finitum acceptum in ſuo conceptu communi ſub ratione naturalitatis eſt ſubiectum adæquatum philoſophiæ naturalis, complete traditę: quia mobilitas conuertitur cum ente finito naturali. Ipſius tamèn philoſophiæ traditæ ab Ariſtot. corpus naturale ponitur ſubiectum primum: quia ipſe opinabatur hos duos terminos, mobile & corpus eſſe conuertibiles: ſic ꝙ omne corpus eſt mobile, & omne mobile eſt corpus: cuius fundamentũ eſt repugnãs fidei: omnes enim iſtæ propoſitiones, Angelus eſt mobilis, angelus eſt motiuus, angelus eſt receptiuus alicuius vbi, quo caret: Anima ſeparata à corpore eſt mobilis: accidentiã ſeparata a ſubiecto ſunt mobilia: ſunt per ſe ſcibiles in philoſophia naturali; licet omnia iſta forte moueantur motu alterius rationis ab illo, quo mouentur corpora: quem motum non cognouerunt philoſophi. Et iſtã opinionẽ debet tenere quilibet catholicus: licet autem. 6. meta. dicat Doctor ſubtilis ſubſtantiã corpoream eſſe ſubiectum philoſophiæ naturalis: loquitur tamen de philoſophia tradita ab Ariſt. & non de philoſophia complete traditæ. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. *An ſubiectũ primo virtualiter contineat oẽs veritates ſcientiæ.*

DVBITATVR primo. Vtrum ſubiectum primum & adę quantum alicuius ſcientiæ primo virtualiter contineat omnes veritates neceſſarias illius ſcientiæ. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum quòd præter ea, quæ dicta ſunt in prologo logice. q. 1. dubi. 3. quintuplex eſt continentia: Quædam eſt continentis eſſentialis, qua, ſcilicet aliquid continet aliud in primo modo dicendi per ſe; vt diffinitum continet ſuam diffinitionem. Alia eſt continentia identifica, qua ſcilicet aliquid continet aliud ſibi realiter identificatum, ab eo tamen formaliter diſtinctum: & hoc modo omne ſubiectum continet omnes eius paſsiones. Alia eſt continentia potentialis, qua ſcilicet

omne

A omne ſuperius continet ſua inferiora ſeu proprias paſsiones inferiorum, quæ inſunt eis per proprias rationes eorum: vt animal continet hominem, equum hinnibile, & riſibile. Alia eſt cōtinentia virtualis; ſcilicet qua aliquid poteſt producere aliud vel in eſſe reali, vel in eſſe cognito: vt viſum eſt in logica. *Pag.6.A* Vnde illud dicitur continere aliud virtualiter in eſſe cognito, ex cuius cognitione ſufficiēter poteſt elici cognitio alteri⁹: & de tali continentia intelligitur ratio primi ſubiecti aſsignata a Scoto doctore ſubtili in Prologo Quæſtione tertia, Articulo primo, inquirente ſubiectum primum Theologiæ: Secundum cuius mentē & opinionem reſpondetur ad dubium

B iam propoſitum per huiuſmodi dictum. De ratione primi ſubiecti alicuius ſcientiæ eſt virtualiter primo continere noticiam omnium veritatum illius ſcientiæ, cuius eſt ſubiectum. Et poteſt ſic declarari: quia primum ſubiectum continet primum prædicatum: nam tale prædicatū vel eſt diffinitio ſubiecti, & tunc ſubiectum continet ipſum eſſentialiter: vel eſt paſsio, & tunc continet ipſum vertualiter: Sed ex primo ſubiecto & ex primo prędicato cōponitur primum principium alicuius ſcientiæ in quo virtualiter continentur concluſiones & minores: ergo ſubiectum alicuius ſcientiæ primo virtualiter continet omnes veritates neceſſarias illius ſcientiæ: *Pag.6.C* dummodo ſubiectum ſit ſpecies ſpecialiſsima: vt viſum eſt in logica. Verum eſt tamen quòd nō omnes veritates neceſſariæ alicuius ſcientiæ æqualiter virtualiter continentur in noticia primi ſubiecti. Paſsiones enim demonſtrabiles de primo ſubiecto per propriam rationē eius, primo & per ſe virtualiter continentur in ipſo: ipſe autem paſſiones vt ſunt demonſtrabiles de inferioribus ad ipſum per rationes eius, continentur per ſe virtualiter in ipſo: non quidem primo, ſed bene ſecundario. Et ſi quæras qualiter paſsiones inferiorum ad ipſum continentur in ipſo? Reſpondetur, quòd potentialiter tantum, & nullo modo virtualiter. Falſa eſt ergo opinio aliquorum Scotizantium: dicentium quòd ſuperius continet paſsiones ſuo-

D rum inferiorum virtualiter, potentialiter: eſt enim repugnantia in adiecto: cum ſint continentiæ diſparatæ. Ex his poteſt elici, quòd quandocunque ſubiectum alicuius ſcientiæ eſt vnum ſuperius, habens ſub ſe multa ſpetie diſtincta: & ſcientia illius ſubiecti non ſolum ſe extendit ad proprietates demonſtrabiles de ipſo, ſed etiam ad paſsiones demonſtrabiles de ſuis inferioribus per proprias rationes eorum: tunc ſubiectum illius ſcientiæ non continet primo virtualiter omnes veritates illius ſcientiæ, ſed aliquas virtualiter; & aliquas potentialiter. Infertur vlterius, quòd intentio Doctoris ſubtilis erat loqui duntaxat, de ſubiecto primo, non habente aliqua

Hoc originaliter vide in Ant. Andrea in 1. meta. q. 1 in ſolu. 3. argu.

B inferiora ſub ſe ſpecie diſtincta. Ex iſtis poteſt elici, quòd ſubiectum philoſophiæ naturalis nõ continet primò virtualiter notitiam omnium veritatum phyſicalium: immo generaliter nullũ ſubiectum, cuiuſcunq; ſcientiæ fuerit, ſi ſit vnum ſuperius commune ad plura ſpẽ diſtincta; cõtinet primo virtualiter omnes veritates neceſſarias illius ſcientiæ: diffinitio ergo Scoti ſolum intelligitur de ſubiecto in ſcientia reali, quod eſt ſpecies ſpecialiſsima.

An omniũ cõclu ſionũ phyſicali. ſit vnus habitus ſciẽtificus. DVBITATVR ſecundo. Vtrum omnium concluſionum phyſicalium demonſtratarũ in phyſica ſit vnus habitus ſcientificus ab alijs diſtinctus? Et videtur quòd non ſit vnus habit⁹: quia continet multos habitus F ſpẽ differentes: ergo non eſt vnus. Antecedens patet: quia in phyſica per diuerſa media demonſtrantur multæ concluſiones, ſpẽ differẽtes: modo de qua libet concluſione, ſpẽ differente ab alia, eſt habitus ſcientificus ſpẽ diſtinctus ab habitu alteri⁹ concluſionis. Reſpondetur ad iſtud dubiũ ſecundum mentem *q. 3.* Sco. ſuper 6. metaph & conformiter ad ea, quæ dicta ſunt in logica, ponendo aliquas cõcluſiones. Prima eſt: duplex eſt vnitas, ſcilicet intrinſeca & extrinſeca: Vnitas intrinſeca eſt illa, quæ ſumitur à propria differentia illius rei, vel à propria eius entitate: & de iſta non eſt dubium. Sed vnitas extrinſeca eſt, quæ conuenit alicui ratione alicuius extrinſeci: & de iſta eſt dubium. Secunda concluſio: triplex eſt habitus ſcientificus, ſcilicet formalis, potentialis, & virtualis. G Formalis, eſt habitus proprius concluſionis demonſtratæ, ſiue propter quid & à priori, ſiue quia à poſteriori; inclinans ad conſiderationem illius concluſionis: ſiue ad tales actus, ex quibus acquirebatur, & talis eſt vnus de quinq; habitibus intellectus Sed habitus virtualis eſt intellectio ſimplex, & quidditatiua primi, id eſt principalis ſubiecti, continens in ſe virtualiter omnes veritates ſcibiles de illo ſubiecto: inclinans formaliter ad ſpeculationem illius ſubiecti incomplexi, inclinando virtualiter ad ſpeculationem omnium complexorum, virtualiter incluſorum in tali ſubiecto primo. Sed habitus potentialis eſt H ſimplex notitia alicuius ſubiecti inclinans formaliter ad conſiderandum tale ſubiectum incomplexum: inclinando virtualiter ad cognoſcendum plura complexa, virtualiter incluſa in tali ſubiecto: & vlterius inclinando potentialiter ſolum ad conſiderandum alia plura complexa, quæ ſolum potentialiter includuntur in tali ſubiecto primo: ſicut notitia quidditatiua, & incomplexa primi ſubiecti inclinat potentionaliter tantum ad cognoſcendum proprias paſsiones inferiorum illius ſubiecti. *Sco. li. 1. d. 3. q. 6. & q. 15. quodlib.* Tertia concluſio: omnium concluſionum demonſtratarum in aliqua ſcientia: termino, vel terminis differentium, ſunt habitus formales ſpetie diſtincti: & tot ſunt, quot ſunt concluſiones, termino, vel terminis differentes.

A Ex quo ſequitur, quòd plurium concluſionum phyſicalium; termino, vel terminis differétium, quomodocunq; conſiderentur non eſt vnus habitus ſcientificus formalis: ideo phyſica illo modo non eſt vnus habitus reſpectu omnium concluſionum demonſtratarum in phyſica: ſed eſt tot habitus phyſicales ſpecie diſtincti, quot ſunt in phyſica concluſiones demonſtratę, termino, vel terminis differentes. Quarta concluſio, quælibet ſcientia habens ſpeciẽ ſpecialiſsimam pro ſubiecto adęquato, poteſt dici vnus habitus ſcientificus, reſpectu diuerſorum, & multorum complexorum in tali ſcientia cognoſcibilium: vnus quidem habitus virtualis ſeu vnitate virtualis continentiæ. Nam ſicut dictum eſt in præcedenti dubio, concluſiones virtualiter includuntur in ſuis principijs, & principia virtualiter includuntur in ſubiecto: ſubiectum enim includit prædicatum: in ſubiecto etiam in complexo quidditatiue cognito, virtualiter continentur principia & concluſiones de tali ſubiecto. Et ſic tota noticia quæ de ipſo ſubiecto nata eſt haberi, & etiam quæ nata eſt haberi de alijs per rationem eius, ſiue ſint inferiora contenta ſub ipſo, ſiue attributa ad ipſum tanquàm ad primum dicitur vna virtualiter. Quinta, concluſio & vltima. Quælibet ſcientia habens pro ſubiecto primo, & adęquato aliquid commune ad plura partialia ſubiecta; ſpecie diſtiũa, quę in tali ſcientia conſiderantur, ſecundum proprias, & ſpeciales rationes eorum, eſt vna ſolum vnitate potentiali ſeu genere remoto: quia talis ſcientia eſt reſpectu multorum complexorum: ad quę non inclinat virtualiter, ſed tantum potentialiter, & in vniuerſali. Ex iſtis patet quid ſit dicendum ad dubium.

Sco. li. 1. q. ut ſupra.

B

C

Dubitatur tertio, vtrũ ad Philoſophum naturalem pertineat conſiderare de omnibus rebus? Et videtur, quòd nõ: quia nulla ſcientia conſiderat de omnibus rebus: igitur Philoſophia non conſiderat de omnibus rebus. Conſequentia eſt nota: & antecedens probatur: quia videretur, quòd omnes aliæ ſcientiæ ſuperfluerent.

An ad Philoſophum naturalem pertineat conſiderare de omnibus rebus.

Item dicit Ariſ. primo Poſteriorum, quòd ſcientia eſt neceſſariorum, & impoſsibilium aliter ſe habere: ſed non omnes res ſunt neceſſariæ, immo potiùs contingentes: igitur. Præterea ſi Philoſophia conſideraret de omnibus rebus, ſequeretur, quòd eſſet communior, vel ſaltem ita communis ſicut metaphyſica: quod eſt falſum *T. cõ. 50*

D

Item Philoſophia naturalis non habet conſiderare de iſta concluſione, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: ſed ſolum geometer habet de illa conſiderare: igitur. In oppoſitum arguitur: quia naturalis Philoſophia habet conſiderare omnia, quibus conueniunt paſsiones naturales: cuiuſmodi ſunt mobile, & immobile, generabile, & ingenerabile; corruptibile, & incorruptibile. ſed illę fere conueniunt omnibus rebus ſaltem diſiunctim: eſſe

E quia omnis res videtur eſſe generabilis, vel ingenerabilis, corruptibilis, vel incorruptibilis: mobilis, vel immobilis. Pro ſolutione ſupponitur, quòd ſcientia dicitur haberi de aliquo tripliciter. Vno modo tanquàm de concluſionibus demonſtratis: & ſic dicitur, quòd ſcientia eſt neceſſariorum, & impoſsibiliũ aliter ſe habere, ideſt concluſionum neceſſariarum, quæ non dicuntur neceſſariæ eo, quòd neceſſario ſint: quia aliquando ſunt, & aliquando non ſunt: ſed dicuntur neceſſariæ: quia ſtante ſignificatione terminorum, ipſæ ſunt neceſſario veræ, ſi formentur: vel quia impoſsibile eſt aliter eſſe: quàm ipſę ſignificant ſignificatione totali, & ſtante ſignificatione terminorum. Alio modo dicitur eſſe ſcientia de aliquo tanquàm de terminis, ex quibus componitur talis concluſio. *Sco. in p loę. q. 4. ſolu. 2. argum.* F Tertio modo tanquàm de rebus ſignificatis per illam concluſionem; & ſic de rebus naturalibus habemus ſcientiam tanquàm de illis, quæ ſignificantur per terminos concluſionis. Et per hoc ſoluuntur multę auctoritates: & de hoc magis viſum eſt in primo Poſteriorum. Pro ſolutione autem dubij ponuntur aliquæ concluſiones.

Prima: Nulla ſcientia eſt demonſtratiua omnium concluſionum quarumlibet ſcientiarum: quia ſi ſic, omnes aliæ ſcientiæ ſuperfluerent: & etiam ſi eſſet aliqua talis, maxime eſſet Metaphyſica: ſed hoc non, quia metaphyſica non habet demonſtrare concluſiones geometricas: igitur. Secunda concluſio: Ad metaphyſicum ſolum ſpectat cõſiderare de rebus omnibus, & G formare concluſiones de terminis ſignificantibus illas res ſcibiles per ipſam metaphyſicam. Nam nulla ſcientia habet conſiderare, vtrum aliqua res ſit eadem cum alia, vel diuerſa, niſi metaphyſica: & vtrum triangulus ſit idem cum hoc, quod eſt habere tres, vel diuerſum: immo videtur, quòd nulla ſcientia habet ſcire de aliqua re, ſiue in ſpeciali, ſiue in generali, quid ipſa eſt, niſi metaphyſica. Vnde phyſica bene ſcit qnomodo generantur aſini, & capræ: & quales ſunt operationes eorum; ſed ipſa neſcit pręciſe quid eſt lapis, vel aſinus. Tertia concluſio: Ad ſcientiam naturalem ſpectat conſiderare de omnibus rebus, ſaltem ſpecialibus, puta tertio modo tanquàm de his, quæ ſignificantur per terminos ſuarum concluſionum. H Nam habet conſiderare de omnibus, quibus conueniunt paſsiones naturales, quæ videntur conuenire omnibus rebus. Et dicitur notanter ſpecialibus: quia non videtur, quòd philoſophia habeat conſiderare iſta: puta ens, res, quidditas, ſed ſolum metaphyſica: immo ſi ponerentur in aliqua concluſione in ſcientia naturali, non terminarentur per philoſophiam naturalem: ſed per metaphyſicam. Et per hoc ſoluitur dubium. Quantum ad tertium articulum ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſpõſalis: De rebus naturalibus eſt ſcientia, ad ſenſum dictum in tertio dubio. Et corpus ſub ratione naturalitatis eſt ſubiectum primum

A mum philoſophiæ naturalis traditæ ab Ariſt. non tamen philoſophiæ complete traditæ, ſed ens infinitum, vt viſum eſt in primo articulo. Ad rationes.

Ad primam, patet quid ſit dicendum. Ad ſecundam dicitur, quòd de rebus ſingularibus non videtur haberi proprie ſcientia, cum non habeant proprias paſsiones: ſed ſolum paſsiones

Sco. 7. meta. q. 15.

ſuorum ſuperiorum: non tamen eſt ſimpliciter negandum, quòd non ſint ſcibiles. Ad tertiam dicitur, quòd non ſequitur, ſi aliquod intelligibile ſit ſenſibile; quòd propter hoc ſenſus ſit intellectus: immo omne ſenſibile eſt intelligibile. Ad quartam, & ad quintam patent ſolutiones ex dictis. C

PHYSICORVM

LIBER PRIMVS.

T. cõ. 1. & inde.

B QVONIAM quidem intelligere, & ſcire contingit circa omnes ſcientias: quarum ſunt principia, aut cauſæ, aut elementa; ex horum cognitione. Tunc enim arbitramur cognoſcere vnumquodque, cum cauſas primas, & prima principia cognoſcimus, & vſque ad elementa: manifeſtum quidem quot, & quæ ſunt circa principia ſcientiæ, quæ de natura eſt; prius determinare tentandum. Innata autem eſt à notioribus nobis via, & certioribus, in certiora naturæ, & notiora: non enim eadem ſunt nobis nota, & ſimpliciter.

ISTE eſt liber Phyſicorum Ariſtotelis, in quo ipſe determinat de rebus naturalibus. D Et diuiditur in duas partes, ſcilicet in partem proœmialem, & partem executiuam.

Diuiſio libri.

In parte proœmiali oſtendit tres concluſiones. Prima, In ſcientia naturali prius determinandum eſt de cauſis, principiis, & elementis rerum naturalium, quàm de cauſatis, principiatis, & elementatis: quia prius determinandum eſt de illis, ex quorum cognitione aliqua fiunt cognita. Sed ex cognitione cauſarum, & principiorum fiunt nobis nota cauſata, & principiata: quia putamus ſcire rem, cum cauſas eius cognoſcimus. Secunda concluſio: In ſcientia naturali debe-

E mus procedere a compoſitis, ſiue ab effectibus ad ſimplicia, ſiue principia: quia oportet procedere ex his, quæ ſunt nobis notiora: ſed compoſita, & cauſata ſunt nobis notiora, quàm ſuæ cauſæ: igitur &c. Minor patet: quia compoſita ſenſibilia ſunt notiora nobis: modo innata eſt nobis via procedendi ex notioribus nobis ad notiora naturæ: quia eadem non ſunt nobis nota, & naturà, ideſt ſecundum naturam. Tertia concluſio: in ſcientia naturali procedendum eſt a magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia: patet, quia in ſcientia naturali procedendum eſt a nobis notioribus ad nobis minus nota: ſed magis vniuerſalia ſunt magis nota, quàm minus vniuerſalia: ergo in ſcientia naturali procedendum eſt a magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia. Minorem probat tribus ſignis. Primum, totum integrale ſenſibile eſt notius ſecundum ſenſum ſuis partibus: prius enim aliquis cognoſcit domum quàm ſuas partes: ſed vniuerſale eſt quoddam totum, cũ multa comprehendat, puta eius partes: igitur. Secundum ſignum, diffinitum eſt notius ſuis partibus diffinientibus: igitur magis vniuerſale notius eſt minus vniuerſali. Diffinitum enim ſignificat cõfuſe, & indiſtinctè illud, quod diſtinctè diffinitio ſignificat. Et ex iſto textu habetur, quòd inter conceptum diffiniti, & diffinitionis eſt aliqua diſtinctio. Tertium ſignum, quia pueri primò appellant omnes viros patres: & omnes fœminas matres: ſed poſtea diſcernunt, & diſtinguũt inter patrem, & alios viros, & inter matres, & alias fœminas, & ſic prius comprehendunt cõfuſe, quàm diſtinctè: igitur ſignũ eſt, quòd magis vniuerſale eſt notius minus vniuerſali.

F

Sco.in.1. d.3.q.2.

Sco.in.1. d.3.q.2

G

An in ſcientia naturali procedendum ſit ex cognitione cauſarum &c.

QVAERITVR, Vtrum in ſcientia naturali ſit procedendum ex cognitione cauſarum, principiorum, & elementorum: ad cognitionem principiatorũ, & cauſatorũ, & elementatorum. Arguitur primo, quòd non; quia in ſcientia naturali procedendũ eſt a compoſitis ad ſimplicia; ſed cauſæ, & principia ſunt ſimplicia: & cauſata, & principiata ſunt compoſita; ergo procedendum eſt in ſcientia naturali a cauſatis, & principiatis ad cauſas, & principia. Arguitur ſecundo: Si procedendum eſſet a principiis, cauſis, & elementis: ſequeretur, quòd ad perfectam cognitionem alicuius rei non ſufficeret cognoſcere vnam cauſam eius, ſed oporteret cognoſcere omnes; ſed hoc eſt falſum; igitur. Falſitas conſequentis patet; quia poteſt haberi perfecta cognitio de aliquo per ſuam diffinitionem; ſed diffinitio eius non exprimit omnes cauſas; igitur.

H

Arguitur tertio; Alicuius vnius, & eiuſdem rei poſſunt eſſe infinitæ cauſæ: ſed nõ poſſumus cognoſcere infinita; ergo ad cognoſcendum aliquam rem, non eſt neceſſe cognoſcere omnes eius cauſas; & per conſequens in ſcientia naturali non eſt procedendum a cognitione cauſarum ad cognitionem cauſatorum,

A rum. Maior patet, quia ſicut fortes producit hanc domum, ita Plato poteſt producere, & ſimiliter multi alij: igitur. Arguitur quarto ſic: Notitia, quæ habetur de rebus naturalibus ſine cauſa, eſt perfectior illa, quæ habetur cum cauſa: ergo ad cognoſcendum res naturales nō oportet procedere a cauſis. Conſequētia patet, quia notitia, per quam alia acquiritur, eſt perfectior illa, quæ acquiritur per ipſam: ſed cognitio cauſæ acquiritur per cognitionem effectus: igitur &c. Arguitur quinto ſic: Mathematica eſt certior quàm Phyſica, ſecundum Commentatorem: quia ſcientiæ mathematicę ſunt in primo gradu certitudinis; & tamen mathematica nō procedit ex cognitione cauſarum: ergo ſcientia naturalis nō debet procedere per cauſas.

B In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro intellectu quæſtionis ponuntur aliquæ diſtinctiones. Prima, ſecundum Commentatorē, principium, cauſa, & elementum poſſunt capi dupliciter. Vnomodo generaliter, & ſic ſunt ſynonyma, & ſic non videntur accipi in textu: cum ipſe dicat, quòd nomina ſynonyma non ponuntur in ſcientiis demonſtratiuis. Aliomodo capiuntur proprie: & ſic ſecundum eum. 12. Metaphyſicæ, principium ſolum dicitur de cauſis extrinſecis; & elementum de cauſis intrinſecis; & cauſa dicitur de vtriſque. *1. phy. 1.*

Sco. li. 2. di. 8. q. 2 Secunda diſtinctio: Phyſicam habere principia, cauſas, elemēta poteſt intelligi dupliciter. C Vnomodo intrinſece, ſic quòd componatur ex materia, & forma, vel aliis cauſis: & ſic nec philoſophia naturalis, nec aliqua alia ſcientia habet cauſam materialem, & formalem: quia nullum accidens habet cauſam materialem, aut formalem, vt dicit Ariſtoteles in octauo Metaphyſic. cap. 5. ideo videtur eſſe fruſtra illa quæſtio, quam quęrunt aliqui in principio librorum: puta quæ eſt cauſa materialis, & formalis alicuius ſcientiæ. Aliomodo poteſt intelligi extrinſece: puta, quia eſt de aliquo, vel aliquibus, quæ habent cauſas, principia, & elementa. Etiam quādo dicitur, quòd philoſophia procedit per cauſas: debent intelligi demonſtrationes propter quid in philoſophia, quæ exprimunt cauſas, ita D eſſe ſicut per concluſiones ſignificatur, vel econtra. Tertia diſtinctio: in ſcientia naturali eſt duplex proceſſus, ſcilicet, quia eſt, qui eſt ab effectu ad cauſam: Alius eſt propter quid, qui eſt ex cognitione principiorum ad notitiam effectus. Et ſi quis petat, quis proceſſus facit magis ſcire. Reſpondetur, quòd proceſſus propter quid. Et ſi quis arguat, ſequeretur, quòd proceſſus quia eſt, faceret ſcire cum dubitatione, & per cōſequens non facere ſcire. Reſpondetur negando conſequentiam: quia vna ſcientia non dicitur certior, vel euidentior alia: eo quòd alia habeat aliquem gradum dubitationis. Vnde dicitur primo Poſteriorum, quòd neceſſe eſt magis credere principiis, quàm concluſioni: & tamen

q. ſi aliqua creatura poſſit eē ſimplex.

Inſtā. a.

E men non ſequitur, quòd concluſioni credamus cũ dubitatione.

Obiectio. Sed ſi quis iterum dicat, per minus notum non cognoſcitur magis notum: ſed cauſæ ſunt minus notæ, quàm effectus: igitur. Reſpondetur, quòd cauſæ ſunt minus notæ quò ad quia eſt: vnde citius cognoſcimus homines eſſe, vel lapides eſſe, quàm Deum eſſe: Etiam cognoſcimus citius eclypſim lunæ eſſe, quàm interpoſitionem terræ inter ſolem, & lunam. Et ideo concedo quòd in naturalibus non cognoſcimus cauſata per cauſas quantum ad hoc, quòd ita eſt, ſeu quò ad quia eſt, ſed econtra. Sed cum hoc dico, quòd cauſæ ſunt notiores etiam nobis quantum ad propter quid, quàm cauſata: vnde ex eſſe cauſatorum non cognoſcimus propter quid F cauſarum: vt licet videas eclypſim lunæ eſſe: tu non cognoſcis propter quid eſt, niſi prius tu cognoſcas interpoſitionem terræ, cauſantem eclypſim lunæ.

Quō in naturalibus procedimus a notioribꝰ nobis ad notiora naturæ. SECVNDO ſciendum, quod circa hunc textum incidunt aliquæ difficultates. Prima eſt, qualiter eſt ſaluabile, in ſcientia naturali eſſe procedẽdũ a notioribus nobis ad notiora naturæ.

Pro cuius declaratione quæritur alia difficultas, videlicet, quæ ſunt illa, quæ ſunt notiora ſecundum naturam: & quæ ſunt illa, quæ ſunt notiora nobis. Reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima; Illa ſunt notiora ſecundum naturam, quæ ſunt priora ineſſe: cuiuſmodi ſunt cauſæ, quæ ſunt priores, ſaltem prioritate naturæ: quia non oportet ſemper cauſam præcedere ſuum effectum. Secunda propoſitio: Illa ſunt notiora nobis, quæ ſunt magis ſenſibilia, vel magis deducibilia ex ſenſibilibus. Et per hoc faciliter poteſt ſolui vna quæſtio, qua quæritur: Vtrum eadem ſint nobis primo nota, & naturæ. Ad quam reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima, iſta propoſitio eſt falſa, non eadem ſunt nobis nota, & naturæ: quia illa, cui æquiualet, eſt falſa: æquiualet enim iſti, nulla ſunt nobis primo nota, & naturæ: ſed iſta eſt falſa; cũ ſua cõtradictoria ſit vera, puta iſta: aliqua ſunt nobis primo nota, & naturæ: quia vbi cauſæ ſunt ſenſibiliores ſuis effectibus ibi eadem ſunt nobis primo nota, & naturæ. Verbi gratia, colores ſunt nobis prius noti, quàm ſpecies ſenſibiles colorum, vel ſpecies intelligibiles, cum ſint ſenſibiliores: & tamen etiam ſunt prius noti ſecundum naturam: quia ſunt priora quo ad eſſe.

G

Vide Buridanum de tota iſta materia ſequẽti in 1. Phyſic. q. 6.

H

Secunda propoſitio: iſta eſt vera, eadem non ſunt nobis primo nota, & naturæ: cum ſit vna indefinita, æquiualens illi, aliqua non ſunt nobis primo nota, & naturę: & illa eſt vera: quia vbi effectus ſunt ſenſibiliores ſuis cauſis, vel ſaltem magis deducibiles ex ſenſibilibus, ibi eadem non ſunt nobis primo nota, & naturæ. Sed quæreret aliquis: quæ eſt illa natura, cui eadem non ſunt ſibi primo nota, & nobis. Reſpondetur probabiliter, vt dicunt aliqui, quòd illa natura eſt Deus: Deus enim omnia cognoſcit per ſuam eſſentiam, & ſecundum quòd ab eo dependent: ſed cauſæ prius depen-

A dependent ab eo,quàm effectus: igitur prius cognoſcit cauſas, quàm effectus. Iſtud tamen non debet intelligi,quòd in Deo, vel in cognitione diuina intrinſecè ſit aliqua prioritas: quia nihil eſt in Deo quia ſit Deus: ſed illa prioritas, & poſterioritas in cognitione diuina dicitur ſecundum denominationem extrinſecã,a rebus cognitis. Et per hoc ſoluitur alia dubitatio quare notiora ſecundum naturam dicuntur notiora ſimpliciter. Reſpondetur,quòd hoc eſt, quia ſcientia propter quid de eadem re, eſt ſimpliciter certior,quàm ſciẽtia quia, de eadem re: nam demonſtratio propter quid certius facit ſcire, quàm demonſtratio quia. Et per hoc faciliter ſoluitur prima dubitatio.

Sco. q.3. proleg. in ſolutione 3.quaeſtiũcula.

B TERTIO ſciendum, quòd incidit alia difficultas; An ad cognoſcendum perfecte effectum oporteat cognoſcere omnes eius cauſas. Pro ſolutione ſupponitur primo, quòd duplex poteſt eſſe notitia alicuius rei,quędam incomplexa,qua cognoſcitur res abſolute ſecundum conceptum incomplexum. Alia eſt complexa, qua cognoſcitur res in ordine ad aliam rem. Et iſta diuiditur ſecundum quòd propoſitio poteſt diuidi; nam quædam eſt notitia complexa propoſitionis neceſſariæ mediatæ: alia propoſitionis neceſſariæ immediatæ. Et iſta eſt duplex:quia quædam eſt propoſitionis per ſe notæ: & talis ſufficienter habetur per cognitionem ſuorum terminorum. Alia eſt propoſitionis non per ſe notæ: & talis ſufficienter habetur per inductionem, aut per demonſtrationem, quia eſt: aut per alium diſcurſum. Et quælibet iſtarum poteſt eſſe duplex,quædam eſt perfecta: & alia imperfecta. Notitia perfecta adhuc eſt duplex. Quædam eſt perfecta ſimpliciter, qua cognoſcitur res omnibus modis, quibus nata eſt cognoſci, & ſecundum omnia prædicata de ipſa ſcibilia. Et forſan nulla eſt talis, ſaltem creata. Alia eſt perfecta in genere, qua cognoſcitur res ſecundum aliquàm determinatam rationem, & quantum ad paſsiones, quæ per huiuſmodi rationem ſibi inſunt. Et aduerte, quòd iſtud magis deberet ſic exprimi, ſcilicet, aliquid poteſt perfecte cognoſci dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, & in genere.

An ad perfecte cognoſcendum effectum, neceſſe ſit cognoſcere oẽs cauſas. C

D Supponitur ſecundo, quòd duplex eſt cauſa. Quædam eſt cauſa per ſe, quæ ſecundum eius propriam naturam, & non ſecundum aliquid ſibi coniunctum cauſat, vel concurrit ad eſſe, vel fieri effectus: & ſine qua non poteſt eſſe effectus. Alia eſt per accidens, ſine qua res poteſt eſſe, & fieri: ſicut muſicum eſt cauſa per accidens domus. Item cauſarum per ſe: quædam ſunt eſſentialiter ſubordinatæ, & aliæ accidentaliter. In cauſis eſſentialiter ſubordinatis, cauſa ſecunda in cauſando dependet a prima: ſic, quòd ſi nulla cauſalitas primæ cauſæ eſſet, nec ſecundæ: & ſimul eſt cauſalitas cauſæ primæ cum cauſalitate cauſæ ſecundæ, & econtra: nec cauſalitas vnius eſt eiuſdem rationis cum cauſalitate alterius. His præmiſsis dicitur primò

Sco.li.1. di.2.q.2. art.1.reſpondendo ad.q.1 ponit tria, & eſt differentiam cauſæ per ſe, & per accidens.

E ma, quòd ad nullam notitiam rei perfectam oportet cognoſcere omnes eius cauſas per accidens: quia illę ſunt infinitę: modo infinitum in quantum infinitum, eſt ignotum. Dicitur ſecundo, quòd ad perfectam notitiam ſecundum quid, & in genere ſiue incomplexam, ſiue complexam non oportet omnes cauſas rei cognoſcere. De incõplexa patet: quia notitia incomplexa dicitur notitia diffinitiua. Sed ad cognoſcendum diffinitiuè aliquid, ſufficit cognoſcere cauſas intrinſecas, per quas datur diffinitio quidditatiua. De complexa quæ habetur per demonſtrationem: patet quia quælibet cauſa ſufficienter poteſt aſſumi pro medio demonſtrationis ad demonſtrandum aliquam paſsionem de ſubie-

F cto: ergo ad demonſtratiue cognoſcendum rem in genere, nõ oportet cognoſcere omnes cauſas: cum vna poſsit eſſe medium ad demonſtrandum aliquid de ſubiecto. Dicitur tertio, quòd ad perfecte cognoſcendum rem ſimpliciter: neceſſe eſt omnes cauſas eius cognoſcere per ſe: vt patet in textu, vbi dicit Ariſt. ꝙ vnum quodque arbitramur cognoſcere cũ cauſas eius cognoſcimus vſq; ad elementa. Nunquàm enim omnes quæſtiones, & dubitationes de re ſunt ſolutæ: ſed ſemper contingit quærere aliquid, quouſq; cognoſcantur omnes cauſæ rei.

Ad ad cognitionẽ intuitiuam requiratur

QVARTO ſciẽdum, quòd adhuc eſt alia difficultas: An ad perfectè cognoſcendum aliquid intuitiue, requiratur cognitio omnium cauſarum. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd duplex eſt notitia, ſcilicet intuitiua, & abſtractiua. Notitia intuitiua eſt noticia rei præſentis, vt præſens eſt: exiſtentis, vt exiſtens eſt, nata cauſari immediate ab exiſtentia talis obiecti. Abſtractiua eſt noticia reſpiciens obiectum: non, vt exiſtens aut præſens, ſed in aliquo repreſentatiuo, puta in ſpecie intelligibili, vt noticia habita de roſa non exiſtente. Vnde dicitur, quòd iſtę duę noticię ſpecie diſtinguũtur: quia quæcunq; ſunt eiuſdem ſpeciei, poſſunt ſine contradictione eſſe æque perfecta, ſed abſtractiua, & intuitiua noticiæ non poſſunt eſſe æque perfectę: igitur. Secundo ſupponitur, quòd intellectus noſter pro ſtatu iſto poteſt illam duplicem noticiam habere. Intellectus enim noſter pro iſto ſtatu intuitiue cognoſcit omnia illa, quæ ſenſus cognoſcit: & habet cognitionem intuitiuam concomitãtem cognitionem intuitiuam ſenſitiuam: quia perfectior, & ſuperior potentia in eodem cognoſcit illud, quod inferior cognoſcit, & eodem modo. Dicitur vlterius, ꝙ potentia intellectiua cognoſcit intuitiue omnes ſenſationes tam ſenſuum interiorum quàm exteriorum: quia cognoſcit, quòd viſus videt aliquid: & quòd auditus aliquid audit, & ſic de alijs. Dicitur vlterius, quòd intellectus noſter pro ſtatu iſto habet noticiam intuitiuam omnium ſuarum intellectionum, vel ſaltem poteſt habere, & omnium volitionum, & nolitionum: patet quia intellectionum, & volitionum pręteritarum recordatur, ſeu poteſt

G oẽs cauſa.

Sco. li. 1. di. 1. q. 2. articu. 1. arg. 2.

H Sco. in 4. diſt. 45. 3. q. ar. 2

A teſt recordari homo : alioquin non poſſet pœnitere de malis vo litionibus . Dicitur vlterius, quòd intellectus noſter pro iſto ſtatu poteſt intelligere omnes ſpecies intelligibiles in eo exiſtentes: ſimiliter omnia phantaſmata in phantaſia exiſtentia: quia intellectus experitur ſe habere tales ſpecies intelligibiles, ſeu ſimilitudines:igitur. Dicitur vlterius, quòd anima intellectiua pro ſtatu viæ non poteſt habere notitiam intuitiuam de ſeipſa, & de toto homine, cuius ipſa eſt pars:patet quia anima intellectiua euidenter cognoſcit hãc propoſitionem, ego ſum : ſi ly ego, ſupponat pro ipſa anima, ſeu etiam ſupponat pro toto compoſito,cuius eſt pars. Dicitur vlterius,quòd omnia cognoſcibilia prædicta ab ipſo intellectu intellectione intuitiua,etiam

Quod ſit obiectum adæquatum vide 3.de aïa trac.ult. dubi.1.

B pro iſto ſtatu ſunt cognoſcibilia ab eodem intellectu cognitione abſtractiua : quia quæcunque obiecta poteſt intellectus cognoſcere, quando ſunt præſentia,poteſt etiam cognoſcere per ſpecies intelligibiles quando ſunt abſentia : ſed talis noticia eſt abſtractiua : igitur: Tunc reſpondetur ad dubium: & etiã eodem modo poteſt reſponderi ad aliam dubitationem alterius notabilis:Res non omnino perfecte ſcitur intuitiue,ſiue abſtractiue, donec omnes quæſtiones ſciantur,quæ ſunt de ea ſcibiles: quia quandiu habeo aliquã dubitationẽ de pluuia,nõ ſcio pluuiã oĩno perfecte: ideo ad perfecte cognoſcendũ rem tam intuitiue quam abſtractiue, oportet omnes cauſas per ſe eius cognoſcere : quia in quolibet genere

C cauſæ poteſt formari quæſtio, ſeu propoſitio dubitabilis de illa cauſa per ſe:vt pluuia eſt propter eleuationem vaporum,etiã propter condenſationem nubis a frigiditate mediæ regionis aeris : ideo quando aliqua cauſa ignoratur: tunc ignoratur aliqua concluſio rei, cuius eſt cauſa.

QVANTVM ad ſecũdum articulũ dubitatur primo, quid eſt illud, quod eſt a nobis primo cognitum: vtrum ſit ſingulare,vel vniuerſale: & capio ibi ſingulare pro re ſingulari : & vniuerſale pro illo, cui quantum eſt de ſe non repugnat eſſe in pluribus. Pro ſolutione ſupponitur,quòd aliquid dicitur eſſe primo cognitum tripliciter, ſcilicet prioritate originis, ſeu generationis : & de tali dico, quòd illud, quòd fortius mouet ſenſum noſtrum : vel quòd primo gignit cognitionem ſuã

Art.2.

Quod ſit primo cognitum.

Sco.di.3. q.2.primi.

D in nobis, dicitur eſſe primo cognitum prioritate originis:& tale non eſt niſi aliquod ſingulare,fortius mouens ſenſum. Et ſi quis dicat: ſingulare non cognoſcitur ab intellectu:cum diuerſarum potentiarum diuerſa ſint obiecta : ſed vniuerſale eſt obiectum intellectus: & ſingulare eſt obiectum ſenſus:nam dicit Ariſ.in ſecũdo Poſteriorum, quòd ſenſus eſt ſingularium intellectus verò vniuerſalium.Ad iſta reſpõdetur ponẽdo aliquas propoſitiones . Prima, intellectus noſter poteſt cognoſcere pro ſtatu iſto & ſingulare, & vniuerſale : patet, quia potentia ponens differentiam inter aliqua,cognoſcit illa : ſed intellectus ponit differentiam inter

Sc.7.mo 14.q.14. & 15.

E ſingulare, & vniuerſale: igitur. Item quãdocunq; eſt aliqua potentia, habens aliquid pro obiecto adęquato, poteſt per ſe in quodlibet contentum ſub eo: ſed ens reale finitum tam abſolutum quàm reſpectiuum, cuius terminus non eſt ens infinitum, eſt obiectum adæquatum noſtri intellectus, in quantum intellectus eſt: ergo poteſt omnia cognoſcere per ſe, contenta ſub ipſo, ſed multa, & infinita ſingularia continentur ſub eo: igitur. Item poſsibile eſt hominem actualiter recordari ſe quãdoq; cognouiſſe, & dilexiſſe aliquod ſingulare: igitur. Aduerte tamen, quòd ſingulare tale tem ſenſibile poteſt capi: tripliciter. Vnomodo, vt eſt præſcindens ab exiſtentia, & omnibus accidentibus, quod ſolum includit naturam ſpecificam cum

F differentia indiuiduali. Aliomodo, vt præſcindit ab accidentibus, ſed non exiſtentia: & tunc eſt aggregatum ex natura ſpecifica differentia indiuiduali, & exiſtentia. Aliomodo, vt nõ præſcindit ab accidentibus, neq; exiſtentia eius: & ſic eſt aggregatum ex natura ſpecifica, differentia indiuiduali, accidẽtibus, & exiſtentia: & ſic non eſt aliquod per ſe vnum. Et de hoc dico, quòd qualitercunq; accipiatur eſt intelligibile ab intellectu. Sed quęreret aliquis vtrum ſingulare, & vniuerſale intelligantur vnica ſpecie intelligibili, vel pluribus ſpeciebus. Reſpondeo probabiliter, quòd vnica ſpecie intelligibili intelligitur ſingulare, & omne ſuperius eius ita quòd virtute ſpeciei intelligibilis alicuius ſingularis cognoſcuntur omnia eius ſuperiora: vt in virtute ſpeciei huius albedinis cognoſcitur albedo, color: & ſic de alijs. Et ſiquis dicat non eſt poſsibile, quòd aliquid ſit ſimilitudo alicuius diſtincti, & alicuius indiſtincti: ſingulare eſt quid diſtinctum, & ſuperius in quantum ſuperius indiſtinctum: igitur. Reſpondetur, quòd ſpecies intelligibilis non eſt actualis ſimilitudo rei, cuius eſt ſpecies: ſed ſolùm habitualis, ideſt quòd virtute illius venimus ad cognitionem alterius: & ſic non eſt inconueniẽs, quòd ratione vnius ſpeciei intelligibilis veniamus in cognitionem plurium: & quòd idem ſit ſimilitudo habitualis plurium vnius diſtincti, & alterius indiſtincti: immo forte non eſſet inconueniens de conceptu formali, qui eſt formalis ſimilitudo rei. Vnde imaginor, quòd

G (right margin, top)

H conceptus hominis inquantum homo eſt: primo repræſentat hominem in ſe: & ſecundario omnes homines. Secunda propoſitio: intellectus noſter pro ſtatu iſto non cognoſcit ſingulare diſtincte, & perfecte, puta ſub propria eius ratione, ſeu ſub eius propria differentia indiuiduali, ſaltem diſtincte cognita: quia potentia cognoſcẽs aliquod obiectum ſub propria eius ratione, poteſt ipſum diſtinguere a quocunq; alio: ſed nec intellectus, nec ſenſus poteſt diſtinguere vnum ſingulare ab alio ſeclusis accidentibus; igitur. Minor patet, quia ſi per diuinam potentiã ponerentur duo indiuidua eiuſdem ſpeciei omnino ſimilia: vt duæ albedines in eadẽ parte ſubiecti æque intenſæ,

A tenſæ, nulla potentia diſtinguerer inter illas duas. Aliquid tamen dicitur cognoſci diſtinctè dupliciter. Vnomodo, quia cognoſcitur mediante aliquo conceptu, repræſentante illud ſic, quod non aliud: & ſic ſingulare bene poteſt cognoſci diſtinctè. Aliomodo diſtinctè, ideſt perfectè, ſcilicet cognitione, vel conceptu, quo attingitur ſub perfecta ratione ſuæ cognoſcibilitatis: & ſic non cognoſcitur ſingulare diſtinctè. Et ad rationem dicitur, quòd ſenſus eſt ſingularium, ideſt non poteſt aliquid ſentire ſine differentia indiuiduali: ita quòd differentia indiuidualis eſt ratio, ſine qua ſenſus non ſentiret. Sed intellectus eſt vniuerſalium, ideſt poteſt intelligere aliquod cõmune ſine differẽtia indiuiduali, ipſum cõtrahente: & non eſt intelligen-

Quot modis aliqd cognoſcitur diſtincte.

B dum, ꝙ ſingulare ſit obiectum adæquatum ſenſus: & vniuerſale ſit obiectum intellectus; cum cognoſcat ſingularia. Et ſi quis dicat, diuerſarum potentiarum diuerſa ſunt obiecta: ergo ſenſus, & intellectus habebunt diuerſa obiecta. Reſpondeo, ꝙ duplices ſunt potentiæ diſtinctæ; quædã ſunt omnino diſparatæ: cuiuſmodi ſunt viſus, & auditus: & iſta habent obiecta diſtincta: aliç ſunt ſubordinatç, & iſtç ſunt duplices; quædã ſunt eiuſdem generis, ita ꝙ ambæ ſunt cognitiuæ: vt intellectus, & ſenſus: & iſtæ ſic ſe habent, quòd quicquid põt potentia inferior, poteſt etiam potentia ſuperior, & cum hoc plus: & obiecta iſtarum potentiarum ſunt diſtincta ſecundum magis commune, & minus cõmune. Aliæ ſunt ſubor-

Potentia diſtincta duplices.

C dinatæ: ſed non ſunt eiuſdem generis: quia vna eſt cognitiua, & alia appetitiua; vt intellectus, & voluntas: & iſtarum eſt ſemper idem obiectum, etiam ſub eadem ratione formali. Quicquid enim intellectus poteſt intelligere, voluntas poteſt circa illud habere aliquem actum. Secũdo modo aliquid dicitur primo cognitũ, vel cognoſcibile priori tate perfectionis. Et ſic dico, quòd illud, quod eſt perfectius in entitate, eſt primo cognitum prioritate perfectionis. Et ſic dico, quòd Deus dicitur eſſe primo cognitum prioritate perfectionis: & ſic de illo intelligitur illa auctoritas ſecundi Metaphyſicæ: quòd ſicut ſe habet res ad eſſe, ſic ſe habet ad cognitionem: quæ debet intelligi quantum ad prioritatem perfectionis, & ſecundum perfectionem cognitionis: ſic videlicet,

D quòd quanto aliquod intelligibile eſt perfectius, tanto eius cognitio eſt perfectior, & prior prioritate perfectionis. Aliqua tamen cognitio dicitur eſſe perfectior alia dupliciter. Vnomodo, ſimpliciter: & ſic illa eſt perfectior ſimpliciter, quæ eſt cognitio de obiecto perfectiori ſimpliciter: ſic cognitio Dei, quam etiam naturaliter poſſumus habere, eſt cognitio perfectior ſimpliciter. Alio modo, ſecundum proportionem: & ſic dico, quòd illa eſt perfectior, per quam perfectiori modo, & magis attingitur obiectum. Et ſic dicitur, quòd viſio aquilæ, qua videt ſolem eſt perfectior ſimpliciter viſione, qua video candelam: quia eſt

Sco. li. 1. diſ. 1. q. 1. in ſolu. 3. argum.

E eſt perfectioris obiecti : tamen illa, qua video cãdelam, eſt perfectior ſecundum proportionẽ: quia per ipſam magis attingo lumen candelę, quam aquila attingat ſolem per eius viſionem. Tertio modo, prioritate adęquationis, quod eſt obiectum adęquatum alicuius potentię : cuiuſmodi eſt ſonus reſpectu auditus : & qualitas ſenſibilis communis ad colorem, lumen, lucem : & ſpecies viſibiles reſpectu viſus.

An magis vniuerſalia ſint nobis prius nota.

DVBITATVR ſecundo: Vtrum magis vniuerſalia ſint nobis prius nota minus vniuerſalibus? Pro cuius ſolutione ſecundum Sc. 1. ſen. di. 3. q. 2. ponuntur aliquę diſtinctiones. Prima eſt, duplicia ſunt vniuerſalia: Quidam ſunt in cauſando,
F quę ſunt cauſę vniuerſales plurium effectuum: vt Deus, & naturę cęleſtes, & iſta ſunt minus nota nobis quàm minus vniuerſalia, cum ſint minus ſenſibilia: ſunt tamen ſecundum ſe magis cognoſcibilia : quia ſunt perfectiora in entitate. Alia ſunt vniuerſalia in prędicando quorum termini de pluribus poſſunt prędicari : & de iſtis mouetur dubium, & non de alijs. Secunda diſtinctio: minus vniuerſale accipitur dupliciter. Vnomodo proprie: & ſic dico, quòd eſt aliquis minus commune alio. Alio modo capitur large pro omni inferiori reſpectu alicuius ſuperioris: & ſic capitur hic : hoc modo ſingulare dicitur bene minus vniuerſale. Tertia diſtinctio : aliud eſt apprehendere obiectum confuſum, & apprehendere confuſe : & ſimiliter aliud eſt apprehendere diſtincte, & apprehendere obiectum diſtinctum: quia confuſe, & diſtincte dicunt confuſionem, & diſtinctionem in noticia, ſeu ſe tenent ex parte noticię: ſed cõfuſum, & diſtinctum dicunt confuſionem, & diſtinctionem in obiecto. Vnde concipere confuſum, eſt concipere aliquod totum, vel totum vniuerſale, vel totũ eſſentiale. ſic videlicet, quòd quãdo apprehendo aliquod illorum, ego apprehendo confuſum. Sed diſtinctũ eſt, pars alicuius talis totius: ſic videlicet, quòd quũ ego apprehendo aliquam partem alicuius talis totius, ego apprehendo diſtinctum. Sed confuſe apprehendere, eſt concipere ſicut ſignificatur per terminum, vel apprehendere aliquid in conceptu ſui ſuperioris. Sed apprehendere diſtincte, eſt concipere H
ſicut ſignificatur per diffinitionem: Et ex iſto ſequitur, quòd confuſum poteſt apprehendi diſtincte, & diſtinctum confuſe. Sequitur etiam, quòd duplex eſt noticia, ſcilicet confuſa, & diſtincta. His præmiſsis dicitur primo, quòd inter vniuerſalia ſpecies ſpecialiſsima, cuius ſingulare fortius mouet ſenſum, eſt nobis nota prius prioritate originis noticia confuſa quàm magis vniuerſale: quia, quod fortius mouet intellectũ eſt nobis primo notum: ſed ſpecies ſpecialiſsima, cuius ſingulare fortius mouet ſenſum: eſt huiuſmodi: ergo. Item omne principium actiuum pure naturale, habẽs in virtute ſua actiua ſufficienter aliquem effectum, paſſo ſibi debite approximato non impedito, primo agit in effectum

Commenta. cõ. 4. primi Phyſi.

Sco. ut ſupra ĩ pr I. reſpon.

A ſectum perfectiorem, quem poteſt producere: quia agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ: ſed obiectum ſeu ſingulare ſenſibile, & intellectus, vel ſpecies intelligibilis talis ſingularis ſunt vnum principium naturale totale, & ſufficiens producere conceptus virtualiter contentos in tali obiecto: & ipſe intellectus poſsibilis eſt paſſium ſeu paſsiuũ debite diſpoſitum ad receptionem talis noticię: ergo tale principium actiuum agit perfectiorem conceptum: cuiuſmodi eſt conceptus ſpeciei ſpecialiſsime, & hoc ſeruato ordine: Nam talis ordo eſt, quòd obiectum nõ poteſt primo cauſare noticiam diſtinctam, quæ eſt perfectior confuſa: ſaltem ſi ſint de eodẽ, niſi prius cauſauerit noticiam B confuſam: Dicitur ſecundo, ꝙ via generationis magis vniuerſale eſt primo notum noticia diſtincta, quàm minus vniuerſale: quia illud, quod eſt ratio diſtincte concipiẽdi aliquid, prius cognoſcitur noticia diſtincta: ſed magis vniuerſale eſt huiuſmodi: quia per ipſum minꝰ vniuerſalia habent diffiniri: immo non poteſt minus vniuerſale diſtincte cognoſci, niſi cognoſcantur diſtincte omnia eſſentialiter, & quidditatiue incluſa in eo.

DVBITATVR tertio vtrum illa, quę dicta ſunt in prędicto notabili ſint de mente Ariſ. Reſpondetur breuiter, ꝙ ſic. Aliter tamen exponunt aliqui: puta qui ponunt vniuerſalia eſſe ſigna, & terminos, puta ſic: magis vniuerſalia ſunt primo nota minus vniuerſalibus, ideſt res primo cognoſcuntur

Okã tractat illã materiã li.1.di.3. q.5.at 6.

ſecundum ſuos conceptus vniuerſaliores q̃ ſm conceptus ſingulares. Sed hoc non videtur eſſe de mente Ariſ. quia quando Ariſ. dicit vniuerſalia ſunt nobis primo nota: vel ly vniuerſalia ſupponit pro vniuerſalibus mentalibus, vocalibus, vel ſcriptis: ſed nullum illorum eſt dicẽdum: immo ſecundum eos videtur, quòd illa propoſitio eſſet falſa, cum ſubiectum non videatur pro aliquo ſupponere: vel petatur ab ipſis, ꝙ dent pro quo ſupponit: ideo ille modus relinquitur tanquàm non eſſet de mente Ariſ. Sed reſtat alia difficultas, vtrum ordo concipiendi confuſe ſit prior ordine concipiendi diſtincte, vel econtra. Pro cuius ſolutione supponitur, quòd ordo concipiendi confuſe, eſt ille, in quo fit proceſſus a primo confuſe cognito D ad vltimum confuſe cognitum: ſicut eſt ordo, quo procedimus a cognitione minus vniuerſalium ad cognitionẽ magis vniuerſalium. Sed ordo diſtincte concipiendi eſt, quo proceditur a primo diſtincte cognito ad vltimum diſtincte cognitum.

Sco. ut ſupra.

Hoc ſuppoſito, reſpondetur ad difficultatem, quòd comparando vnum totalem ordinem ad alium ordinem: tunc ordo confuſe concipiendi præcedit totalem ordinem diſtincte concipiendi: ita quòd intellectus, noſter prima intellectione, quam habet, intelligit ſingulare confuſe: & poſtea ſpeciem ſpecialiſsimam illius ſingularis: & ſic ſemper aſcendendo vſq; ad ſupremum prædicatum; quod ſupremum prædicatum eſt ens, quod nõ poteſt intelligi confuſe, cum

B importet conceptum ſimpliciter ſimplicem, ideſt non reſolubilem in alios conceptus: Omne enim ſimpliciter ſimplex, aut totaliter ſcitur, aut totaliter ignoratur, ideſt quòd quando ſcitur, nihil eius ignoratur: cum non habeat alios conceptus. *Inſtātia.* Sed contra hoc arguitur: Philoſophus dicit in textu, quòd magis vniuerſalia ſunt nobis primo nota: ergo non ſunt illa, quæ primo cognoſcuntur a nobis diſtinctè. Præterea videtur, quòd illa probatio, quæ fuit adducta in probatione, in alio dubio non ſit bona: quia natura procedit de imperfecto ad perfectum: quia non agit primo effectum perfectiorem, quem poteſt producere, ſicut patet de igne, qui non primo producit ignem. ſed calorem in paſſo approximato. F Præterea Auicenna probat, quòd magis vniuerſalia primo occurrunt intellectui noſtro: quia quando videmus aliquid a remotis, prius apprehendimus, quòd ſit ſubſtantia, quàm animal, & animal quàm homo, & ſic deſcendendo. Ad primum patet ſolutio in ſecundo dubio, in dicto ſecundo. Ad aliam dicitur, quòd illa probatio eſt bona, & neceſſaria. Ad improbationem eius dicitur, quòd natura procedit de imperfecto ad perfectum, propter impedimentum, vel contrariū impediens actionem eius. Vnde quòd ignis primo calefaciat, quàm igniat, hoc eſt propter impedimentum, & cōtrarium in paſſo, quod prius oportet remoueri: ſed ſi paſſum eſſet debite diſpoſitum ad ſuſceptionem ignis, prius igniret, quàm calefaceret. Sic autem eſt G in propoſito, quòd omnes cauſę concurrentes ad generationem illius conceptus, ſunt purè naturales: & paſſum eſt ſufficienter diſpoſitum ad receptionem illius conceptus: ideo producit perfectiorem conceptum in ſuo ordine, quem poteſt producere. Vnde quandocunque in aliquo actiuo ſunt duæ, vel plures rationes agendi, vna perfectior, alia imperfectior: ſi tale non fuerit debite approximatum, tunc primo agit ſecundum rationem agēdi imperfectiorem: ſicut in igne eſt ratio calefaciendi, & igniendi: ideo ſi impediatur, primo calefaciet, quàm igniat. Similiter quando obiectum potentiæ, puta obiectum intellectus non eſt debite approximatum, tunc aget primo conceptum imperfectiorem. Inde H eſt, quòd quando res cognoſcitur a longe, primo cognoſcitur ſecundum conceptum ſubſtantiæ, vel animalis, quàm ſecundū conceptum hominis, vel Petri: quia priores conceptus ſunt imperfectiores, cum ſint de obiectis imperfectioribus: quanto enim aliquid eſt minus commune, illud eſt perfectius: ideo Petrus eſt perfectior ſua humanitate: ideo conceptus eius erit ſimpliciter perfectior. Et hęc de ſecundo articulo.

QVANTVM ad tertium *Art. 3.* ſit concluſio reſponſalis: In ſciētia naturali, & in proceſſu propter quid procedendum eſt ex cognitione cauſarum, principiorum, & elementorum ad cognitionem cauſatorum. Et hęc concluſio relinquitur probata ex dictis. Ad rationes. Ad primā dici-

A dicitur, quòd in proceſſu, quia eſt, bene procedendum eſt a magis compoſitis, & cauſatis ad ſimplicia: ſaltem ſi talia ſimplicia ſint cauſæ illorum compoſitorum. Ad ſecundam patet ſolutio in primo articulo notabili tertio. Et etiam ad tertiam: vbi fuit oſtẽſum: vtrum ad perfecte cognoſcendum rem oporteat omnes eius cauſas cognoſcere. Ad quartam patet ſolutio: nam oſtenſum eſt, quomodo aliqua notitia dicitur eſſe perfectior alia, quaſi in fine primi dubij. Ad quintam etiam patuit ſolutio in prima quæſtione: vbi oſtenſum eſt, qualiter mathematica dicitur eſſe certior, & quare.

T. c. 6. & inde. NECESSE eſt autem aut vnũ eſſe principium, aut B plura: & ſi vnum, aut immobile, ſicut dicunt Parmenides, & Meliſſus: aut mobile, ſicut phyſici: hi quidem aerem dicentes eſſe: alij vero aquam primum principium.

ISTA eſt ſecunda pars executiua huius libri, in qua Philoſophus determinat de corpore naturali, & eius principijs, & paſſionibus. Et diuiditur in tres tractatus. Primus, diuiditur in duo capitula. In primo, narrat, & improbat opiniones eorum, qui non ſunt naturaliter locuti. Et diuiditur in duas partes. In prima narrat opiniones antiquorum per modum cuiuſdam diuiſionis, mouens quæſtiones, quas quærebant antiqui circa principia rerum naturalium. Vnde illi Philoſophi ſunt naturaliter locuti, qui conceſſerunt principia philoſophiæ naturalis, ſcilicet motum, & pluralitatem entium: ſed illi ſunt non naturaliter locuti, qui negauerunt principia philoſophiæ, ſcilicet motum eſſe, & pluralitatem entium. Prima quæſtio, vtrum ſit tantum vnũ principium, vel plura. Secunda, poſito, quòd ſit tantum vnum: vtrum ſit mobile, ſicut dixerunt philoſophi naturaliter loquentes; vel immobile, ſicut dixerũt Parmenides, & Meliſſus. Et dicit, quòd philoſophorum naturaliter loquentium, qui poſuerunt tantum vnum principium & mobile: quidam dixerunt illud eſſe aerem: alij aquam: alij ignem; & nulli terram propter eius groſsitiem, & eius materialitatem. Tertia eſt, ſuppoſito, quòd ſint plura principia, an ſint finita, vel infinita: ſi finita vtrum tantum ſint duo, vel tria, vel plura: ſi infinita, vtrum ſint eiuſdem generis, & diuerſa ſpecie, & figura. Deinde oſtendit, quòd ad philoſophum naturalem non pertinet diſputare contra Parmenidem, & Meliſſum, dicentes tantum vnum eſſe ens, & intendit duas cõcluſiones. Prima, ad philoſophum naturalem non pertinet diſputare contra philoſophos, qui non ſunt naturaliter locuti, ſicut Parmenides, & Meliſſus. Probat duabus rationibus. Prima, ad philoſophum naturalem non pertinet arguere contra negantes ſua principia: ſed tales negant: igitur. Maiorem probat per ſimile, quia geome-

E ter non habet diſputare contra negantes ſua principia: igitur nec Philoſophus naturalis. Secunda ratio: Philoſophus naturalis non habet diſputare contra quamlibet poſitionem fatuam: ſed poſitio Parmenidis, & Meliſsi eſt huiuſmodi: igitur.

Secunda concluſio, ad Philoſophum naturalem non pertinet ſoluere rationes Parmenidis, & Meliſsi. Probat duabus rationibus. Prima, Piloſophus naturalis non habet ſoluere rationem litigioſam, ſiue ſophiſticam: ſed rationes Parmenidis, & Meliſsi ſunt huiuſmodi: quia peccant in materia, & forma: & licet ratio Parmenidis nō ſit ita vana, tamen ad eam multa ſequuntur inconuenientia. Vno enim inconuenienti dato multa contingunt. Secunda ratio: Philoſophus naturalis non F habet ſoluere rationes negantium ſua principia: ſed ſolum illas, quæ concludunt falſum, ſuppoſitis eius principijs: ſed Parmenides, & Meliſſus negauerūt principia Philoſophiæ naturalis, quæ ſunt Omnia, aut quędā moueri, & Plura entia eſſe: & ſic de alijs. Dicit tamen, quòd vtile eſt diſputare contra eos: quia tales loquuntur de rebus naturalibus: licet hoc non poſſit fieri per Philoſophiam naturalē, ſed per metaphyſicam.

In ſecunda parte arguit contra ipſos per principia metaphiſicæ duabus rationibus. Prima ſumitur ex diuiſione entis: pro qua ſupponit, quòd principium maxime proprium ad diſputandum contra Parmenidē, & Meliſſum eſt, quòd ens dicitur multipliciter. Hoc ſuppoſito ſic arguit: Illi, qui dicunt, omnia eſſe vnum ens: aut dicunt omnia eſſe ſubſtantiam tātum: aut quātitatem, aut qualitatem, vel ſubſtantiam cum qualitate, & quantitate: ſi ſubſtantiam, aut dicunt ipſum eſſe equum, vel hominem, vel aliquod aliud animal: ſi qualitatem, aut hoc albū, aut hoc nigrum. Si quantitatem, aut hoc quantum, aut hoc magnum: ſed quodlibet iſtorum eſt impoſsibile: igitur. Quod nō ſit ſubſtantia cum qualitate, aut quantitate, patet: quia ſiue iſta ſint ſeparata ab inuicē, ſiue non, multa ſunt quæ ſunt: quia ſunt multa entia, & non vnum eſt, quod eſt. Quod non ſit tantum qualitas, aut quantitas, probat: quia ſequeretur, quod accidens eſſet ſine ſubſtantia, quod eſt impoſsibile. Quod non ſit ſubſtantia tantum, probat: quia ſi ſit tātum ſubſtantia, tunc ens nec erit finitum, vt vult Parmenides: nec erit infinitum: quod eſt contra Meliſum, dicentem illud eſſe infinitum. Conſequentia patet: quia ratio finiti, & infiniti quantitati congruit, vnde ſubſtātia nec eſt finita, nec infinita, niſi per accidens: ſimiliter nec qualitas: quia ſicut dicitur in Arabica trāſlatione, diffinitio infiniti exigit quantitatem, & non ſubſtātiam, nec qualitatem. Vnde infinitum eſt quantum non terminatum, vt habet Commētator commen. 15. quantum ergo eſt genus infiniti: quia prædicatur per ſe & eſſentialiter de quanto: de alijs autem per accidens. Nec poteſt eſſe ſubſtātia & quantitas: quia ſi ſubſtātia & quantitas

G *Sc. in. 1. di. 3. q. 3 in fine. ſoluendo argumenta contra vniuocationem entis.*

H

A tas ſunt, duo ſunt quæ ſunt, & nõ vnum eſt quod eſt. Secunda rõ ſumitur ex parte vnius; pro qua ſupponit quòd vnum dicitur multipliciter. Quoddam enim eſt vnum ſecundum continuitatem, vt linea. Aliud ſecundum indiuiſibilitatem: vt punctum. Aliud ſm diffinitionẽ cuiuſmodi ſunt vapa & vinum. Vapa enim ſm expoſitionem. Alberti vocatur vinum debile. Vinũ vero ſtat pro forti vino. Alia translatio dicit pro vapa merum, põnens exemplum dicit vinum & merum: Commentator com. 16. tunc ſic arguit: Si eſſet vnum continuitate: & ſic multa eſſent entia: quia continuum eſt diuiſibile in infinitas ptes, quarum vna non eſt alia. Vnde cõtinuum eſt vnum in actu

Vnũ quot modus di citur.

B & plura in potentia: Commentator comment. 17. iſti autem viri, negabant omnem multitudinem & actualem & potentialẽ. Et iuxta hoc mouet dubitationem, vtrum totum & ſuæ partes ſint vnum aut plura. Soluit conditionaliter: dicens ꝙ ſi partes eſſet eędem toti; tunc eſſent eædem inter ſe: quia quæcunq; ſunt eadem vni tertio, illa inter ſe ſunt eadem. Si vero illud ens eſſet vnum vnitate indiuiſibilitatis tunc non eſſet quale, neq; quantum: & ſic nõ eſſet infinitum, vt dicebat Meliſſus. Si eſſet vnum ſecundum rationem, ſequeretur inconueniẽs Heracliti ſcilicet ꝙ idẽ erit bonum & malum: bonũ & nõ bonum, homo & aſinus. Finaliter infert ꝙ philoſophi antiqui ſequentes Parmenidem & Meliſũ, fuerunt conturbati in hoc ꝙ dicebant omnia eſſe vnum:

Quære Sco. in. 1. d. 2. parte 2. q. 4. ſol uẽdo principale.

& ne contingeret eos multã dicere, aliqui auferebant copulã a propoſitione; ne ſubiectum & dicatum viderentur eſſe multa. C Alij vero mutabãt copulam in verbum adiectiuum: vt pro iſta, homo eſt albus; dicebant, hõ albatur. Sed contra eos ponit philoſophus hanc concluſionem: idẽ eſt vnum & multa. Probat tripliciter: quia album & muſicũ ſunt vnũ ſm ſignificatũ materiale: & multa ſm ſignificatũ formale. Secundo: q̃a totum eſt vnũ & ſunt multę partes p diuiſionẽ. Tertio: q̃a vnũ & multa nõ ſunt oppoſita; idẽ .n. eſt vnũ in actu & multa in potentia.

An ad philoſophus naturalem pertineat diſputare contra Parmenidem, & Meliſſum negatiuus principia philoſophia naturalis. D

QVAERITVR ſecundo Vtrum ad philoſophum naturalem pertineat diſputare contra Parmenidẽ & Meliſſum, negãtes principia philoſophiæ. Et arguit primo ſic: Quia ad philoſophũ naturalem pertinet remouere errores, qui poſſunt incidere in philoſophia naturali: ſed ex põnibus Parmenedis & meliſſi contingunt errores in philoſophia naturali: ergo ad philoſophum naturalem pertinet contra eos diſputare. Secũdo ſic: Sicut metaphyſicus ſe habet ad eius principia: ita philoſophus naturalis debet ſe habere ad ſua: ſed metaphyſicus habet diſputare contra negãtes ſua principia: igitur. Tertio ſic: ſi Parmenides, & Meliſſus

E ſus negarent principia philoſophiæ naturalis: hoc eſſet, quia negant motum eſſe: ſed hoc eſt falſum: quia quãuis materia ſit principium rerum naturaliũ: tamen motus non eſt principiũ ipſarũ: ergo ſi negant motũ, non ꝑ ꝑ hoc ſequitur ꝙ negent principiũ. Quarto ſic: Philoſoph⁹ naturalis ꝓbat motũ eſſe: ergo probat ipſum ineſſe: cũ accñtis eſſe ſit in alio eſſe: ſed philoſophus naturalis ꝓbat motũ ineſſe mobili, cũ motus ſit paſſio naturalis: ergo motum eſſe non eſt principiũ philoſophiæ naturalis. Quinto ſic. Si Parmenides & Meliſſus negaſſent principia philoſophię naturalis, hoc eſſet qa dixerũt tñ eſſe vnũ ens: ſed hoc eſt falſum: quia hæc propõ eſt vera tñ vnum eſt; vt patet ꝑ eius expouentes. In oppoſitum

F eſt philoſophus in textu. In q̃ſtione ſicut in cæteris erũt tres articuli. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, quòd

Artic. 1. pro declaratione q̃õnis ſupponitur primo, ꝙ ſcientiarũ q̃dã ſunt

Scientia multiplices. cões, puta per cõitatẽ ſubiecti, vel conſiderationis: q̃a de pluribus conſiderant, ſicut eſt Metaphyſica: vel applicationis, ſicut eſt Logica: q̃ docet formare demonſtrationes ex principijs, & terminis cuiuſcunq; ſcientię. Secũdo ſupponitur quòd duplicia ſunt principia: Quędã ſunt cõia q̃ cõponũtur ex terminis cõib⁹, & tranſcendẽtibus: & talia ſunt bñ per ſe nota: quia ſtatim intellectus ipſis aſſentit, cognitis terminis: ſicut eſt illud: de quolibet eſt affirmatio, vel negatio, de nullo ambo ſimul. Alia ſunt ſpecialia, q̃ componuntur ex terminis ſpecialibus ſcientiarũ ſpecialium. Et iſta ſunt adhuc du- G plicia: Quædam ſunt, ex quibus conſtituuntur demonſtrationes in talibus ſcientijs. Alia ſunt, ex quibus non conſtituuntur demrationes in talibus ſcientijs: ſed capiuntur tanq̃ certa & euidentia in tali ſcientia. Et ſic iſte *Sco. in ꝑ log. q. 3. in ſo. q̃nta q̃ſtiuncula contra ſanctũ Tho.* propoſitiones, motus eſt, natura eſt, & plura entia ſunt, ſunt bene principia in philoſophia: & iſta bene poſſunt ſciri per inductionẽ & per experientiam. Tertio ſupponitur ꝙ ſcientiarũ ſpecialiũ quædã eſt ſubalternãs, alia eſt ſubalternata: de quibus viſum eſt in logica. Quartò ſupponitur quòd in qualibet ſcientia contingit dupliciter errare. Vnomodo circa principia. ſ. vel negando ea tanquã falſa, vel dubitando de ipſis tanquam de cõcluſionibus, volendo ea demonſtrare. Aliomodo circa concluſiones negando. ſ. concluſiones H veras aut circa concluſiones, illatas ex principijs male intellectis per ſyllogiſmum falſigraphũ. Quinto ſupponitur quòd duplices ſunt negantes principia ſcientiæ: Quidam ſunt qui *Negãtes principia ſcientiæ ſunt duplices.* concedunt aliqua pertinẽtia ad illam ſcientiã, ex quibus ſequuntur illa principia. Alij ſunt qui talia non concedunt. His ſuppoſitis dicitur primo, quòd ſciẽtia communis, ſicut Metaphyſica poteſt diſputare contra negãtem eius principia, ſaltem ſi cõcedat aliqua in illa ſcientia: qa eſſet difficultas, ſi non concederet aliquid: & etiam contra negantem principia ſcientiarum ſpecialium: dummodo talis aliquid concedat. Primum patet: quia ad metaphyſicũ pertinet de quolibet conſiderare: ergo

A per aliquid conceſſum ab alio poterit probare primum negatum ab eo. Secundum patet: q̃a in principijs & concluſionibus eſt ordo: ita quòd eſt ſtatus ad aliqua prima & communiſsima principia, in quibus alia virtualiter, vel potentialiter includuntur: ideo artifex conſiderans illa principia, p̃t per ea diſputare contra negantem principia ſciẽtiarum ſpetialium. Dr̃ ſecundo quòd ad ſcientiam ſubalternantem pertinet diſputare cõtra negantem principia ſcientiæ ſubalternatæ: quia talia ſunt cõcluſiones ſcientiæ ſubalternantis. Dicitur tertio, quòd in aliquo caſu phyſicus poteſt diſputare contra negantem ſua principia, ſcilicet quando negans ſua principia concedit aliqua in ſcientia naturali; puta effectus, vel concluſiones, ex quibus poſſunt ſequi, vel demõſtrari principia demſtrationis. Si tñ negans principia philoſophiæ, nihil concedat in philoſophia ex quo poſſunt inferri illa principia, Phyſicus in quantũ phyſicus non põt contra ipſum diſputare: licet bene metaphyſicus: ſub cuius conſideratione cadunt quæcunq; conceſſa, vel negata ab aduerſario: ſaltem q̃tum ad identitatem, & diuerſitatem, & quidditatẽ. Dicitur quarto quòd phyſicus põt ſoluere rõnes falſas circa concluſiones ſuas: & hoc præſuppoſitis ſuis principijs: quia per tales ſolutiones euitat deceptiones. Dr̃ vltimo, quòd nullus artifex habet ſoluere rationes friuolas & procedentes ex oppoſitis ſuorum principiorũ: ſaltem ex eo quòd talis arguens arguat contra eũ: licet bene poſsit ſoluere in quãtum opponens videtur arguere contra eum, & ne videatur redargui.

SECVNDO ſciendum, quòd ratio Meliſsi, qua volebat probare, quòd eſt tantum vnũ ens, & non plura, & quòd illud eſt infinitum & immobile, eſt talis: Omne quod eſt factũ, habet principium: ſed ens non eſt factum: ergo non habet principium: & ſi nõ habet principiũ, igitur eſt infinitum: & ſi eſt infinitum, igitur eſt tantum vnũ: & ſi eſt tantum vnum, ergo eſt immobile. Minorem primæ cõſequentiæ probat: quia ſi ens eſſet factum, vel eſſet factum ex ente, vel ex non ente. Non ex ente: quia tunc eſſet antequam fieret, nec ex non ente: quia ex nihilo nihil fit. Et peccat talis conſequentia prima; quia minor eſt negatiua in prima figura. Secundam conſequentiam probat: quia ſi ens non habet principium, non habet etiam finem: & per conſequens eſt infinitum. Et peccat per fallaciam æquiuocationis: quia primo arguit de principio temporis, cum dicit: omne quod factum eſt, habet principium: & infert intelligendo de principio magnitudinis cum infert: ergo eſt infinitum. Tertiam conſequentiam probat: quia infinitum omnia continet, & non permittit ſecum aliquod aliud. Quartam conſequentiam probat; quia ſi ens eſſet infinitum, non eſt locus extra ipſum, ad quem poſſit moueri, & ſic eſt immobile. Et licet iſta ratio bene ꝓbet de motu locali: non tñ probat de motu

Rõ Meliſſi probantis tãtum eſſe vnũ ens.

C

D

E motu alterationis : ad quem nõ ſequitur tranſitus de loco ad locum : nec probat de motu partium. Ratio vero Parmenidis eſt iſta: quicquid eſt præter ens, eſt non ens : ſed non ens eſt nihil : ergo quicquid eſt præter vnum, eſt nihil:& per conſequẽs tantum vnum eſt. Hæc ratio ſecundum Commentatorem conuenit cũ ratione Meliſſi in hoc ꝙ vtraq; eſt mala & peccans in materia & forma : ſed differt in hoc quod eſt minus vana : quia minor propoſitio non eſt negatiua, ſicut minor propoſitio Meliſſi: ideo videtur ex ea aliquid ſequi : tamen ratio eius non cõcludit, quod intendebat concludere, nec ꝑpoſitiones eius ſunt veræ: quia ſunt duplices ex æquiuocatione de ly Vnum: ideo nõ ſunt veræ : niſi ens acciperetur

Com.12.

F vt eſt commune ad decem prædicamenta: ſed tunc non concluderet quod intendebat : quia intendebat tantum eſſe vnum ens numero, quod tamen eius ratio non probat. Vnde vnum capitur tripliciter. Vnomodo pro principio numeri : quemadmodum dicitur quòd numerus eſt multitudo ex vnitatibus aggregata. Aliomodo vt dicit vnitatem numeralem : quemadmodũ dicitur ꝙ ſortes eſt vnus: & iſto modo accipiebat Parmenides. Tertiomodo, vt eſt paſſio entis, & conuertitur cum ente : & ſic non capiebat Parmenides: quia tunc bene concederetur iſta, tantum vnum eſt, & omne quod eſt, eſt vnum.

Vnũ tripliciter.

TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas, quomodo Parmenides & Meliſſus negauerunt principia philoſophiæ naturalis, negando motum, qui eſt paſſio ſubiecti philoſophiæ naturalis. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ triplicia ſunt principia ſubiecti philoſophiæ : quædam ſunt principia in eſſendo, quemadmodum ſunt materia & forma : ex quibus componuntur res naturales. Alia ſunt principia in cognoſcendo, per quæ res naturales cognoſcuntur : quemadmodum ſunt diffinitiones rerũ naturalium, per quas cognoſcũtur res naturales. Alia ſunt principia, quæ ad ſenſum ſunt nota in philoſophia, & euidentia : & iſto modo Natura eſt: Mot⁹ eſt: Plura entia ſunt: ſunt principia in philoſophia: quia ad ſenſum ſunt nota : Senſibiliter enim cognoſcimus motum eſſe: quia ſenſibiliter cognoſcimus aliquid moueri. Hoc ſuppoſito: Reſpondetur ꝑ aliqua dicta. Primum: principia eſſẽdi in philoſophia naturali poſſunt demõſtrari demonſtratione Quia eſt: quia ſicut demonſtratur materiam eſſe per effectum ſenſibilem: ſ. per tranſmutationem formarum: & ſimiliter formam eſſe per operationem naturalem : quia ſicut tranſmutatio arguit materiam, ita operatio formam. Nam operationes naturales dicũtur principaliter eſſe a forma: vt ꝙ lapis deſcendat deorſum, hoc habet principiatiuè a forma. Dicitur ſecundo: ꝙ principia philoſophiæ in cognoſcendo : quemadmodum ſunt diffinitiones rerum naturalium: non præſupponuntur in philoſophia, cũ phyſicus non habeat diffinire res naturales; licet habeat bene cognoſcere earũ generationes & trãſ-

Parmenides, & Meliſſus quõ potue runt negare principia naturalia notiſſima

G

H

muta

A mutationes. Dicitur tertio, ꝙ qui negāt iſta principia cognoſcendi.ſ.diffinitiones rerum naturalium, ex conſeqneti negant principia eſſendi. ſ materiā, & formam: cum diffinitiones naturales vt in pluribus componantur ex materia & forma, ſaltem in obliquo. Dicitur quarto, ꝙ qui negant principia nota ad ſenſum, ſicut iſtud; mot⁹ eſt, ex conſequenti negant principia eſſendi. Dicit enim Commentator ꝙ ſublato motu non plus erit principium mouendi. Etiam negato iſto principio, multa entia ſunt, quod eſt manifeſtum ſenſui, & ex conſequenti negantur principia eſſendi rerum naturalium .ſ. materia, & forma: nam ſi non ſint plura entia; nihil erit principium, ad cuius eſſe requiratur principiatum: Dicitur finaliter ꝙ licet

B motum eſſe ſupponatur tanquā notum ex ſenſu: poteſt tamen probari & demonſtrari tanquā aliquid habēs principia: & hoc non eſt inconueniens.

An quātitas realiter diſtinguatur a ſubſtantia.

QVARTO ſciendum quòd circa textum incidit talis difficultas, quæ in logica fuit tractata puta Verum quantitas ſeu extenſio ſit res diſtincta a ſubſtantia; & etiam a qualitate, puta an extēſio albedinis diſtinguatur ab albedine. Reſpondetur breuiter, ſicut eſt reſponſum in logica ꝙ ſic: & iſtud poteſt probari vna ratione naturalis propter quam etiam dicit Buridanus in primo phyſicorū quòd extenſio eſt res diſtincta a ſubſtantia; & eſt talis: ponatur phiala vitrea impleta aere ſuper ignem, & ſit foramen obſtructum, conſtat ꝙ per calefactionem ignis ille aer cito rarefiet: & ſic oportebit ꝙ maiorem locum occupet, propter quod oportebit ꝙ phiala cito frangatur: ſed hoc non videtur fieri niſi propter generationem alicuius nouę rei: ſed hoc non erit generatio rei ſubſtantialis: quia volo ꝙ idem aer maneat: de facto facit: nec propter generationem caloris: qa plus de calore poſſet eſſe in minori loco & minori ſubiecto: plus enim de calore eſt in vno paruo carbone quàm ſit ibi in illo toto loco; ergo oportet, ponere ibi aliam generationē, propter quā ibi erit maior diſtantia quam ante: & illud non videtur eſſe niſi magnitudo alia a prædictis: igitur. Dicunt aliqui ꝙ hoc non ſit propter generationem nouæ rei: ſed propter motum localem partium, ſecundū quem partes fiunt magis diſtantes quàm prius erant: ſed hoc non valet, quia illud vas habet potentiam reſiſtēdi maiori motui partium: nam ſi ponatur aqua, prohiberet ne aqua caderet: & tamen certum eſt quòd ibi eſt maior motus. Aliam rationem facit Marſilius, quia etiā videtur tenere iſtā viam: quia aliter non poſſet oſtendi quid in veſica clauſa plena aere reſiſtat comprimenti: quia non ſubſtantia aeris: nec materia, nec forma eiuſdem: quia talia nata ſunt per modicum motum localem multū cōdenſari: aliàs vno motu omnia mouerentur: igitur nihil aliud videtur eſſe niſi dimenſio diſtincta a ſubſtā tia. Item videtur ꝙ ſicut aliquid intendit per additionē gradus ad gradū: ita aliquid debet magis

C *S'cō.in 4. d.12.q.2. reputat vtranque opinionē probabilē quāuis in 5.meta-phy. q.9. teneat quātitatē eſſe diſtinctā a ſubſtantia.*

D

Marſilio in 4.q.9. ar.2.

E magis extendit per additionem nouæ extenſionis ſeu magnitudinis: Ideo propter iſtas rationes & multas alias, quæ fuerunt factæ in logica ca. de prædicamento quantitatis dubitatione. 2. tenendum eſt quòd extenſio ſeu quantitas eſt res diſtincta a ſubſtantia. Et hæc de primo articulo.

Okam in 4. q. 4. & nes contra rium.

Arti. 2. QVANTVM ad ſecundũ dubitatur primo. Vtrum totum ſit entitas realis realiter diſtīcta a ſuis partibus. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quòd duplex eſt totum ſcilicet eſſentiale; quod componitur ex materia & forma: & totum integrale. Vnde in hoc dubio videbitur de toto eſſentiali: de quo ſunt diuerſę opiniones. Vna eſt Thomiſtarum & Nominalium ſimul dicentium, totum eſſentiale non dicere aliquam entitatem abſolutam diſtinctam realiter a ſuis partibus ſimul ſumptis: hanc opinionem primo probant auctoritatibus. Prima eſt Augu. 7. de trinitate: homo nihil aliud eſt quàm anima & corpus. Secũda eſt Damaſceni dicentis, ꝙ Verbum nunquã dimiſit quod ſemel aſſumpſit; ſed ſi humanitas diceret vnam tertiam entitatem vltra ſuas partes illam dimiſiſſet in morte: quia fuit vere corrupta. Tertia eſt Ariſto. 4. phyſicorum, qui dicit ꝙ totum nihil aliud eſt quàm partes: & multę alię poſſunt adduci. Quarta eſt auctoritas Auerrois commen. 17. dicentis: totum nihil aliud eſt quàm aggregatio partium: & poſtea dicit, omnis pars eſt alia a toto: & omnes partes erunt aliæ a toto: & totum nihil aliud eſt quã

An totũ realiter diſtinguatur a ſuis partibus.

F

congregatio partium: finaliter G reſoluit ſe dicens: omnes partes inſimul ſumptę non poſſunt dici aliud a toto. Secundo probant rationibus: Prima: quæcunq; entitates abſolutæ realiter diſtinctæ, ſic ſe habent ꝙ vna eſt prior reliqua: poteſt vna illarum eſſe ſine alia ſine contradictione ſaltem prior ſine poſteriore, vt vult articulus Pariſienſis: ergo ſi totum eſſentiale ſit entitas abſoluta, a ſuis partibus ſimul ſumptis realiter diſtincta: deus poterit iſtam entitatẽ a partibus ſeparare, & ſeparatam conſeruare: vel ſaltem poterunt partes ſimul ſumptæ eſſe ſine toto. Secunda ratio: omne naturaliter prius realiter diſtinctum a ſuo poſteriori eſt independens ab illo poſteriori: ergo per diuinam potentiam poterit fieri ſine ſuo poſteriori; & H maxime quando ambo ſunt abſoluta: cum ergo partes ſimul ſumptæ ſint priores toto & realiter diſtinctæ, & non dependent eſſentialiter a toto: videtur quòd partes ſimul ſumptæ poterunt eſſe, & totum non erit: quod eſt falſum: Ideo propter has rationes & auctoritates tenent firmiter Nominales & Thomiſtæ quòd totum eſſentiale non dicit entitatem diſtinctam a ſuis partibus ſimul ſumptis. Aduerte tamen quòd ſecundum iſtos hæc propoſitio, totum eſt ſuæ partes eſt diſtinguenda ſecundum ꝙ ly, &, incluſum in iſto plurali, partes, poteſt teneri diuiſiuè vel complexiuè: ſi diuiſiuè tunc ꝓpoſitio æqualet vni copulatiuæ: & ſic eſt falſa ſi complexiuè, æquiualet vni propoſitioni de copula-

A pulato extremo, ſcilicet totum eſt iſta pars & illa pars: & ſic illa eſt vera. Similiter diſtinguunt multas tales propoſitiones, vt totum eſt materia & forma: anima & corpus ſunt hõ: vbi ſi ly & teneatur diuiſiuè, ſunt falſæ: ſi complexiuè, ſunt veræ. Alia eſt opinio. Sco. 3. ſcientiarum, qui tenet ꝙ totum eſſentiale diſtinguitur realiter a ſuis partibus ſimul ſumptis. Et probat auctoritatibus & rationibus. Prima eſt Philoſophi in textu, qui dicit quòd totum non eſt idem cum ſuis partibus: q̃a tunc partes eſſent eędẽ inter ſe. Etiam philoſophus. 2. de anima diuidit ſubſtantiam in materiã & formam & cõpoſitum: ergo ſignũ eſt ꝙ cõpoſitũ eſt diſtinctũ a ſuis partibus: aliter illa diuiſio nõ eẽt bona: ſed

Burida-n⁹. in 1. phy. q. 9.

d. 1. q. 2. & 1. metaph. q. 4

B videreť ſuperfluere. Rationibus probatur: quia omne compoſitum per ſe vnum in genere ſubſtantię, eſt magis vnum quàm compoſitum per accidens: aliàs non diceretur magis per ſe vnũ quàm illud compoſitum per accidens: ſed ſi totũ eſſentiale non eſſet niſi ſuæ partes ſimul ſumptæ: tunc non eſſet magis vnũ, q̃ compoſitum per accñs; quia cõpoſitum per accñs etiam eſt ſuæ partes ſimul ſumptæ. Secundo ſic: quicquid eſt primus & per ſe terminus ad quem generationis, eſt entitas abſoluta realiter diſtincta a quibuſcunq; alijs, q̃ non poſſunt eſſe primus terminus illius generationis: ſed entitas compoſiti & non partes eſt terminus per ſe primus generationis: vt habetur. 7. metaph. nõ enim in generatione hoĩs generať anima, neq; corpus, ſed hõ.

Sco. ĩ 4. d. 43. q. 1.

Tertio ſic: in omni corruptione ſubſtantiali aliqua ſubſtãtia deſinit eſſe ſeu corrumpiť: ſed eſt dabilis aliqua corruptio ſubſtãtialis, per quam nulla pars corrũpiť: igiť. Minor patet de corruptione hominis: clarum eſt enim ꝙ in morte hominis aĩa intellectiua non corrumpiť, nec ſimiliter corpus: cum poſt mortem adhuc maneat integrũ: ergo erit aliqua tertia entitas ſubſtantialis, diſtincta contra illas duas partes, quæ corrũpenť: vel eſſet aliqua corruptio, in qua nihil corrumpeť; quod non videť ſanum dici in philoſophia. C

Quarto ſic: omnis entitas realis, realiter cauſata ab aliq̃bus duobus, eſt realiter diſtincta ab illis duobus: ſed entitas toti⁹ eſt realiter cauſata a partibus ſimul ſumptis: igiť. Maior patet: quia eadem res non cauſat neq; partialiter neq; totaliter ſeipſam: D Minor patet: quia materia & forma ſunt cauſa compoſiti: ſed non niſi vnitę & ſimul ſumptæ: quia diuiſim ſumptæ non cauſant. Item cauſæ intrinſecæ ſimul ſumptæ aliquid cauſant vel nihil: ſi nihil: ergo non ſunt cauſæ. ſi aliquid & non ſe; ergo aliquid realiter diſtinctum ab ipſis, quod non eſt, niſi illa tertia entitas. Item actus proprię paſſionis ſicut ridere alicui conuenit, & non animæ, neque corpori: ergo alicui tertio. Quinto ſic: verbum aſſumpſit per ſe primo naturam humanam: quia per ſe primo factum eſt homo: ergo humanitas dicit aliquid abſolutum realiter diſtinctum à corpore & anima. Propter iſtas rationes & auctoritates iſta opinio eſt vera, &

firmi-

E firmiter tenenda: & debet hic capi totum categorematicè & non ſincategorematicè: ideo reſtat ſoluere auctoritates & rationes illorum, qui ſunt alterius opinionis. Ad primam auctoritaté reſpondetur ꝙ ly eſt, ibi non debet accipi ſecundum ꝑdicationem formalem: ſed magis propriè loquendo eſt prædicatio per continentiam: & eſt ſenſus: totus homo nihil aliud continet quàm corpus & animam, tanquam partes eſſentiales ſui. Ad ſecundam dr̃, ꝙ illa auctoritas Damaſceni intelligitur de partibus eſſentialibus, .ſ. corpore & anima: & non de natura totius. Vnde eſſentia diuina ſemper fuit vnita corpori, & animæ Chriſti: ſed non humanitati: cum in triduo illa fuerit vere corrupta: & tunc non

F fuit ſibi vnita. Ad tertiam dr̃ quòd illa falsè allegatur, nec habet ex textu philoſophi. 4. phyſicorum. Dr̃ ſecundo quòd dato quòd eſſet alicubi etiam in doctrina eius, ſic non debet intelligi, puta ꝙ totum ſit ſuæ partes per identitatem, ſed per continentiam. i. totum nõ continet niſi ſuas partes: licet ſit aliud à ſuis partibus contentis. Ad rationes eorum; Ad primam dr̃, ꝙ totum habet dependentiam eſſentialem à ſuis partibus: ideo implicat contradictionem totũ eſſe ſine ſuis partibus. Et ad articulum dicitur, ꝙ verum eſt dummodo, illud non habeat dependentiam ineſſentialẽ ab alio. Ad ſecundam dicitur, ꝙ partes ſimul ſumpte per modum informantis & informati ſunt naturaliter priores toto, & non dependent a toto: & tamen non poſſunt ſic eſſe per modum informãtis & informati, quin ſint totum: quia eſſentialiter & quidditatiuè includuntur in toto: ideo quãdo dr̃, omne prius alio non dependens ab ipſo, poteſt eſſe ſine illo: dico quòd verum eſt dummodo eſſentialiter non includatur in illo. Dicunt etiã aliqui quòd partes per modum informantis, & informati non ſunt priores toto. Et allegant Scotum in quarto, qui dicit, ꝙ hominem eſſe, eſt animam informare corpus. Et ſi quis dicat, ſi partes ſimul ſumptæ per modũ informantis, & informati non poſſent eſſe ſine toto: ſequeretur quòd deus neceſſario produceret illam tertiã entitatem, quod videtur falſum: nam deus merè libere producit. quicquid ad extra producit. Reſpondetur ꝙ deum producere neceſſario ad extra, poteſt intelligi dupliciter. H Vnomodo ſimpliciter & abſolutè: & ſic deus ad extra nihil ꝓducit neceſſario. Aliomodo cõditionaliter, ſic. ſ. quòd ſi producat hoc, neceſſario producet aliquid aliud: & hoc non eſt incõueniens. Non eſt etiam inconueniens aliquod abſolutum neceſſario exigere, vel præſupponere aliquem reſpectum: vt productio hominis coexigit & præſupponit vnionem animæ cum corpore, quæ eſt reſpectus extrinſecus.

Sco. in 1. d. 1. q. 4. arguens cõtra primũ arg.

An totũ integrale dicat entitatẽ abſolutã diſtinctam a partib.

DVBITATVR ſecundo. Vtrum totum integrale dicat aliquã entitatem abſolutã; realiter diſtinctã à partib⁹ ſuis; tam diuiſim, q̃ coniunctim ſumptis. De quo dubio ſunt duæ opiniones. Prima, eſt opinio Thomiſtarum & Nominalium dicẽtium,

tium, ꝙ totum integrale non di-
cit aliquam entitatem abſolutā
realiter diſtinctā a ſuis partibus
ſimul ſumptis: & hoc ꝓbant ali
quibus rationibus. Prima: quia
tūc ſequeretur ꝙ numerus qua
ternarius eſſet numerus quina-
rius, patet; quia in quaternario
ſunt quatuor vnitates compo-
nentes quaternarium: ſi ergo
quaternarius realiter diſtingua
tur a ſuis partibus, tunc eſſent
quinq; vnitates: & ſic eſſet nu-
merus quinarius. Secundo ſic:
ſequeretur ꝙ duo corpora rea-
liter eſſent in eodem loco; patet,
illud totum erit ſubſtantia cor-
porea & etiam eius partes: &
tamen ponuntur in eodem lo-
co: igitur. Tertio ſic: ſequere-
tus ꝙ duæ ſemilibræ tantū pon
derarent ſicut aliæ duæ ſemili-
B bræ: & cum hoc vna ab eis di-
ſtincta ſcilicet, quæ componitur
Sco. in 3. ex illis continuatis, patet conſe
d. 22. q. 1. quentia: quia ſi ponerentur duę
ſemilibræ diuiſæ in vna pte ſta-
teræ, & in alia ponantur duæ
adinuicem cōtinuatæ illæ æqua
liter ponderabunt: & tamen ex
continuatis reſultat vna libra
ab eis diſtincta: igitur. Alia
eſt opinio multum probabilis
quæ videtur eſſe de mente Sco.
diſtinctione. 22. tertij vbi dicit,
quòd ſi homo eſſet ſuæ partes,
tunc eſſet vnum congregatio-
ne; ſicut nec quinarius nume-
rus eſt ſuæ vnitates, ſed totum
quod reſultat ex illis vnitati-
bus; aliter eſſet ſolum vnum
ſicut aceruus lapidum, quod
eſt falſum. Et iſta opinio po-
teſt probari & auctoritatibus
& rationibus. Prima aucto
T. c. vlt. ritas eſt Ari. 7. meta. vbi vide-
tur dicere quòd tale totum di-

ſtinguat̃ a ſuis partibus, & po- C
nit exemplum de a, & b. quæ
componuntur iſtā ſyllabam ab;
& poſſunt remanere poſito ꝙ
non remaneat illa ſyllaba ab.
Dicit etiam. 5. meta. cap. de qua
li: quòd bis tria nō ſunt ſex, ſed
ſemel ſex ſunt ſex. Prima ratio:
quia iſta eſt concedenda totum
componitur ex ſuis partibus:
vel totum ibi ſupponitur pro
aliquo alio a ſuis partibus; vel
pro ſuis partibus ſimul ſum-
ptis: ſi pro alio, habeo inten-
tum: ſi pro partibus: ergo idē
componetur ex ſeipſo: quia ſen-
ſus erit: totum. i. partes compo-
nentur ex partibus. Secundo
ſic: niſi ſic ſequeretur quòd par
tes integrales eſſent partes eſ-
ſentiales, puta materia & for-
ma: vel quòd idem totum eſſet
duo tota. Quod probatur: & D
accipiatur aqua, quæ diuidatur
in duas medietates quæ ſunt
partes quantitatiuæ: tunc argui
tur ſic: ille duæ medietates quæ
ſunt partes quantitiuæ ſunt hæc
aqua: ſed materia & forma hu-
ius aquæ ſunt hæc aqua: er-
go materia & forma huius aq̄
ſunt illæ duæ medietates, quæ
ſunt partes integrales. Item ſe-
quitur quòd finita eſſent infi-
nita: quia capiantur duæ me-
dietates baculi; tunc illæ duæ
medietates ſunt ille baculus;
& infinitæ, partes illius baculi
ſunt ille baculus; ergo infini-
tæ partes illius baculi ſunt duæ
medietates vel partes; & per
conſequens duo ſunt infinita &
infinita ſunt duo. Item ſeque-
retur quòd idem eſſet ſimul &
ſemel intenſe album & intenſe
nigrum; quia capiatur ſcutum,
cuius vna medietas ſit intenſe

E alba & alia intenſe nigra : tunc arguitur ſic : a, & b, ſignando illas partes ſunt intenſe album & intenſe nigrum : ſcutum eſt, a,& b : ergo ſcutum eſt intenſe album & intenſe nigrum. Item ſequitur ꝙ tu vides aliqua duo de quorum vno tu nihil vides. Nam volo quòd tu videas ſortem venire ad te: tunc arguitur ſic : tu vides ſortem, ſortes eſt ſuæ medietates : ergo tu vides ſuas medietates : & tamen nihil vides in parte poſteriori. Ideo propter iſtas rationes, & multas alias hoc probabiliter tenendum eſt, ꝙ totum integrale ſaltem heterogeneum realiter diſtinguitur à ſuis partibus ſimul ſumptis. Et dicitur notãter heterogeneum : quia de homogeneo eſt dubium : Nam ſi diſtinguatur a ſuis partibus,
F tunc idem numero bis naturaliter poterit reproduci. Nam capiatur vas aquæ, & diuidatur illa aqua in duas partes : tunc corruptum eſt compoſitum ; quod componebatur ex illis duabus partibus : reuniantur iterum illæ duæ medietates in eodem vaſe, tunc erit eadem aqua, quæ prius erat cum ſint eædem partes: & tunc illa aqua naturaliter erit bis producta : quod non videtur concedendũ in philoſophia. Reſpondent aliqui ꝙ non eſt inconueniens in illis homogeneis,neq; forſan in aliquibus heterogeneis, nec eſt incõueniens in philoſophia: immo multi philoſophi conceſſerunt ꝙ idem numero per ſucceſſionem temporis poteſt reproduci : ſicut ponebat Plato qui ponebat omnes reuerti infra triginta ſex milia annorum.

Sc. in 4. d.43.q.3.

Ideo ſoluendæ ſunt rationes primæ opinionis. G Ad primam dicitur negando conſequentiam : non enim quælibet vnitas alteri addita facit numerum de prædicamento quantitatis: ſed ſolum vnitas, quæ eſt per diuiſionem continui. Ad ſecundam dicitur,quòd non eſt inconueniens duo corpora eſſe in eodem loco quorum vnum eſt pars alterius. Ad tertiam patet : quòd non eſt inconueniens,dummodo vna libra diſtincta includat illas duas ſemilibras : tamen eſſet inconueniens ſi non includeret. Et ſi quis petat de toto per accidens : reſpondetur breuiter, ꝙ non eſt aliud abſolutum à ſuis partibus : vt homo albus non eſt aliud, quàm homo & ſua albedo.

Vide Canonicum in 1.phy. q.4.ar.4

DVBITATVR tertiò. Vtrum ſit idem, qui nunc eſt H ſortes, & qui heri fuit ſortes, poſito caſu quòd ſortes augmentatus ſit, vel quòd perdiderit vnum digitum. Et videtur quòd non : quia ſequitur quòd aliquod totum eſſet idem alicui toti, cum quo non conueniret in partibus : immo cum quo in nulla parte conueniret. Primum patet : quia ſortes, qui eſt nunc, eſſet idem ſorti, qui fuit heri : & tamen non conuenit in parte, vel partibus : quia ſortes qui fuit heri, habebat alias partes, quàm ſortes, qui eſt nunc per caſum. Secundum patet : quia pono caſum, quòd de vno dolio vini auferatur gutta inferius, & apponatur vna gutta ſuperius:adhuc erit idem vinum, quòd prius: cum per appoſitionem, vel remotionem

Vide totum hoc in Buridano i 1. phy.q.10.

paruæ

A parte partis non mutetur totũ: tunc iterato remoueatur vna gutta & apponatur ſuperius vna iterum, erit idem totum quod prius propter ſimilem rationẽ: & hoc fiat donec quælibet gutta, quæ prius erat in dolio, fuerit ablata: conſtat quòd ſi tunc remaneat idem totum, quod prius quòd erit aliquod totum, quòd erit idem alteri toti, cum quo non conueniret in aliqua parte. Item ſequeretur, quòd aliquod totum eſſet idem cum decima parte ipſius; quia ex illo vino remoueatur vna gutta adhuc per te remanebit idem vinum quod ante; & ſic continuè fiat remotio, donec ſola decima pars remaneat, tunc illud totum erit idem cum decima parte: quia non remanet niſi decima pars, & illud B eſt idem quod prius. Item ponatur, quòd ſortes perdiderit hodie vnum digitum, qui vocetur a, & totum reſiduum vocetur b: tunc arguitur ſic: a & b, heri erant ſortes: ſed nunc a, & b, non ſunt ſortes: cum a, non ſit pars eius per caſum; Vel ſic, ſortes qui hæri fuit componebatur ex a, & b: ſed ſortes, qui hodie eſt, non componitur ex a, & b: igitur. In oppoſitum arguitur auctoritate Philoſophi, qui reprehendit Heraclitum, qui dicebat, quòd non contingebat eundem equum bis intrare fluuium: & tamen ſi non eſſet idem homo ante & poſt propter remotionem alicuius partis, vel appoſitionem, ſequeretur quòd Heraclitus bene dixiſſet cum ſemper aliquæ partes fluant, & refluant.

Reprobatio opinionis Heracliti.

Item ſi hoc non eſſet verum, ꝙ C non eſſet idem ſortes, qui prius erat propter remotionem, vel appoſitionem alicuius partis, ſe quereretur quòd ſortes eſſet terminus communis: quia ſupponeret ꝑ pluribus, hodie pro vno, & cras pro alio. Item ſequeretur, quòd tu non eſſes natus de muliere, nec genitus de matre, & quòd tu non eſſes baptizatus: & per conſequens, ꝙ tu non eſſes Chriſtianus: & multa alia inconuenientia. Vnde pro ſolutione ſupponitur, quòd ibi non eſt ſermo de identitate generica, nec ſpecifica: ſed præciſè numerali. Vnde idem numero dicitur tripliciter, ſcilicet totaliter, partialiter, & ſecundum continuationem. Vnde illud dicitur, idem numero totaliter, quod ſic ſe habet, quòd nihil eſt de integritate D eius, quod prius non fuerit, nec econtra: & illud eſt propriiſsime idem numero: & ſic ſecundum iſtum modum dicendum eſt, quòd ego non ſum idem numero quòd heri: quia heri aliquid erat de integritate mea, quod nunc non eſt & econtra. Sed idem numero partialiter dicitur illud quod ſic ſe habet quòd aliqua pars, & ſaltem principalior pars totaliter manet: & ſic manet idem homo per totam vitam: quia principalior pars eius, ſcilicet anima manet. Sed tertio modo idem numero dicitur quòd manet ſecundum continuationem diuerſarum partium ſibinuicem ſuccedentium ſimili figura ſitu & ordine: & ſic corpus ſortis dicitur idem numero hodie & heri. Et ſimili-

Sc. in 4. d. 44. q. 1. & ſta t quomodo vnus, & idē ho ſit reſurrecturus.

E militer Secana dicitur idem flu uius, qui fuit à decem annis, & nunc eſt, & iſto modo debent intelligi multa dicta Ariſto. Primo quando dicit quòd elementa, ſemper manent eadem, & multa alia. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

3. Cæ't 62.

Artic. 3.

CONCLVSIO reſponſalis: Philoſophus naturalis non habet diſputare contra Parmenidem, & Meliſſum, dicentes tm̃ eſſe vnum ens & immobile; vt patet in primo artic. Ad rationes ante oppoſitum. Ad primam dicitur quòd phyſicus habet remouere errores, qui incidunt in philoſophia naturali ſuppoſitis ſuis principijs; ſed nõ habet remouere contra illos, q negant ſua principia: quia negatis principijs ſuis non habet vnde diſputare poſsit. Ad ſecundam dicitur quòd non eſt ſimile: quia metaphyſicus eſt artifex communis: ideo quicquid conceditur, aut negatur ab aduerſario, cadit ſub eius conſideratione. Ad tertiam dicitur, quòd iſti non ſolum negauerũt principia philoſophiæ naturalis; quia negauerũt motum, ſed etiam quia conceſſerũt tantum eſſe vnum ens, & per hoc negauerunt plura entia eſſe. Dico etiam quòd negando motũ negauerunt naturam, quæ eſt principium motus. Ad quartam patet ſolutio ex tertio notabili. Ad quintam patet ſolutio ex logica.

F

Ex quibus enim demonſtrant ſoluere non difficile eſt; vter enim ſophiſticè ſyllogizat, & Parmenides & Meliſs[9].

T. c. 22. & mde.

IN ISTA parte Ariſt. contradicit poſitionibus Parmenidis, & Meliſsi. Et primo probat q̃ non eſt tantum vnum ens; q̃a neceſſe eſt q̃ ens non ſignificet vnum ſolum: ſed q̃ ſignificet illud q̃ verè eſt; ideſt ſubſtãtiã, & illud quod non verè eſt ſcilicet accidens: patet, quia ſi ens ſignificaret tantum accidens ſequeretur, quòd aliquid ſimul eſſet & non eſſet; conſequens eſt impoſsibile; igitur: conſequentiam probat: quia ſi ens ſignificaret tantum accidens tunc ſubiectum non erit: cum ſubiectũ ſit diuerſum ab accidente: & cũ accidens prædicetur de quodã ſubiecto, tunc ſubiectum erit; & per conſequens ſubiectũ erit & non erit. Et q̃ non ſignificet tãtum ſubſtantiã p̃bat: q̃a tunc ſequerentur duo inconuenientia. Primum q̃ accñs nihil eſſet: & tñ prædicaret de aliquo: & ſic eſſet & non eſſet. Secundum inconueniens; quia tunc non eſſet aliqua multitudo, quod tñ eſt falſum: q̃a adhuc eſſent plures ſubſtantiæ. Probat adhuc duabus rationibus, q̃ non ſit tãtum ſubſtantia. Prima. ſi eſſet tantũ vnũ eus quod eſſet ſubſtãtia, tunc magnitudo non eſſet: qđ eſt cõtra eos, cõſequentiã probat: q̃a oĩs magnitudo habet multitudinẽ partiũ, quarũ vna non eſt alia: Secunda rõ; ſi eſſet tm̃ vnũ ens quod eſſet ſubſtantia: adhuc illa ſubſtãtia diuideretur in partes, quarũ quælibet eſſet ſubſtantia: & ſic multa eſſent, quod tñ negaut. Aũs probat; quia cũ homo ſit ſubſtantia, diuiditur in aĩal et bipedem, & vtrunq; eſt ſubſtantia, quod probat: quia ſi non eſſent ſubſtantiæ, tũc eſſent accñtia, aut

G

Reprobã poſitionẽ Parmenidis, & Meliſſi.

A tia: aut ergo ſunt accñtia homini, aut alicui alteri ſubiecto: nõ primum: quia vel eſſent accñtia ſeparabilia, aut inſeparabilia; nõ inſeparabilia: quia accidens inſeparabile diffinitur per ſuum ſubiectum: ſicut ſimitas per naſum: ſed prædicta non diffiniuntur per hominem; quia diffinitũ poneretur in diffinitione partium diffinientium, quod eſt falſum. Nec ſunt accidentia ſeparabilia: quia tunc contingeret hominem eſſe non bipedẽ, quod eſt impoſsibile: igitur. Nec ſunt accidentia alterius ſubiecti: quia ſi bipes & animal non ſint veræ ſubſtantiæ, ſed accidant alteri ab homine: ſic etiam homo erit accidens, quod eſt falſum: quia quod verè eſt, nulli accidit, conſequentia patet: quia cuicunq; accidunt partes cõſtituentes ali-
B quid, eidem accidit conſtitutum ex eis. Finaliter tangit aliam rationem Parmenidis, qua volebat quòd eſſet tm̃ vnum ens & immobile: & illam reprobat: quia tunc illud ens eſſet corpus: vel ergo eſſet corpus diuiſibile, vel indiuiſibile: ſi indiuiſibile: ergo tantum vnum eſſet & non multa: quod eſt iam reprobatum: ſi diuiſibile: ergo erit proceſſus in infinitum: vel erit ſtatus ad aliqua indiuiſibilia; quod eſt impoſsibile.

Subſtantia materialis ſeclusa quantitate an ſit diuiſibilis.

QVAERITVR tertio. Vtrum ſubſtãtia materialis ſecluſa quantitate ſit diuiſibilis. Et arguitur primo quòd non; quia cui non conuenit ſubiectũ alicuius paſsionis, illi non conuenit propria paſsio illius ſubiecti: ſed materiæ ſic acceptæ
C non conuenit quantitas: ergo nec ei conuenit diuiſibilitas: cũ diuiſibilitas ſit paſsio quantitatis: Secundo ſic: Omne per ſe diuiſibile habet partẽ & partem, ſed materia ſecluſa quantitate non habet partem, & partem: igitur. Quia vel illæ partes eſſent extra ſe, vel intra ſe: ſed nullum eſt dicendum: quia extra, & intra ſunt paſsiones quantitatis & loci: & habetur primo cœli, & mundo. Tertiò T.c. 69.
ſic: Illud quod ſecundum ſe non eſt quid, neque quale, neque quantum, non eſt diuiſibile in partes: ſed materia non eſt quid, neque quale, neq; quantum: vt habet Ariſto. 7. Metaphyſicæ: igitur. Quarto ſic: Tex. c. 8.
D Dicit Ariſto. 3. Phyſicorum, tractatu de infinito: quòd ſi infinitum eſſet extra magnitudinem, eſſet indiuiſibile: ergo quicquid eſt diuiſibile, erit diuiſibile per magnitudinem: ſed materia ſecluſa quantitate, non habet magnitudinem: ergo non eſt diuiſibilis ſecluſa quantitate. Quinto ſic: Si ſic ſequeretur, quòd continuum poſſet eſſet diuiſum in omnes ſuas partes, quod eſt falſum. Conſequentia patet, quia ſi de facto ſepararetur materia à quantitate & ipſa habeat partes, cum nulla ſit alteri continua, tunc quælibet eſt ab alia diuiſa: ergo continuum poſſet eſſe diuiſum actu in omnes ſuas partes. In oppoſitum arguitur: quia nullum diuiſibile poteſt fieri indiuiſibile: ſed ſubſtantia materialis eſt diuiſibilis; ergo ſe-

B ꝙ ſecluſa omni quantitate adhuc erit diuiſibilis : cum quantitas non det tales partes ipſi materiæ . In quæſtione erunt tres articuli .

Arti. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro intellectu quæſtionis ſupponitur primo, ꝙ ſubſtantia materialis poteſt capi dupliciter. Vnomodo pro ſubſtantia, ſeu toto compoſito ſubſtãtiali ex materia & forma. Aliomodo pro altera parte compoſiti tantum, ſcilicet pro ipſa materia, quæ recipit formam. Secundo ſupponitur ꝙ hæc propoſitio, Subſtantia materialis ſecluſa quantitate eſt diuiſibilis, poteſt habere triplicem ſenſum, ſicut alię propoſitiones de ablatiuo abſoluto, quę ſubordinantur tribus hypoteticis .ſ. conditionali, cauſali, & temporali: ideo habet F triplicem ſenſum .ſ. conditionalem, cauſalem; & temporalem. Vnde ſi ſit conditionalis eſt vera: & de ea ſic mouetur quæſtio. Si cauſalis aut temporalis, ſic ipſa eſt falſa: & ſic non mouetur quæſtio. Tertio ſupponitur ꝙ diuiſibilitas eſt duplex: quædã eſt in partes quantitas: & talis eſt paſſio quãtitatis, & nulli alteri conuenit, niſi per quantitatem, & ſicut quantitas dicitur de aliquo ꝑ accidens: ita & talis diuiſibilitas: & talem non habet materia ſecluſa quantitate. Alia eſt diuiſibilitas in partes ſubſtantiales & entitatiuas, quarũ quælibet eſt ens: & tunc dico ꝙ talis eſt paſſio entis, habentis partes: & talis bene conuenit materiæ ſecluſa quantitate. Vnde imaginor ꝙ ſi quantitas ſepararet ab aliquo ligno,

Subſtãtia materialis dupliciter.

Quære Sc. in 2. d. 2. q. 9. & in 3. d. 2. q. 4. & 5. metaph. q. 9.

G ꝙ illud lignum tot partes haberet quot haberet, ſi quantitas ſibi inhæreret : nam ipſa quantitas non dat tali ligno ꝙ habeat partes : bene tamen dat ſibi, quòd partes eius ſint quantæ, ſicut albedo dat parieti eſſe album.

SECVNDO ſciendum ꝙ ſi ſola ſubſtantia materialis eſſet: ipſa haberet poteſtate extra, partes, vt ly extra reſpicit partes ſubſtantiales ipſius materiæ licet non vt reſpicit partes loci circunſcribentis. Et dico quòd vna pars diſtaret ab alia diſtantia entitatiua : immo quando aliqua ſubſtantia materialis rarefit, vna pars materiæ magis diſtat ab alia quàm prius: & tunc remota quantitate, adhuc pars diſtaret a parte diſtantia præſentialitatis: H Nam ſi talis quantitas ſepararetur, aut rarefieret poſt ſeparationem & poſt rarefactionem: notum eſt, quòd non oporteret illam materiam condenſari: immo partes adhuc diſtarent poſt diſtantia præſentialitatis, comparãdo etiam ad vbi. Etiam notum eſt quòd ſi deus ſepararet quantitatem a me, adhuc caput diſtaret a pede diſtãtia potentialitatis, & entitatiua. Item quando ex vno pugillo terræ fiunt decem ignis, vtrobiq; manet eadem materia: ita quòd in illis decem pugillis non eſt niſi materia, quæ erat in vno pugillo terræ: & hoc non poteſt eſſe niſi per rarefactionem illarum partium materiæ, quæ erant condenſatæ: tamen notum eſt, quòd in illis decem pugillis ignis partes ma-

A tes materię magiſ diſtant, quàm quando erant condenſatę in terra: & ſi deus ſepararet quantitatē ab illis decē pugillis ignis: illæ partes adhuc magis diſtarent diſtantia præſentialiatis, q̄ condenſatæ in vno pugillo terræ. Item notum eſt, quòd ſi deus ſepararet quantitatem a me, adhuc eſſet alia portio materiæ in capite, quàm in pede vel digito. Ideo ex iſtis poteſt clare patere, quòd tales partes materiæ non ſumuntur a quantitate, quæ eſt vnum accidens: cum in aliquibus poſſet eſſe eadem materia & eædem partes materiæ, vbi non erit eadem quantitas; vt patet quando ex vno pugillo terræ fiunt decem pugilli ignis, vbi manet eadem materia & eædem partes materiæ: & tamen non eſt æqualis

B extenſio. Aduerte tamen ꝙ aliqua diſtinguuntur adinuicem dupliciter. Vnomodo ſecundum ſitum & locum: ſicut ignis & terra. Aliomodo entitiuè, & ſic dico, quòd omnia, quorum entitates ſunt diuerſæ ſic diſtinguuntur: & iſtomodo partes materiæ dicuntur eſſe diſtinctæ ante quantitatē & poſt: Nam quantitas tribuit materiæ aliquam nouam entitatem ſaltem abſolutam. Et per hoc ſoluitur iſtud argumentum: Omne per ſe diuiſibile habet partem extra partem: ſed omne habens partem extra partem eſt quantum & ſituatum: quia intra & extra ſunt differentiæ quantitatis. Reſpondetur quòd intra & extra poſſunt dicere diſtinctionem & diſtantiam ſecundum locum & ſitum: & ſic maior eſt ſalſa: vel poſſunt dicere diſtinctionem ſecundum entitatem, & ſic bene maior eſt vera.

Diſtinctio duplex.

C Aduerte, vt dicunt aliqui: ꝙ ſi deus ſepararet quantitatem a ligno illę partes non diſtarēt adinuicem, neq; vna eſſet prope aliam: cum quantitas ſit ratio talis diſtantiæ vel propinquitatis. Et hoc videtur dicere Sco. in 4. diſt. 10. vbi dicit. ꝙ diſtantia & propinquitas non inueniuntur niſi in corpore vbi toto: ita ꝙ duo vbi ſunt fundamenta propinqua diſtantiæ & proprinquitati: & hoc videtur dicere Buridan⁹ in primo phyſicorum. q. 8.

An materia, vel ſuæ partes ſint in loco.

TERTIO ſciendum, quòd incidit adhuc talis difficultas, Vtrum materia ſecluſa quantitate ſit in loco, & etiā ſi ſuæ partes ſint in loco, vtrum vna ſit in loco alterius vel in alio. Pro

D cuius ſolutione ſupponitur primo, quòd quatuor modis aliquid dicitur eſſe in loco. Vno modo dimenſionaliter, occupatiuè, aut circunſcriptiuè, quod idem eſt: & ſic illud eſt in loco, quod ſic eſt in loco quòd totum locatum correſpondet toti loco, & quælibet pars locati cuilibet parti loci, & econuerſo occupando illa loca: & ſic ſola corpora ſunt in loco: nec Ariſtot. reputauit eſſe aliquem alium locum. Secundomodo aliquid eſt in loco diffinitiuè, ſiue determinatè: & ſic illud eſt in loco, quod ſic eſt præſens alicui loco quòd non alteri, & hoc modo Angelus eſt in loco: quia ſic eſt in cœlo quòd non in terra. Tertiomodo aliquid eſt in loco non quidem circunſcriptiuè aut diffinitiuè, ſed præſentialiter: & ſic illud eſt in loco,

B quod eſt præſens alicui loco, non tñ determinnat ſibi illũ locum, cum ſimul & ſemel poſsit eſſe in diuerſis locis: & hoc dupliciter. Vnomodo immenſiuè. ſic quòd per ſuam immenſitatem infinitam poteſt ſimul & ſemel eſſe in diuerſis locis, cuiuſmodi eſt deus: immo credo ꝙ impoſsibile ſit ꝙ ſit aliquis locus, cui deus non ſit præſens. Aliomodo ſacramentaliter: & ſic illud eſt in loco, quòd eſt pręſens alicui loco ſub aliquo ſigno ſenſibili; ſicut corp⁹ Chriſti in ſacramento altaris, quod poteſt eſſe in centum altaribus, & etiam ſub qualibet parte Hoſtiæ. Secundo ſupponitur ꝙ ex tali diſtinctione, poteſt reſponderi per aliqua dicta. Primum: ſicut angelus qui non eſt quantus, eſt in loco diffi-

F nitiuè, & non circumſcriptiuè, ſuppoſito quòd ſit in vniuerſo: ſi tamen fieret extra vniuerſum, vbi locus non eſt, tunc non eſſet in loco diffinitiuè: ſic materia ſi fieret in vniuerſo ſine quantitate, eſſet diffinitiuè alicubi: ſi autem fieret extra vniuerſum, nuſquam eſſet. Dicitur ſecundò, quòd materia ſecluſa quantitate, eſſet tunc alicubi præſentialiter & determinate: quia tunc ſic accepta, eſt pręſens alicui loco determinato. Dicitur tertio quòd vna pars materiæ nõ eſſet intra nec extra aliam dimenſionaliter. Dicitur quarto, quòd vna pars materiæ bene eſſet extra aliam præſentialiter, & diffinitiuè: quia partes ſemp remanent in eodem loco præſentialiter: nec propter ſeparationem quantitatis mutantur a ſuis locis præſentialiter: licet non ſint circumſcriptiua, ſicut prius erant. G

QVARTO ſciendum quòd adhuc incidunt aliquæ difficultates: Prima vtrum albedo vel alia qualitas ſenſibilis, poſsit eſſe ſine quantitate, ſicut, ipſa materia. Reſpondeo breuiter quòd ſic; cum ſint duo accidentia abſoluta, quorũ vnũ ſimpliciter non dependet ab alio: licet hoc naturaliter fieri non poſsit, ſed ſolum per potentiam diuinam. Et ſiquis quærat, vtrum talis albedo, quæ ſic eſſet ſine quantitate, eſſet ſenſibilis. Reſpondeo quòd aliquid dicitur ſenſibile dupliciter. Vnomodo in potentia remota: & ſic dico, quòd illa albedo eſſet bene ſenſibilis in potentia remota: quia tunc vt ſic non poſſet immutare viſum, niſi poneretur in quãtitate. Vnde quantitas eſt ratio, ſine qua talis albedo non poteſt immutare ſenſum. Alio modo aliquid dicitur ſenſibile in potẽtia propinqua: puta, quod non habet aliquod impedimentem ad immutandum ſenſum: & ſic dico quòd illa albedo non eſſet ſic ſenſibilis in potentia propinqua: quia non eſt ſub modo conuenienti, ſub quo debet eſſe ad immutandum ſenſum. Et ſiquis quęrat, vtrum illa albedo eſſet diuiſibilis vel indiuiſibilis. Reſpondeo, quòd eſſet diuiſibilis in potentia remota: ſed non in potentia propinqua. Vnde licet ſine quantitate haberet partes graduales & integrantes eam: tamen non poſſet diuidi in eas ſine quantitate: & ſi ponerentur in quantitate H

An qualitas ſenſibilis poſſit eſſe ſine quantitate.

Dubitatio.

Obiectio.

A titate eſſet diuiſibilis in potentia propinqua. Et ſiquis quæ- rat, vtrum tunc eſſet qualitas corporalis, vel incorporalis. Reſpondeo, quòd eſſet ſimpliciter corporalis: quia eſt determinata ſimpliciter perficere corpus: ſed ſecundum quid diciturincorporalis, ſeu incorporea: quia actu non eſt in corpore: ſicut ſi ſubſtantia corporea eſſet ſine quantitate, adhuc ſimpliciter diceretur corporea: quia apta nata eſſet eſſe ſub quantitate: licet ſecundum quid diceretur incorporea. Et ſiquis dicat, verum illa albedo ſine quantitate eſſet ſpiritualis; cum tunc non eſſet quanta. Reſpondeo, quòd non: quia licet non eſſet quanta, adhuc tamen nata eſſet eſſe ſub quantitate: angelus autem, vel forma ſpiritualis non ſic nata eſt eſſe in quantitate, vel ſub

B quantitate. Vnde dico, quòd ſi albedo eſſet ſine quantitate, Deus non poſſet facere eam informare angelum: quia nulla forma corporalis poteſt informare ſpirituale, nec forma ſpiritualis corporale. Vnde Deus non poſſet facere, quòd ſcientia, vel ſapientia alicuius informaret lapidem. Et ſiquis quæ- rat, vtrum eſſet extenſa. Reſpondeo, quòd non: ſed poſſet extendi. Vnde omne aliud a quantitate extenditur per accidens: vel quia recipit quantitatem, vel recipitur in quantitate. Et hæc de primo articulo.

Se. ubi ſupra in re ſp. quæſt. & q. 1. quotli. in princ. & in 1. d. 19. q. 2.

Art. 2. DVBITATVR primo: vtrum toto quieſcente poſsint eius partes moueri. Pro cuius reſponſione ſupponitur primo, quòd totum capitur dupliciter. Vnomodo categorematice. Aliomodo ſyncategorematice: de quo ſatis aliàs viſum eſt in Summulis. Secundo ſupponitur, quòd duplex eſt totum, ſcilicet homogeneum, & eſt eiuſdem rationis in omnibus ſuis partibus, vt aqua, & aer: aliud heterogeneũ: quod, ſcilicet habet partes diuerſarum rationum, vt homo, & equus. Tertio ſupponitur, ꝙ quadruplex eſt motus ꝓprie dictus, ſcilicet alterationis, augmentationis, diminutionis, & ſecũdum locum mutationis: & iſte vltimus eſt duplex, ſcilicet ſimplex, & compoſitus. Simplex diuiditur in rectum, & circularem. Compoſitus eſt, qui componitur ex recto, & circulari: ſicut eſt motus obliquus. Quarto ſupponitur, quòd totorum quædam ſunt facilis diuiſionis: alia ſunt difficilis diuiſionis. His præ- miſsis dicitur primo, quòd poſ- D ſibile eſt partes alicuius totius moueri localiter, ipſo toto quieſcente, & manente in eodem loco: vt patet de ſphera, ſeu cœlo octauo: quod ſecundum mentem Ariſ. erat vltimum, & illud continue mouetur ſecundum ſuas partes. Nam continue vna pars aliud, & aliud locat: & tamen totum cœlum, capiendo totum categorematice, nõ aliud locat, neq; ab alio locatur quàm prius. Et aduerte, quòd aliquid dicitur moueri localiter dupliciter. Vnomodo ad locare, & ſic ſecundum mentem Ariſ. partes illius ſpherę mouentur localiter, cum cõtinue aliud, & aliud locent. Aliomodo ſecundum locari, quòd cõtinetur ab alio loco quàm prius: & ſic illæ partes ſecundum mentem Ariſt.

An toto quieſcente, partes eius poſ-

C *ſint moueri.*

Motus quadruplex.

8. phyſ. 2. de cœl. & mundo &c.

Moueri localiter dupliciter.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

E Ariſtoteles, non mouerentur localiter, cum a nullo contineantur: tamen ſecundum mentem Theologorum mouentur quoad locare, & locari: quia ponunt aliud cœlum immobile, quod vocatur cœlum empyreum, a quo alij omnes continentur. Dicitur ſecundo probabiliter, quòd ſi eſſet aliquod infinitum ſecundum magnitudinem, illud non moueretur: quia ſi deberet moueri non ponendo vacuum, oporteret, quòd eſſet circulare, quod eſt falſum: quia infinitum non poteſt eſſe figuratum: nec per conſequens circulare, cum non poſsit eſſe terminatum: nec moueretur motu recto: quia tunc acquireret alium locum: & ſic non eſt infinitum. Tertio dicitur, quòd ſi eſſet aliquod ens infini-
F tum facilis diuiſionis, poſſet faciliter vna pars moueri alia quieſcente: & tunc eſſet diſcontinuitas in partibus. Dicitur quarto, quòd ſi eſſet aliquod totum homogeneum non facilis diuiſionis, vna pars non moueretur ſine alia: ſicut eſt lapis.

Quinto dicitur, quòd ſi eſſet aliquod ens infinitum heterogeneum, vna pars poſſet moueri ab alia habente aliam diſpoſitionem motu alterationis: quia pars frigida poſſet calefieri a parte calida, & rarefieri, & calida frigefieri, & condenſari a frigida; ſicut vna pars carnis infecta inficit aliam: & hoc poteſt fieri toto quieſcente. Similiter ſi media pars aeris exiſtentis inter duos, rarefieret, & alia condenſaretur, tunc qualibet pars illius moueretur, & tamen totum non mutaret locum. G

DVBITATVR ſecundo, quòd adhuc circa modum noticiarum quæritur, vtrum ex vna noticia poſſet fieri alia. Reſpondeo, quòd de hoc ſunt duo modi dicendi. Quidam dicunt, quòd nulla noticia incomplexa fit ex alia. Quod probant: quia hoc fieret per aliquam conſequentiam: ſed conſequentia non eſt niſi alicuius complexi ad complexum: puta præmiſſę ad concluſionem: ideo noticia incomplexa non poteſt fieri ex alia incomplexa. Alius eſt modus dicendi verior, quòd vna noticia incomplexa fit ex alia: quia aliqua eſt noticia incomplexa intellectiua: & illa non fit niſi ex noticia ſenſitiua priori: igitur. Aduerte tamen, quòd hoc eſt ſane intelligēdum. Nam noticia intellectiua quam habeo de albedine, non fit ex noticia ſenſitiua cauſaliter, ſic quòd ab ea cauſetur: ſed ſolum fit ex ea miniſterialiter, & occaſionaliter: tamen cum hoc ſtat, quòd noticia ſenſitiua albedinis poſsit partialiter cauſare noticiam intellectiuam ſui. Dicitur ſecundo, quòd vna noticia incomplexa fit ex alia incomplexa modo abſtractiuo: vt ex conceptu albi per indiſtinctè repreſentat albedinem, & ſubſtantiam non diſcernendo inter ea: & poſtea intellectus videt, quòd illud mutatur in nigrum: tunc percipit diuerſitatem: & tunc ab illo conceptu confuſo abſtrahit cōceptus ſimplices, quorum vnus eſt albedinis diſtinctæ a ſubiecto: alius eſt ſubiecti diſtincti ab albedine: H

Vtrū ex una noticia poſſet fieri alia

A ne:& ſic intellectus pōt abſtrahere multotiens conceptus diſtinctos a conceptibus confuſis. Et ſiquis dicat, vtrum ille cōceptus albi ſit complexus, vel incomplexus. Reſpondeo ſicut dictum eſt in logica i. periher. ca. vlti. dubi. 1. quòd intrinſece eſt incomplexus: quia ſi eſſet complexus eſſet compoſitus ex conceptu diſtincto albedinis, & conceptu diſtincto ſubiecti: ſed hoc non, quia adhuc tales non ſunt formati. Dicunt etiam aliqui, quòd vna noticia fit ex alia elicitiue: vt ex noticia ſenſitiua lupi, quam habet ouis, elicit noticiam inimicitię: ſed iſtud non eſt verum: vt videtur dicere Sco. in 1. Vnde ſi eſſent duę oues, quarum vna eſſet ſimilis lupo in omnibus accidentibus ſenſibilibus: puta colore, figura, ſitu, motu: alia fugeret illam ſic figuratam, ſicut fugit lupum: & hoc ſolum prouenit ex talibus accidentibus ſenſibilibus mouentibus appetitum ſenſitiuum ad ſic fugiendum: & ſimile videtur de multis. De noticia complexa nullus dubitat: quin vna fiat ex alia: ſicut noticia adheſiua concluſionis fit ex noticia adheſiua præmiſſarum.

Sco. in 1. di. 3. q. 1. dicto 5.

B

Vnde ubi loſophi negarũt accidẽs nõ poſſe eſſe ſine ſubiecto.

D v b i t a t v r tertio quare Philoſophi negauerunt accidens abſolutum poſſe eſſe ſine ſubiecto. Reſpondeo, quòd non fuit propter hoc, quòd ſubiectum ſit de eſſentia accidentis: quia tunc ex eis conſtitueretur ens per ſe, quod eſt falſum: quia ex ſubiecto, & accidente non conſtituitur, niſi ens per accidens. Nec etiam fuit ex eo, quod de eſſentia accidentis abſoluti fuerit inhærentia: C quia nullus reſpectus eſt de eſſentia abſoluti: quia tunc eſſet abſolutum, & non abſolutum. Sed ideo negauerunt, quia dixerunt, quòd ſubiectum habet aliquam cauſalitatem reſpectu accidentis; modo dixerunt, quòd cauſa prima non poteſt cauſare effectum ſecundę cauſæ, ſine ſecunda cauſa, quæ non poteſt cauſare accidens ſine ſubiecto: & hoc loquendo de ordine naturali cauſarum: ideo ſine iſta cauſa ſecunda in ordine ſuę cauſalitatis poſita negauerunt accidens eſſe, & per conſequens eſſe ſine ſubiecto. Et ſi quis quærat, quid conceſsiſſent de accidente reſpectiuo. Dico, quòd reſpectus eſt eſſentialiter habitudo inter duo extrema. Et ideo ſicut tollere terminum ad quem, ipſius reſpectus eſt deſtruere reſpectum: ita etiam tollere illud, cuius eſt D reſpectus, ſcilicet fundamentum, vel ſubiectum eſt deſtruere ſubiectum: ideo ſequitur, quòd accidens reſpectiuum: non, quia eſt accidens neceſſario requirit ſubiectum, vel fundamentum: ſed quia eſt reſpectus, ſeu accidens reſpectiuum, quod neceſſario eſt inter duo extrema. Et ſi quis vlterius quærat, ſi accidens abſolutum, ſicut eſt caliditas, eſſet ſine ſubiecto per potentiam diuinam poſſet ne producere aliam caliditatem in ſubiecto. Reſpondeo, quòd ſi talis caliditas ſit in quantitate; & iun modo quantitatiuo: tunc dico, quòd ſic. Et dico notanter, ſi eſſet in quantitate: quia ſi non, non poſſet: cum quantitas

Sc. in 4. diſt. 12. in reſolu. 1. quæſt.

E titas ſit ratio, ſine qua talia accidentia ſenſibilia non agunt. Dicitur notanter ſub modo quãtitatiuo: quia ſi eſſet ſub modo non quantitatiuo, ſicut corpus Chriſti in ſacramento; non tale faceret, dato etiam quòd eſſet quanta. Vnde eſſe ſub modo quantitatiuo, eſt quãdo aliquod quantum continetur adæquatè ab aliquo toto, & pars illius a parte alterius. Sed eſſe ſub modo non quantitatiuo, eſt quando aliquod quantum eſt pręſens alicui toti, & cuilibet parti, &, qualibet pars toti, & cuilibet parti: vt corpus Chriſti in ſacramento eſt pręſens toti hoſtiæ, &, totum cuilibet parti, & qualibet pars cuilibet parti. Quantum ad tertium ſit.

Sc. in 4. d. 10. q. 1. reſpondẽdo ad 2. ar.

Art. 3.

Conclvsio reſponſalis: Subſtantia materialis, ſeclusa quantitate, eſt diuiſibilis in partes ſubſtantiales: & hæc concluſio ſatis relinquitur probata in ſecundo articulo. Ad rationes dicitur, quòd earum ſolutiones etiam videntur claræ in primo articulo.

F

T. c. 32. & inde.

Sicvt autem phyſici dicunt, duo modi ponendi ſunt: hi quidem enim vnum facientes, quod eſt corpus ſubiectum, aut tertium aliquid, aut aliquid, quod eſt igne quidem denſius, aere autem ſubtilius.

Omnes ões, et confuta tiones ue terũ philoſophorũ

Istvd eſt ſecundum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus reprobat opinionem antiquorum philoſophorum naturaliter loquentium de principiis rerum naturalium. Et diuiditur in tres partes. In prima, intendit aliquas concluſiones. Prima, de numero naturaliter loquentium: quidam dixerunt eſſe vnum principium materiale rerum naturaliũ: & iſtorum quidam dicunt illud eſſe aerem, quidam ignem, & quidã aquam: aliqui dicunt quoddam corpus medium inter ignem, & aerem, dẽſius igne, & rarius aere. Et iſti dicunt res generari ex iſto principio ſecundum raritatem, & denſitatem illius principij: ita quòd ſi ſit denſum, tendit ad terram: ſi rarum, ad aquã: ſi rarius ad aerem: ſi rariſsimum ad ignem. Et dicunt iſti, quòd rarum, & dẽſum ſunt principia formalia rerum naturaliũ, & ſunt contraria adinuicem: ita quòd ſicut Plato ponebat duo contraria, ſcilicet magnum, & paruum: ita iſti rarum, & denſum. Sed in iſto differebant: quia Plato ponebat magnum, & paruum eſſe principia materialia, & ponebat ideam eſſe principium formale. Sed iſti econuerſo ponunt, quia dicunt illa duo, ſcilicet rarum, & denſum eſſe principia formalia: & tãtum ponunt vnum principium materiale. Secunda cõcluſio, quidam philoſophi dixerunt res generari ex eo, quòd contraria ſegregantur per intellectum ex vno confuſo chaos, ſicut fuit Anaximander. Et in iſta opinione conueniunt multi, ponentes tantum vnum principium. Et etiam multi ponentes multa principia, ſicut Empedocles, & Anaxagoras: & ponit duas differentias inter Empedoclem, & Anaxagoram. Prima, Empedocles pone-

G tium de principiis rerũ naturalium naturaliter loquẽtium.

H

Plato.

Anaximander.

Empedocles.

A ponebat mundum infinities generari, & infinities corrumpi, propter congregationem, & ſeparationem principiorum rerum naturalium ab vno confuſo chaos: & Anaxagoras dicebat, mundum ſemel generari, & nunquàm poſtea corrumpi.

Anaxagoras.

Secunda differẽtia, quia Anaxagoras poſuit infinitas partes eiuſdem rationis eſſe principia: ſed Empedocles ſolum poſuit quatuor elemẽta eſſe principia. In ſecunda parte narrat opinionem Anaxagoræ, & tangit fundamenta eius, propter quæ videtur opinari infinita eſſe principia: & res generari per ſegregationem illorum principiorũ. Primum ſundamẽtum eſt: quia communis opinio omnium philoſophorum eſt, quòd ex nihilo nihil fit. Secũdum eſt, quòd omnia cõtraria fiunt ex alterutris: & intendit talem cõcluſionem. Omne quòd fit, aut fit ex ente, aut ex non ente: non ex nõ ente, per primum fundamentum: ergo ex ente: & per conſequens res prius habebãt eſſe, quàm fierent. Conſequenter tangit ſolutionem duarum quæſtionum, quæ fiebant ab Anaxagora. Prima eſt, cum res, quæ fiunt ex alia, ſunt in illa re, quare non apparent nobis eſſe in illa? reſpondet Anaxagoras, quòd hoc eſt propter paruitatem earum.

B

Ex quo infert Philoſophus, quòd iſti dicebant omnia omni miſceri, ex eo, quòd omne ex omni videbant fieri. Secunda quæſtio, cum in aqua ſit aqua, aer, & caro, quare illud magis vocatur aqua, vel aer, vel caro. Reſpondet, quòd quando in illa mixtura plures ſunt partes aeris quàm aquæ, vocatur aer: & quando plures partes aquæ vocatur aqua. In tertia parte reprobat Anaxagoram, & intendit aliquas concluſiones. Prima, principia rerum naturaliũ non ſunt infinita. Probat duabus rationibus. Prima, quia ſi eſſent infinita, ipſa eſſent ignota: & ſi ſint ignota, res naturales erunt ignotæ: & per conſequens peribit ſcientia rerum naturalium. Probat primam conſequentiam: quia infinitum ſecundum quòd infinitum, eſt ignotum. Secundam conſequentiam probat: quia arbitramur cognoſcere compoſitum, cum cognoſcimus ex quibus, & quãtis ſit. Secunda ratio, quantęcunq; magnitudinis contingit totum eſſe, tantę magnitudinis contingit eſſe partes: ſed impoſſibile eſt totum eſſe ſecundum quantamcunq; magnitudinem, & paruitatem: ergo etiam impoſsibile eſt partes eius eſſe quã taſcunque: & per conſequens non ſunt infinitæ. Minorem probat, quia non contingit animal aut plantã eſſe quantumcunq; ſecundum magnitudinem, aut paruitatem. Secunda concluſio, non quodlibet eſt in quolibet ſicut dixit Anaxagoras, volens quòd rem fieri non eſt aliud quàm ipſam ſegregari ab aliquo, in quo præexiſtebat. Probat concluſionẽ: quia omne corpus finitum per ablationem finiti tandem conſumitur: ſed quælibet caro eſt finita: ergo per ablationem partium tandem conſumitur: & per conſequens deuenietur ad hoc, quòd

C

D

E in aliquo non erit amplius caro: & ſic quodlibet non erit in quolibet. Et confirmatur, quia ſegregetur caro ex aqua: quo facto caro remanens in aqua eſt minor quàm prius, & ſic tantum poterit ſegregari, quòd nihil remanebit de carne; aut ſequetur proceſſus in infinitum, quod vtrumque habebat, pro inconuenienti. Tertia concluſio, non quodlibet poteſt ſegregari ex quolibet, probat tribus rationibus. Pro prima ſupponit, quòd neceſſe eſt omne corpus fieri minus per ablationem alicuius ab eo. Secundo ſupponit, quòd ſecundum Anaxagoram quantitas carnis eſt determinata in magnitudine, & paruitate. His ſuppoſitis ſic arguit; Dabilis eſt minima caro, per ſecundam ſuppoſitionem: ſed ex minimo nihil poteſt ſe-
F gregari: quia tunc fieret minus minimo, quod eſt impoſsibile: ergo non quodlibet poteſt ſegregari ex quolibet. Secunda ratio, ſi quodlibet poſſet ſegregari a quolibet, ſequerentur duo inconuenientia. Primum, quòd in corporibus finitis eſſet infinita caro, & infinitus ſanguis. Secundum, quòd in corpore eſſent infinities infinita, quod eſt irrationabile. Tertia ratio, pro qua præmittit aliqua. Primo, quòd dictum Anaxagoræ, ſcilicet, quòd omnia nunquàm ſunt ſegregata, erat verum circa paſſiones: quia paſsiones ſunt inſeparabiles. Secundo, format talem rationem: ſi omnia eſſent mixta, tunc colores, & habitus eſſent mixti cum ſuis ſubiectis, quod eſt impoſsibile: igitur. Ex quo infert, quòd intellectus G volens omnia ſegregare, quærit impoſsibile. Quarta concluſio, non omne quod fit, fit ex ſibi ſimili ſecundum ſpeciem: quia lateres fiunt ex luto: & domus, ex pariete, lapidibus, & lignis. Ex quo infert, quòd melius eſt ponere principia rerum naturalium eſſe finita, ſicut poſuit Empedocles: quàm ponere ipſa eſſe infinita, ſicut poſuit iſte Anaxagoras. Circa textum mouetur talis quæſtio.

An omnia entia naturalia ſint determinata ad maximum, & & ad minimum.

QVAERITVR, Vtrum omnia entia naturalia ſint determinata ad maximum, & minimum. Et primo arguitur, quòd non, quia non eſt dabilis minus ignis: ergo nec maxi- H mus. Antecedens patet, quia ignis eſt totum homogeneum: & eſt diuiſibilis in partes ſemper diuiſibiles: quarum quælibet eſt ignis. Secunda pars patet: quia detur maximus ignis, & apponatur ſibi ſtupa, vel comburet ipſam, vel non: ſi comburet, fiat maior: ſi non, ergo agens naturale approximatum paſſo, & non impeditum debite diſpoſito non ageret, quod eſt falſum. Arguitur ſecundo ſic: Non eſt dabilis minima caro, nec maximus homo: ergo entia naturalia non ſunt determinata ad maximum, & ad minum. Prima pars probatur: quia detur minima caro, quæ poſsit per ſe ſubſiſtere: quæritur, vtrum ſit diuiſibilis, vel indiuiſibilis. Non indiuiſibilis:

A. diuiſibilis:quia omne corpus eſt diuiſibile.Si diuiſibilis ſequitur, quòd non erat minima,cum quę libet pars,per quam diuiditur,ſit minor.Secunda,pars anteceden tis patet: quia quocunq; homine dato:ipſe poteſt calefieri, & pinguefieri: & per cõſequens ſit maior. Arguitur tertio ſic: Si detur maximus homo, qui poteſt eſſe,ipſe poteſt percuti ab aliquo, & ex percuſsione poterit inflari, & poterit eſſe maior, & per conſequens non erat maximus homo. Arguitur quarto, Numerus, motus,tempus,tarditas, velocitas, ſunt entia naturalia:& tamen nõ ſunt determinata ad maximum.Patet primo de numero, quia numerus augmentabilis eſt in infinitum per appoſitionem vnitatum.Secundo patet de motu,& de tempore: B quia Philoſophus octauo huius vult,quòd tempus,& motus ſint perpetua: ita quòd nec cæperũt, nec deſinent eſſe. Patet tertio de velocitate: quia medium poteſt in infinitum ſubtiliari,& rareſieri: ergo motus poteſt in infinitum velocitari: tenet conſequentia, quia ſecundum Philoſophũ velocitas motus ſequitur raritatem,& deſitatem medij: ergo ſi medium poteſt in infinitum rareſieri, motus poterit in infinitum velocitari. Arguitur quinto ſic: Magnitudo eſt res naturalis:& tamen non eſt determinata ad minimum, cum omnis magnitudo ſit diuiſibilis in infinitum. In oppoſitum arguitur auctoritate Philoſophi in textu dicentis, quòd impoſsibile eſt animal, aut plantam eſſe quantacunq; ſecundum magnitudinem. Dicit etiam ſecũdo de C anima,quòd omnium natura cõſtantium eſt determinatus terminus magnitudinis, & augmenti. In iſta quæſtione ſicut in cęteris erunt tres articuli.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione terminorum quæſtionis pręmittendæ ſunt aliquæ diſtinctiones, quarũ Prima eſt, *Entia duplicia.* Duplicia ſunt entia naturalia: quędam ſunt animata,vt homo, leo, planta.Et iſta ſunt triplicia, ſecundum quòd triplex eſt anima: quædam ſunt animata anima rationali, vt homo: quædam anima ſenſitiua,vt leo: & quædam anima vegetatiua, vt planta,ſeu arbor. Alia ſunt inanimata,quæ non habent animam, vt ignis,aqua,lapis. Secunda diſtinctio,entium naturalium,quędam ſunt homogenea, quorum partes ſunt eiuſdem rationis cũ toto: ita quòd nomen totius prædicatur de qualibet partium il- D larum,vt aqua,aer. Alia ſunt heterogenea, quorum partes ſunt alterius rationis a toto,ſic quòd nomen totius non prædicatur de ipſis partibus,vt homo,equ⁹.

Tertia diſtinctio, maximum poteſt exponi dupliciter,ſicut & *Maximum duplicatur.* quilibet alius ſuperlatiuus. Vno modo negatiue: & ſic idem eſt, quòd magnum,quo nihil eſt maius.Aliomodo affirmatiue,& ſic idem eſt,quòd magnum,& quolibet alio maius. Quarta diſtinctio, maximorum quoddam poteſt imaginari maximum ſimpliciter, quo nihil eſt maius, & omni alio maius ſiue illud ſit eiuſdem rationis cum illo,ſiue non. Aliud poteſt imaginari maximum in genere, quo nihil eſt maius in tali genere, vt homo, vel equus.

Quin-

E *Maximum triplex.* Quinta diſtinctio, triplex eſt maximum, ſcilicet ſecundum multitudinem, vt numerus: ſecundum intenſionem, ſicut eſt qualitas: & ſecundum extenſionem ſicut eſt quantitas. Sexta diſtinctio, maximum eſſe dabile poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo, quòd de facto detur: & ſic eſt illud, quòd inter omnia de facto exiſtentia eſt maximum, quo nihil eſt maius, vel magnum, & omni alio maius. Aliomodo poteſt intelligi de poſsibili: Et hoc dupliciter. Vnomodò de poſsibili ſimpliciter: & ſic illud eſt maximũ, quod per nullam potentiam poteſt habere aliud maius. Aliomodo de poſsibili ſecundum naturam: & ſic illud eſt maximum, quod non poteſt per potentiam alicuius agentis naturalis habere aliud maius ſe. His F præmiſsis dicitur primo, quòd dabile eſt maximum de facto, poſito, quòd totus mundus ſit aliquid vnum: tunc mundus de facto eſt maximus. Si vero non ſit aliquid vnum, ſed multa: tũc vltima ſphęra, idest vltimum cęlum eſt maximum, exponendo maximum tam affirmatiue, quã negatiue. Dicitur ſecundo, quòd dabile eſt maximum corpus poſsibile per naturam: quia non eſt poſsibile per naturam aliquod corpus eſſe maius vltima ſphęra.

An ſit dabilis maximus homo. SECVNDO ſciendum, ꝙ de corporibus heterogeneis animatis ponitur talis dubitatio, vtrum ſit dabilis maximus homo? Reſpondeo, & dico, quòd hoc poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo de facto: alio modo de poſsibili. De facto reſpondeo: quòd dabilis eſt maximus homo, ſaltem exponendo negatiue: quia dabilis eſt homo magnus, quo non eſt alius homo maior. Si de poſsibili hoc eſt dupliciter. Vnomodo per naturam: ſic videlicet, ꝙ poſsit eſſe magnus homo, & per naturam non poſsit eſſe maior: & de hoc diuerſificantur doctores. Dicunt enim aliqui, quòd non: quia dato illo homine, poteſt adhuc rareſieri per caliditatem naturalem: poſſet etiam impinguari, & percuti: ſic, quòd per talem percuſionem inflaretur, & ſic fieret maior. Alij dicunt, quòd eſt dabilis maximus homo per naturam, idest quo non poteſt eſſe maior ſecũdum illam naturam: quòd dato, tali homine non poſſet augmentari augmentatione proprie dicta: quæ ſit quando conuertitur plus de nutrimento in ſubiectum aliti, quàm fuerit deperditum: & tali augmentatione non poteſt augmentari talis homo: quia omne agens, & augmentans proprie dictum requirit certam, & determinatam quantitatem etiam in paſſo: ideo licet talis impinguetur, vel infletur, vel aliqualiter rarefiat: tamen non augmentabitur augmentatione proprie dicta. Vel poteſt dici, & melius, quòd talis non rarefieret, neq; pinguefieret, neque inflaretur, & hoc natura non permittente: & ſimiliter dicatur de alijs animalibus: & hoc videtur velle Ariſt. 2. & de anima. vbi dicit, quòd omnium natura conſtantium, poſitus eſt certus terminus augmenti: quæ auctoritas proprie intelligitur de animatis. Aduerte tamen quòd

G *Buridanũ in. 1. phyſ. q. 10.* H *T. c. 41.*

A quòd hominem eſſe determinatum ad maximum, poteſt intelligi tripliciter, ſecũdum quòd aliquid dicitur determinari ad aliud. Vnomodo, quia de neceſsitate habet illud: & ſic Deus dicitur eſſe determinatus ad eſſe: quia neceſſario eſt. Et iſto modo homo, neque aliquod aliud animal eſt determinatum ad maximum: quia nullum eſt neceſſario, ita magnum quin poſſit eſſe minus. Aliomodo dicitur determinari ad aliud, quia non poteſt eſſe ſine illo: & ſic ignis dicitur terminatus ad caliditatem: quia naturaliter non poteſt eſſe ſine illa: & iſto modo homo non eſt determinatus ad maximũ: quia poteſt eſſe ſine tali magnitudine, cum poſſit eſſe minor. Alio modo, homo dicitur determinari ad maximum, eo quòd eſt dare certam magnitudinem, quam B non poteſt excedere: nec etiam aliquid de ſua ſpecie. Et ſic credo, quòd intelligebat Ariſ. quòd naturalia ſaltem animata ſunt determinata ad maximum: quia dabilis eſt aliqua quantitas, quã nullus homo poteſt excedere ſaltem naturaliter: quia eſt dare certam magnitudinem, quã poteſt attingere, & non poteſt eam excedere. Et de hoc eſt dubium: vt iam tactum eſt.

2. de aĩa. T. cõ. 41.

Vtrũ ſit dabilis maxim° ignis.

TERTIO ſciendum, quòd de homogeneis eſt talis difficulta: Vtrum ſit dabilis maximus ignis? Reſpondeo, quòd hoc poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo de facto: & ſic dico, quòd dabilis eſt maximus ignis: & hoc exponendo ly maximus, tam affirmatiue, quàm negatiue: vt ignis elementaris eſt omni alio igne maior: & nullus eſt ignis maior eo. Aliomodo de poſsibili, & hoc dupliciter. Vnomodo de poſsibili per naturam: ſic dico, quòd hoc poteſt intelligi dupliciter: quia vel agens naturale poteſt tali igni applicare aliquod combuſtibile, vel non. Si poſsit, dico, quòd non eſt dabilis maximus ignis poſsibilis per naturam: quia tunc talis augmẽtaretur per applicationem combuſtibilis. Vel non poteſt ſibi applicari combuſtibile, ſicut forte igni elementari, cui non videtur poſſe applicari combuſtibile virtute agentis naturalis: & tunc dico, quòd bene eſt dabilis maximus ignis poſsibilis per naturam, id eſt qui virtute agentis naturalis non poteſt augmentari. Aliomodo de poſsibili ſimpliciter, ſeu per potentiam diuinam: & ſic dico probabiliter, quòd non eſt dabilis maximus D ignis: immo quantocunque dato, poteſt fieri maior per potentiam diuinam, quia ſibi poteſt applicare combuſtibile: quo facto vel comburet illud, vel non: non eſt dicendum, quòd non: quia mirabile eſſet, quòd paruus ignis combureret ſtupam: & non magnus ignis. Si vero comburat ergo erit maior, quàm prius: & hoc videtur velle Ariſtoteles in ſecundo de anima: vbi dicit, quòd ignis per applicationem combuſtibilis, eſt augmentabilis in infinitum. *T. cõ. 41.*

Dicunt tamen aliqui oppoſitum: & quòd ignis non combureret: quia non eſt ſub determinata quantitate ad agendum: modo omne agens requirit determinatam quantitatem in

B ūn ſe ad agendum, & etiam in paſſo.

An ſit dabilis maxim⁹ numerus.

QVARTO ſciendum, quòd de maximo ſecundum multitudinem: dicitur, quòd eſt dabilis maximus numerus de facto. ſed non eſt dabilis de poſsibili per naturam: quia quocunque numero dato, poteſt adhuc fieri maior per diuiſionem continui: nec eſt dabilis maximus numerus ſimpliciter poſsibilis: quia quacunque multitudine data, Deus poteſt adhuc creare aliquod ens de nouo: & tunc erit maior multitudo, quàm prius. Sed de maximo ſecundum intenſionem, ſeu qualitatem reſpõdetur probabiliter cum Scoto in tertio ſententiarum, diſtinct. 13. quòd dabilis eſt maxima qualitas tam de facto, quàm de poſſibili: quia dabilis eſt gratia animæ Chriſti, quæ eſt qualitas: qua non poteſt dari maior, quia eſt maxima, & ſumma, vt ipſe ibi probat: imaginatur enim, quòd gratia animæ Chriſti fuit ita magna, quòd Deus non potuiſſet facere maiorem: & ſatis conformiter poſſet dici de aliqua alia qualitate corporali, vt de albedine, ita ꝙ vult ibi habere, ꝙ gratia animæ Chriſti non eſt vnibilis cum quocumq; alio gradu gratiæ. Et dico etiam, quòd ſi ſuæ rationes ibi concludant de qualitate permanente: etiam videtur, quòd concludant de magnitudine, & continuo: puta quòd eſſet dabilis maxima magnitudo, qua Deus non poſſet facere maiorem. Ideo caute reſpondendum eſt in hac materia: quia fere omnes doctores ſunt contra eum. Et ſi quis cõ

Sco. in 3. di 13. q. 1 2. & 3.

F

tra hoc arguat: quia data illa qualitate maxima, puta gratia: Deus poteſt facere adhuc vnam aliam gratiam, & illam vnire cum gratia animæ Chriſti: quo facto gratia animæ Chriſti erit maior, quàm prius. Reſpondeo, quòd non eſt vnibilis cum aliqua alia gratia: quia ipſa eſt in termino: ideo non poteſt vniri cum aliqua alia. Contra, omnia indiuidua eiuſdem rationis ſunt vnibilia adinuicem: ergo quælibet gratia erit vnibilis cum alia gratia. Reſpondeo, quòd antecedens eſt verum, ſi vnum illorum non ſit in termino: quia ſi ſit, non poterit vniri. Ex quo videtur ſequi, quòd vnibilitas non eſt paſsio gratiæ ſecundum ſe captæ: ſed gratiæ non exiſtentis in termino. Dico etiam, quòd dato, quòd vnibilitas eſſet paſſio gratiæ ſecundum ſe captæ, non tamen ſequitur, quòd poſſit vniri cum alio gradu gratiæ: quia ipſa eſt incompoſsibilis cũ quocunque alio gradu, immo ſi intelligatur alius gradus ſibi addi: erit incompoſsibilitas. Ex quo ſequitur, quòd aliquod finitum intelligibile repugnat alteri finito intelligibili. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

G

Vnibilitas ꝗ paſſio gratia.

H

DVBITATVR primo: Vtrum infinitum ſecũdum quod infinitum ſit nobis ignotum: Et vtrum ad cognitionem compoſiti neceſſe ſit cognoſcere: ex quibus, & quotis fiat: Et vtrum omne corpus finitum per ablationem finiti tandem conſumatur. Pro ſolutione primæ partis ſupponitur, quòd infinitum poteſt capi dupliciter, ſcilicet ſyn-

Art. 2.

Infinitũ multipliciter.

A ſyncategorematice, & categorematice. Si ſyncategorematice, hoc eſt dupliciter. Vnomodo, vt attribuitur magnitudini: & tunc dupliciter accipitur. Vno modo, vt tantum valet, ſicut hoc complexum: aliquantum, & non tantum quin maius: & ſic conceditur iſta, infinitum pondus ſortes pōt portare, ideſt aliquantū, & non tantum quin maius. Alio modo, vt tantum valet, ſicut aliquantum, & quodlibet maius: & ſic non cōceditur iſta, infinitum pondus ſortes pōt portare. Alio modo, accipitur infinitum, vt attribuitur multitudini: & hoc dupliciter. Vnomodo, vt tātum valet, ſicut hoc complexū: duo, tria quatuor, procedendo ad infinitū: & ſic conceditur iſta, infinitæ partes ſunt in continuo. Aliomodo, vt tātum valet, ſicut: aliquod

B & non tot quin plura: & ſic non conceditur iſta, infinitæ ſunt partes in continuo: quia ſenſus eſt, aliquot, & non tot quin plures: & de hoc ample viſum eſt in Sūmulis. Si categorematice ſumatur, hoc eſt dupliciter, ſcilicet in actu, & in potentia. In actu pōt imaginari quadrupliciter, ſcilicet ſecundum virtutem, quo nō poteſt eſſe maius in entitate: vt Deus. Aliomodo, ſecundum intēſionē, vt ſi eſſet aliqua qualitas, quæ haberet infinitos gradus pfectionales. Aliomodo, ſecūdum extenſionem: & eſt idem, ꝙ res extenſa non terminata, neq; nata terminari. Aliomodo, ſecundū multitudinem & tunc idem eſt, ꝙ multitudo, cuius non eſt dabilis vltima vnitas: & de iſtis non quærit dubium, cum nullum tale videatur poſſe eſſe: excepto infinito in virtute. Et ſi quis dicat, incōntinuo eſt multitudo, cuius non eſt dabilis vltima vnitas: ergo dabile erit infinitū in multitudine. Reſpondeo, ꝙ non eſt inconueniēs eſſe multitudinem infinitam vnitatum non ſeparatarum abinuicem: tamen bene eſſet inconueniens eſſe multitudinem infinitam vnitatum abinuicem ſeparatarum. Sed infinitum in potentia eſt illud, de quo dicit Ariſt. 3. Phyſ. quod eſt, cuius quantitatem accipientibus, ideſt quantumcunq; accipientibus ſemper eſt aliquid extra ſumere. Et ideo dicitur infinitum in potentia: quia accipiendo alterum poſt alterum, quod non eſt niſi pars infiniti potentialis, ſemper reſtat aliud accipere: cū non ſit deueniendum ad vltimam partem. Dicitur etiam in potentia, quia eſſe ſuum ſolum habet eſſe in fieri: puta accipiendo partem poſt partem. Et de iſto

D reſpondetur cum Scoto, diſtinctio. 2. primi, quod totale infinitum potentiale eſt ignotum: quia vnumquodque eſt cognoſcibile, ſecundū quòd eſt in actu: modo eſſe talis infiniti inquantum eſt infinitum, ſemper eſt in potentia: puta in accipiendo partem poſt partem. Dico tamen, quòd non eſt ſic ignotum, quòd ſibi repugnet intelligi ab intellectu infinito. Dico ſecundo, quòd non poteſt cognoſci ab aliquo intellectu cognoſcente ipſum ſecundum modum ſuæ infinitatis: qui modus infinitatis eſt accipiendo alterum poſt alterum: modo intellectus, qui cognoſceret hoc modo alterum poſt alterum, ſemper cognoſceret aliquod finitum: quia partem infiniti potentialis;

Pag. 66. G.

C *Sco. in 1. di. 8. q. 3. poſt reſp. ſuæ opin. uidetur concedere aliqd infinitum in genere, ſi non ſimpliciter.*

T. c. 63.

Sco. q. 5. quolis.

Sco. in 1. di. 2. q. 1. & 2.

B Et credo, quòd Ariſt. hoc volebat habere in textu, quòd infinitum inquantum infinitum eſt ignotum, ideſt, quòd infinitum non poteſt cognoſci ab intellectu cognoſcente ipſum ſecundum modum ſuæ infinitatis. *T.cō. 35.*

Ad ſecundam dubitationem reſpondeo, quòd ad perfectè cognoſcendum aliquod totum, oportet cognoſcere omnes eius partes, ſaltem principales, & eſſentiales totales. Et ſi quis dicat, in aliquo toto puta in lapide ſunt infinitæ partes, quę non poſſunt a nobis cognoſci. Reſpondeo, quòd ibi ſunt infinitæ partes eiuſdem proportionis: & etiam infinitæ partes partiales eſſentiales: cum quælibet talis pars eiuſdem proportionis componatur ex partiali materia, & forma. Et de talibus dico, quòd

F ad cognoſcendum totum: non oportet omnes tales cognoſcere quò ad conceptus proprios, ſed ſufficit eas cognoſcere quo ad conceptus ſpecificos, & communes. Ad tertiam dubitationem dicitur, quòd ſi continuum diuidatur in partes eiuſdem quantitatis non communicantes: tandem conſumetur, ideſt deuenietur ad vltimam partem, quæ non amplius diuiſibilis eſt in aliam partem eiuſdem quantitatis: ſed ſi diuidatur per partes eiuſdem proportionis nunquam conſumetur, ideſt, nunquam deuenietur ad vltimam partem eiuſdem proportionis.

Ex nihilo nihil fit, an verū. DVBITATVR ſecundo, Vtrum iſta maxima, quam aſſeruerunt Anaxagoras, & Empedocles, & fere omnes Philoſophi, ſcilicet quòd ex nihilo nihil fit, ſit vera: & an repugnet

G veritati fidei. Pro cuius ſolutione ſuppouēdum eſt, quòd apud Philoſophos antiquos, & Ariſtotelem iſtæ duæ propoſitiones, ſcilicet Ex nihilo nihil fit: & Ex aliquo aliquid fit: fuerunt communiter conceſſę, & reputatæ tanquàm veræ, & euidentes. Vnde Ariſt. in hoc primo declarat eas dicens: quòd hæc propoſitio, ex hoc fit hoc, æquiualet huic, hoc fit aliquid: quare iſta, ex nihilo nihil fit: æquiualet huic, nihil fit aliquid, quod eſt impoſsibile. Etiam eſt de mente Auerrois in prologo tertij phyſi. vbi dicit. quòd cum homo fuerit aſſuetus credere ſermones falſos a pueritia, erit illi conſuetudo abuegandi veritatem manifeſtam: ſicut accidit illis, qui dicunt, quòd ex nihilo aliquid fit. Et ſic conueniūt omnes Philoſophi, quòd ex nihilo nihil fit: & quòd omne, quod fit, fit ex aliquo. Aduerte tamen, quòd licet iſta de rigore logices: ex nihilo nihil fit, ęquiualet iſti, ex quolibet aliquid fit: quæ eſt falſa: quia omne, quod fit fit naturaliter ex determinata materia, & ab agente determinato: tamen Philoſophus cępit eam in iſto ſenſu, vt æquiualet iſti: nihil fit ex nihilo; ſeu loco iſtius; ex non ente non fit aliquid, quæ concederetur naturaliter, tamen ſupernaturaliter; ex nihilo fit aliquid: Ideo ſecundū fidem aliter reſpondetur: Pro quo ſupponitur primo, quòd aliquid produci ex nihilo poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, vt ly nihil, opponitur actuali exiſtentię: & ſic illud producitur ex nihilo, quod nec ipſum, nec *T.cō. 33.* H

A nec aliquid ſui exiſtebat ante ſui productionem. Aliomodo, vt ly nihil opponitur omni poſitiuo: & ſic illud producitur ex nihilo, quòd nec ipſum nec aliquid ſui eſt aliquid poſitiuũ an te ſui productionem: ita quòd ipſum, & quodlibet ſui erat purum nihil antequàm produceretur: ita quòd nec habebat eſſe cognitum, nec eſſe reale. Secundo ſupponitur, quòd cuiuſlibet rei poteſt intelligi duplex eſſe, ſcilicet eſſe cognitum, quod habet eſſe ab ęterno in mente diuina: & eſſe reale, quod habet quando ad extra producitur: & iſtud diuiditur in eſſe eſſentię, & eſſe exiſtentiæ: nec eſt imaginãdum aliquod aliud eſſe quidditatiuum diſtinctum ab ipſis, quod multi Scotizãtes ponunt.

Sco. in 2. di. 1. q. 2. tractat hanc materiam.

Tertio ſupponitur, quòd duplex eſt productio: ſcilicet natu-

B ralis, quæ fit in virtute agentis naturalis: vt generatio, & corruptio. Alia eſt ſupernaturalis quę tantum fit in virtute agentis ſupernaturalis: vt creatio, & annihilatio. His ſuppoſitis dicitur primo, quòd accipiendo nihil, vt opponitur cõtradictorie omni poſitiuo: ſic ex nihilo nihil fit: nec potentia naturali, nec ſupernaturali: quia in omni factione neceſſe eſt, quòd paſſum, vel aliquid ſui ante ſui factionem habeat aliquod eſſe poſitiuum, vel reale, vel cognitum.

Dicitur ſecundo, quòd accipiẽdo nihil, vt opponitur actuali exiſtẽtiæ: ſic ex nihilo aliquid fit factione ſupernaturali: & hoc modo intelligendo maximam: puta quòd ex nihilo aliquid fit: ipſa eſt vera, nec contradicit veritati fidei. Dicitur tertio, quòd aliquid poteſt pro- C duci, licet non creari de omnino nihil: id eſt non de aliquo: ita, quòd nullum eſſe habuerit: nec reale, nec cognitum: quia creatura producitur in mente diuina in eſſe cognito de omnino nihil. Nec eſt imaginãdum, vt aliqui putant quòd eſſe poſſibile rei præcedat eſſe cognitum: quia eſſe cognitum rei eſt omnino primum eſſe: eſſe tamẽ cognitum, & eſſe poſsibile ſunt idem realiter: licet diſtinguantur formaliter: quia illud produci in eſſe cognito non eſt creari: quia creare ſecundum Scotum eſt de nihilo aliquid producere in effectum: id eſt in eſſe reali. Sed diceret aliquis: An Philoſophi conceſsiſſent aliquid fieri de nihilo. Reſpondet Sco. 2. ſen. d. 1. q. 2. ꝙ aliquid pro duci de nihilo poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo: vt ly de, D dicit ordinem durationis: ita, quòd ſecundum tempus habuerit prius non eſſe: & ſic nunquam concederent Philoſophi: quia ſaltem in omni factione vbi non eſſe duratione præcedit eſſe, dicerent requiri neceſſario materiam ſiue ſubiectum factionis. Aliomodo, vt ly de dicit ordinem naturæ: & ſic concederent, quòd ex omnino nihil, aliquid fieret. Nam Auicena. 6. metaphiſ. concedit, quòd prima intelligentia producit ſecundam: & ſecunda tertiam: & ſic deinceps: Et in tali productione nihil ipſius producti prę exiſtebat, quod eſſet aliquid eius tanquàm ſubiectum, vel tã quàm pars: ideo ponunt ipſi hoc modo aliquid fieri de nihilo: puta quando illa propoſi-

tertio de, dicit ordinem naturæ, & non ordinem durationis.

An omnia entia naturalia ſint determinata ad maximũ & minimum. Dubitatur tertio Vtrum omnia entia naturalia ſint determinata ad minimum. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd minimum ſecundum magnitudinem poteſt dupliciter conſiderari. Vnomodo inquantum eſt quoddam ens naturale, ideſt habens qualitates naturales. Aliomodo inquantum eſt quantum. Hoc ſuppoſito dicitur, quòd quodlibet totũ heterogeneum eſt determinatum ad minimum, vel ſaltem ad maximam quantitatem, quam non poteſt habere: quia quodlibet tale debet habere partes diuerſarum rationum, quæ non poſſunt ſeruari ſub quacunq; quãtitate. Et ſi quis dicat: detur minimus homo, qui poſſit eſſe, ille poteſt condenſari per corpus frigidum: ergo non erit minor. Reſpondetur, quòd tenendo, quòd ſit dabilis minimus homo, quòd natura non permitteret condenſari: immo citius corrumperetur: propter hoc, quòd forma, & materia determinant ſibi quantitatem ad hoc, quòd tale patiatur. Alij, qui tenent, quòd non eſt dabilis minimus homo, dicerent, quòd condẽſaretur: & ꝙ non eſſet dabilis minimus homo, licet bene ſit dare maximam quantitatẽ, quam homo non poteſt habere. Dicitur ſecundo, quòd eſt dabilis minima multitudo: quia non poteſt dari multitudo minor numero binario Sed de minimo in magnitudine reſpondeo, quòd non eſt dabilis minima magnitudo, immo quacunque data, dabilis eſt minor: ita quòd iſta eſt concedenda: Omni magnitudine data, dabilis eſt minor: quia quacunq; magnitudine data, vel eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis. Non indiuiſibilis: quia ex ſeipſa, & vna alia fieret magnitudo maior: quod non eſſet ſi eſſet indiuiſibilis. Si diuiſibilis: ergo non erat minor, cum partes eius ſint minores. Et ſi quis dicat, quòd Ariſt. dicit in textu, quòd dabilis eſt minima caro: & per conſequens dabilis eſt minima magnitudo Reſpondeo, quòd hoc non dicit de mẽte propria, ſed aſſumebat hoc tanquam conceſſum ab Anaxagora: quo facto, arguebat contra eum, probando, quòd non quodlibet ſegregaretur a quolibet: quia a tali minimo nihil eſſet ſegregandum, vel eſſet dare minus minimo. *Inſtãtia.* Et ſi quis dicat, poteſt dare ita parua caro: quòd ſi diuidatur, immediate corrumpetur a circundante: igitur illa erit minima. *Obiectio.* Reſpõdeo, quòd quicquid ſit de antecedẽte, nego conſequentiam: quia dato, quòd corrumpatur a circundante, poſſet tamen conſeruari a Deo: ibi etiam circunſtãs poſſet ſic diſponi, quòd non corrumperet: poſſet etiam corrumpi, carne tali remanente. Sed de minimo ſecundum intenſionem, ſeu qualitatem reſpondeo, quòd non eſt dare minimum in qualitatibus diuiſibilibus: vt non eſt danda minima albedo, nec minima caliditas: quia quacunq; data, dabilis eſt minor, cum ſit diuiſibilis. Et ſi quis dicat: poteſt dari albedo: ita parua, quòd non plus poterit videri: igitur illa erit minima. *Inſtãtia.* Reſpondeo, quòd non ſequitur:

A ſequitur: nam licet ſit dabilis minima quantum ad actum im mutandi ſenſum: non tamen quantum ad actum eſſendi.

Et ſi contra hoc arguatur: quæcunq; pars albedinis detur, ipſa poteſt in toto cum alijs partibus cooperari ad immutandum ſenſum: ergo non eſt dabilis minima quò ad hoc, quod eſt immutare ſenſum. Reſpondeo, quòd aliqua pars albedinis dicitur ſenſibilis, & immutare ſenſum dupliciter. Vno modo in virtute: hoc eſt, quòd ipſa in toto poteſt cooperari cum alia ad immutandum ſenſum: & ſic dico, quòd non eſt dabilis ſic minima in virtute. Alio modo in actione: hoc eſt ſi ipſa ſeorſum eſſet, ipſa non poſſet immutare: & ſic dabilis eſt minima: & hoc videtur eſſe de mente Sco. ſecundo Sententiarum. diſtinct. 2. quæſtio. 9.

B Dicunt tamen aliqui, quòd non eſt dare minimum, quod ſeorſum poſſet ſentiri: quod probant, & volo, quòd a longe videatur paries albus: & quòd ſint grana milij ſeminata contra illum parietem valde propinqua non ſe tangentia: conſtat, quòd tu non iudicabis illum parietem eſſe album, ſed nigrum, vel fuſcum; quod non eſſet, niſi videres illa grana milij, quàmuis ſeorſum exiſtant. Et ſi illa grana diuiderentur in centeſimas partes adhuc obſcurarent illum parietem: quod non eſſet, niſi viderentur. Aduerte tamen, quod licet illa grana milij videantur: non tamen diſtincte: quia viſus non poteſt iudicare vnum granum diſtinctum ab alio. Dicunt iſti, quod C hoc non obſtante non eſt dare minimum, quod ſeorſum poſſit ſentiri diſtincte; quia illa grana, vel centeſimæ partes immutabant viſum; ergo erant alicuius intenſionis, & virtutis; ergo vna pars ſine aliis poteſt videri; licet forte parum videatur. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium, ſit.

CONCLVSIO reſponſalis; Entia naturalia heterogenea ſunt determinata ad maximum, & ad minimum; licet de homogeneis ſit dubium; & hoc fuit oſtenſum in primo articulo. Ad argumenta ante oppoſitum patent ſolutiones in duobus primis articulis. *Art. 3.*

¶

D OMNES igitur contraria faciunt principia, & dicentes, quòd vnum ſit omne, & immobile. *T. cõ. 41. & inde.*

ISTE eſt ſecundus tractatus, in quo Philoſophus determinat de principiis rerum naturalium ſecundum propriam opinionem. Et diuiditur in tria capitula. In primo, oſtendit qualia ſint principia rerum naturalium. Et diuiditur in duas partes In prima, intendit talem concluſionem. Principia rerum naturalium ſunt contraria, probat dupliciter. Primo, auctoritate omnium antiquorum: quia omnes antiqui dicunt, principia eſſe contraria. Vnde antiqui poſuerunt calidum, & frigidum, ſicut illi, qui poſuerunt omnia eſſe vnum ens; & ſic ſecundum iſtos illa *Quid ſentiendum de princi pus rerũ naturalium iuxta mentem propriam*

E illa, quæ erant vnum ſecundum rationem, erant plura ſecundum ſenſum: aliqui rarum, & denſum: aliqui plenum, & vacuum, ſicut Democritus: aliqui magnum, & paruum, ſicut Plato: aliqui ſurſum, & deorſum, ante, & retro: alij rectum, & circulare. Ratione ſic probat: quæcunque ſic ſe habent, quòd non fiunt ex aliis nec ex alterutris, & quòd omnia fiunt ex ipſis, ſunt prima principia, ſed prima contraria ſunt huiuſcemodi: ergo prima contraria ſunt prima principia.

Primam partem minoris probat, ſcilicet quòd prima contraria non fiant ex aliis: quia tunc non eſſent prima. Secundam partem probat, puta, quòd non fiant ex alterutris: quia vnum contrarium non fit ex alio, cum
F non ſit natum eſſe pars alterius.

Tertiam partem probat, puta, quòd omnia fiant ex ipſis: quia omne, quòd fit, fit ex contrario, aut ex medio, quod eſt contrarium vtrique extremorum: & iſtud probat inductione. Primo, in ſimplicibus: quia album non fit ex muſico, niſi ſecundum accidens, inquantum nigro accidit eſſe muſicum: ſed album fit ex non albo per ſe, & non ex quocumque non albo: ſed ex non albo, quod eſt nigrũ, vel medio colore coloratum: cum ſolum ipſum nigrum, vel medio colore coloratum, eſt in potentia ad eſſe album. Similiter album non corrumpitur in non muſicum, niſi ſecundum accidens: ſed corrumpitur in non album, quod eſt nigrum, vel medio colore coloratum: & ſimiliter dicatur in aliis ſimplicibus: ſed in compoſitis iſtud magis non latet, eo quòd oppoſita compoſitorum non ſunt nobis nominata: vt oppoſitum domus non eſt nominatum, ſed poſſumus ipſum nominare iſto nomine, non conſonans: & tunc conſonans, ideſt compoſitum fit ex non conſonanti: & non ex quolibet non conſonanti: ſed ex nõ conſonanti ſibi oppoſito: etiam corrumpitur in non conſonans ſibi oppoſitum. G In ſecunda parte ponit conuenientiam, & differentiam antiquorum circa principia. Conueniunt enim omnes antiqui in hoc, quòd ponunt principia eſſe contraria: ſed differunt, quia aliqui poſuerunt calidum, & frigidum eſſe principia contraria: & illi dixerunt principia eſſe priora ſecundum ſenſum. Alij poſuerunt rarum, & denſum: alij magnum, & paruum: alij litem, & amicitiam: & iſti dixerunt prima contraria eſſe principia ſecundum intellectum. Et illi, qui dixerunt principia eſſe priora ſecundum ſenſum, dixerunt principia eſſe ſingularia, eo quòd ſenſus non eſt niſi ſingulariũ: & illi, qui dixerunt principia eſſe priora ſecundum intellectum, dixerunt illa eſſe vniuerſalia. Ex quibus infert, quòd ratio eſt ipſius vniuerſalis: ſenſus vero particularis. Ex iſto textu volunt aliqui elicere, quòd intellectus non cognoſcit ſingularia: ſed ſolum vniuerſalia: ſed male eliciunt: cum auctoritas ſic non intelligitur: & cum Ariſtoteles non faciat ibi, niſi recitare opiniones antiquorum.

Conuenientia, et differentia antiquorum circa principia.

H

2. de aĩa. T. com. 6

Sco. q. 13 quotli. & 7. metaphy. q. 14 & 15.

A T. co. 50. & inde. CONSEQVENS ãt vtiq; erit dicere, vtrum duo, aut tria, aut plura ſint. &c.

Principia rerum naturalium quot, et q̃. ISTVD eſt ſecundum capitulum huius tractatus, in quo Ariſto. oſtendit numerum principiorum rerum naturalium:& diuiditur in quatuor partes. In prima oſtendit duas concluſiones. Prima, oportet dicer̃ ſi principia rerũ naturalium ſint duo, vel tria, vel quatuor, aut plura. Secunda, impoſsibile eſt principia rerum naturalium eſſe vnũ tantũ: quia principia rerum naturaliũ ſunt contraria: ergo impoſsibile eſt tantũ eſſe vnum, quia contraria non ſunt vnũ. In ſecũda parte ponit talem cõcluſionem: principia rerum naturaliũ non ſunt infinita: quod probat quatuor rationibus.

B Prima, ſi eſſent infinita, eſſent ignota: & ſic nulla res naturalis eſſet ſcibilis: quod eſt falſum. Secunda rõ: in quolibet T. c. 50. genere eſt vna prima contrarietas: ſed illa prima contrarietas, non habet infinita contraria: igitur. Tertia ratio: illud quod põt fieri per finita, magis ponendũ eſt fieri per finita, quàm per infinita: ſed res naturales pñt fieri per principia finita: ergo magis ponendum eſt eas fieri per finita quam per infinita. Et ex iſto textu elicitur iſta auctoritas: Fruſtra fit per plura qđ poteſt fieri p pauciora. Quarta ratio: non omnia contraria ſunt principia: ergo non ſunt infinita. Aũs probat: qa q̃dã cõtraria fiũt ex alijs: vt dulce & amarũ, album & nigrũ: ergo iſta nõ ſemper manent: ergo non ſunt principia: quia principia oportet ſemper manere. In tertia C parte intendit talem concluſionem, principia naturalia non ſunt tm̃ duo: Probat duabus rationibus, & vno ſigno. Prima ratio; omne quod ſit naturaliter fit ex aliquo ſubſtantialiter: ſed vnum contrariũ non ſit ex alio ſubſtantialiter: ergo præter contraria oportet ponere aliquid ex quo res fiant ſubſtantialiter, tanq̃ ex ſubiecto illorum contrariorum: & per conſequens erant plura principia q̃ duo. Secunda ratio: oportet principia rerum naturalium eſſe contraria: & oportet aliqua principia rerum naturalium non eſſe contraria: ſed iſta ſaluari non poſſunt, ſi eſſent tm̃ duo: igitur. Prima pars maioris eſt nota: & ſecunda probat̃: quia ſubſtãtiæ nihil eſt contrarium: & tamen principia ſubſtantiæ ſunt ſubſtã D tiæ: igit̃ non omnia principia ſunt contraria. Similiter contraria hñt fieri circa idẽ ſubiectũ: ergo ſi illa contraria ſint principia, ſubiectum erit principium: cum ſubiectum ſit prius prædicato. i. prædicatũ ſibi inhæret: ſed ſubiectum non eſt contrarium alicui: ergo aliqua principia non ſunt contraria. Minorẽ probat philoſophus: qa nullus poteſt ſaluare, ꝙ principia non ſunt contraria: & rationem probantem, ꝙ principia ſunt cõtraria, quæ ponitur in capitulo præcedenti: niſi ponatur cum contrarijs tertium principium: ergo præter contraria eſt ponendum tertium principium. Signo probat̃, quia oẽs antiqui p̃ter cõtraria poſuerunt tertium principium. Nam Plato poſuit ideam cum iſtis principijs, magnum et par-

E paruum : & alij cum contrarijs poſuerūt aerem,vel aquam, vel ignem: ergo ſignum eſt, ꝙ non ſunt tantū duo principia rerum naturalium. In quarta parte intendit talem concluſionem. Principia rerum naturaliū non ſunt plura tribus. Probat duabus rationibus. Prima ratio: quia ad aliquid faciendum ſufficiens eſt vnum principium cū duabus contrarijs: ergo principia non ſunt plura tribus: quia ſi eſſent quatuor,eſſent duæ contrarietates æque primo: & per conſequens duo ſubiecta horū contrariorum: quia multiplicata contrarietate,multiplicat ſubiectum & econtra: quod eſt inconueniens:quia tunc principia contraria poſſent generari ex alterutris Secunda ratio:ſi principia eſſent plura tribus: tunc

F eſſent plures primæ contrarietates: conſequens eſt impoſsibile: quia prima contrarietas eſt in ſubſtantia: ſed ſubſtantia eſt vnum genus: ergo ſibi tantum eſt vna contrarietas. Et ſubdit ꝙ iſta contraria non differunt generatione:ſed ſolum ſecundū prius & poſterius; quia ſemper in vno genere eſt vna contrarietas. Omnes enim contrarietates videntur reduci ad vnum.

An principia intrinſeca rerum naturalium ſint contraria.

QVAERITVR Vtrum principia intrinſeca rerum naturalium ſint contraria: Arguitur primo ꝙ non:quia ſunt ſubſtantiæ,& ſubſtantię nihil eſt cōtrarium:ergo. Arguitur. Secūdo ſic:Si principia eſſet contraria;cum non ſint niſi tria.ſ. materia,forma & priuatio oporteret vel ꝙ̄ materia contrariaret̄

G formæ,vel forma priuationi: nō primum:quia materia eſt ſubiectum contrariorū: ſed ſubiecto contrariorū nihil eſt contrariū. Non ſecundū q̄a priuatio eſt nō ens:ſed non ens non contrariat̄ enti:igit̄. Tertio ſic;Si priuatio cōtrariaret̄ formę vel cōtrariaret̄ formę habendæ,vel habitæ:nō ſecundū: q̄a priuatio & forma ſunt ſimul in eodē ſubiecto:non primū: q̄a terminus ad quē corruptionis,eſt priuatio;q̄ ſimul ſtat cum forma habēda:igit̄. Quarto ſic:Contraria non poſſunt ſimul manere in aliquo:ſed principia intrinſeca debēt manere in principiato, aliàs nō eſſent principia intrinſeca: igit̄. Quinto ſic: Non oīa cōtraria debent eſſe in eodem ſubiecto:ergo nulla principia ſunt contraria:& per

H cōuerſionē ſimplicē,nulla cōtraria ſunt principia: ſed hoc eſt falſum: igitur tenet conſequentia: quia nullum principium debet eſſe poſterius: ſed quod eſt in ſubiecto eſt poſterius: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli.

PRIMO ſciendum, ꝙ circa hunc textū incidunt aliquę difficultates. Prima;quomodo intelligitur principia rerum naturalium ſunt contraria. Reſpondetur quòd contrarietas poteſt capi dupliciter. Vnomodo largè: & hoc tripliciter. Vnomodo pro repugnantia duarū differentiarum diuidentium aliquod genus:& de tali intelligit̄ cum dicitur:ꝙ in quolibet genere eſt vna prima contrarietas.i. duæ differentiæ diuidentes primum

Arti.1.

Prīcipia rerum naturalium eſſe cōtraria quō.

A mum genus: & ſic principia rerum naturalium non ſunt contraria. Secundo capitur pro repugnantia duarum formarum ſimul ſe non permittentium in eodē ſubiecto, ſiue ſe expellant actione propria, ſiue non a tali ſubiecto, & ſic albedo & nigredo ſunt contraria: & iſto modo principia rerum naturalium nō ſunt contraria. Tertio modo capitur pro repugnantia priuationis & habitus ſeu formæ, cuius eſt talis priuatio: & ſic ſe extendit ad priuatiuè oppoſita: & iſto modo principia ſunt contraria. Alio modo capitur contrarietas propriè ſiue ſtricte pro repugnantia duarum formarum nō ſe permittentium in eodem ſubiecto, a quo actione ꝓpria ſe expellunt: & ſic talis contrarietas inuenitur inter qualitates pri-
B mas: puta inter caliditatem & frigiditatem, humiditatem & ſiccitatem. Et ita patet ꝙ ſi contrarietas aſsigneť inter aliqua duo q̄ non ſint qualitates primę, eſt ſolum contrarietas large capta. Et aduerte ꝙ ſecundum Sco. di. 28. primi priuatio capitur multipliciter. Vnomodo ꝓpriè qñ aliquid caret eo, quod natum eſt habere: & quando oportet, & vt oportet: vt ſi catulus poſt nonum diem non videret, tunc diceretur priuatus viſu. Secundomodo, quando aliquid caret illo, quod natum eſt habere, non tamen cum prædictis conditionibus: & ſic catulus ante nonum diem diceretur priuatus viſu: quia non habet viſum, quem natus eſt habere. Tertiomodo, quando aliquid caret aliquo, quod ſecundum ſe non eſt natum habere, ſed ſecun-

q.1.i fol. 9.art.1.

C dum ſuum genus: & ſic talpa diceretur cæca: non quòd ſecundum ſe ſit nata habere viſum, ſed ſecundum ſuum genus, puta ſecundum ꝙ eſt animal. Aduerte etiam quòd ibidem dicitur; quòd negatio eſt duplex ſcilicet extra genus, quæ contra dicit affirmationi ideſt poſitiuo: & iſta vera eſt de quolibet, de quo falſa eſt ſua affirmatio, ſiue de ente, ſiue de non ente: & iſta importatur per extremum contradictionis: vt non lapis, non homo: & iſta penitus nihil connotat. Et dicitur extra genus: quia dicitur tam de ente, quàm de non ente. Alia eſt negatio in genere, quæ præſupponit genus, ideſt poſitiuum de quo dicatur: & iſta forte importatur per iſta verba differt, differens: aliud; ideo non conceditur iſta: chimera differt a Petro: quia chimera non eſt. D

SECVNDO ſciendum ꝙ iſtæ duæ indefinitæ ſunt veræ. Principia rerum naturaliū ſunt contraria, Principia rerum naturalium non ſunt contraria. Nam materia nulli contrariatur, cum ſit ſubiectum contrariorum, cui nihil eſt contrarium: & ſic demonſtratis materia & forma, hæc ſingularis negatiua eſt vera, iſta principia non ſunt contraria. Similiter demonſtratis forma & priuatione ſua, hæc ſingularis affirmatiua eſt vera, iſta principia ſunt contraria. Et ſi quæratur an quælibet priuatio cuilibet formæ contrarietur, aut aliqua alicui, & aliqua alicui non. Reſpondetur per duas diſtinctiones. Pri-

An iſta dua indefinita Prīcipia rerum naturalium &c. ſint vera.

Prima: duplex eſt forma: Quædam eſt forma habenda, quæ nondum eſt in materia, ſed eſt in potẽtia vt ſit in materia. Alia eſt forma habita, quæ actualiter eſt in materia: & tunc dicitur ꝙ priuatio opponitur formæ habẽdę. Nam priuatio opponitur illi formæ, qua materia dicitur eſſe priuata: ſed non dicitur priuata niſi forma quam nõ habet & quam nata eſt habere; ideo ſequtur ꝙ priuatio non opponit̃ formæ habitæ in materia: quia tali forma non priuatur materia, ſed formæ habendæ. Secunda diſtinctio: triplex poteſt eſſe mutatio ſubſtantialis. Quædam eſt acquiſitiua tãtum: & eſt illa per quam aliquod poſitiuum acquiritur, nullo poſitiuo deperdito. Alia eſt deperdita tantum: & eſt illa, per quã aliquod poſitiuũ deperdit̃, nullo poſitiuo acquiſito. Alia eſt acquiſitiua & depeditiua ſimul: & eſt illa per quam aliquod poſitiuum acquiritur, aliquo poſitiuo deperdito: & talis communiter habetur in generationibus naturalibus. Et aduerte ꝙ in qualibet mutatione ſubſtantiali ſunt duo termini, ſcilicet terminus a quo, & termin⁹ ad quem. Vnde illud, quod ꝑ aliquam mutationem acquiritur, dicitur terminus ad quem: & illud quod in tali mutatione deperdit̃, dicitur terminus a quo. Ex iſtis patet, ꝙ non qualibet priuatio contrariatur ꝯ cuilibet formæ: quia aliqua priuatio, & aliqua forma poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto: immo priuatio ſolum contrariatur formæ, cuius eſt priuatio.

P

Tertio ſciendum, quòd circa hunc textum incidunt aliquæ difficultates. Prima, quomodo eſt ſaluabile, ꝙ aliqui antiqui poſuerunt tantum vnum principium: & cum hoc poſuerunt principia contraria. Reſpondet̃, ꝙ ponentes tantũ vnũ principium, dicunt tantum vnũ eſſe ens ſecundum veritatem: & plura ſecundum apparentiam. Quam quidem apparentiam vocant modũ entis; ideo in tali pluralitate apparentiarum ponunt contrarietatẽ inter principia rerum naturalium. Secunda difficultas: quomodo eſt ſaluabile ꝙ ex contrario fiat cõtrarium: cũ principia quæ ſunt contraria, nõ fiant ex alterutris. Reſpondetur ꝙ aliquid fieri ex alio poteſt intellecti multipliciter: ſecundum ꝙ ly ex, poteſt capi multipliciter. Vnomodo vt ly ex, denotat cauſam efficientẽ ſcilicet agens. Et ſic dico ꝙ omne quod fit, fit ex alio tanquam ex cauſa efficiẽte: quia nihil eſt quod ex ſeipſo producatur. Aliomodo ly ex, poteſt denotare terminũ a quo diſtinctũ a ſubiecto: quemadmodũ dicimus ꝙ ex aere fit aqua. Et ſic dico ꝙ vnum contrarium bene fit ex alio tanquã ex termino a quo. i. mutatio, qua acquiritur vnum contrarium: puta album, habet pro termino a quo nigrũ. Et ſic color medius poteſt fieri ex extremis coloribus tanquam ex terminis. i. in mutatione qua acquiritur aliquis color medius vnus extremus color poteſt eſſe termin⁹ a quo. i. illud a quo incipit talis mutatio. Dico etiã ꝙ principia iſtomodo fiunt ex alterutris: vt forma ex priuatione tanquã ex termino a quo. Vnde quando acquiritur forma aquæ de nouo: mutatio qua acquiri-

O *Quo ſtat ſecũdum antiquos eſſe vnde pricipiũ, & eſſe contraria.*

H

A quiritur , habet pro termino a quo priuationem illius formæ. Ex quo patet ꝙ non oportet terminũ a quo mutationis eſſe ſemper aliquid poſitiuũ, ſed ſufficit ꝙ ſit aliquid priuatiuum, ſeu aliqua negatio. Tertiomodo poteſt denotare partem integralẽ ſeu eſſentialẽ. Et iſtomodo vnũ contrarium non ſit ex alio , neque medij colores fiunt ex extremis : nec vnum principium fit ex alio : cum nullum illorum ſit pars integralis alterius. Quartomodo poteſt denotare ſubiectum, in quo vel ex quo fit illud, quod fit. Et ſic dico ꝙ Ari. dixiſſet ꝙ omne quod fit, fit ex aliquo tanquam eſt ſubiecto .i. omne quod fit præſupponit ſubiectum : & hoc capiendo ſubiectum large , vt ſe extendit ad

Corollarium.

B materiam . Nam ſecundũ eum : omne quod fit, vel eſt accidens, vel forma ſubſtantialis , vel totum compoſitum . Si accidens , tunc præſupponit ſubiectum: quia agens naturale nunq̃ poſſet producere aliquod accñs, niſi ſubiecto præſuppoſito. Si totum compoſitum, tunc præſupponit materiam tanq̃ partem eſſentialem eius. Si forma ſubſtantialis, tunc præſupponit ẽt materiam: & ſic dicebat ꝙ omne quod fit , fit ex alio tanq̃ ex ſubiecto ſupple: quod non eſt aliud q̃ ſubiectum præſupponere; & etiam illo mõ vnum principiũ bene fit ex alio, vt forma ex materia. Et ſiquis dicat, quando ex aere fit aqua , aqua nõ fit ex aere tanq̃ ex ſubiecto, cum ſubiectum debeat manere: ſed aer non manet . Dico ꝙ licet aer non maneat , tamen aliquid quod erat in illo , puta materia manet; quod ſi non eſſet, nunquã ex aere fieret aqua , neq; ex ſemine fructus . C

Obiectio.

QVARTO ſciendum quòd adhuc incidunt aliquæ difficultates . Prima eſt : quomodo philoſophi conceſſerunt illam propoſitionẽ ; puta omne quod fit, fit ex aliquo tanquam ex ſubiecto; cum de omnibus non potuerunt facere inductionem. Reſpondeo quòd illud eſt vnum principium in philoſophia naturali : & cognoſcitur per inductionem & experientiam . Et dico quòd ad cognoſcendum talia principia non oportet facere inductionẽ in omnibus , ſed ſufficit in aliquibus: & quòd nõ appareat inſtantia .i. oppoſitum in alijs; Vt ad aſſentiendum iſti, oĩs ignis eſt calidus : non oportet facere inductionem in omnibus , ſed ſufficit in aliquibus: & D quòd non appareat inſtantia in alijs . Secunda difficultas : quomodo differunt a ſeinuicem generatio & creatio . Reſpondeo quòd generatio ſimpliciter dicta eſt mutatio, qua de potentia materiæ producitur immediate noua ſubſtantia . Sed creatio eſt mutatio , qua incipit eſſe ſimpliciter noua ſubſtantia ſine hoc quòd fiat de potentia materiæ . Ex quo ſequitur quòd generatio & creatio dupliciter differunt . Primo quia generatio præſupponit ſubiectũ & creatio non . Secundo : quia in generatione generans ꝑ prius naturaliter attingit materiam, quàm formam, quam producit : quia producit ipſam ſolũ de potentia materiæ . Per oppoſitum in creatione : quia licet forma quæ creatur fiat in ſubiecto: tamen non fit de potentia ſubiecti;

Vide Sc. in 1.d.3. q.4.ar.2.

T.c. 52.

E ſti : quia creans non prius attingit materiã, quàm formam. Ex quo patet quid ſit formam de potentia materiæ produci: Eſt enim produci ab agente de potentia ſubiecti : ſic quòd illa forma dependeat ab illo ſubiecto: ſic quòd non poſsit eſſe ſine ſubiecto. Tertia difficultas : quomodo eſt ſaluabile, ꝙ ex alio fiat muſicum per accidens, & non per ſe, cum tamen album & muſicum poſsint eidem conuenire, & pro eodem ſupponere. Reſpondetur breuiter, quòd ad hoc quòd aliquid fiat ex alio per ſe, duæ conditiones requiruntur. Prima, quòd ſucceſsiuè terminus à quo, & terminus ad quem, poſsint eidem conuenire. Secunda quòd non poſsint eidem conuenire ſimul. Propter primum dicit,

Ex alb. quomò fit muſicum per accidens, & nõ per ſe.

F ꝙ non ex quocunq; non albo per ſe fit nigrum : quia ex deo per ſe non fit nigrum : quia nihil poteſt eſſe ſucceſsiuè deus, & nigrum. Propter ſecundum dicit philoſophus ꝙ ex muſico non fit per ſe album: quia idem poteſt ſimul eſſe album & muſicum. Et hæc de primo art. Quãtum ad ſecundum.

Arti. 2.

DVBITATVR primo. Vtrum cuiuslibet entis naturalis tantum ſint tria principia, ſcilicet materia, forma, & priuatio. Pro cuius ſolutione ponũtur aliquæ diſtinctiones. Prima, duplex eſt principium rei naturalis. Quoddam eſt intrinſecum quod ingreditur intrinſecè conſtitutionem compoſiti : ſicut eſt materia & forma. Aliud eſt extrinſecum, quod nõ eſt de intrinſeca compoſitione entis naturalis : ſicut eſt cauſa efficiens, & finalis : & de iſtis extrinſecis non loquitur Ariſt. Secunda diſtinctio : res naturalis quadrupliciter accipitur. Vnomodo propriè pro re compoſita ex materia & forma. Secũdo pro ipſa materia & forma. Tertio pro qualitate conſequente aliquod iſtorum, vel alicui iſtorum conueniente. Quarto pro operatione naturali aliquorum iſtorum : vt motus dr̃ res naturalis. Tertia diſtinctio : hæc propoſitio, tantũ ſunt tria principia rerum naturalium poteſt eſſe de ſubiecto excluſo : & ſic eſt vera : vel poteſt eſſe excluſiua. Et hoc dupliciter : quia vel poteſt exponi gratia pluralitatis : & ſic conceditur vera ad bonum ſenſum : puta, quòd tria ſunt principia rerum naturalium diſtincta ſecundum rationes ſuas principiandi. Vnde ratio principiandi materiæ, eſt principiare per modum ſubiecti : & ratio principiandi formæ eſt principiare per modum informantis : ſed priuationis per modum termini & abiectionis : ideo ſic exponitur, tria ſunt principia rerum naturalium : & non ſunt plura ſupple diſtincta ſpecie ſm rationes principiandi. Aliomodo exponitur gratia alietatis : & ſic eſt falſa. Et ſiquis dicat: priuatio eſt non ens : ergo non eſt principiũ rei naturalis. Reſpondeo quòd priuatio eſt bene non ens ; ideo non poteſt eſſe principium rei genitæ quo ad eſſe : licet bene quo ad fieri ; quia nũquam generaretur res naturalis, niſi materia prius natura priuaretur forma illius rei genitæ. Dico ſecundo, ꝙ illud, qđ eſt non

An tantũ tria ſint principia.

Sco. in 1. d. 8. q. 1. in princi pio ponit differentiã inter entitatẽ

G *intrinſecã, & extrinſecã.*

H.

A non ens bene poteſt eſſe principium in ratione principiãtis, ſed non in ratione cauſantis: ideo licet priuatio ſit principiũ,
Inſtãtia. non tamen eſt cauſa Et ſiquis iterum dicat · infinitæ partes ſunt materiæ rei naturalis,quarum qnælibet eſt principiũ rei naturalis? Dico quòd quælibet pars materiæ eſt principiũ partiale: & ex illis ſit principium totale.Et ſiquis iterum dicat: in quolibet animato ſunt duplices formæ alterius rationis.ſ.anima & forma corporeitatis.Reſpondeo:concedendo antecedens,& negando conſequentiam: quia ibi accipiũtur in genere & non in ſpecie,vel in numero.

Vtrũ cœlũ ſit ens naturale & phyſicum. DVBITATVR ſecundo. Vtrum cœlum ſit ens naturale, & phyſicum: & vtrum accñtia, ſunt cõpoſita ex materia & forma. Pro ſolutione primæ partis
B ſupponitur, ꝙ philoſophus habet illam maximam: Materia eſt, qua res poteſt eſſe, & non eſſe. Ex quo infert, cum cœlum non habeat talem potentiam ad eſſe, & non eſſe, quæ
1. Cœl. T.c.20. eſt potentia contradictionis, quòd cœlum non habet materiam: & per conſequens dicit, quòd cœlum non eſt, neque generabile, neque corruptibile: & per conſequens dicit,quòd cœlum non eſt ens naturale, & phyſicum. Et ſiquis arguat: cœlum mouetur: ergo habet materiam. Patet
T.c.16. conſequentia per eum. 2. Metaphyſic. vbi dicit, quòd omne quod mouetur, neceſſe eſt habere materiam. Reſpondet Ariſtot. quòd illud intelligitur de illo, quod mouetur motu generationis, & corruptionis, & non motu locali: modo cœlum ſolum mouetur motu locali. Aliter tamen dicitur ſecundum Sco. diſtinct. 14.ſecundi,quòd cœlum eſt compoſitum ex materia & forma: & quòd illa materia eſt eiuſdem rationis cum materia generabilium & corruptibilium. Ex quo infert,quòd non eſt neceſſarium, nec incorruptibile: immo quãtum eſt ex natura ſua eſt corruptibile: & quòd eſt verum ens naturale. Et ſi quis dicat: quare ergo non corrumpitur, *Obiectio.* cum habeat materiam, quæ eſt principium,quo res poteſt non eſſe. Reſpondetur quòd ratio eſt: quia forma cœli non habet contrarium naturalæ potẽs vincere eam: ideo non poteſt corrumpi ab agente naturali. Et ſiquis dicat: vtrum cœlum poſſet conuertere ignem in cœ- D lum, & generare cœlum ex igne: ſicut ignis ex aere poteſt generare ignem? Reſpondeo quòd non: quia cœlum non poteſt alterare elementum ad qualitates conuenientes tali corpori cœleſti. Etiam forma cœli tantum dominatur ſupra materiam ſuam,quòd non poteſt recipere peregrinas impreſſiones: puta qualitates alteratiuas: neque per conſequens corrumpi. Ad ſecundam partem dicitur,quòd nullum accidens eſt quod ſit ex materia,& forma compoſitum. Et ſiquis dicat: accidentia generantur & corrumpuntur; ergo componuntur ex materia & forma,cum omne generabile & corruptibile cõponatur ex materia & forma. Reſpondeť ꝙ accidentia non corrumpuñť,neq; gene-

A generantur, niſi ſecundum qd: & capiendo generari, & corrũpi largè, pro illo, quod de nouo incipit eſſe: vel pro illo quod de nouo deſinit eſſe. Dico etiam quòd non oportet omne generabile componi ex materia & forma: quia ipſamet forma generatur, cũ ſit terminus generationis: & tamen non componitur ex materia & forma.

An ex mẽte Ariſt. cœlũ & elemẽta eodem m̃ ſint incorruptibilia. Et an oporteat principia ſemp̃ manere.

DVBITATVR tertio. Vtrum Ariſto. poſuerit cœlum, & elementa eſſe eodem modo incorruptibilia: & vtrũ ſit neceſſe principia manere ſemper. Pro ſolutione primæ partis eſt aduertendum, quòd elementa ſm philoſophum, ſunt ſecundum ſe tota incorruptibilia. Vnde nunquam poſuiſſet, quòd vnum totale elementum eſſet corruptibile: quia tũc periret tota machina: F poſuit tamen quòd elementum poteſt corrumpi ſecũdum ſuas partes: & poſuit quòd elementum habet materiam: ideo habet in ſe principium quo poteſt non eſſe, & quo poteſt eſſe: tamen ſecũdum ſe totum nunq̃ corrumpitur: licet tamen non ſit ratio formalis incorruptibilitaris in toto, ſicut nec in parte; tamen nulla eſt cauſa naturalis corruptiua totius elemẽti: ideo dr̃ ſecundum ſe totum incorruptibile. Sed cœlum dr̃ incorruptibile ſecundum eum; quia caret principio intrinſeco corruptionis: puta materia, q̃ eſt principium intrinſecum, quo res poteſt nõ eſſe: ideo diceret cęlum non habere principium ſuę corruptionis, nec intrinſecum: nec extrinſecum: ſed elemẽtum hẽt bene principium intrinſecũ ſuę corruptionis, ſed non extrinſecum. G Ad ſecũdam partem dr̃ q͏̃ duplicia ſunt principia rei naturalis: Quædam ſunt quò ad eſſe, ſicut materia & forma: & de talibus loquitur Ariſ. in textu. Aliud eſt, quo ad fieri. ſicut eſt priuatio: & de iſto nõ intellexit Ariſt. cum tale abijciatur in generatione. Dicitur ſecũdo q͏̃ iſta de rigore ſermonis eſt concedenda, Semper manẽt principia rerũ naturaliũ: cũ ly principia ſupponat cõfusè tm̃: & iſta ẽ negãda, Principia rerũ naturaliũ ſemper manent. Aduerte tñ cum ly, ſemper aliquando accipitur pro ęterno: & ſic nulla illarum eſt concedenda: licet tamẽ Ariſt. primam concederet & forte ſecundam. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis. Principia rerum naturaliũ ſunt contraria: vt patet in 1. art. *Art. 1.* H Ad rationes. Ad primam, ſecũdam, & tertiã patent ſolutiones. Ad quartam dr̃, quòd principia intrinſeca, quæ ſunt principia quò ad eſſe: ſicut materia & forma debent manere in principiato: non tamen oportet principium, quod ſolùm eſt principiũ quo ad fieri, ſicut eſt priuatio manere in principiato. Ad q͏̃ntam dr̃, quòd non oportet principiũ ſimpliciter eſſe primum: ſed ſufficit, quòd ſit primum in ſuo genere, vel quòd ſit primum reſpectu illius, cuius eſt principium.

SIC igitur nos dicamus primum de omni generatione aggredientes. Eſt enim ſecundũ naturam communia prius dicere: & ſic circa vnũquodq; pro- *T. c. 57. & mãt.*

A propria ſpeculari. Dicimus enim fieri ex alio aliud, & ex altero alterum, aut ſimplicia dicentes, aut compoſita.

Quo generantur res naturales.

ISTVD EST tertium capitulum, in quo philoſophus determinat de generatione. Et primo de generatione in cōi: poſtea determinabit de generatione diuerſorum corporum naturaliū. Et primo ad ſciēdū d̄riam materiæ & priuationis. Supponit primo, ꝙ cū aliquid fit ex alio, vel alterū ex altero, quandoq; terminus a quo, & terminus ad quem ſunt ſimplices, vt dicendo, homo fit muſicus: vel dicendo: immuſicum fit muſicum, Quandoq; vero ambo ſunt compoſiti: vt dicendo, homo immuſicus fit homo muſicus. Quandoq; vero vnus eſt B ſimplex & alter compoſitus: vt dicendo, homo immuſicus fit muſius. Ex quo infert ꝙ fieri, aliquando attribuitur ſubiecto, & aliquando oppoſito: & dicit quòd duplex eſt differentia inter ſubiectum: & oppoſitum. Prima: quia oppoſito vtimur duobus modis loquendi, Dicimus enim ꝙ hoc fit hoc: & quòd ex hoc fit hoc: vt quòd immuſicum fit muſicum: & ꝙ ex immuſico fit muſicus: ſed ſubiecto vtimur tantum vno modo: vt quòd hoc fit hoc, & non ex hoc fit hoc: dicimus enim quòd homo fit muſicus: & non dicimus quòd ex homine fit muſicus. Secunda differentia: quia poſt ipſum fieri, ſubiectum manet, ſed non manet oppoſitum: cum enim homo eſt muſicus homo manet: ſed cum immuſicum factū eſt muſicum, immuſicum non C manet. Conſequenter ponit aliquas concluſiones. Prima: Materia & priuatio ſunt vnum numero, ſed diſtinguuntur ſpecie: probat tribus rationibus. Prima: Quæcunq; ſunt vnum ſpecie, ſunt eadem diffinitione: ſed priuatio & materia diſtinguuntur ratione: ergo non ſunt eadem ſpecie. Secunda ratio: Quæcunq; ſic ſe habent quòd vnum manet, altero non manente, diſtinguuntur ratione; ſed materia & priuatio ſunt huiuſmodi. Patet quia cum ex homine immuſico fit muſicus: mutatione facta permanet, homo; ſed non per manet muſicum: igitur. Tertia ratio; quæ eſt a ſigno: quia priuatione vtimur duobus modis loquendi, vt iam viſum eſt: & materia vtimur tantum vno D modo loquendi; dicimus enim ex ære fieri ſtatuam: ergo ſignum eſt quòd materia & priuatio diſtinguuntur ſpecie. Secunda concluſio: In omni tranſmutatione aliquid ſubijcitur: probat duabus rationibus: Prima, omne quod fit, fit ſimpliciter vel ſecundum quid: & vtrobique ſubiectum eſt præſuppoſitum, quia in tranſmutatione accidentaliter requiritur ſubiectum: cū accidens non poſſit eſſe ſine ſubiecto. Similiter in trāſmutatione ſubſtātiali res naturalis nō poteſt fieri naturaliter, niſi ſubiecto ꝓſuppoſito. Secundo ꝓbat inductiuè: quia in illis, quæ fiunt per transfigurationem, vt ſtatua ex ære: ibi erat præſuppoſitū: etiam in illis, quæ fiunt per appoſitionem, vt cumulus lapidum: etiam in illis

E illis quæ fiunt per ſubſtractionem: vt de lapide fit Mercurius: & etiam in his quæ fiunt per alterationem, in quibus ſemper aliquid ſubijcitur: igitur. Ex quo infert quòd cuiuslibet rei naturalis ſeu trãſmutationis naturalis ſunt tria principia, ſcilicet materia, forma, & priuatio: quia illa ſunt principia rei naturalis quæ neceſſario concurrunt ad eſſe, vel fieri rei naturalis: ſed iſta ſunt huiuſmodi: igitur. Tertia concluſio: Materia & forma, ſunt principia per ſe rerum naturalium: probat: quia illa ſunt principia per ſe, non ſecundum accidens: quibus res naturales componũtur ſecundum ſuam ſubſtantiam: ſed vnaquæq; res naturalis cõponitur ex materia & forma: igitur. Ex quo infert quòd
F priuatio dicitur principium per accidens cum ex ipſa non componatur res naturalis.

An priuatio ſit entitas realiter diſtincta a materia.

QVAERITVR primo. Vtrum priuatio ſit entitas realiter diſtincta a materia. Et arguitur primo ꝙ non: quia priuatio eſt non ens: ergo non eſt entitas realiter diſtincta a materia & forma. Item ſi priuatio eſſet entitas; eſſet ſubſtantia vel accidens: ſed nullum illorum videtur eſſe: igitur. Secundo ſic: Priuatio nihil eſt: q̃a ſi eſſet aliquid, vel eſſet æternum, quod nõ eſt dicendum: quia priuatio ſecundum Commentatorem corrumpitur in aduentu formæ: vel generabile & corruptibile, qđ non eſt etiam dicendum: igitur. Tertio ſic: Si priuatio eſſet aliq̃d G diſtinctum a materia, tunc reciperetur in materia: ſed nulla res eſt in materia niſi forma: igitur. Quarto ſic: Si priuatio eſſet aliquid exiſtens in materia diſtinctum a materia & forma, ſequeretur ꝙ eſſet proceſſus in infinitum in priuationibus: ſequeretur etiã ꝙ in materia eſſent tot priuationes quot formæ, quibus priuaretur materia prima. Conſequentia patet, quia ſi priuatio ſit aliquid exiſtens in materia diſtinctum a materia & forma: tunc adueniente forma materia priuabitur priuatione: cum nõ plus habeat priuationem illam. Secunda conſequentia patet: q̃a dicitur priuata forma, quam nõ habet. Quinto ſic: In materia eſt priuatio circunſcripto a materia quocunq; quod nõ eſt materia: ergo priuatio ẽ eadem cũ H materia. Antecedens patet: quia circũſcripto a materia omni eo quod nõ eſt materia adhuc materia caret forma: & per conſequens eſt priuata forma: igitur. In oppoſitũ arg. auctoritate philoſophi in textu. Nã dicit ꝙ materia manet vbi non manet priuatio. In quæſtione ſicut in cæteris ſunt tres articuli.

PRIMO ſciendum, ꝙ præter illa, quæ dicta ſunt de priuatione dicitur, quòd priuatio non eſt aliud quàm negatio in ſubiecto apto nato: ita quòd priuatio de ſignificato formali nõ dicit, niſi puram negationem: connotat tamen ſubiectum aptum natum ad formam cuius eſt priuatio: ita quòd nihil addit priuatio vltra negationem, niſi quòd requirit ſubiectũ aptũ in quo ſit. Et ſiquis quærat *Arti. 1.* *Priuatio quid.*

Vtrũ priuatio præter intellectũ ſit in materia.

A vtrũ priuatio præter intellectũ ſit in materia. Reſpondetur ꝙ de principali ſignificato priuatio ſecluſa quacunq; operatione intellectus eſt in materia: non ſic videlicet, ꝙ ipſa ſit quaſi aliqua res inhæres materiæ: ſed ſolum negatiuè, i. dicit negationẽ alicuius formæ in materia: & denominatiuè prædicatur de materia, & illa priuatio formæ in materia natura præcedit formã cuius eſt priuatio: quia illud quod conuenit alicui ex ſe præcedit illud, quod conuenit illi ſolum per extrinſecum: ſed priuatio conuenit materiæ ex ſe; quia materia quantum eſt ex ſe, eſt priuata forma, niſi agẽs produceret in ea talem formam: ideo priuatio præcedit formam: dato enim, quòd mundus fuiſſet ab æterno, adhuc priuatio formæ B in materia præcederet illam formam: quam quantum erat de ſe, remanſiſſet ſine forma: niſi agens produxiſſet in materia talem formam. Et ſi quis dicat: ſi mundus fuiſſet ab æterno, nunquam fuiſſet, verum dicere, quòd materia fuiſſet priuata: ergo priuatio non præceſsiſſet formam. Dico quòd aliquid, dicitur prius natura alio dupliciter. Vnomodo poſitiuè: quia eſt aliquid, quod in aliquo priori dicitur de aliquo, quàm aliud: & ſic priuatio non proceſsiſſet. Alio modo priuatiuè: quia quantum eſt ex ſe in fuiſſet, ſi non fuiſſet extrinſecum impediens: & ſic priuatio præceſsiſſet formam natura. Sed priuatio de connotato non dicit niſi ipſam materiam, vel ſubiectum aptum.

SECVNDO ſciendum, ꝙ ſecundum mentem Scot. diſtin. 28. primi. q. 1. negatio in genere, & priuatio communiter capta pro illo, quod caret aliquo, quod tamen ſecundum ſe non eſt natũ habere: licet bene ſm ſuum genus ſunt idem. C Vnde irrationale ſecundum eum: vt ibi dicit, eſt negatio in genere: quia ad hoc, quòd dicatur de aliquo, præſupponit genus, ſcilicet animal; ideo dicitur in genere. Ec irrationale dicitur priuatio, etiã in boue, non eius quod natum eſt haberi in boue ſecundum ſpeciem bouis: ſed eius, quod natum eſt haberi in eo ſecundum genus, puta ſecundum animal: genus enim quaſi cõmune habitui, & priuationi eſt illud, cui conuenit aptitudo, id vtrũq; puta ad habitum & priuationẽ. Et aduerte, quòd talis priuatio D communiter capta non dicit imperfectionem in illo, cuius eſt priuatio: quia ſecundum ſe nõ eſt natum habere, ſed ſolum ſecundum genus. Dicit idem doctor diſtinct. 23. primi quòd negatio in genere, eſt quę requirit ſubiectum de quo dicatur: non tñ aptitudinem ad formam; & tamen negationem forte importat diuerſitas: ideo vide quõ negatio in genere pt dupliciter dici.

Negatio in genere, & priuatio quõ differunt, et conueniunt.

TERTIO ſciendum, ꝙ vt dicit Sco. in quotli. q. 18. Priuationes diſtinguuntur adinuicẽ ſuo modo. ſ. priuatiuè, ſicut habitus quibus opponuntur: ita ꝙ ſi habitus, ſeu formæ, quibus opponuntur, diſtinguantur ſpecie: ita & illę priuationes diſtinguuntur ſpecie: & ſi numero. Priuationes enim diſtinguuntur, ſicut habitus nati ſunt diſtingui ſi eſſent: vt putà ſur-

Priuationes quõ diſtinguuntur.

B ſurditas & cęcitas ſuo mó differunt ſpecie priuatiuè, ſicut auditus & viſus ſpecie poſitiuè: & hæc cęcitas & illa differunt numero priuatiuè, ſicut hic viſus & ille numero poſitiuè. Ex iſtis ſequitur ꝙ in priuationibus inueniũtur ſpecies & indiuidua & genera ſuo modo, ſicut in poſitiuis. Non tamen imaginor ꝙ ſpecies in ipſis priuatiuis vel indiuidua dicant mihi aliquem conceptum poſitiuũ, ſeu aliquã realitatem poſitiuam. Vnde ſurditatem & cęcitatem eſſe ſpecies priuatiuè, non eſt aliud quam opponi priuatiuè aliquibus habitibus, qui ſpecie diſtinguuntur, Et iſtud eſt multum vtile ad cognoſcẽdum grauitatem & leuitatem peccati, & diſtinctioné peccatorum· cum peccatum nó ſit nisi carentia vel priuatio ali-
F cuius. rectitudinis, quæ deberet ineſſe actui: ideo ſi velimus videre, q̃ peccatum ſit malum, videamus quantũ eſt bonus eius habitus vel rectitudo, cui opponitur. Sed iſtud eſt altioris intelligentiæ.

Vtrũ priuationes opponantur ſicut habitus.

QVARTO ſciẽdum quòd circa textũ incidit vna difficultas: Vtrum priuationes eodem modo opponuntur, ſicut habitus, ſeu formæ quibus opponuntur. Et videtur ꝙ ſic: cum eodem modo diſtinguatur. Sed in oppoſitum argr̃: quia in materia ſunt tot priuationes quot ſunt formæ habendę in illa materia, ſed tales formæ non poſſunt ſimul eſſe in eadem materia: & tamen illæ priuationes ſimul inſunt; igitur. Pro reſponſiones ſupponitur. ſecundum Sco diſ. 12. ſecundi. q. 1. in ſolu. tertij argu. quòd nullę pri-
uationes ſunt oppoſitæ in eodem, niſi ſint priuationes formarum oppoſitarum immediatarum circa idem de neceſsitate ſe ſequentium: & ſi ſic ſint, tunc illæ priuationes ſunt incompoſsibiles in eodem: ſicut ſunt priuationes contrariorum immediatorum: vt ſanitatis & ægritudinis. Et quia nullæ formæ ſic ſunt immediate circa materiam, quòd neceſſario ſe conſequantur: ideo nullę priuationes in materia ſunt oppoſitæ. Sed reſpectu agentis naturalis aliquę poſſunt eſſe immediate: quia agens naturale non poteſt tollere vnum oppoſitum niſi ponendo reliquum, puta frigiditatem ab aqua niſi ponendo caliditatem: ideo licet corrumpat frigiditatem aquæ, non tamen hoc primo intendit, ſed intendit cauſare caliditatem; H
ſed quia hoc non poteſt niſi corrumpat frigiditatem: ideo per accidens dicitur eam corrumpere. Et dicit quòd agens naturale non agit niſi in quanto: & per conſequens immediate non poteſt attingere ad nudam eſſentiam materiæ. Et hæc de primo articulo.

Arti. 2.

Vtrũ priuatio dicat aliquã entitatem poſitiuam.

DVBITATVR primo. Vtrum priuatio ſi aliquid, ideſt vtrum dicat aliquam entitatem poſitiuam? Et videtur quòd ſic: quia illud quod a ſenſu percipitur, dicit aliquam entitatem poſitiuam: ſed priuatio percipitur a ſenſu: nam tenebra, quæ non eſt niſi carentia luminis, a viſu percipitur. Item terminus mutationis realis dicit aliquam entitatem poſitiuam abſolutam: ſed priuatio eſt terminus generationis, quæ eſt vera muta-

A mutatio realis: igitur. Item aliquod peccatum eſt ens poſitiuum, & tamen peccatum non eſt niſi priuatio; ergo priuatio eſt ens poſitiuum. Item illud, de quo poteſt vere dici iſtud verbum eſt, ſecũdum adiacẽs; eſt vere aliquid poſitiuum: ſed de priuatione poteſt vere dici, eſt ſecundum adiacens, igitur. Minor patet: quia iſta concedit̃ cæcitas eſt, tenebre ſunt: igitur. Pro ſolutione ſupponitur, quòd duplex eſt priuatio: Quædam eſt perfecta, a qua non poteſt naturaliter fieri regreſſus: ſicut eſt cæcitas, quæ negat viſum & diſpoſitionem ad videndum. Alia eſt imperfecta; quæ ſolum negat formam & non diſpoſitionem ad illam formam, ſicut eſt quies: & a ta-

Priuatio duplex.

B li poteſt bene fieri regreſſus naturaliter. Supponitur vlterius quòd priuatio de principali ſignificato non dicit aliquam entitatem poſitiuam: quia cuilibet entitati poſitiuæ potenti recipi ſic in ſubiecto, eſt priuatio oppoſita: ergo ſi priuatio diceret aliquam entitatem poſitiuam, cum ipſa ſit in materia, ſequeretur quòd tali priuationi eſſet priuatio oppoſita: & iterum poſſet quæri de illa: & ſic eſſet proceſſus in infinitum. Ex iſto poteſt concludi quòd priuatio nullo modo accepta eſt cauſa quia omnis cauſa debet dicere aliquam entitatem poſitiuam: ſed priuatio non eſt huiuſmodi: igitur. Supponitur vlterius quòd priuatio in generatione præſupponitur per modum originis per ſe primo; ideo priuatio eſt principium per ſe fieri; vt ly per ſe, opponitur ei quod eſt per accidens. Dicitur C etiam quòd omne, quod per ſe generatur, ex per ſe contrario generat̃, ſcilicet ex priuatione: ideo priuatio eſt per ſe termin⁹ generationis. Supponitur vlterius ꝙ priuatio aliomodo poteſt accipi pro connotato: & ſic connotat ſubiectum in aptitudine ad formam: & ſic dico ꝙ priuatio bene eſt ens poſitiuum, & dicit entitatem poſitiuam: vt cęcitas de cõnotato importat oculos cum aptitudine ad videndũ. Tunc reſpondetur ad rationes. Ad primam dicitur ꝙ priuatio bene per accidens percipitur a ſenſu ſicut tenebrę: & hoc per ſuum habitum, vel per ſpecies ſui habitus: & de hoc ſatis videbimus in libris de Anima. Ad ſecundam dicitur ꝙ non oportet terminum a quo generationis eſſe aliquid poſitiuum. Dico D etiam ꝙ generatio poteſt dici mutatio realis dupliciter. Vnomodo: quia termini ſunt entia poſitiua: & ſic non eſt mutatio realis: cum terminus a quo ſit pura priuatio. Aliomodo quia eſt ad terminum poſitiuum: & ſic bene dicitur mutatio realis. Ad tertiam dicitur quòd peccatum nihil poſitiuum dicit, cum ſit pura priuatio rectitudinis, q̃ debet ineſſe actui. Ad aliam dicunt aliqui, ꝙ ad hoc quòd iſtud verbum eſt, præ dicetur de aliquo, non oportet quòd illud dicat aliquam entitatem poſitiuam, ſed ſufficit quòd dicat aliquid priuatiuum. Et ſi quis dicat contra: quia in tali propoſitione ſicut in iſta, cæcitas eſt, ſubiectum pro nullo ſupponit: cum priuatio de ſignificato formali nihil dicat ni-

E cat niſi negationem formæ. Reſpondetur: conformiter ꝙ non oportet ꝙ ſubiectum ſupponat pro aliquo poſitiuo: ſed ſufficit quòd ſupponat pro aliquo priuatio. Aliqui dicunt aliter ꝙ priuatio vt cęcitas, & alij termini priuatiui ſunt termini connotatiui tam in concreto quàm in abſtracto: ideo ſupponunt pro illis connotatis, & non pro ſignificatis formalibus. Et quòd cęcitas ſit terminus cõnotatiuꝰ, patet: quia dictum eſt & communiter dicitur ꝙ priuatio dicit negationem in ſubiecto apto nato: & quòd de ſignificato principali importat negationem ſed de connotato importat ſubiectum cum aptitudine ad formã: ideo dicunt ꝙ ſunt aliqua concreta & abſtracta quæ ſunt ſynonyma & quæ eodem modo

G

F

ſe habent ad connotata & ſignificata formalia: ideo quando dicit, cęcitas eſt: ibi ly cęcitas ſupponit pro oculis connotando ipſos non habere viſum eodem modo, ſicut cęcus. Et ſi quis dicat ꝙ hoc eſt contra Ariſto. in poſt prædicamentis: vbi dicit ꝙ priuatio non eſt priuari. Reſpõdetur ꝙ Ariſt. non vult negare iſtã propoſitionẽ, cęcus eſt cęcitas; ſed vult dicere quòd cæcitas aliud importat de ſignificato principali & de connotato.

An priuatio diſtinguatur realiter a priuato.

DVBITATVR ſecundo. Vtrum priuatio ſit res diſtincta a re priuata ſicut priuatio formæ in materia ſit aliquid realiter diſtinctũ a materia. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ aliqua dicuntur diſtingui realiter dupliciter. Vno modo: quia ſunt duæ res reales poſitiuæ, quarum vna non eſt alia: & ſic dico, quòd materia; & priuatio non diſtinguuntur realiter; quia priuatio non eſt res poſitiua; neque eſt res, ſed priuatio rei. Alio modo aliqua dicuntur diſtingui realiter: quia vnum non poteſt vere dici de alio, & ſic materia & priuatio dicuntur diſtingui realiter adinuicem. Nã iſta eſt falſa, materia eſt priuatio & hoc capiendo priuationem pro per ſe ſignificato. Et iſta probatur; quia poteſt materia eſſe ſine priuatione. Nam adueniente forma in materia, priuatio illius formæ abijcitur: & tamen materia illius formæ manet: & non manet illa priuatio. Aliqui tamen tenentes quòd priuatio ſit res priuata dicunt, quòd priuatio manet, ſed non manet priuatio. ſed iſtud non eſt multum logicæ dictum: cum iſtud verbum maneo; non habet vim faciendi terminum appellare ſuam propriam rationem: cum non ſit de numero terminorum ſignificãtium actũ interiorem animæ: vel oporteret dicere quòd omne verbum haberet æqualem vim appellandi. Sed in oppoſitum arguitẽ: putà ꝙ priuatio non diſtinguatur a materia: quia circunſcripto a materia omni eo quòd nõ eſt ipſa, adhuc ipſa eſt priuata. Nam ponatur quòd a materia ſeparentur omnia quæ nõ ſunt ipſa: quæritur tunc vel ipſa eſt priuata forma, vel nõ. nõ eſt dicendum ꝙ non: quia non habet formã & nata eſt habere. Si dicatẽ ꝙ ſic: ergo priuatio non eſt diſtincta a materia. Reſpondetẽ breuiter ꝙ ſeparata forma a materia neceſſario ponitẽ priuatio illius formæ in materia: ita ꝙ impoſ-

G

H

A impoſsibile eſt ꝙ ſeparetur aliqua forma à materia quin illa materia careat tali forma: ideo remanente materiã & forma ſeparata, deus non p̄t facere quin materia ſit priuata: nam ad ſeparationem formæ ponitur neceſſario priuatio. Et ſi quis dicat: ergo deus ad ſeparationem formæ neceſsario producit priuationem. Dico quòd priuatio pro per ſe ſignificato, cum non ſit, niſi pura negatio non producitur, neque creatur, neque habet cauſam efficientem, quæ eam producat: cum nihil ſit, niſi negatio: ſed neceſſario concomitatur ſeparationem formæ à materia.

Dubitationes textuales.

B DVBITATVR tertio. Vtrum illæ propoſitiones, quas philoſophus ponit in texta ſint veræ. Prima difficultas: an materia & priuatio ſint vnum numero, & differant ſpecie. Ad quam dicitur, quòd aliqua ſunt vnum numero dupliciter. Vno modo entitatiuè, & realiter, quorum entitas vnius eſt, entitas alterius: & ſic materia & priuatio non ſunt vnum numero, niſi caperetur priuatio pro cõnotato; vt dicunt aliqui, quòd ſic capiebat Ari. in textu. Alio modo aliqua ſunt vnum numero accidentaliter: quia vnũ p̄t dici de alio denominatiuè & accidentaliter: & ſic bene materia & priuatio eſſent vnũ numero, ſicut dr̄ de ſubiecto & accidente. Secũda difficultas: quõ intelligitur ꝙ materia & priuatio diſtinguuntur ſpecie. Reſpondet ꝙ debet intelligi ꝙ diſtinguuntur ſpecie. i. ratione principiandi: nã materia principiat p modũ ſubiecti, & priuatio principiat per modum originis, & termini a quo. C Tertia difficultas, qualiter intelligitur, quòd ex priuatione fit aliquid, cum in omni factione priuatio abijciatur. Reſpondetur breuiter, quòd non eſt inconueniens, ꝙ ex priuatione aliquid fiat tanquàm ex termino a quo, & ꝙ ipſa abijciatur: nam vt in pluribus terminus a quo in factione abijcitur. Quarta difficultas: vtrum de ſubiecto vniuerſaliter dicatur hoc fit hoc. Pro ſolutione pñuntur duo documenta. Primum, quandocunq; prædicatum propoſitionis põt præciſè ſupponere pro ſubiecto tunc conceditur, hoc fit hoc: vt patet per vnam regulam logicalem: ꝙ à propoſitione in qua p̄dicatur illud verbum fit, ad illã in qua prædicatur hoc verbum eſt, vel erit, eſt bona conſequen- D
tia: vt bene ſequitur hõ fit: ergo hõ eſt, vel erit: ſimiliter hõ fit muſicus: ergo homo eſt, vel erit muſicus. Secundum documentum: quandocunq; prædicatum talis propõnis non p̄t p̄ciſè ſupponere pro illo, pro quo ſupponit ſubiectũ, ſed pro alio: tũc debemus dicere, ex hoc fit hoc; & non hoc fit hoc, qa nunq̃ de talibus iſta eſt vera: hoc eſt, vel erit illud: vt dicimus ꝙ ex corpore fit hõ. Ex quo ſequitur ꝙ in omni factione naturali ſubſtantiali debemus dicere ex hoc fit hoc. Secũdo ſeqtur, ꝙ in factionẽ artificialiũ debemus etiã dicere ex hoc fit hoc; vt ex ære fit ſtatua: ſed in factione accidentali naturali debem⁹ dicere hoc fit hoc: vt homo fit muſicus: dicimus etiã aliquando ex hoc fit hoc: vt ex non albo fit

E albũ. Dicitur finaliter, quòd ex priuatione debemus dicere, ex hoc fit hoc. Et hæc de ſecūdo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis; priuatio non eſt materia: ſed eſt realiter diſtincta à materia: cuius probatio ſatis patet in ſecundo artic. Ad rationes. Ad primam patet ſolutio. Et ad confirmationem dicitur, quòd priuatio non eſt, neque ſubſtantia, neq; accidens: ſed negatio ſubſtantiæ, vel accidentis. Dicitur vlterius quòd non eſt, neq; generabilis, neq; corruptibilis propriè: ſed ſolum impropriè, capiendo generari pro incipere eſſe: & corrumpi pro deſinere eſſe: Conceditur etiam, quòd in materia nihil eſt poſitiuum, niſi forma: tamen bene aliquid

F priuatiuum quod nō eſt forma. Et per iſta patet, quid ſit dicendum ad ſecundam & tertiam rationes. Ad quartam dicitur, negando primam conſequentiam: quia priuatio non eſt entitas poſitiua: ideo materia non poteſt priuari priuatione: quãuis priuatio poſſit ab ea negari. Dicitur etiam, quòd in materia ſunt tot priuationes quot ſunt formæ habendæ, ſeu formæ, quibus priuatur materia: nec hoc eſt inconueniens. Ad quintam patet ſolutio in ſecundo articulo.

T. c. 69. & inde. SVBIECTA autem natura ſcibilis eſt, ſecundum analogiam: ſicut enim ad ſtatuã es: aut ad lectulum lignum, aut aliorum aliquod, habentium formam in materia, & informe ſe habet priuſquam accipiat formam; ſic ipſa ſe ad ſubſtantiam habet, & hoc aliquid, & quòd eſt. G

ISTE EST tractatus tertius huius libri, in quo philoſophus remouet errores antiquorum circa materiã, & priuationem. Et diuiditur in duo capitula. In primo ponit primo talem concluſionem. Materia eſt cognoſcibilis per analogiam ad transmutationem, & quia neq; eſſe tranſmutatio, ſine ſubiecto: inſpiciendo ergo ad tranſmutationem, & diſcurrendo, ꝙ tranſmutatio non poteſt eſſe ſine ſubiecto, infertur, ꝙ ſi eſt tranſmutatio, ꝙ etiam eſt materia. Deinde remouet errores antiquorum ex parte materiæ prouenientes. Credebant enim antiqui ipſam materiam eſſe totam ſubſtantiam rei naturalis, propter quod dixerũt omnem generationem eſſe accidentalem. Et eorum ratio erat: quia ſi aliquid fieret ſimpliciter, vel fieret ex ente, vel ex non ente: non ex ente: quia tũc ſequeretur, quòd aliquid eſſet antequam fieret, quod eſt falſum: nec ex nō ente: quia ex non ente impoſſibile eſt aliquid fieri: cũ oporteat in qualibet tranſmutatione aliqd ſubijci. Reſpōdet philoſophus quòd ex ente in potentia, quemadmodum eſt materia; aliquid fit: ſed ex ente in actu completo, quod eſt hoc aliquid, nihil fit in actu. Et ex iſto habetur, quòd materia eſt tantum ens in potentia: Dicit etiam quòd ex non ente nihil fit, ſupple tanquam ex ſubiecto: quia non ens non poteſt eſſe ſubiectum: tamen bene fit aliquid tanquam ex oppoſito. Tangen-

Errores antiquorũ circa materiã, & priuationem.

H

A TANGENTES quidem igitur; & alteri, qui deſunt ipſa; ſed non ſufficienter.

T.cõ.79. & ınde.

Concluſiones adhuc de princıpiis rerũ naturalium.

IN illo capitulo Philoſophus ponit aliquas concluſiones adhuc de principijs rerum naturalium. Prima, priuatio non eſt omnino extra numerum principiorũ rei: quod probat: quia illud propter; quod materia appetit formam nõ eſt omnino extra numerum principiorum rei: ſed materia propter priuationem appetit formam: igitur. Minor probatur: quia materia appetit formam quam habet, vel formam quam non habet: non formam quam habet: quia appetitus eſt propter indigentiam alicuius non habiti: ergo appetit formam quam non habet: & nõ niſi propter carentiam eius: igitur. B Et ſi dicatur quòd appetit formam quam non habet: ſed non propter priuationem: arguit contra hoc: quia tunc appeteret corruptionem formæ quam habet, cum forma quam non habet, cõtrarietur formæ quam habet. Contraria enim mutuo ſe expellunt: & corruptiua ſunt adinuicem contraria: relinquitur: ergo quòd materia appetit formam propter priuationem, ſicut fœmina appetit virum, & turpe pulchrum. Secunda cõcluſio: quamuis materia ſit generabilis, & corruptibilis per accidẽs: non eſt tamen generabilis, & corruptibilis per ſe. Prima pars patet: quia forma, quæ eſt in materia, corrumpitur: ergo materia eſt corruptibilis per accidens. Secunda pars patet: quia ſi materia ſit per ſe generabilis; C tũc oporteret, quòd haberet ſubiectum ex quo fieret: ſed materia non eſt huiuſmodi: quia materia eſt ſubiectum, ex quo omnia alia fiunt: & nõ habet aliud ſubiectum. Materia enim eſt ſubiectum vnicuiq; primum, ex quo fit aliquid cum inſit, & non ſecundum accidens: Ex quo infert, quòd materia eſt per ſe incorruptibilis: quia omne, quod corrumpitur, corrũpitur in materiam: ergo ſi materia corrumperetur, corrumperetur in materiam. Finaliter oſtendit, quòd forma eſt principium rei naturalis: quia omne, quod fit ſimpliciter, eſt ſubſtãtia compoſita ex aliquo, quod acquiritur, & aliquo, quod præfuit: modo illud quod acquiritur, non eſt niſi forma, ergo forma eſt principium rei naturalis. Deinde epilogat dicens, quòd ex prædictis patet D quot ſint principia rerum naturalium, & quæ, & quot ſunt.

An materia informis ſit entitas actualis appetibilis formæ ratione priuationis.

QVAERITVR ſeptimo. Vtrum materia ſine omni forma ſit entitas actualis appetibilis formæ ratione priuationis.

Arguitur primo, quòd non contra primam partem; quia nulla entitas pure potentialis eſt entitas actualis: ſed materia eſt huiuſmodi: igitur. Minor patet per Philoſophum in textu dicentem; quòd materia eſt ens in pura potentia. Dicit etiam 7. metaphyſicæ, ꝙ materia prima nec eſt quid, nec quale, nec quantum,

quantū. Arguitur ſecundò ſic: Materia non eſt ens: igitur. Antecedens probatur: quia materia, & priuatio ſunt vnum numero: & priuatio non eſt ens: igitur.

Arguitur tertio ſic: Contra ſecundam partem: materia non appetit: ergo non appetit formam. Antecedens probatur; quia materia non cognoſcit: ergo nō appetit: tenet conſequentia: quia q̄ appetit, cognoſcit illud quòd appetit. Item appetere eſt agere: ſed materia non agit: igitur.

Arguitur quarto ſic: Materia non appetit formam: ergo non appetit formam ratione priuationis. Antecedens dupliciter probatur: quia vel appetit formā quam actu habet, vel quam non habet. Non primum, vt dictum eſt in textu: nec ſecundum, quia appetitus materiæ ſit ſecundum formam, quam habet: ſed illa cōtrariatur formę habendę: igitur.

F Item materia aliquando eſt ſub forma perfectiori, quàm poteſt habere: ergo ſi tunc appeteret aliam formam, appeteret ſuā imperfectionē: igitur. Arguitur quinto ſic: Priuatio, & forma contrariantur: ſed vnum cōtrariorum, non eſt ratio appetitus alterius: igitur materia non appetit formam per ſuam priuationem. In oppoſitum arguitur quo ad primam partem: quia omne componens intrinſece aliquam entitatem eſt aliquid: ſed materia eſt huiuſmodi: igitur. Pro ſecunda parte eſt philoſophus in textu. In hac quæſt. ſicut in cæteris erunt tres artic.

Art. 1. PRIMO ſciendū, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates: Prima eſt, qualiter eſt intelligendum: quòd materia eſt

Materia quo eſt tā

tantum ens in potentia. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd aliquid dicitur eſſe in actu dupliciter. Vno modo in actu exiſtendi ſeu entitatiuo quod realiter exiſtit: Nam per actum entitatiuum, ſeu exiſtendi nihil aliud intelligo, quàm exiſtentiam rei. Et ſic illud, quod vere exiſtit, eſt in actu entitatiuo: & quia materia vere exiſtit, ideo dicitur eſſe in actu entitatiuo. Secundo modo aliquid dicitur in actu formali: Vnde per actum formalem non intelligo, niſi formam: ita quòd forma eſt ipſemet actus formalis: & ſic illud dicitur eſſe in actu formali quod eſt forma, vel quod habet formam: ideo materia ſine forma non dicitur eſſe in actu formali, id eſt, non dicitur habere formam, nec eſt ipſa forma. Supponitur ſecundo quòd aliquid dicitur eſſe in potentia dupliciter. Vno modo in potentia ſubiectiua. Alio modo in potentia obiectiua: Vnde illud dicitur eſſe in potentia ſubiectiua, quod eſt: & poteſt recipere aliquam formam ſiue ſubſtantialem ſiue accidentalem: & iſto modo materia dicitur eſſe ens in potentia, cum poſſit recipere formas tam ſubſtantiales quàm accidentales. Et aduerte, quòd ad hoc, quòd aliquid ſit in potentia ſubiectiua, duæ conditiones requirūtur. Prima eſt, quòd ſit; ideo illa quę non ſunt ſicut Antichriſtus, non dicuntur eſſe in potentia ſubiectiua. Secunda, q̄ poſſit aliquid recipere: ideo Deus non dicitur eſſe in potentia ſubiectiua, cum nihil poſſit recipere. Sed illud dicitur eſſe in potentia obiectiua, quod non eſt,

G *Tum ens in potentia.*

H

A eſt,& poteſt eſſe. Ex quo ſequitur, quòd duæ conditiones etiã requiruntur ad hoc, quòd aliquid ſit in potentia obiectiua. Prima,quòd non ſit:ideo entia, quæ exiſtunt,non ſunt in potentia obiectiua. Secunda,quòd poſsit eſſe:ideo chimera non eſt in potentia obiectiua: quia non poteſt eſſe. His ſuppoſitis dicitur primo, quòd materia non dicitur ſolum ens in potentia obiectiua; quia materia vere exiſtit: immo circunſcripta omni forma, materia eſt vere ens: quia illud eſt vere ens actu, quod eſt principium intrinſecum entis actualis: ſed materia eſt huiuſmodi: igitur. Item materia dicitur eſſe ſubiectum vniuſq; primum, ergo materia eſt vere ens. Et ſi quis dicat,ſi materia eſſet vere ens actu, ſequeretur, quòd non eſſet in potentia ad omnem actum: quia nihil eſt in potẽtia ad illud, quod iam habet. Itém ſequeretur, quòd generatio cuiuslibet formæ eſſet alteratio:quia quęlibet forma aduenirεt enti in actu,eſt materia ſit vere ens actu. Ad primum dicitur,ꝙ materia cum hoc, ꝙ eſt vere ens eſt in actu exiſtendi, & in potentia ad omnem actũ formalem,ideſt ad omnem formam. Ad ſecundum dicitur,ꝙ alteratio præſuppoit ſubiectum in actu completo puta,ꝙ ſit ens compoſitum: modo materia non eſt ens in actu cõpleto,nec etiam forte eſſet inconuenjens circa materiam quintã fieri alterationes.

B

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas: Vtrum materia ſit cognoſcibilis ſolum ſecundum analogiam ad formam, ſeu ad tranſmutationem. Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ Philoſophus a principio Phyſicorum vſque ad quintum librum loquitur de motu communiter capto ſeu vniuerſali: vt ſe extendit ad motũ proprie dictum,& ad tranſmutationem: etiã loquitur in vniuerſali de materia: puta,vt ſe extẽdit ad materiam propriedictã, quæ eſt ſubiectũ in tranſmutatione ſubſtãtiali:& ad materiã,q́ eſt ſubiectũ in alteratione. Ex quo ſequit̃ ꝙ hic loquit̃ de materia; vt hẽt analogiã,ſeu ordinẽ ad trãſmutationem:ideo dicit,ꝙ materia ſic ſupple accepta:puta,vt habet ordinẽ ad tranſmutationẽ,non cognoſcitur,niſi per analogiam ad trãſmutationẽ,vel formam. Sed ex iſto non ſequitur, quin nõ ſit aliomodo cognoſcibilis per ſe, & ſm ſe;ſicut ignis,vt trãſmutatur localiter, nõ põt cognoſci,niſi in ordine ad locũ: nõ vult ergo Philoſ.negare,ꝙ materia nõ ſit cognoſcibilis per ſe, & ſm ſe, cũ ſit vere ens: ſed ſolũ vult habere,ꝙ materia, quæ habet ordinẽ ad tranſmutationẽ, nõ põt cognoſci ſine trãſmutationẽ: & eſt talis modus cognoſcendi: videmus.n.vnam formam nouã poſt aliam:quia videmus nouam operationem, quæ arguit formam, & ſcimus,ꝙ ſubiectũ in trãſmutatione debet manere: ideo per trãſmutationẽ arguim⁹ materiã.

D

QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima, an in materia ſint ponendæ dimẽſiones interminatæ conuenientes ipſi materiæ ante aduentum cuiuſlibet formæ. Ad quam dicitur breuiter,quòd ſic. Et ſi quis dicat

An materia ſolũ *ſit cognoſcibilis ꝙ analogia, ad forma*

De hac materia vide Ian.[9] Ioan.Canonicum in 1.Phyſ. q.9. dubia 4.

E cat contra: quia ante aduentum cuiuslibet formæ, materia eſt ſine dimenſionibus; cum dimenſiones non ſint quantitates, & formæ accidentales. Reſpondeo quòd per dimenſiones interminatas ego non intelligo aliquam formam aduenientem ipſi materiæ, neq; ſubſtantialem, neq; accidentalem: ideo argumentum non valet: ſed per dimenſiones interminatas, ego intelligo partes ſubſtantiales ipſius materiæ, ex quibus ipſa materia integratur, & cōponitur: modo antequàm materia recipiat aliquam formam ſiue ſubſtantialem, ſiue accidentalem, oportet, quòd primo componatur ex talibus partibus. Ex quo ſequitur, quòd ante aduentum F cuiuſcunq; formæ ſunt ponendę dimenſiones interminatæ in materia, ideſt partes integrantes ipſam materiam. Secūda difficultas: an hę propoſitiones ſint veræ medicus per ſe ſanat, & non per ſe ædificat. Reſpondetur, quòd medicus dicitur per ſe ſanare, & per accidens ædificare: ad hunc ſenſum, quòd hęc eſt per ſe medicus ſanat: & hęc per accidens, medicus ædificat: Et non capitur hic propoſitio per ſe, vt capiebatur in .1. Poſteriorum: ſed capitur hic propoſitio per ſe pro illa propoſitione, cuius ſubiectum importat aliquid neceſſario requiſitum ad actionem, vel paſsionem prædicati: vt cum dicitur, ædificator ædificat, medicus per ſe ſanat: & per oppoſitum dicitur propoſitio per accidens, cuius ſubiectū importat aliquid, quòd eſt impertinens ad actionem, vel paſſionem prædicati: vt cum dicitur, medicus ædificat: & per hoc G ſatis patet, ꝙ hæc eſt concedenda, medicus in quātum medicus ſanat: & hoc maxime capiendo ly inquātū ſpecificatiue. Tertia difficultas: vtrum materia ſit generabilis, & corruptibilis. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ aliquid dicitur generabile, & corruptibile dupliciter. Vno modo, terminatiue; ſeu obiectiue quemadmodum eſt illud, quòd in generatione acquiritur: cuiuſmodi eſt forma, vel totum compoſitū: & iſtomodo materia eſt ingenerabilis, & incorruptibilis: quia non poteſt acquiri per generationem, cum ipſa præſupponatur in qualibet generatione, & remanet in qualibet corruptione. Aliomodo aliquid dicitur generabile, & corruptibile ſubiectiue: quia eſt ſubiectum generationis, & corruptionis: & ſic materia dicitur bene generabilis, & coruptibilis, ideſt eſt ſubiectum ſuſceptiuum formæ in generatione, & corruptione. H

Sc. 7. metaph. q. 8

Cam. de Perſe.

QVARTO ſciēdum, quòd circa textum incidit alia difficultas: vtrum materia appetat formam propter priuationem. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ triplex eſt appetitus, ſcilicet naturalis, ſenſitiuus ſeu animalis, & intellectiuus. Vnde naturalis appetitus non eſt niſi inclinatio alicuius rei, qua inclinatur ad ſuū bonum: & iſte appetitus non præſupponit cognitionem illius, ad quod fertur appetens. Vnde lapis appetit deſcendere deorſum: ignis aſcendere ſurſum: & tamen non oportet, quòd lapis cognoſcat talem deſcenſum: neque ignis talem aſcenſum. Vnde la-

Sc. 1. meta. q. 2. & li. 4. d. ſt. 49. q. 10 in ſol. argum. 1.

A lapidem appetere deſcẽdere deorſum nõ eſt aliud, quàm ipſum inclinari ad talem deſcenſum: & ſimiliter dicatur in alijs: & iſte appetitus naturalis ſemper eſt idem realiter cum illo, cuius eſt appetitus: quia non eſt niſi inclinatio ipſius rei ad ſuum bonum: Modo inclinatio rei non eſt aliud, quàm illud, cuius eſt inclinatio: & tali appetitu materia dicitur appetere formam, quod non eſt aliud quàm materiam inclinari ad recipiendum formam. Et aduerte, quòd iſte appetitus naturalis eſt duplex. Quidam eſt reſpectu boni futuri: & iſte vocatur appetitus deſiderij: & iſto modo materia appetit formam, quam non habet. Alius eſt appetitus delectationis, & voluntatis ſeu complacentię: & iſto modo appetitur res præſens: & etiam iſto modo materia appetit formam quam habet.

Sco. in 3. d.17. & 4.d.49. q.10.

B Ex iſto ſequitur, quòd materia aliomodo appetit formam quam habet, & formam quam non habet: quia formam quam habet; appetit appetitu delectationis, & complacentiæ: ſed formam quam non habet, appetit appetitu deſiderij: & de iſto intelligit Philoſophus cum dicit in textu. quòd materia appetit formam propter priuationem: quia materia appetit formam, qua caret, appetitu deſiderij ſic videlicet, ꝙ non appeteret tali appetitu, niſi careret ea: ideo dicitur, ꝙ appetit propter priuationem.

Ex iſto ſequitur, quòd appetitus materię, quo appetit formã, non eſt alia res ab ipſa materia: cum nõ ſit niſi inclinatio ipſius materiæ. Sed appetitus intellectus eſt, qui fertur in aliquid mediante cognitione intellectiua: C & iſte vocatur voluntas, immo eſt ipſamet voluntas. Vnde voluntas nũquam fertur in aliquid, ideſt nunquam vult aliquid, niſi illud ſit præcognitum. Sed appetitus ſenſitiuus, ſeu animalis eſt qui fertur in aliquid mediante cognitione ſenſitiua: & de tali dico, quòd cuilibet potentiæ cognitiuæ correſpondet potentia appetitiua, quæ vocatur appetitus ſenſitiuus, vel intellectiuus: & tali appetitu materia non appetit formam: quia talis non fit niſi mediante cognitione: modo materia nihil cognoſcit. Dico finaliter, quòd quilibet talis appetitus habet appetitum naturalem, cum quilibet talis inclinetur ad ſuum bonum, quę inclinatio eſt ipſe appetitus naturalis: & ſic patet, quòd voluntas, quæ dicitur appetitus intellectiuus, habet appetitum naturalem: qui D nihil aliud eſt quàm inclinatio ipſius voluntatis ad ſuum bonum. Et hæc de primo articulo.

Art. 2. Vtrũ materia poſſit eſſe ſine forma.

DVBITATVR primo: vtrũ per aliquam potentiam materia poſſit eſſe ſine forma. Et videtur, quòd non: quia quando aliqua ſunt magis vnum magis ſunt inſeparabilia: ſed materia, & forma ſunt magis vnũ quàm ſubiectum, & paſsio: quæ ſunt omnino inſeparabilia: igitur. Minor probatur: quia ex materia, & forma fit per ſe vnum: non autem ex ſubiecto, & paſsione. Secundo ſic: impoſsibile eſt creaturam eſſe ſine reſpectu creationis ad Deum creantem: ſed talis reſpectus, qui vocatur creatio paſsiua: eſt forma: igitur. Tertio ſic: cuius fieri implicat contradictionem, non eſt per aliquã poten-

poten-

B potentiam poſsibile: ſed materiam eſſe ſine forma implicat cõtradictionem: igitur. Minor patet: quia materia eſt in pura potentia: ergo ſi eſſet actu ſeparata a forma ipſa non eſſet in pura potentia cum ipſa actu eſſet: & per conſequens eſſet in pura potentia, & non eſſet in pura potentia. Quarto ſic: quia datis duabus materijs ſeparatis a ſuis formis: adhuc dualitas, quæ eſt quædam forma ab illis diſtincta, eſſet in ipſis: ergo ſi materia ſit ſeparata a forma, adhuc habebit formam. Item circumſcripta materia a forma, vel eſt eadem cum ea, vel diſtincta: ſi diſtincta: ergo in ea eſt diſtinctio, quæ eſt quædam forma. In oppoſitum dicitur, quòd non eſt contradictio materiam eſſe ſine forma quacunq;, ſiue ſubſtantiali, ſiue accidentali, & hoc probatur multipliciter. Primo ſic, quicquid contingenter ſe habet: ad

Sco. li. 2. di. 12. q. 2.

F aliquid poteſt eſſe ſine illo: ſed materia contingenter ſe habet ad formam: quia quod contingenter ſe habet ad quodlibet cuiuſlibet generis, contingenter ſe habet ad quamlibet formam: igitur materia ſe habet contingenter ad totum genus formæ. Item non magis repugnat materiam eſſe ſine forma, quàm ſubiectum eſſe ſine accidente: ſed primum non implicat: ergo neq; ſecundum. Secundo ſic: quia aut forma ſubſtantialis Chriſti fuit ſeparata a materia in morte eius, aut non. Non poteſt dici, quòd non: quia tunc non fuiſſet mortuus: ſi ſic: ergo materia eius remanſit ſine forma ſubſtantiali ſi dicatur, quod non remanſit ſine forma: ergo tunc fuit aliqua forma in ea introducta, & non

G niſi forma cadaueris: quod non videtur dicendum. Tertio ſic: quæcunq; abſoluta realiter diſtincta, quorum vnum eſt prius, alio non implicat contradictionem, prius ſeparari a poſteriori: ſed materia, & forma ſunt huiuſmodi, igitur. Quarto ſic, quandocunq; aliqua duo ſic ſe habent, quòd vnum creatur immediate a Deo, reliquum vero a natura: tunc quod eſt creatum a Deo poteſt eſſe ſine producto a natura: ſed materia immediate a Deo creatur, & non poteſt cauſari a natura: & forma cauſatur a natura ergo poteſt Deus cauſare materiam, & conſeruare ſine forma. Nunc ergo reſpondendum eſt ad rationes alterius opinionis. Ad primam dicitur, quòd duplex eſt vnitas: quædam eſt vnitas identitatis, qua aliqua dicuntur eſſe vnum: & tali vnitate ſubiectum, & paſsio ſunt

Sco. ut ſupra ad argu. primū principa.

H magis vnū, quàm materia, & forma. Alia eſt vnitas vnionis, quia aliqua vniuntur in aliquo tertio, & tali vnitate materia, & forma ſunt magis vnum. Ad ſecundā dicitur, quòd nõ concludit: quia loquimur hic de forma diſtincta a materia, modo creatio paſsiua ipſius materię ad Deum creantem nõ eſt forma diſtincta a materia. Ad tertiam dicitur, quod materia ſemper eſt in potentia ſubiectiua ad formam: cum hoc tamen ſtat, quòd eſt ens in actu exiſtẽdi: vt iam viſum eſt. Ad Quartam dicitur, quòd ſi eſſent duæ materiæ ſeparatæ a formis eſſent duæ dualitate tranſcendẽtalis, quæ non diſtinguitur ab ipſis. Ad vltimam dicitur, quòd diſtinctio materiæ: qua materia

eſt

A eſt diſtincta a Deo identificatur cũ ipſa materia. Sed circa prædicta incidunt aliqua parua dubia. Primum, vtrum materia ab omni forma ſeparata ſit alicubi. Ad quod breuiter reſpondetur, ꝙ ipſa nullibi eſſet: nec diffinitiue, nec circunſcriptiue: quia ipſam eſſe in loco, ſiue diffinitiue, ſiue circunſcriptiue importat reſpectum realiter diſtinctum ab ipſa materia. Sed dices: eſto, ꝙ ſola materia ſit, illa adhuc habebit partes, quarum quælibet diſtinguuntur a materia: & materia diſtinguetur ab illa. Reſpondeo, quòd diſtinctio, qua materia diſtinguitur a ſuis partibus, eſt eadem ipſi materiæ. Secundum dubium: vtrum eſſet mobilis ad aliquod vbi. Dicitur, ꝙ ſic in potentia remota: ſed nõ in potentia propinqua: & hoc ab agẽte extrinſeco naturali. Tertiũ dubium: vtrum materia ab omni forma ſeparata haberet partes. B Reſpondeo, ꝙ ſic: & ꝙ eſſet diuiſibilis in potentia remota. Et ex iſto ſequitur, quòd ipſa adhuc componeretur ex ſuis partibus: & ſic non eſſet ens ſimplex.

An ſubſtãtia corporia, & incorporea ſint compoſita ex materia, & forma,

DVBITATVR ſecundo: vtrum tam ſubſtantiæ corporeę quàm in corporeæ ſint cõpoſitę ex materia, & forma. Reſpondeo primo, quòd ſubſtantiæ incorporeæ ſunt ſubſtantię ſimplices, prout ly ſimplex opponitur compoſitioni phyſicæ ex materia, & forma. Et ex iſto ſequitur primo, quòd licet ſubſtantię ſimplices, ſeu incorporeę ſint compoſitæ ex realitate: & realitate, puta ex realitate generis, & differentiæ: & etiam ex realitate ſpeciei, & differentiæ indiuidualis: quæ aliquãdo vocatur materia; tamen non ſunt compoſitæ, neque habent materiam: capiendo materiam pro altera parte compoſiti ſuſceptiuam formæ ſubſtantialis. C Sequitur ſecundo, quòd ſubſtantiæ incorporeę nõ habent principium intrinſecum ſuæ corruptionis: quia nulla ſubſtantia ſimplex habet tale principium: ſed ſolum compoſitum ex materia, & forma: nam materia dicitur illud, quo res poteſt eſſe, & non eſſe: & manet in generatione, & corruptione.

Scot. 2. q. quotli. de 2. artic. 3. declaratione.

Et ſi quis petat quare eſt, quòd materia eſt illud, quò res poteſt eſſe, & non eſſe. Reſpondetur, quòd ratio eſt, quia eſt capax alicuius formæ, quam non habet, quæ opponitur illi quam habet. Dico tertio, quòd in generatione naturali ſemper aliquid corrumpitur, & aliquid generatur, & ſemper aliquid manet, ſcilicet ſubiectum, ſeu ipſa materia. D Dico quarto, quòd quando ex oppoſito fit oppoſitum, oppoſitum non manet: ſed bene manet aliquid commune ipſius, ſcilicet materia: vt quando ex aere fit aqua. aer non manet: ſed bene materia eius ſub forma aquæ. Et ſi quis dicat: totum poteſt conuerti in totum; ergo in generatione non oportet aliquid manere. Reſpondeo, quòd licet hoc bene poſſit fieri: tamen hoc non eſt per generationem, ſed per tranſſubſtantiationem: vt in ſacramento altaris, in quo totus panis tranſſubſtantiatur in corpus Chriſti: quæ tranſſubſtantiatio non dicitur proprie mutatio: quia in mutatione ſubiectum debet ſemper manere ſub vtroque termino: modo nihil

De hac multa dicit Sco in 4. diſt. 11. circa tertium principale.

B ibi panis manet,neque materia, neque forma. Et ſi aliquis dicat,generatio eſt mutatio huius totius in hoc totum, vt dicitur

T.cō.13 primo de Generatione: ergo in ipſa non oportet aliquid manere. Reſpondeo,quòd eſt mutatio huius totius in hoc totum,ſubiecto manente eodem: puta materia: ideo in illa diffinitione non capitur ly totius ſyncategorematice. Et ſi quis arguat contra primam partem: puta quòd ſubſtantiæ ſimplices,ſeu incorporeæ ſint compoſitæ ex materia, & forma: quia quæcunque conueniunt in aliquo communi,cōueniunt in principiis illius: ſed ſubſtantiæ corporeæ,& incorporeæ conueniunt in ſubſtantia: ergo conueniunt in materia, & forma: quæ ſunt principia eius. Item cuicunq; conueniunt pro-

F prietates materiæ, in eo reperitur materia: ſed ſubſtantiis ſeparatis cōueniunt proprietates materiæ,quæ ſunt ſubſtare, & ſubiici, & recipere accidentia: igitur. Ad primam dicitur, ꝙ materia, & forma nō ſunt principia ſubſtantiæ corporeæ in cōi, ſed ſubſtantiæ corporeæ. Ad ſecundam dicitur, ꝙ ſubſtare formę ſubſtāniali eſt bene proprietas materię: ſed ſubſtare accidentibus nō eſt proprietas adæquata materiæ.

An materia ſit omniū,et an eiꝰ potētia realiter diſtinguatur ab ipſa.

DVBITATVR tertio: Vtrum materia prima ſit primum ſubiectum vnicuique: & Vtrum potentia materiæ ſit realiter diſtincta ab ipſa materia. Pro ſolutione primæ partis ſupponitur,quòd diffinitio materiæ debet ſic intelligi. Materia prima eſt ſubiectum vnicuique,ſupple rei generabili: ex quo ſupple ſubiecto fit aliquid,cum inſit, id

G eſt remanente in compoſito: nō ſecundum accidens,quemadmodum eſt priuatio, quæ non manet in toto compoſito: propter quod dicitur principium per accidens. Vnde materia primū ſubiectum,ex quo res generabilis generatur: & in quod corruptibile,cum deſinit eſſe, corrumpitur. Et ex iſtis patet, quòd Philoſophus non vult habere,quòd materia ſit ſubiectum inhęſionis omnium formarum tam accidētalium,quàm ſubſtantialium; cū ſint multa accidentia, ſaltem ſpiritualia,quæ in ipſa non recipiūtur: & forte etiam multa corporalia. Vnde non imaginor,quòd albedo Petri immediate recipiatur in materia prima: ſed in corpore,quod iam non eſt in materia prima: Nihilominus tamē poteſt dici, quòd omnium forma- H rum corporalium ſiue ſubſtantialium,ſiue accidentalium materia eſt ſubiectum primum, ideſt principale: ſed hoc nolebat habere Philoſophus: ſed quòd materia eſt ſubiectum vnicuiq; ſupple rei generabili. Et ſi quis dicat,multæ ſunt res generabiles, quarum non ſunt ſubiecta,vt homo generatur,& tamen materia non eſt ſubiectum hominis,cum homo non ſit in ſubiecto. Reſpōdeo, quòd licet materia non ſit ſubiectum hominis, vel alicuius totius geniti: eſt tamē ſubiectum formæ eius. Pro ſecunda parte ſupponitur,quòd duplex eſt potentia. Quædam eſt actiua,quæ eſt principiū trāſmutandi aliud inquantum aliud. Alia eſt paſsiua,quæ eſt principium tranſmutandi ab alio inquantū ab alio.

Secundo ſupponitur,quòd nomen,potentia, eſt nomen relatiuum

A num importans ordinem ad actum: cuius abſtractum eſt potentialitas per quam aliquid dicitur potens actiue, vel paſsiue: actiue ſi ſit principium effectiuum: paſsiue ſi ſit principiũ receptiuum. Tertio ſupponitur, quòd ipſius materiæ duplex eſt potentia, ſcilicet actualis, & aptitudinalis. Aptitudinalis eſt qua materia nata eſt recipere formam: & ipſius materiæ reſpectu omnium formarum eſt tantum vna potentia aptitudinalis. Sed de potentia actuali ipſius materiæ diuerſi ſunt modi dicendi. Dicunt aliqui, quòd ipſæ potentiæ materiæ reſpectu formarum non ſunt aliud, quàm ipſa materia. Alij dicunt, quòd ſunt relationes reales in prædicamento relationis: & ſunt tot quot ſunt formæ recipiendę in materia. B Sed iſta opinio eſt falſa; & contra eam arguitur: nulla relatio realis, ſiue intrinſecus, ſiue extrinſecus deſtruitur propter poſitionem ſui termini, ſed iſtæ potentiæ actuales deſtruuntur aduenientibus formis: igitur. Item mirũ eſſet, quòd tales relationes eſſent reales, & tamen multotiẽs ſui termini, ſcilicet formæ recipiendę in illa materia ſunt purum nihil. Aliter ergo dicitur, quòd iſta potentia actualis non eſt niſi ordo prioritatis ipſius C priuationis ad formam. nam priuatio formæ præcedit ipſam formam in materia: & talis potentia actualis fundatur in priuatione, & terminatur ad formam producendam in illa materia, quæ eſt purum nihil: ideo talis relatio non eſt niſi reſpectus rationis: & ſunt tot quot ſunt priuationes in materia, & abijciuntur abiectis priuationibus, quæ ſunt eorum fundamẽta. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO Reſponſiua: Materia ſecluſa omni forma eſt ens in actu exiſtendi, & appetit formã qua caret. Ad rationes ante oppoſitum. Ad primam dicitur, quòd materia eſt ens in potentia ſubiectiua: ſed non in potentia obiectiua. D Dico vlterius, quòd licet materia non ſit quid, ideſt hoc aliquid tamen pars ſubſtantiæ.

Ad ſecundam patet ſolutio in aliqua quæſtione. Ad tertiam, & quartam patet ſolutio.

Ad quintam dicitur, quòd duplicia ſunt contraria: quædam ſunt poſitiua: & in illis vnum non eſt ratio appetendi reliquum. Alia ſunt priuatiua & in illis vnum bene poteſt eſſe ratio propter quam aliquid appetit reliquum.

PHYSICORVM
LIBER SECVNDVS.

T. com. 1. & inde. EORVM quæ ſunt: alia ſunt a natura: alia vero propter alias cauſas: natura quidem animalia quæcunque, & partes ipſorum, & plantæ: & ſimpliciter corpora: vt terra, & ignis, & aer, & aqua: hæc enim & huiuſmodi a natura dicimus eſſe: omnia autem quæ prædicta ſunt, videntur diffe-
F rentia ad non natura exiſtentia: quæ quidem enim natura ſunt, omnia videntur habentia in ſeipſis principium motus, & ſtatus: & hæc quidem ſecundum locum: illa vero ſecundum augmentum, & decrementum: quædam ſecundum alterationem.

Diuiſio libri. ISTE eſt ſecundus liber Phyſicorũ, in quo Philoſophus determinat de principiis, & cauſis rerum naturalium. Et diuiditur in ſex tractatus. In primo, oſtendit quid ſit natura. Et diuiditur in tres partes. In prima parte ponit vnam diuiſionẽ entiũ: dicens, quòd entium quædam ſunt naturalia, & quædam artificialia, quæ fiunt mediante arte. Et dicit, quòd talia differũt inter ſe, quia entia naturalia habent principium ſui motus, & quietis. Sed artificialia in quantum ſunt artificialia; non habẽt in ſe principium ſui motus, & quietis: licet poſsint habere in quantum naturalia. Ex his infert diffinitionem naturæ dicẽs: Natura eſt principium, & cauſa mouendi, & quieſcendi eius, in quo eſt primo, & per ſe, & non ſecundum accidens. Et dicitur non ſecũdum accidens: quia accidit medico ſanari, & habere principium effectiuum ſuæ ſana-
tionis: quia per tale non inclina- H
tur ad ſuſceptionem ſanationis: licet per ipſum diſponatur ad ſanandum. In ſecunda parte oſtendit quid eſt habens naturam: dicens, quòd habens naturam, dicitur habens principium ſui motus, & quietis, per ſe, primo, & non ſecundum accidens. Et ſubdit, quòd tã natura, quàm habens naturam eſt ſubſtantia: & quædam natura eſt ſubiectũ, ſcilicet materia; & quædam eſt in ſubiecto, ſcilicet forma. Conſequenter oſtendit, quid eſt ens ſecundum naturam; dicens, ꝙ ens ſecũdum naturam eſt, quod ineſt enti habenti naturã; quemadmodum ſunt qualitates conſequentes ens naturale. In tertia parte ponit talem concluſionem; ridiculum eſt tentare, & demonſtrare naturam eſſe, quia naturam eſſe, & multa eſſe entia a na-

A a natura eſt manifeſtum; ideo non oportet illa; demonſtrare eſſe nam illi, qui hoc faciunt, neſciunt iudicare inter cognitum, & non cognitum.

T. com. 7 & inde. VIDETVR autem natura, & ſubſtantia eorum, quæ natura ſunt, quod primum ineſt vnicuiq; non formatum per ſeipſum: vt lectuli natura lignum: ſtatuę autem es.

De quibus natura dicitur. ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo oſtendit Philoſophus de quibus dicitur natura: & intendit tres concluſiones. Prima: materia eſt natura, probat ratione, & auctoritate. Auctoritate, quia omnes antiqui dicebant materiam eſſe vnam materiam. Nam aliqui dixerunt ignem eſſe materiam: aliqui aquam: aliqui aerem. Ratione ſic probatur: quia materia videtur B eſſe tota ſubſtãtia rei: vt materia lectuli videtur eſſe lignũ, & ſtatuæ æs: ergo materia eſt natura. Antecedens probat dupliciter, ſcilicet ſigno Antiphontis, & ratione. Signo: quia ſi aliquis lectum refodiat, & capiat potentia putreſcendi, ita quòd germinet: tunc fiet lignum, & non lectus: ergo lignum eſt, ꝙ lignum eſt tota ſubſtantia lecti: & quòd forma ſolum ſibi conueniat per accidens. Ratione ſic: quia illud eſt tota ſubſtãtia rei, quod continuo manet ſub vtroq; termino tranſmutationis: ſed materia eſt huiuſmodi: igitur. Secunda cõcluſio: forma eſt natura: probat tribus rationibus. Prima, illud, per quod res naturalis eſt in actu completo, & perfecto, eſt natura: ſed forma eſt huiuſmodi: quod probat per ſimile: quia artificiale non dicitur actu artificiale ſine forma artificiali: ergo res naturalis non dicitur actu res naturalis, niſi per formam. C

Secunda ratio: illud, ratione cuius aliquid generat ſibi ſimile in natura eſt natura: ſed forma eſt huiuſmodi: igitur. Tertia ratio, illud, a quo aliquid dicitur naturale eſt natura: ſed a forma generatio dicitur naturalis: ergo forma eſt vere natura. Deinde oſtendit incidentaliter, quòd forma eſt magis natura, quàm materia: quia illud per quod res naturalis eſt in actu, eſt magis natura, quàm illud per quod res naturalis eſt in potẽtia: ſed per formã res naturalis eſt in actu, & per materiam in potentia: igitur. Tertia cõcluſio: priuatio eſt quodammodo natura: probat quia eſt quodammodo forma: ſed forma D eſt natura: igit. Circa hũc text.

An res naturales differant ab artificialibus per habere principium intrinſecum ſui motus.

QVAERITVR vtrum res naturales differant ab artificialibus per hoc, quod habent principium intrinſecum per ſe ſui motus. Arguitur primo contra ſuppoſitum: quia res artificialis eſt res naturalis, & econtra: ergo non differunt. Antecedens patet: quia omne compoſitum ex materia, & forma eſt naturale: ſed res artificialis eſt huiuſmodi: igitur: ſicut ſcamnum eſt res naturalis, & res artificialis. Secundo ſic arguitur: non omnis res naturalis habet principium intrinſecum ſui motus,

E quia grauia, & leuia, quæ ſunt res naturales mouentur a generante, ex ſexto huius: ſed generans eſt extrinſecum eis: igitur. Etiam cœlum mouetur ab intelligentia, quę eſt ſibi extrinſeca: igitur. Tertio ſic arguitur: Omne, quod mouetur ab alio mouetur, ex 7. huius: ergo naturalia nõ habent in ſe principium ſui motus: patet etiam de motu corruptionis, vbi contrarium corrumpit aliud: & tamen vnum contrarium non eſt alteri intrinſecum. Quarto ſic arguitur: Res artificiales habent principiũ intrinſecũ ſui motus ſaltẽ paſſiuũ cũ habeant materiã, & formam: vt materia ſtatim eſt nata moueri deorſum.

Quinto ſic arguitur: Figura acuta eſt principium mouendi, & figura lata eſt principiũ quieſcendi: vt corpus latum ſupernatat, & quieſcit: & corpus acu-
F tum mouetur deorſum: ergo figura, quæ eſt ab arte eſt principium motus ſui, vel quietis: & per conſequens artificialia inquantum artificialia habent in ſe principium ſui motus. Item ſecuris, quæ eſt ab arte, habet ab arte, ꝗ ſit diuiſiua ligni. Similiter horologium eſt ens artificiale, & tamen non habet intra ſe principiũ ſui motus. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. in quæſtione ſicut in cæteris erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione quæſtionis ponitur hæc ſuppoſitio. Ens naturale in propoſito capitur pro ente compoſito ex materia, & forma ſubſtantiali. Deinde ponuntur aliquę diſtinctiones. Prima: duplex eſt agens naturale: G quoddam eſt animatum, quemadmodum ſunt animalia, & plãtę. Aliud eſt inanimatum: & eſt duplex: quia quoddam eſt corpus ſimplex, vt ſunt elementa. Aliud eſt mixtum: vt lapis. Secunda diſtinctio triplex eſt motus: quidam eſt naturalis: quidã violentus: & quidam neutralis. Et ad illorum cognitionem eſt aduertendum, quòd mobile habet duplicem reſpectum: vnum ad formam, quam recipit: & alium ad agens a quo recipit illam formam: & ratione huius ſibi inſunt duæ proprietates, ſcilicet naturalitas, & ſupernaturalitas. Vnde quandocunq; aliquod receptiuum alicuius formæ recipit illam formam ab agente, quod natum eſt imprimere illam formam tali paſſo: tunc eſt ibi naturalitas ſaltem ex parte agentis: ſed quando recipit formam ab agente, quod non natum eſt imprimere illam formam in tali paſſo, tũc eſt ibi ſupernaturalitas: & nullomodo violentatio: ſed reſpectu formæ quam mobile recipit ſibi inſunt tales proprietates, ſcilicet naturalitas violentatio, & neutralitas. Pro cuius declaratione ponuntur tres regulæ. Prima: quandocunq; mobile inclinatur naturaliter ad formam quã recipit talis motus violentatur cum inclinetur ad quamlibet formam recipiendam. Secunda regula quandocunq; mobile naturaliter inclinatur ad formam contrariam formæ quam recipit, motus per quem acquiritur illa forma eſt violentus. Ex quo ſequitur, quòd aqua violenter recipit caliditatem, cum patų

Agẽs naturale duplex.

Sco. q. 1. proleg. in prim. corporis gẽ nus.

H

Regulæ.

A naturaliter inclinetur ad formā ſibi oppoſitam, ſcilicet ad frigiditatem. Si tamen comparetur ad ignem qui natus eſt cauſare calíditatem in tali aqua; tunc reciperet naturaliter: ſed ſi ad Deum, ſupernaturaliter illa reciperet. Tertia regula, quandocunq; mobile non magis inclinatur ad formam, quàm recipit, quàm ad eius oppoſitum: tunc motus per quem acquiritur talis forma eſt neutralis: ſicut ſunt motus, per quos acquiruntur formæ artificiales. Vnde lapis non magis inclinatur ad formam Mercurij; quàm ad formam Iouis. Ex iſtis ſequitur primo, quòd nulla corruptio eſt naturalis, ſaltem ex parte paſsi, cum nihil naturaliter inclinetur ad ſui corruptionem.

Corollaria.

Sequitur ſecundo, quòd nullus motus deperditiuus eſt natu-B ralis ſaltem in ordine ad formam: quia nullus talis habet pro termino formam, ad quam naturaliter inclinatur.

SECVNDO ſciendum, quòd pro maiori declaratione ſupponitur adhuc, quòd duplices ſunt motus. Quidam ſunt antecedentes rem naturalem, ſicut eſt generatio. Alij vero ſunt conſequẽtes rem naturalem: quia præſupponunt mobile eſſe productū: vt alteratio, & loci mutatio.

Mot⁹ duplex.

Sed reſtant aliquæ difficultates. Prima, vtrum omne ens naturale habeat in ſe principium intrinſecum actiuum ſuæ generationis, & corruptionis. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd duplex eſt generatio. Quædam eſt actiua, per quam aliquid dicitur generare. Alia eſt paſsiua, per quam aliquid dicitur generari. Hoc ſuppoſito dicitur primo, quòd omne generans habet principium intrinſecum, actiuū ſuę generationis actiuę, quod eſt forma ſubſtantialis, quæ eſt ſibi intrinſeca. Dicitur ſecundo, quòd nullum ens naturale habet principium actiuum ſuæ generationis paſsiuæ, ideſt habet principium, per quod generet ſe. Dicitur tertio, quòd corpora ſimplicia non habent in ſeipſis principium actiuum ſuę corruptionis: cum ſint eiuſdē rationis in ſuis partibus licet mixtum diuerſarū partium bene habet principium actiuum ſuæ corruptionis: de quo alias magis dicetur.

An entia naturalia habeant in ſe principiū actiuum ſuæ genera. et corruptionis

C

Secūda difficultas, qualiter eſt intelligenda diffinitio naturę poſita in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd ibi ponitur principium, & cauſa ad maiorem expreſsionem. Dicunt tamen aliqui, quòd dicitur principium, ad D denotandum, ꝙ natura eſt prior illo, cuius eſt natura. Et dicitur cauſa ad denotandum, ꝙ res naturales dependent ab ea. Et dr̄ mouendi, & quieſcendi, ideſt motus, & quietis. Et dicitur primū principale, ad remouendū principia minus principalia, & inſtrumentalia: ſicut ſunt qualitates, & alia huiuſmodi. Dicitur ꝑ ſe, ad remouendum cauſas per accidens ſicut ſunt caſus, & fortuna, quæ ſunt cauſæ ꝑ accidēs. Dicitur notanter, & non ſecundum accidens, ad remouendum aliqua principia, quibus res naturalis mouetur: quæ tamen nō inſunt illi rei naturali naturaliter: vt leuitas eſt forte principale motiuum vaporis ſurſum: ſed quia non eſt vapori naturale, ſed accidentale, & diſconue-

Diffinitio naturæ quomodo intelligenda.

B niens non dicitur natura eius. Dicitur notanter eius, in quo eſt: quia reſpectu motus extrinſeci non dicitur natura.

Natura multipliciter. TERTIO ſciendum, quòd natura capitur multis modis. Vnomodo capitur large, vt ſe extendit ad omne ens, vel omnem entitatem: & ſic dicimus natura hominis, natura Petri, idest entitas, vel ratio Petri. Capitur etiam ſic, vt ſe extendit ad non ens: quemadmodum dicimus natura negationis: & ſic non capitur hic. Aliomodo capitur natura prout diſtinguitur contra libertatem: & ſic dico, quòd natura, & libertas ſunt primæ differentiæ agentis, ſeu principij actiui: ita quod omne agens, vel eſt agens naturale, vel agens liberum: & iſto modo capiendo naturam, intellectus reſpectu ſui actus dicitur natura, & voluntas dicitur propoſitum. Ex quo ſequitur, quòd omne agens, quod non agit per voluntatem, & artem dicitur agẽs naturale: & omne agens, quod agit per voluntatem, & artem, dicitur agens liberum, vel ſecũdum propoſitum. Et ſiquis dicat agens ſecundum propoſitum, vel ſecundum voluntatem debet dici agens naturale reſpectu etiam eiuſdem actus: quia nunquàm aliquid agit ſecundum propoſitum quin etiam agat ſecũdum intellectum: modo intellectus eſt natura, vt dictum eſt. Reſpondetur ponẽdo talem regulam, quòd quando voluntas concurrit cum intellectu: vt in productione artificialium: totum dicitur produci libere, & ſecundum agens liberum, ſeu ſecundum propoſitum: quia voluntas eſt principale, & immediatum principium illius productionis extrinſecæ. Etiam quando voluntas agit cũ aliqua potentia inferiori, ſicut ſenſitiua, qua vtitur dicitur libere agere a principali agente: licet actio, vt eſt huius, ſcilicet intellectus ſit per modum naturæ: tamen quia totũ ſubiacet voluntati, debet dici libere agere a principali agente. Ex iſtis ſequitur, quòd eſt alius modus agendi ipſius intellectus, & ipſius voluntatis: nam intellectus agit per modum naturæ: & voluntas agit libere: & hoc ſi accipiatur in ratione potentiæ; nam ſi acciperetur in ratione obiecti, ageret per modum naturæ: & per hoc ſoluitur argumentum Ockam.

Sco. q. 16. quodl. de 4. princi.

Regula.

Naturã eſſe, an poſſit demonſtrari. QVARTO ſciendum, quòd de ipſa natura incidunt adhuc aliquæ difficultates. Prima: vtrũ naturam eſſe ſit demonſtrabile. Reſpondetur breuiter, quòd ſi ly eſt, dicat aptitudinem, tunc eſt demonſtrabilis per diffinitionem ipſius naturæ: & ſic non videtur cepiſſe Ariſtote. neque vſus loquentium, ſic capit ly eſt, ſecundum adiacens: quia tunc videretur concedi iſta, Antichriſtus eſt. Aliomodo capitur ly eſt, vt dicit actum, ſeu actualem exiſtentiam; & adhuc dico, quòd poteſt demonſtrari demonſtratione naturali, ad quam ſufficit procedere ex notioribus: & ſic demonſtratur: ſi principiũ principale mouendi, & quieſcendi eſt, natura eſt: ſed natura eſt principium principale mouendi, & quieſcẽdi: ergo natura eſt.

Et ſi quis dicat: quare ergo dicit Ariſtoteles in textu eã eſſe inde-

A indemonſtrabile. Reſpondeo, ꝙ ideo vocabat ipſam eſſe indemonſtrabilem: quia eſt manifeſta in philoſophia, & quaſi per ſe nota, cum manifeſtum ſit mul ta entia eſſe naturalia. Secunda difficultas: qualiter eſt intelligendum vnum commune dictum, in quo dicitur, quòd natura eſt determinata ad vnum. Reſpondetur, quòd naturam determinari ad vnum, ſeu agens naturale poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo, ad vnum producibile: & ſic non intelligitur: quia natura non ſolum ſpecifica: ſed vt eſt in vno ſingulari, poteſt eſſe principium plurium productorum: ſicut ignis producens plures ignes. Aliomodo, quòd determinetur ad vnum modum agendi: & ſic intelligitur. Vnde agẽs naturale ſic determinatur ad vnum modum agendi: quia paſſo ſibi debite approximato, & nõ impedito: neceſſario agit, ſic B quòd quantum eſt de ſe non poteſt agere, neque habere modos agendi oppoſitos. Sed agens ſecundum propoſitum paſſo ſibi approximato, & non impedito: poteſt habere plures actiones, & poteſt etiam non agere: vt voluntati approximato volibili, ipſa voluntas poteſt velle, vel nolle: vel poteſt ſuſpendere ſuum actum, ſcilicet non velle.

Natura quo eſt determinata ad unum.

Sco. 2. q. quolib. de 3. ratione.

Tertia difficultas: qualiter intelligitur, quòd forma eſt magis natura, quàm materia: cum forma non ſuſcipiat magis, & minus: cum ſit ſubſtantia. Reſpondetur, quòd non debet intelligi, quòd forma ſuſcipiat magis, & minus: ſed quòd ratio principiandi ipſius formæ eſt perfectior: & quòd ipſa forma perfectiori modo principiat, quã materia. Et hæc de primo artic. C

Forma quo magis natura, quàm materia.

DVBITATVR primo: Vtrum principium in diffinitione naturæ dicatur de principio actiuo, vel de principio paſſiuo. Et videtur, quòd dicatur de principio actiuo: quia dicitur de illo, quod eſt cauſa mouendi, & quieſcendi: ſed illud eſt principium actiuum: igitur. Sed in oppoſitum arguitur, quia natura dicitur principium, quo aliquid dicitur naturaliter moueri: ſed mobile non dicitur moueri a principio actiuo, ſed a principio paſſiuo: quia a quocunq; lapis moueatur deorſum, ſemper ille motus eſt naturalis: igitur. Item ſi diceretur de principio actiuo, ſequeretur, quòd medicus inquantum medicus per ſe ſanaretur: ſed oppoſitum dicitur in textu: igitur. Conſequentia probatur: quia medicus D inquantum medicus habet intra ſe principium actiuum ſuæ ſanationis. Item mutatio eſt naturalis, quando paſſum mutatur, ſicut natum eſt mutari a quocumque agente fuerit: ſed numquàm paſſum eſt ſic aptum natum mutari propter principium actiuum: ſed ſolum propter principium paſſiuum: igitur. Item natura eſt principiũ motus, vel mutationis: & eſt principium intrinſecum: ſed natura eſt huiuſmodi ratione principij paſſiui: igitur. Et minor etiam probatã per exemplum textus: accidit enim ĩfirmo, vt ſanetur, eſſe medicum, idest habere artem, ſeu principium actiuum ſanationis. Pro ſolutione ſuppo-

Artic. 2.

Sco. li. 2. diſt. 1.

 nitur

E nitur, quòd principium in diffinitione naturæ dicitur de principio paſsiuo: vt probant rationes poſt oppoſitum. Et ſi quis dicat: ergo ſequitur quòd natura non diceretur de forma: quia forma non eſt principium paſsiuum motus. Reſpondetur, quòd natura, vt eſt principium paſsiuum non ſolum dicitur de materia, ſed etiam de forma. Vnde lapis non ſolum natus eſt deſcendere deorſum propter materiã: immo magis propter formam. Et ponitur talis regula, quòd per eandem formam, per quam res eſt hæc, per illam, & eandem eſt receptiua paſsionis naturaliter conſequentis naturam eiuſdem rei: ideo natura, vt dicitur de principio paſsiuo, dicitur de forma. Et ſi quis dicat, quid intelligis per principium paſsiuũ. Reſpondeo, quòd per principiũ F paſsiuum non intelligo, niſi illud, per quod aliquid eſt ſuſceptiuum alicuius formæ, vel motus, vel alicuius alterius. Vnde principium paſsiuum lapidis eſt illud, per quod lapis inclinatur: & natus eſt recipere motum, vel aliquam formam. Et ex iſto patet, quòd naturalia, & artificialia diſtinguuntur adinuicem per principium paſsiuum: quia naturalia habent in ſe principium paſsiuum inclinãs ad talem, vel ad talem formam. Artificialia vero inquantum artificialia nõ habent in ſe principium paſsiuum inclinans ad talem incisionem, vel talem erectionem: nec habẽt aliquid per artem, per quod ſint ſuſceptiua: vel per quod inclinentur ad talem motum, ſiue habeant aliquid, quod ſit cauſa talis motus, ſiue non. Vnde artificialia, vel mouentur ad formam contra inclinationem naturalem: & tunc violenter mouentur: vel vt ſunt in potentia neutrã ad talem formam: & tũc neutraliter mouentur. Ex iſto etiam patet, qualiter intelligitur diffinitio violẽti, in qua dicitur: violentum eſt, cuius principium eſt extra nõ cõferente vim paſſo. quæ debet exponi non conferente vim, id eſt inclinationem ad talem formam, ſed magis oppoſitum. Et iſtud vult habere Scotus: & etiam omnia dicta diſtin. 18. ſecundi. G

Diuiſio.

Sco. li. 4. di. 29. & d. 43. q. 4

Dvbitatvr ſecundo: Vtrum in generabilibus, & corruptibilibus ſint ponendę rationes ſeminales. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, quòd eorum, quæ generantur: quædam generantur æquiuoce: quędam vero vniuoce. Vnde illa dicuntur generari æquiuoce quando generans, & genitum differunt ſpecie ſpecialiſsima. Sed illa dicuntur generari vniuoce, quãdo generans, & genitum ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimæ. Item generantia vniuoce ſunt duplicia. Quædam generant immediate: vt ignis generat ignem. Quædam mediate: vt bos mediante ſemine generat bouẽ, & homo hominem. Secũdo ſupponitur, quod ſemen ſic diffinitur; Semen eſt corpus imperfectũ productum a generãte, cuius forma nõ eſt intẽta per ſe, ſed ꝑ alterũ vt. ſ. generetur ex ipſo aliqd ſimile generãti. Vnde in natura duplex eſt proceſſus. Vnus eſt generatiuus, in quo proceditur ab imperfecto ad ꝑfectũ: vt a ꝓductione H

An in generab. & corrupt. ſint ponẽdæ rationes ſeminales.

Sco. in 2. diſt. 18.

A ctione ſeminis procedit in formam ſanguinis & à forma ſanguinis ad formã embrionis: & poſt ad formam ſpecificam. Alius eſt corruptionis a quo fit receſſus à forma ad ſpecificã ad formam cadaueris ſeu corporeitatis quod idem eſt: Et in tali ſemper proceditur à perfecto ad imperfectum. Tertio ſupponitur, quòd ratio ſeminalis nihil aliud eſt, quàm forma ſubſtantialis ſeminis: vel quadam qualitas neceſſario conſequens formam ſubſtantialem ſeminis, quæ eſt via ad vlteriorẽ formam: ſicut forma tritici in tritico, vel qualitas conſequens formam ſubſtantialem eius. Et ex iſto ſequitur, ꝙ nec ſemen, nec ratio ſeminalis ſunt coæua ipſi materiæ: quia ſemen fit ex nutrimento, in quo forma eſt

B ratio ſeminalis, ſicut in ſubiecto. Sed quæreret aliquis: Vtrum ſemen ſit principiũ actiuũ generationis, ſeu vltimæ formę. Dico breuiter quòd non: & hoc ſi ſit ſemen vniformæ: quod dico propter ſemen maris quod agit in ſemen mulieris. Semen tamen vniformæ ex quo fit res, quod. ſ. decisum eſt à generante, ſiue ſit patris, ſiue matris nõ eſt principium actiuum generationis, ꝙ poteſt multipliciter probari. Primo: quia in inſtanti, in quo producitur forma ſubſtantialis corporeitatis ſemen corrumpitur: ergo in illo inſtã ti non producit. Et ſi dicatur ꝙ eſt principium dum eſt: hoc nihil valet: quia ſemen eſt aliquid de proximo conuertibile in illud quod debet generari. Si vlterius dicatur, ꝙ ſemen agit in ratione deſcindentis, & non

Dubitatio.

C in virtute propriã. Hoc et nihil valet: quia poteſt eſſe, ꝙ deſcindens ſemen ſicut pater ſit mortuus quando illa forma corporeitatis generatur. Et ex iſto ſequitur, ꝙ nullum ſemen, nec aliquid in ſemine eſt principiũ actiuũ generationis, vel vltimæ formæ. Et ſiquis dicat Eſt' e talis generatio à patre? Dico ꝙ non: quia patre non exiſtente filius generatur: Vtrum à forma cœli: Dico ꝙ non: quia multa viuentia ſunt perfectiora forma cœli. Vtrum ab angelo? Reſpondeo ꝙ non: quia Angelus non agit, niſi mediante motu. Relinquitur ergo, ꝙ à deo fit talis generatio. Et ſiquis dicat: ergo pater non debet dici pater, cum non producat talem formam. Ad iſtud ponuntur aliqua propões. Prima: mulier eſt vere principiũ productiuum fœtus, & attingit formã ſubſtantiã lem corporeitatis, ſm vir nunquam illam attingit: quia talis poteſt produci, vbi pater mortuus eſt. Secunda propõ: hoc non obſtante vir dr̃ generare ꝓlem: quia deſcindit ſemen, quod quidem ſemen alterat, ſemẽ mulieris cum quo vnitur. Secundo: quia filius eſt de ſubſtãtia pr̃is: pater. n. miniſtrat ſubſtãtiã. ſ. ſemẽ ex quo cũ ſemine mr̃i gñaẽ

D filius: & certe nihil plus facit pr̃ q̃ deſcindere ſemen. Et ſiquis q̃rat quis eorũ, vel pr̃, vel mr̃ dr̃ principalius agens. Põt dici q̃ cum ad primã actionem, q̃ eſt deſciñdere ſemen, ꝙ pr̃ dr̃ principalius agens: ſed quantum ad alias actiones ſequentes dr̃ probabiliter, ꝙ mater eſt principalius agens; non. n. vr̃ eſſe aliqđ impedimẽtũ quare mater non debeat

Inſtãtia.

E debeat attingere illam formam ſubſtantialem fœtus vel corporeitatis; cum ſit præſens in ſe & habeat virtutem actiuam: cum habeat animam. Iſtis ſuppoſitis dicitur primo, ꝙ in his quę generantur vniuoce & æquiuoce immediate non requiritur neceſſario ſemen; nec ratio ſeminalis: vt patet de igne, qui generat alium ignem ſine ſemine. Dicitur ſecundo: ꝙ in generantibus vniuoce & mediate neceſſario requiritur ſemen, ſicut in generatione hominis. *Dubium.* Sed reſtat vnum paruum dubium: vtrum in non animatis ſit ponenda rõ ſeminalis? Reſpondetur ꝙ omnia mixta poſſunt habere rationes ſeminales: quia a generante recipiũt qualitates, quæ ſunt viæ ad vlteriorem & perfectiorem ſubſtantialem formam; in
F cadauere enim bouis põt induci qualitas a corpore cęleſti, quę eſt via ad formã apis: & illa qualitas vocatur ratio ſeminalis. Poteſt etiam ratio ſeminalis eſſe in non verè mixtis, ſicut in mixtis per iuxtapoſitionem: corpora enim cœleſtia non ſemper generant de verè mixtis, ſed de mixtis per iuxtapoſitionem. Et tale mixtum habere poteſt qualitatem, quæ eſt via ad vlteriorem, & perfectiorem formam. Item vnum elementum poteſt eſſe per potentiam diuinam quaſi ratio ſeminalis reſpectu mixti: ita quòd ex vno elemento poteſt deus cauſare mixtum: ſicut de aqua fecit piſces. Dico etiam quòd ab elementis temporatis adinuicem .i. mixtis cauſat qualitas, quæ eſt via ad vlteriorem formam: ſicut ad formam ranarum vel ad aliquam aliam formam: ſicut forte fuit factum, quando Magi Pharaonis fecerunt ranas. G

An figura diſtinguatur á figurato, & an ſit res abſoluta, vel reſpectiua.

DVBITATVR tertio. Vtrum figura diſtinguatur a re figurata: & verũ ſit entitas abſoluta, ſiue reſpectiua. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd figura eſt duplex. Quædam eſt figura quæ non eſt niſi ordo partium adinuicem & ad totum. Vnde ordo partium ad totum, eſt quando vna pars ſic continuatur vni parti, ꝙ nõ alteri: vt caput collo, & collum ſpatulis; & ſic de alijs. Alia eſt figura, quæ non eſt niſi ordo partium ad partes loci: & talis figura ſeu ordo poteſt acquiri per ſolam curuationem digiti, vnde quando quis curuat digitum, tunc partes digiti non aliud acquirunt, niſi alium ordinem ad partes loci, quem prius non habebant. H Nec imaginor quòd ibi acquiratur aliqua res abſoluta, quam aliqui ponunt, quam nunquam cognouerunt: ideo non pono figuram eſſe aliquam qualitatem. Et ſiquis dicat: ergo artifex non facit niſi talem ordinem, quando aliquid operatur. Dico quòd verum eſt: & finaliter recipit pecunias propter talem ordinem quem facit: immo rationabilius quòd ſaluatur propter aliquid, quod cognoſcitur, quam propter nihil. Dicant ergo illi, qui ponunt talem figuram eſſe rem abſolutam, quid ſit præterquam ille ordo partium. Et ſi dicant quòd eſt talis & talis figura: puta triangularis, quadrangularis: petatur eis quid eſt figura triangularis, præterquam ille ordo partium. Et ſiquis dicat; hoc dicendo

A cendo tu negans philoſophum in prædicamentis: dicentem ſi gurã eſſe de quarta ſpecie qualitatis. Dico quòd de hoc ſatis ſuit viſum in logica; quomodo philoſophus nolebat dicere q᷑ eſſent quatuor ſpecies qualitatis: ſed quòd erant quatuor modi qualitatis, ideſt quatuor quæ habebant modum prædicandi qualitatis, vel aliquem ſpecialem modum ipſius qualitatis: puta vel de difficili mobilis vel de facili mobilis: & ſic de alijs. Et ſiquis iterum dicat: ergo videtur quòd artifex faciendo domum non faciat niſi talem ordinem: & per conſequens quòd non faciat niſi vnũ reſpectum. Reſpondeo quòd multum eſt difficile perficere talem ordinem ſeu reſpectum: nã ad faciendum vnum reſpectũ; B oportet primo facere aliquod abſolutum, vel approximare aliqua abſoluta: vel ſubtrahere aliquod, quod multum eſt difficile: ideo artifex pro nihilo non ſoluitur. Et ex omnibus iſtis ſatis poteſt patere: quomodo iſte modus dicendi mediat inter alios modos dicendi: nam conuenit cum aliquibus in hoc quòd dicunt quòd figura diſtinguitur a re figurata: quia talis ordo diſtinguitur a re, cuius eſt ordo: conuenit etiam cum alijs in hoc. quòd dicunt quòd figura eſt ordo partium: & hoc videtur eſſe de mente Scoti, in. 4. diſt. 12. q. 4. vbi dicit quòd figura non dicit vltra quantitatem niſi relationẽ partium adinuicem, vel terminorum includentium partes: & dicit quòd relatio mutari poteſt, manentibus partibus eiſdem. Aduerte quod dicunt C aliqui, quòd figura eſt res abſoluta, quæ conſequitur ordinem partium adinuicem: vel ordinem partium ad partes loci. Quantum ad tertium articulum ſit:

Sco. i 4. d. 6. q. 10. reſpondendo ad q.

Inſtãtia.

Sc. in 4. d. 12. q. 4. in reſponſione q.

Conclvsio reſponſalis ad quæſitum: Res naturales differũt ab artificialibus per hoc, quòd eſt habere principium ſupple paſsiuum ſui motus. Ad rationes ante ſuppoſitum. Ad primam dicitur: q̃ iſta bene conceditur, res naturalis eſt res artificialis: ſed non conceditur, quòd res artificialis per eandem figuram, ſeu formam, per quam eſt artificialis, ſit naturalis. Vnde artificiale de per ſe ſignificato ſignificat talem vel talem figuram: ſed connotat bene idem, quòd connotat naturale: ſeu idem importat de ſignificato materiali: vt ſcamnum de per ſe ſignificat talem figurã. Et ſimiliter dicatur, de alijs artificiatis. Ad ſecundam dicitur, quòd licet grauia & leuia aliquando non moueantur a principio intrinſeco; tamen ſemper mouentur motu naturali a principio paſsiuo, ſeu habent principium paſsiuum. Ad alias rationes dicitur: quòd nihil probant contra nos; quia videatur probare de principio actiuo, & nos intelligimus de principio paſsiuo. Vnde nullum artificiale inquantum artificiale recipit aliquid ab artifice, per quod inclinetur: vel per quod ſit ſuſceptiuum talis motus, ad quem mouetur, ſiue recipiat aliquid, quod faciat ad talem motum, ſiue non: hos nihil contra nos.

Arti. 3.

Sco. li. 2. diſ. 18.

D

8. phyſic. 29.

Quoniam

E QVONIAM autem determinatum eſt quot modis natura dicitur: poſt hæc ſpeculandum eſt quomodo differt mathematicus a phyſico: etenim plana & firma habent phyſica corpora, & longitudines, & puncta de quibus intendit mathematicus, &c:

T.c. 16. & ſeq.

Qualis ē phyſica ſpeculatio.

ISTE EST ſecundus tractatus huius libri, in quo oſtendit philoſophus qualis ſit conſideratio naturalis. Et diuiditur in duo capitula. In primo ponit tres concluſiones. Prima: mathematicus, & phyſicus conſiderant de eodem, probat duabus rationibus. Prima: quia mathematicus cōſiderat longitudinem, ſuperficiem, puncta, & corpora: & F de eiſdem conſiderat phyſicus: igitur. Secunda ratio: ad phyſicum pertinet conſiderare ſubſtantiam ſolis, & lunæ, cum ſint corpora naturalia, & mobilia: ergo ad eum pertinet conſiderare accĩtia per ſe eis conuenientia: ſicut ſunt quantitates motus, & figura & de illis habet conſiderare mathematicus, igitur. Secunda concluſio: licet phyſicus, & mathematicus de eiſdem conſiderent: hoc tamē eſt diuerſimode: quia phyſicus conſiderat magnitudines, corpora, & figuras ſecundum, quòd ſunt diſpoſitiones rerum naturalium: & ſecundum ꝙ ſubijciuntur motui, & mutationi: ſed mathematicus conſiderat de eiſdem inquantum per intellectum abſtrahuntur à motu. Et ſiquis dicat: magnitudines, & figuræ ſemper ſunt in G materia ſenſibili, & etiam ſubijciuntur motui: ergo intellectus ſic abſtrahens, male abſtrahit. Reſpondetur philoſophus, ꝙ abſtrahentium non eſt mendacium. Deinde infert philoſophus vnū correlarium. ſ. in naturalibus non ſunt ponēdæ ideæ ſeparatæ a ſenſibilibus propter hoc, ꝙ phyſica minus abſtrahit, quàm mathematica. Tertia concluſio: phyſica differt à mathematica: probat duabus rationibus. Prima: Illæ ſcientiæ ſunt diuerſæ, quæ diuerſimode diffiniunt: ſed illæ ſunt huiuſmodi: igitur &c. Minorem probat: quia in diffinitionibus phyſicalibus ponitur motus: ſed non in terminis mathematicalibus: id eſt in diffinitionibus mathematicalibus, non ponuntur aliqua dicibilia H motum, & mutationem ſignificantia. Secunda ratio: Scientiæ mediæ inter phyſicam, & mathematicam: vt perſpectiua, Muſica, Aſtrologia diſtinguuntur a Mathematica, per hoc, quòd conueniūt cum phyſica; ergo phyſica differt a mathematica. Conſequentia patet: quia ſi medium differat ab uno extremorum per hoc, quòd conuenit cum alio extremo: ſequitur quòd extrema differant inter ſe.

QVONIAM autem natura dupliciter dicitur ſpecies, & materia: ſicut de ſimo, quid ſit intendimus ſic conſiderandum eſt: quare neque ſine materia huiuſmodi, neq; ſecundum materiā, &c.

ISTVD

A *De quib° eſt phyſica conſideratio.* ISTVD EST ſecundum capitulum huius tractatus, in qua philoſophus determinat de quibus eſt conſideratio naturalis: præmittens hanc concluſionem. Philoſophia naturalis conſiderat de materia & forma: ꝓbat duabus rationibus. Prima: philoſophia naturalis conſiderat de omni natura: ſed natura dicitur de materia, & forma: igit. Secunda ratio: Conſideratio phyſica eſt, ſicut conſideratio ſimi; ſed illa compræhẽdit materiam, & formam: cũ in eius diffinitione ponatur naſus pro materia, & ſimitas pro forma. Conſequenter mouet duas dubtationes. Prima: cum natura dicatur de materia, & forma dubitabit aliquis de qua illarum conſiderat phyſicus: & vtrum ſolum de altera, aut de

B vtraq; ſimul. Secunda dubitatio dato, ꝙ phyſica conſideret de vtraq; vtrum hoc pertineat ad eandem phyſicam, vel ad aliam. Soluit has dubitationes ponens primo talem concluſionem. Ad eandem naturalem philoſophiam pertinet conſiderare de materia, & forma, probat quatuor rationibus. Prima, ſicut eſt in artificialibus: ita eſt in naturalibus; quia ars imitatur naturam inquantum poteſt: ſed eiuſdem artis eſt conſiderare formam artificialem, & materiam: ergo etiã eiuſdem philoſophiæ naturalis eſt conſiderare formam naturalem, & materiam. Secunda ratio: eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare finem & media ordinata in finem; ſed forma eſt finis tranſmutationis gratia cuius ipſius materiæ. ergo eiuſdem ſcię

C tiæ eſt cognoſcere materiam, & formam. Minorem probat: quia illud quod eſt vltimum motus tendentis ad perfectionem: & propter quod materia diſponitur eſt finis gratia cuius ipſius materiæ: ſed forma: eſt huiuſmodi: igitur. Et ſubdit philoſophus, ꝙ non omne vltimũ eſt finis: quia non eſſe, ſiue mors, cum ſit. quid vltimum deberet dici finis hominis: ſed illud eſt finis, quod eſt quid vltimum & optimum. Tertia ratio: ſcientia naturalis debet conſiderare omnia illa, quæ oportet eam cognoſcere ſi ipſa produceret res naturales; ſed ſi produceret res naturales haberet cognoſcere & conſiderare principia rerum naturalium, quæ ſunt materia & forma: igitur. Et ſubdit ꝙ omnis ars habet conſiderare

D de materia & forma, circa quas eſt, qđ probat inductiuè: quædã .n. eſt ars ſimpliciter factiua materiæ, q̃ per approximationem cauſarum naturalium tranſmutat materiã: ſicut eſt ars faciens vitra, vel lateres. Alia eſt ars faciens materiam operoſæ, quæ diſponit aliquid per remotionem aliquarum partium: vt ars nauifactiua. Alia eſt ars, quæ vtitur ipſo artificiato iam facto: vt ars naualis vtitur naue, & omnes aliæ artes conſiderant materiam, & formam: igitur. Et aduerte, ꝙ aliter cõſueuerunt nominari illæ artes. Prima vocatur præparatiua materiæ: quia diſponit materiam. Alia vocatur formefactiua: quia inducit formam. Et tertia dicitur vſualis: quia vtitur re facta. Quarta ratio: cuius eſt conſiderare vnum relatiuorum

eiuſ-

B eiuſdem eſt cõſiderare reliquũ: ſed materia dicitur relatiuè ad formam: igitur ſi ſcientia naturalis conſideret de materia, conſiderabit etiam de forma. Finaliter oſtendit vſq; ad quem terminum phyſicus habet conſiderare, ſiue quis ſit terminus philoſophiæ naturalis dicens, quòd conſideratio naturalis ſe extendit ad illa, q̃ ſunt cauſæ & principia motuum, & tranſmutationum, & non vltra hoc: & nõ habet conſiderare res quidditatiuè. Et ſubdit ꝙ homo hominẽ generat ex materia, & ſol.

T.c. 37. & inde. DETERMINATIS autẽ his, conſiderandum eſt de cauſis, quę & quot numero ſint. Quoniam enim ſciendi gratia hoc negocium eſt: ſcire F autem non opinamur vnumquodque antequam vtiq; accipimus propter quid vnumquodq;: hoc autem eſt accipere primam cauſam &c.

Cãe. q̃ & quo. : & eã ũ proprietates. ISTE eſt tertius tractatus, in quo philoſophus determinat de cauſis per ſe: qui diuiditur in duo capitula. In primo determinat de generibus cauſarum: & diuiditur in quatuor partes. Prima intendit talem concluſionem. Ad naturalem philoſophiam pertinet determinare de cauſis, quot & quæ ſunt: quod ꝓbat: quia in negocio, quod eſt gratia ſciendi, neceſſe eſt determinare de cauſis: cum opinemur aliquid cognoſcere, cũ eius cauſas cognoſcimus: ſed negocium eſt gratia ſciendi. In ſecunda parte intendit talem concluſionem: cauſa dr̃ quatuor modis. G Primo dicitur cauſa, ex qua fit aliquid cum inſit: ſicut es dr̃ cauſa materialis ſtatuæ. Secundo dr̃ cauſa ſpecies, ſiue exemplum, ſeu ratio ipſius, qđ quid erat eſſe. Ex quo habetur hæc auctoritas quòd partes diffinitionis ſunt formæ. Tertio dicitur cauſa, vt eſt principium vnde motus, ſicut cauſa efficiẽs: vt deliberans eſt cauſa deliberati, & commutans commutati, & vniuerſaliter faciens facti. Quarto modo dr̃ de fine: vt ſanitas eſt cauſa ambulandi. Et quòd finis ſit cauſa probat: q̃a finis eſt, gratia cuius aliquid fit: igitur eſt cauſa. Antecedens ꝓbat: quia per finem conuenienter reſpõdemus ad quæſtionem factam propter quid: vt ſi quæratur propter quid ambulat, cõuenienter reſpondetur vt ſaneẽ. H Et ſubdit quòd gratia vnius finis contingit multos eſſe fines inter medios: vt propter ſanitatem fit purgatio, & propter purgationem potio medicinalis. In tertia parte intendit talẽ cõcluſionem: Tres ſunt proprietates cauſarum. Prima, eiuſdem effectus ſunt plures cauſæ per ſe; non tamen in eodem genere cauſæ; vt es eſt cauſa per ſe materialis ſtatuæ, & ſtatuifica eſt cauſa per ſe efficiens ſtatuæ. Secũda, cauſæ ſunt ſibijnuicem cauſæ; vt laborare eſt cauſa efficiens ſanandi, & ſanitas cauſa laborationis. Tertia, contrariorum effectuum aliquãdo eſt eadem cauſa: & hoc ſucceſsiuè: ſicut eadem res, quæ quando eſt præſens, eſt cauſa alicuius, & q̃ eſt abſens, eſt cauſa effectus contrarij; vt gubernator nauis per ſui

A ſui præſentiam, eſt cauſa ſalutis ipſius nauis: & per ſui abſentiã eſt cã ſubmerſionis. In quarta parte ponit talem concluſionem: Omnes cauſæ per ſe ſunt reducibiles ad aliquẽ quatuor modorũ: vt literæ dicuntur cauſa materialis ſyllabarum: & elementa mixtorum: & partes reſpectu totius. Similiter præmiſſæ dicuntur cauſæ materiales reſpectu concluſionis, ex quo concluſio componitur ex terminis ſynonimis cum terminis præmiſſarum.

T. c. 22. & inde.

Modi autem cauſarum numero quidem ſunt multi; capitales autem, & hi minores, &c.

Modi cãrũ quot.

Istvd est ſecundũ capitulum, in quo determinat de B modis cauſarum: dicens, quòd omnes alij modi cauſarum ab his, qui dicti ſunt reducũtur ad quatuor modos prædictos. Pro cuius declaratione intendit quatuor diuiſiones cauſarum. Prima, cauſarum in eodem genere cauſæ quędam eſt prior: & quædam poſterior: vt artifex eſt cauſa prior ſanitatis: medicus poſterior, i. minus vniuerſalis. Secunda diuiſio; cauſarũ quædam ſunt per ſe: aliæ per accidens: vt ſtatuæ factor eſt cauſa per ſe ſtatuæ factæ: Polycletus vero cauſa per accidens: accidit enim artifici ſtatuarum, ꝙ ſit Polycletus: quia nõ facit ſtatuam inquantum polycletus, ſed inquantum ſtatuę factor. Et ſubdit quòd cauſarum per accidẽs quędam eſt propinquior cauſa per ſe: alia remotior: vt ſi ſtatuę C factor ſit albus, & muſicus: album & muſicum ſunt cauſæ per accidens ſtatuæ: quia nihil faciunt ad productionem ſtatuæ: licet coniungantur cauſæ ꝑ ſe: & muſicum, quod eſt minus cõmune, quàm album eſt cauſa ꝑ accidens propinquior ſtatuæ. Tertia diuiſio: cauſarum quædam cauſæ ſunt in actu: vt ædificãs eſt cauſa in actu: q; actualiter operatur. Alia in potentia: ſicut ædificator non operans actualiter eſt cauſa in potentia ædificandi. Et ſubdit, ꝙ ſimiles diuiſiones poſſunt fieri de effectu. Quarta diuiſio: cauſarũ quædam ſunt incomplexæ: vt polycletus, vel ſtatuificatř. Aliæ ſunt complexę: quia per orationem ſignificantur: vt polycletus ſtatuam faciens. Deinde ponit drīam inter cauſas actuales, & potentiales: quia cauſæ D actuales ſimul ſunt, & non ſunt cum ſuis effectibus; vt medicãs, & illud quod fit ſanum. Sed cauſæ in potentia non ſemper ſimul ſunt cum ſuis effectibus. Deinde ſoluit quãdam quæſtionem: quis enim poſſet quærere quis modus cauſarum ſit maximè quærendus in ſcientia. Reſpondet quòd maximè oportet quærere ſummã cauſam in qualibet ſcientia demonſtratiua: q̃ quidem cauſa eſt vltima in quæſtione & prima in eſſe: vt ſi quæratur quare ædificat ille: Reſpõdetur, quia eſt ædificator. Et ſi vlterius quæratur: quare eſt ædificator: Reſpondetur, quia habet artem ædificandi. Et ſic habetur prima cauſa, & ibi ſit ſtatus.

An ſit

E *An ſint tantum quatuor cauſæ.*

QVAERITVR ſecundo. Vtrum ſint tantũ quatuor cauſæ, ſcilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis. Arguitur primo quòd ſint plures; quia cauſa exemplaris eſt cauſa: & non aliqua illarum quatuor: igitur. Nec valet dicere quòd cauſa exemplaris, & efficiens ſunt idem: quia coincidunt: qa tunc etiam oporteret dicere, ꝙ forma efficiens, & finis non diſtinguuntur cum coincidant adinuicem. Secundo ſic quòd ſint pauciores: qa nec materia, nec forma, nec efficiens eſt cauſa, patet de materia: quia non eſt ens: cum nec ſit quid neq; quale, neq; quantum, de forma patet: quia ipſa eſt effectus; ergo non eſt cauſa: cum nihil ſit ef-
F fectus & cauſa: de efficiente patet: quia effectus poteſt eſſe ſine efficiente; ergo non eſt cauſa vel fruſtra poneretur. Tertio ſic arguitur: Forma & finis coincidunt in idem: efficiẽs enim eſt finis ſeu actionis. & forma eſt agens: quia formę eſt agere. Finis etiam eſt forma ipſius rei genitę: igitur. Quarto ſic: Illud quod non eſt: nullius eſt cauſa: ſed finis non eſt: igitur. Quod probatur: quia omnis cauſa eſt principium ex .5. metaph. ſed finis non eſt principium: cum habeat rationem vltimi: igitur. Quinto ſic arguitur: ſi finis eſſet cauſa: vel hoc eſſet ſecundum eſſe reale, vel intentionale: non ſecundum eſſe reale: quia vt ſic habet rationem effectus: nec ſecundum eſſe intentionale: quia habito ſine ceſſat motus: ſed G habito ſine ſecundum eſſe intentionale non ceſſat motus: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione ſicut in cæteris erunt tres articuli. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, quòd *Arti. 1.* cauſa in prima ſui diuiſione diuiditur in cauſam per ſe & cauſam per accidens. Vnde cau- *Lib. 1. d. 2. q. 1.* ſa per ſe: vt dicit Scotus eſt quę ſecundum propriam naturam: & nõ ſecundum aliquid ſibi accidens cauſat. Et ſiquis dicat, ſi iſta diffinitio eſſet bona ſequeretur, quòd ignis non eſſet cauſa per ſe reſpectu caliditatis quam cauſat in aqua: quia producit illam caliditatem per accidens: puta per caliditatem ſuam. Reſpondetur H quòd ignem producere caliditatem in aqua per accidens, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo per accidens, id eſt per aliquid quod eſt accidens: & ſic concedo. Aliomodo per accidens, id eſt per aliquid faciens cum eo vnum per accidens, id eſt non ſe habens ſicut determinatio & determinabile: & ſic negatur. Vnde eſt iſta per ſe, ignis eſt calidus: quia ignis, & calidum ſe habent ſicut determinatio, & determinabile. Sed cauſa per accidens ſecundum aliquid ſibi accidens cauſat, id eſt per aliquid quod facit vnum per accidens cum ea, id eſt non ſe habens ſicut determinatio, & determinabile: vt muſicus reſpectu ædificatoris, qui muſicus facit vnum per accidens cum domi-

A domificatore . Vnde iſta non ſe habent ſicut determinatio & de terminabile, domificator muſicus. Item cauſarum per ſe: quædam ſunt eſſentialiter ſubordinatæ: & quædam accidentaliter. Eſſentialiter ſubordinatæ ſunt, quarum ſecunda dependet a prima in cãndo: & ſunt alterius rationis: & ſimul neceſſario requiruntur ad cauſandum. Et per oppoſitum dicatur de cauſis accidentaliter ſubordinatis. Et ex iſta diffinitione habentur tres differentię inter cauſas eſſentialiter ſubordinatas & accidentaliter ſubordinatas.

Cauſarũ eſſentialiter, & ꝑ accidens ſubordinatarum diuiſio.

Prima: quia in cauſis eſſentialiter ſubordinatis ſecunda debet ſemper dependere a prima in cauſando, ſic quòd non poſſet cauſare ſine prima: ſed hoc non requiritur, in cauſis acci- B dentaliter ſubordinatis: licet poſſit aliquo aliomodo dependere: puta in eſſendo: vt filius dependet a patre in eſſendo; ſed non in cauſando. Secunda differentia, quòd cauſæ eſſentialiter ſubordinatę ſunt alterius, & alterius rationis. Et ſiquis dicat, pater & mater ſunt cauſæ eſſentialiter ſubordinatę: cum vna non poteſt ſupplere aliam; & tamen ſunt eiuſdem rationis: igitur. Dico quòd ſunt eiuſdem rationis ſecundum naturam: cum quælibet ſit homo; ſed non ſecundum potentiam cauſandi. Vnde probabiliter dico quòd potentia generatiua patris, & potentia generatiua matris ſunt alterius, & alterius rationis. Tertia differentia, quòd ſimul neceſſario requiruntur ad cauſandum.

Et ſiquis dicat deus & ignis ſunt cauſę eſſentialiter ſubordinatę; C & tamen deus poteſt agere & calefacere aquam ſine igne. Reſpondeo, quòd illa differentia eſt ſecundũ mentem philoſophorum. Vnde philoſophi imaginati ſunt, quòd cauſa prima non poteſt agere ſine cauſa ſecunda. Et in iſtis cauſis eſſentialiter ſubordinatis nunquam eſt proceſſus in infinitũ: licet bene in cauſis accidentaliter ſubordinatis, vt ibidem dicit Scotus.

SECVNDO ſciendum, ꝙ cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ ſunt duplices; quædam ſunt quarum poſterior habet virtutem ſuam cauſandi a priore: cuiuſmodi ſunt ſol, & pater in generatione hominis, quæ habent virtutem ſuam cauſandi a deo. Alię ſunt cauſæ quarum poſterior non habet virtutem ſuam D a priore; tamen non poteſt age re ſine priore: vt pater & mater. Mater enim eſt cauſa poſterior; & pater eſt cauſa prior; & ſunt eſſentialiter ſubordinatæ; & mater non habet ſuam virtutem a patre; & tamen non poteſt agere ſine patre; & hoc vult habere Scotus in quotlibeto quæſtione. 15. Et forte ſic poteſt dici de intellectu, & obiecto reſpectu cognitionis, quam cauſant. Nam videntur eſſe eſſentialiter ſubordinatæ: & obiectum eſt cauſa poſterior: & non habet virtutem ſuam a priore puta ab intellectu: tamen non poteſt cauſare illam cognitionem ſine cauſa priore. Supponitur vlterius quòd cauſarum efficientium: quædam eſt principalis: quædam minus principa-

E lis. Principalis eſt illa, virtute cuius alia cauſat agit, vel quæ per ſectiori modo agit in effectum. Exemplum primi: vt deus reſpectu omnium cauſarum inferiorum. Exemplum ſecundi: vt intellectus diceret eſſe cauſa principalis reſpectu obiecti in cauſatione intellectionis. Sed cauſa minus principalis eſt illa, quæ agit virtute alterius, vel quæ minus principaliter concurrit ad productionem effectus: & talis propriè diſtinctio inuenitur inter cauſas eſſentialiter ſubordinatas. Supponitur vlterius, ꝙ quando dicitur, quòd cauſa minus principalis agit in virtute cauſæ principalis: non eſt intelligendum, quòd cauſa principalis cauſet aliquid in cauſa minus principali: ſed eſt intelligendum, quòd talis eſt ordo,

Sc.q.7.et 8.quodl.

F ſine actualis coniunctio talium cauſarum actiuarum, ex quibus ſic coniunctis ex ſuis proprijs actionibus præſuppoſitis, ſequitur effectus: & hoc videtur habere Scotus libr. 2. diſtinct. 3. q. de cognitione Angelorum. Et aduerte, quandocunque duæ cauſæ ſubordinatæ concurrunt ad producendum vnum effectū: quarum vna eſt indeterminata ad multos effectus, & quaſi illimitata, & altera quaſi ſecundum vltimum ſuæ virtutis determinata: illa quæ eſt illimitatior, & vniuerſalior videtur eſſe perfectior, & principalior: cuiuſmodi ſunt intellectus, qui eſt illimitatus ad multas intellectiones: & obiectum quod eſt quaſi determinatum ad vnam intellectionem.

Sco.li.2. d.3.q.de cogni. ange.

Tertio ſciendum, quòd adhuc incidunt aliquæ difficultates. Prima, vtrum cauſæ, quæ ad vnum effectum concurrunt: concurrant ex æquo, vel non. Reſpondetur, quòd cauſarum concurrentium ad vnum effectum: quædam concurrunt ex æquo: quarum ratio vnius non dependet ab alia: & ſunt eiuſdem rationis: vt duo homines trahentes nauem: quædam vero concurrunt non ex æquo, ſed habent ordinem eſſentialem: & iſtæ ſunt duplices. Quædam ſunt quarum ſuperior mouet inferiorem: & tunc inferior habet à ſuperiore virtutem illam, qua mouet: vt patet de manu, & baculo: qui quidem baculus recipit à manu motionem, ſine qua non moueret pilam. Aliæ ſunt quarum ſuperior, non mouet inferiorem, G

Cāa quę cōcurrũt ad eundē effectum.

Sco.li.1. diſt.3.in ſol.q. de cognitione genita

nec dat ſibi virtutem, qua mouet: ſed ſuperior de ſe habet virtutem perfectiorem agendi: & inferior habet imperfectiorem virtutem agendi: nec tamen illam recipit à ſuperiore: vt pater & mater dicuntur iſto modo cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ: & pater eſt cauſa ſuperior, ſeu principalior, & mater minus principalis: & tamen mater non habet ſuam virtutem cauſandi à patre: pater etiam licet ſit cauſa ſuperior: non tamen poteſt cauſare ſine matre. Secunda difficultas: Vtrum cauſa exemplaris, ſit cauſa diſtincta ab alijs cauſis. Pro ſolutione ſupponitur, quòd cauſa exemplaris non eſt aliud, quàm cauſa efficiens agens ſecundum intellectum, & voluntatem: ideo nō diſtin- H

A ſtinguitur contra cauſam efficiẽtẽ:nec facit aliud genus cauſæ. Et hoc vult habere Scot. lib. I. diſtinct.2. Tertia difficultas: Vtrum cauſæ ad cauſatum ſit aliqua neceſſaria connexio. Reſpondet Scot. diſt.8.primi.q.4. in fine,quòd nulla eſt connexio cauſati, & cauſæ ſimpliciter neceſſaria,nec aliqua cauſa ſecunda cauſat neceſſario ſimpliciter, ſed ſolum ſecũdum quid. Vnde licet multæ cauſæ quantum eſt de ſe non poſsint non cauſare: tamen abſolutè poſſunt nõ cauſare, vt licet ignis quantum eſt de ſe non poſsit non comburere appoſito combuſtibili:tamen ſimpliciter poteſt non comburere. Et ex iſto ſequitur, quòd licet aliquæ cauſæ neceſſario ſecundum quid cauſent: tamen nulla neceſſario ſimpliciter cauſat. Ex quo ſequitur, quòd quælibet cauſa ſecunda contingenter cauſat:quia non aliter cauſat cauſa ſecunda quàm prima: ſed cauſa prima quicquid ad extra cauſat, merè contingenter cauſat; igitur & ſecunda.

q.1.quantum ad primum art.

F

QVARTO ſciendum,quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima; vtrum cauſæ coincidant adinuicem. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ cauſas coincidere adinuicem poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ſit vna, & eadem ratio cauſandi omniũ cauſarum: & ſic cauſæ nunquam coincidũt adinuicem: cum ſit alia ratio cauſandi cauſæ efficientis, alia cauſæ formalis, & ſic de alijs. Aliomodo, quòd aliquid idem poſsit denominari cã efficiens, formalis, & finalis: & ſic dico, quòd bene coincidunt: vt anima poteſt eſſe cauſa formalis: quia informat corpus, & cauſa efficiens, cum multas operationes producat. Sed quæreret aliquis: vtrum materia, & efficiens iſto modo coincidant. Reſpondeo breuiter, quòd materia propriè dicta, & efficiens non coincidunt quantum ad aliquam actionem phyſicalem; licet bene poſsint coincidere quantum ad aliquam intentionalem. Nam cum materia ſit vere ens,poteſt partialiter cauſare ſuam intellectionem: immo omne ens reale partialiter poteſt cauſare ſuam intellectionem. Secunda difficultas: quomodo intelligitur quòd mu ſica,aſtrologia perſpectiua,ſunt ſcientiæ mediæ inter phyſicam & mathematicam. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd communiter ſolẽt aſsignari tres ſciẽtiæ mediæ totales communiter vſitatæ inter phyſicam & mathematicam,non reducibiles ad ſeinuicem ſcilicet aſtrologia,per ſpectiua, & muſica. Et dicitur notanter totales: propter ſcientias partiales:cũ plures ſint ſcientiæ partiales mediæ inter phyſicam & mathematicam. Dr notanter communiter vſitatę:qa ſicut ponitur vna ſcientia media de ſono:ſic poſſet poni vna de odoratu. Dicitur notanter,non reducibiles ad inuicem:quia bene poſſunt eſſe plures reducibiles ad inuicem:puta quãdo ſubiectum vnius cõtinetur ſub ſubiecto alteri⁹. Supponit ſecũdo ꝙ tales ſciẽtiæ iõ dicunt mediæ qa ſubiecta attributionis illarũ ſciẽtiarũ habẽt aliqd de philoſophia naturali, & aliqd de mathematica. Vñ ſubiectũ attributionis

An cãæ adinuicẽ coĩcidãt.

G

Muſica, Aſtrologia,et perſpectiua, quo medi ũter Phyſicã, & Mathematicam.

E tionis ſcientiæ muſicæ, quod eſt numerus ſonorus, conſtituitur ex mathematico ſcilicet numero: & phyſico ſcilicet ſonoro. ſimiliter ſubiectum perſpectiuæ quod eſt linea viſualis. Tertia difficultas: quomodo intelligitur ꝙ materia, & forma dr̄ relatiuè adinuicem: cū ſint partes ſubſtantiæ, quæ non videnť eſſe relatiua. Reſpondetur breuiter, ꝙ dicuntur relatiua quodammodo ſm̄ dici: quia habēt ſibi annexas relationes aptitudinales, quaſi oppoſitas adinuicē, ſ. in formatiuitatem, ſicut formas & informabilitatem, ſicut materia. Quarta difficultas: quomodo intelligitur vnum commune dictū, quod eſt, quicquid eſt cauſa cauſę, eſt cauſa cauſati. R ñdet ꝙ eſt vera tanq̄ remotum quo: ſed non tanq̄ immediatum quo: F quod forte nihil aliud eſt dicere, niſi quòd quicquid eſt cauſa cauſæ: eſt ſupple cauſa remota cauſati illius cauſæ. Et hæc de primo articu. Quantum ad ſecundum,

Materia & forma quō referūtur ad inuicem.

Artic. 2.

DVBITATVR primo. Vtrum eiuſdem effectus poſsint eſſe plures cauſæ per ſe. Pro cuius ſolutione ponuntur quædam diſtinctiones. Prima, duplices ſunt cauſæ per ſe: quædam ſunt eiuſdem generis: aliæ vero diuerſorum generum: vt forma, & efficiens: Secunda diſtinctio: duplices ſunt cauſæ per ſe eiuſdē generis: quædam ſunt ſubordinatæ: quarum vna agit in virtute alterius, vt ſol & homo aliæ non ſunt ſubordinatæ: vt duo homines trahentes nauem. Tertia diſtinctio: cauſæ nō ſubordinatæ ſunt duplices: quædā ſunt totales: quibus poſitis omni alio ſecluſo, in eodem genere G & in eodem ordine producitur effectus: aliæ ſunt partiales, quæ cum alijs, vel alia eiuſdem generis, & rationis producunt effectum. Ex his dicitur primo, quòd eiuſdem effectus ſunt plures cauſæ per ſe totales in diſtinctis generibus cauſarum: ſicut patet de materia & forma reſpectu totius. Secundo dicitur, quòd eiuſdem effectus ſunt plures cauſæ per ſe totales in eodem genere cauſæ: dum tamen illæ ſint ſubordinatæ: vt ſol, & homo generant hominem. Tertio dicitur, quòd eiuſdem effectus ſunt plures cauſæ per ſe partiales non ſubordinatæ, & in eodem genere cauſæ, vt plures homines trahentes nauem. Quarto dicitur, quòd eiuſdem effectus non ſunt plures cauſæ totales, & non ſubordinatæ, & H in eodem genere cauſæ: patet per implicationem contradictionis: quia ſi vna illarum ſit cauſa totalis: ergo ipſa ſe ſola cauſat effectum. Item ſequeretur, quòd aliquis effectus dependeret eſſentialiter ab aliqua cauſa totali: qua circunſcripta per poſsibile, vel impoſsibile non minus eſſet effectus, quàm ab alia cauſa totali, & hoc eſt impoſsibile: igitur. Nam ſi, c, dependeat ab a, tanquam a cauſa totali, & etiam a, b, tanquam a cauſa totali: ergo circunſcripta illa cauſa, quæ eſt a, ab illa quæ eſt b; adhuc c, habebit eſſe ab illa, quæ eſt b. Impoſsibilitas conſequentis patet: quia non videtur poſsibile quòd aliquid dependeat eſſentialiter ab aliquo & poſſit eſſe ſine illo. Dicunt tamen

Eiuſdem effectꝰ an ſint plures cāæ per ſe.

Sco. in 1. d. 2. q. 3. via. 4.

men

A men aliqui oppoſitum; puta vnius, & eiuſdem effectus poſſunt eſſe plures cauſæ totales non ſubordinatæ in eodem genere cauſæ; & hoc probant aliquibus rationibus. Prima; duę depēdentiæ ad duas cauſas totales poſſunt eſſe in eodē ſubiecto: igr̄ idem effectus poterit dependere à duabus cauſis totalibus. Añs patet: quia quandocũque ſunt aliqua duo accidentia nata recipi in eodem ſubiecto, & non habent inter ſe formalē repugnantiam, poſſunt recipi ſimul in eodē ſubiecto; ſed iſtæ dependentiæ ſunt huiuſmodi: igitur. Scđo ſic: poſſunt eſſe duæ cauſæ actiuę æquales, & æqualiter approximatę, totales. vt duo ignes comburentes ſtupas, & quilibet eſt cauſa totalis, quia quolibet poſito non minus cau-B ſaretur ille effectus. Tertio ſic: alicuius effectus pōt eſſe duæ cauſæ totales finales: vt ſi quis velit ire ad matutinas propter deum: ita quòd iret, ſi nihil aliud ſperaret, poteſt etiam ire ad matutinas propter pecunias: ita quòd iret, quamuis nihil aliud ſperaret, & tunc illius ambulationis erunt duæ cauſæ totales finales. Sed quia iſtæ rationes non concludunt: ideo reſpōdetur ad primam dicēdo, quòd tales dependentiæ ſi eſſent, eſſent eiuſdem rationis, tamen adhuc habent repugnantiam adinuicem ad eſſe ſimul: poteſt etiam dici, quòd nulla eiuſdem ſpeciei habent repugnantiā cōtrarietatis: tamen bene repugnant ad hoc, quòd eſt ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Ad ſecundam dicitur: quòd illa combuſtio nō eodem modo cauſandi cauſatur ab illis duobus ignibus, ſicut ab vno tantum; ideo quilibet ſeorſim non eſſet cauſa totalis illius combuſtionis: eo modo quo cauſaretur ab illis duobus ſimul. Et iſto modo ſoluit Scot. libr. 4. diſtinct. 10. vbi ſoluit rationes ſuas, quòd idem corpus non poſſit eſſe ſimul in diuerſis locis. Et ſimiliter dicatur ad tertiam. C *Sco. li. 4. d. 10. q. 2. in ſol. ar.*

Dvbitatvr ſecundo. Vtrum ſit ponenda aliqua cauſa finalis. Et videtur quòd nō; quia illud non eſſet, niſi illud propter quod agens agit; ſed illud propter quod agens agit, vt plurimum nihil eſt; vt domificator facit domum propter pecunias lucrandas; quas poſſibile eſt non eſſe, quamdiu edificat domum. Item effectus debet dependere a ſuis cauſis; ſed ille effectus, puta domus non dependet a cauſa finalis: quia quandiu domus ſit, forſan nondum ſunt illę pecuniæ. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro ſolutione ſupponitur, quòd aliud eſt loqui de fine, & cauſa finali. Vnde finis eſt propter quem agens agit: & eſt duplex, ſcilicet gratia cuius, ſeu primaria intētione, qui dicitur à Commentatore finis rei operatæ: & eſt ille propter quem amatum, amore amicitiæ agens producit aliquid. Alius eſt finis quo ſeu ſecundaria intentione, ſiue finis generationis: & eſt ille propter quem amatum amore concupiſcentiæ agens, aliquid facit. Vnde finis dicitur primaria intentione: quia primo intenditur ab agente, & amatur propter ſe: & ille finis dicitur finis ſecundaria intentio- *An detur cā finalis.* D *Burid. 2. phy ſic. q. 7.*

B ne, qui non primo intenditur: ſed ſolum intenditur propter aliud: & iſte finis reſpectu finis primario intenti dicitur effectus cauſæ finalis: & in ordine ad ea, quæ fiunt ab agente propter ipſum amatum & deſideratum dicitur cauſa finalis: vt homo dicitur finis gratia cuius domus: ſed domus dicitur finis illorum præcedentium domum, quæ agens præponit & pparat, vt inde fiat domus. Sed cauſa finalis eſt, q̃ mouet efficiens ſeu agens ad aliquid efficiendum. Vnde dicitur ꝙ cauſa finalis non cauſat: niſi quia metaphorice mouet ipſum efficiens ad aliquid efficiendum; nec alio modo dependet ab ipſo eſſentialiter entitas finiti ſeu effectus vt a priori: Nihil
F enim dicitur cauſa per ſe; niſi vt ab ipſo tanquam a priore eſſentialiter dependeat cauſatum. Vnde motio metaphorica eſt motio intentionaliter, quæ non eſt motio phyſica: & talis motio intentionalis non eſt aliud, q̃ cauſatio noticię in agente; ita ꝙ cauſam finalem mouere efficiẽs metaphorice nõ eſt aliud, quàm cauſare partialiter noticiam ſuam in intellectu efficientis; Vel vt dicunt aliqui, non eſt aliud quàm ipſum amari & deſiderari ab efficiente, propter qđ amatum & deſideratũ efficiens agit. Et ex iſto poteſt ſequi, quòd ad hoc quòd aliquid ſit cauſa finalis, non oportet quòd habeat verum eſſe: ſed quòd ſolum habeat eſſe intẽtionale, ſeu cognitum. Et ſi dicatur: illud quod dicitur cauſa finalis vt plurimum non eſt: ergo non mouebit efficiens, Dico ꝙ licet forte illud non ſit in ſe: tamen ſpecies intelligibilis eius eſt, quæ mouet partialiter intellectum ad noticiam illius. Et ex iſto ſequitur, ꝙ effectus non dicitur dependere a cauſa finali: niſi ꝓ quanto dependet ab efficiente, quòd aliqualiter depẽdet a cauſa finali. Et ex iſto iterum ſequitur, ꝙ nõ oportet effectum ſemper immediate depẽdere a quailibet cauſa: ſed ſufficit ꝙ immediate vel mediate. Et ex iſto ſequitur ꝙ cauſa finalis eſt prima in cauſando. Et ſi quis dicat, cauſatio cauſæ finalis debet eſſe realis: ergo óportet quòd vere exiſtat. Reſpondeo ꝙ cauſationem cauſæ finalis eſſe realem, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ cauſa finalis realiter & immediate attingat effectum: & ſic non eſt intelligendum. Alio modo: quia mouet efficiens qđ vere producit effectum: & ſic eſt intelligendum. Et per iſta faciliter poſſunt ſolui rationes ante oppoſitum. H

Sco. li. 1. d. 2. ĩ ſol. 1. quæſt. An poſita cauſa ponatur effect⁹, et econtra.

Dvbitatvr tertio. Vtrum cauſa in actu & effectus in actu ſimul ſint & non ſint. Et videtur quòd non: quia domificans eſt cauſa in actu: & tamen non ſimul eſt cum ſuo effectu, puta domo: quia quãdo domificans domificat nõ adhuc eſt domus. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd talis differentia poſita in textu inter cauſam in actu & cauſam in potentia: non debet intelligi de cauſa & effectu pro rationibus ſeu pro per ſe ſignificatis: quia tũc illa differentia non valeret: cũ ẽt cauſa & effectus in potentia pro relationibus ſimul ſint &

A ſint & non ſint: cũ relatiua ſint ſimul natura: Intelligitur ergo de cauſa & effectu pro denominato, ita ꝙ ſit ſenſus: ſi aliquid dicatur cauſa in actu, tunc ſuus effectus eſt vel fit: vt ſi medicans eſt, aliquid ſani fit: Et ſi aliquid ſani fit, medicans eſt: & ſi medicans non eſt, nihil ſani fit. Etiam ſi domificans eſt, domus eſt vel fit: & ſi domus fit, domificans eſt: ſed non oportet quòd ſi domificator ſit, quòd domus ſit vel fiat. Et ex iſto ſequitur quòd non ſemper oportet, quòd ſi cauſa in actu ſit, ꝙ effectus ſit: ſed ſufficit quòd ſit vel fiat: ideo non oportet ꝙ ſi domificans eſt, quod domus ſit: ſed ſufficit ꝙ domus ſit vel fiat: & econtra: & per hoc ſoluitur argumentum ante oppoſitum. Sed reſtat vna alia dubitatio vtrum ſit ponendus circulus in B cauſis. Et videtur quod ſic: quia actus ſunt cauſa habitus: & habitus eſt cauſa actus: igitur. Reſpondetur ꝙ in cauſis æquiuocis partialibus bene poteſt poni circulus: ſed non in cauſis totalib⁹ & æquiuocis. Et ex iſto ſequitur ꝙ duo diſtincta ſpecie ſunt ſibiinuicem cauſæ: vt actus eſt cauſa habit⁹ & ecõtra. Alia dubitatio, vtrũ prima cauſa plus influat in effectũ: quàm ſecunda. Reſpondetur ꝙ ſic, propter hoc quòd eſt alia virtus cauſandi in prima cauſa, quàm in ſecũda. Et hæc de ſecũdo art. Quantum ad tertium ſit.

An ponatur circulus ĩ cauſis.

Sco. li. 1. d. 17. q. 1. ad argumẽ. facta cõtra tertiam opi. & di. 12. q. 2. alias 3. in ſolu. ult. arg.

Art. 3. ¶ CONCLVSIO reſponſalis: tantum ſunt quatuor genera cauſarum: ſcilicet materialis, formalis, efficiens, finalis: ad iſtum ſenſum quòd ſunt tantum quatuor modi cauſandi generales, ad quos reducuntur C omnes alij modi cauſandi: ideo licet multæ formæ differant genere: non tamen in modo cauſandi ſeu principiãdi: & hæc cõcluſio relinquitur probata ex dictis. Ad rationes ante oppoſitum: Ad primam patet ſolutio. Ad ſecundã patuit qualiter materia non eſt non ens. Etiam nõ eſt inconueniens quòd idem ſit cauſa & effectus reſpectu diuerſorum: nec eſt inconueniẽs cauſas coincidere adinuicẽ ad ſenſum in primo artic. datum; & per hoc ſoluitur tertia ratio. Ad quartam & quintam patet ſolutio in ſecundo articulo, vbi oſtenditur qualiter cauſat cauſa finalis.

DICITVR autẽ fortuna & caſus cauſarum: & multa eſſe & fieri propter fortunam & propter caſum; quo igitur modo in his cauſis eſt fortuna, & vtrum idem ſint fortuna & caſus aut altera; & omnino quid fortuna & caſus conſiderandum eſt &c. D

T. cõ. 39. & inde.

ISTE EST quartus tractatus, in quo philoſophus determinat de cauſis per accidẽs: ſcilicet de fortuna & caſu. Et diuiditur in quatuor capitula. Primum eſt de opinionibus antiquorum circa caſum & fortunam. Et intendit tres concluſiones. Prima: ad phyſicum ſpectat determinare de caſu & fortuna: quia ad phyſicum ſpectat determinare de cauſis: ſed caſus & fortuna ſunt de numero cauſarum: igitur. Et dicit quòd de caſu & fortuna fuerunt tres

De caſu & fortuna.

E opiniones antiquorum. Prima fuit quorundam negantium caſum & fortunam propter duas rationes. Prima, nihil quod ſit a cauſa determinata, ſit a caſu, vel a fortuna: qa ſi caſus & fortuna eſſent cauſa, eſſent cauſæ indeterminatę; ſed omne quòd fit, ſit a cauſa determinata; igitur &c. Minor patet inductiuè; nam ponatur ꝙ aliquis vadens ad forum, non intendat inuenire debitorē: ſed aliquid emere; ſi ipſe eū inueniat, tunc eius quod eſt inuenire debitorem in foro, eſt certa cauſa: ſcilicet itio ad forum cauſa aliquid emendi, & ſic de aliis. Secunda ratio eſt: quia ſi aliquid fieret a caſu vel a fortuna: priores philoſophi determinaſſent de caſu & fortuna: quod tamen non fecerunt: igitur. Ad primam di-
F cit philoſophus ꝙ licet effectus reducatur ad aliquam cauſam determinat. tamen propter hoc non eſt negandum quin aliqua fiant a caſu & fortuna. Ad ſecundam, negat conſequentiam ponendo talem concluſionem: antiqui dēbaut determinare de caſu, & fortuna: probat duabus rationibus: quia vel poſuerunt caſum aut fortunā eſſe, aut non: ſi ſic, habetur intentum: ſi non, tunc debebant improbare opiniones ponentium caſum & fortunam: & ſic debebāt determinare de caſu & fortuna. Secunda ratio, quia aliqui eorum vſi ſunt fortuna & caſu: Empedocles enim dicebat aerem eſſe ſurſum a caſu, & hoc accidebat in creatione mundi; dum ſegregabantur elementa propter litem. Secunda opinio fuit aliorum ponentium caſum, & fortunā eſſe cauſam cœli & omnium aliorum corporum cœleſtium. Dicebant. n. curſum ſtellarum & motus cœleſtes eſſe a caſu & fortuna: tamen non dicebant hæc inferiora vt animalia & planatas eſſe a caſu & fortuna: ſed ab intellectu vel natura; quia tunc quodlibet fieret in differētēr ex quolibet, qđ eſt falſum. Nā ex ſemine oliuæ fit oliua & nō hō; ex ſemine hoīs fit hō & non oliua. Contra hāc opinionem ponit philoſophus tertiā concluſionē q̃ eſt hæc. Caſus & fortuna nō ſunt cauſa cęli nec corporū cęleſtiū. ꝓbat duabus rōnibus. Prima, inconuenięs eſt corpora indigniora habere cauſam determinatā: corpora vero nobiliora nō hr̄e: ergo cū antiqui ponebant corpora inferiora non eſſe a caſu & fortuna: non dēbāt ponere corpora cœleſtia eſſe a caſu vel fortuna. Secunda rō: in cœlo nihil videmus fieri a caſu: ſed videmus oīa ſuis temporibus euenire; ſed in iſtis inferiorib⁹ multa videmus fieri a caſu. Tertia opinio fuit aliquorum dicentiū, ꝙ fortuna & caſus ſunt q̃dā immanifeſta intellectui humano, quaſi vt ſint quoddam diuinum numen: in cuius poteſtate ſit, nos facere miſeros, vel felices. Et hanc opinionem non improbat philoſophus propter duo ſecundū Commentatorem. Primo; quia eſt penitus irrōnabilis: innititur enim poeſi & fictioni. Secundo: quia eius falſitas apparebit ſatis in capitulo ſequenti, vbi oſtenditur quid ſit caſus, & fortuna. Finaliter tangit philoſophus determinanda in ſequentibus capitulis:

G

H

Com. 47

A pitulis: dicens quòd conſiderandum eſt, quid ſit vtrumq;, ſcilicet caſus, & fortuna: & an ſint idem, vel non: & quomodo indeterminatas cauſas reducuntur.

T.cō.48. & inde.

PRIMVM quidem igitur quoniam videmus alia quidem ſemper ſimiliter fieri: alia autem ſicut frequenter: manifeſtum eſt, quòd neutrum horum cauſa, fortuna dicitur &c.

Fortuna quid, & quotup.

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus inueſtigat diffinitionem fortunæ: diuiditur in tres partes. In prima ponit tres concluſiones, & quattuor diuiſiones. Prima diuiſio: eorum, quæ fiunt, quædam fiunt ſemper, quædam frequenter, & quædam extra ſemper, & frequenter. Secunda di B uiſio: eorum, quæ fiunt, quædam fiunt propter aliquid ſeu propter finem: alia non fiunt propter finem. Tertia diuiſio: eorum, quæ fiunt propter aliquid ſiue propter finem, quædam fiunt a propoſito, & quædam a natura. Quarta diuiſio: cauſarum quædam ſunt cauſæ per ſe, & quædam per accidens: vt domificator eſt cauſa per ſe domus: & album eſt cauſa per accidens. Et ponit talem differentiam inter cauſas per ſe, & per accidens: quia cauſæ per ſe ſunt finitę: ſed per accidens infinitæ: infinita enim vni contingunt. Prima concluſio: caſus, & fortuna ſunt aliquid: quia ſunt cauſæ eorum, quæ fiunt extra ſemper, & frequenter, quod probat dupliciter. Primo ſic: quia caſus, & fortuna non ſunt cauſæ eorum, quæ fiunt ſemper, nec eorum quæ fiunt frequenter: ergo ſunt cauſæ eorum, quæ fiunt extra ſemper, & frequenter. C Secundo ſic, quia omnes dicunt illa, quæ fiunt extra ſemper, & frequenter fieri a caſu, & fortuna: igitur. Secunda concluſio: caſus, & fortuna ſunt in illis quæ fiunt raro: ſicut reportatio pecuniæ de foro a debitore, quē quis non fuerit opinatus reperire, ſit raro: ergo caſus, & fortuna ſunt in his, quæ raro accidunt. Tertia concluſio fortuna eſt in his, quæ fiūt ſm propoſitum: & non in his, quę fiūt a natura: q̄a omnis illa cauſa, quæ non eſt de numero cauſarum naturaliter agentium, eſt cauſa ſecundum propoſitum: ſed fortuna eſt huiuſmodi: igitur. In ſecunda parte ponit aliquas proprietates ipſius fortunę: quarum prima eſt: fortuna eſt infinita: hoc eſt indeterminata: quia cauſa, a qua D prouenit effectus fortuitus, eſt indeterminata, eo quòd multis modis variari poteſt. Secūda proprietas, fortuna eſt quodammodo īmanifeſta: quia illud in agibilibus poteſt dici immanifeſtum, quod ratione practica apprehendi non poteſt: ſed fortuna eſt huiuſmodi: igitur. Nō eſt tamen intelligendum, ꝙ ipſa ſit ſimpliciter ignota: ſed ſic eſt ignota, ꝙ ignoramus quis effectus ab ea contingenter producatur. Remouet deinde vnum dubium: quis enim poſſet quærere, de quibus cauſis per accidens ſit fortuna. Pro cuius ſolutione dicit, ꝙ duplices ſunt cauſæ per accidens: quædā ſunt quæ nihil operātur ad eſſe effectus, ſicut depilatio capitis eſt cauſa per accidens ſanitatis, tū

B illa non facit manifeſte ad ſanitatem. Aliæ ſunt cauſæ per accidens, quæ aliquid operantur ad eſſe effectus: ſicut calefactio per ſolem, & frigefactio per ventũ, ſunt cauſæ per accidens ſanitatis: & tamen aliquid poſſunt facere ad ſanitatem cauſando aliquam alterationem. Tunc reſpõdet Philoſophus, quòd fortuna eſt de cauſis per accidens, quæ aliquid operantur ad eſſe effectus, qua ſcilicet remota non plus ſequeretur effectus. In tertia parte ponit diuiſionem fortunæ: dicens, quòd fortuna diuiditur in bonam, & malam. Bona fortuna dicitur, qua aliquod bonum euenit, præter intentionem. Sed mala fortuna dicitur, quando aliquod malũ euenit præter intentionem. Diuiditur etiam fortuna: quia quædã dicitur eufortunium: quædam
F vero diſfortunium. Eufortuniũ eſt quando aliquod magnũ bonum euenit præter intẽtum: ſed diſfortunium dicitur quando malum euenit præter intentum. Et dicit, quòd non ſolum quando magnum bonum, vel magnũ malum euenit, dicitur eufortunium, vel diſfortuniũ: ſed quando euenit aliquid, quod eſt prope magnum bonum, vel magnũ malum: quia intellectus accipit illud, quod eſt propinquius ad habendum, tãquàm ſi eſſet iam habitum. Quod enim parum diſtat, nihil diſtare videtur.

T. cõ. 55. & ind. DIFFERVNT autem caſus, & fortuna: quoniam caſus in amplius eſt: quod enim eſt a fortuna, eſt a caſu: hic autem non omnis a fortuna eſt &c.

G ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus oſtendit differentiam inter caſum, & fortunam: & diuiditur in duas partes. In prima ponit differentiam inter caſum communiter dictum, & fortunam: dicens quòd caſus differt a fortuna, eo quòd caſus eſt in plus, quàm fortuna; quia quicquid fit a fortuna, fit a caſu: ſed non e contra: differentia patet, quia fortuna fit ſolum in his, quæ fiunt ſecundum propoſitum: ſed caſus non ſolum fit in his, quæ fiunt ſecundum propoſitum; igitur. Maiorem probat: quia fortuna fit ſolum in his, in quibus accidit bene, vel male agere: ſed hoc ſolum fit in his, quæ fiunt a propoſito. igitur. Ex quibus infert quatuor corollaria. Primũ quibuſcunque non conuenit operari a propoſito in his nihil fit a fortuna. Secũdum corollarium, nec inanimatum, nec beſtia, nec infans aliquid faciũt a fortuna. Tertiũ corollarium: in his, quæ propoſitum non habent, nõ eſt fortuna, niſi ſecundum ſimilitudinem: quemadmodum dicebat Protarcus philoſophus lapides eſſe bene fortunatos, ex quibus fiunt aræ, ſiue altaria: cum illis fiat reuerentia, & lapides ante altare poſitos valde infortunatos: ex quo pedibus conculcantur. Quartum corollarium, illa, quæ propoſitum non habent, bene poſſunt pati a fortuna: quia circa ipſa fit aliquid a fortuna. Minorem probat, ſcilicet, quòd caſus non ſolum fit in habentibus propoſitum. Et hoc tribus ſignis. Primum, ſi equus veniat de campis, & ſaluetur a lupis: hoc fit a caſu, quia non ve-

Diſcrimẽ inter caſum, & fortunã.

H

nie-

A niebat cauſa ſaluandi: & tamen non habet propoſitum : igitur.

Secundum ſignum, ſi tripoda cadens deorſum fiat alia ſedes, tunc fit a caſu : & tamen non habet propoſitum; igitur.

Tertium ſignum, quia caſus fit in his, quę fiunt fruſtra : ſed quæ fiunt fruſtra, fiunt tam in his, quæ fiunt ſecundum propoſitum, quàm in his, quæ fiunt ſine propoſito. Et dicit, quòd fruſtra eſt, quod fit propter aliquē natum aſſequi, & tamen non aſſequitur : vt ſi quis ambulet cauſa ſanitatis, & non ſanetur : dicitur fruſtra ambulare.

In ſecunda parte ponit vnam differentiam inter fortunam, & caſum proprie dictum: quia caſus proprie dictus fit ſolum in agentibus ſecundum naturam : ſed fortuna fit in agentibus ſecundum propoſitum.

B

T. cō. 65. & inde. SED modorum cauſarum, in quibus eſt vnum principium motus vterque ipſorum eſt.

Caſus, & fortuna ad quod genus reducitur. ISTVD eſt quartum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus oſtendit ad quod genus reducuntur caſus, & fortuna. Et ponit tres concluſiones. Prima, caſus, & fortuna ſunt cauſæ agentes. Quod probat : quia caſus eſt ipſa natura : & fortuna eſt ipſe intellectus : ſed natura, & intellectus ſunt cauſæ agentes : igitur caſus, & fortuna ſunt cauſæ agentes. Et ex iſto textu eliciunt aliqui, ꝙ natura dicitur de principio actiuo: ſed hoc nihil valet, quia non negatur, quin natura ſit principium : ſed dicitur, quòd naturæ accidit eſſe principium actiuū, ſecundum quod per ipſam mobile naturaliter mouetur. C

Secunda concluſio, caſus, & fortuna ſunt cauſæ poſteriores intellectu, & natura: quia omnis cauſa per accidens eſt poſterior cauſa per ſe : ſed caſus, & fortuna ſunt cauſæ per accidens : intellectus vero, & natura ſunt per ſe : igitur. Et ſi dicatur, caſus, & fortuna ſunt intellectus, & natura; cum ad naturam, & intellectum reducantur : modo idem non eſt poſterius ſeipſo. Reſpondetur, quòd licet ſint idem; tamen hoc non eſt reſpectu eiuſdem effectus: quia reſpectu effectus intenti dicitur natura: ſed reſpectu alterius effectus non intenti dicitur caſus. Tertia concluſio, caſus, & fortuna non ſunt cauſæ per ſe cæli : quia caſus, & fortuna ſunt poſteriores intellectu, & natura : & iſta ſunt poſteriora cælo : ergo caſus, & fortuna non ſunt cauſa cæli. D

QVAE autem ſint cauſæ, & quòd tot ſint numero, quot dicimus manifeſtum eſt, tot enim ſecundum numerum propter quid comprehendit &c. *T. cō. 69. & inde.*

ISTE eſt quintus tractatus, qui cōtinet vnicum capitulum, quod diuiditur in tres partes. In prima, ponit talem concluſionem : ad phyſicum pertinet conſiderare de quatuor generibus cauſarum: & per eas habet demonſtrare. Et ſubdit, ꝙ quatuor ſunt genera cauſarū, quod probat: quia illa ſunt cauſæ rerū naturalium, per quas reſpondetur ad quæſtionem factam per pro- *Gene. cauſarum quot & an ad phyſicum ſpectent.*

B propter quid de rebus natura-libus:ſed illa quatuor, ſcilicet materia,forma,efficiens,& finalis,ſunt huiuſmodi:igitur. Minorem probat exemplariter: vt ſi quæratur propter quid linea eſt recta,vel circularis. Reſpondetur per cauſam formalem:puta, quia eſt longitudo ſine latitudine &c. & capitur ibi cauſa formalis large. Exemplum per cauſam efficientem,vt ſi quæratur, quare iſti certant. Reſpõdetur, quia irati ſunt. Exemplum,per cauſam finalem, vt ſi quæratur, quare iſti pugnant: reſpondetur vt dominentur. Exemplum per per cãm materialẽ,vt ſi quæratẽ, quare hoc eſt corruptibile: reſpondetur,quia eſt compoſitum ex contrariis. In ſecunda parte ponit talem concluſionem: ad phyſicum pertinet cognoſcere

F quatuor genera cauſarum, quod probat, quia phyſicus habet cognoſcere generationes,& corruptiones rerum naturaliũ: ſed ad talia pertinent quatuor genera cauſarum:ſcilicet materia,quæ ſubiicitur, forma, quæ acquiritur:efficiens, quod producit:& finis illius generationis, qui coincidit cum forma. Ex quo ſubdit, quòd forma,efficiens,& finis multotiens coincidunt in vnum: ſed materia,& efficiens nõ coincidunt: de quo ſatis viſum eſt in quæſtione præcedenti. Subdit etiam,quòd duplicia ſunt mouẽtia,ſcilicet mouentia mota, quæ ſunt phyſicæ conſiderationis: & mouentia non mota, quæ non ſunt phyſicæ conſiderationis. Vnde illa dicuntur mouentia non mota:quę non habent in ſe principium ſui motus: & debet intelligi,quòd illa non ſint phyſicæ conſiderationis tanquàm entia mobilia habentia in ſe principium ſui motus: tamẽ cum hoc bene ſtat quòd ſint phyſicæ conſiderationis tanquàm moueutia. Subdit etiam, quòd triplices ſunt ſcientiæ, ſecundum quòd ſunt triplicia genera entium:nam aliqua eſt ſcientia, quæ eſt de rebus, ſecundum quòd abſtrahũtur a motu:quædam,quæ eſt de rebus mobilibus,& corruptibilibus: & quædam de rebus tam inmobilibus,quàm incorruptibilibus. Subdit etiam, quòd duplex eſt mouens: quoddam eſt nõ phyſicum, ſicut primum mouens, vt Deus glorioſus: & dicitur non phyſicum: quia in agendo non repatitur: aliud eſt phyſicum, quod in agendo repatitur. In tertia parte oſtendit modum,per quem contingit phyſicum per omnes cauſas demonſtrare: dicens, phyſicus per omnes cauſas habet demonſtrare:quia phyſicus habet demonſtrare per illa, per quæ reſpondetur ad interrogationem factam per propter quid, de rebus naturalibus, ſed per quatuor cauſas reſpondetur ad interrogationem factam per propter quid de rebus naturalibus. Minorem relinquit probatam ex prima parte.

G ... H

DICENDVM igitur primum eſt, quoniam natura earum, quæ ſunt propter hoc cauſatum eſt, præterea de neceſſario,quomodo ſe habeat in philoſophicis &c. *T.cõ.71. & inde.*

ISTE eſt ſextus tractatus huius libri,qui diuiditur in duo capitula. In primo,oſtendit ꝙ natu- *Natura agit propter finẽ.*

A natura agit propter finem. Et primo ponit vnam opinionem antiquorum dicentium naturã non agere propter finem: ſed magis propter materiam, & cõditiones materiæ: vt ſi fiant flores, & folia in plantis: hoc eſt, quia calidum natum eſt aſcendere: cum ergo calor ſi aſcendat fiunt huiuſmodi frondes, & flores: ſimiliter ſi in plantis fiant radices deorſum: hoc eſt, quia frigus deſcendit. Et mouebantur duabus rationibus. Prima, illud non fit propter finẽ: quod non minus fieret ſi illę fines nõ intenderentur: ſed ſic eſt de omnibus effectibus naturalibus. Probat de pluuia, qa ipſa nõ fit a natura, vt augmẽtetur frumẽtum: quia dato, quòd natura nõ intẽderet hoc: nihilominus plueret ex neceſsitate materiæ: quia B ex hoc, quòd hic inferius ſunt vapores humidi, & calidi, qui aſcendunt ſurſum: & illis eleuatis infrigidantur, & congelantur: quo facto oportet, quòd deſcendant, & ſic fit pluuia. Probant etiam de diſpoſitione partium animalis reſpectu ſalutis: nam dentes anteriores licet ſint acuti, & quòd maxillares ſunt lati: hoc tamen eſt ex diuerſitate diſpoſitionis materiæ, & non propter finem. Secunda ratio: illud propter, quòd aliquando accidit vnum, & aliquando contrarium, propter neutrum fit: ſed ex his quæ fiunt a natura, aliquando accidit vnum, & aliquando contrarium: ergo ea, quæ fiunt a natura, non fiunt propter finem. Minorem probat, quia ſicut ex deſcenſu pluuiæ: aliquando accidit augmentum frumenti, aliquando accidit

C defectus. Probat etiam de partibus animalium: quia aliquando ex tali diſpoſitione partium accidit ſalus animalis: & aliqnando corruptio. Vnde dicit Empedocles: aliquando eſſe factos bouigenas, & aliquando viperas: id eſt quoſdam qui ex vna parte erant boues, & ex alia homines. Et quoſdam qui ex vna parte erant viperę: & ex alia parte viri: & ſtatim fuiſſe corruptos, propter huiuſmodi diſpoſitionem partium. Ad reprobandũ hanc opinionem ponit Philoſophus quaſdam concluſiones.

Prima concluſio: natura agit propter finem: probat quinq; rationibus. Prima: omne, quod fit a natura fit propter aliquid, vel a caſu: ſed illa quæ fiũt per naturam, non fiunt a caſu: cum fiant ſemper, & frequenter: igitur. Pro ſecunda ratione, D ſupponit, quòd in quibuſcunq; eſt finis, tam priora quàm poſteriora fiunt propter finem: tunc arguitur ſic: quia illud agens agit propter finem, quod vtplurimum attingit finem, qui natus eſt haberi: ſed agẽs naturale eſt huiuſmodi: igitur. Tertia ratio: ſicut eſt in arte, ita eſt in natura: ſed ſic eſt in arte, quòd agẽs agit propter finem: ergo ſic eſt in natura, quòd agit propter finem: quia ars imitatur naturam inquantum poteſt: & aliquando iuuat naturam: ſicut ars colendi terram præparat terram propter blada. Quarta ratio, animalia bruta agunt per naturam: & & tamen agunt propter finem ordinando debite priora, & poſteriora: ſicut aranea per naturam facit telam ad capiendum muſcas, & hirundo facit nidum

propter

B propter ſui conſeruationem. Quinta ratio, forma eſt finis & vltimum generationis: ſed agens naturale agit propter formam: igitur. Secunda concluſio: non contingit naturam non agere propter finem: propter hoc, quòd in operibus naturæ contingunt monſtra: quia licet ars agat propter finem: tamen in ſuis operationibus contingunt monſtra. Scriptor ſcribendo deficit: etiam medicus dando potionem deficit, ſeu facit monſtrum: Vnde monſtrum eſt peccatum illius, propter quod aliquid eſt, ideſt naturæ agentis propter finem. Tertia concluſio, dicentes naturam non agere propter finem deſtruunt naturam, & ea, quæ fiunt ſecundũ naturam. Probat duabus ratio C nibus. Prima, illa dicuntur fieri à natura, & propter finem, quæ F incipiunt ab aliquo principio determinato: ſed natura incipit ab aliquo principio: igitur. Secunda ratio, illud, quod prouenit ex actione alicuius ſemper, vel frequẽter: eſt illud, propter quòd agens agit: ſed finis ex actione natuæ prouenit ſemper, & frequenter: ergo natura agit propter finem. Quarta concluſio, inconueniens eſt opinari naturam non agere propter finem eo, quòd in ſuis operationibus non deliberat, quod probat: quia ars agit propter finẽ: & tamen non ſemper deliberat: ergo non ſequitur, quòd ſi natura non deliberat, quòd nõ agat propter finem. Sed diceret aliquis: non eſt ſimile de arte, & & natura: quia ars agit ad extra: & natura eſt principium intrinſecum. Hoc reprobat Philoſophus: quia illud, quod coöperatur arti ad vnum finem conſequendum, conuenit cum arte in hoc, quod eſt agere propter finem. G

QVOD autem ex neceſſitate vtrum ex ſuppoſitione exiſtit, aut, & ſimpliciter nũc quidem opinantur, quòd ex neceſsitate in generatione eſſe: quemadmodum vtiq; ſi aliquis parietem factum eſſe ex neceſsitate exiſtimet, &c. *T. cõ. 87. & inde.*

IN hoc vltimo capitulo oſtendit Philoſophus, quo modo inuenitur neceſsitas in rebus naturalibus: & mouet talem quæſtionem: vtrum neceſsitas in rebus naturalibus proueniat ex parte finis, vel ſolum ex parte materiæ. Dicit, quòd fuit opinio antiquorum, quòd talis neceſsitas ſumitur a materia: quia ſcilicet materia eſt talis, vel talis: vt ſi aliquis diceret, quòd neceſſe eſt domũ, vel murum eſſe talem, eo quòd grauia nata ſunt ferri deorſum, & leuia ſurſum, propter quod lapides, qui ſunt graues remanent in fundo, & terra ſuperponitur tanquàm leuius. Et in ſummo ponuntur ligna, quæ ſunt magis leuia. Et ſic exiſtimabãt antiqui diſpoſitiones rerum naturalium totaliter prouenire ex parte materiæ. Sed cõtra hos ponit Philoſophus talem concluſionem. In rebus naturalibus neceſsitas principaliter ſumitur ex fine, probat tribus rationibus. Prima, ſicut eſt in artificialibus, ita eſt in naturalibus: ſed in artificialibus neceſsitas prin- *Neceſsitas in rebus naturalib⁹ unde.* H

A principaliter ſumitur ex fine : quia ab illo ſumitur neceſsitas principaliter, per quod reſpondetur ad interrogationem factam per propter quid res eſt : ſed in artificialibus eſt huiuſmodi : vt ſi quæratur propter quid ſerra eſt dentata : reſpondetur, vt diuidat ligna. Et ſi quæratur propter quid eſt domus: reſpondetur, vt cuſtodiat homines a frigoribus. Secunda ratio, quia ſicut ſe habet principium ad cõcluſionem in ſpeculabilibus: ita finis ad ea, quæ ſunt ad finem in naturalibus; ſed in ſpeculabilibus neceſsitas concluſionis ſumitur ex principio: ergo in naturalibus neceſsitas eorum, quæ ſunt ad finem, ſumitur ex fine. Tertia ratio, per diffinitionem ſumptam a fine demonſtratur, diffinitio ſumpta a materia tam in artificialibus, quàm in natu-
B ralibus: ſed ab eo, per quod aliquid demõſtratur, ſumitur eius neceſsitas : ergo a fine ſumitur neceſsitas materiæ. Ex quo ſequitur, quòd licet phyſicus habeat cõſiderare tam materiam, quàm finem : habet tamen magis cõſiderare finem, quàm materiam: quia materia eſt propter finem. Et ad remouendum paruum dubiũ circa prædicta ſubdit, quòd materia bene intrat diffinitionem: vt ſerra bene diffinitur per ferrum tanquàm per materiam, & finem tãquàm per formam. Ex quo textu habetur, quòd materia pertinet ad quidditatem rei naturalis. Et quòd ſerra diffiniatur per finem, qui eſt diuidere dura: patet dicendo ſerra eſt inſtrumentum ferreum, & dentatum, aptum diuidere dura.

An aliquid fiat a caſu, & a fortuna. C

QVAERITVR: Vtrum aliquid fiat, vel poſsit fieri a caſu, vel fortuna. Arguitur primo, quòd non : quia nihil eſt, quod non habeat cauſam determinatam : ergo nihil eſt, quod fiat a caſu, vel fortuna. Antecedens patet: nam illud, quod dicitur fortuitum, vel caſuale, habet cauſam determinatam : puta cauſam intendentem effectũ.

Secundo ſic: Omne per accidens reducitur ad per ſe : ergo omne quod fit a cauſa per accidens, fit a cauſa per ſe: & per cõſequens omne quod fit, fit a cauſa determinata. Dicit etiam Plato in Thimeo, quòd nihil eſt ortum ſub ſole, cuius cauſa legitima nõ præceſſerit. Tertio ſic: Omnia, quæ fiunt, vel eueniũt, ex neceſsitate eueniunt: igitur. D
Antecedens patet : quia omne, quod de neceſsitate eſt futurũ, illud de neceſsitate eueniet : ſed omne futurũ de neceſsitate eſt futurum : ergo omne futurũ de neceſsitate eueniet. Quarto ſic: Deus habet certã, & infallibilẽ notitiam cuiuſcunq; futuri contingentis: ergo quodlibet tale de neceſsitate eueniet; patet conſequẽtia: quia illa pars neceſſario eueniet, cuius oppoſitum eſt impoſsibile euenire : ſed oppoſitũ illius, quod Deus ſcit; impoſsibile eſt euenire: igitur. Quinto ſic : Fatum imponit neceſsitatẽ in rebus: igitur nihil fit a caſu, & fortuna. Antecedens patet : quia bene ſequitur, hoc eſt fatatum: ergo hoc erit. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres artic.

E PRIMO ſciendum, quòd de fortuna ſunt aliquæ difficultates. Prima, an ſit fortuna. Ad quam reſpondetur breuiter ſecundum mentem Ariſt. ponendo aliquas propoſitiones. Prima, fortuna eſt: & probatur ex communi conceptu, & ex modo loquendi hominum, qui dicunt multa a fortuna euenire: ergo oportet fortunam eſſe.

Art. 1.

St. q. 21. quolib.

Secunda propoſitio, illud, qđ aduenit agenti ſecundum propoſitum præter intentionem, dicitur fortuitum, ſeu effectus fortuitus: & illud, cui ſic aduenit, dicitur eſſe fortuna. Ex quo ſequitur tertia propoſitio, quòd fortuna non eſt aliud, quàm voluntas, vel agens ſecundum propoſitum, cui euenit aliquid præter intentionem. Et ex hoc ſequitur quarta propoſitio, quòd fortuna non eſt alia cauſa a cauſa agente ſecundum propoſitum: immo eſt ipſamet cauſa producens effectum nō intentum, vel cui aduenit aliquid præter intentum. Dicitur etiam fortuna reſpectu effectus non intenti; & illud idem dicitur cauſa per ſe reſpectu effectus intenti: & hoc capiendo fortunam pro denominato: quia fortuna pro per ſe ſignificato, non eſt niſi reſpectus agentis ſecundum propoſitum ad effectum non intentum. Et ex iſto ſequitur falſitas poſitionis Paganorū, imaginantium fortunam eſſe quandam Deam, cui tanquàm cauſæ per ſe attribuuntur effectus, qui fiunt præter intentionem. Et cū ipſis concordant multi pauperes vulgares. Quinta propoſitio, nihil ſic euenit a fortuna, quin adueniat ab aliqua cauſa

Quid eſt fortuna.

F

Iuuenal. Satyr. x.

per ſe intendente talem effectū, O puta à Deo, qui omnes effectus intendit: ideo dicebat Plato in Thimeo, quòd nihil ortum eſt ſub ſole, cuius cauſa legitima nō præceſſerit: quæ cauſa non eſt niſi ipſe Deus. Sexta propoſitio, bona fortuna eſt. Vnde bona fortuna eſt agens ſecundum propoſitum, ſeu ipſa voluntas, cui aduenit aliquod bonum præter intentionem. Et illud, quod ſic aduenit, dicitur euentus fortuitus. Et aduerte, quòd bona fortuna aliquando eſt reſpectu illorum, quæ non ſunt in poteſtate noſtra, vt quòd aliquis naſcatur pulcher, & hoc eſt minus proprie, aliquādo & magis proprie eſt reſpectu horum, quæ ſunt in poteſtate noſtra, vt dicitur; quòd aliquis volens vnum adipiſci, & aliud adipiſcatur.

Au. 5. de ciu. Dei. cap. 9.

Bona fortuna qd.

Aduerte etiam, quòd bona fortuna dicitur dupliciter. Vno modo in bonum aſſequendo. Secundo modo in malū fugiendo: queadmodum dicimus hominem, qui tranſiuit nemus ſine inuentione latronum eſſe bene fortunatum; Aduerte etiā, quòd nullus proprie dicitur bene fortunatus, eo quòd ſibi ſemel bene fortuite accidit. Secūdo, nullus dicitur bene fortunatus, ex eo, quòd ſibi ſemper bene accidit. Relinquitur ergo, ꝙ homo dicitur bene fortunatus, ex eo, quod in plurimum bene ſibi accidit.

H

1. ethic. cap. 9.

SECVNDO ſciēdum, quòd circa textum incidunt adhuc aliquæ difficultates. Prima, quomodo intelligitur, quòd fortuna fiat in his, quę ſunt extra ſemper, & frequenter. Reſpondetur, quòd aliquid dicitur fieri raro

Fortuna quō fit in his, quæ ſunt extra, ſemper, et frequenter.

A raro dupliciter. Vnomodo, ꝙ fit in paucioribus: & ſic eclypſis lunæ diceretur fieri raro, & extra ſemper, & frequenter: & ſic non capitur in textu. Alio modo: quia fit a cauſa indeterminata, & non intendente ad effectum: & ſic capitur in textu. Et illud dicitur fieri ſemper, & frequenter, quod fit a cauſa determinata, & intendente effectum: & ſic eclypſis lunæ diceretur fieri ſemper, & frequēter.

Fortuna, qua cauſa. Secunda difficultas ad quam cauſam per ſe, reducitur fortuna, cū omnis cā per accidēs reducatur ad cām per ſe. Reſpondet, ꝙ cā per accidēs reducitur ad cām per ſe priorem, vel ad ſeipſam, vt eſt cauſa per ſe reſpectu alterius effectus: ſicut fodiens eſt cauſa per accidens inuentionis theſauri, & cauſa per

B ſe inuentionis aquæ. *An quis dicatur bene fortunatus.* Alia difficultas, vtrum aliquis dicatur vniuerſaliter bene fortunatus. Reſpondetur, quòd aliquis poteſt dici vniuerſaliter bene fortunatus dupliciter. Primo, quia cuilibet intento per ſe ab eo eſt aliquod bonum ſibi annexum: vt qui ſe ſuſpendit, videtur ſibi bonum propter euadere aliqua pericula: quamuis nō eſt bonum. Secundomodo, quia quod libet ab eo non intentum dicitur eſſe bonum: & de vtroq; dicit Sco. quotli. q. 21. quòd nullus dicitur ſic. vniuerſaliter bene fortunatus, niſi forte ex aliquo ſpeciali auxilio. *Inſtātia.* Et ſiquis quęrat vnde eſt, quòd vnus homo eſt magis fortunatus, quàm alter. Reſpondetur ſecundū Theologos, quòd hoc non eſt propter aliquod intrinſecum inexiſtens tali homini ſic, quòd non alteri: ſed hoc prouenit ex Deo C ſic diſponente. Sed ſecundum Ariſ. hoc prouenit ex concurſu, cauſarum ſecundarum, quę magis mouent vnum, quàm alium.

Et ſiquis quærat quare concurſus cauſarum extrinſecarum magis mouent vnum ad fodiendum aurum, quàm alium. Reſpondet Ariſ. in lib. de bona fortuna, quòd hoc eſt propter aliquam qualitatem exiſtentem a natura in tali, & non in alio: per quam diſponitur, vt magis moueatur ad illum locum, quàm ad alium. Et iſtam qualitatem vocat impetū: ita, quòd vult habere Ariſt. quòd talis diſpoſitio ſeu qualitas inclinat hominē ad volendum aliquid, ad quod ſequitur commodum: & dicit, ꝙ talis qualitas ſe habet ex parte corporis, & non animę: & eſt ſequens complexionem corporis. Nec iſtud poteſt eſſe ratio D ſeu intellectus: quia vbi maximus intellectus, ibi minima fortuna: & vbi minimus intellectus, ibi maxima fortuna. Nec poteſt eſſe aliquid ſequens ſpeciem: quia tunc vniformiter cōueniret omnibus eiuſdem ſpeciei. Nec poteſt eſſe voluntas: quia poteſt eſſe ſimilis actus volendi in vtroq;: & tamen vnus aſſequitur effectum, & non alter: vt patet de duobus fodientibus, argentum, vni contingit, alij non, & ambo habent voluntatem inueniendi.

Tertio ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas: vtrum diffinitio fortunę, quæ habetur ex textu, ſit bene poſita, in qua dicitur: Fortuna eſt cauſa per accidens ſecundū propoſitum in his, quæ ſunt ex- *An natura ſit bene definita.*

B tra ſemper, & frequenter eorũ, quæ propter hoc ſunt. Et videtur, quòd non ſit bene poſita: quia per illam particulam, eorum, quæ propter hoc ſunt; videtur ſonare, quòd fortuna intendat effectum, reſpectu cuius dicitur fortuna. Item iſta diffinitio conuenit aliis a diffinito: quia volo, quòd domificator ſit muſicus: & ex intentione faciat domum: tunc muſicus eſt cauſa per accidens domus ſecundum propoſitum extra ſemper, & frequenter: quia raro euenit, quòd faciens domum ſit muſicus: & eſt eorũ, quæ propter hoc ſunt: quia domus fit propter finem. Item cælum non agit ſecũdum propoſitum: & tamẽ dicitur fortuna: quia aliter Aſtrologi non poſſent præuidere, quòd aliquis homo fieret fortunatus. In oppoſitum eſt Ariſ. in textu. Vnde pro ſolutione ſupponitur, quòd cauſa aliquando producit

F effectum intentum: & reſpectu illius dicitur cauſa per ſe: & aliquando effectum non intentum: & reſpectu illius vocatur fortuna, vel caſus. Fortuna, ſi ſit agens ſecundum propoſitum. Caſus, ſi ſit agens naturale. Aduerte etiam, quòd effectus, qui non intenduntur, Quidam ſunt notabilis bonitatis, vel malitiæ: ſicut inuentio theſauri, vel fractio tibiæ: & iſti poſſunt dici de numero eorũ, quæ propter hoc ſiunt: non quòd agens agat propter illos, cum nõ intendat eos: ſed quia ſi præſciret eos, libenter ageret, ꝑpter eos ad ſemper proſequendum, vel fugiendum. Alij ſunt, qui non ſunt notabilis bonitatis, vel malitiæ: vt caſus vnius pili, vel inuentio vnius ſabæ: & tales vocat Ariſtot. non G propter hoc: quia ſi agens præuideret eos, non curaret agere propter eos: & propter tales nullus proprie dicitur fortunatus, vel infortunatus: ſed ſolum propter effectus notabilis bonitatis, vel malitiæ. Et ex iſtis patet, qualiter intelligitur diffinitio fortunæ. Vnde ponitur primo cauſa, tanquàm genus: per accidens, ad remouendum cauſam per ſe: ſecundum propoſitum, ad remouendũ ea, quæ non agunt ſecũdum propoſitum, & deliberationem: ideo dicebat, quòd infantes, inanimata, & beſtiæ non ſunt neque bene, neq; male fortunata: quia non agũt ſecundum deliberationem.

Obiectio. Et ſi quis dicat: quomodo fortuna poteſt diffiniri: cum dicatur in textu, quòd fortuna eſt nobis immanifeſta. Reſpõdetur, quòd

H fortuna non dicitur ideo immanifeſta, quòd non poſſit diffiniri, & a nobis cognoſci: ſed quia ignotum eſt operanti, ſi aliquid eueniat fortuitò, quod non ſit intentum ab eo. Ex omnibus iſtis patet ſatis quid ſit dicendum ad rationes, primo ad primam. Ad ſecundam dicitur, quòd licet accidat in paucioribus, quòd muſicus faciat domum: tamen propter hoc non dicitur facere domum a fortuna: quia non facit præter intentionem: ideo non dicitur cauſa per accidens, ſicut hic eſt ad propoſitum. Ad aliam patet, quòd cælum non dicitur fortuna, cum non agat ſecũdum propoſitum: ideo non dicitur fortuna, neque effectus eius dicuntur fortuiti, niſi per quandam ſimilitudinem. Et ſi dicatur, effectus

A fectus, qui fiunt a nobis præter intentionem, fiunt a cælo, & a Deo, reſpectu cuius nihil ſit a fortuna: cum nullus effectus eueniat præter intentionem ipſius Dei: ergo nullus effectus á nobis productus debet dici fortuitus, cum etiam producatur a cauſa intendente. Reſpondetur, quòd effectus dicitur fortuitus, vel caſualis reſpectu cauſæ propinquæ, & immediatæ, & non reſpectu cauſæ remotæ. Sed de caſu quid ſit, & qualiter differt a fortuna, ſatis viſum eſt in textu.

Vtrū prima intellectio dicatur a caſu.

QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidit vna difficultas: Vtrū prima intellectio, quam homo habuerit, dicatur eſſe a caſu. Et videtur, quòd ſic, quia talis prima intellectio fuit præter intentionem: quia ſi fuerit cum intentione, tunc non fuiſſet prima, quod tamen ſupponitur. Reſpondetur, quòd prima intellectio dicitur quodammodo a caſu: quia intelligens non prius intelligendo intelligit: ergo prima intellectio non eſt a ratione oſtendente prius obiectum: ergo a caſu quodammodo, non tamen ſimpliciter: quia prima intellectio habet, vel habuit cauſam motiuam, & effectiuam in nobis, puta phantaſma, quod fuit cauſatum ab obiecto, quòd fortius mouebat ſenſum: quia tamen non eſt a ratione deliberante: ideo dicitur eſſe a caſu: neque dicitur prima intellectio imputabilis, niſi forte interpretatiue, computãdo in poteſtate hominis fuit habere obiectum fortius mouens. Sed peteret aliquis, vtrum intelligens aliquid, determinet volun-

B

Sc. quot. q. 11.

tatem ad volendum illud, quod C intellectus intelligit: ſic, quòd voluntas naturaliter moueatur ab intellectu naturaliter moto ab obiecto. Reſpondet Scotus, quòd non: ſed voluntas ſe ipſa determinat ſe ad aliquid volendum: ita quòd quantumcunque intellectus oſtendat ſibi aliquid, in eius poteſtate eſt velle, vel non velle illud; ſi enim voluntas noſtra naturaliter mouetur ab intellectu naturaliter moto ab obiecto, homo eſſet tunc vnum brutum, non habens libertatem operandi.

Quid per fatum intelligatur.

Secunda difficultas, quid debemus intelligere per fatum, de quo Philoſophi antiqui locuti ſunt. Reſpondeo primo, quòd fatum eſt, quod probatur per communem opinionem omniū Philoſophorum. Dico ſecundo, quòd de fato multæ fuerunt opiniones, Sed illis dimiſsis, pro nunc reſpondeo, quòd fatum nihil aliud eſt, quàm concurſus, ſeu ordo, vel connexio cauſarum ſecundarum a Deo præuiſus, ſecundum quem concurſum Deus ſinit res euenire. Dico tertio, quòd res non ſic ſunt a tali concurſu, quin aliter poſsint euenire: licet etiam Deus prius cognoſcat: quia ſciẽtia Dei non ponit neceſsitatem in rebus: vt aliàs viſum eſt in logica in 1. Perhiermen. circa 2. cap. 2. tractatus. Dico quarto, quòd fatum proprie connotat, quòd talis concurſus, ſeu ordo cauſarum ſecundarum ſit præuiſus a Deo. Et hæc de primo articulo.

D

Art. 2.

An ca-

DVBITATVR primo: Vtrum caſus, & fortuna ſint cauſæ agẽtes. Et arguitur primo, ꝙ non:

E non: dicit enim Ariſt. quòd fortuna eſt cauſa infinita, ideſt indeterminata, ſed indeterminatio attribuitur materiæ, & non efficienti: igitur caſus, & fortuna ſunt magis cauſę materiales, quàm agentes. Item monſtruoſitates ſunt a caſu, vt videtur dicere Ariſt. & tamē in plurimum materia eſt cauſa monſtruoſitatis propter eius ſuperabundantiam, vel defectum: igitur caſus, & fortuna ſunt magis materia, quàm cauſę agentes. Item idem eſt caſus, & natura: vt dicitur in textu: ſed natura non dicitur niſi de materia, & forma: igitur caſus erit cauſa materialis, & formalis. Item cauſa agens, vel eſt determinata ad effectum, vel non: ſi determinata, tunc non eſt caſus, nec fortuna: ſi vero in

Caſus, et fortuna ſint cauſa agentes.

F determinata, tunc nihil producit: quia non videtur, quòd magis produceret vnum effectum, quàm alium. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro reſponſione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, caſus, & fortuna nō ſunt cauſæ finales reſpectu effectuum caſualium, & fortuitorū: quia omne ordinatum ad aliquem finem eſt intentum gratia illius finis: ſed effectus caſuales, & fortuiti ſaltem, vt ſunt caſuales, & fortuiti, non intenduntur: igitur, et ſic non habent cauſas finales. Et ſi quis dicat, omnia præter Deum habent cauſam finalem, puta ipſum Deum: igitur effectus fortuiti, & caſuales habebunt cauſam finalem. Reſpōdetur, quòd omne, quod producitur intenditur a Deo: ideo tales effectus reſpectu Dei ſunt intenti: & vt ſic bene habent cauſam finalem: ſcilicet Deum, reſpectu cuius non dicuntur fortuiti: ſed ſolum reſpectu agentium propinquorum, & particularium, reſpectu quorum non ordinantur in finem. Aduerte tamen, quòd poſtquàm effectus fortuiti ſunt producti in eſſe, nō eſt inconueniens, quòd ordinētur in finem: vt poſtquàm theſaurus eſt inuentus, poteſt ordinari ad ſuſtentationem vitæ.

G Secunda concluſio, caſus, & fortuna non ſunt cauſæ materiales effectuum caſualiū: quia effectus caſuales dicūt aliquam extraneitatē reſpectu illius, cuius ſunt effectus fortuiti: ſed hoc non habent reſpectu materię: quia materia naturaliter eſt in potentia ad omnes diſpoſitiones. Tertia concluſio: caſus, & fortuna non ſunt cauſæ formales effectuū caſualium: quia non informant tales effectus. H

Ad rationes: Ad primam dicitur, quòd licet fortuna ſit indeterminata reſpectu effectus nō intenti: tamen eſt determinata reſpectu effectus intenti: & cum iterum arguitur, quòd materia eſt cauſa multarum monſtruoſitatum: conceditur: ſed tamen cum hoc requiritur cauſa agens. Ad aliam concedo, ꝙ caſus eſt natura, & quòd eſt fortuna: ſed non reſpectu caſualium effectuum. Ad aliam dico, quòd agens reſpectu effectus non intenti dicitur bene cauſa indeterminata, quantum eſt ex parte ſui: tamen producit illum effectum propter determinationem prouenientem ex concurſu aliarum cauſarum: vt inuentio theſauri, quando quis fodit vineam: prouenit, quia aliquis ibi poſuit theſaurum.

DVBI-

A

Caſus, & fortuna, circa quæ ſunt.

DVBITATVR ſecundo: vtrum caſus, & fortuna habeāt fieri in contingenti ad vtrumlibet, vel in contingenti raro: id eſt vtrum agens, quod dicitur fortuna reſpectu effectuum fortuitorum dicatur agens ad vtrū liber, vel agens in paucioribus.

Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd illud agens dicitur ad vtrumlibet, quod eſt indeterminatum, & indifferens ad effectū, quem producit, & ad ſuū oppoſitum: cuiuſmodi eſt voluntas: & etiam multa agentia ſunt indeterminata ad agendum, vel non agendum, eo quòd eſt indifferens, & indeterminatum, quòd paſſum ſit ipſis debite approximatum, vel non approximatum: vel etiam quòd ſit diſpoſitum ad patiendum ab illo, vel non: & ſicut materia indifferens ad ſucceſsionem formæ, determinantur ab agente: ita agēs

B

indifferens determinatur per materiam, vt ſol propter diuerſitatem materiæ generat hic ranas, & alibi muſcas. Et ex iſto ſatis pōteſt patere, ꝙ fortuna multotiens dicitur fieri in contingenti ad vtrumlibet, ideſt fortuna reſpectu effectus non intēti dicitur agens indeterminatū, & indifferens. Sed agens in paucioribus, ſeu raro eſt, quod propter impedimentum producit effectum, oppoſitum ei quod erat, vt in pluribus: cuiuſmodi eſt de agente producente monſtrum. Et ſic etiam dico, quòd fortuna aliquando habet fieri in contingenti raro, ideſt fortuna aliquando propter impedimentum producit effectum oppoſitum ei, quod eſt vt in pluribus. Sed reſtat alia difficultas:

Vtrum in diſpoſitionibus naturalibus neceſsitas proueniat ex fine, vel ex materia. Quod ex materia fuerunt ſactæ rationes antiquorum: quòd ex fine factæ fuerunt rationes Ariſto. Sed pro ſolutione ſupponitur, quòd neceſſarium in prædicta dubitatione debet accipi pro vtili: ita quòd cum quærimus, vtrum neceſsitas diſpoſitionum naturalium proueniat ex parte finis, vel materię: ſenſus eſt vtrum vtilitas diſpoſitionum naturalium proueniat ſecundum exigentiā materiæ, vel propter finem: & ſecundum hoc ponuntur duæ concluſiones. Prima eſt: materia eſt neceſſaria ad hoc, ꝙ fiant diſpoſitiones vtiles in naturalibus: quia ſine materia nō poſſent fieri, neceſſe. Secunda concluſio: cauſa neceſsitatis ſeu vtilitatis illarum diſpoſitionum eſt finis. Et ſic probantur illę cō cluſiones: quia illud eſt neceſſariū in illis diſpoſitionibus, ꝑ qđ reſpondetur ad quęſtionem quęrentem, quid eſt neceſſarium: ſed materia eſt huiuſmodi: vt ſi quærat, quid eſt neceſſarium ad hoc, quòd ſerra fiat: dicimus, ꝙ ferrum. Etiā ſi quæramus, quid eſt neceſſarium ad hoc, quòd oculi fiant: reſpondetur, quòd materia. Sed illud eſt cauſa neceſsitatis, per quod reſpondetur ad quæſtionem factam per propter quid, de talibus diſpoſitionibus: ſed finis eſt huiuſmodi: vt ſi quæratur propter quid oportet ſerram eſſe de ferro, & ipſam habere dentes: reſpondetur propter hoc, quod eſt ſecare dura. Etiam ſi quæratur propter quid eſt neceſſe hominem habere oculos: dicimus, quòd

C

Vnde proueniat neceſsitas in cauſis naturalib.

E propter videre, quòd etiam ocu li magis fiant in capite, quàm in pede: vel quòd palpebra fiat ma gis ſupra oculum, quàm ſupra naſum: hoc eſt propter diuerſos fines, & non propter materiam: & per hoc ſatis poteſt videri quid ſit dicendum ad difficultatem.

An monſtra ſint intenta a natura. DVBITATVR tertio: vtrum natura producens monſtrum, intendat monſtrum. Et videtur, quòd ſic: quia naturam intendere monſtrum non eſt aliud, quàm naturam determinari ad producendum: ſed natura producens monſtrum determinatur ad productionem monſtri: igitur. Item directum ab aliquo infallabili non producit aliquid præter intētum: ſed natura dirigitur ab aliquo infallibili cognoſcente, ſcilicet a Deo. igitur.

F In oppoſitum arguitur: quia monſtrum eſt quoddam peccatum in natura: ſed natura non intendit peccatum: igitur. Pro ſolutione ſupponitur, quòd ad hoc, quòd natura, vel agens naturale intendat aliquod, non oportet, quòd cognoſcat illud: ſed ſufficit, quòd cognoſcatur a dirigente, quod eſt Deus. Hoc *Buridanus in 2. q. 12.* ſuppoſito reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima, nulla natura intendit monſtrum: ſecunda eſt, quòd monſtrum multotiens intendit natura. Et pro declaratione harum ſupponitur, quòd intendere non attribuitur naturis non cognoſcentibus, niſi per ſimilitudinem ad naturas cognoſcentes, in quibus inuenitur intēdere proprie, & appetere: ſed ſic eſt, quòd in cognoſcentibus appetitus, vel intentio ſemper feruntur in rem appetitam, vel intentam median G te aliqua ratione, hoc eſt mediāte aliqua cognitione: & inde prouenit, quòd illa verba cognoſco, appeto, intendo, voloi & huiuſmodi faciunt terminum ſequentem, quem regūt, appellare illam rationem, ſecundum quam appetitus, vel intentio ferebatur in rem appetitam, vel intentam: ſed ſi ille terminus præcedat verbum, tunc non oportet, quòd appellet rationem. Ex quo ſequitur, quòd verbum bene dat termino ſequenti appellationem, quam non dat termino præcedenti. Inde ſolet dici, ꝙ prædicatū appellat formam, ſeu rationem. Subiectum vero appellat rationem ſub diſiunctione ad quodlibet aliud: & de hoc aliàs ſatis viſum eſt in Ṡūmulis. Ex iſtis patet differentia in- H ter duas prædictas propoſitiones: iſta enim eſt falſa: natura intendit monſtrum: quia nulla natura intendit, vel appetit rem aliquam ſecundum rationem peccati, vel difformitatis: immo ſemper per ſecundum rationem recti, & boni: cum dirigatur ab optimo, & infallibili: iſta tamen eſt vera, monſtrum intendit natura: quia hominem intendebat, & homo eſt monſtrum: ideo mōſtrum intendit. Ideo reſpondetur ad rationes. Ad primam enim dico, quòd natura nō erat ex ſe determinata ad producendum tale peccatum: immo hoc proueniebat ex aliquo impediēte ipſam naturam, vel ex aliquo agente concurrente intendente oppoſitū: nec propter hoc oportet, quòd illud agens concurrens intēderet peccatum, immo intendebat rectum. Verbi gratia:

A tia: dicebat Albertus, quòd aliquando ex conſtellatione cœli fiunt mõſtra in iſtis inferioribus: vt ſi aliqua conſtellatio ſit multum conueniens generationi porcorum, & contingat tunc hominem generari: illa conſtellatio intendens porcum tanquã aliquid rectum, faciet in illo homine protenſionem vultus, & faciet vultum lõgum quaſi porcinum. Natura tamen humana intendens hominem remittit de illa longitudine quantum poterit: tamẽ erit vultus mõſtruoſus: & vtraq; natura intendebat rectum: vnde conſtellatio intendebat longitudinem vultus: non tanquàm difformem hominis ſed tanquàm conformen porco: quia porcum intendebat: ideo omnis natura intendit agere rectum: & non peccatum: & ex hoc patet ſolutio ad aliam rationem. Sed adhuc reſtant duo parua dubia. Primum, in quibus reperiuntur monſtra. Reſpondetur, quòd reperiuntur in animalibus, in plantis, in mixtis, in inanimatis: vt in lapidibus, quàmuis hoc nos multum lateat: etiam inueniuntur in mixtis imperfectis: ſicut in impreſsionibus meteorologicis: etiam in elementis: vt ſunt inũdationes: etiã in aliquib⁹ actibus: ſicut cũ bos locutus fuit: etiam fiunt monſtra in artificialibus.

B

In quib⁹ monſtra reperiuntur, & q̃ eorũ cauſa.

Secundum dubium, quæ ſunt cauſæ talium monſtrorum. Reſpondet Commentator, quòd omnia monſtra in natura, vel accidunt propter defectum materię: vt quando naſcitur homo nimis breuis, vel deficiens in aliquo membro: vel propter abundantiam materiæ: vt quando generatur homo nimis magnus, vel cum duobus capitibus. Tertio propter diſconuenientiã qualitatum: vt homo male educatus. Quarto propter maliciam qualitatum: vt quando naſcitur homo leproſus. Et hęc de ſecundo Quantum ad tertium ſit:

C

Art. 3.

CONCLVSIO reſponſalis: Aliquid poteſt fieri a caſu, & fortuna: quæ concluſio relinquitur probata ex dictis in primo articulo. Ad rationes ante oppoſitum quæſtionis. Ad primam dicitur, quòd licet illud, quod dicitur caſuale, vel fortuitum, fiat ab aliquã cauſa determinata, & intendente ſupplet alium effectum; non tamen a cauſa determinata reſpectu illius effectus fortuiti. Ad ſecundam, & tertiam patet ſolutio. Nam de tertia ratione ſatis prolixe alias viſum eſt in logica: & etiam de quarta. Ad quintam dicitur, quòd fatum non imponit neceſsitatem ſimpliciter in rebus.

D

PHYSICORVM LIBER TERTIVS.

T. com. 1 & vide. QVONIAM autem natura eſt principium motus & ſtatus, & mutationis: ſcientia autem nobis de natura eſt: oportet non ignorare quid ſit motus: neceſſarium enim eſt ignorato ipſo, & ignorare naturam &c.

F ISTE eſt tertius liber Phyſic. Ariſt. in quo ipſe determinat de motu, & infinito. Et diuiditur in duos tractatus. In primo, determinat de motu: & diuiditur in tria capitula. In primo, ponit talem concluſionem. Ad phyſicum pertinet determinare de motu, quod probat: quia ad phyſicum ſpectat determinare de natura: ergo & de motu: patet cõſequentia, quia natura nõ poteſt cognoſci, niſi per motũ, cum diffiniatur per motũ: ignorato enim motu neceſſe eſt ignorare naturam. Conſequenter ponit hanc concluſionem: ad phyſicum pertinet determinare de infinito loco vacuo, & tempore. Probat primo de infinito: qa determinato de motu, oportet determinare de his, quæ ſequuntur motum, cuiuſmodi eſt continuum: Motus enim eſt de numero continuorũ; ſed continuum diffinitur per infinitum. Nam cõtinuum eſt, quod eſt diuiſibile in infinitum. Secundo probat de loco vacuo, & tempore: quia phyſicus conſiderat de motu: ſed motus non poteſt eſſe ſine loco, vacuo, & tempore: & hoc ſecundum famoſam opinionem antiquorum, qui ponebãt vacuum. Deinde ponit tres diuiſiones valentes ad inueſtigationem diffinitionis motus. Prima eſt, eñtium quædam ſunt in actu: quædam vero in potentia. Secũda, entium quædam ſunt in prædicamento ſubſtãtię: quædam quantitatis, quædã qualitatis: quædam relationis, & ſic de aliis. Tertia, relatiuorũ: quædam referũtur ad ſe inuicem ſecundum exceſſum, & defectũ: ve duplum dimidij duplum. Alia ſecundum agere, & pati, mouere & moueri, cuiuſmodi ſunt motiuum, & mobile. Motiuum enim dicitur relatiue ad mobile: quia ſi aliquid eſt motiuum, alicuius mobilis eſt motiuum. Ex his inferuntur aliquæ concluſiones. H

Prima, motus nihil eſt præter ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi: quia motus non eſt præter res, ad quas eſt motus: igitur motus nõ eſt præter ſubſtantiam, quantitatem, & qualitatẽ, & vbi. Ex hoc habeẽ, ꝙ ad quatuor genera eſt per ſe motus, ſcilicet, ad ſubſtantiam, q̃titatẽ, qualitatẽ, & vbi: & hoc ſapien-

A capiendo motum large. Secunda concluſio: motus non eſt aliquid vniuocum ſecundum ſuũ totum ambitum:quia inuenitur in pluribus prædicamentis quibus nihil videtur eſſe commune vniuocum. Et dicit ꝙ in quatuor prædictis prædicamẽtis duplex eſt motus ſcilicet acquiſitiuus & deperditiuꝰ: ſicut in ſubſtantia vnus eſt ad formã: ſicut eſt generatio. Alius eſt ad priuationẽ ſicut corruptio: & ſimiliter eſt in alijs. Finaliter infert ꝙ motus & mutationis ſunt tot ſpecies quot entitates, ſupple acquiſibiles per motum.

T. co. 6. & inde. DIVISIO autem ſecundũ vnum quodq; genus hæc quidem eſſe endelechia &c.

ISTVD EST ſecundum B capitulum, in quo philoſophus Motus quid. ponit diffinitionem motus, dicens: Motus eſt actus entis in potentia ſecundum ꝙ huiuſmodi: quam diffinitionem probat ſex rationibus. Prima generatio eſt actus generabilis inquantum genarabile. Corruptio eſt actus corruptibilis ſecundum ꝙ corruptibile. Augmentatio, eſt actꝰ augmentabilis ſecundum ꝙ augmentabile. Diminutio eſt actus diminuibilis ſecundum ꝙ diminuibile. Alteratio eſt actus alterabilis inquantum alterabile: & etiam loci mutatio eſt actus loci mutabilis, inquantum loci mutabile: ergo omnis motus eſt actus entis in potentia: & hoc probat iſta prima ratio. Secunda ratio; quæ probat ꝙ motus ſit actus: quia illud eſt actꝰ per quod aliquid dicitur actu moueri; ſed mobile dicitur actu moueri per motum: igitur motus eſt actus. Tertia ratio, q̃ C probat ꝙ motus ſit actus entis in potentia: quia omnis motus eſt actus eius qđ mouetur: ſed omne hoc ꝙ mouetur eſt in potentia. Quod probat: quia ſicut ſe habet mouere ad actum, ita ſe habet moueri ad potentiam: ſed omne quod mouet eſt in actu: ergo omne quod mouetur eſt in potentia: Quarta ratio probat, ꝙ motus ſit actus entis in potentia ſecundum ꝙ huiuſmodi. Pro qua ratione ſupponit, ꝙ illud quod mouetur bene eſt in aliquo actu & in potentia ad alium actum: vt illud quod fit ſtatua, eſt in actu es, & in potentia ſtatua: Sit ergo quarta ratio: vel es mouetur ad ſtatuam ſecundum quod eſt in actu, vel ſecundum ꝙ eſt in potentia: nõ ſecundum ꝙ eſt actu es: quia cũ D eſſet actu ſtatua, adhuc moueretur ad ſtatuam, quod eſt falſum; igitur. Conſequenter remouet vnum dubium: ex quo enim dictum eſt, ꝙ idem ſubiectũ bene eſt ſimul in actu & in potentia; dubitaret aliquis, vtrũ actus & potẽtia eiuſdem ſubiecti ſint idem ſecundum rationem. Reſpondet ꝙ actus & potentia eiuſdem ſubiecti non ſunt idem ſecundum rationem; ita ꝙ non eſt eadem ratio actus & potentiæ: & hoc probat dupliciter, Primo es mouetur ad ſtatuam ſecundum ꝙ in potentia eſt, ita ꝙ dato ꝙ non moueretur ad ſtatuam, non minus eſſet es. Secundo; ſi illa dicerentur eadem ſecundum rationem; hoc eſſet quia ſunt eadem ſubiectiuè; ſed propter hoc non debent dici eadẽ; quia potentia ad ſanari & potentia

E tertia ad ægrotari ſunt idem ſub-
iectiuè : & tamen non ſunt idē
ſm rationem: quia tunc idē poſ
ſet ſimul ſanari & ægrotari.
Quinta ratio probat totā diffini
tionem ; qa motus eſt illud, quo
exiſtente immobili, mobile mo-
uetur, & non prius, neq; poſte-
rius : igr̄ motus eſt actus entis
in potentia ſm ꝙ huiuſmodi.
Sexta ratio: vel diffinitio motus
eſt concedendā, vel aliquæ earū
quam dabāt antiqui : ſed non pt
dici ſecūdū. Dicebāt.n.antiqui,
ꝙ motus eſt alteritas, vel ꝙ mo
tus eſt inæqualitas, vel non ens:
ſed nullo iſtorum modorum be
ne diffinitur: quia ſi motus diffi
niretur, ꝙ eſt alteritas: vel inæ-
qualitas, vel non ens, cuicunq;
ineſſet, vnum illorum ipſum mo
ueretur: ſed non eſt neceſſe mo-
F ueri eā, q̄ ſunt altera aut inæqua
lia, aut q̄ non ſunt, igitur. Ex quo
infert, ꝙ primum eſt dicendum
ſ.ꝙ diffinitio motus eſt bene da
ta. Finaliter inueſtigat aliā diffi
nitionē motus ponens hanc cō
concluſionem. Oē mouens phy
ſicum mouetur, probat tribus
rōnibus. Prima: omne qd̄ prius
eſt in potentia & poſtea in actu,
quodāmodo mouetur : ſed mo-
uēs pri⁹ eſt in potētia poſtea in
actu: ergo mouens mouetur. Se
cūda rō: cuiuſcunq; ſua immobi
litas eſt ſua quies, huic ineſt mo
t⁹: ſed immobilitas mouentis dr̄
eius quies : ergo ſibi ineſt mo-
tus. Tertia ratio: mouētia natu-
ralia mouentur per contactum:
in tali autem contactu mouens
mouetur : quia omne agens in
agendo repatitur. Ex his in-
fert ſecundā diffinitionem mo-
tus dicens: Motus eſt actus mo-
bilis inquantum mobile.

Dvbivm autem manife- G
ſtum eſt : quod eſt motus in
mobili actus enim huius &
ab hoc. Motum autem actum
non alius eſt &c.

Istvd est tertium capi- *Dubitationes circa motū incidētes.*
tulum, in quo philoſophus mo
uet tres dubitationes. Prima in
quo eſt motus ſubiectiuè. Re-
ſpondet ꝙ eſt ſubiectiuè in mo
bili: quia actus alicuius eſt in
eo, cuius eſt actus : ſed motus
eſt actus mobilis & non mouen-
tis : igitur eſt in mobili. Secun-
da dubitatio, vtrum ſit idem
actus mouentis & mobilis. Re
ſpondet philoſophus ꝙ ſic: qd̄
probat dupliciter. Primo: quia
actus mouentis eſt qui produ-
citur & procedit a mouente: &
actus mobilis eſt qui recipitur H
in mobili : ſed idem eſt actus q̄
producitur a mouente & reci-
pitur in mobili : igitur. Secun-
do probat per ſimile : quia ſi-
cut eſt idem ſpacium aſcenſus
& deſcenſus : ita eſt vnus actus
agentis & paſſi, mouētis & mo
bilis : ſed diuerſimode; eſt enim
mouētis tanquam cauſæ, & mo-
bilis tanquam ſubiecti. Ter-
tia dubitatio : vtrum actio &
paſſio ſint idem motus. Pro
cuius ſolutione ſupponitur ꝙ
actiui eſt aliquis actus; & paſ-
ſiui etiam eſt aliquis actus: Acti
ui dicitur actio & paſſiui paſ-
ſio: & primo arguit philoſo-
phus quòd actio & paſſio non
ſunt diuerſi motus : quia am-
bo vel eſſent in agente, vel am-
bo in patiente : vel actio in
agente, & paſſio in patiente
vel econtra : non poſſunt dici
duo prima; quia tunc oē agens
eſſet

A eſſet patiens & omne patiens agens: quod videtur eſſe falſum:nec poteſt dici tertiũ:quia actio eſt quidam motus:ſed motus non eſt in mouente, ſed in mobili: igitur. Nec poteſt dici quartum: quia hoc eſſet nimis æquioce loqui de actione & paſsione: quia tunc agens ageret paſsione, & patiens pateretur actione, qđ eſt falſum. Finaliter oſtẽdit ꝙ actio & paſſio non ſunt vnus motus: quia ſi ſic, ſequerentur tria inconuenientia. Primum: ꝙ diuerſorum ſecundum ſpeciem, puta agentis & patientis eſſet idem actus, quod nõ videtur verum. Secundum: quia tunc doctrinatio eſſet idem cum doctrina, & idem eſſet actio & paſsio, quod

B eſt falſum:igitur. Tertium:quia tunc idem eſſet docere & addiſcere, agere & pati: & per conſequens omnis docens addiſceret. Soluit iſta inconuenientia. Ad primum dicit ꝙ non eſt in-

E conueniens diuerſorum ſecundum ſpeciem eſſe eundem actũ ſecundum tamen diuerſas rõnes: vt puta vnius vt principij & alterius vt ſubiecti. Ad ſecundum dicitur ꝙ non ſequit̃, ꝙ actio & paſsio ſint proprie idem; ſed magis ꝙ motus cui inſunt actio & paſsio; ſit vnus & idem. Vnde actio dicit̃ actus huius ab hoc, & paſsio, in hoc. Ad tertium negat cõſequentiã: non.n.ſequit̃ ſi doctrinatio & doctrina ſint idem, ꝙ docens addiſcat: nec quòd actio & paſsio ſint idem, ꝙ agens patiatur, ſicut eadem eſt diſtantia de Thebis ad Athenas & de Athenis ad Thebas: & tamen non eſt idem diſtare.

Motus quæ entitas, et vbi ſubiectiuè. C

QVAERITVR vtrũ motus ſit entitas ſucceſsiua reſpectiua vel abſoluta, exſtens ſubiectiue in mobili, diſtincta a mobili: & a termino ad quem. Primo arguitur quòd non ſit entitas ſucceſsiua: quia motus non eſt: igitur non eſt entitas ſucceſsiua. Antecedens patet tripliciter: primo, quia quod ſit, non eſt: ſed motus ſit continue: igitur motus non eſt. Secundo ſic: Illud cuius nulla pars eſt, non eſt: ſed nulla pars motus eſt; igitur motus non eſt. Tertio ſic: omne ens limitatum eſt mobile: ſed motus non eſt mobilis: igitur. Secundo principaliter arguitur: Motus poteſt habere plures partes ſimul: ergo D non eſt entitas ſucceſsiua. Antecedens patet de motu alicuius mobilis: extenſi; cuius quælibet pars eſt mobilis: & cuilibet parti ineſt pars motus, & quælibet pars motus eſt motus: ergo plures partes motus poſſunt eſſe ſimul: quod eſt contra rationem ſucceſsiuorum. Item motus poteſt fieri in inſtanti: ergo poteſt habere plures partes ſimul. Antecedens patet, q̃a virtus finita mouet in tempore: ergo virtus infinita poterit moueri in inſtãti. Tertio ſic: partes motus ſunt eiuſdẽ rõnis ad ſe inuicẽ: ergo poſſunt eſſe cõpoſſibiles adinuicem. Itẽ poſt mutatum eſſe, quod continuat partes motus adinuicem ſequit̃ aliqua pars motus vel nõ: ſi ſic, ſequit̃ ꝙ plures partes mot⁹ ſunt ſimul, cum q̃libet pars mot⁹ ſit diuiſibilis

B bilis in infinitas partes. Quarto arguitur sic: Motus eſt de genere abſolutorum puta prædicamenti q̃titatis; vt dicit Ariſt. 7.metaph. ꝙ duæ ſunt quantitates ſucceſsiuæ ſcilicet tempus & motus: ergo non eſt dicendum ꝙ ſi entitas ſucceſsiua. Quinto arguit̃ ſic; ꝙ non ſit exiſtens ſubiectiuè in mobili; motus eſt ſubiectiuè in mouente: ergo nõ eſt in mobili: cum idem non ſit in diuerſis ſubiectis. Antecedens probatur: quia omnis motus eſt in eo cuius eſt actus: ſed motus eſt actus mouentis: igitur. In oppoſitum videtur eſſe philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli.

Arti. 1. PRIMO ſciendum ꝙ circa textum incidit talis difficultas: vtrum iſta propoſitio ſit vera quam ponit Ari. ſcilicet ꝙ neceſſe eſt ignorato motu, ignorare naturam. Et videtur ꝙ non: quia dictum eſt ꝙ naturam eſſe eſt manifeſtum: modo illud quod eſt per ſe manifeſtum, nõ indiget noticia præuia alicuius alterius ad hoc ꝙ cognoſcatur: igitur ad cognoſcendum naturam non eſt neceſſe cognoſcere motum. Item ſicut natura eſt principium motus, ita eſt principium quietis; ergo ſicut natura poteſt cognoſci per motum, ita poteſt cognoſci per quietẽ: ergo dato ꝙ motus ignoretur, non oportet naturam ignorari. Item natura poteſt eſſe ſine motu: ergo poteſt cognoſci ſine motu, patet conſequentia: quia ſicut ſe habet res ad eſſe, ita ad cognoſci. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ magna differentia inter iſtas duas propoſitiones, neceſſe eſt ignorato motu ignorare naturã; & ignorato motu neceſſe eſt ignorare naturam. Nam prima eſt modalis cõpoſita, cuius ſenſus eſt, hæc propoſitio eſt neceſſaria, ignorato motu ignoratur natura: & forte talis eſt dubia: ſed ſecunda eſt diuiſa & eſt falſa: quia quocunq; poſsibili poſito in eſſe, nunquã propter hoc fit neceſſarium illud, quod eſt merè contingens: ſaltem neceſsitate ſimpliciter dicta: ſed merè cõtingens eſt ꝙ ignoretur natura; ergo q̃tumcunq; ignoretur motus, non eſt neceſſarium, ꝙ ignoret̃ natura; ideo hæc eſt ſimpliciter falſa, Ignorato motu neceſſe eſt ignorare naturam; immo ꝓbabiliter etiam dico, ꝙ iſta etiã eſſet falſa, ignorato motu neceſſe eſt ignorari motum. Secundo ſupponitur, ꝙ iſte terminus ignoro, eſt terminus priuatiuus iſtius termini cognoſco: ideo in ipſo implicatur negatio. Ex quo ſequitur ꝙ magna eſt dr̃ia inter iſtas ꝓpoſitiones, ignoro motũ, & motum ignoro, & motu ignorato, & ignorato motu. Nam q̃ñ motus ponitur poſt, diſtribuitur: quando autem ante, ſtat determinatè: ad cuius veritatem ſufficit veritas vnius ſuppoſiti. Tertio ſupponitur, quod ſicut iſtud verbum cognoſco facit terminum ſequentem rectũ ab eo appellare ſuam propriam rationem: ita ſimiliter iſtud verbum ignoro; ideo eſt differentia inter iſtas propoſitiones, ignoro motum, & motum ignoro. Nam ſenſus primæ eſt, illam rem, quæ eſt motus ſub propria ratione; qua eſt motus, ignoro, ſed ſenſus ſecundæ eſt, illam rẽ quæ

An ignorato motu, neceſſe ſit ignorare naturam.

A quæ eſt motus, ignoro: licet hoc non ſit ſecundum illam rationē, ſecundum quam eſt motus.

Oratio in qua ponitur particula, Si, quomodo exponenda

SECVNDO. ſciendum, ꝙ vt alias viſum eſt, oratio in qua ponitur ablatiuus abſolutus poteſt exponi per ſi, quia, & dum: & ſecundum hoc talis propoſitio poteſt habere multos ſenſus. Vnde ſi exponatur per dum, vel quando, quod idem eſt: tunc ſenſus eſt, vtrum ſit poſſibile, ꝙ natura cognoſcatur, quādo nullus motus cognoſcitur. Vel ſic: vtrum ſit poſſibile, quòd cognoſcatur natura quando non cognoſcitur motus, vel dum non cognoſcitur motus. Si primo modo exponatur: tunc dico, ꝙ iſta eſt poſſibilis: puta natura cognoſcitur quando nullus motus cognoſcitur, quod poteſt ꝓbari: quia poſſum intelligere B compoſitum, & partes eius aliquo modo ſaltem confusè intelligendo, motum non intelligendo: quo facto natura cognoſcetur, ſcilicet materia & forma, dato quòd motus non cognoſcatur. Sed de ſecundo dico, quòd iſta eſt impoſſibilis: cognoſco naturam quando non cognoſco motum: quia ſi ego cognoſcam naturam ego cognoſco illam rem, quæ eſt natura ſecundum illam rationem, ſecundum quam eſt natura, eo quòd ille terminus natura ſequebatur: vnde non poſſum cognoſcere naturam ſecundum ſuam propriam rationem, quin illum motum cognoſcam: quia motus implicatur in diffinitione naturæ, ideo natura diffinitur per motum. Ex quo ſequitur, quòd iſta eſt neceſſaria, ignorato motu ignoratur natura: & ſic loquebatur Ariſtote. C Natura enim pro ꝑ ſe ſignificato relatiuè ſe habet ad motum: ideo non cognoſcitur natura ꝑ ꝑ ſe ſignificato qn motus cognoſcatur. Ex iſto vlterius ſequitur, quòd ſi talis propoſitio exponatur per ſi, quòd tales conſequentiæ non ſunt bonæ: ſi natura cognoſcatur, motus cognoſcitur: vel ſi nullus motus cognoſcitur, nulla creatura cognoſcitur, ſed illæ ſunt bonæ, ſi cognoſcatur natura motus cognoſcitur, vel ſi non cognoſcatur motus, non cognoſcitur natura: & etiā ſi ignoretur motus ignoratur natura: & hoc intendebat Ariſtot. & per iſta faciliter poteſt videri ſenſus factus per ly quia. Ad rationes primi notabilis. Ad primam dicitur, quòd illa non eſt per ſe nota: D natura eſt: vt alias viſum eſt in ſecundo, Dicitur tamen per ſe nota: quia eſt certa, & præſuppoſita in philoſophia: dato etiā quòd eſſet per ſe nota, adhuc oportet cognoſcere terminos ad hoc, quòd cognoſcatur. Ad aliam dico, quòd non poteſt cognoſci quies, quin etiam cognoſcatur motus, cum priuatio non cognoſcatur, niſi per habitum. Ad aliam dico, ꝙ natura poteſt eſſe ſine motu ſaltem pro denominato: etiam poteſt cognoſci quando motus non cognoſcitur: ſed non poteſt cognoſci natura, niſi cognoſcatur motus.

Ens in potētia quo modo.

TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima, quomodo capitur ens in potentia in

vna

E vna diuiſione textus;in qua dicitur: entium quædã ſunt in actu quædam in potentia. Reſpondetur ꝙ aliquid dicitur ens in potentia dupliciter.ſ.obiectiua qđ non eſt & poteſt eſſe: & ſic non capitur hic ens in potentia. Aliomodo capitur in potentia ſubiectiua,quod eſt,& poteſt aliquid recipere: & ſic capitur hic ens in potentia: q̃a capitur hic ens in potentia quemadmodum illud,quod mouetur,eſt in potẽtia: ſed illud quod mouetur eſt in potentia ſubiectiua.puta ad recipiendum terminum ad quẽ motus: igr̃. Secunda difficultas; qualiter eſt intelligenda diffinitio motus,in qua dicitur:motus eſt actus entis in potentia ſecundum quòd huiuſmodi. Reſpondetur primo, quòd diffinitio motus eſt data per additamẽ F tum: quia datur per mobile, quod non eſt eiuſdem rationis cum motu: cum motus ſit in prædicamento quantitatis. Dico ſecundo, quòd motus eſt actus: capiendo actum largè pro omni illo,quo actualiter aliquid eſt tale: & quia per motum aliquid actualiter dicitur moueri: ideo motus eſt actus. Dico tertio: quòd eſt actus entis, quod eſt in potentia ſubiectiua ad vlteriorem actum: puta terminũ ad quem motus. Nam omne illud quod mouetur, dicitur ad aliquid moueri, quod non habet ſaltem complete: aliter fruſtra moueretur. Ex quo ſequĩt, ꝙ mobile anteq̃ moueaẽ, eſt in potẽtia ad duos actus. Primo in potentia ad motum,q̃ actualiter mouetur: & in potẽtia ad termi nũ ad quẽ illius mot⁹. Dico quarto, ꝙ oẽ illud quod mouetur eſt G verè exiſtens: ideo eſt verè in actu exiſtendi: ſed ẽm ꝙ ſic eſt in actu exiſtendi nõ dicitur moueri,ſed ſecundum ꝙ eſt in potentia ad terminum motus.

Definitio mot⁹ quo modo intelligẽda.

QVARTO ſciendum,quòd circa textum incidunt aliquę difficultates. Prima quomodo intelligitur ſecunda propoſitio, ꝙ omne mouens in mouendo mouetur. Reſpondetur, quòd ibi propriè capitur mouẽs pro mouente motu alterationis, quod producit in paſſo ſeu motu aliquem terminum: cuiuſmodi eſt ignis reſpectu aquæ. Ex quo ſequitur, ꝙ talis propoſitio concordat cum alia propoſitione libri de Generatione: vbi dicitur ꝙ omne agens in agendo mouetur. Dico ſecundo, quòd ad hoc, quòd agens agat, oportet H quòd virtus actiua agentis ſit fortior, virtute reſiſtiua paſſi. Ex quo ſequitur, quòd actio non fit niſi in maiore proportione inæqualitatis. Dico tertio quòd ad hoc, quòd illa propoſitio ſit vera,tres conditiones requiruntur. Prima, quòd agens, & patiens communicẽt in materia: ideo licet deus moueat iſta inferiora, non tamen mouetur ab ipſis. Secunda, ꝙ virtus actiua paſſi ſit fortior virtute reſiſtiua agentis: ideo ignis aliquando agit in aquam, vbi non patitur ab aqua. Tertia quòd vtrunque ſit infra ſphærã actiuitatis alterius, id eſt quòd vtrunque habeat virtutem attingendi alterum in tanta diſtãtia: ideo licet cœlũ agat in iſta inferiora, tamen iſta inferiora non agunt in cœlum. Secunda diffi-

Oĩ mouẽs in mouendo mouetur quo

A difficultas: qualiter intelligitur vnum dictum textus, in quo dicitur, quòd actio, & paſsio ſunt vnus motus. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd actio formaliter vt eſt prædicamentum, non eſt niſi reſpectus extrinſecus agentis ad paſſum: & paſſio reſpectus patientis ad agés: & ſic non eſt intelligendum, ꝙ ſit vnus motus, immo ſunt duo reſpectus extrinſeci realiter diſtincti adinuicem. Aliomodo capitur materialiter: puta pro illa forma, quæ producitur ab agente in paſſum; cuiuſmodi eſt caliditas producta ab igne in aqua: & tunc dico quòd actio, & paſsio ſunt vnus motus, capiendo etiam motum materialiter pro forma fluente. Et aduerte quòd actio eſt duplex, ſcilicet immanens, quæ non eſt niſi

Quomodo actio, & paſſio ſunt vnus motus.

Sco. in 5. metaphy. q. 6.

B operatio immanens alicuius potentiæ, vt videre, audire. Alia eſt tranſiens: quæ non eſt, niſi reſpectus extrinſecus agentis ad paſſum. Ex quo ſequitur, quòd talis diuiſio, eſt diuiſio æquiuoci in æquiuocata, quia actio immanens eſt in prædicamento qualitatis: vt audire, videre, intelligere, velle: quæ omnia im portant qualitates: ſed actio tráſiens eſt in prædicamento actionis: quia non eſt niſi reſpectus agentis ad paſſum. Et ſiqs dicat, quare operationes potentiarum dicuntur actiones: cum ſint qualitates. Reſpondetur ꝙ hoc eſt propter duas conditiones, cum quibus conueniunt cũ actione. Prima: quia operatio ſemper eſt in fieri, id eſt in continua dependentia ad cauſam eandem, & ſecũdum idem.

Obiectio.

Secunda: quia operatio tráſit in C obiectũ ſicut in terminum: & ꝑ tales conditiones operatio ſignificatur grammaticaliter: & habet modũ ſignificandi verborũ actiuorum. Et ſi quis petat, in quo eſt actio ſubiectiuè. Reſpõdeo, ꝙ actio vt eſt prædicamentum, ſeu formaliter capta, quæ non eſt niſi reſpectus agentis ad paſſum, eſt in agēte tanquam in ſubiecto, & in forma, quæ dicit potentia actiua, vt in fundamento proximo. Similiter paſsio eſt in patiente tanq̃ in ſubiecto, & in põtẽtia paſsiua tanq̃ in fundaměto proximo. Et ex iſto patet, ꝙ actio eſt ſubiectiuè in agente: paſsio vero ſubiectiuè in patiente. Et ſiquis dicat: dicit Ariſto. in textu ꝙ actio & paſsio ſunt in patiente, & ꝙ actio eſt quidam motus. Dico ꝙ ibi actio & paſſio capiuntur materialiter, ſeu D pro connotato: puta pro forma producta ab agente in paſſum. Et ſi quis iterum dicat: dicit ibi philoſophus, quòd actio, & paſsio fundantur in moto. Dico quòd debet intelligi concomitanter: concomitantur enim motum: vel ſunt in motu capiendo motum pro materiali: diuerſimodè tamen: quia actio eſt in motu, id eſt in illa forma producta terminatiuè, & paſsio quaſi ſubiectiuè; & de iſtis etiam multa fuerunt dicta in logica. Et hæc de primo arteulo. Quantum ad 2m articulum.

DVBITATVR primo. Vtrum præter ſubiectum alterabile & qualitatem, ſecundum quã eſt alteratio, requiratur motus ſeu fluxus diſtinctus ab illa qualitate & ab illo ſubiecto alterabili,

Artic. 2.

An præter ſubiectũ alterabile, & qua

E bili, verbi gratia: ſi aqua calefit, ſubiectũ alterabile eſt aqua. Nam pro regula debemus habere in philoſophia, ꝙ ſubiectũ alterationis, eſt quod alteratur, ſeu ꝙ recipit qualitatem: ideo quando aqua calefit, aqua dicitur ſubiectum calefactionis ſeu alterationis: & caliditas eſt forma quæ acquiritur. Et arguitur primo ꝙ ſit ponendus talis fluxus ſeu motus diſtinctus a ſubiecto alterabili, & a tali forma; quia in omni motu oportet ponere aliquid qđ ex natura ſua ſit ſucceſsiuum: ſed neq; ſubiectum neq; talis qualitas ex natura ſua eſt quid ſucceſsiuum, cum in inſtanti a deo poſſent ꝓduci; igitur. Item omnis motus menſuratur tempore: ſed neque ſubiectum alterationis, neque talis qualitas menſuratur

litatẽ alterantem requiratur mo⁹ diſtinctus ab eis.

F tempore; igitur. In oppoſitum arguitur: quia talis fluxus vel motus ſe haberet ad qualitatem illam vt aliquid prius vel poſterius. Non poteſt dici ꝙ talis fluxus ſit poſterior, quia dicitur eſſe via, per quam acquiritur talis qualitas: neq; dicitur prior, cum nihil dicatur alterari, niſi primo talis forma acquirat̃ in ſubiecto. Item non eſt ponenda pluralitas ſine neceſsitate: ſed ſine tali fluxu non minus talis forma ſucceſsiuè acquireretur: & per ipſam aqua diceretur calefieri illo fluxu circunſcripto, & igne approximato, non min⁹ produceret ignis caliditatem in aqua, & hoc ſucceſsiuè: igit̃. Item ſi talis fluxus eſſet prior ipſa caliditate ſeu ipſa forma, poſſet eſſe ſine tali forma: cum non dependeret ab illa forma:

G & per conſequens per ipſum aliquid diceretur moueri: & per conſequens aliquid poſſet alterari & calefieri ſine caliditate. Item petatur propter quid ponitur talis fluxus. Certe cum difficultate poteſt videri propter quid ponatur talis fluxus. Pro ſolutione eſt aduertendum ꝙ de hoc dubio ſunt duo modi dicendi ſatis probabiles. Primus qui tenet ꝙ ponendus eſt talis fluxus ſeu motus diſtinctus a qualitate & ſubiecto alterabili: quia aliter non videretur quomodo motus alterationis eſſet motus: & diſtingueretur ab alijs motibus: & iſti faciunt rationes ante oppoſitum, & habent ſoluere rationes aliorum. Ad primam dicunt, ꝙ talis fluxus eſt prior natura tali qualitate: & dicunt ꝙ per talem motum aliquid dicitur alterari; vt per calefactio-

H nem aliquid dicitur calefieri & non per caliditatem; immo per caliditatem ſubiectum dicitur eſſe calidum. Ad ſecundam dicunt ꝙ non ponitur ſine neceſsitate. Vnde dicunt ꝙ propter duo ponitur. Primo, vt illa forma per ipſum dicatur formaliter ſucceſsiua. Secundo, vt per ipſum ſubiectum dicatur taliter moueri. Ad tertiam dicitur ꝙ non poteſt eſſe ſine tali qualitate propter connotationem: quia connotat illam qualitatem quæ per ipſum acquiritur. Vnde licet album de ſuo ſignificato formali importet albedinem, quam non implicat eſſe ſine ſubiecto; licet implicet aliquid eſſe albũ ſine ſubiecto. Etiam dicunt ꝙ licet motus alterationis de ſignificato formali importet entitatẽ ſuc-

Sco. lib. 1. d. 4. q. 1. in ſol. ar. vl.

A ſucceſsiuam, quæ poteſt eſſe ſine tali qualitate:tamen implicat aliquid denominari ab eo ſine tali qualitate. Ad quartam patet ſolutio, vidẽdo propter quid ponatur talis fluxus. Alij tenent oppoſitum.ſ.quòd non eſt ponẽdus. Et faciunt rationes poſt oppoſitum: & habent ſoluere rationes factas ante opoſitum.

Ad primam dicunt, ꝙ ibi ponitur aliquid ſucceſsiuum.ſ.calefactio. Vnde calefactio importat caliditatem connotando ipſam ſucceſsiuè habere partem poſt partem. Vnde quando forma eſt in eſſe quieto, dicitur caliditas, & frigiditas: ſed quando eſt in fieri, dicitur calefactio & frigefactio:& ideo ponũt quòd talis calefactio mẽſuratur tempore: licet caliditas non menſuretur tempore.

B *An mo⁹ localis diſtinguatur realiter a mobili, & à loco.* DVBITATVR ſecundò. Vtrum motus localis ſit res diſtincta à mobili & à loco. Et arguitur quòd non: quia mobile per potẽtiam ſuam, ſine aliquo alio addito poteſt moueri; ergo non eſt ponendus motus diſtinctus ab eo vt moueatur. Item ſi eſſet talis res diſtincta à mobili: tunc deus poſſet ſeparare illam a mobili,& ſeparatam conſeruare:quo facto ibi verè eſſet motus: & tamen ibi nihil moueretur. Item ſi motus eſſet res diſtincta à mobili, ſequeretur, ꝙ mobile neceſſario moueretur ꝑ aliquod ſpacium: quia impoſſibile eſt, quòd mobile moueatur: & quòd non moueatur per aliquod ſpacium. In oppoſitum arguitur per philoſophum in tertio huius, qui dicit, quod eſſe motus conſiſtit in fieri, & in eſſe ſucceſsiuo: ſed mobile non conſiſtit in fieri; igitur. C Dicit etiam quòd motus eſt res ſucceſsiua cuius pars prior non manet cum parte poſteriori. Itẽ mobile eſt in inſtanti: & tamen motus non poteſt eſſe in inſtanti: igitur. Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima: Vltima ſphera poſſet moueri motu, quo mouetur, ſine aliquo loco: quia per potentiam diuinam mundus iſte inferior poſſet corrumpi: & tamen adhuc moueretur vltima ſphera: quo facto eſſet motus, ſine loco: & per conſequens motus non eſt locus. Secunda concluſio; Vltima ſphera non ſolum ex eo mouetur, quòd aliter, & aliter ſe habet ad terram, vel ad aliquod aliud corpus: quia tunc poſsibile eſſet, quòd ipſa quieſcens moueretur: quia ſi vltima ſphera quieſceret: & illa terra volueretur circulariter, conſtat quòd D vltima ſphera ſe haberet aliter, & aliter ad illam terram, ſicut nunc ſe habet: ideo ſi ex hoc diceretur moueri, ipſa quieſcens moueretur; & tamen hoc haberent dicere illi, qui dicunt motum eſſe ipſum mobile: & quòd ideo mobile mouetur, quia aliter, & aliter ſe habet nũc, quàm prius reſpectu alicuius corporis. Tertia concluſio, quæ ex iſtis ſequitur eſt, quòd vltimam ſpherã moueri, eſt cauſa intrinſeca; aliter, & aliter ſe hr̃e prius q̃ poſterius. Quarta cõcluſio: Mot⁹ nõ eſt locus eius, ad quod mobile mouetur: quia ſine loco poſſet eſſe motus, vt prius dicebatur. Vnde ſi totus mundus eſſet annihilatus præter lapidem, adhuc deus poſſet mouere lapidem:& tamẽ nullus eſſet locus:

E igitur. Quinta concluſio: Motus non eſt illud mobile quod mouetur: vt probant rationes poſt oppoſitum. Ex quo ſequitur ꝙ motus vltimæ ſpheræ non eſt vltima ſphera: quia vltima ſphera ſecundum ſuum motum ſe habet aliter & aliter, & non ſe habet aliter & aliter ſecundum ſuam ſubſtantiã. Itẽ non videtur ꝙ aliquid aliter & aliter ſe habeat ſine aliqua diuerſitate in illo. Item quæro de motu lapidis ſurſum, qui eſt violentus: ſi talis motus eſſet ipſe lapis, idem eſſet violentũ ſibijpſi: ideo reſpondendum eſt ad rationes ante oppoſitum. Ad primã dico ꝙ impoſsibile eſſet mobile ferri ſupra aliam & aliã partẽ loci ſine motu & fluxu. Ad ſecundam dico ꝙ non repu

F to magnũ inconueniens, ꝙ motus maneret ſine mobili. & ꝙ nihil dicatur moueri: vt albedo poteſt eſſe, dato quòd nihil ſit album: ita poteſt eſſe motus dato quòd nihil moueatur. Ad vltimam conceditur quòd mobile neceſſario mouetur per aliquod ſpatium, & tamen per nullum ſpatium neceſſario moueatur.

Mo. lo calis eſt, an ſit concedenda. DVBITATVR tertio. Vtrum iſta ſit concedenda. Motus localis eſt. Et arguitur quòd non: quia illud totum non eſt, cuius partes non ſunt: ſed partes motus localis non ſunt: quia iam vna præterijt, & ſic non eſt amplius: & alia adhuc eſt futura. Item ſi iſta eſſet vera, motus eſt; hoc eſſet pro tẽpore præſentis ſed hoc non: quia tunc ſequeretur ꝙ motus fieret inſtanti: cum de tempore non habemus niſi nunc. Item ſequeretur ꝙ aliquid ſimul fieret, & G corrumperetur: quia quãdo motus eſt, motus fit: & quando fit, corrumpitur: quia vel corrumpitur antequam fiat: vel quãdo fit, vel in inſtãti, poſtquam factꝰ eſt, non antequam fiat, vt notũ eſt; nec poſtquam factus eſt; qa tũc multæ eius partes prius non fuerunt; ergo quando fit. Item dicitur tertio huius, ꝙ omne quod factum eſt, quando primo factum eſt tunc eſt: ſed motus totus primo factus eſt in vltimo inſtanti temporis, ſed Ari. negat motũ eſſe in inſtanti. igit̃. In oppoſitum argr̃; quia oĩs motus eſt actus, quo mobile mouetur; igitur motus eſt. Item aliquid mouetur præſentialiter & non niſi motu; igit̃. Item dabile eſt tempus præſens; ergo eſt dare motum præſentem. Itẽ motũ H eſſe accipitur tanquam manifeſtum & conceſſum in philoſophia. Pro ſolutione ſupponitur ꝙ (vt iam viſum eſt) motus eſt ens ſucceſsiuũ, cuius eſſe ſtat in eſſe ſucceſsiuo ſuarum partiũ: & non in quodam indiuiſibili, vt aliqui imaginantur. Nam poſt illud indiuiſibile, quod vocat̃ mutatum eſſe, immediate ſuccedit ſibi diuiſibile: & illud non eſt niſi motus, & fit præſentialiter; igit̃. Et qñ dicebat̃ ꝙ de tẽpore non habemus niſi nunc; *Sco. li. 2. diſ. 2.* dr̃ ꝙ verum eſt tanq̃ indiuiſibile, cui immediate ſuccedit continuum fluens. i. tempus ſucceſsiuum: iõ dicunt aliq ꝙ qñ dr̃ ꝙ de tempore non habemus niſi nunc; verum eſt tanq̃ menſuras indiuiſibile in motu. Aduerte vlteriꝰ ꝙ (vt alias viſum eſt in logica) de tpe pręsẽti vtimur ad libitũ hoĩum, aſsignantium tps præ-

A præſens,ideo capiť tempus præ
ſens aliquando pro vna hora :
& motus,qui fiet in illa hora,di
cetur motus qui fit præſentiali-
ter : licet pars poſt partem. Ex
quo ſequitur ꝙ infinitas partes
motus poſſumus hr̄e:quia habe
mus aliq̄ partem temporis: & il
la eſt diuiſibilis in infinitum er
go ėt motus,q fiet in illa ꝑte tē-
poris. Ex quo ſequiť ꝙ illa eſt
falſa Partes motus nō ſunt: im-
mo dico ꝙ tot ſunt in eſſe ſuc-
ceſsiuo,ſicut ſunt ꝑtes tꝑis præ
ſentis:ſed multas partes tempo-
poris accipimus, ergo & mot⁹,
licet vnā prius & aliā poſterius.
Et ſi dicať ꝙ vna pars mot⁹ eſt
præterita & alia futura.Dico ꝙ
verū eſt vtendo tempore p̄ſen-
ti ſolū pro tēpore, cui corr n̄det
adęquate ꝑs motus media: vt ſi
vtamur tēpore p̄ſenti ꝓ tꝑe cui
B adęquate coexiſtit ꝑs poſterior:
dicimus ꝑtem priorē eſſe p̄teri-
tā:& ſic ſoluiť ſecunda rō. Ad
aliā dicunt aliq,ꝙ oē purū ſuc-
ceſsiuū ſimul eſt, & fit & corrū
piť. Vñ iſta,motus fit,ſic expo-
niť:Motus eſt in aliquo tempo
re, ante qđ non erat Et iſta, mo
tus corrumpiť,ſic exponiť:Mo-
tus eſt in aliquo tempore, poſt
qđ non erit:& ille exponētes ſi
mul ſunt verę igiť.Cōiter tñ ali
ter diciť ꝙ qñ motus fit,eſt: ſed
qñ factus eſt,non eſt:& ad Phi
loſophi dicunt ꝙ loquebať de
permanentib⁹. Et diciť ꝙ iſta,
mot⁹ corrūpit,ſic exponiť. Mo
tus nunc non eſt, & immediate
An hō q ante hoc fuit. Et per hoc ſoluiť
nunc ge- vltima rō. Sed reſtāt duæ par
neratur, uæ difficultates. Prima:vtrum
ſit muta- hō qui nunc generať ſit mutat⁹
tus loca- localiter?Et vř ꝙ ſic:quia de eo
liter. verum eſt dicere,ꝙ nunc eſt in

loco:& prius non fuit in illo lo- C
co: igitur mutatus eſt locali-
ter. In oppoſitum arguitur:
quia de illo qui nūc generatur,
nunquam fuit verum dicere ꝙ
moueretur localiter:igitur. Re
ſpondetur breuiter quòd non
eſt mutatus localiter. Dico vl-
terius ꝙ non bene arguitur:ſed
ſic debet argui: iſtud eſt in lo-
co, & ante non fuit in iſto lo-
co: & continue ante hoc mo-
uebatur ſine quiete media: igi-
tur mutatum eſt localiter. Et di-
co notanter,ſine quiete media:
quia ſi deus nunc corrumperet
hominem,& cras eum reprodu
ceret in alio loco,certe non eſ-
ſet mutatus localiter, quia an-
te hoc non mouebatur conti-
nue ſine quiete media. Alia *An de-*
difficultas. Vtrum deus poſsit *us poſsit*
creare motū? Et videtur quòd *creare*
non: quia creatio fit in inſtan- *motū.*
ti:ſed motus non poteſt fieri in D
inſtanti: igitur. Reſpondetur
breuiter ꝙ deus poteſt creare
motum. Et dico ꝙ non omnis
creatio fit in inſtanti, ſed ſicut
res eſt creabilis. Dico ſecun-
do quòd deus poteſt reprodu-
cere motum: non in inſtanti,
ſed ſicut reproducibilis eſt, ſci-
licet pars poſt partem. Et hæc
de ſecundo artic. Quantum ad
tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſa- *Arti. 3.*
lis: Motus eſt entitas ſucceſsi-
ua, exiſtens ſubiectiuè in mobi
li,& realiter diſtincta a mobili,
& a forma ſecundum quam eſt
motus. Et hæc concluſio relin-
quitur probata ex ſecundo ar-
ticulo. Ad rationes ante op-
poſitum ſatis patet quid ſit di-
cendum ex articulis,in quæſtio
ne factis.

B
T. c. 24. & inde.

QVONIAM autem de natura ſcientia eſt circa magnitudines, & tempus, & motum: quorum vnumquodq; neceſſe eſt aut infinitum, aut finitum eſſe.

Quòd ad philoſophum naturalem pertinet tractare de Infinito, & quæ de eo opinati ſunt antiqui.

ISTVD eſt ſecundus tractatus huius libri, in quo philoſophus intelligat de infinito, an ſit & quomodo ſit; & continet ſex capitul[a]. In primo oſtendit ꝙ ad naturalem philoſophum pertinet determinare de infinito: quod probat rationem & ſigno. Ratione ſic: ad phyſicum pertinet determinare de magnitudine, motu, & tempore: ergo ad phyſicum pertinet determinare de infinito. Patet conſequentia; quia finitum & infinitum ſunt paſsiones motus, temporis, & magnitudinis. Signo probat ſic: quia omnes antiqui volentes tractare de rebus naturalibus fecerunt aliquam mentionem de infinito: ergo ad phyſicum pertinet conſiderare de infinito. Deinde narrat opiniones antiquorũ. & primo opinionem antiquorum non naturaliter loquentium .ſ. Platonis & Pythagorę: dicebant enim ꝙ infinitum eſt ſubſtantia per ſe exiſtens; & non eſt ſicut accñs inhęrens alicui. Dñt tamẽ iſti: quia Pythagorici dicunt ꝙ infinitum non poteſt reperiri niſi in ſenſibilibus: Platonici vero dicunt ipſum reperiri tam in ſenſibilibus, quàm in rebus abſtractis a ſenſibilibus. Secundo dñt: quia Phytagorici poſuerunt infinitum eſſe extra cœlũ. Plato vero non poſuit ipſum eſſe extra cœlum. Tertiò dñt: quia Plato ponebat infinitum eſſe magnum & paruum: Pythagoras vero ponebat numerum parem: & hoc oſtendebat ratione & ſigno. Ratione ſic: illud quod per aliud terminatur & clauditur, de ſe eſt infinitum: & illud quod terminatur eſt finitum; ſed numerus par terminatur per numerũ imparem: ita ꝙ amplius non eſt diuiſibilis in duo æqualia, addita ſibi vnitate vel numero impari. Signo ſic probat: quia ſicut in compoſitis numeris gnomonibus additis non variatur numerus, ſed in numerum parem: igitur numerus par eſt radix infinitatis. Conſequenter narrat opinionem philoſophorum naturaliter loquentium de infinito: qui conueniunt cum alijs in hoc, ꝙ ponunt infinitum eſſe principium, ſed differunt ab eis: quia philoſophi nõ naturaliter loquentes ponũt ipſum eſſe ſubſtantiam; iſti vero ponunt ipſum eſſe accñs & habere ſubiectũ, ſicut Anaxagoras & Democritus. Differunt tamen inter ſe; quia Anaxagoras poſuit illud componi ex ſimilibus corporibus infinitis: Democritus vero poſuit illud componi ex infinitis atomatibus differentibus in figura. Differunt ſecundo quòd Anaxagoras poſuit quodlibet fieri ex quolibet; Democritus vero non poſuit quodlibet fieri ex quolibet. Finaliter ponit aliquas proprietates, quas antiqui attribuebant infinito. Prima: infinitũ eſt principium: quod probant: quia infinitum eſt principium vel principiatum: ſed non eſt principiatum, cum nõ habeat principium: igitur eſt principiũ. Secũda: infinitũ eſt

A ē ingenitū & incorruptibile qđ probant: quia omne quod generatur habet principium: ſed infinitum non habet principiū: igitur. Tertia: infinitū cōtinet & gubernat oĩa, q̄a primū principium debet omnia gubernare: ſed infinitū eſt huiuſmodi: igitur. Quarta: infinitum eſt quid diuinum; quia infinitum eſt incorruptibile & immortale: igitur eſt quid diuinum.

T.c. 31. & inde. Esse autem aliquid infinitum, fides ex quinq; contingit vtiq; maxime intendétib⁹.

An detur infinitum. Istvd est ſecundum capitulum huius tractatus, in quo philoſophus oſtendit, vtrū infinitum ſit vel non: & diuiditur in duas partes. In prima ponit quinq; rationes probantes infinitum eſſe. Prima: B tempus eſt: ergo infinitum eſt conſequentia patet: quia tempus eſt infinitum, eum ſecundum philoſophum non inceperit, neq; deſinet eſſe. Secunda ratio; magnitudo eſt diuiſibilis in infinitum: ergo infinitum eſt. Tertia ratio: generationes & corruptiones ſunt perpetuę: ergo infinitum eſt; quia non poſſunt eſſe generationes perpetuę, niſi ſit aliqđ principium materiale infinitum: ex quo in infinitum generentur res. Quarta ratio: finitum finitur & terminaē ad aliquod extra ipſum: vel ergo illud extra ipſum eſt finitum vel infinitū. Si infinitum, habetur propoſitum: ſi finitum, ergo finitur ad aliquid extra ipſum, & iterum quæretur de illo alio: & ſic eſſet proceſſus in infinitum.

Quinta rō: ſicut eſt apud imaginationē vel intellectū: ita eſt in re: q̄a nō cōtingit intellectū deficere, cū ipſe moueaē a rebus: C ſed intellectus intelligit numerū maiorē quocunq; numero dato: & magnitudinē maiorē quacunq; magnitudine data. Itē cōtingit imaginari īfinitū ſpaciū: vel ergo illud ſpaciū vbiq; erit pleuū vel vacuū. Si plenū, hoc erit corpore īfinito. Si vacuū: ergo poterit repleri ꝑ corpus, & non niſi per infinitū: igit. Et infert ꝙ ſi vacuū poſſit repleri ꝑ corpus infinitū, erit plenū per tale corpus; q̄a in perpetuis nō differunt eſſe & poſſe. Subdit T.c. 32. conſequenter ꝙ infinitum dicitur quinq; modis. Primo dicitur infinitum, quod non eſt finitum nec terminatū, nec aptū natum terminari: quemadmodum vox dicitur inuiſibilis: q̄a D non videtur, nec eſt apta nata videri: & iſtud dicitur infinitū negatiuè. Secundo mō dicit̄ infinitum, quod habet quantitatē ſiue magnitudinē oĩno impertrāſibilem & iſtud dicitur infinitū contrariè. Tertio mō dr̄ infinitū qđ habet quantitatē finitā, q̄ tñ non pt̄ per tranſiri ꝑꝑ impotentiam trāſeuntis: & ſic ſpaciū ab oriente in occidens diceret̄ infinitum. Quarto modo dicit̄ infinitū qđ non habet finē, tñ aptū natū eſt hr̄e: & illud dr̄ infinitum priuatiuè: cuiuſmodi eſt linea carēs punctis. Quinto mō dicit̄ infinitū, in quo eſt ſemper actus coniunctus potentiæ. Et iſtud eſt triplex ſcilicet ſecundum appoſitionem, ſm diuiſionem & ſecundū appoſitionē & diuiſionē ſimul. In ſecūda parte ꝓbat philoſophus in

 finitū

B finitum non eſſe: & ponit tres concluſiones. Prima: infinitum non eſt ſeparatum a ſenſibilibus. Probat tribus rationibus. Prima: ſi aliquid ſit infinitum & ſit ſeparatum a ſenſibilibus, tunc illud non erit magnitudo nec multitudo: cum quodlibet tale ſit ſenſibile. Secunda ratio: impoſsibile eſt aliquod eſſe infinitum niſi ſecundum magnitudinem & multitudinem: ergo impoſsibile eſt aliquod eſſe infinitum ſeparatum a ſenſibilibus. Patet antecedens: quia infinitum eſt per ſe paſsio magnitudinis & multitudinis. Tertia ratio: quia vel illud infinitum ſeparatum a ſenſibilibus eſſet partibile vel impartibile. Non partibile: quia tunc eſſet ſenſibile: quia oporteret ipſum eſſe quantum. F Secunda concluſio: Nullum corpus eſt infinitum: quia nullum corpus ſuperficie terminatum eſt infinitum: ſed omne corpus eſt ſuperficie terminatum: igitur. Tertia concluſio: Nullus numerus eſt infinitus: quia nullum numeratum eſt infinitum, igitur nullus numerus eſt infinitus.

T. cō. 42. & inde. PHYSICE autem magis conſiderantibus ex his erit manifeſtum, neq; enim compoſitum poſsibile eſt extra neq; ſimplex; compoſitum quidem igitur non erit infinitum corpus, ſi finita elementa ſunt multitudine.

Non ſit aliquod corpus ſenſibile actu infinitū. ISTVD EST tertium capitulum in quo philoſophus oſtēdit, quòd nullum corpus ſenſibile eſt actu infinitum: quod probat quinq; rationibus. Prima: vel illud eſſet ſimplex, vel cōpoſitum: ſed nullum illorum eſt dicendū: igitur. Primo nō cōpoſitum: quia vel componeretur ex infinitis, vel vno finito, & alio infinito. non ex infinitis: quia non eſt ponenda multitudo infinita. Nec ex vno finito, & alio infinito: quia elementa, ex quibus componitē corpus mixtum, ſeu compoſitum; dicuntur eſſe adæquata: ſic quòd inter ipſa ſit æqualis proportio: ſed finiti ad infinitum nulla eſt proportio: igitur vnum nō poteſt eſſe finitum, & aliud infinitum: cum infinitum ſit virtutis infinitæ: & ſic corrumperet aliud. Deinde remouet vnam cauillatiōnem: diceret enim aliquis, quòd non oportet corpus infinitū excedere aliud corpus, vel alia corpora in virtute: qa videmus multotiens magnum corpus eſſe minoris virtutis. Reſpōdet, ꝙ quāuis virtus maioris corporis qñque non excedat virtutem minoris corporis: tamen tñ poteſt addi corpori maiori, ꝙ eius virtus excederet virtutem minoris corporis: & ſi fiat additio in infinitum quemadmodum in corpore infinito, excedet aliud corpus in virtute. Secunda ratio pro qua prę mittit aliquas ſuppōnes. Prima: omne corpus naturale eſt aptū natum eſſe in aliquo loco naturali: ita ꝙ vniuſcuiuſque eſt aliquis locus naturalis. Secunda ſuppoſitio: idem eſt locus toti⁹ & partis: vt toti⁹ terræ & vnius glebæ totius terræ: q̄ ſic eſt intelligenda: totum inclinatur ad eundem locū, ad quem partes, & econtrario. Illis ſuppoſitis forma-

G (margin)

H (margin)

A formatur ſecunda ratio : ſi eſſet aliquod corpus ſenſibile infinitum,vel eſſet homogeneum,vel heterogeneum , ſed nullum eſt dicendum:igitur.Quod non ſit homogeneum,patet : quia cum oẽ corpus ſit in aliquo loco, tũc tale eſſet in loco,vel ergo in loco naturali,vel non naturali.Si in loco naturali : cum locus ſit adæquatus locato,oportebit locum naturalem eſſe infinitum : & per conſequens extra ipſum non erit alius locus:& tunc tale corpus infinitũ perpetuo quieſceret in ipſo loco.Si vero eſſet in loco non naturali,diſtaret in infinitum à loco naturali : & per conſequens nunq̃ perueniret ad locum naturalẽ : ergo ſi poneretur tale corpus ſenſibile infinitũ homogeneũ, deſſ:ruereẽ motus,vel quies,ſed vtrunq; eſt im

B poſsibile:igiẽ.Quod ãt tale corpus non ſit heterogeneũ, patet: quia tunc componereẽ,vel ex finitis,vel infinitis.ſm magnitudinem & multitudinem.Nõ primum; quia ex finitis non reſultat niſi finitũ. Nec ex infinitis : quia cũ cuilibet corpori debeat locus naturalis, ſequereẽ ꝙ infinita eſſent loca : quia tũc eſſent infinita locata . Tertia ratio principalis omne corpus ſenſibile eſt graue,uel leue.Si graue: ergo naturaliter fertur ad medium. Si leue : ergo naturaliter fertur ſurſum ; ſed in infinito non eſt dandum ſurſum, neque medium:ergo non eſt ponendũ aliquod corpus ſenſibile actu infinitum. Quarta ratio:omne corpꝰ ſenſibile eſt in aliquo loco : ſed quilibet locus eſt determinatꝰ & finitus : ergo quodlibet corpus eſt determinatum, & finitum: ergo nullum eſt infinitum . Quinta ratio : nullus locꝰ eſt actu infinitus: ergo nullum corpus eſt actu infinitum. Patet conſequentia;quia vnicuique corpori debetur locus pro prius . Antecedens patet : quia ſolum ſunt ſex differentiæ loci, ſcilicet ſurſum deorſum,dextrũ, ſiniſtrum , ante , & retro : quæ ſunt finitæ : igitur. C

Qvod quidem igitur actu nõ ſit corpus infinitum , manifeſtum ex his:quod autem ſi non ſit infinitum ſimpliciter , multa impoſsibilia accidant manifeſtum eſt. T.cõ.36. & ſeq.

Istvd est quartum capitulum,in quo philoſophus inquirit,quõ infinitũ eſt,& quõ infinitum non eſt:& intendit duas cõ cluſiones. Prima : Infinitum aliquo modo eſt, & aliquo mõ non eſt:patet quia infinitum nõ eſt illo mõ,quo dicimus corpus ſenſibile eſſe actu infinitum : & tñ eſt aliquo mõ: quod non põt negari ꝑꝑ tria . Primo ꝑꝑ tp̃s quod neq; incipit neq; definet eſſe . Secundo propter magnitudines , quæ in infinitum ſunt diuiſibiles . Tertio propter numerum : nam omni numero dato, in infinitum poteſt dari maior . Secunda concluſio : Infinitum eſt in potentia , quæ nõ reducitur ad actũ completum , ſed bene ad actum incompletũ. Nam infinitum eſt in actu,ſicut dies & agon: ſed illa nunquam reducuntur ad actum completum igitur. Agon enim eſt quidam ludus,ſolitus fieri antiquitus in olympia : cuius partes nunq̃ erant ſimul: ſed vna poſt alium. Quo infinitum eſt, & quo non eſt. D

E aliam. Vnde aliquid dicitur eſſe in potentia ad actum dupliciter. Vnomodo ad actum cõpletum: ſicut cuprum eſt in potentia ſtatuæ. Aliomodo in potentia ad actum imperfectum: ſicut dies & annus; q̃ nunq̃ ſunt in actu cõpleto: cum partes eorum ſimul non poſsint eſſe: ſed in ipſis ſemper eſt aliquid accipiendum. Conſequenter dicit philoſophus ꝙ infinitum reperitur tam in permanentibus q̃ in ſucceſsiuis, ponens duas conuenientias inter ipſa. Prima eſt, ꝙ vtrobiq; ratio infinitatis in hoc conſiſtit, quod eſt accipere ſemper aliud poſt aliud: & nunquam eſt totũ acceptum. Secunda, eſt ꝙ vtrobiq; acceptum eſt finitum: licet infinita ſint accipienda. Ex quo infert ꝙ infinitum non eſt tale ens ſicut homo vel domus, cui⁹ omnes F partes ſimul accipiuntur. Sed differentia eſt: quia in permanentibus pars prius accepta manet cum parte accipienda: ſed in ſucceſsiuis non manet. Finaliter ponit tres paruas concluſiones. Prima Magnitudini conuenit infinitum ſm diuiſionem in partes eiuſdẽ proportionis, licet non eiuſdem quantitatis: quia illo modo quo magnitudo non poteſt conſumi, ipſa eſt infinita; ſed accipiẽdo partes eiuſdem proportionis. nunquã conſumetur magnitudo: igitur. Secunda concluſio Magnitudini cunuenit infinitũ per appõnem partium eiuſdem proportionis; licet non per appõnẽ eiuſdem quantitatis. Prima pars patet: quia quod ab vna magnitudine anfertur, poteſt alteri appõi: ſed infinitæ partes eiuſdem proportionis poſſunt auferri a G magnitudine: igitur. Secunda pars patet: quia a magnitudine nõ poſſunt auferri infinitę partes eiuſdem quantitatis: igitur. Tertia concluſio: Plato male locut⁹ eſt de infinito: quia poſuit infinitum eodem modo reperiri in magnitudinibus ſecundum appoſitionem & diuiſionem: non poſuit etiam infinitum in numeris nec ſecundum diuiſionem, nec ſecundum appõnem: quia ſecundum eum eſt ſtatus ad decem: quia numeri, qui fiũt vltra decẽ; ſunt eiuſdẽ ſpeciei cum prioribus.

ACCIDIT autem contrarium eſſe infinitum: quoniam ſicut dicunt; non enim cuius nihil eſt extra, ſed cuius ſemper aliquid eſt exrra hoc infinitum eſt. *T. c. 62. & inde.* H

ISTVD EST quintũ capitulum, in quo philoſophus oſtẽdit quid eſt infinitum aſſignando cauſam infinitatis: & diuiditur in duas partes principales. In prima dicit ꝙ aliter debet diffiniri infinitum, quàm antiqui diffiniebant: dicebant .n. ꝙ infinitum eſt, extra quod nihil eſt. Quæ diffinitio non eſt bona: quia diffinitio conueniens toti & perfecto, non eſt bona diffinitio infiniti: ſed talis eſt huiuſmodi. Nã eſt diffinitio totius; ergo & perfecti: cum totũ & perfectum ſint idem. Vnde perfectum eſt, cui nihil perfectionis deeſt: totum eſt, cuius nihil eſt extra. Debet ergo aliter diffiniri infinitum: Infinitũ, eſt cuius quãtitatẽ accipientib⁹ ſp eſt aliqd extra ſumere. Qđ probat

Infinitũ quid, & vnde in rebus naturalibus reperitur

A probat ſigno antiquorum, qui dicebant anulos eſſe infinitos, eo quòd quacunq; parte accepta contingit aliam accipere. Et ex iſto ponit quinque proprietates infiniti. Prima, infinitum habet modum materiæ, eo quòd eſt in potentia ſicut materia. Secunda, infinitum non continet, ſed continetur, ſecundum quòd infinitum. Tertia, infinitum ſecundum quòd infinitũ eſt ignotum. Quarta, infinitum magis habet rationem partis, quàm totius: quia habet rationem materiæ, quæ eſt pars. Quinta, infinitum non continet ſenſibilia, & intelligibilia: quia inconueniens eſt, & impoſsibile, ignotum & indeterminatum omnia continere. In ſecunda parte aſsignat cauſam infinitatis in entibus naturalibus: & intendit quinq; cõcluſiones. Prima, In magni-
B tudinibus non eſt procedere in infinitum ſecundum appoſitionem, ita quòd omni magnitudine data contingat dare maiorẽ: licet omni magnitudine data cõtingat dare minorem. Probat primam partem: quia quantum contingit corpus, vel magnitudinem eſſe in potentia, tantum cõtingit ipſum eſſe in actu: ſed nõ contingit corpus actu eſſe infinitum, vt iam probatum eſt: igitur. Secunda concluſio: In numeris non eſt infinitum ſecundum diuiſionem, quamquàm bene poſsit eſſe ſecundum appoſitionem. Prima pars patet: quia nullum compoſitum ex indiuiſibilibus eſt diuiſibile in infinitum: ſed numerus eſt huiuſmodi: quia componitur ex vnitatibus: igitur. Secunda pars patet: quia quantum auſertur per diuiſionem a magnitudine, tantum C attribuitur numeris per appoſitionem: ſed magnitudo eſt diuiſibilis in infinitum: igitur numerus eſt augmentabilis in infinitum. Tertia concluſio, Infinitum non eſt vna natura, quę primo, & per ſe dicatur de magnitudine, motu, & tempore: quia primo dicitur de magnitudine, cum propter diuiſionem magnitudinis ſequatur diuiſio motus: & ſecundo dicitur de motu: & tertio de tempore. Quarta concluſio: Magnitudinem non eſſe infinitam, non tollit conſideratiõnẽ mathematicorum: quia tali non indigent mathematici: cum in ſuis demonſtrationibus nunquàm vtantur quantitate infinita, ſed quantitate finita.

Quinta concluſio, Infinitum reducitur ad cauſam materialẽ: quia infinito conuenit ratio pri-
D uationis, & potẽtiæ: reſtat enim ſemper aliquod eius in potentia ad vltra accipiendum: ſed materia eſt, cui proprie conuenit priuatio, & potentia: igitur. Et hoc patet teſtimonio antiquorum, qui vſi ſunt infinito tãquàm materia: ideo inconueniens eſt ipſum infinitum dici continens, & contentum.

RELIQVVM autem eſt aggrediendum, ſecundum quas rationes infinitum eſſe videtur non ſolum potentia. *T. 10. 73, & inde.*

ISTVD eſt ſextum capitulum, & vltimum, in quo Philoſophus ſoluit rationes factas in ſecundo capitulo, quę probabant, quòd eſſet infinitum in actu: & dicit, quòd illarum rationum *Soluit rationes iã factas.*

qu acũq

B quædam non neceſſario concludunt, & quædam aſſumunt falſum. Et ſoluit primo tertiam rationem dicens, quòd licet generationes ſint infinitæ per ſucceſſionem, non tamē propter hoc ponendum eſt aliquod corpus ſenſibile actu infinitum; quia ad corruptionem vnius ſequitur generatio alterius: & ſic materia, quæ erat pars rei, quæ corrumpitur, fit pars eius, quod generatur; tamen ſecundum fidem tenendum eſt, quòd generationes non ſunt infinitæ ſecundum ſucceſſionem, ſed inceperunt & deſinēt eſſe. Deinde ſoluit quartam rationem negando, quòd illud, quod finitur, finiatur per aliquod aliud extrinſecum; ſed finitur per ſuam ſuperficiem: vel partem intrinſecam. Deinde ſoluit quintam rationem, quæ erat de imaginatione; dicens; quòd imaginationi non eſt credendū; imaginationi enim credere inconueniens eſt: fallit enim ſæpe imaginatio. Præterea ſoluit primam rationem dicens, quòd tēpus non eſt infinitum, niſi ſecundum potentiam diuiſionis; & ſimiliter motus. Deinde ſoluit ſecundam: dicens, quòd magnitudo non eſt actu in infinitum diuiſa: ſed eſt ſolum infinita ſecundum potentiam diuiſionis: & ſimiliter numerus eſt infinitus ſecundum potentiam appoſitionis: neutrum tamen eorum eſt infinitum actu.

An ſit aliquod corpus actu infinitum.

QVAERITVR, vtrum ſit aliquod corpus actu infinitū. Arguitur primo, quòd ſic: quia ſecundum Philoſophum texto huius i motus, & tempus ſunt infinita: & ibidem dicit, quòd magnitudo, motus, & tempus proportionabiliter ſe habent ad finitatem, & infinitatem; ita quòd ſi vnum illorum ſit infinitum, & aliud; igitur. Secundo ſic: Motus, & tempus ſunt paſsiones corporis naturalis: ergo ſi motus, & tempus ſint infinita, oportebit aliquod corpus naturale eſſe infinitum. Tertio ſic, Omne cōtinuum eſt infinitum; ſed aliquod corpus eſt continuum: ergo aliquod corpus eſt infinitum. Antecedēs patet; quia continuuum eſt diuiſibile in infinitum; ergo habet infinitas partes; & per conſequens eſt infinitum. Quarto ſic: Omne finitum per ablationem finiti tandem conſumitur; ſed continuū per ablationem finiti nunquàm conſumitur; quia poſt quamlibet partem acceptam, eſt pars accipienda; ergo ſequitur, quòd non eſt finitum: & per conſequens eſt infinitum. Quinto ſic; Intellectus noſter intelligit infinitum: & virtus imaginatiua ipſum imaginatur; igitur infinitum eſt. Et tenet cōſequentia: quia intellectus eſt virtus paſsiua, quam neceſſe eſt moueri a re. Item de infinito eſt ſcientia; cum ad Philoſophum naturalem pertineat de ipſo determinare. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. H

PRIMO ſciendum, quòd Infinitum poteſt capi dupliciter; vt aliàs viſum eſt in ſecundo huius. Vnde aduerte, quòd Ariſt. non diffinit hic infinitum ſyncategorematice captum, ſed cate- *Art. 1.* *Infinitū quotupliciter.*

A categorematice captum ; non in actu,ſed in potentia: cuius diffinitio debet ſic inteligi : Infinitum eſt,cuius quantitatem accipientibus ,ideſt quantumcunque accipientibus reſtat aliquid accipiendum . Cuius ratio eſt : quia infinitum in quantitate (ſicut loquitur Philoſophus) non poteſt habere eſſe niſi in fieri ,& in potentia accipiendi ſemper alterum poſt alterum. Et ideo quantumcunque accipiatur illud nō eſt niſi finitum; & quędam pars infiniti potentialis:ideo reſtat aliquid ipſius infiniti accipiendum . Ex quo concludi poteſt,quòd infinitum nec eſt totum , nec perfectum. Primo non eſt totum : quia totum eſt,cuius nihil eſt extra:ſed extra illud infinitū , ideſt extra illud,quod habetur iam de ipſo

Sco. q 5. quotli. in prin. primu arti.

B ſemper eſt aliquid extra.Secundo non poteſt dici perfectum, quia perfectum eſt cui perfectionis nihil deeſt : ſed iſti infinito ſemper aliquid deeſt : igitur. Aduerte vlterius,quòd in quolibet continuo ſunt duplices partes , ſcilicet eiuſdem proportionis: & eiuſdem quantitatis. Eiuſdem proportionis , quæ ſic ſe habent, quòd qualis eſt proportio primæ ablatæ ad ſecundam ablatam,talis eſt ſecundę ad tertiam,& ſic deinceps : vt ſi diuidatur vna linea in duas medietates: & iterum vna medietas in alias medietates , tunc proceditur per partes eiuſdem proportionis:quia ſicut primæ ad ſecūdam eſt proportio dupla: ita ſecundæ ad tertiam eſt proportio: & ſecundum iſtas partes quodlibet continuum eſt diuiſibile in infinitum:& magnitudo per diuiſionem nunquam poteſt conſumi per ablationem talium partium. Et ſiquis dicat: ſi hoc eſſet verum , ſequeretur, quòd in quolibet continuo eſſet multitudo infinita partium actu exiſtentium:quia ſi tale continuum diuidatur in illas partes , oportet, quòd componatur ex illis partibus:aliter eſſet vnum ficticium dicere,quòd continuum diuideretur per illas partes : & quòd ex illis non componeretur. Reſpondeo,quòd in quolibet continuo ſunt infinitæ partes eiuſdem proportionis in actu eſſendi, & quæ realiter exiſtunt : ſed ſunt in potentia ſubſiſtēdi , ideſt in potentia , vt diuidantur. Et ſiquis iterum dicat : multitudo entium infinita eſt impoſsibilis. Dico pro nunc quòd verum eſt actu ſeparatorum ad inuicem: non tamen entium non ſeparatorum adinuicem.Sed partes eiuſdem quantitatis ſunt, quæ ſic ſe habent quòd prima eſt eiuſdem quantitatis cum ſecunda , & ſecunda cum tertia , & ſic deinceps: & tales non ſunt infinitæ in continuo : immo continuum per ablationem talium partium conſumitur : & iſtæ ſunt duplices : Quædam ſunt non communicantes , quarum vna nihil accipit de alia , nec e contra. Aliæ ſunt communicantes, quarum vna accipit aliquid de alia .

C

Vid Burleū in.1. Phyſ.circa ovin. Meli. de infinito, in ſolut. 2.arg.in contrarium.

D

SECVNDO ſciendum , quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates . Prima vtrum in quolibet continuo ſint infinitæ partes? Et arguitur , quòd non: quia vel eſſent in actu,vel in potentia. Non in actu : vt videtur velle Ariſtoteles . Nec in potentia

An in quolibet continuo infinitæ partes ſint.

tentia

B tentia: quia non videtur quomodo illi potentia reduceretur ad actum. Item nullus numerus eſt infinitus: ergo partes continui non ſunt infinitę: Antecedens videtur habere Ariſt. Item infinito repugnat, quòd omnes partes ſint acceptæ; ſed omnes partes continui poſſunt eſſe acceptæ: quia totum poteſt eſſe acceptum; ergo & partes, cũ partes non ſint aliud, quàm totum. Item plures partes faciunt aliquid maius, quàm pauciores; ergo ſi ſint infinitæ, faciunt totum infinitum, & per cõſequens erit infinitum. Item ſequeretur, ꝙ eſſet multitudo maior multitudine infinita, quod eſt inconueniens. Conſequentia patet, quia multitudo totius lineæ eſt maior, quàm multitudo vnius partis; ſed in vna parte ſunt infinitæ: igitur. In oppoſitum arguitur, quia ſi in continuo non

F eſſent infinitę partes, ſequeretur quòd non eſſet diuiſibile in infinitum, ſed hoc eſt falſum: igitur. Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, In quolibet continuo ſunt infinitæ partes eiuſdem proportionis. Ex quo ſequitur, quòd non ſunt plures partes in cælo, quàm in grano milij. Ex iſto etiam ſequitur, quòd ſi mundus fuiſſet ab æterno (ſicut poſuit Philoſophus) in toto tempore præterito nõ fuiſſent plures dies, quàm anni: licet quilibet annus contineat 365. dies. Secunda concluſio, In nullo continuo ſunt infinitæ partes eiuſdem quantitatis non communicantes: quia tunc illud eſſet actu infinitè extenſum: licet ſint infinitæ eiuſdem quantitatis communicantes: vt viſum eſt in præcedenti

Vide Sco. in 2. diſtinct. 2. q. 9.

G notabili. Tertia concluſio, Finitum, & infinitum capta categorematice opponuntur adinuicem, ſicut viſibile, & inuiſibile; & etiam finita, & infinita in numero plurali; ſed finitum, & infinitũ capta ſyncategorematice nõ opponũtur: niſi ſicut iſti termini, omnis & aliquis: immo ſicut iſta eſt concedenda, omnia ſunt aliqua, ita iſta, infinita ſunt finita. Aduerte vlterius, quòd ad videndum veritatem multarum propoſitionum, quæ fiunt in iſtis, debemus bene aſpicere ad ly omnes, captum collectiue, vel diſtributiue: vt iſta, omnes partes continui ſunt omnes partes continui. Si teneatur diſtributiue, eſt falſa: ſi collectiue, vera. Etiam iſta, omnes partes huius totius, ſcilicet a, ſunt b, c, d: dato quòd ſignentur omnes partes illius totius: ſi teneatur

H diſtributiue, falſa eſt: ſi collectiue, vera eſt. Similiter iſta, omnes partes lineæ b, habent vltra alias partes eſt vera, ſi teneatur diſtributiue, ſi collectiue eſt falſa. Sed reſtat alia parua difficultas, quomodo capitur ibi infinitum: dicendo, infinitæ partes ſunt in continuo. Reſpondeo quòd proprie capitur ſyncategorematice ſic exponendo: duæ partes, tres, quatuor, quinque, centum ſunt in continuo: & nõ ſic exponendo: aliquot partes ſunt in cõtinuo. & non tot quin plures: quia tunc eſſet falſa. Et aduerte, quòd de rigore omnis propoſitio, in qua ponitur infinitum, eſt diſtinguenda. Et dico (vt aliàs viſum eſt) quòd iſte terminus infinitum, quò ad ſignificationem eius partium

Infinitæ pres ſunt in continuo, quomodo.

Sco. ſ. 2. diſtin. 2. q. 9.

A tim eſt categorema, & partim ſyncategorema: cum ſubordinetur conceptui complexo ex actu, & conceptu: ſed ſi per ſe ponatur quò ad officium, eſt categorema: quia reddit ſuppoſitum verbo: ſed quando ponitur cum ſubſtantiuo, eſt ſyncategorema, quò ad officium.

Oēs partes conti nui ſunt infinitæ, an ſit cōcedenda.

TERTIO ſciendum, quòd reſtant adhuc aliquæ difficultates. Prima, vtrum iſta ſit concedenda, omnes partes continui ſuat infinitæ? Reſpondeo, quòd ſi ly omnes, capiatur diſtributiue, eſt falſa: quia nullæ partes continui ſunt infinitæ: ſi autem capiatur collectiue, tunc eſt bene concedenda: & eſt ſenſus, omnes partes cōtinui ſunt duæ, ſunt tres, quatuor, centum, & ſic de aliis. Dicunt tamen aliqui, quòd eſt falſa: & dicunt, quòd ly infinitum a parte prædicati

B ſemper tenetur categorematice, ſed hoc non eſt verum: nam ſicut ly omnes, tam a parte ſubiecti, quàm prædicati poteſt teneri ſyncategorematice, ita ly infinitum. Ita etiam poteſt concedi, In infinitas partes continuū poteſt diuidi: quia in duas centum, mille, & ſic de aliis. Etiam iſta, In infinitas partes continuum poteſt eſſe diuiſum, ſaltem per potentiam diuinam: quia in duas, centum, mille, continuū poteſt eſſe actū diuiſum: etiam poſſet concedi iſta, continuum poteſt diuidi in infinitas partes: continuum poteſt eſſe diuiſum in infinitas partes: de hoc tamen magis poſtea videbitur: quia multi ſunt, qui nolunt concedere eas. Et aduerte, quòd ad hoc, quòd aliqua propoſitio de poſsibili in ſenſu diuiſo ſit vera, non oportet, quòd ſibi correſpōdeat vna de

C *De veritate propoſitionis poſsibilis, vide Sc. in 2.d.2. q.9.*

ineſſe in propria forma: ſed ſufficit, quòd ponatur ſubiectum per pronomen demonſtratiuū. Vnde iſta conceditur, materia aeris poteſt eſſe ſub forma aquæ; & tamen iſta eſt impoſsibilis, materia aeris eſt forma aquæ: ſed debet ſic poni, hoc eſt, ſub forma aquæ: demonſtrando per ly hoc illud, pro quo ſupponebat ſubiectum primæ. Ad rationes prius factas in alio notabili. Ad primam dico, quòd ibi ſunt infinitæ partes in actu exiſtendi, quæ ſunt in potentia in actu ſubſiſtēdi: vt iam viſum eſt. Et dico, quòd reducitur ad actum ſubſiſtendi per diuiſionem vnius ab aliis: non tamen ſic, quòd nunquàm detur vltima. Ad aliam dico, quòd verum eſt, quòd infinito repugnat habere omnes partes acceptas:

D quia ſemper reſtat aliquid accipiendum. Et ſi quis dicat, iſta eſt poſsibilis, omnes partes continui ſunt acceptæ: quia deſcendentes ſunt veræ. Dico, quòd verum eſt, capiendo ly omnes, diſtributiue, ſed non collectiue: & quando infertur totum poteſt eſſe acceptum, tranſeat ergo & partes; negatur conſequentia. Et ad probationem, quia totum nihil aliud eſt, quàm ſuę partes: negatur. Ad aliam dico, quòd plures partes non contentæ in aliis paucioribus, faciunt aliquid maius, quàm illæ pauciores: ſi autem illæ plures continneantur in aliis paucioribus, non oportet. Vnde dico, quòd illæ infinitæ continentur in duabus primis medietatibus.

Ad aliam dico, quòd multitudo

E tudo partium totius nõ eſt maior, quam multitudo partium vnius partis: & hoc capiendo ly maius, ꝓprie: quia ſi improprie caperetur, túc poſſet concedi, ꝙ numerus partiu totius eſſet maior, quam numerus partium partis. Vnde maius proprie idem eſt, quòd tot, & plures: ſed improprie idem eſt, quòd illud, & aliquid aliud: modo totum cõtinet omnes partes partis: & cum hoc multas alias, ſed non plures.

Continuũ poteſt diuidi in oẽm partem ſuã, an concedenda.

QVARTO ſciendum, quòd circa textũ incidit talis difficultas, vtrum iſta ſit cõcedenda, Cõtinuum poteſt diuidi in omnem partem ſuam? Et videtur, quòd ſic: quia omnes ſingulares illius ſunt verę: nam iſta eſt vera, cõtinuum poteſt diuidi in hanc partem: & continuum poteſt diuidi in hãc partem: & ſic de alijs: ergo

F tur. Reſpondetur, quòd hoc nõ ſufficit ad veritatem vniuerſalis de poſsibili ſed quòd ſingulares ſint compoſsibiles adinuicem: cum vniuerſalis æquiualeat copulatiuę, quæ eſt impoſsibilis, ſi partes eius non ſint compoſsibiles. Et ſi arguatur contra hoc: quia in illo inſtanti, in quo vna poteſt eſſe vera, & alia: ergo ſunt ſimul compoſsibiles. Dico, quòd verum eſt: vt ly ſimul, determinat ly poteſt: ſed non, vt determinat actum terminãtẽ potentiam.

Sco. in 2 diſtin. 2. q. 9. in ꝓpria reſponſione

Et ſiquis dicat contra; illæ ſingulares ſunt verę & inferunt aliquam vniuerſalem, & non niſi illa: igitur illa vniuerſalis erit vera, alias ex vero ſequeretur falſum. Reſpondeo, quòd ſingulares ꝓpoſitiones de poſsibili abſolute ſumpto non inferunt formaliter vniuerſalem de poſsibili: ſed eſt fallacia figurę dictionis, a pluribus determinatis ad vnam: poſſunt enim ſingulares vi ſermonis vnire prędicatum cũ ſubiecto pro aliquo nũc: vbi vniuerſalis vnit prędicatum cum ſubiecto pro quolibet nunc. Et ſiquis quærat: qualiter ergo erunt accipiẽdę ſingulares de poſsibili, vt ſufficienter inferant vniuerſalem. Dico, quòd debent accipi in cõpoſitione ſpecifica pro eodem nunc, vt ſic: poſsibile eſt cõtinuum diuidi ſecundum a. pro aliquo nunc: & poſsibile eſt diuidi ſecundum b. pro eodem nũc, & ſic de alijs: & túc ſequitur vniuerſalis. Et ſi arguatur, illæ ſingulares nõ ſunt illius vniuerſalis: ſed iſtius continuum poſsibile eſt diuidi in quodlibet ſignum ſecundum vnum nunc: quæ differt ab alia. Reſpondetur, quòd licet illę differunt ſecundum vocem: non tamen ſecundum ſignificationẽ.

Sco. li. 2. d. 2. q. 9. in reſponſione ad propoſitũ

Nõ omne continuũ poteſt diuidi.

H Et ſiquis dicat adhuc illę ſingulares ſic acceptę pro eodem nũc ſunt compoſsibiles: vt pro illo nunc, in quo eſt diuiſibile ſecundum a. non repugnat diuidi ſecundum b. pro eodem nunc. Reſpondetur, quòd cuilibet ſingulari acceptę, vel acceptabili nulla ſingularis determinata accepta, vel acceptabilis repugnat ĩ determinata compoſitione pro eodem nũc: tamen cuilibet acceptę repugnat infinitè indeterminatè: & iſtud videtur eſſe de mẽte Scoti: & hoc etiam multi tenent. Et per hoc ſoluitur etiam iſta conſequentia: in hac parte horæ Deus poteſt creare vnum lapidem, & in iſta parte horæ Deus poteſt creare lapidem: & ſic de alijs: ergo Deus in qualibet parte horæ poteſt creare lapidẽ. Reſpondetur, ꝙ licet qualibet

Sco. li. 2. di. 2. q. 9.

A bet pars antecedentis ſit poſsibilis, & cuilibet alteri cõpoſsibilis, non tamen oẽs partes ſunt compoſsibiles adinuicem. Et hæc de primo art. Quantũ ad ſecũdum.

Art. 2.

An Deꝰ poſsit facere corpus ſenſibile actu infinitũ.

DVBITATVR primo: Vtrũ Deus poſſit facere aliquod corpus ſenſibile actu infinitũ. i. infinitę extenſionis, ſeu habens magnitudinem infinitatis partium eiuſdem quantitatis. Et arguitur primo quòd ſic: Nulla eſt implicatio cõtradictionis aliquod corpus eſſe actu infinitũ: igitur Deus poteſt facere ens infinitum. Antecedens probatur: quia infinitas non tollit rationem magnitudinis, nec aliquid conueniens magitudini: igitur. Reſpondetur, quòd implicat, quia ex quo illud corpus eſſet productum eſſet corruptibile & eſſet incorruptibile: cum eſſet infinitæ virtutis, & per cõſequẽs B æqualis potentiæ cum Deo: & per conſequens non poſſet corrumpi a Deo: cum inęquali proportione non fiat actio. Secundo ſic: Deus poteſt facere aliquid corpus infinitæ magnitudinis: igitur. Antecedens probatur: nam capiatur aliquod corpus longitudinis decem palmarũ, & latitudinis vniꝰ palmę: tunc in illo corpore ſunt infinitæ partes proportionabiles: quarum quælibet ſecundum latitudinem eſt vnius palmæ: & per conſequens quælibet eſt ęqualis ſecundum latitudinem: tunc arguitur ſic: Deus poteſt diuidere illud ſecundum omnes illas partes, & vnire vnam alteri ſecundum longitudinem: quo facto illud corpus erit infinitę longitudinis. Reſpondeo negando, quòd Deus poſſit omnes partes huiuſmodi diuidere, & cõſeruare: hoc. n. eſt contra rationem continui: ſicut cõtra rõnem infiniti in potentia, ꝙ ſit actu diuiſum, ſeu totũ acceptũ. Tertio ſic: C magnitudo fortis habet infinitas partes eiuſdem extenſionis: ergo eſt infinita. Antecedẽs probatur: quia magnitudo fortis eſt diuiſibilis in infinitas partes eiuſdem proportionis: & quælibet eſt æqualis extenſionis: quia quęlibet continet tot partes: ſicut & altera, ſcilicet infinitas. Reſpondetur, quòd licet quælibet contineat infinitas partes, non tamen ſequitur, quòd quęlibet ſit eiuſdem quantitatis cum alia, vel eiuſdem extenſionis. Quarto ſic: Deus poteſt producere magnitudinem aliquantam, & non tantam quin maiorem: ergo Deus poteſt producere lineã infinitam. Dico, quòd verum eſt capiendo ly infinitum ſyncategorematice: ſed non capiendo ly infinitum categorematice. D

Burleum ſuper 3. phyſ. par te. 4. & 5. 3. cap. 8. tract.

Quinto ſic: ſequeretur, quòd Deus non eſſet omnipotens: conſequens eſt falſum: igitur. Antecedens probatur: quia illud nõ eſt omnipotens, quod nõ poteſt facere oĩa poſsibilia fieri. Rñdeo quòd infinitum in actu non eſt poſsibile fieri: modo omnipotentia Dei habet pro obiecto ſolum poſsibile. Sexto ſic: omnes partes continui Deus diſtincte cognoſcit: ergo poteſt quamlibet a qualibet ſeparare, & alteri magnitudini coniungere: quo facto erit aliquod corpus actu infinitum. Reſpondeo quòd non quodlibet, quod Deus cognoſcit, poteſt facere: nam ſeipſum diſtincte cognoſcit, & tamen ſeipſum facere non poteſt;

etiam

B etiam Deus cognoſcit totum & ſuas partes eſſentiales: & tamen non poteſt facere totum ſine ſuis partibus: cum illud non ſit ſic factibile. Etiã dato, quòd cognoſcat omnes partes continui: tamen non poteſt ipſum diuidere ſecũdum quamlibet partem: cum illud non ſit ſic tactibile. Septimo ſic, Deus in qualibet parte proportionabili vnius horæ poteſt facere vnum lapidem, & illos ad inuicem in fine illius horæ coniungere: quo facto erit lapis infinitæ magnitudinis. Et quòd ita poſſet, patet: quia poſsibile eſt, quòd in iſta totali hora Deus faciat vnum lapidem continue partẽ poſt partem: ergo in qualibet parte proportionabili facit vnum lapidẽ: nam quælibet pars lapidis eſt lapis, ſed in qualibet parte proportionabili facit aliquam partem lapidis: igitur. Pro iſtis

F notato, quòd aliquando diſtributio non conceditur vbi ſingularis repugnat ſingulari: ſed qa talis diſtributio non poteſt perfici, eo quòd ſunt infinitæ partes: ideo quãdo ſunt aliquæ adhuc, ſemper ſunt aliæ, quæ ſunt præter omnes. Dico etiam quòd magna eſt differentia inter iſtas propoſitiones: In qualibet parte proportionabili Deus facit lapidem in toto continuo: & In qualibet parte proportionabili, Deus facit lapidem pedalem: quia faciendo lapidem in toto continuo, non oportet illis medietatibus vti: ſed bene ad faciẽdum lapidem pedalem,

Regula.

An dari poſſit aliqua qualitas infi

Dubitatur ſecundo: Vtrum ſit dabilis aliqua qualitas infinitæ intenſionis. Et videtur quòd ſic: quia dabilis eſt aliqua qualitas infinitæ perfectio-

G nis: ergo dabilis eſt aliqua qualitas infinitæ intenſionis. Antecedens probatur: ſupponendo, quod omnis albedo omni nigredine eſt perfectior, quia non eſt dare duas ſpecies æqualis perfectionis: immo a tota ſpecie vna ſpecies excedit aliam ſpeciem, vel exceditur ab alia. Supponitur etiam quod omnis gradus albedinis eſt albedo: quo ſuppoſito arguitur ſic: albedo omni nigredine eſt perfectior: ergo omnis gradus omni gradu eſt perfectior: tunc ſic, hæc albedo eſt in duplo perfectior ſua medietate: & eſt in centuplo perfectior ſua centeſima parte graduali: & ſic in infinitum: tunc capio illam, quæ eſt perfectior in infinitum, tunc illa eſt perfectior nigredine: ergo illa erit in infinitum maioris perfectionis.

nira mi ſionis.

Sco. in 1. d. 13. q. 1. & 2.

H Reſpondetur, quòd talis argumentatio non valet, vbi non eſt recta comparatio excedentis ad exceſſum: modo in his, quæ ſunt diuerſarum ſpecierum non eſt recta comparatio ſecũdum certum numerum: vnde nõ poteſt dici hõ inquãtũ homo eſt perfectior aſino. Item arguitur ſic; quælibet albedo eſt infinita: qa quælibet talis componitur ex infinitis partibus æqualis perfectionis: vt capio albedinem decem graduum, quæ ſit in digito: tunc ſic: illa habet infinitas partes æqualis perfectionis: quia ipſa eſt in cõtinuo, & in qualibet parte continui: & ſunt ibi infinitæ partes continui: ergo habebit infinitas partes, quarum quælibet eſt æqualis perfectionis: quia quælibet eſt decem graduum: cum gradus alicuius qualitatis

A litatis penetrent ſeinuicem. Reſpondetur, quòd habet infinitas partes; ſed illæ non ſunt æqualis perfectionis: immo maior magis continet de albedine, quàm alia. Et quando dicitur: qualibet pars eſt decem graduum: dico, quòd non: ſed decem partiũ graduum: & hoc capiendo gradum vniformiter. Et quando tu dicis ibi gradus albedinis penetrant ſe. Dico, quòd verum eſt ſic, quòd totus gradus totum gradum, & pars partem; ſed nõ quælibet pars quamlibet partẽ.

Sco. in 1. d. ſt. 17. q. 3. Item calefaciens aquam in vna hora producit infinitam caliditatem in aqua: igitur. Antecedens probatur: quia volo, ꝙ illud calefaciẽs calefaciat aquã frigidam: tunc in mediate horę corrumpit medietatem frigiditatis, & generat aliquam caliditatem, quæ ſit duorum graduũ:

B tunc cõſtat, quòd poſt illam medietatem horæ, medietas reſiſtentiæ in aqua eſt ablata, ſcilicet medietas frigiditatis: ergo motus debet eſſe velocior in duplo: ergo ſequit͞, ꝙ in medietate ſecundæ medietatis horæ tantũ de caliditate generabitur quantum generabatur in prima medietate horæ: & ſic erit caliditas vt quatuor; & tunc iterum erit ablata medietas reſiſtentiæ, quę remanſit: ideo motus in duplo velocitabitur. Et ſic procedendo ſemper ſequetur, quòd in qualibet medietate proportionabili tantum de caliditate generabitur quantum generatum fuit in prima medietate: ergo cũ infinitæ ſint medietates proportionabiles horæ generabuntur infiniti gradus caliditatis, quorum quilibet erit, ſicut duo, qui primo generabantur. Reſpondetur negando conſequentiam: C quia calefaciens non calefacit, niſi ratione contrarietatis, quã habebat ad paſſum: modo volo ꝙ fuiſſet decẽ ad decẽ: tunc illa facta eſt minor in ſubduplo: q̃a prius erat contrarietas decem ad decem: modo non eſt contrarietas niſi decem ad quinque: & cum æqualiter diminuta eſt reſiſtentia paſsi, & contrarietas agentis ad paſſum: ideo ſemper remanebit æqualis velocitas. Item homo poteſt in primo inſtanti vnius horæ mereri, & actum ſuum per illam totã horam continuare; quo facto merebitur in infinitum: cum ibi ſint infinita inſtantia. Reſpondetur negando conſequentiam: cuius ratio eſt, quia licet primo inſtanti poſsit correſpondere certum præmium; tamen pro nullo inſtanti poſt correſpon- D det certum præmium ſecũdum ſe totum, ſic videlicet, quòd ipſum, & quælibet pars eius correſpondeat merito alicuius inſtantis. Et ratio huius eſt; quia poſt primum actum non poteſt continuare actum ſuum, niſi continuet per infinita inſtantia.

DVBITATVR tertio; Vtrum ſit dabilis aliqua multitudo actu infinita. Et videtur, quòd ſic; quia cuiuslibet continui actualiter ſunt infinitæ partes; ergo ſunt poſsibiles; ergo eſt poſsibile aliquam multitudinem eſſe actu infinitam. Antecedens probatur; quia continuum habet plures partes; & nõ tot finitas numero quin plures; & omnes ſuas partes actualiter, & ſimul habet; igitur. *Vtrũ ſit aliqua multitudo actu infinita.*

E Ad iſtud dubium reſpondetur, quòd iam dictum eſt, quòd multitudo infinita entium non ſeparatorum, ſed facientium vnum per ſe eſt poſsibilis. Secũdo ſic: non eſt magis impoſsibile ſimpliciter eſſe aliquam multitudinem aliquorum non faciẽtium vnũ per ſe in actu: quàm aliquorum per ſe facientium vnum: quia vel hoc eſſet, quia totum eſſet æquale, aut minus perfectum ſua parte, vel quòd infinitum eſſet minus infinito: vel quia actualitas exiſtentiæ repugnet tali infinito: ſed quicunq; detur certe talis apparet eſſe etiam in multitudine entiũ non ſeparatorum. Reſpondetur, quòd hoc eſt propter implicationem: nam ſequeretur, ꝙ aliquid eſſet & continuum, & diuiſibile: & non continuum, & indiuiſibile: & quòd cõtinuum F componeretur ex non continuis: nam capiatur vna illarum partium, tunc ipſa erit quid cõtinuum, & diuiſibile: & tamen per aduerſarium non erit plus diuiſibilis. Item Deus poteſt in quolibet inſtãti vnius horę producere vnum angelum, & illũ conſeruare: quo facto in inſtanti terminante illam horam erũt infiniti angeli. Dico, quòd hoc multotiens fuit ſolutum. Sed aduerte, quòd Gregorius de Arimino tenet oppoſitum omniũ iſtorum dubitorum. Et ponit tres cõcluſiones oppoſitas. Prima: dabilis eſt magnitudo actu infinita per potentiã diuinã. Secunda, dabilis eſt forma infinite intẽſa. Tertia, dabilis eſt multitudo actu infinita. Sed contra iſtam concluſionem vltimã arguitur: ſi poſsibile eſſet aliquam

Greg. in 1. diſ. 42. q. 3. & 4. q. 4.

multitudinem actu eſſe infinitam: ſequeretur, quòd pars non eſſet minor toto cuius eſt pars, vel quòd vnum infinitum eſſet minus alio infinito: nam detur G illa multitudo infinita, & ſit multitudo animarum remoueãtur decem, adhuc ſunt infinitæ: ergo pars non eſt minor toto: & vnum infinitum eſſet minus alio: quia ille qui remanet decẽ depoſitis eſt minor: cum non tantum contineat ſicut alter.

Item contra idem arguitur: quia detur illa multitudo infinita Deus poteſt producere adhuc vnam animam: quo facto numerus non erat infinitus.

Pro omnibus iſtis rationibus ponit aliquas diſtinctiones. Prima, totum poteſt capi dupliciter. Vnomodo, pro illo, quod includit aliquid: & cum hoc aliquid aliud, quod non eſt illud, H aliquid: & ſic totum eſt ſemper maius ſua parte: & vnum infinitum poteſt eſſe pars alterius infiniti. Aliomodo, pro illo, quod includit tot, quot non includit aliud: & ſic nulla multitudo infinita eſſet totum iſto modo. Ponit etiam vnam differentiam de maius, & minus: de qua iam ſupra viſum eſt: & per iſta ſoluit primam rationem. Ad aliam dicit, quòd Deus poteſt creare infinitas animas: quo facto poteſt adhuc creare alias & finitas multitudines, & infinitas: non tamẽ poteſt habere plures; quia illæ ſecundario creatæ cũ aliis non faciunt plures. Et ſi dicatur, quælibet vnitas addita multitudini conſtituit maiorẽ multitudinem. Dicit, ꝙ hoc non eſt verum, niſi de multitudine finita, quæ non eſt maior, niſi contineat

Totũ dupliciter.

A neat plùries vnum. Vel pôt dici, ꝙ licet illa multitudo contineat iſtam vnitatem, cũ prioribus, non tñ cõtineat plures: ſed bene aliquid aliud, quod prius non continebãt. Et hæc de ſecũdo art. Quantum ad tertiũ ſit.

C CONCLVSIO reſponſalis: probabile eſt, quòd non ſit aliquod corpus infinitum actu: & iſta ſatis patet ex prædictis. *Art. 3.*

Ad rationes ante oppoſitum patet quid ſit dicendum in articulis.

PHYSICORVM

LIBER QVARTVS.

T. com. 1 & inde.

SIMILITER autẽ neceſſe eſt phyſici de loco, ſicut & de infinito conſi B derare ſi eſt, aut non: & quomodo eſt, & quid eſt. Et ea namq; quæ ſunt, omnes opinantur alicubi eſſe. Quod enim nõ eſt, nuſquam eſt; vbi enim tragelaphus aut &c.

Quid locus ſit, quã difficilis eius cõſideratio, & qñ ad phyſicum ſpectat determinare de eodem.

ISTE eſt quartus liber Phyſic. Ariſt. in quo determinat de loco vacuo, & tempore: & diuiditur in tres tract. In primo, determinat de loco, & continet ſeptẽ cap. In primo, diſputat, an ſit locus præmittẽs hanc cõcluſionẽ: Ad Phyſicum ſpectat determinare de loco ſi eſt, qũo eſt, & qd eſt: probat duabus rõnibus. Prima, ad phyſicũ ſpectat determinare de paſſionibus cõuenientibus entibus naturalibus: ſed locus eſt hmõi. Nã dicebãt antiq, ꝙ quicquid eſt, eſt in loco: & qđ nõ eſt, nullibi eſt: vt fictìcia ſicut chimera, & tragelaphus. Secunda rõ: ad phyſicũ pertinet determinare de motu locali, qui non eſt ſine loco: ergo etiã habet determinare de loco. Deinde ponit ſecundã cõcluſionẽ, quę eſt D hæc. Cõſideratio de loco eſt difficilis: quod probat, quia conſideratio loci conſiderantibus diuerſas proprietates loci apparet eſſe alia, & alia, uam pp termìnare locatum, vł ꝙ ſit forma: & propter recipere locatum, vł ꝙ ſit materia: igitur. Conſequẽter ponit tertiam concluſionẽ, quæ eſt hæc: locus eſt: quod probat quadrupliciter. Primo ſic: tranſmutatio localis eſt: ergo locus eſt. Antecedens patet, quia vbi nũc eſt aqua, aliqñ fuit aer: & e contra. Cõſequentia patet: quia tranſmutatio localis nõ poteſt eſſe ſine loco, cũ locus ſit receptaculum corporis moti localiter. Ex quo patet, ꝙ loc⁹ eſt aliud a locato: quia manet idem locus variato locato: Secũdo, ſequit, ꝙ pôt eſſe ſucceſſio diuerſorũ corporum in eundem locũ nu-

B numerus. Secundo probat illud ad quòd tēdunt naturaliter corpora naturalia eſt aliquid in rerum natura locus eſt huiuſmodi: igitur. Videmus enim aliqua corpora ferri ſurſum, & aliqua deorſum: & hoc, quia locus habet virtutem conſeruatiuam locati: & ſubdit, quòd ſex differentiæ loci non ſolum reperiuntur in vniuerſo per comparationē ad nos: ſed ex natura rei: quia illæ differentiæ loci ſemper manent eędem: ſed ſurſum, & deorſum, quæ ſunt in reſpectu ad nos non ſemper manent: igitur. Tertio probat cōcluſionem principalem, auctoritate antiquorum dicentium mundum generari, & ante generationem eſſe vacuū, & quoddam chaos eius. Ex quo dicebant mundum generari, & poſtea recipi in illo

F vacuo tanquàm in loco; igitur Quarto probat auctoritate Heſiodi poetæ dicentis factum eſſe vnum chaos, & vacuum: & poſtea ex eo facta eſt terra lata, vt ſit receptaculum eorum, quæ ſunt. Conſequenter ponit ſex rationes probantes locum non eſſe. Prima: Si locus eſſet, vel eſſet corpus, vel aliud a corpore, non corpus, quia cum locatum ſit corpus, & eſt ſimul cum loco, duo corpora eſſent ſimul, quod eſt falſum: nec ſecundum, quia locus habet tres dimenſiones, ſed omne tale eſt corpus: igitur. Secunda ratio, ſi ſit ponendum aliquod receptaculum corporis naturalis, aliud a corpore, quod ſit locus: ergo a ſimili erit ponendum aliquod receptaculum diſtinctum a ſuperficie, quod erit locus ſuperficiei, & etiam aliquod, quod erit locus lineæ, & puncti, quod eſt falſum: quia locus puncti cum ſit indiuiſibilis, & ſibi cōueniat diffinitio puncti non diſtinguitur a puncto; igitur. Tertia ratio, ſi locus ſit, vel eſt elementū, vel de numero corporeorum, vel incorporeorum: ſed nullum illorum eſt dicendum: igitur. Primo, quòd non ſit elementū patet, quia elementum corporis ſenſibilis eſt corporeum. Secundo, quòd non ſit corporeum: quia omne tale eſt corpus: ſed locus non eſt corpus: igitur. Tertio, quòd non ſit de numero incorporeorum: quia nullū corporeum habet magnitudinem: ſed locus habet magnitudinem cum ſit æqualis locato: igitur. Quarta ratio, ſi locus eſſet aliquid, aut eſſet principiū, aut cauſa rei: cum habeat virtutem conſeruatiuam locati: ſed hoc

H eſt falſum: quia tunc oporteret, quòd eſſet materia, vel forma, quod non eſt dicendum, cum locus ſit extrinſecus rei locatæ. Quinta ratio, omne quod eſt, alicubi eſt: ergo ſi locus ſit, erit in loco: & ſic loci erit locus, quod eſt falſum: igitur. Sexta ratio, ſi locus eſſet aliquid, eſſet æqualis locato: ergo augmentato locato, augmētabitur locus; quod eſt falſum, quia omne, qđ augmentatur eſt corpus: igitur.

Heſiod⁹.

QVONIAM autem aliquid quidem ſecundum ſe, aliud vero ſecundum aliud dicitur &c. *T. cō. 14. & inde.*

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus inquirit, vtrum locus ſit materia, vel forma. Pro quo ſupponitur, quòd duplex eſt locus, ſcilicet *Locus an ſit materia, uel forma.*

cet

A cet communis,& proprius. Locus ꝓprius eſt, qui nihil aliud continet, quàm corpus, cuius eſt locus; ſed locus communis eſt, qui cum alio corpore continet alia, vel aliquid aliud : tunc arguit, quòd locus ſit forma : locus eſt terminus rei locatę: cū ſit illud, quod acquiritur per motū: ſed de ratione formæ eſt terminare, & eſſe terminus rei locatæ: igitur locus eſt forma. Quod ſit materia probat dupliciter. Primo, quia locus recipit locatum: ſed de ratione materię eſt recipere: igitur. Secundo, probat auctoritate Platonis in Thimeo dicentis locum, & materiam eſſe idem. Conſequenter probat Philoſophus quinq; rationibus, quòd locus non ſit nec materia, nec forma. Prima ratio, proprietates loci non conueniunt nec materiæ, nec for-
B mæ: igitur. Vnde tres ſunt proprietates loci. Prima, quòd corpus locatum ſine ſui corruptione dimitit locum, in quo eſt, & non poteſt dimittere materiam, nec formam eius; igitur. Secunda, locus non eſt pars locati: ſed materia, & forma ſunt partes locati. igitur. Tertia, locus habet modum vaſis continentis rem extrinſece, & eſt ſeparabilis ab ipſa, ſic autem non eſt de materia, & forma: igitur. Secunda ratio, omne corpus naturale mouetur naturaliter ad ſuum locum, & nō mouetur ad materiam, & formam, quia habet eas in ſe: & locus non eſt materia, nec forma. Tertia ratio: ſurſum, & deorſum ſunt differentiæ loci, & non materiæ, vel formæ: igitur. Quarta ratio, ſi locus eſſet materia, vel for-

C ma: ſequeretur, quòd locus moueretur de neceſſitate cum locato: ſed hoc eſt falſum: igitur. Quinta ratio, ſi locus eſſet forma, tunc quando ex aere fit aqua locus eſſet corruptibilis, quod eſt falſum: quia dicimus illam aquam nunc eſſe, vbi ante fuit aer: igitur.

POST hoc autem accipiēdum eſt, quot modis aliud in alio dicitur eſſe, &c. *T. cō. 31. & inde.*

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Ariſ. determinat de modis eſſendi in; dicens, quòd octo ſunt modi eſſendi in. Primus, quando aliquid eſt in alio, ſicut pars integralis in toto, vt digitus in manu: Secūdus, ſicut totum in partibus: & domus in parietibus; non enim præter partes eſt totum, ideſt totum non poteſt habere eſſe extra ſuas partes. Tertius, ſicut ſpecies in genere, vt homo in animali. Quartus, ſicut genus eſt in ſpecie; & oēs partes ſpeciei in ſpecie. Quintus, ſicut forma in materia, vel accidens in ſubiecto. Sextus, ſicut res eſt in ſuo efficiente: vt regnum in Rege. Septimus, ſicut res ordinata in finem dicitur eſſe in fine. Octauus, ſicut aliquid eſt in vaſe: & vt vniuerſaliter locatum in locato. *Modi eſſendi in, qui, & quot.* D

Deinde remouet vnam dubitationem, ſcilicet, vtrū aliquid ſit in ſeipſo: ſi quis diceret, ꝙ ſi aliquid eſſet in ſeipſo; tunc non oporteret locum eſſe aliquid aliud a re locata. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ aliquid dicitur eſſe in aliquo tripliciter, ſ. per ſe primo, quòd eſt in aliquo ſecundum ſe totum, & ſecundū

E quamlibet partem ſui:vt albedo eſt pariete. Secundo, aliquid dicitur eſſe in aliquo primo,ſed non per ſe,ſed per accidens:puta, quod eſt in aliquo ratione alicuius extrinſeci, quod eſt in illo:vt homo dicitur eſſe in mari: quia eſt in naui, quæ eſt in mari. Tertio, aliquid dicitur eſſe in aliquo per alterum: puta, quòd eſt in aliquo ratione partis: & ſic albedo dicitur eſſe in homine: quia eſt in corpore. Item ſcientia dicitur eſſe in homine ſecundum alterum, ideſt partem, puta ſecundum animã. Tunc reſpondet Philoſophus ponendo duas concluſiones.

Prima,non contingit aliquid eſſe in ſeipſo primo, & per ſe, quemadmodum albedo eſt in corpore, quod probat: quia ſi aliquid eſſet in ſeipſo primo, & per ſe,puta amphora vini,intel- F ligendo per amphoram vini aggregatum ex vino,& vaſe ſequeretur, quòd amphora eſſet vinum: quia vinum poſitum in amphora eſt in ea per ſe primo, ergo ſi amphora vini ſit in ſeipſa per ſe primo, ſequeretur, quòd amphora,& vinum eſſent idem. Secunda concluſio: non contingit idem eſſe in ſeipſo primo,& ſecundum accidens:quia ſequeretur, quòd duo corpora eſſent ſimul in eodẽ loco, quod videtur falſum:patet conſequentia:quia ponatur,quòd amphora ſit in ſeipſa primo, hoc eſt ſecundum ſe totam contineat ſe totam,& ex quo amphora eſt in ſeipſa per accidens, oportet ꝙ aliquid ſit ſibi ipſi intimius,ſcilicet illud ratione cuius per accidens dicitur eſſe in ſeipſo, & vbi eſt illud,ibi eſt ipſa amphora: ergo duo corpora eſſent ſimul in eodem loco. Deinde G remouet opinionem Zenonis *Zeno.* dicentis,quòd locus nõ eſt:quia ſi eſſet, eſſet in aliquo loco: & per conſequens eſſet proceſſus in infinitum: igitur. Reſpondet Philoſophus,quòd conſequentia non valet,locus eſt in aliquo:ergo locus eſt in aliquo loco:quia poteſt eſſe in alio ſecundum alium modum eſſendi in.

QVID autem forte ſit locus ſic fiet vtique manifeſtum. Accipiamus autem de ipſo,&c. *T.cõ. 30. & inde.*

ISTVD eſt quartum capitulum,in quo præmittit quaſdã ſuppoſitiones, ſiue conditiones valentes ad diffinitionem loci: quarum Prima eſt:locus continet locatum, & nihil eſt ipſius locati:hoc eſt nõ eſt pars eius. Secunda, locus non eſt maior, H nec minor locato:ſed eſt æqualis locato: quod ſic intelligitur: locus proprius tantum continet quãtum eſt adęquate ipſum locatum, & non plus, nec minus. Tertia, nulli corpori deficit locus: ſed omne corpus habet locum. Quarta, locus eſt ſeparabilis a locato: & econuerſo ſine corruptione. Quinta, in loco inueniuntur differentiæ poſitionum ex natura rei, ſcilicet ſurſum, & deorſum, & ſic de alijs. Deinde ponit quattuor conditiones requiſitas ad bonã diffinitionem. Prima eſt: diffinitio debet explicare quid eſt res ſignificata per diffinitum. Secũda,quòd per diffinitionem poſſint ſolui obiectiones circa diffinitum contingentes. Tertia, ꝙ per illam diffinitionem cognoſcantur *Suppoſita aliqua pro diffinitione loci. Bona diffinitio qualis eſſe debeat.*

A ſcantur proprietates conuenié-tes diffinito. Quarta, quòd per diffinitionem manifeſtētur omnes difficultates circa diffinitū contingentes: & ſubdit, quòd quando habeatur iſta: diffinitio erit bona. Conſequenter ponit quaſdam ſuppoſitiones valentes ad diffinitionem loci. Prima, Si non fuiſſet motus localis non fuiſſet facta inquiſitio de loco. Secūda, Aliquid mouetur dupliciter: per ſe, & per accidens. Illud mouetur per ſe, quod eſt aliquid per ſe exiſtens diuiſum ab omni alio, quod nō eſt pars eius, & homo, vel lapis: ſed illud mouetur per accidēs, quod mouetur ad motum alterius: & iſtud eſt duplex: qa q̃dam eſt, quod natum eſt moueri per ſe naturaliter: aliud eſt, quod non pōt per ſe moueri naturaliter: ſicut accidētia, quę nō B poſſunt ꝑ ſe ſubſiſtere. Tertia, corpus cōtinēs locatū. aliqñ nō eſt proprius locus ipſius locati: quia locus proprius debet eſſe æqualis locato: ita ꝙ non debet plus continere, quàm locatum: ſed corpus cōtinens non eſt aliquando æquale locato: cum aliquādo plus contineat: ſicut aer continens ſortē non eſt ꝓprius locus ſortis. Quarta, quādo cōtinens eſt continuū cōtento: tūc corpus contentū non eſt in illo ſicut in loco: ſed ſicut pars in toto. Quinta, in primo vltimo, ſiue in vltima ſuperficie corporis continētis eſt res, ſicut in loco. Vnde locatū per ſe mouetur in loco, & non ad motum loci.

T. cō. 35. & inde. IAM igitur manifeſtum eſt ex his q̃d locus: fere enim quatuor ſunt.

C *Locus quid.* ISTVD eſt quintum capitulum, in quo Philoſophus inueſtigat diffinitionem loci, ponendo aliquas concluſiones.

Prima, locus videtur eſſe forma: & tamen non eſt. Ratio primi eſt: quia formæ eſt determinare: ſed locus terminat locatū, & eſt terminus motus localis: ergo locus videtur eſſe forma. Ratio ſecūdi eſt: quia forma eſt terminus corporis locati: ſed locus eſt terminus corporis continentis: igitur locus non eſt forma. Secunda concluſio, locus videtur eſſe ſpacium ſeparatum: ſed tamen non eſt tale ſpacium. Ratio primi eſt, quia locus materiæ idem vbi corpora, ſcilicet aer, aqua, & huiuſmodi tranſmutantur: & ibi ſemper manet eadem diſtantia laterum, & vaſis aquæ. Secundum probat dupliciter. Primo, quia ſi tale ſpaciū poneretur eſſe locus: ſequeretur, q̇ eſſent loca actu infinita: ſed hoc eſt falſum: igitur. Cōſequentia patet: quia quælibet D pars locati, puta aeris, vel aquæ haberet locū æqualem ſibi, ſed infinitæ partes ſunt in locato: ergo eſſent loca actu infinita. Secundo ſic, quia illud ſpacium eſſet corpus: ſed omne corpus eſt in loco: ergo locus eſſet in loco: & ſic eſſet proceſſus in infinitum. Et quia aliquis ſoluendo primam rationem poſſet dicere ꝙ vna pars non habet locū per ſe diuiſum a loco alterius partis: ideo non eſt in loco per ſe. Rñdet Philoſophus, ꝙ talis euaſio eſt nulla: quia ſequeretur, ꝙ nullum corpus quantumcunq; eſſet, haberet per ſe locum, niſi totus mundus: quia totus mūdus eſſet in vno ſpacio ſibi

 æqua-

E æquali: ſed nullum alium habe ret locum diſcontinuatum a loco alterius. Tertia concluſio, locus videtur eſſe materia:& tamen non eſt. Ratio primi eſt: quia vtrumq; eſt receptiuum tranſmutationis: nam ſicut in eodem ſubiecto per alterationem prius eſt nigredo, poſtea albedo:ita in eodem loco prius eſt aer,& poſtea aqua. Secundũ probatur dupliciter. Primo, quia non eiuſdem tranſmutationis eſt ſuſceptiuus locus, cuius eſt materia; locus enim ſuſceptiuus corporum actu exiſtentium; materia vero formarum ſubſtantialium. Secundo, materia non eſt diuiſa a re. cuius eſt materia, ſed locus eſt diuiſus a locato: ergo locus non eſt materia. Quarta concluſio, locus eſt terminus corporis continentis, vt patet per præcedentia, quia locus non videtur
F eſſe,niſi materia, vel forma,vel ſpacium ſeparatum, vel terminus corporis continentis: ſed non eſt materia, nec forma,nec ſpacium; ergo eſt terminus corporis continentis. Quinta cõcluſio,locus eſt immobilis,probat per differentiam vaſis, & loci;licet enim vas,& locus multum conueniant cum vtrunque ſit continens extrinſecum,& diuiſum a re; tamen differunt, quia continens dicitur vas, ſecundũ quòd in eo defertur contentum;ſed continens dicitur locus, ſecundum quod ab ipſo, & ad ipſum natum eſt moueri locatum. Ex his patet diffinitio loci; locus eſt terminus corporis continentis immobilis primum quod probat a ſigno,quia locus ſurſum dicitur proprie ſuperficies cæli verſus nos, cum ad eum moueatur ignis: locus vero deorſum dicitur eſſe medium mundi;& iſta videtur eſſe immobilia:igitur Probat etiã primam partem, quia locus debet continere locatum ad modum vaſis:& etiam locus debet eſſe cum locato ſimul,id eſt ſine medio; ſed vtrumque horũ conuenit termino ſuperficiei corporis continentis: ergo locus eſt terminus corporis continentis. G

CVI quidem igitur corpori ineſt aliquid extra corpus continens ipſum hoc in loco eſt;cui vero nõn minime. *T.cõ.45. & inde.*

ISTVD eſt ſextum capitulum, in quo Philoſophus oſtendit quomodo aliquid diuerſimode eſt in loco; & intendit duas concluſiones. Prima, omne corpus habẽs extra ſe aliud corpus eſt in loco: corpus vero nõ habens extra ſe aliud corpus non eſt in loco. Secunda,totum vniuerſum,ſeu mundus nõ eſt in loco ſecundum ſe totum, ſed ſolum ſecundum ſuas partes: patet,quia eodem modo aliquid eſt in loco, quomodo mutat locum: ſed mundus non mutat locum ſecundum ſe totum, quàmuis partes eius bene mutent locum. Vnde ſi totum vniuerſum eſſet aqua,tota aqua nõ mutaret locum, quamuis partes eius bene mutarent locum. Vnde partes vniuerſi poſſunt tribus modis moueri: quædam enim mouentur circulariter:q̃dã motu recto,qui fit in ſurſum, vel deorſum: q̃dã motu mixto. Deinde dicit, ꝙ eorũ, quæ ſunt in loco, quædã ſunt in actu;alia vero in potentia: illa vero ſunt *Eſſe in loco multiplex eſt* H

A actu in loco, quæ non ſunt partes alicuius totius, ſed partes integrales alicuius ſunt in loco p potentiam. Item eorũ quæ ſunt in loco, q̃dam ſunt in loco per ſe: ſicut omne corpꝰ mobile motu recto quod ſecundum ſe totũ poteſt mutare locum. Alia ſunt in loco per accidens: ſicut anima, & accidentia alicuius ſubiecti; anima enim eſt in loco eo, ꝙ corpus in quo ipſa eſt, eſt in loco. Ex quibus patet, ꝙ omnia corpora, alia à cœlo ſunt in cœlo: non tamen ipſum cœlum eſt locus: ſed eius ſuperficies: terra vero eſt in aqua: aqua vero in aere: aer vero in igne, & ignis in cœlo; cœlum autem non eſt amplius in alio.

T. c. 47. & mdt. MANIFESTVM autẽ ex his quoniam & rationes omnes

B ſoluuntur ſic vtique dicto loco.

ISTVD EST ſeptimum capitulum, in quo philoſophus ſoluit rationes prius adductas ad probandum locum non eſſe ponendo aliquas proprietates loci. Ad primam: ergo & tertiã quæ arguunt duo corpora eſſe ſimul: negatur conſequentia: quia locus non eſt corpus. Ad ſecundam dicit ꝙ nõ eſt neceſſe punctum habere aliquẽ locũ niſi per accidens: ſolum enim habens locum in quo eſt corpus, vel linea cuius eſt terminꝰ habet locum per accidens. Ad quartam patebit ſolutio ex proprietatibus loci. Ad quintam dicitur ꝙ non oportet locum eſſe in alio loco, niſi forte per accidens: ſed bene oportet locum eſſe in aliquo puta in corpore terminãte, ſicut eſt terminus in C terminato. Ad ſextam dr̃, ꝙ non ſequitur locum augmentari, niſi per accidẽs. Partes enim continentis cedunt locum cum corpore augmentato. Finaliter ponit duas proprietates loci. Prima: vnumquodq; corpus graue, vel leue fert̃ ad ſuũ locum naturalem: quia vnum quodq; mouetur naturaliter ad illud, in quo conſeruatur: ſed corpus graue, vel leue conſeruatur in ſuo loco: igitur. Secunda proprietas: vnumquodque corpus naturale natum eſt quieſcere in ſuo loco naturali: quia vnumquodque natum eſt quieſcere vbi conſeruatur. Ex quibus patet ſolutio ad quartam rationem: etiam dr̃, ꝙ locus in ordine ad motum localem quodammodo ſe habet vt cauſa finalis, ſed in ordine ad lo- D catum, vt cauſa efficiens conſeruatiua.

An locus ſit entitas reſpectiua realiter diſtincta a ſuperficie concaua corporis cõtinentis, & in eo ſubiectiuè.

QVAERITVR Vtrũ locus ſit entitas reſpectiua à ſuperficie concaua corporis continentis realiter diſtincta, & in ipſo corpore locante ſubiectiuè exiſtens. Primo arguitur, ꝙ non: Omnis quantitas eſt entitas abſoluta: ſed locus eſt quantitas: igitur. Minor probatur: quia locus eſt ſuperficies vt habetur in textu: & in prædicamẽtis ponitur ſuperficies quantitas continuæ. Etiam nulli reſpectiuo poſſunt conuenire proprietates

E tates conuenientes loco: vt puta habere virtutem conſeruatiuam locati, continere locatum, & ſic de alijs; igitur. Secundo arguitur. Si locus eſſet entitas reſpectiua diſtincta realiter à ſuperficie corporis continentis, maxime eſſet reſpectus fundatus in ea & terminatus ad locatum, ſed hoc non; igitur. Minor patet, quia ſecluſo omni tali reſpectu à ſuperficie corporis locantis, & ſibi applicato locato, verum eſt dicere, quòd eſt in loco: igitur. Tertio arguitur ſic; Loca corporum ſimplicium diſtinguuntur ſpecie; ſed reſpectus corporum ſimplicium ad ſua loca non diſtinguūtur ſpecie; igitur locus non eſt reſpectus: Maior eſt philoſophi in textu & commentatoris in primo cœli & mundi; igit. Quar-

F to arguitur ſic. Corpora ſimplicia mouenē naturaliter ad ſua loca & naturaliter quieſcunt in eis; ſed vnus reſpectus non facit magis quieſcere, quàm alter, cum videantur eſſe eiuſdem rationis: igitur. Quinto ſic. Omnis forma, quæ dicit̄ de aliquo ſubiecto denominatiuè eſt in eo ſubiectiuè, loc⁹ dicitur denominatiuè de locato: igitur eſt ſubiectiuè in locato. Minor patet, quia corpus dicitur eſſe locatum a loco: igitur. In oppoſitum arguitur: illud quod de ſua ratione dicitur ad aliud eſt entitas reſpectiua: ſed locus eſt huiuſmodi: nam locus dr̄ alicuius locati locus. In quæſtione erunt tres articuli.

Arti. 1.

Loc⁹ dupliciter.

PRIMO ſciendum, quòd locus poteſt capi dupliciter. Vnomodo pro denominato: & ſic locus nō eſt niſi ſuperficies corporis continentis rem locatā: vt O ſuperficies concaua aeris continentis me, vocatur locus meus capiendo locum pro denominato: & ſic eſt bene ſpecies quātitatis nō tn̄ diſtincta a ſuperficie. Aliomō capit̄ pro per ſe ſignificato. Et ſic dico ꝙ locus non eſt niſi reſpectus ſuperficiei concauę rei continentis ad rē locatā. Ex quo ſequit̄ ꝙ locus pro ꝑ ſe ſignificato non eſt aliud, q̄ vbi actiuum quod verę acquirit̄ ꝑ motum: & ꝑt eſſe duplex. ſ. vbi circunſcriptiuum, & vbi præſentiale. Vn̄ vbi circunſcriptiuum non vr̄ eſſe, niſi præſentialitas, vel continentia qua aliquod totam continet aliquod locatum, & pars partem ſic, ꝙ non aliā. & de iſto dn̄t aliqui, ꝙ non eſt aliud q̄ ordo partium corporis continentis ad partes corporis contenti: vel ordo partiū corporis contenti ad partes corporis continentis: ideo volunt dicere, ꝙ vbi circunſcriptiuum eſt in prædicamento ſitus: ſed de hoc aliàs magis videbitur. Et ſi-

Sco. li. 2. d. 2. q. 5.

H

Obiectio.

quis dicat, ꝙ vbi ſeu locus ſucceſſiuè per motum acquiritur: & tn̄ eſt indiuiſibile, cū oīs reſpectus videatur eſſe indiuiſibilis. Rn̄detur ꝙ verum eſt, quòd ſucceſſiue acquiritur, nam vna pars corporis locati eſt primo præſens vni parti loci quàm alteri: ſic videlicet, quòd corpus ſucceſſiuè ſecundum partem aliam & aliam fit præſens eidem parti loci: ita quòd tam ex diuiſibilitate corporis, quàm loci ſequitur diuiſibilitas circunſcriptionis. Ex quo ſequitur quòd vbi ſecundum ſe eſt forma diuiſibilis cum per ſe poteſt eſſe terminus motus: & ideo tale vbi

Corollarium.

A vbi circunſcriptiuum non conuenit niſi diuiſibili & per modum diuiſibilis ſe habenti: corpus autem quod non extenditur loco, ſed eſt totum præſens cuilibet parti illius loci non habet modum diuiſibilis in comparatione ad locum, nec habet tale vbi circunſcriptiuum: ſed tantum vbi præſentiale. Et ex iſto ſequitur, quòd falſum eſt, ꝙ omnis reſpectꝰ ſit indiuiſibilis.

An locꝰ ſit æqualis locato.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas. Vtrum locus ſit æqualis locato. Et vr̃ quòd non: quia ignis eſt in cœlo tanquam in loco ſuo proprioꝰ & tamen nõ eſt ſibi æqualis; igitur. Item continens vr̃ eſſe maius contento, & tamen locus continet locatum: igitur. Item dicit Ariſtot. quòd idem eſt locus totius, & partis:

B ſed nihil eſt æquale toti, & parti: igitur. Item ſequereť quòd locus augeretur quando augeretur locatũ, ſed hoc eſt falſum; igitur. In oppoſitum eſt Ari. in textu. Pro cuius reſponſione ſupponitur, quòd duplex poteſt eſſe locus, ſcilicet communis & proprius. Vnde locus proprius eſt, qui præcisè continet locatum: ſic quòd præter locatum non continet aliud corpus quod non ſit pars illius locati. Sed locus communis locati eſt, qui continet illud locatum, & cum hoc aliud locatum, ſicut cœlum eſt locus communis aeris & terræ: quia cum eis continet alia corpora: & eſt locus proprius aggregati ex omnibus elementis, & omnibus contentis in ipſis. Ex quo ſequitur, quòd non eſt inconueniens eundem locum eſſe pro-

Locꝰ duplex.

C prium, & communem reſpectu diuerſorum. Sequitur etiam quòd non omne corpus habet locum proprium: vt patet de vltima ſphera, quæ non habet locum: totus etiam mundus, non habet locum proprium, capiendo mundum pro aggregato ex omnibus corporibus tam ſuperioribus, quàm inferioribus. Sequitur etiam ex iſto, quòd totius & partis non eſt idem locus proprius: licet bene ſit idem locus communis. Diceretur etiam quòd aqua, & terra non habent aliquem locum proprium: quia quicunque locus aſsignaretur terræ, vel aquæ contineret multa alia ab aqua: vt puta piſces: & ſic de alijs. Dicitur vlterius, quòd neceſſe eſt locum proprium eſſe æqualem locato ſuo proprio ſecundum continentiam: ad

Corollarium.

Corollarium.

D iſtum ſenſum, quòd quantum locus continet tantum eſt locatum: quia continet tötum locatum, & nihil plus: & per iſta ſoluuntur rationes. Ad primam dico quòd cœlum non eſt locus proprius ignis, ſed cõmunis. Ex quo ſequitur, quòd ignis non habet locum proprium. Ad aliam dicitur, quòd licet continens ſit maius quo ad extenſionem dimenſionis: non tamen oportet, quòd ſit maius quo ad cõtinentiam. Dicitur vlterius, quòd totius & partis bene eſt idem locus naturalis: nam ad illum locum ad quem inclinatur totum etiã & partes: non tamen eſt idem locus proprius ipſis. Ad aliã dico, ꝙ non ſequitur: dico tñ ꝙ ſi locatũ augetur oportet bene latera loci extendi.

TER-

Vtrum locus ſit terminus corporis continentis.

E TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas, vtrum locus ſit terminus corporis continentis. Arguit primo quòd nõ: quia terminus corporis eſt eius ſuperficies: ſed locus non eſt ſuperficies: quia Ariſt. in prædicamentis poſuit locum & ſuperficiem eſſe diſtinctas ſpecies. Secundo ſic: ſuperficies eſt quantitas: ſed locus non eſt quantitas: quia quantitas non eſt de potentijs actiuis: ſed locus eſt de potẽtijs actiuis cum ſit principium generationis & conſeruatiuus rei locatæ. Item loca contrariantur ad ſeuicem: vt locus ſurſum, & locus deorſum: ſed ſuperficies non cõtrariantur adinuicem: igitur. Item locus eſt de prædicamento vbi: ſed ſuperficies eſt in prędicamento quantitatis: igitur.

F Item aqua eſt locus terræ, ſed aqua non eſt ſuperficies: igitur. Itẽ ſequeretur, ꝙ idem corpus factũ continue in alio & in alio loco non moueretur, quod videtur implicatur. Probatur cõſequentia: quia iſta domus videretur eſſe continue in alio & in alio loco: puta in alio & in alio aere. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro ſolutione ſupponitur quòd locus vt iam viſum eſt poteſt capi multipliciter. Vnomodo pro denominato: & ſic non eſt niſi ſuperficies concaua corporis continentis; & ſic eſt in prædicamẽto quantitatis, nec eſt ſpecies diſtincta a ſuperficie. Et ad Ariſt. dicitur, quòd loquebatur diſputatiuè & recitando opinionem aliquorum antiquorũ qui dicebant locum eſſe ſpacium. Et ſic dico quòd capiendo locum pro ſuperficiẽ nõ eſt conſeruatiuus rei locatæ nec eſt de potentijs actiuis. Aliomodo capitur locus pro ſuperficie corporis continentis vt ſibi ſunt iunctæ qualitates actiuæ & paſsiuæ: & ſic eſt bene conſeruatiuus rei locatæ: & eſt de potentijs actiuis. Aliomodò capitur pro per ſe ſignificato: & ſic locus non eſt niſi vbi acquiſitum per motũ, ſeu reſpectus ſuperficiei rei continẽtis ad rem contentam: & ſic eſt in prædicamento vbi & non q̃titatis. Hoc ſuppoſito reſpondetur, ad rationes. Ad primam & ſecundam patet ſolutio. Ad tertiam reſpondetur ꝙ nunquã mutationes dicuntur contrariè opponi, niſi termini earum contrariæ opponantur, ſed nulli termini motuum localium contrariantur: igitur. Et ſi dicatur cõmuniter, ꝙ locus ſurſum, & locus deorſum contrariantur.

H Dico quòd tunc debent capi pro ſuperficiebus quibus ſunt iũctæ qualitates contrariæ. Ad aliã dico ꝙ quando dico aqua eſt locus terrę, debet intelligi aqua. i. ſuperficies aquæ. Ad vltimã dico quòd de rigore poſſet concedi ꝙ eſt in alio & alio loco: tamen quia non habet locum per motum ſuum localem: & quia manet idem ſecundum æquiualentiam non dicitur moueri.

Sco. li. 2. d. 2. q. 5. ponit ſex conditiones.

QVARTO ſciendum, quòd cuilibet corpori præter vltimũ, cuius nõ eſt aliud extra: quinq; conueniunt proprietates. Primo conuenit ſibi eſſe in loco actuali. Secundo conuenit ſibi eſſe in loco determinato æquali. Tertio eſſe in loco commenſuratiuè; Quarto eſſe in loco determinato. Quinto eſſe in loco na-

A co naturaliter, vel violẽter quatuor prima conueniunt locato, vel corpori inquantum quantũ vel inquantum corpus. Quintũ conuenit inquantum corpus naturale: & hoc vult habere philoſophus in illo quarto, ꝙ ſi corpus poneretur in aere, vel in aqua, licet nullam haberet actionem naturalem, tamen faceret diſtare tantum quantum eſt ipſum corpus, & hoc ſibi non cõuenit inquãtum naturale. Vnde omne corpus aliud à primo eſt in loco .i. in continente immobili; vt patet in textu vbi dicitur, ꝙ locus eſt immobilis primum. Vnde corpus ſm illam dimenſionem ſecundum quam eſt indiuiſibile non poteſt immediatè eſſe applicatum alicui vt continens, ſed præciſum continens eſt indiuiſibile non ſimpliciter B licet ſecundum quid: cuiuſmodi eſt ſuperficies. Et ſi quis dicat poteſt eſſe locus, & tamen non erit terminus, vel vltimum continentis: igitur. Vnde ſi de⁹ faceret ſuperficiem, ſine corpore continente adhuc poſſet continere locatum: & tamen non eſſet vltimum alicuius corporis continentis. Reſpondetur, ꝙ locum eſſe quid vltimum non eſt de ratione loci, ſed magis de ratione quantitatis cui conuenit terminare rem cuius eſt q̃titas: ideo p̃t eſſe locus: & tñ non erit terminus corporis continentis. Aduerte vltra, ꝙ locus dr̃ eſſe mobilis immobilitate .ſ. oppoſita motui locali: non .n. poteſt moueri localiter, nec per ſe, nec per accidens: quia tunc ſequeretur, ꝙ loci eſſet locus, vel per ſe, vel ꝑ accñs, quod eſt falſum. Et ſiquis dicat qñ ſubiectũ loci

Locus quomodo dicitur eſſe immobilis.

mouetur, ẽt locus mouetur: quia C moto ſubiecto mouentur accidentia eius. Rñdeo ꝙ qñ ſubiectum mouetur magis locus corrumpitur, q̃ ꝙ moueatur: & hoc capiendo locũ maxime pro per ſe ſignificato. Vnde moto aere localiter non manet in eo eadẽ ratio loci quæ prius: nec manet eadem ratio loci in aqua ſuccedente: quia idem accidẽs numero non poteſt manere in duob⁹ ſubiectis: illa tñ ratio loci ſuccedẽs eſt bene eadem ſm æquiualentiam: ideo pñt poni tres concluſiones. Prima; locus eſt immobilis motu locali tam per ſe quàm per accñs: & hoc capiendo locum in ratione loci & pro per ſe ſignificato; Nam qui caperet locum ſuum pro ſuperficie; certe eſſet bene mobilis per accidens. Secunda, locus poteſt dici immobilis ſm æquiualẽtiam. D Tertia, locus eſt bene mobilis per corruptionẽ. Et hæc de primo art.

Dvbitatvr primo. Vtrum aliquid dicatur ex eo moueri localiter: quia mouetur de vno loco ad alium locum. Et vr̃ quòd non: quia vltima ſphera, quæ non habet locum, cum nõ habeat corpus continens non mouetur de loco ad locum: & tamẽ mouetur localiter: igitur. Item pluuia mouetur localiter in aere ad motum aeris, & tamẽ ipſa non mutat locum ſuum: qa continuè manet in eodem aere: igitur. Item arguitur de arbore quieſcẽte in campo, quæ cõtinuè eſt in alio & alio loco: quia continuè eſt alius, & alius aer qui continet eam, & tamen non dicitur moueri localiter: igitur. In oppoſitum arguitur; quia

Arti. 1.

Vnde aliquid dicatur moueri localiter.

non

non magis debet dici motus ſecundum locum, quàm ſecundum albedinem ſi non mutaretur locus: ergo ex eo aliquid mouetur localiter, qui mutat locum; & hoc non eſt niſi mo ueatur de vno loco ad alium locum: igitur. Pro ſolutione ſupponitur quòd aliquis dicitur moueri localiter dupliciter. Vnomodo quo ad locari: quia ſecundum ſe totum, vel ſecundum partes: & adhuc ſecundum quodlibet dupliciter.

Vnomodo quo ad locari: quia ſecundum ſe totum vel ſm partes aliter continetur vel alibi q̃ prius: & ſic vltima ſphera non dicitur moueri localiter, neq; mutare locum: neq; ſm ſe neq; ſm ſuas partes. Aliomodo quo ad locare: ſic videlicet q̃a ſm ſe vel ſm ſuas pt̃es cōtinue aliud & aliud locat: & ſic vltima ſphera dr̃ bene moueri ſeu mutari localiter. Aduerte tamen q̃ nos non dicimus aliquid propriæ moueri ſm locum, niſi q̃a mouetur ſm approximationē vel diſtantiam ad aliquid quieſcens quod imaginamur vel po nimus; ideo non dicimus arbo res in cāpis moueri quāuis con tinue ab alio & alio aere contineantur: quia hoc non eſt ſm exitum loci, vel ſm approximationem vel diſtantiam alicuius: & ſm hoc poſſunt faciliter ſolui rationes. Aduerte vltra q̃ locus proprius dicit immediationem ad locatum ſi debeat dici locus proprius: etiam dicit immobilitatem ſcilicet q̃ non conueniat ſibi moueri cum locato ſecundum illam rationem ſecundum quam dicitur locus: licet aliquando ſibi poſsit conuenire ſecundum aliam rationem puta ſecundū illam rationem ſm quam dr̃ vas. Vnde licet aliq̄n idem ſit vas & locus; hoc eſt ſm diuerſas rōnes. Dr̃ enim vas ſm illam rationem ſecundum quam contentum mouet cum eo: & dicit locus ſm illam rōnem ſm quam locatū poteſt ex re locum & ſm rōnē quandam immobilitatis. Sed reſtat alia difficultas de loco non quantorum vt puta de loco angelorum. Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima: angelus dicitur eſſe in loco diffinitiuæ: eſt enim præſens toti loco & cuilibet parti eius: non enim poteſt eſſe in locó circunſcriptiuę cū ſolum quantum dicatur ſic eſſe in loco. Vnde angelus ſic eſt in loco quòd nō poteſt eſſe in loco quantuncunq; magno cum ſit virtutis finite: & ſic habet eſſe in loco finito. Secunda propoſitio angelus ſic eſt p̃ſens tanto loco q̃ non poteſt eſſe pn̄s maiori loco. Tertia p̃pō: angelus non determinat ſibi vnum locū diuiſibili; quia quocūq; loco dato diuiſibili pōt eſſe in minore. Et ſi q̃s q̃rat: vtrū poſsit ſe facere in loco punctuali: dicitur Sco. q̃ eſt problema. Quarta propoſitio: angelus nō eſt in loco naturaliter nec violēter: q̃a tunc aliquod corpus haberet naturalē hītudinē ad eū cōſeruandū & aliud ad ipſum corrūpendū: ſed hoc eſt falſum: igit: et angelus eſt indifferēs ad quæcūq; locū. Ex quo ſequit q̃ motus angeli non eſt naturalis vel violentus. Quinto p̃pō: angelus virtute p̃pria non pōt eſſe ſi. i duob⁹ locis ſimul quorū vtrq;

De his vi de Occ. ii. 3. a. 2. q. 5. 6. 7. 8. 9.

A vterq; ſit ſibi adæquatus: vt ſi poſsit eſſe in loco milij non poteſt eſſe ſimul in duobus talib⁹. Sexta: angelus ſua naturali virtute non poteſt eſſe in duobus locis adęquatis & diſcontinuis: quia ordo præfixus a deo non poteſt pteermitti: ſed inter duo extrema eſt aliquod medium: igitur angelus nō poteſt eſſe in duobus extremis quin ſit in medio illorum. Septima: plures angeli poſſunt eſſe in eodem loco naturali: quia angelus non occupat locum nec replet eum: igitur. Vltima propoſitio: anima intellectiua eſt in loco totius corporis: ita quod non eſt in poteſtate eius eſſe in maiori loco vel in minori: quia habet totum corpus vt vnum perſectibile: licet anima ſeparata
B poſſet eſſe alteri præſens.

Vtrum terra ſit in aqua, ſiue in ſuperficie aquæ etc. DVBITATVR ſecundo. Vtrum terra ſit in aqua, ſiue in ſuperficie aquæ tāquam in ſuo loco proprio naturali. Et arguitur quòd non: quia locus debet cōtinere locatum, ſed aqua non continet terram: quia magna pars terræ inuenitur non cooperta aquis. Item quāuis aqua contineret terram: tamē non eſſet adhuc locus proprius eius: quia contineret cum terra multa alia, vt lapides, metalla, & ſic de alijs. Item ſequeretur quòd gleba terræ poſita iuxta aquam moueretur ad aquam, cum quodlibet naturaliter moueatur ad ſuum locum propriū, ſed hoc eſt falſum: igitur. Item arguitur, quòd magis ſit oppoſitum: quia videmus aquā extenſam ſupra terram deſcendere ad terram: ergo videtur ꝙ terra ſit magis locus aquæ q̃ e contra. Item vbi aqua generatˢ, C & conſeruatur ibi vr̄ eſſe locus proprius eius: ſed aqua generatˢ in concauitatibus terræ, & ibi conſeruatur: igitur. In oppoſitum eſt Ariſto. in textu, & poſſet argui ratione: quia elementa contraria debent ordinari quātum ad ſitum eorum. ſ. ſm̄ exigentiam ſuæ cōtrarietatis: ideo ignis debet eſſe ſupra aerem, aer ſupra aquam, & aqua ſupra terram, quia terra eſt grauiſsima inter omnia elementa.

Pro ſolutione ponuntur aliquę concluſiones. Prima: nullus eſt locus proprius terræ, vt patuit ſuperius cum aliquid aliud à terra contineat locus terræ, quod non eſt pars eius ſecunda concluſio: aer magnam partē terræ continet: quia continet totam terram habitabilem cū illa non contineatur ab aqua: igiť. D Et ſiquis dicat, Ariſt. dicit quòd locus terræ eſt aqua. Reſpondetur ꝙ hoc dicit: quia maior pˢ continetur aquis: vel quia elementa ſi eſſent dimiſſa in ſuis proprijs naturis, tunc terra contineretur ab aqua, ſed nunc ꝑ ſalutem viuentium terra nō eſt cooperta aquis, ſicut erit poſt diem iudicij. Etiam dicit Ari. ꝙ aqua continet terram, & non aer, quia aqua conuenit cū terra in vna qualitate, puta in frigiditate non autem aer: immo aer contrariatur terræ ſecundū vtranq; qualitatum primarum. Et ſiquis quærat, vtrum aer poſſit dici locus naturalis terræ ſaltem partialis. Et videtur quòd non: quia locus naturalis debet eſſe conueniens locato conſeruatiuus locati: ſed aer non ſic ſe habet cum ſit ſibi contrarius

E trarius in vtraq; qualitatū ſuarum: igitur. Reſpondetur probabiliter vt videtur dicere. Cómentator ꝙ locus terræ, vel aꝗ habet duplicem virtutem: vnā elementarem aliam cœleſtem ſibi influxam a cœlo ſecundum exigentiam tantæ diſtantiæ: ita ꝙ cœlum remotæ influit virtutē conuenientem grauibus: & ſibi propinque influit virtutem conuenientem leuibus ſecundū quas virtutes cœlum ordinat illum modum indifferenter. Et dicit Commentator ꝙ elementa in ſuis motibus naturalibus magis intendunt loca ſua naturalia ratione illius virtutis cœleſtis, quàm ratione virtutis elementaris: ideo ſi terra deſcenderet ad fundū maris, ipſa magis intenderet remotionem ſuiipſius a cœlo quàm intendat eſſe in aqua. Vnde ſi terra

Vtrum aer dicatur proprius locus terræ ſaltē par tialis etc.

F deſcendat in aere: dicitur ꝙ aer nō eſt locus eius naturalis, nec ſibi conueniens ſecundum virtutes eius elementares: tamen eſt locus ſibi conueniens ſecundum ꝙ ſic diſtat ab orbe: & ſecundum ꝙ per ipſum influitur cœleſtis virtus in terra conueniens ipſi terrę & conſeruatiua ipſius terrę: & per hoc faciliter reſpondetur ad rationes. Ad primam & ſecundam patet ſolutio. Ad tertiam dicitur ꝙ gleba poſita iuxta aquam non mouetur localiter ad illā aquā: quia non intendit præciſe eſſe in aqua: ſed diſtare a cœlo. Etiā dicitur ad aliā de terra ꝙ bene mouetur ad fundum maris, non ꝙ contineatur ab aqua: ſed vt magis diſtet a cęlo. Ad aliam dicitur ꝙ illa fiunt propter expulſionem vacui. Nam in terra ſunt multi pori pleni aere ꝗ

G naturaliter inclinantur aſcendere ſurſum: ideo generatur ex ipſo aqua in illis poris: etiam dicatur de aqua expanſa ſupra terram quæ intrat terram ne ſit dare vacuum.

DVBITATVR tertio. Vtrum vltima ſphera ſit in loco. Et videtur ꝙ ſic: quia vltima ſphera eſt alicubi: ergo eſt in loco, conſequentia patet: quia eſſe alicubi & eſſe in loco idē ſunt. Secundo ſic: vltima ſphera mouetur in loco: igitur eſt in loco: conſequentia eſt nota. Et antecedens patet: quia vltima ſphera deſcribit circulū in aliquo tēpore. Tertio ſic: vltima ſphera mouetur motu locali. igitur eſt in loco: conſequentia patet; quia illud quod mouetur localiter ſucceſsiuæ eſt in alio &

An vltima ſphera ſit in loco.

H & in alio loco. Antecedens patet: quia vltima ſphera mouetur & non niſi motu locali: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu: dicens, ꝙ cœlum non amplius eſt in alio cū nullū ſit continens ipſum: & hoc nō vr̄ verum niſi de vltima ſphera: igitur. Pro ſolutione eſt aduertendum ꝙ aliud eſt loqui de vltima ſphera ſecundum veritatem & fidem & ſecundum mētem Ari. nam ipſe Ari. dicebat octauam ſpheram eſſe vltimā, quod non eſt verum: nam vltra ipſam ponunt theologi tres ſcilicet nonam, decimam & vndecimam: & iſtam vndecimam vocant immobilē & vltimam: & in ipſa dicunt eſſe paradiſum. Et ex iſto poſſet faciliter reſponderi ꝙ vltima ſphera ſm veritatem eſt immobilis: & non eſt in loco: ſed capiendo vltimam

Sco. q. 11. quotl.

ſpheram

A ſpheram ſicut capiebat Ari. pro octaua ſphera, ipſa eſt mobilis, & poteſt dici eſſe in loco ſaltē quo ad locare: licet non quo ad locari. *Obiectio.* Et ſiquis dicat, etiā poſſet ſic dici de vltima ſphera, quā ponunt Theologi, ꝙ moueretur quo ad locare: quia continuè ſuæ partes aliud, & aliud locāt. Reſpondetur ꝙ verum eſt, ſed hoc non eſt propter motum vltimæ ſpheræ: ſed propter motū aliorum corporum, quæ circa ipſam mouentur; ſicut ſi eſſent duæ molæ, quarum vna quieſceret, & alia moueretur circa ipſam, tunc quieſcens continuè aliud, & aliud locaret ſecūdum ſuas partes propter motum alterius molæ. Et ex iſtis patet qd reſpondēdū eſt de vltima ſphera. Ad rationes: ad primam diceretur ſecundum Ari. ꝙ vl- B tima ſphera non eſt alicubi: qa non cōtinetur ab alio corpore: Etiam ſic diceretur ad ſecundā de vltima ſphera ſm Ari. ꝙ bene mouetur & deſcribit aliquē circulum: ſed non acquirit aliquem locum quo contineatur: licet bene ſucceſsiuè aliud & aliud contineat ſecundum partes. *Sco. li. 2. d. 14.* Ad aliam diceretur ꝙ vltima ſphera ſecundum Ariſ. eſt bene in loco capiendo eſſe in loco large, pro illo quod ꝑ motum ſuum continue ſecundum partes ſuas aliud & aliud locat: & non capiendo eſſe in loco ꝓ contineri in loco. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Locus captus pro per ſe ſignificato eſt entitas reſpectiua de prædicamento vbi, a ſuperficie concaua corporis locantis realiter diſtincta & in ipſo C corpore locante realiter exiſtens. Et hæc concluſio patet ex dictis. Ad rationes ante oppoſitum. Ad primam dicitur ꝙ locus pro denominato ſeu materialiter captus, eſt quantitas ſeu ſuperficies cōcaua corporis cōtinentis: ſed non capiendo pro per ſe ſignificato. Ad confirmationem dicitur, ꝙ proprietates loci attribuuntur loco ratione fundamenti ſeu pro fundamento. Ad ſecūdam dicitur: ꝙ poſito illo caſu, ſuperficies nō eſſet loc⁹ ſicut partes ſine albedine non eſſet albus. Ad tertiam dicitur: quòd non oportet loca corporum naturalium diſtingui ſpecie: niſi capiatur locus pro aggregato ex ſuperficie & qualitatibus primis. Ad quartam patet ſolutio. Ad quintam dicitur; quòd loca- D tum dicitur locatum loco denominatione extrinſeca.

EODEM autem modo accipiendum eſt eſſe phyſici cōſiderare de vacuo; & ſi eſt aut non. *T. cō. 50. & inde.*

ISTE EST ſecundus tractatus huius libri, in quo determinat philoſophus de vacuo: & diuiditur in ſex capitula. In primo diſputat vtrum vacuum ſit: & ponit talem concluſionem. Ad phyſicum pertinet determinare de vacuo, quod probat: quia ad phyſicum pertinet determinare de loco: ergo de vacuo: quia ſicut propter motum localem ponitur locus: ſic etiam propter motum localem a multis ponitur vacuum. Deinde oſten- *Ad quē ſpectat determinare de vacuo, et inde conſequenter ſūt da[...] vacui.*

E dit modum, ſeu rõnem pp quã antiqui ponebãt vacuum & dicit primo φ multi pp inſenſibilitatẽ aeris crediderunt aerem nihil eſſe:& crediderũt, locum eſſe vbi eſt aer. & illud vocabãt vacuum. Dicit conſequenter φ aliqui philoſophi crediderunt ſufficienter oſtendere vacuum non eſſe pp hoc, φ oſtendebãt aerem aliquid eſſe, & illi oſtendebant aerẽ eſſe duobus ſignis. Primum eſt: vtres repleti aere non poſſunt comprimi ſine ruptura: & hoc non eſt niſi pp aerem. Secundum ſignum:quia aqua non poteſt ſubintrare cleplydram.i. inſtrumentum quo hortulanus irrigat herbas per foramina inferiora ſi foramen ſuperius ſit obſtructum; & hoc non eſt niſi propter aerem,qui non poteſt exire: igitur. Et ex

F iſtis concludebant vacuum nõ eſſe propter hoc, quòd oſtendebant aerem aliquid eſſe. Finaliter ponit quinq; rationes quibus antiqui oſtendebant vacuum eſſe. Prima: ſi motus localis eſt, vacuum eſt: ſed motus localis eſt: ergo vacuum eſt. Maiorem probat: quia illud quod mouetur recipitur in plenum, vel in vacuum: ſi in vacuum, habetur intentum: ſi in plenum, duo corpora erunt in eodem loco, quod eſt impoſſibile: quia tunc pari ratione infinita corpora eſſent ſimul: & per conſequens minimus locus poſſet cõtinere maximũ corpus. Secunda rõ,ſi cõdenſatio eſt poſſibilis vacuũ eſt poſſibile:ſed cõdenſatio eſt poſſibilis:igĩ vacuũ eſt poſſibile. Maior ꝓbat:quia qñ aliquid cõdenſat partes efficiunt propinquiores,vel ergo recipiuntur in

G pleno,vel in vacuo: ſi in vacuo hr̃ ꝓpoſitũ: ſi in pleno,duo corpora erunt ſimul. Tertia rõ: augmentatio eſt poſſibilis: ergo vacuum eſt. Cõſequentia patet: quia vel partes aduenientes per quas fit augmentatio recipiuntur in pleno, vel in vacuo, ſi in vacuo hr̃ intentum: ſi in pleno,duo corpora erũt ſimul. Quarta ratio erat per experientiam de vaſe pleno cineribus cum quibus poteſt adhuc poni magna aqua, quod non fieret, niſi ibi eſſent vacuitates. Quinta ratio: quia non appareret vnde corpora quæ prius erant continua remanent diſcõtinua niſi propter vacuitatem; ergo vacuum eſt ponendum.

H *T. c. 57. & inde.*

AD qualcautem ſe habeat oportet accipere quid ſignificet nomen.

ISTVD eſt ſm capitulum, in quo philoſoph⁹ reprobat diffinitiones datas ab antiquis de vacuo: diffiniebant.n. antiqui vacuum quadrupliciter. Primo ſic: vacuum eſt in quo nullum corpus eſt. Secundo ſic: vacuũ eſt locus in quo nihil eſt. Tertio ſic:vacuum eſt,in quo nihil eſt graue vel leue. Vnde ſecundum eos omne corpus eſt tangibile:& oẽ tangibile eſt graue aut leue. Quarto ſic; vacuũ eſt in quo non eſt hoc aliquid,nec aliqua ſubſtantia corporea. Ad reprobãdum igitur tres primas diffinitiones quæ ſe conſequuntur,& quæ videntur eſſe de mẽte eorum qui ponebant locum eſſe ſpacium ſeparatum ponẽ hic cõcluſio. Tres primę deſcriptiones vacui ſunt inſufficiẽtes: quia

Erraſſe ãtiquos ĩ definẽdo vacuum.

A quia conueniunt puncto. Secundo: quia vacuum non bene diffiniebatur dicẽdo ꝙ eſt locus in quo nihil eſt graue aut leue; q̃a hęc diffinitio conueniret pleno ſi eſſet locus repletus corpore habẽte ſonum: & colorem ſine grauitate & leuitate. Ad reprobandum quartam deſcriptionẽ quæ videtur eſſe eorum qui poſuerunt locum eſſe materiã ponitur hęc concluſio. Vacuũ non eſt materia: quia materia non eſt ſeparabilis a rebus: ſed vacuum eſt ſeparabile: igitur. Sed ad videndum qualiter antiqui debuerunt diffinire vacuũ: ponitur hæc tertia concluſio: Vacuum eſt locus priuatus corpore: vel vacuum eſt locus non repletus corpore aptus natus repleri probat: quia omnes antiqui dicunt vacuum eſſe receptiuum corporum: ſed nihil aliud B a loco eſt huiuſmodi: igitur vacuũ eſt locus: & ponitur priuatus corpore ad dr̃iam pleni.

Deinde ſoluit rõnes factas ad probandum vacuum eſſe. Ad primam, negatur conſequentia manifeſtũ eſt.n.ꝙ non valet de motu alterationis: neq; etiã valet de motu locali ſaltem de motu locali corporum circulariter motorum: ſicut patet de circulationibus aquarũ vbi vna pars cedit alteri parti & vnus circulus impedit alium. Ad ſecũdã negatur maior: quia contingit corpora condenſari & partes ſubintrare ſeinuicem: non quia pars ſubintrans vadat in locum vacuum; ſed quia cedit ſibi aliquod corpus ſubtile. Ad tertiam negatur cõſequentia; quia poteſt fieri augmentatio per alterationem nullo corpore extrinſeco adueniente: vt ſi ex C aqua fieret aer. Ad quartam dicitur, quòd non concludit: ſi enim cõcluderet oporteret vas repletum cineribus eſſe totaliter vacuum: cum tantũ de aqua recipiatur ac ſi eſſet omnino vacuum. Ad quintã dicitur, ꝙ non concludit: nam corpora per aliud diſtinguuntur, q̃ per vacuum.

QVONIAM autem non eſt vacuum, ſic diuiſum ſicut quidam dicunt. *T. c. 64. & inde.*

IN hoc tertio capitulo oſtẽdit vacuum non eſſe ſex rationibus ſumptis ex parte motus. *Sex rõnibus probatur, nõ dari vacuum.* Prima: natura, eſt cauſa motus localis: ergo vacuum non eſt. Tenet conſequentia: quia vacuum ponitur vt ſit cauſa motus localis: Añs patet: quia vnũquodq; corpus ſimplex per ſuã naturã mouetur ad ſuũ locũ: vt D ignis ſurſum & terra deorſum. Secunda ratio: ſi corpus fuerit poſitum in vacuo aut omnino non mouebiť aut ſm ſe totum mouebiť ad loca contraria: ſed añs eſt impoſsibile: ergo non eſt ponendũ vacuũ pp motũ, cõſequentia tenet; q̃a non maiorẽ inclinationẽ habet cũ vna p̃te vacui, q̃ cum alia: ergo non plus mouebiť ad vnam partem, q̃ ad aliam. Tertia ratio: ſi vacuũ ſit non erit motus; ergo vacuũ non debet poni pp motũ. Añs patet: quia cum vacuum ſit ſimile in oĩbus ſuis partibus; tũc in quocunq; fuerit mobile ipſum quieſceret. Pro quarta rõne ſupponiť primo, ꝙ omnis mot⁹ eſt violẽtus vel naturalis. Supponiť ſecundo, ꝙ motus violẽtus eſt poſterior naturali; tũc

 ſic ar-

B ſic arguitur:In vacuo nihil mouetur naturaliter: ergo nec violenter. Tenet conſequētia : quia deſtructo priore, deſtruitur poſterius. Quinta ratio; qua ꝓbat ꝙ in vacuo non poteſt fieri motus violentus, ſicut motus proiectorum : quia ipſum proijciens imprimit virtutem ipſi aeri : & talis aer imprimit alteri & alter iterum alteri vſq; quò ceſſat ipſa virtus impreſſa, quæ eſt cauſa motus proiectorum poſt receſſum a primo proijciēte; ſed iſta non poſſent fieri ſi eſſet vacuum : cum tunc ibi non eſſet aer : igitur. Sexta ratio : nulla poteſt aſsignari ratio quare illud ꝙ mouetur in vacuo, quieſcat magis in vna parte, q̃ in alia : ergo oporteret ſemper ipſum quieſcere, aut in infinitū moueri niſi impediatur ab aliquo ſed hoc eſt falſum: igitur.

F AMPLIVS autem & ex his manifeſtum eſt quod dicitur.

T. c. 71. & inde.

ISTVD EST quartum capitulū huius ſecundi tractatus, in quo philoſophus oſtēdit vacuū non eſſe per rōnes ſumptas ex parte velocitatis & tarditatis motus, ponens hanc concluſionē. In vacuo non pt fieri mot⁹. Pro cuius probatione ſupponit ꝙ duæ ſunt cauſæ velocitatis & tarditatis in motu. Prima : eſt diuerſitas medij ſecundum raritatem & denſitatem: qualis enim eſt ꝓportio medij ad medium in raritate & denſitate, talis eſt proportio motus ad motum in velocitate & tarditate, & temporis ad tempus in breuitate & longitudine : vt ſi aer ſit rarior aqua, motus factus ꝑ aerem erit velocior motu facto per aquam : & ſi in duplo ſit rarior, motus erit in duplo velocior : & hoc debet intelligi cæteris paribus. Secunda cauſa eſt diuerſitas mobilis in grauitate & leuitate: cæteris.n. paribus mobile grauius deſcēdit in minori tempore, quàm mobile minus graue. Probatur ergo dicta concluſio duabus rationibus. Prima omnis motus ad omne motum habet proprtionem : ſed ſi motus fieret in vacuo, non haberet proportionem ad motum factū in pleno: igitur. Minorem probat. quia omnis motus fit in tempore: ſed omne tempus habet proportionem: vt patet ex ſuppoſitione ; talis enim eſt proportio motus ad motum, qualis eſt medij ad vacuum, ſed medij vacui ad medium plenum nulla eſt ꝓportio in raritate & denſitate : igitur. H Secunda ratio ſumitur ex parte mobilis : & eſt hæc : ſi in vacuo fieret motus : tunc magis graue non moueretur velocius, quàm minus graue : nec magis leue, quàm minus leue : conſequens eſt impoſsibile: igitur, Conſequentia probatur: q̃a mobile velocius mouetur, eo ꝙ citius & fortius diuidit mediū : ſed in vacuo nullum eſt medium : ergo in vacuo nihil dicitur velocius aut tardius moueri. Et ſic patet ꝙ non oportet ponere vacuum propter motum : immo magis oportet ipſum negare propter motum.

G

Proſequitur non dari vacuum.

ET per ſe atem conſiderantibus videbitur vtique dictum vacuum, ſicut veræ vacuum.

T. cō. 76. & inde.

ISTVD

A ISTVD EST quintum capitulum, in quo philoſophus oſtendit vacuum non eſſe ratio nibus, ſumptis ex parte vacui: & dicit primo quòd videbitur conſiderãtibus naturam vacui; ꝙ ex propria ratione vacui manifeſtum eſt, ꝙ vacuũ bene nominatur vacuum: quia vacuum omni entitate caret, & per conſequens non eſt ens: & hoc probat quatuor rationibus. Prima: quæ eſt per experientiam: quia ſi cubus alicuius ligni ponatur in aqua, tanta aqua cedit ſibi, quantus eſt cubus, & ita fieret ſi poneretur in aere; quãuis non ſit manifeſtum ſenſui: Vniuerſaliter enim omne receptiuũ alicuius corporis tantum cedit quantum eſt corpus receptum: cedit.n. vel per cõdenſationem vel per motum localem; qui fit B ſecundum naturã corporis moti: ita ꝙ ſi ſit ignis mouebitur ſurſum, ſi terra deorſum: ſed hoc non poteſt eſſe in vacuo: quia cum vacuum non ſit corpus, non poteſt moueri aut condenſari: ergo vacuum non eſt aliquod tale, quod ſit receptiuũ alicuius corporis, ſicut ponunt antiqui. Secunda ratio: ſi poneretur vacuum ſequeretur, ꝙ duo corpora ſimul & ſemel eſſent in eodem loco, & pari ratione tria, & mille: conſequens eſt falſum, & conſequentia patet: quia ſecundum ponentes ſic vacuum ipſum non poteſt cedere corpori ipſum ingredienti: quia ex quo non eſt corpus naturale non poteſt moueri: ergo dimenſiones vacui ſimul erũt cum dimẽſionibus corporis ipſum ingredientis: & cum duo corpora non habeant repugnantiã quo ad eſſe ſimul in eodem loco pro C prio niſi ratione ſuarum dimenſionum, ſequitur ꝙ dimenſiones corporis locati, & ipſius vacui, quæ ſunt duo ſeparata per ſe exiſtentia, poſſunt eſſe ſimul: & per cõſequens duo, tria, & ſic de alijs. Tertia rõ: ſi vacuũ eſſet, fruſtra eſſet: ergo non eſt ponendum. Añs patet: quia ex quo corpus motum habet proprias dimenſiones; non apparet ratio ꝑ quam indigeat alijs dimenſionibus eiuſdem rationis locãtibus ipſum: immo ſi indigeret alijs, tunc adhuc illę indigerent alijs, & ſic in infinitum. Quarta ratio: ſi vacuum eſſet alicubi deberet apparere: ſed nullibi apparet: ergo non eſt ponendum vacuum tanquam ſpacium ab omnibus corporibus naturalibus ſeparatum.

Rões ꝓbãtes vacuum nõ eſſe: ſumpta ex parte vacui.

D

SVNT autem quidam, q per rarum & denſum opinantur manifeſtum eſſe quod ſit vacuum &c. *T. c. 79. & uide.*

ISTVD EST ſeptimum capitulum & vltimum huius tractatus, in quo philoſophus oſtẽdit ꝙ vacuum non eſt corporibus inbibitum. Pro quo ſupponit primo, ꝙ præter opinionẽ Anaxagore dicentis nõ eſſe vacuum: & præter opinionẽ Pythagoræ, ponentis vacuum eſſe ſpacium ſeparatum a corporibus, ponitur opinio Democriti, & quorundam aliorum dicentiũ vacuũ corporibus eſſe imbibitum: quia ſi contingat corpora condenſari & rareſieri, vacuũ eſt: ſed hoc contingit: ergo vacuũ eſt: & iſtã rõnẽ faciunt q

E tenent vacuum eſſe. Secundo
ſupponit ꝙ ponentes vacuum
corporibus imbibitum ſunt in-
ter ſe diuiſi : quidam enim po-
nunt paruos poros omnino pri
uatos corpore. Alij vero po-
nunt vacuum eſſe mixtum cor
poribus : ita ꝙ in corporibus
vacuum non eſt ſeparatū a ple-
no ſcundū locum. Sed pro re
probatione huius ponitur hæc
prima concluſio. Non eſt po
nendum vacuum corporibus
imbibitum: ſic ꝙ in corporibus
ſint quædam paruæ partes va-
cuæ, & diſtinctę ſm locū a parti
bus plenis. Probat quinq; ra-
tionibus. Prima: quia per pōnē
talis vacui, nō ſeruatur niſi mo
tus ſurſum : quia ſm ponentes
ſic vacuum, vacuū eſt cauſa ra-
ritatis: rarū autē eſt leue & non
mouetur niſi ſurſum: igit̄. Se
cunda rō: quia tunc vacuū non
F ſe hr̄et ꝑ modū loci: ſed magis
ꝑ modum deferentis ſecū cor-
pus ſicut vires: quod vr̄ falſum:
igit̄. Tertia rō: ſequeret̄ ꝙ va
cuū moueretur moto corpore
cui eſt immixtum : ſed oē quod
mouet̄ localiter habet locū; er-
go vacuū habebit locum : & ꝑ
conſequens loci erit locus & va
cui erit vacuū. Quarta ratio:
ſi ponatur vacuū imbibitū cor
poribus deferens corpora ſur-
ſum non poterit aſsignari ratio
motus deorſum quod eſt fal-
ſum: igitur. Quinta rō: ſi ꝑꝑ
vacuum aliquid moueretur ſur
ſum : tunc quod eſt magis va-
cuum velocius moueretur ſur
ſum: ſed hoc eſt falſum : igitur.
Deinde ponit diuerſitatē phi-
loſophrum de raritate & denſi
tate: aliqui.n. imaginantur rare
factionem fieri per elongationē
paratiū corporis naturalis ad- G
uenientibus inter eas quibuſdā
vacuitatibus. Alij imaginantur
rarefactionem fieri per aduen-
tum vacui ab extrinſeco quod
admiſcetur corpori : & con-
denſationem fieri per exitū ta-
lis vacui. Alij dicunt rarefactio
nem fieri per generationē quo-
rundam corporum ſubtilium
ſubintrantium quaſdam vacui-
tates corporis rarefacti, & con
denſatio fit per exitum talium
corporum. Pro maiori ta-
men declaratione ponit philo-
ſophus aliquas propoſitiones.
Prima : eadem eſt materia con
trariorum : vt calidi, & frigi-
di, & rari, & denſi. Secun-
da propoſitio : materia non eſt
ſeparabilis ab vtroq; contra-
riorum : immo manet eadem
ſub raro & denſo. Et ex hoc po
nitur concluſio contra modum
philoſophorum de raritate : nō H
oportet quòd in rarefactione,
vel condenſatione aliquid ab
extrinſeco adueniat vel aliquid
ab intra recedat : immo ea-
dem eſt materia magni & par-
ui. Quod probat aliquibus exē
plis. Primum : eſt de genera-
tione ſubſtantiali aeris ex aqua
quæ non fit per aduentum ali-
cuius exiſtentis alterius extrin-
ſeci : ſed per hoc quòd forma
aeris educitur de potentia ma-
teriæ. Secundum eſt de curua-
tione circuli; quando enim por
tio maioris circuli fit portio
minoris, vel econtra ; tunc ali-
quid fit magis, vel minus cur-
uum nullo tamen adueniente
extrinſeco recto vel curuo ; &
tamen ibi fit rarefactio vel con
denſatio : igitur.

An ſit

B *An ſit poſſibile vacuum eſſe.*

QVAERITVR Vtrũ, ſit poſsibile vacuum eſſe. Primo arguitur quod ſic; quia illud quod mouetur motu locali recto recipitur in pleno vel in vacuo; ſi in vacuo habetur intentum; ſi in pleno vel ergo illud quod replebat prius locum adhuc manet in eo; & tunc duo corpora ſimul eſſent in eodem loco, quod eſt impoſſibile; vel receuit & tunc recederet in pleno vel vacuo; & ſic conſequenter; & per conſequens tandem deuenietur ꝙ duo corpora erunt in eodem loco, vel ꝙ eſſet dandum vacuũ; ſed quodlibet eſt impoſsibile, igitur. Secũdo ſic; quando ex corpore denſo generatur corpus rarum; vt ex terra ignis; tũc F corpus genitum occupat maiorem locũ, quàm corpus ex quo generat; ergo oportebit ꝙ corpus genitum recipiatur in vacuo: vel ꝙ duo corpora ſint ſimul vel ꝙ aliquid mouebitur in inſtanti; ergo ſi duo corpora non poſſunt ſimul eſſe; tunc oportebit quòd aliquod corpus moueatur in inſtanti de loco ſuo in quo recipitur corpus rarum nouiter genitum. Nec poteſt dici quòd cõdenſetur; quia cum aliquid condenſatur partes extremæ accedunt ad medium; vel ergo recipiunt in pleno vel in vacuo: ſi in vacuo, habetur intentum; ſi in pleno, ſequitur vt prius. Tertio ſic; bene ſequitur plenum eſt; ergo vacuum eſt: quia plenum & vacuum opponuntur priuatiuè; ſed ſi vnum priuatiuè oppoſitorum fuerit in natura reliquũ poteſt eſſe. Quarto arguitur G ſic: quodlibet corpus non eſſe hic eſt poſsibile: vt patet inductiuè: ergo poſsibile eſt hæc eſſe vacuũ. Quinto arḡr ſic: ſm Commentatorẽ illi, qui ponunt mũdũ eſſe factum de nouo habẽt ponere vacuũ: ſed mundus factus eſt de nouo: ergo vacuum eſt. In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. In hac quæſtione erũt tres articuli.

Arti. 1.

PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione nõis ponunt aliqua dicta. Primum vacuũ capit dupliciter. Vno modo pro ſpacio in quo non eſt corpus naturale, nec mathematicum ſ͠t tñ eſſe: vt ſi deus deſtrueret aerem in aliqua aula ita ꝙ ibi inter latera, i. inter parietes nihil omnino remaneret: & ſic non capit philoſophus vacuum qñ arguit contra antiquos. Secũdo modo D ſ͠t capi pro ſpacio, in quo non eſt corpus naturale: licet bñ mathematicũ: puta q̃titas ſeparata à ſubſtantia & qualitatibus, q̃ dñr dimẽſiones ſeparatę: & hoc mõ acceperunt antiqui philoſophi: ita ꝙ imaginabantur, ꝙ ibi erant dimẽſiones ſine ſubiecto, ſ. longitudo, latitudo, & profunditas: ideo ſi in vacuo poneret aliquod corpus tunc illę dimenſiones eſſent ſimul cum illo corpore cum non poſſent tali corpore cedere: quia non poſſent moueri: cum ſolum corpus naturale etiam per ipſos eſt mobile: ideo ſi poneretur aliquod corpus oporteret, quòd ibi eſſet penetratio dimenſionum: quod negat Ariſtote.

Vacuum dupliciter.

Secundum dictum: vacuum nõ eſt: quia vacuum nihil aliud importat q̃ ſpaciũ ſeparatũ ab oĩ

Vacuum quid importat.

E corpore naturali aptum natum recipere corpus: ſed nullum eſt tale igit. In omni enim ſpacio eſt corpus; vt patet per experientias in textu. Tertium dictum: non eſt poſsibile vacuum eſſe naturaliter, quocunque mō capiatur vacuum: quia natura abhorret vacuum. Vnde ſi tota terra eſſet perforata, certe illud foramē repleretur aere, vel alio corpore. Et ſi quis dicat, quæ eſt illa natura, quæ ſic abhorret vacuum. Reſpondeo: quòd eſt natura vniuerſalis: non tamen per naturam vniuerſalem ſolū intelligo cœlum, vel deum: ſed intelligo totum ordinem entiū, & corporum tam inferiorum, quàm ſuperiorum. Non videtur etiam quare naturaliter nō poſſunt comprimi latera follis, niſi natura abhorreret vacuū.

Quæ natura abhorret uacuum.

F Quartum dictum: non implicat contradictionem vacuū eſſe: immo eſt poſsibile per potentiā diuinā: q̄a eſt poſsibile duo corpora eſſe in eodē loco, & fieri penetrationē dimenſionū: et poſsibile eſt, ꝙ deus annihilet quodlibet corpus inter aliqua latera: quo facto erit ibi ſpacium, ſiue vacuum.

Si vacuū eſſet, an in eo fieret motus.

SECVNDO ſciendū, quòd circa textum incidit talis difficultas: Vtrum ſi vacuum eſſet, poſſet fieri in eo motus: & ibi loquimur de motu locali: quia de alio motu forte non eſſet difficultas. Reſpondetur breuiter, quòd ſi eſſet vacuum, adhuc in illo vacuo poſſet verè fieri motus localis: ſic uidelicet, quòd ſi poneretur vnus lapis in vno latere, poſſet ibi verè moueri deorſum, etiam non videtur, quin aliquis poſſet adhuc verè ambulare ſupra terram: dato, quòd deus deſtrueret omnia corpora intermedia inter cœlum & terram. G Etiam non videtur quin angelus non verè poſſet moueri: quia ſi angelus non poſſet moueri: hoc maxime eſſet, quia eſſet aliquod medium reſiſtens ſibi: ſed hoc non eſt dicendum; quia nullum eſt medium, quod reſiſtat angelo; ſupple quo ad velocitatem & tarditatem motus eius: quia bene eſt reſiſtentia medij quo ad ſucceſsionem eſſentialem motus eius. Vnde non magis reſiſtit aqua angelo, quàm aer, immo ita velociter mouetur per aquam ſicut per aerem: & per terram ſicut per aerem. Et ſimiliter diceretur de anima ſeparata à corpore: & de corpore glorificato, ſicut de Chriſto, qui intrabat domum H ianuis clauſis. Sed hoc tenendo oporteret ſoluere rationes, quas facit Ariſto. in textu probando, quòd ſi vacuum eſſet, nullus motus ibi fieret. Ad primam cū arguit: quia vel talis motus eſſet naturalis, vel violentus: non naturalis: quia in vacuo non eſt natura; nec violentus: quia non videtur à quo proiectum moueretur; cum diuiſum eſſet à proijciente. Ad iſtam dicitur, quòd talis motus adhuc eſſet naturalis, attendendo naturalitatem ex parte mobilis, & non ex parte medij. Dicitur vlterius, ꝙ proiecta non mouentur à medio deferente: ſed quadam virtute eis impreſſa a proijciente: de qua aliàs magis videbitur. Ad aliā cū arguebat: qualis ē ꝓportio medij ad mediū in raritate & denſitate: ta-

A te:talis eſt motus ad motum in velocitate,& tarditate: ſed medij pleni ad medium vacuũ nulla eſt proportio:igitur,nec motus facti in pleno ad motum factum in vacuo:Reſpondetur,quod ſucceſsio in motu non ſolum eſt ex reſiſtentia medij ad mobile; ſed ex reſiſtẽtia mobilis ad motorem:ideo maior eius eſſet vera:ſi medium eſſet tota cauſa reſiſtentiæ. Ad tertiam dicitur cum arguit: ſi mobile moueretur in vacuo: eadem ratione, qua mouetur ad vnam partem, eadem ratione moueretur ad aliam: ergo ad omnes ſimul,vel ad nullam. Reſpondetur, quòd tale mobile mouetur ad vnam differentiam, puta ſurſum, vel deorſum ſecundum exigẽtiam ſuæ naturæ:vt ſi eſſet lapis moueretur deorſum. B

An in vacuo poſsit fieri motus ſucceſsiuus.

TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidunt adhuc aliquæ difficultates. Prima, an in vacuo poſsit fieri motus ſucceſsiuus. Pro ſolutione ſupponitur primo:quòd ſucceſsiuum eſt de quidditate motus ſic, ſcilicet,quòd implicat contradictionem motum eſſe,& non eſſe ſucceſsiuum: immo hæc eſt per ſe: motus eſt ſucceſsiuus. Secundo ſupponitur,quòd ſecundum Sco. 2. ſententiarum cauſa ſucceſsionis in motu eſſentialis eſt reſiſtẽtia mobilis ad motorem: non quidem talis, quòd mouẽs non poſsit mouere mobile: nec talis,quòd mobile inclinetur ad oppoſitum: quia ſic eſt preciſe in motu violento: ſed ſic,quòd mobile ſemper eſt ſub aliquo vbi, cui non poſſet immediate ſuccedere terminus intentus a motore virtutis finitę:quia mobile non eſt in plena obedientia motoris virtutis finitę: eſt tamen in plena obedientia motoris virtutis infinitæ:ſcilicet Dei: ideo Deus poſſet quodlibet mobile mouere in inſtanti: ſed hoc facto ibi non eſſet motus proprie dictus, ſed mutatio localis. Sed ſucceſsio accidẽtalis in motu prouenit ex reſiſtentia medij pleni rarioris, vel denſioris: ſubtilioris,vel groſioris impeditiui motus. Tertio ſupponitur, quòd mobilium quædam ſunt animata: & quædam inanimata. Inanimata ſunt duplicia: quædam ſunt ſimplicia:ſicut elemẽta:alia mixta: vt lapides. Animata ſunt quadruplicia: quædam mouentur motu ambulationis:& quædam motu volationis: & quædam motu natationis,& quędam motu dilationis, & reſtrictionis: vt cōchę. His ſuppoſitis dicitur primo, quòd in vacuo nullum animatum poſſet moueri ſucceſsiue motu animalis: quia omne animal motum, habet aliquod ſuſtentans ipſum,quòd non eſt in vacuo:ſi tamen eſſet terra, & poneretur ſupra eam, poſſet adhuc ibi moueri: tamen auis nō poſſet volare, ſi aer deſtrueretur:nec poſſet fieri viſio aut auditio:quia iſta requirunt mediũ extrinſecum tanquàm deferens ſpecies ad potentias. Dicitur ſecundo, quòd in vacuo corpus inanimatum mixtum,ſicut lapis: poſſet moueri ſucceſſiue ſucceſsione prouenięte ex reſiſtentia mobilis ad motorem: licet non ſit ſucceſsione proueniente ex reſiſtentia medij. Dicitur tertio,quòd corpus ſimplex inanimatum, ſicut

Diſtin. 2 q. 9.

C D

elementum poſſet moueri in vacuo, etiam ſucceſſiue ſucceſſione proueniente ex reſiſtentia mobilis ad motorem. Ex quibus patet, quòd in vacuo poſſet fieri motus ſucceſsiuus ſucceſsione proueniente ex reſiſtētia mobilis ad motorem, quæ dicitur ſucceſsio eſſentialis: ſed non poſſet fieri ſucceſsio accidentalis, quæ prouenit ex reſiſtentia medij pleni rarioris, vel denſioris: quia in vacuo non eſſet tale plenum.

An vacuū naturaliter ſit poſsibile.

QVARTO ſciēdum, quòd adhuc eſt alia difficultas: an vacuum naturaliter ſit poſsibile. Et videtur primo, q̄ ſic: quia ſi poneretur aliquod vas plenum aqua tempore frigido, in quo vaſe non poſſet aer intrare: tunc ſi aqua congelaretur occuparet minorem locum, quā prius: & per conſequens relinqueretur vacuum in eo. Secundo ſic: ſi ponerentur duę tabulę omnino planę applicatę adinuicem ſine aliquo medio, & alligaretur funis in centro ſuperioris, ſequeretur, quòd non poſſet eleuari: & ſi eleuaretur neceſſario ſequeretur vacuum: quia aer non poſſet ita cito attingere medium ſicut extremum: niſi diceretur, quòd motus fieret in inſtanti. Ad hanc difficultatem reſpondetur, quòd natura abhorret maxime vacuum, & quòd vacuum non poſſet eſſe per naturam. Ad primam ergo rationem dicitur, quòd omnibus omiſsis antequam aqua in tali vaſe congelaretur illud vas frangeretur virtute naturæ vniuerſalis. Et ſi dicatur, quòd non, videtur quòd illud vas poſſet frangi: quia non eſt ratio quare potius frangeretur in vna parte, quàm in alia: & hoc maxime ſi eſſet vniforme. Dicitur, quòd influentiæ cœli fortius ipſum abhorrent in vna parte, quàm in alia: & prius rumperetur ſuperius verſus cœlum, quā inferius: quia virtus naturæ vniuerſalis eſſet fortior in parte ſuperiori, quàm in inferiori. Ad ſecundam dicitur ſecundum Philoſophum ſecundo de anima, quòd duo corpora dura nō poſſunt ſe tangere niſi mediante aere, vel aqua: ſi ergo eſſent tales tabulæ inter ipſas eſſet aer: ideo quādo ſuperior eleuaretur eſſet aer intermedius qui in eleuatione rarefieret: & ſi poneretur, quòd ibi non eſſet aer: dico, quòd poneretur conſequenter vacuum: & ſecundum Ariſto. tunc non poſſet fieri motus. Et hæc de primo articulo.

Art. 2.

An implicet duo corpora eſſe in eodem loco.

DVBITATVR primo: Vtrū implicet cōtradictionē duo corpora eſſe ſimul in eodem loco, id eſt vtrum ad duo corpora eſſe ſimul in eodem loco ſequatur aliqua contradictio: id eſt, quòd duo contradictoria de eodem affirmentur vere, vel de eodem vere negentur. Pro cuius ſolutione, inquirendum eſt vnde aliqua habeant repugnantiam adinuicem. Pro quo ſupponitur, quòd aliqua dicuntur eſſe repugnantia ad ſe inuicem dupliciter. Vnomodo formaliter: aliomodo virtualiter. Virtualiter repugnant cauſa naturalis, & oppoſitum ſui effectus. Verbi gratia: ſi cœlum de hac materia produceret vermem: & ſi agens fortius superueniret, & duceret in eandem mate-

A materiam formam aliquam oppoſitam formæ vermis: iſta virtualiter opponeretur cælo, vel ſoli. Sed formalis repugnantia eſt illorum, quæ ſecundum ſe, & ſuos effectus opponuntur, vt album, & nigrum. Sed in propoſito inter dimenſionem, & dimenſionem non eſt formalis repugnantia: quia talis ſcilicet formalis repugnantia non eſt niſi quo ad idem ſubiectum: ſi ergo repugnent, non repugnant niſi virtualiter, & reſpectu loci: quia vnum corpus replet locum vnum quantum eſt natus repleri: ergo aliud corpus, quo ad hoc opponitur ſibi, quòd non poteſt habere illum effectum in illo loco. Relinquitur ergo, quòd duo corpora ad eſſe in eodem loco ſimul habent ſolum repugnantiam virtualem: quia effectus eorum,

Sco li. 4. dis. 10 q. 2 & di. 49. q. ult. & quaeſ. 11. quodl. Sco. li. 4. diſt. 49. q. ult.

B ſcilicet repletiones repugnant reſpectu vnius loci, quòd idem locus his repleatur repugnantia eſt. Non repugnat ergo corpori eſſe in alio corpore: niſi quia eſt replecitiuum loci naturaliter quantum natus eſt repleri: & quia iam repletum eſt: igitur non poteſt adhuc repleri. Sed quia Deus poteſt facere cauſam naturalem ſine ſuo effectu: & ſuſpendere eam a ſuo effectu, ſicut calefactionem a calore: vt patet in tribus pueris. Etiam poteſt facere effectum ſine tali cauſa, qui naturaliter non ſequitur, niſi ex tali cauſa, vel tali, vt virginem parere, ſine concipere. Poteſt etiam facere duas dimenſiones ſine ſuis effectibus, qui ſunt repletiones; & cum tales dimenſiones non repugnent, niſi quia ſui effectus repugnant: ſequitur, quòd ſi ſuſpendantur ab illis effectibus, quod non repugnabunt. Ex omnibus ſequitur, quòd virtute illius, qui poteſt ſuſpendere effectum dimenſionum, qui eſt replere, ſeu facere diſtare latera corporis continentis ab inuicem duo corpora poſſunt eſſe ſimul: ſicut fuit quando Chriſtus exiuit de vtero Virginis Mariæ ſine fractione. Etiam quando intrauit domum ianuis clauſis. Sed reſtant ibi duæ difficultates: Vtrum naturaliter duo corpora poſſint ſimul eſſe in eodem loco. Reſpondetur breuiter, quòd non. Sed arguitur, quòd ſic: quia quando ferrum ignitur ibi ſimul ſunt duo corpora in eodem loco, ſcilicet ferrum, & ignis: quia ferrum ignitum habet propriam actionem ignis, & ferri. Vnde ſi eſt acutũ ſcindit, & ignit. Patet etiam de vino cum pane, vbi eſt vinum, & panis. Reſpondet Scotus, & primo de igne, & ferro: quòd ferrum eſt corpus alterabile ab igne: non tamen ferrum ignitum eſt ignis. Vnde ferrum eſt corpus difficulter recipiens alterationem ab igne in qualitatibus: ideo per ipſas fortiter agit: non tamen ibi eſt ignis, ſed qualitates ignis: niſi forto in poris ferri vbi eſt ignis: quia eſt corpus ſubtile, & penetratiuum. Ad aliud de pane, & vino: dicitur quòd ibi in poris panis eſt vinũ. Et ſi quis dicat contra: quia in ipſomet pane eſt ſubiectiue humiditas vini: quæ non poteſt ſeparari a ſuo ſubiecto, ſicut a vino. Dico quòd

C

D

E quòd talis humiditas non eſt in pane: ſed in vino circunſtante: ſicut patet de digito poſito in aqua,qui eſt humidus humiditate circunſtante, quæ non poteſt ſeparari a ſuo ſubiecto: tamen præter iſtam humiditatem poteſt digitus aliam humiditatem recipere. Alia dubitatio: quomodo duo corpora poſſunt eſſe ſimul in vno loco: vtrum circumſcriptiue, vel quomodo. Reſpondeo, quòd nũquàm duo corpora poſſunt eſſe ſimul repletiue, puta, quòd quodlibet adæquate repleat locum: ſed bene vnum poteſt eſſe repletiue, & aliud nõ. Poſſunt etiam duo corpora eſſe ſimul virtute diuina ſacramentaliter, & etiã præſentialiter. Aduerte tamen, quòd vnum corpus poteſt eſſe præſens alicui ſic, quòd totum erit præſens toti, & pars parti:

Quo duo corpora poſſunt ſimul eſſe in eodem loco.

F & tamen non erit circunſcriptiue,capiendo circunſcriptiue, ideſt repletiue. Et ſi quis iterum dicat, duo corpora glorioſa nõ poſſunt eſſe ſimul. Reſpondeo, quòd corpus glorioſum ratione dotis ſubtilitatis poteſt ſe facere ſimul cum corpore non glorioſo; ſed non cum corpore glorioſo: tamen virtute diuina duo corpora glorioſa poſſunt eſſe ſimul, ſicut & alia duo corpora non glorioſa.

An idẽ corpus ſimul eſſe poſſit in diuerſis locis.

DVBITATVR ſecundo: Vtrum vnum corpus ſimul poſſit eſſe in diuerſis locis: Reſpondetur breuiter per aliquas propoſitiones. Prima, nõ eſt poſſibile per potentiam naturalem idem corpus ſimul eſſe in duobus locis: ideſt nullum agens creatum poteſt facere: idem corpus eſſe ſimul, & ſemel in diuerſis locis. Secunda propoſitio, G virtute diuina idem corpus poteſt eſſe ſimul in diuerſis locis: vt Deus poteſt facere me eſſe ſimul hic, & Romæ. Et iſtud poteſt probari primo: quia cũ vnitate prioris ſtat ſimul ſine contradictione pluralitas poſterioris: ſed ipſa vbi ſunt poſteriora ipſo corpore locato tanquàm accidentia eius: ergo poteſt ſtare, quòd vnum corpus maneat idem: & quòd habeat plura vbi. Probatur etiam ſic: quia non minorem potentiã habet Deus ſupra corpus meum, quàm ſupra corpus Chriſti: ſed Deus facit corpus Chriſti eſſe ſimul ſub diuerſis hoſtiis: igitur. Poteſt etiam probari per multas experientias miraculoſas: legitur enim de quibuſdam ſanctis cũ celebrarent in vno loco, interfuerunt ſepulturæ alterius ſancti in alio loco. Sed cõtra iſta H arguitur ſic primo: quia impoſſibile eſt aliquod corpus eſſe ſimul vbique: cum hoc ſit proprium ſolius Dei: ergo impoſſibile eſt idem corpus ſimul eſſe in diuerſis locis: quia non eſt maior repugnantia, quòd ſit in infinitis locis, quàm in duobus, vel in tribus. Secundo, ſi idem eſſet in diuerſis locis, ſequeretur, quòd ſimul poſſet calefieri, & frigefieri: cum in vno loco poſſit ſibi apponi frigefactiuũ, & in alio calefactiuum. Etiam ſequeretur, quòd idem poſſet ſimul ſaturari, & eſurire: nam in vno loco poſſet aſſumere cibũ, & non in alio. Etiam ſequeretur, quòd ſimul poſſet viuere, & mori. Nam in vno loco poſſet occidi, & non in alio. Item ſequeretur, quòd vnus ſolus homo

Vide pro hac difficultate Sco. in 4. di. 10. q. 2 aliàs ar. 2. q. 1.

Inſtãtia.

A mo faceret magnum exercitum magnum bellum: cum poſſet poni in multis locis. Item ſequeretur, quòd contraria verificarentur de eodem, puta moueri ſurſum, & moueri deorſum. Nam in vno loco poſſet aſcẽdere ſcalam, & in alio deſcendere. Item ſequeretur, quòd priuatiue oppoſita poſſent ſimul de eodem verificari. Nam in vno loco poſſet moueri, & in alio loco quieſceret, ad quod ſequitur, ꝙ idem moueretur, & quieſceret, quæ ſunt priuatiue oppoſita, ad quæ ſequuntur contradictoria. Item ſequeretur, quòd ſupra vnam guttam aquæ poſſent fieri nauigia: cum ipſa poſſet poni in tot, quot mare. Item ſequeretur, quòd mulier prægnans poſita in diuerſis locis poſſet parere in vno loco, & non in alio. Item B ſequeretur, quòd idem homo ſimul gauderet, & triſtaretur: nã in vno loco poſſet gaudere propter aliquod delectabile ibi poſitum: & in alio loco triſtari ꝓpter aliquod triſtabile ibi poſitum. Item ſequeretur, quòd idẽ homo poſſet ſimul peccare, & mereri: iſta videntur inconuenientia, & implicare contradictionem: igitur. Sequeretur etiã, quòd eadem materia numero poſſet informari ſimul diuerſis formis: nam ſi aliquod nutrimẽtum ponatur in diuerſis ſtomachis: tunc materia eius informabitur diuerſis formis: nã in vno informabitur forma Petri, & in alio informabitur forma Gulermi: igitur. Pro ſolutione iſtorũ ponit Scotus tres regulas: quarum prima eſt iſta: Quæcumque ſunt priora eſſentialiter ipſo, vbi, vniformiter inſunt corpori habenti tantum C vnum vbi, & habenti plura: ſed quæ ſunt ſimul natura, vel poſteriora ipſo vbi, variantur ad variationem ipſius vbi. Et ratio huius regulæ eſt, quia prius eſſentialiter non variatur ꝓpter variationem poſterioris: Sed poſterius bene variatur ad varietatem prioris; quæ etiam ſunt ſimul natura cum aliquo, variantur cum illo. Secunda regula, ſicut paſſum exiſtens in vno vbi, reciperet formã a duobus agentibus ſibiinuicem approximatis: ſic ipſum in duob⁹ locis exiſtens, reciperet ab eiſdem in diuerſis locis ſibi approximatis. Et ratio huius regulæ eſt: quia ad hoc, quòd patiens patiatur ab agente recipiendo formam: non oportet niſi quòd ſit in potentia paſſiua: & agens habeat potentiam actiuam: & ſint debite approximata, & non D impedita. Tertia regula: ſicut corpus ſe habet in ratione actiui ad diuerſa paſſa ſibi approximata, quando eſt in vno vbi: ſimiliter ſe habet quando eſt in diuerſis, ſicut vnus homo exiſtens in vno loco: non poteſt debellare viginti homines: nec etiam ipſe exiſtens in diuerſis locis. Iſtis regulis poſitis reſpondetur ad rationes: Ad primam dico, quòd licet vbique eſſe conueniat ſoli Deo de facto: tamen non eſt proprium Dei, nam poteſt conuenire alteri a deo: ſicut homini; poſſet enim Deus facere, quòd homo eſſet vbique. Dico etiam, quòd non ſemper Deus fuit vbique: nam ante creationem mundi Deus non erat vbique: ideo eſſe vbique, nõ eſt proprium i[...]

Lib. 4. diſtin. 10. q. 2. in reſponſ. ad qua.

E Dei : ſed neceſſario eſſe vbicũq; eſt locus eſt bene propriũ Deo. Ad ſecundam dico, quòd quia caliditas, & frigiditas ſunt compoſsibiles adinuicem in aliquibus gradibus : ideo non eſt etiã impoſsibile idem calefieri,& frigefieri. Nec eſt dicendum, ſicut aliqui dicunt , quòd illa duo agentia impediunt ſe adinuicem : nam vel impedirent ſe adinuicem,ſic quòd vnum ageret in aliud,& ſic non:vel quòd illa quæ producunt ſunt incompoſsibilia : ſed hoc non ſaltem ſecundum Scotum,qui tenet, ꝙ caliditas, & frigiditas in aliquibus gradibus ſunt compoſsibiles. Ad aliud dico, quòd bene in vno loco poſſet aſſumere cibum, & non in alio : tamen ſi ſaturaretur in vno loco, & in alio : vel ſi fameat in vno loco,

F ita in alio. Ad aliud dico,ꝙ ſi moriatur in vno loco,etiam morietur in alio loco,ideſt ſi aĩa ſepararetur a corpore in vno loco,etiã ſeparabitur a corpe vbicunq; fuerit corpus cum illa nõ ſequatur vbi. Dicitur ad aliud, quòd proprie non faceret exercitum cum exercitus ſit aggregatio hominum:tamẽ vnus homo occuparet tot loca ac ſi eſſent multi homines:& vnus homo poſſet ſe ducere per manũ, & facere choream. Ad aliud dicitur,quòd contraria nunquã poſſunt eſſe in eodem ſubiecto adęquate, & in eſſe permanenti:licet bene in fieri,vt alias magis videbitur. Dico vlterius, quòd moueri ſurſum , & deorſum non ſunt cõtraria: quia motus non ſunt contrarij, niſi termini ad quos ſint contrarij:ſed nulli termini ad quos motuum localium ſunt contrarij ; igitur

G &c. Ad aliud dico, quòd impoſsibile eſt priuatiue oppoſita de eodem verificari:ſicut iſta nunquam conceditur,hoc mouetur, & quieſcit. Et ſiquis dicat.Scotus concedit; nam dicit, quòd bene ſequitur mouetur Romæ ; ergo mouetur;quieſcit Pariſiis: ergo quieſcit. Dico, quod ipſe nõ capit ibi quieſcit, vt opponiť priuatiue ad ly moueri:ſed capit ibi,vt idem eſt,ꝙ in aliquo loco non exit locum: & tunc bene ſequitur quieſcit Romæ:ergo quieſcit,ideſt in aliquo loco non exit locum. Ad aliud negatur conſequentia : quia vna gutta aquæ poſita in diuerſis locis non habet maiorem potentiam , quàm in vno ſolo loco : ſed in vno ſolo loco non poſſet portare nauem : igitur neque in multis. *Vbi ſup.*

H Et ſimiliter diceretur de aliquo homine qui eſſet in multis locis : & etiã de paruo igne. Dico ad aliam , quòd parere non dicit niſi exitum ab vtero : ideo non eſt inconueniens , quòd pariat in vno loco , & non in alio . Dico ad aliam , quòd ſi gaudeat in vno loco gaudebit vbicunque ponatur , cum gaudere dicat entitatem abſolutam. Etiã dicatur ad aliud puta, ꝙ ſi peccet in vno loco etiã in alio. Dico ad aliud , quòd impoſsibile eſt eandem materiam ſimul informari duabus formis ſpecificis. Vnde dico , quòd duo ſtomachi nunquam poſſunt ſic ſe habere , quòd quilibet conuertat totum in ſubſtantiam aliti : quia vel illi duo ſtomachi ſunt æqualis virtutis : & ſic

A ſic impediunt ſe ſic, quòd nullus conuertet: vel vnus excedit alium: & tunc impediet ipſum, nec conuertat.

An condenſatio pariter & rareſactio ſit poſſibilis. DVBITATVR tertio: Vtrum condenſatio ſit poſſibilis, & etiam rarefactio. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd de iſto dubio ſunt quattuor modi dicendi modernorum. Vnus eſt aliquorum, qui dicunt, quòd condẽſatio terminatur ad denſitatem, quæ eſt vna qualitas de quarta ſpecie qualitatis; & rarefactio terminatur ad raritatem: quæ eſt etiam vna qualitas de quarta ſpecie qualitatis. Sed iſte modus videtur eſſe groſſus, & non verus: quia remota illa qualitate, & partibus corporis rarefacti eodem modo remanentibus, non minus corpus dicitur rarefactum, vel denſum: B igitur illa qualitas ſuperflue ponitur. Eſt alius modus, quòd per condenſationem aliqua quantitas deperditur: & per rarefactionem aliqua quantitas acquiritur. Vnde imaginatur iſte modus, quòd ſicut aliquid dicitur intendi per additionem noui gradus: ita corpus dicitur extendi per additionem nouę quantitatis: & ſicut qualitas dicitur remitti per deperditionem alicuius gradus: ita corpus dicitur fieri minus extenſum per deperditionem alicuius quantitatis. Et ſic vult habere iſte modus, quòd in rarefactione ſemper acquiritur aliqua pars quãtitatis: & in condenſatione ſemper deperditur aliqua pars quantitatis. *Inſtãtia.* Sed contra iſtum modum dicendi arguitur: quia tunc ſequeretur, quòd penetratio dimenſionum eſſet poſsibilis: ſed hoc eſt falſum: igitur. Conſequentia patet: quia C cum magnitudine præexiſtente acquiritur noua magnitudo ſimul extenſa cum illa magnitudine præexiſtente: & per conſequens illę ſe penetrant.

Secundo ſic: ſequeretur, quòd accidentia migrarent de ſubiecto in ſubiectum: conſequẽs eſt falſum: igitur. Conſequentia patet: quia ſi aliquod corpus pedale fiat bipedale per rarefactionem: pedalitas, quæ prius erat extenſa toti corpori non eſt extenſa niſi vni parti corporis, cum illud corpus ſit bipedale: nam ſi inhereat alteri parti, tunc accipitur aliud ſubiectum. Item ſequeretur, quòd magnitudo, quæ acquiritur per rarefactionem ſuperflueret: quia magnitudo, quæ prius erat ante rarefactionem maneret per D totum corpus rarefactum: ergo illa ſufficit ad denominandum illud ſic extenſum. Sed, quia iſte modus eſt probabilis: ideo reſpondendum eſt ad rationes. Ad primam dicitur, quòd Ariſto. voluit, quòd plures dimenſiones extra ſe inuicẽ exiſtentes non poſſent ſimul eſſe penetratiue: & hoc eſt verum naturaliter loquendo. Vel poteſt dici, quòd plures dimenſiones eſſe ſimul in eodẽ ſubiecto, & nõ reddere illud ſubiectũ extẽſius, quàm vna illarũ eſt impoſſibile: ſicut plures gradus albedinis faciũt ſubiectum albius, quàm faceret vnus illorũ: ita ẽt in propoſito plures dimẽſiones ſimul exiſtentes debẽt reddere ſubiectum extẽſius: & hoc nõ eſt impoſsibile. Dicit. n. iſte, quòd in rarefactione

I factione cum dimenſione præcedenti,& dimenſione, quæ acquiritur in rarefactione,fit maior extenſio. Ad ſecundam negatur conſequentia : & ad probationē dicitur breuiter, quòd quantitas præcedens rarefactionem , poſt rarefactionem inhæret ipſi toti,ſicut prius: ſed cum illa acquiſita eſt vna noua magnitudo , quæ duæ ſufficiunt denominare ſimul ſubiectum tantum : & neutra illarum ſe ſola ſufficeret ſic denominare ſubiectum. Ad tertiū dicitur, quòd licet illa magnitudo ſic extenſa inhęreat toti:tamen non eſt ſufficiens ſic denominare ſubiectum.Alius eſt modus dicendi, quòd in rarefactione acquiritur de nouo vna quantitas maior, quàm præcedens : & quòd præcedens totaliter corrumpitur.Etiam in condenſatione acquiritur quantitas noua minor F quàm præcedens : quia præcedens totaliter corrumpitur : & iſte modus etiam eſt probabilis & multum cōformis modo præcedenti.Alius eſt modus dicendi,qui dicit,quòd rarefactio, & condenſatio fiunt præciſe per motū localem : immo ſunt met motus locales. Vnde rarefactio eſt motus , per quem partes ab inuicem elongantur, vel fiunt diſtantiores.Et condenſatio eſt motus,per quem partes approximātur,vel fiunt proximiores.

Inſtātia. Sed contra iſta arguitur : & primo de rarefactione, quia ſi rarefactio ſic fieret,ſequeretur , quòd eſſet penetratio dimenſionum: quia quando aliquod corpus rarefit, tunc partes eius elōgantur ad inuicem : vel ergo in tali elongatione partes recipiūtur in pleno , vel in vacuo:non G in vacuo:ergo in pleno: vel ergo illud plenum cedit, vel non: ſi non , ergo erit penetratio dimenſionum : ſi cedit , vel ergo iterum recipitur in pleno , vel in vacuo , non in vacuo ; & ſic in infinitum . Secundo ſic ; ſi ſic,oporteret,quòd omne,quod rarefit,moueretur localiter; ſed hoc videtur falſum. igitur: conſequentia tamen probatur:quia illud mouetur localiter , cuius quælibet pars mouetur localiter:ſed illius,quod rarefit quælibet pars mouetur localiter: igitur. Tertio ſic: ſequeretur , ꝙ pedale eſſet bipedale ; ſed hoc eſt falſum igitur : conſequentia probatur, & volo,quòd ſit vnū corpus,cuius quantitas eſt pedalis,ipſa per rarefactionem eſt bipedalis ſine aliquo intrinſeco addito,vel remoto:igitur. Deinde arguitur contra modum H condenſationis: nam ſi in condenſatione partes approximarentur ad ſe inuicem : vel ergo reciperentur in pleno, vel in vacuo:ſed nullum eſt dicendum: igitur . Minor probatur ſicut probatum fuit de rarefactione.

Secūdo ſic , ſequeretur,quòd partes alicuius corporis immediatę poſſēt fieri īmediatiores , quàm ſint : ſed hoc eſt falſum: quia non poſſunt fieri immediatiores, quàm quòd continuētur per indiuiſibile ſicut continuantur.Item ſequeretur,quòd duo corpora poſſent eſſe ſimul in eodem corpore adęquate;cōſequens eſt falſum; conſequentia probatur ponendo , quòd a ſit corpus bipedale,cuius medietates ſunt pedalitas , & condenſetur quouſq; fiat pedale ; tunc

duo

A duo pedalia, puta illæ duæ medietates erunt adæquatæ in eodem loco. Sed quia iſte modus eſt multum probabilis inter cæteros modos: ideo reſpondendū eſt ad rationes. Ad primam dicitur breuiter, quòd in rarefactione alicuius corporis partes cedunt in plenum. Dicitur vlterius, quòd illud plenum, vel aliud propinquum condenſatur: & ſic non oportet cælum rumpi. Et ſi quis dicat, ergo ſequitur quòd nunquàm fieret rarefactio ſine condenſatione. Dico certe, quòd verum eſt. Ad ſecundam dicitur, ꝙ illud, quod rarefit, oportet moueri localiter vel ſecundum ſe, vel ſecundum ſuas partes. Ad tertiam dicitur, ꝙ pedalitas, & bipedalitas: bicubitū, & tricubitum non ſunt ſpecies quantitatis: ſed ſunt B ſpecies ſitus, ita quòd bipedalitas dicit talem diſtantiam duarum partiū ad partes loci: ideo non eſt inconueniens ſucceſſiue idem eſſe pedale, & bipedale: immo quantitas eadem numero manens, quæ prius erat pedalis, in rarefactione fit bipedalis: quia eadem quātitas, quæ erat parua in rarefactione, eſt maior. Ad alias rationes de cō denſatione. Ad primam dicitur, ꝙ recipiuntur in pleno, & quòd partes adinuicem cedunt. Ad ſecundam dicitur, ꝙ in condenſatione non omnes partes efficiuntur proximiores, neq; immediatiores; ſed ſolum partes diſtantes, ſicut tertia, quarta, quinta, ſeptima: & maxime partes extremales. Ad aliam eodē modo dicatur. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſic.

C Conclvsio reſpōſalis: *Art. 3.* Licet non ſit poſsibile naturaliter vacuum eſſe: tamen ſupernaturaliter eſt poſsibile, nec implicat contradictionem, vt patuit in primo articulo. Ad rationes ante oppoſitum. Ad primam, & ſecūdam patet ſolutio.

Ad tertiam dicunt aliqui, ꝙ vacuum, & plenum non opponuntur priuatiue: ſed magis contradictorie: nam vacuum eſt locus non plenus: ideo dicunt, quòd vacuum, & plenum opponuntur, ſicut plenum, & non plenum: modo non oportet, quòd ſi vnum contradictoriorum ſit in rerum natura, quòd etiam reliquū ſit: & iſtud eſt multum probabile. Ad quartam dicitur, quòd illa propoſitio eſt falſa in ſenſu compoſito: ſed non poteſt eſſe vera in ſenſu diuiſo. Ad quintam dicitur, D quòd ſi aliquis poneret mundum ſecundum ſe totū eſſe per ſe in loco tanquàm in aliquo cō tinente, & factum eſſet de nouo, neceſſario haberet vacuum ponere: ſed talis modus eſt fictus: igitur.

Conseqvens autem dictis eſt aggredi de tempore: primum autem bene ſe habet opponere de ipſo. *T. c. 87. & inde.*

Iste est tertius tractatus huius libri, in quo Philoſophus determinat de tempore: & diuiditur in ſex capitula. In primo determinat de tempore inquirendo, an ſit tempus: & diuiditur in duas partes. In prima probat, quod tempus non ſit duabus rationibus: quarum Prima eſt; nullum ens componitur ex his, quæ non ſunt: ſed *An tempus ſit.*

E tẽpus nõ eſt. Minorem probat: quia vna pars temporis eſt præterita, & non eſt plus: alia vero eſt futura, & nondum eſt; igitur. Secunda ratio, cuiuslibet, quod eſt neceſſe eſt omnes, vel aliquas partes eius eſſe; ſed nullæ partes temporis ſunt; igitur tempus non eſt. Deinde remouet vnã dubitationem; vtrũ ſint plura nunc in tempore, vel tantum vnum. Et arguitur primo, quòd non ſint plura: quia ſi ſic vel eſſent ſimul vel non: nõ ſimul: cum ſint indiuiſibilia: nec vnum eſt prius alio: quia adueniente alio, neceſſe eſt primum corrumpi: quod tamen eſt falſum: quia vel corrumperetur in inſtanti, vel in tempore. Non in inſtanti, quia quando corrumperetur, eſſet: nec in tẽpore: quia duraret pluſquàm per inſtans. Sed quòd non ſit idem nunc in toto tempore pro
F bat, quia tunc ſequeretur, quòd illa, quæ fuerunt ante milleſimum annum eſſent nunc: & ſic eſſent ſimul tempore cum homine, qui eſt nunc: ſed hoc eſt falſum: igitur. In ſecunda parte oſtendit, quòd non ſit tempus: & intendit quatuor concluſiones. Prima, tempus non eſt circulatio cęli, quod probat duabus rationibus. Prima, nulla pars circulationis eſt circulatio: ſed quælibet pars temporis eſt tempus: igitur tempus non eſt circulatio. Secundo ſic: ſi tempus eſſet circulatio; ſequeretur, quòd ſimul eſſent plura tẽpora: cum ſimul ſint plures circulationes: hoc eſt falſum: igitur. Secunda concluſio, licet omnia ſint in tempore, & omnia ſint in ſphæra: tamen tẽpus

G non eſt ſphæra: ſicut dicebant antiqui: nam ſtultius eſt dicere tempus eſſe vltimam ſphęram, quàm de tempore cõſtituere impoſſibile. Tertia concluſio: tẽpus non eſt motus, probat dupliciter. Primo, tẽpus eſt vbiq;, & apud oĩa: ſed motus non eſt vbiq;, ſed ſolũ in illo, quod mouetur: ergo tempus non eſt motus. Secũdo ſic, omnis motus eſt velox, vel tardus; ſed tempus nõ eſt velox, nec tardum: igitur.

Quarta concluſio: tẽpus non eſt ſine motu, quàmuis non ſit motus. probat ſigno, quia quando nos non percipimus motum etiam non percipimus tempus: ergo ſignum eſt, quòd tempus non eſt ſine motu. Antecedens probat de dormientibus in Sardo, qui ex eo; ꝙ non cognouerunt motum, non cognouerunt tempus, in quo dormierunt.

H ACCIPIENDVM autem quoniam quærimus quid ſit tempus: hinc incipientibus quid motus eſt. *T.cõ. 98. & inde.*

ISTVD eſt ſecundum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus oſtendit, quid ſit tempus, ſoluendo rationes probantes tempus non eſſe. Et diuiditur in duas partes. In prima, ponit duas concluſiones, quarũ Prima eſt: Tempus eſt aliquid ipſius motus. Quod probat, q̃a quæcunque ſimul percipiuntur vnum eſt aliud, vel aliquid alterius: ſed tempus ſimul percipitur cum motu: igitur tempus eſt motus, vel aliquid ipſius mot⁹: ſed non eſt motus: ergo eſt aliquid ipſius motus. Minorẽ probat: quia ſi ſint tenebræ, & nihil percipiatur amplius: tunc ſi fiat *Tempus quid ſit.*

aliqu's

A aliquis motus in anima, ſtatim videtur fieri quoddam tempus: igitur. Secunda concluſio: Tempus eſt aliquid ipſius motus ſecundum prius, & poſterius. Pro cuius probatione ſupponitur, quòd continuitas temporis eſt a continuitate motus, & continuitas motus eſt a continuitate magnitudinis: ergo cõtinuitas temporis eſt a continuitate magnitudinis. Secundo ſupponitur, quòd prius, & poſterius in tempore ſunt a priori, & a poſteriori in motu. Quod probat: quia prius, & poſterius in motu ſunt a priori, & a poſteriori in magnitudine. Tunc arguit: tempus eſt aliquid ipſius motus, ſecundum illud, quo cognito in motu, cognoſcitur tempus: ſed cognito priori, & poſteriori in motu: cognoſcitur tempus: igitur. Minorem probat;

B quia ſi accipiantur duæ partes motus, vna prior, altera vero poſterior ſtatim cognoſcitur tẽpus. In ſecunda parte ponit diffinitionem temporis, dicens: Tempus eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius. Vltimam partem probat, quia tempus eſt numerus motus ſecundum illud, quo cognito in motu, cognoſcitur tempus: ſed cognito priori, & poſteriori in motu, cognoſcitur tempus: igitur. Primam partem probat a ſigno: quia illud, quo iudicamus aliquid eſſe plus, vel minus, illud eſt numerus eius: ſed tempore iudicamus motum eſſe maiorem, vel minorem: ergo tempus eſt numerus motus. Finaliter ſoluit rationes probantes tempus non eſſe: dicens quòd eſſe tẽporis, eſt ſicut eſſe motus.

Nam ſicut motus ſemper eſt alius; & alius; & nunquam ſunt duæ partes motus, ſic nec temporis; ſed differunt; quia idem eſt tempus in toto tempore omnium rerum temporalium; ſed non idem motus omnium, quæ ſimul mouentur. C

ET notum autem maxime, hoc eſt: & motus enim propter id, quod mouetur: & loci mutatio ꝑp id, qđ fertur. *T.c.104. in fin.*

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus determinat de proprietatibus temporis, & ipſius nunc. Et diuiditur in duas partes. In prima ponit proprietates ipſius nũc quarum. Prima eſt, ipſum nunc mẽſurat tempus. Quod probat; q͞a vnũquodq; maxime mẽſuratur per illud, qđ eſt maxime notũ in ſuo genere; ſed nunc eſt maxime notũ in tempore; igit̃. Secũda ꝓprietas nũc eſt ſimul cũ tẽpore; quia nõ põt eſſe ſine tp̃e, nec ecõtra; igit̃. Nã ſicut ſe hñt mobile, & mot⁹, ita nũc, & tp̃s; ſed nõ eſt poſſibile motum eſſe ſine mobili, nec mobile ſine motu; ergo non eſt poſſibile tẽpus eſſe ſine nũc, neq; ecõtra. Tertia proprietas; tẽpus eſt cõtinuum ſecundũ ipſum nũc, & ſecundũ ipſum diuidit̃: q͞a ſecũdũ mobile diuidit̃ ꝑs ꝑtranſita in motu. & pars ꝑtranſeunda. Et ſimiliter eſt de tp̃e reſpectu ipſius nunc: igitur. Maiorem probat per ſimile de puncto, & linea, cuius partes diuidũtur per pũcta: igitur. Quarta ꝓprietas: nunc non eſt pars tp̃is. Quod ꝓbat ꝑ ſimile de pũcto in linea, quæ non eſt pars lineæ. Quinta proprietas: licet ipſum nũc ſ͞m *Proprietates tp̃is & nunc.* D

E rationē ſecūdum quam dicitur terminus ſit ſolum ipſius temporis tñ ſm rõnem, ſm quā dicitur numerus ſine menſura eſt bene aliorum: quia numerus in eo, quòd numerus refertur ad ea, quæ numerat: ſed nunc numerat omnia mutata eſſe igitur. In ſecunda parte ponit proprietates temporis, quarum Prima eſt: in tempore quodam modo eſt aſsignare minimum, & quodamodo non. patet: quia in numero aſsignatur minimū: ſed tempus eſt numerus: igitur. Secundo patet, quia tempus eſt quid continuum: ſed in continuo non aſsignatur minimum: igitur. Secunda proprietas, tempus dicitur multum, vel paucum: breue, vel longum: ſed non dicitur velox, vel tardum.
F primum patet, quia multum, & paucum, ſunt paſsiones numeri: ſed tempus eſt numerus: igitur. Quod dicatur breue, vel longum. patet: quia tempus eſt continuum: ſed breue, & longum ſunt paſsiones continui: igitur. Quod nō dicatur velox, vel tardum, patet: quia illa non attribuuntur motui niſi ſecundum, quòd eſt menſurabilis: ſed de ratione temporis non eſt, ꝙ ſit menſurabile: igitur. Tertia proprietas: omnium ſimul exiſtentium eſt idem tempus: non eſt tñ idem ſecundum prius, & poſterius: quia non eſt idem in motu prius, & poſterius: ergo nec in tempore: primum patet: quia poteſt eſſe eadem menſura extrinſeca diuerſorum menſurabilium: tempus autem eſt mēſura extrinſeca: igitur. Quarta ꝓprietas: ſicut motus eſt reiterabilis: ita & tempus: vt patet de hyeme, & vere. Quinta proprietas: non ſolum mēſuramus motum per tempus: ſed menſuramus etiam tempus per motū. Probatur multipliciter. Primo per experientiam: quia per motum noſtrum iudicamus tempus eſſe multum, vel paucum. Secundo probat per ſimile de numero, & rebus numeratis: quia viſo vno equo, & poſtea alio deuenimus in rationem diſcretiuam eius, per quam cognoſcimus quanta eſt multitudo equorum. G

QVONIAM autem quod mouetur ex quodam in quiddam. & cum omnis magnitudo continua eſt, ſequitur magnitudinem motus. *T. c. 117. & inde.*

H

ISTVD eſt quartum capitulum, in quo Philoſophus cōparat tempus ad ea, quæ ſunt in tempore: ſed primo oportet ſcire quomodo menſurat motum: menſurat enim ſic: quia tempore primo menſurat aliqua pars motus, quæ poteſt mēſurare totum motum: ſicut bicubitus mēſurat vnam partem magnitudinis, quæ vlterius mēſurat totam magnitudinem: tempus etiā mēſurat motum: motus ēt eſt in tēpore, quod nō eſt aliud, quā motum menſurari tempore. Pōt aūt tripliciter aliqd eſſe in tempore. Vno modo ſic; quia eſt qñ tempus eſt. Secūdo, quia eſt aliquid tēporis, vel pars, vel paſsio. Tertio aliquid dicitur in tēpore ſicut in numero, vel menſura, quia.ſ. ipſum mēſurať tempore. Et ſubdit, ꝙ aliquid dr̄ eſſe in numero duobus vltimis mo- *Tempus, quo menſurat motum, & quo ſe habet ad tēporanea.*

A modis. Primo aliquid dicitur eſſe in numero, quia eſt aliqd ipſi' numeri: ſicut vnitas, vel paſſio; ſicut par, & impar. Aliomodo aliqd dr̃ eſſe in numero: qa mẽſurat̃ p ipſum. Secũda concluſio: eſſe in tẽpore, nõ eſt eſſe qñ tẽpus eſt, qđ probat triplicitter. Primo, qa eſſe in loco nõ eſt eſſe qñ locus eſt: ſed potius eſt cõtineri a loco. Secũdo, qa eſſe in motu non eſt eſſe qñ motus eſt. Tertio, qa tũc oẽs res eſſent in quolibet, & cęlũ in grano milij: quia cœlum eſt qñ miliũ eſt.

Tertia cõcluſio: oĩa, quę ſunt in tẽpore continenẽ a tpe; ſicut mẽſuratũ cõtinetur a mẽſura: ſicut illa: quæ ſunt in loco cõtinẽtur a loco. Et ſubdit ꝙ oĩa, quę ſunt in tempore patiuntur in tẽpore: ſm ꝙ vulgariter dicitur omnia ſeneſcunt in tempore: quia tempus eſt per ſe cã corruptionis: cum faciat diſtare rem

B a termino qui eſt eſſe rei. Ex dictis infert vnum correlariũ, ꝙ illa, quæ ſunt ſemper, ſm ꝙ ſunt ſemper nõ ſunt in tpe. probat: quia omnia, quę ſunt in tempore continentur tempore, & menſurantur tempore: ſed illa, quę ſunt ſemper, ſm ꝙ ſunt ſemper, non ſunt ſub tempore, nec menſurantur tempore ſic, ꝙ tẽpus excedat illa: igitur. Ex dictis infertur vlterius, ꝙ tempus eſt menſura quietis: quia quies menſuratur menſura qua menſuratur motus: igitur quies menſuratur tempore: ideo infert, ꝙ quies eſt in tempore, quod non eſt aliud, quàm quietẽ mẽſurari tempore: & aliqd mẽſurari tempore nõ eſt aliud, q̃ cognoſcere p tempus q̃diu illud mouet̃, vel q̃eſcit: iõ infert, ꝙ res q̃tum ad motus, & quietes ipſarũ ſunt in tẽpore: hoc eſt p tempus põt cognoſci quãdiu res moueatur, vel quieſcat. Infert vlterius, ꝙ ea, quæ nec mouenẽ, nec quieſcunt non ſunt in tempore: quia nulla ſunt in tempore niſi pro quanto motus eorum menſuratur tempore: ideo infert, quod non entia ſine entia impoſsibilia non ſunt in tempore. C

Ipsvm autem nunc eſt continuatio temporis, vt dictum eſt prius. *T. c. 121 & inde.*

Istvd eſt quintum capitulum, in quo Philoſophus cõplet determinationẽ ipſius nũc ponendo aliquas differentias inter nunc, & aliqua, quæ important tempus. Dicit primo, ꝙ ipſum nunc eſt continuatiuũ temporis: & accipitur dupliciter. Vnomodo proprie: & ſic nõ dicitur eſſe quoddam indiuiſibile. Aliomodo improprie: & ſic capitur pro tempore præſenti. Conſequenter ponit tria dicta de ipſo nunc. Primum: nũc cõtinuat tempus, ſcilicet præteritum cum futuro: & eſt terminus temporis, ſcilicet finis præteriti, & principium futuri. Secundũ dictũ: tempus diuidit̃ ſecundũ ipſum nũc, ſecundũ qđ eſt principium, & finis tẽporis. Tertiũ dictũ: nunc diuidẽs tempus, & cõtinuãs ipſum eſt vnũ, & idẽ ſm ſubſtãtiam in toto tẽpore differens ſecũdũ eſſe. Deinde determinat de tũc dicens, ꝙ ipſum tũc eſt tẽpus p̃teritum determinatũ p p̃cedẽs nũc ſiue p̃pinquum ſiue remotũ: vt dicimus: ꝙ qñ eſt deſtructa Troia tunc factũ eſt diluuiũ. Deinde *Nunc, tunc, iam modo qđ & quotu pliciter.* D

I mouet vnam dubitationem: vtrum tempus ſit perpetuum. Pro ſolutione ponit hanc concluſionem: tempus non incepit eſſe,nec deſinet eſſe: quia omne tempus terminatur ad nũc; ſed de ratione ipſius nunc eſt,quòd ſit principium futuri, & finis præteriti: ergo nullum tempus poteſt eſſe: quin ante ipſum ſit tempus præteritum, poſt quod ſit tempus futurum. Deinde determinat de iam, & modo: dicẽs,quòd illud dicitur eſſe iam, quod eſt propinquum præſenti ſiue ſit præteritum ſiue ſit futurum: ſed modo ſignificat præteritum tempus propinquum ipſi præſenti nunc; ſed repẽte ſignificat tempus inſenſibile propter eius paruitatem; ſed olim ſignificat tempus præteritum remotum a præſenti nunc. Deinde ponit duas concluſiones.

F Prima, tempus eſt magis cauſa obliuionis ſcientiæ, quàm generationis ſcientiæ. Secunda concluſio; tempus eſt magis cauſa corruptionis, quàm generationis; probat ratione, & ſigno. Ratione ſic; quia mutatio eſt magis cauſa corruptionis, quàm generationis: ergo tempus eſt magis cauſa corruptionis,quàm generationis: cũ omnis mutatio fiat in tempore: Signo ſic probat: quia nihil videmus generari niſi appareat aliquod agẽs determinatum aliud a tempore;ſed videmus res corrumpi vbi non apparet aliud corrumpens a tempore. Finaliter ponit talem cõcluſionem: omnis mutatio eſt in tempore, quod probat: quia in omni mutatione inuenitur velocius, vel tardius: ſed iſta diffiniuntur per motum,qui fit in tempore: igitũ. G

T. cõ. 130. & inde.

DIGNVM autem conſideratione eſt, quomodo igitur ſe habet tempus ad animã.

Tempus quo ſe habet ad animam, Propter quid eſt vbique: & An ſit menſura cuiuslibet motus.

ISTVD eſt ſextum, & vltimum capitulum huius tractatus,in quo Philoſophus mouet, & ſoluit tres quæſtiones. Prima eſt quomodo ſe habet tẽpus ad animam. Secunda eſt, propter quid tempus eſt vbiq; ſcilicet in mari,in cęlo, & in terra. Tertia, vtrum tempus ſit mẽſura cuiuslibet motus. Pro ſolutione primæ dubitationis ponuntur duæ concluſiones. Prima, impoſsibile eſt tempus eſſe ſi anima non ſit: quod probat: quia ſi anima non ſit non erit numerus: ſed tempus eſt numerus: igitur. Secunda concluſio: tempus eſſet, quamuis anima non eſſet. patet: quia quamuis anima non eſſet, motus eſſet: ſed motus non eſt ſine tempore: igitur. H Pro ſolutione ſecundæ dubitationis ponit Philoſophus talem concluſionem: tempus reperitur in omnibus rebus vbi motus reperitur: quia tempus eſt paſsio motus: ideo vbi eſt motus ibi eſt tempus: ideo concludit, quòd res quibus conuenit motus ſunt in tempore per motum illarum rerum. Pro ſolutione tertię dubitationis, ſcilicet vtrum tempus ſit mẽſura cuiuslibet motus aut alicuius, & alicuius nõ: & ſi ſit mẽſura cuiuslibet motus,vtrum ſit mẽſura omniũ motuum ęque primo aut alicuius primo, & aliorum ſecundario: Et ponit tres concluſiones. Prima tempus eſt menſura cuiuslibet motus: quia vt ſupra dictum eſt:

A eſt: motum eſſe in tempore eſt ipſum menſurari per tempus: ſed omnis motus eſt in tempore: igitur. Et ſi arguatur. quia tunc ſequeretur, ꝙ eſſent plura tempora: cum motus ſint diuerſi vnus velox: alter tardus: vnus circularis, alter rectus. Reſpondet Ariſt. ꝙ nõ oportet ad multiplicationem motuum ſequi multitudinem temporum. Ideo infert ſecundam cõcluſionem: eodem tempore poſſunt menſurari plures motus: quod probat per ſimile: quia diuerſorum numerabilium poteſt eſſe idem numerus ſaltem in ſpecie: vt ſeptẽ equorum, & ſeptem canũ Tertia concluſio tempus primo, & principaliter eſt menſura motus primi mobilis: & ſecũdario menſura aliorum motuum, qđ probat duabus rationibus. Prima: quia primum in vnoquoq; B genere eſt mẽſura omnium aliorum: ſed motus primi mobilis eſt primus in genere motuum: igitur. Secunda ratio: menſura debet eſſe notiſsima: ſed motus cœli eſt omnibus alijs motibus notior: igitur.

An tempus ſit ens reale menſuratiuum motus, & ab eo realiter diſtinctum.

QVAERITVR vtrum tempus ſit entitas præter animam exiſtens menſuratiua motus, & ab eo realiter diſtincta.

Primo arguitur, ꝙ non ſit entitas præter animã: quia partes eius non ſunt præter animam: nam partes eius ſunt præteritũ, & futurum: quæ non ſunt præter animam: igitur. Secundo arguitur ſic: ſi tempus haberet eſſe præter animã, vel eſſet in tẽpore, vel in inſtanti: non in tẽpore: quia temporis eſſet tempus; nec in inſtanti: quia tunc tempus eſſet indiuiſibile: & corrupto illo inſtanti non plus eſſet; tempus; quod eſt falſum; igitur. Tertio ſic; omnis menſura eſt notior menſurato; ſed C tempus non eſt notius motu; quia motus eſt ſenſibilior tempore; motus enim eſt ſenſibile commune, & perceptibile pluribus ſenſibus exterioribus; & tempus eſt ſolum ſenſibile ſenſu interiori, ſcilicet per imaginatiuã potẽtiã; igiť. Dř ẽt in textu, ꝙ nullus ꝑcipit tempus niſi percipiat motũ; igiť. Quarto ſic: motus, & tp̃s ſunt idẽ realiter: igitur. Antecedens patet, q̃a prius, & poſterius in motu ſunt partes motus, & temporis, vt vř dicere in text. igitur. Quinto D ſic, omne abſolutũ prius naturaliter alio, põt ab illo ſeparari: ſed impoſsibile eſt motũ eſſe ſine tp̃e: quia nõ põt eſſe motus, quin ſit prius, & poſterius: ſed non põt eſſe prius, & poſterius ſine tempore: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In iſta q̃one erunt tres articuli.

Art. 1. PRIMO ſciendũ, ꝙ pro declaratione iſtius termini tẽpus, ſupponitur, ꝙ tp̃s eſſentialiter eſt entitas ſucceſsiua, ſicut motus: ita ꝙ ſicut ĩpoſsibile eſt motũ fieri in inſtanti: ita ipoſsibile eſt tp̃s fieri in inſtãti: ideo Deus nõ poſſet creare tp̃s in inſtanti: cũ illud repugnet entitati ſuæ: creat enim Deus res, ſicut ſunt creabiles: ideo nõ oportet, quòd omnis creatio ſit inſtantanea. Supponitur ſecũdo, ꝙ tp̃s eſt entitas cõtinua, cuius partes copu-

Tempus quid, & quotuplex ſumatur.

I lantur adinuicem per inſtãs ſeu nunc,quod idem eſt. Ex quo ſequitur,ꝙ tempus eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia: ideo non eſt dare minimum tempus: ſed quocunque dato, dabile eſt minus. Vnde ſicut quælibet pars lineæ eſt linea,ita quælibet pars temporis eſt tempus: & ſicut in linea ſunt infinita puncta, ita in quolibet tempore ſunt infinita inſtantia: cum ibi ſint infinitæ partes in eſſe ſucceſsiuo. Vnde ſicut motus habet eſſe ſuum in eſſe ſucceſsiuo ſuarum partiũ, ita & tempus. Et ſi dicatur, dicit Ariſt.in tex.ꝙ idẽ eſt nunc in toto tempore ſm ſubſtãtiam differens ſecundum eſſe. Reſpõdetur breuiter dimiſsis multis expoſitionibus,ꝙ ibi Ariſt.non intellexit per inſtans indiuiſibile cõtinuatiuũ partiũ temporis adinuicem:ſed capit ibi inſtans

F improprie ꝓ ipſo mobili, quod ſub toto motu, & tẽpore manet idem ſm ſubſtantiam,& entitatem eius differens tantũ ſm eſſe accidentale:quia cõtinue habet aliam, & aliam partem motus; & per cõſequens in alia, & alia parte temporis: & hoc volebat habere Ariſt. Et ſi quis vlterius dicat tempus ſolum eſſe ab aĩa: vt videtur dicere Ariſt. in tex. ergo non videtur, ꝙ ſit entitas continua. Reſpondetur,ꝙ tempus poteſt capi dupliciter. Vno modo,quo ad eius entitatem,& continuitatem: & ſic nõ poteſt eſſe ab anima. Aliomodo,quo ad diſcretionem ſuarũ partium: &ſic bene habet eſſe ab anima: nam partes eius,quæ continuãtur ad inuicem per inſtãtia non poſſunt accipi vt diſcrete, diuiſe,& ſeparate ab inuicẽ, niſi ab anima: & ſic quo ad hoc tempus bene dicitur eſſe ab anima. G

Et ſi quis uerum dicat tẽpus eſt numerus: igitur non eſt entitas ſucceſsiua. Dico,quod eſt numerus numeratus, ſed non eſt numerus formalis, quo res formaliter numerantur: ſicut eſt numerus binarius, ternarius, & ſic de aliis. Ex quo ſequitur, quod in diffinitione temporis numerus proprie capitur pro menſura.

Menſura quotuplex & quid menſura ſit.

SECVNDO ſciendũ, quod triplex eſt menſura,ſcilicet perfectionis, adæquationis,& reduplicationis. Vnde menſura perfectionis eſt illud, quod perfectius eſt in aliquo genere: & de iſta loquebatur Ariſt. cum dicebat,quod in quolibet genere eſt vnum,quod eſt metrum,& menſura omnium illorum,quæ ſunt in illo genere, ſicut in genere H ſubſtantiæ diceretur illa ſubſtãtia menſura, quæ eſt perfectior in prædicamento ſubſtantiæ:cuiuſmodi eſt primus angelus,ſcilicet Lucifer: etiam in genere coloris albedo in genere animalis homo: & de iſta non eſt hic ad propoſitum. Sed menſura adæquationis, eſt, quæ adæquate continet menſuratum: & nihil plus, nec minus: ſic quarta vini dicitur eſſe menſura vini contenti. Alia eſt reduplicationis, quæ per reduplicationem mẽſurat totum: vt vlna menſurat pannum. Et tunc dico, quod tempus poteſt dici menſura reduplicationis:nam vna pars temporis poteſt accipi ad menſurandum vnam partem motus, & iterum alia aliam. Supponitur vlterius, quod menſurare non eſt aliud

A aliud quàm quantitatem ignotam per quantitatem notiorem notificare, & hoc quo ad nos, vel ex natura rei. Notanter dr quo ad nos: quia menſura aliquando non eſt magis nota mẽſurato ex natura rei: vt vlna ex natura rei non eſt magis nota, quàm quantitas panni. Et ex iſtis patet: ꝙ tempus menſurare motum non eſt aliud, quàm per tempus notificare motum: venimus enim ex cognitione temporis in cognitionem motus: vt ſiquis dicat, iſte iam ambulauit quatuor horis: inferimus tale ſpacium pertranſiſſe, & tantum motum feciſſe. Item ad quæſtionem factam de quantitate motus reſpondetur per tempus: vt ſi quæratur quantus eſt ille motus? Reſpondetur motus vnius horæ, vel duarũ horarum. Sed

B quæreret aliquis quæ ſunt illa, quæ menſurantur tempore; Vtrum ſoli motus, vel res permanentes. Pro cuius ſolutione.

Menſura quadruplex. Tertio ſciendum, quòd quadruplex inuenitˋ adhuc mẽſura ſcilicet æternitas, æuum, tẽpus, & inſtans. Vnde æternitas eſt menſura dei: & dicit ipſam exiſtentiam dei: ita ꝙ æternitas importat actualem & perfectam exiſtentiam dei connotando ꝙ nunquam deſinit eſſe nec incepit eſſe & independentiam & inuariationem, ſeu negationẽ ſucceſsionis. Et ſiquis dicat, ꝙ verba, quæ ſignificant res ſucceſsiuas & connotant tẽpus dicuntur de ipſo deo: igitur deus videtur habere aliquã variationem & ſucceſsionem. Reſpondetur, ꝙ verba omnium tẽporum dicuntur de deo: vt deus

Sco. q. 6. quotl. in princ.

C fecit, ſciet ſciuit. Sed quæreret aliquis, quid ſignificant illa verba, quæ dicunt de deo. Reſpondetur ꝙ talia verba, quæ dicuntur de deo magis dicuntur connotare nunc æternitatis, quàm differentias temporis: non tamẽ illud nunc abſolutæ: quia tunc non eſſet variatio diuerſorum modorum ſignificandi: ſed inquantum coexiſtit partibus temporis: vt cum dicitur deus genuit deum, cõſignificatur nunc ęternitatis, inquantũ illud nunc coexiſtebat præterito: deus generat .i. deus habet actum generandi in nunc æternitatis inquantum nunc æternitatis coexiſtit præſenti. Alia eſt menſura quæ vocatur æuum. Vnde Angelus, & oĩs ſubſtantia creata, & omnis operatio inferior Angeli, & omne ens, qđ habet eſſe vniformæ in modo manendi, ſiue omne ens permanens cuius totum eſſe poteſt acquiri in inſtanti mẽſuratur æuo. Ex quo ſequitur quòd æuum angeli nõ eſt aliud, quàm exiſtentia Angeli connotando ipſam coexiſtere tempori vero, vel imaginario: vnde ſecluſo omni æuo, quod non eſt Angelus: adhuc Angelus durat, Vnde ſi angelus eſſet ab æterno: ita æuo menſuraretur ſicut nunc: etiam ſi duraret ſolum per inſtans. Ex quo ſequitur ꝙ accidit æuo ꝙ aliquid incipiat eſſe, vel deſinat eſſe, Sequitur vlterius, quòd æuum angeli non eſt alia res ab angelo.

Sco. in 2. d. 2. q. 4. conceden do &c.

D Alia eſt menſura, quæ vocatur tempus, quod primo habet menſurare motum: & per accidens mobilia, & ſubſtantias. Et ſiquis quærat, quomodo tempus eſt

men-

E menſura quietis. Reſpondetur breuiter, quòd per ſe menſurat quietem. Vnde ſic vacuum menſuraretur eadem magnitudine ſi eſſet qua menſuratur plenum: ita in propoſito quies menſuraretur eodem tempore quo menſuratur motus ſi eſſet: ideo menſuratur per ſe tempore: licet priuatiuè quo motus eius poſitiuè menſuraretur. Alia eſt quæ vocatur inſtans quæ habet primo menſurare mutata eſſe in motu: etiam mutationes inſtantaneas: ſicut generationes, & corruptiones: & per accidens res quæ generantur, & corrumpuntur.

An tps ſit per ſe cauſa corruptiõis.

QVARTO ſciendum, ꝙ circa textum incidit adhuc vna difficultas. an tempus ſit per ſe cauſa corruptionis. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd

F duplex eſt corruptio: quædam eſt ab intrinſeco: alia eſt ab extrinſeco. Illa quæ fit ab intrinſeco fit multis modis. Vnomodo per actionem mutuam contrariorum inter ſe, & infra corpus, vel propter actionem vnius excedẽtis actionem alterius, vel propter defectum alterius contingentem, ſcilicet propter ſubſtractionem alimenti: ſed cauſa extrinſeca fit dupliciter. Vnomodo propter diſpoſitionem contrariam continentis, vel propter violentiam. Primo modo fit dupliciter. Vnomodo, quando continens directè corrumpit contentum: vt ignis corpus, quod continet. Aliomodo, quando continens non directè corrumpit contentum: ſed ſolum prohibet illud quod eſt neceſſarium ad vitam:

G cuiuſmodi eſt aqua quæ priuat aſpirationem, & reſpirationem quæ neceſſario requiruntur ad vitam. Sed cauſa violenta fit etiam multis modis, aliquando per amputationem capitis, & ſic de alijs. Supponitur vlterius, quòd aliquid dicitur agere in aliud tripliciter. Primo modo: quia tranſmutat illud cauſando in eo aliquam qualitatẽ. Aliomodo: quia applicat ſibi contrarium agens in illud: ſicut homo dicitur comburere domum: quia applicat ignem domui: & iſtis modis tempus nõ dicitur agere in iſta inferiora. Aliomodo aliquid dicitur agere in aliud: quia eſt illud quo continuatur applicatio contrarij agentis in ipſum: & ſic tempus dr̃ bene agere in iſta inferiora: & diceretur cauſa corruptioni, id eſt illud quo cõtinuatur applicatio contrarij agẽtis in ipſum corrumpendum.

Agere in aliud quotupliciter.

H Secunda dubitatio: quomodo capitur prius & poſterius in diffinitione temporis. Dico breuiter, quòd capiuntur pro denominato, i. pro parte præcedenti, & parte ſubſequente: nam tempus propriè ſecundum ſe totum nõ eſt menſura motus: ſed ſecundum partem præcedentem, & partem ſubſequentem. Aduerte etiam ꝙ quantitati continuè non conuenit primo ratio menſurandi; niſi quia prius menſurata eſt quantitate diſcreta: vt patet de vlna & alijs menſuris, quæ non menſurant, niſi quia prius ſunt menſuratæ; vel duobus, vel tribus pedibus. Et hæc de primo artic.

Prius & poſterius in diffinitione temporis quomodo.

Arti. 2.

DVBITATVR primo. Vtrum

A trum tempora multiplicanda ſint ſecundum multitudinẽ motuum: ſic videlicet ꝙ tot ſunt tẽpora pticularia quot motus particulares: ſic videlicet ꝙ motus quem facto nouiter habeat ſuum proprium tempus & de nouo productũ per quod adęquate menſuretur. Reſpondetur breuiter ꝙ tempora nõ ſunt multiplicanda ſecundum multitudinem motuum: ſed tantum eſt vnum tempus quo omnes iſti motus particulares menſurantur, ſcilicet tempore primi mobilis, quod dicitur tempus commune: quia menſurat omnes iſtos motus particulares. Quod poteſt ſic probari: quia illo menſuratur iſti motus particulares quo vnus dicitur velocior altero: ſed vnus non dicitur velocior altero, niſi reſpectu temporis communis; igitur. Minor probat: quia vnus nõ dr velocior altero per tempus ſuũ proprium: quia nulli motus cõueniunt in aliquo tali tempore particulari: ergo p ipſum vnus non dicitur velocior altero.

Tẽpora quo multiplicanda.

B

Sed contra iſtud arguit: qa deſtructo illo communi tempore adhuc remanent tempora particularia: ergo præter ipſum ponenda ſunt alia tempora particularia. Añs pbat quia poſt diẽ iudicij ceſſabit mot⁹ primi mobilis; ergo & tempus cum tempus videat eſſe paſsio primi motus; & tñ tunc erunt tẽpora particularia: quia erũt veri motus; quia in damnatis erunt veri mot⁹ alterationis & adhuc ibi erit prius & poſterius; igitur. Reſpondetur ꝙ poſt diem iudicij non erit aliquod tempus actuale poſitiuum, licet poſsim eſſe veri motus. Dico vlterius ꝙ licet ibi inueniatur pars præcedens & pars ſuccedens; tamẽ non erit tempus poſitiuum: qa ille partes ſic erunt ꝙ vna dicetur præcedens & alia ſuccedens reſpectu temporis potentialis & priuatiui. Et iſtud videtur dicere Scotus ꝙ nullo motu exiſtente poſſet eſſe quies aliqua & propriæ accepta; quia nullo corpore moto poſſet aliquod corpus vniformiter ſe habere; & cum hoc aptum natum aliter & aliter ſe habere; & ſic illa vniformis exiſtentia habebit tempus non quidem actuale & poſitiuum; ſed potentiale & priuatiuum. Vnde intellectus habens noticiam temporis actualis & poſitiui applicãdo eam ad iſtam durationem vniformem poteſt cognoſcere quantitatem ipſius; puta quòd tantã haberet poſitiuè ſi eſſet tempus poſitiuum; & ſic patet quòd ſufficit quòd ſit tempus potentiale & priuatiuum ad hoc quòd ſit diſtantia temporis inter aliqua ſecundum quòd hoc dicitur eſſe prius vel poſterius. Et ſimiliter diceretur de motu locali beatorum poſt diem iudicij ꝙ ibi erit prius & poſterius & reſpectu temporis potentialis & priuatiuè accepti, ſimiliter dicatur de omnibus alijs motibus qui poſſunt fieri tempore actuali & poſitiuo non exiſtente.

Inſtãtia.

C

q.11. quot lib. in ſol. 3. arg. in 2. artic. princ.

D

Dubitatur ſecundo. Vtrum tempus ſit entitas realiter diſtincta a motu. Et arguit ꝙ ſic; quia motus non inuenit niſi in eo ꝙ mouet; ſed tẽp⁹ inueni-

Tps an realiter diſtinguitur a motu.

uenitur tam in rebus quieſcentibus, q̃ in rebus motis: quia ſicut dicimus omne motum: moueri in tempore: ita dicimus omne quieſcens quieſcere in tẽpore: ergo tempus non eſt motus. Item in diuerſis motis ſeparatis loco & ſubiecto non eſt idem motus: & tamen omnium illorum eſt idem tempus: igitur. Item omnis motus eſt velox vel tardus: ſed tempus non eſt velox nec tardum: igitur. Item ſi tempus eſſet motus ſequereẽ ꝙ eſſet motus primi mobilis: ſed hoc eſt falſum: quia tunc eſſent plura tempora: cum ſint plures primi motus. Itẽ incarcerati bene percipiunt tempus: & tamen non percipiunt motum primi mobilis; igitur. Item tempus eſt numerus motus: ſed motus non eſt numerus: igitur. Item poſſunt eſſe duo motus eiuſdem rationis: & tamen tempus eorum non eſt eiuſdem rationis: igitur. Antecedens probatur; quia volo ꝙ vnum mobile moueatur in vna hora per ſpacium vnius leucę: tunc ibi eſt motus vnius horę. Volo iterum quòd aliquid moueatur per illud ſpacium, in dimidia hora: quo facto ille motus eſt dimidiæ horę: igitur. Et iſtam rationem in ſubſtantia videtur formare Scotus: quia capiatur, vnus motus qui habeat decẽ partes integrantes ipſum cum decem partibus temporis; tunc ille partes non ſunt eędẽ: quia cum eiſdem partibus temporis poſſunt eſſe plures partes motus: puta ſi dupla virtus moueat idem mobile. Item aliud eſt continuatiuum temporis, quàm partium motus: quia nunc eſt continuatiuum partium temporis & nutatum eſſe partium motus: ergo ſequitur ꝙ non ſit idem. Alius eſt modus dicẽdi qui tenet ꝙ tempus non diſtinguitur a motu. Et arguit ſic primo: quia prius & poſterius in motu ſunt tempus: ſed prius & poſterius in motu ſunt partes motus: igitur. Item diffinitio motus conuenit tempori: quia ſi tempus ſit quantitas ſucceſsiua ſicut motus & in eodem mobili, ſicut mobile eſt in potentia ad actũ per motum: ita per tempus: igitur nõ videtur aſsignare qualiter illud ens ſucceſsiuum debeat diſtingui a motu niſi forte in hominibus. Si enim tempus ſit ens ſucceſsiuum ſicut motus; tunc ſubiectum ſe habet continuè aliter vel aliter: igitur. Item non debent multiplicari entitates niſi aliqua expientia vel aliqua auctoritas ſcripturæ hoc cogat: ſed nulla eſt experientia de tali quantitate ſucceſsiua diſtincta a motu: igitur. Vnde quia iſti duo modi ſunt multum probabiles ſoluentur rationes hinc & inde. Vnde iſte ſecundus modus dicendi habet ponere aliquas propoſitiones. Prima: tempus non differt a motu primi mobilis: immo eſt ipſemet motus primi cœli. Vnde de ratione temporis eſt quòd ſit menſura motuum: ſed motus primi mobilis eſt notior inter alios: ideo magis ſibi conuenit ratio menſurę, quàm aliis motibus. Secunda propoſitio ſecundum vulgares motus ſolis dicitur magis tẽpus, quàm alij

Sco. li. 2. d. 2. q. 2. parte 1.

A aſij motus : q̃a ille motus apud vulgares dicitur tẽpus quo vulgares menſurant alios motus: ſed hoc eſt per motum ſolis;igitur,& ob hoc nomina temporum accepta fuerunt a motu ſolis:vt annus,dies, hora hebdomada, hyems,eſtas,ver,autunnus:& ſic de alijs:igitur vulgus vtitur motu ſolis pro tempore: etiam motibus iſtorum inferiorum vtitur pro tẽpore: quia ipſis ſępe menſuramus alios motus:vt per motũ horologij mẽſuramus motus noſtros. Et iſte modus habet ſoluere rationes factas contra ipſum. Ideo ad primam reſpondet ꝙ tempus non inuenitur ſubiectiuè niſi in ipſo primo mobili: ſed ĩ alijs inuenitur tanquam menſura extrinſeca menſurato:ſimiliter dicunt idem ad alium ꝙ in diuerſis motis ſubiectiuæ ſunt diuer

B ſi motus: ſed idem tempus eſt apud omnia. Ad aliam dicunt ꝙ tempus eſt realiter velox vel tardum ſicut motus:ſed non ita proprie attribuiť ſibi ſicut motui;nam non diciť tempus niſi ſm diſcretionẽ ſuarum partiũ quam habet ab aĩa: ſm quã rõnem habet rõnem numeri qui magis dicitur multus vel paucus. Ad aliam dicunt ꝙ tempus proprie importat motũ primi mobilis:ideo ſi eſſent plures primi motus;tunc eſſent plura tempora. Ad aliam dicunt ꝙ illi non percipiunt motum primi mobilis: quia illi non vtuntur illo motu pro tempore: ſed aliquo alio qui eſt ipſis notior. Ad aliam dicunt ꝙ motus ſub illa ratione qua eſt continuus non dicitur numerus:tñ ſub illa ratione qua partes eius ab anima accipiũtur vt diſcretæ, dicitur bene numerus. Ad aliam rationem quæ vr̃ ratio Scoti:diceretur breuiter ꝙ bene probat ꝙ tempus nõ eſt motus aliquis particularis; ſed non probat ꝙ tempus non ſit motus primi mobilis. Vnde motus primi mobilis dicitur tempus & motus. Dicitur enim motus ſecundum ꝙ mobile continue aliter & aliter ſe habet ſecundum prius & poſterius. Sed dicitur tp̃s ſecundum quod ipſo poſſumus menſurare alios motus ſecundum prius & poſterius. Dicunt etiam ꝙ idem eſt ꝙ diciť inſtãs & mutatum eſſe: ſed dr̃ inſtans ſm ꝙ eſt menſura mutatorum eſſe in motibus particularibus: & dicitur mutatum eſſe ſecundnm ꝙ continuat partes motus adinuicem: Sed quia

D alius modus dicendi eſt etiam multum probabiles:Ideo reſpõdendũ eſt ad rationes alterius modi. Ad primam dico quòd prius & poſterius in motu non ſunt niſi partes ipſius motus, ſcilicet pars procedens, & pars ſuccedens,quæ non ſunt partes temporis. Ad aliam dicitur, ꝙ diffinitio motus non conuenit tempori; quia per tempus mobile non dicitur primo moueri, neque per ipſum mobile eſt in potentia ad aliquem terminũ; ſicut per motum. Ad aliam dicitur ꝙ bene aſsignatur dr̃ia ab illis qui cognoſcunt,cum in ipſis ſint primo alia continuatiua:etiam eſt alia ſucceſsio partium: & per hoc ſoluuntur alię rationes. Dixit etiam iſta opinio ꝙ tempus & motus ſic ſunt entita-

E entitates realiter diſtinctè quòd deus poſſet ſeparare vnam ab alia ſicut tempus a motu: quo facto, ille motu menſuraretur tempore potentiali. Sed adhuc eſt alius tertius modus qui tenet ꝙ tempus non eſt aliqua entitas ſucceſsiua ſed tantum eſt ipſum mobile. Et ſunt illi q tenent quòd motus eſt metipſum mobile: & quia fuit probatum tertio quòd motus diſtinguitur a mobili; ideo ſufficiēter contra ipſos eſt probatū quòd tempus diſtinguitur realiter a mobili.

An de tempore non habemus, niſi nunc.

DVBITATVR tertio. Vtrum illud dictum quod ſolet communiter dici, de tempore non habemus niſi nunc, ſit verum vel falſum. Reſpondetur quòd illud dictum poteſt habere duplicem ſenſum. Vnus eſt: F quòd quicquid coexiſtit nobis de tempore, eſt nunc: & ꝙ nihil aliud de tempore nobis coexiſtit niſi nunc; & ſic eſt falſum nam aliqua pars temporis nobis coexiſtit, immo infinitę: licet vna poſt aliam; nā volo ꝙ illud inſtans ſit a, tūc arguitur ſic; poſt illud inſtans ſuccedit aliud inſtans, vel aliqua pars tēporis. Non inſtans: quia duo inſtantia non ſunt ſibijnuicem immediata; ergo ſuccedit aliqua pars temporis: & illa coexiſtit nobis, licet in eſſe ſucceſsiuo: igitur. Alius ſenſus eſt, quod de tempore non habemus niſi nunc; ſupple ꝙ ſit menſura mutati eſſe in motu, & ſic illud dictum eſt verum, mirum enim eſt ponere tempus futurū quod nunquam ſit præſens; ſed anteꝗ ſit præſens ſit præteritum. Et ex iſto ſequitur quòd præter præteritum, & futurum ponendū eſt tēpus præſens, quod habet ſuas partes in eſſe ſucceſsiuo. Sed reſtat alia difficultas; Vtrum inſtans poſsit corrumpi? Et videt quòd non: quia vel hoc eſt quādo eſt, vel quando non eſt. Non quando eſt: quia tūc ſimul eſſet & non eſſet, nec quando non eſt: quia tunc corrumperetur in tempore, & plus duraret quàm per inſtans: etiam ſi poſſet corrumpi, ſequeretur quòd ſimul inciperet eſſe & deſiueret eſſe, quod eſt impoſsibile: quia ſimul tunc eſſet & non eſſet. Ad hāc difficultatem dicitur, quòd inſtans poteſt corrumpi, & corrumpitur quando eſt. Et quando infertur: ergo ſimul eſt, & non eſt negatur conſequentia. Et ratio eſt: quia in rebus durantibus tantum per inſtans, H ad corrumpi nō ſequitur ipſum non eſſe. Vnde iſta ſic exponitur: inſtans corrumpitur: inſtās eſt & immediatè poſt hoc non erit. Similiter iſta: inſtans deſinit eſſe: ideo tales entitates habent primum inſtans ſui eſſe: & vltimum inſtans ſui non eſſe. Sed vtrum poſsit eſſe aliqua res, quæ tantum duret per inſtans, dicetur in octauo. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

Artic. 3.

CONCLVSIO reſponſalis ad quæſitum: Tempus eſt entitas ſucceſsiua præter animā exiſtens menſuratiua motus & ab illo realiter diſtincta: q̄ concluſio patet ex dictis. Ad rōnes ante oppoſitū. Ad primā patet ſolutio. Ad ſecundam dr̄, ꝙ tempus non habet eſſe in tempore,

A pore, nec in inſtanti: ſed habet eſſe quando ipſum eſt, vel quando partes eius ſunt in eſſe ſucceſsiuo. Ad tertiam diceretur ſecundum vnum modum, quòd motus ſecundum ſenſum exteriorem eſt notior tempore: quia eſt ſenſibile commune: ſed tamẽ tempus percipitur vno ſenſu interiori, ideſt ſenſu communi, vel imaginatione perfectiori, & intenſiori modo, quàm motus. C Ad quartam dicitur, ſecundum diuerſos modos in ſecundo articulo. Ad quintam etiam patet ſolutio in ſecundo art.

PHYSICORVM

LIBER QVINTVS.

Tex. c.1. & inde.

TRANSMVTATVR autem tranſmutãs omne: aliud quidem ſecundum accidens: vt cum dicimus muſicum ambulare. B

Moueri, & mouere quo[?]pliciter.

ISTE EST quintus liber Phyſicorũ, in quo philoſoph⁹ determinat de partibus ſubiectiuis motus. Et diuiditur in tres tractatus. Primus tractatus diuiditur in tria capitula. In primo ponit aliquas diuiſiones motus, quarum. Prima eſt: Aliquid dr̃ moueri tripliciter. Vnomodo ſm accñs: ſicut dicimus muſicũ ambulare. Secũdomodo ſm partem: vt homo ſanatur quia pars eius ſanat̃. Tertiomodo per ſe primo: ſicut qñ aliqđ ſubiectum tranſmutat̃ ſm ſe totum, & ſm quamlibet partem eius. Secũda diuiſio: Aliquid dr̃ eſſe mouens tripliciter.ſ. per accidens: ſicut iſta, muſicus ędificat. Aliomodo rõne partis, vt homo percutit, quia eius manus percutit. Aliomodo per ſe primo, vt ædificator ædificat. D Conſequenter ponit aliquas concluſiones. Prima. In quolibet motu ſunt quinq;.ſ. mouens, mobile, tp̃s, terminus à quo, & terminus ad quem. Et infert quòd mobile differt ab vtroq; terminorũ. Quod probat exemplariter: vt ſi lignũ frigidum tranſmutetur ad calorem: lignum eſt mobile: frigus eſt terminus à quo: calor terminus ad quem, & illa differunt: igitur. Secunda cõcluſio: Motus eſt in mobili ſicut in ſubiecto, & non in termino ad quẽ, ſiue in forma ad quam eſt motus. Secũdã partem probat: quia motus eſt in illo, quod mouet, ſed forma ad quã eſt motus non mouet: ergo motus nõ eſt illa forma, ſeu in termino ad quẽ. Tertia concluſio: Licet in motu ſint duo termini, ſcilicet terminus a quo, & terminus

Mot⁹ in quo eſt, et vnde ſumit denominationem.

nus ad quem: tamen magis denominatur motus à termino ad quē, quàm à termino à quo: ſicut corruptio denominatur à nō eſſe, qui eſt terminus ad quē eius: & generatio denominatur ab eſſe quod eſt eius terminus ad quem: igitur. Et ex iſto infertur ꝙ terminus ad quem motus eſt immobilis: quia omne illud eſt immobile quod non perficitur per motum: igitur. Ex quo remouet vnum dubiū: Vtrum termini ad quos motus: ideſt formæ quæ acquiruntur ꝑ motum, ſint motus, vel non. Reſpondet quòd forma ad quā eſt motus, non eſt motus: quia tunc ad motum eſſet motus, qđ eſt falſum: igitur. Ex quo infert tertiam diuiſionem: dicens ꝙ ſicut mobile, & mouens eſt triplex: ita terminus ad quem motus eſt triplex. ſ. ſecundum accidens, ſecundum partem, & per ſe primo. Dicit vlterius, ꝙ mutatio per accidens eſt dimittenda: nec eſt determinandum in ſcientijs de his, quæ per accidens ꝑtinent ad motum. Quod probat: quia illa quæ ſunt infinita & indeterminata ſunt ab arte demonſtratiua relinquenda: quia de infinitis non eſt ars: ſed illa quæ ſunt per accidens, ſunt infinita: quia ſi aliquid moueatͬ per ſe ad albedinem, per accñs mouetur ad infinita: quia infinita accidunt eidem: quia quod ꝑ ſe mouetur ad album: per accidens mouetur ad illud quod intenditur. Deinde ponit aliam cōcluſionem: dicens quòd mutatio per ſe, & illa quæ ad mutationem per ſe pertinent, ſunt cōſideranda in ſcientia: quia illa, quæ ſunt finita, & determinata, ſunt in ſcientia conſideranda: G ſed illa, quæ per ſe pertinent ad mutationem, ſunt finita, & determinata: igitur. Minorem probat: quia quæ pertinent ad mutationem tanquam termini, nō ſunt niſi contraria media, aut contradictoria, ſed omnia illa ſunt finita: igitur. Et hoc patet inductiuè: vt generatio eſt de non eſſe ad eſſe. Infert finaliter remouendo dubitationem, quòd medium inter contraria eſt quodammodo vtrunque: vt fuſcum reſpectu albi dr̄ nigrū: & reſpectu nigri dr̄ album. Ex quo infert quòd mutatio per ſe poteſt eſſe ab extremo in medium.

QVONIAM autem oīs mutatio eſt à quodā in quoddam manifeſtat vtique quod vnum nomen: poſt aliud. n. aliquid & aliud &c. *T. c. 7. & inde.* H

ISTVD eſt ſecundum capitulum huius primi tractatus in quo determinatur de diuerſitate ſpecierum mutationis: Et diuiditur in duas partes. Prima intendit oſtendere, quòd tantum ſunt tres ſpecies mutationis. Pro quarum declaratione ſupponitur quòd omnis mutatio eſt à quodam in quoddam: Et hoc manifeſtat nomen mutationis, quod importat quòd aliquid fit poſt aliud: puta illud ex quo fit, ſit prius: & illud in quod fit, ſit poſterius. Et ſubdit quòd ſolum quatuor modis contingit opinari mutationem eſſe ab aliquo in aliud. Primo ex ſubiecto in ſubiectum. Secūdo ex ſubiecto in non ſubiectum. *Spēs mutatiōis, ꝗ & quot.*

Tertio

A Tertio ex non ſubiecto in ſubiectum. Quarto ex non ſubiecto in non ſubiectũ. Et ſubdit philoſophus ꝙ tantum tribus primis modis contingit mutationẽ fieri & non quarto modo: quia omnis mutatio per ſe eſt ab oppoſito in oppoſitum: ſed nõ ſubiectum & non ſubiectum ſunt duo negatiua, q̃ non opponunẽ nec priuatiuè, nec contradictoriȩ nec cõtrariȩ. Et dicit ꝙ ſubiectũ: vocat oẽ quod eſt affirmatiuȩ monſtratum .i. poſitiuũ: per nõ ſubiectum intelligit illud ꝙ ſignificatẽ nomine infinito, vel priuatiuo. Cõſequenter oſtendit quæ ſunt illæ tres ſpecies mutationis. Et primo quæ eſt illa quæ eſt a non ſubiecto in ſubiectum: dicens ꝙ illa eſt generatio quæ eſt duplex ſcilicet ſimpliciter & ſecundum quid. Simpliciter, quæ eſt in ſubſtantiam: B Et ſecundum quid, quæ eſt in accidens: cum enim ſubſtantia generatur, dicimus ſimpliciter aliquid generari: ſed cum accidens generatẽ, dicimus aliquid ſecundum quid generari. Sed illa mutatio quæ eſt de ſubiecto in non ſubiectum, dicitur corruptio: & eſt duplex ſicut generatio. Sed illa quæ eſt a ſubiecto in ſubiectum, eſt motus. In ſecũda parte principali vult oſtẽdere quæ mutatio ſit motus. Pro cuius declaratione ponit diuiſionem non entis: dicens ꝙ non ens dicitẽ tripliciter. Vno modo dicitur non ens ſecundũ compoſitionem & diuiſionem: cuiuſmodi eſt propoſitio falſa & impoſſibilis, ſiue affirmatiua ſiue negatiua. Secundo modo dicitur non ens quod non eſt in actu, eſt tamen in potentia. Tertio modo dicitur nõ ens C ſm quid, puta non ens tale: vt album, nigrum. Et ſubdit ꝙ nõ ens duobus primis modis dictũ non mouetur, ſed bene nõ ens. Tertio modo dictum mouetur ſecundum acccidens: vt homini qui mouetur accidit eſſe non ens album. Hoc ſuppoſito ponit hanc concluſionem: Generatio nõ eſt motus: probat duabus rationibus. Prima: quod non eſt, non mouetur: ſed quod generatur, non eſt: ergo quod generatur, non mouetur: & per conſequens generatio non eſt motus. Secunda ratio: omne qđ mouetur, eſt in loco: ſed quod generatur, non eſt in loco: ergo quod generatur, non mouetur. Minorem probat: quia quod generatur, non eſt; & quod nõ eſt, non eſt in loco; igitur. Conſequenter ponit aliam concluſionem, dicens: Corruptio non eſt D motus. Quod probat: quia omni motui contrariatur motus & quies: ſed corruptioni non contrariatur motus neq; quies: quia corruptioni contrariatur generatio quæ non eſt motus neq; quies: igitur. Ex quo concludit philoſophus ꝙ ſola mutatio q̃ eſt de ſubiecto in ſubiectum eſt motus: quia mutatio quæ eſt de non ſubiecto in ſubiectũ: & mutatio quæ eſt de ſubiecto in non ſubiectum, non ſunt motus: ergo oportet ꝙ mutatio q̃ eſt de ſubiecto in ſubiectum, ſit mot⁹.

Non ens quot modis dicitur.

SI igitur prædicamenta diuiſa ſunt ſubſtantia, & qualitate, & vbi, & quando &c. *T. c. 9. in fine.*

ISTVD eſt tertium capitulũ in quo philoſoph⁹ oſtẽdit de

 diſtin-

Mot⁹ diſtinctio; ad quę pdicamenta eſt per ſe mo⁹, & quod ad motū non eſt motus.

E diſtinctione motuum, & etiam ad quæ prædicamenta eſt per ſe motus: dicēs primo ꝙ ad ſubſtantiam non eſt per ſe motus: quia omnis motus eſt de contrario in contrarium: ſed in ſubſtantia non eſt contrarietas; igitur. Dicit ſecundo ꝙ ad relationem non eſt per ſe motus. Qđ ꝓbat: quia ad illud quod acquiritē in aliquo nulla mutatione per ſe facta in eo non eſt per ſe motus: ſed relatio acquiritur de nouo in aliquo ſubiecto nulla permutatione in eo per ſe facta: igitur Minorem probat: qa ſi ſolus Plato in mundo ſit albus; & cras naſcatur ſortes albus: in Platone acquiritur relatio ſcilicet ſimilitudo: & tamen nulla mutatio facta eſt in eo: igitur. Dicit conſequēter ꝙ nec ad actionem & ad paſsionem F eſt per ſe motus: quia ad motum non eſt per ſe motus: ſed actio & paſsio ſunt motus: igitur. Et ſubdit ꝙ dupliciter poteſt intelligi ꝙ ipſius motus ſit motus. Vno modo ꝙ motus ſit ſubiectum motus. Alio modo ꝙ motus ſit terminus motus. Et ꝓbat primo ꝙ ad motum tanꝗ ad terminum non ſit per ſe motus tribus rationibus. Prima: ſi motus eſſet motus tanquam termini mobile ſemper moueretur: nec quieſceret in terminus ad quē motus; quia terminus ad quē motus eſſet motus: ſed illud cui ineſt motus, moueretur: igitur. Secunda: ſi motus eſſet per ſe motus tanquam termini, ſequeretur quòd idem mobile ſimul poſſet moueri motibus contrarijs, cum omnis motus ſit de contrario in cōtrariū: hoc eſt falſum: igiē. Tertia rō: ſi motus eſſet motus tanquam termini ſequeretur ꝙ eſſet proceſſus in infinitū in motibus. Conſequens eſt falſum: quia tunc non eſſet dabilis primus nec vltimus motus. Patet conſequentia: quia ſi ad motum eſſet per ſe motus tanquam ad terminum, tunc ſemper in mobili eſſet motus & in infinitum; igitur. Conſequenter probat ꝙ motus non ſit per ſe ſubiectum motus quinq; rationib⁹. Prima: quia tunc ſequeretur ꝙ motus eſſet per ſe ſubiectum quietis: hoc eſt falſum: igitur. Conſequentia patet: quia quies & motus ſunt priuatiuè oppoſita quę habent fieri circa idem ſubiectum: igitur. Secunda ratio: ſi motus eſſet ſubiectū motus, cū in omni motu oporteat aliquid ſubijci, ſequeretur quòd eſſet ꝓceſſus in infinitum in ſubiectis motuum: cōſequens eſt falſum: igitur. Patet conſequentia: quia ſi vnus motus eſt ſubiectū per ſe motus, tunc illius motus qui eſt ſubiectū alterius motus: ali⁹ motus poſſet eſſe ſubiectū illius motus: & ſic in infinitum: igiē. Tertia ratio: illud eſt ſubiectum motus quod mouet: ſed motus nō mouet: igr. Quarta ratio; doctrina nō eſt ſubiectū doctrinæ; igitur nec motus eſt ſubiectum motus. Quinta rō: tres ſunt ſpecies motus: & tñ nulla videtur per ſe ſubiectum mot⁹: igitur. In ſecūda parte oñdit ad ꝗ prædicamenta eſt ꝑ ſe motus: & ponit talē cōcluſionē: Cū nec ad ſubſtātiā nec ad aliquid facere aut pati ſit motus: relinquitur ꝙ ad qualitatem, quantitatem, & vbi, eſt ꝑ ſe motus: qđ probat dupliciter. Primo: quia in vno- H

A In vnoquoq; iſtorum prædicamentorum eſt contrarietas ſufficiens ad motum: ergo ad illa eſt per ſe motus. Secundo probat: quia ad illa prædicamenta eſt per ſe motus, quæ poſſunt eſſe termini motus: ſed talia prædicamẽta ſunt huiuſmodi: igiť. Et dicit ꝙ mot⁹ ad qualitatē vocať alteratio: ſed motus ad quātitatem non nom nať vno noīe, ſed duobus: nam motus qui eſt ad quantitatem perfectā vocatur augmentatio: & qui eſt ad q̃titatē imperfectā vocať diminutio: ſed motus ad vbi vocať loci mutatio. Deinde remouet vnam obiectionem circa aliqua prius dicta: dictum eſt .n. quòd omnis mutatio eſt de cōtrario in contrarium. Contra hoc poteſt ſic inſtare aliquis: quia aliquis eſt motus de magis in minus vel econtra: & tamen ibi non videtur eſſe contrarietas: igitur. Reſpondet philoſophus ꝙ illa ſunt contraria ſufficientia ad motum. Finaliter oſtendit quot modis dr̃ aliquid immobile: dicens ꝙ aliqd dr̃ tripliciter immobile. Vno modo, quia nullo mō poteſt moueri: ſicut ſonus dicič inuiſibilis. Secundo mō: q̃a cū difficultate mouetur: ſicut motus dr̃ immobilis. Tertio modo quod nō mouetur, & natum eſt moueri pro illo tempore in quo nō mouetur: & iſtud vocatur mobile quieſcens. Circa textum.

B

An ſolùm ad quantitatē, qualitatē, & vbi ſit per ſe motus.

QVAERITVR Vtrū ſolum ad tria prædicamenta ſit p ſe motus, ſcilicet ad quantitatē, qualitatem, & vbi. Arguitur primo ꝙ non: quia ad ſubſtātiam eſt per ſe motus: igitur. Antecedens patet: quia ẜm Commentatorem ſecūdo cœli. oēs formæ ſubſtantiales cōtrariant: & poſſunt ſuſcipere magis & minus: ergo ad eas poteſt eſſe motus: quia inter quęcunq; contraria poteſt eſſe motus. Secūdo ſic: Diffinitio motus data a philoſopho tertio huius cōuenit generationi: nā generatio eſt act⁹ generabilis in quantū generabile: vt patet ibidē; igiť generatio eſt motus. Tertio ſic: Ad relationē eſt per ſe motus: igiť. Antecedens patet: quia relatio ſuſcipit magis & minus: poteſt enim quis continuo fieri ſimilior vel diſsimilior alteri. ergo ad relationē eſt per ſe motus. Quarto ſic: Aſsimilatio eſt quidā motus; & non poteſt terminari niſi ad ſimilitudinem; igitur ad relationem eſt per ſe motus. Quinto ſic probando ꝙ ad nullum trium prædicamentorū ſit per ſe motus. Et primo ꝙ nō ad qualitatem; quia vel eſſet ad omnem qualitatē, vel ad aliquam & ad aliquā non. Non ad oēm, vt vr̃; nec ad aliquam & aliq̃ non: cum nō ſit maior ratio de vna, quàm de alia: cum qualitates videanť ſuſcipere magis & minus. Secundo ſic, ꝙ non ad quantitatem: quia quantitati nihil eſt cōtrarium: ergo non eſt motus ad quantitatem: cum omnis motus ſit de contrario in contrarium. Tertio quòd nō ſit ad vbi: quia vbi non ſuſcipit magis nec minus, cum ſit quidam reſpectus, qui videtur ſimul acquiri; igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu.

C *Vide Burleum in 5. phy. c. 3. primi tract.*

D

E In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Arti.1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione textus ſupponitur circa illud, quòd aliquid dicitur moueri per accidens, ꝙ per accidens dupliciter accipit. Vnomodo illud dicitur competere alicui per accidens, quod conuenit illi per aliud quodcunque ſit illud aliud: ſiue ſit eius accidens, ſiue eius pars: ſiue qđ cunq; aliud fuerit. Et iſto modo inter per ſe, & per accidens nō eſt dare medium: quia oē quod ineſt alicui, aut ineſt ſibi per aliud, aut nō per aliud. Aliomodo aliquid dicitur in eſſe per accidens: quia ſibi ineſt non per aliquod intrinſecū ei: quia nec per ſe, nec per partem. Et per oppoſitum per ſe dr̄ quod conuenit alicui per aliquod intrinſecum: ſiue ſit gr̄a totius, ſiue gr̄a partis: & ſic illud quod cōuenit alicui per partē, pt̄ dici conuenire per ſe.i.per intrinſecum.

Moueri per accidens quo tupliciter

F Et ex iſto ſequitur, ꝙ moueri p accidens, & moueri ſm partem differunt: nam illud dr̄ moueri per accidens, cū motus attribuitur ei gratia alicuius quod non eſt natum per ſe moueri: vt cū dicimus muſicum per accidens currere, ille motus eſt per accidens ratione muſicæ, quæ non eſt nata per ſe moueri. Sed illud dicitur moueri gratia partis cui attribuit motus gratia ſuæ partis quæ tamen ſi per ſe eſſet, nata eſſet per ſe moueri. Supponitur vlterius ꝙ differentia eſt inter moueri per ſe, & primo: quia omne illud dr̄ moueri primo, quod ſecundum quamlibet partem mouetur, & non ratione alicuius extrinſeci: quod dr̄ pp illud quod mouetur, in naui ſm quamlibet ſui partem: ſed hoc eſt ratione alterius extrinſeci.ſ. nauis. Sed illud dr̄ moueri per ſe, quod non mouetur rōne alicui⁹ extrinſeci.

Moueri per accidens, & secundam partē differunt.

G Sed reſtat vna difficultas; vtrum totum dicatur moueri ad motionem alicuius ſuę partis. Et videtur ꝙ non: quia tunc ſequeretur quòd idē mouerentur motibus cōtrarijs, quod eſt falſum; igitur. Conſequentia probatur: quia poſsibile eſt partes alicui⁹ moueri motibus contrarijs: quia vna pars poteſt calefieri & alia frigefieri: ergo ſi totum dicatur moueri ad motionem partis, tunc mouebitur motibus contrarijs. Reſpondetur breuiter ꝙ diſpoſitio eſt duplex: Quædam eſt quæ ſolum nata eſt ineſſe alicui parti: vt ſimitas: & ad motionem partis ad talem diſpoſitionem, totū dr̄ bene moueri.

Totū an moueatur ad motionē alicuius ſuæ ptis.

H Alia eſt quæ nata eſt ineſſe cuilibet parti indifferenter: & ad motionem partis ad talem diſpoſitionem non debet dici ſimpliciter, ꝙ totum mouetur: ſed ſolum cum determinatione, quæ eſt ſm partem.

SECVNDO ſciendum, ꝙ contrarietatis eſt vna, alia acceptio præter acceptiones, quæ alias dictæ, ſunt de cōtrarietate, .ſ.q̄ eſt ab eſſe imperfecto ad eſſe perfectū, vel à minore ad maius: vt q̄n aliquid mutat̄ à minori albedine ad maiorem: vel ecōtra à maiori ad minorem. Et de tali dico, quòd ſufficit ad motum, ideſt quòd in illo quod acquiritur per motum, ſufficit ꝙ ſit cōtrarietas iſto modo dicta. Et ſi quis dicat: termini motus ſunt incompoſsibile, ſimul in eodem: ſed forma perfecta & imper-

Cōtrarietas quotuplicitur

A imperfecta ſunt ſimul compoſsibiles: igr: Reſpondetur ꝙ dupli ces ſunt termini motus.ſ.primi, & concomitantes, Vnde termini primi mutationis ſunt forma & priuatio illius formæ, vel ecõtra: & iſti ſunt incompoſsibiles ſimul in eodem: nam impoſsibile eſt, ꝙ aliquid habeat formam & priuet ea. Et de talibus intelligit propriè, cum dicitur ꝙ oĩs motus eſt de cõtrario in contrariũ, tanq̃ ex terminis primis: qa eſt, vel à priuatione in formam, vel econtra. Sed termini concomitantes poſſunt eſſe compoſsibiles, & ſunt illi qui iũgunt terminis primis: vt in ꝓpoſito qñ aliquid mutatur à minori forma ad maiorem formã. Minor eſt terminus a quo concomitãs, ſed non primus. Et ex iſtis ſe

Sc. in 4. d. 10. q. 2. in pri.

B quitur, quòd cũ poſsit fieri mutatio à minori quantitate ad maiorem, q̃ in quantitate eſt contrarietas ſufficiens ad motum. Et ſiquis dicat ſi eſſet aliqua mutatio de minori quãtitate in maiorem ſequeretur quòd duæ q̃titates eſſent ſimul: & ſic eſſet penetratio dimẽſionum, vel quòd vna corrũperetur. Dico quòd de iſto fuit ſufficienter dictum in quarto: in dubio de rarefactione, & condenſatione: vbi dictum eſt quòd eadem eſt q̃titas numero, quæ prius erat minor, & poſtea maior: ideo eſt mutatio à ſeipſo minori ad ſeipſum maius: ſed illud fit in rarefactione, vel econtra ſicut in condenſatione, vbi nulla quantitas de nouo acquiritur, & non fit hoc per augmentationem, & diminutionem, niſi extenderetur augmentatio, & diminutio ad condenſationẽ & rarefactionẽ: nam augmentatio propriè dicta de

C qua loquitur philoſophus in libris de generatione nunq̃ fit niſi quando conuertitur nutrimẽtum in ſubſtantiã aliti in qua fit generatio alicuius ſubſtãtiæ cũ ſua quantitate ex qua cũ præcedente fit maior q̃titas: & etiam augmentatio per additionẽ alicuius quanti alteri quanto: vt qñ vna gutta aquæ miſcetur cũ alia: aliquando etiam per additionem quantitatis in ſubiecto quantitati, quæ non eſt in ſubiecto: vt ſi quis ſpeciebus vini in ſacramento miſceat verum vinum, vel econtra. Et de hoc magis alias dicetur.

TERTIO ſciendum, quòd qualiter fiat motus ad qualitatem non eſt difficultas. Primo, cum qualitas ſuſcipiat magis & minus. Secundo, cũ qualitati aliquid ſit contrarium: & cũ ſucceſ

D ſiuè acquiri poſsit: ſed de ipſo vbi eſt dubiũ qualiter ad ipſum eſt per ſe motus. Pro cuius declaratione ſupponitur, quòd duplex eſt vbi.ſ.actiuum & paſsiuum. Vbi paſsiuũ, eſt terminus immediatus motus localis: quia illud per motũ localem in mobili acquiritur, poſtquã mobile eſt circunſcriptũ aliqua ſuperficie. Secũdo ſupponitur, quòd ad vbi melius eſt per ſe motus, quàm ad aliquam relationẽ intrinſecus aduenientem: nam reſpectus extrinſecus cuiuſmodi eſt vbi, poteſt acquiri in aliquo nullo alio de nouo acq̃ſito: ideo pt per ſe terminare motũ cũ habeat propriã acq̃ſitionẽ. Sed relatio intrinſecus adueniens nũq̃ acquirit̃ in aliquo niſi de nouo aliquid prius acquirat in ipſo, vel in alio. Et ſi quæratur qũo

Vbi duplex.

B poteſt vbi terminare motũ cum non videatur qualiter ſucceſsiuè poſsit acquiri? Reſpondetur quòd corpus ſm aliam, & aliã partem fit præſens eidem partẽ loci: ſimiliter corpus ſm eandẽ partem fit ſucceſsiuè præſens alteri, & alteri parti loci: ita quòd tã ex diuiſibilitate corporis, q̃ loci ſequitur diuiſibilitas circũſcriptionis paſsiuæ, ſeu vbi paſsiui. Non eſt ergo diuiſibilitas in reſpectu ſine diuiſibilitate in abſoluto: licet poſsit eſſe ſucceſsio in reſpectu, qui eſt vbi ſine ſucceſsione in forma abſoluta corporis, vel loci. Et ſiquis dicat: vbi nõ ſuſcipit magis & minus, cum in inſtanti videatur acquiri: cum mobile in quolibet inſtanti ſui motus ſit in alio, & in alio, vbi ſibi adæquato. Reſpondetur quòd licet vbi non ſuſcipiat magis & minus intenſiuè: tamen bene extenſiuè: quia extenditur ad extenſionem corporis in quo eſt. Vnde vbi de quo eſt ibi ad propoſitum nũquam in alio inuenitur niſi illud ſit extenſum loco, & circunſcribatur loco. Et ex iſto ſequitur vlterius quòd in ipſo vbi eſt ſufficiens contrarietas ad motum, quæ eſt de vno vbi ad aliud vbi: cui immediatè repugnat naturaliter ſuccedere aliud vbi, vel etiam eſt contrarietas à priuatione ipſius vbi ad ipſum vni, vel econtra. Et ex omnibus iſtis ſequitur finaliter, quòd iſtud vbi ex natura ſua eſt diuiſibile: quia diuiſibiliter acquiritur; nec vnquã eſt niſi in aliquo diuiſibili per modum diuiſibilis ſe habẽti: ita quòd corpus, quod non eſt circunſcriptiuè in loco ſicut corpus Chriſti nõ habet iſtud vbi.

Obiectio.

Inſtãtia.

F

Et de iſto iam aliqualiter tractatum eſt in tertio.

C Qvarto ſciendũ, quòd ad hoc, quòd aliquid dicat mutari, oportet quòd maneat aliqd ſub vtroq; termino mutationis: ideo tranſubſtantiatio panis in corpus Chriſti non eſt ꝓprie mutatio: neq; creatio & adnihilatio dicuntur propriæ mutationes: cum in ipſis non maneat aliquid ſub vtroq; termino tranſubſtantiationis, ſicut in alijs. Vnde quando aqua mutatur de frigiditate in caliditate manet eadem aqua: ideo ibi dicitur eſſe mutatio: etiam generatio, & corruptio ſunt veræ mutationes, cum in vtraque aliquid idẽ maneat ſub vtroq; termino: ſ. materia. Et ſiquis dicat: illud quod generatur, non mutatur: nec illud quod corrumpit̃ mutatur: cum illud quod generatur, prius non fuit: & illud qđ corrumpitur, poſt non eſt: ergo generatio & corruptio non vñr mutationes. Rñdetur ibi per aliquas propoſitiones. Prima generatio, & corruptio ſunt veræ, & eſſentialiter mutationes: ſed corruptum & generatum nõ dĩcuntur mutari. Secunda propoſitio: generatio & corruptio magis dicunt ordinem ad ſubiectum, cui ineſt mutatio: ideo materiæ ineſt generatio, & corruptio concreta, tamen verba, vel participia magis imponuntur, & magis dicunt ordinem ad illa, quæ acquiruntur, vel deperduntur. Et ex iſto ſequitur, quòd materia bene dr̃ mutari: ſed nõ dr̃ propriæ generari, vel corrumpi: quia corrumpi & generari dicuntur à corruptione, & generatione: vt reſpiciunt termin

Mutarĩ quid requirit.

H

minũ

A minũ & non ſubiectũ:ideo ſeq̃ꝫ ꝙ iſta conſequentia non valet, generatio eſt mutatio: ergo qđ generaẽ mutatur: nã añs eſt verum & conſequens falſum:nam terminus ad quem generaẽ: & tñ non mutatur,cum nunquam prius fuit. Et ex iſto ſequitur vlterius, ꝙ non oportet, ꝙ ſi abſtractum de aliquo alio abſtracto dicatur ꝙ concretum illius abſtracti dicatur de concreto alterius, & hoc maximè eſt qñ talia concreta non dñr à ſuis abſtractis ſm eundem modũ.

Mutari vnde dicitur.

Vnde mutari dr̃ à mutatione ꝓut reſpicit ſubiectum, & generari dr̃ à generatione prout reſpicit terminum: ideo non eodẽ modo dicuntur à ſuis abſtractis ſecundum eundem modum. Et hæc de primo art. Quantum ad B ſecundum.

Arti. 2.

An generatio ſit mutatio ſucceſſiua.

Dvbitatvr primo. Vtrum generatio ſit mutatio ſucceſsiua: ſicut quòd veræ poſſet dici motus propriæ dictus. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd præter ea, quæ dicta ſunt de ſucceſsione mutationis in tertio, ſupponitur quòd mutatio poteſt adhuc dici extrinſece ſucceſsiua tripliciter. Vnomodo ratione intenſionis, vel remiſsionis formæ per ipſam acquiſitæ. Secundo propter extenſionem quantitatiuam ſubiecti, in quo inducitur forma acquiſita per talem mutationem. Tertiomodo ratione vtriuſque. Hoc ſuppoſito dicitur primo, quòd generatio non dicitur mutatio ſucceſsiua ratione intenſionis vel remiſsionis formæ acquiſitæ: nam forma ſubſtantialis (vt alias viſum eſt in logica) non intenditur nec remittitur: ſic quòd eadem materia ha C beat plures gradus, ſeu plures partes formæ in eodem loco & ſitu. Et oppoſitum huius multi tenent: vt ibidem in logica diſcuſſum eſt: & iſti capiunt Commentatorem in ſecundo cœli dicentẽ: ꝙ formæ ſubſtantiales elementorum poſſunt intendi: & remitti. Ad quem tamen breuiter dicitur, quòd ipſe Commentator dicebat formas ſubſtantiales intendi, eo quòd aliquæ ſucceſſiuè ſecundum aliam & aliam partem acquiruntur in alia, & alia parte materiæ: vt poteſt videri de virga, quæ ſucceſſiuè pro alia, & alia parte fit mortua. Dicitur ſecundo, quòd ſi propter hoc mutatio dicatur ſucceſsiua, quia forma acquiſita recipitur in aliquo quanto: tunc generatio poſſet dici D ſucceſsiua, cum multæ formæ in corpore quanto recipiantur: ſicut eſt in animatis: vt in homine, in quo anima recipitur in corpore. Si autem dicatur ſucceſsiua: quia forma acquiritur in aliquo quanto: & cum hoc ꝙ vna, & eadem forma ſm ſe totam, vel vnam partem informat primo vnam partem materię quantam, & poſt aliam: tunc dico, ꝙ ſola forma ſpecifica viuentis informat materiã quantam: capiendo adhuc materiam pro altera parte compoſiti: ſicut anima rationalis quæ informat corpus; etiam ſenſitiua in brutis: quæ immediate creantur a ſolo deo. Et de iſtis poteſt dici quòd ſimul informant totum corpus debitæ organizatum: licet forte non ita cito exerceant operationes in vna parte ſicut in alia. Dicitur

E vlterius ꝙ formæ ſubſtantiales mixtorum inanimatorum immediate informant materiã nudam.i.non quantam. Vnde qñ ex aere fit aqua in eodem inſtãti in quo forma aquæ informat materiam aeris nihil quantitatis aeris nec accidentia aeris ibi ſunt : ſed forma aquæ informat talem materiam ſine talibus accidentibus & in eodem inſtanti temporis a forma ipſa vel toto compoſito producitur quantitas ſecundum exigentiam talis formæ : & etiam qualitates conuenientes tali mixto requiſitæ ad hoc ꝙ forma maneat in materia: & de iſtis poteſt dici ꝙ tales formæ ſecundum vnam partem prius poſſunt informare vnam partem materiæ, quàm aliam:licet forte talis pars for-

F mæ in inſtanti acquiratur & nõ ſucceſsiuè. Dico vlterius ꝙ generatio quandoq; capitur pro alteratione præuia requiſita ad hoc ꝙ forma informet materiam de nouo : & ſic generatio eſt verę motus. Aliomodo capitur pro ipſa mutatione quæ eſt de non eſſe formæ vel geniti ad eius eſſe: & ſic videtur dicere

Sc. in 4. d. 3. q. 1. Sco. ꝙ generare dicit relationẽ productiuam per naturã, ſicut dicere dicit relationem productiuam per intellectum : & per conſequens generari dicit relationẽ producti per naturam ad producens. Ex quo ſequitˀ ꝙ generatio actiua quo ad eius ſignificatum non eſt niſi relatio producentis ad productũ ꝑ naturã. Et generatio paſsiua eſt relatio producti per naturã ſeu ꝑ modũ naturę ad ꝓducens:cõnotat,tñ(vt dicũt aliqui) formã de nouo informare materiam quã

G prius nõ informabat : connotat etiam genitum accipere eſſe de nouo poſt non eſſe:Et ſiquis dicat:ſi hoc eſſet verum,ſequeretur ꝙ Petrus ſemper generaretur quandiu ipſe & pater eius eſſent:cum tunc ſit illa productio paſsiua:Reſpondetur ꝙ licet illa productio paſsiua ſit, deficit tamen connotatum:ideo non ſequitur. Ex iſtis clare patet ꝙ generatio tã actiua, quàm paſsiua quo ad ſignificatũ ſunt relationes intrinſecus aduenientes :ideo intrinſece non dicuntur mutationes ſucceſsiuæ:ideo ſi dicantur ſucceſsiuæ, hoc ſolum erit ab extrinſeco & ratione alicuius connotati. Aduerte finaliter circa vnum dictum textus, in quo dicitˀ quòd duplex eſt generatio ſcilicet ſimpliciter & ſecundum quid quòd

H generatio ſimpliciter exprimitur ſolum per duos terminos : vt cum dicitur, Petrus generatur ideſt Petrus fit. Sed generatio ſecundum quid exprimitˀ per três terminos : vt homo fit albus:homo fit niger.

An ad mutationem ſit per ſe motus.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrum ad relationem ſit per ſe motus ? Et videtur quòd ſic: nam Ariſt. in textu dicit quòd ad qualitatem, quantitatem,& vbi, eſt per ſe motus : quia in ipſis inuenitur contrarietas; ſed in relationem etiam inuenitur contrarietas: igitur. Item aſsimilatio eſt mutatio: & non dicit niſi relationem, puta ſimilitudinem : cum nihil videatur eſſe aliud : igitur. Item ita eſt per ſe iſta, aſsimilatio eſt ad ſimilitudinem: ſicut iſta, calefactio eſt ad caliditatem : ſed iſta eſt per ſe,calefactio

A lefactio eſt ad caliditatem: igitur & alia. Pro ſolutione ſupponitur primo, quòd in aliquo prædicamento eſſe per ſe motum, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, vt hæc determinatio per ſe determinat motum,& ſic in omni prædicamento eſt per ſe motus, cuius entitas eſt ſucceſsiue acquiſibilis. Alio modo ſic,quòd determinet eſſe: & ſic in prædicamento eſt per ſe motus:cuius entitas gratia ſui, & non gratia alterius terminat motum. Secundo ſupponitur quòd aliquid dicitur per ſe terminare motum dupliciter. Vno modo per ſe primo ſic, ſcilicet quòd ipſum non neceſſario præſupponat aliquid aliud prius terminare illum motum,vel aliquẽ alium.Aliomodo per ſe,ſed non primo:& ſic illud terminat motum aliquem,quod nihil aliud,
B quàm ipſum terminat:tamẽ neceſſario præſupponit aliquid aliud terminare alium motum. Et ſic poteſt dici,quòd ſimilitudo per ſe terminat motum aſsimilationis: quia nihil videtur terminare aſsimilationem, niſi ſimilitudo: tamen ipſa non poteſt eam terminare, niſi aliquid prius terminet alterationem. Et ex iſto infertur corollarium, ꝙ ad relationem poteſt eſſe per ſe motus, licet non per ſe primo: & hoc vult Ariſt. cum dicit, ꝙ ad relationem non eſt per ſe motus. Dicunt tamen aliqui, ꝙ ſimilitudo non per ſe terminat aſsimilationem, cum neceſſario præſupponat aliquam qualitatem neceſſario terminare alium motum. Etiam quia ſimilitudo acquiritur in aliquo, in quo nõ eſt motus aſsimilationis: puta in illo, quod non mouetur ad
C aliquam qualitatem. Supponitur ſinaliter, quòd ex prædictis poteſt elici, quòd duæ conditiones requiruntur ad hoc, quòd aliquid per ſe terminet motum. Primo,quòd terminet illum motum intrinſece: ideo locus non terminat per ſe primo motum localem,ſed vbi paſſiuum. Secundo requiritur, ꝙ ſic terminet illum motũ, quòd nihil aliud, quàm ipſum terminet eum. Ex iſtis faciliter poſſunt ſolui rationes: puta, quòd bene probant, quòd ad relationem eſt per ſe motus: ſed non quòd ſit per ſe primo. Alij de alio modo dicerent, quòd bene probant: quia relatio per accidens terminat motum: ſed non per ſe.

D V B I T A T V R tertio, præter illa, quæ dicta ſunt de qualitate:Vtrum ſit aliqua qualitas,quæ poſsit continue acquiri per motum?Et videtur,quòd non:quia tunc ſequeretur,quòd aliqua qualitas poſſet continue intendi: hoc eſt falſum: igitur. Minor probatur, quia ſi aliqua qualitas continue intenderetur, ſequeretur, quòd illa forma eſſet infinita:igitur. Conſequẽtia probatur, quia volo, quòd ſit tempus vnius horæ, cuius inſtans initians ſit a, & inſtãs terminans ſit b: tunc arguitur ſic: in infinitum minor pars albedinis, quàm iſta tota albedo acquiſita in b, fuit acquiſita poſt a: ergo hæc tota albedo acquiſita in b, eſt infinita. Conſequentia probatur, quia qualibet pars albedinis acquiſita poſt a, eſt alicuius magnitudinis intenſiuæ: igitur & infinitum

D *An ſit aliqua qualitas,quæ non poſſit continue acquiri per motum.*

E tum aliqua eſt minor:igitur illa eſt infinita. Antecedens probatur: quia pluſquàm in duplo minor albedo, quàm eſt hæc tota albedo eſt acquiſita poſt a·& ſimiliter pluſquàm in triplo, & ſic in infinitum:igitur. Item bene ſequitur; in infinitum minor pars albedinis, quàm hæc tota albedo eſt acquiſita poſt a·ergo hæc tota albedo in infinitum eſt maior, quàm illa pars albedinis acquiſita poſt a: ergo eſt infinita. Pro ſolutione huius rationis ponuntur aliquæ propoſitiones probabiles. Prima poſſibile eſt aliquam formam continue intendi. Quod probatur: aliter ſequeretur, quòd per aliquod tempus agẽs naturale potens agere in paſſum eſſet ſufficienter approximatum paſſo potenti ab illo pati: & in omni diſpoſitione neceſſaria ad agen-

F dum,& patiendum: & nullum eſſet impediens actionem agentis in paſſum: & tamen non ageret, vt ſi eſſet aliquod calefactiuum approximatum corpori: aut hoc calefactiuum in qualibet parte temporis ſuæ præſentiæ agit in parte aliquam, aut non. Si ſic,habeo intentum: ſi non,ergo in nulla:cum in qualibet ſit æque approximatum.

Secunda propoſitio: omnis qualitas continue, & ſecundum ſe totam partibiliter acquiſita habet,vel habuit primũ inſtans ſui eſſe, antequàm aliquid eius & cuiuslibet, quod eſt aliquid eius fuit:quia qualibet talis continue acquiritur in aliquo tempore primo:ergo in inſtanti terminante illud tempus, ipſa fuit primo complete acquiſita. Et quòd aliquid eius, & cuiuslibet quod eſt aliquid eius præfuerit, G patet, quia aliter aliquid eius totum ſimul acquireretur,puta in illo inſtanti terminãte illud tp̄s.

Tertia propoſitio: omnis forma continue, & ſecundum ſe totam partibiliter perdita habet primum inſtans ſui non eſſe antequàm aliquid eius, & cuiuslibet qđ fuit aliqđ eius prius non fuit:& poteſt probari ſicut præcedens. Quarta propoſitio: nulla forma ſecũdum ſe totam partibiliter perdita habuit vltimum inſtans ſui eſſe, in quo aliquid eius ſit:& poſt quod nihil eius ſit.Quinta,&vltima propoſitio: omnis forma ſecundum ſe totã partibiliter perdita habuit vltimum inſtans ſui eſſe,in quo ipſa fuit: & poſt quod nõ quodlibet eius fuit. Tunc reſpondetur ad rationem negando conſequentiam. Et ad probationem concedo iſtam: in infinitum minor pars albedinis, quàm hæc H tota albedo complete acquiſita in b,fuit acquiſita poſt a·iſta tamen eſt falſa, aliqua pars albedinis in infinitum minor,quàm eſt hæc tota albedo fuit acquiſita poſt a. Et probatio ſecundæ conſequentiæ procedit:ac ſi daretur iſta, minor pars albedinis in infinitum &c. Ad ſecũdam probationem conſequentiæ dicitur, quòd ſi ly illa, in conſequente primæ conſequentiæ teneatur relatiue, vltima conſequentia non valet, qua ſcilicet infertur: ergo hæc albedo eſt infinita:ſi vero teneatur demõſtratiue,conſequentia eſt bona: ſed antecedens eſt falſum. Et hæc de ſecundo articulo. Quãtum ad tertium articulum ſit.

CONCLVSIO reſpõſalis: Art.3.

Ad

A Ad tria prædicamenta eſt per ſe motus, ſcilicet ad quantitatem, qualitatem, & vbi; vt patet ex prædictis. Ad rationes ante oppoſitum. Ad primam, ſecundam, tertiam, & quartam patet ſolutio ex dictis. Ad quintam negatur antecedens: ad probationem primæ partis dicitur, quòd ad aliquã qualitatem eſt per ſe motus, & ad aliquã non: vt patebit ſeptimo huius. Ad alias probationes patet quid ſit dicendum.

T. cõ. 21. & inde. POST hoc autem dicamus, quid eſt ſimul, & extractum, & quid eſt tangere &c.

Simul loci quæ dicantur. ISTE eſt ſecundus tractatus huius libri, in quo Philoſophus determinat de vnitate motus. Et diuiditur in duo capitula. In primo, declarat aliquos terminos: & primo declarat ea,

B quæ dicuntur eſſe ſimul ſimultate loci: dicens, quòd illa dicuntur eſſe ſimul, quæ ſunt in eodem loco proprio, ſicut materia, forma, & totum compoſitũ. Ex quo ſequitur, quòd ad hoc, quòd aliqua dicãtur eſſe ſimul, non ſufficit, quòd ſint in eodem loco communi: quia tunc omnia eſſent ſimul ſecundum locum. Deinde diffinit mediũ: dicens, ꝙ medium eſt, ad quod continue mutans prius peruenit, quàm in vltimum. Et ibi ſolum loquitur de medio ſecundum tranſmutationem, quod non eſt aliud, quàm illud, in quod mobile tranſmutatur: ad cuius medium prius peruenit, quàm ad extremum. Sed illud dicitur continue moueri, quod ſic ſe habet, quòd nihil aut pauciſſimum ſibi rei deficit, ſed nõ

Medium quid.

C temporis: quia tunc ad continuationẽ motus requiritur continuatio temporis, ſed non continuatio rei, ſecũdum quam ſit: vt patet de tangente citharam, qui immediate poſt primã chordam tangit vltimam: & tamen talis motus eſt continuus: quia non eſt interruptio temporis, ſed ſit interruptio ſpacij. Conſequenter oſtendit, quæ ſunt cõtraria ſecundum locum: dicens, quòd illa ſunt contraria ſecundum locũ, quæ maxime diſtans ſecundum lineam rectã .ſ. inter quæ prætenditur maxima linea recta. Hoc probat, quia illa linea recta eſt minima, quæ poſſit contrahi inter duo loca.

Cõtraria ſecũdum locũ quæ.

Conſequenter dicit, ꝙ cõſequenter ens, eſt quod eſt poſt alterũ ſiue medio eiuſdem rationis: ſicut duæ domus, inter quas nõ eſt alia domus, licet ſint multæ aliæ res. Et ad talia conſequẽter

D ſe habentia, requiritur, ꝙ ſint ordinata adinuicem ſecundum prius, & poſterius: hoc eſt, ſecũdum ſitum. Secundo, ꝙ non ſit mediũ eiuſdẽ rationis inter ipſa. Sed illud dr̃ eſſe habitũ, quod eſt conſequẽter alteri, & tangit ipſum. Et duo requirũtur ad habita. Primo, ꝙ ſe tangant: ſecundo, ꝙ ſint eiuſdem ſpeciei. Sed continuum alteri eſt, quod facit vnum cum illo: & eſt idem terminus vtriuſq;. Vnde continuũ aliquando dicitur vnum colligãtia, aliquando tactu, & aliquãdo naſcentia. Finaliter comparat adinuicem conſequenter, contactum, & continuũ: & dicit, ꝙ oẽ contactum eſt conſequẽter ens, ſed nõ ecõtra: qa in numero inuenitur cõſequẽter ens, vt dualitas eſt cõſequẽter ens vnitati, & tã

Cõtactũ & continuum.

ibi

E ibi non eſt contactus. Similiter omne continuum eſt contactum, & non econuerſo: quia quæcunq; habent idem vltimũ, habent vltima ſimul: ſed non quæcunq; habent vltima ſimul habent idem vltimum: igitur.

Puncti, & vnitatis differentiæ. Conſequenter ponit duas differentias inter punctum, & vnitatem. Prima differentia eſt, quòd puncta ſunt in illis, quæ nata ſunt ſe tangere, ſed non vnitates. Secunda, quia neceſſe eſt inter quæcunq; puncta in eodem ſaltem continuo eſſe aliquod medium.

T. c. 31. & inde. VNVS autem motus dicitur multipliciter vnum, quidem enim multipliciter dicimus &c.

ISTVD eſt ſecundum capitulum huius tractatus, in quo

F Philoſophus determinat de vnitate motus: dicens, quòd motus dicitur vnus multipliciter, ſcilicet genere, qui terminatur ad terminos eiuſdẽ prædicamẽti, ſicut eſſet albefactio, & nigrefactio. Secũdo modo dicitur vnus ſpecie: quia terminatur ad eundem terminum ſecundum ſpeciem ſpecialiſsimam. Deinde mouet vnam dubitationem: vtrum ſemper motus, qui ſunt de eiſdem terminis ſecundum ſpeciem, ſint idem motus ſecundum ſpeciem? Reſpondet Philoſophus, ꝙ non: quia aliquando vnitas ſpecifica motum non ſolum ſumitur ex vnitate ſpecifica terminorum, ſed etiam ex vnitate mediorum ſiue ſpacij: per quæ fiunt illi motus. Vnde licet motus localis rectus, & motus localis circularis ſint ad eoſdem terminos ſecundum ſpeciem, non tamen ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimæ: quia linea circularis non eſt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimæ cum linea recta. Deinde ponit tertium modum vnitatis motus: dicens, ꝙ motus vnus ſimpliciter eſt motus vnus numerus. Ad cuius vnitatem tria requiruntur, ſcilicet vnitas numeralis mobilis, vnitas numeralis termini ad quem, & vnitas numeralis temporis. Conſequẽter mouet duas paruas dubitationes. Prima, vtrum ad vnitatem numeralem motus requiratur, quòd non ſit interruptio tẽporis; vt ſi Socrates primo moueatur ad ſanitatem, & poſtea iterum quieſcat: & poſtea iterum moueatur ad ſanitatem vtrum ibi ſit idẽ motus? Reſpondet, quòd ſi contingat corruptum redire idem numero, tunc illi motus poſſunt eſſe idem numero. Secunda dubitatio, vtrum ſit eadem ſanitas, quæ hodie erat in ſorte, & nunc eſt, cum ſubſtantia, in qua ſit tranſmutabilis. Reſpondet, quòd ſi ſubſtantia tranſmutabilis maneat eadem, etiam qualitates poſſunt eſſe eędem. Deinde oſtẽdit, quòd ad vnitatem ſimpliciter dictam ipſius motus requirit̃, ꝙ ſit continuus: & omnis talis eſt vnus: quia omne conſtitutũ ex partibus, quarum vltima ſunt vnum, eſt ſimpliciter vnum: ſed omnis motus continuus eſt huiuſmodi: igitur.

Motꝰ quot modis dicatur vnus.

Sco. in 4. di. 43. q. 3.

Et ſubdit, quòd non quodlibet poteſt continuari cum quolibet: ſed quorum extrema ſunt vnum: ideo ſpecie, vel natura differentia non poſſunt adinuicem continuari: quia eorum vltima non poſſunt eſſe vnum: iõ ambu-

A ambulatio non poteſt cõtinuari lineę, nec ſanatio ambulationi: licet illi motus poſsint eſſe conſequenter ſe habentes. Deinde oſtendit motum eſſe vnum ratione perfectionis: dicens, ꝙ motus dicitur vnus quando eſt perfectus: quia in alijs entibus illud, quod eſt perfectum, & cõpletum, & cui nihil deficit, dicitur vnum: igitur, & motus. Dicit etiam motum eſſe vnum ex parte regularitatis: dicens, ꝙ motus regularis eſt magis vnus quàm motus irregularis: quia eſt minus diuiſibilis, quàm irregularis: quia motui irregulari plures proprietates diſconuenientes, & diſsimiles ſibi conueniunt, quàm motui regulari. Vnde motus irregularis eſt diuiſibilis in velocitatem, & tarditatem, & non motus regularis: igitur. Et ſubdit, ꝙ licet tales motus differant ſecundum magis, & minus: quia regularis eſt magis vnus, quàm irregularis: non tamen differunt ſpecie, ſed ſolũ ſecundum magis, & minus.

B Deinde oſtendit quot modis motus dicitur irregularis: dicens, quòd duobus modis. Primo ex diuerſitate illorum, ſuper quibus mobile mouetur: nõ enim eſt poſsibile motum eſſe regularem ſup magnitudine nõ regulari: ideo motus factus ſuper magnitudinem tortuoſam non eſt regularis. Secundo modo ex diſpoſitione mobilis: quia mobile natum eſt moueri velocius in vna parte temporis, & tardius in alia. Finaliter infert duo corollaria. Primum, velocitas, & tarditas nõ ſunt differẽtiæ ſpecificę motus: poſſunt enim duo motus eſſe eiuſdẽ ſpecie: quorum vnus eſt velox, alter vero tardus. Secundum corollarium eſt, ꝙ maior, & minor grauitas non faciunt motus differre ſpecifice. C

AMPLIVS autem determinandũ eſt, qualiter motus contrarius motui, & de dimenſione eodem mod). *T.c. 46. & inde.*

ISTE eſt tertius, & vltimus tractatus huius quinti libri, in quo Philoſophus determinat de contrarietate motuum. Et diuiditur in tria capitula. In primo oſtendit qualiter motus cõtrariantur adinuicem: dicens, ꝙ quinq; modis poteſt imaginari ynum motum contrariari alteri motui. Primo, quòd illi motus dicantur contrarij: quorum vnus eſt ab vno termino, alter vero in illum terminum. Secundo, quòd illi dicantur contrarij qui ſunt a terminis contrarijs. Tertio, ꝗa ſunt ad terminos cõtrarios. Quarto, quia vnus eſt ex vno contrario, alius eſt in ſuum contrarium. Quinto, quia ſunt a terminis cõtrarijs ad terminos contrarios. Et ad ſciendum, qui ſunt proprie contrarij, ponit aliquas concluſiones. *Motus, qũ ad inuicẽ contrariantur.* D

Prima, Motus, qui eſt ab vno contrario non eſt cõtrarius motui, qui eſt ad aliud cõtrarium. Probat: ꝗa ſanatio ſanationi cõtrariaretur & ęgrotatio ęgrotationi: ſed cõſequẽs eſt falſum: igitur. Conſequentia patet: quia vna, & eadem ſanatio eſt ab ęgritudine ad ſanitatẽ: & vna, & eadẽ ęgrotatio eſt a ſanitate in ęgritudinem: ergo ſi motus, qui eſt ab vno contrario, contrariaretur motui, qui eſt ad aliud contrarium: tunc ſanatio ſibiipſi cõtraria-

E trariaretur. Secunda concluſio: Motus, qui ſunt a contrariis terminis ad vnũ contrariũ, vel ad mediũ illorũ contrariorũ nõ ſunt cõtrarij. Quod probat: q̃a motus, qui ſunt ad idẽ in ſpecie, nõ ſunt cõtrarij: ſed motus, qui ſunt a cõtrariis terminis poſſũt eſſe ad idem in ſpecie: igitur. Minorem probat: quia motus, qui eſt a calidiſsimo, poteſt eſſe ad tepiditatẽ. ſimiliter motus, q̃ eſt a frigidiſsimo. Tertia cõcluſio, Contrarietas mo:uũ magis attendẽda eſt penes terminos ad quos, q̃ penes terminos a quib⁹, quia motus accipiunt ſuas denominationes a p̃dictis terminis: igitur. Quarta concluſio: Illi motus, qui ſunt a terminis contrarijs in terminos cõtrarios cõtrariãtur. Probat rõne, & inductione. Ratione ſic: quia motus contrarij debent eſſe a termino affirmato in terminum affirmatum: ergo penes contrarietatem vtrorumq; terminorũ debet attendi contrarietas motuũ. Inductione ſic: quia ęgrotatio, & ſanatio ſunt motus cõtrarij, & sũt a terminis cõtrarijs in terminos cõtrarios: igitur. Similiter mot⁹ ſurſum, & motus deorſum: igit̃. Quinta concluſio: Non ſufficiẽter attẽditur cõtrarietas motuũ penes terminos, ad quos contrarios. quod probat: quia ſi eſſent mutationes ad terminos cõtrarios, & nõ a contrarijs terminis non eſſent ꝓprie motus, ſed magis generationes; igitur. Sexta concluſio, & vltima: motus qui ſunt inter media, & extrema sũt quodãmodo inter cõtraria: q̃a mediũ cõparatũ ad extrema, eſt quodammodo vtrũq; terminorum: vt iam prius viſum eſt.

B

Qvoniam autẽ motui non ſolũ videtur eſſe motus cõtrarius: ſed & quies, &c.

T. cõ. 53. & inde.

Istvd eſt ſecundum capitulum in quo Philoſophus determinat de contrarietate quietum, ponendo aliquas concluſiones. Prima, ſicut motus, qui ſunt a terminis cõtrariis ad terminos contrarios contrariãtur adinuicem: ſic quietes terminorum contrariorum contrariantur adinuicem. Ex quo ſequitur, ꝙ motus non ſolum contrariatur motui; ſed etiam quies contrariatur motui; non tamen contrariatur motui ſimpliciter, ſicut motus motui; ſed ſibi opponitur priuatiue. Deinde mouet vnam dubitationem, ſcilicet cui quieti contrariatur motus. Pro cuius ſolutione ponit ſecundam concluſionem; Motus cõtrariatur quieti in termino a quo, & non in termino ad quem: vt motus, qui eſt a ſanitate in ęgritudinem contrariatur quieti, quæ eſt in ſanitate, & non quieti, quæ eſt in ægritudine, quod probat: quia motus non contrariatur quieti quam facit, ſed motus facit quietẽ in termino ad quem: ergo non cõtrariatur ſibi. Tertia concluſio, quies in termino a quo, & quies in termino ad quem, contrariã‹ur ad ſeinuicem: vt quieti in ſanitate cõtrariatur quies, in ægritudine. Conſequenter determinat de immutatione ponendo aliquas concluſiones. Prima, immutationes in terminis contradictorijs ſunt cõtrarię, vt immutatio, quæ eſt in eſſe cõtrariatur mutationi, quæ eſt ad non eſſe. Secunda concluſio:

Quietes quo contrariantur.

H

A cluſio : immutatio non eſt qes: quia immutatio non contrariatur niſi generationi, vel corruptioni:ergo ſi eſſet quies ſequeretur,quòd generatio, &corruptio eſſent motus; vel ꝙ nō omnis quies contrariaretur motui,quod eſt falſum;igitur. Tertia cōcluſio : ſicut qes eſt priuatio motus:ita īmutatio eſt priuatio mutatiōis:iō īmutatio opponiť mutationi ſicut qes motui.

T. cō. 56. & inde. DVBITABIT autē aliquis quare in mutatione quidem ſecūdum locum ſunt, & ſecundum naturam,&c.

Dubitationes de motu. ISTVD eſt tertium,& vltimum capitulū huius tractatus vbi Philoſophus mouet, & ſoluit quaſdam dubitationes.

Prima eſt: vtrum in alijs motibus a motu locali inueniatur contrarietas ſecundum naturā, & non natura, ſicut inuenitur B in motu locali. Soluit Ariſt. dicens, ꝙ ſic,& dicit, quòd quædam ſunt corruptiones extra naturam ſeu violentę:ſicut illę, quæ fiunt cum gladio, vel regimine malo:quædam fiunt,ſecūdum naturam: ſicut corruptiones, quæ fiunt propter ſenſum quas vocat Philoſophus dulces Similiter quædam ſunt generationes extra naturam ſiue extra communem modum naturæ:vt generationes florum in hyeme,alię ſunt ſecundum naturam : vt generationes florum in ęſtate.Similiter aliqua eſt alteratio ſecūdum naturam:ſicut ſanatio in diebus criticis . alia vero extra naturā: vt ſanatio in diebus nō criticis. Secūda dubitatio ; vtrum quies violēta ſit generata.Et arguitur,ꝙ ſic: qa oīs quies , quæ non eſt ſemper, C ſed habet eſſe poſt non eſſe eſt generata : ſed quies violenta eſt huiuſmodi:igitur. In oppoſitum arguit ſic:Si quies violenta eſſet generata generareť a motu violento; ſed omnis motus generans quietem eſt propter quietem quam generat ; igitur motus violētus eſſet propter qetem : ſed omnis motus , qui eſt propter quietē velocitať in fine, qđ eſt falſum de motu violēto : igiť.Et iſtam dubitationem non ſoluit Philoſophus: ſed poteſt ſolui,ꝙ ſicut ad motū non eſt motus , ſic ad quietē non eſt motus. Tertia dubitatio:vtrū quies in termino a quo contrarietur motui ſicut dictum eſt. D Arguit Philoſophus, quòd nō: quia mobile dum mouetur habet aliquid illius,a quo moueť; ergo ſi quies in termino , a quo cōtrarietur motui ſequiť,ꝙ contraria erūt; ſimul,qđ eſt falſum; igiť. Soluit Philoſophus dicēs; ꝙ qes nō cōtrariať motui ſimpliciter ; ſed quodammodo.

Quarta dubitatio, ꝙ cū motꝰ naturalis ignis ſurſum , & motꝰ eiꝰ violētus deorſum ; & motꝰ naturalis terræ eſt deorſum , & motꝰ violētꝰ eiꝰ ſit ſurſum ; qūo cōtrariātur iſti motus.ſ.vtrum motꝰ ignis ſurſum ſit cōtrarius motui deorſum ignis,vel motui terrę deorſum. Rñdet, ꝙ motus ignis ſurſū cōtrariať vtriq; iſtorū motuū deorſum; ſed diuerſimode : qa motꝰ ignis ſurſū cōtrariať motui ignis deorsū ſicut naturalis nō naturali , & motui terrę ſicut naturalis naturali:& eodē mō dicať de qete, puta, ꝙ quies ignis ſurſum cōtrariatur qeti ignis deorsū, & qeti terræ,

An

E *An ad unitatem motus requiratur neceſſaria unitas temporis mobilis, & termini ad quem.*

QVAERITVR, Vtrum ad vnitatem motus neceſſario requirat vnitas temporis mobilis, & termini ad quem. Primo arguitur, quòd non: quia nullus motus eſt vnus: ergo ad vnitatem motus non requiruntur illa tria. Antecedens patet: quia ille motus, qui eſt in vna parte temporis non eſt vnus, & idem illi, qui eſt in alia parte tẽporis cum præteritum non ſit idem cum futuro. ergo cum motus ſic ſe habeat, quòd vna pars eius fiat in alia parte temporis, & alia in alia nullus motus erit vnus. Secundo ſic, quia tunc totus motus ęternus eſſet vnus. F Conſequens eſt falſum: quia reuolutio hodierna nõ eſt eadem cum illa, quæ fuit heri. Tertio ſic: quia ad vnitatem motus ſufficit vnitas mobilis: ergo nõ neceſſario requiruntur vnitates illorum trium. Antecedens patet, quia omne accidens numeratur ad numerationem ſui ſubiecti, & ab ipſo accipit diſtinctionẽ, & vnitatẽ: igitur. Quarto ſic: Realiter motus diſtinguitur a mobili termino ad quem, & tẽpore: ergo Deus poteſt facere motum ſine illis tribus: quo facto motus adhuc erit vere vn⁹: igitur. Quinto arguitur: Si canis cadat deorſum, & cadendo moriatur, ibi erit vnus motus continuus: & tamen mobile non eſt vnum, cũ canis ſit mortuus: igitur ad vnitatem motus non requiritur vnitas mobilis. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt G tres articuli. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum pro declaratione quæſtionis, ꝙ Philoſophus in textu non intendit loqui de vnitate intrinſeca mot⁹: ſed ſolum de vnitate extrinſeca. Pro cuius declaratione ſupponitur, quòd duplex eſt vnitas, ſcilicet intrinſeca, & extrinſeca. Intrinſeca eſt, quę ſequitur propriam entitatem rei, cuius eſt vnitas: & iſta vnitate motus eſt vnus, ſicut etiam aliæ res: ita quòd ſi quis petat, vnde habet motus talem vnitatem? reſpondetur, quòd talem habet a ſua propria entitate: & de iſta iam multotiẽs viſum eſt. Sed vnitas extrinſeca eſt, quam accipit res ab aliquo extrinſeco realiter diſtincto ab eo: cuiuſmodi ſcientia, & notitia dicitur vna ab obiecto: etiam accidens dicitur H vnum a ſubiecto, & motus ab vnitate termini, ad quem: & de iſta eſt hic ad propoſitum.

Art. 1.

Vnitas duplex.

Pro cuius declaratione ſupponitur ſecundo, quòd termin⁹ ad quem motus eſt, qui per motum acquiritur: & non debet dici terminus ad quem motus ſic, quòd terminat motum ſaltem intrinſece permutatum eſſe: ſicut linea per punctum, & tempus per inſtans. Et poteſt eſſe duplex terminus ad quem, videlicet principalis, & vltimatus, qui principaliter intenditur a mobili. Alius eſt partialis, & minus principalis, ſicut eſt quælibet pars formæ, quæ ſucceſſiue acquiritur per motũ: & de iſto proprie nõ intelligitur hic, ſed de termino ad quẽ motus principali, & totali. Et aduerte, quòd

Termin⁹ ad quem quid, & quotuplex.

A quòd quando acquiritur aliqua forma ſucceſsiue, ſicut caliditas, ipſi⁹ nõ eſt dabilis prima pars: ſicut ipſius motus non eſt dabilis prima, neque vltima pars: quia quacunque data, ipſa eſt diuiſibilis in infinitum: ſicut etiã nullius mobilis continue moti eſt dabilis eius primus locus: nam aliàs ſequeretur, quòd duo inſtantia eſſent ſibiinuicem immediata: nam accipiatur inſtãs, in quo mobile incipit moueri, & capiatur inſtans, in quo mobile habet primum locum, vel ſunt mediata, vel immediata: ſi immediata, habetur intentum: ſi mediata, ergò inter ipſa eſt tempus: ergo mobile mouetur, & ibi ſunt infinita inſtantia, & in aliquo illorum fuit in loco.

Vnde, vt iam dictum eſt, mobile, quod continue mouetur, non eſt in loco ſibi æquali ſecundum ſe, & quodlibet ſui, niſi B per inſtans: cum ergo ſit tempus medium inter illa inſtantia & mobile mouetur, notum eſt, quòd in illo tempore eſt in loco: igitur. Vnde ſicut inter quælibet duo inſtantia ſunt infinita inſtantia media: ita inter quæcunq; loca, inter quæ poteſt eſſe motus: ſunt infinita loca media: ita quòd mobile non poteſt tranſire de loco in locum, niſi tranſeundo infinita loca media.

Quid requiritur ad hoc, vt motus dicatur vnus numero.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima, vtrum ad hoc, quòd motus dicatur vnus numero, requiratur vnitas numeralis mobilis temporis, & termini ad quem. Et videtur, quòd non: nam dicit Ariſtot. in octauo huius, quòd motus proiectorum non eſt vnus: & tamen iſta tria inueniuntur: igitur. C Itẽ volo, quod aliqua aqua deorſum deſcendat, & deſcendendo aliquæ partes eius corrumpantur: quo facto non manet idem mobile quod prius: & tamen ibi eſt vnus, & idem motus: igitur. Item motus ꝓgreſsiuus animalis poteſt eſſe continue: & tamen non eſt idem mobile numero continue motum: nam quando animal mouet vnum pedem, figit aliũ pedem: igitur. Item ſi aliquod animal moueatur deorſum, & mouendo moriatur, motus eſſet vnus: & tamen mobile non eſſet vnum: igitur. Pro ſolutione ſupponitur, quòd ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas numeralis mobilis per ſe, & dicitur notanter per ſe, ad remouendum mobile per accidens, & mobile, quod D mouetur ſecundum partem: nam poteſt remanere idem motus numero, dato, quòd mobile per accidens varietur: vt lapis mouendo poterit deperdere aliqua accidentia, quæ dicuntur moueri per accidens, & tamen motus erit vnus. Vnde aliquid dicitur moueri per accidens tripliciter. Primo, ſicut actus in potentia, vel ſicut pars in toto: vel ſicut aliquid neceſsitate naturali coniunctum alteri: vt graue illi, cui innititur. Requiritur etiam vnitas temporis, id eſt, quòd non ſit interruptio tẽporis: ſeu quies media: & hoc ſecundum communem curſum naturæ: quia bene poſſet eſſe vnus motus numero, dato, ꝙ eſſet quies media: vt ſi lapis moueretur deorſum, & poſtea

Sco. in 4. d. 10. q. 6. cõcluſ. 4.

Tertia pars. O quie-

E quieſceret; & Deus reproduceret illum, & eundem motum ſicut poteſt, ibi eſſet idem motus, qui ante; & tamen eſt quies media. Requiritur etiam vnitas termini ad quem in actu, vel in potentia propinqua; quod notanter dicitur; nam ſi Deus deſtrueret omnia corpora a cœlo, & moueretur cœlum circulariter: ibi eſſet motus idem numero: & tamen non eſſet terminus ad quem: cum nõ acquiratur ibi aliquod vbi, nec actiuum, nec paſſiuum; acquireret tamen ſufficienter vbi potentiale. Dicunt etiam aliqui, quòd requiritur vnitas mouentis: ideo dicunt cum Ariſt. quòd motus proiectorum non eſt vnus cum non ſit ibi idem mouens: & dicunt iſti, quòd talis vnitas intelligitur per vnitatem mobilis: & per

F hoc patet quid ſit dicendum ad primam rationem. Ad ſecundam dico, quòd ſi aliquod corpus moueatur deperdendo partes ſuas continue hic eſt aliquis motus continuus, puta ille, qui fuit ſubiectiue in parte, quę mouetur; & motus aliarum partium non ſunt. Ad aliam dicitur, quòd motus progreſsiuus animalis non eſt proprie continuus, & vnus ſimpliciter: ſed componitur ex multis motibus, ſcilicet ex motu pulſus, & motu tractus.; immo forte componitur ex multis motibus, & multis quietibus. Ad aliam poteſt dici, quòd licet non maneat idem mobile quo ad denominationem: tamen bene quo ad adheſionem motus. Dicunt tamen aliqui, quòd ille motus non eſt vnus.

G TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidit alia difficultas: vtrum motuum differentium ſpecie termini ſint differentes, ideſt vtrum ſequatur, iſti motus differunt ſpecie: ergo termini ad quos differunt ſpecie. Et videtur, quòd non, quia motus circularis, & motus rectus differunt ſpecie, vt videtur dicere Philoſophus 7. huius: & tamen termini non differunt ſpecie: igitur. Etiam motus naturalis ignis ſurſum, & terrę ſurſum differunt ſpecie: cum vnus ſit naturalis, & alius violentus: & tamen termini nõ differunt ſpecie: igitur. Reſpondetur, quòd iſta propoſitio, motuum differentium ſpecie termini ad quos ſunt differentes ſpecie non eſt immediata, ſed mediata: Ad cuius veritatẽ requiritur veritas

An ſequatur Mot. differunt ſpecie, ergo & termini, ad quos differunt ſpecie.

H duarum aliarum propoſitionũ: Prima eſt, quòd formæ fluẽtes, ideſt ſecundum quas fiunt motus differunt ſpecie. Secunda, quod forma fluens ſeu forma ſecundum quam fit motus ſit eiuſdẽ rationis cum forma terminante: & tunc iſtis duabus propoſitionibus veris propoſitio eſt vera. Ex quo ſequitur per oppoſitum, quòd ad vnitatem ſpecificam motus requiritur vnitas ſpecifica termini ad quem: & quod forma fluens ſit eiuſdem ſpeciei cum forma terminãte: ideo non requiritur vnitas ſpecifica motorum, nec etiam termini a quo, nec mobilis. Tunc reſpondetur ad rationes. Ad primam dicitur, quòd motus rectus, & circularis poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei: & per ipſos poteſt acquiri vnum vbi etiam vbi fluens eſt eiuſdem rationis

A nis cum vbi terminante. Dico vlterius, quòd linea recta, & curua ſunt eiuſdem ſpeciei eſſentialis, licet differant ſpecie accidentali: ſicut homo albus, & homo niger. Ex quo ſequitur, quòd curuitas, & rectitudo bene differunt ſpecie: & quantum ad hoc motus rectus, & motus circularis poſſunt eſſe incomparabiles.

Ad aliam dico, quòd non habeo pro inconuenienti aliquem motum naturalem, & violentum eſſe eiuſdem ſpeciei: immo nec motum regularem, & irregularem; ſed ſolum illi motus, qui ſunt ad terminos ad quos differentes.

Alia qõ de motu. QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidit alia difficultas: vtrum in omni motu poſſit eſſe regularitas, & irregularitas cum motus cœli nullam habeat irregularitatem. Pro B ſolutione ſupponitur, quòd differentia eſt inter motum regularem, & irregularem pro vna parte: & motum regularem & vniformem pro alio alia parte. Vnde motus regularis eſt, qui non eſt velocior in vna parte temporis, quàm in alia, vt motus cœli. Sed motus irregularis eſt, qui eſt velocior in vna parte temporis, quàm in alia; vt motus lapidũ deorſum, qui eſt velocior in fine, quàm in principio. Ex quo ſequitur, quòd idẽ motus pro vna parte poteſt eſſe tardus: & pro alia velox. *Scot. in quolib. q. 18.* Ex quo ſequitur, quòd velocitas, & tarditas ſunt accidentia motus. Et ex iſto ſequitur, quòd nulli motui quantum eſt de ſe repugnat eſſe velox pro vna parte, & tardus pro alia: licet forte C poſſit repugnare ex parte mobilis: vt motui cœli quantum eſt ex ſe non repugnat, quòd ſit velox pro vna parte, & tardus pro alia parte: licet ſibi forte repugnet ſaltem per accidens ex parte ipſius celi. Sed motus vniformis eſt quando vna pars mobilis non mouetur velociori modo, quàm alia: ſicut motus lapidis deorſum. Ex quo ſequitur, quòd cum vna pars cœli velociori modo moueatur, quàm alii, quòd non eſt vniformis. Vnde partes circumferentiales cœli velocius mouentur, quàm partes centrales, ideſt quàm partes, quç ſunt circa centrum, ſeu circa polos: quia inæquali tempore maius ſpacium pertranſeunt, quàm partes illæ centrales: & ſimiliter diceretur de motu rotæ. Et ſiquis quærat de motu animalis, vtrum ſit regularis, vel irregularis. D Reſpondetur, vt iam viſum eſt, quòd non eſt vnus motus: & de hoc magis aliàs dicetur. Et hæc de primo articulo.

Alia dubitatio de motibus ſpecie differentib. DVBITATVR primo: Vtrum motus differentes ſpecie, vel genere poſsint continuari ad inuicem: ſicut calefactio, & frigefactio. Et videtur, quòd ſic: nam aliqua, quæ tantum differunt ſicut tales motus differentes ſpecie, vel genere poſſunt continuari adinuicem: ſicut patet de virga pro media parte viua, & pro media parte mortua: ergo etiam illi motus poterunt continuari adinuicem. Item arguitur ſic: & volo, ꝙ aliquod corpus calefiat per vnam horã: tunc in inſtanti terminante illã

E horam poteſt tale corpus inci-pere frigeſieri: igitur, Minor probatur: quia non magis repugnat tali corpori incipere frigeſieri in tali inſtanti, quàm in inſtãti alicuius alterius temporis, in quo erit tanta caliditas ſicut in illo inſtanti: ſed in inſtanti alterius temporis poſſet incipere frigeſieri igitur. Pro ſolutione ſupponitur, quòd mens Ariſt. fuit in 8. Phyſi. quòd ſolus motus localis poteſt eſſe cõtinuus, & perpetuus: & quòd nullus alius motus, nec alia mutatio poteſt eſſe perpetua: quia omnes aliæ mutationes fiunt ex oppoſitis in oppoſita: vt termini generationis, & corruptionis ſunt eſſe, & non eſſe, & termini alterationis ſunt qualitates contrariæ: ſi ergo aliquis iſtorũ motuum, vel mutationum poſſet eſſe perpetuus, & continuus, hoc eſſet ab vno termino ad alium terminum tantum: ſed hoc nõ: quia dicit Ariſt. in 6. huius, ꝙ nulla vna mutatio eſt infinita: ergo oportet, quòd hoc fiat per continuam reflexionem a termino ad terminum: vt ſi alteratio ſit a calido in frigidum, & alia continuetur a frigido in calidũm: ſed in tali reflexione non poſſunt continuari illi motus, & facere vnum motum. Quod probat: quia tunc mobile moueretur motibus oppoſitis: quia in motu continuo verum eſt dicere a principio motus, quòd mobile mouetur ad vltimum terminum: ſicut ſi vltimus terminus motus cõtinui eſt calor; verum eſt dicere de mobili in principio motus, quòd calefit ſi calefactioni poſſit cõtinuari, frigefactio: & ſic a principio huius talis motus continui verum eſt dicere, quòd calefit, & frigefit, quod eſt falſum. Et propter conſimilem rationem probabit, quòd generationi non poteſt continuari corruptio, vt ex ipſis fiat vna mutatio: quia tũc idem mutaretur mutationibus oppoſitis. Videtur ergo eſſe mens Ariſt. quòd illi motus oppoſiti ſeu differentes ſpecie, vel genere non poſſunt continuari adinuicem. Motus autem, qui non ſunt oppoſiti ſicut motus cœli poſſunt continuari adinuicem: quia illud inconueniens non ibi ſequitur. Videtur etiam eſſe de mente Ariſt. quòd generatio, & corruptio non poſſunt eſſe immediata neq; continuata: quia videtur habere, quòd generatio fiat in inſtanti, & etiã corruptio: & ſecundum hoc neganda eſt ſecunda ratio: puta, ꝙ poſſet continuari frigefactio ipſi calefactioni. & quòd in illo inſtanti terminãre calefactionẽ poſſit incipere corpus frigeſieri: bene tamen concederet, ꝙ tales motus poſſunt continuari, & conſequenter ſe habere adinuicem: ſed non poſſunt continuari. Et ſiquis dicat: termini ad quos calefactionis, & frigeſactionis poſſunt eſſe ſimul: ergo non videtur eſſe inconueniens aliquid moueri ſimul illis motibus: non videtur etiã quin Deus poſſet producere caliditatem in vna hora continuata alteri horæ, in qua producebat frigiditatem: ideo qui iſtud vellet tenere, haberet excuſare Ariſtotelẽ. Prima ratio conceditur, & non eſt ſimile: nam ſicut idem poteſt eſſe ſucceſsiue animatum, & inanimatum: ita viuum, & nõ vi-

Scot. in quotli. q. 12 ar. 3 in ſolu. cuiuſdã argumenti.

Qui sũt motus cõtinuabiles adinuicem.

F

G

H

A viuum: ergo pro vna parte po
teſt aliquod corpus eſſe viuum:
& pro alia parte mortuum: vel
animatum pro vna parte, & nō
pro alia.

An motus contrarietur motui, & quies quieti, & motui.

DVBITATVR ſecundo,
Vtrum motus contrarietur mo-
tui: & quies quieti, & etiam mo
tui. Et videtur, quòd non: quia
tantum vnum vni opponitur,
& etiam contrarium. Secundo,
quia quies opponitur priuatiue
motui. Tertio, quia duę quietes
adinuicem non poſſunt contra
riari cum ſint entitates reſpecti
uę. Pro ſolutione ſupponitur
primo, quòd ſicut aliàs viſum
eſt, quòd motus poteſt capi du-
pliciter. Vnomodo pro per ſe ſi
gnificato: & ſic motus non eſt
niſi quidam fluxus, vel acquiſi-
tio ſucceſsiua, qua aliqua forma
ſucceſsiue acquiritur. Aliomo-
do capitur pro ſignificato mate
riali: & ſic non eſt niſi ipſa for-

Motus, pariter et quies dupliciter.

B ma fluens ſeu ipſa forma, quæ
partibiliter acquiritur: vt calidi
tas, quæ quandiu partibiliter ac
quiritur dicitur motus. Dici-
tur ſecundo, quòd quies etiam
poteſt capi dupliciter. Vnomo-
do proprie: & ſic non eſt niſi
priuatio motus in ſubiecto ap-
to nato. Ex quo ſequitur, quòd
non omne, quod non mouetur
quieſcit. Vnde Deus non mo-
uetur neq; quieſcit, quia non
eſt natus moueri. Et ſi quis
dicat: aliquid eſt, quod non mo
uetur, & natum eſt moueri: &
tamen non quieſcit: igitur. An-
tecedens probatur: quia mo-
bile, quod continue mouetur:
in inſtanti temporis, in quo
tempore mouetur non moue-
tur neq; quieſcit: igitur. Reſpon
detur, quòd mobile non moue-
tur in inſtanti neq; quieſcit: quia C
in inſtanti non eſt natum mo-
ueri neq; quieſcere. Vnde ſicut
motus non poteſt fieri niſi in
tempore: ita nec quies: verum
eſt tamen, quòd mobile in in-
ſtanti mutatum eſt: quia tunc
eſt in loco ſibi ęquali ſecũdum
ſe, & quodlibet ſui. Et ſiquis
arguat. ſi mobile, quod conti-
nue mouetur, eſſet ſolum per in
ſtans in loco ſibi ęquali: ſeque-
retur, quòd ab illo ſimul indiui
ſibiliter mutaretur ad aliud
vbi: ſed hoc eſt falſum: quia ſe-
queretur, quod duo inſtantia eſ
ſent immediata: vel quòd ſimul
eſſent in vno loco, & non eſſent
in illo; quia quod ſic indiuiſibi
liter, & ſecundum ſe mutatur, in
inſtanti mutatur. Reſpondetur,
quod illud non mutatur, nec di
uiſibiliter, nec indiuiſibiliter;
ſed bene mutatum eſt in inſtan
ti; ſed in illo inſtanti non pri- D
mo mutatum eſt. Aduerte, ꝙ
omne illud, quod continue mo-
uetur, neceſſe eſt ipſum moueri
per aliquod ſpacium; & tamen
per nullum ſpacium neceſſe eſt
ipſum moueri; nam quodcunq;
detur poſsibile eſt, quod mouea
tur per partem eius tantum.

Aliomodo capitur quies pro
forma ſub qua quieſcit mobile;
& ſic videtur capere Philoſo-
phus in textu cum dicit, quòd
motus opponitur quieti in ter-
mino a quo, & non in termino
ad quem; & etiam quando di-
cit, quòd quies in termino a
quo, & quies in termino ad quē
opponuntur; & etiam capit mo
tum pro forma fluente. Et ſecũ-
dum hoc ponuntur aliquę pro
poſitiones. Prima, motus ca-
ptus pro ſignificato formali, &

E quies proprie dicta opponuntur priuatiue: ſed motus captus pro forma fluente: & quies capta improprie pro termino a quo, ſub quo mobile quieſcebat vel quo incipit moueri bene poſſunt opponi cōtrariè: & per hoc ſoluuntur faciliter rationes. Sed reſtat parua difficultas: quomodo capitur naturale in textu:cum dicitur aliqua eſt generatio naturalis, & alia extra naturam. Dicitur, quòd non capitur naturale, vt diſtinguitur contra violentum:nam nulla eſt,ſic generatio violenta, cū ſubiectum generationis ad omnem formam inclinetur:capitur ergo naturale pro conuenienti, & pro illo, quod fit ſecundum communem curſum naturæ: & extra naturam capitur pro diſconuenienti, ſcilicet pro illo, F quod fit extra modum communem naturæ.

An ſit neceſſe ĩ motu reflexo mobile quieſcere

DVBITATVR tertio: Vtrum neceſſe ſit in omni motu reflexo mobile quieſcere in termino reflexionis. Et arguitur, quòd non: quia ſi mola groſſiſſima tendat deorſum,& cadendo obuiet fabæ proiectæ ſurſum: notum eſt,quòd faba ſine quiete reflectitur, & mouetur deorſum. Et quòd moueatur ſine quiete patet:quia tunc ſequeretur, quòd illa mola etiam quieſceret: quod eſt falſum: igitur. Etiam ſi quis aſcēdendo ad turrim per chordam, chorda frangatur, notum eſt, quòd mouetur deorſum ſine quiete media: igitur.Item pila proiecta ad terram reflectitur ſurſum: & ſi tūc quieſceret,quæro tunc,a quo poſtea moueretur: non a terra: quia hoc eſſet tractu,vel pulſu: quod tamen eſt impoſſibile: G quia terra ponitur quieſcere: & tamen omne trahens, vel pellens mouetur: nec mouetur ab aere, ſicut dixerunt aliqui moueri proiecta: nec ab impetu ſibi impreſſo, cum ceſſaret talis impetus quiete facta. Item ſi lapis proiectus ſurſum quieſceret in puncto ſuæ reflexionis: tunc quæritur a quo ibi detineretur: nō a motu priore,cum non ſit: nec ab impetu, cum videatur ceſſare ceſſante illo motu: igitur. Item ſi muſca aſcenderet per vnam lanceam,& aſcendendo lancea caderet, tunc ibi muſca moueretur motu reflexo: & tamē nulla eſt ibi quies media.

In oppoſitum videtur eſſe Ariſt. aliqualiter in textu:& maxime in octauo huius. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd H illi motus dicuntur reflexi,quorum terminus a quo vnius eſt terminus ad quem alterius, & econtra: vt ſi aliquid moueatur ab a,in b:& iterum a b,in a, tūc ille motus dicitur eſſe reflexus: nec oportet, quòd fiat ab eodē puncto ad eundem punctum in numero: ſed ſufficit in ſpecie.

Qui motus dicantur reflexi.

Secūdo ſupponitur,quòd duplex eſt punctus reflexionis,ſcilicet naturalis,& violentus. Naturalis dicitur ille,ad quem mobile mouetur naturaliter: vel a quo mobile naturaliter reflectitur. Sed violentus eſt,a quo reflectitur contra naturam eius: ita quòd mobile non mouebatur naturaliter,vt ibi in illo pūcto quieſceret. Tunc dicitur, quòd in puncto violento reflexionis,non oportet quod illud, quod reflectitur quieſcat, vt videntur bene probare rationes ante

Punctus reflexionis duplex.

A ante oppoſitum. Dicitur ſecundo, quòd in puncto naturali reflexionis mobile ante reflexionem naturaliter quieſcit: licet hoc non appareat fieri naturaliter: & hoc magis adhuc videbitur in octauo huius. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium articulum ſit.

Art. 3. Conclvsio reſponſalis: Ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas mobilis temporis, & termini ad quem: quæ probata eſt ſatis ex dictis in quæſtione. Ad rationes ante oppoſitum. Ad C primam, & ſecundam patuit, quid ſit dicendum. Ad tertiā negatur antecedens: licet enim accidens accipiat vnitatem extrinſecam a ſubiecto: non tamen propter hoc ſequitur, quin ab aliquo alio poſsit haberi.

Ad quartam dicitur, quòd ſi Deus faceret motum ſine illis tribus, tunc non haberet vnitatem extrinſecam ab illis, haberet tamen ſuam propriam vnitatem intrinſecam. Ad quintam patuit quid ſit dicendum in primo articulo.

PHYSICORVM
LIBER SEXTVS.

B *T. cō. 1. & inde.* Si autem eſt continuum, & quod tangitur: & conſequenter ſicut diſtinitum eſt prius continua, quidē quorum vltima vnum &c.

Continuū non eſt cō poſitū ex indiuiſibilibus. Iste eſt ſextus liber Phyſicorum Ariſtotelis, in quo Philoſophus determinat de diuiſione motus in partes eius integrales. Et diuiditur in tres tractatus. In primo, oſtendit continuum non eſſe compoſitum ex indiuiſibilibus, & diuiditur in tria capitula. In primo, probat continuum non eſſe compoſitum ex indiuiſibilibus rationibus generalibus: & intendit D duas concluſiones. Prima, nullum continuum eſt compoſitum ex indiuiſibilibus: vt linea non componitur ex punctis. probat duabus rationibus. Prima, Si linea componeretur ex punctis, oporteret illa puncta ad inuicem eſſe continua, vel contigua: ſed hoc eſt impoſsibile: quia punctorum non ſunt vltima: quia cuius eſt vltimum, aliud eſt, quod eſt vltimum, & illud, cuius eſt vltimū, quod non conuenit puncto igitur. Secūda ratio: Si linea componeretur ex punctis ipſa pūcta tangerent ſe adinuicem: ſed hoc eſt falſum: quia vel totū tangeret totū, vel pars partē: vel pars totum: non

B poteſt dici duobus modis vltimis: quia punctum non habet partes: nec poteſt dici primum; quia ſi totum tangeret totum, illa non eſſent extra ſeinuicem ſitualiter: & per cõſequens nullam facerẽt extenſionem: Si vero dicatur, quòd eſſent conſequenter ſe habentia: hoc non valet: quia vel medium inter ipſa eſſet punctum, vel linea: nõ punctum: quia inter conſequenter ſe habentia non debet eſſe mediũ eiuſdem rationis: nec linea: quia tunc non cõponeretur præciſe ex punctis. Secunda concluſio: Omne continuum eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia: quia aliàs ſequeretur, quòd in diuiſione eius eſſet deueniendum ad indiuiſibilia: & per conſequens, cum omne quod eſt componatur ex his, in quæ reſoluitur, continuum eſſet compoſitũ ex indiuiſibilibus.

F

T. co. 4. & inde. Eiusdem autem rationis eſt, & magnitudinem, & tempus, & motum ex indiuiſibilibus componi.

Probationes ad idem. Istud eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus probat nullum continuum eſſe cõpoſitum ex indiuiſibilibus per rationes ſumptas ex parte motus, & magnitudinis: & intendit quinq; concluſiones. Prima, ſi magnitudo eſſet cõpoſita ex indiuiſibilibus; oporteret motũ cõponi ex indiuiſibilib⁹. patet, quia ſi ſupra magnitudinẽ cõpoſitam ex tribus indiuiſibilibus, puta a, b, c, fiat motus: neceſſe eſt cuilibet magnitudini ineſſe aliquam partem motus, & econtra: & per conſequens neceſſe eſt tot, & non plures eſſe partes magnitudinis, ſicut & motus: & econtra: ergo ille motus erit compoſitus ex tribus indiuiſibilibus, ſicut magnitudo: igitur. Secunda concluſio: Supra indiuiſibile nihil mouetur, patet: quia ſtaret mobile eſſe ſimul in termino, & moueri ad terminũ: quod eſt falſum, nam prius oportet moueri, quàm motum eſſe: & prius ire, quàm itum eſſe: igitur ſupra indiuiſibile nihil poteſt moueri. Tertia concluſio: Si magnitudo eſſet compoſita ex indiuiſibilibus nullus motus fieret ſupra eam. Pro cuius probatione ſupponit, quòd magnitudo ſit compoſita ex tribus indiuibilibus, ſcilicet a, b, c. & motus factus ſupra eam ex d, & f: & quòd ſupra a, quod eſt indiuiſibile, non ſit motus: vt probatum eſt: nec eadem ratione ſuper b, & c. Tunc probatur concluſio, ducendo ad aliqua inconuenientia. Primum eſt, quòd motus componeretur ex non motibus, quod ſi non reputetur inconueniens, adducatur ſecundum, quòd aliquid eſſet tranſitum, quod nunquàm tranſiebatur. patet, quia a, eſſet tranſitum, quod nunquàm tranſiebatur: cum ſuper a, nihil poſſet moueri. Similiter eſt de b, & c. Quarta concluſio; motus non componitur ex indiuiſibilibus: quia vel illę partes indiuiſibiles eſſent motus, vel nõ: ſed vtrunique eſt impoſsibile. Primo, quòd non ſint motus, patet; quia quælibet iſtarum partium eſt ſupra indiuiſibilia magnitudinis, ſupra quæ non ſit motus; nec poteſt dici, quòd ſint non motus: quia vt prius motus componeretur ex nõ motibus H

A tibus. Quinta concluſio: idẽ eſt iudiciũ de magnitudine, motu,& tempore quantum ad hoc quod eſt componi eſt diuiſibilibus vel indiuiſibilibus, ſic ꝙ ſi magnitudo vel motus cõponatur ex indiuiſibilibus, tempus etiam componetur ex indiuiſibilibus,patet: qa ſi magnitudo ſupera quam ſit motus,ſit diuiſibilis:oportet ꝙ in minori parte tẽporis tranſeatur pars eius, quàm totum:ergo ſi magnitudo eſt diuiſibilis,oportet tempus eſſe diuiſibile:& ecõtra: & ſi vnũ componatur ex diuiſibilibus ita & reliquum.

T.cõ.11. & inde. QVONIAM aut m omnis magnitudo in magnitudines diuiſibilis oſtẽ ſum eſt &c.

Proſequitur probationes eiuſdem. ISTVD EST tertium capitulum huius tractatus, in quo E philoſophus oſtẽdit nullum cõtinuum eſſe compoſitum ex indiuiſibilibus per rationes ſumptas ex parte velocitatis & tarditatis. Et intendit ſeptem concluſiones. Prima:mobile velocius in æquali tempore pertranſit maius ſpacium: ſupponendo ꝙ ſemper moueatur. Secunda concluſio: velocius in minori tempore pertranſit maius ſpacium & hoc ſemper præſupponendo quòd moueatur. Tertia concluſio; mobile velocius in minori tempore pertranſit æquale ſpacium: Et probantur iſtæ tres concluſiones per diffinitionem velocioris: nam velocius eſt quod inæquali tempore maius ſpacium pertranſit: vel in minori maius: vel in minori æquale: quia velocior ſemper citius mouetur & C ſemper citius attingit terminum. Quarta concluſio: omnis magnitudo, & omne tempus eſt diuiſibile in ſemper diuiſibila: & hæc concluſio ſatis probata eſt in prioribus capitulis. Quinta concluſio: impoſſibile eſt magnitudinem finitã tranſiri in tempore infinito: dũmodo in qualibet parte illius tẽporis infiniti pertranſeatur aliquid de illa magnitudine ſine reiteratione. Probatur ſupponendo, ꝙ magnitudo finita ſit a,b,& tempus infinitum ſit c,d, tũc in illo tempore ſumatur aliqua pars finita,& in illa aliquid magnitudinis ptranſeatur: tunc arguitur ſic: illa pars magnitudinis multotiens replicata excedit totam magnitudinem: & nõ in infinitis partibus: igitur. Sexta concluſio:in tempore finito nõ poteſt pertranſiri magnitudo infinita: quæ concluſio poteſt probari, ſicut præcedens. D Et ex iſtis patet ſolutio ad rationem Zenonis volentis probare non eſſe poſsibile aliquid moueri vel pertraſire aliquod ſpacium in tempore finito, ſic arguendo:in quolibet ſpacio ſunt infinitæ partes: quarum quamlibet oportet pertranſire, & tangere ipſum mobile,ſi debeat totum ſpacium pertranſiri:ſed impoſsibile eſt infinita pertranſire & tangere in tempore finito: igitur. Poteſt dici quòd licet in quolibet ſpacio ſint infinitę partes eiuſdem proportionis: non tamen ſunt infinitæ partes eiuſdem quãtitatis, quas mobile debet pertranſire. Septima concluſio & principalis: nullum continuum eſt compoſi-

I positum ex indiuiſibilibus: q̄a tunc ſequeretur ꝙ indiuiſibile poſſet diuidi, quod implicat contradictionem. Conſequentia ꝓbatur: ponendo quòd ſint duo mobilia quorum vnum ſic velocius, altero in duplo ponatur vltra quòd velocius mobile in tempore trium indiuiſibilium tranſeat magnitudinem trium indiuiſibilium: tardius in eodem tempore trāſibit ſolum dimidium illius magnitudinis: ergo tranſibit tantum vnum indiuiſibile cum dimidio: & per conſequens indiuiſibile erit diuiſibile. Iuxta hunc textum.

An omne continuum ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia.

QVAERITVR primo. Vtrum omne continuum ſit diuiſibile in ſemꝑ diuiſibilia. Primo arguitur quòd non: quia continuum eſt diuiſibile in partes indiuiſibiles, cum in rebus naturalibus ſit dare minimum vt videtur dixiſſe Ariſt. in primo huius: cum dicebat dabilis eſt minima caro. Secundo arguitur ſic: quia ſi ex tribus partibus reſultet aliquanta magnitudo tunc ex quatuor reſultabit maior: & ex quinq; maior: & ſic in infinitum: ergo ſi infinite partes ſunt in continuo tunc erit infinitæ magnitudinis. Tertio arguitur; Cœlum eſt vnum continuum: & tamen non eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia: quia non eſt ſimpliciter diuiſibile: vt videtur dicere Ariſt. 2. cœli & mundi. Quarto arguitur: Si continuum non eſſe compoſitum ex partibus indiuiſibilibus, ſequeretur, quòd deus non cognoſceret omnés partes continui diſtincte: quod eſt manifeſte falſum: cum deus omnia diſtincte cognoſcat. Quinto arguitur ſic. In continuo indiuiſibile eſt immediatum indiuiſibili: ergo continuum eſt compoſitum ex indiuiſibilibus; & per cōſequens non eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Antecedens, patet: quia ſi punctus terminans lineam ſepararetur a tali linea adhuc illa linea erit finita: & non niſi per punctum: ergo illi puncto erat aliud punctum immediatum. Etiam ſi corpus ſphericum moueatur ſupra planum certum eſt quòd non tangit ipſum niſi in puncto: alias ſphericum eſſet aliqualiter planum: ergo continue tāgitur punctum poſt punctum abſque medio: & per conſequens in illo corpore plano ſunt puncta ſibijnuicem immediata. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum. H

PRIMO ſciendum, quòd vt iam viſum eſt in tertio ſatis de diuiſione continui & de partibus eius tam eiuſdem proportionis, quàm in potentia ſubſiſtendi, in quolibet continuo ſunt infinitæ: & etiam de partibus eiuſdem quantitatis, quæ ſunt in continuo finitæ: & quomodo in quolibet paruo continuo ſunt tot partes eiuſdem proportionis, ſicut in alio: ſicut in grano milij ſunt tot partes eiuſdē proportionis, ſicut in cęlo; & quo- *Arti. 1.*

A quomodo totum continuum habet aliquas partes quas non habet pars eius ? & tamen non plures habet;& etiam viſum eſt vtrum continuum ſit diuiſibile in omnes ſuas partes ; & vtrum illa ſit concedenda; continuum poteſt diuidi in omnem ſuam partem ; & vtrum deus cognoſcat omnes partes continui vel non ; & de multis alijs de quibus recurrendum eſt ad illum tertiũ . Ideo vltra illa ſupponitur ꝙ aliquid poteſt dici diuiſibile dupliciter. Vnomodo;quia habet partem extra partem vel partes quarũ vna non eſt alia . Et ſic cœlum eſt diuiſibile cum habeat partes, quarum vna nõ eſt alia. Aliomodo aliquid dicitur diuiſibile ; quia naturaliter poteſt diuidi per actualem ſeparationẽ vnius partis ab alia ; & ſic dicebat Ariſto. cœlum eſſe indiuiſibile, & infrangibile .

Diuiſibile dupliciter.

B Supponitur ſecundo, ꝙ indiuiſibile ea parte qua eſt indiuiſibile non facit maius ; vt linea eſt indiuiſibilis ſecundum latitudinem; ideo ſecundum latitudinẽ non facit aliquid maius;licet bene ſecundum longitudinem;ſed puncta ſunt indiuiſibilia ex omni parte ; ideo punctum additũ puncto nunquam facit aliquid maius, neq; ſecundum longitudinem,latitudinem,& profunditatem. Ex iſtis ſequitur ꝙ indiuiſibilia ex ea parte qua ſunt indiuiſibilia poſſunt eſſe ſimul adæquatè;vt duæ lineæ poſſunt eſſe ſimul adæquate ea parte qua ſunt indiuiſibiles ; puta ſecundum latitudinem , ſed non ſecundum longitudinem, ſi enim linea addatur lineæ ſecundum longitudinem, ita quòd vna tangat aliam ſecundum vltima, certum eſt ꝙ non ſunt ſimul adæquate, immo forte includit contradictionem . Et ex iſto habetur commune dictum ꝙ indiuiſibile additum indiuiſibili non facit aliquid maius , ea ſupple parte qua eſt indiuiſibile . Et ſiquis dicat ex duabus vnitatibus quæ ſunt indiuiſibiles fit aliquid maius , quàm ex vna illarum , quia fit numerus binarius qui eſt maior vnitate, cũ omne totum ſit maius ſua parte . Item ex intellectu & ſpecie intelligibili , quæ ſunt duo indiuiſibilia fit aliquid maius , quia fit aliquod totum quod eſt maius ſua parte. Reſpondetur ad primam ꝙ aliquid additum alteri facere maius poteſt intelligi dupliciter . Vnomodo entitatiuæ : & ſic omne totum eſt maius ſua parte . Dico etiam quòd omne totum eſt maius ſua parte , id eſt perfectius ſua parte . Dico vlterius quòd illud propriæ debet intelligi de toto per ſe & non de toto per accidens, cuiuſmodi eſt totum ex ſubiecto & accidente , ſicut ex intellectu , & ſpecie intelligibili quæ ſolum faciunt vnum per accidens . Aliomodo poteſt intelligi quãtitatiuæ, & hoc dupliciter . Vnomodo ſecundum quantitatem diſcretam , & ſic vnitas addita alteri bene facit maius ſecundum quantitatem diſcretam . Aliomodo ſecũdum quantitatem continuam ; & ſic videtur intelligi commune dictum ꝙ indiuiſibile additum indiuiſibili ea parte qua eſt indiuiſibile non facit maius ſupple ſecundum quantitatem continuam.

C

D

E Secundo ſciendum, quod circa textum incidūt aliquæ difficultates. Prima, vtrum motus, cum ſit quid cōtinuum ſit compoſitus ex indiuiſibilibus. Et videtur quod ſic: quia motus eſt compoſitus ex illis, per quæ exiſtit: ſed motus, & quodlibet ſucceſſiuū eſt in actu per indiuiſibile, & ſolum exiſtit per indiuiſibile: quia ſi aliquid eius eſſet actu diuiſibile; ſimul eſſet ſucceſſiuum, & non ſucceſſiuum: quia plures eius partes eſſent actu. Reſpondetur, vt iam alias viſum eſt, quod ſucceſſiuum non ſolum eſt in actu per indiuiſibile, ſed etiam per aliquod diuiſibile, vel multa diuiſibilia. Nam illo indiuiſibili cedente, ſuccedit diuiſibile: alias duo indiuiſibilia eſſent immediata, & illud diuiſibile non

Mot' an ſit compoſitus ex indiuiſibilibus.

F eſt aliud quàm aliqua pars continua fluens, id eſt habens partem poſt partem. Et ſiquis dicat ergo motus non ſemper habebit eſſe vniformiter: quia aliquando erit actu per indiuiſibile: aliquando per diuiſibile. Dico quòd hoc non eſt inconueniens, immo hoc conuenit naturæ ſucceſſiuè, quòd indiuiſibili ſuccedat diuiſibile, & diuiſibili indiuiſibile. Et ſiquis iterum arguat: dabilis eſt prima pars motus, & illa eſt indiuiſibilis: quia alias non eſſet prima, ſed eam præcederet alia. Et antecedens videtur eſſe ipſius Ariſtot. in 8. huius vbi videtur habere, quòd alteratio, vel aliquid alterationis fiat in inſtanti. Reſpondetur quòd non eſt dabilis prima pars motus, neque primum mutatum eſſe: ſed ante omnē moueri eſt mutatum, & ante omne mutatum eſt moueri. Et iſtud magis poſtea declarabitur.

G Et ſiquis iterum dicat, quòd forma acquiſita per alterationem, vel aliquid eius in inſtanti acquiritur: ergo ipſa erit indiuiſibilis, vel ſaltem aliquid eius: & per conſequens motus per quē acquiretur. Antecedēs probatur: quia inter contradictoria non eſt dare medium: ſed non eſſe, & eſſe formæ inducendæ cōtradicunt: igitur inter ipſa non erit medium; ſed in primo inſtanti temporis in quo alterās incipit alterare, eſt non eſſe formæ: ergo inter iſtud & menſuram quę menſurat eſſe formæ, non erit medium, & per cōſequens talis forma videtur indiuiſibiliter acquiri. Reſpondetur quod immediatum poteſt capi dupliciter: Vnomodo, inter quod ſm ſe totum, & aliud non eſt medium, & ſic continuum poteſt eſſe immediatum ſuo termino: quia inter indiuiſibile terminans, & inter diuiſibile terminatum non eſt dare medium. Aliomodo capitur immediatum quod ſecundum ſe totum eſt cum altero ſtatim, vel poſt alterum: & ſic continuum non eſt immediatum ſuo terminō, ſed vna pars poſt aliam: immo nihil eſt immediatum indiuiſibili terminanti continuum: quia nihil ſecundum ſe totum ſequitur illud indiuiſibile, ſed pars illius totius, quod eſt immediatum, prior ſequitur indiuiſibile ſecundū partem ante partem in infinitum. Tunc dicitur, quòd ſicut iſtæ menſuræ ſe habent adinuicem: ita mēſurata: ſic videlicet, quòd ſi menſuræ ſint immediatæ: ita illa menſurata, quæ acquirentur in ipſis: ſi non ſint immediata, nec

H *Scot. vbi ſupra.*

A ta, hæc menſurata erunt immediata: ideo videndum eſt qualiter menſuræ illorum contradictoriorum ſe habent adinuicē.

Primo mutato initianti motū an immediatè ſuccedat motus, vel pars motus.

TERTIO ſciendum, quòd incidit alia difficultas. Vtrum iſta ſit concedenda: primo mutato initianti motum immediatè ſuccedit aliquis motus, vel aliqua pars motus. Et videtur ꝙ non: quia vel ille motus eſt continuus, vel non: ſi continuus: ergo eſt diuiſibilis, & per conſequēs habebit partem immediatiorem. Si dicas quòd immediatè non ſuccedit aliquis motus: ergo inſtans ſuccedet: quod eſt inconueniens: vel erit diſcontinuatio. Reſpondeo quòd poſt primum inſtans temporis immediatè erit tempus, ſeu poſt mutatum eſſe immediatè erit motus, & tamē nullum tempus B erit immediatè poſt illud indiuiſibile. Vnde eſt aduertendum ꝙ immediatè, facit propoſitionem vniuerſalem cuius prædicatum ſtat confusè tantum ſub quo non contingit deſcendere ponendo illud a parte ſubiecti. Etiam ſecundum aliquos facit propoſitionem negatiuam, a qua non contingit arguere affirmatiuè. Et ſiquis dicat: immediate poſt illud iſtans ſuccedit tempus: ergo omnia Inſtantia temporis ſuccedentis ſuccedūt tempori: ergo aliquod tempus erit ante omnia indiuiſibilia temporis ſuccedentis. Dico quòd iſtud vltimum non ſequitur: quod poteſt declarari: vt ponatur ꝙ a ſit aliquod inſtans; tunc hæc eſt vera, immediatè poſt a ponetur tempus in eſſe; & tamen iſta eſt falſa: tempus ponetur immediatè ineſſe ante omnia inſtantia temporis ſequentis a inſtans; ſed bene ſequitur immediate poſtea ponetur tempus: ergo ante omnia C inſtantia temporis ſequentis a inſtans ponetur tempus: quia conſequens eſt vna vniuerſalis, cuius omnes ſingulares ſunt veræ. Et quòd iſta ſit falſa: tempus ponetur ineſſe ante omnia inſtantia temporis ſequentis, patet: quia poneretur in eſſe ante omnia ſua inſtantia; quia ſequitur: illud tempus poneretur in eſſe ante omnia ſua inſtantia temporis ſequentis a: ergo in eſſe ante hoc inſtans demonſtrato quocunq; inſtanti temporis ſequentis a: & ſic eſſet tempus ante omnia inſtantia eiuſdē temporis, quod eſt impoſſibile; ideo caute reſpondendum eſt in talibus propoſitionibus.

D

An in motu ſint aliqua indiuiſibilia.

QVARTO ſciendum, ꝙ adhuc incidit alia difficultas. Vtrum in motu ſint aliqua indiuiſibilia. Ad quam reſpondetur breuiter, ꝙ ſicut in linea ſunt puncta indiuiſibilia, per quæ partes lineæ continuantur adinuicem; ita in motu ſunt indiuiſibilia per quæ partes motus continuantur adinuicem, & vocantur mutata eſſe; ſicut indiuiſibilia in tempore vocantur inſtantia: ita quòd ſicut dictum eſt de inſtantibus in quarto huius; ita ſuo modo dicendum eſt de iſtis mutatis eſſe: ita ꝙ ſicut inſtans in tempore ſolum durat per inſtans; ita quòd habet primum inſtans ſui eſſe, & vltimum inſtans ſui eſſe; ita etiam mutatum eſſe; ſic videlicet, ꝙ quando mutatum eſſe incipit eſſe, eſt; & immediatè ante hoc non fuit, & quando deſinit eſſe eſt;

B ſe eſt; & immediatè poſt illud non erit. Et ſic patet, quòd propoſitiones de definit dupliciter exponuntur. Ex quo ſequitur quòd illud mutatum eſſe in motu ſolum durat per inſtans. Et ſiquis dicat: Ariſtot. in octauo huius dicit; quòd nihil generatur vt duret ſolum per inſtans. Reſpondetur ꝙ loquitur ibi de permanentibus & non de illis quæ raptim tranſeunt, cuiuſmodi ſunt inſtantia, & iſta mutata eſſe, & de hoc magis in 8. videbitur. Et ſi arguatur contra hoc; quia tūc ſequeretur, quòd aliqua res eſſet corrupta, & tamen nunquam eſſet corrupta: Inſtãtia. Quod probat. quia vel illud mutatum eſt corruptum in inſtanti, in quo producitur, vel in alio. Si in alio, vel in alio mediato, vel immediato, non immediato, F quia duo inſtantia non ſunt immediata, nec mediato, quia tunc duraret pluſquam per inſtans, nec in tempore, quia qđ ſecundum ſe totum deſtruitur, & indiuiſibiliter deſtruitur in tempore non deſtruitur. Poteſt dici breuiter, quòd non eſt corruptum, nec in aliquo inſtāti, nec in aliquo tempore, ſed immediatè poſt inſtans eſt corruptum, poteſt etiam dici, ꝙ in inſtanti eſt corruptū, in nullo tñ inſtāti eſt primo corruptum: in infinitis eſt corruptum, quia in omnibus inſtantibus temporis, in quo eſt corruptum. Dico etiam, quòd licet ſit idem ſimul corrumpi, & non corrumpi partem ante partem. Similiter idē eſt indiuiſibiliter corrumpi, & nō primo vna pars poſt aliam, tamen non eſt idem ſimul corrumpi, vel indiuiſibiliter corrumpi, & in inſtanti corrumpi. G Et per hoc poteſt ſufficienter ſolui quæſtio in qua quæritur. Vtrum deus poſſet creare duos Angelos vnum immediatè poſt alium. *Sco. in 2. d. 2. q. 9.* Et hæc de primo art. Quātum ad ſecundum.

Dubitatur primo. Vtrum in linea ſint ponenda aliqua indiuiſibilia. *Artic. 2. An in linea ponē da ſint indiuiſibilia.* Reſpondetur breuiter ſicut alias viſum ē in multis locis, & præcipuè in logica, quòd in linea ſunt ponēda indiuiſibilia ſimpliciter. i. ſecūdum omnem dimenſionem, quæ vocantur puncta, quæ ponuntur vt partes lineæ continuantur adinuicem, & nō ſunt partes ipſius lineæ: & ſunt in ſubiecto, in quo ſunt partes quarum ſunt termini, & iſta concluſio ſatis fuit probata in logica & contra eam fuerūt factæ multæ inſtantiæ ad quas recurrendum eſt: ideo pro nunc dimittendæ ſunt illæ rationes: & aliæ ſunt adducendæ: quarum H Prima eſt, & capio vnam lineam, q̄ ſit a: tunc arguitur ſic: vel in a, eſt tantum vnum punctum, vel plura: non eſt dicendum, quòd vnum tātum: quia tunc eſſet aliqua pars lineæ ſine puncto, qđ eſt falſum: etiam non vr̄ in qua parte lineæ eſſet. Si plura: tunc arguitur ſic: aut præter ſingula, & quælibet & omnia ſimul ſumpta ipſius a eſt aliqua entitas in a, aut non: ſi non: ergo a præciſè conſtat ex punctis, cuius oppoſitum poſtea dicetur. Si ſic: ergo in a, eſt aliqua entitas, quæ nec eſt punctum, neq; includit punctum, alioqnin præter ſingula, & omnia ipſius a daretur punctum. Reſpondetur quòd præter ſingula, & omnia puncta eſſe ali-

A ſe aliquam entitatem in a, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ præter ſingula, & omnia puncta poſſit aliqua entitas ipſius a eſſe: & ſic eſt impoſſibile. Alio modo quòd præter ſingula, & omnia puncta ſit aliqua entitas, quæ non ſit punctum, nec puncta: & ſic ipſa eſt vera. Secũdo ſic: volo ꝙ deus ſicut poteſt deſtruat præcisè omnia puncta ipſius a: aut tunc ipſius a, remanet aliqua entitas, q̃ prius fuit aut non: ſi non: ergo non deſtruxit præcisè puncta: ſi ſic: ergo erit aliqua linea, ſine punctis. Reſpondeo quòd impoſſibile eſt, ꝙ deus precisè deſtruat omnia puncta ipſius a: immo ſi deſtruat omnia pũcta deſtrueret ſimul infinitas partes ipſius a, cum partes lineæ dependeant ab ipſis punctis. Tertio ſic: volo quòd magnitudo

B a ſupponatur magnitudini b, ſibi æquali: & deinde quòd de⁹ conſeruet omnia puncta a, nullam alia entitatem ipſius a conſeruando, & ſimiliter nullum punctum in ſitu alio ſtatuendo: tunc, quæro aut illa puncta occupant magnitudinem b, ſicut prius occupat tota magnitudo ipſius a, vel non: ſed remanent aliquæ partes vacuæ: ſi primum: ſequitur quòd punctum erat immediatum puncto, & ꝙ a, nullam aliam entitatem continebat, quàm puncta. Si ſecundum: ergo partes ille occupabant aliquem locum, & non habebant puncta. Reſpondeo quòd iſtud argumentum continet multa falſa. Primum ꝙ puncta habeant proprium ſitum, quod eſt falſum: quia non habent ſitum niſi ratione illorum quorum ſunt termini. C Secundo quòd occupent locũ, quod eſt falſum cum ſint indiuiſibilia ſimpliciter: ideo dico, quòd nullam partem magnitudinis b, occuparent: ſed partes lineę quas continuabant adinuicem illam occupabant. Et cum vlterius infers, quòd tunc erunt partes lineæ, ſine punctis: nego conſequentiam. Quarto ſic: nulla eſt experientia, neque ratio, neque auctoritas, quæ cogat ponere talia puncta: igitur non ſunt ponenda talia puncta. Dico ad hoc, quòd multæ ſunt rationes, quæ alias fuerunt viſe, & etiam multæ auctoritates: vt patet in 6. Metaphyſic. Et ſi dicas propter quam rationem ponis? Dico vt terminent lineam, & continuent partes lineæ adinui- D cem. Et ſi arguas: vel per punctum terminare lineam tu intelligis, quòd linea per punctum eſt certe magnitudinis, & menſuræ, vel aliquid aliud. Non primum: quia ſine tali puncto eſſet æqualis magnitudinis, & menſuræ: nec aliquid aliud: quia detur illud: nec vt continuentur partes lineæ adinuicem: quia deſtructo puncto continuante partes adinuicem, adhuc ille partes remanerent, in eodem ſitu, & adinuicem proxime, ſicut prius. Ad primum dico, quòd punctum terminare lineam non eſt ratione eius eſſe certe quantitatis vel menſure: ſed eſt ipſum eſſe finis lineæ. Dico ſecundo, quòd licet remaneant partes lineæ in eodem loco, & ſitu, non

E non tamen eſſent continuæ: ſed ſolum contiguę; ideo non facerent aliquid vnum per ſe ſicut prius.

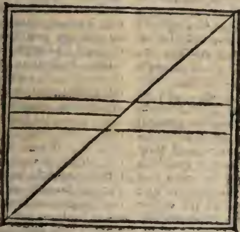
An linea componatur ex indiuiſibilibus,

Dubitatur ſecundo. Vtrū linea & generaliter continuum componatur ex indiuiſibilibus. De iſto dubio fuerunt diuerſæ opiniones antiquorum philoſophorum. Prima fuit Democriti, dicentis continuum eſſe compoſitum ex indiuiſibilibus; vt corpus ex indiuiſibilibus corporibus: vide licet ex atomis, quæ ſunt corpora indiuiſibilia ſecundum ipſum; & ſuperficies ex ſuperficiebus indiuiſibilibus. & linea ex lineis indiuiſibilibus: non autem ex punctis. Secunda opinio fuit Platonis dicentis ꝙ linea componebatur ex punctis, & ſuperficies ex lineis, & corpus ex ſuperficiebus: & ge F neraliter quodlibet continuum ex indiuiſibilibus. Et iſtam opinionem tenet quidam modernus, qui vocatur Geraldus Odonis. Et poteſt iſta opinio aliquibus rationibus probari. Prima: omnis potentia potens componere continuum ex omnibus ſuis partibus, poteſt diuidere illud in omnes ſuas partes: quo poſito vel illę partes ſunt diuiſibiles vel indiuiſibiles: ſi indiuiſibiles, habeo intentum: ſi diuiſibiles: ergo non fuit diuiſio in omnes partes: quod eſt contra poſitum. Secundo ſic: aut omni parte magnitudinis eſt aliqua minor, aut non omni parte magnitudinis aliqua eſt minor: ſi ſecundum: ergo aliqua parte magnitudinis nō eſt aliqua minor: vt patet per æquipollentiam: ergo illa eſt in-diuiſibilis; cum non ſit aliqua G minor: & per conſequens magnitudo erit reſolubilis in indiuiſibile. Etiam ſi omni parte magnitudinis aliqua eſt minor: aut illa eſt diuiſibilis vel indiuiſibilis: non diuiſibilis: quia non eſſet omni parte minor: ſi indiuiſibilis, habetur intentum vt prius. Tertio ſic: aut inter primum punctū & quodlibet aliud eiuſdem lineę eſt punctum medium aut non: ſi ſic: tunc illud punctum medium, vel erit medium inter primum punctum & ſeipſum, quod eſt impoſsibile: vel non eſſet aliquod ex illis punctis illius lineę: & per conſequens non mediaret inter primū & alia eiuſdem lineę: ergo inter primum punctum & omnia puncta illius lineę non eſt punctum medium: & per conſequens puncta erunt ſibiinuicem immediata. H Quarto ſic: aut aliquod punctum eſt medium inter primum punctum huius lineę, & omnia alia puncta eiuſdem lineæ: vel nullum eſt medium, cū talis diſiunctiua cōponatur ex contradictorijs eſt vera: ſi nullum; ergo primum punctum & omnia alia ſunt immediata: ſi aliquod eſt medium: ergo illud eſt immediatum priori puncto: ꝙ per conſequens puncta erūt ſibi immediata. Sed iſtæ rationes non concludunt: ideo ponitur alia opinio, quæ fere ab omnibus modernis tenetur ſcilicet, ꝙ nullum continuum componitur ex indiuiſibilibus; & iſta opinio probatur aliquibus rationibus. Prima: quia tūc ſequeretur ꝙ nihil poſſet condenſari, quòd eſt falſum, conſequen-

A ſequētia probatur: quia illud qđ cōdēſatur, occupat minorem locum, quàm prius: ſed indiuiſibilia non poſſunt occupare minorem locum, quàm prius; igitur. Secundo ſic: ſequeretur ꝙ indiuiſibile eſſet diuiſibile: quia quocunq; motu dato, contingit dare velociorem in duplo: ſed per aduerſarium dabilis eſt motus, qui conſtat ex tribus indiuiſibilibus: & menſuratur tempore compoſito ex tribus inſtantibus: ergo motus velocior in duplo menſurabitur vno inſtanti cū dimidio. Tertio ſic: quia tunc ſequeretur, ꝙ diameter eſſet æqualis coſtę: qđ eſt contra ſenſum. Cōſequentia probatur: quia capiantur duo pūcta immediata in vna coſta, B & duo in alia coſta oppoſita: & ab iſtis ad alia ducantur duæ lineæ æque diſtantes: iſtæ lineæ C diuident diametrum: aut in punctis mediatis, aut immediatis: Si per idem punctum tunc coſta erit maior diametro: quia duobus punctis in coſta correſpondet ſolum vnus in diametro: Si in punctis immediatis, tunc non erunt plura puncta in diametro quàm in coſta: Si mediatis, tūc capiatur pūctum medium inter iſta duo puncta mediata, & ab illo ducatur linea in rectum: & illa interſecabit coſtam, & in neutro puncto prius dato, ſed in aliquo puncto medio inter vtrunq;: alioquin concurrerent cum linea, cū qua ponitur æquè diſtans: quod eſt contra diffinitionem ęquè diſtantium.

Sco. vbi ſupra d. 1. q. 9.

D

RESTAT ergo ſoluere rationes alterius opinionis. Ad primam dicitur, quòd non eſt ſimile de compoſitione, & diuiſione: ideo non ſequitur: poteſt enim fieri compoſitio per vnum actum, ſed non diuiſio: quia non contingit deuenire ad vltimam partem, vnde componens continuum componit ſemper ex aliquibus partibus priùs cōtinuatis adinuicem: ideo poſ-

ſed dici ꝙ cõponens non cõponit ex omnibus partibus continuis prius diuiſis adinuicem. Ad ſecundam dicitur ꝙ iſta eſt concedenda, omni parte magnitudinis aliqua eſt minor: & etiam iſta, nulla pars magnitudinis eſt omni parte magnitudinis minor: & iſta eſt falſa, aliqua pars magnitudinis eſt minor omni parte magnitudinis. Vnde ſi mundus duraret æternaliter iſta eſt concedenda, omni homine futuro eſt aliquis homo futurus poſterior. Dico vlterius ꝙ iſta copulatiua poteſt concedi, omne parte magnitudinis aliqua eſt minor, & illa eſt minor omni parte magnitudinis; & cum vlterius infers, vel illa eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis: poteſt dici ꝙ illa eſt diuiſibilis. Dico tamen ꝙ iſta diſiunctiua eſt falſa; aut illa pars, quæ eſt omni parte magnitudinis minor eſt diuiſibilis vel indiuiſibilis, propter falſam implicationem ſubiectis: implicat enim ꝙ ſit aliqua pars minor omni parte magnitudinis quod eſt falſum. Ad tertiam dicitur, ꝙ inter primum punctum & quodlibet aliud eſt punctum medium: nullum tamẽ punctum medium eſt inter primum punctum & quodlibet aliud eiuſdem lineæ: ideo non procedit vis illo deductio quæ tota ſupponit ꝙ ad illã vniuerſalem ſequatur iſta particularis: aliquod punctum eſt inter primum punctum & quodlibet aliud eiuſdẽ lineę. Ad quartã dicitur, ꝙ nullum eſt mediũ inter primum punctum & omnia alia: & cũ inſers: ergo primum & omnia alia ſunt immediata: poſſet concedi ſi ly omnia teneatur collectiuè.

G *Vtrũ alicuius magnitudinis partes ſint infinitæ.*

DVBITATVR tertio, Vtrum alicuius continui vel alicuius magnitudinis ſint infinitę partes eiuſdem proportionis? Reſpõdetur quòd ſic breuiter, vt iam alias viſum eſt, ſcilicet quòd in quolibet continuo ſunt infinitę partes eiuſdem proportionis in potentia ſubſiſtendi: licet ſint in actu eſſendi. Sed præter rationes alias factas ſunt adhuc aliquæ rationes: quarũ. Prima eſt: dabilis eſt vltima pars eiuſdem proportionis alicuius continui; igitur in continuo non ſunt infinitę partes. Antecedens probatur, & capiãtur duę magnitudines continuãtes ſe adinuicem, ſcilicet a, & b, & ſumantur in b, partes partes proportionabiles, ſic ꝙ prima ſit medietas eius: & ſecunda medietas medietatis & ſic deinceps. H Tunc arguitur ſic: multitudo omnium partium ipſius b, cõiungit illi a: ergo aliqua pars illius multitudinis immediatè coniungitur illi a quia impoſsibile eſt imaginari ꝙ aliqua magnitudo coniungatur alicui niſi aliqua vnitas illius magnitudinis immediatè coniungatur illi: & ſi ſic illa erit vltima: igitur. Poteſt dici ad iſtud conformiter ad dicta ſuperiꝰ, quòd alicui pũcto nulla eſt pars ſibi immediata: licet bene immediatè ſibi ſit aliqua pars vnita: vel poteſt reſponderi negando iſtã conſequentiam multitudo omnium partium proportionabilium b, coniungitur a; ergo aliqua eſt ſibi immediata: & cum probatur, quia illud non poteſt imaginari: dico quòd ſi alicui

A cui hoc ſit impoſsibile imaginari; hoc ideo eſt; quia imaginatur multitudinem illarũ partium eſſe in numero certo: ſed hoc non eſt impoſsibile imaginari illi qui bene imaginatur puta quòd ſint infinitæ. Secũdo arguitur ſic; volo quòd aliquod mobile incipiat moueri a puncto continuante a, & b, & moueatur verſus b, tunc c, immediatè poſt illud punctum & poſt illud inſtans pertrãſit aliquam partem ipſius b, & non niſi vltimam: patet conſequentia: quia alias non inciperet moueri in puncto & in inſtanti.

Reſpondeo ꝙ iſta poteſt concedi: mobile immediatè poſt inſtans pertranſit aliquam partẽ ipſius b: & cum infertur; ergo illa eſt vltima negatur conſequentia quia iſta implicat, ꝙ ſit aliqua quam immediatè pertranſeat: quod eſt falſum. Tertio ſic: ponatur ꝙ ſint duo mobilia ſcilicet a, & b, & ꝙ moueantur ſuper c, verſus d: & ꝙ a, moueatur velocius in duplo, quàm b: ita ꝙ ſemper cum venerit ad finem alicuius partis proportionabilis quieſcat ibi donec b, veniat ad illud ſuper eandem lineam vel æqualẽ: vel ergo iſta duo ſimul perueniunt ad d, vel vnum poſt aliud; non primũ: cum a quamlibet partem proportionabilem prius pertranſit, quàm b: ergo reſtat ſecundũ ſcilicet a, prius, quàm b, peruenit ad d; ſignetur ergo illud tempus in quo a, prius peruenit ad d: aut ergo in illo tempore b, pertranſit tantum vnam partem proportionabilem, vel plures: non plures: quia tunc a, non expectaſſet b, in qua libet parte proportionabili: ſi tantum vnam: tunc illa erit ultima: quod eſt principali intentum: igitur. Reſpondet breuiter ꝙ iſtud argumentum procedit ex falſa imaginatione: imaginatur enim ꝙ aliquod mobile poſsit ſolum tranſire vnam partem proportionabilẽ: quod eſt falſum: immo tranſeundo vnam tranſit infinitas. Dico vlterius quòd ſi expectaret eũ in qualibet parte proportionabili nunquam deueniret ad vltimam partem cum poſt quamlibet ſit aliqua pars &c. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis. Omne continuũ eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia: vt patet ex prædictis. Ad rõnes ante oppoſitũ: Ad primam alias patuit ſolutio. Ad ſecundam dr̃ ꝙ ex infinitis partibus eiuſdem proportionis non ſit aliquid maius, quàm ex duabus medietatibus: cum illæ duæ medietates includunt omnes alias partes. Vnde omne quantum additum alteri facit aliquid maius niſi ab illo includatur. Ad tertiam patuit ſolutio in primo articulo. Ad quartam etiam patuit ſolutio in tertio. Ad quintam patuit ſolutio in primo articulo. *Arti. 3.*

D

NECESSE eſt autẽ & ipſum nunc quod non ſecundũ alterum: ſed per ſe & primũ. *T. c. 24. & inde.*

ISTE EST ſecundus tractatus, in quo philoſophus vult oſtendere ꝙ inſtans ſeu ipſum nunc copulans partes temporis adinuicẽ eſt indiuiſibile; & diuidit in ſex capitula. In primo *Nunc copulãs partes temporis, indiuiſibile eſt.*

E ponit aliquas concluſiones. Prima: in tempore eſt nunc: quia in tempore præterito eſt nunc: quia tempus præteritum eſt terminatum, & non niſi ipſo nunc: igitur. Etiam in tempore futuro eſt nunc: quia tempus futurum eſt terminatum, & nõ niſi ipſo nunc: igitur. Secunda concluſio; nunc eſt indiuiſibile: quia ſi eſſet diuiſibile, vel oporteret, quòd ipſius temporis præteriti eſſet aliud nunc, quàm temporis futuri: vel quòd vna pars eius eſſet præterita & alia futura: vel ꝙ ipſum nunc ſecundum ſe totum non terminaret totum tempus præteritum, vel totum tempus futurum: ſed quodlibet eſt falſum: igitur. Primo ꝙ primum ſit

F falſum, ſcilicet ꝙ ipſius temporis præteriti ſit vnum nunc, & ipſius futuri aliud nunc; quia vel vnum tãgeret reliquum, aut non; non eſt dicendum primũ: quia continuum eſſet compoſitum ex indiuiſibilibus: nec reliquum, quia nunc inter illa mediaret tempus, quod eſt falſum: igitur. Secundum & tertium non eſt poſsibile: quia ſi ſit diuiſibile, aut ſecundum ſe totum terminabit tempus præteritum, aut ſecundum partem. Non ſecundum partem: quia vna pars eius terminaret aliam partem. Nec ſecundum ſe totum, quia ſecundum ſe totũ non immediate ſequeretur tempus præteritum vel futurum: ſed ſm partem poſt partem: Nec eſt dicendum, ꝙ vna eius terminet præteritum & alia futurum: q̃a tunc vna pars eius eſſet præterita & alia futura, quod eſt falſum; igitur. Tertia concluſio: in nunc nihil poteſt moueri: quia tunc ſequeretur ꝙ eſſet diuiſibile, cuius oppoſitum probatum eſt: Conſequentiam probat: quia capiatur mobile tardum, quod in inſtanti tranſeat aliquod ſpacium, tunc mobile velocius in duplo tranſit illud ſpacium in menſura minori in duplo: & ſic in medietate inſtantis. Quarta concluſio: in nunc nihil cõtingit quieſcere, quod probat duabus rationibus. Prima: in quo nihil aptum natum eſt moueri, in illo non poteſt aliquid quieſcere: ſed in nunc nihil natum eſt moueri: igitur. Secunda ratio: ſi aliq̃d quieſceret in nunc, ſequeretur quòd vnum & idem ſimul moueretur & quieſceret: quod eſt falſum. Conſequentiã probat: quia capiatur aliquod mobile, quod moueatur per aliquod totum tempus: tunc in illo mouebitur, & etiam quieſcet: igitur. Quinta concluſio: omne quod mouetur; eſt diuiſibile, quod probat: quia omne mobile dũ mouetur, partim eſt in termino a quo & partim in termino ad quem: ſed omne tale eſt diuiſibile: igitur. H

QVOD mutatur autem omne neceſſe eſt diuiſibile eſſe: vno enim diuiſo omne diuidentur. *T. c. 32. & inde.*

ISTVD EST ſecundum capitulum, in quo philoſophus oſtendit qualiter diuiditur motus: ponens aliquas concluſiones. Prima: motus diuiditur ſecundnm diuiſionem mobilis: ita quòd ſi totius mobilis ſit totus motus; cuiuslibet partis mobilis erit aliqua pars mo- *Motus quo diuiſibilis.*

A motus. Probat philoſophus: nam ſi totū mobile moueatur, tunc quælibet pars eius mouetur: ſed vna pars non mouetur illo motu, quo mouetur alia pars: nam vna pars poſſet quieſcere, dum alia moueretur: igitur. Probat ſecundo quia niſi ſic: tunc motus non eſſe adæquatus mobili: cum nulla pars eius conueniret alicui parti mobilis: igitur mobile ſecundum ſe totum non mouetur. Secunda concluſio: motus diuiditur ſecundum diuiſionem tēporis, quia ſicut totus motus eſt in aliquo toto tempore; ita partes illius motus ſunt in partibus illius temporis. Ex quo infert quòd hæc quinq;, ſcilicet tempus, mobile, motus, magnitudo vel ſpacium & moueri

B ſimiliter diuiduntur. Vltimam partem probat ponendo tertiam concluſionem: motus & moueri ſimiliter diuiduntur. Quod probat: quia non eſt motus ſine moueri: nec moueri ſine motu: & ſecundum totum motum conuenit totum moueri: igitur. Quarta concluſio; motus & ſpacium ſupra quod aliquid mouetur; conſimiliter diuiduntur, quod probat: quia ſicut aliquod mobile pertranſit aliquod ſpacium toto motu: ita in parte motus tranſit partem ſpacij: igitur.

T. c. 40. & ſeq. QVONIAM autem omne quod mutatur ex quodam in aliquid mutatur: neceſſe eſt quod mutatur &c.

Mutatū eſſe qd. & quotuplex. ISTVD EST tertium capitulum, in quo philoſophus

C determinat de mutato eſſe: & ponit aliquas concluſiones. Prima eſt: quod mutatur, quando mutatum eſt, eſt in termino ad quem mutabatur. Pro cuius declaratione ſupponitur, ꝙ mutatum eſſe nihil aliud eſt, quàm defeciſſe ſeu ſeparari a termino a quo: tunc arguitur ſic; illud quod mutatum eſt: vel eſt in termino a quo, vel in medio, vel in termino ad quē: non in termino a quo: quia mutatum eſſe eſt defeciſſe a termino a quo; vt ſupponebatur: nec in medio; quia tunc mobile moueretur: ergo in termino ad quem. Ex quo infert ꝙ omne quod factum eſt, quando primo factum eſt, eſt: & omne quod corruptum eſt, quando primo corruptū eſt, non eſt:

D ergo omne quod mutatum eſt quando primo mutatum eſt, eſt in eo, ad quod primum mutatum eſt. Secunda concluſio: illud in quo aliquid primo mutatum eſt, eſt indiuiſibile: quia ſi ſit diuiſibile; capiatur illud & ſignentur partes ſuæ ſcilicet a, b, vel ergo illud quod primo mutatum eſt; mutatum eſt in vtraque parte, vel in altera tantum, vel in nulla: non eſt dicendum tertium: vt notum eſt: neque primum & ſecundum: quia tunc non eſſet mutatum in aliquo primo: immo prius in vna parte, quàm in alia: igitur. Et ſubdit quòd duplex eſt mutatum eſſe ſcilicet completum & perfectum, quod eſt terminans ipſum motum: & incompletum & imperfectum, quod eſt continuans partes motus: Tertia concluſio: dabile eſt primum mutatū

B eſſe completum & perfectū. qđ probat: quia niſi ſic nunquam mutatio eſſet perfecta & finita: cum finis mutationis ſit mutatum eſſe. Quarta concluſio: in motu non eſt dabile primum mutatum eſſe incompletum, & imperfectum: quia tale continuat motum cum motu; ſed in quolibet motu ſunt infinita mutata eſſe, quorum non eſt dabile primum: igitur. Secundo probat: quia ſi eſſet dare primum mutatum eſſe incompletum etiam eſſet dare primam partem motus; quod eſt falſum; quod probat, quia non eſt dabilis prima pars mobilis, neque temporis, neque ſpacij ſupra quod fit motus; igitur non eſt dabilis prima pars motus. Probat tertio, quia quacunque
C data illa eſt diuiſibilis in infinitas partes; igitur.
F

T. t. 50. & inde. QVONIAM autem omne quod mutatur in tempore mutatur; dicitur autem in tempore mutari &c.

ISTVD EST quartum capitulum huius tractatus, in quo philoſophus determinat de ordine ipſius moueri ad mutatum eſſe & econtra. Et dicit primo, quòd omne, quod mutatur, in tempore mutatur, quod contingit dupliciter. Vnomodo aliqđ dicitur mutari in tempore primo, quia in qualibet parte tp̄is dicitur mutari. Aliomodo ſecūdum alterum, quod in alia parte temporis dicitur mutari, & nō in toto tempore. Hoc ſuppoſito ponit aliquas concluſiones: quarum Prima eſt; ante omne mutari eſt mutatum eſſe. quod probat tripliciter. Primo

Moueri ad mutatum eſſe q omodo ſe habet.

ponendo, quòd ſit aliquod mobile, quod moueatur per aliquā magnitudinem. in aliquo toto tempore: tunc mutatum eſſe medietatis illius moueri præcedit totum illud moueri, & iterum mutatum medietatis præcedit totum moueri illius medietatis, & ſic deinceps: igitur. Secunda ratio; omne tempus eſt diuiſibile, in ſemper diuiſibilia; ſimiliter partes temporis quarū quælibet præcedit inſtans, & ſimiliter eſt dicendum de motu; igitur. Tertia ratio; omne quod mouetur continuè per aliquod totum tempus neceſſe eſt, quòd in quolibet inſtanti illius temporis mobile moueatur, vel quòd mutatum ſit, ſed non mouetur; quia in inſtanti nihil mouetur; ergo mutatum eſt, & talia mutata eſſe ſunt infinita, & quamlibet partē motus præcedit mu- T
tatum eſſe: igitur. Secundo M
concluſio: ante omne mutatum eſſe eſt mutari, quod probat tribus rationibus. Prima, quia ſi aliquid mutetur ex a, in b, vel ergo in vno & eodē nunc mutatur ex a, & eſt in b, vel in alio & alio: non in eodem; quia tunc ſimul & ſemel eſſet in a, & in b, quod eſt impoſſibile; igitur. Secūda ratio; quia omne quod mutatum eſt peruenit ad illud, in quo mutatū eſt in tempore; igitur; etiam per motum, qui fiebat in illo tempore, & nihil peruenit ad illud, in quo mutatum eſt niſi per motum; ergo videtur quòd ante omne mutatū ſit moueri. Tertia ratio; quælibet magnitudo diuiſibilis eſt in infinitum; ergo non eſt dabilis prima pars eiuſdem; ergo etiam nec in mutari, quod fit ſupra il-

lam magnitudinẽ erit dare primam partem, & per cõſequens ante omne mutatũ erit mutari.

T. c.60. & inde. QVONIAM autem omne, quod mouetur in tempore mouetur &c.

Concluſio ne definitate, & infinitate motus. ISTVD EST quintum capitulum, in quo philoſophus determinat de finitate, & infinitate motus, & ponit aliquas conclusiones, quarum prima eſt; impoſsibile eſt aliquid moueri in tempore infinito per ſpaciũ finitum. Probat philoſophus, quia motus tempus & ſpacium proportionabiliter ſe habent, quo ad hoc, quod eſt diuidi; ergo ſi motus ſit finitus, & ſpacium finitum, oportet tempus eſſe finitum. Secundo probat, B quia parti motus correſpondet aliqua pars temporis, & alteri altera, & illæ partes motus non faciunt motum infinitum; ergo tempus, in quo fit talis motus non erit infinitum. Secunda concluſio, impoſsibile eſt aliqd tempore finito moueri per ſpacium infinitum, & poſſet probari, ſicut præcedens concluſio. Tertia concluſio ꝙ impoſsibile eſt mobile infinitum pertranſire ſpacium finitum in tempore finito, quod probat; quia tunc ſequeretur, ꝙ mobile finitum in æquali tempore tranſiret idem ſpaciũ; nam ſignetur illud ſpacium & ſit a, tunc ſic, ſpacium finitum in aliquo tempore poteſt pertranſiri a mobili finito in tempore finito, ergo mobile finitum velocius in duplo poterit pertranſire illud ſpacium in minori tẽpore, & iterum aliud in minori: igitur.

C T. c.67. & inde. QVONIAM autem omne aut mouetur, aut quieſcit quod aptum natum eſt moueri quando aptũ natum eſt.

Diuiſiones ſtat⁹, & quietis. ISTVD EST ſextum capitulum, in quo philoſophus determinat de diuiſione ſtatus, & quietis ponens aliquas concluſiones. Prima, omne quod ſtat mouetur. Probat; quia omne quod natum eſt moueri eo tempore quo natum eſt moueri, & ſicut natum eſt moueri quieſcit, vel mouetur: ſed illud quod ſtat vbi, & quando ſtat natum eſt moueri, & non quieſcit, cum ſimul tenderet ad quietem & eſſet in quiete, ergo mouetur. Ex quo infert primo, quòd omne quod ſtat, ſtat in tempore; quia omne quod mouetur, D mouet in tempore; igitur. Secundo infert, ꝙ omne quod ſtat in aliquo tempore; primò ſtat in qualibet parte illius temporis. Secunda concluſio; in ſtatu non eſt dare primum mutatũ eſſe, vel ſtatum eſſe, quia in motu non eſt dare primum motũ eſſe: ergo nec in ſtatu, tenet cõſequẽtia: quia ſtatus eſt motus. Tertia concluſio: omne quod quieſcit, in tempore quieſcit, qđ probat: quia illud quod quieſcit, quieſcit in tempore, vel in nunc: ſed non quieſcit in nunc, cum in nunc nihil contingat moueri: ergo nec quieſcere: illud ergo quod quieſcit in tempore quieſcit. Ex quo infert, quòd non eſt dandum primum, in quo primo aliquid quieſcit: quia omnis quies eſt in tempore: ſed in tempore non contingit dare primum ſic: quòd

B fit omni alio prius: igitur nec in quiete.

T. c. 75. & inde.

ZENO autem ratiocinatur & paralogizat, ſi enim ſemper dicit quieſcit omne, aut mouetur: cum ſit ſecundum æquales &c.

Rationes Zenonis probantes non eſſe motum.

ISTE EST tertius tractat⁹ huius libri, in quo philoſophus recitat rationes aliquorum philoſophorum, quas faciebant cõtra poſitionem ipſius de motu. Et primo recitat rationes Zenonis, per quas probabat motum non eſſe: quarum Prima eſt: oẽ mobile exiſtens in aliquo loco ſibi æquali quieſcit, vel mouet in illo loco: ſed mobile in quolibet inſtãti eſt in loco ſibi æquali: ergo hic mouetur, vel quieſcit.
F Reſpondet philoſophus negando maiorem: quia plus requiritur, ſcilicet quòd natum ſit hic moueri, vel quieſcere: cuiuſmodi non eſt inſtans. Secunda ratio: impoſsibile eſt infinitum pertranſire tempore finito: ſed in quolibet ſpacio ſunt infinitæ partes: igitur. Reſpondet quòd licet, in quolibet ſpacio ſint ĩfinitæ partes in potẽtia ſubſiſtendi: non tamen in actu ſupple ſubſiſtendi, quæ ſcilicet ſint actu diuiſæ adinuicem. Tertia ratio: ſi poſsibile eſſet aliquid moueri de loco ad locum: ſequeretur, quòd velociſsime motum nunquam attingeret tardiſsimè motum: conſequens eſt falſum: igitur. Conſequentia patet: quia ponatur velociſsime motum in principio alicuius ſpacij, & tarde in medio ſpacij, & ſimul incipiant moueri: vel ergo quando velociſsimè motum venit ad medium, tardiſsimè motum tranſijt aliquod, vel non: ſi non: ergo quieuit: ſi ſic: ergo velociſsimè motum non attingit ipſum in medio: & ſic deinceps. Reſpondet philoſophus, quòd argumentum bene procedit, ſi tales ſignationes fierent per partes eiuſdem rationis. Quarta ratio: omne quod eſt in loco ſibi æquali non mouetur: ſed ſemper continuè motum eſt in loco ſibi æquali: igitur. Reſpondet philoſophus, quòd minor eſt vera: ſi ly ſemper diſtribuat pro inſtantibus: non autem ſi diſtribuat pro partibus ipſius temporis. Quinta ratio; ſi ſic ſequeretur, quòd mobile tardum velocius pertrãſiret aliquod ſpacium, quàm
mobile velocius, patet: quia ponatur vna linea quæ vocetur a, & alia quæ vocetur b, & ponatur vnum mobile: quod tranſeat ſuper a, quod ſit velocius in duplo, quàm b: & a, & b, moueantur contra ſeinuicem: tunc b, citius, vel equè cito tranſiret a, quàm aliud mobile. Figura. H

c c c

b b b

a a a

RESPONDET philoſophus, quòd ibi non eſt bona comparatio mobilium adinuicem.

OSTENSIS autem his dicimus, quòd impartibile nõ contingit moueri niſi ſecundum accidens. T. c. 76. & inde.

Iſtud

Indiuiſibile non eſt mobile.

Istud eſt ſecundum, & vltimum capitulum huius ſexti, in quo Philoſophus vult oſtendere, quòd indiuiſibile non poteſt moueri: & ponit aliquas concluſiones: quarum Prima eſt, non contingit impartibile, ſeu indiuiſibile moueri. Probat aliquibus rationibus. Prima, quia tunc ſimul moueretur, & quieſceret, quod eſt falſum: igitur. Maiorem probat, quia aut indiuiſibile moueretur, ſecundum quòd eſt in termino ad quem: vel ſecundum quòd eſt in termino a quo: vel ſecundum quòd partim in termino a quo, & partim in termino ad quem: Non primum, quia quod eſt in termino ad quem mutatum eſt, & non mouetur: Nec ſecũdum; quia mobile in termino a quo quieſcit: Nec tertium: quia in diuiſibile non habet partes: ergo non eſt partim in termino a quo, & partim in termino ad quem. Secunda ratio: omne quod per ſe mouetur de loco ad locum, prius pertranſit locum ſibi æqualem, vel minorẽ, quàm maiorem: ſed ipſum indiuiſibile non poteſt petranſire locum minorem, eo quòd indiuiſibili nihil eſt minus: nec locum æqualem: quia tunc indiuiſibile eſſet immediatum indiuiſibili.

Secunda concluſio, impoſsibile eſt generationem, corruptionem, augmentationem, diminutionem, aut alterationem eſſe infinitas: quia inter certos terminos finales non eſt mutatio infinita: ſed omnes illæ mutationes ſunt inter certos terminos finales: igitur. Maiorẽ probat, quia vel ſunt inter terminos cõtrarios: vt augmentatio, diminutio, & alteratio: aut inter terminos contradictorios, ſicut generatio, & corruptio.

Tertia concluſio: non omnis mutatio localis eſt finita: quia non omnis eſt inter terminos contrarios, vt patet de motu circulari: omnis tamen mutatio localis recta, eſt finita: quia impoſsibile eſt aliquid moueri ad aliud, ad quod impoſsibile eſt motum eſſe: ſed impoſsibile eſt mobile, quod mouetur motu recto, eſſe motum ad infinitum: igitur. Circa textum.

Vtrum motum fieri in inſtanti implicet contradictionem?

Qvaeritvr vtrum implicet contradictionem motum fieri in inſtanti. Primo arguitur, quòd non: quia ſucceſsio accidit ipſi motui: igitur poteſt eſſe motus ſine ſucceſsione, ſeu dicitur eſſe ſucceſſiuus. Antecedens patet: quia motus habet ſucceſsionem a tempore: igitur. Secundo ſic. Velocitas, & tarditas motus accidunt ipſi motui: ergo etiam ſucceſsio: quia ſucceſsio velocitas, & tarditas videntur eſſe idem: cum omne ſucceſſiuum ſit velox, vel tardum. Tertio ſic: Angelus in inſtanti poteſt acquirere, vbi, ſibi propinquum: cum ibi non ſit aliquod impedimentum: & hoc non fit, niſi per motum localem: igitur. Quarto ſic: Deus poteſt mouere in inſtanti angelum de cœlo ad terram: & hoc nõ fit niſi per motum localem: igitur. Quinto ſic: Bene ſequitur, motus fit, ergo in inſtanti fit pars

E patet, quia bene ſequitur motus ſit: ergo motus nunc eſt, & immediate ante hoc non fuit; ergo ſit in inſtanti. In oppoſitum videtur eſſe Philoſophus in textu, vbi habet, quòd motus, & quies non fiunt niſi in tempore. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. *Quid eſt motus.* PRIMO ſciendum, quòd (vt iam aliàs viſum eſt) motus eſt entitas ſucceſſiua; ſic quòd ſucceſſiuum eſt de eſſentia eius, ſicut animal de eſſentia hominis: ita quòd ſicut implicat contradictionem hominem eſſe, & nõ eſſe animal, ita implicat cõtradictionem motum eſſe & non eſſe ſucceſſiuum: licet tamen mutatio localis, vel aliqua alia mutatio poſſet fieri in inſtanti: vt Deus poſſet in inſtanti cauſare caliditatem in aqua: ſol etiam in inſtanti poteſt illuminare vnam partem aeris ſibi debite approximatam, & non indiſpoſitam: & tunc ſunt ibi mutationes: ſed non ſunt ibi motus. *Sc. in 2. diſ. 2. q. 11.* Et ſi quis arguat: virtus infinita in minori menſura poteſt aliquid mouere, quàm virtus finita: ſi ergo ſol in inſtanti poſſit illuminare aerem: ergo Deus in minori menſura poterit aerem illuminare: & per conſequens aliqua menſura erit minor inſtanti: & per conſequens minus indiuiſibili: quod eſt falſum. Reſpondetur, quòd maior eſt ſimpliciter falſa, ſi vniuerſaliter capiatur: ſi autem indefinite capiatur ſic, quòd virtus finita moueret in menſura diuiſibili: tunc poſſet concedi. Et ex iſtis ſequitur primo, quòd ſi alicubi inueniatur, quòd motus ſit in inſtanti, debet ſimpliciter negari: vel debet accipi motus large, vt ſe extendit ad mutationem. Sequitur ſecundo, quòd ſucceſſio motus eſt effectiue ab illo, a quo eſt motus cum ſint idem realiter: ideo cum quæritur a quo prouenit ſucceſſio in motu: debet reſponderi ab illo effectiue, a quo eſt motus. Ex quo ſequitur tertio, quòd ſucceſſio in motu velocitas, & tarditas non ſunt idem. Nam velocitas, & tarditas ſimpliciter accidunt motui, nõ autem ſucceſſio; ideo dictum eſt prius, quòd motus poteſt eſſe velox in principio, & tardus in fine. Ex quo ſequitur quarto, quòd motus non poteſt fieri niſi in tempore vero, vel potentiali, vel priuatiuo, vel imaginario.

An quies componatur ex diuiſibilib. SECVNDO ſciendum, quòd circa textum incidunt adhuc aliquæ difficultates. Prima: vtrũ quies componatur ex diuiſibilibus, ſicut motus, cuius eſt priuatio. Reſpondetur, quòd ſicut iam pluries viſum eſt: quies nõ dicit, niſi negationem motus in ſubiecto apto nato: ſed negatio non componitur niſi forte priuatiue: quod tamen nõ eſt componi. Vnde poteſt probabiliter dici, quòd priuatiue eodem modo loquendum eſt de quiete, quemadmodum poſitiue dicitur de motu: ſic videlicet, quòd quies ſupple priuatiue componitur ex diuiſibilibus, quæ continuantur per indiuiſibilia, quæ vocantur immutationes: & ſicut motus terminatur per indiuiſibilia: ita quies. Vnde ſicut ipſius motus non eſt dabilis prima pars: ita nec ipſius quietis: & ſicut iſta exponitur mo-

tus

A tus incipit eſſe, motus deſinit eſſe: ita iſta quies incipit eſſe; quies deſinit eſſe. Ex quo ſequitur, quòd ſicut in motu ſunt duo poſitiua, ſcilicet partes ipſius motus, & mutata eſſe, quæ ſunt indiuiſibilia in motu continuantia partes motus adinuicem: ita in quiete ſunt duo priuatiua, ſcilicet partes quietis, & immutationes, quæ ſunt indiuiſibilia, quæ menſurantur inſtantibus. Secũda difficultas quomodo intelligitur quòd omne quod mouetur partim eſt in termino a quo, & partim in termino ad quem. Reſpondetur ſupponendo, quòd duplices ſunt termini a quo, & termini ad quem: quidam ſunt vltimati, quibus habitis ceſſat motus: & de iſtis non intelligitur: quia non oportet, quòd illud, quod mouetur de cœlo ad terram partim ſit in termino a quo, puta

Termini a quo, & termini ad quem duplices

B in cælo: & partim in termino ad quem, puta in terra. Alij ſunt propinqui, & non vltimati: & de illis intelligitur: ita quòd ſit ſenſus, omne quod mouetur aliquid habet de termino a quo, & aliquid de termino ad quem propinquo, & non vltimato. Ex quo ſequitur, quòd non oportet, quòd omne illud, quod mouetur, habeat vnam partem in termino a quo, & aliam in termino ad quem. Nam aliquid poteſt ſimul calefieri ſecũdum ſe totum, & non prius ſecúdum aliam, & aliam partem. Etiam angelus mouetur, & tamen non habet partes: igitur. Dicitur, quòd illa propoſitio debet intelligi de mobili ratione, cuius ſit ſucceſsio in motu: cuiuſmodi eſt mobile diuiſibile, quod ſecundum partem ſui eſt in termino, & termino: & de hoc magis poſtea dicetur: ideo ſi propoſitio vniuerſaliter debeat eſſe vera, debet intelligi de partibus terminorum, & non de partibus mobilis.

Sc. in 1. di. 3 q. 9 quaſi in fine.

C Tertio ſciendum, quòd vt iam viſum eſt alias in quarto huius, quòd cauſa ſucceſsionis in motu, idest quare mobile non mouetur in inſtanti, prouenit ex reſiſtentia mobilis ad motorem. Non quidam talis, quòd mouens non poſsit mouere mobile: vel quòd mobile inclinetur ad oppoſitum, cuiuſmodi eſt in motu violento: ſed talis, quòd mobile ſemper eſt ſub aliquo, cui immediate non poteſt ſuccedere terminus intẽtus a mouente: & talis reſiſtentia mobilis ad motorem, eſt propter defectum virtutis mouentis: & cum hoc propter reſiſtentiam

Vnde proueniat ſucceſsio in motu vide Scotum ubi ſupra.

D medij ad mouens, & mobile per quod medium poteſt intelligi omne illud, quod neceſſario præcedit inductionem termini ad quem, quod non eſt niſi reſpectu virtutis limitatæ: & ideo reſpectu virtutis infinitæ non eſt neceſſario talis reſiſtentia, cum talis virtus infinita poſsit ſtatim ponere mobile in termino ad quem. Sed poſsibilitas ſucceſsionis in motu eſt ex reſiſtentia medij ad mobile, & motorem: mobile enim in quantum habet talem formam inter quam & terminũ nata ſunt eſſe talia media poteſt continue moueri per illa ad terminum ad quem: & per illa media, quæ reſiſtunt mobili, vt poſsit nõ ſtatim eſſe in termino, poteſt intelligi diuiſibilitas partium mo-

B mobilis, vel diuiſibilitas formæ ſecundum quam eſt motus, vel vtraq; ſimul. Sed neceſsitas ſucceſsionis nunquàm eſt ex tali reſiſtentia: ſed precisè ex reſiſtentia mobilis ad agens ſeu ad motorem: ita quòd nõ ſequitur, ibi eſt reſiſtentia medij ad motorẽ, & mobile: ergo mobile ſucceſſiue mouetur: quia ſtat, quòd inter terminum a quo, & terminum ad quem, erit talis reſiſtentia medij, ideſt plura media: & tamen non mouebitur ſucceſsiue ab vno ad aliud. Ex iſtis ſequitur, ꝙ cum angelus ſit virtuis finitę, in ipſo inuenitur tota reſiſtentia, quæ requiritur ad ſucceſsionem motus: eſt enim primo reſiſtẽtia mobilis ad motorem, & medij: cum enim inter terminum a quo, & terminum ad quẽ, ſint multa media, quæ non poteſt ſimul facere, & terminum ad quem: ſed oportet, ꝙ prius faciat illa media, quàm terminum ad quem: & ideo non põt in inſtãti moueri a termino a quo, ad terminum ad quem: ſed oportet eum ſucceſsiue trãſire media. Et ex iſtis ſequitur, ꝙ ex aliunde prouenit ſucceſsio in motu, & velocitas, & tarditas eius. Nam ſucceſsio eſſentialis motus prouenit ex diuiſibilitate ſpacij ſeu ex diſtantia extremorum ſpacij: ideo ſi eſſet vnum vacuũ, adhuc ibi inueniretur cauſa ſucceſsionis eſſentialis in motu. Sed velocitas, & tarditas proueniunt ratione conditionis accidentalis medij in raritate, & denſitate: ideo poteſt dici, quòd cum in vacuo non ſint tales conditiones accidentales medij, quòd nulla eſſet ibi tarditas, vel velocitas in

Corollarium.

motu: & quòd eſſet motus, qui non eſſet neq; velox neq; tardus, qui tamen verè eſſet ſucceſſiuus; & ſimiliter poſſet dici reſpectu angeli, quòd motus eius non eſſet velox neq; tardus. G

Ex quo ſequitur, quòd ſi in vacuo mouerentur duo mobilia, vnum non moueretur velociori motu, quàm aliud: cum nullus motus eorum ſit velox, vel tardus.

QVARTO ſciẽdum, quòd circa textum incidit talis difficultas: vtrũ omne illud, quod continue mouetur: prius pertrãſeat ſpacium ęquale, vel minus, quàm maius. Ad hoc reſpondetur, quòd pertranſire poteſt capi dupliciter. Vnomodo pro trãſitione diuiſibili, & indiuiſibili. Si indiuiſibili falſa eſt propoſitio: nam ſi intelligitur, quòd ante omne pertranſiri maius vniuerſaliter diuiſibile pertranſeat ęquale, falſum eſt quia tũc oporteret concedere, quòd eſſet dare primam mutationem in motu locali: quod eſt falſum. Oporteret etiã dicere, quòd ante omnem mutationem ſucceſsiuam, quæ eſt maior ipſo mobili, pręcedat tranſitio indiuiſibilis. Si de tranſitione diuiſibili: tũc poteſt intelligi de toto non ratione totius, ſed ratione partis: nõ adhuc ratione partis reſpectu proprij vbi ęqualis ſibi: neque etiam comparãdo totum ad vbi ſibi ęquale: quia pars prius pertranſit ſpacium ſibi correſpondens: & etiam totum pertranſit ſpacium ſibi correſpõdens: ſed debet intelligi reſpectu alicuius certi puncti in ſpacio: ſic videlicet ꝙ totũ reſpectu partis prius pertranſit illud, quod eſt minus

An quod mouetur prius pertranſeat ſpatium æquale uel minus, quã maius. H

ſo

A ſe,quàm pertranſeat ęquale, vel maius: & hoc eſt per accidens in quantum mobile poteſt habere minus vbi ſuo totali vbi. Et ſi quis arguat:angelus mouetur,& tamen pertranſit ſpacium maius,quàm ſibi ęquale,vel minus:igitur.Reſpondetur, quòd ſi loquamur de vbi maiori, minori,& ęquali,ſecundum quę attenditur continuitas in motu; tunc prius pertranſit maius, quàm minus, vel ęquale.Si iterum dicas punctum, quod de per accidés mouetur ſuper ſpacium,ſemper eſt in ſpacio ſibi ęquali,& pertranſit totum:igitur menſurat totam lineam ſuppoſitam;& ita illa linea ſuppoſita erit compoſita ex punctis.Reſpondetur, quòd ſemper, ideſt in quolibet indiuiſibili eſt in

Scot. ubi ſupra.

B ſpacio ſibi ęquali;non autē ſemper,ideſt in qualibet parte temporis:ſed in tempore medio inter duo inſtantia.fluit ſemper medium continuum inter illa extrema:Et per hoc poſſet ſolui argumentum,quod fit de corpore ſpherico moto ſupra planum,quòd ſemper id eſt in quo libet indiuiſibili tangit punctum: ſed non ſemper,ideſt in qualibet parte temporis: ſed fluit ſpaciū inter illa extrema.

Art. 2.

An in motu detur primū mutatū eſſe &c.

DVBITATVR primo:Vtrum in motu ſit dare primum mutatum eſſe, & vtrum ante omne moueri ſit mutatum eſſe,& econtra: & vtrum illud, in quo aliquid primo mutatum eſt,ſit indiuiſibile. Pro reſponſione primæ partis ſupponitur primo, quòd duplex eſt mutatum eſſe: quia quoddam eſt cōpletum, quod nihil aliud eſt, quàm terminus totius motus: & ſic dico, quòd bene eſt dare primum mutatum eſſe. Aliud eſt incompletum, quod eſt vnitiuum partium motus adinuicem: & ſic dico, quòd in motu non eſt dare tale mutatum eſſe primum, cum non ſit dabilis prima pars ipſius motus,ſaltem diuidendo motum per partes eiuſdem proportionis, cum ante omnem partem motus ſit aliqua pars motus. Sed pro reſponſione ſecundæ partis ſupponitur primo, quòd aliquem motum eſſe priorem alio motu poteſt intelligi dupliciter.

C Vnomodo quo ad inceptionem eius: ſic quòd prius inceperit, quàm alter. Aliomodo quo ad eius deſitionem: ſic, quòd ante ipſum deſierit alius motus eſſe. Secundo ſupponitur,quòd iſtæ propoſitiones differūt:Ante omnem motum eſt motus: & motus eſt ante omnem motum:& etiam iſtę: ante omne mutari eſt mutatum eſſe; & mutatum eſſe eſt ante omnē mutari. Nam in duabus primis prædicata ſupponunt confuſe tantum:in alijs determinate: de quo alias multotiens viſum eſt. Tertio ſupponitur, quòd poſtquàm motus ſit in tēpore,proportionabiliter oportet loqui,quo ad diuiſibilitatem de eo ſicut de tempore: & ſimiliter de omnibus alijs, quæ ſucceſsiue fiunt in tempore. Nam ſicut ipſius temporis non eſt dabilis prima pars,nec vltima:ſic nec illorum, quæ fiunt ſucceſsiue in tempore: ſed mutatum eſſe non ſit in tempore ſed in inſtanti. His ſuppoſitis dicitur primo. quòd ante omnem motum eſt dare motum priorem

D

E quo ad deſitionem; licet non quo ad inceptionem, ideſt quòd ante deſitionem cuiuſlibet motus prius deſinit alius motus: ſed non ante inceptionem cuiuſlibet motus incipit alius motus. Prima pars patet quia quocunq; motu dato adhuc ille eſt diuiſibilis: & ante deſitionem eius deſinit eius medietas, quæ eſt motus. Secunda pars patet: quia capto aliquo motu toto, qui fit in aliquo tempore ante ſuſceptionem eius non incipit alius motus. Dicitur ſecundo, quòd poſt omnem motum eſt motus quo ad inceptionem: ſed non quo ad deſitionem, ideſt, quòd poſt inceptionem cuiuſlibet motus incipit alius motus: ſed non poſt deſitionem cuiuſlibet motus deſinit alius motus:

F Prima pars patet: quia dato quocunq; motu ipſe eſt diuiſibilis: & poſt inceptionem eius incœpit eius medietas. Secunda pars patet: quia capto vno totali motu, qui fit in vno totali tempore, poſt deſitionem eius non deſinit alius motus. Ex iſtis infertur, quòd omne, quod mouetur prius mouebatur. Sequitur ſecundo, quòd de omni, quod mutatum eſt verum erat dicere, quòd ipſum mouebatur in tempore priori ſaltem quantum ad deſitionem; & hoc voluit Philoſophus quando dicit, quòd ante omne mutatum eſt mutari. Tertio ſequitur, quòd de omni, quòd mutatur in aliquo tempore verum erat dicere, quòd ipſum mutatum erat in aliquo inſtanti priori: & hoc voluit Philoſophus cum dicit, quòd ante omne mutari eſt mutatum eſſe. Sequitur vlterius, quòd ſicut ante omne mutari G eſt mutatum: ita ante omne mutari eſt mutari ſaltem quo ad deſitionem. Sequitur vlterius, quòd omne, quod mouetur mouebitur. Sequitur etiam, quòd ante omne mutatum continuatiuum eſt mutatum. Ad aliam partem reſpondetur ſicut in textu, quòd illud, in quo primo mutatum eſt, mutatum eſt in aliquo indiuiſibili.

DVBITATVR ſecundo, Verum indiuiſibile poſsit moueri. Et reſpondetur breuiter, quòd duplex eſt indiuiſibile: ſcilicet ſubſtantiale, & quantitatiuum, quòd habet poſitionem in continuo: & aliud eſt duplex: ſcilicet indiuiſibile ſimpliciter, ſicut punctum in linea, mutatum eſſe in motu, & inſtans in tempore. Aliud eſt indiuiſibile H ſecundum quid: quod ſecundum aliquam dimenſionem eſt indiuiſibile: ſed non ſecundum omnem: cuiuſmodi eſt linea, & ſuperficies. Vnde de indiuiſibili ſubſtantiali, cuiuſmodi eſt angelus, & anima, ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima: angelus poteſt continue moueri ſiue habeat vbi: punctale ſiue diuiſibile; poſſet enim forte continue moueri, vt in puncto ſemper exiſtens: ideſt de vno puncto ad aliud punctum: & de tali ſicut de anima non eſt dubium quin non poſsit per ſe moueri: ſicut anima poſt ſeparationem eius a corpore per ſe poteſt moueri: & etiam motu ſucceſsiuo: non quidem ſucceſsiuo cuius ſucceſsio prouenit ex parte mobilis: ſed ex parte ſpacij. Vnde dicitur, quòd ſucceſsio in motu attenditur

An indiuiſibile poſsit moueri.

A dicitur ex parte duorum: ſcilicet ex parte diuiſibilitatis mobilis: & ex parte diuiſibilitatis ſpacij. Et ſi quis dicat, dicit Ariſt. quòd omne, quod mouetur partim eſt in termino a quo: & partim in termino ad quem. Reſpondetur, vt iam prius dictum eſt: quòd talis propoſitio eſt intelligenda de mobili ratione cuius ſit ſucceſsio in motu: tale enim mobile ſecundum partem ſui eſt in termino, & termino; & non ſolum, ſed ſecundum idem ſui eſt partim in termino vno, & partim in alio: ideo ſecundum partibilitatem partium mobilis indiuiſibile non eſt partim in termino a quo, & partim in termino ad quem: ſed bene ſecundum ſecundam partibilitatem, quę eſt partibilitas,

Sc. in 2. in paſſu prius allegato.

B ſpacij. Secunda propoſitio; tale indiuiſibile ſubſtantiale, poteſt moueri motui alternationis ſaltem alternatione ſpirituali: ſed non poteſt moueri motu augmentationis, neque diminutionis. Sed de indiuiſibili quantitatiuo ſaltem ſimpliciter dicto ſicut eſt punctum: de quo eſt dubitatio ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, tale indiuiſibile mouetur per accidens puta ad motum illius cuius eſt punctus: ſic, quòd ſemper erit in ſpacio ſibi æquali: vt iam prius viſum eſt. Secunda propoſitio: ſi indiuiſibile quantitatis eſſet per ſe exiſtens eſſet per ſe mobile ſemper in ſpacio ſibi ęquali. Nam ſi corpus perfectæ ſphericum moueatur ſupra planũ: notum eſt, quòd in plano deſcribit lineam: & tamen non tangit

C illud niſi in pũcto: ergo illud pũctum pertranſit totam lineam: & tamen nõ propter hoc illa linea, quæ pertranſitur a puncto componitur ex punctis. Similiter nec hoc ſequitur ſi illud pũctum eſſet per ſe exiſtẽs. Tertia propoſitio: punctũ nõ poteſt moueri motu augmentationis vel diminutionis: ſic ꝙ augmentetur, vel diminuatur: ſed vtrũ poſsit moueri motu alterationis: puta quòd aliquem certum gradum qualitatis recipiat dubium eſt; & de hoc magis alias.

DVBITATVR tertio, Vtrum indiuiſibile poſsit alterari, ideſt vtrum indiuiſibile, ſicut punctus poſsit recipere aliquam qualitatem: ſic, quòd mutetur de vna qualitate in aliã. Et arguitur, quòd ſic: quia indiuiſibile poteſt moueri localiter: ergo etiam poteſt alterari, ideſt moueri motu alterationis; D cum non magis videatur ratio de vno, quàm de alio. Secundo ſic, anima intellectiua poteſt alterari, & eſt diuiſibilis: igitur. Antecedens patet: quia alteratur ab vna opinione cõtraria in aliam opinionem contrariam. Itẽ ſuperficies põt alterari: quia poteſt mutari ab albedine in nigredinẽ: igitur: & tamen eſt indiuiſibilis igitur. Item niſi punctus eſſet æqualis, vt calidus ſequeretur, ꝙ nihil eſſet vniformiter calidum: cõſequens eſt incõueniens. Et cõſequentia probatur: q̃a vniformiter calidum: dr̃ cuius quilibet pũctus eſt æqualiter calidus. Itẽ niſi pũctus eſſet calidus ſequeretur, quòd nihil ſecundum ſe totum eſſet calidum cum aliquid eius puncta punctus non eſſet calidus.

E In oppoſitum videtur eſſe Philoſophus in textu, qui dicit, quòd indiuiſibile nõ poteſt moueri. Pro ſolutione huius dubij eſt aduertendum, quòd duo ſunt modi extremi huius dubii. Vnus, qui tenet, quod punctus poteſt alterari: & facit rationes ſupradictas: Alius eſt, qui tenet, quod punctus non poteſt alterari: & facit aliquas rationes difficiles. Prima, quia tunc ſequeretur, quòd eſſet dabilis minima albedo, & minima caliditas: quia eſſet dabilis qualitas pũctualis: vt albedo pũctualis, qua nõ poſſet dari minor: cum non eſſet diuiſibilis. Item ſequeretur, quòd eſſet aliqua caliditas, quæ nullius eſſet virtutis: quia illa caliditas pũctualis eſſet in infinitum remiſſa: ergo videtur, quòd nullius eſſet virtutis: quia talis non poſſet agere
F neq; reſiſtere: cum omnis actio videatur eſſe certę intenſionis: ſed talis caliditas nullius eſſet intenſionis: igitur. Item ſequeretur, quòd in qualibet magnitudine eſſet qualitas infinite intenſa: quia ibi eſſent infiniti gradus albedinis ęqualis virtutis: cum ibi ſint infinita puncta, quorum cuilibet ineſſet qualitas ęqualis virtutis. Item ſequeretur, quòd illa qualitas punctualis non eſſet qualitas: quia ſicut punctum ſe habet ad quãtitatem: ita illa qualitas punctualis ad qualitatem: ſed punctus non eſt quantitas: igitur illa qualitas punctualis non eſſet qualitas. Pro ſolutione ſeu concordia iſtarum opinionum ponitur talis diſtinctio probabilis, quòd punctum eſſe alterabile poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo ſic, quòd recipiat qualitatem certam, & certę intenſionis: & ſic dico probabiliter, quòd non eſt alterabilis. Aliomodo, quòd alteretur qualitate, qua alterantur partes, quas continuat adinuicem: & tunc poteſt dici probabiliter, quòd punctus eſt alterabilis: & hoc per accidens ad alterationem partium, quas continuat adinuicem. Alij tamen tenent probabiliter, quòd punctus poteſt recipere qualitatem finitam certę intenſionis: ſicut anima, & angelus poſſunt recipere qualitates diuiſibiles, quæ intenduntur; & tamen propter hoc non ſequitur, quòd ſint diuiſibiles. Et hæc de ſecũdo arti. Quãtum ad tertium ſit.

G (margin) *Sco. in 4. d. 10. q. 9 in ſolu. argumẽtorũ prin cipia.*

H

CONCLVSIO reſponſalis: Motus eſt ens ſucceſſiuum: concluſio ſufficienter probata eſt in articulis. Ad rationes ante oppoſitum: patet ſolutio omnium argumentorum in articulis. *Art. 3.*

PHYSICORVM LIBER SEPTIMVS.

T. c. 1. & inde. OMNE autem, quòd mouetur neceſſe eſt moueri ab aliquo: ſiquidẽ igitur in ſeipſo non habet principium motus: manifeſtum, quòd mouetur ab altero.

ISTE eſt ſeptimus liber Phyſicorum Ariſtotelis, in quo ipſe determinat de motu per comparationem ad mouentia, & mobilia: & continet duos tractatus. In primo determinat de motu per comparationem ad mouentia: & continet quattuor capitula. In primo ponit talem concluſionem: Omne, quod mouetur ab alio mouetur. Et ſubdit, quòd in illis, quæ non habent principium motus in ſeipſis, manifeſtum eſt ipſa moueri ab alio: licet ita non ſit manifeſtum in alijs, quæ habent in ſeipſis principium ſui motus. Deinde declarat dictam concluſionem: & primo iſtam propoſitionem, ſcilicet quòd ſi aliquid pauſet, & quieſcat ad quietem alterius, non mouetur a ſeipſo primo, ſed ab alio: quod probat inferendo ex oppoſito conſequentis oppoſitum antecedentis. Nã ſi aliquid mouetur a ſeipſo primo, non pauſabit neq; quieſcet ad quietem alterius: ergo ſi aliquid pauſet, & quieſcat ad quietem alterius, non mouetur a ſeipſo. Ex quo infert, quòd nihil, quod quieſcit ad quietem alterius mouetur a ſeipſo primo ſed omne, quod mouetur quieſcit ad quietem alterius: ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur: Maiorem relinquit notam: & minorem probat: quia ponatur, quòd a ſit mobile: & quòd diuidatur in b, & c, vel ergo quieſcente b quieſcit c: & tunc c per ſe mouetur: vel non: & tunc ſequitur, quòd a per ſe primo non mouebatur: quia illud dicitur moueri primo, quod ſecundum quamlibet ſui partem mouetur.

Quòd mouetur ab alio mouetur.

D

QVONIAM omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur: neceſſe eſt, & quod mouetur omne. *T. c. 3. & inde.*

ISTVD eſt ſecundum capitulũ, in quo Philoſophus oſtendit, quòd in mouentibus, & motis non eſt proceſſus in infinitum, ponendo talem concluſionem: Non eſt proceſſus in infinitum in mouentibus, & mobilibus. Pro cuius probatione põnit tres ſuppoſitiones. Prima, Si in mouentibus, & motis ſit proceſſus in infinitum; ponatur, quòd a moueatur a b: & b a c: & c a d: & ſic deinceps. Secunda ſuppoſitio: mouens ſimul tempore mouet, & mobile *In mouentibus & motis nõ abitur in infinitũ.*

B mouetur: nam falſum eſt dicere,quòd aliquid mouet, & nihil moueatur. Ex quo ſequitur, quòd exiſtentibus infinitis mouentibus, & motis, omnes illi motores ſimul mouent, & mobilia ſimul mouentur. Tertia ſuppoſitio: cuiuſlibet mobilis motus eſt vnus numero, & finitus,qui fit tempore finito.Conſequenter probat ſuam concluſionem: quia ſi in mouentibus, & motis eſſet proceſſus in infinitum,ſequeretur, quòd motus infinitus fieret tempore finito: quod eſt falſum. conſequentia patet; quia motus ipſius a,fit in tempore finito: ſimiliter motus ipſius b;& cum omnium mobilium motus ſint in eodem tempore: vt dicit ſecunda ſuppoſitio:ſequitur, quòd motus aggregatus ex omnibus his motibus
F eſſet infinitus:& tamen fieret in tempore finito. Deinde ponit vnam cauillationem: diceret enim aliquis, quòd ex omnibus illis motibus non fieret vnus totalis motus numero cum mobilia non ſint continua adinuicem. Soluit, quia dato,quòd non ſint continua adinuicem: ipſis tamen non repugnat continuari adinuicem: quo facto motus erit vnus infinitus compoſitus ex omnib⁹ illis motib⁹, & in tempore finito:igitur.

T. c. 9. & in le.

PRIMVM autem mouens non ſicut,quòd eſt cuius cauſa:ſed vnde eſt principium motus, &c.

Mouēs, & mo.ū ſimul ſũt

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus oſtendit,quòd mouens, & motum ſimul ſunt: dicens primo, quòd mouens in genere cauſæ efficientis ſimul eſt cum moto. Et O
pro probatione huius ponit aliquas diuiſiones motus localis, & ſpecierũ eius: dicens primo, quòd omne, quod mouetur localiter,vel mouetur a principio intrinſeco,vel extrinſeco. Vnde ſi moueatur a principio intrinſeco manifeſtum eſt, quòd in tali motu mouēs,& motum ſimul ſunt. Deinde diuidit alterum membrum: dicens, quòd motuum localium,qui fiunt ab extrinſeco: quidam vocatur pulſio,quidam tractio, quidam vectio,& quidam vertigo. Alijs vero poſſunt reduci ad iſtos Et dicit,quòd pulſionis duę ſunt ſpecies, ſcilicet impulſio, & expulſio.Impulſio,eſt motus, in quo mouens non deficit ei,quod mouetur,ſed expulſio eſt motus,in quo mouens deficit ei,quod mo H
uetur: ſic quòd non ſemper manet per totum motum cum toto.ſicut eſt proiectio lapidis.Deinde deſcribit vectionem: dicens,quòd illud, quod vehitur, mouetur ad motum alterius ſupra, quod vehitur. Deinde dicit,quòd tractio, eſt motus quo aliquid mouetur ad trahens: & motus trahentis eſt velocior, quàm motus illius, quod trahitur: nec mouens ſeparatur ab eo,quod mouetur. Deinde reducit alios motus ad tractum: vnde inſpiratio reducitur ad tractum: ſed aſpiratio reducitur ad pulſionem;& etiam ſpathiſis,& cercifis ad tractum. Et ſubdit, quòd omnis aggregatio reducitur ad tractum,& diſgregatio ad pulſum. Deinde dicit, quòd vertigo eſt motus,compoſitus ex pulſu, & tractu: ſicut quando vnum dolium vertitur: cu-

A cuius vna pars trahitur, alia vero pellitur. Finaliter declarat ſuam concluſionem, ſcilicet, ꝙ omne mouens ſimul ſit cũ moto; quia in motu pulſus, & tractus mouens eſt ſimul cum moto: & cum omnes alij reducanẽ ad iſtos: igitur. Deinde declarat in motu alterationis: qa omnes qualitates, ſecundum quas eſt alteratio proprie dicta, ſunt qualitates ſenſibiles: ſed ſecundum illas non poteſt aliquod corpus alterari ab aliquo corpore remoto, niſi prius alteretur corpꝰ propinquum: ſicut calefaciens non poteſt prius calefacere corpus diſtans, quàm corpus propinquũ. Deinde declarat in motu augmentationis, & diminutionis; quia augmentatio fit per appoſitionem nutrimenti ad aliud, quod augetur: & diminu-
B tio per ablationem alicuius: igitur augens, & diminuens ſimul ſunt cum moto.

T. c. 14. & inde. QVONIAM autem, quæ alterantur, alterantur omnia a ſenſibilibus: & ſolum horum alteratio, &c.

Alteratio per ſe ad quas qualitates eſt. ISTVD eſt quartum capitulum, in quo Philoſophus oſtẽdit, ꝙ ſolum ad qualitates tertię ſpeciei eſt per ſe alteratio, & intendit talem concluſionem. Ad ſolas qualitates tertiæ ſpeciei eſt per ſe alteratio: quod probat dupliciter. Primo, quia ad ſolas qualitates actiuas, & paſſiuas eſt per ſe alteratio ſed ſolæ qualitates tertiæ ſpeciei ſunt huiuſmodi: igitur. Secũdo probat inductiue: quia ad qualitates primæ ſpeciei non eſt per ſe alteratio, neque ad qualitates ſecũdæ ſpeciei, neque quartæ: igitur ſo- C lum ad qualitates tertiæ ſpeciei eſt per ſe alteratio. Et ꝙ ad qualitates quartæ ſpeciei nõ ſit per ſe alteratio probat tribus rationibus. Prima, ad illas qualitates non eſt per ſe alteratio: quæ non acquiruntur niſi per acquiſitionem alterius: ſed qualitates quartæ ſpeciei ſunt huiuſmodi: igitur. Dicunt aliqui, ꝙ acquiruntur per condenſationem, vel rarefactionem: alij per motum localem. Secunda ratio ſumitur ex communi modo loquẽdi, & eſt iſta: Qualitates, ad quas eſt per ſe alteratio, debent prædicari de ſubiecto, & econtra: ſicut dicimus, calidum eſt æs: & æs eſt calidũ: ſed qualitates quartæ ſpeciei non prædicantur de ſubiecto: vt non dicimus, ſtatua eſt æs. Tertia ratio, ridiculum eſt dicere aliquid alterari alteratione corrupta, cum perficiatur: ſed quando æs recipit figuram, perficitur: igitur. Conſe- D quenter probat, quòd ad qualitates primæ ſpeciei non eſt per ſe alteratio, ponendo tres concluſiones. Prima: ad habitus corporales non eſt per ſe alteratio: quia tales ſunt ad aliquid: ergo ad nullos tales eſt per ſe alteratio. Antecedens probat: quia omnes habitus corporales ſunt virtutes, vel malitiæ, quæ omnia ſunt ad aliquid. Secunda concluſio: ad habitus morales non eſt per ſe alteratio. probat duabus rationibus. Prima, nihil dicitur alterari dum perficitur, aut corrumpitur: ſed per virtutem, vel malitiam moralem aliquid perficitur, aut corrumpitur, ſiue imperficitur: ergo ſecũ-

dum illas qualitates non eſt per ſe alteratio. Secunda ratio:illud quod fit ad productionem alterius non acquiritur per alterationem:ſed ſic eſt de virtutibus cum acquiruntur per actus, & operationes, vel delectationes, vel triſtitias: igitur. Tertia cõcluſio, ad habitus intellectuales non eſt per ſe alteratio, probatur duabus rationibus. Prima, quia habitus intellectuales, cuiuſmodi ſunt ſcientia, ſapientia, ſunt ad aliquid: igitur. Secunda ratio: illud non acquiritur per motum, quod acquiritur per quietationem: ſed ſic eſt de habitibus intellectualibus: igitur non acquiruntur per motum. Minorẽ probat: quia anima in quiete, & reſidentia, fit ſciens, & prudens. Ex quo textu elicitur hæc auctoritas: ſedendo, & quieſcendo fit anima prudens, & ſciens: videmus enim infirmos, & ebrios non eſſe aptos ad ſciẽtiam propter motum, & turbationem: quam habent. Circa textum.

An in omni motu mouens ſit ſimul cum motu.

QVAERITVR, vtrum in omni motu mouens ſit ſimul cum moto. Primo, arguitur, ꝙ non: quia cælum mouet hęc omnia inferiora: & tamen non eſt ſimul cum iſtis inferioribus: igitur. Secundo ſic: Proiiciens mouet proiectum, & non eſt ſimul cum proiecto per totũ motum: Nec valet dicere, quòd moueatur ab aliqua forma ſibi inducta: quia omnes tales formæ viderẽtur eſſe eiuſdem ſpeciei: & tamen proiecta diuerſis motibus mouerentur: igitur Tertio ſic: Magnes attrahit ferrum, & mouetur ad ſe: & tamen non eſt ſimul cum ferro: igitur. Nec valet dicere, quòd ferrum moueatur ab aliqua forma accidentali inducta ipſi ferro: Nam videmus præciſe moueri ad magnetem, quod tamen non fieret: igitur. Quarto ſic: Obiectum mouet potentiam: vt color viſum; & illud, quod intelligitur intellectum: ſed neutrum eſt ſimul cum moto. Primo, non ſenſibile: quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem. Etiam dicunt piſcatores, ꝙ eſt quidam piſcis, qui vocatur ſtupor: qui facit manus piſcatoris tremere, cum tenet rhetia: & tamen non eſt ſimul cum piſcatore: igitur. Quinto ſic: Aliqua fortius agunt in diſtantia, quàm in propinqua: vt patet de ſpeculo concauo: & tamen non eſt ſimul cum moto: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. I. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione quæſtionis ſupponitur primo, quòd mouere non eſt aliud, quàm aliquid in alio cauſare: ita quòd ſicut illud quod cauſatur, diuerſificatur; ita & mouere. Nam ſi cauſetur motus localis in aliquo, vbi, ibi erit mouere localiter: ſi vero qualitas, ibi erit mouere motu alterationis: ſi quantitas, ibi erit mouere motu augmentationis. Et ſic patet, quòd ſicut motus diuiditur, ita & mouere: & ita proportionabiliter poteſt dici de moueri: Aliquid .n. dicitur moueri motu locali: aliquid motu alterationis: & aliquid motu *Quid eſt mouere.*

A tu augmentationis, & diminutionis. Supponitur vlterius, quòd duplex eſt mouens: ſcilicet principale, & inſtrumentale. Et ad cognoſcendum iſta ſupponitur, quòd inſtrumētum poteſt capi multipliciter. Primo modo, vt diſtinguitur contra cauſam primam: & ſic omnis cauſa ſecunda poteſt dici cauſa inſtrumentalis: ſed hoc eſt multum capere large inſtrumentū.

Mouens duplex.

Sc. in 4. di. 1. q. 4. in reſpon ad ſuam quæſtionem.

Secundo modo, pro eo, quod eſt pars, per quam totum agit: & ſic dicit Ariſt. in ſecundo de Anima: quòd organa ſenſuum, vel aliarum potentiarum ſunt inſtrumēta, per quæ totum agit: & ſic manus dicitur eſſe inſtrumentum, per quod homo leuat lapidem. Tertiomodo dicitur inſtrumentum cauſa actiua ad aliquam diſpoſitionem primā: & ſic qualitates actiuæ, virtute B quarum aliquod agens agit, dicuntur inſtrumenta: vt caliditas reſpectu ignis: & grauitas reſpectu lapidis. Quartomodo, capitur inſtrumentum pro inſtrumento artis, cuiuſmodi malleus dicitur inſtrumentum; & de iſto poteſt dici, quòd nullam virtutem actiuam habet reſpectu effectus; ſerra enim non habet in ſe, niſi quantitatem, figuram, & motum localem; de quibus omnibus patet, quòd non ſunt formę actiuę. Ex iſto patet, quòd inſtrumēnta artificialia non ſunt formaliter actiua: ſed tātum ſunt receptiua cuiuſdam effectus prioris ordinati ad effectum vltimum: ſicut enim baculus non habet virtutem actiuam expellendi pilam: ſed tantum recipit motum a mouente ipſum baculum: ſic etiam inſtrumenta artificialia. Et ſi quis dicat: quare ergo baculus pellit pilam. Reſpondeo, quòd hoc eſt, C vt duo corpora incompoſſibilia non ſint in eodem loco: & ſecundum hoc poteſt faciliter diſtingui inter mouens principale, & inſtrumentale. Vnde homo mouēs pilam per baculum, dicitur mouens principale, & baculus inſtrumentale: & lapis mouēs ſe deorſum dicitur mouens principale, & grauitas eius inſtrumentale: & proportionabiliter dicitur in alijs motibus.

Baculus unde pellit pilam

SECVNDO ſciendum, quòd mouens, & motum eſſe ſimul poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo, quòd ſint in eodem loco adęquato. Aliomodo, quòd ſint ſimul ſimultate immediationis. i. quod nihil mediet inter mouēs, & inter motū. Tūc ponunt aliquę propoſitiones. Prima, D non oportet mouens principale, & motum eſſe ſimul ſimultate loci proprij, id eſt non oportet, quòd ſint in eodem loco adæquato, licet aliquando contingat ita: & hoc quando idem eſt mouens, & mobile. Secunda propoſitio: mouens principale eſt ſimul cum moto quo ad contactum virtualem: ſed non oportet, quòd ſemper ſint ſimul quo ad contactum mathematicum. Vnde duplex eſt contactus: ſcilicet virtualis, & mathematicus. Vnde contactus virtualis, eſt quando agens habet virtutem ſupra paſſum: quēadmodum cœlum, quod mouet iſta inferiora; eſt ſimul cum iſtis inferioribus ſimultate contactus virtualis: & omne agens breuiter eſt ſimul cum paſſo ta

Mouens & motū eſſe ſimul quot modis intelligitur.

Cōtactus duplex.

E li ſimultate. Sed contactus mathematicus, eſt quando vnum tangit aliud, idest quādo vltima aliquorum ſunt ſimul; & ſic nō oportet, ꝙ mouens principale, ſit ſemper ſimul cum moto quo ad talem contactū. Secūda propoſitio, mouēs min⁹ principale, ſeu inſtrumētale, vt in pluribus eſt ſimul cum moto ſimultate loci proprij; & hoc maxime q̄n mouens inſtrumentale eſt qualitas; vt grauitas lapidis eſt ſimul cum lapide moto deorſum. Etiam qualitas, ſeu impetus mouens pilam extra manum proijcientis eſt ſimul cum pila. Et non tamen dicitur, vt in pluribus; nam quando ignis calefacit aquam: ignis eſt mouens principale. & caliditas inſtrumentale: & caliditas, quam aqua recipit dicitur mouere ipſam aquam formaliter: ſed non effectiue. F Vnde forma, quam recipit mobile dicitur formaliter mouere motum: ſed non effectiue, niſi forte in motibus proiectorum, ſeu violentorum. Vnde mobile per illam formam, quam recipit eſt in actu formali tale vbi pri⁹ erat in potentia formali. Ideo ex omnibus iſtis poteſt concludi, quòd non oportet, quòd mouens, & motum ſiue ſit mouens principale, ſiue inſtrumentale ſit ſemper ſimul cum moto, quo ad contactum mathematicum: vel quo ad ſimultatem loci proprij: ſed bene oportet, quòd ſit ſimul quo ad contactum virtualem.

An ſit processus in mouentibus & motis in infinitum. Tertio ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas: Vtrum in mouentibus, & motis ſit proceſſus in infinitum. Et videtur, quòd ſic: nam ſecundum Ariſtotelem, Sortes G eſt productus a Platone, & Plato ab alio homine vſque in infinitum: quia ſecundum Ariſtotelem non eſt dabilis primus homo: ideo ante omnem hominē fuit homo. Pro ſolutione ſupponitur quòd Ariſtoteles ſolum hic videtur loqui de mouentibus, & motis corporeis: ſed in ſecundo Metaphyſicæ vniuerſaliter loquitur de omnibus oſtendēdo, quòd in nullo genere cauſæ eſt proceſſus in infinitum.

Mouentia quot. Secūdo ſupponitur, quòd duplicia ſunt mouentia: quædam ſunt eſſentialiter ſubordinata, quorum ſecundum dependet a primo in mouendo: & ſunt alterius rationis, & ſimul neceſſario requiruntur ad mouēdum: quemadmodum diceremus, ꝙ Deus, ſol, & homo eſſent mouentia ſubordinata. Et de iſtis dici- H tur, quòd in talibus non eſt proceſſus in infinitum: ſed deueniendum eſt ad vnum primum mouens: quod mouet, & non mouetur ab alio. Alia ſunt accidentaliter ſubordinata quorum ſecundum non dependet a primo in mouendo licet poſsit dependere in eſſe. neq; requiritur ſimultas eorum ad mouendum, neq;, quòd ſint alterius rationis quemadmodum diceremus pater, & filius & in iſtis bene poteſt eſſe proceſſus in infinitum ſicut probat ratio. Et aduerte, quod ratio ipſius Ariſt. & etiam mens eius vult habere, quòd impoſsibile eſt eſſe infinita mouentia corporea vt patet intuenti rationem: quia dicit, quòd oporteret aggregatum ex omnibus illis mouentibus eſſe infinitum: & per conſequens motum

A tum eſſe infinitum. Et ſi quis di cat; ſi ſua ratio concluderet etiã concluderet de mouentibus accidentaliter ſubordinatis; nã ſi eſſent infinita mouentia accidentaliter ſubordinata; etiam aggregatum ex ipſis eſſet infinitum. Poteſt dici ad hoc ſuſtinendo Ariſtotelem: ꝙ ipſe non conceſſiſſet illa poſſe congregari vel continuari adinuicem: vel poſſet etiam dici, ꝙ ſua ratio non demonſtrat: ſed ſolum eſt quædam perſuaſio.

Magnes, quo attra hit ferrũ. QVARTO ſciendum ꝙ alia difficultas eſt, quomodo magnes attrahit ferrum ad ſe: verum cauſet aliquam qualitatẽ in ferro per quam moueatur ferrũ. Reſpõdetur probabiliter ꝙ magnes orbiculariter multiplicat virtutem ſuã in medio ſuſceptibili: & etiã in ſubiecto apto nato moueri a tali virtute. Vnde ſi ferrum eſſet ibi orbi- B culariter cauſaret ibi tantum quantum poſſet illam qualitatẽ in ferro a qua moueretur ferrũ. Vnde ſtramen vel feſtuca nõ eſt nata moueri a tali virtute: ideo non mouetur a magnete: dato ꝙ ſtramen eſſet inter magnetem & ferrum. Similiter diceretur de ſtupore qui etiam quandam qualitatem orbiculariter multiplicat in medio, qđ natum eſt illam recipere & in ſubiecto, quod natũ eſt moueri a tali qualitate. Vnde manus piſcatoris a tali qualitate mouetur: ſed nõ mouetur rethe, eo ꝙ non natũ eſt moueri a tali qualitate. Et aduerte, ꝙ, vt dicit Commentator, ꝙ ſi magnes vngeretur oleo ceſſaret eius attractio: quia ab oleo impediretur ne virtus eius diffundatur. Et ꝑ hoc ſoluuntur argumenta quæſtionis. C Et ſi quis quærat: vnde veniat, quòd aliquando agens fortius agit in diſtans, quàm in non diſtans. Reſpondetur probabiliter, quòd forte hoc eſt per accidens: vt ſol magis calefacit partes aeris, quæ ſunt circa terram, vel circa aliquem parietem, quàm faciat alias partes aeris: & hoc eſt propter reflectionem radiorum a terra, vel ab aliquo alio corpore. Etiam ſpeculum concauum circa centrum ſuum magis calefacit, quàm circa alias partes: eo quòd ibi eſt maior vnio radiorum reflexorum, quàm prope partes extremales. Et ex omnibus iſtis patet, quomodo intelligitur, quòd omne mouens eſt ſimul cũ moto. Nam eſt ſimul, vel ſecundum contactum mathematicum ſi mouẽs moueat D primo ipſum motum: vel ſecundum tactum virtualem, ſi non moueat per ſe primo. Et hæc de primo articulo. Quãtum ad ſecundum.

Art. 2. Oē quod mouetur, &c. ab alio. DVBITATVR primo: Vtrũ iſta propoſitio ſit vera: omne quod mouetur ab alio moue tur. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ ly primo, poteſt capi dupliciter. Vno modo, vt idẽ eſt, ꝙ ſecundum ſe totum, ſeu ſecundum quamlibet partẽ: & vt opponitur ei, quod eſt ſecundũ partem: quemadmodum capiebat Philoſophus primo in 5. Phyſ. vbi dicit: aliquid tripliciter mouetur: Similiter in 6. & 8. huius, vbi dicit, quòd quicquid mouetur primo in tempore, mouetur in qualibet parte tẽporis. Alio modo accipitur, vt dicit cauſalitatem præciſam, ſeu adæquationem

E nem: quemadmodũ capit Ariſt. in.1. Poſteriorum, cum dicit, ꝙ paſsio primo conuenit ſuo ſubiecto: primò, ideſt adęquate. Hoc ſuppoſito, dico quòd ratio Ariſto. bene probat, quòd nullum corpus mouetur a ſeipſo primo iſta duplici primitate: quia ſi moueretur a ſeipſo primo, ideſt ſecundum ſe totum ſeu quamlibet partem: tunc motus ineſt cuilibet parti eius. Quod patet: quia moueri hoc modo ē paſsio homogenea: paſſio autem homogenea non ineſt alicui toti primo hac primitate, niſi inſit cuilibet parti ei᷒. Ex quo ſequitur, quòd ſi totum moueatur primo, ideſt ſecundum quamlibet partem: quòd ſi pars quieſcat, totum quieſcit: ſed ſecunda primitas non remo-
F uetur ab aliquo toto propter hoc, ꝙ remouetur ab aliquo, quod nō eſt ipſum: nec propter hoc, quod remouet̃ ab aliquo, quod eſt aliquid eius: ideo ſi aliquod totum moueatur hac primitate, non quieſcit ad quietem partis. Ex quo patet, quòd implicat contradictionem aliquod totum mouéri primò hac duplici primitate, ſcilicet primitate adęquationis, & totalitatis: licet aliquid poſſet moueri pręciſe aliqua primitate a ſeipſo: ſicut graue mouetur a ſeipſo primo ſecundum primam primitatẽ: quia ſecundum quamlibet ſui partem mouetur. Et cuilibet parti competit moueri: licet non primo, ſed in quantum pars eſt in toto: vult ergo Ariſto. pro tota reſolutione, quòd omne, quod mouetur per ſe primo hac duplici primitate, ab alio mouetur: immo impoſsibile eſt, quòd aliquid tali duplici primitate moueatur: ideo habetur iſta pro poſitio vera Nihil mouetur a ſeipſo primo tali duplici primitate. G

DVBITATVR ſecundo. vtrum ad qualitates primæ ſpeciei ſit per ſe alteratio? Et videtur, quòd ſic: quia Ariſto. probans, quòd ad qualitatem ſit per ſe motus, probat, quòd in ipſa eſt contrarietas: ſed in qualitatibus primæ ſpeciei eſt contrarietas: igitur: cum habitus morales contrarientur adinuicem: puta liberalitas, & illiberalitas: igitur. Item iſta eſt per ſe, ſanatio eſt ad ſanitatem: ergo motus eſt per ſe ad qualitatem; cum ſanatio ſit motus. Item ſi ad tales qualitates non eſſet per ſe alteratio, hoc maxime eſſet quia ſunt ad aliquid, vt videtur probare Ariſto. ſed hoc non: quia ſunt qualitates: igitur. In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, quòd poſſet dici, ꝙ Ariſto. ibi non loquitur ſecundum ſuam propriam opinionẽ: ſed ſecũdum opinionem Platonis. Et hoc videtur approbare Commentator in eodem paſſu: & etiã videtur, quòd ſanctus Auguſtinus imponat talem opinionem Platoni: ideo videtur, quòd fuerit opinio Platonis, & non Ariſtotelis. Dicitur tamen, quòd aliter poteſt dici: puta, quòd ſi hæc fuerit opinio Ariſto. quòd ipſe hoc dicit, eo quòd ad nullam formam eſt per ſe motus, vel mutatio: niſi talis forma propria acquiſitione poſsit acquiri: & ideo ad H

An ad qualitates primæ ſpeciei ſit per ſe alteratio.

Scot. in quotl. q. 13. in 2. arg. in ſolut ſecundæ rationis.

ad nullam formam eſt per ſe alteratio vel motus, quæ ſolum acquiritur per alia acquiſita: quemadmodum dictum eſt de relationibus: & quia iſtæ qualitates primę ſpeciei. ſicut ſunt habitus, non acquiruntur niſi aliqua alia prius acquirantur: vt ſanitas non eſt terminus proprius alicuius alterationis; ſed aliqua alia alteratio ad aliquem gradum calidi vel frigidi: & tūc fit commenſuratum alijs qualitatibus & tunc eſt ſanitans: ideo dicitur ꝙ ipſe non conceſsit ad tales qualitates eſſe per ſe alterationem: eo ꝙ non concedit alterationem eſſe ad aliquam qualitatem: niſi quæ poteſt primo acquiri: ſic ꝙ ipſa non tantum per accidens ſequit ad formam inductā, ſicut relatio: ſed eius inductio neceſſario ſequi-
B tur inductionem alicuius formæ prioris: ſed ſic eſt ꝙ iſti habitus ſequuntur ad productionem actuum & operationū: igitur: Et ſic ad nullam ſcientiā vel conſiderationem eſt per ſe alteratio immediata in tali ordine, tanquam primo alteranti: quod quidem primum alterans ſit obiectum, quod non primo cauſat ſcientiam nec conſiderationem: ſed ſenſationem & ſpecies ſenſibiles: ideo reſtat ſoluere rationes. Ad primā concedirur ꝙ eſt bene contrarietas: ſed hoc non ſufficit: ſed requirit ꝙ in inceptione eius nō neceſſario requirat alterius alteratio. Ad ſecundam dicitur ꝙ non ſequitur: ſicut non ſequitur omnis homo eſt per ſe animal, album eſt homo: ergo albū eſt per ſe animal. Ad aliam dicitur ꝙ tales termini ſunt bene relatiua ſecundum dici, quod forte ſufficit ad Ariſtotelem. C

DVBITATVR tertio. Vtrum cuiuslibet formæ intenſibilis ſit dare primum intēſum. Reſpondetur breuiter ſupponē do quid ſit primum intenſum. Vnde primum intenſum eſt inſtans, in quo verum eſt, dicere hæc forma nunc primo eſt intēſa in hoc ſubiecto: vel hoc ſubiectum nunc primo factum eſt magis intenſum. Hoc ſuppoſito ponuntur aliquę propoſitiones Prima: non in qualibet intenſione eſt dare primū intenſum eſſe, patet: quia videmus ꝙ aliqua pars aeris remiſſa continue lucida, fit magis lucida ad continuam approximationē corporis luminoſi: ſed in tali intenſione continua impoſsibile eſt dare primum intenſum eſſe: ſicut impoſsibile eſt dare nūc primo illud, in quo corpus luminoſum factum eſt magis propinquum huic parti aeris. Secunda propoſitio: non in qualibet remiſsione eſt dare primum remiſſum eſſe quia videmus aliquā partem lucidam per continuam elongationem corporis luminoſi cōtinuè fieri minus lucidam: in qua remiſsione impoſsibile eſt dare primum remiſſum eſſe: ſicut in motu corporis illuminantis impoſsibile eſt dare primum mutatum eſſe. Tertia propoſito: in aliqua intenſione contingit dare primum intenſum eſſe: & in aliqua remiſsione primum remiſſum eſſe. Prima pars patet; quia in ſubiecto habente aliquam formam non in ſummo, poſſet deus in inſtanti cauſare aliquam partem formæ eiuſdē D

An forma intenſibilis cuiuslibet detur primum intenſum.

ſpe-

B ſpeciei,& immediatè in tempore ſequente partibiliter continuè creare, in eodem ſubiecto aliquam partem:quo poſito totalis intenſio huius formæ comprehendens illam ſubitaneam, & ſucceſſiuam haberet primũ intenſum eſſe:inſtanti enim dato illa forma eſſet primo intenſa, quamuis illa partialis intenſio, quæ ponitur tota continuè non haberet primum intenſum eſſe. Secunda pars patet: quia deus poſſet aliquam partem formæ corrumpere in inſtanti, & in tempore immediato reliquã ſucceſſiuæ, & tunc ſecundum intellectum præmiſſum in inſtanti dato illa forma eſſet primo remiſſa. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

F *Arti. 3.* CONCLVSIO reſponſalis: Mouens eſt ſimul cum motu,vel ſecundum cõtactum mathematicum quando primo mouet, vel virtualem quando primo non mouet. Ad rationes ante oppoſitum patet ſolutio in articulis.

T.c.b.21. & inde. DVBITABIT autẽ vtiq; aliquis vtrum omnis motus omni comparabilis ſit an non.

An omnis mot⁹ omni motui in velocitate, & tarditate comparari poſſit. ISTE EST ſecundus tractatus huius libri,in quo determinat de comparatione motuum adinuicem: & diuiditur in tria capitula. In primo mouet vnam quæſtionem, ſcilicet. vtrũ omnis motus ſit omni motui comparabilis in velocitate, & tarditate. Et probat primo, quòd non duabus rationibus. Prima ,quia tunc ſequeretur, quòd motus rectus motui circulari eſſet comparabilis: ſed hoc eſt falſum: quia ſi eſſent comparabiles adinuicem tunc ſpacium circulare, & ſpacium rectum eſſent comparabilia adinuicem: quod eſt falſum; igitur. Secunda ratio: quia tunc ſequeretur, quòd motus localis eſſet comparabilis motui alterationis:& per conſequens æqualitas pœnes quam attenditur velocitas in motu alterationis eſſet æqualis magnitudinis cum ſpacio pœnes quod attenditur velocitas in motu locali: conſequens eſt falſum: igitur. Deinde arguit ad partem affirmatiuam duabus rationibus. Prima:tam motus circularis,quàm rectus eſt velox vel tardus: ergo motus rectus, vel circularis ſunt æqualiter, veloces vel inequaliter: & per conſequens ſunt comparabiles adinuicem. H Secunda ratio: motus rectus & circularis poſſunt fieri in æquali tempore; ergo poſſunt eſſe æque veloces, & per conſequens comparabiles adinuicẽ. Conſequenter ponit conditiones comparabilium adinuicẽ. Prima eſt: illud, in quo debet fieri comparatio aliquorum adinuicem non debet eis competere æquiuoce, ſed vniuoce. Quod probat exemplariter; nã licet acutum conueniat ſtilo vino & voci: quia tamen conuenit ipſis æquiuocè: ideo talia non comparantur in acuitate adinuicem. Et ſubdit quòd ſi aliqd æquiuocè de aliquib⁹ dicatur,etiam diffinitio illius dicetur æquiuocè de illis. Secunda conditio: ꝙ comparabilia habeant idem ſuſceptiuum primũ

A ita ꝙ illa quæ comparãtur adinuicem conueniant in aliquo ſuſceptiuo: defectu cuius vox non eſt comparabilis melli in dulcedine. Tertia conditio: ꝙ cõparatiua debent adinuicem cõparari ſecundum ſpeciem ſpecialiſsimam, & non ſecundum genus: vt non dicimus propriæ quòd vna res eſt magis colorata, quàm alia.

7. c. 29. in fine. SIC & circa motũ æque velox, quod in æquali tempore mouetur æquale, & tantũ longitudinis in tali.

ISTVD EST ſecundum capitulum, in quo philoſophus determinat de cõparatione motuum in ſpeciali: ſupponẽdo ꝙ illa æqualiter mouentur quæ in æquali tẽpore ſecundum æquale mouentur eadem ſpecie motus. Deinde ponit tres concluſiones. Prima: nulla alteratio eſt comparabilis ſeu æque velox cum mutatione locali; quia talia non ſunt eiuſdẽ ſpeciei neque eiuſdem generis: igitur. Secunda concluſio: motus circularis non eſt cõparabilis motui recto: quia linea circularis non eſt commenſurabilis lineæ rectæ: igitur. Et ſiquis quærat quare eſt ꝙ iſti motus non ſunt comparabiles. Reſponde: ꝙ maxime eſt: quia fiunt per diſpõnes, ſeu magnitudines, quæ differunt ſpecie. Conſequenter excludit aliam quæſtionẽ: quæreret enim aliquis; verum quia aliqui motus fiunt per diuerſa inſtrumenta; ideo dicanẽ non eſſe cõparabiles: ſicut motus volandi & motus ambulandi. Reſpondet ꝙ inſtrumentorũ diuerſitas non impedit. Ex iſtis infert vnum correlarium: dicẽs ꝙ illi motus qui non ſunt eiuſdem ſpeciei non ſunt comparabiles adinuicem, ſaltem ſi hant ſm diuiſiones differẽtes ſpecie: quia vbi eſt æquiuocatio ibi nõ eſt comparatio: ſed in differentibus ſpecie eſt æquiuocatio: quia in genere latent æquiuocationes. Et ſubdit ꝙ triplices ſunt æquiuocationes: quædam ſunt multum diſtantes, ſicut eſt in æquiuocatione à caſu: quædã fiunt per q̃dam ſimilitudinem, ſicut in æquiuocatione à conſilio: & q̃dam fiũt proximè, ſicut ſpecies in generatione. Tertia concluſio: poſſibile eſt alterationes inter ſe eſſe comparabiles: quia poſſibile eſt, ꝙ aliqua duo ſimul ſanãtur: & ſic ille ſanationes erunt æquè veloces. Et ſiqs dicat ſicut ſm quantitatẽ aliqd dr̃ æquale: ita ſm qualitatem aliud dr̃ ſimile: ergo vna alteratio non debet dici æqualis, neqꝫ velox alteri. Reſpondet ꝙ alteratio dicitur æquè velox, quæ eſt ſecundum eandem qualitatẽ in æquali tempore, quod tempꝰ eſt quantitas. Et dicit, ꝙ ad hoc ꝙ aliquæ alterationes comparentur adinuicem requiritur, ꝙ ſint ad qualitates eiuſdẽ ſpeciei, & ſm æquales gradus. Et ſubdit ꝙ ad hoc, quòd alterationes dicantur omnino æquè veloces oportet aſpicere ad qualitates, & ſubiecta. Nam propter qualitatem, & ſubiecta vna alteratio eſt velocior altera. Finaliter oſtendit, quomodo generationes, & corruptiones ſiunt equè veloces: & ponit talem concluſionem. Generatio-

Motuum ſpẽalium adinuicẽ tempara tio.

Aequiuocationes triplices

B C D

I nes & corruptiones dicuntur, ęquè veloces, quæ ſic ſe habent, ꝙ per eas in ęquali tempore generantur res eiuſdem ſpeciei: vt ſi in æquali tempore generãtur duo homines, generationes eorum dicuntur æquè veloces. Et ex hoc videtur ſequi, quòd aliqua generatio ſit ſucceſsiua, cum fiat in tempore. Et hoc põt eſſe verum de generationibus formarum corporalium, & materialium.

T. c. 35. & inde. QVONIAM autem mouens mouet ſemper aliquid, et in aliquo & vſque ad aliquid.

Regula de comparatione motuum ad mouẽtia. ISTVD EST tertium, & vltimum capitulũ huius libri: in quo philoſophus ponit ſepté regulas de comparatione motuum ad mouentia. Prima, ſi aliqua virtus moueret mobile maius per aliquod ſpacium in aliquo tempore: eadẽ, vel æqualis mouebit medietatem, illius mobilis per duplex ſpacium in eodem tempore. Secunda regula: ſi aliqua virtus moueret aliquod mobile per aliquod ſpacium in æquali tẽpore: eadem, vel æqualis virtus mouebit medietatem illius mobilis per idẽ ſpaciũ immediatè illius tẽporis. Et iſtas duas regulas probat ſimul: quia motus velocitatur ſecundum proportionem mouentis ad reſiſtentiam mobilis. Tertia regula: ſi aliqua virtus moueret aliquod mobile per ſpacium aliquod in aliquo tempore: eadem vel æqualis mouebit idem mobile per medietatem ſpacij immediatè temporis. Quarta: ſi aliqua virtus moueat aliquod mobile per ſpacium aliquod in aliquo tempore: media virtus mouebit in æquali tempore medietatẽ illius per idem ſpacium. Quinta regula: ſi aliqua virtus mouerit aliquod mobile per aliquod ſpacium in aliquo tempore, non oportet illam virtutem mouere duplex mobile in duplici tempore per idem ſpacium: quia forte nullo modo poterit ipſum mouere. Motor enim non poteſt aliquid mouere, niſi virtus eius excedat reſiſtentiam mobilis. Sexta regula: ſi aliqua virtus moueat aliquod mobile per aliquod ſpacium in aliquo tempore; non eſt neceſſe medietatẽ illius virtutis mouere idem mobile in eodem tempore per medietatem illius ſpacij: quia forte non poterit mouere. Septima regula: ſi vna virtus mouet vnum mobile, & altera alterum per aliquod ſpacium in aliquo tempore; aggregatum ex illis virtutibus mouebit aggregatũ ex illis mobilibus in eodem, vel ęquali tempore, & per idem ſpacium: quia ſemper manebit eadem proportio. Et aduerte ꝙ ſicut prædictæ regulæ tenent de motu locali: ita propertionabiliter tenent de motu alterationis, & augmentationis. Circa textum.

An omnis motus ſit omni motui comparabilis.

QVAERITVR. Vtrum omnis motus ſit omni motui cõparabilis. Et arguitur primo ꝙ ſic: quia omnis motus eſt velox, vel tardus: vel ergo eſt equè velox, vel velocior: aut minus velox

ſbx cum alio: & ſic eſt comparabilis. Secundo arguitur ſic: ſecundum philoſophum octauo huius, motus cœli eſt primus, & uelociſsimus omniū motuum: ergo eſt comparabilis omni motui alteri a ſe: igitur. Tertio arguitur: Omnes motus eadem menſura menſurantur. ſ. tempore: ſed omnia quæ eadem menſura menſurantur, videntur adinuicem eſſe comparabilia: ergo omnis motus eſt alteri motui comparabilis. Quarto arguitur ſic: Mot⁹ ſurſum & deorſum, qui differūt ſpecie: poſſunt comparari in velocitate, & tarditate: igitur omnis motus eſt omni motui comparabilis. Quinto arguitur ſic: Si non omnis motus eſſet cōparabilis omni motui: hoc eſſet quia non omnis motus eſt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimę cum omni motu: hoc eſt falſum: quia motus diurnus ſolis eſt velocior alteratione: & tamen non ſunt eiuſdē ſpeciei: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In q̄ſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

F. 8. 76.

Arti. 1. PRIMO ſciendum, quòd comparatio, eſt duarum rerum vel vnius vel duarum in aliquo tertio collatio ſecundum æquale vel inæquale magis vel minus. Ex quo ſequitur quòd ad comparationem tria requiruntur, ſcilicet duo quæ comparantur: & tertium in quo coparantur. Et ſi dicatur quòd requiritur anima & etiam conceptus per quos anima comparat. Reſpondetur quòd ad actualem cōparationem certe anima requiritur tanquam principale comparans, & etiam conceptus comparabilium tanquam inſtrumēta, quibus anima comparat. Et notāter dr̄ in diffinitione vnius vel duorum: quia vnius ad ſe poteſt eſſe comparatio: vt dicendo, ſortes eſt albior nunc, quàm heri. Et ſiquis dicat: nihil dicitur eſſe in duobus: ergo nulla poteſt eſſe comparatio propria, ſed omnis abuſiua, quæ fit quando comparabilia non conueniunt in tertio, in quo cōparātur: vt deus eſt melior diabolo: de quo alias viſū eſt in Summulis. Reſpondetur quòd licet idem numero non ſit in diuerſis, tamē bene idem genere vel ſpecie. Et ſiquis iterū dicat: plura pluribus poſſunt comparari; ergo male dicitur quòd cōparatio eſt vnius ad aliud. Reſpondetur quòd licet plures pluribus comparentur pluribus cōparationibus: tamen vna comparatione unū tantū vni comparatur. Et aduerte quòd quādoq; aliqua comparantur immediate in vno: vt homo & aſinus in albedine: quandoq; immediate in duobus & mediate in vno; vt dicendo quòd ſortes eſt ita albus ſicut Plato & niger. Et ſic patet quomodo iſta comparatio eſt in tribus & immediate in duobus, ſcilicet albedine & nigredine: & mediate in vno ſcilicet intenſione. Aduerte vlterius quòd ad hoc quòd aliqua in aliquo comparentur, oportet quòd illud ſuſcipiat magis & minus: ideo ſortes & Plato non comparantur in homine: quia homo non ſuſcipit magis neq; minus: vt alias viſum eſt in Logica. Secundo requiritur quòd comparatio propria fiat in aliquo

Comparatio quid, & quus cōditiones.

Pag. 111. F.

E vniuoco, quod ſuſcipiat magis & minus. Aduerte tamen quod comparatio minus propriæ ſit in æquiuoco a conſilio. Nam quādoq; dicimus hominem pictum eſſe pulchriorem homine viuo: modo conſtat quòd pulchritudo dicitur æquiuoce de viuo & picto: ſed in æquiuocis a caſu nunquam fit comparatio: etiam in genere non ita propriæ ſit comparatio ſicut in ſpecie ſpecialiſsima: ſed vt in pluribus fit comparatio in forma ſpecifica.

An res ves in perfectione comparentur.

SECVNDO ſciendum, quòd circa textum incidit vna difficultas, vtrum qualibet res ſit comparabilis alteri rei in perfectione. Pro cuius ſolutione eſt aduertēdum quòd rei duplex attribuit perfectio. Vna eſſentialis quæ non eſt aliud,
F quàm ipſamet res in tali vel in tali gradu perfectionali. Alia eſt accidentalis, quam habet res per qualitates vel per aliquod accidens ipſam perficiēs; vt homo qui meliores & perfectiores habet qualitates, perfectior eſt perfectione accidentali, quàm alius homo non habens ita perfectas qualitates. Et ſiquis quærat, vtrum vna res ſit perfectior alia perfectione eſſentiali ſeu perfectone entitatiua. Reſpondetur quòd ſic: immo impoſsibile eſt duas ſpecies vel duo differentia ſpecie eſſe æqualis perfectionis eſſentialis immo vna eſt ſemper perfectior alia. Et ſiquis arguat: omnia æqualiter diſtant a perfectione primi ſeu dei: ideo quia perfectio primi eſt infinita, & omnium aliorum finita, modo a perfectione in-

G finita omnis perfectio finita æqualiter diſtat: ſicut ſi eſſet magnitudo infinita, tunc magnitudo bipedalis nō magis attingeret eam, quàm magnitudo pedalis: quod eſt falſum: Reſpondetur quòd entia æqualiter diſtare a perfectione primi poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ſic: quòd quocunq; gradu perfectionis addito vni, nunquam poſſet attingere perfectionem primi: & ſic bene verum eſt. Aliomodo quòd vna non magis appropinquet deo quo ad perfectionem aliquam: Sc. in 4. d.12. q.2.
& ſic non eſt verum: immo dico quòd in deo ſunt multæ perfectiones ſimpliciter: ideo illud eſt ſimpliciter perfectius, quod eſt ſibi propinquius ſecundum illam rationem perfectiorem. Vnde (vt dicit philoſophus in. 3. Topicorum) non H
ſequitur ſimiam eſſe meliorem equo, licet ipſa ſit ſimilior homini: quia non eſt ſimilior homini in conditionibus nobilioribus ſimpliciter: ideo illud quod eſt ſimilius deo in conditione nobiliori illud eſt perfectius.

Et aduerte quòd conditio ſimpliciter in deo nobilior eſt intellectualis: ideo homo eſt ſimpliciter nobilior cœlo: quia magis appropinquat deo in conditione nobiſori, quàm cœlum. Aduerte finaliter quòd ſicut in deo ſunt mulię perfectiones ſimpliciter: ita poſſunt eſſe tot ordines perfectionū in entibus. Vnde eſt vna perfectio ſimpliciter in deo quæ eſt neceſſe eſſe: & ſic quanto aliquid eſt magis neceſſarium, tanto illud eſt propinquius deo quo ad illam perfectionem, ſeu in illo

ordine

A ordine: & ſic cœlum eſt deo propinquius quocunq; corruptibiliter : & ſic perfectius eſt muſca homine: tamen homo ſimpliciter eſt perfectior : quia magis appropinquat deo quo ad conditionem ſimpliciter perfectiorem, ſcilicet intellectualitatem, & poſtea ſenſitiuum, & poſtea vegetatiuum ; ideo muſca ſimpliciter eſt perfectior cœlo, licet cœlum ſecundum quid ſit perfectius.

Quomodo aliqua adinuicem comparãtur.

TERTIO ſciendum, quòd quantnm ad præſens ſufficit dicere ; aliqua poſſunt comparari adinuicem dupliciter. Vnomodo propriæ: puta ſecundum certá quantitatẽ exceſſus vnius ſupra aliud : & ſic dico quòd nullæ res ſpecie differentes ſic comparantur adinuicem in entitate vel in eſſentia : ideo ſi B quis quæret homo eſt perfectior aſino : vel ergo in vno gradu vel in duobus. Reſpondetur quòd non eſt dabilis certa quantitas execeſſus eius ad equum: ideo videtur ſequi correlarium probabile quòd perfectio indiuidui ſuperioris ſpeciei in infinitum excedit indiuiduum de ſpecie inferiori ; quia quantuncunq; multipliciter perfectio indiuidui inferioris, non attingeret indiuiduum ſpeciei ſuperioris : vt quantuncunque multiplicetur perfectio aſini, etiam ſi ſecundum imaginationem poſſet intendi & remitti nunquam attingeret perfectionem homines.

Et ſiquis arguat : ergo homo eſt in infinitum perfectior aſino : ergo in infinitum eſt perfectus. Secundo ; quia ſi eſſet vnus aſinus ita perfectus ſicut omnes aſini, ille eſſet in infinitum perfectus quia aliquam perfectionem finitam datam infinities contineret. Reſpondetur ad primam negando conſequentiam : quia ibi arguitur a dicto ſecundum quid ad dictũ ſimpliciter. Nam eſſe in infinitum perfectius illo, non eſt eſſe perfectum, niſi in reſpectu. Ad ſecundam poteſt dici quòd licet vnus aſinus eſſet ita perfectus, ſicut omnes aſini qui ſunt vel poſſunt eſſe:non tamen eſſet infinitæ perfectus; immo forte ita perfectus eſſet vnus, ſicut omnes ſimul capti: & etiam licet vna perfectio aliam infinities excederet : non tamen propter hoc eſſet infinita, cum ſint diuerſarum rationum. Aliomodo aliqua poſſunt cõparari propriæ q̃ ſecundum certam quantitatem exceſ D ſus, vnũ excedit aliud: quemadmodum dicimus quòd albedo quatuor graduum excedit albedinem duorum graduum. Et ex iſto ſequitur quòd aliqua duo ſolum numero differentia poſſunt comparari adinuicem in entitate ſecundum certam quantitatem exceſſus : vt albedo trium graduum, & albedo duorum.

Suppoſitiones aliquibus difficultatibus conducentes.

QVARTO ſciendum, quòd pro ſolutione aliquarum difficultatum ponũtur aliqua pro poſitiones probabiles. Prima : omnes motus locales ſunt adinuicem comparabiles, quorum velocitas attenditur penes lineam : qúia quibus eodem tẽpore æquales lineæ pertranſeuntur, ſunt æque veloces : & quibus inæquales differunt in velocitate & tarditate. Ex quo ſequi-

E ſequitur ꝙ motus circularis eſt comparabilis motui recto: immo multi philoſophi voluerūt demonſtrare lineam circularem eſſe æqualem lineę rectę: ſicut Alchimides voluit hoc probare. Et ſiquis dicat: dicit Ariſ. in textu ꝙ illi motus non ſunt comparabiles in velocitate & tarditate. Reſpondetur ꝙ Ariſ. hoc nō voluit dicere: oſtēdendo ꝙ motus circularis & rectus differant ſpē, neq; linea recta & circularis: ſed ſolum volebat dicere ꝙ velocitas & tarditas non ſunt ſpēs ſpaliſsimæ: ſed genera continentia multas ſpēs, quæ non habent nomina impoſita: velocitas enim motus alterationis eſt alterius ſpēi a velocitate motus localis. Et quia dixit ꝙ in genere propriè non eſt comparatio: ideo hoc vole-

F bat manifeſtare cum dicebat, ꝙ motus circularis & rectus non comparantur adinuicem in velocitate & tarditate: tamen ſimpliciter comparantur in velocitate & tarditate: vt velocitas & tarditas determinantur ad motus locales. Ex quo ſequitur ſecunda propoſitio ꝙ motus ſurſum & motus deorſum ſunt cōparabiles adinuicem. Sequitur etiam alia propoſitio, ꝙ omnes motus locales qui fiunt ſecundū lineas comparabiles, ſicut ſunt omnes lineæ rectæ inter ſe, & lineæ circulares, ſunt comparabiles adinuicem in velocitate & tarditate. Quarta propoſitio: omnes augmētationes ſunt comparabiles adinuicem: quia attenduntur pœnes ſimilia ſpacia, & etiam omnes diminutiones. Sed de alterationibus dico ꝙ omnes alterationes quæ

Corollaria.

ſunt ad qualitates eiuſdem ſpēi, poſſunt comparari adinuicem: vt duæ calefactiones. Dico etiā ꝙ omnes alterationes quæ poſſunt attendi pœnes ſimilia ſpacia, poſſunt propriè comparari adinuicem: ideo poteſt probabiliter dici ꝙ alterationes factæ ſecundum eandem contrarietatē: vt calefactio & frigefactio, poſſunt comparari adinuicem. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Ariſ.

Dubitatur primo pœnes quid attendit velocitas & tarditas in motu: Pro cuius ſolutione ſupponitur primo ꝙ velocitatem attendi pœnes aliquid non eſt aliud, quàm velocitatē cognoſci per illud. Secundo ſupponitur, quòd in velocitate duo ſunt conſideranda ſcilicet ſpacium pertranſitum: & illud a quo procedit, ſcilicet cauſa. Tertio ſupponitur quòd velocitas communiter ſequitur illud, ad cuius multitudinem multiplicatur: & ad cuius mediatione mediatur. Quarto ſupponitur: quod ſi debeat fieri mot⁹, oportet, quod ſit exceſſus motoris ſuper mobile. i. quòd motor ſit maioris virtutis in mouendo, quàm mobile in reſiſtendo. His ſuppoſitis ponuntur aliquę propoſitiones. Prima: velocitas non ſequitur potentiam motoris: ſic videlicet ꝙ proportionabiliter intendatur ſicut virtus motoris, & remittatur ſicut virtus motoris: quia non oportet quod ſi virt⁹ motoris in duplo remittatur, quòd velocitas motus in duplo remittatur: patet: quia virtus ſubdupla motoris, forte nullo mō poterit mouere mobile: Et ſi quis arguat:

Pœnes qd attendatur velocitas, vel tarditas in motu.

H

motus

A motus ſequitur potentiam motoris, ſicut effectus cauſam:igitur ad maiorationem cauſæ augebitur proportionabiliter effectus: & econtra ad diminutionem cauſę, diminuetur effectus. Reſpondetur ꝙ effectus ad cauſam eſt bona proportio, quæ nō eſt niſi proportio producti ad producens. Sed non oportet ꝙ ſit proportio in effectibus ad proportionem cauſarum. Secunda propoſitio: velocitas non ſequitur reſiſtentiã: ſic ꝙ ſit eadem proportio velocitatis, qualis eſt proportio reſiſtẽtiæ: quia ſi moto vt ſex moueat quatuor, non oportet quòd duplam reſiſtentiam, quæ eſſet octo, moueat tardius in duplo; immo nō mouebit. Et ſiquis arguat: quia quanto reſiſtentia eſt minor, tãto velocitas eſt maior: ergo velocitas motus ſequitur reſiſtentiam. Antecedens patet per experientiam: & etiam hoc vr̃ velle Ariſt. in text. Reſpondetur ꝙ ſi ly quanto, denotet ſolam augmentationem, antecedens eſt verum: ſed non valet cōſequentia: ſi autem denotet proportionem velocitatis, antecedens eſt falſum. Tertia propoſitio: velocitas non ſequitur exceſſum, ſeu augmentationem exceſſus potentiæ mouentis: ſic ꝙ proportio velocitatis ſit, ſicut proportio exceſſus: quia ſequeretur ꝙ duodecim velocius mouerẽt decem, quàm duo vnum; quod eſt falſum: Et ſi quis arguat: ſecundum diminutionem exceſſus diminuitur velocitas: igitur. Antecedens patet: quia ſi in infinitum diminuatur exceſſus, in infinitum diminuetur velocitas: igitur. Reſpondetur quòd bene

B (margin, beside "locitas motus ſequitur reſiſtentiam")

diminuetur velocitas ad diminutionem exceſſus, ſed non proportionabiliter. Quarta propoſitio: velocitas motuum in potentijs naturaliter agentibus cũ reſiſtentia, ſequitur proportionem potentiæ motoris ad reſiſtentiã: ſic videlicet quòd quanto proportio eſt maior, tanto ſit motus velocior. Sed contra hoc arguitur: quia tunc ſequeretur, quòd omnis motor æqualis moueret æqualem reſiſtentiam æqualiter, quod eſt falſum: quia fortius mouet a prope, quàm a longe: igitur. Reſpondetur ꝙ debet intelligi dummodo ſit æqualis applicatio; quod non eſt hic. Secundo ſic: quia ſequeretur quòd fortes in infinitum poſſet velociter mouere lapidẽ: quia ſecundum diminutionem lapidis poteſt augeri proportio potentiæ motiuæ ſuper reſiſtentiam: ſed lapis poteſt diminui in infinitum: igitur. Reſpondetur negando conſequentiam: quia ſeruata eadem potẽtia motoris, non poteſt reſiſtentia in infinitum minui naturaliter: non enim ſolum reſiſtit grauitas lapidis forti proijcienti: ſed grauitas membrorum impetũ inprimentium & medium diuidentium: vnde poteſt lapis tantum diminui, quòd non erit receptiuus illius impetus.

Inſtãtia. (margin)

D (margin)

Dvbitatvr ſecundo, pœnes quid attenditur velocitas motus localis ex parte effectus. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd velocitas motus prout nuns ad propoſitum eſt, poteſt attẽdi ex parte duorum, ſcilicet ex parte cauſæ & ex parte effectus: dubium præcedens q̃rebat ex parte cauſæ, &

Penes qd attenditur velocitas localis motus, ex p̃te effectus. (margin)

Tertia pars. R iſtud

E iſtud quærit ex parte effectus. Hoc ſuppoſito ponuntur alique propoſitiones. Prima: velocitas motus localis recti non attenditur pœnes ſpacium corporale pertranſitum in tanto, vel tanto tempore: quia ſequeretur quòd totum velociori motu moueretur quàm pars: quia maius ſpacium pertranſit, quàm medietas; quia totum maius ſpacium corporale in duplo deſcriberet quàm medietas in æquali tẽpore: & ſimiliter quæſtio poſſet fieri de ſpacio ſuperficiali. Secunda propoſitio: in motu locali recto attenditur velocitas pœnes ſpacium lineale deſcriptum ab ipſo mobili in tanto vel tanto tempore. Quod probatur: quia velocitas attenditur pœnes ſpacium & non corporale nec ſuperficiale: igitur attenditur pœnes ſpacium lineale.

F Tertia propoſitio: velocitas motus localis recti non attenditur pœnes ſpacium lineale totale exiſtens intra terminũ à quo, & terminum ad quem; quia tunc ſequeretur quòd tardius motum velocius moueretur, quàm mobile velocius motum: vt ponendo caſum quòd ſint duæ lineæ inter duos parietes; vna magna, quæ quaſi attingat duas parietes, & alia parua. Et volo iterum quòd incipiant ſimul moueri, & ſimul tangant alium parietem: tunc ille duæ lineæ in æquali tempore tranſeunt æquale ſpacium: & tamen vna velociori motu mouetur, puta parua, quàm alia. Quarta propoſitio: velocitas motus localis recti attenditur pœnes ſpacium lineale verum vel imaginarium deſcriptum a puncto medio, vel æquiualenti corporis moti in tanto vel in tãto tpe. Et notanter dr̃ æquiualenti: quia ſi fieret condẽſatio ipſius mobilis, non maneret idem punctus medius niſi ſecũdum æquiualentiam. Sed de motu circulari ponitur talis concluſio. Velocitas motus circularis attenditur pœnes ſpacium pertranſitum in tanto vel in tãto tempore. Secunda concluſio: Dicta velocitas attenditur pœnes ſpacium lineale verum vel imaginarium deſcriptum a puncto velociſsime moto ipſius mobilis in tanto vel in tanto tẽpore. Et notanter dicitur verum vel imaginarium propter vltimam ſpheram, quæ non deſcribit ſpatium verum vel imaginarium.

G

H DVBITATVR tertio pœnes quid attenditur velocitas in motu augmentationis. Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima velocitas augmentationis non attenditur pœnes quantitatem acquiſitam in tanto vel in tanto, tempore. Quod probatur & ponatur ꝙ in aliquo tẽpore vni paruæ herbæ acquiratur quantitas digitalis per conuerſionem alimenti: & etiam vni magnæ arbori acquiratur æqualis quantitas in æquali tempore: tunc cõſtat ꝙ cuilibet aduenit æqualis quantitas in æquali tempore: & tamen non iudicãtur æqualiter eſſe augmentata; nã augmẽtatio herbę ſenſibiliter percipitur & non augmentatio arboris: igitur. Secunda propoſitio: velocitas augmentationis non attendiĩ pœnes proportionẽ quãtitatis acquiſitę ad quantitatẽ ꝑexi-

Velocitas in motu augmentationis pœnes quid attẽditur.

A exiſtentem: nam ſi ſic, ſequeretur quòd eſſent duæ augmentationes, quarum vna non eſſet velocior alia, neq; tardior, neque æqualis: nam ponendo quòd a, ſit corpus pedale, & augeatur in hora acquirendo ſibi quantitatem pedalem: ſic ꝙ fiat bipedale, & b ſit corpus pedale, & augeatur in eadem hora acquirendo quantitatem bipedalem; ſic quòd b, in fine ſit tripedale, tunc quantitatis acquiſitæ primi.ſ.a ad quantitatem præexiſtentem eſt proportio æqualitatis, & reſpectu ipſius b eſt proportio inæqualitatis, quæ non comparantur adinuicem: igitur, nec augmentationes illę. Tertia propoſitio: velocitas augmẽtationis attenditur pœnes proportionem compoſiti ex quan-
B titate præexiſtente, & quantitate acquiſita ad præexiſtentẽ ſolum in ordine ad tempus: vt ſi a pedale acquirat ſibi in hora quantitatem pedalem, & b quãtitatem bipedalem, tunc in augmentatione ipſius a, proportio compoſiti ex præexiſtente, & acquiſita ad præexiſtens ſolum eſt dupla: & in augmentatione b eſt tripla; modo in quali proportione ſe habet dupla ad triplam in tali proportione ſe habet b ad augmentationem a.

Sed de motu alterationis ponitur vna ſuppoſitio, & vna concluſio. Suppõ eſt hic: ꝙ in alteratione inuenitur duplex ſuccesſio, ſ.ſm intenſionem, & ſm extenſionem. Tũc ſit hæc concluſio: Velocitas alterationis attendit pœnes qualitatẽ acquiſitam in tanto, vel in tanto tempore abſolutæ. Verbi gratia. vt ſi duob⁹ ſubiectis, ſiue æqualibus, ſiue in æqualibus in eadem hora acquirantur qualitates æquales, iſta erunt æque velociter alterata. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium artic. ſit.

CONCLVSIO reſponſalis. Non omnis motus eſt omni motui comparabilis comparatione propriè dicta. Ad rationes ante oppoſitum. Ad primam dicitur quòd velox non dr̃ de motibus ſicut ſpecies ſpecialisſimæ: ideo non oportet quòd omnis motus ſit comparabilis omni motui in velox, vel tardum: immo dicunt multi, quòd velox & tardum dñr æquinocè de motibus differentibus ſpecie. Ad ſecundam dr̃, quòd talis motus bene eſt comparabilis omni motui locali ſed non cuilibet alteri motui comparatur. Et ſimiliter ad alias rationes patet: quid ſit dicendum in articulis. Arti. 3.

D

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PHYSICORVM
LIBER OCTAVVS.

T. cō. 1. & inde.

VTrvm autem factus ſit aliquādo motus, cum nō eēt pri⁹, & corrumpitur iterum, ſic ꝙ moueri nihil ſit: aut neque factus eſt: neque corrumpitur: ſed erat ſemper, & ſemper erit hoc immortale, & ſine quiete exiſtit in his, quæ ſunt, vt vita quædam natura omnibus ſubſiſtentibus, &c. F

Antiquorum philoſophantium ſententia de perpetuitate motus.

Iste eſt octauus liber Phyſicorū, in quo philoſphus inquiritur quid ſit primus motus, primus motor, & primum mobile. Et diuiditur in quatuor tractatus. In primo determinat de perpetuitate motus: & continet quatuor capitula. In primo ponit opiniones antiquorū de perpetuitate motus: mouens primo hanc quæſtionem; Vtrū motus aliquando ſit factus, ſic ꝙ ante nihil moueretur: & vtrū aliquando deſinet eſſe, ſic ꝙ poſtea nihil mouebitur: vel vtrū nunquam inceperit eſſe, & deſinet eſſe. Et de hoc recitat tres opiniones antiquorum. Prima fuit Democriti: dicentis quòd ſemper fuit motus: & hæc fuit opinio eorum, qui dixerunt mundos eſſe infinitos: dixerunt enim ſemper eſſe generationem, & corruptionem aliquorum mundorum: ſed neceſſe eſt generationē, & corruptionem eſſe cum motu: ideo dicebant ſemper eſſe motum. Secunda opinio fuit Anaxagoræ dicentis non ſemper fuiſſe motum, ſed aliquando ipſum incepiſſe: ſic ꝙ nunquam prius fuiſſet: dixit enim mundum ſemel eſſe genitum, & nunquam poſt debere corrumpi: Nā ſecūdum eum ante mundi conſtitutionē res per infinitum tempus quieuerunt in vno confuſo chaos, H & poſtea ab intellectu diuino ſequeſtratæ ſunt: & ſic conſtitutus eſt mundus, & tunc incœpit motus, qui nunꝗ deſinet. Tertia opinio fui Empedoclis ponētis motū nō ſemper fuiſſe: ſed aliqn̄ incepiſſe, & aliqn̄ deſinere eſſe. ſ. adueniēte amicitia rerū; & iterū adueniente lite conſtituiē mundus, & incepit mot⁹. Et ſubdit philoſophus ꝙ diligēter inquirendū eſt de hac quæſtione, cū ſit difficilis: & de ea multæ ſunt opiniones.

Incipiemvs autē primum ex diffinitis a nobis in phyſicis prius, &c. *T. cō. 4. & inde.*

Mot⁹ ſi der fuit, ſemper erit.

Istvd eſt ſecundū capitulū in quo philoſoph⁹ ponit rōnes ad ꝓbādū ſēpiternitatē mot⁹: & intēdit aliquas cōcluſiōes. Prima eſt ꝑ modum ſuppōnis: ſcili-

A ſcilicet ꝙ ſi debeat motus eſſe, oportet ꝙ prius ſit mobile, & motiuum. Quod probat ratione, & inductione. Ratione ſic: mot⁹ eſt actus mobilis: ergo motus non poteſt eſſe quin prius ſit mobile. Inductione ſic: quia vbi eſt alteratio, oportet ꝙ alterabile præcedat, & vbi eſt combuſtio, oportet ꝙ cõbuſtibile ꝑcedat: & ſic de alijs motibus: igitur. Secunda concluſio: Sẽper fuit motus. Quod probat duabus rationibus. Prima: nam ſi aliquando incepiſſet, ꝙ aliquã do fuiſſet verum dicere motus non eſt, tunc mobile, & motiuũ præceſsiſsẽt motũ. Vel ergo fuiſſent ab æterno, & ſic motus nõ incepiſſet: ſed fuiſſet ab æterno: cum motiuum, & mobile ſint cauſæ ſufficiẽtes motus. Vel aliquando fuiſſent facta: & ſic
B ante motum fuiſſet motus: cum non potuiſſent fieri ſine motu: & dicit quòd primum fuiſſet irrationabile dictum. Vnde dicit: quod ſine ratione dicitur, tanquam ab inſipiente dictum eſt. Deinde remouet vnã cauillationem. Nam diceret aliquis, quòd licet agentia naturalia non poſſunt agere ſine mutatione, tamen bene agentia libera. Reſpondet quòd ſicut natura nunquam agit in vtrunque contrariorum niſi ratione diuerſarum diſpoſitionum, vel intrinſecarum, vel extrinſecarum: ita etiam agens liberum non agit contraria, niſi ſecundum diuerſas diſpoſitiones intrinſecas, vel extrinſecas, & iſta non poſſunt fieri ſine motu: igitur. Secunda ratio: tempus eſt æternũ: ergo & motus. Conſequentiam probat: quia tempus vel eſt motus, vel non eſt ſine motu. Antecedens probat auctoritate antiquorum: omnes enim antiqui præter Platonem dixerunt, tempus non eſſe factum. Probat & ratione: quia quod fit de nouo, neceſſe eſt aliquid eſſe prius ipſo, & ipſum eſſe poſterius: quia neceſſe eſt, ꝙ faciens præcedat factum: ſed prius & poſterius non poſſunt eſſe ſine tempore: igitur ante tempus fuiſſet tempus. Tertia concluſio. Semper erit motus. Quod probat: quia ſi aliquando non ſit motus, tũc motiuum, & mobile erunt ſemper, & ſic ſemper erit motus; cũ corruptio non ſit ſine motu. Ex quo infert, quòd motus eſt perpetuus: quia non poteſt incipere eſſe, neq; deſinere eſſe. C

AT vero nihil inordinatũ eorum, quæ natura, & ſecundum naturam ſunt, &c. *T. c. 15.* D

ISTVD EST tertium capitulum huius tractatus, in quo philoſophus reprobat opiniones Empedoclis & Anaxagoræ negantiũ ſempiternitatem motu. Et intendit tres concluſiones. Prima: Tam opinio Anaxagoræ, quàm Empedoclis eſt irrationalis: quia illi irrationabiliter loquuntur qui de naturalibus aliqua aſſerunt, quæ nec ſunt per ſe nota, nec ex per ſe notis, vel probabilibus deducta: immo quæ non ſunt magis apparentia, quàm ſua oppoſita: ſed conſtat ꝙ non eſt per ſe notum: nec ex per ſe notis magis deduci poteſt ꝙ mundus aliquando non fuit, quàm oppoſitũ eius: igr̃ iſti irrõnabiliter loquunt̃. Secũda cõcluſio: *Reprobã tur Empedocles, Anaxagoras.*

Poſitio Anaxagorę eſt irrationabilior poſitione. Empedoclis: quia in natura nihil debet poni ordinatum inter infinitum tempus in quo Anaxagoras dicit res in infinitum quieuiſſe: & tempus finitum in quo dicit res moueri: cum inter illa nullus ſit ordo, quia finiti ad infinitū nulla eſt proportio. Tertia concluſio: Empedocles non bene dixit motum non ſemper eſſe & multotiens mundum incipere eſſe & definere eſſe: quia non ſufficit aliquid aſſerem: ſed oportet aſsignare rationem & cauſam rationabilem ſui dicti puta inductionem vel demonſtrationem: ſed hoc non fecit Empedocles: igitur. Et ſi dicatur ꝙ nō oportet iſtorum aſsignare aliquam cauſam: quia de ſempiternis non oportet quærere cauſam, cum non habeant. Reſpondet philoſophus ꝙ licet in aliquibus hoc ſit verum: hoc tamen non eſt vniuerſaliter verum; quia hoc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, eſt ſempiternum; & tamen habet aliquam cauſam ſcilicet principia per quæ demōſtratur: igitur. Et ſubdit ꝙ ſicut principia ſunt neceſſaria: ita & concluſiones principiorū: principiorum autem non eſt cauſa, quanuis bene concluſionum.

F

T. c. 16. & inde. CONTRARIA autē his non difficile eſt ſoluere: videbitur autem, ex huiuſmodi cō ſiderantibus &c.

Solutio rōnū pro bantium motū nō ISTVD eſt quartum capitulum in quo philoſophus narrat & ſoluit rōnes quæ ſolent fieri ad probandū ꝙ motus nō erat perpetuus. Prima omnis motus eſt de aliquo termino ad aliquē terminū: ſed oē habens terminū eſt finitū: igiť. Secunda rō ſi motus nō potuiſſet fieri de nouo, ſequeretur ꝙ vniuerſum ſemper moueret vel ſemper quieſceret; ſed hoc eſt falſum: igitur. Videm⁹. n. ꝙ in vno mobili qñque eſt motus & qñq; nō. Tertia rō: ſicut eſt in minori mūdo, ita vr̄ eſſe in maiori: ſed minor mundus puta hō vel animal, debet hr̄e principiū ſui motus; ergo & maior mundus. Ad primā dicit philoſoph⁹ ꝙ conceſſo ꝙ omnis mot⁹ ſit finitus & nullus infinitus, nō ꝑ hoc ſequiť quin iſta ſit vera, ſ. ꝙ eſt motus: Ad ſecundā dr̄ ꝙ non habet difficultatē, nec facit aliquid cōtra dicta, quia poſtꝗ̄ aliquid quieſcebat, mouebať de nouo ꝑ nouū motū; ante tñ iſtū infinitum fuit alius motus. Ad tertiam dr̄ ꝙ vr̄ habere maiorē dubitationē: quia vr̄ habere ꝙ mot⁹ incepit in animalibus & ante non fuit alius motus in ipſis: quod eſt falſum: quia motum localē animalis præceſsit alter motus ſcilicet alteratio corporis. *G eſſe perpetuum.* H

An mundus ſit æternus, vel aliquando factus.

QVAERITVR vtrū mot⁹ ſit ęternus vel aliquando fact⁹. Et arguitur primo quòd ſit ęternus: quia deus ab æterno produxit motum aut non. Si primum ſic eſt ęternus: ſi non; ergo de nō agente, factus eſt agēs de nouo: & de non producente, producens: ergo eſt aliquando mutatus, quia non vr̄ poſsibile deū fieri agentem & non agentem ſine mutatione, & tñ eſt immuta-

A mutabilis omnino: igitur. Secundo ſic. Quia aut deus ab æterno produxit mundum: & ſic habetur intentū:aut non: ꝙ nō poteſtis dicere, q̃a vel hoc eſſet eo quòd non voluit, aut quia non potuit. Non quia non potuit:quia ſemper æqualem potētiam habuit. Non quia non voluit:quia tunc fuiſſet inuidus, & fuiſſet mutatus de non volente in volentē. Tertio ſic: Quia impoſsibile eſt aliqua a voluntate antiqua de nouo aliquid pro ducere ſine mutatione ſui: ergo impoſsibile eſt voluntatem diui nam mundum produxiſſe ſine ſui mutatione. Antecedēs patet per articulum Pariſienſem dicentem, ꝙ impoſsibile eſt tranſire de contradictorio in contradictorium, quorum alterum eſt reale ſine mutatione. Quarto B ſic. Mutari eſt aliter ſe habere nunc quàm prius: ſed ſi deus ꝓduxiſſet mundum de nouo, ſe habuiſſet aliquādo aliter quàm prius: ergo aliquādo fuiſſet mutatus. Quinto ſic: Tempus eſt æternum: ergo & motus. Conſequentia patet; quia tempus non fuit ſine motu, nec econtra. Antecedens patet: quia prius & poſterius ſunt tempus, vel partes temporis: ergo ſi tp̄s incepit eſſe, prius habuit nō eſſe, quàm eſſe: ergo in illo priori fuit, ꝙ implicat, vel non fuit: ergo nō fuit prius & poſterius: quod falſum eſt: igitur. In oppoſitum arguitur auctoritate fidei tenentis ſolum eſſe vnum æternum, ſcilicet deum per quem omnia facta ſunt. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Artic. 1. PRIMO ſciendum, quòd non eſt idem loqui de æternitate motus & de eius entitate: C nam iſta accipitur tanq̃ per ſe nota, & manifeſta in philoſophia, motus eſt: ſed iſta, motus eſt æternus: non ab omnibus conceditur, ſed diſceptat fides contra philoſophum, cum ipſa ſit ſimpliciter falſa: tñ philoſophus concedit eam eſſe veram. Secūdo ſupponitur, quòd iſtud aduerbium ſemper, pt capi dupliciter. Vnomodo vt tm̄ valet, ſicut in omni tempore: & ſic iſta eſt concedenda, ſemper fuit motus. i. in omni tempore fuit motus: ſed iſta non conceditur motus ſemper fuit: niſi diceretur, ꝙ ex omnibus motibus cœli componeretur vnus totalis motus. Aliomodo vt tātum valet, ſicut ab æterno: quod cōiter tantum valet, ſicut ante omne tempus: & ſic non conceditur iſta, ſemp D fuit motus. i. ab æterno fuit motus: licet Ariſt. eam conceſsiſſet: non tamen ſic exponeret illud complexum, ab æterno. Ex iſto ſequitur, quòd qualitercunq; capiatur ſemper, ſemper terminus ſequens diſtribuibilis non impeditus ſupponit confuſæ tantum. Vnde quando dicitur, ab æterno fuit motus: ly motus, ſupponit confuſæ tantum: ſi hoc complexum, ab, æterno, exponatur per hoc, quòd eſt ante omne tempus. Ex iſto videtur ſequi differentia inter ab æterno, & perpetuum. Nam ab æterno, dicit anterioritatem: ſed perpetuo dicit poſterioritatem: vt de anima nunc creata dicimus, quòd perpetuo viuet, & perpetuo erit: ſed non dicimus illam ab æterno eſſe. Et ſi quis contra dicta arguat: nam iſta

Semper dupliciter.

E iſta eſt vera, ante omnem motum fuit motus: igitur videtur ꝙ motus fuit ab æterno: & ꝙ nunquam ſit dabilis primus motus. Aduerte autem ꝙ iſta eſt vera; ante omnem motum fuit motus quo ad deſitionem, non autem quo ad inceptionem: licet Ariſt. diceret ꝙ ante omnẽ motum fuit motus quo ad inceptionem. Diceret etiam ꝙ poſt omnem motũ eſſet motus quo ad deſitionem: quia diceret mũdum eſſe perpetuum & nunquam deſinere eſſe.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas, An ad phyſicum pertineat determinare de primo motore? Et videtur ꝙ non: nam dicit Philoſophus in ſecundo huius, ꝙ mouentia non mota, non ſunt phyſicæ conſiderationis: ſed primus motor eſt mouens non motũ: igitur. Item de ſubſtantijs ſeparatis, ſicut eſt primum mouens pertinet ad Metaphyſicum. In oppoſitũ eſt philoſophus in hoc octauo in textu: dicens determinãdum eſt de primo motore & primo mobili. Pro cuius ſolutione ſupponitur (vt viſum eſt in primo huius) ꝙ philoſophia naturalis habet determinare de omnibus entibus, cum ipſa habeat formare demonſtrationes ex terminis ſupponentibus pro omnibus rebus: licet non habeat conſiderare de aliquo ſimpliciter & quidditatiuè: ſcilicet oſtendendo quid ipſum ſit.

An ad phyſicum ſpectet cõſideratio de primo motore.

F

Secundo ſupponitur quòd metaphaſicus conſiderat de cauſis in quantum cauſata dependent ab eis in eſſendo: & phyſicus habet conſiderare de eis in quantum cauſata dependent ab illis in mouendo & transmutando tam actiuè, quàm paſsiuè. Ex quo ſequitur ꝙ ſi poſſit demonſtrari primam cauſam eſſe per eſſe alterius, tunc talis demonſtratio pertinet ad metaphyſicum: Si vero poſsit demonſtrari per mouere, vel moueri, tunc talis demonſtratio pertinet ad phyſicum; qui non habet conſiderare de mouente non moto quo ad eius quidditatem, ſed bene quo ad rationem mouentis; & in quantum alia dependent ab eo in mouendo vel transmutando: & per hoc ſoluitur ratio ante oppoſitum. Et ſiquis dicat: etiã philoſophus non habet conſiderare de mouentibus & motis quo ad quidditatem, ſed ſolum ſecundum illas rationes, ſecundum quas diffinit mouentia nõ mota: igitur non magis debet dicere ꝙ mouentia mota ſunt phyſicæ conſiderationis, quàm mouentia non mota. Reſpondetur negando conſequentiam. Cuius ratio eſt: quia dicebat hic Philoſophus ſcilicet quòd mouentia mota ſunt phyſicæ conſideerationis tanquam per ſe inferiora ad ſubiectum phyſicę, non autem mouentia non mota.

G

H

TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas; vtrum neceſſaria & perpetua poſsint habere cauſam ſui eſſe. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd duplicia ſunt neceſſaria ſcilicet complexa & incomplexa. Complexa, ſicut ſunt propoſitiones neceſſarie. Et ſic dico de iſtis: ꝙ omne neceſſarium creatum

Neceſſaria, perpetuaq́ habeãt cãm ſui eſſe.

A tum, cõplexum, ſeu omnis propoſitio neceſſaria creata habet cauſam ſui eſſe, & poteſt eſſe, & non eſſe. Ex quo ſequitur, quòd ipſæ non dicuntur neceſſariæ, eo quòd ſint neceſſario: ſed quia qualitercumque per ipſas ſignificatur, neceſſe eſt ita eſſe: ſic quod impoſsibile eſt ita eſſe, ſicut per contradictoriam eius ſignificatur. Alia ſunt neceſſaria incomplexa: & de iſtis poteſt dupliciter reſponderi. Vnomodo, ſecũdum veritatem, & fidem: ſic videlicet, quod eſt tantum vnum neceſſe eſſe incomplexum, ſ. Deus. Dico ſecundo, quod tale nõ habet cauſam ſui eſſe: quia eſt in productum, & increatũ. Alio modo poteſt reſponderi ſecundum mẽtem philoſophorum, & præcipue Auicennæ, qui poſuit cathenam auream. Et dicitur ſecundum eum, quod plura ſunt neceſſe

9. ſuæ metaph. c. 4.

B eſſe incomplexa, quæ impoſsibile eſt non eſſe. Vnde imaginatur Auicenna, quod prima intelligẽtia intelligendo ſe producit ſecundam intelligentiam, quæ regit orbem: & eſt mouens extrinſecum: Et iſta ſecunda intelligẽtia intelligendo primam, a qua fuit producta, cauſat tertiam, & intelligendo ſe, cauſat animam ſui orbis: quia iſte Auicenna ponebat orbes eſſe animatos: & illa anima erat mouens intrinſecũ: & iterum illa intelligentia intelligendo poſsibilitatem, & dependentiam ſuam a prima intelligentia, cauſat ſuum orbem: & ſic patet, quod ipſe ponebat tot eſſe intelligentias, quot orbes. Secundo patet, quòd cuiuslibet orbis ponebat duo mouentia, ſcilicet extrinſecum, quod eſt intelligentia: & intrinſecum, quod eſt anima illius. Ex quo ſequitur, quòd ipſe ponebat cœlos eſſe animatos. Dicebat enim quamlibet talem intelligẽtiam excepta prima eſſe ab alio cauſatam, vel productam. Pro quo eſt aduertendum, quòd ad hoc, quòd effectus ſit neceſſarius, oportet, quòd cauſa eius ſit neceſſaria dupliciter, ſcilicet in eſſendo, & in cauſando: quia altera deficiẽte, poteſt effectus nõ eſſe: & per conſequens nõ eſſet effectus neceſſarius.

C

Effectus, ut ſit neceſſarius, quid exigit.

QVARTO ſciẽdum, quòd incidit alia difficultas: Vtrum Deus, ſeu prima cauſa cauſet aliquid neceſſario ad extra? Et videtur quòd ſic: nam producto corpore, & anima informante corpus, non poteſt Deus non cauſare humanitatem: igitur. Item productis duabus albedinibus, non poteſt non cauſare ſimilitudinem: igitur. Item cauſa prima cauſat eodem modo, ſicut ſecunda cauſa: ſed cauſa aliqua ſecunda cauſat aliquid neceſſario: quia naturaliter cauſat & non libere: igitur. Pro ſolutione ſupponitur, quod Deum cauſare, ſeu producere aliquid ad extra: non eſt aliud, quàm Deũ cauſare aliquid in vero eſſe, diſtincto realiter ab ipſo. Ex quo ſequitur, quòd illud, quod realiter diſtinguitur ab ipſo Deo, dicitur eſſe extra Deum. Secundo ſupponitur, quòd opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa, ſcilicet, quòd nihil poteſt produci ab vna perſona diuina ad extra, quin producatur ab alia: vt pater non poteſt producere aliquid ad extra, quin filius producat, & Spiritus ſanctus: quia Deũ producere aliquid ad extra,

An Deus neceſſario agat ad extra.

D

Aug. de fide ad Petrum.

B tra, non eſt aliud, quàm Deum efficaciter velle illud: ſed in tribus perſonis diuinis tantum eſt vnum velle, vna voluntas: igit.

Supponitur tertio, quòd Deū producere aliquid ad extra neceſſario, poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo, neceſsitate ſimpliciter dicta. Aliomodo neceſſitate conditionata: & ſecūdum hoc ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, Deus nihil producit ad extra neceſsitate ſimpliciter dicta, immo mere contingēter, & libere: ſic quòd ſimpliciter poteſt non producere.

Secunda propoſitio: Deus multa ad extra producit neceſſario neceſsitate conditionata, ideſt præſuppoſita cauſatione alicuius, vel aliquorum: & per hoc ſoluuntur duæ primæ rationes. Tertia propoſitio: nulla cauſa ſecunda cauſat aliquid ne F ceſſario, ſed mere contingēter: quia tunc ſequeretur, quòd etiā cauſa prima aliquid nece ſſario cauſaret: cum cauſa ſecunda nō poſsit cauſare aliquid, niſi cauſante prima cauſa: immo cauſante ſecunda cauſa, impoſsibile eſt primam non cauſare. Quarta propoſitio, cauſa ſecunda mere naturalis poteſt dici cauſare aliquid neceſſario neceſsitate ſecundum quid, ſeu neceſsitate naturali: quia poſito paſſo debite approximato, & non impedito quantum eſt de ſe non poteſt non agere: vt ignis quantum eſt de ſe approximato combuſtibili, non poteſt non comburere, licet tamen ſimpliciter poteſt nō comburere. Nam Deus poteſt eius cauſationem ſuſpendere. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

Dubitatur primo: G Vtrum Deus ſic potuerit facere motum de nouo, quòd ante eū nullus præfuerit. Et arguitur, quòd ſic, quia aliter Deus non eſſet omnipotens: quod falſum eſt: igitur. In oppoſitum videtur eſſe Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, quòd ibi tenēdum eſt, quod fides tenet, ſcilicet, quòd Deus creauit motum, & angelum de nouo & non ab æterno. Vnde magis credendum eſt vni articulo fidei, quàm omnibus auctoritatibus philoſophi: ſed hoc tenendo reſtat ſoluere rationes philoſophi, quas facit ad probādum motum eſſe ab æterno. Ad primam cū arguat: ſi motus nō fuerit ab æterno &c. Dico, quòd motor præceſsit, & etiam mobile natura præceſsit motum, & motus fuit factus, & etiam mobile: non tamen mediante alio motu, ſed bene mediante mutatione, ſcilicet creatione: & ſic non eſt incōueniens, ꝙ ante omnem motum præceſſerit mutatio ſaltem natura. Et ſi quis inferat: ergo ſequitur, ꝙ Deus eſſet mutatus: quia prius non fuit producens motū, & poſtea fuit producens: ſi concedas, quòd prius non erat producens, & poſtea factus eſt producens; ſed propter hoc non eſt mutatus: ergo ſequitur, quòd erit trāſitus de contradictorio in contradictorium abſq; mutatione: quod videtur contra articulum Pariſienſem. Reſpondetur ibi H per aliquas propoſitiones. Prima; illa eſt vera, Deus ab æterno voluit producere motum: ſi ly ab æterno, determinet ly voluit; ſi vero determinet ly pro-

du-

Ar. 2.

An Deus potuerit ſ nouo ducere motum.

A ducere,ipſa eſt falſa:& ſic dato, quòd Deus de nouo producat lapidem,nõ tamen propter hoc mutatus eſt in ſua voluntate: ſicut ſi velles cras ire ad forum, & continuares tuum velle:tunc cras ires ad forum:& tamen nõ eſſet mutata tua voluntas: & hoc eſt,quod dicũt alij ſub aliis verbis:puta,ꝙ Deus voluit creare mundum ab æterno, ſed non pro æterno. Vnde dicit Scotus,quòd nulla poteſt eſſe relatio noua in Deo per actum intellectus ſui: quia tunc mutaretur: ergo ab æterno comparauit omnes res adinuicem: ergo cognouit relationem actualem ipſius ad rem, quam de nouo non producit. Et ſi quis dicat: ergo Deus non poſſet ſe cognoſcere creantem lapidem de nouo. Dico, quòd cognoſcit ſe creante lapidem pro a, ſed non de nouo cognoſcit ſe creantem lapidem;ſed in ęternitate cognoſcit ſe pro a,creantem lapidem:

Sco.in 1. di.30.q.1.

Obiectio-nes.

B ſicut in æternitate cognoſcit ſe pro aliquo tempore creaturum lapidem, hoc eſt dictu,in æternitate cognoſcit relationem actualem eius ad illud, quod pro a, in inſtanti erit. Et ſi quis iterum dicat Deus cognoſcit ſe ab æterno creantem lapidem pro a: ergo Deus ab ęterno creat lapidem. Dico,quòd ab æterno creat lapidem pro tali inſtanti:& ſic iſte modus non videtur concedere, quòd de Deo poſſint ſucceſsiue contradictoria verificari, ſaltem per aliquàm mutationem in ipſo factam. Et ſiquis dicat Deus dicitur dominus ex tempore: ergo ſequitur, quòd de Deo dicentur contradictoria ſucceſsiue.

Dubium

C Dicit Scotus, quòd Deus dicitur dominus ſola relatione noua in creatura, & non in ipſo Deo. Ex quo videtur haberi, quòd contradictoria vere ſucceſsiue poſſunt dici de Deo: non tamen propter mutationem ſui; puta, quòd aliquid de nouo intrinſece ſibi adueniat, ſed ſolum propter mutationem obiecti, vel obiectorum ſecundariorum. De iſta autem propoſitione, quæ ſumitur, non poteſt eſſe tranſitus de vno contradictoriorum in aliud ſine aliqua mutatione: dicit Scotus, quòd eſt ſimpliciter vera: non videtur enim, quòd ſi res omnino eadem maneat,& nullomodo mutatur, quòd modo verificetur vnum contradictoriorum, & poſtea reliquum. Multi tamen dicunt, quòd ſufficit ſucceſsio temporis; & de hoc tamen aliàs magis dicetur. Ad ſecundam rationem philoſophi, quã facit de tempore,negatur,quòd tempus eſt æternum: & conceditur,quòd eſt productum cum cœlo:& conceditur,quòd prius eo aliquid fuit: non prioritate temporis, ſed ęternitate, ſcilicet Deus omnipotens, qui ei dedit eſſe.

Deus quo dicitur dominus.

Vbi ſup.

D

DVBITATVR ſecundo: Vtrum implicet contradictionẽ aliquod creabile fuiſſe ab ęterno? Reſpondent aliqui, quòd ſic:& probant multipliciter.

An ſit cõcedẽdum aliqd creabile fuiſſe ab æterno.

Primo ſic;ſi Deus poſſet facere aliquid ab ęterno,ſequeretur ꝙ aliqua creatura adæquaret Deo, ſaltem in ęternitate: ſed hoc eſt falſum igitur. Secundo ſic: ſi Deus feciſſet aliquàm creaturam ab ęterno, ſequeretur, quòd

E quòd neceſſario eam feciſſet: quod eſt falſum. conſequentia patet: quia vel potuit eam non creare, quando creauit: vel ante, vel poſt. Non quando creauit: quia omne, quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe; Nec ante: quia ante ęternum nō eſt ante. Nec poſt; quia tunc non creaſſet ab ęterno. Tertio ſic, illud qđ neceſſario habuit prius nō eſſe, q̃ eſſe, non pōt fieri ab ęterno: ſed quodlibet aliud a Deo prius habuit neceſſario non eſſe, quàm eſſe, cum creatio ſit de nou eſſe ad eſſe: ergo nihil potuit eſſe ab æterno productum.

Item quarto ſic, probando, quòd mundus non potuit eſſe ab ęterno: quia infinitum tempus eſſet pręteritum: conſequēs eſt impoſsibile: quia de ratione pręteriti eſt, quòd ſit totum acceptum: & nihil eius ſit in po-
F tentia ad accipiendum. De ratione autem infiniti eſt, quòd non ſit totum acceptum: vt patet per diffinitionē eius in Tertio. Secundo ſequitur, quòd infinito poſſet fieri additio: quod eſt impoſsibile. Patet conſequentia: quia infiniti dies præceſſerunt hodiernum diem: & omnibus poteſt addi dies craſtina: igitur. Tertio ſequeretur, quod aliquid eſſet maius infinito: vel quòd pars eius non eſſet minor toto; vtrumq; eſt impoſſibile: igitur. Conſequentia probatur: nam dies præcedentes diem craſtinam ſunt partes ipſius temporis: quod eſt vſq; ad hodiernam diem incluſiue: aut ergo omnes illi ſimul cum hodierna die eſſent plures, quàm illi ante hodiernam diem. Si plures, tūc infinito erit aliquid maius; ſi non plures, ergo hodierna dies non faciet maiorem numerum cum illis diebus. G

Quarto ſequitur, quòd vnum infinitum eſſet multiplex ad aliud, ſcilicet duplum, vel triplum. Conſequentia patet: nam ſi mundus fuiſſet ab ęterno: infiniti numeri ſenarij fuiſſent ab ęterno: & etiam infiniti numeri ternarij: & cum numeri ternarij ſint in duplo plures, quàm ſenarij, cum contineāt duos numeros ternarios: igitur. Quinto ſic ſequeretur, quòd actualiter eſſent multitudo animarum rationalium infinita: cum infiniti homines præceſsiſſent: ſed hoc videtur eſſe falſum: igitur.

Alia eſt opinio dicens, quòd non implicat contradictionem aliquod creabile fuiſſe ab ęterno: quia quandocunq; aliquid ſe habet cotingenter ad vtrumque extremum contradictio- H
nis, non implicat contradictionem ipſum eſſe diuiſim ſub vno quando eſt ſub alio: ſed quodlibet creabile contingenter ſe habet ad eſſe, & non eſſe in inſtanti ęternitatis: ergo non implicat cōtradictionem ipſum eſſe pro illo inſtanti. Et pro iſta opinione, quæ eſt vera, ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, Deum produxiſſe aliquid ab ęterno, non tollit libertatem voluntatis diuinæ, quæ eſt libera libertate contradictionis: Nam poſita ęternitate effectus, ſtat adhuc libertas contradictionis in Deo: non quòd in inſtanti ęternitatis crearet, & non crearet: ſed quia iſtę duæ ſimul ſtarent: Deus ab æterno creat: & Deꝰ ab ęterno potuit nō creare: illa enim de ineſſe, & negatiua

A gatina de poſsibili de Edentuli non repugnant. Secunda con cluſio: Motus,& tempus,& quę libet alia ſucceſsiua entitas potuit eſſe ab ęterno:quia de ratio ne ſucceſsiuorum non eſt habere primum inſtans ſui eſſe ex tẽ pore immo ſucceſsiua, nec habent primum,nec vltimum:immo omne, quod mouetur in tempore,potuit ante moueri,& ſic procedendo in infinitum.

Tertia concluſio: Si ſucceſsiua fuiſſent ab ęterno, propoſitiones de,Incipit in ipſis nõ exponerentur, ſicut communiter nunc de facto exponuntur: exponuntur enim ſic,motus incipit eſſe, motus nunc non eſt, & immediate poſt hoc erit: Sed talis expoſitio non potuiſſet verificari de motu ab æterno: quia iſta fuiſſet falſa, motus nunc nõ B eſt, cum ſemper motus fuiſſet.

Quarta concluſio, Si creatura fuiſſet producta ab ęterno, adhuc prius habuiſſet non eſſe, quàm eſſe prioritate naturæ: quia illud natura præcedit in aliquo, quod haberet ipſum,niſi per aliquod alterum haberet aliud: vt ſi creatura per alterum non haberet eſſe, haberet ſimpliciter non eſſe quantum eſt de ſe: ideo non eſſe dicitur præcedere eſſe natura. Sed re Dubium ſtat paruum dubium: ſi aſina prægnans fuiſſet producta ab ęterno,vtrum potuiſſet generare in inſtanti ęternitatis? Re- Sco.in 2. ſpondetur,quòd non:quia gene d.1.q.3. ratio procedit de non eſſe ad eſſe: ſed in inſtanti æternitatis idem non poteſt ſimul eſſe, & nõ eſſe:igitur.Et ſic dicit, quòd illa aſina quieuiſſet per tẽpus infinitum imaginarium ante- C quam generaſſet: quia generatio habet primum inſtans ſui eſſe: ideo illa ſic exponitur,hoc generatur: hoc nunc eſt,& immediate ante hoc non fuit: ita quòd ly immediate,debet ſtare pro tempore infinito imaginario. Similiter ſoluitur dubium Dubium de angelo, in quo quæritur: Vtrum ſi angelus creatus ab ęterno fuiſſet: vtrum poſt mediam horam ab inſtanti æternitatis potuiſſet aliquid operari, puta intelligere,velle. Reſpondeo, quòd caſus implicat: quia inter tempus,& ęternitatem eſt diſtãtia infinita: ideo quieuiſſet per tempus infinitum: ideo reſtat ſoluere rationes alterius opinionis. Ad primam dicitur, quòd non eſt inconueniens creaturam adęquari Deo in duratione. Vnde aliter diceretur D æternitas de ipſo Deo, & de creatura, ſi produceretur ab æterno. Nam de Deo diceretur intrinſece, & de creatura extrinſece, pro quanto coexiſtit tali durationi. Ad ſecundam dicitur, quòd Deus potuiſſet non producere creaturam in inſtanti quo producebat eam. De iſta autem propoſitione, omne quod eſt quando eſt, &c. ſatis viſum eſt in logica. Ad tertiam dicitur, quòd nulla creatura habet neceſſario prius nõ eſſe tempore,quàm eſſe; licet bene non eſſe natura: & adhuc priuatiue, & non poſitiue. Ad alias rationes, quæ probant de mundo, poteſt dupliciter reſponderi, ſecundum quòd duplex eſt modus dicendi de infinito.Vnde illi,qui dicunt,quòd im-

Pag.114. B.117. E

E impoſsibile eſt eſſe infinitum in actu: ſicut videtur tenere Scot. nunquàm concederent, quòd tempus præteritum eſſet infinitum: neq; quòd dies præteriti eſſent infiniti, neq; horæ, neq; homines, neq; animæ illorum hominum: quia quod implicat contradictionem, non magis poteſt fieri in magno tẽpore, quam in vno die, vel in hora: ſed in hora non poſſet Deus producere infinitas animas: igitur. Et per hoc ſoluerentur omnes rationes ſequentes. Sed alij, qui tenent, quòd poteſt eſſe infinitum actu: ſicut Gregorius de Arimino, aliter haberent ſoluere rationes. Ad primam dicunt, quòd de ratione infiniti non eſt, quòd non ſit totum acceptum, & completum niſi forte de ratione infiniti in potentia. Ad ſecundam dicunt, quòd non eſt inconueniens infinito in potentia aliquid addi: vt viſum eſt in tertio: etiam tenendo iſtum modũ: Et ſimiliter dicatẽ ad tertiã.

Loco cita to.

F Ad quartam negatur conſequentia: dicitur enim, quòd eſſent infiniti ternarij, infiniti ſenarij: immo etiam infiniti centenarij: propter, quod infiniti ſenarij non eſſent multiplices ad infinitos ternarios. Nec probatio valet: nam licet talis multiplicitas ſit inter finitas multitudines proportionabiles: non tamen ſequitur, quòd ſit inter infinitas inter quas nulla eſt proportio numeralis. Ad quintam dicitur, quòd non eſt inconueniens multitudinem infinitam eſſe actu. Et ſic ſoluitur totum dubium.

G DVBITATVR tertio, Vtrum ſcientia Dei poſsit augeri, aut minui: cum dictum ſit in primo dubio, quòd Deus voluit omnia ab ęterno, & ſciuit. Et arguitur primo, quòd poſſit augeri: quia Deus poteſt ſcire aliquid quod non ſcit: igitur. Antecedẽs probatur: quia Deus poteſt facere eẽ aliqua futura, quę nõ ſunt futura & illa nũc nõ ſciti eſſe futura: igiẽ. Et, ꝙ poſsit minui, probatur: quia aliquid Deꝰ ſcit, quod poteſt non ſcire: qui Deus ſcit me legere nunc: & hoc Deus poteſt non ſcire: nam die craſtina Deus non ſciet me legere in a. In oppoſitum arguitur: quia ſcientia Dei eſt omnino intranſmutabilis, cum ipſa ſit Deus. igitur. Pro ſolutione eſt aduertendum, quòd dubium poteſt habere duplicem ſenſum. Vnus eſt quem virtute ſermonis facit, ſcilicet vtrum illa res pro qua ſupponit iſte terminus ſcientia Dei, poſsit augeri, vel minui: & ſic dico, quòd non. Alius ſenſus eſt inter diſputantes intentus, ſcilicet vtrũ Deus poſsit ſcire aliquid perfectius, quàm ſcit, vel imperfectius: vel plura, vel pauciora. Quantum ad primam partem certum eſt, quòd Deus non ſcit perfectius vnam rem in vno tẽpore, quàm in alio, neq; imperfectius. Pro ſecunda ergo parte eſt dubium, ſcilicet vtrum plura ſciat in vno tempore, quàm in alio, vel pauciora. Pro cuius declaratione ſupponitur, quòd ſcientia Dei poteſt capi dupliciter. Vnomodo communiter: non quidem communitate perſonarum: ſic quòd ſint

An ſcia Dei poſſit augeri, vel minui

H

An Deus plura ſciat in uno tempore, quàm in alio.

A ſint plures ſcientiæ Dei : quia tantum eſt vna ſcientia Dei,ſed reſpectu multitudinis cognitorum reſpectu quorum dicitur ſcientia. Aliomodo poteſt ſumi ſpecialiter,& hoc dupliciter,ſcilicet complexe, & incomplexe. Incomplexe ſecundum , quòd per ipſam vna res ſimplex cognoſcitur. Complexe ſecũdum, quòd per ipſam aliquod ſignificabile propoſitionale cognoſcitur, ſeu ſecundum quòd per ipſam vna res cognoſcitur in ordine ad aliam ſeu complexe: & ſecundum hoc ponuntur aliquę propoſitiones. Prima eſt, omnem rem actualem aut poſsibilem,præteritam vel præſentem Deus actu cognoſcit,& ſcit ſciẽtia ſimplici. Secunda propoſitio: quamlibet rem actualem,
B vel poſsibilem,præteritam præſentem, aut futuram : Deus neceſſario cognoſcit. Ex quo inferuntur aliqua . Primo , quòd nullam rem quam Deus neſcit poteſt ſcire : quia nullam Deus neſcit. Secundo infero , quòd nullam quam ſcit poteſt neſcire,quia quamlibet ſcit neceſſario. Tertio ſequitur , quòd non plura , quàm Deus ſcit ipſe poteſt ſcire: & etiam pauciora, quàm ſcit ipſe poteſt ſcire. Ex quo infero quarto,quòd poteſt nullam incipere ſcire, vel nõn; qualitercunq; exponatur . Sed de ſcientia complexe capta ponitur vna concluſio : Aliquam rem quam Deus non ſcit poteſt ſcire:quia poſsibile eſt aliquam rem,quæ non eſt futura eſſe futuram : igitur. In ſenſu tamen compoſito eſt falſa , puta Deus poteſt ſcire aliquam rem quã neſcit:& etiam iſta,poteſt Deus C ſcire plura,quàm ſcit. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis : Motus non ſit ab æterno: quæ concluſio ſatis patet ex dictis. Ad rationes ante oppoſitum. Ad primam dicitur, quòd Deus ſine ſui mutatione de nõ producente ſit producens : nec eſt inconueniens aut impoſsibile : & licet omnis actio naturalis, vel prædicamentalis in motu firmetur ſic,quòd non poſſit eſſe ſine motu : tamen hoc non eſt verum de actione Dei: *Art.3.*

Ad ſecũdam,tertiam,& quartam patet ſolutio in articulis prius habitis. Ad quintam poſſet dici etiam, quòd patet ſolutio,quæ videtur probare,quòd tempus ſit ęternum.

D

PRINCIPIVM autem conſiderationis eſt,quod quidem,& dictæ dubitationis quare quædam,&c. *T.cõ. 21. & inde.*

ISTE eſt ſecundus tractatus huius libri, in quo Philoſophus oſtendit primum mouẽs, & primum mobile eſſe ſempiterna. Et diuiditur in ſeptem capitula. In primo oſtendit quot modis contingit aliquid moueri ; dicens , quòd tribus modis poteſt imaginari aliquid moueri . Primo , quòd omnia moueantur, & nulla quieſcant. Secundo , quòd omnia quieſcant , & nulla moueantur. *Extra mouere , tripliciter cõtingit.*

Tertio, quòd aliq ua quieſcãt & aliqua moueantur:Et hoc dupliciter . Vnomodo,quòd illa , quæ quieſcunt,ſemper quieſcãt:

&

E & illa,quæ mouētur,ſemper moueantur:vel quòd illa,quæ quieſcunt aliquando quieſcant, & aliquando moueantur, & quòd illa,quæ mouentur aliquando quieſcant,&aliquãdo moueant.

Et ponit aliquas cõcluſiones. Prima:Inconueniens eſt dicere omnia ſemper quieſcere: quod probat quadrupliciter. Primo, quia ſenſus percipit aliqua aliquando moueri,& aliquãdo q.eſcere: ergo inconueniens eſt dicere, quòd omnia ſemper quieſcant:quia quærere rationem,& dimittere ſenſum eſt infirmitas intellectus. Secundo,quia licet poſsit eſſe dubium de corporibus ſuperioribus, ſaltem de primo corpore,vtrum ſemper quieſcat: tamen non eſt dubium de iſtis corporibus inferioribus. Tertio,quia dicere omnia quie-F ſcere,eſt deſtruere ſcientiam:cũ ſcientia acquiratur per diſcurſum præmiſſarum ad cõcluſionem,quæ dicitur quidã motus. Quarto:quia phyſicus ſupponit motum eſſe:cum ſuppouat naturam eſſe principium motus.

Secunda concluſio; Inconueniens eſt dicere omnia ſemper moueri: quod probat dupliciter. Primo,quia natura eſt principium motus, & quietis: ergo neceſſe eſt aliqua quieſcere. Secundo probatur inductiue:primo de augmentatione,& diminutione:quia nõ oportet, quod illud, quod augetur, vel diminuitur,ſemper continue augeatur,vel diminuatur:vt ſi aliquid augeatur ſecundum quantitatẽ digitalem in vno anno,nõ oportet, quòd in qualibet parte illius anni augeatur;vt probatur per ſimile. Nã licet omnes guttæ cadant ſuper lapidem, non omnes concauant lapidem. Secundo probatur de alteratione: nam ſi quis infirmetur,nõ ſemper ſanabitur. Tertio probat de loci mutatione: quia corpora naturalia ſunt in ſuis locis naturalibus:ergo ibi quieſcunt.

G

Tertia concluſio: Inconueniens eſt dicere, quòd omnia, quæ mouentur,ſemper moueantur: & omnia, quæ quieſcunt, ſemper quieſcant: quod probat, quia in eiſdem ſucceſsiue videmus motum,& quietem. Videmus enim, quòd aliquid idem aliquando augetur, & aliquando non: igitur. Ex iſtis ergo præmittit Philoſophus, quòd eorum, quę dicuntur moueri: quædam ſemper mouentur, & quædam ſemper quieſcunt: & quædam aliquando quieſcunt, & aliquando mouentur. H

MOVENTIVM autem, & eorum, quæ mouentur: alia quidem per accidens mouentur, &c. *T. c. 27. & mde.*

ISTVD eſt ſecundum capitulum,in quo oſtendit Philoſophus, quòd in omni motu mouens,& motum diſtinguuntur: & ponit aliquas diuiſiones,quarum Prima eſt,quòd eorũ,quæ mouent, & eorum,quæ mouentur: quædam per ſe mouent, & quædã per ſe mouentur:& quædam per accidens mouent: & quædam per accidens mouentur. Secunda diuiſio: eorum, quæ per ſe mouentur, quædam mouentur a ſeipſis,idest a principio intrinſeco: & quædam ab alio.i. a principio extrinſeco. *Mouentium, & motorum genera.*

Tertia

A Tertia diuiſio: eorum quæ per ſe mouentur quædam naturaliter mouentur: & quædam violẽter mouentur. Et ſubdit ad ſciendum a quo mouentur grauia, & leuia, quòd aliquid dicitur eſſe in potentia dupliciter. Vnomodo ad actum primum, ideſt ad formam ſubſtantialem: quod fit quando aliquid generatur. Aliomodo ad actum ſecundum, ideſt ad alterationem ſiue operationem conſequẽtem talem formam. Tunc ponit talem concluſionem: Grauia & leuia inanimata mouentur a generante vel remouẽte prohibens: quod probatur: quia ad hoc, quòd graue incipiat moueri deorſum indiget motore extrinſeco: ſcilicet generante in eo grauitatem: ſi ſit in potentia ad actum primũ: vel indiget remouente prohibens ſi ſit in potentia ad actum ſecundum. Ex

B quo infert, quòd graue, & leue exiſtens in potentia ad actum primum: ſi moueatur mouetur ab extrinſeco, puta a generante. Sed ſi ſit in potentia ad actũ ſecundum mouetur a ſeipſo, quod probat per exemplum: nã ſciens ſeu habens ſcientiam cõſiderat ſtatim: niſi quis impediat. Ex prædictis infert duo corollaria ſeu duas concluſiones. Prima, quòd omne, quod mouetur ab alio mouetur: quia omne, quod mouetur, aut mouetur violenter: & tunc manifeſtum eſt, quòd mouetur ab alio: aut ſecundum naturam, & tunc manifeſtum eſt, quòd in quolibet aliud eſt mouens, & aliud, quod mouetur. Secunda concluſio, Grauia, & leuia non mouentur a ſeipſis, quod probat: quia mouere ſeipſum eſt proprium

C animatorũ: quia quod a ſeipſo mouetur diuiditur in partem per ſe motam, & partem per ſe mouentem. Secundo, quia quæcunq; ſunt ſibi cauſa mouendi: ſunt etiam ſibijpſis cauſa non mouendi: ſed grauia, & leuia nõ ſunt ſibi ipſis cauſa non mouendi, ſed aliquod prohibens: igitur.

HOC autem dupliciter: aut enim nõ propter ſeipſum eſt mouens, ſed propter alterum, quod mouet. &c. *T. cõ. 33 circa medium.*

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus oſtendit, ꝙ ſit deueniendum ad vnũ primum mouens: & ponit primo aliquas diuiſiones: quarum prima eſt, Mouentium quoddã mouet per ſeipſum: aliud vero per alterum; vt baculus mouet lapidem, eo ꝙ mouetur a manu. Secunda diuiſio, mouentium per ſe quædam mouẽt per vnum inſtrumentum: alia vero per plura: vt homo mouens lapidem baculo, & manu. Et *Quod tãdem veniendum eſt ad unum primum mouens.*

D ſubdit, ꝙ primum mouens magis mouet, quàm ſecundũ: quod probat dupliciter. Primò, quia primum mouens mouet ſecundum, & non econtra: igitur. Secundo, quia primum mouens poteſt mouere ſine ſecundo, ſed ſecundum non poteſt mouere ſine primò: vt baculus non poteſt mouere niſi mediante manu. Ex hoc habetur iſta auctoritas: quicquid poteſt prima cauſa agere cum ſecunda, illud poteſt agere ſine ſecũda. Conſequenter ponit concluſionem principaliter intentam, quæ eſt hic, In mouentibus eſſentialiter *Dictum.*

E ordinatis deueniendũ eſt ad aliquod primũ mouens,quod non mouetur ab alio·quia in mouẽtibus eſſentialiter ſubordinatis non eſt proceſſus in infinitum: aliter non eſſet dare primũ mouens,neque ſecundum.

T.c. 36. & inde. A d dicta autem,& ſic intendentibus contingeret eadem hæc: ſi enim ab eo,quod mouetur, &c.

Omne mouens moueri, non eſt neceſſe. I s t v d eſt quartum capitulum,in quo Philoſophus intẽdit talem concluſionem: Nõ eſt neceſſe omne mouens moueri: ſed deueniendum eſt ad vnum mouens,quod nõ mouetur a ſe, nec ab alio,quod probat:quia ſi nullum mouens poſſet mouere, niſi moueretur:vel ergo moueretur per ſe,vel per accidẽs. Nõ per accidens, quia tunc ſequeretur,ꝙ poſſet nõ mouere: & tũc nihil moueretur : quia primo
F motorẽ nõ mouente nullum aliud mouet:& ſic omnia quieſcerent:quod eſt ſuperius reprobatum . Nec mouetur per ſe: quia vel moueretur ſecundum eandem ſpeciem motus,qua mouetur illud,quod mouet,vel ſecundum aliam:non ſecundum eandem: quia tũc ſequeretur,quòd omne,quod ſanaret, ſanaretur ; & ꝙ omne docens doceretur : quod eſt falſum: nec ſecundum aliam : quia ſpecies motus ſunt finitæ,& motores ſunt finiti:ergo tandem deueniendum eſt ad aliquod mouens, quod non mouetur. Probat etiam iſtam concluſionem : quia dabile eſt motum , quod non mouet , ſcilicet materia prima : ergo dabile eſt mouens,quod non mouetur.

N e c e s s e eſt autem omne,quod mouetur, eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia . &c. G *T.c. 40. circa initium.*

Seipſum mouens, in quas partes diuidatur. I s t v d eſt quintum capitulum,in quo Philoſophus intendit talem concluſionem: Omne mouẽs ſeipſum diuiditur in partem per ſe motam: & partẽ per ſe mouẽtem: quod probat,quia in mouente ſe,vel totum mouet ſe primo, vel vtraq; pars mouet vtranq; partem reciproce : vel quælibet pars mouet ſeipſam, vel vna pars mouet, & non mouetur:ſed nullum trium primorum membrorũ poteſt dici: igitur quartum eſt dicendum. Minorem probat quo ad primam partem,puta,ꝙ totum non mouet totum per ſe primo:quia cũ ſit vnus , & idem actus mouẽtis & mobilis; tũc idem ſecundum eundem motum numero moueret,& moueretur;& ſic idem ſecundum eandem ſanitatem numero ſanaret,& ſanaretur:quod eſt falſum . Probat ſecũdo,quia tunc idem eſſet in potentia ad illud,ſub quo eſt in actu,quod eſt falſum:igitur. Secũdam partem minoris probat: puta,ꝙ nõ quælibet pars moueat vtranq; partem reciproce:quia tũc nullum eſſet primum mouens : quia nihil quod mouetur ab alio eſt primum mouens:ſed tũc quodlibet moueretur ab alio: igitur . Tertiam partẽ minoris probat, ſ.ꝙ non quælibet pars moueat ſeipſam: quia tunc primum mouẽs moueret ſeipſum per ſe primo , vel ſolum aliqua pars eius moueret ſeipſam:ſi ſecundũ tũc ipſum non erit primum mouẽs ſeipſum;ſed magis illa pars erit primũ mouens.Si primum,tunc H
nulli

A nulli parti conuenit mouere ſe niſi per accidēs, quod eſt contra poſitū: igitur. Relinquitur ergo quartū membrum, puta, ꝙ vna pars mouet, & non mouetur.

T. cō. 43. & inde.

QVONIAM autem mouet aliud quidem quod mouetur ab alio: aliud autem cum ſit immobile, &c.

Primum vnum mouens immobile, et perpetuū, neceſſario dandum eſt.

ISTVD eſt ſextū capitulū, ĩ quo Philoſophus intēdit principaliter probare vnam concluſionem, ſcilicet, ꝙ neceſſe eſt eſſe vnum primum mouens immobile, & perpetuū. Pro cuius probatione ponit duas ſuppoſitiones. Prima, omne illud, quod aliquando eſt, & aliquando nō eſt, habet cauſam quare aliquādo eſt, & quare aliquando non eſt. Secunda eſt, ꝙ licet omne mouens ſeipſum ſit diuiſibile in partem per ſe motam, & partē B per ſe mouentem: non tamen oportet, quòd omne mouens ſit diuiſibile, cū poſsit eſſe aliquod mouens indiuiſibile; tunc probat cōcluſionem ſuam, quæ iam probata eſt quo ad duas partes, ſcilicet quo ad hoc, quod ſit primum mouens. Sed reſtat probare, ꝙ ſit vnum, & perpetuum: & primo probat, quòd ſit vnū: quia rationabilius eſt mouentia eſſe finita, quàm infinita. Etiā rationabilius eſt eſſe vnum primum mouens, quàm plura: igitur. Quod ſit perpetuum probat: quia primus motus eſt perpetuus: & non eſt poſsibile motum eſſe ſine motore: igitur.

T. cō. 50. & inde.

ET iterum conſiderans in principia mouentium; eſſe quidem, igitur quædam eorum.

ISTVD eſt ſeptimum capitulū, in quo Philoſ. intendit oſtēdere, ꝙ aliquid ſemper eſt ĩmobile: & aliquid ſemper motum; & aliqua, quæ aliquando mouētur, & aliqua, quæ aliquando quieſcūt quiete oppoſita motui locali: ſicut eſt de tota terra. Similiter, ꝙ aliqua ſunt, quæ aliqñ mouentur, & aliquando quieſcunt: ſicut ſunt animalia. Et primo probat, quòd ſit aliquid ſemper immobile: quia omne quod mouetur, mouetur ab alio: ergo deueniendum eſt ad vnum primum mouens immobile. Deinde probat, ꝙ ſit vnum ſemper motum: quia eſt vnum primum mouens, & perpetuum: & motus eſt perpetuus: igitur erit vnum ſemper motum, & perpetuum. Alias partes relinquit ſatis eſſe probatas, & manifeſtas. Finaliter oſtendit motum localem in animali ſemper præcedere alios motus. Nam ſi non præcederet alius motus, maxime eſſet poſt dormitionem, quando animal ſurgit; ſed hoc non. Nam illum motū præceſsit alius motus: nam animal dicitur ſurgere poſtquàm facta eſt digeſtio, quę non fit ſine motu: igitur. Circa textum.

C *Penitus immobile penitꝰ motum, & aeque tertium dāda ſunt.*

D

An grauia, leuia, & inanimata moueantur localiter. &c.

QVAERITVR ſecundo: Vtrum grauia, & leuia & inanimata moueantur localiter, & in genere cauſæ efficientis a ſeipſis. Primo, arguitur quòd non: quia nihil poteſt moueri a ſeipſo: ergo nec grauia, & leuia. Antecedēs patet, quia ſi idē moueretur a ſeipſo, idē eſſet in actu, & in potentia reſpectu ſui ipſius

E ipſius: quod eſt falſum: igitur. Secundo ſic, grauia, & leuia mouentur a ſua grauitate, & leuitate: ergo non a ſeipſis. Tertio ſic: omne quod mouetur ab alio mouetur: ergo grauia, & leuia non mouentur a ſeipſis. Antecedens patet auctoritate philoſophi in .7. huius. Quarto ſic: ſecundum phyloſophum 9. Metaphyſi. potentia actiua eſt principiũ transſmutandi aliud inquantum aliud: & potẽtia paſsiua eſt principium transſmutandi ab alio inquantũ aliud: ergo impoſſibile eſt aliquid transſmutare ſe ipſum. Quinto arguitur: ſi grauia, & leuia mouerentur a ſeipſis: ſequeretur, ꝙ ratio, qua Philoſophus demõſtrat eſſe vnum primum mouẽs omnino immobile, eſſet ſophiſtica: quia totum fundamentum eius eſt, per quod probat, ꝙ omne, quod mouetur ab alio mouetur. In oppoſitũ eſt philoſophus in textu: & etiã in 2. huius, vbi ponens differentiam inter naturalia, & artificialia: dicit, ꝙ naturalia habẽt principium ſui motus; ſed non artificialia. In iſta quæſtio. erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Tex. 1. Tex. 2. F T. c. 3.

Art. 1. PRIMO ſciendum, ꝙ duplex eſt graue: quoddã eſt graue in potẽtia eſſentiali, ſeu in potentia ad actum primũ, vt ad formam ſubſtantialem grauis, vel ad ipſammet grauitatem: & ſic omne illud, ex quo graue poteſt generari: vel eius materia põt informari forma grauis, dr̃ graue in potentia prima, ſeu in potẽtia eſſentiali. Et ſic ignis, dr̃ graue in potentia eſſentiali: quia ex ipſo poteſt generari graue. Aliud eſt graue in potentia ſecũda ad actum ſecũdum. ſ. ad motũ deorſum: ſicut eſt illud quod actu habet grauitatem. Vnde eſſe deorſum eſt actus grauis, ſeu moueri deorſum, ſicut moueri ſurſum eſt proprius actus leuis: Vnde ſicut ignis habens calorem in actu primo; vere, & effectiue ſe habet ad calefactionem, quæ eſt operatio eius: ita graue exiſtens actu graue: ſe habet vere, & effectiue ad eſſe deorſum, ſeu ad operationem ſecundam. Et iſtud graue eſt duplex: quia quoddã eſt ſimplex, ſicut aqua, terra. Aliud eſt mixtum, ſicut lapis: & tale eſt duplex: quia quoddam eſt animatũ: aliud eſt inanimatum: & ſic etiam poſſet diſtingui de leui. Hæc enim quæſtio monetur de grauibus, & leuibus inanimatis. Et aduerte, ꝙ de motu grauium multæ fuerũt opiniones antiquorum philoſophorum. Prima fuit aliquorum dicentium grauia, & leuia moueri a generante vniuerſali, ſcilicet a cœlo: ſic ꝙ grauia mouebãtur per expulſionẽ, & leuia per attractionem: quæ eſt opinio falſa: quia tunc ſequeretur, ꝙ quãto graue plus diſtaret a cœlo, tanto tardius moueretur deorſum. Sequeretur etiã, quòd motus grauium deorſum, & leuium ſurſum, eſſent violenti: cum expulſio, & tractus, vt plurimum ſunt motus violenti. Alia opinio fuit dicentium grauia, & leuia moueri effectiue a ſuis locis naturalibus. Dicebant enim, quòd in loco naturali alicuius eſt virtus conſeruatiua eiuſdem: & illa mouet, & attrahit illud, quod natum eſt eſſe in loco. Sed iſta opinio eſt falſa, ſicut præcedens. Ponitur ergo opinio, quæ videtur eſſe Ariſt. puta, ꝙ grauia, & leuia

Graue duplex. G H

A leuia effectiue mouentur a ſeipſis ad actum ſecundum.

SECVNDO ſciendum, quòd quando aliquid eſt in potentia paſsiua ad aliquid acquirendum, vel habendum per motum, non eſt imperfectionis in eo, quòd habeat potentiam actiuam, per quam poſsit illud acquirere: ſed eſt perfectionis. Vnde animatis data eſt potentia actiua reſpectu quantitatis, ad quam ſunt in potentia paſsiua quando generātur, Ita quòd vult ibi habere, quòd quando animata generantur, ipſamet in illo inſtanti producunt ſuam quantitatem ſecundum exigentiam eorum, vel formæ ſubſtantialis: ita quòd in illo inſtanti, in quo ſortes producitur, in illo inſtanti ſortes producit ſuam quantitatem, & non producitur a generante ſortem: vt de hoc iam aliàs viſum eſt. Similiter applicādo ad propoſitum

Sc. in 2. di. 2. q. 10 in prin.

B grauia, ſunt in potentia paſsiua ad motum deorſum: ergo perfectionis eſt in ipſis habere potentiam actiuam, per quam poſſunt illud habere. Vnde natura dignificanda eſt tantum, quantum poteſt; niſi manifeſte appareat de oppoſito. Etiam animalia habent potentiam actiuam reſpectu ſenſationis, ad quam ſunt in potentia paſsiua. Ex quibus vult habere Doctor ſubtilis, ꝙ grauia ipſa, & leuia mouentur a ſeipſis. Vnde moueri a ſeipſo nō eſt aliud, quàm habere principiū in ſe intrinſecum ſui motus: ſicut grauia habent grauitatem, & leuia leuitatem. Et poſſet etiā ſic probari: quia quando aliquid habet potentiā actiuam reſpectu alicuius formæ, poteſt cauſare in quocunq; paſſo proportionato, & debite applicato: ſed graue habet potentiam actiuam reſpectu vbi deorſum, & ipſum eſt paſſum proportionatum reſpectu talis vbi, & eſt maxime ſibi approximatum: ideo non ſolum cauſabit ipſum actum in ipſo: immo ſumme cauſabit. Et aduerte, quòd licet graue habeat principium actiuum ſui motus: tamen propter hoc motus eius non eſt naturalis: ſed quia habet principium paſsiuum, per quod inclinatur ad tale vbi: & de hoc iam aliàs viſum eſt. Vnde ſi quæratur quare grauia, & leuia mouēt tur ad ſua loca. Reſpondetur, quia nata ſunt eſſe vbi, & habēt inclinationem ad illud vbi: ideo dicit Philoſophus, quòd graue habet principium tantum patiendi, & non faciendi reſpectu motus: quod debet intelligi reſpectu motus naturalis, ideſt, ꝙ

Moueri a ſeipſo quid.

D in quantum talis motus dicitur naturalis, debet eſſe principium paſsiuum: & non oportet, quòd ſit actiuum.

Obiectio nes.

TERTIO ſciendum, quòd ſi quis inſtet cōtra prædicta, dicens, quòd grauia non mouenē a ſeipſis, ſed a remouente prohibens. Reſpondetur breuiter, ꝙ verum eſt per accidens, ideſt, ꝙ remouens prohibēs mouet graue per accidens, & nō per ſe: ſed ipſummet graue mouet ſeipſum per ſe: & hoc tam inchoatiue, q̄ contiuuatiue: immo etiā ipſummet graue remouet prohibens, puta, qñ vincit virtutem impedientis. Et ſic patet, ꝙ grauia ſe mouent effectiue: ſicut ſciēs mouet ſe effectiue ad actum ſciendi. Et ſi quis dicat: Ariſt. expreſſe

preſſe videtur probare, quòd non moueantur a ſeipſis, ſed neceſſario ab alio. Reſpondet Scotus dupliciter. Vno modo, ꝙ non mouentur a ſeipſis, ſicut agens per cognitionem mouet ſe: quia non poſſunt ſe ſiſtere circa centrum: neq; moueri diuerſis motibus ſicut animalia, quæ poſſunt ſe ſiſtere circa terminum, & moueri diuerſis motibus: quia mouent per cognitionem. Et ex iſto poteſt haberi, quòd graue non poteſt eſſe primum mouens: quia oportet primum mouens mouere per cognitionem. Dicit ſecundo, ꝙ neceſſario mouentur ab alio quo ad actum primum, ideſt ad grauitatem: vel formam ſubſtantialem. vnde ipſa non reducunt ſe de potentia ſecunda ad actum ſecundum: niſi prius reducta fuerint de potẽtia prima ad actum primum. Ex qua ſequitur, quòd licet omne graue, & leue moueat ſe effectiue de potentia ſecunda ad actum ſecundum, mouetur tamen ab aliquo extrinſeco de potentia prima ad actum primum, & hoc ſufficit Philoſopho. Et ſi quis dicat vtrum moueātur per ſe primo a ſeipſis. Reſpondetur, ꝙ de hoc fuit viſum in. 7. quomodo, vt dicit ibi Scotus, quòd ly primo poteſt dicere duplicem primitatem, ſcilicet adęquationis, & totalitatis: & ſic dicebatur, quòd nihil mouetur per ſe primo a ſeipſo illa duplici primitate. Aduerte tamen, quòd vltra illa, quæ ibi fuerunt dicta, ꝙ, vt dicit Scotus, triplex eſt moueri deorſum, ſcilicet in communi moueri ſingulare totale, quod conuenit vni totali graui: & partiale, quod conuenit parti illius grauis. Vnde moueri deorſum in communi conuenit adęquate graui in cõi: & moueri deorſum ſingulare totale conuenit adæquate huic totali graui: & moueri deorſum partiale conuenit adęquate parti ipſius grauis. Ex quo ſequitur, quòd licet hoc graue moueatur hoc moueri ſingulari primo primitate adæquationis, non tamen primo primitate totalitatis: cum tale moueri ſingulare non conueniat partibus: quia nulla pars eſt, quæ mouetur illo totali moueri: ſed bene primo primitate totalitatis moueri deorſum in cõmuni: & proportionabiliter dicatur de alijs.

Vbi ſup. *Vbi ſup.*

QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima, quomodo intelligitur, quòd omne per ſe mouens diuiditur in partẽ per ſe mouẽtẽ, & partem per ſe motam: cum multa ſint, quæ mouent, quę non habent illas duas partes: vt angeli, & animę ſeparatę. Reſpondet Sco. quòd debet intelligi de mouente animato per cognitionem, quod diuiditur in duo: quorum vnũ eſt primum mouens: & aliud eſt primum motum. Cuius ratio eſt: quia potentia motiua talis mouentis eſt potentia organica: ita, quòd illa requirit non tantum diſtinctionem inter corpus, & animam ſicut inter mouens, & motum: ſed in ipſo corpore, in quo eſt virtus organica requirit partem corporis mouentem diſtinctam a parte mota. Alia difficultas vtrum illa regula, quæ communiter dicitur, & quæ elicitur ex textu: & quic

H *Per ſe mouens quo diuiditur in partē per ſe motā, & per ſe mouentē.*

Scot. ubi ſupra.

An quidquid poteſt cau

A quicquid poteſt cauſa prima cũ cauſa ſecunda, poteſt cauſa prima ſe ſola, ſit vera. Et videtur, quòd non: nam Deus cum corpore, & anima cauſat hominẽ: & tamen Deus non poteſt ſe ſolo cauſare hominem ſine materia, & forma: igitur. Reſpondetur breuiter, quòd illa regula debet intelligi in genere cauſæ efficientis: & finalis; ſed non in genere cauſæ materialis, & formalis; impoſsibile eſt enim, ꝙ Deus faciat hominem ſine forma, & materia. Et ex hoc habetur, quòd Deus non poteſt ſupplere cauſalitatem cauſæ materialis, & formalis: licet bene poſſit ſupplere cauſalitatem cauſæ efficientis, & finalis. Tertia difficultas: vtrum illa ſit vera, quicquid poteſt cauſa ſecunda cum cauſa prima, poteſt cauſa prima ſe ſola. Et videtur, quòd non: quia cauſa ſecunda, vt homo mediante Deo poteſt dicere falſum: ergo Deus poteſt dicere falſum. Item cauſa ſecunda mediante cauſa prima poteſt peccare: ergo cauſa prima puta Deus poteſt peccare. Reſpondetur breuiter, quòd talis propoſitio ſupplenda eſt determinando illud verbum poteſt per aliquem infinitiuum: & ſecundum alium, & alium infinituum, qui poteſt addi, neganda, vel concedenda eſt propoſitio. Vnde conſtat, quòd ſi dicatur quicquid creatura poteſt pati mediante cauſa prima hoc poteſt cauſa prima ſe ſola: tunc manifeſtum eſt, quòd eſt falſa: ſed ſic dicendo: quicquid poteſt facere cauſa ſecunda cum cauſa prima, poteſt cauſa prima ſe ſola facere: tunc poteſt eſſe vera. Sed cauendũ eſt, ꝙ tũc minor debite ſubſumatur puta ponẽdo terminos añ copulã: vt ſic dicẽdo, ſed falſum cã ſecũda cũ prima pôt facere: & tunc inferre iſtã: Deus vel cauſa prima falſum pôt facere. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

An ſa prima cum cauſa ſecunda poſſit ſe ſolus. (margin)

Sco. in 2. diſt. 42. q. unica. (margin)

Dvbitatvr primo, vtrum animalia moueant ſeipſa. Et videtur non: quia animalia mouentũ ab alio: & ergo nõ mouentur a ſeipſis. Antecedẽs patet de motu augmẽtationis, & diminutionis quibus animal nõ mouetũ a ſeipſo, ſed ab alio. Itẽ animal mouetur ab appetibili ſeu ab obiecto, quod appetitur: igitur. Itẽ ſunt aliqua animalia, quę nõ mouẽtur a ſeipſis, vt animalia, petris affixa: ergo animal non mouetur a ſeipſo. Itẽ homo eſt animal: & tamen non mouetur a ſeipſo ſed ab anima ſua: igitũ.

Art. 2. *An aĩalia mouẽtur ſe ipſa.* (margin)

In oppoſitũ vr̃ eſſe Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitũ primo, ꝙ aliqd dr̃ moueri a ſe multis modis. Primo, quia ſm ſe totũ mouetũ aliquo motu: & ſm ſe totũ mouetũ illo motu: & illo mõ animal nõ mouetũ a ſe. Secũdo modo aliqd dr̃ moueri a ſe; quia nõ indiget aliquo motore intrinſeco, nec aliquo motore extrinſeco: & iſto mõ nihil mouetũ a ſe: niſi cęlum capiẽdo adhuc cœlum pro aggregato ex intelligẽtia, & orbe. Tertio modo aliquid dr̃ moueri a ſe: quia cõponitũ ex motore, & moto tanq̃ ex partibus: quarũ vna eſt mouẽs alia vero mota, & iſto modo animalia grauia, & leuia inanimata bene mouentũ a ſe. Quarto modo aliquid dr̃ moueri a ſe: qa pôt incipere motũ ſuũ poſtq̃ quieuit nullo

E ſo motore extrinſeco, & particulari mouente concurrente:& ſimiliter poteſt terminare motum nullo extrinſeco ſuperueniente: hoc modo animal mouetur a ſe localiter: ambulando, volando, natando. Nam poſt eius quietem, vt poſt ſomnũ videmus animalia ambulare, non apparente nobis aliquo extrinſeco particulari mouente. Et ex iſto videtur haberi duplex differentia motus localis animalis ad motus locales inanimatorum. nam animal, quod mouet, ſaltem per cognitionem mouetur diuerſis motibus: & poteſt ſiſtere ante terminum motus, quod non conuenit inanimatis. Secundo ſupponitur, quod duplex poteſt eſſe mouens in animali, & etiam in alijs, ſcilicet mouens quo: quod in animalibus eſt ipſa anima: ſed in
F alijs eſt forma ſubſtantialis: vel aliqua qualitas motiua: ſicut in graui grauitas: de quo aliàs magis dicetur. Aliud eſt mouens, quod eſt ipſum totum compoſitum, quod mouet: vt dicimus, quòd graue mouet ſe tanquàm mouens, quod, & grauitas ſua mouet ipſum tanquam mouens quo. Similiter diceretur in animali, quòd animal mouet ſe tãquàm mouens, quod: & anima mouet animal tanquàm mouens quo. Et ex iſtis poteſt faciliter reſponderi ad rationes. Ad primam poteſt dici, quòd animal non mouetur a ſeipſo motu augmentationis, vel alterationis: licet tamen bene motu locali: de quo eſt hic ad propoſitum. Ad ſecũdam dicitur, quòd licet animal moueatur ab appetibili in genere causæ finalis, non tamen in gẽnere cauſæ efficiẽtis. G Ad tertiam dicitur, quòd dubium debet intelligi de animalibus, quæ mouentur ſecundum diuerſas differentias poſitionum ſecundum ſe tota: modo illa animalia petris affixa non ſunt huiuſmodi: igitur. Ad quartam patet ſolutio: nam animal bene mouetur ab anima tanquàm a mouente quo: ſed mouetur a ſeipſo tanquàm a mouente quod.

DVBITATVR ſecundo, Vtrum motus animalis ſit naturalis, vel violentus. Et videtur, ꝙ non ſit naturalis: quia motus naturalis velocior eſt in fine, quàm in principio, vel medio: nõ autem motus animalis: ſed velocior eſt in medio. Nec violentus: quia non videtur, ꝙ talis motus fiat contra inclinationem ipſius animalis. Pro ſolutione eſt aduertendum, ꝙ vt dicit Scotus, quòd in homine, & etiam, in quolibet animato eſt duplex motus: Vnus ſecundum exigentiam elementi prædominantis ſecundum quãtitatem; ſicut motus deorſum propter dominium terrę in corpore humano ſecundum quantitatem. Alius eſt motus non ratione talis elementi, ſed ratione qua animatum eſt: vt eſt motus progreſsiuus in homine: Et differunt iſti motus ſecundum tria. Primo ex parte principiorum: quia principium vnius motus eſt mixtum per naturam elementi prædominantis: & ideo poſt mortem quando maxime illud elemẽtum prædominatur, reddit corpus grauius: ſed principiũ alterius motus eſt in anima. Secundo differunt: quia motus

Mot⁹ animalis qualis.

H *Sc. in 4. diſt. 49. q. 14. in prin. quæſtionis.*

A tus qui conſequitur animatum ratione corporis non ſequitur cognitionem ſed appetitum naturalem ipſius corporis, qui nõ eſt niſi inclinatio naturalis illius corporis ad vbi deorſum: & ideo iſte motus ſolum eſt ad vnum. i. ad vnum vbi: puta ad vbi deorſum: ſicut appetitus naturalis ad vnum determinatur. Alius autem motus, qui eſt ratione animę ſequitur appręhenſionem, quæ non eſt ſemper reſpectu vnius loci, & ſitus: ſed nunc reſpectu vnius, nunc reſpectu alterius: ideo appetitus animalis ſequens cognitionem non eſt reſpectu vnius ſitus, propter quod talis motus non eſt ſemper ad eundem ſitum. Tertio differunt: quia animalia in illo motu, cuius anima eſt principium, poſſunt ſe ſiſtere per intrinſecum. vnde quamuis brutũ B non moueatur libere: poteſt tamen cum alio occurrente apprę henſo ſe ſiſtere: ſed in alio motu non poteſt ſe ſiſtere: ſicut elementum prædominans non poteſt ſe ſiſtere. Et dicit Scotus ꝙ *Vbi ſup.* naturali⁹ eſt corpori perfici ab anima, & ꝙ fiat pfectibile eius; & ꝙ moueatur motu competenti animæ, quàm ꝙ moueat̃ motu proprio ad centrum. Et aduerte vlterius ꝙ motus animalis inquantum eſt ab anima ſecundum cognitionem, non eſt propriè naturalis, neq; violentus: niſi capiendo naturale vt diſtinguitur contra violentum: quia talis ſemper fit ſecundum cognitionem obiecti: & animal mouetur ad illud ſecundum illam appræhenſionem & appetitum, quem habet ad illud obiectum. Poſſet etiam dici natura-

lis pro quanto diceretur conſer C uatiuus ipſius animalis: ſed motus animalis, qui fit ſecundũ exigentiam elementi poteſt dici naturalis, ſi moueatur ſecundum exigentiam illius elementi: puta ad vbi deorſum. Si autem moueatur contra eius inclinationẽ naturalem dicitur violentus: iõ omnis motus animalis qui non ſit deorſum, dicitur violentus: attendendo ipſum motum ſecundum exigentiam elementi prædominantis.

DVBITATVR tertio. Vtrum omne corpus moueatur. *An omne corp⁹ moueatur.* Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima: tota terra mouetur continuè motu locali deſcẽſus: quod probatur: quia continuè centrum grauitatis terræ eſt extra centrum mundi: ergo continuè deſcendit, patet conſequentia: quia cum terra naturaliter mo- D ueatur ad medium, ſimpliciter ipſa appetit vt ex omni latere medij ſit æqualis grauitas: ideo quando ſic non eſt, & non eſt impedimentum, terra mouet ſe, vt medium grauitatis ſit mediũ mundi: modo conſtat ꝙ reſpectu tantæ grauitatis quanta eſt grauitas terrę non poteſt per naturam eſſe impedimentum: Aſſumptum patet: quia continuè pars terræ diſcooperta ſit leuior: ergo centrum grauitatis terræ ſit extra cẽtrũ mundi; q a ſi iã eſſet æqualis grauitatis ex oĩ latere centri, ſi ab aliqua parte auferret̃ aliqua grauitas, & non ab alia medietate, tunc fieret inæqualis. Antecedens patet de ſe quia radij ſolares, continuè leuificant partes terræ diſcoopertas. Et ſi quis arguat dicen-

B dicendo ꝙ licet vna pars fiat leuior & alia grauior; tamen talis paruus exceſſus non eſt ſuſſiciens nec poteſt mouere totam terram. Reſpondetur quòd hoc non concludit: quia non ſolum ille paruus exceſſus qui additur appetit mouere terram: ſed tota terra appetit ita locari. Ex quo poteſt inferri ꝙ tota terra mouet turres, & caſtra, ſed non percipimus propter tarditatem motus: propter quod multi dixerunt terram non moueri.

Secunda propoſitio: tota aqua mouetur localiter; quia tota terra illo motu continuè mouetur: ergo omnia ab ea ſuſtentata cu iuſmodi eſt aqua. Tertia propoſitio: infinita regio aeris cõtinuè mouetur: quia inſequitur motum aquæ ne fiat vacuum.

F Quarta propoſitio: non videtur eſſe manifeſtũ aliquod corpus quieſcere localiter præter mediam regionem aeris: quia corpora cœleſtia, & ignis & ſuprema regio aeris mouentur circulariter. Sed quòd media regio aeris quieſcat, probatur: quia eſt in loco naturali, nec videtur aliqua ratio quare debeat moueri: igitur. Et ſi arguatur: media regio aeris eſt grauior aere inferiori: ergo deſcendit. Item multæ exhalationes ſiccæ deſcendunt per eam: ergo diuidunt eam: & per conſequens partes ſuæ mouentur. Ad primum dr̃ ꝙ modica grauitas aeris non ſufficit mouetur illũm aerem. Ad ſecundam dicitur, quòd multæ partes ipſius mediæ regionis per quas fit aſcenſus & deſcenſus exhalationum localiter mouentur: tamen maiores partes non mouentur. Ex quo ſequitur quòd tota media regio quieſcit, capiendo totum categorematicæ, & non ſyncategorematicæ. Ex quo ſequitur, quòd ſi aliquod corpus continuè quieſcat eſt regio media aeris: quæ tamen media regio aeris continuè mouetur motu alterationis: quia continuè illuminatur. Ex quo ſequitur, quòd omne corpus mouetur ſaltem aliquo motu, & illud videtur ſufficere philoſopho. Videtur etiam dicere Scot. quòd non ſolum omne corpus mouetur, ſed omne corpus poteſt mouere & moueri: & poteſt ſic ꝓbari vtraq; pars; Omne agens habens aliquem terminum in virtute ſua poteſt illum habere ſaltem ſi ſit ſuſceptibile illius: ſed omne corpus videtur habere terminum motus localis in virtute ſua actiua: quia vt ipſe dicit: terminus motus eſt vbi, qui eſt imperfectior termino cuiuſcũque alterius motus: ideo dicit quòd nullum eſt corpus: ita imperfectum quod non habeat in ſua virtute iſtum terminum, & etiã ad mouendum aliud ad iſtum terminum: vt lapis trahit ad locum ſuum aliud ſi ſibi coniungatur. Ex quo poteſt inferri, quòd omne corpus a ſeipſo poteſt moueri. Et ſiquis dicat: nihil agit in ſeipſum: ergo videtur quòd nihil mouet ſeipſum: quia tunc idem ſimul eſſet in actu, & in potẽtia reſpectu eiuſdem. Reſpondet Scotus, quòd illa propoſitio non eſt vera niſi de agente vniuoco, nec illa probatio concludit, quòd tunc idẽ ſimul eſſet in actu, & in potentia niſi quando agens agit vniuocè, quod fit quando agens inducit

Obiectiones. G *Scot. de agibilitate corporum ſaxi ſlorum.* H

A ducit in paſſum formam eiuſdẽ rationis cum illa per quam agit. Vnde ſi aliquid ſic ageret in ſe ſequeretur, quòd ſimul haberet formam eiuſdẽ rationis ad quã mouet, & dum mouetur ad illã cauſaretur illa: igr̃ ſimul haberet, & non haberet illã: in agentibus aũt æquiuocis.i. quæ non agunt per formam eiuſdem rationis cum illa ad quam agunt: propoſitio illa.ſ.quòd nihil mouet ſe non habet neceſſitatem, nec ẽt eius probatio videlicet ꝙ idem eſſet in actu, & in potẽtia reſpectu eiuſdẽ cũ agens eſt virtualiter in actu tale, & formaliter tale in potentia formali. Et ſubdit Scot.ꝙ iſta gloſa de agentibus vniuocis, & æquiuocis neceſſaria eſt; quia philoſophus ponit motũ nõ ſolum in genere qualitatis: ſed quãtitatis, & vbi:

B in quantitate aũt, & vbi nullum eſt agens vniuocũ, quia in genere quantitatis, & vbi nulla eſt forma qua ſit principium inducendi ſimilem formam. Ex quo infert ꝙ omnis motus qui non eſt ad formam actiuam non eſt ab agẽte vniuoco, cum talis forma terminans nõ ſit actiua, nulla eiuſdem rationis eſt principiũ agendi. Et hæc de ſecundo arti. Quantum ad tertium ſit.

Arti. 3. CONCLVSIO reſponſalis ad quæſitum. Grauia & leuia mouentur à ſeipſis in genere cauſæ efficientis; vt patet ex primo artic. Ad rationes ante oppoſitum patent ſolutiones ex dictis.

T.c. 54. & inde. AT vero aliud facientibus principium magis erit de his manifeſtum &c.

ISTE EST tertius tractatus huius libri, in quo philoſophus oſtendit quis motus ſit ꝑpetuus. Et diuiditur in quatuor capitula. In primo ponit ſex cõcluſiones: quarũ prima eſt: alteratio eſt prior augmentatione, & diminutione: quia augmentatio ſit per conuerſionẽ nutrimẽti in ſubſtantiã aliti, quod alimẽtum eſt primo diſsimile & poſtea ſimile ipſi nutrito quod nõ ſit niſi per alterationem: igitur. Secunda pars probatur: quia diminutio præſupponit augmentationẽ. Secunda cõcluſio: alteratio non eſt primus motus: quia omnem alterationẽ præceſſit alterans: ꝙ quidem alterans oportet prius approximari paſſo per motũ localẽ antequam alteret ipſum; ergo motus localis præceſsit illam alterationem. Tertia concluſio: motus localis eſt primus motuum: quia tantũ ſunt tres ſpẽs motus.ſ. ſm quantitatẽ, qualitatẽ & vbi; ſed mot⁹ localis eſt prior augmẽtatione: quæ eſt prior alteratione: igit. Quarta cõcluſio: Motus localis eſt prior natura alijs motib⁹; quia motus localis põt eſſe nõ exiſtẽtibus alijs motibus; ſed alij non poſſunt eſſe ſine ipſo; ergo. Maior patet; quia non eſt neceſſe illud quod mouet localiter generari, vel corrumpi, & per conſequens, nec alterari, vel augmentari. Quinta concluſio: motus localis eſt prior alijs tpe: quia per petuũ eſt prius nõ perpetuo, ſed motus localis eſt perpetuus; alij uero non: igit, & licet in vno & eodem generatio præcedat oẽm aliũ motum: tñ motus localis eſt ſimpliciter prior. Sexta concluſio: motus localis eſt prior alijs motibus ſecundũ perfectionem.

C Suppõnes pro inq i ſitiõe motus perpetuus.

D

E nem, patet tripliciter. Primo; quia in vno, & eodem motus localis eſt poſterior generatione; ergo eſt prior perfectione. Tenet conſequentia; quia quæ ſunt poſteriora via generationis ſunt priora via pfectionis; generatione autẽ poſterius, natura prius eſt. Secundo; quia motus localis ſolum conuenit perfectis; igitur eſt pfectior alijs. Antecedens patet; quia propter indigentiam organorum, multa viuentia ſunt immobilia motu progresſiuo; vt plantæ; & quædam genera animalium. Tertio ſecũdum motum localem nihil mutatur de eſſe rei ſicut ſm alios; igitur eſt perfectior alijs.

T. c. 61. & inde. QVAE autem loci mutatio prima ſit nunc monſtrandum eſt.

F ISTVD EST ſecundum capitulum, in quo philoſophus oſtendit ꝙ ſolus motus localis eſt perpetuus; & intendit talem concluſionem: Nullus alius motus a motu locali vnus & idem exiſtens poteſt, eſſe cõtinuus, & perpetuus; probat duabus rationibus. Prima nulla mutatio inter terminos contrarios, vel oppoſitos poteſt eſſe continua, & perpetua naturaliter: ſed omnis mutatio alia à mutatione locali eſt huiuſmodi. Et ſiquis dicat; motus localis eſt etiam inter terminos contrarios; quia omnis motus eſt de cõtrario in contrarium, vt patet in quinto huius. Dicitur quòd licet contraria aliqua, inter quæ eſt motus, impediunt perpetuitatẽ motus; aliqua ſunt tamen, quæ nõ impediunt perpetuitatem motus. Et ſiquis dicat, quod licet de

Mot⁹ localis ſo⁹ perpetu⁹ inter omnes motus.

Com. 9. et phyſi. 19.

vno contrario in aliud contrarium non ſit mutatio perpetua abſq; reflexione: tamen mutatio illa per reflexionem poteſt perpetuari. Reſpondet, quòd talis mutatio non eſt vna, & eadem mutatio ante reflexionem, & poſt: quia tales mutationes ſunt contrariæ, & ſic non poſſunt ad inuicem continuari. Et ſiquis dicat, quòd motus contrariatur quieti; ergo non contrariabitẽ motui, & per cõſequens illi motus poſſunt continuari. Reſpondet philoſopus, quòd vnum bene opponitur diuerſis ſecũdum diuerſa genera oppoſitionis. Secunda ratio, ſicut eſt in generatione, & corruptione, ita etiã in alijs motibus: ſed ſic eſt in generatione, & corruptione, ꝙ inter generationem, & corruptionem ſibi oppoſitam eſt aliquod medium ſibi oppoſitum: ergo ita eſt in aliis motibus, & per conſequens non poſſunt eſſe continui. Et ex illo paſſu elicitur, quòd nihil generatur vt raptim tranſeat. Habet etiam hic Ariſtoteles, quòd inſtans attribuitur poſteriori paſſioni: & non primæ paſſioni.

G

H *Autoritas.*

QVONIAM autem contingit eſſe quendam motum infinitum: vnum exiſtentem &c. *T. c. 64. & inde.*

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo philoſophus oſtendit, quòd nullus motus poteſt eſſe perpetuus præter motum circularem. Et intendit quinque concluſiones. Prima, neceſſe eſt in omni motu reflexo mobile quieſcere in termino reflexionis: quod probat: quia mobile non ſimul accedit, ad terminum

Quiuis motus à perpetuitate alienus præter circularem.

A num, & recedit ab eodem: nec ſimul accedit, & recedit, ſed eſt in ipſo: ergo in alio tẽpore accedit & alio recedit: & per conſequens eſt ſignabile tempus, in quo non accedit, nec recedit à termino magnitudinis: ergo oportet tunc ipſum quieſcere: igitur. Secunda concluſio: motus reflexus non eſt vnus: quod probat ſex rationibus Prima differentia ſpecie non poſſunt adinuicem continuari: ſed motus rectus, & reflexus differũt ſpecie: cum ſint contrarij: igitur. Secunda ratio: ille motus non eſt vnꝰ qui eſt per quietẽ interruptus, ſed ſic eſt de motu reflexo: igiť. Tertia ratio: quia ſi eſſet vnus motus, & continuus: tunc mobile in termino reflexionis moueretur: conſequens eſt falſum: igitur. Falſitas conſequentis patet:
B quia tunc moueretur motibus contrarijs: quia tũc moueretur: & nõ eſt maior ratio quare moueretur motu acceſſus quàm receſſus vel econtra: igitur moueretur ambobus motibus. Quarta rõ: Illi motus non ſunt vnus, cum quorum vno ſtat quies oppoſita alteri: ſed ſic eſt de motu ante reflexionem, & poſt reflexionem: igitur. Minor patet: quia ſi aliquod mobile moueatur a loco ſurſum ad locũ deorſum, & econtra: tunc motus ante reflexionem dicitur motus deorſum: cum quo ſtat quies oppoſita motui ſurſum: igitur. Quinta ratio: quia tunc ſequeretur quòd in eodem inſtanti ſimul & ſemel fieret album, & non album, ſcilicet in inſtanti terminante dealbationẽ, in quo incipit denigratio: ſed hoc eſt falſum: igitur. Sexta ratio: Illi motus non ſunt vnus qui ſunt C contrarij: ſed ſic eſt de motu ante reflexionem & poſt reflexionem: igitur. Tertia concluſio: Impoſsibile eſt motum rectum eſſe vnum & perpetuum: quia motus rectus fit ſupra ſpacium finitum, ſupra quod non poteſt fieri reiteratio niſi per reflexionem; & interueniente reflexione non eſt vnus motus & continuus. Quarta concluſio, motum mixtum ex recto, & circulari non contingit eſſe vnum, & perpetuum; quia nullum mixtum contingit eſſe perpetuum: cuius aliquod mixtibilium non contingit eſſe perpetuum, ſed motum rectum non contingit eſſe perpetuum: igitur. Quinta concluſio, Nullus motus localis præter circularem poteſt eſſe vnus, & perpetuus: quia omnis motus localis eſt circularis, D vel rectus, vel mixtus ex vtroque; ſed nec rectus, nec mixtus poteſt eſſe perpetuus: igitur.

QVOD autem omnino infinita magnitudine non cõtingit infinitam eſſe potentiã, ex his manifeſtum eſt &c. *T. c. 79. & mde.*

ISTVD EST quartum capitulũ, in quo philoſophus oſtẽdit, quòd motus circularis eſt perpetuus & vnus: & intendit duas concluſiones. Quarum prima eſt; motus circularis eſt perpetuus; quod probat, quia ille motus, qui eſt ab eodem in idẽ ſine reflexione poteſt perpetuari, ſed motus circularis eſt huiuſmodi; igitur. Et ex hoc infert tria correlaria. Primum: nullus motus qui fit ſecundum ſemi- *Motus circularis perpetuus, & vnus.*

E ſemicirculum, aut alteram portionem circuli eſt perpetuus; quia ibi non poteſt fieri regreſſus ab eodem in idem niſi per reflexionem: igitur. Secundum correlarium: nullus motus alius a motu locali circulari poteſt eſſe perpetuus: quia omnis alius eſt de contrario iu cōtrarium; modo talis nō poteſt eſſe perpetuus: igitur. Tertium correlarium: falſum eſt omnia ſemper moueri & omnia eſſe continuo motu: quia oportet omnia moueri motu circulari cum omnes alij motus ſint finiti & terminabiles ad quietem. Secunda cōcluſio: Inter motus locales motus circularis eſt primus: quod probat quatuor rationibus & tribus auctoritatibus. Prima ratio eſt: omnis motus localis
F vel eſt circularis, vel rectus, vel mixtus ex circulari & recto: ſed inter omnes illos motus, motus circularis eſt primus: quod probat; primo eſt prior motu mixto: quia ſimplex eſt prius compoſito, quòd ſit prior recto probat: quia perfectius eſt prius minus perfecto; ſed motus circularis eſt perfectior motu recto: quia eſt incorruptibilis & motus rectus eſt corruptibilis: igitur. Secunda ratio: motus perpetuus eſt prior motu non perpetuo: ſed motus circularis eſt huiuſmodi: & alij non ſunt perpetui: igitur. Tertia ratio: menſura eſt prior menſurato: ſed motus circularis eſt menſura aliorum motuum: igitur. Minorem probat: quia omnia menſurantur primo: & primum eſt menſura aliorum. Quarta ratio: motus regularis eſt prior motu irregulari: ſed motus circularis eſt regularis: alij vero non: igitur motus circularis eſt prior alijs. G
Minorem probat: quia motus circularis non eſt velocior in principio, quàm in medio vel fine: nec econtra: ſed motus recti ſaltē ſi ſint naturales ſunt velociores in principio, quàm in fine: igitur. Conſequenter probat auctoritatibus. Prima auctoritas eſt Empedoclis dicentis litem & amicitiam eſſe principia motuum per ſegregationem & congregationem quę ſunt motus locales: igitur ſecūdum ipſum motus localis eſt prior alijs. Secunda auctoritas eſt Anaxagorę dicentis; omnia fuiſſe in vno cōfuſo chaos: & per intellectum diuinum ſegregata fuerunt: quæ ſegragatio eſt motus localis: igitur dicebat motum localem eſſe prin- H
cipiū. Tertia auctoritas eſt Democriti ponentis principia rerum eſſe quædam corpora atomalia quæ ſegregantur & congregantur & fiebant generationes: & ſegregatio & cōgregatio ſunt motus: locales; igitur motus localis eſt primus & non niſi circularis: igitur.

NON igitur neq; in infinito & tamen contingit in minori magnitudine ampliorem &c. *T. c. 80. & 81.*

ISTE EST vltimus tractatus huius libri videlicet octaui phy. in quo oſtendit quale eſt primum mouens. Et diuiditur in tria capitula. In primo oſtendit quòd ad motum infinitum requiritur potentia infinita ponens tres concluſiones. Prima, impoſsibile eſt mouens fini-

Motus infinito, inſin 84, potentia debetur.

A finitum mouere per tempus in finitum. Pro cuius probatione ſupponit ꝙ mouens finitum ſit.a.& mobile finitum ſit.b. tẽpus vero infinitum ſit c. Secundo ſupponit ꝙ pars mouentis ſit,d,& pars mobilis ſit c, & pars temporis infiniti ſit z.tunc ſic arguit: ſi a moueat b in c, d mouebit c in z,ſed d poteſt totiens ſumi ꝙ finiet totum a, & c:ſic ꝙ conſumet totum b,cum iſta ſint finita: ſed z,nunquam poteſt conſumere c;cum c ſit infinitum: ergo c non erat adæquatum tempus in quo a mouebat b. Secunda concluſio; In magnitudine finita non poteſt eſſe virtus infinita. Pro quo ſupponit primo ꝙ maior potentia mouet in minori tempore;& minor in maiori.Secũda ꝙ omnis motus ſit in tempore: tunc

B ſic arguit:ſi in magnitudine finita ſit virtus infinita, tunc ſequeretur ꝙ virtus finita & infinita poſſent mouere in æquali tempore idem mobile: conſequens eſt falſum: igitur: Conſequentia patet:quia cum vtraque magnitudo ſit finita vtraque mouebit in tempore finito: licet vna in maiori, alia vero in minori; augeatur ergo virtus finita ſecundũ proportionẽ ſecundum quam vnum tempus excedebat aliud: tunc virtus finita & infinita mouebunt in æquali tempore. Tertia concluſio: In magnitudine infinita non poteſt eſſe virtus finita, quod probat duabus rationibus. Prima: ſi in magnitudine infinita eſſet virtus finita: ſequeretur quòd virtus finita quæ eſſet in magnitudine eſſet infinita:quia illa virtus eſt infinita,quæ mouet aliquod mobile velocius, quàm poſſit aliqua virtus finita mouere;ſed ſic eſſet de virtute,quæ eſſet in magnitudine infinita quacũq; virtute data in magnitudine inſinita eſſet dare maiorem: & per conſequens erat infinita. Secunda ratio: ſi in magnitudine infinita eſſet virtus finita moueret per tempus finitum: & ſic moueretur in æquali tempore cum magnitudine finita. Conſequens eſt falſum: igitur. C

De his autem quæ feruntur bene ſe habet dubitare quãdam dubitationem &c. *T. c. 82. & inde.*

Istvd est ſecundũ capitulũ,in quo philoſophus mouet quandam quæſtionem puta a quo mouentur proiecta quando ſunt extra proijciens.Pro ſolutione ponuntur quatuor concluſiones.Prima; proiecta non mouentur a parte medij propinqua proijcienti: quia ſimiliter eſſet q̃ſtio de iſta parte medij a quo moueret̃ ſicut de proiecto. Secunda cõcluſio:proiecta non mouent̃ a medio ſequẽte quemadmodũ dixerunt aliq antiqui ꝙ ſic mouebant̃ ne fieret vacuum: ſed hoc non eſt verũ:quia oporteret in motu proiecti omnia poſteriora moueri. Tertia concluſio: proiecta videtur moueri a medio & a partibus medij ſeinuicem mouentibus: ita quòd proijciens ſimul cum lapidẽ mouet aerem propinquum, & ille aer alium: & ſic conſequenter vſq; adˊ finem motus.Vnde proijciens ſimul cum proiecto non ſolũ mo- *Proiecta a quo mouetur.* D

uet

E ue: aerem propinquuum: immo cum hoc imprimit ſibi virtutem mouendi aerem ſequentem. Quarta concluſio: motus proiectorum non eſt propriiſsime vnus, & continuus: quia ad perfectam continualitatem & vnitatem motus requiritur vnitas motorum, quæ non eſt in motibus proiectorum.

T. c.85. & inde. QVONIAM autem in his quæ ſunt, neceſſe eſt ſemper eſſe motum continuum.

Primus motor vnus, & immobilis. ISTVD EST tertium & vltimum capitulum, in quo philoſophus oſtendit vnitatem & immobilitatem primi motoris, ponens quatuor concluſiones. Prima: tantum eſt vnum primum mouens: quia alias eſſet proceſſus in infinitum: quod prius reprobatum eſt: igitur. Secunda concluſio: primum

F mouens eſt immobile, probat duabus rationibus. Prima: quia ſi moueretur, moueretur ab alio; & ſic non eſſet primũ mouens: igitur. Secunda ratio: ſi eſſet mobile, ſequeretur ꝙ non ſemper moueretur; quia eſſet fatigabile, vel ſaltem ꝙ non moueretur regulariter: quod eſt falſum; igitur. Tertia concluſio: primum mouens eſt in circunferẽtia ipſius cœli: quia primum mouens debet poni vbi velocior eſt motus: ſcilicet in circunferentia ſpheræ velocior eſt motus, quàm in centro: igitur. Quarta concluſio: primum mouens eſt indiuiſibile, nullam habens magnitudinem. Quod probatur: quia vel haberet magnitudinem finitam vel infinitam.

Tex.56. Non infinitam: quia nulla eſt talis; vt probatum eſt. Tertio huius. Nec finitam: quia potentia infinita non poteſt eſſe in magnitudine finita: Primus autem motor eſt potentiæ infinitę: cum moueat per tempus infinitum; igitur. Circa textum. G

An primus motor ſit vnus infinitus impartibilis &c.

QVAERITVR. Vtrum primus motor ſit immobilis, vnus, infinitus, impartibilis & nullam habens magnitudinẽ: & an ſit mouens naturale aut violentum. Primo arguitur contra ſuppoſitum: quia implicat contradictionem aliquid eſſe infinitum, & nullam habere magnitudinem: igitur. Antecedens patet in primo huius: vbi dicitur ꝙ ratio infiniti ſoli quantitati conuenit & non ſubſtãtiæ vel qualitati niſi ſecundũ H accidens: ergo implicat; ꝙ primus motor ſit infinitus, & nullã habeat magnitudinem: igitur. Secundo arguitur ſic: Primus motor non poteſt nobis innoteſcere niſi per ſuos effectus: ſed nullus effectus eius eſt infinit⁹: vt patet de ſe: ergo non poſſumus ſcire ꝙ talis ſit infinitus: igitur. Tertio arguitur ſic: Implicat contradictionem eſſe aliquod infinitum actu: ergo nulla eſt virtus infinita: & per conſequens primus motor nõ eſt infinitæ virtutis. Quarto arguitur ſic: Impoſsibile eſt primum motorem eſſe, & non mouere vel moueri velocitate infinita: ſed ſi primus motor ſit infinitæ virtutis, alterum iſtorum neceſſario ſequitur ſecundum philoſophum naturalem: ergo non debet concedi in philoſophia

A phia naturali ꝙ ſit infinitæ virtutis. Antecedens patet pro prima parte in primo tractatu huius: vbi dicit primum motorē neceſſario eſſe perpetuum: ſed quo ad ſecundam partem patet: quia ſi moueret infinita velocitate:tunc dabilis eſſet motus velociſsimus: quod eſt manifeſtæ falſum igitur. Quinto arguitur. Quicquid eſt a primo motore eſt infinitæ virtutis: ergo nō ipſe ſolus eſt infinitæ virtutis. Antecedens patet: quia materia prima habet virtutem ſubſtandi infinitis formis: & ignis habet virtutem comburendi infinita combuſtibilia. Similiter potentia viſiua habet virtutem immutādi ab infinitis obiectis. igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In iſta quæſtione erunt tres art. Quantum B ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione primæ partis quæſtionis: Supponitur primo, quòd nec moueri, nec mouere ſe dicunt perfectionem ſimpliciter, licet bene mouere: ideo non oportet, quòd ſi mouentia ſecundaria ſint mobilia quòd primū mouens vbiq; præſens nulla perfectione carens ſit mobile ſeu quòd moueat ſe. Aduerte tamen vt dicit Scotus ꝙ omnis perfectio ſimpliciter attribuitur deo: ideo aliter non eſſet ſumme perfectus: non tamen oportet quòd omne illud quod attribuitur ſibi ſit perfectio ſimpliciter: nam generare & generari attribuuntur ſibi: & tamen non ſunt perfectiones ſimpliciter. Nam vt ipſe dicit ibidem nulla perfectio ſimpliciter eſt incompoſsibilis alteri perfectioni, ſed generare, C & generari in diuinis, ſeu paternitas, & filiatio ſunt incompoſſibiles:igitur. Dicit etiam ibi, ꝙ perfectio ſimpliciter eſt communicabilis tribus ſuppoſitis in diuinis: modo notum eſt ꝙ generare non attribuitur filio. Et dicit ibidem quòd perfectio ſimpliciter eſt, q̄ eſt melior in quolibet ſuppoſito abſolutæ accepto ſecundum rationem ſuppoſiti, non determinando naturam in qua, vel cuius eſt ſuppoſitum, quàm non ipſa, id eſt quàm quodlibet ſibi incompoſſibile: vt canis inquantum eſt in natura canina non eſt melius ſibi habere ſcientiā, quàm incompoſsibile ſibi: quia tunc non remaneret canis:tamen eſt ſibi melius ſecundum quod eſt ſuppoſitum. Secundo ſupponitur quòd philoſophus dicit D primum motorem eſſe immobilem. Pro cuius probatione aſſumit, quòd non eſt neceſſe omne mouens moueri ad hoc quòd moueat. Non enim oportet quòd ſiquis calefaciat aliquem quòd ille calefiat: & ſic de multis alijs. Accipit etiam quòd oportet eſſe ſtatum in mouentibus; ita quòd eſt deuenire ad vnum primum in eſſentialiter ſubordinatis, quod non mouetur ab alio: quia iam non eſſet primum niſi dicatur quòd moueretur a ſeipſo, quod eſt falſum: igitur. Nam ſi moueretur à ſeipſo, vel moueretur ad aliquam formam quam habet, vel quam nō habet: non primum: quia fruſtra moueretur:nec ſecundum: quia careret aliqua perfectione. Supponit etiā philoſophus

Suppoſitiones.

Scot. in quol. q. 5. ubi prima, rō.

B ꝙ primum mouens eſt indiuiſibile: & ita non habet partẽ per ſe mouentem & partem per ſe motam quare nõ mouebitur. Supponit etiam primũ mouens non habere magnitudinẽ qua informet, & cui inhęreat ad cuius motum ipſum mouetur per accidens, quemadmodum mouetur anima ad motum corporis. Eſt tamen aduertendum quòd licet primus motor non habeat magnitudinem, quæ ſit quantitatis molis, habet tamen magnitudinem virtutis infinitam. Vult etiam habere philoſophus quòd primus motor eſt ſimplex & nõ compoſitus: quia ſi eſſet compoſitus non eſſet primus: quia cuiuſlibet compoſiti partes eius præcedunt.
F Ex quo ſequitur quid ſit dicendum ad primam partem quæſtionis, quòd primus motor eſt immobilis non habens magnitudinem, ſummæ perfectus & ſummæ ſimplex. Et licet primum mouens aliter & aliter ſe habeat per denominationem extrinſecam; non tamen intrinſecam: nec mutatur de non velle in velle, aut econtra: nec de non intelligere ad intelligere.

Mens Ariſt. in iſto 8. libro, quæ.

SECVNDO ſciendum, quòd mens Ariſt. fuit in iſto octauo, quòd quicquid deus immediate, cauſat neceſſario cauſat, & quicquid immediate poteſt cauſare; quia non videtur poni contingentia ad cauſandum, niſi propter aliquam mutabilitatem in agente, quod non poteſt eſſe in agente primo cum ſi immutabile: ergo in agente ſecundario; & ſic videtur habere Ari. ꝙ non quodcunq; creabile deus poteſt immediate, & ſe ſolo creare: quia tunc poſſet facere ꝙ nulla cauſa ſecunda haberet actionem propriam. Sed iſtud videtur eſſe contra philoſophum, & commentatorem; immo videtur dicere Commentator, ꝙ ſic entia non haberent ſuas eſſentias & entitates: Modo ſecundum philoſophum incõueniens eſt deũ poſſe entitates omnium aliorũ deſtruere. Probat etiam: quia ſi deus poſſet immediate omne creabile cauſare, ſequeretur ꝙ ordo cauſalitatis in cauſis eſſentialiter ſubordinatis non eſſet ſimpliciter neceſſari⁹ nec eſſentialis, quod eſt inconueniens apud philoſophum: iſtius tamẽ aſſumpti oppoſitũ tenent theologi. G

H *Deũ immediatè aliquod creabile creare quot modis intelligitur.*

Deum tamen poſſe immediate creare aliquod creabile poteſt intelligi dupliciter. Vno modo immediatione cauſæ ſic ꝙ non mediat aliqua cauſa: & ſic poteſt. Aliomodo immediatione tam cauſæ, quàm effectus proximi: & ſic non poteſt cum non poſſit producere relationẽ; niſi cõcurrẽtibus extremis ſuo modo; & omnia iſta ſunt de mẽte Scoti: & etiam illa quæ conſequenter dicentur. Et ſic arguatur contra Ari. probando ꝙ prima cauſa poſſit immediate oẽ creabile cauſare: oĩs cã virtualiter & eminẽter habens virtutẽ actiuã cauſę proxime pt immediate effectũ illius cauſæ cauſare. Dicit Sco. ꝙ illam maiorẽ negaret philoſophus: diceret. n. ꝙ eminentiori modo habens talem virtutem poteſt quidem in ſuo ordine in effectum; ſed ordo ſuus eſt ꝙ ſit cauſa ſuperior & remotior. Et ſi dicatur contra

Scot. in quotl. q. 7.

A tra eum, quia tunc ſequeretur ꝙ imperfectio requireretur in prima cauſa ad cauſandū: quia mediante cauſa ſecunda diceret ꝙ cum dico immediate cauſaret: duo dico .ſ. cauſationem: & illud dicit perfectionem: & dico modum ſiue immediationē cauſandi: & ille requirit imperfectionem annexam: ergo ad mediate cauſandum requiritur imperfectio; non ſicut ratio cauſandi, ſed ſicut conditio neceſſaria in agente. Ex quo ſequitur ꝙ philoſophus negaret iſtam ꝙ perfectior cauſa immediatius cauſet. Aduertere tamen ꝙ non ponuntur iſtę mediæ cauſę vt addatur perfectio cauſalitatis: quia tota perfectiſsime eſt

B in prima: ſed vt habetur ordinata perfectio deſcendens ad vltimam imperfectum, quæ non fit ſine diminutione perfectionis. Et ad rationes Ari. dicitur ꝙ deus poteſt facere cauſas ſecundarias ſine ſuis actionibus, & verę remanebunt entia. Dicitur etiam ꝙ ordo cauſarum nō eſt ſic neceſſarius q̃n deus poſsit illum deſtruere & cauſare ſine aliqua cā ſecūda.

An tantum ſit vnus primus motor. Tertio ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas: vtrum tantum ſit vnus primus motor. Et videtur ꝙ non: quia ſunt tot quot ſunt orbes: & quilibet eſt formaliter neceſſarius igitur. Reſpondetur breuiter quòd licet plures ſint æterni motoris & formaliter & neceſſarij: tamen vnus eſt primus a quo omnes alij dependēt ſiue mediate ſiue immediate: quod notanter dicitur: Nam dicunt aliqui quòd fuit mens Ari. quòd prima intelligentia immediate cauſabat alias intelligentias: & ſi hoc ſit verū diſcrepat ab Auicenna, qui tenet ꝙ prima intelligētia cauſat ſecundā: & ſecūda tertiam vt ſup. rius viſum eſt. Et aduerte quòd mens Ari. fuit quòd prima intelligentia non mouet orbem: quia cum ſit virtutis infinitę in inſtāti moueret & neceſſario cum immediate moueret; ſed alię intelligētię a prima mouent orbes. Et ex iſto poteſt haberi quòd non fuit mouens Ari. ponere alias intelligentias a prima eſſe virtutis infinitæ: ſed finitæ: quia nullum infinitum dependet ab alio; ſed iſtę intelligentię dependent a prima; etiam mouerent orbes ſuos in inſtanti & non in tempore, cuius oppoſitum eſt verum ſponit tamen bene ipſas ea infinitæ durationis. Et ex iſtos ſequitur quòd Ari. non poſuit iſta repugnare cauſatum & formaliter neceſſariū. Non ſm eum omnes intelligentię ſunt formaliter neceſſarię: & tamē cauſāt a prima. Aduerte vlterius quod fuit mens Ari. quòd primus motor nullā habet magnitudinem ſm extēſionem: licet bene magnitudinem virtutis. Et dicit Sc. quòd nō habere magnitudinem poteſt concludi ex infinita potentia, & poteſt concludi ex immaterialitate cū intellectualitate, ita ꝙ bene ſequit hoc eſt infinitæ potētiæ: ergo nō habet magnitudinē. Et ex iſtis ēt ſequiē ꝙ mēs fuit Ari. ponere cœlos eſſe formaliter neceſſarios ſicut intelligentias: q̃a vult oēm ſubſtantiā ſempiternā eſſe formaliter neceſſariam.

C *q. ſua me taph. c. 4*

D

Primus motor quo non magnus.

Qvarto ſciendum, quòd circa textum incidit alia difficultas,

E cultas, a quo mouentur proiecta cum ſint extra proijciens. Reſpondetur breuiter, ꝙ dimiſſis multis opinionibus quæ fuerũt tactæ in textu, ꝙ pieꝯa mouentur à virtute temporis impreſſa a proijciẽte: quam aliqui communiter vocant impetum: quia ſic non videtur a quo alias moueantur: & in iſto modo cõcordant ferre omnes philoſophi. Sed quæreres quid eſt ille impetus, Reſpondeo ꝙ eſt quædam qualitas impreſſa mobili faciens in eo motum: & poteſt poni de prima ſpecie qualitatis vel tertia q̃ acquiritur per actũ proijcientis. Ex quo poteſt ſeq ꝙ talis impetus eſt realiter diſtinctus a motu: immo ſequitur ipſum motum proijcientis. Et ſi quæras vtrũ ſit qualitas permanens, vel ſucceſsiua, Re-

Proiecta a quo moueatur cũ ſint extra proijciens.

F ſpõdetur quòd eſt qualitas permanens: nam manet pila deſcendente. Et ſi quæras tertio vtrũ oẽs impetus ſint eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsime. Reſpondetur per aliquas ꝓpõnes, Prima: non omnes impetus ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsime: Quod patet: quia forma ſubſtantialis grauis cum ipſa grauitate corrũpunt impetũ lapidis ſurſum: & tñ eadem forma cum grauitate conſeruat impetum lapidis deorſum & producit. Ex quo ſequitur ꝙ illi duo impetus non ſunt eiuſdem ſpeciei. Etiam poteſt probari: q̃a iſte impetus nõ habent ſimilẽ effectũ. Nã vnus mouet ſurſum: alius deorſum: alius retro: alius ante. Et ſic dicas impetus pile cadentis deorſum, etiam mouetur ſurſum: ergo iſta poſſunt fieri ab vno impetu, Reſpõdetur ꝙ hoc eſt per

accidens: quia talis impetus natus eſt ſemper mouere deorſum ſi poſſet: ideo ſi propter impedimentũ prohibeat̃ mouere deorſum mouebit ſurſum per accidens: ſicut eſt de radio incidente vel reflexo. Secunda propoſitio; impetus eſt duplex; quidã eſt naturalis quando ſecundum eum mobile mouetur ſm eius inclinationem. Alius eſt violentus, quo mobile mouetur contra eius inclinationem. Tertia ꝓpõ: impetus communiter diuerſificant̃ ꝓꝑ diuerſum modũ imprimendi & cauſandi, vt patet: nam ſi proijcias trochum in rectum, mouebitur in rectum; ſi proijcias in gyratiuum, gyratiuæ mouebit. Quarta propõ: per iſtum impetum poſſunt ſeruari omnes apparentiæ: ꝓꝑ eũ pila reſilit cadens ſupra terrã: etiam per eum mouet̃ mola fabri poſtquam faber dimiſit molam. Etiam trochus pueri poſt quam eſt extra manum pueri: etiam manus & multa alia fiũt ꝓꝑ iſtum impetum; & propter defectũ iſtius impetus faba non ita longe proijcitur; ſicut plumbum: quia ſibi non poteſt imprimi ita magnus impetus. Et ſi quis quærat; quare illud quod ſic mouet̃ ab impetu, velocius mouet̃ aliquãdo in medio vel in fine, quàm in principio, vt patet de ſagitta. R̃ndetur ꝙ rõ eſt: q̃a ille impetus in principio non imprimitur omnibus partibus mobilis: ſed ſolum partibus propinquis: & mediantibus illis partibus imprimitur partib⁹ remotis, donec impetus eſt per totum mobile: & tunc velociori motu mouetur. Et hæc de primo articulo. Quantum

G

Impetus duplex.

H

A tum ad ſecundum:

Arti. 2. DVBITATVR primo. Vtrum opinio Ariſto. fuerit primum motorem eſſe infinitũ in tenſiuè. Dimiſſi multis modis dicendi: reſpondetur per duo dicta ſecundum mentem Sco. Primum dictum: opinio Ariſt. fuit ꝙ primus motorem infinitæ virtutis: & non tm̃ ꝓm durationē. Patet: quia in hoc octauo li. ſic arguit: primus motor mouet a ſe tempore infinito: ergo eſt infinitæ potentiæ, vel ergo eſt infinitæ potentię ꝓm durationem tãtum vel ꝓm intenſionem ſeu entitatem: non primum ſicut communiter exponitur quod patet: quia ex hoc ꝙ prim⁹ motor eſt infinitę potentię infert ꝙ eſt ſine magnitudine: ergo non intelligit de infinitate durationis: q̃a cum tali infinitate durationis B bene ſtare poteſt magnitudo: igitur. Secundum dictũ: ad hoc ꝙ mouens arguatur eſſe virtutis infinitæ oportet non ꝙ actu moueat motu vel tempore infinito tã a parte ante, quàm a parte poſt: ſed ſufficit ꝙ poſſit mouere a ſe tempore infinito. i. per tempus infinitũ & Ari. hæc nõ concederet; ideo dato ꝙ de ꝓm Theologos non moueat motu infinito: multi tamen eorum dicunt ꝙ poteſt mouere motu infinito: & tempore infinito tam a parte ante, quàm a parte poſt, puta omnes qui concedunt ꝙ mund⁹ potuiſſet eſſe ab æterno. Differunt tamen a philoſopho: q̃a philoſophus ponit iſtã potẽtiam eſſe neceſſario coniunctã actui: quia inter extrema immutabilia, cuiuſmodi eſt deus & cœlum eſt habitudo neceſſaria neceſſitate imutabilitatis, quæ

An Ariſtot. ſenſerit primum motorē eſſe infinitum intẽſiuè.

negat oppoſitum poſſe ſuccedere oppoſito: ad quam ſequitur C motum eſſe neceſſariũ: non neceſſitate quæ repugnat motui: ſed neceſſitate ineuitabilitatis: ideo non poteſt ceſſare a motu; iſta tamen negat Theologi. Et ſi arguatur: intelligentiæ aliæ a prima mouent etiam tempore infinito, ſicut prima intelligentia: ergo erunt omnes infinitæ. Dico ꝙ licet moueant tempore infinito: non tamen a ſe mouent: ſed virtute primæ intelligentię a qua dependent, non ſolum ineſſe, ſed etiam in mouendo: modo ad hoc ꝙ aliquid inferatur eſſe virtutis infinitę, oportet quòd moueat a ſe tempore infinito. Ex quo ſequitur quòd philoſophus præciſe arguit de potentia primi mouentis q̃ non mouet virtute alterius, ſed a ſe. Ex quo pt inferri, ꝙ ipſa ſit infinita intenſiuè: quia qđ hẽt a ſe D potentiam actiuam, & quod habet aliquid a ſe, habet in tota plenitudine quæ poteſt ſibi cõpetere: nihil enim habere limitate in aliquo niſi habeatur ab aliquo agente determinante illud ad certum gradum. Ex quo ſequitur, quòd primum mouet a ſe: & per conſequens eſt a ſe. Et cum tota plenitudo potentiæ actiuæ, & entitatis non poſſit eſſe ſine infinitate intenſionis: ſequitur ipſa ſit infinitę potentię intenſiuæ.

DVBITATVR ſecundo. Vtrum aliquid poſſit generari & ſolum durare per inſtãs. Et videtur quòd non: vt hãbet Ariſt. in textu; quia inter generationem, & corruptionem eſt ſemper medium. In oppoſitum tamen arguitur:

An aliqd poſſit generari & p inſtans ſolum durare.

B quia aliquid eſt in reum natura, vel ſaltem alicuius aliquid, quod ſolum durat per inſtans: ſicut ipſummet inſtans & ipſum mutatum eſſe in motu. Pro ſolutione huius ſupponitur, quòd mens ipſius philoſophi fuit ꝙ generatio fit in inſtāti, & corruptio: non quidem ſimul in eodem inſtanti: quia impoſſibile eſt idem mutari ſimul duabus mutationibus oppoſitis: ergo in alio, & alio inſtanti fit generatio, & corruptio, ſed non ſunt duo inſtantia ſibiinuicem immediata: ſed inter quæcunq; mediat tempus: ideo generationem vnius non poteſt immediatè ſequi corrūptio illius: & per conſequens illud quod generatur oportet plures durare quàm per inſtans. Et ſic fuit mens Ariſtotel. quòd nihil generaretur, quod ſolum duret per inſtans, F & hoc capiendo generationem propriæ: quia ſi caperetur generaliter pro omni productione, vel inceptione alicuius falſa eſſet: cum inſtans duret ſolum per inſtans, & eſſe mutatum eſſe. Et ſiquis dicat, mutatum eſſe, & etiam inſtans habet duo inſtantia, ſcilicet primum inſtās eſſe ſui, & vltimum inſtans eſſe ſui: ergo durat pluſquam per inſtans. Reſpondetur quòd iſta ꝓpoſitio, inſtans habet duo inſtātia, habet duplicem ſenſum: vnꝰ eſt quòd inſtans duret per duo inſtantia, vel quòd componatur ex duobus inſtantibus: & ſic ille ſenſus eſt falſus. Alius ſenſus eſt quòd inceptio eius cognoſcitur per primum inſtans, & deſitio per vltimum inſtans: nō quòd in tempore correſpondeant ſibi duo inſtantia: ſed tantum vnum, in quo incepit eſſe, G & deſinit eſſe, ſed de hoc aliàs magis viſum eſt. Et aduerte, ꝙ tota ratio philoſophi quare res non generatur, vt ſolum duret per inſtans, fuit ꝙ natura producens, ſic influit ad cōſeruationem, quòd poſſit per aliquod tēpus manere: ita quòd corruptiua, vel non ſunt approximata, vel non vincunt virtutē generātis, & conſeruantis generatū: q̄a tunc generans impediretur. Supponitur vlterius, quòd conſequenter ponuntur quatuor inſtantia quibus inceptiones rerū & definitiones menſurātur, ſeu cognoſcuntur. ſ. primum inſtās eſſe rei primum inſtans non eſſe rei. vltimum inſtans eſſe rei, & vltimum inſtans non eſſe rei: & de hoc multotiens viſum eſt. Aduerte tamen quòd primum inſtans eſſe rei accipitur dupliciter. Vnomodo pro inſtanti in H quo verum eſt dicere: hæc res nunc eſt: & immediatè ante hoc non fuit: licet aliquid eius præfuerit: & ſic formæ, quæ ſucceſſiue, & partibiliter acquiruntur habent bene primum inſtans ſui eſſe: ſicut caliditas ſucceſſiue acquiſita. Aliomodo accipiē per inſtanti, in quo verum eſt dicere: hæc res nunc eſt: & immediatè ante illud nihil eius fuit: Et ſic dico quòd nullæ formæ, neq; res, quæ ſucceſsiue, & partibiliter acquiruntur habent ſic primum inſtans ſui eſſe: licet bene primo modo poſſint habere: ſed ſolum res quæ indiuiſibiliter, & impartibiliter acquiruntur habent primum inſtans ſui eſſe: immo etiam nihil quod generatur habet primum inſtans ſui eſſe: quia cuiuslibet talis materia

Scot. in quot. q. 11. ar. 3.

Inſtantia rerū quot primum inſtans eſſe rei quot modis capitur.

A teria eius præceſſit. Similiter poteſt diſtingui de vltimo inſtanti. ſ. quòd in inſtanti aliquo eſt: & nihil eius erit poſt illud inſtans: vel quia ipſum non erit poſt illud inſtans quamuis erit aliquid eius: & ſic forma q̃ ſucceſſiue, & partibiliter deperdit habet vltimum inſtans ſui eſſe: ſed non primomodo.

An aliquid poſſit produci, quod duret ſolum per inſtans.

DVBITATVR tertio. Vtrum poſſit aliquid produci, qđ duret ſolum per inſtans. Reſpondetur breuiter quòd ſic virtute diuina poteſt aliquid creari, & ſolum durare per inſtans: poteſt enim deus producere, vel creare angelum in inſtanti, & ſolum durare per illud inſtans. Et videtur iſtud eſſe de mente Scoti quotl. q. 12. & in 3. ſen. vbi videtur habere, quòd deus potuit facere virginem Mariam eſ B ſe tantum per inſtans in peccato originali. Sed contra iſtud arguitur ſic: ſi aliquid poſſet creari, & durare ſolum per inſtans: ſequeretur quòd aliquid crearetur, & nunquam conſeruaretur: & videt̃ eſſe falſum. Conſequentia patet: quia res in inſtãti creationis non conſeruat̃: quia non indiget conſeruatione niſi quãdo poteſt non eſſe, ſed quando creatur non poteſt non eſſe igr̃. Itẽ ſequeretur, ꝙ deus non poſſet vnã rem immediatè creare poſt aliam. Quod probo, & volo quòd producat angelum qui ſolum duret per inſtans: tunc nõ poſſet immediatè creare alium angelum: quia vel crearetur in tempore immediato, vel in inſtanti: non in inſtanti: quia tũc non crearetur immediatè, vel oporteret duo inſtantia eſſe immediata: nec in tempore immediato: quia nullum eſt tempus immediatum illi inſtanti, cum quolibet dato adhuc illud eſt in diuiſibile. Item ſequeretur etiam quòd angelus eſſet diuiſibilis: quia poſtquam producitur in tempore, vel producitur totus ſimul in illo tempore, & non pars poſt partem: quod videtur eſſe incõueniens, cum illud quod producitur in tempore videatur accipere eſſe ſicut tẽpus, in quo producitur. Item ſequeretur, ꝙ eſſet aliqua res permanens, & indiuiſibilis, quæ non haberet primũ inſtans ſui eſſe, puta illa quæ immediatè produceretur poſt aliam: q̃a de ipſa nunquam verum eſſet dicere: hæc res nunc eſt, & immediatè ante hoc non fuit. Item ille angelus ſecundum ſe totum & impartibiliter produceretur: ergo in inſtanti: cum ſit idem ſimul produci, & ſecundum ſe to D tum & in inſtanti produci. Item ſequeretur quòd aliquid adeo produceretur: & tamen neſciret deus, quàm cito illa res produceretur in eſſe tota ſimul: quia deus neſcit talem rẽ primo eſſe in inſtanti immediato; quia nullum tale eſt: neo mediato: quia non eſſet immediatè poſt aliam: ergo in tempore primo ſciret illam rem eſſe: cum ergo in qualibet particula illius temporis tota ſimul illa res verè ponatur & nõ deus non videat aliquam particulam temporis quin ante eam videat partem illius; igitur.

Suppoſitiones.

Pro ſolutione ſupponit quòd ſi aliqua res ſolum duraret per inſtãs ſimul incipet eſſe & deſineret eſſe, exponẽdo deſinit per affirmatiuã de præſenti, & negati

E uā de futuro: ideo dicit Scotus, in libro prææallegato ꝙ propoſitiones de incipit, & deſinit exponuntur dupliciter. Supponitur vlterius, quòd illo caſu adnihilatio ſequeretur creationem: non quòd fieret ex ipſis, vna mutatio per continuationē: quia tunc verū eſſet dicere, ꝙ ſimul crearet̄, & annihilaret̄. Supponit̄ vlterius, ꝙ tam creatio, q̄ annihilatio poſſunt fieri in inſtanti, & etiam in tempore: ideo in illo caſu adnihilaretur in tempore immediato: capiendo immediatū vt idem eſt ꝙ inter qđ ℱm ſe totū, & aliud non eſt medium. Supponitur vlterius ꝙ vt ibidem dicit Scot. ꝙ in ſuccedentibus ſibiinuicem ſiue ſint oppoſita priuatiuè, ſiue contradictoria, ſiue quaſi contraria: quia ambo poſitiua nūq̄

F eſt dare vltimū ꝑcedentis, & cū hoc primū ſequentis; quia tunc duo oppoſita eſſent in eodē inſtanti, vel duo inſtantia immediata: ſꝫ tn̄ alterum eſt dare. ſ. vel vltimū prioris, vel primū poſterioris. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi duæ res immediatè producerentur vna poſt aliā, ſecunda nō haberet primum inſtans in tempore: licet poſſet habere in æuo ſuo: & per hoc ſoluitur vnū argumentum. Vlterius dico, ꝙ nō eſſet adæquatè dare tp̄s in quo crearetur: & ſic deus crearet aliquid, & tn̄ non cognoſceret q̄ cito crearet. i. tp̄s, in quo primo. i. adæquatè crearetur, & per hoc ſoluitur vnum argumentum. Ad alia: ad principium dixit ibi

G Scot. ꝙ aliquid ꝑt creari, & nunquam conſeruari. Vnde creari importat reſpectū rōnis ad non eſſe præcedens: & conſeruari reſpectum rōnis ipſius eſſe ad ipſummet eſſe præhabitum. Ad ℱm dico, ꝙ crearetur in tp̄e immediato capiendo immediatū, vt iam expoſitum eſt. Dico etiā ꝙ immediatè in tempore ſequēti crearet: & tn̄ in tempore ſequenti immediatè non crearet: quia nullum tale eſt tempus. Ad aliud dico, & totum ſimul crearetur & non in inſtanti, ſed in tempore. Vnde licet ſit idem ſimul creari, & non creari per partem poſt partem: & tamē nō eſt idem ſimul creari, vel diuiſibiliter creari, & in inſtanti creari. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

H CONCLVSIO reſponſalis ad quæſitum: Primus motor eſt immobilis, vnus, infinitus, ſimplex impartibilis, & nullam habens magnitudinem: quæ cōcluſio ſatis probata eſt in articulis. Ad rationes ante oppoſitum. Ad primā negatur antecedens: & hoc ſi fiat ſermo de magnitudine molis, & infinitæ virtutis. Ad ſecundam dicitur ꝙ deus per ſuos effectus à nobis cognoſcitur quo ad conceptus cōes. Ad tertiam dicitur ꝙ licet implicet contradictionē infinitum actu ſecundum extenſionem, vel multitudinem: non tamen infinitum in entitate, & virtute. Ad quartam patet ſolutio, & etiam ad quintam. *Arti. 3.*

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

In libros Ariſtotelis de Cœlo, & Mundo diſertiſsimæ Enarrationes, ac Quæſita.

LIBER PRIMVS.

T. cō. 1. & inde. De natura ſciētia fere plurima videntur circa corpora, & magnitudines, & horum exiſtens paſsiones, & motus: adhuc autem circa principia quæcūque talis ſubſtantiæ ſunt.

P

Vniuerſum perfectū eſſe comprobatur. Iste eſt liber de Cælo, & mundo, in quo Philoſophus determinat de corpore naturali in ordine ad vbi Et diuiditur in quatuor partiales libros. In primo, determinat de toto vniuerſo. Et diuiditur in quatuor tractatus. In primo, determinat de perfectione vniuerſi. Et diuiditur in quatuor capitula. In primo, oſtendit totum vniuerſum eſſe perfectum: ponens quatuor concluſiones. Prima, ſcientia naturalis fere tota verſatur circa corpora, & magnitudines, & circa eorum paſsiones, & motus. Probat, quia ſcientia naturalis conſiderat res naturales: ſed rerum naturalium quædam ſunt corpora, & magnitudines: quædam paſsiones, & motus ipſorum.

Secunda cōcluſio: corpus eſt diuiſibile ſecundum omnes dimenſiones. Pro quo ſupponit diffinitionem continui: dicens, quòd continuum eſt, quod eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Secūdo ponit diffinitionem corporis. Corpus eſt continuum vndique diuiſibile, ideſt ſecundum omnem dimenſionem. Et ſubdit, quòd tres ſunt dimēſiones: vna, quæ eſt diuiſibilis ſecundum longitudinem, vt linea: alia, quæ eſt diuiſibilis ſecundum longitudinem, & latitudinem, vt ſuperficies: quędam ſecundum tres, vt corpus. D

Deinde confirmando dicit, quòd numerus ternarius eſt numerus omnis totus, & perfectus. probat tribus ſignis. Primum eſt ex auctoritate Pithagoricorum; dixerunt enim Pithagorici omnia eſſe tribus determinata, ſcilicet, principio, medio, & fine: per principium intellexerunt ſubſtantiam, per medium virtutem, & per finem operationem rei: ergo ſignum eſt

E eſt, quòd numerus ternarius eſt numerus omnis totus, & perfectus. Secundum ſignum, antiqui quaſi a natura inclinati cul tui diuino conſueuerunt ſacrificare Dijs in numero ternario, ſcilicet in thure, igne, & oratione. Tertium ſumitur ex communi modo dicendi, quod de duobus non dicimus omne, ſed ambo: ſed de tribus dicimus omne. Tertia concluſio: corpus eſt magnitudo perfecta probat: quia corpus eſt diuiſibile ſecundum omnes dimenſiones: & omne totum, & perfectum, ſunt idem ſecundum rem, & differunt ſolum ſecundum rationem: igitur. Quarta concluſio, totum vniuerſum eſt perfectum: ibi per vniuerſum intelligit aggregatum ex omnibus corporibus tam ſuperioribus,
F quàm inferioribus: & præmittit duo dicta. Primum, vnumquodq; particularium corporum eſt determinatum ad proximum ſic, quòd ex ipſo, & corpore proximo fit vnũ vnitate continuitatis. Secundum dictũ: omnia corpora per contactum componunt totum vniuerſum, quod eſt vnum vnitate continuitatis, ideſt contiguitatis, & ordinis. Hoc ſuppoſito probat concluſionem duabus rationibus. Prima, omne corpus eſt perfectum: ſed totum vniuerſum eſt corpus; ergo totum vniuerſum eſt perfectum. Secunda ratio; totum vniuerſum continet omnia, & a nullo continetur; ergo eſt perfectum.

Rationes concluſionem probantes.

T. cō. 5. & inde. De his autem, quæ ſecundum ſpeciem ipſius partibus nunc dicemus principium facientes hic, &c. G

Istvd eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus determinat de diſtinctione partium principalium vniuerſi, quæ ſunt quinq;: & intendit probare, quòd præter quatuor elementa ponendum eſt quintum corpus ſimplex natum moueri motu circulari, quod vocatur cœlum. Pro cuius probatione ponit quinq; ſuppoſitiones. Prima, omnia corpora naturalia ſunt ſecundum ſe mobilia localiter: quia in ſe habẽt naturam, quæ eſt principium motus localis. Secunda, omnis motus ſecundum locum aut eſt rectus, aut circularis, aut mixtus. Ex quo patet, ꝙ corporum aliud eſt ſimplex, & aliud eſt mixtũ. Tertia ſuppoſitio: tantum motus circularis, & rectus eſt ſimplex: quia ſolum duæ ſunt magnitudines ſimplices, ſcilicet recta, & circularis. Quarta ſuppoſitio: neceſſe eſt omnem motũ ſimplicem eſſe aut ad medium, aut a medio, aut circa medium: motus rectus ſurſum eſt a medio, & deorſum eſt ad medium, & circularis circa medium. Quinta ſuppoſitio: neceſſe eſt quoſdam motus eſſe ſimplices, & quoſdam mixtos; quia corporum quoſdam ſunt ſimplicia: quædam mixta, quæ mouentur ſecundum elementum prædominans in ipſis: & ſimplicia ſecundum ſuam naturam mouentur; hoc ſuppoſito probat ſuam concluſionem quinq; rationibus: pro prima ponit duas ſuppoſitiones. Prima, motus ſimplex, & corporis ſimplicis: & ſi- H

Poſt quatuor elementa datur quintum corpus ſimplex.

A ſit alicuius mixti hoc eſt ſecundum elementum prædominans in ipſo. Secunda, vnius corporis ſimplicis eſt tantum vnus motus ſimplex ſecundum naturam: & tunc formatur prima ratio: motus circularis eſt ſimplex: ergo eſt alicuius corporis ſimplicis: & non quattuor elementorũ: quia ipſorum eſt alius motus ſimplex: ergo alicuius alterius corporis, & non niſi cęli: igitur. Pro ſecunda ratione ponit duas ſuppoſitiones. Prima motus præter naturam contrariatur ei, qui eſt ſecundum naturam. Secunda ſuppoſitio: tantum vnum eſt vni contrarium. Ex his format ſecundam rationem: motus circularis ſimplex conuenit alicui corpori, aut alicui quattuor elementorum, aut alteri: ſi primum conuenit ſe-

Suppoſitiones.

B cundum naturam, aut præter naturam: non ſecundum naturam: quia eis conuenit alius motus ſecundum naturam: nec prę ter naturam: quia tunc contrariaretur motui, qui eſt a natura: & tunc vni eſſent plura contraria. Si dicatur, quòd conuenit alteri: aut conuenit præter naturam, aut ſecundum naturam, ſi ſecundum naturam, habetur intentum: ſi præter naturam, tunc ſibi conuenit alius motus ſimplex: quod eſt falſum. Pro tertia ratione, ponit tres ſuppoſitiones. Prima, motus rectus eſt alicuius quattuor elementorum. Secunda eſt: motus circularis eſt corporis ſimplicis: Tertia mixta mouentur ſecundum elementum prædominans, tũc ſic formatur tertia ratio, motus circularis eſt prior motu recto: ergo eſt prioris corporis, quàm motus rectus, qui eſt quattuor elementorum, & non niſi cęli: igitur. Pro quarta ratione ponit duas ſuppoſitiones. Prima, neceſſe eſt omnem motum ſimplicem ineſſe alicui ſecundum naturam, aut præter naturam. Secunda motus conueniens alicui præter naturam conuenit alteri ſecundum naturam: Tũc ſic arguit: motus circularis conuenit alteri elemento præter naturam: ergo conuenit alicui alteri ſecundum naturam, & illud eſt cœlũ: igitur. Pro quinta ratione, ponit duas ſuppoſitiones. Prima, ſi motus circularis inſit alicui ſecundum naturam erit corporis ſimplicis. Secunda, ſicut eſt aliquod corpus, quod natum eſt ferri deorſum, & aliquod ſurſum: ita eſt aliqđ corpus, quod natum eſt ferri circulariter: tunc ſic arguit: motus circularis eſt continuus, & perpetuus: ergo conuenit alicui ſecundum naturam, & non alicui quatuor elemẽtorum. Primam partem probat: quia ſi ſolo conuenerit mobili præter naturam irrationabile eſſet ipſum eſſe perpetuum: quia nullum violentum eſt perpetuum. Ex omnibus iſtis cõcludit Philoſophus, quòd præter quatuor elementa eſt vnum corpus ſimplex, quod vocatur cœlum. D

QVONIAM autem hæc quidem ſupponuntur; hæc autem ex dictis oſtenſa ſunt, &c.

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus ponit diffe-

E differentiam inter quintum corpus ſimplex, & quattuor elemẽta. Et intendit duas concluſiones. Pro prima ſupponit quid ſit graue, & quid leue. Vnde graue eſt, quod eſt aptum natũ ferri ad medium: ſed leue eſt, quod eſt aptum natum ferri a medio:ſed leuiſsimum eſt,quod omnibus ſurſum latis ſuperfertur:grauiſsimum eſt,quod omnibus latis deorſum ſubſtat. Hoc ſuppoſito ponit primam concluſionem: impoſsibile eſt corpus,quod mouetur circulariter, vt eſt cœlum eſſe graue aut leue probat duabus rationibus. Prima, cœlum nec mouetur a medio, nec ad medium, nec ſecũdum naturam,nec præter naturã: ergo non eſt graue, aut leue. Quod nõ moueatur ſecundum naturam, patet: quia mouetur circulariter ſecundum

Diſcrimen inter cœlũ ſiue quintum corpus, & quattuor elementa

F naturam: ergo nõ mouetur motu recto ſecundum naturam: quia vniuſcuiuſq; corporum cœleſtium eſt tantum vnus motus ſecundum naturam:nec pręter naturam: quia ſi moueretur ſurſum præter naturam moueretur deorſum ſecundum naturam: quod eſt falſum.Secunda ratio: in idem fertur totum, & pars:vt puta tota terra,& paru⁹ globus:ſecundum nulla pars cęli fertur ad medium, nec a medio: ergo nec ipſum cœlũ. Secunda concluſio:cœlum eſt ingenerabile incorruptibile, inaugmentabile, & inalterabile. Primam partem probat: quia omne,quod generatur fit ex cõtrario:& quod corrũpitur, corrumpitur in contrarium:ſed cęlum non habet contrarium:

G quia corporum contrariorum contrarij ſunt motus:ſed motui cœli non contrariatur alius motus;igitur.Secũdam partem probat: quia omne augmentabile eſt generabile: ſed cœlum non eſt generabile: igitur. Tertiam partem probat: quia alteratio habet fieri ſecundum qualitates ſenſibiles, & ſecundum paſsiones, & paſsibiles qualitates: ſed omne, quod ſecundum illas paſsiones alteratur etiam augmentatur:ſed cœlum nõ eſt augmentabile: igitur. Probat adhuc tribus ſignis cœlum eſſe ingenerabile, & incorruptibile. Primum,omnes homines etiam gręci,& barbari, & quicũq; alij putant Deos eſſe incorruptibiles:quia dixerunt antiqui,quòd locus Deorum eſt cœlum: ergo attribuunt ipſis locum incorruptibilẽ,& ille eſt cœlum;igitur.

H Secundum ſignum: quia non eſt in memoria alicuius, quantuncunq; ſenis, quòd cœlum ſecundum partem aut ſecundum totum ſit tranſmutatum: igitur. Tertium ſignum: fere omnes antiqui appellant ipſum cœlum ethera quaſi ſempiterno tempore durans:igitur cœlum dicitur eſſe perpetuum: & per conſequens incorruptibile.Ex his patet,quòd antiqui habuerunt eãdem opinionem de cœlo ſicut nos ſupple Philoſophi: dicentes ipſum eſſe incorruptibile, & ſempiternum: neq; eſt mirandum: quia non ſemel, nec bis: ſed infinities eædem opiniones redeunt.

QVOD autẽ non eſt circulationi alia contraria latio. *T. cõ. 14. & inde.*

ISTVD

A ISTVD eſt quartum capitulum, in quo Philoſophus oſtẽdit, quòd motui circulari cœli non eſt alius motus contrarius: & intendit tres concluſiones: Prima, motui circulari cœli non contrariatur motus rectus, quod probat: quia motus rectus contrariatur alteri motui recto: vt motus ſurſum motui deorſum: ergo motus circularis non contrariatur motui recto. tenet conſequentia: quia tantum vnũ eſt vni contrarium. Secunda, vna pars motus circularis non contrariatur alteri parti motu s circularis. probat tripliciter ſecundum quòd tribus modis cõtingit, vnam partem contrariari alteri. Et primo poteſt imaginari, quòd motus, qui eſt ab oriente in occidens per vnum ſemicirculum contrarietur motui, qui eſt econuerſo per alium ſemicirculum: ſed iſti non contrariantur: quia infiniti poſſunt ibi trahi ſemicirculi a parte diametri: contrareitas autẽ non eſt inter infinita: igitur. Secundo poteſt imaginari, quòd motus cœli, qui eſt ab oriente in occidens per meridiem contrarietur motui, qui eſt econuerſo ſupra eundem ſemicirculum: ſed iſti non ſunt contrarij: quia motus contrarij dicunt eſſe inter terminos contrarios, & multũ diſtantes ſecundum lineam rectam: ſed termini iſtorum non maxime diſtant ſecundum lineam rectam: igitur. Tertio poteſt imaginari, quòd motus, qui eſt ab oriẽte in occidẽs per meridiem, contrarietur motui, qui eſt ab oriente in occidens per ſeptentrionem: ſed tales nõ ſunt contrarij: quia ſimul faciũt vnum motum circularem: igitur: Tertia concluſio, vni toti motui circulari non eſt alius motus totalis contrarius. probat tripliciter. Primo ſic, motus contrarij ſunt inter terminos contrarios: ſed iſti motus circulares non ſunt inter terminos contrarios: quia quilibet eorum eſt ab eodem puncto in idem punctum; igitur. Secunda ratio, motus contrarij dicunt eſſe inter contraria loca: ſed motus circularis non ſunt huiuſmodi: igitur. Tertia ratio, ſi motus circulares totales in cœlo eſſent contrarij, tunc fierent a virtutibus contrarijs; vel ergo illę virtutes eſſent ęquales, vel non: nõ ęquales: quia tunc vna impediret aliam, & ſic eſſent fruſtra. Nam fruſtra eſt calciamentum cuius non eſt calciatio. non poteſt etiam dici, quòd vna vincat aliam: quia tunc illa, quæ vinceretur eſſet producta fruſtra: nam Deus, & natura nihil faciunt fruſtra.

Motui circulari cœli haud motus cõtrariꝰ.

B

C

D

SED quoniam manifeſtum magnitudo eſt: de his, & de reliquis intẽdendũ eſt, &c.

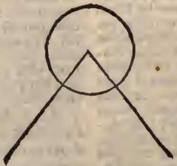
T. cõ. 35. & inde.

ISTE eſt ſecundus tract. in quo Philoſophus determinat de finitate vniuerſi ſecundum magnitudinem: & cõtinet quattuor capitula. In primo oſtẽdit, ꝙ nullum corpus circulariter motum ſit infinitum præmittẽs primo intentionem ſuam dicens, quòd determinandum eſt an aliquod corpus ſit infinitũ. Nam de hac quæſtione multi errores circa principia Philoſophiæ orti ſunt: ideo neceſſe eſt hanc terminare: quia ſiquis trãſgreſſus fuerit modicum a veritate

Nullum corpus circulariter motũ, eſt infinitũ.

E tate diſcedēs fit longe plus millies decies : vt ſi quis dicat, aliquàm magnitudinem eſſe minimam, quemadmodum Democritus, deſtruit principium mathematicorum: & rationem aſsignat; quia licet principia ſint parua in quantitate, ſunt tamen magna in virtute: a quo ſumitur quòd paruus error in principio maximus eſt in fine. His ſuppoſitis probat prædictam concluſionem ſex rationibus. pro prima præmittit duas ſuppoſitiones. Prima, ſi corpus circulariter motum ſit infinitum, lineæ protractæ a centro ad circumferentiam erunt æquales. G Secúda, ſi prædictæ lineæ ſint infinitæ, diſtantia erit infinita. tūc ſic formatur prima ratio: ſi corpus circulariter motum ſit infinitum: tunc eſſet impoſsibile ipſum circulariter moueri; ſed manifeſtū eſt ipſum circulariter moueri: igitur. Maiorem probat, quia ſi corpus circulare ſit actu infinitum oporteret infinitam diſtantiam pertranſire, puta diſtantiā illarū duarum linearum protractarū a centro ad circūferentiā; ſed hoc eſt impoſsibile: igitur.

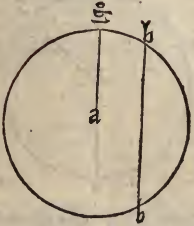
F

H

Pro ſecunda ratione ſupponitur, quòd motus, tempus, & magnitudo æqualiter ſe habent ad eſſe finitum, & infinitum; tunc ſic arguit: Si corpus circulare eſſet infinitum, ſequeretur, quòd infinitum petranſiretur tempore finito: quod eſt falſum: igitur. Conſequentia patet: quia trahatur vna linea infinita ex vtraq; parte, quæ vocetur b b, a circumferentia circuli ad aliā circumferentiā extra centrum, quæ quieſcat, & ꝓtrahatur alia a centro ad circumferentiā aliā, quæ moueatur; & vocetur a, g, e; tnnc ipſa pertranſiet aliam, quę eſt infinita in tempore finito; cum cœlum voluatur in viginti quatuor horis.

Pro

Pro tertia ratione ponit vnam ſuppoſitionem; ſi vna magnitudo iuxta aliam moueatur, vel quòd ambæ moueautur iuxta ſeinuicem; illæ duæ magnitudines æque cito ſe pertranſeunt inuicem. Tunc ſi arguit; tempore finito cœlum pertranſit circulum deſcriptum circa centrum mundi; ergo in eodem tempore cœlum ab eodem tranſitur; ſed impoſsibile eſt infinitum pertranſiri in tempore finito; ergo impoſsibile eſt corpus circulariter motum eſſe infinitum. Quarta ratio; nullum corpus figuratum eſt infinitum; ſed cœlum eſt corpus figuratum; igitur. Maior patet: quia linea habens terminum, neç ſimiliter ſuperficies eſt infinita; ergo nec corpus clauſum terminis cuiuſmodi eſt corpus figuratum: igitur nō eſt infinitum. Quinta ratio; ſi per centrum circuli, quod eſt g, ducatur vna linea infinita ex vtraque parte, quæ ſit a b, & illa quieſcat; poſtea ducatur alia linea ex centrum perpendi culariter ſecans primam lineā, quæ vocetur e, g, & ambæ quieſcant: a centro verò ducatur alia linea infinita ex alia parte, quæ ſit g, d, & illa moueatur cum toto corpore circulari: tale corpus circulare non poteſt moueri circulariter, niſi linea mota tranſeatur a linea quieſcente; ſed hoc eſt impoſsibile cum vtraque ſit infinita: igitur.

Sexta ratio,ſi corpus circulariter motum eſſet infinitum ipſum pertranſiret ſpatium infinitum,& ſpatium ſibi æquale: & cum moueatur tempore finito pertranſibit ſpacium infinitum tempore finito:hoc eſt impoſsibile,quod probatum eſt octauo Phyſicorum. F

T.c. 44. & inde. Sed neque recte mouetur,&c.

Nullum corpus recte motū eſt infinitum. Istud eſt ſecundum capitulum,in quo Philoſophus oſtēdit nullum corpus recte motū eſſe infinitum. Et intēdit talem concluſionem: nullum corpus motum a medio, aut ad mediū eſt infinitum. probat duabus rationibus.Prima,ſumitur ex parte locorum: pro qua ponit aliquas ſuppoſitiones.Prima,motus ſurſum,& deorſum ſunt contrarij.Secunda,contrarij motus ſunt ad contraria loca.Tunc ſic arguit: omnia loca corporum motorum a medio, vel ad medium ſunt finita:ergo omne corpus recte motum eſt finitum: patet conſequentia: quia locus debet eſſe æqualis locato: ergo ſi loca ſint determinata, ita & locata. Secunda ratio ſumitur ex parte leuitatis, & grauitatis: & eſt talis: ſi eſſet aliquod tale corpus infinitum, vel haberet grauitatem infinitam, vel finitam:non finitam, quia ſequeretur, quòd aliquod corpus finitum haberet maiorem grauitatem,quàm infinitum, vel habere poſſet. Nā accipiatur aliqua pars finita illius grauitatis corporis infiniti, tunc per replicationem grauitatis in corpore finito grauitas corporis finiti poterit eſſe tanta,quanta eſt corporis infiniti,cum talis ſit finita:& adhuc poteſt replicari: igitur. Quod autem non habeat infinitam grauitatem probat; quia tunc grauitas infinita moueret per æquale ſpacium cum grauitate finita: etiam ſequeretur, ꝙ non poſſet mouere in tempore, hoc implicat:igitur. patet conſequentia quantum ad primam partem: grauitas finita poteſt mouere per aliquod ſpatium: ergo & infinita per tantum ſpacium H

A cium poteſt mouere; ſed quo ad aliam patet: quia talis eſt proportio grauitatis incremento & proportio temporis in decremẽto: ſed grauitatis finitę ad infinitam nulla eſt proportio: nulla enim eſt proportio finiti ad infinitum: ergo temporis, in quo mouebit grauitas finita, nulla erit proportio: ſed cuiuſlibet tẽporis finiti ad aliud finitum eſt aliqua proportio: ergo grauitas infinita non mouet in tempore: immo ſi moueat mouebit in inſtanti, quod eſt impoſsibile: igitur ipſa non mouet.

T. cõ. 55. & inde.

POST hoc autem intendendum eſt, vtrum ſi non infinitum quidem corpus, quod omne, &c.

Non datur corpus infinitũ. B

ISTVD eſt tertium capitulũ, in quo oſtendit Philoſophus per rationes proprias, non eſſe aliquod corpus infinitum. Et diuiditur in duas partes. In prima, hoc oſtendit ſic arguendo: ſi eſſet aliquod corpus infinitũ, aut eſſet anomiomerum, aut homiomerum, ſed nullum eſt dicẽdum: igitur. Minorem probat quo ad primam partem: quia illud eſſet ex partibus finitis compoſitum, aut infinitis: non infinitis: quia corpora ſimplicia ſunt finita: nec finitis: quia tunc oporteret alteram partium eſſe infinitam. Nam ex finitis magnitudine non reſultat, niſi finitum: ſed nõ eſt neceſſe aliquam partem componentem eſſe infinitam ſecundum magnitudinẽ. Quod probat primo: quia iſta pars haberet grauitatem infinitam, vel finitam: ſed nullum iſtorum eſt dicẽdum: vt probatum eſt in præcedenti capitulo: igitur. Secundo: quia tunc locus illius partis eſſet infinitus: & per cõſequens motus eius: quod eſt impoſsibile: nã impoſsibile eſt plura eſſe infinita; quia corpus infinitum eſt vndiq; extenſum. Quod non ſit homiomerũ probat: quia vel illæ partes mouerentur circulariter, aut recte; non circulariter, vt probatum eſt prius: neque recte, quia vel illud eſſet graue, vel leue; & ſic haberet grauitatem, vel leuitatem infinitam, quod eſt reprobatũ. In ſecũda parte probat nullũ corpus ſenſibile eſſe infinitũ ex parte actionis, & paſsionis: ponens tres concluſiones: Prima: infinitum non poteſt pati a finito: quia tunc inæquali tempore agens finitum ageret in corpus finitum, & in corpus infinitum: quod eſt impoſsibile. tenet conſequentia: nam ſit a corpus patiens infinitum, b ſit agẽs finitum, c ſit tempus, in quo a patitur ab ipſo b, & vltra ſit d agens finitum in duplo minus, quàm b, & ſit e mobile finitum motum ab ipſo d in tempore c; f vero ſit mobile finitum in duplo maius, quàm ſit e: tunc arguit ſic, qualis eſt proportio maioris mouentis b, ad d, minus mouens; talis eſt proportio f, maioris mobilis ad e, minus mobile: ſed d mouet e in tẽpore c: ergo b mouet f in tempore c. tenet conſequentia per locum a tranſmutata proportione: b autem in tempore c mouet a infinitum: ergo b inæquali tempore mouet mobile finitum, & infinitum. Secunda cõcluſio, corpus finitum non poteſt pati ab infinito. Probat: quia tũc virtus ſic D C

infinita deſtrueret virtutem cor poris finiti in inſtanti: ergo cor pus finitũ non poteſt pati a corpore infinito; cum actio, & paſſio debeant fieri in tempore.

Tertia concluſio: infinitum non poteſt pati ab infinito: quia ſi ſic, ſequeretur, ꝙ infinitũ inæquali tempore moueret finitũ, & infinitum. Conſequens eſt falſum, & impoſsibile: ergo & illud, ex quo ſequitur. conſequentia patet: quia ſi infinitũ pateretur ab infinito, hoc eſſet in tẽpore: & ſimiliter finitum ab illo patitur, licet in minori tẽpore: augeatur tunc virtus reſiſtiua corporis finiti in tali proportione, quam habet minus tempus ad maius tempus: hoc facto corpus finitũ mouebitur inæquali tẽpore a corpore infinito, ſicut corpus infinitũ. Ex prædictis infert primo, quòd impoſsibile eſt corpus infinitũ eſſe ſenſibile. Secundo infert, ꝙ nullum corpus extra cœlum eſt infinitũ: quia extra cœlum non eſt corpus, eo quòd omne corpus eſt in loco: ſed extra cœlum non eſt locus: extra.n. & intra locũ ſignificãt.

T. cõ. 70. & inde. RATIONABILIVS autẽ eſt conari, & ſic neq;.n. in circuitũ poſsibile eſt moueri, &c.

ISTVD eſt quartum cap. in quo oſtendit Philoſ. per rationes logicales nullũ corpus eſſe infinitum. Et diuiditur in duas partes. In prima, oſtendit nullũ corpus eſſe infinitũ, hac ratione: quia nullũ corpus circulare eſt infinitũ: ſimiliter nullũ corpus recte motũ: igitur. Antecedens pro parte patet: quia nullũ infinitum mouetur circa mediũ: ſed omne corpus circulariter motũ mouetur circa medium: igitur. Secundam partem probat tribus rationibus. Prima, ſi eſſet aliquod corpus infinitũ recte motum ipſum haberet vnum locũ finitũ, ad quem moueretur naturaliter, vel violente, quod eſt falſum. Nam tũc eſſent plura infinita. Secunda ratio, ſi aliquod corpꝰ recte motũ eſſet infinitũ: tunc haberet mouens infinitum; & ſic eſſent plura infinita: igitur. Conſequenter remouet Philoſophus vnam cauillationem: poſſet.n. aliquis dicere, infinitũ mouetur a ſeipſo. Hoc excludit dicens: quia tunc oporteret eſſe animatum: & omne aĩatum habet determinatam formã, & virtutẽ, & per conſequens eſt finitum.

Rationes logica ad idem.

In ſecunda parte ponit talẽ cõcluſionem: non eſt ponendũ aliquod corpus infinitũ compoſitũ ex infinitis corporibus eiuſdẽ rationis diſtantibus per vacuitates, quemadmodum poſuit Democritus, & Leucippus. probat duabus rationibus. Prima, quia tũc omniũ corporum eſſet vnus motus: vbi.n. fertur tota terra, & vnꝰ globus: & vbi fertur totus ignis, ibi & vna ſcintilla. Secunda ratio: ſi illa corpora ſint eiuſdem rationis: tunc aut quodlibet erit graue, & ſic nihil erit leue: aut quodlibet erit leue, & ſic nihil erit graue: quod eſt falſum: igitur.

An cuilibet corpori ſimplici ſit tantum unus motus.

QVAERITVR, vtrum cuilibet corpori ſimplici inſit tantum vnus motus. Arguitur primo, ꝙ non: quia non cuiuſlibet

A libet corporis ſimplicis eſt motus: igitur. Antecedens patet: quia cęlum eſt corpus ſimplex: & tamen non mouetur, ſaltem localiter: quia manet ſemper in eodem loco: nec valet dicere, quòd mouetur ſecundum ſuas partes: quia vtraq; medietas eius, ita bene manet in eodem loco ſicut totum cœlum. Secũdo ſic. Nullus eſt motus ſimplex: igitur quæſtio præſupponit falſum. Antecedens patet: quia omnis motus eſt diuiſibilis in partes ſecundum diuiſionem temporis, in quo fit. Item omnis motus, vel eſt naturaliter, vel violentus: ſi naturalis velocior eſt in fine, quàm in principio: ſi violentus eſt velocior in principio, quàm in fine: & ſic omnis motus componetur ex velociori, & tardiori. Tertio ſic, quilibet orbis planetæ B eſt corpus ſimplex: & tamen ei naturaliter inſunt plures motus, quorum vnus eſt ab oriente in occidens per meridiem ſecundum motum primi mobilis: alter ab occidente in oriens, etiam per meridiem ſuper polos zodiaci, qui dicitur eſſe motus proprius illius orbis: & ſimiliter diceretur de igne, qui mouetur naturaliter ſurſum: & etiam circulariter ad motum cęli lunę: nec valet dicere, quòd mouetur circulariter violente: quia nullum violentum eſt perpetuũ: igiẽ. Quarto ſic, Motus ſurſum, & motus deorſum ſunt mot⁹ naturales ſimplices, & ambobus illis motibus aer, qui ponitur corpus ſimplex ſucceſsiue poteſt moueri naturaliter: Nam ſi aer ponatur in loco aquę mouebatur naturaliter ſurſum: & ſi in loco ignis mouebiẽ deorſum C ad ſuũ proprium locum: igitur.

Quinto ſic; Vnus motus ſimplex ſm ſpeciẽ poteſt cõuenire pluribus corporibus mixtis ſpẽ diſtinctis; ergo magis põt cõuenire plurib⁹ corporib⁹ ſimplicibus. Antecedẽs patet: qa aurũ, & plumbũ, quę differũt ſpẽ mouentur deorſũ. In oppoſitũ eſt Philoſophus in tex. In quæſt. erunt tres artic. Quantum ad primũ.

Primo ſciendum, ꝙ circa textũ incidunt aliquæ difficultates. Prima: Vtrũ cœlũ ſit corpus naturale. Et vř, ꝙ non: quia omne corpus naturale eſt mobile aliquo motu naturali: ſed cœlũ non mouetur motu naturali: qa motus naturalis velocior eſt in fine, q̃ in principio: cuiuſmodi non eſt motus cœli. Rñdeẽ breuiter, ꝙ capiendo corpus naturale ꝓ corpore cõpoſito ex materia, & forma, cœlũ eſt ens naturale: & de hoc aliàs viſum eſt: D ſed capiẽdo corpus naturale, qđ põt per naturã produci, vel corrũpi, vel qđ ex natura incliuaẽ ad talẽ motũ, & nõ oppoſitum: ſic dico, ꝙ cœlum non eſt ens naturale. Et ſi quæratur, vtrũ motus cęli, quo mouetur, ſit naturalis, vel violẽtus. Rñdet Sco. li. 4. di. 48. q. 3. ꝙ mens Auicẽnę fuit, ꝙ talis motus non eſt naturalis, nec violentus: ſed ex parte agentis eſt volũtarius: & ex parte paſsi, ſeu mobilis eſt neuter, ſicut ſuperficies eſt in potentia neutra ad albedinem. Et ſiquis dicat, cœlum habet habitudinẽ ad illum motum: quia habet figuram rotundam. Reſpondet Sco. quòd talis habitualitas non ſufficit ad naturalitatem: ſed tantummodo ad non violentiam,

Art. 1. *An cœlũ ſit corpus naturale* *9. ſuæ metaph. c. 4.*

A quam poteſt fieri ad mediū mūdi,vel a medio ſecundum ſemidiametrum mundi, vel partem eius,abſq; eo, ꝙ participet aliquid de circumitione, vel circa medium mundi ſecundum lineā circularem, vel partē eius abſq; hoc,quòd participet aliquid de deſcenſu ad medium,vel aſcenſu a medio. Ex quo ſequitur, ꝙ datis duobus mobilibus æquali ter deſcendentibus: vno tamen deſcendente per diametrum, & alio per arcum primum moueatur motu ſimplici:ſecundum autem non: quia nō deſcendit per lineam breuiorē: & dico,quòd illo caſu quodlibet æque cito deſcenderet cum æqualiter appropinquāt centrū mundi: ſed non æque cito mouentur deorſum: quia illud,quod mouetur per arcum citius mouetur cum ſpatiū maius pertranſeat. Et ſi quis B dicat, tūc ſequeretur,ꝙ aliquod totum poſſet moueri motu ſimplici:cuius tamen quælibet medietas mouetur motu compoſito:nā ſi ſit vna terra vniformis in grauitate, quæ deſcendat ad centrum mundi,ſic ꝙ eius centrum ſit diametrum mundi, niſi in eius deſcenſu illa terra condenſetur: tunc tota terra mouetur motu deſcenſus, & vtraque medietas motu compoſito ex deſcenſu,& circumitione:quia nulla medietas deſcendit per ſemidiametrum mundi. Reſpondetur, ꝙ hoc non eſt inconueniēs immo de facto eſt verum.

An aliquid ſimul pluribus motibus moueri poſſit.

TERTIO ſciendum,quòd incidit talis difficultas: Vtrum aliquid poſſit moueri ſimul pluribus motibus ſimplicibus. Et videtur,quòd ſic: nam cœli alij ab vltimo mouentur pluribus motibus ſimplicibus, ſcilicet ab oriente in occidens ad motum C cœli ſuperioris, & ab occidente in oriens motu ſuo proprio.

Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ aliquid poteſt imaginari moueri motibus pluribus ſimplicibus dupliciter. Vno modo ſimul: alio modo ſucceſsiue. Si ſimul, hoc eſt tripliciter: vno modo,ꝙ æque primo, & æque velociter moueatur illis motibus ſimplicibus: & ſic dico,quòd impoſsibile eſt aliquid moueri ſimul pluribus motibus ſimplicibus æque primo, & æque velociter: quia aliter oporteret, quòd idem ſimul,& ſemel eſſet in diuerſis locis, poſtquàm motus ſimplices ſunt ad diuerſa loca: & per illud motus localis differt a motu alterationis: nam poſsibile eſt motu alterationis aliquid ſimul alterari diuerſis alterationibus. Vnde poſsibile eſt,quòd D aliquid ſimul ita velociter albefiat,ſicut calefiet. Secundo modo,poteſt imaginari aliquid moueri motibus ſimplicibus, ſic videlicet, quòd moueatur pluribus motibus ſimplicibus, non æque primo; ſed mouetur vno ex ſe,& alio ad motum alterius coniuncti cum eo: & ſic dico, quòd aliquid poteſt bene moueri ſimul pluribus motibus: vt patet de ſphæra ſolis, quæ mouetur motu proprio, & motu circulari diurno, quorum vterque eſt motus ſimplex: ſed non mouetur ibi æque primo, cum vnus ipſorum inſit ſibi præter naturam. Tertio modo, poteſt imaginari aliquid ſimul moueri pluribus motibus ſic,quòd moueatur motu mixto ex duobus ſimplicibus, ſicut ex motu

recto, & circulari, & ſic dico, ꝙ idẽ ſimplex bene poteſt moueri ſimul pluribus motibus ſimplicibus: qa aliqua terra pura poteſt ſimul deſcendere, & aliqua liter centrũ circuire: ſicut ſi eſſet terra ſupra tabulam trãſuerſam, quæ diſcendendo caderet ad vnũ latus. Dico vlterius, ꝙ poſsibile eſt aliquid moueri ſimul pluribus motibus ſecũdo, & tertio modis: vt ſi aliqua terra pura deſcenderet ſupra aliquã tabulam tranſuerſaliter poſitã: & illa tabula moueretur in tali deſcenſu ad aliam partẽ puta ad latus: tunc illa terra moueretur pluribus motibus ſimplicibus ſecundo, & tertio modis.

Dico ſecundo, quòd impoſsibile eſt idem corpus ſimplex ſimul moueri naturaliter pluribus motibus, eo quòd corpus non habet in ſe niſi vnã formã ſimplicẽ, quæ nata eſt illud inclinare ad vnum locum ſolum: & per conſequens productiua ſolum in ipſo vnius motus: & hoc maxime habet verũ in non animatis vbi tantũ eſt vna forma. Etiã vnius corporis ſimplicis ſecundum ſpeciem non eſt naturaliter niſi vnus locus ſecundum ſpeciẽ: & ita niſi vnus motus localis ſpecificus ſecundum naturam. Et per idem patet, ꝙ impoſsibile eſt idẽ corpus ſimplex naturaliter moueri pluribus motibus ſimplicibus ſucceſſiue ſecundum ſpeciem: nec valet arguere de aqua, quę mouetur ſurſum, & deorſum ſucceſsiue: nam quòd ſurſum moueatur non eſt naturaliter, ſed præter naturam: vt iam viſum eſt. Ex quo ſequitur, quòd vnus motus ſimplex ſecundum ſpeciem non eſt niſi vnius corporis ſimplicis ſecundum ſpeciem. Sequitur ſecundo, quod non omnis motus ſurſum, & omnis motus deorſum differunt ſpecie: quia aer exiſtens in loco aquæ naturaliter moueretur ſurſum ad locum proprium: & exiſtens in loco ignis naturaliter moueretur deorſum ad locum eius naturalem: ideo ſi iſti duo motiua different ſpecie, tunc eiuſdem corporis ſimplicis eſſent plures motus naturales: quod eſt falſum. Dico vlterius: quòd ad hoc, quòd motus ſurſum, & motus deorſum diſtinguantur ſpecie, oportet, quòd ſint ad terminos diſtinctos ſpecie vltimatos: quales ſunt motus deorſum terræ, & motus ſurſum ignis. Et dicitur notãter, vltimatos: quia dato, quòd aqua, & terra moueantur deorſum, tamen illi duo motus non ſunt eiuſdem ſpeciei; cum non ſint ad diuerſos terminos vltimatos: etiam dato, quòd aqua, & terra mouerentur deorſum a loco ignis, & tenderent ad eundem locum non vltimatum illi motus non eſſent eiuſdem ſpeciei. Et ex iſto poteſt dici probabiliter: ꝙ ſi ponamus orbes diſtingui ſpecie abinuicem, non omnis motus circularis omni motui circulari eſt eiuſdem ſpeciei: aliter idem motus ſpecie competeret naturaliter pluribus corporibus ſimplicibus: & ſecundum hoc oporteret ponere, quòd loca naturalia ipſorum orbium diſtinguerentur ſpecie.

QVARTO ſciendum quòd incidit alia difficultas: vtrum in mundo ſint tantum quin- An tantum ſint quinque.

A *Quot corpora ſimplicia in mūdo.* quinq; corpora ſimplicia ſpecie diſtincta? Et videtur, quòd non: quia cœlum non videtur eſſe alterius naturæ ab elementis: igitur. Antecedens patet, Primo quo ad qualitates motiuas, ſcilicet grauitatem, & leuitatem: nam ſi eſſet vna pars cœli in aere, moueretur ſurſum, vel deorſum: & ſic haberet grauitatem, & leuitatem: vel maneret quieſcens: quod eſt falſum, cum nō ſit in loco proprio: modo corpus naturale exiſtens extra proprium locum mouetur. Item planetæ, qui ſunt partes cœli aliquando aſcendunt aliquando deſcendunt: igitur habent grauitatem, & leuitatem. Secundo videtur, quòd conueniant in qualitatibus primis: cum aliqua pars cœli ſit calida, & aliqua frigida. etiam cœlum ſuper omnibus latis ſtat: igitur B videtur eſſe leuiſsimum. Reſpōdetur breuiter, quòd præter cœlum ſunt duo corpora ſimplicia genere diſtincta, ſcilicet graue, & leue: quia tot ſunt motus naturales ſimplices in genere, ſcilicet motus ſurſum, & deorſum. Secundo dico, quòd præter cælum quattuor ſunt corpora ſimplicia ſpecie ſpecialiſsima diſtincta, ſcilicet aer, aqua, terra, & ignis: ideo ſecundum mentem Philoſophi quattuor erunt motus recti ſpecie ſpecialiſsima diſtincti. Dico tertio, quòd præter illa quattuor corpora ſimplicia ponendum eſt quintum corpus ſimplex, quod non eſt neq; graue neq; leue: quod circulariter mouetur. Et ſiquis dicat, quòd ſunt plures cœli. Dico, quòd verum eſt: ſed quia dubium eſt vtrum differant ſpecie, vel nō, vocabāt C tantum vnum. Ad rationes dico primo, quòd illa maſſa cœli non moueretur cum non haberet, principium motus, neq; ſurſum, neq; deorſum, neq; circulariter: cum tunc oporteret, quòd haberet intelligentiam ipſam mouentem. Dico vlterius, quòd non quieſceret, nec naturaliter, nec violente: ſed præter naturam. Dico etiam, quòd licet omne corpus naturale motum motu recto extra ſuum proprium locum moueatur ad ſuum locum; non tamen hoc oportet de corpore naturali moto motu circulari. Ad aliud dico, quòd partes cœli proprie non aſcendunt neq; deſcendunt; licet efficiantur centro proximiores, vel longiores; ideo non omne appropinquare centro eſt aſcendere; ſed D ſolum infra ſpheram lunę. Ad aliam dico, quòd aliqua partes cœli ſunt bene calidę, vel frigidę virtualiter: ſed non formaliter. Ad vltimam dico, quòd illa diffinitio leuiſsimi, debet intelligi de illis, quæ ſunt infra ſphęram lunę. Et hic de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. An mixtum moueatur ad mo: ū elementi prædominantis. DVBITATVR primo, Vtrum mixtum moueatur ad motum elementi prædominantis. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quòd elementum non dicitur prædominari in aliquo mixto, ex eo, quòd elementum formaliter, & realiter maneat in mixto: neque qualitates elementi tranſeant in mixtum: neque forma ſubſtantialis elementi tranſit, vel manet in mixto. Dico

ergo, vt dicit Scot. in 2.diſt.15. quęſt. vnic. quòd primum dominium elementi in mixto attenditur ſecundum conuenientiã in qualitate naturali motiua quæ qualitas eſt principium motus: vt grauitas eſt principium moueri deorſum. Vnde ſecundum diuerſam mixtionem elementorum concurrentium in generatione illa, aliquando mixtum magis conuenit in forma in vno elemento, quàm cum alio: & per conſequens in qualitate ſimili, quæ eſt qualitas mixti, & non elementi: & ideo habent ſimilem motum conſequentem. Et ex iſto ſequitur, quòd dominium elementi in mixto non attenditur ſecundũ qualitates alteratiuas: ſed ſecundum qualitates motiuas, quæ ſunt grauitas, & leuitas. Supponitur ſecundo, quòd qualitas motiua alicuius grauis, vel leuis naturaliter ſiti non trahit ſurſum, nec deorſum. Quod patet. Nam ſi aliquis eſſet in fundo maris, & haberet centum dolia aquę ſuper eum non propter hoc ſentiret pondus. Tertio ſupponitur, quòd graue, & leue eſt naturaliter locatum, quando eſt ſub leuiori ipſo, & ſuper grauius ipſo. Vnde ſi in ſphæra ignis eſſet vas plenum aqua, adhuc lignum natans ſuper ipſam eſſet locatum naturaliter. Similiter ſi aer eſſet in vna fouea bene profunda in terra: dum tamen non eſſet ſuper ipſam aliquod graue ipſo eſſet naturaliter ſitus. Vnde naturalis ordo grauium, & leuiũ eſt grauiora eſſe ſub leuioribus, & leuiora eſſe ſuper grauiora. Supponitur vlterius, quòd qualitas motiua grauis, vel leuis, tũc trahit ſurſum, vel deorſum quando eſt naturaliter ſitum: puta quando graue eſt ſuper leuiori eo, vel leue ſub grauiori ipſo. His ſuppoſitis ponuntur aliquæ cõcluſiones. Prima, impoſsibile eſt, quòd in aliquo mixto ſit ęqualiter de grauitate, & leuitate: quia illi non poſſet aſsignari locus naturalis: quia ſi aliquis locus naturalis poſſet illi aſsignari: ille maxime videretur inter duo elementa grauia, & leuia: ſed hoc non: nam ſit vnum tale corpus, & ſic figurę quadratę: vna medietas eius ſit grauis, & alia leuis: & ſint diſtinctę illę medietates adinuicem per lineam rectam: tunc oporteret, quòd medietas eius, puta grauis eſſet in loco elementi grauis: & alia in loco elementi leuis: vt in loco aeris: ſed hoc non videtur verum: igitur. Et ſiquis dicat, volo quòd ſit vnum mixtum in ſphęra aeris, in quo ſint duo gradus de grauitate terrę, & duo de grauitate aquę, & duo de leuitate aeris, & tres de leuitate ignis: clarum eſt, quòd in hoc mixto dominatur leuitas: & tamen non propter hoc mouetur ſurſum, ſed deorſum: & ex eo, quòd in caſu dicto ſolum tres gradus leuitatis ignis trahunt ſurſum per tertiam ſuppoſitionem poſtquàm ipſi ſunt non naturaliter ſiti: ſed duo gradus grauitatis aeris: nec trahunt ſurſum, nec deorſum: ideo non eſt attendendus motus ſimpliciter ſecundum pluralitatem graduũ qualitatis motiuę: ſed debet etiam aſpici qualiter eſt, ſitum illud mixtum. Secundo etiam

oleum

A oleum eſt vnum mixtum, in quo dominatur aer: & tamen non mouetur, nec quieſcit ſicut aer: uam deſcendit in aere: vt patet per experientiam. Ex quo ſequitur ꝙ poſsibile eſt motum naturalem mixti in fine eſſe tardiorem, quàm in principio: vt ſi eſſent vnum mixtum in quo eſſent tres gradus grauitatis terræ: & tres gradus grauitatis aquæ: & duo leuitatis aeris: & duo leuitatis ignis; & fit illud mixtũ in ſphera ignis, in deſcenſu tã lis mixti potentia motiua ſe habet vt octo: quia tã terra, quàm aqua, q̃ aer trahit deorſum: & reſiſtentia eſt ſicut vnum: quia pono ꝙ medium extrinſecum reſiſtat ſicut vnum: tunc illud mouetur vſq; ad connexum aeris excluſiue a ꝓportione octo ad vnum: & quando peruenit
B ad aerem, tunc reſiſtentia efficitur maior: quia illi duo gradus leuitatis ignis reſiſtunt, cum nõ ſint naturaliter ſiti: & potentia motiua efficitur minor: & etiã quando peruenit ad aquam; igitur. Ex quibus omnibus ponitur talis concluſio: mixtum mouetur ſecundum qualitatẽ vel qualitates elementi vel elementorum habentis vel habentium dominium in trahendo ſurſum vel deorſum: & hoc volebat habere Ari. quando dixit mixtum moueri ſecundum naturam elementi prædenominatis in ipſo.

Vtrũ præter quatuor elementa & cœlum ſit ponendũ ſextum corp⁹ ſimplex.

DVBITATVR ſecundo. Vtrum præter quatuor elementa & cœlum, ſit ponendum ſextum corpus ſimplex. Et arguitur primo quòd ſic: quia ſicut ponitur vnum corpus quod mouetur motu recto ſurſum: & vnum quod mouetur motu ſimplici oppoſito deorſum: ſic debet poni vnum corpus ſimplex quod mouetur motu oppoſito circulari. Pro reſponſione ſupponitur primo ꝙ hic nos non volumus loqui de quacunq; cõtrarietate: ſed ſolum de contrarietate locorum; ad quam contrarietatem locorum requiritur maxima diſtantia non ſimpliciter, ſed in genere ſecundum differentias loci: quæ ſunt ſurſum & deorſum. Vnde magis diſtant extrema totius diametri ſphere corruptibilium, quàm cẽtrũ & circunferentia: & tamen iſta extrema non ſunt loca contraria: ideo talis diſtantia non eſt accipienda ſecundum totalem diametrum: ſed ſecundum ſemidiametrum ſpheræ corruptibilium. Secundo requiritur ꝙ habeant contrarias virtutes. Ex quo patet ꝙ non capitur ibi locus formaliter ꝓ reſpectu, neque & pro ſuperficie tantũ: ſed magis pro qualitatibus conſeruatiuis ſeu pro aggregato ex ſuperficie corporis continentis & qualitatibus influxis a corporibus ſuperioribus. Supponitur ſecundo ꝙ ad contrarietatem motuum quatuor propriæ requirunt. Primo ꝙ ſint de locis cõtrarijs ad loca cõtraria. Ex quo ſequitur ꝙ motus ad latus non ſunt propriæ cõtrarij: quia poſſibile eſt talia loca nõ eſſe ꝓpriæ contraria. Secũdo reqriẽ ꝙ fiãt per lineã breuiſsimã .ſ. rectam. Ex quo ſequiẽ ꝙ mot⁹ rect⁹ & mot⁹ circularis nõ cõtrariãẽ: quia motus circularis non fit p lineã breuiſsimã. Sequitur ſecundo ꝙ nullus mot⁹ fact⁹ p lineã curuã contrariaẽ motui facto p lineam rectam: quia tunc vni eſ-

vni eſſent plura cõtraria: quod eſt falſum. Tertio requiritur ꝙ fiant per eandem lineam vel æquiualentem. Ex quo ſequitur ꝙ poſsibile eſt aliqua duo moueri motibus contrarijs: & tamẽ cõtinuę æqualiter diſtabunt: ſicut ſi a ſphera ignis diſcenderet aliqua terra per ſemidiametrum: & ex alia parte aſcẽderet aliqua alia terra per alium ſemidiametrum: tunc mouentur motibus cõtrarijs: & tamẽ ſemper æqualiter diſtarent. Quarto requiritur ꝙ ſi vnus ſit naturalis alicui ꝙ alter ſit violentus eidem. Ex quo ſequitẽ ꝙ motus terrę deorſum nõ eſt cõtrari⁹ motui ignis deorſum: ex eo ꝙ vterq; ſecundũ ſpẽm eſt naturalis terræ. Et ex oĩbus iſtis ſequitur ꝙ nullus motus eſt contrarius motui circulari cœli: quod poteſt ſatis probari ex contrarietate locorum. Vnde oriens & occidens ad quæ fiũt tales motus nõ ſunt contraria: q̃a ſunt æque ſurſum & æque naturalia cuilibet parti cœli: ita ꝙ æque naturaliter eſt ſol in oriente ſicut in occidẽte. Dicũt tñ aliqui quòd motui circulari, poteſt eſſe ali⁹ mot⁹ contrarius: puta q̃ fieret ab occidente in oriens ſupra eundẽ axem contrariaretẽ alteri q̃ fieret ſupra eundem axẽ ab oriente in occidens, qđ probant; quia illi ſemper ſe impediunt, & nõ poſſunt ſimul eidẽ ineſſe: licet bene ſucceſsiuè: q̃cquid tñ ſit de hoc credo ꝙ illi motus nõ ſunt contrarij: q̃ illi mot⁹ q̃ poſſunt adinuicẽ cõtinuari non ſunt cõtrarij: vt hr̃. 5 phyſi. ſed illius, ſunt huiuſmodi: igitẽ. Minorẽ ꝓbo ponendo ꝙ aliqđ corpus orbiculariter moueatẽ ab oriẽte in occidẽs per meridiem ſuper polos a & b: & in mouẽdo vertatẽ ſic ꝙ a ſit polus b, & econuerſo: quo facto eadẽ pars quæ prius mouebatur ab oriente in occidens per meridiẽ mouetẽ ab occidente in oriens per ſeptentriõnẽ. Et ad rõnes reſpondetẽ ꝙ illud non ſufficit ad contrarietatẽ motuum. Et ſi vlterius dicatur: motus & rectus & motus circularis magis differũt, quàm motus rectus & motus rectus: ergo magis contrariantur. Rẽſpondetur ꝙ non valet conſequentia; licet enim albedo & ſuperficies magis differant, quàm albedo & nigredo: non tamen magis contrariantur. Ex quo ſequitur ꝙ motus circularis nulli eſt violentus. Sequitur ſecundo quòd cuilibet motui poteſt permiſceri, puta tam motui ſurſum, quàm motui deorſum: ſi terra aliqua deſcenderet per arcum & cum motu ſurſum ſit ignis aſcenderet per talem arcum. Et ex omnibus iſtis inferunt aliqui quòd cœli non differunt ſpecie: quia deberent habere diuerſos & contrarios motus, quod tamen non videtur: ſed iſtud non concludit: nam motus cœli vt viſum eſt ex parte mobilis non eſt naturalis nec violentus: ſed neutralis: ideo problema eſt ſi cœli differant ſpecie vel nõ. & per hoc ſatis patet quid ſit dicendum ad rationẽ.

An mundus ſit perfectus.

DVBITATVR tertio. Vtrum mundus ſit perfectus. Arguitẽ ꝙ non: quia ſibi poteſt fieri additio: nã deus poteſt de nouo creare vnũ orbẽ: igitur. Etiam per potentiã naturalem poteſt generari vnus homo; quo facto

A mundus erit perfectior, quàm ſit: Item mundus includit mul tas imperfectiones: quia inclu dit multa monſtra quæ dicũtur eſſe imperfectiones mundi.

Mund' triplici-ter.

In oppoſitum eſt philoſophus in text. Pro cuius ſolutione ſup ponitur ꝙ mundus poteſt tripli citer accipi. Vnomodo pro ag gregato ex omnibus entibus: ex cepto deo: quemadmodum dici mus mundum fuiſſe creatum. Secundomodo pro aggregato ex omnibus entibus ſecluſis oĩ bus intelligentijs, vt puta pro oĩbus cœlis & corporib' incluſis in ipſis elemẽtis; & ẽt pro ip ſis elemẽtis. Tertiomõ capiẽ ꝓ aggregato ex oĩbus elemẽtis, & corporibus in ipſis incluſis: quẽ admodum capit philoſophus in.j.metheo.cum dicit mũdum eſſe contiguum corporibus ſuperioribus. Et ex iſto ſequitur ꝙ ipſe deus proprie non dicitur eſſe pars mundi: quia pars dicit imperfectionem puta ꝙ poſſet excedi ad illo: modo imperfectio non eſt deo attribuenda: ideo proprie non dicitur eſſe pars mundi. Secundo ſupponitur ꝙ perfectum dupliciter dr̃ .ſ. ſimpliciter & ſm quid. Vñ perfectũ ſimpliciter dr̃ de quo hoc nomen perfectũ eſt verificabile affirmatiuæ ſine addito: vt dicendo hic eſt perfectus: & iſtud vocatur perfectum extra genus: & ad ipſum requiritur quòd nihil poſſit ſibi addi, nec ſibi aliquid deficiat: nec quòd aliquid ſit perfectus, nec poſſit eſſe: quemadmodum deus dicitur eſſe perfectum ſimpliciter. Et ex iſto ſequitur quòd mundus non eſt perfectus ſimpliciter, cum ipſe deus ſit perfectior: niſi forte capetur mundus pro aggregato ex omnibus entibus non ſe cludendo deum: ſed hoc non eſt propriæ capere mundum; cum iam dictum ſit quòd deus non eſt pars mundi. Perfectum ſecundum quid ſeu in genere eſt de quo hoc nomen perfectum eſt verificabile affirmatiuæ cum additione: vt hic eſt perfectus homo: & ſi additum ſit de prædicamento ſubſtantiæ dicitur perfectũ ſubſtantiale, ſi vero ſit accidens dicitur perfectnm accidentale: vt hic eſt perfectus logicus: & iſto modo mundus dicitur bene eſſe perfectus puta ſecundũ quid qualitercunq; illis tribus modis capiatur mundus. Et aduerte vlterius ꝙ de perfectione eſſentiali vniuerſi ſunt corpora ſimplicia, puta ſpheræ cœleſtes & quatuor elementa; & ſecundum aliquos corpora mixta ſecundum eſſe ſpecificum. Sunt tamen duplices ſpecies: quædam perfectę quarum indiuidua non poſſunt generari niſi a ſimilibus ſuis: vt hõ equus & numerus iſtarũ ſpecierum eſt ſemper æqualis in mundo: quia ſemper eſt aliqua ſpẽs talis in mundo. Alię ſunt ſpẽs quarũ indiuidua poſſunt generari æquiuoce ſiue a ſibi difficilis ſm ſpeciẽ: vt muſce rane & multa talia. Et dicunt aliq ꝙ tales non ſunt de ꝑfectione eſſentiali vniuerſi cui' tñ oppoſitũ poteſt dici: cum perfectio mundi videatur eſſe in multiplici diuerſitate: immo perfectio vniuerſi requirit vniuerſitatẽ partiũ cũ varietas faciat ad decorem: ſicut ſolet exemplificari de pictura diuerſorum colorũ & de harmonijs

monijs diuerſarum vocum. Ex quo patet ꝙ monſtra dicuntur eſſe de perfectione vniuerſi; nã ſicut vnum oppoſitum poſitum iuxta reliquum facit ipſum magis apparere pulchrum; ita mõſtra faciunt apparere non monſtra pulchriora: ideo dicuntur eſſe de perfectione vniuerſi. Sed reſtat dubium quomodo mundus dicitur eſſe vnus. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ mundus non dicitur eſſe vnus ſimpliciter ſeu per ſe, ſed ſolum vnus vnitate aggregationis, ordinis vel contiguitatis Ex quo ſequitur ꝙ corpora mundũ conſtituentia: ſicut ſunt orbes & elementa non continuãtur adinuicem, ſed ſolũ contiguantur. Et ſiquis dicat: mundus eſt corpus perfectum (vt dicit Ari. i. textu) igitur eſt vnum ſimpliciter & per ſe Reſpondeo ꝙ dicitur corpus capiendo corpus large pro omni illo quod eſt diuiſibile in longitudinem profunditatem, & latitudinem: & non capiebat corpus proprie. Et, ſiquis dicat: poſtquam mundus eſt diuiſibile ſecundum omnem dimenſionem, ex parte cuius debet attendi diameter eius. Reſpõdetur quòd in corpore ſpherico poteſt attendi ſm placitum menſurãtis: quia omnes diametri corporis ſpherici ſunt æquales: ſed in alijs corporibus non ſphericis aliter debet attendi: puta ſecundum conos lineam longiorem facientes. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Vnius corporis ſimplicis tãtum eſt vnus motus ſimplex naturalis: quæ concluſio relinquitur probata ex dictis in articulis. Et ad rationes ante oppoſitum ad omnes patet ſolutiones in articulis.

QVIA autem, neq; plures poſsibile eſt cœlos eſſe dicamus &c. *T. c. 76. & inde.*

ISTE EST tertius tractatus huius libri, in quo philoſophus determinat de vnitate mũdi: & continet duo capitula. In primo intendit talem concluſionem: tantum eſt vnus mundus. *Mund⁹ tantum vn⁹ eſt.* Pro ꝓbatione ſupponit aliqua. Primo ꝙ omnia corpora inferiora mouent, & mouentur, & etiam quieſcunt. Secundo ſupponit quòd corpus mouetur naturaliter ad locum, in quo quieſcit naturaliter, & mouetur violente ad locum, in quo violente quieſcit. Tertio ſupponit, quòd motus naturalis ẽ cõtrarius motui violento. Quarto, quòd ſi eſſent plures mũdi, & terra vnius moueretur naturaliter ad terrã alterius, tunc ipſa in vno mũdo quieſceret violenter. Quinto ꝙ ſi eſſent plures mũdi omnia corpora cœleſtia illorum mundorũ eſſent eiuſdẽ ſpeciei: quod probat dupliciter. Primo: quia niſi ſic mundus diceret de illis æquiuoce: ergo non deberẽt dici plures mundi. Aequiuoca.n. nullo modo enumerant in noĩe. Scđo patet: quia motus corporum huius mundi, & alterius eſſent eiuſdem ſpeciei: ergo corpora eorũ eſſent eiuſdem ſpeciei. His ſuppoſitis probat ſuã concluſionẽ trib⁹ rõnibus. Prima: ſi eſſent plures mundi: tunc terra alteri⁹ mundi naturaliter moueret ad terram illius: quia ſunt eiuſdẽ ſpeciei: ſed illud eſt falſum: quia tunc

tunc contingeret terrã aſcendere, & ignẽ deſcendere, q̃ ſunt cõtra naturã eorum: igit. Contra hãc rõnẽ ponit philoſoph⁹ tres inſtantias. Prima qa licet eſſent plures mundi: tñ pp nimiã diſtãtiã non contingeret vnũ corpus moueri ad aliũ mundũ. Rñdet philoſophus, ꝙ irrõnabile eſt dicere: diſtantiã corporum ſimpliciũ variare naturã eorũ. Scđa inſtantia: poſſet aliquis dicere, ꝙ licet corpora ſimplicia alterius mundi, & iſtius moueanẽ ad eũdem locũ in ſpecie, non tñ ad eũdem locũ in numero. Soluit dicens ꝙ omnes partes terræ differũt numero, & tñ mouenẽ ad eundem locũ numero. Tertia inſtantia diceret aliquis, ꝙ motus elementorum eſt infinitus: & licet eſſent plures mundi, tñ terra alterius mundi per totũ ſuũ motum nunq̃ attingeret terra iſtius mũdi. Dicit philoſophus ꝙ nullus eſt motus infinitus. Quod ꝓbat tripliciter: qa oĩs motus eſt ex quodam in quoddam: ergo nullus motus eſt infinitus. Scđo ſic: motus naturalis eſt velocior in fine, q̃ in principio: ſi ergo motus naturalis eſſet infinitus, tunc velocitas eius intenderet in infinitum, & per conſequens grauitas & leuitas eius: quod eſt falſum: igiẽ. Tertio ſic: motus naturalis fit à natura: ſed oĩs natura eſt determinata & finita; ergo oĩs motus naturalis eſt finitus. Secunda rõ concluſionis principalis: motus cœli eſt ſempiternus: ergo eſt tm̃ vnum cœlum principium: & per conſequens eſt tm̃ vnus mundus. Tertia ratio. tantũ ſunt tria corpora. ſ. cœlũ, terra, & corpora intermedia: ergo ẽt loca in quib⁹ ſunt illa corpora ſunt tantũ: tria, . ſ. locus ſupremus, in quo eſt cœlum, & locus medius, & locus infimus, & omnia iſta corpora, & loca ſunt in iſto mundo: igitur tantum eſt vnus mundus.

QVOD autem non ſolũ vnus eſt; ſed impoſsibile fieri plures &c. *T. c. 92. & inde.*

IN ISTO capitulo oſtendit Ariſt. ꝙ impoſsibile eſt eſſe plures mundos, & primo præmittit rationes antiquorum ad partem oppoſitam. Et primo ponit vnam ſuppoſitionem ipſorũ, ꝙ cœlũ, & hoc cœlum differunt: quia cœlum eſt forma, & hoc cœlum eſt forma in materia: tunc ſic formant ſuam rationem: in omnibus habentibus formam differt forma ẜm ſe accepta. i. vt ſignificat per terminum vniuerſalem, & forma in materia quã dñt ſigñari per indiuiduum: ſed hoc cœlũ hẽt formã in materia: ergo dñt cœlũ & hoc cœlum. Maiorẽ probãt ſic. ſingulare includit materiã: quia oĩs circulus ſingularis eſt de ligno, vel de ære, vel hmõi. Sed vniuerſale nõ includit materiã: quia in diffõne circuli in cõi non ponit es, neq; lignum. Et ſi eſſet vnicus circulus ſicut eſt vnicus mundus, & eſſet ligneus, adhuc lignum nõ poneretur in diffinitione circuli: ergo in habentibus materiã vniuerſale, & ſingulare dñt, ex eo ꝙ vniuerſale dicit formã tantum, & ſingulare formam in materia ſe totum compoſitum. Minorem probant quia omne ſenſibile eſt ſingulare habens formam in materia: ſed cœlum eſt huiuſmodi: igitur. Tunc arguitur ſic; vbicunq; eſt vniuerſale diſtin-

Impoſsibile eſt, plures eſſe mundos.

B diſtinctum ab indiuiduo modo prædicto: ibi eſt poſsibile eſſe plura indiuidua ſub vna ſpecie: & illam maiorem tenebant antiqui veram: ſed mundus eſt huiuſmodi: igitur. Iſtam rationem ſoluit Ari. dicens ꝙ dato ꝙ concedamus antiquis ꝙ hoc nomen cœlum ſignificet formã tantum & hoc cœlum ſignificet formam in materia: tñ non ſeqt̃ ꝙ ſit poſsibile eſſe plures cœlos: quia diceremus, ꝙ hoc cœlum, ſeu mundus eſt cõſtitutus ex oĩ materia in qua pt̃ eſſe forma cœli, & ꝙ illa materia non pt̃ ſeparari ab hac forma: iõ cœlũ eſt incorruptibile. Et tñ vnum dat exemplum: vt ſi dicamus formã ſimi eſſe curuitatẽ, & materiam naſum, & carnẽ, & poneremus vnũ naſum, curuũ conſtitutum ex oĩ carne, ſiue ex oĩ materia

F ex q̃ poteſt eſſe ille naſus: & nõ poſſe materiã eſſe ſine illa forma: tunc tñ eſſet vnus naſus, & incorruptibilis. Et ad probandã illam concluſionẽ dicit, ꝙ cœlũ capitur tripliciter. Primo pro vltima ſphera. Secundo pro aggregato ex oĩbus corporibus cœleſtibus. Tertio pro aggregato ex oĩbus corporibus tam cœleſtibus, q̃ inferioribus, tã ſimplicibus q̃ mixtis. Quo ſuppoſito ꝓbat ſuam concluſionem. ſ. quòd iſtæ mundus eſt conſtitutus ex omni naturali, & ſenſibili corpore. Et dicit primo, ꝙ extra cœlum nullum eſt corpus ſenſibile. Quod probat: quia vel eſſet ſimplex, vel mixtum: non ſimplex: quia corpus ſimplex eſt tãtum triplex. ſ. cœlũ corpus graue, & corpus leue: & quod licet habet ſuum proprium locũ nõ extra cœlum: igitur. Nec eſt di-

Cœlũ tripliciter.

G cendum, ꝙ ibi ſint præter naturam: quia locus conueniens alicui præter naturam conuenit alteri ſecundum naturam: modo ille locus non poteſt competere alicui corpori ſecundum naturam igitur. Quod non ſit mixtum patet: quia neceſſe eſt eſſe ſimplicia vbi ſunt mixta: ſed extra cœlum nulla ſunt ſimplicia: ergo nec mixta. Ex prædictis infert primo, ꝙ cœlum. i. mũdus cõſtat ex tota ſua materia: hoc ex oĩ corpore naturali ſenſibili. Secundo infert, ꝙ non contingit fieri plures mundos. Tertio: quia extra cœlum nõ eſt locus, neq; vacuum, neq; tempus. Conſequenter oſtendit quæ & qualia ſint illa quæ ſunt extra cœlũ ponens primo proprietates ipſorum dicens: manifeſtum eſt ex dictis, ꝙ extra cœlum non eſt locus, neq; tempus, neq; motus: ergo entia, quæ ſunt extra cœlum, neq; ſunt in loco, neque tempus facit ea ſeneſcere, neq; ipſorum eſt aliqua tranſmutatio, ſed ſunt inalterabilia impaſsibilia optimam vitam ducentia. Et ſubdit ꝙ inter illa entia vnum eſt ſupremum virtutem infinitam habens, quo nihil eſt diuinius, vel melius: nullo bono indigens, à quo omnia accipiunt eſſe, & viuere: tamen æqualiter: ſed his quidem clarius his vero obſcurius.

Quæ, & qualia ſint, quæ extra cœlũ ſunt.

H

His autem determinatis; dicamus poſt hoc, vtrum ingenitus, aut genitus &c. *T. c. 101. & inde.*

Iste est quartus tractatus huius primi librĩ de Cœlo, & Mundo, in quo philoſophus determinat de perpetuitate mũdi: & continet tria capitula. In primo

Antiquorum opiniones de perpetuitate mundi.

A primo pertractat opiniones antiquorũ,& eas reprobat:& quare eas recitat dat rationem, ne videatur gratis, & ſine ratione condemnare eas. Oportet enim inquiſitores veritatis iudicatores ſufficienter non eſſe inimicos. Et dicit ꝙ tres fuerunt opiniones antiquorũ de perpetuitate mundi,vel generatione. Prima fuit Platonis:qui poſuit mũdum eſſe genitum,& poſtea nũquam corrumpi. Secunda fuit Anaxagoræ dicẽtis ipſum ſemel genitum, & ſemel corruptibilẽ, & poſtea nũꝗ plus reuerti. Tertia fuit Empedoclis,& Democriti dicentiũ mundũ pluries generari,& pluries corrũpi per amicitiam,& per litẽ. Contra has opiniones ponit tres concluſiones. Prima contra opinionem B Plato. irrationabile eſt mũdum dicere eſſe genitum ſemel, & incorruptibilem :quia illud irrationabile dicitur cuius oppoſitum omnibus manifeſte apparet: ſed omnibus apparet, quòd quicquid eſt genitum eſt corruptibile : igitur. Secunda concluſio : quæ eſt contra opinionẽ Empedoclis,& Democriti dicẽtium mundum infinities generari,& corrumpi:ſic ꝙ per amicitiam omnia corpora congregabantur, & fiebat vnum confuſum chaos,in fine apparenti diſtinctionem entium:& hoc vocabant mundum corrumpi:poſtea redeunte lite diſgregabantur, & apparebat diſtinctio eorum:& hoc vocabant mundum generari.Contra eos dicit Ariſt. quòd ſic dicere eſt concedere, ꝙ mundus ſemper maneat:licet ſub alia,& alia diſpõne:quia manebant ſubſtãtiæ elementorum; & aliorum corporum ſimul in vno. Tertia concluſio:eſt contra opinionem. Anaxagoræ dicentis mundum ſemel genitum, C & quòd ſemel corrumpetur, & poſtea nunꝗ redibit : & ſupponit Ariſt.quòd mundus non fiebat ex nihilo : ideo infinito tempore illud ex quo fiebat, puta materia erat antequam mũdus fieret: & illud adhuc mãet poſt corruptionem·ideo qua ratione prius fiebat ex illo,eadem ratione fiet poſtꝗ corrũpetur, cũ remaneat ſemper idẽ principium.

PRIVS autem diuidendum quomodo in generabilia, & generabilia dicimus: & corruptibilia,&c. *T. c. 12. & mdo.*

ISTVD EST ſecundũ capitulum huius tractat.in quo diſtinguit quædam nomina.ſ.generabile ingenerabile, corruptibile,vel incorruptibile: & ratio eſt:quia multiplex indiſtinctum parit confuſionem,& ponit qnque diſtinctiones.Prima,ingenitũ dicitur tripliciter.Primomodo dicitur ingenitũ, quòd prius non eſt,& poſtea eſt : & tñ non incipit eſſe per generationẽ, & iſtud maximè inuenitur in rebꝰ relatiuis:vt dixit Commẽtator. Secundomodo dicitur ingenitũ, quod non eſt : ſed poſsibile eſt generari.Tertiomõ dr̃ ꝙ non ꝑt generari:& hoc dupliciter.Vno mõ ſimpliciter, quod nullomõ ꝑt gñari.Aliomõ ẜm quid quod non faciliter,neq; bene ꝑt fieri. Secunda diſtinctio genitũ ẽt dr̃ tribus modis. Primomõ dr̃ genitum quod prius nõ eſt & poſtea eſt. Secundomodo dicitur quod poſsibile eſt generari, & faciliter.Tertiomodo dicit cuiꝰ *Ingenitum, & genitum quomplicr.* D

B generatio eſt mutatio de non ente in ens. Tertia diſtinctio: corruptibile dicitur tribus modis. Primomodo dicitur eſſe corruptibile quod prius habet eſſe & poſtea non eſſe, ſiue ſit per veram & propriam corruptionem ſiue non. Secundomodo dicitur quod propria & vera corruptione poteſt corrumpi. Tertiomodo dicit quod bene & faciliter eſt corruptibile. Quarta diſtinctio: in corruptibile accipitur tribus modis. Primo dicitur incorruptibile, quod non poteſt deſinere eſſe vera & propria corruptione: licet aliunde poſsit non eſſe. Secundomodo dicitur quod propria corruptione corrumpi non poteſt. Tertio modo dicitur quod non faciliter corrumpitur. Et quia in iſtis diffinitionibus vtimur iſtis terminis poſsibile & impoſsibile: Ideo ſubiungit quintam diſtinctionē; dicens ꝙ poſsibile & impoſsibile dñr dupliciter. Vnomō abſolute: & ſic illud dī poſsibile quod poteſt eſſe verum: & illud dicitur impoſsibile qđ nullomodo poteſt eſſe verum. Aliomodo dicunē poſsibile & impoſsibile ſecundum potentiā actiuam aut paſsiuam. Vnde potentia a qua dicitur poſsibile denominat a maximo in quo poteſt virtus: vt ſiquis poſsit ire per centū ſtadia, potentia eius denominatur a centum & non a duobus, ſed impotentia a qua dicitur impoſsibile denominaē a minimo in quo non poteſt: vt ſiquis poſsit ire per centum ſtadia & non per centum & vnū: quanuis etiam non poſsit ire ꝑ centum & duo; tamen eius impotentia denominatur a centū & vno: vt dicimus ꝙ non poſſet ire per centum & vnum. Et ſi arguat: quia non oportet ꝙ ſi quis videat maius corpus ꝙ propterea uideat minus. Reſpōdet ꝙ aliquid poteſt dici maius vel minus dupliciter, vno modo ſecundum rem: alio modo ſecū dum virtutem: quanuis autem videndo paruum corpus ſit minus ſecundum rem ſiue ex parte rei; tamen eſt maius ex parte virtutis.

Corruptibile, & incorruptibile quotuplex dicatur.

Poſsibile, & impoſsibile dupliciter.

Maius, & minus dupliciter.

DETERMINATIS autē his dicendum quidem deinceps ſi itaq; ſunt quædam poſſibilia & eſſe &c.

T. c. 118. & inde.

ISTVD EST tertium capitulum huius tractatus in quo philoſophus vult probare, ꝙ mundus ſit ſempiternus. Et diuidit in duas partes. In prima ponit aliquas ſuppoſitiones. Prima: potentia ad eſſe & non eſſe determinatur tempore: non tamen ſic ꝙ idem ſit & non ſit in eodē tempore: quia hoc eſt impoſsibile: ſed pro diuerſis idem ſit & non eſt. Secunda ſuppoſitio: impoſsibile & falſum non idem ſignificant: quia bene aliquid eſt falſum quod nō eſt impoſsibile. Tertia ſuppoſitio: nō eſt idē ſupponere falſum & ſupponere impoſsibile: quia ad ſuppoſitionem falſi bene poteſt ſequi verum: ſed ad impoſsibile non videtur ſequi niſi impoſsibile. Quarta ſuppoſitio; vnum & idem numero habet potentiam ad oppoſita etiam pro eodem tempore: vt vnus & idē homo numero pro eodē tempore habet potentiam ad ſedendum & non ſedendum. In ſecunda parte ponit quatuor concluſiones

Mundus, eſt ſempiternus.

H

A nes. Prima: nullum ſempiternum eſt genitum vel corruptibile. probat tribus rationibus. Prima, ſi ſempiternum eſſet corruptibile vel genitum, idem ſimul eſſet, & non eſſet: qđ eſt impoſsibile, nam ſempiternũ eſt ſemper ens, genitum & corruptibile aliquando non ens. Secunda ratio: nullum ſempiternum poteſt aliquando nõ eſſe: ergo nullum ſempiternum poteſt eſſe genitum aut corruptibile, cum quodlibet eorum poſ.it non eſſe. Pro tertia ratione ſupponitur, ꝙ ſemper ens, & non ſemper ens contradicunt: & ſemper ens, & ſemper non ens cõtrariantur: & ſemper nõ ens, & non ſemper non ens cõtradicunt: & non ſemper non ens, & nõ ſemper ens ſub contrariant. B Quo ſuppoſito diſponant quatuor propoſitiones oppoſitæ in figura quadrãgulari & ſit a ſemper ens; b ſemper non ens: c nõ ſemper ens, d nõ ſp nõ ens: tunc arguat ſic: cuicunq; ineſt a, vel b, illi non ineſt c & d: ſed oĩ ſempiterno ineſt a vel b: ergo nulli ſempiterno ineſt c vel d. Secũda cõcluſio: nullũ ingenitũ, vel incorruptibile eſt genitum vel corruptibile: quia nullum ſempiternum eſt genitum vel corruptibile: ſed oẽ ingenitũ eſt ſempiternũ: igitur. Tertia concluſio: genitum & corruptibile cõuertũtur, probat tripliciter. Primo: quia vel genitum eſt corruptibile, & ſic habet intentũ: vel incorruptibile: quod eſt falſum: quia tunc incorruptibile eſſet genitum. Secuuda ratio: quia nec generabile, nec corruptibile eſt ſemper ens, aut ſemper non ens; ergo vtrunq; eſt medium, ſemper entis: & ſp non entis: & illud medium eſt generabile & corruptibile: cum idẽ ſit quod aliquando erit & non erit. Tertia ratio: ingenitum & incorruptibile conuertuntur; ergo genitum & corruptibile. Antecedens probat: quia vel ingenitum eſt incorruptibile; & ſic habet intentum: vel corruptibile: qđ eſt falſum. Et ſiquis dicat ꝙ genitum & incorruptibile cõuertunt; qa ſicut incorruptibile dicit potentiã ad non fore reſpectu futuri: ita genitũ dicit potentiam ad non fuiſſe reſpectu præteriti. Reſpõdet Ari. negando aſſumptum de genito: quia ad præteritum nulla eſt potentia: ſed ſolum ad præſens & futurũ. Quarta cõcluſio: neceſſe eſt ꝙ omne corruptibile aliquando corrumpatur. Probat tribus rationibus. Prima, quia tunc idem ſemper poſſet eſſe, & aliquando non eſſe: quod eſt falſum. Secunda ratio: neceſſe eſt compoſitum ex contrarijs aliquando corrumpi: ſed omne corruptibile eſt compoſitũ ex contrarijs: igitur. Tertia ratio omne corruptibile habet materiã: ſed materia eſt cauſa qua re aliquid poteſt nõ eſſe; igitur.

An poſſint eſſe plures mundi.

QVAERITVR. Vtrum poſsint eſſe plures mundi. Et arguitur quòd ſic: qa iſte terminus mundus, eſt terminus communis: igitur vel actu, vel potentia poteſt ſupponere pro pluribus: quod patet per diffinitionem termini communis. Secundo ſic; Melius eſt bonum & perfectũ multiplicari, quàm non

E non multiplicari: ſed mundus eſt quoddam bonum & perfectum: igitur melius eſt ipſum eſſe multiplicatum, quàm non eſſe multiplicatum: igitur melius eſt eſſe plures mundos, q̃ vnum ſolum. Tertio ſic; Mũdus poteſt generare alium mundum ſibi ſimilem: ergo poſſunt eſſe plures mundi. Antecedens probatur: quia mundus eſt quoddam perfectum & non orbatum: ſed tale poteſt generare, vt habet ſecundo de anima: igitur. Quarto ſic; Alia ſunt mixta in numero, quàm fuerint, ſunt centum anni; ergo videtur ꝙ ſucceſſiua poſſint eſſe plures mundi, cum iam non ſint corpora: nec partes mundi quæ fuerunt, ſunt centum anni. Quinto ſic: Variata vna parte
F principali alicuius totius, variatur ipſum totum. ſed ſic eſt ꝙ poſſibile eſt ꝙ vnũ totum elementum fuerit corruptum: vt putà ꝙ aer ſic ꝙ nulla pars eius ſit quæ erat, ſunt centum anni. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In q̃ne erunt tres arti. Quantum ad primum.

Arti. 1. PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione primæ particulæ quæſtioni ſupponitur primo ꝙ poſſe eſſe plures mundos, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ſic ꝙ poſſint eſſe ſimul. Alio modo ſucceſſiuæ. Primomodo adhuc dupliciter. Vnomodo ꝙ illi ſint concentrici: ſic ꝙ medium vnius, ſit cum medio alterius; vt ſi ſupra vltimam ſpheram vnius mundi eſſe ſphera terræ terminans ipſum: & ſupra illam ſpheram terræ vna ſphera aquæ: & ſic de alijs. Alio modo ꝙ ſint ecentrici: & ſic

Plures mundos eſſe poſſe, dupliciter.

pôt imaginari dupliciter. Vnomodo ꝙ vnus ſit totaliter extra G
alium. Et hoc dupliciter. Vnomodo ꝙ tangant ſe adinuicem; ſicut eſſent plures globi terræ poſiti in vno ſacco. Aliomodo ꝙ non tangant ſe. Aliomodo ꝙ vnus nõ ſit totaliter extra aliũ; ſed quòd in aliqua parte noſtri mundi ſit alius mundus. Tunc ponuntur aliquæ concluſiones. Prima concluſio: Si eſſent plures mundi cõcentrici non oporteret quòd terra vnius moueretur ad terram alterius: quia cuiuſlibet mundi terra quieſceret naturaliter propter hoc, quòd omnium illarum terrarum vnũ eſſet centrum ſeu medium. Vnde imaginandum eſt ꝙ ſi terra eſſet concaua & in medio cõcauitatis eſſet medium mundi, ita quieſceret terra ſicut modo quieſcit: & de iſtis non va- H
lent rationes Ariſt. quibus probat quòd terra vnius moueretur ad terram alterius. Secunda concluſio: Impoſſibile eſt naturaliter eſſe plures mundos ecentricos: quod ſatis probant rationes Ariſt. in textu. Tertia concluſio; Impoſſibile eſt naturaliter eſſe plures mundos ſucceſſiuæ: quia tunc iſtæ mundus eſſet corruptibilis ſecundum ſe totum, quod nunq̃ concederet philoſophus. Et ſi dicatur ꝙ aliq̃ philoſophi conceſſerunt mundum pluries corrumpi, ſicut Empedocles & Democritus. Dicitur quòd iſti non dicebant mundum corrumpi: niſi quia illa corpora erant ſine ordine in vno confuſo: quo facto: non erat mundus: & ſic ſecundum iſtos oporteret dicere mundum eſſe ter-

minum

A minum connotatiuum connotantem ordinem illorum corporum adinuicem : quod tamen multi nolunt concedere : ſed dicunt ꝙ mundus eſt terminus abſolutus . Quarta concluſio : Impoſsibile eſt eſſe plures mundos : ſic ꝙ oporteat eſſe plures primos motores . Quinta cõcluſio ; Poſsibile eſt ſupernaturaliter eſſe plures mundos, ſiue ſimul, ſiue ſucceſsiuę, ſiue ecentricos, ſiue concentricos cũ tale non implicet contradictionem: igitur illud deus poteſt facere.

Ante ſit aliqd extra cœlum.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas : vtrum extra cœlum ſit aliquid, puta ſpacium vel vacuum? Et videtur ꝙ ſit aliquid: quia non videtur qualiter vltima ſphera moueretur. Itẽ deus poteſt creare vnum alium mundum extra cœlum : igitur extra cœlum videtur eſſe ſpacium.

B Item deus extra cœlum poteſt creare vnum lapidem : & talis non eſſet ibi indiuiſibiliter : ſed aliquod ſpacium videretur occupare : igitur. Item deus extra cœlum poſſet creare duos lapides, quorum vnus eſſet extra alterum, ergo videtur ꝙ extra cœlum ſit locus, cum extra ſit differentia loci vel ſpacij. Itẽ illi lapides non eſſent immediati : ergo diſtarent adinuicem : ſed diſtantia non eſt ſine loco : igitur. Item vbi non eſt corpus & poteſt eſſe corpus, ibi eſt vacuum : ſed extra cœlum non eſt corpus & poteſt eſſe ibi corpus : igitur ibi eſt vacuum. Item dicit Ariſ. in textu quòd extra cœlum ſunt entia inalterabilia optimam vitam ducentia : ergo extra cœlum eſt aliquid.

C Pro reſponſione ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima extra cœlum non eſt corpus : neq; locus, neq; tempus : neq; motus : vt ſatis probat philoſophus in textu. Secunda propoſitio : extra cœlum naturaliter non poteſt eſſe corpus, cum non ſit locus. Tertia propoſitio: extra cęlum naturaliter non eſt nec poteſt eſſe vacuum : quia vacuum eſt locus vbi non eſt corpus : ſed extra cœlum non eſt locus : igitur. Quarta propoſitio : neq; deus neq; intelligentiæ ſunt in cœlo, neq; extra cœlum circunſcriptiuæ : quia carent ſitu & magnitudine. Ex quo poteſt concludi iſta propoſitio, quòd deus & intelligentię ſunt extra mundum : capiendo ly extra, priuatiuę ideſt non habent ſitum in mundo.

D Et ſi dicatur intelligentię ſunt partes mundi : ergo ſunt in mundo. Dico ꝙ ſunt partes mundi : ſed tamen non ſunt in mundo circunſcriptiuæ. Ex iſto poteſt ſequi ꝙ cum Ari. dicit ꝙ extra cœlum ſunt entia ꝙ ipſe capit ibi ly extra, priuatiuę ideſt entia quæ non habent ſitum in cœlo. Quinta propoſitio: ad ſaluandũ ꝙ deus extra cœlũ poſſet creare vnum lapidem, non oportet ponere de facto ꝙ extra cœlum ſit ſpacium, vel vacuum, vel diſtantia, vel aliquid tale; quia quocunq; illo poſito & iterum annihilato, adhuc deus poſſet creare lapidem extra cœlum ſicut illo poſito. Sexta propoſitio : dato quòd deus annihilaret omne corpus inter

E laters cœli lunæ, adhuc illa extrema non eſſent immediata: q̃a adhuc poſſet eſſe medium. Dico vltra quòd ibi poſſet aliq̃d moueri ſi poneretur: & motu eiuſdem ſpeciei cum motu, qui poteſt nunc fieri. Et ſi quæratur vtrum extrema cœli diſtarent. Poteſt dici ſecundũ Sco. quòd diſtantia poteſt capi dupliciter. Vnomodo formaliter, & ſic nõ eſt niſi reſpectus vnus extremi ad aliud: & ſic eſſet ibi diſtãtia. Aliomodo poteſt capi pro medio poſitiuo inter extrema: & tunc dico, ꝙ ibi non eſſet diſtantia. i. non eſſet aliquod medium poſitiuum. Ad rationes. Ad primã dico, ꝙ mouetur quo ad locare, ſed non quo ad locari. Dico etiam quòd non mouetur quo ad locari, quo ad ſuas partes: vt iam viſum eſt. Ad ſecũdam dico, quòd ſi deus crearet aliquem lapidem, vel aliquid aliud extra cœlum, etiam ſibi ipſi ibi crearet locum & ſpacium. Sed dubium eſt vtrum poſſet ibi creare lapidem, non creando locum vel ſpacium. Ad aliam dico ꝙ ſi crearet duos lapides, vnus eſſet extra alium: capiendo ly extra priuatiuè. i. vnus non eſſet in alio: quemadmodum dicimus, quòd vna intelligentia eſt extra aliam. i. non eſt in alia: & ex hoc poſſet ſolui dubiũ prius motum. Ad alias patet quid ſit dicendum ex propoſitionibus.

Scot. in quol. q. 11. in ſecundo intellectu art. 4.

F

An omne corruptibile neceſſario corrumpatur.

Tertio ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas: Vtrum omne corruptibile neceſſario corrumpatur? Et arguitur quòd non: nam partes centrales terræ ſunt corruptibiles, & tamen nunquam corrumpentur, cum non videatur qualiter, cum non poſſit ſibi applicari corrumpens. Itẽ ignis in concauo orbis lunæ eſt corruptibilis: cum componatur ex materia, & tamen nunquam corrumpetur. Item dicũt Alchimiſtæ, quòd aurum non poteſt corrumpi, & tamen eſt corruptibile, cum componatur ex materia, & forma. In oppoſitum videtur eſſe Ariſtote. in textu. Pro cuius ſolutione ponuntur aliqua concluſiones. Prima: refert dicere: omne corruptibile neceſſario corrumpetur: & dicere, omne corruptibile corrumpi eſt neceſſe. Prima enim eſt diuiſa, ſecunda compoſita. Vnde corruptibile vnomodo dicitur de omni illo, quod poteſt corrumpi, ſiue ſit, ſiue nõ ſit: & ſic diceremus Antichriſtum eſſe corruptibile. Aliomodo de omni illo, quod eſt, & poteſt corrumpi: & ſic capitur in propoſito ab Ariſtote. Aduerte vltra quòd corruptibile poteſt corrumpi dupliciter. Vnomodo ſecundum potentiam naturalem: & ſic capitur hic. Aliomodo ſecundum potentiam ſupernaturalem, & ſic non oportet, quòd omne corruptibile corrumpatur: immo poſſet deus aliquam rem corruptibilem perpetuare: tamen conſtaret, quòd eſſet corruptibilis: eadem enim res, quæ poteſt perpetuari, poteſt corrumpi, & econuerſo. Vnde illa eſt vera: q̃d corrũpetur, põt eſſe perpetuũ: & perpetuũ poteſt corrumpi: illa tñ eſt falſa, poſſibile eſt quod corrumpetur eſſe perpetuum. Secunda concluſio: ſecundum philoſophum videtur iſta eſſe concedenda: omnis ſubſtantia corruptibilis

G

H

Corruptibile quot modis pt corrũpi.

A ptibilis corrumpetur: cum omnis talis habeat materiam, quã ſemper eſt in potentia ad eſſendum ſub alia & alia forma: & cum talis potentia non ſit omnino fruſtrata, videtur ꝙ ſucceſſiuè ſit ſub alia forma. Et ex iſto videtur ſequi quòd fuerit mens Philoſophi cœlum nõ habere materiam: cuius tamen oppoſitum multi videntur dicere. Tertia concluſio: Nulla ſubſtantia corruptibilis neceſſario corrũpet: quia oĩs talis cõtingẽter corrumpetur: cũ corrũpens poſſit impediri, ſiue ſit corrumpẽs intrinſecum, ſiue extrinſecum; Nã intrinſecũ pt impediri p medicinã: extrinſecum verò multis modis põt impediri. Quarta concluſio: De mente Ari. hæc videtur eſſe neceſſaria quòd om-
B nis ſubſtantia corruptibilis corrumpetur: quia neceſſe eſt ita eſſe ſicut ipſa ſignificat: aliter eius oppoſitum, ſcilicet aliqua ſubſtantia corruptibilis non corrumpetur, ſtabit; quod videt eſſe falſum ſecundum eum. Et ex iſto videtur quòd ipſe ſciuerit iſtam, Omne corruptibile neceſſario corrumpetur in ſenſu cõpoſito, ſcilicet loco illius hæc eſt neceſſaria, omne corruptibile corrumpetur: Ideo multi concedunt iſtam, omnem ſubſtantiã corruptibilem corrumpi eſt neceſſarium; & tamen ſimpliciter negant iſtam, omnem ſubſtantiam neceſſe eſt eſſe corruptibilem, cum multæ ſingulares eius ſint falſæ; & cum iam ſit dictum quod nulla ſubſtantia corruptibilis neceſſario corrumpetur: ideo concedunt compoſitam vbi negant ſimpliciter diuiſam. Ad rationes. Ad pri- C
mam dicitur quòd partes cõcentrales terræ, & partes ipſius ignis aliquando corrumpentur: quia non habent infinitam potentiam ſuæ durationis. Ad aliam de auro, dicitur quòd aurum eſt corruptibile & corrumpetur; licet Alchimiſtę non experiantur: multa enim poteſt natura, quæ non poteſt ars.

An mundus ſecũdum philoſophum ſit æternus.

QVARTO ſciendum, quòd adhuc incidit alia difficultas; vtrum ſecundum mentem Philoſophi mundus ſit æternus & perpetuus? Et videtur ꝙ non; quia mundus eſt generabilis & corruptibilis; igitur non eſt perpetuus. Antecedens patet; quia ad corruptionẽ partis ſaltem principalis non manet idẽ totum, quod ante erat; ergo ad corruptionem alicuius partis D
mundi non manet idem mundus; ſed multę partes mundi corrumpuntur, vt notum eſt: igitur. Item mundus eſt augmentabilis; igitur eſt corruptibilis. Antecedens patet; quia multę partes mundi augmentantur; vt patet de luna & ſole, quæ in ortu & occaſu apparent maiora, quàm in meridie. In oppoſitum videtur eſſe philoſophus in textu 5. & etiam iii. & phyſi. Sed pro ſolutione ſupponitur quòd ad videndum vtrum mundus ſit alterabilis, duplex eſt alteratio;

T. c. 5 & inde.

Alteratio duplex.

Quædam eſt cum abiectione contrarij, diſponens ad generationem & corruptionem; ſicut calefactio & frigefactio; & breuiter alteratio, quæ fit ſecundum qualitates primas. Alia eſt quæ non fit cum abiectione cõ-

Genera-bile, & creabile differūt. trarijs,ſicut eſt illuminatio, quæ ſecundum ſe non eſt diſpoſitiua ad generationem neq; corruptionem, niſi forte per accidens. Secundo ſupponitur ꝙ generabile & creabile differunt: nam generabile ad ſuam inceptionem præſupponit materiam, ſed non creabile: etiam corruptibile requirit materiam remanere poſt eius deſitionem: ſed annihilabile nihil relinquit quod fuerit pars eius. Tertia ſuppoſitio: aliquid dicitur perpetuum dupliciter. Vnomodo: qa qualibet pars eius eſt perpetua. Secūdo: quia principalior pars eius eſt perpetua: & cum hoc continet conſimilem figuram & diſpoſitionem: quod notanter dicitur ꝙ licet principalior pars hominis ſit perpetua, tamen homo non dr̄ perpetuus: quia non manet ſm eadem diſpoſitionem & figurā Tunc ponunt aliq̄ propōnes. Prima: deus, poteſt mundum annihilare & etiam corrumpere. Prima eſt ex fide: & de ſecunda diſcrepant inter ſe multi doctores: nam illi qui dicūt ꝙ cœlum non habet materiam, non concederent mundum ſeu cœlum eſſe corruptibilem: cum corruptibile reliquat ſemp materiā. Secūda propoſitio: vr̄ eſſe mēs philoſophi, cœlum eſſe ingenerabile & incorruptibile non habens materiam nec cōtrarium, nec ſecundum ſubſtantiam, nec ſecundum ſuas naturales diſpoſitiones. Dicunt tamen aliqui ꝙ fuerit mens Ari. cœlum habere materiam: & ꝙ nunquam corrūpatur eo ꝙ nullū agens naturale poteſt vincere eius formā: & de hoc iam alias viſum eſt eſſe ſalſum: vt oſtendit Sc. li. 2. Tertia propō: cœlū non eſt alterabile alteratiōe diſpoſitiua ad corruptionem: quia non eſt receptiuum qualitatum quibus ſit talis alteratio: licet tñ bene ſit alterabile alteratione non corruptiua: quia aliqua pars cœli illuminatur, q̄ prius non illuminabat̄: vt patet de luna. Quarta propoſitio: cœlum non eſt augmentabile per rarefactionem, nec diminuibile per condenſationem: cum tales mutationes ſiāt vt in plurimum mediāte alteratione qualitatum primarū: nec eſt etiā augmentabile per appōnem alicuius partis eiuſdem rationis: nec ē diminuibile p remotionē vnius partis: nec ē per nutritionē: quia talis requirit quādā generationē q̄ non ſit in cœlo. Ex quo infert̄ ꝙ cœlum eſt ꝑpetuū: Scđo ꝙ mundus eſt perpetuus: quia principalior ꝑs eius eſt perpetua, ſed nō primo mō: cū multæ ꝑtes eius ſint corruptibiles. Et ex iſtis patet quid ſit dicendū ad primam rōnē añ oppoſitum. Ad aliā negat̄ añs. Et rō eſt: qa ꝙ luna & ſol appareant maiora in ortu & occaſu, q̄ in meridie, eſt quia tunc vñr p fumos groſſos eleuatos a terra, qui ſunt cauſa reflexionis radiorum: q̄ quidē reflexio eſt cauſa quare viſibile apparet maius: vt patet de denario viſo in aqua, qui apparet maior quàm extra aquam: ſed quando ſol & luna vñr in meridie non eleuantur ſic tales groſſi fumi, vel ſaltem non ſit reflexio illorum radiorum. Et hæc de primo art. Quantum ad ſecundum.

Art. 1.

An generabile, et corruptibile, ingenerabile, & incorruptibile conuertantur.

A DVBITATVR primo. Vtrum generabile & corruptibile conuertantur adinuicem: & ſimiliter ingenerabile, & incorruptibile? Et arguitur quòd non; quia omne corruptibile corrumpetur, ſed non omne generabile corrumpetur. Quod patet: quia non omne generabile generabitur: ergo non omne generabile corrumpetur. Antecedens patet: quia ex hoc vino eſt generabile acetum, & tamen nunquam forte generabitur: igitur. Item ex iſta muliere poſſunt generari filij, qui forte nunquam generabũtur: igitur. Item ſi ſit neceſſarium, quòd omne generabile generetur, ſequeretur quòd quę eueniunt neceſſario eueniunt, quod eſt falſum. B Item ſortes qui eſt iam genitus eſt corruptibilis, & tamen non eſt generabilis: igitur. Minor patet: quia quod ſemel genitum eſt, amplius generari non poteſt. Item ſicut ſe habet generabile ad genitum, ita ſe habet corruptibile ad corruptum: ergo per locum a trãſmutata proportione; ſicut ſe habet generabile ad corruptibile, ita genitũ ad corruptum, ſed non omne genitum eſt corruptum: igitur, nec omne generabile erit corruptibile. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro ſolutione huius dubij ſupponitur, quòd ſi velimus tenere concluſiones ipſius philoſophi, oportet diſtinguere de generabili, & corruptibili. Nam generabile vno modo eſt idem, quod poteſt generari: & corruptibile, quod poteſt corrumpi, & ſic certe non conuertuntur: nam Petrus genitus eſt corruptibilis, & tamen non eſt generabilis, immo etiam multa poſſunt generari, quæ nunquam generabuntur, & ſecundum iſtam acceptionem bene probant rationes, quòd generabile, & corruptibile non conuertuntur: licet tamen illa ſit eius propria acceptio, & de rigore ſermonis. C Aliomodo accipitur generabile pro eo, quod poteſt eſſe, & corruptibile pro eo quod poteſt, potuit, poterit non eſſe, & ſic bene conuertuntur adinuicem. Et aduerte, quòd quando dicit Ariſtotel. in textu, quòd generabile, & corruptibile conuertuntur cum illo copulato aliquando ens, & aliquando non ens: non capitur ibi generabile, & corruptibile primomodo, ſed ſecundomodo. D Et debet accipi aliquando ens, & aliquando non ens: non ſecundum actualem exiſtentiam, vel non exiſtentiam, ſed pro illo, quod poteſt eſſe, & poteſt non eſſe, oportet etiam vti iſto termino poteſt: non prout connotat carentiam actus, ſed pro non repugnantia eſſendi, vel non eſſendi: & ſimili modo dicatur de generabili, & corruptibili. Sed reſtat ibi vna difficultas: Vtrum iſta ſit concedenda, omne generabile generabitur? Et videtur quòd ſic: quia volo q̃ a ſit generabile, quod non generabitur. Tunc arguitur ſic: a nõ generabitur & idem a generabitur: ergo quod generabitur non generabitur. Diſcurſus eſt bonus & concluſio eſt impoſsibilis, ergo & aliqua præmiſſarum non, minor ergo maior: puta a nõ generabit. Reſpõdet q̃ diſcur-

B discurſus eſt poſsibilis, & quòd discurſus eſt bonus: ſed non ſequitur, ergo aliqua præmiſſarum eſt impoſsibilis: ſed debet inferri, concluſio eſt impoſsibilis: ergo aliqua præmiſſarum eſt impoſsibilis, vel añs eſt impoſsibile: mõ dico ꝙ añs eſt ibi impoſsibile: cum ſit vna copulatiua ex propõnibus incompoſsibilibus adinuicem, q̃ faciũt propoſitionem copulatiuã impoſsibilem. Secũdo: ſi generabile nõ generarẽt, ſequerẽt ꝙ iſta copulatiua eſſet vera, a eſt generabile, & non generabitur: quod eſt falſum: cum iſta, a non generabitur, inferat oppoſitum iſtius, a eſt generabile. ſ. a, non eſt generabile. Rñdẽt ꝙ non ſequitur: quia cum iſta, a non generabĩt: ſtat iſta, a, poteſt generari. Vnde cum propoſitione de poſsibili,
F vel æquiualente ſtat categorica negatiua: vt cũ iſta, Petrum eſt poſsibile currere: ſtat iſta, Petrᵒ non curret. Tertio ſic: ſequeretur, ꝙ iſta eſſet falſa, a eſt generabile, cum ſubiectũ pro nullo ſupponat: cum non ſupponat pro pñti, ptõ, neq; futuro. Reſpõdẽt ꝙ talis propõ eſt vera: & conceditur ꝙ ſubiectum nõ ſupponit pro pñti, ptõ, neq; futuro: ſed tñ ſupponit pro poſsibili, qđ ſufficit ad veritatem talis propõnis. Quarto ſic: volo ꝙ aliquis protulerit heri iſtam propõnem, a nõ generabitur: ipſe dixiſſet verum. ex quo a non generabĩt: & ſi fuerit vera, impoſsibile eſt ipſum non dixiſſe verum: quia quod fuit, impoſsibile eſt non fuiſſe: ergo ſua contradictoria erit impoſsibilis. ſ. iſta, a generabitur. Reſpondetur pro nunc, ꝙ poſtquam illa propõ fuerit prolata, impoſsibile eſt ipſam non
G fuiſſe: ſed forte non ſequitur: ergo impoſsibile eſt ipſam non fuiſſe veram: ſed cõmittitur fallacia figuræ dictionis, mutando quid in quale quid.

An potentia actiua terminetur ad maximum quod poteſt.

DVBITATVR ſecundo. Vtrum potentia actiua terminetur ad maximum in quod põt? Et vr̃ ꝙ ſic per Philoſophum in textu. Secundo ſic: ſi non, ſequerẽt quòd non eſſet dare maximum põdus, quòd ſortes poteſt portare: & ſic quocunq; dato, ſortes poſſet portare maius: qđ eſt falſum. Item volo quòd ſit ſortes, cuius potentia actiua portatiua vt decem: & lapis, qui ponitur ſupra caput ſuum vt decẽ: vel ergo ſortes ſuſtinebit lapidẽ, vel non. Si ſuſtineat, ſequitur quòd ſi ſuſtinet illum, quòd nõ maiorem poſſet ſuſtinere: patet: quia ſi maiorem, tunc virtus
H illius excederet potentiam ſortis, & ſic deprimeret ſortem; & ſic quocunq; addito lapide, ſequeretur, quòd ſortes illud non poſſet ſuſtinere. Si non poſsit ſuſtinere, tunc ſequitur quòd a proportione æqualitatis fieret actio. Item non eſt dare minimam diſtantiam per quam nõ, ergo eſt dare maximam. Conſequentia communiter conceditur: & antecedens probatur: quia ſi eſſet dare minimam per quam non, tunc per illam non, & per quamlibet minorem viſibile poteſt agere in viſum: ſed hoc non: quia poſſet poni ita prope oculum, quòd non videretur. Item idem eſt iudicium de omnibus agentibus merè naturalibus: ſed eſt aliquod quod agit ſecundum maximam diſtantiam: nam corpus luminoſum

A ſum illuminat medium ſecundum maximam diſtantiam a ſe quam poteſt illuminare: quia non maiorem: quia tunc faceret, cum ſit agens pure naturale: ergo etiam viſibile cauſabit viſionem ſecundum maximam diſtantiam. In oppoſitum arguitur; quia ſi potentia actiua terminaretur maximo, in quod poteſt: vel ergo ipſa excederet, vel non. Non eſt dicendum, quòd non: quia ab æquali proportione, vel minori non fit actio: Si autem excedat, vel ergo exceſſu diuiſibili, vel indiuiſibili. Non indiuiſibili: quia cõmuniter talis non datur; quia tunc hoc non eſſet excedere. Si diuiſibili: ergo per medietatem illius exceſſus in maius poſſet: cum quilibet exceſſus ſufficiat ad motum: & per conſequens illud non erat maximũ, per quod illa potentia actiua potuit. Pro

B ſolutione ſupponitur, quòd potentiarum quædam eſt actiua, quædam paſsiua. Paſsiuarũ quædam eſt receptiua tantum: & de tali non eſt hic ad propoſitum: quædã paſsiua, & reſiſtitiua ſimul. Item potentiarum actiuarum quædam eſt finita, & quædam infinita. Item finitarũ quædam eſt motiua, & quædam productiua. Aduerte, quòd potentia actiua poteſt comparari ad diſtantiam, reſiſtentiam, vel effectum, vel tempus, vel ad velocitatem, vel ad ſpacium in motu locali. Supponitur ſecundo, quòd quatuor modis poteſt imaginari potentiam actiuam eſſe determinatam. Vno modo, quòd ſit determinata ad maximũ, in quod poteſt; quod eſt illud, in quod poteſt; & in nullum maius poteſt. Secundo, quòd ſit determinata ad minimum, in quod poteſt: & eſt illud in quod potentia poteſt, & in nullum minus poteſt. Tertio, quòd ſit determinata ad maximum, in quod non poteſt: & eſt illud, in quod non poteſt potentia, ſed in quodlibet maius poteſt. Quarto, quòd ſit determinata ad minimum, in quod non poteſt: quod eſt illud, in quod potentia non poteſt, & in quodlibet minus poteſt. Et in iſtis duobus vltimis diſcrepant aliqui doctores: de quo magis videbitur. Tunc ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, potentia infinita non terminatur maxima diſtantia, in quam poteſt, vel in quam non: neq; minima in quam poteſt, neq; in quam non: quia potentia infinita non eſt terminata: quia in aliquam diſtantiam poſſet, & in aliquam non poſſet. Secunda propoſitio: ſi quilibet exceſſus ſufficit ad continuandum motum, quilibet ſufficit ad inchoandum: cuius tamen oppoſitum dicunt. Patet: quia ſi non hoc eſſet; quia inchoare eſt difficilius, quàm continuare: & non; difficilius infinitè: ergo finitè. Et volo, quòd in duplo finitè, tunc capio illum exceſſum, qui ſufficit ad continuandum, quod eſt in duplo minus: tunc minor in duplo poteſt continuare: quia quilibet exceſſus (vt dicunt) poteſt continuare: tunc primus poteſt inchoare, cum ſit maior in duplo illo, qui continuat. Tertia propoſitio, non eſt dare maximam reſiſtentiam, in quam aliqua potentia actiua poteſt: nam ſit potentia actiua a, & reſiſti-

Propoſitiones.

C D

ua b: vel ergo a excedit b, vel non: ſi non, tunc non agit: ſi excedit: vel ergo exceſſu diuiſibili, vel indiuiſibili. Non indiuiſibili: quia non eſſet exceſſus: ergo diuiſibili: ſignetur ille exceſſus in c d, & b, augeatur proportionabiliter ad vnam illarum partium: adhuc a aget in b: & per conſequens non erat ibi maxima reſiſtentia. Quarta propoſitio: non eſt dare minimam reſiſtentiam in quam potentia actiua poteſt: quia ſi potentia actiua poſſit in illam, poterit in eius medietatem: & per conſequens illa non erat minima in quam poterat. Quinta propoſitio: non eſt dare maximam reſiſtentiam in quam potentia actiua poteſt: quia non poſſet in illam, & poſſet in maiorem. Sexta propoſitio: eſt dare minimam reſiſtentiam in quam potentia actiua non poteſt: vt patet ſufficienti diuiſione: quia non eſt dare maximam in quam poteſt: nec maximam in quam non: nec minimam in quam poteſt: ergo eſt dare minimam in quam non poteſt.

Et aduerte, quòd debet intelligi iſta concluſio de potentia propinqua, & de reſiſtentia intenſiua, & non extenſiua: quia aliter eſſet falſa. Nam quo ad principium, virtus fortis poteſt augeri quo ad ſecundum patet: ſi eſſet ſpacium infinitum, deſcenderet lapis: & tamen ibi eſſet reſiſtentia infinita ſupple ſecundum extenſionem. Et ex iſto ſequitur, quòd potentia actiua terminatur per minimum in quod non poteſt, ideſt nos cognoſcimus quanta eſt potentia actiua ſecundum fortitudinem ſciẽdo minimum, in quod non poteſt. Et ad Ariſt. qui dicit, quòd potentia actiua terminatur per maximum Dico, ꝙ verum eſt, ſed non per maximum, in quod, neq; in quod non: ſed per maximum infra, quod poteſt, quod non eſt niſi minimum, in quod non poteſt.

Aduerte tamen, quòd bene poteſt dari maxima reſiſtentia in quam poteſt cum aliquibus circunſtantijs: puta cum tali velocitate, vel tarditate, vel medio: vt dato, quòd non ſit dare maximum pondus ſimpliciter, quod ſortes poteſt portare: tamen bene eſt dare maximum pondus cum tali velocitate, vel tarditate, vel tali diſtantia. Et ſimiliter dicas de diſtantia vltra quam fit actio: & fiant quattuor concluſiones, ſcilicet quòd non eſt dare maximam vltra quam, neq; vltra quam non: nec minimam vltra quam, ſed minimam vltra quam non.

Pro cuius declaratione eſt aduertendum, quòd differentia eſt inter diſtantiam per quam, vel in quã fit actio, & diſtantiam vltra quam fit actio: quia in illa diſtantia dicitur fieri actio quandiu paſſum eſt in aliquo puncto intrinſeco illius diſtantię tandiu agens agit in ipſo. Sed illa diſtantia dicitur eſſe vltra quam fit actio, quæ ſic ſe habet, quòd paſſo exiſtente non in aliquo puncto intrinſeco eius, ſed extrinſeco, agens agit in ipſum. Tunc ponitur talis concluſio: eſt dare maximam diſtantiam per quam agens poteſt agere in paſſum: quia talis non eſt niſi minima diſtantia vltra quam agens non po

A poteſt agere,quæ eſt dabilis. Et aduerte, quòd quoddam eſt agens, quod ſi poſsit vltra aliquã diſtantiam poteſt vltra quamlibet minorem: vt ignis, calor. Aliud eſt,quod ſi poſsit vltra aliquam,non poteſt vltra quamlibet minorem:vt viſibile. Et per iſtas concluſiones ſoluuntur rationes ante oppoſitum.

DVBITATVR tertio: Vtrum quælibet potentia paſsiua terminetur per minimum, a quo poteſt pati? Et videtur, quòd ſic per Ariſtotelem in textu.

Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd potentiarum paſsiuarum quædam eſt receptiua tantum, ſicut materia: quædam dicitur receptiua, & cum hoc reſiſtiua: ſicut eſt aqua reſpectu ignis. Item potentiarum paſsiuarum quædam eſt paſsiua tantum, & quædam cum hoc actiua. Exem B plum primi, ſicut eſt vnum paruum frigidum, quod patitur ab vno magno calido, in quod calidum tale frigidum non poteſt agere. Exemplum ſecundi, ſicut eſt frigidum,quod patitur a calido, & cum hoc reagit in ipſum. Item potentiarum paſsiuarum quædam eſt cognitiua, ſicut eſt potentia viſiua: quædam dicitur non cognitiua; ſicut frigidum. Item potentiarum paſsiuarum quędam patiuntur per abiectionem contrarij, ſicut calidum cum patitur a frigido, vel econtra: quædam ſine abiectione contrarij; ſicut medium cum illuminatur. Et aduerte quòd potentia paſsiua poteſt comparari ad potentiam actiuam,a qua poteſt pati, vel ad diſtantiam in quam, vel vltra quam poteſt pati, vel ad effectum, quem poteſt recipere,vel ad tempus,vel ad velocitatem, vel ad ſpatium, quo poteſt moueri. Tunc ponuntur aliquæ concluſiones. Prima: Potentia paſsiua reſiſtiua non terminatur minima potentia actiua, a qua poteſt pati. Nam ſit a potentia actiua, & b paſsiua: ſi b patiatur ab a: ergo a excedit b: & non in indiuiſibili, igitur in diuiſibili:& diuidatur ille exceſſus,& remoueatur vna pars,adhuc b patitur, ab a;& a eſſet minus,quàm ante igitur. Secunda concluſio, Potentia paſsiua talis non terminatur maxima potentia actiua a qua poteſt pati: quia quicquid poteſt pati a magno, poteſt pati a maiore.

Tertia concluſio, Potẽtia paſſiua talis non terminatur minima potẽtia actiua a qua non poteſt pati:quia tũc a tali nõ poſſet pati,ſed bene a minori:quod eſt falſum: igitur. Quarta cõcluſio; Potentia paſsiua talis terminatur maxima potentia actiua a qua non poteſt pati. Quod probatur a ſufficienti diuiſione: quia non terminatur a maxima qua poteſt: nec minima, a qua poteſt,nec minima, a qua non poteſt: ergo maxima, a qua nõ poteſt,vt volo, quòd potentia leuatiua fortis, & reſiſtiua vnius lapidis ſint æquales, tunc ſequitur,quòd potentia fortis eſt maxima inter omnes,quę non poſſunt leuare, & quælibet maior poteſt leuare: ergo. Et ſic vide, quomodo omnes iſtæ concluſiones videntur ſemper tenere, quòd quilibet exceſſus eſt ſufficiẽs ad agendum, vel reſiſtendum.

Et

B Et ſi quis arguat: volo, quòd potentia actiua fortis, quę eſt æqualis reſiſtiuæ vnius libræ, augeatur inſenſibiliter; tunc ſequitur, ꝙ excederet, & tamen non leuabit: quia non percipiet ſe leuare. Dico probabiliter, ꝙ ſicut potentia eſt aucta inſenſibiliter, ita leuabitur inſenſibiliter: ita quòd non percipiet ſe leuari: & iſtud argumentum magis pertinet ad aliud dubium. Et debent intelligi iſta dicta de terminatione potentiæ actiuæ, & paſſiuæ: puta de potentia actiua agēte in paſſum, nō qua agens agit: quia aliter ſequeretur, quòd viſibile aliquod non poſſet cauſare viſionem in aliqua potentia viſiua, & tamen poſſet in minorem, ſeu debiliorem potentiam viſiuam: quod eſt falſum: igitur.

Quinta concluſio: Omnis potētia paſſiua mere receptiua poteſt pati, ſaltem quantum eſt ex ſe, a quocunq; magno, vel paruo agente ſine termino. Sexta concluſio. Potentia paſſiua nō cognitiua quantum eſt ex ſe, poteſt pati a qualibet diſtantia, quantumcunq; magna, vel parua: quia quacūq; diſtantia agēs poteſt agere, a tali potentia paſſiua poteſt pati: ſed illa agentia poſſunt multum diuerſificari: igitur. Septima concluſio: Potentia paſſiua reſpectu actiuæ G datæ terminatur minima diſtantia, vltra quam non poteſt pati, & hoc a tali agente: quia agens terminatur minima diſtantia, vltra quam non poteſt agere: igitur. Octaua concluſio: Potētia paſſiua cognitiua, vel quæ requirit determinatam diſtantiam, terminatur & minima, in qua non; & maxima, in qua nō: vt prope viſum eſt maxima diſtantia omnium illorum, in quibus non poteſt, & longe a viſu eſt vna minima diſtantia omniū illorum, in quibus non poteſt.

Nona concluſio, & vltima; Quemlibet effectum, quem poteſt potentia actiua producere poteſt paſſiua recipere. Ad Ariſtot. dicitur, quòd potentia paſſiua non terminatur ad minimū, in quod poteſt, nec in quod nō poteſt: ſed ad minimum infra H maximum, in quod non poteſt. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. Conclvsio reſponſalis: Impoſſibile eſt naturaliter eſſe plures mundos ſiue ſimul, ſiue ſucceſſiue, ſiue ecentricos, ſiue concentricos. Et hæc concluſio relinquitur ſatis probata in articulis, in quibus ſufficienter patet, quid ſit dicendum ad rationes.

ARISTOTELIS DE COELO, ET MVNDO.

LIBER SECVNDVS.

T.cõ. 1. & inde.

QVOD quidẽ igitũ neque factũ eſt omne cęlum neque contingit corrumpi; quemadmodum quidam dicunt ipſum, ſed eſt vnum, & ſempiternũ: principium quidem, & conſumationem non habens totius æterni: habens aũt & continẽs in ſeipſo infinitũ tempus, &c.

Cœlũ æternum, & ſempiternũ eſt. & Antiquorum opiniones de motu cœli.

ISTE eſt ſecundus liber de Cœlo, & Mundo, in quo Philoſophus determinat de principaliori parte totius vniuerſi, ſcilicet corpore cœleſti, & proprietatibus eius. Et diuiditur in quatuor tractatus. In primo, determinat de ſempiternitate cœli: & diuiditur in quatuor capitula. In primo, determinat de duratione cœli intendens talem cõcluſionem: Cœlum eſt vnum & ſempiternum; principium, & conſumationem non habens: & probat ſex rationibus. Prima: tempus eſt ſempiternum: ergo & cœlum. Patet conſequentia: quia tempus non eſt ſine motu, & motus non eſt ſine cœlo: ergo ſi tempus eſt æternum, cœlum eſt æternum. Secunda ratio: ad opinionem dicentium cœlum eſſe formatum, & aliquando corrumpi, ſequuntur multa incõuenientia: ſed quòd ſit ſempiternum, nullum ſequitur inconueniens: igitur. Tertia ratio: omnes antiqui dixerunt cęlum immutabile, & diuinum: ergo hoc eſt credendum. tenet cõnſequentia: quia oportet vnumquemq; ſe exhibere perſuaſionibus antiquorum: & maxime credere ſermones ipſorum eſſe veros: igitur. Quarta ratio: omnes antiqui attribuerunt cęlum Diis pro loco: ſed Dij ſunt perpetui: ergo & cęlum. Quinta ratio: cœlum mouetur ſine fatigatione, eo quòd in motu cœli nulla eſt violentia, neque eſt ibi aliquod prohibens, quin cœlum poſſit moueri: igitur. Sexta ratio: oportet illos ſermones dicere, qui concordant rationi, & dictis antiquorum: ſed dicentes cœlum eſſe ſempiternum, concordant rationi, & dictis antiquorum: igitur. Conſequẽter tangit tres opiniones antiquorum

A bia. Primum, quomodo in cœlo poſſunt reperiri illę ſex differentię poſitionum diſtinctę ex natura rei, cum cœlum ſit ſphęricæ figurę; & omnino ſimile in omnibus ſuis partibus. Reſpondet, quòd in aliquibus corporibus illæ differentiæ poſitionũ reperiuntur diſtinctæ non ſolum virtute, ſed etiam figuris: vt patet in animalibus perfectis: in aliquibus vero ſolum reperiuntur diſtinctę virtute, & non figuris. Secundum dubium: quomodo in cœlo poteſt reperiri dextrum, quod ſit principium motus localis, cum motus cœli non habuerit principium. Reſpondet, quòd ideo dicitur; quia ſi cœlum incepiſſet moueri, incepiſſet ab illo, quod dicitur eſſe dextrum. Secunda concluſio, Longitudo cœli, ideſt ſurſum, & deorſum debent ſumi

B ſecundum diſtantiam polorum: quod probat duabus rationibus. Prima, quia propter immobilitatem polorum apparet diſtinctio hemiſphęriorum: cum eędem partes cœli ſemper appareant in polis. Secunda ratio, oriens, & occidens ſunt latera mundi: igitur poli ſunt longitudo cœli. Tertia concluſio, Polus qui apparet ſuperius, ſcilicet polus arcticus eſt deorſum; & ille, qui eſt nobis immanifeſtus, ſcilicet polus antarcticus eſt ſurſum Pro cuius probatione ſupponit, quòd dextrum eſt oriens, ſiniſtrum vero occidẽs: ante eſt meridies, & angulus noctis eſt retro. Quod patet: quia cœlum debet moueri a dextro in ſiniſtrum per ante: modo cœlum mouetur ab oriente in occidens per meridiem. Tunc ſic arguit: ſi polus arcticus eſſet ſurſum, ſequeretur, quòd cęlum moueretur a ſiniſtro ad dextrum: conſequens eſt inconueniens: igitur. Ex hoc infert, quòd polus nobis immanifeſtus eſt ſurſum: & habitantes in eo ſunt ſurſum, & nos ſumus in hemiſphęrio deorſum. Finaliter oſtendit qualiter differentię poſitionum ſunt in cęlo ſecundum motum planetarum in obliquo circulo: dicens, quòd oppoſito modo ſumendę ſunt differentię poſitionum in cœlo, eo quòd motus eorum ſit contrario modo ad motum diurnum: puta ab occidente in oriens.

QVONIAM autem non eſt contrarius motus, qui circum ei, qui circunq; conſiderandum, &c. *T. cõ. 17. & inde.*

D

ISTVD eſt tertium capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinat de diuerſitate partium circulariter motarum: dicens: quòd difficile eſt determinare numerum corporum cœleſtium propter nimiã diſtantiam: ratione cuius accidentia ipſorum non bene cadunt ſub ſenſu noſtro. Et intendit talem concluſionem: Neceſſario ſunt ponendę plures circulationes propter generationes, & corruptiones: & per conſequens neceſſe eſt eſſe plura corpora cœleſtia. hanc concluſionem probat ſex conſequentijs.

Neceſſario plura corpora cœleſtia ponenda ſunt.

Prima, ſi cœlum eſt aliquid diuinum, & ſempiternum, neceſſe eſt motum eius eſſe ſempiternum, & circularem. Patet: quia vnũquodq; cuius eſt aliqđ opus propriũ, eſt gratia illius operis: ſed ipſius cęli eſt aliđ opus proprium

E prium, & nihil deſtruitur a ſua propria operatione: & talis operatio eſt motus: ergo ſi cœlum ſit ſempiternum, neceſſe eſt motum eius eſſe ſempiternum, & per cõſequens circularem; cum ſolus motus circularis ſit ſempiternus. Secunda conſequẽtia; ſi motus cœli ſit ſempiternus, & circularis, neceſſe eſt terram quieſcera in medio mundi: quod probat; quia motus circularis eſt circa medium quieſcens; & illud non poteſt eſſe aliqua pars cœli; quia vel quieſceret ibi ſecundum naturam;
F & ſic naturaliter moueretur ad medium: vel præter naturam: & ſic ibi ſemper non quieſceret. Relinquitur ergo, quòd illud eſt de terra. Tertia conſequentia; ſi terra eſt, neceſſe eſt ignem eſſe; quia ignis, & terra contrariantur; modo ſi vnum contrariorum ſit in natura, neceſſe eſt reliquum eſſe; quia contrariorum eadem eſt materia. Quarta conſequentia: ſi terra, & ignis ſunt, neceſſe eſt media elementa eſſe. probat: quia vnumquodque elementorum habet contrarietatem ad vnumquodque: igitur ſi vnum eſt, debet reliquum eſſe. Quinta conſequentia: ſi elementa ſunt, neceſſe eſt generationes, & corruptiones eſſe. quod probat dupliciter. Primo, quia elementa ſunt adinuicem contraria: ergo agunt, & patiuntur ad inuicem; contraria enim ſunt ad inuicem corruptiua. Secundo, non eſt rationabile aliquod mobile eſſe ſempiternum, cuius ſecundum naturam motus non eſt ſempiternus; ſed motus elementorum non eſt ſempiternus; ergo nec elementa, & per conſequens generantur.

Sexta conſequentia; ſi generationes, & corruptiones ſunt, neceſſe eſt præter principium motum circularem eſſe alium motum, aut plures illius cœli. quod probat; quia ſecundum primum motum ſimiliter ſe habent elementa adinuicem; ergo oportet eſſe alium motum, ſi elementa debeant generari, & corrumpi adinuicem. H

FIGV-

T.co. 22 & inde.

FIGVRAM autē ſphæricam neceſſe eſt habere cœlum: hæc enim propriiſsima, & ſubſtantia, &c.

Cælū eſt ſphærica figura.

ISTVD eſt quartum capitulum, in quo Philoſopus oſtendit cœlum eſſe ſphæricæ figuræ, intendens primo talem concluſionem: Inter figuras planas figura circularis eſt prior. probat duabus rationibus. Prima: vnū eſt prius multis, & ſimplex cōpoſito; ſed figura circularis ſe habet, vt vnum & ſimplex, eo quòd ipſa cōtinetur vna linea; figura vero recta pluribus continetur: igitur. Secunda ratio: perfectum eſt prius imperfecto: ſed figura circularis eſt perfecta, cum ſibi nulla poſsit fieri additio, per quam fiat perfectior: ſed figura recta eſt imperfecta, cum poſsit recipere additionem: ergo figura circularis eſt prior. Secunda concluſio: Inter figuras ſolidas, figura ſphærica eſt prior. probat conſimili ratione, quæ probauit concluſionem præcedentem. Tertia concluſio: Cœlum eſt ſphæricæ figuræ: quod probat

E quattuor rationibus. Prima, prima figura debet eſſe primi corporis: ſed figurã ſphęrica eſt figura prima, & cęlum eſt primum corpus: igitur. et hoc etiam poſſet concludi de ſeptem ſphęris planetarum. Secunda ratio: cęlum non eſt rectę figurę, nec oualis, nec lenticularis, nec colúnaris, nec alterius figurę a figura ſphærica: ergo eſt ſphæricæ figuræ. Antecedens patet: quia ſi eſſet alterius figuræ, tunc aliquæ eius partes magis diſtarent a centro, quàm aliæ, & cum illud corpus ſemper moueatur, ſequeretur, quòd illę partes aliquando eſſent ſine loco, & locus ſine corpore: quia poſtquàm pars magis diſtans a medio eius moueretur. tunc aliæ partes aliquando eſſent ſine loco: quia poſt quàm
F magis diſtans a medio mouetur: tunc vbi prius erat, poſtea nihil eſt: & vbi iam eſt, prius nihil erat. Tertia ratio: motus cœli eſt omnium aliorum motuum minimus, cum ſit velociſſimus: & ſecũdum lineam minimam in minimo tempore: quia inter figuras in idem punctum redeuntes, figura ſphęrica eſt minima: ergo cœlum eſt ſphæricæ figuræ. Quarta ratio, aqua eſt ſphæricæ figuræ: ergo aer eſt ſphęricæ figurę, cum aer contineat aquam: & ſi aer eſt ſphæricæ figuræ ignis eſt ſphæricæ figuræ: & ſic neceſſe eſt cœlum eſſe ſphæricæ figuræ cum contineat ignem. Et quòd ſit ſphæricę figuræ ſecundum ſuperficiem conuexam, probatur: quia aqua ſemper nata eſt fluere ſuper terram ad locum decliuiorem: & non ceſſabit dò nec omnes partes ęqualiter diſtent a centro: ſed cuius partes æqualiter diſtant a centro, eſt ſphæricæ figuræ. G

QVONIAM autem eſt dupliciter in circulo moueri, puta ab a, hunc quidem ab b. &c. *T. c. 13. & inde.*

ISTE eſt ſecundus tractatus, in quo Philoſophus determinat de motu cœli: & continet duo capitula. In primo oſtendit quare cœlum magis mouetur ad vnam partem, quam ad aliam inquirens talem quæſtionem: Vtrum cœlum debeat moueri ab vna parte determinata, ad vnam partem determinatam: puta ab oriente ad occidens. Quærit etiam quare cœlum ſemper mouetur ad vnam partem: non enim poteſt dici, quòd hoc ſit a caſu: quia cœlum & motus cœli ſunt ſempiterna: in ſempiternis autem nihil contingit a caſu. Reſpondet, quòd forte velle ſic inquirere de omnibus: & aſsignare cauſam, & nihil pretermittere videt magis eſſe ſignum magnæ ſtultitiæ, aut magnę præſumptionis, quàm ſapientiæ. Dicit tamen, quòd hoc poteſt fieri dupliciter. Aliqui enim hoc faciunt propter vanam gloriam: & tales ſunt increpandi. Alij faciunt propter veritatem: & tales ſunt laudandi. Finaliter ſoluit prædictam quæſtionem: dicẽs, quòd natura facit de poſsibilibus, quod melius eſt: ſed melius eſt cœlum ſic moueri, quàm econtrario: igitur, ſicut enim in motibus elementorum honorabilius eſt, & melius moueri ſurſum, quàm deorſum: nam locus *Cœlũ mouetur a parte determinata ad determinatam.* H

A eus ſurſū eſt dignior loco deorſum:ita melius eſt cœlū moueri ab vna parte determinata,puta ab oriente in occidens:igitur.

T.cō.15. & inde. De motu autem ipſius, quia irregularis eſt,& non irregularis deincepsvtique,&c.

Istvd eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus determinat de motu cœli, & de eius regularitate, intendens talem conclusionem: *Mot⁹ cœli eſt regularis.* Motus cœli eſt regularis : probatur quattuor rationibus. Prima, ſi motus cœli eſſet irregularis, in eo eſſet intenſio,& remiſsio velocitatis: ſed hoc eſt falſum: quia hoc eſſet in principio, medio, vel fine: quod eſt falſum: quia motus cœli caret principio, medio, & fine cum ſit perpetuus. B Secunda ratio, ſi motus cœli eſſet irregularis, irregularitas proueniret ex parte mouentis, aut ex parte mobilis, aut amborum. Non primum: quia primum mouens ſemper mouet eadem virtute. Nec ſecundum, quia primum mobile non alteratur: nec ex conſequenti prouenit ex parte amborum: igitur. Tertia ratio, ſi motu cœli eſſet irregularis: vel illa irregularitas fiet in partibus cœli, vel in toto. Non primum: quia iam fuiſſet facta diſtātia infinita aſtrorum adinuicem per tempus infinitum: quod eſt falſum: cum illud nullo modo percipiamus, nec in toto cœlo; quia remiſsio eſt præter impotentiam, & impotentia præter naturam: ſed in cœlo non eſt aliquid præter naturā, cum ſit corpus ſimplex:Igitur. Quarta ratio, ſi motus cœli eſſet irregularis, vel intenderetur in infinito tempore & poſtea remitteretur in tempore infinito, aut econtrario, C aut ſemper intenderetur aut remitteretur; vel viciſsim intenderetur, & remitteretur: ſed quodlibet eſt impoſsibile. Quod patet primo quo ad primum diſiūctum: quia nihil exiſtés præter naturam videtur exiſtere in tēpore infinito. Quo ad ſecūdū diſiunctūm:patet:quia tūc motus cœli eſſet infinit⁹, & indeterminat⁹:qđ eſt falſum:quia oīs motus ex determinato in determinatū terminū. Quo ad tertium diſiunctū patet: quia hoc eſt penit⁹ irrationabile:q̄a tāta diuerſitas non poſſet latere ſenſum noſtrum immo hoc perciperemus eo, quòd oppoſita iuxta ſe oppoſita ſunt ſenſibiliora.

D *An in cœlo reperiantur ſex differentiæ poſitionum ex natura rei, & quæ illæ.*

Qvaeritvr vtrum in cœlo moto ſine fatigatione reperiantur ſex differentiæ poſitionum ex natura rei diſtinctę ita, quòd ſurſum ſit in polo antarctico: deorſum in polo arctico: ante in meridie: retro in parte oppoſita, quæ dicitur angulus noctis: dextrum in oriente, ſiniſtrum in occidente.

Arguitur primo contra ſuppoſitum: quia cœlum mouetur cum reſiſtentia, aliàs non moueretur ſucceſsiue:cum omnis ſucceſsio in motu naturali proueniat ex aliqua reſiſtentia: vt videtur habere Philoſ.in.4. Phyſi. ſed omnis reſiſtētia nata eſt cauſare fatigationem:igitur.

G Secundo ſic: In eodem cœlo ſunt reperibiles duo motus: quorum vnus rapiat ſphęras inferiores: & ſphęra lunę rapiat ſphęram ignis: qui ignis habet naturalem inclinationem ad quieſcendum in ſuo loco naturali: ergo reſiſtit cuilibet mouēti ipſum: ſimiliter orbes planetarum habent inclinationem ad motuum in zodiaco, qui eſt ab occidente in oriens: ergo reſiſtunt primo mobili; quod mouet eos ab oriente in occidens, & per conſequens erit ibi fatigatio. Tertio ſic probando, quòd in cœlo non ſint differentiæ poſitionum, niſi in ordine ad nos. Primo, quia cœlum eſt inanimatum: modo in rebus ſolum animatis reperiuntur differentiæ poſitionum. Item cœlum eſt homogeneum, aut ſaltem eiuſdem figuræ, aut æqualis diſtantiæ ſecundum omnes partes

F a centro mūdi: ergo in ipſo non ſunt deorſum, nec ſurſum ex natura rei diſtincta. Quarto ſic, In cœlo non eſt motus augmentationis, nec ſenſationis, nec principium motus localis: cum motus localis cœli ſit ſempiternus: ergo ī cœlo nō ſunt differētiæ poſitionum ex natura rei. Tenet cōſequentia, quia ſurſum, & deorſum ſunt principia motus augmentationis. Quinto ſic: Duo poli non ſunt in cœlo extrema longitudinis: nec habent diuerſas virtutes, quarum vna ſit nobilior altera: igitur. Item in cœlo eadem pars ſucceſsiua eſt dextra, & ſiniſtra: ſicut eadem pars ſucceſsiue eſt in oriente, & in occidente. Item ſecundum orizontem vnius regionis attenditur vnum oriēs: & ſecūdum orizontem alterius attenditur aliud: ergo in prædictis partibus cœli non ſunt differentiæ poſitionū ex natura rei.

In oppoſitū eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione primæ partis quæſtionis ſupponitur primo, ꝙ fatigatio eſt diminutio potentię actiuæ propter diuturnam eius actionem reſtaurabilis per quietem. *Fatigatio quid, & unde.* Ex quo ſequitur primo, quòd nulla potentia pure paſsiua eſt fatigabilis: ideo materia non fatigatur in recipiendo formam. Secundo ſequitur, ꝙ virtus indiuiſibilis eſt fatigabilis, & etiā virtus infinita: quia nulla talis eſt diminuibilis. Tertio ſequitur, quòd nulla virtus pure naturalis eſt fatigabilis: vnde ignis in comburendo non fatigatur. Sequitur quarto, ꝙ homo proprie non fatigatur, ſi ſit factus impotens ex ſenectute, vel ægritudine, vel ex defectu alicuius membri; quia fatigatio fit propter diuturnam actionem. H

Supponitur ſecundo, quòd fatigatio ſic cauſatur: nam natura emittit ad ſingula membra laborantia quoſdam ſpiritus, & humores diſponentes membra ad operationem: qui ſpiritus, & humores propter longam actionem corrumpuntur: & tunc corpus dicitur fatigatum: nec erit ſine fatigatione, donec per quietem, vel requiem fuerint recuperati tales humores, & ſpiritus. Ex quo ſequitur, quòd fatigatio non ſit ſine actione diſpoſitiua ad corruptionem: quia fatigatio fit cūm tales ſpiritus, vel humo

A humores corrumpuntur. Ex quo videtur ſequi, quòd cauſa principalis fatigationis dicitur eſſe contrarietas. Et ſi quis dicat: ſenſus fatigatur, & tamen non agit cum aliqua contrarietate: igitur. Reſpondetur, quòd in ſenſu concurrunt plures actiones. Vna eſt actio obiectiua, qua ſcilicet obiectum partialiter cum ſenſu cauſat cognitionem: & ſecundum iſtam ſenſus non corrumpitur, immo magis perficitur. Aliæ ſunt ibi actiones alteratiuæ diſpoſitæ ad corruptionem organi: & per conſequens ad corruptionem potentiæ. Sequitur etiam ex prædictis, quòd intellectus per ſe non fatigatur, licet bene per accidens pro quanto non poteſt intelligere ſine miniſtratione B ibi facta a ſenſu: qui ſenſus poteſt fatigari. Ex iſtis dicitur primo, quòd cœlum non eſt fatigabile: quia non habet tales ſpiritus, & humores, ratione quorum virtus eius fatigaretur. Dicitur ſecundo, quòd intelligentiæ mouenti cœlum nihil reſiſtit: etiam in cœlo non eſt contrarium, aut aliqua diſpoſitio habens contrarium. Dico tertio, quòd in motu cœli ſucceſsio non prouenit ex reſiſtentia: ſed ex determinatione intelligentiæ, quæ eſt ſic determinata ad mouendum orbem tanta, vel tanta velocitate. Quarto dicitur, quòd licet vnus orbis moueatur velocius, & alius tardius: hoc non eſt, quia virtus motiua ſit aliquando fatigata; ſed quia non moueretur ab eadem virtute, ſed a diuerſis, quarum vna eſt maior alia. Dicitur quinto, quòd licet vnus, & idem planeta in vno tempore citius pertranſeat vnum ſignum, quàm in alio: hoc tamen non eſt propter velocitatem, vel tarditatem vnius ad eiuſdem motus; ſed propter pluralitatem talium motuum.

SECVNDO ſciendũ, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima: Vtrum in cœlo ex natura rei ſint ponendæ ſex differentiæ poſitionum, puta ſurſum, deorſum, ante, retro, dextrum, & ſiniſtrum. *An in cœlo ex natura rei reperiantur ſex differentiæ poſitionum.*

Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, quòd iſtæ duæ differentiæ, ſcilicet ſurſum, & deorſum non dicuntur proprie attribui alicui ex natura rei, niſi ſecundum diuerſas partes habẽtes diuerſas potentias, & virtutes: ſicut in nobis ſurſum eſt principium augmentationis, & nutritionis: & ſic caput dicitur D ſurſum, & radices in arbore dicuntur ſurſum ex natura rei: tamen in reſpectu ad loca elementorum dicuntur deorſum: aliis autem corporibus inanimatis attribuuntur iſtæ duæ differentiæ ſolum reſpectiuæ ad loca elementorum; vnde in lapide illa pars dicitur ſurſum, quæ eſt verſus locum leuium elemẽtorum, & alia deorſum, quæ eſt verſus locum grauium.

Sed dubium eſt, vtrum in cœlo ex natura rei inueniantur illæ duæ differentiæ ſic, quòd polus antarcticus dicatur ſurſum: & polus arcticus deorſum. Reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima propoſitio, non apparet ex parte motus cœli, quare vnus polorum magis debet dici ſurſum, & alter deorſum: quia non apparet qualiter

E illi poli differenter faciant, vel deſeruiant ad motum cœli. Secunda propoſitio: propter motum ſenſus, vel nutritionis non debet dici vnus polus magis ſurſum, quàm alter, ex eo, q̄ tales motus nõ inueniũtur in cœlo. Tertia propoſitio: ſi in cœlo inueniatur ſurſum, & deorſum hoc debet eſſe propter nobilitatem partium: ſic quòd nobilior pars vocetur ſurſum minus nobilis deorſum: vnde dicunt aſtrologi, quòd circa polum antarcticum ſunt nobiliores ſtellæ, quàm circa polum arcticum: ideo vocant illam partem ſurſum. Supponitur ſecundo, quòd dextrum, & ſiniſtrum inueniuntur etiã in ali. uibus dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, & reſpectiue: vnde illa pars dicitur dextra ex natura rei, a qua incipit F motus: & pars ſibi oppoſita dicitur ſiniſtra in aliis autem inanimatis ſolum reperiuntur reſpectiue, & quo ad nos. Vnde dicit Sco. lib. 2. diſt. 2. q. 5. quòd ſi primum cęlum ponatur mobile, & non quieſcẽs nullus punctus eſt in cœlo magis oriens, quàm alius, ſed quilibet punctus eſt oriens ſucceſsiue: nullus etiã punctus eſt magis capax motus quàm alius: ideo in cœlo ex natura rei non eſt dextrum, & ſiniſtrum, ſicut in animali, vbi pars, quæ eſt magis capax virtutis animæ dicitur dextra, & alia oppoſita ſiniſtra. Supponitur tertio, quòd iſtæ duæ differentiæ ante, & retro, in aliquibus corporibus reperiuntur ſimpliciter, & in aliquibus reſpectiue: vnde in animali illa pars dicitur ante, in qua magis vigent virtutes ſenſitiuę, & pars ſibi oppoſita dicitur retro: ſed G in animatis illæ differentiæ ſolũ reperiuntur reſpectiue: & cum iſtę virtutes nõ reperiantur proprię in cœlo: ideo proprie non eſt ante, neque retro.

Tertio ſciendum, quòd incidit alia difficultas: Vtrum mens Philoſophi fuerit ponere cœlum eſſe formaliter animatũ. Reſpondet Scotus lib. 4. diſtinctio. 14. quòd non videtur eſſe mens Philoſophi ponere cœlũ formaliter animatum, & hoc anima intellectiua cũ aliter poneret. Et hoc probatur: quia vel eſſet anima tantum, quod non eſt dicendum: quia tunc intellectus eſſet formaliter quantus: cum ipſum cœlum ſit formaliter quantum, vel propter animam, quæ eſt de eſſentia cœli erit aliquid aliud per ſe perfectibile per animam; & ita erit ibi H potentia paſsiua, & potentia contradictionis: & ita cœlum non eſſet perpetuum, & neceſſarium. Et ſiquis dicat; quid ergo dicemus ad eum cum dicat in textu cœlum eſſe animatum. Reſpondetur, quòd vbicunq; vocat animam cœli debet intelligi quo ad conditionem: quia anima eſt motrix non, quia eſt forma; & illa anima eſt intelligentia propria motiua huius orbis coniuncta huic, vt motrix propria; & talis non eſt niſi vnica vnius orbis. Et ſiquis dicat; quid dicerent theologi. Reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima eſt, mere eſt creditum cœlum non eſſe animatum ſupple per informationem: non enim videtur eſſe aliqua conditio in illo corpore ita perfecto manifeſte apparens repugna-

An cœlũ de mente Ariſt. ſit formaliter magnum.

A pugnare animationi corporis.

Secunda propoſitio, mere eſt creditum cęlum eſſe animatum per aſsiſtentiam. videntur tamen multi dicere, quòd fuerit mens Philoſophi dicere cęlum eſſe animatum per aſsiſtētiam.

Dubium Alia difficultas: qualiter eſt ſaluabile conſequentias quas facit Philoſophus in tertio capitulo valere. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd neceſſe poteſt dicere duplicem neceſsitatem, ſcilicet conſequentis, & cōſequentię, & hoc dupliciter: vel ſimpliciter, vel ſecundum naturam. ſi ſecundum naturam: adhuc dupliciter: abſolute, & conditionaliter tunc dico, quòd illę conſequentiæ ſunt bonę ſi neceſſe dicat neceſsitatem conſequentiæ ſecundum naturam, &

B conditionem, & non aliter videntur eſſe bonę. Vnde quando dicitur ibi, quòd ſi vnum contrariorum ſit in rerum natura, quòd neceſſe eſt reliquum eſſe: debet intelligi ſi contraria debeant agere, & pati adinuicem. Ideo ſiquis quæratquo modo iſta conſequentia eſt bona; in iſtis inferioribus ſunt generationes, & corruptiones: ergo oportet cœlum moueri: cum cœlo quieſcente poſsint moueri iſta inferiora. & fieri generationes, & corruptiones. Reſpondetur, quòd cœlum agit in hæc inferiora triplici inſtrumento, ſcilicet lumine, motu & influentia; aſtra enim illuminant hæc inferiora, & cœlum ſecum mouet ſphęram ignis; etiam in viſceribus terrę generantur multi effectus, vt aurum, & argentum: ad quorum generationem oportet corpora cœleſtia con-

Cœlum quo agit in hæc inferiora.

currere: & non concurrunt mediante lumine, nec mediante motu: ergo mediante influentia, quæ eſt quædam qualitas ſpiritualis nobis ignota ſecundum ſenſum, mediante qua diriguntur actiones quorundam inferiorum: ideo dato, quòd cœlum non moueretur adhuc poſſet fieri generationes, & cauſari influentię ab ipſo cœlo. C

QVARTO ſciendum, quòd alia eſt difficultas: vtrum præter cœlum ſtellarum ſit ponendū aliud cęlum mobile. Rn̄det Sc. per aliquas ꝓpoſitiones.

An pōſt cœlū ſtellatum ſit aliud in cœlū mobile. Sco. li. 2. d. 14. q. 3.

Prima, nulla ſtella habet proprium motum localem, ideſt nō habet alium motum a motu ſui orbis, cuius eſt pars: & iſtud poſtea in textu probabitur. Ex quo ſequitur, quòd illæ ſtellæ, quæ non ſemper æqualiter diſtant: non ſunt in eodem cælo: quia talis diſtantia in diuerſis temporibus non poteſt eſſe ſecundū motum proprium ſtellæ; ſed tātum per motum cœli, in quo ipſa eſt: & ſi ſic diſtet difformiter ſtella a ſtella, ſequitur, quòd cœlum illius difformiter mouetur a cœlo alterius. Vnde ſeptem ſtellæ difformiter mouentur: ſic quòd non ſemper æque diſtant a ſtellis illis fixis: quæ ideo dicuntur fixæ, quia inter ſe ſunt ſemper æque diſtantes. Et ſi quis dicat, nos neſcimus, neque ſumus certi de loco illarum ſtellarum fixarum: quia radius viſualis propter diuerſitatem mediorum refrangitur: ergo de ipſis non poſſumus bene iudicare. Reſpondeo, quòd ſumus certi de loco viſuali: & ſi ſecundum locum viſualem æqualiter diſtant, proportionali- D

Obiectio.

B ter diſtabunt ſecundum verum locum. Ex iſtis ſequitur, quòd ſaltem præter ſeptem cœlos planetarum ponendum eſt aliud cœlum ſcilicet ſtellatum. Conceditur vlterius communiter nouum cœlum ſuperius cœlo ſtellato, quia vnius corporis cœleſtis eſt vnus motus proprius: ſed illud cœlū ſtellatū mouetur duob⁹ motib⁹. Vnde mot⁹ diurnus non eſt ꝓprius motus cœli ſtellati: cum illud cœlum moueatur alio motu: etiam quæcunq; ſtella fixa non ęque diſtat a polis immobilibus, neq; a capite arietis, vel librę: ergo iſte motus diurnus eſt proprius alicuius alterius corporis, & non niſi ſuperioris. non enim mouetur aliquod cœlum motu alterius niſi illud ſit altero ſuperius. Et ſi quis quærat vtrum præter nonum cęlum ſit aliud cœlum mobile: Dico, quòd de hoc diſcrepant aſtrologi inter ſe. Dicunt enim aliqui, quòd non: docti F tamen, & experti dicunt, quòd immo eſt aliud cœlum, quod mouetur motu diurno. vnde dicunt, quòd octauum cęlum mouetur tribus motibus, ſcilicet motu primi mobilis, qui eſt diurnus, & motu nonę ſphęrę, qui eſt ſecundum ſucceſsionem ſignorum contra motum primi ſuper polos zodiaci: ita quòd in ducentis annis per vnum gradum, & vigintiocto minuta ferre progreditur: tertius eſt ſibi proprius, qui vocatur motus trepidationis ſiue acceſſus, & receſſus: & de hoc magis ſpectat ad aſtrologos, quàm ad Philoſophos. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Corollarium.

An ſit aliquod cœlum mobile præter nonum.

Art. 2. DVBITATVR primo, Vtrum ad ſaluandum ea, quæ apparent in motibus planetarum ſint ponendi circuli eccentrici: concentrici & epicicli. Reſpondetur breuiter, quòd ſic: quia planetę, qui æqualiter mouentur aliquando citius per tranſeunt vnum ſignum, quàm aliud. Similiter aliquando tranſeunt vnum ſignum in vno tempore citius, quàm illud idem ſignum in alio tempore. Sed videtur, quòd iſta non poſſunt ſaluari ſine circularis ecentricis, concentricis, & epiciclis: ideo tales ſunt ponendi. Vnde circulus concentricus dicitur circulus habens idem centrum cum centro mundi: ſed circulus eccentricus dicitur, qui continet centrum mundi: & habet ſuum centrum extra cētrum mundi. Et tales circuli eccentrici ſunt duplices: quia quidam ſunt ecētrici ſecundum duplicem ſuperficiem, ſcilicet conuexam, & H concauam: alij ſecundum ſuperficiem conuexam, vel concauam tantum. Vnde ſecundum aſtro. pro quolibet planeta imaginantur tres circulos ecentricos, ſcilicet duos ecentricos ſecundum quid quo ad vnam ſuperficiem tantum: alius vocatur circulus deferens, & eſt ecentricus quo ad vtranq; ſuperficiem: & in illo imaginantur quattuor puncta. Vnum, quod eſt maxime propinquum centro terrę: & vocatur oppoſitum augis. Secundum ſibi oppoſitum, quod maxime diſtat a centro mūdi: & vocatur aux, quod idē eſt ꝙ eleuatio: quia quando planeta eſt in illa parte dicitur eſſe in maxima eleuatione. Et ſunt alia duo puncta ſibi inui-

An ſint ponēdi circuli eccētrici, concentrici, & epicicli.

A inuicem oppoſita quæ ima g nantur æqualiter diſtare ab auge & oppoſito augis: & dicūtur eſſe mediæ latitudines. Et aduerte ꝙ pro quolibet planeta excepto ſole præter circulos ecentricos imaginatur circulū epiciclum in quo planeta eſt fixomodo & ad eius motum mouetur. Vnde epiciclus eſt quædam paruus circulus non continens centrum mundi: ſed eſt in circunferentia circuli deferētis: & ibi habet centrum ſuum: & dicitur ab epi quod eſt ſupra & ciclus quod eſt circulus, quaſi circulus exiſtens ſupra circulum deferentem: & in huiuſmodi epiciclo quatuor ſunt puncta imaginanda: primum quod eſt magis propinquum centro terræ: & vocatur oppoſitum augis. Secundum eſt ſibi oppoſitum: & vocatur aux
B epicicli. tertium eſt quod æqualiter diſtat a duobus primis verſus oriens: & vocatur ſtatio prima: & ſibi oppoſitum vocatur ſtatio ſecunda, vnde planeta ratione ſui epicicli dicitur quandoq; ſtationarius quandoq; directus & quandoq; retrogradus, vnde quando planeta eſt in aliqua ſtationum dicitur ſtationarius: quia tunc apparet ſtare & non apparet velocitari propter motum epicicli: ſed quando eſt in oppoſito augis epicicli tunc dicitur retrogradus: eo quòd mouetur contra motum ecentrici, & quando eſt in auge epicicli dicitur directus: quia motus eius apparet velocitari: nam tunc motus eius iuuatur, per motum epicicli. Et ſi queratur cum luna ponatur epiciclus quomodo poteſt ſaluari ꝙ ipſa moueatur in eo ſine diuiſione condenſatione vel penetratione. Reſpondetur quòd bene ſaluatur; quia non eſt imaginandum ꝙ epiciclus lunę exeat concauum vel conuexum ecentrici. Similiter luna non exit ſuperficiem conuexam epicicli, ideo non oportet fieri diuiſionem, condenſationem, vel penetrationem orbis.

DVBITATVR ſecundo vtrum cœlum ſit ſphericę figurę. Et arguitur primo quòd nō: quia eſt orbiculare: ergo non eſt ſphericæ figuræ. Item figura ſpherica eſt minima figura omnium figurarū yſoperimetrarum: igitur. Item aliquæ partes cœli non ſunt ſphericæ figuræ: vt patet de orbibus ecentricis qui claudunt intra ſe orbem deferentem planetam: *An cœlū ſit ſpherica figura* B tales. n. in vna parte ſunt ſpiſſiores & in alia parte ſunt magis tenues. In oppoſitū eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima modo eſt demonſtrabile cœlum vltimum quantum ad eius ſuperficiem conuexam eſſe ſphericæ figurę; quia poſito ꝙ quo ad illam ſuperficiem eſſet figuræ oualis vel columnaris, nullum ſequeretur inconueniens contra principia naturalia: igitur. tamen nō poteſt eſſe figuræ angularis poſito ꝙ moueatur: quia tunc aliquo tali angulo moto extra ſpacium imaginarium quod occuparet relinqueretur vacuum. Secunda propoſitio: non eſt demonſtrabile cœlum quantum ad eius ſuperficiem concauam infinitam non eſſe angula

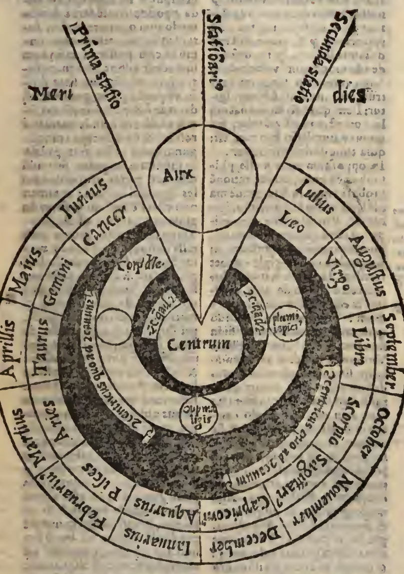
A ris figuræ quia ad motum talis anguli aliud diceretur corpus ſicut ignis ſuccederet & repleret locum propter quod non ſequitur vacuum. Tertia propoſitio: neceſſe eſt ſecundum principia naturalia orbes inter medios inter primum & infinitũ eſſe ſphericos quo ad vtraq; ſuperficiem: & hoc ſuppoſito ꝙ orbes medij moueantur ſuper alijs polis motu proprio, quàm primum mobile; & ſuppoſito etiam ꝙ cœlum non ſit frangibile nec condenſabile nec rarefactibile: & tunc faciliter poſſet probari propoſitio: quia illis ſuppoſitis oporteret aliquod cœlũ eſſe condenſabile vel rarefactibile: vel oporteret fieri penetrationem dimenſionum. Quarta propoſitio: rationabilius eſt

B ponere cœlum quo ad omnes ſuperficies eſſe ſphericę figuræ, quàm alicuius alterius; Primo, quia illa figura eſt pulchrior & cœlum pulchrius corpus. Secũdo: quia illa figura eſt ſimpliciſſima: & cęlum eſt corpus ſimplex. Tertio: quia cœlum eſt perfectum: & illa figura perfectiſſima. Quarto; quia cœlum debet habere figuram quæ eſt magis apta ad motum circularem. Quinto, quia cœlum continet omnia ideo rationabile eſt ipſum habere figuram capaciſſimam. Vnde figura ſpherica eſt

C maxima quo ad continere: ſed quo ad occupationem loci dicitur minima. Et ſi quis arguat ſi cœlum eſſet ſphericæ figuræ ſequeretur quod omnes partes æqualiter diſtaret a terra: quod non videtur verum, cum ſol nobis appareat maior in oriente vel in occidente, ꝙ in meridie. Reſpondetur concedendo ꝙ partes æqualiter diſtant a centro: & ad improbationem dico ꝙ ſol apparet nobis maior in oriente, quàm in meridie: non propter propinquitatem, ſed quia inter nos & ſolem ſunt quidam vapores per quos videtur ſol per refactionẽ: ideo apparet maior. Ad rationes. Ad primam dicitur ꝙ illa nomina quo ad proprias eorum ſignificationes differunt: tamen vnum communiter accipitur pro alio. Vnde ſphericũ

D dicitur ꝙ habet tantum vnã ſuperficiem: ſicut ſtophus & bulla: ſed orbiculare eſt quod habet vnam ſuperficiem conuexã ſiue habeat aliquam concauam ſiue non. Ad ſecundam patet ſolutio. Ad tertiam dicitur ꝙ adhuc illi orbes ſunt ſphericæ figuræ: dato ꝙ non ſit idem centrum quo ad ſuperficiem cõcauam & conuexam.

DVBI-

Mot° naturalis an velocior in fi. Dubitatur tertio. Vtrum omnis motus naturalis ſit velocior in fine, quàm in principio? Et videtur ꝙ non, quia motus augmentationis & etiam motus alterationis ſunt motus naturales: & tamen non ſunt velociores in fine, quàm in prin-

principio:igitur. Secundo ſic: ſi hoc eſſet verum ſequeretur ꝙ nullus motus diceretur regularis: quod eſt falſum:igitur. Itē ſequeretur ꝙ ſi graue diſtaret diſtantia infinita ꝙ in deſcendendo moueretur velocitate infinita antequam tangeret centrum: ſed iſtud eſt falſum: igitur; Item quando motus naturalis non eſt,non eſt velocior; ſed motus naturalis in fine non eſt; quia tunc deſinit eſſe:igitur.

In oppoſitum videtur eſſe philoſophus,& poſſet etiam ratione probari; quia in fine graue magis lędit quàm in principio; igitur &c. Pro ſolutione ſupponitur ꝙ illud dictum commune, motus naturalis eſt velocor in fine,quàm in principio: debet intelligi de motu naturali locali recto & non de alijs motibus & etiam facto per idem medium.

Quomodo intelligitur motum naturalem intēdi in fine.

Supponitur ſecundo ꝙ motum naturalem intendi in fine poteſt dupliciter intelligi. Vnomodo proprie accipiendo ly in fine, quando talis motus deſinit eſſe: & ſic motus naturalis non intenditur in fine: q̃a tunc non eſt. Aliomodo capitur in fine.i.verſus finem: & ſic capitur in propoſito. Tertio ſupponitur ꝙ motum intendi poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo per duplum,triplum,quadruplum:& ſic deinceps. Alio modo ꝙ primo ſit aliquantus, & ſecundo addatur ſibi aliquis gradus velocitatis: & tertio medietas illius gradus velocitatis: & quarto quarta pars illius gradus velocitatis:& ſic deinceps. Tunc ſit prima concluſio;ſi motus intenderetur primo mō fieret infinitus, ex quo primo eſt aliquantus & deinde in duplo, in triplo,& ſic deinceps. Secunda ꝓpoſitio:ſi intēderet ſecūdo modo non oporteret ipſum fieri in infinitum velociorem: immo in caſu poſſet in infinitum intendi;& adhuc nunquam fieri triplus ad ſeipſum: ſicut ſi eſſet aliquod lignum pedale & adderetur ſibi primo medietas ſemipedalis; & deinde medietas reſidui:& ſic deinceps: tunc lignum quod prius erat pedale in infinitum augetur ſecundū infinitas partes proportionabiles ligni ſibi additas: & tamen non eſſet ſic auctum ꝙ fieret duplum aut triplum ad ſeipſum. Tertia propoſitio: motus naturalis in fine hoc eſt eundo verſus finem & ſtatim quando incipit,vel ſaltem quando vadit verſus finem, bene intenditur ſecū do modo. Ex quo ſequitur ꝙ motus naturalis non intenditur per duplum,triplum: & ſic de alijs: ſic ꝙ in prima parte proportionabili horę ſit aliquātus: & in ſecunda parte in duplo velocior:& ſic deinceps:quia tunc ſequeretur ꝙ quilibet motus naturalis qui per quodcunq; tempus paruū duraret: vel qui quātuncunq; paruū ſpaciū tranſiret quencunq; gradū velocitatis ꝑtingeret; q̃a talis motus fieret ꝑ aliquod tempus: in cuius prima parte ꝓportionabili eſſet aliquātus:& in ſecūda duplus;& ſic deinceps. Poteſt tñ dici ꝙ intēdit per duplū triplum ad bonū ſenſum.ſ.ꝙ qñ ipſo pertranſitū eſt aliquod ſpacium eſt aliquantus: & quando ipſo eſt pertrāſitū duplum ſpacium eſt duplo velocior:& quando ipſo pertranſitū eſt triplū ſpacium eſt in triplo velo-

A velocior, & ſic deinceps. Qualiter autem cauſetur velocitas & tarditas in motu, alias viſum eſt: & quomodo etiam ibi puta immobili continuę intenditur impetus ſeu qualitas motiua, etiam viſum eſt alias. Ad rationes. Ad primam patet ſolutio. ad ſecundam negatur conſequentia: nam poſſet medium ſic diſponi ꝙ motus ĩ ipſo maneret per totum regularis: dato & quòd concederetur nõ eſſet magnum inconueniens. Ad alias patet quid ſit dicendum. Et hoc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit:

Art. 3.

CONCLVSIO reſponſalis: Cęlum mouetur ſine fatigatione: in quo ex natura rei non inuenitur dextrum & ſiniſtrũ: licet ſecundum virtutes diuerſas poſsit ſibi attribui ſurſum & deorſum. Quid ſit dicendum B ad rationes patet in quæſtione: Nam multę magis probant concluſionẽ quàm cõtra eã arguãt.

T. c. 41. & inde.

DE vocatis autem aſtris conſequens vtiq; erit dicere ex quibus conſtant &c.

ISTE EST tertius tractatus huius libri in quo philoſophus determinat de partibus integralibus cœli: & continet ſex capitula. In primo ponit tres concluſiones. Prima: aſtra ſunt de natura corporum, in quibus ſunt. quod probat dupliciter. Primo: quia aſtra mouentur circulariter ſicut orbes in quibus ſunt: ergo ſunt de natura eorũ. Probat ſecũdo opinione antiquorũ dicẽtiũ aſtra eẽ ignea ſicut cęlum: ac ſi dicerẽt ꝙ vnum quodque eſt de natura eius in quo eſt. Secunda cõcluſio: Ab

Aſtra eius natura ſunt. lumen, et calorẽ in his inferioribus cauſant.

iſtis aſtris cauſatur calor & lumen in iſtis inferioribus: quia C motus localis eſt calefactiuus: nam calefacit & ligna & lapides: ſed aer eſt magis diſpoſitus ad calorem: cum ſit propinquior igni: ergo calefit per motum aſtrorum. Patet etiam: quia ſagitta plumbea poteſt cũ tanta velocitate moueri quòd liquefiet: & hoc non eſt niſi ab aere calefacto per eius motionem: igitur. Tertia concluſio: A ſole magis cauſatur calor, quàm ab alijs aſtris: vt patet per experientiam: nam ſole appropinquante ad nos ſiue per motum proprium eius ſiue non fit apud nos calidius: & propter hoc dico eſt calidior noctæ & æſtas hyeme. D

T. c. 43. & inde.

QVONIAM autem videtur, & aſtra tranſlata, & totum cœlum neceſſarium aut quieſcentibus &c.

ISTVD EST ſecundum capitulum huius tractatus in quo phyloſophus determinat de motu aſtrorum intendens talem a concluſionem. Aſtra nõ mouentur motu proprio: ſed ſolum ad motum ſuorum orbium probat tribus rationibus. Prima: quia vel aſtrum & orbis ſimul quieſcerent, vel ambo mouerentur motibus diuerſis ſecundum ſpeciem, vel aſtrum moueretur & orbis quieſceret: vel orbis moueretur & aſtrum moueretur ad motum ſui orbis: non primum vt notum eſt: neque ſecundum: quia cum aſtrũ & orbis ſimul cõpleant ſuas circulatio-

Aſtra ad motũ ſuorum orbium mouentur.

E culationes non apparet: quòd moueantur motibus diuerſis;ne que poteſt dici tertium.ſ.quòd aſtrum moueatur, & orbis quieſcat: quia tunc ſequeretur quòd aſtrum diuideret orbem: quod eſt falſum. Relinquitur ergo quartum membrũ.ſ.quòd aſtrũ mouetur ad motum ſui orbis. Secunda ratio; aſtra ſunt ſpherica, ſed corporis ſpherici non ſunt niſi duo motus circa medium mundi, ſcilicet volutatio, & circungyratio: ergo ſi aſtra motu proprio moueantur hoc erit aliquo iſtorum motuũ; quod tamen eſt falſum: igitur. Et quòd non moueantur motu circungyrationis patet: quia luna non ſic mouetur; ergo nec etiã alia. Antecedens patet, quia tunc ſequerẽt ꝙ facies, ſiue macula apparens in luna verteretur; quod eſt falſum vt patet p experientiam: & conſequentia patet: quia non maior vr̃ ratio de vno aſtro, ꝙ non ſic moueatur, quàm de alio: & quòd non moueantur motu volutationis patet: quia tunc etiam oporteret maculam lunæ verti: quòd tamẽ eſt falſum: igitur. Tertia ratio: ſi aſtra mouerentur motu proprio, & non ad motum ſui orbis, & non moueantur motu circungyrationis, nec volutationis: ſequeretur ꝙ mouerentur motu progreſsiuo, quod eſt falſum; quia illa quæ dicuntur moueri tali motu debent habere inſtrumenta & figuram aptam ad talem motum: ſed aſtra non habent inſtrumenta, nec figuram aptam ad talem motum cum habeant figuram ſphericam, quæ eſt ineptiſsima ad motum progreſsiuum: igitur aſtra non mouentur motu progreſsiuo.

G

MANIFESTVM autẽ ex his quoniam & dicere fieri latorum Harmoniam tanquam conſonantibus &c. *T. c. 52. & inde.*

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo philoſophus oſtendit, ꝙ ex motu aſtrorum non cauſatur ſonus harmonicus. Et primo narrat opinionem Pythagoricorum dicẽtium ex motibus aſtrorum cauſari ſonos harmonicos, quod probãt duabus rationibus. Prima eſt: nã ex motibus corporũ apud nos fit ſonus: ergo magis debet fieri ex motibus corporum cœleſtium: cum illa corpora ſint maiora, & velocius moueantur. Secunda ratio: corpora cœleſtia ſunt adinuicem bene proportionata in magnitudinibus, diſtantijs, & velocitatibus motuum; & ex talibus prouenit Harmonia in ſonis: igitur. Et ſi quærat aliquis quare ergo non percipimus tales ſonos. Reſpondẽt quòd eſt propter conſuetudinẽ: quia conſueti ſumus illos audire a natiuitate, & hoc declarat per vnum ſimile; nam videmus quòd aſſueti audire magnos ſonos ſicut malleatores, propter conſuetudinem audiendi ſonos ſuorum malleorum non iudicant audire illos ſonos, hoc deſtruit philoſophus: quia videmus ex magnis ſonis magnas violentias fieri in plantis: ſed ex talibus motibus non fiũt iſte violentiæ: igitur: etiam ſi malleatores ſonos ſuorum malleorum non ſentiant; ita nec alios *Sonus Harmonicus haud ex motu aſtrorum cauſatur.*

H

alios ſentient; quod tamen eſt falſum: igitur. Deinde ponit concluſionem quam intendit in hoc corpus: Orbes & aſtra ſuis motibus non cauſant ſonos harmonicos, quod ꝓbat: quia quandocunq; corpora cauſant ſonum harmonicum ſuis motibus diuidunt & frangunt aliquod medium citius, quàm frangi dēt: ſed orbes vel aſtra non diuidunt aliquod medium cum per medium non moueantur: igitur. Et ſiquis quærat: quare hic philoſophus determinat de ſonis harmonicis. Reſpōdeo ꝙ hoc facit ad oſtendendū, quòd aſtra non mouentur motu proprio diſtincto à motu ſui orbis.

T. c. 57. & inde. DE ordine aſtrorum autem ipſorum quo quidem modo ſingula ponantur, & hæc quidem &c.

Aſtra diſparia ſunt in motu. ISTVD eſt quartum capitulum, in quo philoſophus determinat de velocitate, & tarditate in motibus aſtrorum: dicēs primo quòd de propinquitate, & diſtantia orbium adinuicem pertinet determinare ad aſtrologiam, ſed de differentia velocitatis, & tarditatis ſuorum motuum philoſophia habet determinare, & poni, hanc concluſionem: quanto orbes ſunt propinquiores primo orbi, tanto velocius mouentur motu diurno qđ probat: quia orbes mouentur motu diurno ad motum orbis primi: ergo quanto aliquis orbis erit propinquior illi orbi tāto velociori modo tali motu mouebitur. Ex quo infert quòd quanto orbes ſunt propinquiores primo orbi: tanto tardius mouētur motu proprio, cum tales motus aliqualiter ſe impediant adinuicem.

FIGVRAM autem uniuſcuiuſq; aſtrorum ſphericā maxime utiq; quis rationabiliter exiſtimabit &c. *T. c. 59. & inde.*

ISTVD eſt quintum capitulum, in quo philoſophus determinat de figuris aſtrorum: & intendit hanc concluſionem: Aſtra ſunt ſpherica, & probat duabus rationibus. Prima, illa quæ non ſunt mobilia motu progreſsiuo & habent figuram ineptiſsima ad illum motum ſunt ſphericæ figuræ: ſed aſtra ſunt huiuſmodi; igitur. Secunda ratio: ſicut eſt de vno aſtrorum ita debet eſſe de alijs: ſed luna ē ſpherica: ergo alia aſtra ſunt ſphericæ figuræ. Minor patet duplici ſigno. Primum eſt: quia luna creſcit & decreſcit ſecundum portiones arcuales: ita ꝙ quando primo augetur fit primo arcuoſa donec appareat ſemicirculus: donec augeatur in tantum ꝙ appareat circularis figuræ. Secundum ſignū eſt quādo fit eclipſis ſolis propter interpoſitionem lunę fit circularis propter ſphericitatem lunę: ergo ſignum eſt quòd luna eſt ſphericæ figuræ. *Aſtra ſpherica ſunt figura.*

DVABVS autem dubitationibus entibus de quibus merito vtiq; qlibet dubitabit. &c. *T. c. 60. & inde.*

ISTVD eſt ſextum capitulū huius tract. in quo philoſophus mouet duas dubiōes. Prima dubi- *Dubia de primo mobili.*

B dubitatio eſt:an ſit principium mobile ſolū moueatur vno motu,& ſecundum duobus, quare eſt ꝙ alij orbes plus diſtantes a primo mobili nō mouentur pluribus motibus, puta tertius tribus,& quartus quatuor. Secunda dubitatio propter quam cauſam in primo cœlo eſt tāta multitudo aſtrorum, cum in quolibet aliorum eſt tantum vnum. Soluit prædictas dubitationes: & primo primam dicens: quòd ſicut in animalibus quædam habent ſanitatem abſque ſui mutatione: & quædam per vnicā mutationem: & quædam per plures: ſic cœlum primum vnico motu attingit ſuū eſſe propriū: & planete medij pluribus motibus attingunt ſuum finem. Deinde ſoluit ſecundam dubitationem aſsignando tres cauſas. Prima, quia primum cœlum eſt excellentiſsimum,& perfectiſsimū eo quòd eſt propinquius primo mouenti,& alios orbes reuoluit continet,& mouetur motu ſimpliciſsimo,& velociſsimo. Secūda cauſa: quia alij orbes excedunt primum in motibus: ideo natura ordinauit vt in primo cœlo eſſent plura aſtra: cum non ſit niſi vnus motus. Tertia cauſa eſt: quia principium cœlum mouet omnes orbes inferiores: ideo oportet ipſum habere plures,& diuerſas virtutes per quas poſſet influere in orbes inferiores.

T. c. 71. & inde. RELIQVVM aūt de terra dicere vbi exiſtat poſita,& vtrū quieſcētiū,aut motorū &c.

ISTE EST vltimus tractatus huius libri qui diuiditur in duo capitula. In primo determinat de ſitu: motu, quiete,& figura terræ ſecundum opinionē antiquorum. & dicit primo ꝙ Pytagorici poſuerunt ignem eſſe in medio mundi,& etiam terram per modum vnius aſtri circa ignem:& ex motu ſuo cauſare nobis diem & noctem: & iſti adhuc poſuerunt aliam terram oppoſitam illi terræ quam vocabant Antichthona.i. contra terram. Sed iſti deficiebant: quia non quærebant rationes cōcordantes apparentijs noſtris: ſed intendebant habere apparentias ad ſuas rationes: & iſtam poſitionem probabant duabus rationibus. Prima, honorabiliori corpori debetur honorabilior motus,ſed ignis eſt honorabilius corpus inter elementa,ergo debet habere locum honorabiliorem cuiuſmodi eſt locus medius. Secunda ratio:ignis in medio mundi valde bene conſeruatur:igitur ignis debet eſſe in medio mundi. Soluit philoſophus iſtas rationes: dicens, ꝙ duplex eſt medium .ſ. magnitudinis quod eſt centrum:& illud non eſt nobilius. Aliud eſt medium virtutis quod eſt cœlo ꝓpinquus: & illud debet habere ignis. Conſequenter determinat de motu terrę; & dicit ꝙ aliquī imaginati ſunt terram circunferri circa medium & et aliam terram antichthona, propter quod dicebant lunam eclypſari & iſti fuerunt Pythagorici. Alij dixerunt terra eſſe in centro & dixerunt eam moueri circulariter ſecundum polos mundi, quemadmodū fuit Plato. Conſequenter determinat de figura terrę dicens: quod aliqui antiquorum dixerunt terrā eſſe

Q *Veterum philoſophōrum ſententia de ſitu, motu gete,& figura terra.*

H

A eſſe recti lineam & non circularem propter duas cauſas. Prima ſol oriens & ſol occidens videtur habere deciſionem ſecundum lineam rectam: ſed talis deciſio fit a terra: igit terra eſt rectæ figuræ. Soluit hanc rationem philoſophus dupliciter primo: quia a longe videmus ſolem: ſed multa a longe viſa non bene diſtinguimus. Secundo: quia terra eſt valde magna; modo põ magni circuli videtur eſſe recta. Secunda cauſa: terra ſemper quieſcit: ergo eſt latæ figuræ: quia figura ſpherica non bene quieſcit. Conſeqenter philoſophus narrat opinionem antiquorum de quiete terræ: & dicit ꝙ omnibus fuit dubium, quomodo tota terra exiſtẽs grauiſsima, non cadit: cum videamus quamlibet partẽ terræ deſcendere, ſi non detineatur: &

B narrat quinq; opiniones. Prima fuit Zenonis dicentis terrã quieſcere propter eius infinitã profunditatem deorſum: & hãc opinionem non reprobat philoſophus. Secunda fuit Thaletis Mileſij, dicentis terram ſupernatare aquis: vt lignum deſcendens per aerem, quieſcit ſuper aquam: & hanc opinionem reprobat philoſophus tribus rationibus. Prima: quia ſimiliter dubitatur de aqua a quo ſuſtentaretur ſicut de terra. Secunda ratio: quia ſicut aer eſt leuior aqua; ita aqua eſt leuior terra: ergo magis debet eſſe ſuper terram, quàm econtra. Tertia ratio: quia ſi tota terra nataret ſuper aquam: ita & pars eius, cuius oppoſitum videmus. Tertia opinio fuit Anaximenis, Anaxagore & Democriti dicentium ꝙ terra pp ſui latitudinem

C non diuidit aerem: ſed multum aerem ſub ſe continet, qui multum compreſſus ſuſtinet terrã, ne cadat. Quarta opnio fuit Empedoclis dicentis, ꝙ velocitas motus cęli prohibet terram deſcendere: & dat exemplum de aqua in vaſe: quia ſi vas plenũ aqua velociter circungiretur, aqua non cadet. Hanc reprobat tripliciter. Primo: quia tunc terra violẽter quieſceret in medio; & per conſequens violenter moueret ad ipſum: quod eſt falſum. Secundo quia ſecundũ Empedoclem elementa aliquando fuerunt congregata & per litem inceperunt diſgregari, & tunc nõ erat gyratio. Tertio qa gyratio cœli nõ impedit partes terræ ferri ad medium. Quinta opinio fuit Anaximandri dicentis, ꝙ terra ſimiliter ſe habet ad omnes partes cœli: ipſa.n. æqualiter diſtat ab omni parte cœli: ideo ipſa quieſcet. Hanc reprobat quintupliciter Primo: quia

D per eandem cauſam quodcunque corpus poneret in medio oportet ipſum quieſcere: & ita ſi ignis ibi poneretur, quieſceret. Secundo: quia ſi pars terræ ſit elongata a terra, naturaliter mouebitur ad medium: ergo etiam tota terra. Tertio ſic: inconueniens eſt q̃rere propter qd terra manet in medio, & nõ quærere quare ignis quieſcit in ſupremo. Quarto ſic: mirabile eſt quare iſti q̃runt de cã q̃etis terræ & nõ de cã mot⁹ Quinto ſic: ſicut terra ſimiliter ſe habet ad oẽm partẽ circũferẽtiæ cęli, ita & ignis & tñ ſi ignis nõ eſſet in extremo naturaliter, moueretur ad extremum naturaliter,

8 Nos autem dicamus primum vtrum habet motum: aut manet; quemadmodum enim.&c.

T. c. 96. & vide.

Propria ſnia de motu, ſitu, quiete, & figura terræ.

Istvd est ſecundum capitulum huius tractatus in quo philoſophus determinat de ſitu, motu quiete, & figura terræ ſecundum propriam opinionē: & diuiditur in duas partes. In prima intendit talem concluſionem: terra non mouetur circulariter ſicut dixerunt Plato & Pythagoras, probat quatuor rationibus. Prima: quia vel hoc eſſet ſecundū naturam vel præter naturam; non primum; quia terra ſecundum naturam mouetur motu recto deorſum. nec ꝑter naturam: quia nō videretur ꝙ ſempiterno ſic moueretur neque a quo ſic moueretur. Secūda ratio: quia tunc ſequeretur

F ꝙ moueretᷓ pluribus motibus: quia omne corpus circulare ꝑter primum cœlum mouetur pluribus motibus. Tertia ratio: quælibet pars terræ naturaliter mouetur ad medium mundi: ergo & tota terra. Quarta ratio: illud quod eſt medium mundi non mouetur circa mediū mundi: ſed terra eſt medium mundi: igitur. Et ſubdit ꝙ partes terræ mouentur ad medium mundi: vt ex medium mundi: & non vt eſt centrum terræ. In ſecūda parte probat ꝙ terra ſit ſphericæ figuræ duabus rationibus & duobus ſignis. Prima ratio: quælibet pars terræ habet grauitatem per quam recedit a circunferentijs cœli & accedit ad medium, ſic ꝙ maior pars pellit minorem quouſq; æqualiter diſtet a medio; ſed omne tale eſt ſphericū: igitur. Secunda ratio omnes partes terræ a quacunq; parte cœli deſcendant mouentur ſecundum angulos rectos: ergo terra eſt ſphericę figuræ.

G Primum ſignum: quia eclypſis lunę fit ſecundum lineam circularem per hoc ꝙ luna ſub intrat vmbram terræ: ergo ſignū eſt ꝙ terra eſt ſpherica. Secundū ſignum: procedentibus a ſeptentrione ad meridiem variatur circulus orizōtis & alię ſtellę incipiunt apparere: ſed hoc non fieret niſi terra eſſet ſphericæ figuræ: igitur. Ex iſtis infert vnam concluſionem ꝙ terra nō eſt ſolum ſpherica; immo etiam eſt parua in ordine ad cœlum, cum, per parua viam apparet nobis tanta differentia ſitus aſtrorum. Et ex iſtis infert dictū quorundā hr̄e probabilitatē, puta ꝙ in fine terræ habitabilis verſus orientē & in fine terræ habitabilis verſus occidētē vbi Hercules poſuit colūnas generanᷓ elephantes. Ex quo vr̄ ꝙ illa loca ſint ſimilis complexionis, & per conſequens nō multum diſtantia; cum regiones ſimilis complexionis videntur eſſe propinquæ. Finaliter infert ꝙ quidā mathematicorum dixerunt rotunditatem terrę habere quadraginta milia decē ſtadiorum. i. quadrageſies decē milia: ſed ſm Aſtronomos modernos totus ambitus terræ dr̄ contineгe ducentum quinquaginta milia ſtadiorum.

An quodlibet aſtrum habeat lumen à ſole.

Qværitvr ſecundo, Vtrū quodlibet aſtrū hēat lumē ſuum

A ſuum a ſole. Arguitur primo quòd non: quia luna habet lumen ſuum a ſe; nam aere exiſtente ſereno & luna exiſtente in prima quadra videtur totale corpus lunę: licet illa pars quæ eſt verſus ſolem videatur lucidior, quàm alia pars: & cum illa pars quæ non eſt verſa verſus ſolem videatur & non per colorem; igitur per lunam, & non per lumen ſolis: quia radij non protenduntur ad illam partem: igitur. Secundo ſic: ſi alia aſtra a ſole haberent lumẽ ſequeretur ꝙ per acceſſum ſolis ad ipſa, vel ipſorum ad ſolẽ deberent appere cornuta ſicut ipſa luna; ſed hoc eſt falſum: igitur. Tertio ſic: inferiora corpora non illuminant ſuperiora: ſed multę planetę ſunt ſupra ſolem: igitur. Quarto ſic: B lumina aſtrorum apparent diuerſa: nam lumen vnius tendit ad rubeitatem & non aliud: igitur non ſunt omnia cauſata ſole. Quinto ſic: Si omnia aſtra tam ſuperiora quàm inferiora haberent lumen a ſole tunc ſequeretur ꝙ per interpoſitionẽ alicujus illorum puta ſuperiorum inter nos & ſolem fieret eclypſis ſolis, ſicut quando inter nos & ſolem interponitur luna. In oppoſitum eſt philoſophus in tex. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione quęſtionis ſupponitur, ꝙ ad hoc ꝙ aliquod corpus luceat requiruntur duo ſcilicet quòd habeat in ſe lumen. Secundo lumen in tali corpore ſit bene vnitum: ideo aer qui eſt rarus non lucet: licet habeat lumen: quia ibi tale lumen non eſt compactum & vnitum. C Supponitur ſecundo, ꝙ omnes fere aſtrologi concedũt iſtam concluſionem ꝙ luna recipit lumen ſuum a ſole quo ipſa nos notabiliter illuminat; & iſtud ſatis patet ex augmento & decremento per acceſſum & receſſum a ſole patet etiam per eius eclypſim: nam qñ terra interponitur diametraliter inter ſolem & nos tunc luna deficit, patet etiam: nam quando luna eſt creſcens vel decreſcens non illuminat nos niſi ſecundum partem illam ad quam attingũt radij ſolares. Sed dubium eſt quomodo luna recipit lumẽ ſuum a ſole. Reſpondetur quòd eſt opinio aliquorum dicentiũ ꝙ hoc ideo eſt; quia ſuperficies lunæ eſt multum leuis ſine aliqua aſperitate, ſic quòd ab ea D bene reflectitur lumen ſolis ad nos, ſicut a ſpeculo bene terſo & polito reflectuntur ſpecies ſolis, & per talem reflectionem ſolis ſupra lunam ipſa luna videtur lucere. Sed iſtud non videtur eſſe verum: quia licet a corpore leui & bene polito reflectantur radij ad viſum: tñ hoc non eſt ab oĩ parte illi⁹ corporis leuis ſicut patet de ſpeculo, nã cum facies veſtra vel mea eſt obiecta ſpeculo: licet a qualibet parte ſpeculi reflectatẽ radius vel ſpecies cuiuslibet partis faciei veſtrę vel meę: non tamen a qualibet parte ſpeculi fit reflectio cuiuslibet partis faciei radij ad oculum veſtrum vel meum: quia radius non reflectitur ad viſum noſtrum ab illa parte ſpeculi in qua radius a facię noſtra cadens ſuper ſpeculũ

Quid requiritur, ad hoc quòd aliquod corpus luceat.

Lũa quo recipit lumen a Sole.

B & radius veniens ad oculū cauſant augulos æquales ad ſuperficiem ſpeculi : ideo moto ſpeculo, vel mota facie ad latus, apparet pars faciei in alijs, & alijs partibus ſpeculi. Ideo dicitur aliter, quòd lumen ſolis incorporatur in luna : ita quòd luna eſt corpus perſpicuum, & tranſparens ſaltem circa ſuperficiē eius, & forte per totum : licet propter magnitudinem corporis lunaris lumen ſolis non poſſit totum corpus lunare penetrare : ſic quòd æque intenſe appareat lumen in parte lunæ verſa ad ſolem : & ſic lumē lunæ quod vidimus, eſt ibibitum in corpore lunæ.

An alia aſtra a luna mutuentur lumen, ſicut ipſa a ſole.

SECVNDO ſciendum, ꝙ reſtat alia difficultas : Vtrū alia aſtra a luna accipiāt lumen ſuū a ſole ſicut ipſa luna. Reſpondetur ꝙ de hoc multi doctores diſcrepant: puta Ariſto. & Auerrois contra multos aſtrologos : & contra Auicenn. Vnde Ariſt. in libro de proprietatibus elementorum vult dicere, quòd omnes ſtellę habent lumen ſuū à ſole, ſicut luna, & quòd de ſe non ſunt nobilius lucidæ: quia apparet ſibi, quòd de ſe non ſunt nobilius lucidæ : quia apparet ſibi, quòd conſimili modo debeat eſſe de alijs aſtris, ſicut de luna. Auicenna, tamen & multi alij dn̄t, quòd licet luna habeat lumen ſuū a ſole; tn̄ alia aſtra hn̄t lumē ſuum proprium à ſe. Et iſtud probant: quia tunc ſequeretur ꝙ per acceſſum, & receſſum eorum a ſole deberent creſcere & decreſcere per figuras arcuales ſicut luna: cuius tamen oppoſitum videmus. Item non vr̄ quomodo ſtellæ ſuperiores, & planetæ habeant ſuum lumen a ſole : ex eo quòd corpora quanto ſunt ſuperiora, tanto videntur eſſe nobiliora: & multas alias rationes faciunt, quæ ſunt factæ in quæſtione ante oppoſitum. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quòd illud videtur eſſe problema neutrum inter doctores : puta vtrum omnes ſtellæ capiant lumen ſuum a ſole: ſic quòd pro vtraq; parte poſſunt fieri rationes, & ſolui : & ideo ſuſtinendo Ariſ. ſoluam rationes aliorum. Ad primā dr̄, quòd non eſt ſimile de luna, & alijs ſtellis: quia aliæ ſtellæ ſunt tantæ perſpicuitatis, & tranſparentiæ, quòd lumen imbibiť in eis ſm oēs ſuas partes: non autē ſic eſt de luna & propter hoc ēt non pn̄t ſatiſfacere eclypſim ſolis : dato, ꝙ interponerentur inter nos, & ſolem. Aduerte ēt quòd terra nunq̄ pt̄ poni diametraliter inter ſolam, & aliud aſtrum a luna: ideo non poſſunt alia aſtra eclypſari, ſicut eſt Mercurius, vel Venus, propter hoc ꝙ ſemper ſunt prope ſolem. Ad aliam reſpōdetur, quòd licet alia aſtra ſuperiora ſint nobiliora quo ad ſitum, & motum: tamen quia ſol eſt in medio, ſicut cor in homine; ideo primus motor magis influit in ipſum ſicut anima ipſi cordi: propter quam influentiam poteſt agere in corpora ſuperiora. Dico vlterius, quòd lumen omnium eſt eiuſdem rationis : & quòd vnum appareat rubeum, & aliud alterius coloris, hoc non eſt ex parte luminis, ſed propter aliquas reflexiones radiorum exiſtentium inter nos, & ipſa. Aduerte tamen vlterius, quòd luna, & quod-

G

H

A quodlibet aliud âſtrum ex ſe habet lumen debile, & remiſſum; ſed quòd habeat lumen notabile, quo nos illuminet, hoc eſt à ſole.

An omnia aſtra ſint generatiua caliditatis.

TERTIO ſciendum, quòd incidit alia difficultas: Vtrum omnia aſtra ſint generatiua caliditatis per lumen in iſtis inferioribus. Et videtur quòd non: quia tunc nulla eſſent aſtra frigefactiua; quod eſt contra Aſtrologos: qui dicunt aliqua Aſtra eſſe actiua frigiditatis, aliqua humiditatis, aliqua ſerenitatis. Conſequentia probatur: quia aſtra non agunt in iſtis inferioribus niſi ſuo lumine, & ſuis motibus: igitur ſi ſint aliqua, quæ agant frigiditatē in iſtis inferioribus: hoc erit per lumen, vel per motum: non videtur per motum: cum motus ſit calefactiuus. Itē ſequeretur ꝙ magis calefacerēt B montes altos, quàm valles, & magis mediam regionem aeris, quàm inferiorem; quia lumen eorum prius illam attingit: ſed conſequens eſt falſum: vt videbitur in libris Metheororum. In oppoſitum eſt philoſophus in text. Vnde dicit ꝙ noctes in plenilunio ſunt calidiores, quàm in alio tempore: & hoc non eſt niſi propter lumen: igitur. Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, ſol per ſuum lumen cauſat calorem: nam exiſtens in radijs ſolaribus ſtatim calefit. Secunda concluſio: omnia alia aſtra per ſua lumina calefaciunt: nam ſecundum mentem Ariſtotel. lumen aliorum aſtrorum eſt eiuſdem rationis cum lumine ſolis, & cauſatur ab ipſo ſole. Tertia concluſio: hoc non obſtante, aliqua aſtra ſunt cuaſatiua frigiditatis: nam ſola C remotio caloris non ſufficeret ad frigiditatem ita intēſam cauſandum, ſicut tamen multotiens patet quòd euenit: ideo talis frigiditas videtur cauſari ab aliquibus aſtris. Quarta concluſio: oportet ſtellas habere alias virtutes à ſuis luminibus: nam aliquæ ſtellæ frigefaciunt: & non per earum lumen cum lumen debeat calefacere: ideo oportet ponere in ipſis alias virtutes.

Lumen quo cauſat calorē in his inferioribus.

Sed reſtat dubium: quomodo lumen cauſat calorem in iſtis inferioribus. Reſpondetur breuiter, quòd ſicut naturalis proprietas grauis eſt mouere deorſum: ita naturalis proprietas luminis eſt calefacere ſubiectum, in quo recipitur: ſi ſit calefactibile, & reſiſtentia non ſit fortior, quàm actiuitas luminis, & ita ſicut non oportet quærere quare grauitas mouet deorſum: ni- D ſi quia eius natura eſt talis: ſimiliter oportet reſpondere de lumine. Aduerte tamen, quòd lumen nō eſt calefactiuum qualitercunq; : ſed ſolum per reflexionem: ideo ſi non eſſet aliqua reflexio luminis, lumen non calefaceret nos. Tunc reſpondetur ad rationes. Ad primam dico, quòd multæ ſtellæ frigefaciunt, ſed hoc non eſt per lumen, ſed per alias virtutes. Ad ſecundam dico, quòd lumen nō magis calefacit montes, quàm valles; quia per reflexionem luminis in vallibus ſit maior congregatio radiorum, quàm in montibus.

Macula, q̄ in luna apparere ſolet: q.d & unde.

QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas: quid ſit illa macula, quæ apparet in luna: & quomodo

E cauſetur vtrum ex diuerſitate ſuarum partium, vel ab aliquo extrinſeco. Et arguitur ꝙ non ex diuerſitate partium lunæ, quia ipſa luna eſt corpus ſimplex: ſed corporis ſimplicis partes ſunt ſimiles, & eiuſdem rationis: igitur. Secundo ſic: partes ſolis, & aliorũ aſtrorum ſunt ſimiles, & vniformes in raritate, & denſitate: ergo ſimiliter partes ipſius lunæ debent eſſe ſimiles. Tertio ſic: luna eſt corpus terſum, & politum; ergo terra ſibi oppoſita debet ibi cauſare ſuam ſimilitudinem, ſicut facies hominis in ſpeculo. Pro reſponſione ſupponitur, quòd multæ fuerunt opiniones de illa macula, dicebant enim aliqui quòd erat vapor ibi eleuatus ab ipſa luna interpoſitus inter nos, & lunam; & iſti probabant:
F propter hoc ꝙ luna habet magnam virtutem ſuper aquas: iõ ab ipſis videtur attrahere vaporem. Alij dicunt quòd eſt imago aliquorum corporum, ſicut terrę, vel montium. Sed iſtæ duę opiniones ſunt falſę; ideo aliter dicitur cum Commentatore, ꝙ talis macula prouenit diuerſitate partium lunæ ſecundum raritatem, & denſitatem maiorem, & minorem; nam partes in quibus apparet macula ſunt rariores; ideo minus bene poſſunt lucere; partes autem iuxta illas ſunt denſiores, & magis poſſunt lucere. Et ſi quæratur, cuius figuræ eſt talis macula. Dicit Albertus, quòd eſt ibi quaſi figura leonis cuius caput eſt verſus orientem; & ſuper dorſum eius eſt quaſi arbor tranſuerſaliter ſita; & ſimiliter imago hominis lateraliter appoſita, cuius pedes ſunt verſus poſteriora leonis, & dicit quòd talis figura multum bene poteſt apparere G poſt plenilunium. Ad rationes. Ad primam dicitur, quòd corpus lunę eſt corpus ſimplex ſubſtantialiter; cum hoc tamen ſtat quòd poteſt habere diuerſitatem in ſuis partibus quantum ad raritatem, & denſitatem. Ad ſecundam dico, quòd non oportet aſsignare aliquam cauſam, niſi quia ſic eſt de natura iſtorum aſtrorum: luna enim magis habet illam maculam, quàm alia aſtra; quia luna eſt talis naturæ. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Arti. 2.

An terra vndequaq; ſit ſpherica.

DVBITATVR primo; Vtrum totalis terra ſit ſpherica. Arguitur quòd non: quia ſequeretur, quòd oculus eleuatus ſuper ſuperficiem terræ, ſicut eſt oculus alicuius hominis ſtãtis ſuper terram videret pluſ H quam medietatem cœli, quod eſt contra aſtrologos. Conſequentia patet: quia ſi oculus eſſet directè in centro terræ, & vna medietas terræ eſſet amota; tunc videret præcisè medietatẽ cęli; ergo oculus exiſtens ſuper ſuperficiem terræ videbit plusq̃ medietatem. Item ſequeretur ꝙ terra eſſet totaliter cóoperta aquis, cuius falſitas patet ad ſenſum. Sed pro probatione conſequentiæ ſupponatur, quòd aqua ſit ſpherica, vel tendens ad ſphericitatem. Secundo ſupponatur, quòd terra & aqua tendant ad idem centrum; tunc impoſſibile eſt ambo eſſe ſpherica niſi vnum circundet aliud. Item in terra apparent multæ gibboſitates, coucauitates, montium & vallium: & vbi non ſunt mõtes, &

A tes,& valles apparet eſſe plana, quod non eſſet ſi eſſet ſpherica. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ponuntur aliqua concluſiones.

Prima, terra non eſt perfectæ ſpherica, ſed tendens ad ſphericitatẽ; quia multos habet mõtes,& valles,& per hoc ſoluitur tertia ratio. Secunda concluſio: terra eſt rotunda inter orientem, & occidentem; quia alias eædem ſtellæ æque citò orirent, & occiderent habitantibus verſus occidentem, ſicut habitantibus in oriente, quod eſt falſum: cuius totalis cauſa non videtur eſſe alia niſi tumor terræ.

Tertia concluſio: terra habet rotunditatem a ſeptentrione ad meridiem; nam aliquis poteſt a meridie procedere tãtum verſus ſeptentrionem, quòd polus B ſibi ſenſibiliter magis eleuatur: quod non videtur prouenire, niſi propter quẽdam rumorem terræ exiſtentem inter meridiẽ, & ſeptentrionem. Quarta concluſio; terra vndique eſt rotunda ſic, quòd eleuationes mõtium propter paruitatem non faciunt quin terra ſit rotunda. Probatur iſta concluſio; quia partes terræ æqualiter tendunt ad medium mundi, & deſcendunt ad loca decliuiora; niſi vna aliam ſuſtineat; nihilominus tamen per lapſum temporis quælibet deſcendit verſus medium mundi, quod videtur eſſe cauſa rotunditatis terræ. Vnde ſi terra eſſet fluxibilis, ſicut aqua puta, quòd vna pars non ſuſtineret aliam flueret ad omnimodam rotunditatem.

Quinta concluſio; totalis mundus eſt ſphericus: ideo rationabile, videtur elementa eſſe ſpherica. Et ex iſtis ſequuntur aliqua. Primo, quòd lineæ exeuntes directè de ſuperficiæ terræ exteriori verſus centrum continuè vadunt appropinquãdo ſic, quòd in centro concurrunt adinuicem. Secundo ſequitur, quòd ſi fierent duæ turres ad perpendiculum quanto irent altius tanto elongarentur, & quanto irent baſsius, tanto plures appropinquarent adinuicem. Ex quo ſequitur, quòd ſi fieret aliquis puteus ad perpendiculum, inferius eſſet ſtrictior, & ſuperius eſſet latior. Sequitur etiam quòd ambulantium ſuper terram caput mouetur velocius pedibus; nam caput in aere deſcribit maiorẽ circunferentiam, quàm pedes; D vnde homo poſſet eſſe ita magnus, ꝙ caput moueretẽ in duplo velocius, quàm pedes; q̃a in duplo maiorem circunferentiam deſcriberet. Ad rationes. Ad primam dico, quòd oculus ſic exiſtens in centro videret medietatem cœli, & poteſt in tale proportione eſſe eleuatus ſuper ſuperficiem terræ, quòd videret præcisè medietatem; poteſt etiam eſſe tantum eleuatus quòd plures videbit de medietate. Ad ſecundam dicitur, ꝙ bene procederet ſi centrum magnitudinis terræ eſſet centrum mundi; ſed quia ſic non eſt; ſed multum eſt eleuatum ſuper centrum mundi non oportet, ꝙ terra ſit totaliter cooperta aquis.

An ſphæræ cœleſtes moueantur pluribus motibus.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ ſpheræ cœleſtes ſicut ſphe-

 ræ

E re planetarum moueantur plu-
ribus motibus, ſcilicet ab orien
te in occidentem motu diurno:
& ab occidente in orientem mo
tu proprio. Et videtur quòd nõ:
impoſsibile eſt idem ſimul mo-
ueri pluribus motibus locali-
bus : quia impoſsibile eſt idem
corpus ſimul eſſe in diuerſis lo
cis : & quia diuerſi motus loca
les ſunt ad diuerſa loca; videtur
ꝙ impoſsibile ſit idẽ corpus ſi-
mul & æque primo moueri ad
diuerſa loca. Item ſequeretur
ꝙ vnus illorum motuum eſſet
tali orbi naturalis, & alter vio-
lentus : & ſic ille alter non diu
duraret in tali orbe. In oppo
ſitum videtur eſſe Ari. in textu.
Pro cuius ſolutione ſupponitur
ꝙ omnes orbes ad motum pri-
mi mouenter ab oriente in oc-
cidens : ſed cum hoc orbes pla-
F netarum habent proprium mo
tũ; qui eſt ab occidẽte in oriẽs.
Sed de talibus motibus orbiũ
planetarum eſt difficultas, Vtrũ
quilibet orbis totalis alicuius
planetæ habeat vnum totalem
motum proprium, quo mouea-
tur ab occidente in oriens; vel
vtrum tantum habeat deferens
quo moueatur : ad cuius motũ
moueatur luna, quæ eſt in defe
rente. Dicunt aliqui quòd ha-
bet totalem motũ propriũ; quo
mouetur tota ſphera ab occi-
dente in oriens. Et dicunt ꝙ
non oportet ꝙ ſi prima ſphe-
ra moueatur vno motu, & ſe-
cunda duobus, & tertia tribus,
quòd quarta quatuor, & quinta
quinq; motibus moueaẽ: Et di-
cunt ꝙ tot motibus moueri de-
bet orbis, qbus indiget ad attin
gendum finem Vnde dicunt ꝙ
ſphæra Saturni, Iouis, & Martis
habent proprietatem ſuper eſ-
ſe & durationem rerum & om- G
nem habitudinem earum: & ad
iſtud conſequendũ ſphera ſtel-
lata propter eius mobilitatem
perficit ſuum officium vno mo-
tu: & alijs tres. ſ. Saturnus, Iupi
ter, & Mars indigent pluribus
motibu. Sed Sol, Venus, & Mer
curius intendunt alium finẽ. ſ.
motus & mutationes rerum: &
illum finem pauca actione at-
tingit ſol: ſed venus & mercuri⁹
qui non ſunt ita mobiles indi-
gent maiori actione: luna inten-
dit alium finem ſcilicet ad diſpo
nendũ materiam in iſtis inferio
ribus ad bene recipiẽdũ influẽ-
tias ſtellarũ: & ad illum finẽ at-
tingendum non indiget multa
actione. Et ex iſtis ſequiẽ ꝙ ſol
& luna paucioribus motibus
mouentur, q̃ orbes aliorum pla
netarum: & ex iſtis non ſequiẽ; H
prima ſphera mouetur vno mo
tu, ſecunda duobus tertia tri-
bus: ergo quarta quatuor: quia
motus attribuunẽ cœlis ſm ꝙ
poſsũt attingere fines ſuos. Alij
vero dicunt ꝙ orbes planetarũ
nõ mouenẽ motu proprio tota
li ab occidente in oriens: ſed ſo
lũ in ipſis ſunt quidã circuli de-
ferentes; qui mouenẽ, ad quorũ
motũ moueẽ planeta: & iſti faci
liter ſoluunt rõnes & multũ pro
babiliter dicunt. Supponiẽ ſe
cũdo ꝙ aliqd moueri ſimul plu
ribus motib⁹ circularib⁹, ꝑt in-
telligi duob⁹ mõis. Vnomõ ſuꝑ
eiſdem polis : aliomõ ſuꝑ diuer
ſis polis; ſic ꝙ vno motu mobi-
le moueaẽ ſuper aliquibus po-
lis & alio motu ſuper alijs. Tũc
ſit prima cũcluſio: impoſsibile ẽ
eundẽ orbẽ moueri ab oriente
in occidens: & cum hoc ab oc-
cidente

A cidente in oriens ſuper eiſdem polis. Secunda concluſio, orbes planetarum mouentur ab oriēte in occidens ſuper polos mundi ad motum primi mobilis: ſed cum hoc mouentur ab occidente in oriēs ſuper alijs polis. Prima pars concluſionis eſt nota: & ſecūda pars probatur: quia nos videmus, ꝙ aliquis planeta ſit modo ĩ Ariete: poſtea in Tauro, & poſtea in ſigno geminorum, & ſic de allijs ſignis zodiaci: ſed hoc non poteſt ſaluari niſi per motū planetarum ab occidente in oriens. Et aduerte, quòd iſti motus non proueniūt ab eadem intelligentia: ſed imaginandum eſt, quòd orbes planetarum mouentur ab oriente in occidens ex influentia, quam recipiunt a primo mobili: & cū hoc quilibet orbis planetæ ha-

B bet intelligentiam ſibi appropriatam, quæ mouet ipſum ab occidente in oriens: & ille motus eſt illi orbi proprius: & per hoc ſatis patet quid ſit dicendū ad rationes. Ad ſecundam tamē poteſt dici, quòd non oportet, quòd ſi alicui mobili inſint plures motus locales, quòd ſi vnꝰ illorum ſit ei naturalis, quòd alter ſit ei violentus: ſed ſufficit, quòd ei inſit præter naturam.

An omnia aſtra ſint eiuſdem ſpeciei.

DVBITATVR tertio, Vtrum omnia aſtra ſint eiuſdem ſpeciei. Et videtur, quòd ſic: quia omnes orbes cœleſtes ſunt eiuſdē ſpeciei: ergo & omnia aſtra. patet conſequentia: quia aſtra ſunt eiuſdem ſpeciei cum orbibus, quorū ſunt aſtra: ergo ſi orbes ſint eiuſdem ſpeciei ita, & aſtra. Et, quòd aſtrum ſit eiuſdem ſpeciei cum orbe cu-

C ius eſt aſtrum, patet: quia videtur dicere Ariſt. quòd aſtrum eſt denſior pars ſui orbis: modo rarum, & denſum non diuerſificant ſpeciem: ſed aſtrum, & orbis eodem motu mouentur: igitur: Et, ꝙ orbes ſint eiuſdem ſpeciei, patet: quia magis conueniunt orbes inter ſe, quàm orbis, & aſtrum eius: ſed orbis, & aſtrum ſunt eiuſdem ſpeciei: igitur. patet etiam quia motus ſimplices orbium ſunt eiuſdem ſpeciei: ergo illi orbes ſunt eiuſdē ſpeciei. Secundo ſic, omnis ignis eſt eiuſdem ſpeciei cum quolibet alio igne: & ſimiliter eſt de alijs elemētis: ergo a ſimili quælibet portio cœli eſt eiuſdem ſpeciei cum qualibet alia parte cœli. Item ſi ſtellę, & aſtra differāt ſpecie abinuicem, ſequeretur, quòd eſſent plura corpora di-

D ſtincta ſpecie, quàm quinq;, quod eſt contra Ariſt. in primo huius: igitur. In oppoſitum arguitur: quæcunq; ſunt eiuſdē ſpeciei ſpecialiſsimę debent habere conſimiles proprietates naturales: ſed ſic non eſt de ſtellis: quia quædam ſtellę influunt in iſta inferiora caliditatem, quædam frigiditatem: quædam humiditatem, quædam ſiccitatem, quædam inimicitias, & quędam amicitias: & ſic de diuerſis proprietatibus, quæ in iſtis inferioribus inueniuntur. Item natura non facit ſub vna ſpecie plura indiuidua, niſi propter corruptibilitatem indiuiduorum: ſed orbes non ſunt corruptibiles: igitur. Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, orbes cœleſtes, & ſtellę ſeu aſtra non ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimę: quod iſta probat ratio

Text. cō. 5. & inde.

post

E poſt oppoſitum : & quando di-
cit Ariſt. ſtellam eſſe de natura
ſui orbis:intellexit,quòd eſſet ſe
cum eiuſdem naturę non ſecun
dum ſpeciem ſpecialiſsimam:
ſed ſecundum ſpeciem ſubalter
nam. Secunda concluſio, proba
bile eſt intelligentias mouen-
tes orbes eſſe diuerſarum ſpe-
cierum ſpecialiſsimarum: quia
ſi eſſent eiuſdem ſpeciei ſpecia-
liſsimę omnes eſſent ſimiles ſe-
cundum virtutes, & operatio-
nes quaſcunq;: quod non vide-
tur verum:igitur. Tertia conclu
ſio,orbes moti a diuerſis intelli
gentijs ſunt adinuicem diuerſa
rum ſpecierum ſpecialiſsima-
rum: quia non omnes orbes ha-
bent conſimiles proprietates
mobiles:vt patet de primo mo-
bili, & de ſphęris planetarum,
& de cœlo ſignorum. Item ſi
F orbes non differrent abinuicē
ſpecie, tunc non eſſent ordinati
adinuicem niſi accidentaliter
vnus ſupra alium. Item ſi eſſent
eiuſdem ſpeciei non videretur
quare non eſſent continui adin
uicem. Et ex iſtis ſequitur,quòd
ſol eſt alterius ſpeciei a luna, &
ab alijs ſtellis, ſecundum quòd
omnes planetæ,& omnes ſtellæ
fixæ adinuicē ſunt diuerſarum
ſpecierum, cum habeant pro-
prietates, & virtutes naturales
valde diuerſas, & actiones effe-
ctuum ſpecie diuerſorum. Se
quitur tertio, quòd orbes ſunt
alterius ſpeciei ab aſtris, & iſta
omnia videtur dicere Ariſt. &
probare in libro de proprietati
bus elementorum. Ad ratio-
nes. Ad primam negatur ante-
cedens, ideſt quòd omnes or-
bes ſint inter ſe, & eiuſdem ſpe
ciei: negatur etiam, quòd aſtrū
ſit eiuſdem ſpeciei cum ſuo or- G
be : & quando dicitur, quòd a-
ſtrum eſt denſior pars ſui orbis:
dico,quòd verum eſt: ſed dico,
quòd plùs differunt abinui-
cem,ſcilicet ſecundum virtutes
ſuas naturales. Dico vlterius,
quòd dato, quòd mouerentur
vno motu non tamen propter
hoc ſequitur quin ſint alterius
naturæ. Poteſt etiam negari,
quòd motus ſimplices ipſorum
orbium ſint eiuſdem ſpeciei ſpe
cialiſsimę: quia ſicut dictum eſt
in primo,non omnis motus de-
orſum omni motui deorſum
eſt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsi-
mæ: licet bene ſubalternæ : ita
nec omnis motus circularis om
ni motui circulari eſt eiuſdem
ſpeciei ſpecialiſsimæ. Poſſet
etiam dici, quòd licet diuerſi-
tas motuum arguat diuerſas na
turas corporum ſimplicium:nō H
tamen oportet, quòd ſimiles
motus arguant eandem natu-
ram ſaltem ſecundum ſpeciem.
Et ex iſtis ſequitur,quòd cęlum
non eſt homogeneū ſicut ſunt
elementa. Dico vlterius, quòd
plura ſunt corpora ſimplicia ſe
cundum ſpeciem ſpecialiſsi-
mam, quàm quinq; cum quo
ſtat,quòd non ſunt niſi quinq;
corpora ſimplicia ſecundum
ſpeciem ſubalternam. Ex quo ſe
quitur,quòd cœlum non eſt ſpe
cies ſpecialiſsima, ſed ſubalter-
na. Et hæc de ſecundo art. Quā
tum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſa- Art.3.
lis: Alia aſtra a ſole habent lu-
men ſuum,quo notabiliter illu-
minant iſta inferiora a ſole: &
hæc concluſio relinquitur pro-
bata in argumentis. Ad ratio-
nes patet quid ſit dicendum.

ARISTOTELIS DE COELO, ET MVNDO.

LIBER QVARTVS.

T. c. 1. & inde.

DE graui autem, & leui quid eſt vtrunque, & quæ natura ipſorũ conſiderandum: & propter quam cauſam habent virtutes has: eſt enim quæ de ipſis contemplatio his, qui de motu ſermonibus propria &c.

B

Quid ueteres opinati ſint de graui, & leui.

ISTE eſt quartus liber de Cęlo, & Mũdo, in quo Philoſophus oſtẽdit determinare de natura grauis, & leuis: & diuiditur in duos tractatus. In primo determinat de graui, & leui ſecundum opinionem antiquorum. Et primo recitat opinionẽ Platonis dicens, quòd opinio Platonis erat, quòd illud eſt grauius, quod componitur ex pluribus partibus eiuſdẽ ſpeciei: & illud eſt leuius, quod cõponitur ex paucioribus partibus eiuſdẽ ſpeciei, & dicit. Plato, ꝙ omnia corpora ſunt compoſita ex omnibus partibus conſimilibus, & non elemento: & dicit Philoſophus, ꝙ hæc opinio eſt inſufficiens. Primo, quia non determinat de graui, & leui ſimpliciter. Secundo ſequeretur, quòd magnus ignis eſſet grauior tota terra: quia componitur ex pluribus partibus eiuſdem ſpeciei. Secunda opinio eſt Democriti, & ſuorum ſequatium dicentium, quòd illud eſt leuius, quod eſt minus in quantitate: ſed hęc opinio eſt falſa: quia videmus multa entia in quantitate minora aliis eſſe grauiora. Tertia opinio, eſt dicentium illud eſſe grauius, quod eſt interceptum paucioribus vacuitatibus: & illud leuius, quod eſt interceptum pluribus vacuitatibus. Sed hanc opinionem reprobat Philoſophus: quia tunc multus aer eſſet leuior multo igne: cum in eo ſint plures vacuitates. Etiam ſequeretur, quòd vacuum eſſet ſimpliciter leue, & plenũ eſſet ſimpliciter grauiꝰ qđ eſt falſum: qa vacuũ nõ mouet ſurſum. Quarta opinio, fuit dicẽtiũ illud eſſe grauꝰ, qđ plus habet de materia: & illud leuius qđ minꝰ hẽt. Hãc opinionẽ reprobat dupliciter. Primo, qa iſti nõ determinãt de graui, & leui ſimpliciter. Secũdo, qa ſeqretur. ꝙ multus aer, & multus ignis eſſent grauiora modica terra: quia plus habent de materia: ſed hoc eſt falſum igitur.

D

Nos

B T. cō. 31. & inde. NOS autem dicamus primum determinantes, de quo maxime dubitāt, quid, ꝗ propter quid &c.

Opin. propria de graui, & leui. ISTE eſt ſecundus tractatus huius libri, in quo Philoſoph⁹ determinat de graui, & leui ſecundum ſuam propriā opinionem: & diuiditur in quinque capitula. In primo ponit talē concluſionē: non oportet tale quod libet, quod mouetur, ſupple naturaliter, moueri a quolibet, neque ad quodlibet: ſed a determinatō mouente mouetur, & ad determinatum locum mouetur, puta ad naturalem. Vnde dicit, quòd grauia ferūtur ad propria loca, & etiā leuia propter hoc, quòd ſunt perfectiones naturales ipſorum. Ex quo infert, quòd F non eſt quærenda cauſa, quare graue mouetur deorſum, & leue ſurſum: ſicut non eſt quærenda cauſa quare ſanabile mouetur ad ſanitatem, & alterabile ad alterationem, & augmentabile ad augmentationē. Ex quo infert tres differentias inter motum grauis, & leuis, & alios motus: quia grauia, & leuia habent in ſe principium ſui motus: non autem alterabile, nec augmentabile: ſed mouentur ab extrinſeco. Secunda differentia, quia idē eſt ſuppoſitum, quod prius eſt ſanabile, & poſtea ægrotabile: non autem idem eſt prius graue, & leue. Tertia differentia: quia motus localis eſt poſterior aliis ſecundum generationem: prius enim oportet eſſe factum graue per generationem, & alterationem, quàm quòd moueatur.

G T. cō. 26. & inde. DIFFERENTIAS autem & accidentia circa ipſa nunc dicamus, &c.

Graue, et leue duplex. ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo oſtendit quid ſit graue, & quid leue: & dicit, ꝙ duplex eſt graue, ſcilicet ſimpliciter, & in reſpectu: & etiam duplex eſt leue, ſcilicet ſimpliciter, & in reſpectu. Graue ſimpliciter eſt, quod omnibus aliis naturaliter ſubſtat; ſed leue ſimpliciter eſt, quod omnibus aliis naturaliter ſupereminet: ſed grauia, & leuia in reſpectu, dicuntur, quæ nec omnibus aliis ſubſtant, nec omnibus alijs ſuperſunt, ſed in medio ſunt. Et ſubdit, quòd mixta dicūtur grauiora, vel leuiora, ſecundum ꝙ plus, vel minus participant de iſtis lementis grauibus, vel leui H bus. Subdit ſecundò, quòd propter differentias elementorum eadem mixta apparent eſſe adinuicem grauiora, & leuiora: vt magnum lignum ſentitur eſſe grauius in aere: quàm paruum plumbum: Et in aqua econtrario modo: & huius dat cauſam: quia omnia elementa præter ignem habent de grauitate; de terra, & aqua manifeſtum eſt: de aere probat: nam ipſe vbiq; habet grauitatem præter quàm in terra, & aqua: etiam veſica plena aere plus ponderat, quàm ſi eſſet vacua: diuerſitas ergo illorum mobiliū accidit propter differētiam corporū ſimpliciū; nā ſi aliquid habet plus aeris, ꝙ terræ, & aquæ illud erit leui⁹ in aqua, & grauius in aere.

T. cō. 31. & inde. QVOD autem eſt ſimpliciter leue, & ſimpliciter graue ex his eſt manifeſtum &c.

ISTVD

A *Simpliciter graue, ſimpliciter leue quid.* Istvd eſt tertium capitulum, in quo intendit talem concluſionem: Aliquid eſt ſimpliciter leue, & aliquid ſimpliciter graue. Vnde graue ſimpliciter eſt, quod natum eſt ſemper ferri deorſum, vt terra: ſed leue ſimpliciter eſt, quod natum eſt ſemper ferri ſurſum: vt ignis. Et infert primo, quòd cētrum eſt terminus, ad quem mouentur grauia, & terminus, a quo mouetur leuia. Ex quo infert ſecundo, ꝙ grauia, & leuia feruntur ad loca contraria. Tertio infert, quòd nihil mouetur in infinitum: cum cuiuslibet motus ſit terminus, vltra quem non fit motus. Quarto infert, quòd ſunt ponēda grauia, & leuia in reſpectu: cū graue, & leue ſimpliciter non ſint immediate coniuncta.

T. cō. 37. & inde. Qvoniam autem eſt vnum ſolum, quod omnibus ſuperfertur, & vnum: quod omnibus ſubſtat &c.

B *Quatuor ſunt elementa.* Istvd eſt quartum capitulum, in quo Philoſophus oſtē dit numerum elementorum ex numero motuum: dicens, quòd oportet eſſe vnum, quod omnibus ſuperferatur, vt ignis: & vnum quod omnibus ſubſtet, vt terra: & iſta ſunt contraria: inter quæ oportet eſſe alia duo media, ſcilicet aerem, & aquam: igitur ſunt quattuor elementa. Ex quo infert, quòd motuū naturalium ſurſum, & deorſum neceſſe eſt eſſe quattuor materias proprias, ideſt quattuor corpora ſimplicia, quæ determinātur ad ſua loca ꝑ ſuas grauitates, & leuitates. Tūc ſic arguit: tot ſunt elementa, quot motus naturales grauiū & leuiū: ſed quatuor sūt tales mot⁹: igitur quattuor ſunt elemēta. Ex quo infert vlterius, quòd neceſſe eſt eſſe quattuor differentes naturas, quibus determinantur grauia, & leuia ad ſuos motus naturales, & ad ſua loca naturalia. Ex quo infert, ꝙ non ſufficit vna natura pro omnibus grauibus, vt dicebant aliqui antiqui, nec vna natura pro omnibus leuibus. C

T. c. 42. & inde. Figvra autem non cauſa eius, quod eſt ferri ſimpliciter, aut deorſum, aut ſurſum.

Figura nō eſt cā ſufficiēs motus ſurſum, & deorſum. Istvd eſt quintum, & vltimum capitulum, in quo Philoſophus oſtendit, quòd figura non eſt ſufficiens cauſa motus ſurſum, & deorſum: dicēs, quòd figuræ non ſunt cauſa huius, quod eſt ferri ſurſum, aut deorſum: licet bene eius, quod eſt velocius, aut tardius: ideſt velocitatis, aut tarditatis. Et monet vnū dubium, quare eſt, quòd aliqua corpora lignea ſupernatant: alia vero minoris quantitatis deſcendunt. D *Dubium* Soluit Philoſophus dicēs, quòd cauſa omnium iſtorum eſt, quòd quanto corpus motum fuerit maioris virtutis in diuidendo medium, quàm ipſum medium fuerit virtutis reſiſtentiæ, tanto corpus citius diuidit medium: & deſcendit ſi ſit graue, & aſcendit ſi ſit leue. Similiter cum fuerit debilioris virtutis, tunc graue ſupernatabit. Vnde corpus latum multū comprehendit de corpore ſubiecto: ideo non poteſt diuidere illud faciliter: ſed corpus rotundum non tantum comprehēdit, ſicut corpus latum: ideo faciliori modo non diuidit medium.

An

E *An detur elementum ſimpliciter graue, ſimpliciter leue, & nudio modo?*

QVAERITVR vtrum aliquod elementum ſit ſimpliciter leue,& aliquod ſimpliciter graue,& aliquod graue,& leue in reſpectu. Arguitur primo, ꝙ non: quia ſi ſic terra maxime eſſet graue ſimpliciter:ignis leue ſimpliciter:alia autem in reſpectu:ſed hoc non; quia qualibet terra data maior terra eſt grauior. Et ſimiliter patet de igne: ergo illa terra non erit grauiſsima. Secũdo ſic, Quia de aere, & aqua dicimus ſine addito, quòd aer eſt leuis,& aqua grauis ergo ſunt grauia,& leuia ſimpliciter.nam niſi aqua eſſet ſimpliciter grauis, & aer
F ſimpliciter leuis oporteret, ꝙ grauitati aquæ eſſet aliquid leuitatis admixtum: & leuitati aeris aliquid grauitatis: quod eſt falſum:igitur. Tertio ſic, Sequeretur, quòd quodlibet elementum præter ignem haberet grauitatem; & quodlibet præter terram leuitatem: quod eſt falſum: quia contraria non poſſunt eſſe ſimul:igitur. Quarto ſic, Nullum elementum in proprio loco habet grauitatẽ: cum ibi non moueatur: ergo nullum elementum eſt graue ſimpliciter. Quinto ſic, Si eſſet aliquod elementum graue, & leue in reſpectu ſequeretur, quòd vbicunq; poneretur aſcẽderet, & deſcenderet: ſed hoc eſt falſum: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. In quæſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd circa textũ incidunt aliquę difficultates. Prima, quid intelligendum eſt per graue ſimpliciter,& graue in reſpectu,& per leue ſimpliciter,& leue in reſpectu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd quattuor modis aliquid poteſt dici graue ſimpliciter. Vnomodo: quia ipſum eſt graue,& nihil eſt eo grauius: & ſic ſolum illud,quod eſt aggregatum ex omnibus grauibus dicitur graue ſimpliciter. Secundomodo dicitur graue ſimpliciter: quia nihil habet leuitatis admixtũ: & ſic quælibet pars terræ eſt grauis ſimpliciter. Tertiomodo dicitur graue ſimpliciter de quo graue ſimpliciter,id eſt ſine addito poteſt verificari. Quartomodo dicitur graue ſimpliciter: quia natum eſt deſcendere per tria elementa: & ſic quælibet pars terræ eſt grauis ſimpliciter. Tunc dicitur, ꝙ nulla pars terræ qualiter cunque bene diſpoſita eſt grauis ſimpliciter primomodo: quia data quacunq; parte terræ eſt aliquid grauius,puta tota terra. Dicitur ſecundo,quòd quælibet pars terræ bene diſpoſita eſt grauis ſimpliciter tribus vltimis modis. Dicitur tertio,quòd tota terra eſt elementum graue ſimpliciter primomodo, ſaltem ad hunc ſenſum, quòd eſt omni elemento grauior, licet forte non ſit omni graui grauior. Et ſi dicatur aliquæ particulæ terręnon deſcendunt per aerem: immo aſcendũt,vt patet de pulueribus viſis per radios ſolares. Reſpondetur, quòd licet aliquæ particulæ terræ non deſcẽdant per aerem, quia non ſufficiunt ipſum diuidere:tamẽ quęlibet

G *Simpliciter graue ſimpliciterque leue quadrupliciter.*

H

A libet talis nata eſt per ipſum deſcendere, Aduerte tñ, ꝙ nulla pars terrę quantuncunq; parua aſcendit per aerem niſi ab extrinſeco moueatur, puta a vento, vel ab aliqua qualitate. Vnde propter alterationem factã in eis per calorem ſolis inducẽtem in eis leuitatem tales particulæ terrę dicuntur moueri ſurſum: Supponitur ſecundo, ꝙ ſicut graue ſimpliciter dr̃ quattuor modis: ita leue ſimpliciter: ideo diſtinguatur de leui ſimpliciter, quod eſt ignis ſicut de graui ſimpliciter: & de ipſo ponuntur aliquæ cõcluſiones. Prima, nulla particula ignis dicitur leuis ſimpliciter primo modo, quia non eſt omni leui leuior. Secunda concluſio, quælibet particula ignis eſt leuis ſim B pliciter ſecundo, tertio, & quarto modis.

Graue in reſpectu dupliciter.

SECVNDO ſciendũ, quòd graue in reſpectu dicitur duobus modis. Vnomodo: quia ſuę grauitati eſt aliquis gradus leuitatis admixtus. Secundomodò, quia in aliquo elemento natum eſt deſcendere, & in aliquo natum eſt aſcenderere. Tunc ponuntur aliquæ concluſiones.

Prima, aer, & aqua non ſunt grauia, & leuia in reſpectu primomodo: quia tunc in aqua eſſet aliquis gradus leuitatis, & in aere aliquis gradus grauitatis: quod tamen eſt falſum: quia tũc ſequeretur, quòd aqua non eſſet elementum ſimplex: quia ſua qualitas motiua non eſſet ſimplex: & ſimiliter diceretur de aere. Et ſiquis dicat, dicit Ariſt. in textu, quòd quodlibet elemẽtum aliud ab igne habet aliquẽ gradum grauitatis: & hoc probat de aere. Reſpõdetur, quòd C Philoſophus non intelligebat de aere puro, & in ſua propria diſpoſitione, ſed de aere indiſpoſito. Secunda concluſio: aqua eſt grauis in reſpectu ſecundomodo: quia poſita in aliquo elemento aſcenderet, & poſita in aliquo deſcenderet. Et ſimiliter dicatur de aere: quia ipſo poſito in aliquo elemento aſcenderet: & poſito in alio deſcenderet: ideo dicuntur grauia, & leuia in reſpectu ſecundomodo. Tertia concluſio: talis eſt ordo entium naturalium, quòd grauiora appetunt eſſe ſub leuibus, & leuiora appetunt eſſe ſuper grauiora. Primum patet de ligno, quòd aſcendit per aquam, & etiam oleum. Vnde ſi aqua haberet ſupra ſe terram aſcẽderet ſupra eam niſi impediretur. Et ſimiliter ſi aqua haberet ſub ſe D ignem, vel aerem deſcenderet niſi impediretur vbicunq; etiã poneretur. Et ſimiliter ſi aer haberet ſub ſe ignem deſcenderet, & ſi haberet ſupra ſe aquam, vel terram aſcenderet. Ex quo concluditur, ꝙ aqua & aer ſunt grauia, & leuia in reſpectu: concluditur etiam, ꝙ in eis non eſt duplex qualitas motiua cuius tamen oppoſitum multi tenent: ſed in ipſis eſt vna qualitas ſimplex, quæ facit aſcendere quando ſub eis eſt aliquod leuius: & aſcẽdere qñ ſupra ipſa eſt aliqđ grauius. Ex quo poteſt inferri, ꝙ graue, & leue in reſpectu poteſt vbicunq; aſcẽdere naturaliter, & vbicunq; deſcendere naturaliter: nam vbicũq; ponatur aqua, dummodo aer ſit ſub ipſa, ipſa deſcenderet niſi haberet impedimentum: etiam vbicunque

que

B que aqua poneretur dummodo ſupra ipſam ſit terra ipſa nata eſt aſcendere, & deſcendere, niſi inueniret impedimentū: & hoc iō, quia ſemper minus graue appetit eſſe ſuper magis graue; & ex iſto patet differentia inter, graue ſimpliciter, & in reſpectu: quia graue ſimpliciter nullibi aſcendit, & leue ſimpliciter nullibi deſcendit.

An corpus grauius alio in aere, ſit grauius eodem in aqua.

TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas: Vtrum videlicet, quodlibet corpus, quod eſt alio grauius in aere ſit eodem grauius in aqua. Et videtur quòd ſic: nā ſi b ſit grauius a in aere: & grauius b in aqua: tunc non poſſet ſciri, quod illorum eſt grauius. In oppoſitum videtur eſſe Philoſophus in textu: nam dicit ibi, quòd magnum lignum eſt grauius paruo plumbo in aere, & econtra in aqua. Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, non quodlibet corpus, quod eſt grauius alio in aere eſt eodem grauius in aqua; vt patet de magno ligno, & paruo plumbo. Secunda concluſio: non quodlibet corpus eſt æque graue in aere, & ī aqua: patet de ligno, quod deſcendit per aerē, & natat ſuper aquam; quòd non videtur fieri, niſi quia eſt grauius in aere, quàm in aqua.

Tertia concluſio, non quodlibet corpus eſt æque graue in aqua, & in oleo: vt patet de ligno, quod non ita profunde deſcendit in aqua, ſicut in oleo. Et ſi quis arguat eandem grauitatem habet corpus, vel ſaltem maiorem in aere, & in aqua, & vbicunque ſit: ergo ſequitur, ꝙ non eſt grauius in vno loco, q̄ in alio. Reſpondetur, quòd aliquid dicitur graue a grauitate, quæ eſt quædam qualitas inexiſtens graui. Et ſic dico, quòd tale corpus non dicitur grauius in vno loco, quàm in alio, niſi talis grauitas augeatur. Aliomodo dicitur aliquod graue ab actu ipſius grauis, vel illius qualitatis, quæ vocatur grauitas, qui quidem actus eſt deſcendere: & ſic quanto aliquid velociori modo deſcendit, tanto dicitur eſſe grauius: & ſic videtur ibi accipere graue, vel grauius.

C Et ſi quis dicat, qualiter debeo cognoſcere, ꝙ aliqua ſunt æqualiter grauia, ſaltem ſecundum ſpeciem. Reſpondetur breuiter, quòd illa dicuntur æqualiter grauia ſecundum ſpeciem, quæ ſic ſe habent, quòd æquales portiones eorum in magnitudine æqualiter ponderant. Et illa dicuntur inæqualiter grauia ſecundum ſpeciem, quæ ſic ſe habent, quod æquales portiones eorum inæqualiter ponderant: & proportionabiliter dicatur de duobus corporibus ſolidis, puta ſi capiantur duo ſolida, & a quolibet capiantur æquales portiones in magnitudine: ſi æqualiter deſcendunt, tunc ſunt eiuſdem grauitatis ſecundū ſpeciem: ſi autem non æqualiter deſcendunt, tūc non ſunt eiuſdem grauitatis in ſpecie. Et ex iſtis videtur haberi, quòd non omnis grauitas eſt omni grauitati eiuſdem ſpeciei: ſed de hoc magis aliàs videbitur.

D *An aer ſemper violenter aſcendat.*

Sed reſtat alia parua difficultas: Vtrum quandocunque aer aſcendit, aſcendat violēter. Dico, quòd nō niſi aſcenderet ſupra leuius ſe. Et ſimiliter dicatur de aqua, ꝙ

non

A non quandocunq; deſcendit, deſcendit naturaliter, niſi quando ſub ea eſt corpus leuius.

An aliquod elementum in ſuo proprio loco habeat grauitatem.

QVARTO ſciendum, quod incidit alia difficultas: Vtrum aliquod elementum in ſuo proprio loco habeat grauitatem. Et videtur quòd non: quia tunc ſequeretur, quòd homo exiſtens in fundo maris perciperet illã magnam grauitatem aquæ exiſtentis ſupra eum; cuius tamen oppoſitum videtur. In oppoſitum arguitur: quia elementum in ſuo proprio loco habet qualitates naturaliter conſequentes formam eius ſubſtantialem: ſed grauitas eſt qualitas conſequens formam ſubſtantialem grauis: igitur. Reſpõdetur breuiter, quòd elementum habere grauitatem in ſuo proprio loco poteſt intelligi dupliciter. B Vnomodo, quòd habeat formam accidentalem ſeu qualitatem, per quam natum eſt moueri deorſum, ſeu per quam ſi eſſet extra proprium locum moueretur: & ſic dico, quòd illam habet, quæ vocatur grauitas. Aliomodo poteſt intelligi, quòd elementum graue in ſuo proprio loco actualiter trahat deorſum ſeu moueatur: & ſic verum eſt, quòd nõ habet ſic grauitatem in ſuo proprio loco, ideſt grauitas in ſuo proprio loco non trahit deorſum, neq; leuitas ſurſum.

Inſtãtia.

Et ſiquis arguat: nam poſito, quòd aqua ſit in ſuo loco proprio, & dimittatur ire vna pars terræ: illa aqua trahet ſurſum, & non niſi per ſuã grauitatem: igitur. Item ſi ſuper ignem remoueatur vna pars ipſius ignis, tunc ipſe ignis aſcendet: aliàs eſſet dare vacuum, & non niſi per leuitatem: igitur C leuitas in ſuo proprio loco trahet ſeu mouebit ſurſum. Ad primam concedo, quòd tunc aqua trahet ſurſum: & dico, ꝙ per eandem qualitatẽ, per quã deſcenderet naturaliter ad ſuum proprium locum ſi eſſet extra ipſum, per eandem aſcenderet ſupra terram demiſſam in ea. Vnde nõ eſt imaginandum, quòd in aqua ſit vna qualitas: ſcilicet grauitas, per quam deſcendit infra aerem, & alia qualitas, quæ ſit leuitas: per quã aſcendit ſuper terram, quia tunc aqua non eſſet ſimplex elementum: cum haberet duas primas qualitates motiuas. Et aduerte, quòd tam cito, quòd terra ponitur ſupra aquam, aqua deſinit eſſe in ſuo proprio loco naturali: ideo tunc incipit trahere, & moueri. Ad ſecundam dicitur, D quòd tunc ignis moueretur ſurſum: & hoc a natura vniuerſali, nec eſſet dare vacuũ. Et hæc de primo arti. Quantum ad ſecundum.

Art. 2.

An grauitas, & leuitas ſint formæ ſubſtantiales.

DVBITATVR primo, Vtrum grauitas, & leuitas ſint formæ ſubſtantiales grauis, & leuis, vel ſolum ſint qualitates motiuæ. Et videtur, quòd ſint formæ ſubſtantiales: quia ſunt natura, & non materia: ergo forma. patet conſequentia a ſufficienti diuiſione: cum natura nõ dicatur, niſi de materia, & forma. Et, quòd ſint natura, patet: quia diffinitio naturę conuenit grauitati, & etiam leuitati: quia grauitas eſt principium mouendi, & quieſcendi eius, in quo eſt: nã grauitas eſt principium motus localis deorſum, & leuitas principiũ motus localis ſurſum,

E Secūdo ſic, ponatur terra in aere, omni accidente circumſcripto: quæritur vtrum deſcenderet, vel ſtaret: ſi ſtaret: ergo ibi eſſet locus naturalis eius, & ibi reſiſteret alteri corpori: ſi deſcenderet hoc eſſet a grauitate, quæ nō eſſet accidēs per caſum poſitum: ergo ſubſtantia; & nō materia, ergo forma: & per cōſequens illa grauitas erit ſubſtantia: & non niſi forma: igitur. Item aqua aliquando aſcendit, & aliquando deſcendit ſine aliqua mutatione in ſuis accidentibus: & hoc nō eſt niſi per formam ſubſtātialem eius, quæ eſt grauitas: ergo. In oppoſitū arguitur: grauitas, & leuitas ſunt qualitates per ſe ſenſibiles, ſcilicet ſenſu tactus; nam aliqs ſecundum tactum ſentit grauitatem lapidis: ſed nulla forma F ſubſtantialis, nec aliqua ſubſtātia eſt per ſe ſenſibilis: igitur. Item ſubſtantia non eſt contraria ſubſtantiæ: ſed leuitas contrariatur grauitati: ergo ſequitur, quòd non ſunt ſubſtantiæ. Item ſubſtantia nō ſuſcipit magis, & minus: ſed grauitas, & leuitas ſuſcipiūt magis, & minus. patet: quia aliquod graue eſt altero graui grauius, ſicut terra eſt grauior aqua. Item manēte eadem forma ſubſtantiali variatur grauitas, & leuitas: ergo grauitas, & leuitas non ſunt formæ ſubſtantiales. Pro ſolutione ponuntur aliquæ cōcluſiones. Prima, grauitas non eſt forma ſubſtantialiter grauis, nec leuitas leuis: quod patet per rationes poſt oppoſitum. Secunda cōcluſio, grauitas, & leuitas ſunt qualitates ſecundæ naturaliter poſteriores caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate: nam G calefaciens intendit primo producere caliditatem, ad quam ſequitur grauitas & leuitas ſecūdum exigentiam formæ ſubſtātialis: Vel etiam poteſt dici, ꝙ tales qualitates conſequuntur formas ſubſtantiales illorū, quorum ſunt qualitates ſecundum exigentiam talis formæ. Ad rationes ad primam dico, quòd illud argumentum procedit ex vna falſa imaginatione: nā imaginatur, ꝙ principium in diffinitione naturæ dicatur de principio actiuo, ꝙ non eſt verū ſed de principio paſsiuo, quod non eſt aliud, quàm illud, per quod graue natū eſt ſic moueri, quod non eſt niſi forma ſubſtātialis: & ſi ſecundum grauitatem graue natum eſſet ſic moueri: tamē non eſſet primo, ſed ſolum inquantum ſequitur talem formam ſubſtantialem. H Ad ſecundam dicitur cum ipſo Adam in quarto Sniarum, in materia de corpore Chriſti, quòd terra in illo caſu non reſiſteret pellendo magis, quàm corpus neutrū: nec, quàm vna particula cœli, ſi ibi poneretur. Et ſi dicas retineat ibi Deus illam particulam īmobiliter; tunc reſiſteret manui necꝙ, vel non. Dicit, ꝙ manus veniens ad talem terram non procederet, nec illam ſubintraret, ſed ibi ſiſteret impedita, & non acciperet, nec tangeret tactu ſenſationis, ſed ſolum tactu applicationis. Ad aliud ſatis patet ſolutio in art. præced.

DVBITATVR ſecundo, Vtrum grauia, & leuia moueantur actiue a grauitate, & leuitate, vel a ſuis formis ſubſtantialibus: id eſt vtrū motus deorſum, vel *Grauia, & leuia quō mouentur.*

A vel ſurſum grauatum, vel leuiũ ſit a grauitate, vel leuitate, vel a ſuis formis ſubſtantialibus. Et arguitur primo, ꝙ a formis ſubſtantialibus: quia motus grauiũ & leuium, ſunt naturales: ergo ſunt a natura, & non materia: ergo a forma: modo grauitas, & leuitas non ſunt naturæ, cum natura non dicatur niſi de materia, & forma. Itẽ ſi graue moueretur a grauitate, & cum ad motum grauis oportet mouere grauitatem: ſequeretur, ꝙ grauitas moueretur a grauitate, & ſic idem moueretur a ſeipſo: quod videtur eſſe falſum. In oppoſitum arguitur: ab illo mouetur graue, quo intenſo intenditur motus cęteris paribus, & quo remiſſo remittitur motus: ſed ſic eſt de grauitate. Vnde vi B demus, ꝙ cęteris paribus grauius velocius deſcendit, & minus graue minus. Item ſicut ſe habẽt caliditas, & frigiditas ad alterationem, ita leuitas, & grauitas ad motum localem: ſed caliditas, & frigiditas ſunt principia alterationis: ergo grauitas, & leuitas ſunt principia motus localis. Pro ſolutione ſupponitur, quòd de hoc ſunt multi modi dicendi; Dicunt enim aliqui, ꝙ quando aliquod corpus agit, ſecundum quòd natũ eſt naturaliter agere: tunc illius actionis forma ſubſtantialis eſt principalius agens, & qualitas inſtrumentale agẽs: vt quando aqua frigefacit, forma ſubſtãtialis aquæ eſt principale principium illius frigefactionis, & frigiditas minus principale ſeu inſtrumẽtale: ſed quando aqua calefacit per caliditatem, quam habet: tunc caliditas eſt totale agens, & non forma ſubſtantialis. C Similiter dicerem, ꝙ quãdo aqua habet leuitatem. vt puta qñ eſt vapor vel fum⁹, tũc mouetũ ab illa leuitate, & non a forma ſubſtãtiali. Dñt tñ aliter aliqui ponẽdo duas concluſiones.

Prima, motus grauium, & leuium naturales nullomodo proueniunt a grauitate, & leuitate tanquã a principijs actiuis principalibus. Tertia concluſio: dicti motus proueniunt a formis ſubſtantialibus grauium, & leuium tanquàm ab agentibus principalib⁹, & a grauitate, & leuitate tanquam ab agentibus inſtrumẽtalibus: ita quòd iſti volunt, quòd nunquàm illæ qualitates actiuæ ſint agentia principalia, ſed ſolum inſtrumentalia: & iſte eſt modus, qui communiter tenetur: & eſt ſatis probabilis. Poſſet aliter probabiliter dici, quòd illæ qualitates ſunt agentia principalia, D & non formæ ſubſtantiales, quòd probatur: Quandocunq; aliquid ſic ſe habet, quòd poſito ponitur actio, & remoto remouetur actio: ſignum eſt, ꝙ illud eſt agens principale: ſed ſic eſt de iſtis formis, ſeu qualitatibus: nam remota grauitate a graui non plus mouetur deorſum. Itẽ hoſtia in ſacramento ita mouet deorſum, ſicut ſi eſſet forma ſubſtantialis; & tamen non eſt ibi forma ſubſtãtialis: ſed grauitas in q̃titate: igr̃. Item ſi caliditas ignis ſepararetur ab ipſo igne, remanente eadem quantitate, diſtructa ſubſtantia ipſius ignis, non minus calefaceret, & cauſaret caliditatẽ in alio, & alteraret aliud: & ſic videtur, quòd quo ad iſtas

B actiones tranſeuntes, vel quaſi tranſeuntes illæ qualitates actiuæ ſint principalia agentia. Et dicitur notanter quo ad actiones tranſeuntes: quia quo ad actiones immanentes forma ſubſtantialis eſt principale agens: vt quando ignis cauſat caliditatem in ipſomet: certe talis caliditas eſt ab ipſa forma ſubſtantiali: ſed quando calefacit extrinſecum principaliter, eſt ab ipſa caliditate. Vnde ſi ignis non haberet caliditatem, nunquàm poſſet calefacere aliquod extrinſecum. Nec valet dicere caliditas eſt principale agens: ergo poteſt cauſare ignem, vel ignire. Dico, quòd non valet conſequētia: & de hoc magis aliàs videbitur, quòd nullū accidens põt cauſare ſubſtantiam, neque habere actionem attingendi ſub-
F ſtantiam. Dico etiam, quod non ſequitur, quòd talis qualitas ſit natura, niſi capiendo naturam large: pro illo, quod eſt principium actiuum alicuius actionis naturalis: ſed ſecundum illum ſenſum non capitur principium in diffinitione naturæ: vt aliàs viſum eſt: igitur.

Quomodo grauia appetunt deſcēdere & leuia aſcēdere.

DVBITATVR tertio: Vtrū grauia appetant deſcendere per lineas breuiſsimas: & leuia aſcēdere per lineas: etiam breuiſsimas. Et videtur, quòd non: quia tunc ſequeretur, quòd terra nō velociori modo moueretur per ignem, quàm per aerem, quod eſt falſum; cum ignis ſit rarior aere: & conſequentiam probo: quia ſicut terra appetit eſſe ſub igne, & deſcendere per ignem ſecundum lineam rectam: ita ignis appetit eſſe ſupra terram ſecundum lineam rectam: & ſic impediretur ſe ad inuicem vnum G in aſcendendo, & reliquum in deſcendendo. In oppoſitum arguitur: quia grauia appetunt deſcēdere per illas lineas, per quas deſcendunt, ſi non ſint impedita: ſed hoc eſt per lineas breuiſſimas, quæ poſſunt protrahi: igitur. Pro ſolutione dicitur breuiter, quòd graue non appetit deſcendere plus per vnam lineam quàm per aliam: ſed quòd deſcēdat per vnam, & non per aliam, hoc eſt, ſecundum quòd applicatur tali, vel tali reſiſtentiæ: ita ꝙ finaliter ex applicatione alia, & alia ipſius grauis ad mediū extrinſecū determinatur, ꝙ deſcēdat per talem, vel talē lineam: ita ꝙ bene ex ſe appetit deſcendere: ſed motus deſcendendi determinatur ſecundum aliam, & aliā applicationem eius ad medium extrinſecum. Et ſi quis ar- H gnat: quia qñ graue deſcendit ꝑ lineā rectam, difficilius arreſtat, quàm qñ deſcendit per lineam obliquam: ſed hoc non eſt, niſi quia magis inclinatur ad deſcēdendum per illam lineam, q̄ per lineam obliquā. Dicitur ad hoc, ꝙ bene verum eſt, ꝙ qñ graue deſcendit per lineam rectā, difficilius arreſtatur, quàm quando deſcēdit per lineam obliquam: ſed hoc nō eſt: quia magis inclinatur deſcendere per illam lineam, q̄ per lineam obliquā: ſed hoc eſt propter hoc, ꝙ qñ deſcēdit per lineam rectā, minorē habet reſiſtentiā, q̄ quando deſcendit per lineā obliquam. Propter tamen talem rationē, & multas alias: dicunt aliqui, ꝙ graue appetit magis deſcēdere per lineā rectam, quàm per lineam obliquam. Nā ſi lapis poneretur in

vacuo,

A vacuo,vbi nulla eſſet reſiſtẽtia, adhuc deſcenderet per lineam rectam,& nõ obliquam: & hoc non eſt,niſi quia appetit deſcendere per talem lineam:ideo quilibet modus multũ videtur eſſe probabilis. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art.3.

CONCLVSIO reſponſalis: Aliquod elementum eſt ſimpliciter graue,& aliquod ſimpliciter leue,& aliquod graue, & leue in reſpectu·quæ concluſio relinquitur ſatis eſſe probata in primo art. Ad rationes patet quid ſit dicendũ etiã in j.artic. C

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

In libros Ariſtotelis de Ortu, & interitu eruditiſsimæ Lucubrationes.

LIBER PRIMVS.

B T.cõ. 1. & inde.

DE generatione autem,& corruptione & natura generatorum, & corruptorum,vniuerſaliter de omnib⁹, & cauſas diuidendum, & rationes ipſorum determinandum: amplius de alteratione, & augmentatione: quid vtrũque ſit, & vtrum exiſtimandum ſit. &c.

T.xi. antiquorũ philoſophantium iudicia de generatione.

ISTE eſt liber de generatione,& corruptione:qui diuiditur in duos partiales libros. In primo,determinat de generatione,& corruptione,& aliis mutationibus eis annexis. In ſecũdo determinat de generabilibus, & corruptibilibus,& principiis generabilium,& corruptibiliũ. Primus, diuiditur in quatuor tract. Primus continet quattuor cap. In primo,determinat de generatione ſecundum opin. antiquorũ:& primo narrat opi. antiquorum in generali:dicens,ꝙ quidam antiquorũ dixerunt generationẽ eſſe alterationẽ: alij vero dixerunt generationẽ non eſſe alterationẽ. Vnde qui poſuerunt tantũ vnum primum materiale,non potuerũt ſaluare differentiam inter generationẽ, & alterationẽ: ſed qui poſuerunt principia, habuerunt ponere ea differre: ideo Anaxagoras, qui poſuit plura principia materialia,non poſuit differentiã inter generationẽ,& alterationẽ,vocẽ ignorauit.i.quid nominis generationis. Differẽter tñ poſuerũt antiqui plura principia materialia:qa Empedocles poſuit quat- D

 tuor

E tuor elemēta: Anaxagoras, Democritus, & Leucippus poſuerunt infinita principia materialia: ſed differunt, quia Anaxagoras poſuit homogenea: vt os, carnem eſſe principia heterogeneorum: ſed Democritus, & Leucippus poſuerunt homogenea eſſe ab heterogeneis. Conſequenter cōparat Philoſ. opin. Anaxagoræ opinioni Empedoclis: dicit enim Empedocles quattuor elementa eſſe corpora ſimplicia, & os, & carnem componi ex ipſis. Sed Anaxagoras dicit iſta non eſſe magis ſimplicia, quàm alia: ſed omnia, quæ apparēt, dicit eſſe compoſita ex infinitis, & diuerſarum rationum: & iſta infinita vocabāt eſſe panſperma. i. vniuerſale ſemē aliorum. Dicit conſequēter, ꝙ illi, qui dicebant tantum eſſe vnū principiū materiale: habebāt dicere, ꝙ generatio nō differt ab alienatione: q̄a illud principiū dicebāt eſſe hoc aliquid in actu: & ipſum ſemper manere: ſed q̄ñ manet hoc aliquid in actu, non pōt fieri, niſi alteratio. Sed dicentes plura eſſe principia habebāt dicere, ꝙ generatio, & alteratio differūt, q̄a generationem dicebāt fieri per ſegregationem, & congregationem illorum principiorū: ſed alterationem dicebant fieri manētibus eiſdem principiis. Conſequenter dicit, ꝙ ponentes plura principia, non potuerūt ſaluare alterationem: quia alteratio eſt mutatio qualitatum, eodem ſubiecto in actu manente: & hoc erat impoſſibile apud eos: quia dicebant elementa non poſſe ad inuicem tranſmutari ſubſtātialiter, neq; per conſequens ſecundum qualitates: Dicebant elemētum determinare ſibi proprias qualitates: & ſic nō poterat eſſe mutatio in qualitatibus. Finaliter oſtendit, ꝙ ad poſitionē Empedoclis ſequuntur duo inconuenientia. Primum, quia cōtradicebat apparētiis, quia dicebat nullum quattuor elementorum fieri ex altero, & omnia fieri ex ipſis: & iſta ſunt cōtraria ſenſui. Secundum inconueniens eſt: quia cōtradicebat ſibiipſi: quia dicebat nullum elementum fieri ex altero: & tamen ponebat ipſa eſſe generabilia, & corruptibilia: quia dicebat ipſa eſſe aliquando facta ex vno confuſo chaos.

VNIVERSALITER itaque de generatione, & corruptione ſimplici elementorum dicendum. &c. *T. cō. 4. & ſeq.*

H *Proſequitur in recitandis veterum opinionibus.*

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus determinat de generatione, & corruptione ſecundum opiniones antiquorum, ponendo aliquas concluſiones. Prima: Plato inſufficienter locutus eſt de mutationibus ſecundum formam: quia ipſe ſolum locutus eſt de generatione, & corruptione, prętermittens augmentationem, & alterationem. Secunda concluſio: omnes antiqui præter Democritum inſufficienter locuti ſunt de prædictis mutationibus: quia ipſi non profunde quæſiuerunt, ſed ſolum dixerūt ea, quæ vulgares dicunt: puta, ꝙ augmentatio fit per additionem ſimilis ſimili. Tertia concluſio: Democritus videtur ſufficienter fuiſſe locutus de mutationibus ſecundum formam: quia

A quia de omnibus talibus maxime curam habuit. Quarta concluſio: de prædictis mutationibus ſecundum formam ad philoſophum naturalem pertinet determinare: nam de ipſis multæ fiũt dubitationes. Quinta cõcluſio: opin. Platonis de generatione rerum eſt irrationabilior, q̃ opinio Democriti. quod probat quadrupliciter. Primo ſic: quia rationabilius eſt corpora componi ex corporib⁹, ſicut dicit Democritus: q̃ ex non corporib⁹, ſicut dixit Plato, qui poſuit res naturales componi ex triãgulis, ſuperficieb⁹, & lineis. Secundo ſic: Plato ex dictis ſuis nõ poterat ſaluare generationẽ, & corruptionem, quas intendebat ſaluare Democritus: igitur. Tertio ſic: Democritus erat ex-

B pertus circa naturalia: quia multum eis inſudauerat: Plato vero inſudauerat circa diuina, & vniuerſalia: propter quod Platonici ex multis ſermonibus imbuti multa falſa dixerũt: ad pauca enim reſpicientes facile falſum enunciant. Quarto ſic, quia Democritus proſpexit rationes naturales, & proprias: Plato vero rationes cões, & logicas. Vnde Democritus ponebat duplices rationes, per quas volebat oſtẽdere corpora non cõponi ex nõ corporibus. ſ. principales, & minus principales: Principales tãtum ponit vnam: & eſt hæc; ſi corpus ponatur eſſe diuiſum: quantũcunq; ſit diuiſibile: nihil ſequitur impoſſibile: ſed omne corpus eſt diuiſibile in indiuiſibilia: ergo poſito in eſſe nullum ſequitur impoſſibile. Minor ꝓbatur: quia facta diuiſione omni moda alicuius corporis, ſecũdũ quodlibet ſignum, vel remanẽt C corpora indiuiſibilia, vel magnitudines diuiſibiles, vel puncta, vel nihil, vel ſuperficies, vel qualitates ſine magnitudine: ſed quodlibet iſtorum eſt impoſſibile præter primũ. Quod ſecũdũ ſit impoſſibile: patet, quia nõ eſt diuiſum ſecũdum quodlibet ſui ſignum. Quod tertiũ ſit impoſſibile. ſ. ꝙ remaneant pũcta, probat quattuor rationibus. Prima quia vnicuiq; illorũ oporteret aſſignare locum propriũ: quod eſt impoſſibile: igitur. Secũda ratio, quia tũc iſta puncta non eſſent immobilia: cum mouerẽtur ad motũ corporis: nec mobilia, cum indiuiſibile nõ moueatur. Tertia ratio, quia tunc ſequerẽt ꝙ ipſa puncta in corpore ſe tangerent, qđ eſt impoſſibile. Quarta ratio, quia tũc ſequerẽt, ꝙ corpus non eſſet magnũ, neq; paruum: quia indiuiſibile additum D diuiſibili nõ facit ipſum maius. Quod quartum ſit impoſſibile, ſ. ꝙ nihil remaneat, probat: qa tunc corpus quod eſſẽt, eſſet cõpoſitũ ex nihilo. Quod autem quintum ſit impoſſibile. ſ. ꝙ remaneant ſuperficies patet: qa tales nõ ſunt profundæ; & ſic corpus non haberet in ſe omnes diſmenſiones. Quod autẽ non remaneant qualitates ſine magnitudine, probat: quia tũc accidentia poſſent ſeparari a ſuo ſubiecto, quod eſt impoſſibile. Soluit Philoſophus iſtam rationem: dicẽs, ꝙ ſi ponatur corpus eſſe diuiſum ſecundũ quodlibet ſignũ, ſequeretur impoſſibile: quia iſta non eſt poſſibilis, corpus eſt diuiſum ſm quodlibet ſignum: & tamen hæc eſt vera, corpus ſm quodlibet eius ſignum eſt diui-

 ſibile.

B ſibile. Finaliter ponit duas ra tiones minus principales. Prima: corpus non eſt diuiſibile omnino & ſecũdum quodlibet ſui: ergo eſt ſtare ad partes in diuiſibiles. Secunda ratio: quia ſunt dabiles partes minimæ ipſius corporis, quæ nõ apparent: igitur. Ad primam dicit Ari. ꝙ non vbiq; corpus eſt diuiſibile; quia nõ in punctis: tñ in alijs eſt diuiſibile. Ad ſecundam dicit ꝙ licet ſit dare partes minimas ſm ſenſum, non tñ ſimpliciter.

T. c. 11. & inde.

DETERMINATIS autẽ his, primo videndum. vtrum generatur quid ſimpliciter & corrumpitur &c.

Propria ſententia de generatione, & corruptione.

I N hoc tertio capitulo determinat philoſoph⁹ de generatione & corruptione ſecundũ propriam eius opinionẽ ſoluendo ſex quæſtiones, prima: vtrũ poſ F ſibile ſit ꝙ aliqd ſimpliciter generetur, aut corrumpatur. Et arguitur ꝙ non: quia tunc illud fieret ex nihilo: ſed conſequens eſt impoſſibile: vt cõcedunt omnes naturales. Conſequẽtia probatur: quia generatio ſimpliciter eſt ex non ente ſimpliciter: ſicut generatio ſecundum quid eſt ex nõ ente ſecundum quid, ſcilicet ex non ente tali vel tali. Reſpondet ꝙ ex non ente in actu: quod tamen eſt ens in potentia, cuiuſmodi eſt materia, aliquid bene generatur. Secunda quæſtio, quæ eſt cauſa perpetuitatis generationũ & corruptionum. Reſpondet ꝙ duplex poteſt eſſe cauſa perpetuitatis generationum & corruptionum, ſcilicet efficiens, quod eſt mouens immobile, vel mouens motũ: de qua viſum eſt in 8. phyſ. & materia. Sed quòd materia non poſſit eſſe cauſa probat: quia quodlibet genitum capit aliquã portionem materiæ a materia: & cum materia ſit finita, tandẽ conſumetur. Reſpõdet quòd ex quo generatio vnius eſt corruptio alterius et ecõtra: ideo quãcunq; portionem materiæ capit genitum, illam dimittit corruptum: ideo materia dicitur eſſe cauſa perpetuitatis generationũ & corruptionum. Tertia quæſtio: propter quid aliqua dicuntur ſimpliciter generari, aut ſimpliciter corrumpi, & aliqua dñr generari, & corrumpi ſecundũ quid. Reſpondet ꝙ diuerſitas generationum eſt ſecundum diuerſitatem prædicamentorum: ſi enim fiat mutatio ſm prędicamentum ſubſtantiæ, dr̃ generatio, vel corruptio ſimpliciter: ſi vero fiat ſm prædicamentũ q̃titatis, vel vbi, vel qualitatis, vel H alicuius alterius prædicamenti, dicitur generatio, vel corruptio ſm quid. Quarta qõ: propter qd ſemper ita eſt, ꝙ illud quod generatur, ex aliquo corrupto generatur. Reſpõdet ꝙ hoc eſt: quia generatio eſt ex non ente, & corruptio in non ens: illud tamen non ens non dicitur non ens: quia nullo modo ſit ens: ſed quia non eſt illud ens, quod generatur quamuis ſit aliud ens. Quinta quæſtio: cum generatio ſit inter contraria: Vtrum illud non ens ſit aliquod illorum cõtrariorum. Reſpondet quòd nõ ens, ex quo ſubſtantialiter aliqd generatur. eſt materia, quæ dicitur non ens in actu. Sexta quæſtio: Vtrum eadem materia numero ſit in genito & corrupto. Reſpondet quòd ſic: aliter illa non

A non haberent adinuicem tranſmutationem.

T. c.23. & inde. De generatione autem, & alteratione quid differunt dicamus &c.

Differentia inter generationem, & corruptionem. In hoc quarto capitulo determinat philoſophus de differentia inter generationem,& alterationem:& diuiditur in duas partes. In prima ponit duas differentias inter generationem, & alterationem. Quarum prima eſt.Subiectum generationis eſt ens in potentia : ſed ſubiectũ alterationis eſt ens in actu Secũda differentia, quæ ſumitur ex parte diffinitionum : quia alteratio eſt quando ſubiecto ſenſibili manẽte eodem,fit tranſmutatio in paſsionibus eius, aut a contrarijs,aut a medijs. Generatio vero eſt tranſmutatio huius totius in hoc totum, nullo B ſenſibili manente eodem vt ſub iecto : vt ſi ex ſemine fiat ſanguis:aut ex tota aqua fiat aer, vel econtra.Et ſubdit quòd ſubiectum generationis, quod manet idem,& mutatur de vna forma ſubſtantiali in aliam;dicitur hyle.i.materia prima, quæ nullum actum ſubſtãtialem habet ex ſe, ſeu ex natura ſui:Sed ſubiectum alterationis, quod dicitur tranſmutari de vna qualitate in aliam vnum & idem manẽs,eſt ſubſtantia per ſe exiſtens, quæ dicitur hoc aliquid. In ſecunda parte ponit differentiam alterationis ab alijs motibus : dicẽs quòd ſi manente eodem ſubiecto, fiat mutatio ſm quantit.tẽ: talis dicitur augmentatio,vel diminutio. Si vero ſm quale,eſt alteratio:ſi ſecundum vbi,eſt loci mutatio.

D e augmentatione autẽ reliquum dicere, quid differt a generatione, & alteratione, &c. C *T. c.25. & inde.*

Augmentatio in quo differt a caeteris mutationibus. Iste est ſecundus tractatus, in quo philoſophus determinat de augmentatione, & diminutione. Et diuiditur in tria capitula. In primo ponit differentiam augmẽtationis ab alijs motibus vel mutationibus: mouẽs duas quęſtiones. Prima, cum ſit notum augmentationẽ differre ab aliis mutationibus pœnes terminos, vtrum etiã differat ab ipſis pœnes modũ tranſmutandi. Rñdet philoſophus ꝙ ſic: quia quod alteratur, vel generatur, non oportet mutare locum:licet bene quod augmentatur. Dr̃ et a mutatione locali: quia quod mouetur ſaltem motu recto, oportet totum locum mutare:non autem oportet,ꝙ illud quod augetur ſm ſe totum, mutet locum. Dr̃ et a motu circulari : quia quod mouetur circulariter,retinet eundem locum non accipiens maiorem vel minorem:non ſic autẽ eſt de eo ꝙ augetur. D Secunda qõ:Vtrũ augmentatio fiat ex actu corporeo vel ſolum in potentia corporea & non actu: & probat tribrõnibus ꝙ non fiat ex incorporeo. Primo : quia ſi materia,ex qua fit augmentatio eſſet in corporea tũc ſeqret ꝙ ipſa eſſet indiuiſibilis,ſicut punctum: & ſic ex ipſa nihil fieret maius. Scdo ſequeret ꝙ ipſa nõ eſſet in loco: nec per ſe,nec per accidẽs:quod eſt inconueniens : cũ illud quod generatur,vel augmẽtatur ſit in loco. Et ꝙ ſequeretur probat qa vel eſſet in vacuo,vel in ple-

nu.non

B no:non in vacuo quia vacuum non eſt:nec in pleno: quia eſſet penetratio dimenſionũ ; cũ non ſit locus ſine corpe. Scđa ratio: quia qđ gñatur & augmentaẽ: generatur & augmẽtatur ex ali quo & ab aliquo : & nullũ illorum eſt incorporeũ,igitur. Tertia rõ:quia ſi augmẽtatio fieret ex aliquo incorporeo, nõ fieret per additamentũ magnitudinis ad magnitndinẽ: qđ eſt falſum: quia per hoc differt a gñatione ſimpliciter . Conſequenter oſtẽdit quòd fiat ex aliquo corpeo ponendo talẽ concluſionẽ:augmentatio fit ex aliquo actu corporeo:quia nõ ex aliquo incorporeo:ergo ex aliquo actu corporeo. Et ſubdit quòd eadẽ eſt materia numero generationis & augmentationis:eo quòd aug

F mentatio non fit ſine quadam generatione.

T. c. 31. & inde. SVSCIPIENDVM itaq; magis quaſi tãgentes quæſtionem a principio,qualis &c.

An ſit poſſibile proprie aliquid augeri. IN hoc ſcđo capitulo mouet Philoſophus duas qõnes . Prima vtrum ſit poſſibile proprie aliquid augeri. Et arguit primo quòd non:quia ſi aliquid augeretur, hoc eſſet adueniente aliquo extrinſeco,vel ergo corporeo vel incorporeo:non incorporeo:quia per talem nihil augeretur : nec corpeo: quia tunc duo corpora eſſent in eodem loco,vel fieret penetratio dimẽſionum;ſed quodlibet eſt impoſſibile:igitur.Secũda quæſtio:quid eſt quod augetur Vtrũ ſit cibus adueniens,vel corpus cui adue nit,vel membrũ, vel totum aggregatum ex his: & videẽ quòd totum aggregatum: quia ipſum efficitur maius,ſicut fit de aqua & vino qñ miſcentur adinuicẽ.

G Reſpõdet philoſophus ponẽdo talem concluſionem:corpus aĩatum cui additur cibus, augetur. Et probat quatuor rationibus . Prima illud quod augetur, manet idem ante tranſmutationem & poſt:ſi.n.vna gutta aquæ ponatur in vaſe vini; nos non dicimus aquam augeri,cũ ipſa corrumpatur : ſed dicimus vinum augeri , quod manet idem ante tranſmutationem & poſt.Secunda ratio : quia ſi caro calefiat aut frigefiat, dicimus carnem alterari quæ manet : ſimiliter dicendum eſt de illo quod augeẽ. Tertia ratio:illud augetur, i quo eſt primum mouens:ſed in corpore aĩato & non in cibo eſt primum mouens.ſ.aĩa. Quarta ratio : illud qđ aduenit alicui non augetur,ſed magis illud cuĩ aduenit;cum augmentatio fiat aliquo adueniente:ſed cibus aduenit corpori: igitur. H

QVONIAM autem de his quæſitum eſt ſufficienter, oportet quæſtionis tentare ſolutionem inuenire.&c. *T. c. 35. & inde.*

IN hoc tertio capitulo oſten dit philoſophus qũo fit augmentatio , ſupponens primo ꝙ ſex ſunt cõditiones augmẽtationis, tres affirmatiuæ & tres negatiuæ . Prima : illius quod augetur,quælibet pars augetur. Secũda eſt : auctum ante augmentationem & poſt manet idem numero. Tertia,augmentatio fit aliquo extrinſeco adueniente. Quarta ad hoc ꝙ fiat augmentatio , non oportet ponere vacuum in corpe quod augetur. *Augmentationis cõditiones,& modus.*

Quinta

A Quinta augmentatio non fit ad ueniente aliquo incorporeo. Sexta ꝑ augmẽtationem non oportet ponere duo corpora in eodẽ loco. Hoc ſuppoſito declarat modum, per quẽ fit augmẽtatio ex parte illius quod augetur: dicẽs ꝙ partes heterogeneæ augmentantur per hóc, ꝙ ꝑtes homogeneæ augmentãtur; cum ex ipſis componantur heterogeneæ. Et ſubdit quòd partes homogeneę ſunt duplices: q̃dam ſunt formales, & quædam materiales. Deinde ponit talem concluſionem: illius quod augetur, quælibet pars ſm formam ſeu formale augetur, & nõ quælibet ſm materiam: probat duobus exemplis: Primũ: vt ſi per aliq̃ menſuram puta per doliũ tranſeat aliqua aqua, ſemper manet eadem ſm ſpẽm & figurã:
B ſed non eſt eadẽ ſm materiam, hoc eſt ſm identitatem numeralem. Secũdum exemplum eſt de heterogeneis: quia illa ſemꝑ manent eadem ſm ſpẽm & figuram: licet aliq̃d adueniat, & aliq̃d defluat. Deinde oſtendit quõ ſe habet nutrimentum ad illud qđ augetur, dicẽs ꝙ corpus aĩatum fit maius adueniente nutrimento contrario vel diſsimili, quod per digõnem alteratur: & tandem in ſubſtantiã viuentis traſmutatur. Ex quo patet ꝙ illud qđ augetur, augetur a quodam aliquo modo ſimili, & aliquo modo diſsimili: ĩ principio enim eſt diſsimile, & poſtea factum eſt ſimile. Et ſubdit ꝙ anteq̃ aliqđ corpus augeat, cibus eſt in potẽtia illud & actu aliud: materia n nutrimẽti primo ſtat ſub vna forma ſubſtantiali, poſtea ſub forma nutriti. Deinde

oſtendit quõ fit augmentatio ex C parte illius quod augetur & ex parte cibi; & hoc per duo exempla. Primũ: quia cibus digeſtus miſcetur corpori qđ augetur: ſicut modica aqua poſita cũ multo vino, quæ conuertitur in ſubſtantiã & naturam vini: ſic etiã corpus aĩatum in ſui naturam conuertit nutrimentum. Secundum exemplum: quia ignis conuertit ligna ſibi appoſita ĩ ignẽ: & fit maior; ſic corpus animatum virtute aĩæ conuertit cibũ in ſubſtantiã ſuã. Deinde cõparat augmentationẽ ad alias mutationes: dicẽs ꝙ ſicut non gñatur vniuerſale, puta homo vel aĩal, ſed ſingulare: ita non augetur vniuerſale ſed ſingulare. Deinde ponit differentiã inter nutritionem & augmentationẽ: dicens ꝙ qñ materia cibi eſt in potentia caro, vel os, dr̃ fieri nutritio: ſed qñ eſt in potentia caro quãta, dr̃ augmentatio. Ex quo D patet ꝙ nutritio eſt conuerſio nutrimenti in ſubſtãtiã nutritis ſiue ꝑ hoc nutritũ fiat maius, ſiue non: ſed augmentatio eſt conuerſio nutrimenti in ſubſtantiam nutriti; ſic quod nutritum fit maius: ex quo patet, quòd omnis augmentatio eſt nutritio, ſed non econtra. Deinde infert vnum correlarium quòd anima tantum nutritur quandiu viuit: ita quòd non longo & notabili tempore durat ſine nutrimento; ſed non tamen ſumere augetur vel diminuitur. Prima pars patet; quia quandiu animatum viuit: videtur ſumere alimentum; & cum vita conſiſtat in calido & humido, oportet quòd quandiu viuens viuit, ꝙ calor & hu-

E & humidú remaneant; ſed hoc non poteſt fieri niſi continue reſtauretur: igitur. Secunda pars patet: quia animatum poteſt viuere per longum tp̄s & tamen non plus conuertit de cibo in ſui ſubſtantiam, quàm deperditum ſit: quandiu ergo forma poteſt conuertere cibum, tã diu corpus nutritur: ſimiliter quandiu poteſt conuertere plus quàm deperditum ſit, tandiu augetur, & non vltra; hoc eſt tã diu eſt in vita. Vnde quia in fine propter impuritatem materiæ virtus debilitatur: vt non poſsit tantum conuertere quantum eſt deperditum: & tunc bene fit nutritio, licet non fiat augmentatio, ſed potius diminutio: & dicit ꝙ eſt ſic de vino, cui appoſita eſt tanta aqua ꝙ vinum eſt valde modicæ actiuitatis, &
F tandem non poteſt plus conuertere aquam.

An aliquid poſsit ſimpliciter generari.

QVAERITVR vtrum aliquid poſsit ſimpliciter generari. Arguitur primo ꝙ nõ: quia maxime eſſet forma: ſed hoc non: quia forma producitur de nihilo: ergo non generatur. Conſequentia probatur: quia ex nihilo nihil fit. Secundo ſic. Sequeretur ꝙ aliquid poſſet generari ex ſimpliciter non ente, probatur: quia ſicut ſe habet generatio ſm̄ quid ad non ens ſm̄ quid ita ſe habet generatio ſimpliciter ad non ens ſimpliciter: ſed generatio ſm̄ quid fit ex nõ ente ſm̄ quid: ergo generatio ſimpliciter fiet ex non ente ſimpliciter. Tertio ſic: Nihil qđ eſt, p̄t generari: oẽ ens eſt ens qđ eſt: ergo nullũ ens põt generari. Conſequentia patet in Celarent. Maior eſt nota, & ſimiliter minor. Quarto ſic: Nullꝰ accñtis eſt generatio ſimpliciter: oẽ quod generał in materia eſt accñs; quia oẽ quod generatur in materia adeſt & abeſt p̄ter ſubiecti corruptionem; ergo eſt accidens. Quinto ſic: Corruptio non eſt poſsibilis: ergo nec generatio. Antecedens patet: quia ſi eſſet poſsibilis vel eſſet naturalis: & hoc non, quia nulla corruptio eſt naturalis, cũ omne ens diligat ſe permanere: nec violenta: quia cum nullum violentum ſit perpetuum, tandem deficerent corruptiones. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres ar. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, ꝙ præter ea quæ dicta ſunt alias de generatione & corruptione, duplex eſt generatio. ſ. ſimpliciter & ſm̄ quid. Generatio ſimpliciter eſt, qua aliqd accipit eſſe ſimpliciter, & cognoſcitur qñ acquiritur aliqua ſubſtantia, ſeu qñ terminus ad quẽ eſt ſubſtantia. Ex quo ſequił ꝙ non dr̄ iõ generatio ſimpliciter, eo ꝙ fiat ex non ente ſimpliciter: ſed quia aliquid ſimpliciter per ipſam accipit eſſe. Vel vt dicit Sco. in 4. d. 1. ꝙ gñatio ſimpliciter, dr̄ iõ ſimpliciter: quia eſt ad formã, puta ſubſtantialẽ, q̃ dat eſſe ſimpliciter. Sed generatio ſm̄ quid eſt, qua aliquid accipit eſſe ſm̄ quid .i. accñtale: vt eſſe album, eſſe nigrũ: & cognoſcił qñ acquirił aliquod accñs, ſeu aliqua forma accñtalis. Et aduerte ꝙ terminus gñonis dr̄ eſſe duplex. ſ. totalis: & eſt totũ cõpoſitũ ex materia, & for-

Arti. 1. H *Generatio, et eiꝰ terminus quotuplex.*

A & forma: ſed terminus partialis eſt ipſa forma ſubſtantialis,q̃ in format materiã.¡Vnde ĩ eodẽ in ſtãti tpis aliquid corrũpitur, & aliquid generatur,& forma informat ipſam materiam: vt quã do ex aere ſit aqua, in eodem inſtanti in quo generatur aqua corrumpitur aer, & eſt eadem materia numero quæ erat ſub forma aeris, ſaltem ſecundum partem & quæ eſt ſub forma aquæ: ideo materia dicitur eſſe ſubiectum generationis: quia recipit formam & manet ſemper eadem.vel ſecundum totum vel ſm partẽ: quod notãter dr̃: qa aliqñ diuiditur materia corrupti in duas partes,quæ informantur duabus formis ſubſtantialibus:et ex iſto ſequitur ꝙ oẽ qđ gñatur ſimpliciter fit ex ali quo ſuppoſito.ſ.materia: & illi ſubiecto additur forma ſubſtan

B tiale de nouo,cuius formæ ſubſtãtialis nihil prefuerat in mate ria:ſed ex hoc nõ ſequit̃ ꝙ forma gñetur ex nihilo: quia non dr̃ aliquid gñari ex nihilo ex eo ꝙ nihil eius pfuerit:nec qa non gñat̃ ex aliqua parte ſui:nec qa gñatur ex nihilo tanq̃ ex oppo ſito:ſed qa gñatur ſine ſubiecto pſuppoſito de cuius potentia ip ſa forma educit̃: & qa qñ forma gñatur ſemper pſupponitur materia,de cuius potẽtia educit̃ ipſa forma.ideo nõ dr̃ gñari ex nihilo. Et aduerte ꝙ ipſa materia dr̃ ens in pura potentia ſupple ſubiectiua: licet ſit vere ens in actu exiſtendi:ſed nõ in actu formali: non qdẽ qa non hẽat formã:qa nunq̃ eſt materia ſine forma:ſed qa ex ſe nõ hẽt ꝙ ſit ĩformata:ſed ab alio puta a creã te vel gñante:ideo dicit Sc.in 2. di.1.q.3: ꝙ materia prius natu- C ra eſt priuata q̃ informata:quia ex ſe hẽt ꝙ ſit priuata,ex alio ꝙ ſit informata. Vnde ipſa ſola ſine alia cauſa poſitiua ſufficit ad hoc ꝙ ipſa ſit priuata:eſſet enim ſp priuata,niſi eſſet aliqua cã po ſitiua impediẽs eius priuationẽ, puta dando ſibi formã. Et ſi quis arguat contra pdicta: quia quando aliquid alterat̃, aliquid accipit eſſe ſimpliciter: quia ali qua qualitas,qua ſubiectũ dr̃ alterari:ergo alteratio erit generatio. Reſpondet̃ ꝙ verũ eſt, ꝙ quando aliquid alterat̃, aliquid accipit eſſe ſimpliciter: ſed nõ il lud quod alterat̃, ſed in generatione aliquid accipit eẽ ſimplici ter.ſ.illud quod generatur.

SECVNDO ſciendũ,ꝙ circa textũ incidunt aliq̃ difficultates.Prima:Vtrũ iſta ſit cõcedenda:generatio vni⁹ eſt corruptio alterius. Et vr̃ ꝙ non: quia iſta eſt falſa,generatio ẽ corruptio: ergo iſta ẽ falſa, generatio vni⁹ eſt corruptio alterius.Pro ſolutione eſt aduertendũ, quod iſtæ duæ propõnes ſunt veræ.ſ.corruptio vnius eſt generatio alteri⁹: & ẽt iſta,generatio vnius eſt corruptio alterius: prima tñ eſt magis propria,q̃ ſecunda; quia nullũ agẽs naturale per ſe intendit corrũpere aliquid:ſed per accidens corrũpit illud,quod eſt incõpoſsibile generato, qđ per ſe intẽdit. Accidit.n.ꝙ generãs corrũpat:corrũpit.n.ſolũ pp in cõpoſsibilitatẽ termini corrumpendi cũ termino, ſeu forma generanda. Vnde generans aquã ex aere,corrũpit aerẽ de per accidens: quia forma aquæ eſt incõpoſsibilis cum forma ignis, ſupple in eadem materia.Et aduerte

Generatio vnius corruptio alterius quomodo.

D

nerte vlterius ꝙ quando dr̄ corruptio vnius eſt generatio alterius, ibi eſt ꝑdicatio concomitatiua: quia ſi eſſet ꝑdicatio formalis illa eſſet falſa: vt bene probat argumentū prius tactū: & eſt ſenſus, generationē vni⁹ ſequit, ſeu concomitat corruptio alterius: & corruptionē vnius cōcomitat generatio alteri⁹, ſupple, vel mediatè, vel immediatè: Qđ notāter dicitur propter corruptionē aīalium, ſeu viuentium: in quibus immediatè non ſequitur generatio alterius, vt poſtea magis videbit. Et ſi quis quærat, Vtrū illæ propōnes ſint vniuerſaliter veræ. Reſpōdeo breuiter quòd ſm mentem Ariſto. ſunt vniuerſaliter veræ: quia Ariſt. qui ponebat æternitatem mundi: dixiſſet ante oēm generationem fuiſſe corruptionem, & ante omnē corruptionē fuiſſe generationē, & poſt omnem corruptionem fuiſſe generationem. Sed ſm veritatem dabilis eſt vltima corruptio, vel ſaltem vltimæ corruptiones, & vltimę generationes: puta quando mixta in die iudicij reſoluentur in elementa. Ex quo ſequitur contra Ariſt. quòd erit aliqđ corruptibile, vel corruptibilia, q̄ nunquam corrumpentur, neq; ſm ſe totum, neque ſm partē: quia poſt diē iudicij remanebunt elementa, quę ſunt corruptibilia; & tñ nunq̄ corrumpenť. Secūda difficultas: Vtrum in generatione ſm quid ſeu in generationibus accidentium, corruptio vnius ſit generatio alterius. Reſpondeo primo ꝙ in accidentibus ſpiritualibus non oportet: non .n. oportet ꝙ ſi generetur notitia alicuius, quòd corrumpatur notitia alterius. Dico ſecundo ꝙ in accidentibus corporalibus non ſemper oportet, niſi illa accidentia ſint contraria immediata: in aliis autem forte non oportet.

Inſtātia.

Dubitatio.

Tertio ſciendum, quòd circa textū incidit alia difficultas: vtrum generatio ſit alteratio. Et arguitur quòd ſic: quia omnis motus, quo aliquod aliter ſe habet nunc q̄ prius ſe habuerit: eſt alteratio, vel ſaltem aliquis motus, ſed generatio eſt huiuſmodi: nam in generatione materia aliter ſe habet quàm prius ſe habuerit. Item omnis motus ſucceſsiuus qui non eſt augmentatio, vel diminutio, vel loci mutatio; eſt alteratio: ſed generatio eſt huiuſmodi: cum multa ſucceſsiuè generentur. Etiam multæ ſunt formæ ſubſtātiales diuiſibiles, q̄ ſucceſsiuè acquiruntur, & non niſi per generationem: igitur. In oppoſitū eſt philoſophus in text. Pro ſolutione eſt aduertendum, quòd generatio quandoq; capitur ꝓ diſpoſitione ꝑuia diſponēte materiam ad informationē formæ ſubſtantialis, & ſic nō differt ab alteratione. Aliomodo capitur pro introductione formæ ſubſtātialis: & ſic dr̄ generatio ſimpliciter, q̄ non eſt alteratio. Aduerte vlterius, quòd differentia eſt inter generationem ſecundum quid, & alterationem: quia generatio ſecūdum quid dicit ſimplicē productionem ſecundum aliquod ꝑdicamentū aliud a ꝑdicamento ſubſtantiæ, quodcunque fuerit illud; ſed alteratio dicit ſimplicē productionē ſm ꝑdicamentū qualitatis. His ſuppoſitis ponit talis cōcluſio: Generatio ſimpliciter dicta nō eſt

An generatio ſit alteratio.

alteratio

A alteratio, q̄ pt probari ꝑ multas differentias inter generationem & alterationem. Vnde quod ꝑ generationem generatē accipit eſſe ſimpliciter: ſed quod altera tur accipit ſolum eſſe quale. Itē generatio non eſt mutatio ad qualitatem ſed ab ſubſtantiam: igitur. Vnde illud dicitur proprie generari, quod eſt & ante non fuit: ſed illud dicitur alterari quod nunc eſt quale & ante erat,& ſic non fuit quale. Item ſubiectum alterationis dicitē alterari: ſubiectum vero generationis quod eſt materia non dr̄ ꝓpriè generari: vt alias viſum eſt Et iſtius poteſt eſſe aliqua ratio: quia vulgares materiam primam, quæ eſt verè ſubiectum generationis percipiunt: iō ſibi generari non attribuūt. Itē illud quod per generationē acquirit ſemper eſt perfecti⁹, q̄ ſubiectū B generationis: ſed econtra eſt in alteratione: quia illud quod acquiritē per alterationem ſemper eſt imperfectius, q̄ ſit ſubitctum alterationis. Aduerte ēt ꝙ in generatione nunquā eſt ſucceſsio ſm intenſionem & remiſsionē gradualem: in alteratione vero eſt ſucceſsio ſaltem vt in plurimum ſm intenſionem,& remiſſionem gradualem. Et cā huius eſt, quia ſubſtātia nō ſuſcipit magis & minus, ſicut qualitas. Aduerte etiā ꝙ nō eſt poſsibile aliquam rem totalem generari in aliquo toto tpe, & in qualibet eius parte, ſed bene alterari: vnde dato aliquo igne, in aliquo tēpore pt alterari, ſed generatus in vna medietate tp̄is non pōt generari in alia. Aduerte finaliter ꝙ oēm generationem præcedit aliqua alteratio diſponēs ſubiectū ad generationē: ēt ad C vnius formę generationē ſequitē alterius formæ corruptio. Ad rōnes. Ad primā dr̄ ꝙ procedit ex inſufficienti aſsignatione. Ad ſecundā pt dici ꝙ motus pt capi dupliciter. Vnomodo largè pro omni mutatione ſucceſſiua,& ſic bene ad ſubiectum pt eſſe motus, & generatio pt eſſe motus. Aliomodo accipitur ſtrictè pro mutatione ſucceſsiua facta in ſubiecto exiſtente hoc aliquid in actu, & ſic ad ſubſtantiam non eſt motus, neq; generatio eſt motus.

QVARTO ſciendum, quòd incidit talis difficultas: Vtrum in corruptione rei naturalis fiat reſolutio vſq; ad materiam primam. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ reſolutionē fieri vſq; ad materiam poteſt dupliciter intelligi. Vnomodo ꝙ in corruptione ſubſtantiali fiat tanta reſolutio ꝙ materia manet abſq; omni forma: & ſic non intelligendum. Aliomodo poteſt intelligi ꝙ nihil illius corrupti remaneat in genito niſi ſola materia ſic ꝙ nulla forma, nec ſubſtantialis, nec accidentalis maneat; & ſic ad iſtum ſenſum moueē difficultas: ita ꝙſit ſenſus: Vtrum quando res naturalis corrumpitur, maneat aliqua forma corrupti ſiue ſubſtantialis ſiue accidētalis. Supponitur ſecundo, ꝙ adhuc reſolutionem fieri vſq; ad materiā primā, dupliciter pōt intelligi. Vnomodo ſtatim, ſic ꝙ in eodē inſtanti in quo forma corrumpitē, nulla ſor ma ſubſtantialis, neq; accñtalis maneat in mā per aliquod tp̄s. Aliomō non ſtatim; ſic quòd poſt corruptionē vel ſeparatio- D *An in corruptione naturali fiat reſolutio, vſque ad materiā primam.*

nem

E nem formæ ſpecificę corrupti materia maneat per aliquod tẽpus ſub aliquibus formis, antequàm generetur ex ea nouus effectus. Tertiò ſupponitur, quòd duplicia ſunt genita, & corrupta: quædam habent vnã formam ſubſtantialem tantum: ſicut ſunt elementa mixta inanimata. Alia habent plures formas ſubſtantiales ordinatas adinuicem; ſicut ſunt animata: & hoc magis videbitur in ſecundo de Anima. His ſuppoſitis dicitur primo, quòd in habentibus tantum vnam formam ſubſtantialem fit reſolutio ſtatim vſq; ad materiam primam, quãdo corrumpitur, id eſt in talibus nihil remanet ipſius corrupti niſi materia prima, vt quando ignis corrumpitur, ipſius ignis nihil remanet niſi materia prima.

F Dicitur ſecundo, quòd in habentibus plures formas ſubſtantiales, ſicut ſunt animata, & viuentia: non fit reſolutio ſtatim vſq; ad materiam primam: quia corrupta, vel ſeparata forma ſpecifica: materia adhuc manet ſub aliqua forma, vel ſub aliquibus formis ſubſtantialibus. Vnde quando interficitur bos, adhuc manet materia eius ſub forma carnis, vel ſub multis alijs formis, ſeu ſub forma corporeitatis: quia adhuc manet corpus, quod non eſt præciſe materia prima. Ex iſtis patet, quòd in corruptione rei naturalis fit reſolutio vſq; ad materiã primam ſtatim, vel non ſtatim. Et hæc de primo articulo. Quãtum ad ſecundum.

Artic. 2. DVBITATVR primo, Vtrum in genito, & corrupto

Ar. neg- maneat aliqua forma ſubſtantialis, vel accidentalis. Pro eius ſolutione reſpõdetur, quòd duplex eſt corruptum, & genitum: quoddam eſt viuens ſeu animatum, aliud eſt inanimatum: ſicut lapis, ignis, & aqua. Tunc reſpondetur, quòd in corruptione animati manet eadem forma ſubſtantialis, & eadem accidentia; vt quando corrumpitur bos, adhuc manent ſua accidentia, & manet ſuum corpus: quod non eſt præciſe materia prima, ſed aliquod compoſitum ex materia, & forma ſubſtantiali, ſeu corporeitatis: & in eo manent accidentia eadem, quæ prius erant: vt videmus ad ſenſum, quòd in homine corrupto, & mortuo manet eadem albedo, & eędem cicatrices, quæ prius fuerant in ipſo. Et non poteſt dici, quòd de nouo talia

G Vtrum in genito, vel corrupto maneat aliqua forma ſubſtantialis, vel accidentalis.

H generentur: quia non videtur modus per quem talia generarentur: cum interficiens, vel percutiens non eſt per ſe natus generare colorem, ſeu talem figuram, neque talia accidẽtia, quæ ibi remanent. Et ſi dicas: quomodo poteſt ergo ſaluari diffinitio generationis, in qua dicitur, quòd eſt mutatio huius totius in hoc totum, nullo ſenſibili manẽte eodẽ: & tũ dicis nũc, quòd manent eadem accidentia ſenſibilia, & eadem forma mixti: & tamen mixtum eſt ſubiectum ſenſibile. Reſpondetur, quòd diffinitio debet ſic intelligi: eſt mutatio huius totius in hoc totum nullo ſenſibili ſupple ſpecifico manente eodem: ita, quòd non maneat aliquod totum ſenſibile, vt ſubiectum, quòd ſit compoſitum ex materia, & forma ſpecifica, ſeu

Inſtãtia.

A ſeu ꝙ non ſit in potentia ad aliquam formam; licet ibi poſsit manere aliquod ſenſibile. vt accidentale; & etiam aliquod ſenſibile, vt ſubiectum compoſitũ ex materia & forma generica ſeu corporeitatis. Alia ſunt compoſita inanimata;& de iſtis dicitur ꝙ in corruptione alicuius talis non manet neq; forma ſubſtantialis neq; accidentalis. Vnde quando ex aere generatur aqua,nihil ipſius aeris manet niſi ipſa materia. Similiter dicatur de mixtis inanimatis; vt ſi ex lapide generetur terra, nihil ipſius lapidis manet niſi materia. Vnde imaginor (ſicut alias viſum eſt)quòd ipſa forma ſubſtantialis in talibus inanimatis informat materiam nudam, .i.non habentem aliquod accidens abſolutum,neq; aliquã for-
B mam ſubſtantialem. Imaginor etiam quòd nullum accidens abſolutum immediatè inhæreat ipſi materiæ, ſed quando deſtruĩt forma ſubſtantialis in talibus, deſtruitur totum compoſitum, & omnia accidentia abſoluta,q̃ ibi pręfuerant. Ex quo ſequitur, ꝙ licet materia ſit ſubiectum vnicuiq; primum.i.principiale: non tamen immediatum. Imaginor etiam ꝙ in nullo inanimato ponendę ſunt plures formæ ſubſtantiales: ſed præciſe ponitur forma ſpecifica,quę virtualiter continet formam mixti vel corporeitatis: de qua alias videbimus. In animatis autem ponendę ſunt plures formæ ſubſtantiales. Et ſiquis quærat: vnde prouenit hoc quòd in ipſis animatis ponuntur plures formæ & non in alijs. Reſpondet ibi Sc.quod eſt propter contradictionem: nam forma animæ non manente, manet corpus: Ideo in quolibet animato neceſſe eſt ponere illam formã, qua corpus eſt corpus, aliã ab illa quæ eſt animatum. Et aduerte ꝙ per talem formam corporeitatis corpus non eſt in diuiduum,neq; ſpecies in genere corporis,neq; in genere ſubſtantiæ: ſed tantum per reductionem. Vnde corpus ꝙ eſt altera pars manens in ſuo eſſe ꝓprio ſine anima,habet formam qua eſt corpus; iſto modo non habet animam: ideo illa neceſſario eſt alia ab anima:ſed hoc corpus vt eſt indiuiduum corporis quod eſt genus,dicitur eſſe corpus ab eadem forma, a qua eſt homo vel equus. Ex quo ſequitur ꝙ non oportet ponere tot formas ſubſtantiales in aliquo animato,quot ſunt prædicata dicta quidditatiuè de illo, quod tamen multi antiqui aſſeruerunt.

Obiectio.

C

D

DVBITATVR ſecundo. Vtrum eius quod augetur, quælibet pars augeatur. Pro cuius ſolutione ſupponitur quod ibi quæritur de augmẽtatione propriè dicta, quæ fit per conuerſionem nutrimenti in ſubſtantiam aliti, poſtquam fuerit deperditum de eius ſubſtantia, facta ab anima & calore naturali vt viuens ſuam debitam quantitatẽ attingat. Et aduerte ꝙ iſti augmentationi, annectitur generatio,corruptio, alteratio, & loci mutatio: generatio quidem partialis,qua materia nutrimenti de nouo informat forma nutriti: & corruptio qua corrumpitur nutrimentũ: & alteratio qua alteratur cibus ſeu

An quælibet pars eius, quod augetur, augeatur

E nutrimentum vt ſit in proxima diſpoſitione vt cõuertat̃ in ſubſtantiam aliti; loci mutatio, per quam nutrimẽtum mittitur ad ſingula membra. Dicit enim Sc. ꝙ in nutritionem eſt aliqua generatio extendendo generationem ad inductione formæ ſubſtantialis in materia poſt priuationem: quia materia nutrimenti non manet ibi ſub forma alimenti, nec ſub aliqua alia forma, quàm ſub forma nutriti. Et ſiquis dicat, vtrum ibi ſit generatio ſimpliciter. Reſpondetur ꝙ ſic: quia eſt ad formam, q̃ dat eſſe ſimpliciter ſcilicet ad formam ſubſtantialem, licet nõ ſimpliciter: ſic ꝙ illud quod generatur non ſit pars alterius: & ideo poteſt ibi dici generatio: quia illud q̃d generatur, ſit idẽ ſupple in ſpecie alicui præexiſtẽ F ti cui adiungitur: Vel poteſt dici in generatio, vel generatio ꝑtis in toto: & quia nunquam poteſt fieri generatio, niſi terminus ad quem ſeu forma de nouo accipiat eſſe; ideo forma carnis quæ introducitur in materiam nutrimenti noua eſt. Dicit ibidem ſecundo ꝙ pars adueniens per nutritionem eſt aliquo modo ſimilis parti præexiſtenti, q̃ fuit per generationẽ: & aliquo modo diſsimilis: ſimilis in forma ſpecifica: non tantũ intellectiua, ſed corporeitatis: diſsimilis in hoc: quia eſt impurior, quàm præexiſtens fuerat: quia quanto agens naturaliter magis continuat actionem in contrarium, tanto magis debilitatur eius virtus: quia tale repatitur in agendo: quanto ergo caro prius habita ex generatione agit in nutrimentum vt in contrarium, tanto magis G debilitatur eius virtus: & ex hoc dicitur impurior. Et cum genitum non poſsit eſſe perfectius generante, illa caro genita erit impurior carni præexiſtenti: ſimile patet de vino. Vn de quanto vinum magis agit in aquam mixtam, tanto eſt impurius; ita ꝙ propter eius impuritatem quaſi totum fit aqua: & talis impuritas in carne eſt propter imperfectionem qualitatum naturalium conſequentium formam, quæ ſunt principium alterandi nutrimentum: & non ideo ꝙ forma carnis intendatur & remittatur: vt volunt aliqui dicere. Vnde pars conſeruat ſe in toto tantum, quãtum per ſuas qualitates reſiſtit corrumpenti. Et ex iſtis ſequitur ꝙ maior periodus eſt in parte primo genita, quàm poſterius genita, cęteris, paribus: hoc H ſi pars canis genita fuerit ex tali alimento, quòd natum fuerit conuerti in carnem æque purã ſicut illud ex quo generata eſt illa caro. Vnde alteratione proportionata alimento caro nata eſt generari purior quàm ex alio. Dicit vlterius, quòd duplices ſunt partes in illo, quod augmentatur, vel nutritur, ſcilicet pars ſecundum formam, & pars ſecundum materiam. Et dicit quòd pars ſecundum formã poteſt dici dupliciter. Vno modo quia habet formam, & ſic qualibet pars quãdiu eſt in toto dr̃ pars ſecundum formã: Aliomodo: quia competit ſibi actio ſecundum formam puta conuertere nutrimentũ in ſubſtantiam aliti. Dicit vlterius, ꝙ pars pt̃ intelligi habere actionẽ dupli-

A dupliciter. Vnomõ; quia concur rit ad actionem totius, ſic quòd ſi ſeparata eſſent non conueniret ſibi actio. Aliomodo; quia in toto habet propriam virtutē ad agendum & ad conuertendum nutrimentum in ſubſtantiam aliti: & dicit quòd ad hoc ꝙ aliqua pars habeat talem virtutem, requiritur ꝙ ſit ſubdeterminata intenſione & extēſione: quia non q̄libet pars modica in toto poſſet ibi habere actionem propriam: ſed tantum concurrere ad actionem totius. Et per oppoſitum pars dicitur ſecundum materiam: quia in toto nõ habet ſuam propriam actionē ad conuertendum nutrimentū in ſubſtantiam aliti, licet bene concurrat ad actionem totius. Sed quæreret aliquis, vtrum qñ nutrimentum cõuertitur in ſubſtantiam aliti, generetur de nouo aliqua forma vel non. Dico ꝙ duplex eſt forma; quædam eſt quæ modo inextenſibili & non extenſibiliter reſpicit materiam, ſicut anima intellectiua: & talis nullam partem nouam habet per hoc ꝙ ipſa informat aliam partem materiæ. Alia eſt extenſibilis in materia, ſicut forma carnis: & talis non informat aliam partem materię ſeu materiā nutrimenti ſine noua parte formæ. Ex quo ſequit̄ ꝙ illud per quod aliquid immediate augeī tali augmētatione eſt aliq̄d mixtū & quantū, ſicut caro vel os quod efficiī pars integralis totius ſicut pars ſm formā dicitur eſſe pars integralis toti⁹ habens actionē propriā in toto: & ēt pars ſm materiā dr̄ pars integralis: ſed nõ habet virtutē propriā in toto. Ex quo ſequitur ꝙ

An cum nutrimētum conuertitur in ſubſtātiā aliti, generetur de nouo aliqua forma.

B

C pars formalis ſeu ſm formā, nõ dicitur ideo formalis ꝙ ſit præciſe pars formæ: nec pars materialis ꝙ ſit pars materiæ: quia quælibet eſt quoddam compoſitum ex materia & forma: ſed ad videndū quæ pars dr̄ augeri: & quæ pars dr̄ fluere in illo quod augetur: & q̄ño ſunt ibi pori.

DVBITATVR tertio. Vtrum aliquid augetur. Et videtur ꝙ non: quia tunc ſequeretur ꝙ ſemper in duplo augereē: vel ſaltem ſecundum quantitatem notabilem: cuius tamen oppoſitum videmus: & conſequentia probaē: quia illius quod augetur quælibet pars augetur: ergo in duplo debet eſſe maius. Pro ſolutione iſtius dubij, & ēt dubij præcedentis ſupponiē ꝙ partes ſecūdum materiam ſunt illę partes quæ dicuntur fluere id eſt ſunt in proxima diſpoſitione ad fluendum propter defectum quantitatis virtutis: quia non habet virtutē conuertendi nutrimentū in ſubſtantiā aliti: & tales non dicunē propriè augeri: ſed partes ſm formam dicuntur augeri: quia tales non fluunt: quia habent virtutē conſeruandi ſe in toto: cū habeant quantitatē virtutis ſufficientē, vt aliqua pars ad ſui conſeruationē ſibi aggeneretur: ſed de modo augmentationis & nutritionis dicitur ꝙ in tali augmentatione eſt quędam iuxta poſitio. Pro cui⁹ declaratione accipiaē aliqua pars ſecundum formā q̄ ſit a, iſta habet multas partes: & ponatur ꝙ habeat decē: ſcilicet b c: tunc ſupponatur ꝙ quando nutim̄ētū eſt ſub forma proxima formæ nutriendę ſine hoc fuerit antequā muteē localiter

An aliquid augeatur.

D

E ad partes nutriendas, ſiue poſtquam miſſum fuerit per quaſdā vias ſubiectiles: cuiuſmodi ſunt venæ approximatæ parti nutriendæ, & receptum in quibuſdam poris qui ibi ſunt ex fluxu aliquarum partium ſecundū materiam, plenis humore ſubtili, conuertitur tunc nutrimentum in ipſum nutriendum: & ſicut ante conuerſionem iuxta ponebatur contiguè partibus nutriēdis: ita poſt cōuerſionem iuxta ponitur contiguè aliquibus partibus manentibus. Ex quo ſequitur, quòd nutrimentum non iuxta ponitur toti nutriendo; quia ſunt intra ipſum totū: licet vna pars de nouo genita ſit aliquid intra aliam partem illius partis nutritę. Et ſic patet quomodo in nutritione eſt iuxta poſitio alicuius. i. partibus, quæ propriè non nutriuntur, ſed non eſt iu-
F xta poſitio illi, quod ꝓpriè nutritur, cuius vna pars fluit, alia pars noua reſtauratur. Ex quo ſequitur, quod nō quælibet pars aucti augetur: quia tunc neceſſe eſſet quòd auctū ſemper augeretur in duplo, vel ſaltem in notabili quantitate. Ex iſtis poteſt colligi, quòd auctio viuentis eſt duplex: quædam eſt per iuxta ſucceſſionem nutrimenti in partibus poroſis, & formalibus, & ſolum illæ propriè augētur. Alia fit iuxta poſitionem, ſicut in partibus non poroſis: nō quidem per ſolam iuxta poſitionem nutrimenti: ſed per cōuerſionem nutrimenti, in ſubſtātiam aliti. Sequitur etiam quòd quādo dicitur, ꝙ quælibet pars poroſa ſm formam augetur, debet intelligi in corpore ſano: & dummodo illa pars ſit ſana: quia ſi eſſet ægra, poſſet diminui. Ex G iſtis etiam ſequitur quòd partes ſecundum materiam non propriè augentur, ſed fit ipſis quædam iuxta poſitio nutrimenti conuerſi in ſubſtantiam aliti.

Sed reſtat parua difficultas: qualiter eſt ſaluabile, omne viuens quandiu viuit nutriri: cum ſint multa animalia quæ tota hyeme nullum ſumunt alimentum. Pro ſolutione ſupponitē ꝙ nutritio poteſt capi dupliciter. Vno modo pro conuerſione nutrimenti in ſubſtantiam aliti; & ſic non oportet, ꝙ omne viuens quandiu viuit nutriatē. Alio modo capitur pro actione caloris naturalis in humidum radicale vel cibale: & ſic bene oportet omne viuens quamdiu viuit nutriri. Et ſiquis arguat ꝙ nō: quia prope inſtans mortis, humores habent tantum dominiū ſupra calorem naturale ꝙ non H poſſunt pati a calore, ſed extinguunt ipſum calorem: ergo talis actio caloris naturalis non ſemper erit, quandiu viuens viuit. Reſpōdetur quòd hoc argumentum videtur concludere: ideo aliter poſſet dici, quòd Ariſtote. voluit dicere quòd viuens quandiu viuit nutritur; ſic quòd non ꝑt multo, & notabili tempore viuere, ſiue nutritione. Et hęc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Omne viuens, quādiu viuit nutritur quomodo.

Arti. 3.

CONCLVSIO reſponſalis: Aliquid poteſt ſimpliciter generari: quæ concluſio relinqȩ̄ ſatis probata in primo art. Ad rōnes ante oppoſitum: ad duas primas patet ſolutio. Ad tertiam negatur conſequentia: arguitur enim ibi a minus amplo ad magis amplum cum diſtributione

magis

A magis ampli'. Ad quartũ patuit alias ſolutio in logica. Ad quintã dr̃ ꝙ ex parte materiæ nulla dicitur generatio neq; corrupto violenta: licet bene reſpectu illius quod currumpitur: & hoc comparando ad primum actiuum corrumpens.

T. c. 43. & inde. QVONIAM autem oportet primum de materia & de vocatis elementis dicere, ſiue ſint ſiue non &c.

Simul tãgentia q̃, & quomodo pluciter. ISTE EST tertius trac. in quo philoſoph⁹ determinat de tactu actione & paſsione; & cõtinet quatuor capitula. In primo determinat de tactu; & diuiditur in duas partes. In prima tangit intentum ſuum ponendo duas concluſiones. Prima; in hoc libro terminandũ B eſt de actione, paſsione, mixtione & tactu; quia in iſto libro determinandum eſt de generatione & corruptione; ſed generatio & corruptio non poſſunt fieri ſine actione & paſsione; nec actio & paſsio ſine tactu; igitur. Secunda concluſio; nter prædicta prius determinandum eſt de tactu, quàm de actione & paſsione: quia quæcunq; proprie agunt & patiuntur, tangunt ſeinuicem: & non econtra: quia tactus eſt communior, quàm ſit actio & paſsio: & per conſequens prius dicendum eſt de tactu, quàm de actione & paſsione. In ſecunda parte ponit conditiones requiſitas ad tactum ſeu ad ſimul tangentia: & ſunt tres. Prima: quod illa quæ ſe tangunt, habeant extenſionem: Ex quo patet quòd tactus propriè non eſt niſi habentium magnitudinem. C Secunda conditio; quòd ſimul tangẽtia habeant vltima ſimul. Tertia: quòd ſint adinuicem actiua & paſsiua. Ex quibus elicitur diffinitio ſimul tangentiũ: dicens, ꝙ ſimul tangentia ſunt quorum diuerſis exiſtentibus magnitudinibus, vltima ſunt ſimul actiua & paſsiua, motiua & mobilia. Deinde ponit cõuenientiam & differentiam inter agere & mouere, conueniũt enim in hoc quòd ſicut eſt aliquod mouens immobile & aliquod mouens motum; ita eſt aliquod agens impaſsibile, puta cœlum; & aliquod agens paſsibile puta terra & aqua: ſed differunt: quia mouens eſt in plus, quàm agens: & hoc propriè capiendo agens: quia agens dicitur reſpectu patientis: ſed patiens non dicitur propriè niſi ſe D cundum paſsiones & paſsibiles qualitates: ideo illud quod ſolum mouetur localiter: non dicitur pati. Finaliter dicit quòd ſimul tangentia capiunt tripliciter. Vnomodo propriè, quæ habent diuerſas magnitudines; & vltima ſunt ſimul, & agunt & patiuntur adinuicem. Aliomodo large, quæ habent vltima ſimul ſiue agant & patiantur adinuicem ſiue non. Aliomodo largiſsime, quorum vnum eſt mouens & aliud motum: ſiue illa habeant magnitudinem, ſiue vltima ſunt ſimul ſiue non.

DE facere & pati dicendum deinceps: ſuſcepimus autem a prioribus ſubcontrarios &c. *T. c. 46. & inde.*

Antiquorũ, & ꝓpria opinio de qualitatibus agentium, & patientiũ.

E IN hoc ſecundo capitulo determinat philoſophus de actione & paſsione, & qualitate agentis & patientis, & diuiditur in duas partes. In prima tangit duas opiniones antiquorũ. Prima fuit quorundam dicentium quòd ſimile non ꝑt agere in ſibi ſimile: quia non videret̃ rõ quare vnum magis ageret in aliud quàm econtra. Secunda opinio fuit Democriti dicentis, quòd ſimile agit in omnino ſimile, & patit̃ a ſimili. Vnde dicit quòd ea, q̃ ſunt ſic diuerſa, quòd non habent ſimilitudinem in aliquo non poſſunt agere, vel pati adinuicem. In ſecunda parte ponit philoſophus ꝓpriã eius opinionem ponendo quatuor concluſiones. Prima, nihil patitur ab omnino ſibi ſimili. Probat duabꝰ rationibus. Prima, quia

F qua ratione hoc pateretur ab alio, eadem ratione aliud pateretur ab ipſo. Secunda rõ, quia tunc ſequeret̃ quòd idẽ ageret in ſe, & pateretur a ſe: cũ non eſſet diuerſa ratio agendi & patiẽdi. Secunda concluſio: Nihil patit̃ ab omnino ſibi diſsimili. Probat dupliciter. Primo, quia linea non patit̃ ab albedine, neque econuerſo; niſi forte ẜm accñs: puta ſi accidat lineã eſſe albã aut nigrã. Secunda rõ: quia quod patit̃, patit̃ a ſuo cõtrario: modo contraria conueniunt in gñe: ergo nihil patit̃ ab aliquo, niſi cum eo aliquo mõ conueniat. Tertia concluſio: Agens & patiens ſunt ſimilia genere, & diſsimilia ſpecie: quia non agũt, nec patiuntur adinuicem, niſi contraria, quæ ſunt eadẽ genere & diuerſa ſpecie. Quarta concluſio: Agere eſt aſsimilare ſibi

G paſſum: & pati eſt aſsimilari agenti. Quod probat: quia paſſum in principio eſt cõtrarium agenti: ſed in fine tranſmutationis paſſum eſt ſimile agenti.

Deinde oſtendit quæ agentia, & paſſa repatiuntur adinuicem: dicens quòd q̃dam agentia in agẽdo repatiuntur, & quædam nõ. Probat per ſimile de motore: nã ſicut motor ſe habet ad mobile: ita actiuum ad paſſum, ſed eſt dare motorem motũ, & motorem immobile: ergo eſt dare agens paſſum & agens impaſsibile. Et ſubdit quòd in agentibus ordinatis primum eſt impaſſibile, & vltimum paſsibile. Deinde ponit talem concluſionẽ. Agens cõicans in materia cum paſſo repatitur ab eo: ſed agens non communicans in materia cum paſſo, non oportet quòd repatiatur ab eo. Prima pars pa- H

tet: quia quæcunq; communicãt in materia ſic ſe habent, quòd materia vnius eſt in potẽtia ad formam alterius, & econtra: ergo præſentibus agente, & patiente ſufficienter approximatis vnũ ab alio tranſmutatur. Secunda pars patet: quia illa quę non cõmunicant in materia, non ſunt diſpoſita vt vnum recipiat formam alterius: igitur. Et ſubdit quòd agens agit per formam, & non per ſuam materiam: quia materiæ eſt pati, & non agere: agens enim eſt in actu tale quale patiens eſt in potentia. Agens enim agit propter finem actionis, qui eſt forma quam producit: quia habito fine, ceſſat motus: ergo agens agit per ſuam formam, ſiue ſubſtantialem, ſiue accidentalem. Et ex iſto textu elicitur hæc auctoritas. Ha-

bitibus

A bitibus præſentibus in materia ceſſat motus. Et ſubdit finaliter quòd paſſum patitur, quia hẽt materiam,& nõ quia habet formam. Ignis eſt calidus: ideo patitur a frigido: quia eſt potentia ad frigiditatem: & hoc eſt per ſuam materiã, & non per ſuam formam: & ſi caliditas eſſet ſeparata a materia, ipſa eſſet impaſsibilis a frigiditate: quia philoſophus reputauit impoſsibile, ꝙ aliqua qualitas ſit ſeparata.

T. c. 55. in fin.

QVOMODO autem contingat hoc accidere rurſus dicamus: his quidem videtur pati vnumquodq; &c.

Antiquorum ſententia de modo actionis, et paſsionis.

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo philoſophus determinat de modo agendi & patiẽdi, ponendo tres opiniones. Prima fuit Empedoclis dicentis, actionem & paſsionem fieri per poros vacuos per quos dicebat agens proximũ intrare paſſum. Secunda fuit Democriti, & Leucippi, qui dixerunt actionem, & paſsionem fieri per atomos, ſine per contactum corporum indiuiſibilium. Tertia fuit Parmenidis, & Meliſsi negantium multitudinem entium, & per conſequens actionem & paſsionem: ponebant enim tantum vnum ens immobile, quod dicebant eſſe infinitum. Deinde comparat illas opiniones adinuicem, ponendo duas concluſiones. Prima, Opinio Leucippi & Democriti eſt rationabilior opinione aliorum: quia Leucippus & Democritus fundauerunt ſuas opiniones in apparentijs ipſius ſenſus: non negando multitudinem entium: ſicut Parmenides & Meliſſus. Secunda concluſio: Poſitio Empedoclis eſt minus ſufficiens poſitione Democriti & Leucippi: quia ſecundum Empedoclem non eſt manifeſtum a quo res fiant: cum ipſe poneret omnia entia in vno confuſo chaos: ſed ſecundum Democritum res fiunt ex atomis, ſeu corporibus indiuiſibilibus tanquam ex primis principijs & irreſolubilibus. Conſequenter reprobat illas opiniones, ponendo duas concluſiones. Prima, Leucippus irrationabiliter ponit corpora indiuiſibilia eſſe actiua & paſsiua adinuicem: quod probat tribus rationibus. Prima, quia accepto alique indiuiſibili, vel ipſum eſt ſuſceptibile vnius ſolius qualitatis, vel qualitatum contrariarum. Si primum, non erit alterabile: cum alteratio fiat per qualitates contrarias. Si ſecundum, tunc non erit diuiſibile. Secunda ratio: quia indiuiſibile & diuiſibile ſecundum Democritum & Leucippum non differunt niſi ſicut magnum & paruum: ideo non eſt ratio quare paruum eſt indiuiſibile magis quàm magnum. Tertia ratio: ſi corpora indiuiſibilia ſint actiua & paſsiua adinuicem: aut ergo alterum patitur ab altero, aut vnum a ſe. Si primum, tunc oportet, ꝙ ipſa conueniant in materia, & differant in formis, & ſic non erunt indiuiſibilia. Si ſm, hoc eſſet ſecundum idẽ: & ſic contraria eſſent in eodẽ, vel ſm aliud & aliud, & ſic indiuiſibile erit diuiſibile. Secunda concluſio. Nõ ſunt ponendi pori; per quos fiat

E actio & paſsio, ſicut dicit Empedocles: quia non eſt ponenda pluralitas rerum ſine neceſsitate: ſed ſine poris pōt fieri actio & paſsio; quia vel illi pori ſunt pleni, vel vacui. ſi pleni, tunc agens non poterit eos ſubintrare: ſi vacui, hoc erit vt per ipſos agens tangat paſſum; licet tactus corporum poſsit fieri ſine poris; igitur.

T. c. 77. & inde.

QVOMODO autem exiſtat generare entibus, & facere, & pati dicamus &c.

Quæ requiruntur, vt aliqd agat, patiatur ve

ISTVD EST quartum capitulum, in quo Philoſoph⁹ determinat de modo agendi, & patiendi ſecundum eius propriam opinionem, ponens quinq; conditiones actionis & paſsionis, ꝓpriè dictæ. Prima, paſſum debet eſſe in potētia tale, quale eſt agens in actu. F Secunda cōditio eſt quòd paſſum patitur ſecundum quamlibet eius partem q̄titatiuam: ſuppoſito quòd ſecundum quamlibet talem partē ſit infra ſpheram ſui agentis. Tertia cōditio eſt, quod illud magis patitur, quod eſt magis diſpoſitum, ſuppoſita æquali actiuitate agentis. Quarta condō: totaliter ſimile nō patitē a totaliter ſimili. Quinta cōditio; vnū corpus nō agit in alterum, niſi tāgat ipſum vel corpus medium, per quod agit. Et ex iſtis infert tria correlaria Primum, ſi corpus debeat pati, requiritē quòd fuerit vndiquaq; diuiſibile: ſic quòd eius nulla pars ſit indiuiſibilis: quia aliter eſſet impaſsibile: cum indiuiſibile ſit impaſsibile. Secundū correlarium, quòd actio & paſſio non fiunt per diuiſionē paſſiuorū, & introitū aliorū corporū: quia videmus idem corpus G manens continuum, & non diuiſum, eſſe modo humidū, poſtea ſiccum, poſtea calidum, poſtea frigidū ſine introductione corporum exteriorum. Tertium correlarium: augmentatio non fit per ſolum introitum corporum ſimilium & iuxta poſitionem ſine tranſmutatione ſubſtātiali, vt aliqui crediderūt qa tunc non quælibet pars aucti ſecundum formam eſſet aucta: cuius oppoſitum videtur habere Ari. in quæſtione præcedēti. Cōſequentia patet: quia ſecundum iſtos iſta corpora atomalia non eſſent aucta, ſed ſolū eſſent iuxta poſita alijs corporibus, & tamen ſecundum iſtos iſta corpora atomalia debent dici partes ſecundum formam.

H
T. c. 82. & inde.

RELIQVVM autem videndum de mixtione ſecundum eundem modum methodi &c.

Quid mixtum, qd mixtibile, qb⁹ mixtio cōuenit, quomodi an ſit poſſibilis.

ISTE eſt quartus tractatus huius libri, in quo ipſe determinat de mixtione, & continet vnicum capitulum, quod diuiditur in duas partes. In prima mouet quaſdā q̄ones, quarū Prima eſt, quid ſit mixtū. Scđa qd ſit mixtibile. Tertia, quib⁹ entib⁹ conueniat mixtio. Quarta, q̄uo fit mixtio. Quinta, vtrū ſit poſsibilis vel non. Et rñdet primo ad vltimā ſm antiquos. Dixerunt. n. antiqui q̄ nō erat poſsibilis: quia vel fieret ambob⁹ mixtibilibus manētib⁹, vel corruptis, vel vno manente, & alio corrupto. Non primū: quia illa, q̄ oīno eodē modo ſe hn̄t, & nullomodo ſunt tranſmutata, nō debent dici mutata. Nec ſm: quia illa quæ non

ſunt,

A ſunt, non poſſunt miſceri. Nec tertiũ, mixtio.n.eſt eorum, quæ ſimiliter ſe habẽt. Pro ſolutione quæſtionis oſtẽditur vtrum mixtio differat a generatione, & alteratione,& augmentatione. Pro quo ponit talem concluſionem: Mixtio nec eſt generatio, nec alteratio, nec augmentatio. Prima pars patet, quia in generatione ſolum concurrũt materia, & forma: ſed non dicimus formam miſceri materiæ: igitur. Secunda pars patet: quia in augmentatione concurrunt alimentum: puta cibus, & corpus auctum: ſed cibus non miſcetur corpori aucto, cum corrumpatur: igitur. Tertia pars patet: qa in alteratione ſolum concurrunt ſubiectum, & qualitas: ſed illa non miſcentur adinuicem: igitur. Ex hoc infert, quòd aliqui antiqui, puta Anaxagoras, male dixerunt omnia eſſe mixta in vno confuſo chaos: quia non omne ens poteſt miſceri omni enti: illa enim nõ poſſunt miſceri adinuicem, quę non poſſunt exiſtere, vt accidentia.

B His præmiſsis, ſoluit prædictam quæſtionem: dicens, quòd mixtio eſt poſsibilis. Ad argumentum reſpondet, quòd mixtibilia aliquo modo manent, & aliquomodo non manẽt in mixtis: manẽt enim potentia, & virtute: actu vero non manent: ſed ex his actu generatur aliquod aliud: ſcilicet mixtum, in quo ſunt in virtute. In Secunda parte ſoluit quartam quæſtionem, in qua quęrebatur quomodo fit mixtio narrando aliquas opiniones. Prima fuit illorum, qui dixerunt mixtionem fieri per iuxta poſitionem minimorum ſecundum ſenſum. Secunda fuit, quòd mixtio fit per iuxtapoſitionem minimorum ſecundum formam. Tertia fuit, quòd mixto fit per iuxtapoſitionem indiuiſibilium. Has opiniones reprobat; primo ſecundam, dicens, quòd ad eam ſequuntur duo inconuenientia. Primum, quòd in mixtione mixtibilia nullomodo trãſmutarentur. Secundum, quòd quælibet pars mixti nõ eſſet mixta: quia mixtibilia ſolum eſſent iuxtapoſita ſibiinuicem. Secundo reprobat primam opinionem: dicens, quòd ad eam eadem ſequuntur inconuenientia, ſicut ad ſecundam. Tertio reprobat tertiam, dicens quòd non ſunt dabilia talia indiuiſibilia, eo quòd omne corpus eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia, & non in aliqua minima. Deinde ponit modum mixtionis ſupponẽs primo, quòd entium quædam ſunt actiua, & paſsiua adinuicẽ, vt quæ habent eandem materiam. Alia vero nõ ſunt actiua, & paſsiua: vt illa, quæ non habent eandem materiam: & iſtorum non eſt mixtio: vt ars medendi non miſcetur ſanitati. Secundo ſuppoſuit, quòd actiuorũ, & paſsiuorum adinuicem quædam de facili ſunt diuiſibilia: quædam vero non. Tunc dicit Philoſophus, quòd actiuorum, & paſsiuorum adinuicem: quæ faciliter diuiduntur, ſi plura vnius ponantur cum pauco alterius non fit mixtio, ſed potius augmentatio: ideo vna gutta vini non miſcetur mille amphoris aquæ: quia ſpecies vini diſſoluitur, & conuertitur in aquã. In tertia parte ſoluit alias tres

B tres quæſtiones. Primo, tertiam dicēs, quòd ex dictis ſatis patet, quòd mixtio ſolum cōuenit entibus actiuis, & paſsiuis adinuicem: ſola enim entia actiua, & paſsiua adinuicem contrarietatem habentia ſunt adinuicem mixtibilia. Secundo, ſoluit ſecundam, dicens, quòd humida bene ſunt mixtibilia; quia ſunt de facili diuiſibilia: modo actiua, & paſsiua ſunt maxime mixtibilia niſi fuerint lubrica, vel viſcoſa: quia talia non bene poſſunt miſceri cum aliis: quia non faciliter diuiduntur: vt oleum non miſcetur aquæ, ſed ſupernatat ei: & magis facit cum ea alterationem. Dicit vlterius, quòd ſi mixtibilia ponantur in paruis particulis, facilius miſcentur, quàm ſi ponantur in magnis:

F quia tunc melius poſſunt agere, & pati adinuicem. Tertio, ſoluit primam quæſtionem: dicens quòd mixtio eſt mixtibilium alteratorum vnio.

An elementa maneant formaliter, uel uirtualiter in mixto.

QVAERITVR, vtrum elementa maneāt formaliter in mixto. Et arguitur primo, ꝙ ſic: quia vnumquodque componitur ex his, in quæ reſoluitur: ſed vnumquodque mixtum reſoluitur in quatuor elementa: igitur vnumquodque elementorum eſt in mixto. Secundo ſic: ſi elementa non manerent formaliter in mixto, ſequeretur, quòd mixtum eſſet ita ſimplex, ſicut elementum, quod eſt falſum. Patet conſequentia: quia ſicut elementum habet ſolam formam in materia, ita & mixtum.

G Tertio ſic: ſi elementa nō manerent: hoc eſſet, quia corrumpuntur quando ex ipſis generatur mixtum: ſed hoc non: quia tunc non eſſet mixtio: vt habet Philoſophus in tex. Quarto ſic, per quaſdam experientias. prima, videmus enim ex lignis poſitis in igne exire aquam: & cum ignis nō ſit naturaliter generatiuus aquæ, ſed potius corruptiuus, oportet dicere, quòd in ligno ſubſtantialiter erat aqua: videmus etiam exire fumum loco aeris: videmus etiam de roſis, & aliis floribus extrahi aquā: etiam quando lapis confricatur ferro, exit ignis: quod non eſſet niſi ignis fuiſſet in aliquo illorum: videmus etiam quoſdam lapides, ex quibus fiunt vitra, & ex illis extrahitur aqua. Quinto ſic auctoritatibus. prima eſt

H Commentatoris dicentis, ipſa elementa formaliter manere in mixto. ſecunda eſt Philoſophi. 5. Metaphyſic. cap. de elementis: vbi dicit, quòd elementum eſt, quo exiſtente fit aliquid. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum tum ad primum.

Arti. 1. PRIMO ſciēdum, quòd de propoſita quæſtione multæ fuerunt opiniones. Prima fuit Auicennæ: quam recitat Commentator. 3. Cœli, commento. 77. dicentis, quòd formæ ſubſtantiales elementorū nullomodo poſſunt intendi, & remitti: quia ſubſtantia nō ſuſcipit magis, & minus. Sed qualitates eorum poſſunt intendi, & remitti: quia habent contrarium. Ex quo infert Auicenna, quòd elementa ma- *Opi. Auicennæ.*

nent

A nent in mixto ſecũdum ſuas for mas non mutatas, neque remiſſas: bene tamen qualitatibus eo rum remiſsis exiſtentibus. Sed contra hoc arguit Commen. ſi qualitates eorum poſſunt remitti ſubſtantia eorum non remiſſa, ſequeretur, quòd formæ ſubſtantiales poſſent totaliter denudari a ſuis qualitatibus: idem enim eſt iudicium totius, & partis: ergo ſi aliqua pars qualitatis eſt ſeparabilis, tota qualitas eſt ſeparabilis: quod eſt falſum. Ex quo infert contra Auicennam, quòd inexercitatio, & inexperiẽtia Auicennæ in naturalibus, & bona confidentia in proprio ingenio induxit ipſum ad iſtos errores. Secunda opinio fuit Cõmentatoris dicentis, quòd formæ ſubſtantiales elementorum ſunt realiter intenſibiles, & remiſsibiles, ſicut qualitates ipſorum: ideo quantum remittitur de qualitate elementi, tantum remittitur de ſua forma ſubſtãtiali. Dicit vlterius, quòd elementa B manent in mixto formaliter ſecundum eſſe remiſſum, & ſecundum qualitates remiſſas: nec eſt inconueniens formas diminutas, cuiuſmodi ſunt formæ elementorum, quæ ſunt mediæ inter formas ſubſtantiales perfectas, & accidentia, ſuſcipere magis, & minus. Sed contra hanc opinionẽ arguitur primò: quia ſecundum Philoſophum in prædicamentis nulla ſubſtantia ſuſcipit magis, & minus imo quæcunque ratio concludit de formis ſubſtantialibus elementorum, etiam concludit de forma mixti. Item non eſt ponenda pluralitas ſine neceſsitate: ſed nulla neceſsitas cogit ponere

3. de cæ. & mun.

Comment. Opinio. 3. cæl. 67. & 1. de generat. cap. de mixtione.

pluralitatem elementorum in C mixto; Tunc quia nulla operatio mixti eſt eiuſdem ſpeciei cũ operatione elementi: etiam forma mixti, & forma elementi habent ſufficientes entitates: vt ſint termini diuerſarum generationum. Item forma elementi eſt nata conſtituere ſuppoſitum per ſe exiſtens in genere ſubſtantię: ergo ſi ſint plures formæ ſubſtantiales in mixto, quælibet conſtituit compoſitum: cõſequens eſt impoſsibile: igitur. Item omnem formam ſubſtantialem conſequitur ſua propria quantitas: ergo ſi in mixto ſint formæ ſubſtantiales, & elementorum, ibi erunt diuerſę quantitates: quod tamen apparet eſſe falſum: igitur.

SECVNDO ſciendum, dimiſsis illis opinionibus, aliter reſpondet Scotus. Pro cuius declaratione ſupponit primo, ꝙ elementa non manent in mixto ſecundum ſubſtantiam, ſiue remiſſam: ſicut dixit Commen- D tator: ſiue non remiſſam, ſicut dixit Auicenna. Et ſiquis dicat quòd Ariſtot. videtur dicere, quòd elementa manent in mixto. Reſpondet quòd in quolibet genere eſt inuenire medium eiuſdem rationis cum extremis: & tale medium dicitur compoſitio ex extremis: vt rubor ex albo & nigro: talis tamen compoſitio non eſt extremi vnius cum alio, ſed eſt conuenientia naturalis medij cum extremis, quæ non eſt extremi ad extremum: non quòd media qualitas habeat pro partibus ſuis extrema: ſed eſt ita ſimplex, ſicut extremũ: & ita ſicut qualitates extremæ diuer-

Opi. Sco in 2. diſt. 15. q. unica.

E dicuntur manere in medio: ita dicitur, ꝙ in mixto dicuntur manere formæ ſubſtantiales elemẽtorum propter naturalem conuenientiam, quæ eſt formæ mixti cum elementis, qualis non eſt vnius elementi ad aliquid elementum. Supponit ſecundo, ꝙ ſecundum Ariſt. forma mixti eſt actualior, & perfectior forma elementi: ideo dicuntur elementa virtualiter manere in mixto, ſicut imperfectũ manet in perfecto: nec eſt etiam intelligendum, ꝙ maneãt in mixto ſecundum ſuas qualitates: licet in mixto ſint qualitates ſimiles qualitatibus elementorum. Ex iſtis dicĩt primo, ꝙ elementa nõ manent ſecundum ſubſtantiam, & entitatem in mixto. Dicĩt ſecundo, ꝙ in mixto manent qualitates ſimiles qualitatibus elementorũ. Dicĩt tertio, ꝙ elementa manent in mixto virtualiter, F quod poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo, quia ſuæ qualitates remiſſæ maneant: & ſic non eſt intelligendum. Aliomodo, quia mixtum ſuis qualitatibus ſimilibus calefaciat, infrigidat, humectat, & exſiccat: & ſimiles operationes operationibus elementorum producit mixtum: ideo elementa dicuntur manere virtualiter in mixto. Dicĩt quarto, quòd quatuor elementa manẽt in vno mixto virtualiter habente formam ſubſtantialem continenti in virtute formas elementorum: non tamen ſecundũ ſubſtantiam, vt partes ſui: ſed propter prædictam conuenientiam, & continentiam virtualem: & hoc videtur habere Philoſ. in text. cum dicit, quòd elementa manent in potentia, & virtute.

G Tertio ſciendum, quòd circa textũ incidunt aliquæ difficultates. Prima: quid debemus intelligere per mixtionem. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, quòd mixtio tripliciter capitur. Primomodo, pro aggregatione, & iuxta poſitione mixtibilium adinuicem ſecundum paruas partes ſuas: ſicut eſt mixtio vnius lanæ cum alia lana. Secundomodo capitur pro alteratione mixtibilium cum remotione formarum ſubſtantialium & continuatione materiarũ eorundem. Tertiomodo, pro generatione mixti præſupponente mixtiones prædictas: & hoc modo capiendo mixtionem omnis mixtio eſt generatio: cũ omnis talis ſit productio formæ ſubſtantialis in materia: tamen non omnis generatio eſt mixtio: quia non omnis generatio præſupponit tales mixtiones: nec hoc eſt H etiam de ratione generationis: nam ad generationem ſufficit, ꝙ materia recipiat formam ſubſtantialẽ, qua prius carebat; hoc autem non ſufficit ad mixtionẽ: ſed cum hoc requiritur, ꝙ materia, in qua introducitur forma mixti, habeat diuerſas partes, quæ prius ſtabant ſub diuerſis formis elemẽtorum: quia elemẽta prius fuerunt congregata ad inuicem, & alterata, & tandem corrupta: & ex materiis eorum adinuicem continuatis fit vna materia, in qua introducitur forma mixti. Supponitur vlterius quòd mixtum tripliciter capitur. Vnomodo, pro mixtibilibus adinuicem congregatis: & ſic mixtum non eſt aliquid vnum ſimpliciter, ſed ſolum aggregatione. Secundomodo capitur pro totali

Mixtio quid, & quotuplex.

Mixtum tripliciter.

A totali materia, cui⁹ vna pars fuit materia vnius elementi, & alia materia alterius elementi. Tertio modo capitur pro eo, quod generatur ex illa materia: & illud dicitur proprie mixtum. Et ſi quis quærat: quomodo generatur mixtum ex talibus elemẽtis? Reſpõdet Sco. ibidem, quòd non oportet neceſſario quatuor elementa cõcurrere ad compoſitionem mixti: aliquando enim mixtum fuit factum ex vno elemẽto, vt habetur in Gen. quòd piſces fuerũt producti ex aqua.

Cap. 1.

Dubitatio. Et ſi quis iterum quærat: Vtrũ quando ex elementis generatur mixtum, elementa concurrant ad generationem mixti. Reſpondetur breuiter, quòd non: quia in illo inſtanti, in quo ex ipſis generatur mixtum: illa elementa non ſunt, ſed ſunt corrupta: nec eſt dicẽdum, quòd corrumpant ſe ad inuicem: quia oporteret vnum illorum formaliter remanere: quia aliàs non videtur quomodo corrumpet aliud: ſed illud conſequens eſt falſum: igitur.

B

QVARTO ſciendum, quòd adhuc incidit alia difficultas: Quomodo intelligitur diffinitio mixtionis: vbi dicitur, quòd mixtio eſt mixtibilium alteratorũ vnio: vbi videtur haberi, quòd in mixtione mixtibilia alterantur: & quòd non corrumpuntur adinuicem. Reſpondetur breuiter, quòd talis diffinitio debet capi in ſenſu improprio: id eſt materiarum mixtibilium prius alteratarum vnio: nam mixtibilia corrumpuntur: & materia eorum continuatur, & informatur vna forma mixti. Vel poteſt dici, quòd mixtio eſt mixtibiliũ alteratorum: & non tantum alteratorum, ſed prius corruptorum vnio. Vel ideo dicitur mixtibilium vnio: non quia mixtibilia maneant formaliter, & realiter: ſed quia dicuntur manere ſecundum virtutem, licet non ſecundum ſubſtantiam: ita quòd aliqua forma producitur ex illis, quæ continet vnitiuè qualitates eorum in virtute, & non ſubſtantias. Et ſi quis arguat, quòd ibi elementa maneant ſecundum ſubſtantias: quia ſi elementa non manerent in mixto, ſequeretur, quòd nullus eſſet ordo formarum: quia quælibet immediate perficeret materiam. Dicit ibidem Scot. quòd nihil prohibet formam mixti æque immediate perficere materiam primam, ſicut formam elementi: & hoc loquendo de immediatione perfectionis, ſcilicet, quòd perficit materiam non mediante alia forma: ſed non perficit immediate immediatione trãſmutationis: natura enim ſeruat ordinem in tranſmutando: quia vna forma præcedit aliam in materia quãtũ ad fieri & tranſmutari, ideſt quando, ex aliquo generatur aliquod mixtum perfectum: non primo mutatur illud ad formam illius mixti, ſed ad aliquam aliam: vt patet in generatione hominis: prius enim producitur ſemen: & ex ſemine ſanguis: & ex ſanguine caro: & ſic de aliis. Et ſic dico, quòd ſeruatur ordo in tranſmutãdo, ſed non in perficiendo: & ita vult habere, quòd quando generatur mixtum, eſt ordo formarum in tranſmutando: quia materia prius tranſmutatur in formã elementi, quàm mixti; ita ꝙ non

Quomodo intelligitur diffinitio mixtionis.

C

Inſtantia

D

E non inducitur forma mixti niſi præceſſerit forma elementi. Et ſiquis iterum arguat: animata, & viuentia habent corruptionem intrinſecam, & non niſi propter elementa cõtraria, quæ ſunt in ipſis. Reſpondet Scot. quòd viuentia habent corruptionem intrinſecam: quia nutriuntur propter reſtaurationẽ deperditi: ſed hoc non eſt ideo quòd ibi ſint elementa. Et ſiquis quærat: quomodo ergo fit talis corruptio? Dico, quòd animata habent multas partes organicas, & diuerſas; & in iſtis partibus nihil prohibet eſſe qualitates contrarias alterantes ſeinuicem: cor enim eſt calidũ: cerebrum frigidum, & etiam e-par: quãdo autem debitam proportionem excedit qualitas unius ſupra qualitatem, & virtutem alterius, accidit infirmitas in animali, ſi ſit pars min⁹ principalis: & erit mors, ſi ſit pars principalis: F niſi apponatur medicina iuuans partem debiliorem. Et ſiquis dicat: videtur ergo, ꝙ ſolum illæ partes organicæ, & diuerſæ deberent fluere, & refluere, cum ſolum illæ dicantur ſe alterare? Reſpondeo negando conſequentiam. Et ratio eſt: quia in eadem parte non organica poſſunt eſſe diuerſæ qualitates, propter quas fiet alteratio, & tandem corruptio illius partis. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

Scot. ubi ſup. poſt ſol. ar. 4. prin.

Art. 2.

An ſimile poſſit agere in ſibi ſimile.

DUBITATUR primo, Utrum ſimile poſsit agere in ſibi ſimile. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ hic eſt ſermo de actione proprie dicta: quæ eſt inter qualitates primas contrarias, & non de actione ſpirituali, vel aliarum qualitatum. G Secũdo ſupponitur, quòd cum ſimilitudo ſit conuenientia aliquorum in qualitate, nullum eſt inconueniens aliqua eſſe ſimilia in vna qualitate: & diſsimilia in alia: vt ignis eſt ſimilis aeri in caliditate: & diſsimilis aeri in ſiccitate: & ſic dubium poteſt intelligi vtrum ſimile ſecũdum illam qualitatem ſecundum quam eſt ſimile, poſsit agere in ſibi ſimile. Et arguitur, quòd ſic: quia ſimile fortificat ſuum ſibi ſimile; ergo agit in ipſum: conſequentia tenet: quia fortificare eſt agere. Secundo ſic: Vnum contrarium fortificat aliud: ergo a fortiori vnũ ſimilium fortificabit reliquum. Item magis calidum agit in minus calidum: igitur ſimile agit H in minus ſimile: quia duo calida ſunt ſimilia. Item vnus oculus agit in alium oculum: ergo ſic agit in ſimile. Item ignis, & aer ſunt ſimilia: & tamen ignis agit in aerem, & ſic viderentur concludere iſta argumẽta, quòd ſimile ſecundum illam qualitatem, ſecundum quam eſt ſimile poſsit agere in ſibi ſimile: cuius tamen oppoſitum videtur dicere Philoſophus in textu: nullus enim dubitat quin ſimile poſsit agere in ſuum ſimile ſecundum illam qualitatem, ſecũdum quam eſt ſibi diſsimile.

Quot modis aliquid dicitur ſimile alteri.

Tertio ſupponitur, quòd aliquid poteſt dici ſimile alteri dupliciter. Vnomodo: quia conuenit cum eo in qualitate ſolum. Aliomodo magis proprie: quia eſt ſimile in qualitate, & gradu. Tertiomodo: quia conuenit cum eo in qualitate, & gradu, & in agendo per illam qualitatem:

tem:

A tem: quemadmodum dicimus, quòd ille ignis ſimiliter calefacit ſicut iſte. Quarto ſupponitur, quòd caliditas nunquàm generat frigiditatem: qualitates enim contrariæ nunquàm ſunt generatiuæ qualitatum contrariarum: licet bene vnum contrarium circunſtans poſsit eſſe cauſa fortificationis alterius contrarij: quia eſt cauſa coadunationis, & vnionis alterius cõtrarij: vt quando circa aliquod corpus frigidum ſtat caliditas: ipſa caliditas non patitur tranſitum graduum frigiditatis in ſuum ſubiectum, ſed reflectit eos in ſubiectum frigidum: & ibi magis vniuntur, & multiplicantur: quia de nouo alij producuntur a corpore frigido: ideo fortificantur dupliciter. Vno modo, quia vniũ

B tur: virtus.n. vnita eſt fortior ſe ipſa diſperſa: quia veriſimile eſt, & credo, quod ſimiliter ſit verum, quòd in aere ſit intenſior caliditas, quàm in manu hominis: quapropter eius intenſam caliditatem aer eſt leuis: tamen caliditas manus ſenſu magis percipitur. Fortificantur ſecundo, quia multiplicantur. Similiter poſſet dici de frigiditate, quòd ipſa nõ patitur calidiatem tranſire in ſuum ſubiectum: ipſa etiam condenſat ſuum ſubiectum: propter cuius condenſationem caliditas non poteſt tranſire: ideo per antiperiſthaſim, & per iuxta poſitionem ſui contrarij reflectitur ad ſuum ſubiectum: & ibi magis vnitur, & multiplicatur, propter, quod fortius agit. Supponitur. Quinto, quòd eadem caliditas numero ſine eius intenſione, vel remiſsione poteſt quãdoque eſſe in materia rara, & denſa: cum per ſolam compreſsionẽ poſsit fieri condenſatio: & tamẽ per talem compreſsionem nulla portio materiæ acquirit plures gradus formæ quam ante habuerit: & tamen fortius agit, q̃ prius. His ſuppoſitis ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, ſimile alteri in qualitate bene agit in ſimile: quia magis calidũ ſua caliditate bñ calefacit minꝰ calidum: & per hoc ſoluitur vnum argumentum. Secunda concluſio: actione reflexa eadem caliditas bene intendit ſeipſam: vt patet de caliditate in puteo, quæ per antiperiſtaſim in hyemte intendit ſeipſam, vel ſaltem fortificat ſeipſam. Tertia concluſio, actione reflexa ſimile alteri in qualitate, & gradu poteſt agere in ſibi ſimile: quia tali actione reflexa poteſt agere D in ſe ipſum: vt dicebat prçcedẽs propoſitio: ergo poteſt agere in ſibi ſimile. Quarta concluſio, actione directa ſimile alteri in qualitate, & gradu põt agere in ſibi ſimile: nam caliditas exiſtẽs in materia dẽſa põt pducere caliditatẽ intẽſiorẽ, q̃ ipſamet ſi ſit in materia rara: ergo põt agere in ſibi diſsimile in gradu. Quinta concluſio, ſimile alteri in qualitate, gradu, raritate, & dẽſitate, & in mõ agẽdi actione reali, & nõ reflexa nõ agit in ſibi ſimile. Et illã cõcluſionem volebat hr̃e Philoſophus in textu: quia oĩs actionis naturalis eſt pp aliquẽ finẽ, & maxime agens agit, vt aſsimiles ſibi paſſum: ſi ergo paſſum ſit oĩno ſimile, non vr̃ ratio neq; cauſa quare debeat agere in ipſum: per iſtas propõnes, & ſuppoſitiones faciliter ſoluunẽ rationes.

DVBI-

E DVBITATVR ſecundo, Vtrum a proportione æqualitatis, vel minoris æqualitatis fiat actio: id eſt poſito, quòd a, & b ſint virtutum æqualium: vtrum vnum poſsit agere in aliud: vel ſi vnum ſit minoris virtutis, quàm aliud, vtrum poſsit agere in aliud, quod eſt maioris virtutis. Arguitur primo pro prima parte: quia ſi aqua proijciatur in igne, vtrumq; videtur agere in reliquum, & corrumpere reliquum: ergo videtur, quòd ſint ęqualium virtutum. Pro ſecunda parte probatur quia quando gutta aquæ ponitur in dolio vini, gutta agit in vinum debilitãdo ipſum vinum: & tamen eſt minoris virtutis, quàm ipſum vinum. Pro ſolutione ſupponitur, quòd triplex eſt potentia: vt ad propoſitum ſufficit, ſcilicet actiua, paſsiua, & reſiſtiua. Tunc dico, quòd non oportet

An a proportione æqualitatis, vel minoris fiat actio.

Potentia triplex.

F potentiam actiuam eſſe maiorẽ potentia paſsiua, ſeu receptiua: ita quòd virtus actiua potentiæ actiuæ ſit maior, quàm virtus paſsiua potentiæ paſsiuæ: immo quanto virtus potentiæ paſsiuę eſt maior, tanto magis poteſt recipere: oportet ergo intelligere de potentia reſiſtiua, id eſt quòd ſi potentia actiua agentis ſit ęqualis potentiæ reſiſtiuæ paſsi, vel minor, vtrum tũc fiet actio: & hoc ſemper intelligendo de agente naturali, & non libero: quod agit quantum vult, & non quantum poteſt. Supponitur vlterius, quòd licet a, & b ſint æqualium virtutum actiuarum in agendo, adhuc poſſunt agere adinuicem: immo licet b ſit minoris virtutis in agendo, quã a adhuc tamẽ poſſet agere in a: & hoc patet per experientiã de

G igne, & aqua, quæ agunt adinuicem: & tamen aqua eſt minoris virtutis in agendo. Supponitur vlterius, quòd ſi debeat eſſe actio, oportet quòd potentia actiua ſit maior in agendo, quã potentia reſiſtiua in reſiſtendo; quia aliàs non poſſet dari vnde veniret maior, vel minor velocitas in agendo. Et ſi quis quærat: quomodo ergo vnum aget in aliud, & econtra. Reſpõdet, quòd quanto aliqua qualitas eſt maioris virtutis in agendo, tanto eſt minoris virtutis in reſiſtendo: & econtra, puta quãto eſt maioris virtutis in reſiſtẽdo, tanto eſt minoris virtutis in agendo. Vnde caliditas eſt maioris virtutis in agẽdo: ideo eſt minoris virtutis in reſiſtendo: & ſiccitas eſt maioris virtutis in reſiſtendo; ideo eſt minoris virtutis in agendo. Ex quo ſequitur, quòd licet ignis ſit maioris virtutis in agendo, quàm aqua, tamen eſt minoris reſiſtẽtiæ: ideo vnum bene poteſt agere in aliud, & ecõtra. Et ex iſto ſequitur, quòd aliqua, quæ ſunt æqualis virtutis actiuę, vel reſiſtiuę, poſſunt agere adinuicem: ſed non ſi virtus actiua ſit ęqualis virtutis, vel minoris, quàm ſit virtus reſiſtiua: & per hoc ſoluuntur rationes: quia talia poſſunt eſſe æqualia in agendo, vel in reſiſtendo licet nõ æqualia in agendo, & reſiſtendo.

Inſtãtia.

H

Et ſi quis dicat de gutta aquæ, quæ agit in dolium vini: quia virtus reſiſtiua dolij vini eſt maior, quàm virtus actiua guttæ aquæ: ergo non videtur quomodo aget? Reſpondetur, quòd virtus reſiſtiua totius dolij vini

Obiectio.

A vini eſt maior, quàm virtus actiua guttę aquę, non tamē pars vini ſeu portio vini cui apponitur illa gutta aquæ.

An agēs & patiens debeant participare in materia. Sco.li.4. d.1.q.3. DVBITATVR tertio, Vtrum agens, & patiens debeāt communicare in materia? Et videtur, quòd non: quia ſi accidens puta qualitas eſſet ſeparata a ſubiecto, ageret in paſſum: & tamen non communicaret in materia cum paſſo: igitur. Item Deus agit in iſta inferiora: & tamen non communicat in materia cum iſtis inferioribus: igitur. Reſpōdetur, quòd talis propoſitio Agēs, & patiens debent communicare in materia, debet intelligi de communicatione aptitudinali, vel auctali: modo accidētia ſeparata nata ſunt communicare cum paſſo in materia ſui ſubiecti: Vel quòd non B eſt vera niſi de agente vniuoco: nam Deus, & cœlum non communicant in materia cum iſtis inferioribus, & tamen agunt in iſta inferiora. *An omne agens in agendo repatiatur.* Dubitatur vlterius: vtrum omne agens in agendo repatiatur? Et videtur, quòd non: quia cœlum, & corpora ſuperiora agunt in iſta inferiora: & tamen non repatiuntur ab ipſis. Item ſequeretur, quòd quando agens ageret in paſſum, quòd ibi eſſent infinitę actiones, & paſſiones: vel quòd vna actio eſſet infinita: nā a agat in b, & b in a: iterum in a b, & ſic in infinitum. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ hic loquimur de actione proprie dicta, quę eſt in ter quattuor qualitates primas. Supponitur ſecūdo, ꝙ a proportione maioris inęqualitatis fit actio: vt iam ſatis viſum eſt in C præcedēti dubio. Tertio ſupponitur, ꝙ ordo in qualitatibus primis in agendo eſt talis, quòd caliditas eſt maioris actiuitatis, poſtea frigiditas, poſtea humiditas, & finaliter ſiccitas. Et ꝙ caliditas ſit maioris actiuitatis, quàm frigiditas patet per experientiam: nam quis aquam frigidam poteſt pati ſupra manum ſuam: & tamen non calidam: & hoc non eſt, niſi quia caliditas eſt maioris actiuitatis. Et, quòd humiditas ſit maioris actiuitatis, quàm ſiccitas patet: nam experimur corpora humida magis humectare, quàm ſicca deſiccare: ſed ordo talium qualitatum in reſiſtendo eſt euerſus: nam ſiccitas eſt maioris reſiſtentiæ, poſtea humiditas, poſtea frigiditas, & finaliter caliditas. His ſuppoſitis ponuntur ali D quæ concluſiones. Prima, Aliquod agens in agendo repatitur: vt patet ſiquis habeat manum, & recipiat pomum frigidum in manu: experitur, quòd frigiditas pomi remittit caliditatem manus. patet etiam: nā cibus alteratur a calore naturali, & eundem calorem naturalem alterat cibus: immo ſi cibus ſit multum frigidus, remittit notabiliter in aliquo corpore calorem naturalem: & tamē non eſt dubium quin etiam ei frigiditas a calore ſuo remittat.

Secūda cōcluſio, Si virtus actiua fuerit fortior in reſiſtendo, q̄ virtus paſſiua in agendo, vel æque fortis: tūc agēs in agendo nō repatietur. Tertia concluſio, Si agens non fuerit infra ſphærā actiuitatis paſſi, in agendo nō repatiet. Verbi gratia: ſi

E agēs ſufficiat agere per decē pedalia,&paſſum ſolū per quinq;, tūc agens nō repatietur. Quarta concluſio, Si virtus reſiſtiua agētis ſit debilior, q̄ virtus actiua paſſi: aliūde tamen fortificatur;non oportet,ꝙ in agēdo repatiatur. Quinta concluſio, Si agēs fuerit infra ſphæram actiuitatis paſſi;& eius virtus reſiſtiua nō ſit maior neque æqualis virtute actiua paſſi;& nō fortificetur aliunde,agens in agendo repatietur;& de hoc iā aliàs fuit viſum in 3. Phyſi. Et ad rationes. Ad primam patet ſolutio. Ad ſecundam negatur conſequentia,qua infertur, ꝙ tales actiones eſſent infinitæ,vel vna actu infinita. Ad probationē dicitꝰ, ꝙ agens agit in paſſum vna actione finita continua, & paſſum reagit vna actione finita cō-

F tinua;ideo non fit reactio, eo ꝙ agens in paſſum agit; ſed quia agens eſt paſſo contrarium. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Elementa non manent formaliter in mixto,ſed tātum virtualitér; quæ concluſio relinquitur probata in primo articulo. Ad rationes. Ad primam reſpōdetur, ꝙ aliquid dicitur reſolui in aliquid dupliciter. Vnomodo tanquam in partes ſuas; & ſic

Reſolui ī aliud duplicitur.

non eſt intelligendum, ꝙ mixtum reſoluatur in quatuor elementa. Aliomodo tanquam in aliquid vel aliqua, quæ ex ipſo generantur;& ſic bene dico, ꝙ mixtū poteſt reſolui in quatuor elemēta, ideſt ex mixto poſſunt generari quatuor elementa. Ad ſecundam reſpondetur, ꝙ elementa, & cœli non dicūtur ideo corpora ſimplicia: quia non cōponuntur ex materia,& forma: ſed dicuntur ſimplicia propter negationem mixtionis quatuor qualitatum primarum. Ad tertiam patet ſolutio in primo articulo. Ad quartam negatur, ꝙ experiamur formas elementorū manere in mixto. Ad probationem dicitur,quòd cineres remanentes generantur in ligno,nec erant ante ibi. Similiter debet dici de fumo,qui generatur actione ignis ab humoribus ligni: & similiter dicatur de flāma, quæ generatur ex lignis corruptis: ſed de aqua exeunte dicitur, ꝙ in poris ligni includebatur quædam humiditas nutriens lignū: Et quia illa frigiditas in ligno poſito ad ignem, fugit ſuum cōtrarium,ſcilicet calorem ignis; ideo exit per poros. Ad quintā dicitur,quòd negandus eſt Commentator:& ad Ariſtot. dicitur, quòd capit elementum pro materia prima. G

H

ARISTOTELIS DE GENERATIONE, ET CORRVPTIONE.

LIBER SECVNDVS.

T.cō. 1. & inde.

De mixtione quidem igitur & actu, & de facere & pati dictū eſt, quō exiſtunt in rebus trāſmutantibus ſecundum naturam: amplius autem & de generatione, & corruptione aliqua &c.

B

Iste eſt ſecundus lib de Generat. & corrup. ī quo Philoſ. determinat de generatione, & corruptione elementorū, & mixtorum: & continet tres tract. Primus continet tria cap. In primo inquirit de principio materiali elementorū: circa quod primo tangit intentionem ſuam: dicēs, ꝙ poſtquàm determinatū eſt de mixtione, tactu agere, & pati, generatione, & corruptione elemētorum in cōi: conſequenter determinandum eſt in ſpeciali de generatione, & corruptione elemētorum. Et narrat aliquas opiniones antiquorum: dicens, ꝙ quidam antiquorū dixerunt materiam omnium generabiliū, & corruptibiliū eſſe vnā, quæ erat hoc aliquid in actu. Et horū quidā dixerunt ignē, alij aerē, alij aquam, & aliqui mediū: alij vero poſuerunt plura principia materialia, puta ipſa quatuor elementa, & ex eorum actionibus, & paſsionib⁹ fieri generationes, & corruptiones. Deinde reprobat ipſos in generali: dicens, ꝙ ponentes principium materiale generationis, & corruptionis eſſe ens in actu, ſiue plura principia per ſe exiſtentia peccant: quia quodlibet ens per ſe exiſtēs determinat ſibi aliquas qualitates: ſed principiū materiale generationis, & corruptionis non determinat ſibi aliquas qualitates: ergo tale non pōt eſſe ens per ſe exiſtēs. Præterea reprobat opinionem Platonis, ponentis vnū principiū materiale, qđ vocabat receptaculū oium formarum: & oſtēdit ipſum defeciſſe in trib⁹. Primo, quia non determinat in Timęo, vbi loquitur de tali principio: Vtrum ipſum ſit diſtinctū ab elementis, aut non. Secundo quia dicit tale ſe habere ad formas naturales, ſicut aurū ſe habet ad figuras: ſed hoc eſt incōueniens. Tertio, quia dicebat materiā primā eſſe planitiē. i. ſuperficiem, eo ꝙ ſm ipſum corpora vltimate reſoluuntur in ſuperficiem. Conſequenter determinat de principio materiali generabilium, & corruptibilium, ſm veritatem: dicens, ꝙ materia corporum

Opin. antiquorū de principio materiali elementorū

D

E poru n ſenſibilium eſt vna non ſeparabilis a contrariis: ſed cũ cõtrarietate exiſtens, ex qua generantur dicta elementa. Et ſubdit, ꝙ ipſa materia eſt primum principium materiale. Secundo, qualitates contrariæ ſicut caliditas, frigiditas. Tertio, quatuor elementa, quæ licet ſint poſteriora materia, & forma, præcedunt tamen corpora mixta.

T.cõ.7. & inde.

SED non minus, & vt corporis qualia, & quanta dicendum principia; alij enim ſupponentes &c.

Penes qd attendendus eſt elementorum numerus.

ISTVD eſt ſecundũ cap. in quo Philoſ. inquirit, penes, quas qualitates ſumitur numerus elementorũ, ponẽs talẽ concluſionem: Penes qualitates tãgibiles debet ſumi numerus elementorũ. Quod probat: quia penes illa ſumendus eſt numerus elementorũ, quæ conueniunt oĩbus generabilibus, & corruptibilibus: F & ſm quæ generabilia, & corruptibilia agunt, & patiũtur adinuicẽ: ſed illa ſunt qualitates primæ tangibiles, & non aliæ: quia aliæ qualitates, vt ſunt ſapores, calores, & ſic de aliis: non conueniunt omnibus generabilibꝰ: igitur. Sed contra hoc obiicitur: quia viſus eſt prior tactu: ergo qualitates viſibiles ſunt priores qualitatibus tangibilibus: & per conſequens ab ipſis debet ſumi numerus elementorum. Reſpõdet, ꝙ licet viſus ſit prior tactu obiecto, tamen tactus eſt prior ſubiecto: quia eſt ſubiectum omnium ſenſibilium: & ſuę qualitates ſunt cauſæ aliarũ qualitatũ. Deinde oſtendit ſm quas qualitates tangibiles debet ſumi numerus elemẽtorũ. Et enumerat ſeptem contrarietates qualitatũ G tangilium. ſ. calidum, frigidum, humidum, ſiccum, graue, durũ, molle, lubricũ, aridum, aſperũ, leue, groſſum, & ſubtile. Deinde ponit talem concluſionẽ. Secundum grauitatem, & leuitatẽ non eſt ſumendus numerus elementorum: quia grauitas, & leuitas nõ ſunt qualitates actiuę, & paſſiuę alterationum requiſitarum ad generatiões, & corruptiones. Deinde ponit aliam concluſionem: Solum penes iſta quatuor, quæ ſunt frigiditas, caliditas, humiditas, & ſiccitas, ſumitur numerus elementorum: quod probat ex dictis antiquorũ. Probat etiam, quia ſecundum illas qualitates ſumẽdus eſt numerus elementorum: ſecundum quarum actiones, & paſsiones fiunt generationes, & corruptiones: iſtę ſunt huiuſmodi. Quod probat: quia ſm caliditatem fit ſegregatio: ſecundum frigiditatẽ fit congregatio. Deinde dicit, ꝙ humidum eſt male terminatũ termino proprio: eſt tamen bene terminabile termino alieno: ſiccũ vero ecõtrario ſe habet. Probat ſecũdo prædictam concluſionẽ: quia ſm qualitates priores debet ſumi numerus elementorũ: ſed quatuor qualitates prius dictæ ſunt huiuſmodi: quia aliæ reducuntur ad ipſas, nam ſubtile reducitur ad humidũ: groſſum reducitur ad ſiccum: quia male terminabile termino alieno, licet bene termino proprio, ſicut ſiccum: lubricum reducitur ad humidum: non quidem ad humidum aqueum, ſed ad humidũ aereum: quod eſt bene inflammabile. Similiter aridum reducitur ad ſiccum: quia aridum fit per

Côtrarietates qualitatũ tangibilium ſeptem.

H

A per compreſsionem humidi: ſimiliter molle reducit ad humidum:durum reducitur ad ſiccũ. Et dicit ꝙ aliquid dicitur humidum dupliciter. Vnomodo humiditate intrinſeca, quæ conuenit ex natura ipſius humidi. Aliomodo humiditate extrinſeca:& ſimiliter ſiccũ dicitur duobus modis.

T.cõ.16. & inde. QVONIAM autem quatuor eleméta ſunt: eorum aũt quatuor ſex cõiunctiones &c.

ISTVD eſt tertium cap. in quo Philoſ. primo inquirit numerum elemẽtorum, ponens talem concluſionẽ: Quatuor ſunt elementa,& nõ plura:quod probat dupliciter.ſ.ratione, & auctoritate antiquorum. Ratione probat: quia tot ſunt elementa, quot ſunt combinationes vtiles quatuor qualitatum primarum: ſed ſolum ſunt quatuor combinationes vtiles quatuor qualitatum primarum:ergo ſolum ſunt quatuor elementa.

Quatuor & nõ plura ſunt elemẽta demũ earum proprietates

B Minorẽ probat:dicẽs primo,ꝙ caliditas, & frigiditas nunqnàm ſimul ſunt: ſimiliter nec humiditas, & ſiccitas:quia illæ contrariantur: vel ergo in vno elemento eſt caliditas cũ ſiccitate, & ſic eſt ignis: vel caliditas cum humiditate, & ſic eſt aer, vel frigiditas cum ſiccitate, & ſic eſt terra:vel frigiditas cũ humiditate, & ſic eſt aqua. Probat ſecundo auctoritate: quia nullus antiquorũ poſuit elemẽta in maiori numero, quàm in quaternario. Finaliter ponitq́ quinque proprietates elementorum. Prima,licet vnũquodq; elementũ quandoq; reperiatur ſimplex,non tñ ſemp: immo aliqñ reperitur mixtum: vt aer, cui ſæpe miſcentur vapores,& aquæ terreſtreitates:& illa tota proprie non debent dici aer,aut aqua: ſed plus habẽs de aere,dicitur aereũ: & de aqua, aqueum:de terra,terreũ:de igne igneum. Secunda proprietas: ignis eſt inſuper abundantia caliditatis, aer humiditatis,aqua frigiditatis, & terra ſiccitatis. Tertia proprietas,loca naturalia ignis, & aeris ſunt ſurſum: aquæ vero,& terræ deorſum. Et ſubdit, quòd ignis habet locum ſurſum ſincere, & pure:& terra habet locum deorſum ſincere, & pure: ſed aer impure, & permixte habet locum ſurſum, & aqua locum deorſum. Quarta ꝓprietas:igni cõtrariatur aqua, & aeri terra:quia habent qualitates contrarias. Quinta aliquæ qualitates primæ conueniunt elemẽtis in ſummo: vt caliditas igni, humiditas aeri, frigiditas aquæ,& ſiccitas terræ. D

An quatuor ſint primæ qualitates.

¶ QVAERITVR, vtrũ ſint quatuor qualitates primæ:quarum duæ,ſcilicet caliditas, frigiditas ſint actiuæ: & humiditas, & ſiccitas paſsiuæ;& ſecundum has ſint quatuor elementa. Arguitur primo contra primã partem; quia non eſt niſi vna qualitas prima;igitur. Antecedẽs probatur; quia illud, quod per ſuperabundantiam dicitur,vni ſoli conuenit;modo prima dicitur per ſuperabũdantiam: quia eſt ſuperlatiui gradus;igitur. Secũdo ſic:Lux,& lumen ſunt qualitates primæ priores iſtis, cum videãtur eſſe æternæ; igitur ſunt

B plures, quàm quatuor: vel illæ quatuor non erunt primæ. Tertio ſic contra ſecũdam partem: illæ qualitates ſunt magis paſsiuæ, quæ magis, & facilius patiũtur: ſed caliditas, & frigiditas magis, & facilius patiũtur: quia ſunt minoris reſiſtentiæ; igitur. Quarto ſic, Omne elementũ eſt principium intrinſecum: ſed nõ ſunt niſi duo principia intrinſeca rerum naturalium: igitur ſolùm erunt duo elementa. Quinto ſic; Aqua non eſt elemẽtum: ergo non ſunt quatuor elementa. Antecedens patet: quia elementum debet eſſe ſimplex, & purum: ſed nõ reperitur aliqua aqua pura: quia maxime reperiretur in mari: quia ille locus maris ſit locus naturalis talis aquę: ſed hoc non: quia ibi nõ eſt aliqua pars aquæ pura: cum aqua ſit ibi ſalſa. F In oppoſitum eſt Philoſoph⁹ in tex. In qõne erũt tres artĩ. Quarum ad primum. G

Art. 1. *Qualitatum multiplex diuiſio.*

PRIMO ſciendum, quòd de numero qualitatum quædam ſunt qualitates ſenſibiles, quædam inſenſibiles. Senſibiles, quæ ab aliquo ſenſu percipi poſſunt; vt omnes colores, lux, lumen, omnes ſoni, & voces, omnes odores, omnes ſapores, & quatuordecim qualitates tangibiles. Aliæ ſunt qualitates inſenſibiles; vt omnes qualitates; quæ recipiuntur in anima; influentiæ cœleſtes, quæ ſunt quædam qualitates cauſatę in iſtis inferioribus a corporibus ſuperioribus. Quędam ſunt virtuales, de quibus eſt dubiũ; vtrum ſint aliquæ res diſtinctæ a rebus, quæ dicuntur habere tales qualitates virtuales. Item qualitatum ſenſibilium, quædã generantur ſine actione contrarietatis de per ſe concurrente, ſcilicet ex ſolo motu; vt ſonus. Aliæ generãtur mediante actione contrarietatis de per ſe concurrẽte: vt odor, color, & ſapor. Item quædam ſunt de per ſe actiuę actione corruptiua; ſicut ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas. Aliæ ſunt, quæ non ſunt de per ſe corruptiuę, ſicut ſapores, odores, & colores. Vnde licet odor, ſapor, & color agant multiplicando ſuam ſpeciem in medio, vel organo ſenſus: hoc tamen non eſt agere corruptiue: quia actio corruptiua non ſit ſine abiectione alicuius contrarij: etiam licet grauitas, & leuitas agant, quia vero producunt motus; tamen non ſunt actiuę actione corruptiua.

H Vlterius aduertendum, quòd qualitatum ſenſibilium, quædã cõſequuntur qualitates primas non commixtas in aliqua contrarietate: vt raritas conſequitur caliditatem, & ſiccitatem, vel humiditatem: denſitas conſequitur frigiditatem, & ſiccitatem, vel humiditatẽ: Vtrum tamen dẽſitas, & raritas ſint qualitates: vel vtrum ſolum ſint ſpecies ſitus: de hoc aliàs viſum fuit in 4. Phyſic. Aliæ ſunt, quæ conſequuntur qualitates primas in aliquã mixtione contrarietatis: ſicut ſunt calores, odores, & ſapores: qui conſequuntur mixtionem qualitatum primarum in aliqua contrarietate: & ſecũdũ diuerſas mixtiones illarum qualitatum in contrarietate fiũt diuerſitates colorũ. Et ex iſto poteſt ſequi, quòd cũ in elementis non inueniantur tales mixtiones contrarietatum

A tatum: ſaltem ſi ſint in naturali diſpoſitione, elementa non ſunt alicuius coloris, nec odoris, neq; ſaporis. Et ſiquis arguat cõtra: quia videmus aquã, & terram: ergo habent colorẽ. Reſpondetur, quòd iſta non videntur niſi per reflexionem radiorum ſolis, quemadmodum videtur ſpeculum. Et ſiquis dicat: dixit Ari. quòd omne corpus eſt coloratum: igitur quatuor elementa ſunt colorata. Dico, quòd Ariſt. capiebat ibi colorem large, vt ſe extendit ad omnem qualitatem viſibilem: ſicut ſunt, colores, lux, & lumẽ: modo dico, quòd quatuor elementa bene habent lumen: non quidem per inherentiam, ſed per reflexionem. Et ſiquis vlterius dicat: aliqua aqua eſt dulcis, & etiam aliqua amara. Reſpõdetur, ꝙ non eſt verum de aqua ĩ ſua ꝑpria natura exñte.

B Secundo ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ paruæ difficultates. Prima, quare iſtę quatuor qualitates, ſcilicet caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, dicuntur primę qualitates, cũ multę aliæ præcedant eas, ſicut eſt lux, & lumẽ. Reſpondetur, ꝙ non dicuntur iõ primæ, quin ſint, vel poſſint eſſe aliquæ aliæ priores ipſis: ſed quia naturali generatione ſunt cauſæ aliarũ qualitatum ſenſibilium: ſicut ſaporum, colorũ, & odorũ, & non econtrario.

Quare caliditas frigiditas humiditas, et ſiccitas dicunẽ qualitates primæ.

Secunda difficultas, quomodo intelligitur vnũ dictũ Ariſt. in quo vr̃ habere, quòd humiditas, & ſiccitas ſunt qualitates paſſiuę: cũ dicatur cõmuniter, ꝙ ſunt quatuor qualitates primæ: & etiam cũ tales qualitates ſint maioris reſiſtentiæ, q̃ aliæ. C Rñdetur breuiter dimittendo multas rñſiones: ꝙ non dicuntur paſſiuę quin agant, & corrũpant ſe adinuicẽ: ſed quia nõ ſunt tantæ actiuitatis ſicut aliæ duæ. Tertia difficultas, vtrum lux, quæ inuenitur in iſtis inferioribus, conſequatur mixtionẽ qualitatũ primarũ contrariarum. Rñdetur, ꝙ lux, quæ inuenitur in iſtis inferioribus, ſicut eſt lux ipſius ignis, cõſequitur cõmixtionem qualitatum primarum contrariarũ. Ex quo ſequitur, ꝙ cum in nullo elemẽto exiſtẽte in propria, & naturali diſpõne eſt talis cõmixtio, ꝙ nullum elementũ in ſua propria diſpoſitione lucet: ideo ignis in ſuo proprio loco non lucet: & quia iſte ignis inferior lucet: ideo ſequitur, quòd non eſt in ſua propria diſpoſitione. Sequitẽ vlterius, ꝙ lux, quę inuenitur in iſtis inferioribus, non eſt qualitas prima, cũ cõſequetur cõmixtionẽ qualitatũ contrariarũ primarũ. Sequitur vlterius, ꝙ lux corporũ ſuperiorũ, & inferiorũ nõ ſunt eiuſdẽ ſpeciei: quia lux corporũ ſuperiorũ nõ conſequitur mixtionẽ qualitatũ primarũ, tñ bñ lux corporũ inferiorũ. Item lux ſuperiorũ eſt calefactiua: nõ tamen lux corporum inferiorum. Alia difficultas: vtrum quęlibet qualitas prima agat in aliam. Reſpondetur breuiter, quòd ſolum qualitates contrariæ dicuntur agere adinuicem: quia actio ſolum fit ratione contrarietatis. Ex quo ſequitur, quòd caliditas non agit de per ſe in ſiccitatem, nec in humiditatem cum tales qualitates ſint cõpoſsibiles in eodem. Et ſi quis

Lux, quæ inuenitur in ſublunaribus inferioribus an ſequatur mixtionem primarum qualitatum.

D

An quælibet qualitas prima agat in aliam.

E quis arguat: calor ſolis, vel ignis videntur multum deficcare: vt patet per experientiam; & hoc non eſt niſi quia caliditas agit in humiditatem. Itē frigiditas videtur corrumpere ſiccitatem; vt patet de frigiditate noctis. Reſpondetur ꝙ caliditas ſolis vel ignis de per ſe agit in frigiditatem: qua corrupta, generatur leuitas: quia partes humidæ & ſubſtantiales euaporantur & manent partes groſſæ, ſiccæ & terreſtres: & ſic de per accidens deſiccat: & hoc maxime in mixtis: quia in elementis nunquam caliditas deſiccat, niſi ſiccitas coagat. Vnde radij ſolares nunquā deſiccarent niſi concurrēte ſiccitate: ſimiliter frigiditas noctis nunq̄ humectat de per ſe; niſi coagentibus influētijs frigefactiuis, vel

F rarefactiuis.

An ponē da ſint in elementis qualitates virtuales. TERTIO ſciendum, quòd incidit talis difficultas: vtrum ſint ponendę qualitates virtuales in elementis diſtinctæ ab actualibus qualitatibus & a formis ſubſtantialibus eorum. Et arguitur quòd ſic: quia tales qualitates virtuales inueniuntur in mixtis: ergo etiam in elementis. Antecedens patet: quia piper quando eſt actualiter frigidum, adhuc eſt virtualiter calidum. Item in aqua calefacta generatur frigiditas, & non poteſt eſſe niſi a frigiditate virtuali: igitur. Item elementa in ſuis proprijs locis naturalibus conſeruantur · & non videtur a quo, niſi a ſuis qualitatibus virtualibus: igitur. In oppoſitum arguitur: quia ſi tales qualitates eſſent ponendę in elementis, ſequeretur ꝙ octo eſſent qualitates primæ. ſ. quatuor actuales, & quatuor virtuales: ſed iſtud eſt falſum: ergo. Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ de hac difficultate ſunt duo modi dicendi. G Dicunt aliqui, ꝙ in elemētis ponendæ ſunt tales qualitates virtuales, puta in igne vna caliditas virtualis: & vna ſiccitas virtualis: & ſimiliter dicāt in alijs elementis: & iſti mouentur propter rationes prius factas. Mouentur ſecundo: quia non vr̄ a quo corrumpat caliditas aquæ calefactæ, niſi a frigiditate virtuali. Et dn̄t iſti ꝙ iſtæ qualitates virtuales non poſſunt intēdi, nec remitti. Dn̄t vlterius ꝙ iſtę qualitates virtuales generantur per modum ſequelę ad generationem formæ ſubſtantialis. Dicunt vlterius, ꝙ iſtæ qualitates agunt principaliter in materiā conſeruando in ea qualitates H actuales: ſed iſte modus non multum vr̄ eſſe probabilis. Ideo ꝓ aliomodo ponunt aliquę concluſiones: In nullo elemēto ponenda eſt qualitas virtualis diſtincta ab actuali & forma ſubſtantiali ipſius elementi. Probatur: quia hoc maxime eſſet, eo ꝙ aqua calefacta reducit ſe ad priorem frigiditatem: ſed ꝓꝓ hoc non oportet ponere; quia vinum calefactum reducit ſe ad frigiditatem, & tamen in eo nō ponitur qualitas virtualis frigefactiua: nam ſi vinum haberet talem frigiditatem virtualē nō plus deberet calefacere corpꝰ, quàm frigefacere: immo etiā ſequeretur ꝙ in vino eſſent qualitates virtuales oppoſitæ. ſ. caliditas virtualis, & frigiditas virtualis. Et ſiquis quærat: quomodo ergo aqua reducit ſe ad frigiditatem?

A tatem: & quomodo corrumpitur ibi caliditas? Reſpondetur breuiter, quòd poſſet dici probabiliter, quòd non eſt inconueniens, quòd aliquid corrumpatur, & tamen nullo effectiue corrumpitur: vt ſcientia in anima intellectiua, quæ corrumpitur propter defectum conſeruãtis. Dicitur tamen in propoſito, quòd talis caliditas corrumpitur a forma ſubſtantiali aquæ, cui eſt diſconueniens. Dicitur vlterius, quòd forma ſubſtantialis aquæ contrariatur virtualiter ipſi caliditati aquæ, ſicut lux frigiditati. Poſſet etiam dici, quòd talis caliditas corrumpatur a frigiditate, quæ de nouo producitur a forma ſubſtantiali ipſius aquæ. Secunda cõcluſio, quam maxime videntur tenere Medici: In mixtis diuer-

B ſarum ſpecierum ſunt ponendæ qualitates virtuales diſtinctæ ab actualibus: ſicut patet de vino, & pipere: q̃ licet ſint actualiter frigida, tamen ſunt virtualiter calida: ideo ſuſcepta in corpus humanum calefaciunt ipſum corpus. Tertia concluſio, tales qualitates virtuales ſuſcipiunt magis, & minus: & hoc patet per medicos. Quarta concluſio, tales qualitates virtuales diſtinguuntur realiter a formis ſubſtantialibus illorum, in quibus ſunt. Quinta concluſio, qualitates virtuales ſunt qualitates ſecundæ totam proportionem qualitatum primarum conſequentes: & iſta videntur probare per vnam rationẽ: puta, quòd agens naturale non agit in materiam extrinſecam niſi mediante aliquo inſtrumẽto. i. niſi mediante aliqua quali

tate. Aliqui tamen nolunt ponere iſtas qualitates virtuales in mixtis: immo dicunt, ꝙ forma ſubſtãtialis eorũ eſt cauſa taliũ effectuũ. Dicũt etiam, ꝙ dicunẽ virtuales qualitates, cũ ibi realiter inhereant. Sed rõnes primæ opinionis dictę, ſunt ſolutæ: niſi vna, quæ probat de locis naturalibus: Ad quam reſpondetur, vt aliàs viſum eſt: quòd talia elementa conſeruantur a qualitatibus influxis a corporibus ſuperioribus. C

QVARTO ſciẽdum, ꝙ adhuc incidit alia difficultas: vtrũ caliditas igni, & aeris ſint eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimæ. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ de hoc ſunt duo modi dicendi probabiles. Primus dixit, ꝙ caliditas ignis, & aeris differunt ſpecie, quod probat: quia ſi eſſent eiuſdem ſpeciei, tũc caliditas aeris eſſet remiſſa reſpectu caliditatis ignis, quod eſt falſum: quia tunc oporteret in aere eſſe aliquos gradus frigiditatis, qui remitterent caliditatem eius: & ſic aer nõ eſſet ſimplex in qualitatibus, vel oporteret, ꝙ ignis approximatus aeri, ſubito faceret eum eſſe ſumme calidũ cũ aer reſpectu caliditatis ignis nullam habeat reſiſtentiam. Item caliditas ignis contrariatur humiditati aeris, & non ipſa caliditas aeris contrariatur eius humiditati: igitur differunt ſpecie. Item humiditas aeris, & aquæ differunt ſpecie: quia vna eſt extinctiua ignis: puta humiditas aquæ, & non humiditas aeris: igitur. Prima pars patet: quia aqua vehementer calida corrumpit ignem, & non per frigiditatem ſuam: quia tunc

An vnũ elementũ ſit alteri elementi materia. D

non

B non habet : ergo erit per humiditatem eius. Secunda pars patet: quia humiditas olei, q̃ eſt aerea nutrit ignẽ : ergo vr̃ ꝙ tales humiditates differant ſpecie: q̃a naturaliter agentium eiuſdem ſpeciei non ſunt contrarij act⁹, & operationes. Poſſet etiã idem probari de ſiccitate ignis quæ determinat ſibi ſummam raritatem, & ſummã caliditatem: & tñ ſiccitas terrę determinat ſibi ſũmam frigiditatẽ, & ſummã denſitatem: ergo vr̃ ꝙ tales ſiccitates differant ſpecie. Et ſic ſm̃ iſtos: calor nõ eſſet ſpecies ſpecialisſima. Vnde caloris animalis eſt nutrire & augere ſm̃ figuram animalis, non autem caloris ignis: calor etiã viui reſeruat a putrefactione: ſed calor mortui diſponit ad putrefactionem, nam quanto cadauer eſt cali-

F d⁹, tanto citius tendit ad putre-

G factionem. Et dũt iſti, quòd non eſt inconueniens vnum & idem contrariari pluribus ſecundum ſpeciem ſpecialisſimam, tamen bene ſm̃ ſpeciem ſubalternam: ideo q̃ñ dixit Philoſophus tantum vnum vni eſt contrarium: hoc eſt intelligendum de vno ſm̃ ſpeciem ſubſtantialiter. Nã ideo frigiditas aquæ contrariat tam caliditati aeris q̃ ignis, quæ ſm̃ eos differunt ſpecie. Dicunt & ꝙ caliditas ignis nõ intendit caliditatem aeris per ſe, ſed ſolum per accidens, quia corrumpendo humiditatem, fortificat caliditas aeris, vel dicunt quòd ibi introducitur calor differens ſpecie a caliditate aeris. Alius eſt modus dicendi qui dicit, ꝙ caliditas ignis & aeris ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialisſimæ: quod probat: quia aliàs vni & eidem eſſent plura contraria: quod eſt

H falſum. Item ſequeretur, quòd eſſent plures qualitates primæ q̃ quatuor: quod eſt falſum. Item illa non differunt ſpecie quorum vnum intendit aliud: ſed caliditas ignis intendit calid tatem aeris: igitur. Itẽ omnis albedo omni albedini eſt eiuſdem ſpeciei: ergo omnis caliditas omni caliditati eſt eiuſdem ſpeciei. Item illa ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialisſimę, quorum effectus immediatè ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialisſimę: ſed effectus caliditatis aeris, & ignis ſunt huiuſmodi: nam caliditas cauſata in manu mea à caliditate aeris eſt eiuſdem ſpeciei cum caliditate cauſata in alia manu mea a caliditate ignis: & iſte modus videtur eſſe probabilior & communior quàm modus præcedens. Ideo reſpondendum eſt ad rationes alterius mo-

I di. Ad primam dicitur, quòd caliditas aeris eſt bene remiſſa reſpectu caliditatis ignis, & poteſt intendi a caliditate ignis. Dicitur etiam negando, quòd in aere ſint gradus frigiditatis: negatur etiam quòd ſubito & in inſtanti ignis intenderet caliditatem aeris: nam repugnat latitudini graduali ſubito generari. Ad aliam dicitur, quòd humiditas aeris & aquæ non differunt ſpecie. Dicitur vlterius, quòd aqua non extinguit ignem ratione frigiditatis: cum aqua calida ita bene extinguit, ſicut aqua frigida. Vlterius dicitur quòd nõ extinguit principaliter ratione humiditatis cum etiam aer ratione humiditatis non extinguat. Vlterius dicitur quòd extinguit per modum ſuffo-

A ſuffocationis propter eius denſitatem, vnde ignis reſoluit a lignis cõtinuè quendam fumum ſubtilem per cuius continuationem continuatur: ideo aqua ſuperfuſa claudit poros, & cõſtringit fumum ſub tanta denſitate, quòd non põt ſub tanta manere. Dicitur vlterius, quòd humiditas aeris non nutrit ignem. Dicitur vlterius, quòd oleum nutrit ignem, non quòd ſua humiditas differat ſpecie ab humiditate aquæ. ſed propter ſiccitatem ſibi admixtam eſt multum ignibile. Ad aliud dicitur negando quòd ſiccitas ignis determinet ſibi ſummam caliditatẽ, vel ſummã raritatem. Vlterius dicitẽ quòd tales effectus non ꝓueniunt ſolum ex parte caliditatis, ſed aliunde veniunt. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

B

Arti. 2.

An quodlibet elementum determinet ſibi vnã qualitatẽ in ſummo.

DVBITATVR primo. Vtrum quodlibet elementum determinet ſibi vnam qualitatem in ſummo ſic, quòd ignis ſit primo calidus: aer primo humidꝰ: aqua primo frigida; & terra primo ſicca. Pro ſolutione dicitur primo; quòd igni conuenit ſumma caliditas poſsibilis per naturam; ſic quòd per naturam eius caliditas non poſſet intendi. Ex quo ſequitẽ quòd ignis non habet ſiccitatem in ſummo. Dicitẽ ſecundo; quòd ignis eſt primo calidus & non primo ſiccus. Dicitur tertio; quòd ignis exiſtẽs in ſua naturali diſpoſitione determinat ſibi maximam raritatem per naturam poſsibilem; quia determinat ſibi maximam cauſam raritatis; puta caliditatem. Et ſiquis cõtra iſta arguat: quia ſi ignis non haberet ſiccitatem in ſummo vt ibi dicitẽ; ſequeretẽ ꝙ poſſet magis deſiccari: ſed hoc eſt falſum: igitur. Dr̃ quòd ignis exiſtens in ſua naturali diſpoſitione non põt magis deſiccari: qa hoc repugnat ſuæ naturæ; & maxime ſuæ formæ ſubſtantiali: puta ꝙ informet materiam magis rarã. Dr̃ quarto: quòd aeri exiſtenti in naturali diſpõne conuenit ſumma humiditas, q̃ per naturam põt eſſe. Et ſiquis arguat contra hoc: qa aqua magis humectat q̃ aer: igr̃ aer non eſt maxime humidus. Antecedens apparet eſſe notum per experientiam. Reſpondetẽ ꝙ hoc ꝙ aqua magis humectat quàm aer, eſt propter denſitatẽ ſuæ materiæ, ratione cuius denſitatis fortificatur eius actio. Et ſi dicatur vlterius, ſenſus iudicat aquam eſſe magis humidam quàm aer: igitur. Reſpondetur ꝙ hoc eſt propter eandẽ cauſam puta propter eius denſitatem. Quinto dicitur ꝙ aquæ exiſtenti in naturali ſua diſpoſitione conuenit ſumma frigiditas, quæ per naturã poteſt eſſe. Et ſiquis arguat contra hoc: qa aqua eſt magis humida q̃ frigida: quia eius humiditas difficilius remouetẽ ab aqua q̃ eius frigiditas: igr̃ magis vr̃ eſſe humida. Reſpondetẽ ꝙ non ſequitur, hoc difficilius remouetẽ ab hoc: ergo intenſioni modo ſibi conuenit: vnde ꝙ frigiditas facilio ri modo ſeparetẽ ab aqua quãm humiditas prouenit ex eo ꝙ frigiditas eſt minoris reſiſtentiæ, quàm ſit humiditas: licet ſit maioris actiuitatis. Sexto dr̃ ꝙ terra exiſtens in ſua naturali diſpõne hẽt ſummã ſiccitatẽ, q̃ per naturam poteſt ineſſe. Et

C

D

ſiquis

B ſiquis arguat quia terra eſt maxime frigida: quia maxime diſtat à fõte caloris puta ab igne: ergo non erit ſummè ſicca: quia vni elementorum non conueniunt duæ qualitates in ſummo ſupple primæ. Item in terra apparet maximus effectus frigiditatis: quia denſitas eſt effectus frigiditatis, & terra eſt maxime denſa inter omnia elementa: igitur. Itẽ maxima pars terræ apparet eſſe humida: igitur non erit ſummè ſicca. Ad primũ rñdetur ꝙ procedit ex falſa imaginatione; puta ꝙ quicquid habet caliditatem habeat ab igne, & quod habet frigiditatẽ, ſit ꝑ remotionẽ illius ab igne: quod eſt falſum: nam qualitates naturales quas habet aqua, vel aliquod elementum, hẽt actiua natura: conſequunt̃.n. tales qualitates formam ſubſtantialem talis

F elementi, & quaſi ſic poſſet argui de igne, puta ꝙ poſſet magis calefieri ab influentijs corporũ ſuperiorum. Reſpondet̃ ꝙ non: quia non eſt ſuſceptiuus maioris caliditatis. Ad ſecundum dr̃ ꝙ ſumma denſitas non conſequitur præcisè frigiditatem: ſed frigiditatem & ſiccitatem: alias oporteret aquam quæ eſt ſummè frigida, habere ſummã denſitatem. Ad tertium dicit̃, quòd quando terra eſt humida hoc non eſt ipſa exiſtẽte in ſua naturali diſpoſitione. Sed reſtat vna parua difficultas: Vtrũ qualitates elementorũ agant & patiant̃ adinuicem, ſicut caliditas & ſiccitas ignis. Reſpondet̃ breuiter ꝙ non: quia actio maxime fit ratione contrarietatis: licet tales qualitates non contrariantur adinuicem: igitur. Dico vlteri⁹ quòd ſi in aliquo ſubiecto qualitates contrariæ inueniãtur, ꝙ tales bene agunt & patiuntur adinuicem ſupple terminatiuè.

G DVBITATVR ſecundo. Vtrum accidens poſſit eſſe principium effectiuũ generandi ſubſtantiam, ſic videlicet, ꝙ eius actione attingat ſubſtantiam. Et arguitur primo ꝙ ſic, quia ſi nõ hoc maxime eſſet, quia cauſans non poteſt eſſe imperfectius cauſato: ſed hoc non: quia albedo eſt imperfectior ſua ſpecie ſenſibile, & intelligibile; & tamen eſt cauſa eius: igitur. Item natura dignificanda eſt tantum, ſicut poteſt niſi apparet de oppoſito; ſed videmus, ꝙ poſitis accidentibus aliquibus generatur ſubſtantia, & non poſitis non generatur: igitur. Item ſi tota caliditas ignis ſeparetur ab ipſo igne, & in ipſa ponatur vna gutta aquæ, illa caliditas corrumperet illam guttam aquæ: & cum corruptione vnius ſit generatio alterius; ſequitur ꝙ illa accidentia generarent ſubſtantiam: igitur. Item accidentia poſſunt agere in ſubſtantiam ſm quẽlibet gradum exiſtentem in ſubſtantia.i. pñt corrũpere oẽm qualitatẽ ſibi contrariã exñtẽ in paſſo ſm quẽlibet gradum: ſed ad corruptionẽ vltimi gradus ſequit̃ corruptio ſubſtantiæ: igr̃. Itẽ accñtia pñt inducere gradũ incõpoſſibilẽ ipſi paſſo: igr̃ pñt corrũpere paſſum. Pro rñſione huius dubij ſupponit̃ ꝙ triplex pt imaginari actio conuenire ipſi accidenti. Prima reſpectu ſubſtãtiæ generandæ: & de tali ponit̃ talis concluſio: Accñs non pt eſſe principiũ effectiuũ generandi ſub-

Vtrum principiũ effectiuũ poſſit eſſe accidens.

Obiectio.

H

A ſubſtantiam; quod probat: quia omne agens vel eſt vniuocum vel æquiuocum, ſi vniuocum eſt ęque perfectum ſicut productum: ſi æquiuocum: ergo eſt perfectius: & hoc ſi ſit totale agens: modo ſi accidens eſſet principium effectiuum generandi ſubſtantiam eſſet totale agēs æquiuocum ſaltem in ſuo ordine: quia nullum eſt ibi aliud agens æquiuocum particulare. Et per hoc poteſt ſolui primum argu. & alię duę rationes: vnde duplices ſunt actiones reſpectu accidentium cāndorum, vna eſt reſpectu ſenſationis, & alia realis in paſſum realiter habēs cōtrarium. Et de iſtis duabus ponitur talis concluſio: accidentia poſſunt eſſe principium illarum duarum actionis ſcilicet & ſenſationis & ſpecierum ſenſibiliū

B & intellectionis & ſpecierū intelligibilium: poſſunt etiam eſſe principium actionis realis corrumpendo ſuum contrarium in paſſum: vt caliditas poteſt frigiditatē corrumpere in ducendo in paſſum caliditatē. Alia cōcluſio; alterans inquantum alterans nunquam poteſt inducere gradū incompoſsibile alterabili: quia mouens nō poteſt inducere gradum incompoſsibilem mobili: quia mobile manet in toto motu: ergo non inducitur ſibi aliquis gradus incompoſsibilis: quia tunc nō maneret ipſum mobile; & ꝑ hoc ſoluit vnū argumentum; Ex quo ſequitur ꝙ alterās nunq̄ ꝑ alterationē corrumpit alteratū. Sequitē vlterius ꝙ nulla ſubſtantia ꝑt corrūpi niſi a ſubſtantia: ſicut oppoſitū ſubſtantiæ corrumpendæ nō poteſt induci niſi a ſubſtantia.

Ex quo ſequitur ꝙ ſi omnia accidentia ignis eſſent ſeparata ab igne, nōſpoſſent corrūpere vnā guttam aquę: ideo ſi poneretur gutta aquę in medio illorum accidentium nunq̄ corrumpetē ab illis accidēribus: qa ab ipſis nō ꝑt ſubſtantia generari: & ſi talis gutta aquę ibi corrūpetē, hoc nō eſſet ab illis accidētibus: ſed tūc fugere oportet ad primam cām quæ induceret ibi formam ad quā agens naturale diſponit Sequitur vlterius, ꝙ nullus eſt gradus in alteratione, ad quem neceſſario ſequitē corruptio formæ ſubſtantialis alterabilis: ſed talis vltimus gradus quē determinat ſibi alteratum, corrumpitur a forma ſubſtantiali ipſiuſmet alterantis. Et ſiquis q̄rat: *Obiectio.* quare accidentia non ꝑnt ita bene corrumpere illū vltimū gradum ſicut alios præcedentes, cū ſint einſdem rationis. Reſpōdetē D ꝙ ratio eſt: qa ſubſtātia alterati reſiſtit actioni accn̄tis qn̄ venit ad illud gradum, quem determinat ſibi: ſed ſubſtantia plus reſiſtit q̄ accidēs poſſit agere: iō accn̄s ſe ſolo non pōt corrumpere illum gradū: ſed ſi corrumpatē oportet ꝙ corrumpatē a ſubſtantia, quæ corrumpit ſubſtantiam alterati. Et ſiquis dicat: ſubſtātia ſolum corrumpit ſubſtantiā. Rn̄detur ꝙ ſubſtantiam de per ſe non corrumpit niſi ſubſtantiam de per accidens, tn̄ corrūpit accn̄s. Et ſiquis q̄rat: quid eſt ille gradus incompoſsibilis alterato. Rn̄detur ꝙ eſt gradus, ſeu qualitas geniti, qua determinat ſibi genitum, quæ producitē ab ipſomet genito, ſeu forma eius ſubſtantiali: q̄ forma ſubſtantialis determinat ſibi illum gradū ad

ad hoc ꝙ ipſa informet materiam & maneat in materia: immo qualibet forma ſubſtātialis determinat ſibi aliquem vel aliquos gradus qualitatis vel qualitatum, ad hoc ꝙ ipſa informet materiam; & producuntur tales grad⁹ ab ipſamet forma ſubſtantiali entis & nunquam poſſunt corrumpi niſi a forma ſubſtantiali alterantis vel corrumpentis. Et per hoc ſoluūtur omnia argumenta niſi vnum puta ſecundum, ad quod dicitur ꝙ natura dignificanda eſt tantum quantum poteſt, niſi appareat oppoſitū, vel ſit aliqua ratio in oppoſitum: modo dico ꝙ multę ſunt rationes oſtendentes ſubſtantiam nō poſſe corrumpi neque generari ab accidente.

An aliquod elementū ſit purū.

DVBITATVR tertio, Vtrum ſit dare aliquod elementum purum. Et arguitur quòd non: quia non eſt aliqua aqua pura: igitur nullum elemētum eſt purum: patet conſequentia; quia non videtur maior ratio de alijs, quàm de aqua, ſed aqua non ſit pura, patet; q̄a aqua maris eſt ſalſa; igitur non eſt pura. Et ꝙ nulla alia aqua ab aqua maris ſit pura patet; quia quælibet alia ab aqua maris eſt ſapida: igitur non eſt pura. Item nullus aer eſt purus: quia vel eſſet aer ſupremę regionis; quod non; quia ille eſt nimis calidus propter caliditatem ignis circundātis, vel eſſet aer medię regionis; quod non; quia ille eſt frigidus; nec infimæ regionis; quia talis eſt cōmixtus vaporibus; igitur non eſt purus; nec videtur aliqua ratio quare aliquod aliud elementum ſit purum: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu, vbi ponit quatuor elementa eſſe corpora ſimplicia; quod nō eſſet verum niſi eſſent pura. Pro ſolutione ſupponitur quòd elementum poteſt dici purū dupliciter. Vno modo ſubſtantialiter; quia ſuæ ſubſtātiæ nihil ſubſtātialiter eſt admixtum. Secundo modo qualitatiuè; quia habet ſuas qualitates tam primam, quàm ſecundam in naturaliſsima diſpoſitione. Ex quo ſequit̄ ꝙ voco ignē purum qualitatiuè: qui habet maximam caliditatem inteſiuè cum ſiccitate proportionata illi caliditati. Ex quo videtur ſequi ꝙ omne illud elementū dicitur pure qualitatiuè quando habet ſuas qualitates in ſua naturali diſpoſitione: ſiue habeat alias qualitates ſiue non: & ſic diceretur ꝙ non ſequitur aer habet aliquos gradus frigiditatis: ergo non eſt purus. Dicunt tamen aliqui ꝙ elementū dr̄ purum qualitatiuè; quia non eſt mixtio qualitatum primarum alia a duabus qualitatibus ſibi connaturalibus: & iſte modus videtur eſſe communior: ideo ſi aer habeat aliquos gradus frigiditatis non dicit̄ eſſe purus qualitatiuè. Tunc ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, quod libet elemētorū dr̄ eſſe purū ſubſtantialiter ſiue totale ſiue partiale: q̄a q̄libet tale habet formā ſubſtātialē ſimplicē: igit̄ q̄libet tale eſt ſubſtātialiter purū. Secūda cōcluſio: nullū totale elementū eſt purū qualitatiuè, de terra patet q̄a vt in plurimū eſt humida: de aqua ēt ſatis patet cū aliqua aqua ſit ſalſa, & aliqua ſapida: etiam de aere patet cum multæ eius partes ſunt nimis

Concluſiones.

A mis calidæ, vt partes contingue ipſius ignis, multę etiam ei⁹ partes ſunt frigidæ, de igne patet: quia quo ad partes eius inferiores alteratur ab aere: igitur non habet ſiccitatem quo ad ſuam naturalem diſpoſitionem; ergo non eſt purus qualitatiuè. Sed quæreret aliquis, vtrum ſit aliquis ignis purus qualitatiuè. Dicitur ꝙ ſic; quia in aliqua parte ignis denominantur influentiæ calefactiuę & deſiccatiuę igitur &c. etiam poſſet probari de terra. Sed de aqua & aere eſt dubium: poteſt tamen dici probabiliter ꝙ aliquis aer & etiam aliqua aqua eſt pura qualitatiuè, quod probatur: quia in aliqua parte aquę & etiam aeris poteſt eſſe influentia ſecundũ naturalem diſpoſitionem ipſius partis aeris, & alia ſecundum naturalem diſpoſitionem aquæ. Et ſic dicit̃ ꝙ dabilis eſt aliqua pars aquæ ſine aliquo ſapore: & etiã aliqua pars aeris ſine frigiditate & in ſua propria naturali diſpoſitione: & ꝑ hoc poſſunt ſolui argumenta faciliter. Sed reſtat aliud dubium: vtrum grauitas terrę & aquę ſint eiuſdem rationis: & etiã leuitas aeris & ignis. Ad quam breuiter reſpondetur vt iam viſum eſt in libris de Cęlo: ꝙ non. Ex quo ſequitur ꝙ grauitas & leuitas ſunt ſpecies ſubalternæ: & iſtud probatur: quia niſi ſic, tunc leuitas aeris & ignis mouerent ad eundem locum: cum eſſent eiuſdem rationis: igitur. Nec valet dicere quòd leuitas aeris in ſuo loco naturali non trahit propter formam ſubſtãtialem aeris prohibentem; eo quòd ipſa eſt in ſuo loco naturali. Dicitur quòd

An ſit aliquis ignis pur⁹ qualitatiuè.

B

hoc non valet: quia grauitas & leuitas mouet ſecundũ ſuum impetum & inclinationem naturalem: ſiue conueniat formæ ſiue nõ: vt patet de vapore aſcẽdente, quia eſt de natura aquę: immo forte ipſa aqua. Et hæc de ſecundo arti. Quantum ad tertium ſit. C

CONCLVSIO reſponſalis, ꝙ tantum ſunt quatuor qualitates primæ: quæ concluſio ſatis patet ex dictis in primo articulo. Ad rationes etiam ſatis patet quid ſit dicendum. *Arti. 3.*

QVONIAM quidem igitur omnia innata ſunt adinuicem tranſmutari manifeſtum. *T. c. 20.*

ISTE EST ſecundus tractatus huius libri, in quo philoſophus determinat de tranſmutatione elementorum adinuicem. Et diuiditur in quatuor capitula. In hoc intendit quatuor concluſiones. Prima: omnia elementa poſſunt adinuicem trãſmutari: ita quòd quodlibet poteſt generari ex quolibet, quod probat: quia quæcunque habent cõtrarietatem adinuicem nata ſunt adinuicem trãſmutari, cum omnis tranſmutatio ſit de cõtrario in contrariũ: ſed quodlibet elementum habet cum quolibet contrarietatẽ: igitur quodlibet elementum poteſt ab alio tranſmutari. Secunda concluſio: elementa habentia ſymbolum, ideſt conuenientiam in aliqua qualitate facilius tranſmutantur: vt puta aer, & ignis, terra & aqua; Quod probat: quia illa elementa facilius tranſmutantur, in quibus vna ſola qualitas tranſmutatur, quàm illa in quibus

Concluſiones de elementorum tranſmutatione. D

E quibus oportet plures tranſmutari: ſed in habentibus ſymbolum ſolùm tranſmutatur vna qualitas, & in habentibus ſymbolum] tranſmutantur plures; igitur. Tertia concluſio: ex duobus elementis non ſymbolizantibus poteſt fieri tertium elementum ab vtroq; diſtinctum: quod patet: q̃a ex igne & aqua corrupta ſiccitate ignis, & manente caliditate, & corrupta frigiditate aquæ remanente eius humiditate, fit aer: ſimiliter corrupta caliditate ignis remanentem eius ſiccitate & corrupta humiditate aquę remanente ei⁹ frigiditate, fit terra. Quod etiam ex terra & aere fit ignis; probat per quoddam ſignum: quia fumus videtur participare aerem per hoc ꝙ habet ſubtilitatem: & terram per hoc habet groſſitudinem: & tamen ex fumo facillimè generatur ignis per inflammationem: ergo ſignum eſt ꝙ ex aere & terra poteſt fieri ignis. Ex quo habetur hic auctoritas: Flamma eſt fumus ardens. Quarta concluſio; ex duobus elementis ſymbolizantibus non poteſt fieri elementũ tertium diſtinctum ab eis; quia tunc vnum ageret in reliquum, & tunc vel ſolũ remaneret vna qualitas, & alię duę corrumperentur: vel corrumperetur qualitas ſymbola, & alię duę manerent: ſed neutrum poteſt fieri: quia in vno elemento non eſt niſi vna qualitas vnius ſpeciei: etiam in vno elemento non poſſunt eſſe duo qualitates contrariæ: igitur. Ex quo ſequitur ꝙ in tranſmutatione vnius elemẽti habentis ſymbolum: fit tranſmutatio de vno in alterum vna qualitate corrupta: ſed in non habentibus ſymbolum fit tranſitus, duabus qualitatibus corruptis.

Q

SED tamen adhuc ſic inſpicimus de eis; ſi enim naturalium eſt corporum materia &c. *T. c. 21. & mde.*

ISTVD EST ſecundum capitulũ, in quo philoſophus probat quatuor elementa eſſe prima generabilia & corruptibilia: & mouet hanc quæſtionem: vtrum vnum dictorum elementorum ſit materia alterius elementi. Pro cuius ſolutione ponit ſex concluſiones. Prima, nullum dictorum elementorum eſt materia aliorum: quod probat ſex rationibus. Prima: ſubiectum tranſmutationis manet idem ſub vtroq; termino: ſed cum ex vno elemento fit aliud, ipſum non manet: igitur. Secunda ratio: aer determinat ſibi aliquas qualitates contrarias alijs: ideo non poteſt naturaliter manere ſub alijs contrarijs. Tertia ratio; quia cum ex aere fieret ignis aut aqua, ſemper maneret ratio aeris: & ſic aer eſſet aqua. Quarta ratio: quia tunc cõtraria eſſent ſimul & ſemel in eodem; quod non videtur poſſibile: igitur. Quinta ratio: quatuor elementa habent adinuicem contrarietates, quas ſibi determinãt: ergo naturaliter vnum non poteſt eſſe materia alterius. Sexta ratio: quoruncunq; eſt vna materia communis: vnum non eſt materia alterius: ſed omnium elementorum eſt vna materia communis: igitur. Secunda concluſio: materia quatuor elementorum

Quatuor elementa ſunt adinuicem generabilia & corruptibilia.

X

rum

A rum non eſt corpus medium quod ſit hoc aliquid & in actu: q.a omne quod eſt hoc aliquid determinat ſibi aliquam qualitatem contrariam.: quod non facit materiam: igitur. Tertia concluſio: materia eſt priuatio. i. materia eſt carens actu ſubſtantiali. i. quantum eſt de ſe, eſſet carens forma ſubſtantiali. Quarta concluſio: materia elementorum nõ poteſt per ſe ſubſiſtere: quia omne quod per ſe ſubſiſtit, eſt hoc aliquid: igitur. Quinta concluſio; quatuor elementa ſunt inter corpora generabilia & corruptibilia prima: quia nulla alia videntur eis priora: igitur ſunt prima. Sexta cõcluſio: omnia elementa ſunt trãſmutabilia adinuicem: quod probat; quia medijs exiſtentibus finitis & tranſmutabilibus adinuicem; neceſſe eſt extrema eſſe fi-

B nita & adinuicem tranſmutabilia: ſed elementa media ſunt huiuſmodi: quod probat: quia aer & aqua quæ ſunt elementa media, ſibijnuicẽ cõtrariant. Sed ꝙ ſint finita ꝓbat tribus rõnibus: prima: q.a ſi eſſent infinita, ſequeret ꝙ infinitę eſſent qualitates: quia quodlibet elementũ habet propriã qualitatem, per quã diſtinguit ab alijs. Secunda rõ; q.a ſi eſſent infinita ſequeret ꝙ nõ oĩa eſſent adiuuicẽ tranſmutabilia: qđ ẽ falſum igr. Tertia rõ, ſi elemẽta eſſent infinita, ſequeret ꝙ nullum elementũ poſſet tranſmutari in aliud: q.a in quolibet elemento eſſent infinitæ qualitates: ſed infinitæ qualitates non poſſunt tranſmutari: igitur.

Elementa ſunt finita.

T. c. 37. & inde. ADMIRABITVR aũt aliquis dicens corporum elementa plura vno, vt non tranſmutent &c. C

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo philoſophus reprobat ſex errores Empedoclis. Primus error eſt, ꝙ nulla elemẽta erant adinuicem tranſmutabilia. Contra quẽ arguit philoſophus: quia quæcunq; habent eã dẽ materiã ſunt adinuicẽ tranſmutabilia; ſed elementa ſunt huiuſmodi: igitur. Minor patet: quia vnum elementum generatur, ex alio: nam ex vno pugillo terræ fiunt decem pugilli aquę & ex vno pugillo aquæ fiunt decem aeris: & ex vno aeris decẽ ignis. Secundus error fuit, ꝙ generatio rerum naturalium eſt a fortuna. Sed contra hoc arguit philoſophus: quia generatio rerũ naturaliũ vt in plurimũ fit eodẽ mõ; ſed fortuna eſt eorũ q̃ fiunt extra ſemper, & frequenter: igiẽ. Tertius error fuit ꝙ corpus cœleſte eſt mixtum: & ꝙ mixtio eius erat facta per amicitiã, iõ erat laudabiliſsima. Sed cõtra hoc arguit philoſophus: quia tunc ſequereẽ ꝙ cœlũ eſſet diſſolubile & corruptibile: quod eſt falſum: igiẽ. Quart⁹ error fuit, ꝙ lis & amicitia ſunt cauſę motus, videt amicitia cã congregationis elementorum, lis vero cauſa diſgregationis. Contra hoc dicit philoſoph⁹ ꝙ omnia iſta ſunt falſa: & Empedocles dicit illa; ſed non demonſtrat ea. Quintus error, lis & amicitia ſunt cãę vniuerſales motus. ſed contra hoc dicit philoſopl u ,ꝙ hoc eſt cõtra eũ: q.a ipſe poſuit fortunã eſſe cãm mot⁹; ergo iſta duo nõ ſunt cãę vniuerſales cuiuſlibet mot⁹. Sext⁹ error fuit D

Reprobatio ſex errorũ Empedoclis.

Tertia pars. D d quod

E ꝙ omnia ex elementis componũtur. Contra hoc dicit philoſophus ꝙ per iſta principia ſolũ potuit ſaluare alterationes corporales & non ſpirituales, puta de non ſciente ſciens, & non memorante memorans.

T. c. 46. & inde.

D E elementis autem, ex quibus corpora cõſtituta ſunt: quibus quidem videtur materia eſſe aliquid &c.

Quomodo generãtur mixta ex elementis.

I S T V D eſt quartũ capitulũ, in quo philoſophus determĩat de gñone mixtorum ex elementis. Et diuidit̃ in tres partes. In prima ponit duas cõcluſiones. Quarũ prima eſt ponentes elementa eſſe intranſmutabilia adinuicẽ, nõ poſſunt ſaluare verã generationem mixtorum ex elementis; quia tunc ſequerentur duo incõuenientia. Primum, ꝙ mix-
F tio non eſſet aliud, quam iuxta poſitio elementorum adinuicem. Secundum non quælibet pars mixti eſſet mixta, quòd eſt falſum. Secunda concluſio; ponentes omnium elementorũ eſſe eandem materiam communem, & omnia elementa eſſe trãſmutabilia adinuicem, bene poſſunt ſaluare generationem mixtorum ex elementis licet hoc ſit difficile; quia vel elementa ponuntur in mixto; & tunc ſequuntur eadem inconuenientia quæ prius; vel non ponuntur manere ſed corrumpi; & tunc videtur ꝙ mixtio nõ ſit aliud, quàm corruptio elementorũ; vel vnũ manet & aliud corrumpitur: & tunc non erit mixto ſed generatio vel augmẽtatio. In ſecũda parte dat vnum modũ generationis mixti quõ ſcilicet mixtum generatur ex elementis. Et dicit primo ꝙ contingit aliquid G eſſe magis & minus calidum; ſi ergo vnum mixtibilium ſit in actu ſimpliciter & aliud in potentia; hoc eſt ſi vnum omnino denominetur ſupra aliud, tunc non ſit mixtio ex eis; ſed ſi neutrum mixtibilium denominetur ſupra aliud, ſed medio modo ſe habeant ita videt ꝙ quodlibet illorum ſit aliquo modo in potentia, & aliquo modo in actu; ita ꝙ quodlibet poteſt agere in aliud & econtra; tunc ex eis generatur tertium; quod vocatur mixtum. In tertia parte ponit talem concluſionem; quodlibet corpus mixtum perfectum naturaliter exiſtens circa locum terræ componitur ex quatuor elementis: quod probat dupliciter ſcilicet ratione & ſigno. Ratione ſic; quia quodlibet mixtũ perfectum naturaliter exiſtit circa locum terræ: ergo quodlibet tale componitur ex terra: & vltra componitur ex terra: ergo ex aqua. Prima cõſequentia patet: quia quicquid eſt circa locũ terræ, in eo denoĩat̃ terra. Secundã conſequentiã probat: quia quodlibet mixtũ perfectũ debet eſſe bene terminatum & debet habere partes adinuicem bene compactas: ſed hoc ſit per humidũ aqueũ: igitur. Signo probat ſic quia quodlibet mixtũ perfectũ exiſtens naturaliter circa locũ terræ nutrit̃ ex quatuor elementis; ergo ẽt cõponit̃ ex quatuor elementis: tenet cõſequentia: qa vnumquodq; componit̃ ex his ex quibus nutrit̃: ex eiſdem .n. ſumus & nutrimur. Añs patet primo de terra & aqua: ſi .n. eſſent aliqua mixta; quæ nõ nutrirentur ex terra & aqua; maxi-

mæ

A me eſſent plantæ:qđ eſt falſum: nutriuntur.n.ex aqua & terra: quod patet: quia ruſtici volentes irrigare plantas miſcent aliquod cum aqua. Secundo probat de aere & igne; quia in nutritionem oportet nutrimentũ conuerti in ſubſtantiam nutriti: hoc autẽ fit p calorẽ:& calor eſt ipſius ignis & aeris:ergo in nutritione cõcurrunt ignis & aer.

T. c. 55. & inde. QVIA vero ſunt quædã generabilia, & orruptibilia, & generatio contingit eis &c.

ISTE EST tertius tractatus huius libri,in quo philoſophus determinat de cauſis tranſmutationis generabilium & corruptibilium:Et continet duo capitula. Primum eſt de cauſa efficiente ſecundum opinionẽ antiquorum. Et diuiditur in duas

Cauſa efficiens generationis, & corruptionis q̃.

B partes. In prima narrat duas opiniones de cauſa efficiente generationis & corruptionis. Prima fuit Platonis ponentis ſolũ duo principia rerum,ſcilicet materiam & formam. Alia fuit Leucippi & Democriti ponentium ſolum principiũ materiale, ſcilicet materiam: & dicunt eam eſſe ſufficiens principium generationis & corruptionis. Et præter materiam nõ ponunt aliam cauſam efficientem. Deinde reprobat dictas opiniones ponendo tres concluſiones. Prima ad gñonem rerũ nõ ſuſficiũt formæ,.i.ydeæ cũ materia: quia ſi ſic ſequeret ꝙ res ſp generaretur.Cõſequens eſt falſum, Et conſequẽtiam probat:qȧ huiuſmodi forma ideſt idea & materia ſemp ſunt. Secunda concluſio:quando ponẽtes materiã eſſe cauſam efficientẽ melius loquantur, q̃ ponentes formã.i.ydeam: tñ irrationabiliter loquunẽ: quia materiæ eſt pati: ergo eius non eſt agere: & per conſequens non efficit generationem. Tertia concluſio:tria ſunt principia generabilium & corruptibilium.ſ. formã, materia & efficiens: qđ probat:quia principia debent eſſe in eodem numero in corporibus ſuperioribus & inferioribus: ſed in ſuperioribus ſunt tria principia ſiue cauſæ motus ſcilicet materia & forma & efficiens: ergo & in iſtis inferioribus. In ſecunda parte deteṙminat philoſophus de cauſa efficiente generationis & corruptionis ſm opinionẽ propriã, & intendit aliquas concluſiones. Prima:motus cœli eſt cauſa generationis, & corruptionis in iſtis inferioribus, probat duabus rationibus. Prima illud qđ

D adducit & abducit generans, eſt cauſa generationis & corruptionis in iſtis inferioribus; ſed motus cœli eſt huiuſmodi: igitur. Secunda rõ rationabilius eſt qđ illud quod ſemper eſt ſit cauſa illius quod aliquando eſt & aliquando non eſt,quam econtra: ergo motus cœli qui ſemper eſt, debet magis poni cauſa generationis aliorum, quàm econtra. Secunda concluſio:ad ſaluandũ perpetuitatem generationũ & corruptionũ in iſtis inferiorib⁹ præter motum cœli,requirit̃ motus cœli factus in obliquo circulo. Pro cuius probatione ſupponit duo. Primum quòd idẽ ſimiliter ſe habens ad ſuum paſſum,ſp natũ eſt facere idẽ. Secũdũ eſt: qȧ contrariorũ cõtrariæ ſunt cãe:ergo præter motum primũ ponẽdus eſt alius motus. Ex

E quibus ſequuntur duo correlaria. Primum eſt: tempus generationis eſt æquale tempori corruptionis: quia tempus generationis eſt ipſe acceſſus ſolis ad nos, & tempus corruptionis ipſe receſſus ſolis a nobis. Correlarium ſecundum; omne viuens habet determinatam periodum, ſiue menſuram ſuæ durationis. Tertia concluſio: generationes: & corruptiones ſunt perpetuæ, quod probat duabus rationibus. Prima ſumitur ex parte cauſæ finalis: quia in omnibus videmus appetere & deſiderare quod melius eſt: ſed melius eſt eſſe, quàm non eſſe: ergo natura appetit ſemper eſſe: ſed non poteſt ſemper eſſe ſm numerũ: ergo ſm ſpeciem. Secunda ratio ſumitur ex parte cauſę efficientis: ſi motus cœli ſit continuus F & perpetuus: etiam motor erit perpetuus: ergo oportet generationem & corruptionem eſſę perpetuas in iſtis inferioribus: cum hoc ſufficiat ad perpetuitatem generationum & corruptionum: ſed motus cœli eſt perpetuus & ſimiliter motor eius: igitur generationes & corruptiones erunt perpetuæ.

T. c. 61. & inde. QVONIAM autem in cõtinuè motis ſecundum generationem, aut alterationem, aut vniuerſaliter tranſmutationẽ.

Quinque qõnes circa generationem incidentes. ISTVD, eſt ſecundũ capitulum, in quo philoſophus ſoluit quinq; qõnes. Prima: vtrum de neceſsitate oĩa generabilia generabunt̃. Soluit philoſoph⁹ dicens ꝙ aliqua de neceſsitate generabunt̃ & aliqua non: qđ ꝓbat: quia ſicut eſt de fore & nõ fore, ita eſt de generari & nõ generari in futuro: ſed aliqua neceſſario erunt; vt conuerſio ſolis ad tropicos: & aliqua non neceſſario erunt; vt inciſio veſtis. G Secunda quæſtio: vtrum illud quod generatur prius de neceſſitate inferat illud, quod eſt poſterius. Ad hoc reſpondet præmittendo talẽ ſuppoſitionem ꝙ in eſſentialiter ordinatis ſi poſterius eſt, primus eſt vel fuit. Hoc ſuppoſito reſpondet philoſophus: dicens ꝙ in illis, in quibus neceſſarium eſt poſterius eſſe vel eueniret, tunc ad eſſe prioris ſequitur eſſe poſterioris: ſed in illis in quibus poſterius non de neceſsitate ponitur in eſſe; tunc ad eſſe prioris non ſequitur eſſe poſterioris. Tertia q̃ſtio; vtrum generationes perpetuentur ſm rectum aut ſm circulum. Reſpondet ꝙ non perpetuantur ſecundum rectum, ſed ſecundum circulum. Primum H patet: quia vel formæ ſubſtantiales generandę ſunt finitę ſecundum ſpeciem, vel infinitæ; nõ infinitæ quia ibi eſt ſtatus; ſi vero dicatur ꝙ ſint finitæ; ergo poterunt pertranſiri; & per cõſequẽs aliquando ceſſarent generationes, niſi fieret circul⁹; ergo oportet ipſas generationes ꝑpetuari ſm circulũ. Quarta quæſtio: an idẽ corruptũ numero poſsit reproduci. Ad hoc rñdet philoſoph⁹ ꝙ nõ; ſed bene in ſpecie. Quinta quæſtio: vtrũ eadẽ generabilia eodẽ mõ reuertant̃. Reſpondet philoſophus ꝙ non; & dicit aliqua eadẽ numero reuertunt̃ ſicut ſol & cęteri planetę; q̃ mouent̃ ab occidẽte in oriẽs, & reuertunt̃ de vno in aliud idẽ numero: nam idem eſt ſol numero q̃ orit̃ & q̃ occidit; ſed de iſto

reduci

A reduci non eſt hic principaliter ſermo; ſed de reduci illorũ,quæ fiunt per generationem; & in illis non redeũt eadem numero, ſed ſolum in ſpecie.

An omne elementum poſſit immediatè in quodlibet transſmutari.

QVAERITVR Vtrum quodlibet elementum poſsit immediatè in quodlibet tranſmutari. Et arguit primo ꝙ non;quia nullum elementum pt tranſmutari in ignem; igitur non quodlibet elementum poteſt tranſmutari in aliud. Antecedens patet; quia in illud quod actu eſt,nihil poteſt tranſmutari; ſed omnis ignis actu eſt; ergo ſequitur ꝙ nullum elementum põt in ignẽ tranſmutari. Secundo ſic; ſi
B vnum elementum tranſmutaretur in aliud,ſequeretur ꝙ in aliquo inſtanti, vel in aliquo tempore non eſſent quatuor elementa: ſed conſequens eſt falſum: igitur & antecedens. Conſequẽtia probatur; quia illud quod tranſmutatur in aliud in illo inſtanti,in quo tranſmutatur, non eſt: ergo ſi vnum elementum tranſmutetur in aliud,in illo inſtanti non erit:& per conſequẽs non erunt quatuor elementa. Tertiò ſic:ignis non poteſt immediatè tranſmutari in terrã:igitur non quodlibet elementum poteſt tranſmutari In aliud.Conſequentia patet: & antecedens probatur:quia nimis diſtãt: mõ agẽs & patiens debent eſſe proxima, cuiuſmodi non ſunt ignis & terra: igitur. Quartò ſic: ignis non poteſt tranſmutari in aerem: igitur,conſequentia tenet;& antecedẽs probatur;quia
C ſi ignis in aerem debeat tranſmutari; opportet eius caliditatẽ corrumpi vel remitti: cum aer non ſit ita calidus ſicut ignis; ſed hoc non eſt poſsibile; quia vel remitteretur a caliditate aeris, quod eſt falſum: quia non contrariatur caliditati ignis:vel ab humiditate aeris: & hoc nõ: quia eadem ratione caliditas, & humiditas non habent contrarietatem. Quinto ſic: non quodlibet mixtum poteſt immediatè tranſmutari in quodlibet mixtum: igitur nec quodlibet elementum. Conſequentia tenet: quia elementa ſunt magis contraria inter ſe in qualitatibus quàm mixta: quia mixta non ſunt contraria niſi per contrarietatem elementorum: igitur ſi mixta,quæ minus ſunt contraria,adinuicem tranſire non poſ- D ſunt,neq; elementa poterunt.In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, quod qõ non quærit de tranſmutatione qualitatiua vnius elemẽti in aliud:ſed de tranſmutatione ſubſtantiali: ita ꝙ ſit ſenſus Vtrum vnum elemẽtum ſubſtantialiter tranſmutetur in aliud. Et pro declaratione huius ſupponit primo,ꝙ elemẽta communicant in materia,& ſunt contraria in qualitatibus. Secundò ſupponitur ꝙ dupliciter põt intelligi ex quolibet elemento fieri quodlibet. Vnomodo ex totali totale. Aliomodo ex partiali partiale. His ſuppoſitis dicitur primo, quòd per potentiam naturalẽ non pt ex quolibet totali elemento fieri quodlibet:neq; mediatè, neq; imme-

Arti. 1. *Reſolutio q̃ſtionis.*

E immediatè : quia tunc deficeret vnum elementum in vniuerſo, & deſtrueret ordo vniuerſi qđ non permittit natura. Dr̃ ſecundo: ꝙ ex aliqua parte vnius elementi ſm naturā non p̃t immediatè fieri quodlibet aliud elementum : quod patet quia pars ignis exiſtens in ſua ſphera nõ p̃t immediatè conuerti in terrā: quia vel hoc eſſet per actionem terræ:& hoc non : cũ ipſa terra non poſſit naturaliter applicari igni : nec per influentiam cœli, cum non poſſit talē partē ignis ad terrā approximare. Dr̃ tertio: ꝙ vnumquodq; pedale cuiuslibet elementi quantũ eſt ex ſe,& e x natura ſua p̃t immediatè tranſmutari in quodlibet aliud elemeutũ : quia quodlibet cum quolibet habet contrarie-
F tatē & quodlibet cõicat in materia cum alio. Ex quo ſequit̃, ꝙ diſtantia ignis.& terræ non impedit quin vnum, quantum eſt de ſe poſſit immediatè conuerti in alterum, vbi approximaret̃. Sed reſtat alia difficultas: an elementa ſymbolizantia facilius tranſmutent̃ quàm non ſymbolizãtia. Pro cuius ſolutione ſupponit̃ primo, ꝙ illa elementa dicuntur ſymbolizantia, quæ conueniunt in aliqua qualitate prima, vt aer & ignis. Secundo ſupponit̃, quòd ex vno elemento facilius fieri alterum poteſt intelligitur tripliciter. Vnomodo ex parte potentiæ actiuę, vel reſiſtiuæ elementorum. Secundo ex parte conditionis qualitatum : primarum. Tertio ex parte conditionis qualitatum ſecundarũ: ſicut ſunt denſitas, raritas, duricies & mollicies. Primomodo adhuc multipliciter poteſt intelligi. Vnomodo ex parte poten- G
tiæ actiuę tantum, non habendo reſpectum ad reſiſtentiam. Aliomodo ex parte reſiſtentiæ tantum non habendo reſpcct̃ ad potentiam actiuam. Aliomodo ex parte vtriuſq;. His ſuppoſitis ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, ex parte actiuitatis tantum cæteris paribus in non habentibus ſymbolum non eſt facilior tranſitus; quia in nõ habentibus duæ qualitates agunt : in aliis vero tantum vna. Secunda propoſitio; ex parte reſiſtentiæ tantum in habentibus ſymbolum eſt facilior tranſitus; quia in illis eſt minor reſiſtentia ; cum vna ſola qualitas reſiſtat. Tertia propoſitio: quantum eſt ex parte actiuitatis & reſiſtentiæ ſimul, cæteris paribus, in habentibus ſymbolum,& nõ habentibus eſt æque facilis tran- H
ſitus : quia in non habentibus duo agunt & duo reſiſtunt, in habentibus autem vnũ agit,& vnum reſiſtit : modo qualis eſt proportio duorum agentium ad duo paſſa, vel reſiſtentia : talis eſt vnius agentis ad vnum paſſum, vel reſiſtens cæteris paribus. Quarta propoſitio: inter elementa habentia ſymbolum facilior eſt tranſitus : ad iſtum ſenſum, ideſt pauciora agunt & pauciora reſiſtunt : ſed ex parte qualitatum ſecundarũ, ſcilicet denſitatis,& raritatis duriciei & molliciei, ſic ignis & terra ſunt difficillimè adinuicem tranſmutabilia : quia difficile eſt ignem, vel materiam ipſius ignis tantum condenſari ſicut terra; & terram tantum rarefieri ſicut ignis. Ex quo ſequitur ꝙ ex parte illarum qualitatum

An elemēta ſymbola facilius tranſmutentur quam a ſymbola.

A tum elementa magis conuenientia in raritate facilius tranſmutant, quàm diſconuenientia. Ex quo poteſt concludi probabiliter, ꝙ omnibus attentis frequenter elementa non habentia ſymbolum ſic citius nata ſunt tranſmutari adinuicem, quàm q̃dam habentia ſymbolum: quia multo citius ignis & aqua ſunt tranſmutabilia quàm ignis & terra.

An ex quibuſcunq; elementis aſymbolis poteſt tertium elementum generari.

SECVNDO ſciendũ, ꝙ incidit alia difficultas; Vtrum ex quibuſcunq; duobus elementis non habentibus ſymbolum poſſit tertium elementum generari. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd ex duobus elementis poſſe fieri tertium, poteſt dupliciter intelligi. Vnomodo quòd hoc fiat per actionem propriã ipſorum. Aliomodo virtute alterius agentis. Hoc ſuppoſito B ponuntur aliquę propoſitiones. Prima: ex duobus elementis, ſiue ſymbolizantibus, ſiue non poteſt fieri tertium elementum diſtinctum ab eis ſpecie, virtute alicuius agentis concurrẽtis: poteſt enim intenſus ignis generare ignem ex pedali terræ, & pedali aeris. Secunda propõ: ex tribus elementis virtute alterius coagentis poteſt tertium generari à quolibet eorum ſpecie diſtinctum: poteſt enim fortis ignis ex vno pugillo terræ, & vno aquæ, & vno aeris ſibi ſufficienter approximatis generare ignem. *Tertia* propoſitio: ex duobus elementis habentibus ſymbolum per actionem propriam non poteſt generari tertium, à quolibet eorum ſpecie diſtinctum, & hoc ſufficienter fuit probatum in textu. Sed reſtat alia difficultas: vtrum C quando ex vno elemento generatur aliud remaneat aliquod accidens abſolutum; vt puta qñ ex aere fit ignis Vtrum in materia aeris remaneat aliquod accidens abſolutum. Et videtur ꝙ ſic: quia caliditas aeris remanet, cum non videtur à quo poſſet corrumpi; & hoc ſi ignis ſit generans. Et hoc videt velle Ariſtotel. cum dicit quòd elementa ſymbolizantia facilius tranſmutantur: quia eſt vna qualitas, quæ non corrumpitur cum in tali non habeant contrarietatem. In oppoſitum tamen arguitur: quia quando ex aere generatur ignis, ipſe aer corrũpitur: ergo etiam ſua accidentia: Vel oporteret ponere illa accidentia immediatè inhærere ipſi materiæ primæ, & quòd forma nõ informaret materiam D nudam: cuius tamen oppoſitum aliàs dictum eſt. Reſpondetur probabiliter, quòd quando ex aere generatur ignis, nullum accidens abſolutum aeris manet, ſed forma ignis informat materiam nudam producendo accidentia ſecundum ſuam propriã exigentiam. Dicitur ſecundo, ꝙ ipſa caliditas aeris, ex quo aere generatur ignis, corrumpitur: vel directè ſi generans habeat qualitatem ſibi contrariam; vel indirectè, ſeu mediatè puta a corrumpente ipſum aerem. Dicitur tertio, quòd forma ignis, & aeris quodammodo virtualiter contrariantur: quia producunt effectus, qui formaliter cõtrariantur: ſicut ſiccitas & humiditas: ideo vna poteſt corrũpere alium; ad cuius corruptionem corrumpuntur accidentia ipſam conſequentia.

E Tertio ſciẽdum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas: Verum ſi eſſent infinita elementa eſſent infinitæ contrarietates qualitatum. Et arguitur primo, quòd non: quia hoc maximè eſſet eo, quòd numerus contrarietatum ſequitur numerum elementorum: ſed hoc non, quia quatuor ſunt elementa: & tamen non ſunt niſi duæ contrarietates: igitur. Item ſequeretur vnum infinitum eſſe maius alio: conſequens eſt falſum. Conſequentia probatur: quia qualibet duæ contrarietates faciunt quatuor combinationes: ergo eſſent plures cõbinationes, quàm contrarietates, & contrarietates ſunt infinitæ: igitur. Item ſi eſſent infinita mixta, non oporteret eſſe infinitas contrarietates: cũ duæ ſufficerent pro omnibus: ergo nec pro elementis infinitis: patet conſequentia a ſimili. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro reſponſione ponũtur aliquæ propoſitiones. Prima propoſitio: nullum elementum contrariatur duobus elemẽtis diuerſis in ſpecie æque primo, ſeu totaliter eiſdem contrarietatibus: quia tunc oporteret, quòd illa duo elementa quibus contrariarentur, eſſent eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimæ: quod eſt cõtra ſuppoſitum. Et ſi dicatur: aer contrariatur igni, & terrę in humiditate. Dicitur quòd hoc non eſſet æque primo & totaliter: quia principaliter contrariatur terræ: quia ambabus qualitatibus: & minus principaliter contrariatur igni, ſcilicet in vna qualitate. Et ex iſtis ſequitur ſecunda propoſitio, quòd ſi vnum elementum medium contrariF

An ſi infinita eſſent elementa: in finita eſſent contrarietates qualitatum.

tur duobus extremis, oportet illa extrema contrariari inter ſe: quia ſi eſſent ſimilia omnino: tunc non eſſet medium inter illa: cum medium propriè differat ſpecie, & eſt diſsimile cũ extremis: hoc patet etiam de aere qui contrariatur aquæ & igni: & eſt medium: & ignis & aqua contrariantur adinuicem. Tertia propoſitio: omnia elementa habent cõtrarietatem: quia omnia elementa ſunt proxima, vel diſtantia: ſed proxima habent contrarietatem: igitur & diſtantia. Quarta propoſitio; ſi infinita eſſent elementa: infinitæ eſſent contrarietates; quia quodlibet cum quolibet habet contrarietatem, & nullum cõtrariatur pluribus eadem contrarietate æque primo: ergo oportet quòd quodlibet elementum contrarietur cuilibet ſecundum aliam, & aliam cõtrarietatem. H Tunc reſpondetur ad rationes. Ad primam dicitur, quòd numerus cõtrarietatum non ſequitur numerum elementorum: quia quamdiu elementa ſunt finita ſemper ſunt pauciores contrarietates: ſed ſi elementa eſſent infinita etiam eſſent infinitæ contrarietates: & tamen non eſſent plura elementa: quia infinito non eſt plus, nec maius: niſi acciperetur magis impropriè: de quo aliàs viſum eſt: quemadmodum conceditur quòd vnum infinitũ eſt maius alio, ideſt continet tot & aliud, & cum hoc aliqua; & per hoc ſoluitur ſecunda ratio. Ad aliam dicitur quòd non eſt ſimile: quia mixta non determinant contrarietates ſimplices, ſicut elementa; ſed ſufficit mixta diſtingui per eaſdem qualitates

ſecun-

A ſecundum magis, & minus.

Quæſtio. Sed reſtat alia difficultas: Vtrum ſi eſſent infinita elementa, quodlibet haberet infinitas qualitates. Reſpondetur breuiter, quòd ſic, ſecundum mẽtem Philoſophi in textu: quia quodlibet elemẽtum erit cuilibet aliorum contrarium per vnam qualitatem: ſed nullum cõtrariatur pluribus æque primo per vnã qualitatem: ergo oportet, quòd exiſtentibus infinitis elementis, ꝙ quodlibet habeat infinitas qualitates.

An quodlibet mixtum exiſtens circa medium, componatur ex quatuor elementis. QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas: Vtrum quodlibet mixtũ exiſtens circa medium, ſeu circa terram componatur ex quatuor elementis. Et arguitur, ꝙ non: quia multa ſunt mixta in fundo maris: & talia non componuntur ex igne: quia ſi ibidem eſſet ignis, ſtatim corrum-B peretur propter nimium dominium aquæ ſibi contrariæ. Item multa ſunt mixta, in quibus non ſunt elementa leuia: quia multa ſunt mixta grauiora, quàm terra: quod eſſe non poſſet, ſi in his eſſent elementa leuia. Item aurum eſt vnum mixtum: & tamen in ipſo nihil eſt aquę: quia aurum durat longiſsimo tempore in igne: quod eſſe non poſſet, ſi in eo eſſet aliquid aquæ: quia ignis fortiſsimus propter cõtrarietatem reſolueret, & corrumperet illud aquæ. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu.

Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd non oportet quærere *Sco. li. 2. diſt. 19. q. unica.* qualiter elementa maneant in mixto: quia hoc iam alias declaratum eſt: puta, quòd manẽt in mixto virtualiter, & non for-C maliter: quod tamen poteſt intelligi vel virtualiter quo ad virtutes alteratiuas, vel quo ad virtutes motiuas. Et nota, quòd nullum debet habere illas virtutes naturaliter: quia ſi haberet eas violenter, tunc diceretur mixtum ſolum qualitatiue, & non ſubſtantialiter: immo dico, quòd elementa poſſunt dici mixta qualitatiue, ſed nõ ſubſtantialiter. Ex iſtis, & alijs dictis ſequitur primo, quòd ſi mixtum debeat dici compoſitum ex quatuor elementis, hoc debet intelligi virtualiter, & non formaliter. Sequitur vlterius, quòd mixtum componi ex quatuor elementis, nihil aliud eſt, quàm ad eius generationem virtualiter, vel actualiter elementa concurrere, & in eo virtualiter manere. Vnde elementa dicuntur cõcurrere virtualiter ad genera-D tionem mixti, quando qualitates illorum elementorum, vel ſimiles concurrunt ad generationem talis mixti. *Mixtũ componi ex quatuor elementis, quomodo* Sequitur tertio, quòd ex vno elemento per eius actionem non poteſt generari mixtum: quia ad mixti generationem ex elemento ſequitur corruptio ipſiuſmet elementi: ideo non poteſt generari mixtum. Quarto ſequitur, ꝙ ex duobus elementis non ſymbolizantibus non concurrente aliquo extrinſeco, non poteſt generari mixtum: quia vel ynum ſuperat aliud in vtraque qualitate: & ſic conuerteret aliud in ſuam naturam: vel ſuperat aliud in vna qualitate, & ſuperatur ab eo in alia: & tunc magis generatur tertium elementum

E tum, quàm mixtum: vel ſuperat aliud ſolum in vna qualitate, & in neutra ſuperatur: & ſic adhuc generatur tertium elementum: vel neutrum eorum ſuperat aliud: & ſic neutrũ corrumpetur: & per conſequens non fieret mixtum. Et ſimiliter poteſt dici de elementis ſymbolizantibus: puta, quòd ex duobus elementis ſymbolizantibus non concurrente alio extrinſeco, non poteſt generari mixtum. Vlterius ſequitur probabiliter, quòd ex tribus elemẽtis non concurrente extrinſeco diſponente materiam, non poteſt fieri mixtum: quia ibi oporteret eſſe duo elementa ſymbolizantia, & ſic ſuperabunt aliud, & conuertent in ſui naturam: & per conſequens non generatur mixtum. Ex quo ſequitur,
F quòd quando mixtum debet generari ex elementis alteratione propria, & non concurrente extrinſeco: debet eſſe concurſus quatuor elementorum. Dico tamen, quòd his non obſtantibus ex vno ſolo elemento, ſicut ex terra concurrente influxu cœli poteſt generari mixtum: & ſi ad talem generationem concurrat caliditas, & ſiccitas, ignis dicitur concurrere virtualiter: ſi humiditas, & caliditas, tunc aer dicitur concurrere virtualiter: & ſimiliter dicatur de aliis. Dico vlterius, quòd mixtum reſidens circa terram eſt compoſitum virtualiter ex quatuor elemẽtis: quia ad eius generationem virtualiter concurrunt quatuor elemẽta. Et ad rationes: Ad primam dicitur, quòd mixta in fundo maris adhuc videntur componi ex igne virtualiter: quia in
G eo eſt aliqualis caliditas, & frigiditas. Ad ſecundam dicitur, quòd nulla ſunt mixta ita grauia, ſicut terra, ſi inueniatur in ſua propria natura, & diſpoſitione. Ad tertiam negatur, ꝙ in auro nõ ſit virtualiter aqua: & ad probationem dicitur, ꝙ verum eſt, quòd durat multum in igne propter temperatam eius mixtionem, & conſeruationem formæ ſubſtãtialis. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 1.

An ſit aliquod mixtum perfecte temperatum in qualitatibus

Dvbitatvr primo: Vtrum ſit poſsibile aliquod mixtum eſſe ſimpliciter, & perfecte temperatum in qualitatibus. Reſpondetur, quòd de hoc dubio difficultauerunt Commentator, & Auicenna. Vnde Auicenna tenet partem affirmatinam, pro qua arguit, quòd ſi eſt dare mixtum intempe-
H ratum; ergo & mixtum temperatum: nam ſi vnum contrariorum eſt in natura, poſsibile eſt reliquum eſſe. Secundo ſic: ſanitas conſiſtit in debito temperamento qualitatum: ſed ſanitas eſt poſsibilis: igitur. Sed contra ipſum arguit Commentator: quia tale mixtum non haberet locum naturalem: quia, qua ratione locus ſurſum eſſet ſibi naturalis eadem ratione locus deorſum, & ſic non haberet locum naturalem: & per conſequens nec quietem. Secundo ſic: quia tale corpus quantum eſt de ſe eſſet perpetuum: quia nec caliditas vinceret frigiditatem, nec econtra: & ſic eſſet de aliis qualitatibus: & ſic non

Vide. 1. de Gene. com. vlt. & 3. cœ. co. 67.

A non alteraretur illud mixtum; & per conſequens non corrumpetur. Pro ſolutione eſt aduertendum, quòd temperamentum ſecundum medicos eſt duplex. Vnum eſt ad iuſtitiam, quod conſiſtit in debita proportione qualitatum, quæ eſſet conuenientiſsima illi mixto ad eius ſubſtantiam, & eius operationes exercendas: & tale temperamentum aliud eſt in homine, equo, & boue. Et pro maiori declaratione ſupponitur, quòd duplex eſt complexio, ſcilicet radicalis, quam determinat ſibi forma ſubſtantialis eius: & alia accidentalis, quam mixtum habet ab extrinſeco, ſicut a ſole, vel nutrimento. Et ad mutationem complexionis accidentalis ſequitur variatio complexionis ſubſtantialis, licet non totaliter.

Temperamentum duplex.

Complexio duplex.

B Nota vlterius, quòd mixtum certæ ſpeciei ſtat naturaliter ſub aliqua diſpoſitione, & ſub aliqua violenter: ſub prima dicitur eſſe ſanum: ſub ſecunda dicitur eſſe ægrum. Tunc ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, cuilibet ſpeciei conuenit aliqua latitudo proportionis qualitatum primarum, ſub qua nullum mixtum alterius ſpeciei naturaliter poteſt eſſe: cum talia determinant ſibi diuerſas complexiones. Secunda propoſitio, vnaquæque ſpecies determinat ſibi maiorem latitudinem, ſub qua poteſt ſtare violenter, quàm ſub qua poteſt ſtare naturaliter: quia maior eſt latitudo, ſub qua poteſt ſtare homo infirmus, q̃ ſub qua pôt ſtare homo ſanus. Tertia propoſitio: non eſt poſsibile mixtum diu permanere ſub vtraq; ôptima diſpoſitione: cum continue fiat alteratio a medio, & a partibus inter ſe. Quarta propoſitio, poſsibile eſt mixtum ſtare aliquo tempore paruo ſub complexione temperata ad iuſtitiam: quia dabile eſt mixtum diſtemperatum flegmaticum: igitur eſt dabile mixtum temperatum ad iuſtitiam: quia vbi contingit reperire poſterius, contingit reperire prius; modo complexio temperata præcedit intemperatam; igitur. Quinta propoſitio, ſicut mixtum determinat ſibi complexionem eſſentialem, ſeu radicalem: ita accidentalem ſibi congruam, & proportionatam eſſentiali: quia mixtum aliquando melius ſe habet in vna regione, quàm in alia: melius in vno tempore, quàm in

C

D alio: quod non eſſet niſi quia complexio eius accidentalis eſt ſibi conuenientior. Aliud eſt temperamentum ad pondus vbi non eſt plus de gradibus vnius qualitatis, quàm alterius: vt frigiditatis, quàm caliditatis: & de iſto dicitur, quòd temperamentum ad pondus eſt poſsibile quantum ad duas qualitates contrarias: poteſt enim aqua continue moueri de intenſa caliditate ad intenſam frigiditatem: in qua mutatione ſtabit habere tot gradus caliditatis, ſicut & frigiditatis: & conſimiliter poteſt dici de aliis qualitatibus. Ex quibus concludi poteſt, quòd temperamentum quo ad pôdus eſt poſſibile quo ad omnes qualitates primas.

E *An omne uiuens habeat determinatam periodum.* DVBITATVR ſecundo, Vtrum omne viuens habeat determinatam periodum ſuæ durationis. Et videtur, quòd non: quia tunc ſequeretur, quòd vita non poſſet prolongari; ſed conſequens reputatur falſum: igitur, & antecedens. Item ignis in ſua ſphæra exiſtens eſt corruptibilis: & tamen non habet determinatam periodum: quia quantùcunq; durat, adhuc diutius poteſt durare. Item poſsibile eſt vitam hominis perpetuari: igitur non habet determinatam periodum. Antecedens probatur: quia poſsibile eſt humidum radicale continue per artem medicinæ tantum reſtaurari quantum fuerit deperditum per actionem caloris naturalis. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, quòd in F propoſito periodus eſt tempus determinatum ſecundum reuolutiones corporum cœleſtium, vltra quod res non poteſt eſſe naturaliter. Supponitur ſecundo, quòd entium corruptibilium quædam ſunt ſimplicia, quædam mixta. Item mixtorum quędam ſunt homogenea, quædam heterogenea. Supponitur tertio, quòd quælibet res diligit ſe permanere: quia quælibet res reſiſtit corrumpenti: quod non faceret niſi diligeret ſe permanere. Iſtis ſuppoſitis ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, omnis corruptio ſubſtantiæ fit a ſuo contrario: quia omnis corruptio ſubſtantiæ fit per alterationem diſconuenientem rei, quæ corrumpitur: & hoc maxime loquendo de corruptione naturali, & non G violenta extrinſece exhibita. Et ſiquis dicat, ſubſtantiæ nihil eſt contrarium: igitur non corrumpitur a ſuo contrario. Reſpondetur, quòd contrarietas proprie dicta, & formalis ſolum eſt inter quatuor qualitates primas: contrarietas virtualis poteſt eſſe inter duas ſubſtantias, & etiam inter ſubſtantiam, & accidens: vt aliàs viſum eſt. Et dicitur notanter ſubſtantiæ: quia accidentia frequenter corrumpuntur: non a ſuo contrario, ſed defectu conſeruantis: vt lumen, & ſcientia. Et de hoc dicunt aliqui, quòd ſubſtantia non poteſt ſic corrumpi: puta propter defectum ſui conſeruantis: cuius tamen oppoſitum dicunt aliqui. Dicunt enim, quòd cœlum poteſt deſinere eſſe per rationem conſeruantis, H cum tale non habeat determinatam periodum, cum ex ſua natura non habeat contrarium formaliter, vel virtualiter. Ex iſtis ſequitur, quòd ſi ſit aliqua ſubſtantia, quæ non habeat contrarium, ipſa non eſt corruptibilis. Sequitur ſecundo, quòd quanto aliquid habet minus de contrarietate cæteris paribus, tanto magis durat. Secunda propoſitio, nihil dicitur alterare ſeipſum alteratione corruptiua: vt patet inductiue primo in ſimplicibus: ſecundo in mixtis, in quibus pars alterat partem, & non eadem pars ipſam met partem: nec totum, totum. patet etiam ratione, quia quodlibet ens diligit ſeipſum; ergo non alterat ſe alteratione corruptiua, ad quam ſequitur corruptio

A ruptio ſubſtantiæ. Tertia propoſitio, nullum ſimplex, vel mixtum homogeneum habet in ſe principium actiuum, ſeu corruptionis: quia non habet contrarium: & hoc ſi ſit naturaliter diſpoſitum. Et ex iſto ſequitur, quòd talia non poſſunt corrumpi niſi ab extrinſeco, a quo diſponuntur ad ſui corruptionem. Ex quo ſequitur, quòd, quanto aliqua ſunt magis homogenea, tanto ſunt maioris durationis cæteris paribus. Et aduerte, quòd ſex poſſunt aſsignari cauſę durationis corruptibilium. Prima, eſt ſimilitudo partium in qualitate. Secunda eſt debilitas corporis continentis in contrarietate. Tertia, eſt duricies per quam aliquid eſt difficilius ad diuidendum. Quarta, eſt mixtio humidi cum calido, & ſicco terreſtri. B Quinta, eſt latitudo proportionis qualitatum primarum. Sexta, eſt temperamentum calidi, & humidi. Ex quo ſequitur, quòd ſecundum diuerſitatem iſtarum cauſarum aliqua magis permanent, & aliqua minus. His ſuppoſitis dicitur primo, quòd non eſt dare maximum tempus, per quod homo poteſt viuere naturaliter; quia quocunq; dato, per quod poteſt viuere, eſt dare maius, vltra quod poteſt viuere: nec eſt dare minimum, in quod poteſt: nec maximum, in quod non poteſt: ſed tantum eſt dare minimum in quod non poteſt. Ex quo patet, quòd per periodum in propoſito non intelligitur maximum tempus, per quod poteſt eſſe: nec maximum, per quod

Cauſę durationis corruptibilium.

C res poteſt non eſſe; nec minimum per quod res poteſt eſſe; ſed minimum, vltra quod res poteſt non eſſe: & ex quo homo ſine miraculo non poteſt perpetuari: ideo eſt aliquod tempus determinatum ſpeciei humanæ, vltra quod nullum indiuiduum talis ſpeciei per naturam viuere poteſt: nec vltra illum terminum poteſt prolongari per artem: & illud tempus vocatur periodus ſpeciei humanæ: quodlibet tamen indiuiduum ſpeciei humanę habet determinatam periodum ſecundum complexionem ſuam naturalem: & talis bene poteſt prolongari per artem medicinę. Ex quo ſequitur, quod quęlibet ſubſtantia viuens habet determinatam periodum ſuę durationis ex natura ſua. Dicitur ſecundo, quod quælibet ſubſtantia corruptibilis alia a ſubſtantia viuente D habet determinatam periodum ex natura ſua ex reuolutionibus cœli: cum nulla talis ſemper maneat vna, & eadem. Dicitur tertio, quod accidentia, quæ non ſunt nata eſſe niſi in ſubiectis corruptibilibus, & habent contrarium per ſe, vel per accidens, habent determinatam periodum ex natura ſua: ſed accidentia, quæ ſunt in ſubiecto incorruptibili ex ſua natura non habent determinatam, cum talia poſsint ſemper manere. Ad rationes: Ad primam patet ſolutio. Ad ſecundam dicitur, quod ignis in ſua ſphæra non habet determinatam periodum: cum oporteat ipſum ſemper manere, tamen quodlibet pedale eius habet. Ad tertiam dicitur, quod

Sco. in 2. di. 19. de immortalitate hominis in ſtatu innocentia.

E quod vita hominis non poteſt perpetuari:ad probationem dicitur,quod impoſsibile eſt quantuncunq; fuerit bonus medicus reſtaurare humidum poſt tempus ſtatus vitæ quin continue deſiccetur, quia humidum, quod ipſe apponit, non eſt ita purum ſicut humidum præcedens.

An corruptum poſſit redire idẽ in numero.

DVBITATVR tertio, Vtrum corruptum poſsit redire idem in numero. Et arguitur, quod ſic: quia homo corruptus idem in numero redibit: igitur. Secundo ſic,illa ſunt eadem numero quorum materia eſt vna: ſed corrupti, & geniti materia eſt vna:ergo genitum,& corruptum ſunt idem numero. Tertio ſic, materia eſt in potentia ad formam corruptam:igitur illa poteſt reuerti. Antecedens patet:quia materia eſt in potentia F ad formam generandam: & non eſt differentia inter generandam,& corruptam, cum illę ſint nihil:igitur.Quarto ſic,materia exiſtente vna: & agente exiſtente eodem,erit vnum: ſed poſt corruptionem rei materia manet vna, & agens eſt idem: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu.Pro cuius ſolutione eſt aduertendum,quod de hoc dubio poſſumus loqui dupliciter.Vnomodo ſupernaturaliter: & ſic dico breuiter, quod idem numero poteſt redire ſeu generari: nam fide tenemus omnes homines in die iudicij redire. Aliomodo poſſumus loqui naturaliter: & adhuc dico, quod duę fuerunt opiniones. Fuit enim opinio quorundam Philoſophorum,quod omnia redibunt:& videtur eſſe opinio Platonis, qui videtur dicere,quod poſt magnum annum, ideſt poſt triginta ſex milia annorum eadem numero redibunt: quia redeunte eadem cauſa,redibit idem effectus;ſed in illo anno redibunt omnia corpora ad eundem ſitum:igitur. Sed hæc opinio non eſt vera: immo ad eam ſequuntur multa inconuenientia. Primum, quod noſtrum addiſcere non eſt niſi quoddam reminiſci Sequitur etiam quod actus liberi arbitrij ſubeſſent cauſalitati cœli:quod tamen eſt falſum: nam actus voluntatis noſtræ non ſubſunt alicui cauſalitati,vel influentiæ corporum ſuperiorum ſaltem per ſe. Alia eſt opinio Ariſtote. quod impoſsibile eſt generabile pluries generari ſiue ſimul, ſiue ſucceſsiue: quia corruptum non poteſt idem in numero redire:igitur non poteſt idem numero bis generari. Antecedens probatur: quia ſi corruptum poſſet redire idem in numero, hoc maxime eſſet propter identitatem cauſarum concurrentium ad ſuam generationẽ:ſed hoc non: quia non videtur propter quid rediret: niſi forte,quia poſſunt omnes cauſæ eędem reuerti: ſed hoc non conſtat,quòd poſſunt omnes eędem cauſæ redire, & eſſe: eo, quòd influentiæ,& motus cœleſtes eędem in numero non poſſunt redire per naturam. Item materia non plus eſt in potentia ad formam corruptam: quia nulla eſt potentia ad præteritum. Item maior eſt interruptio in eſſe, quàm in magnitudi

Sco.li.4 diſt. 43. q.3.ar.1

G

H

ne

A ne: ſed interruptio in magnitudine facit, quòd magnitudo non eſt vna: ergo etiam interruptio in eſſe facit, quòd rediens non erit vnum numero; & per faciliter poſſunt ſolui rationes.

Et ſiquis dicat, idem in quantum idem ſemper eſt natum facere idem: ergo ſi redeant eædem cauſæ redibit idem effectus. Reſpondetur, quòd idem inquantum idem ſemper eſt natum facere idem in ſpecie, & non in numero: quamuis enim primus motor ſit ſemper idem, & ſimiliter ſe habeat ad idem mobile: tamen non perducit ſemper eundem motum, ſed bene ſimilem. Sed reſtat adhuc parua difficultas, vtrum in generationibus ſit proceſſus in infinitum. Reſpondetur breuiter, quòd difficultas nihil aliud quærit, niſi vtrum non ſit deuenire ad vltimam generationem poſtquàm non erit vlterior. Et aduerte pro ſolutione, quòd in generationibus procedere in infinitum, poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo ſecundum rectum; alio modo ſecundum circulum. Vnde generatio dicitur procedere ſecundum rectum, quando non redit idem, ſicut in circulo redit idem: ſed generatio procedit in infinitum ſecundum circulum, quando redit idem ſicut in circulo redit idem. Tunc ponitur talis concluſio: generatio non vadit in infinitum ſecundum rectum in ſpecie, licet bene in numero; generatio etiam procedit bene in infinitum ſecundum circulum in ſpecie ſed non in numero. Et hæc de ſecundo arti. Quantum ad tertium ſit. C

An in generationibus ſit proceſſus in infinitum.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis; Quodlibet elementum quantum eſt de ſe poteſt immediate tranſmutari in quodlibet elementum; quæ concluſio ſatis patet in primo articulo: patet etiam quid ſit dicendum ad rationes.

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

In Meteorologicos libros Ariſtotelis Commentarius.

LIBER PRIMVS.

T.cō.1. & inde. De primis quidem igitur cauſis naturæ, & de omni motu naturali, & adhuc autem de ſecundum ſuperiorem lationem per ornatis F aſtris, & de elementis corporalibus, quot & quæ: & de ea, quæ inuicem permutatione: & de generatione, & corruptione communi dictum eſt prius: Reliqua autem pars huius methodi eſt adhuc conſideranda, quam omnes priores meteorologiam vocabant &c.

Quid in his Meteorologicis libris agēdum.

Iſte eſt liber Meteororum Ariſt. in quo ipſe determinat de impreſsionibus meteoricis: & diuiditur in quatuor libros. In primo, determinat de impreſſionibus ignitis: & diuiditur in quatuor tractatus. Primus diuiditur in tria capitula. In primo determinat de cauſa materiali, & efficiente ipſarum impreſsionum: & diuiditur in duas partes. In prima recapitulat ea, quę dicta ſunt: dicens primo, quòd dictum eſt prius de principiis, & cauſis naturæ, ſeu entis naturalis: & de omni motu naturali, & de aſtris, & quatuor elemētis, & generatione, & corruptione in communi: Conſequenter oſtendit de quibus dicēdum eſt H in iſtis libris: dicens, quòd hic dicendum eſt de hoc, quòd antiqui vocabāt meteorologiam, quod idem eſt, quòd ſermo ſciētificus de eleuatione: & dicit, ꝙ illa fiunt per naturam inordinatiorem, quàm ſit natura primi elementi, ideſt cœli, id eſt impreſsiones fiunt magis inordinatæ, quàm ſit natura, ſecūdum quam fiunt motus cœli: Et dicit, quòd impreſsionum quædam fiunt circa locum propinquum aſtris, ſicut patebit de galaxia, & de cometis, & de aliis impreſsionibus ignitis motis, & apparentibus ſuperius: quædam fiunt in medio aeris: vt nubes, & venti: & quædam in aqua, ſicut ſalſedo maris: quædam in terra, ſicut terræmotus. Et de omnibus iſtis cōſiderabuntur cauſę. Determinabitur etiam de circularibus

Meteorologia ſublimium.

ribus

A ribus paſsionibus,quæ fiunt per coagulationem,id eſt in ſpiſſatio nē,cuiuſmodi ſunt halo, & iris. Determinabitur etiam de plantis, & de animalibus: & in hoc comprehēdit librū de anima,& paruos libros naturales. In ſecunda parte ponit quinq; ſuppoſitiones. Prima, præter quatuor elementa ponendum eſt vnum corpus ſimplex, quod eſt cauſa efficiens omnium impreſsionum:ponenda ſunt quatuor elementa, quæ ſunt cauſæ materiales iſtarum impreſsionum. Secunda ſuppoſitio:neceſſe eſt hunc mūdum inferiorem eſſe contiguum lationibus ſuperioribus, vt omnis virtus eius inde gubernetur. Tertia ſuppoſitio,ignis,terra,aqua, & aer ſunt principia materialia omnium impreſsionum. Quarta ſuppoſitio, in iſto libro determinandum eſt de circulo lacteo, id eſt de galaxia,cometa, & alijs huiuſmodi impreſsionibus. Quinta ſuppoſitio, omnia elementa ſunt adinuicem tranſmutabilia, & vnumquodq; eſt in potentia ad aliquid: ſic quod materia, quæ nunc ſtat ſub forma vnius elementi;poteſt poſtea ſtare ſub forma alterius elementi.

Suppoſitiones.

B

PRIMVM quidem igitur dubitabit vtiq; quis circa vocatum aerem, quam oportet accipere,&c.

Elementorum ad inuicem quātitas qua.

ISTVD eſt ſecundum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinat de quantitate elementorum adinuicem.: & diuiditur in duas partes. In prima mouet vnam dubitationem de aere, quærendo quanta ſit moles ipſius aeris. In ſecunda parte nititur ſoluere hanc dubitationem. Et primo ponit opinionem Anaxagoræ: dicēs, quòd vt prius dictum eſt; præter quatuor elementa oportet ponere quintum corpus ſimplex,puta cœlum:quod eſt alterius naturæ ab ipſis cum ſit ingenerabile,& incorruptibile: vt patet per antiquos appellantes ipſum æthera, quaſi æterno tempore currens. Et ſiquis quærat, quare hic narrat hanc opinionem cum aliàs fuerit narrata. Reſpondetur,quòd non oportet tantum: ſemel neq; bis eaſdem opiniones redire, ſed infinities. C

ἀεὶ θεῖν.

In ſecunda parte ponit tres concluſiones. Prima, cœlum & terra non ſunt de natura ignis: quia tunc omnia iſta inferiora fuiſſent totaliter deſtructa: cum corpora cœleſtia ſint valde magna. Secunda cōcluſio, ſpacium intermedium inter cœlum,& terram non eſt plenum ſolo aere; quia tunc aer multum excederet quantitatem aliorum elemētorum. Tertia concluſio, ſpacium intermedium inter cœlum, & terram non eſt plenum duobus elementis tantum, ſcilicet igne,& aere: quod probat duabus rationibus. Prima, terra non poteſt attingere aquam ſecundum omnes partes ſui: immo videmus, quòd multæ partes aquæ ſunt extra terram: ergo ſpacium inter cœlum,& terram, non eſt ſolum plenum aere, & igne, ſed etiam aqua. Secunda ratio, qualis eſt proportio partis ad partem, talis eſt proportio totius ad totum: ſed partes aeris habent proportionem decuplam ad partes aquæ: quia ex vna parte aquæ fiunt de- D

cem aeris : ergo totus aer excedit aquam in eadem proportione : quod non faceret ſi tantum inter cœlú, & terram eſſet ignis, & aer. Ex quo infert, quod elementa non ſolum ſunt proportionata adinuicem in virtute, ſed etiam in magnitudine.

Reliqvvm autem perſcrutantes dicere; quomodo ordinata ſunt duo ad primi corporis poſitionem, &c.

Istvd eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus determinat de ordine elementorum adinuicem, mouendo tres quæſtiones. Prima, qualiter ignis, & aer ſint ordinata reſpectu cœli. Secunda, quomodo a cœlo, & ab aſtro, puta a ſole tantum inferius cauſatur caliditas: cum cœlum, & aſtrum non ſint formaliter calida. Tertia, quare nubes non generantur in ſuprema regione aeris: cum ſuprema regio aeris ſit frigidior. Ad primam quæſtionem dicit Philoſophus, quod ſunt duo elementa inter concauum orbis lunæ, & aquam, ſcilicet aer, & ignis: & quia ignis eſt magis purus: ideo eſt ſupra aerem, & contiguatur cœlo lunæ: igitur ignis in ſua ſphæra mouetur circulariter: aer etiam quo ad partem ſuperiorem mouetur circulariter ad modum ipſius, cui contiguatur. Oſtendit vlterius quid eſt vapor: & quid exhalatio: dicens quod Vapor eſt corpus ſubtile humidum, & calidum: & eſt materia omnium impreſſionum humidarum; ſed exhalatio eſt corpus calidum, & ſiccum cum ſiccitate terreſtri. Conſequenter ſoluit tertiam quæſtionem dans triplicem cauſam, quare in ſuprema regione aeris non generantur nubes. Prima, quia illa regio eſt velut ignis ratione exceſsiuæ caliditatis, per quã prohibet vaporem condenſari, & conuerti in nubem. Secunda cauſa, quia aer ſupremę regionis mouetur circulariter: ideo dato, quod vapores ibi aſcenderent propter velocitatem motus diſgregarentur ſic, quod non poſſent condenſari, nec conſtituere nubem. Tertia cauſa, quia in ſuprema regione aeris non poſſunt fieri venti: ergo neq; nubes. conſequentia patet per locum a maiori: quia venti ſunt exhalationes calidæ, & ſiccę, quæ natę ſunt magis aſcendere, quàm vapor, qui eſt calidus; & humidus. Et antecedens probat ſigno: quia ſacrificantes in altis montibus: anno reuoluto, quando iterum ibant ad faciendum ſacrificium: inueniebant cineres anni præcedentis, quod non feciſſent, ſi illic flaſſet ventus. Ad ſecundam quęſtionem dicit Philoſophus, quod non eſt inconueniens hæc inferiora calefieri a ſuperioribus non habentibus caliditatem: quia cœlum ſuo motu trahit ſecum quædam inferiora, ſcilicet ignem ad ſuperiorem partem aeris per motum ſuum, & motus localis de ſuã natura natus eſt calefacere: ideo ſol, & cœlum calefaciunt iſta inferiora. Finaliter probat, quòd cœlum, & aſtrum non ſint calida: & hoc duobus ſignis. Primum: quia talia velociſsime mouentur: & tamen non igniuntur, nec videmus ibi generari aliquas impreſ-

Quomodo ignis, & aer ſita ſunt.

In ſuprema aeris regione, cur nõ generantur nubes.

Superiora corpora quomodo calefaciunt hæc inferiora

A preſſiones ignitas ſicut in iſtis inferioribus: igitur. Secundum ſignum; quia ſol apparet albus, & non rubeus: ergo ſignum eſt, quòd non eſt forma lucer calidus.

HIS autem determinatis; dicamus propter quam cauſam flammę accenſę apparent circa cœlum, &c.

ISTE eſt ſecundus trac. huius libri, in quo Philoſophus determinat de impreſsionibus ignitis: dicens, quod materia remota impreſsionum ignitarũ eſt corpus terreſtre, habens aliquid de corpore igneo pingui, & faciliter inflammabili: ſed materia propinqua eſt exhalatio calida, & ſicca: cauſa vero efficiens eſt calefaciens huiuſmodi corpora: cuiuſmodi ſunt ſol, & aſtra: finis autem ta-
B lium impreſsionum eſt generatio ignis: finis autem remotus eſt ſalus animãtium. Et huiuſmodi impreſsiones ſic generantur: nam a calore ſolis eleuatur exhalatio calida, & ſicca, quæ poſtea per calorem ignis inflammatur: & ſecundum diuerſitatem exhalationis in caliditate, & ſiccitate, raritate & denſitate, grauitate, & leuitate diuerſificantur huiuſmodi impreſsiones ſecundum diuerſas figuras: non enim generantur omnes iſtę impreſsiones in eodem loco: nam quędam generantur infra terram, quædam in infima regione aeris, quædã in media, & quędam in ſuprema: Omnis enim impreſsio ignita fit ex exhalatione calida, & ſicca: vel ergo illa exhalatio eſt multum calida, & per conſequens leuis: ita quod ſufficit C aſcendere vſq; ad ſupremam regionem aeris: & talis exhalatio aut eſt ęqualiter ſubtilis in omnibus ſuis partibus, aut inęqualiter: Si inæqualiter, aut magis habet de groſſo, quàm de ſubtili: & tunc quando inflammatur, apparet per modum figuræ piramidalis: Si vero tãtum habet de groſſo, quantum de ſubtili, tunc apparet per modum lanceæ ardentis; Si vero talis exhalatio ſit æqualiter ſubtilis in omnibus ſuis partibus: aut eſt continua, aut diſcontinua: ſi diſcontinua apparet per modum ſtipularum ardentium: ſi vero ſit continua, & parua, & ſit accenſa in vna parte, & non in alia: tunc apparet per modum candelę ardentis: & huiuſmodi impreſsiones generantur in ſuprema parte aeris: Sed D ſi talis exhalatio ſit mediocriter calida ſic, quòd non moueatur niſi ad mediam regionem aeris, aut ergo eſt continua, vel non continua: ſi ſecundum, tũc apparebit per modum ſtipularum ardentium: ſi primum, vel materia eſt conglobata ſic, quòd vnus globus primo inflammatur: poſtea alius: tunc vocantur capræ ſaltantes, quas vocat Ariſt. Eges. Contingit etiam, quòd talis exhalatio condenſetur in nube frigida, & cũ inflammabitur per antiperiſthaſim frãget nubem: & tũc apparent ſcintillę ardentes: Si talis non ſit globata, vel eſt compacta, vel non: ſi ſecundum, tunc candelæ apparent ardentes: ſi vero ſit compacta, & ſibi non accidat aliquid frigidum, & inflammetur, tunc ſolet vocari

E ignis fatu*. Si vero occurrat aliquod frigidũ, aut ſit inferius, aut ſuperius, ſi ſecundũ, & propter impedimentum talis exhalatio non poſsit aſcendere, ſed moueatur lateraliter: tunc vocatur ſydus volans: & quandoque contingit, quòd tale frigidum concurrat ante inflammationem: & tunc talis exhalatio inflammatur interius, & apparet per modũ draconis exufflantis ignem: ſi vero tale frigidum obuiet inferius, tunc exhalatio aſcendit, & apparet ignis aſcẽdens: ſi vero exhalatio ſit debiliter calida, & moueatur in infima regione aeris, tunc ſi materia ſit ſimul continua, & ſimul accenſa, apparet per modum ſtipulæ ardentis. Si autem materia ſit F ſubtilis, & leuis, ita quòd poteſt moueri faciliter ad modum aeris, tunc apparent impreſsiones ignitæ per modum cãdelarum. Vnde candelæ ardentes generantur ex fumo pingui: aliquando etiam ex ſudore equi: & huiuſmodi impreſsiones aliquãdo apparent minores, & aliquãdo maiores ſecundum magnitudinem exhalationis.

Apparent autem aliquãdo nocte ſerenitate exiſtente, cõſiſtentia multa flamma in cœlo &c.

Istvd eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus determinat de hiatu, & voragine, quæ apparent per colorem, & illuminationem exhalationis, & de alia impreſsione, quæ vocatur Sanguinei colores: & habent pro materia propinqua

Hyatus, vorago, et ſangui--

exhalationem calidam, & ſiccam: & cauſa efficiens eſt planeta, vel aſtrũ lumine ſuo ſic mouens, & inflammans tales exhalationes. Et ſic generãtur: nam per calorem ſolis, vel aſtri eleuatur exhalatio calida, & ſicca a terra, quæ propter frigiditatem inſpiſſatur, & ſecundum q diuerſimode lumen in aere recipitur, apparent diuerſi colores. Vnde aliquando partes extremales apparent albæ, & media nigra, & cum nigrum minus immutet viſum, quàm album, vel ſanguineum: ideo illa pars nigra apparet magis diſtans, quàm pars extremalis: ideo apparet quædam ruptura, ſiue feneſtra in cœlo, quæ ſi ſit magna, vocatur Vorago: ſi parua, vocatur Hiatus. Ex quo patet, quòd hiatus, & vorago differunt ſicut magnum, & paruum. Sanguinei autem colores cauſantur ex lumine trãſeunte exhalationem opacam: nam albũ viſum per nigrum apparet rubeum: & quanto lumen magis dominatur ſupra exhalationẽ, tanto apparet illa exhalatio magis alba: quanto vero minus, minus apparet alba. Vnde quando lumẽ medio modo dominatur, tunc apparet rubedo: quando vero totaliter, tunc apparet albedo: quando vero remiſſe, apparet nigredo. Vnde iſtæ impreſſiones fiũt in aere, licet propter diſtantiam videantur eſſe in cœlo: & apparent magis de nocte, quàm de die: quia lumen ſolis impedit ne videatur minus lumen: & fiunt tempore ſereno: quia tempore obſcuro venti, & nubes impediunt viſionem iſtarum impreſsionum.

G Hei colores unde, & quomodo cauſantur.

H

A De cometis autem & vocato lacte dicamus, dubitantes ad dicta ab aliis &c.

Istvd eſt tertium capitulum, in quo philoſophus determinat de cometis: & diuiditur in duas partes. In prima determinat de cometis ſecūdum opinionem antiquorum: & narrat tres opiniones. Prima, fuit Anaxagoræ, & Democriti dicētium, cometam eſſe apparitionem plurium ſtellarum errantium. Dicebant enim, quòd cum ſtellæ errantes appropinquabant ad inuicem, apparebant facere cometam. Alia fuit opinio Pythagoricorum, dicētium cometam eſſe vnam de ſtellis errantibus, quæ multo tempore radiat ſub radijs ſolis, apparet per modum cometæ. Alia fuit opinio Hyppocratis dicentis, quòd cometa B quantum ad corpus erat ſtella erratica, & de natura cœli: ſed quantum ad caudam erat de natura elementorum. Iſtam opinionem reprobat duabus rationibus. Prima, quia tunc aliquando appareret ſine cauda, quod eſt contra experientiam. Secunda ratio: quia tunc eſſent plures planetæ, quàm ſeptem, quod falſum eſt. Secundam opinionem reprobat duabus rationibus. Prima, quia omnes ſtellæ erraticæ videntur ſub zodiaco: ſed multę cometæ apparent extra illum circulum: igitur. Secunda ratio, quia ſi ſic eſſet, tunc non poſſent apparere plures cometæ, quod eſt falſum: quia aliquando viſi ſunt plures cometæ. Primam opinionem improbat tribus rationibus. Prima, quia

Cometa quid, quotuplex, quō moueetur, & quæ portenta inducit.

tunc ſequeretur, quòd diſſoluto cometa, plures deberent apparere planetæ, quod eſt falſum. Secūda ratio, quia planetæ aliquando coniunguntur aliis ſtellis: & tamen propter illam coniunctionem nō apparet cometa: igitur. Tertia ratio, quælibet ſtella per ſe videtur indiuiſibilis: ergo plures ſtellæ coniunctæ nō poſſunt facere tantam apparentiam. C

In ſecunda parte determinat de cometa ſecūdum opinionem propriam: dicens, quòd cometa ſic generatur: nam per calorem ſolis, & aliorum aſtrorum a corporibus terreſtribus exiſtētibus hic inferius, & viſcoſis, eleuatur exhalatio terreſtris calida, & ſicca vſque ad ſupremam regionem aeris: & ibi propter vicinitatem ignis inflammatur, & ſecundum diuerſam diſpoſitionem materiæ diuerſimode apparet. Vnde quando illa materia extenditur in longum, vocatur D ſtella caudata: quando enim in medio eſt groſsior, & in extremis ſubtilior: tunc in medio apparet lumen, & in extremis magis clarum: & tunc vocatur ſtella comata: & quando inferius habet partes continuas, & ſubtiles, tunc vocatur ſtella barbara. Conſequenter determinat de motu cometæ: dicens, quòd quādo cometa inſequitur vnam ſtellam, vel planetam cœli: tunc mouetur ad motum ipſius: ſed quādo per ſe mouetur, tunc non mouetur ita velociter: immo retardat multum, ita quòd ſi hodie ſit cum vna ſtella cœli craſtina die tardius ibit ad occaſum. Deinde determinat de ſignis cometæ, ſeu quid ſignificat

E cometa; dicens, quòd eſt ſignũ magnæ caliditatis, & multorum ventorum. Secundo, eſt ſignum traditionum, mortalitatum, bellorum, & magnæ peſtis: quia tempore generationis cometæ viget caliditas ignea: ita quòd calor multum augetur in hominibus, & etiam colera: & tunc incitantur homines ad iurgia, & bella. Tertio, eſt ſignũ mortalitatis principũ: quia principes ſunt ſubtilioris complexionis propter nutrimentum ſubtilius, & magis delicatum: ideo facilius inflammantur, & iraſcuntur. Quarto, eſt ſignum magnorum ventorum: nam expertum eſt ſæpe, quòd quando fuerunt multi cometæ, tunc fuerunt anni multum ſicci, & multum ventoſi. Vnde dicit, quòd

F quodam tempore fuit ventus ita impetuoſus, quòd lapis eleuatus eſt a vento, & deportatus per magnum iter, & immediate apparuit magnus cometa.

G CIRCVLVS autem lacteus &c.

ISTVD eſt quartum capitulum, in quo Philoſophus determinat de galaxia, ſeu de via lactea. Et primo narrat tres opiniones antiquorum. Prima, fuit aliquorum dicentium, quòd ſol ſemel ductus a Phætõte exiuit viam ſuam: & tunc combuſſit illam partem cœli, quæ nunc apparet alba: ſed iſta opinio eſt fatua: & eam improbat Philoſophus: quia tunc zodiacus, ſub quo mouetur ſol, eſſet iam combuſtus. Secunda opinio, fuit

Galaxia quæ, & via lactea dicitur, quid.

Anaxagoræ, & Democriti dicentium galaxiã eſſe lumen quorundam aſtrorum aggregatorum. Hanc opinionem improbat Philoſophus: quia tunc galaxia aliquando appareret prope aliquas ſtellas: & aliquando prope alias: ſed hoc eſt falſum.

Tertia opinio fuit aliquorum dicentium, quòd lumen aſtrorũ immiſcetur vapori humido verſus cœlum ſtellatum. Hanc opinionem reprobat Philoſophus, quia tunc ſequeretur, quòd galaxia ſemper deberet apparere in alio, & alio loco, cuius tamẽ oppoſitum videtur. Finaliter determinat de galaxia ſecũdum propriam eius opinionem: dicens, quòd ab iſtis inferioribus per calorem ſolis, & aliorum aſtrorum eleuantur multæ exhalationes calidæ, & ſiccæ vſq; ad

H ſupremam regionem aeris, in quibus recipitur lumen aſtrorum: ideo apparet claritas magna, ſiue albedo, quę vocatur galaxia, & quòd ſic generetur, probat Philoſophus ratione, & ſigno. Ratione ſic: quia virtute vnius aſtri eleuatur materia, ex qua generatur cometa: ergo virtute multorum aſtrorum poteſt eleuari multa materia, ex qua poteſt generari galaxia. Signo probat ſic: quia galaxia non apparet inter tropicos propter nimiam caliditatem: igitur.

An de impreſſionibus meteoricis ſit ſcientia.

QVAERITVR, vtrum de impreſſionibus meteoricis ſit ſciẽtia. Et arguitur primo, quòd non: quia de impreſſionibus ſolum

A lum eſt opinio: igitur de ipſis nõ eſt ſcientia. Cõſequentia eſt nota: quia ſcientia, & opinio ſunt habitus diſtincti abinuicem. Antecedens probatur inductiue de omnibus, quæ fiunt, & tradũtur in iſtis libris, quæ videntur eſſe concluſiones contingẽtes: & conſequentię nõ videntur valere. vt nõ ſequitur tonitruũ eſt: ergo extinctio ignis in nube eſt: quia tonitruum poteſt aliter fieri ſine his. Secundo ſic: Impreſsiones meteoricæ non ſunt termini, neque concluſiones: ergo de ipſis non eſt ſcientia. patet cõſequentia: quia omnis ſciẽtia eſt de concluſione, vel de terminis illius concluſionis: nec eſt dicendum, quòd ſit de rebus ſignificatis per terminos, cum illæ res ſint mutabiles, & poſſunt B aliter eſſe. Tertio: Impreſsiones, vt in plurimum non ſunt: ergo de ipſis nõ eſt ſcientia, patet conſequentia: quia deſtructo ſcibili deſtruitur ſcientia, vt patet in prædicamentis. Quarto ſic: Scientia proprie dicta eſt de ſignificato totali concluſionis ſcitę: ſed nulla impreſsio eſt ſignificatum totale concluſionis ſcitæ: ergo. Quinto ſic: Omnis ſcientia eſt verorum: ſed nulla impreſsio eſt vera, cum ſola propoſitio dicatur vera: igitur de impreſsione non eſt ſcientia. In oppoſitum videtur eſſe Philoſophus in textu, tradẽs nobis ſciẽtia de huiuſmodi impreſsionibus. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1.

Quomodo ſcientia poteſt de aliquo haberi.

PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione huius termini Sciẽtia ſupponitur, quòd de aliquo poteſt haberi ſciẽtia tripliciter. Vnomodo tanquàm de concluſione demonſtrata, vel demonſtrabili: & ſic nec de impreſsionibus, neque de aliis rebus eſt ſcientia: & de hoc intelligebatur primo Poſteriorum, cum dicebatur, quòd ſcientia erat verorum, & neceſſariorum, ideſt concluſionum verarum, & neceſſariarum; & non quidem neceſſariarum, quòd non poſſunt non eſſe: ſed neceſſariarum, quia non poſſunt eſſe falſæ, ſaltem terminis ſupponentibus. (C) (*T. cõ. 9. 28. & alibi.*) Secundo modo, ſcientia eſt de aliquo tanquàm de termino, vel terminis, ex quibus concluditur cõcluſio demonſtrata, vel demonſtrabilis: & ſic etiã de impreſsionibus non eſt ſcientia: cum impreſsiones non ſunt termini. Tertio modo, ſcientia eſt de aliquo, vel de aliquibus tanquàm de rebus ſignificatis per terminos cõcluſionis D demonſtratæ: & ſic ſcientia poteſt eſſe de omnibus reb⁹ ſiue ſint perpetuæ, ſiue corruptibiles, ſiue caſuales, ſiue fortuitę: quia omnes tales res poſſunt ſignificari per terminos concluſionis: & ſic de impreſsionibus eſt bene ſcientia. Et de hoc ſatis aliàs viſum eſt in 1. Poſter. (*Pagin. 205. D.*) Et ſi quis quærat: Vtrum notitia, quæ habetur de concluſionibus demonſtratis in hac ſciẽtia ſit certa, & euidens. Reſpondetur, ꝙ aliquæ concluſiones huius libri ſunt ita certæ, & veræ, ſicut geometricæ, vel perſpectiuæ: vt patebit in tertio, vbi determinabitur de halone, & iride. Aliæ ſunt concluſiones huius ſcientiæ certæ certitudine naturali, ad quas ſufficiunt rationes probabiles, & perſuaſiones naturales: ſicut patet in 1. huius, de ſtellis cadentibus, & de capris ſaltantibus: & in

E in 2. de fluxu, & refluxu maris. Sed pro declaratione huius termini, impreſsio, ſupponitur, quòd impreſsio tripliciter accipitur. Vnomodo communiter, pro quocunq; derelicto ex coniunctione, vel commixtione duorum corporum: ſicut dicimus, quòd in cera remanet impreſſio ſigilli. Secundomodo capitur pro quacunq; alteratione qualitatum primarum: ſiue etiã pro quibuſcunq; qualitatibus derelictis ex alteratione qualitate primarum. Vltimo capitur pro corpore naturali mixto imperfecto compoſito ex materia, & forma: cuiuſmodi ſunt pluuię grandines, impreſsiones ignitę, & ſic de alijs: & dicuntur talia mixta imperfecta propter eorum ſubitam mixtionem, & generationem: & non propter eorum breuẽ corruptionem: quia

Impreſ. ſio tripliciter.

F in mari eſt aliquis piſcis, qui quando de mane generatur de ſero corrumpitur: & tamen non dicitur corpus mixtum imperfectum. Vel dicuntur mixta imperfecta: quia talis mixtio videtur ſolum eſſe ſecundum qualitates, & non ſecundum ſubſtantiam: cum pluuia ſit ſubſtantialiter aqua. Et aduerte, vt dictũ eſt in textu, quòd illæ impreſsiones fiunt ſuper terram in media regione aeris, & in ſuprema: tamen illa ſcientia magis denominatur ab impreſsionibus, quæ fiunt ſupra: ideo dicitur ſcientia de impreſsione meteorica: quia de ipſis fuit maior difficultas inter Philoſophos: vel communiter: quia ſunt perfectiores alijs impreſsionibus: & dicitur a meta, quod eſt trãs, & teoros, quod eſt apparitio, quaſi apparitio vltra naturalem habitationẽ: vel dicitur a meteores, quod eſt eleuatio quaſi impreſsio eleuata.

Ephimeris, unde, & ſebris ephimera.

Imaginarũ etimon.

G SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas: vtrum ſit neceſſe hunc mundum inferiorem eſſe continuum lationibus ſuperioribus, vt eius virtus inde gubernetur. Et videtur, quòd nõ; quia actus humani non reguntur a lationibus ſuperioribus: igitur. Antecedens probatũ: quia tunc non eſſent liberi. Itẽ multæ ſunt actiones in iſtis inferioribus, quę nõ reguntur illis ſuperioribus, vt combuſtio ſtupę: nam dato, ꝙ cœlum non moueretur: non minus ignis applicatus ſtupę combureret ſtupam. Item hoc maxime videretur fieri mediante lumine: ſed hoc non: quia multa ſunt in profundo maris, ad quæ non attingit lumen. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu.

An neceſſe ſit mũdum hũc inferiorẽ eſſe continuum lationib⁹ ſuperiorib⁹ ut inde eius uirtus gubernetur.

H Pro cuius ſolutione ſupponitur primo de intellectu illius dicti Neceſſe eſt hunc mundum, &c. quòd ly neceſſe non dicit neceſſitatem ſimpliciter: nam poteſt eſſe iſte mundus inferior ſine mundo ſuperiori; ſed dicit neceſſitatem ſecundum quid, puta naturalem, & ſignificato ordine in potentijs naturalibus: & adhuc forte ſimpliciter non eſſet vera, vt ſtatim dicetur.

Dicitur ſecundo, quòd mundus inferior eſt aggregatum ex quatuor elementis, & corporibus contentis in ipſis.

Dicitur tertio, quodlibet continuum capitur pro contiguo.

Dicitur quarto, quòd per lationes intelliguntur motus corporum ſuperiorũ, vel ipſamet corpora ſuperiora. Dicitur quinto,

quòd

A ꝙ per virtutem intelligitur potentia, ſiue actiua, ſiue paſſiua: & hoc potentia naturalis & nõ libera: & per ly gubernet, intelligit agat, vel patiatur; ita ꝙ ſit ſenſus neceſſe eſt hunc mundũ inferiorem eſſe continuum .i. cõtiguũ lationibus ſuperioribus .i. corporibus ſuperioribꝰ, ſeu motibus eorum, vt virtus .i. potẽtia naturalis gubernetur .i. agat vel patiatur. Supponit vlterius ꝙ cœlum agit in iſta inferiora tripliciter .ſ. per motum, lumen, & influentiam; per motum non ꝙ motus ſit cauſa effectiua, ſed per motum adducitur generans & agens: ita ꝙ illud dicitur fieri a motibus ſuperioribus quod fit a cœlo, & ab intelligentijs mouentibus cœlũ: Quòd agat per lumen notum eſt: Et quòd agat per influentiã patet: nam in pro-

Cœlũ quo agit in hac inferiora.

D fundo terræ multa mineralia generantur virtute planetarum. Et ſiquis quærat, quæ res eſt illa influentia. Reſpõdetur quòd eſt quædam qualitas diffuſa per totum medium: quemadmodum multiplicantur ſpecies coloris, vel lucis: & hoc viſum eſt in libro de Generatione. Et aduerte quòd multum differunt lumen, & influentia: nam lumẽ eſt qualitas ſenſibilis, ſed non illæ influentiæ. Secundo: quia talis influentia non impeditur, ſaltem totaliter ſi aliquod corpus interponatur: ſed tranſit per corpora opaca, quæ non poteſt pertranſire lumen. Tertio differt: quia lumen ſolum generatur a corpore luminoſo: ſed influentiæ bene cauſantur ab alijs partibus cœli. Ex omnibus iſtis fit concluſio reſponſalis: omnis virtus naturalis huius mũdi inferioris

C gubernatur a cœlo .i. agit vel patitur virtute cœli: quia cœlum agit aliqua hic inferius: ergo cõcurrit ad actionem iſtorum inferiorum: non tamen eſt imaginandum quòd iſta inferiora, & motus iſtorum inferiorum habeant dependentiam eſſentialẽ a motu & corporibus ſuperioribus, ſic quòd nõ poſſit fieri motus in iſtis inferioribus ſine motu ſuperiorum: nam dato quòd cœlum non moueretur; & ſtupa appropinquaretur igni: ignis adhuc combureret: ſed hoc forte non concederet Ariſt. Vltima concluſio: non obſtantibus iſtis, actus humani qui fiunt libere, ſicut velle, nolle, non reguntur a cœlo: ideo dicitur in concluſione præcedenti omnis virtus naturalis, excludendo virtutes rationales: vt intellectus, & voluntas. Et ex iſtis faciliter reſpondetur ad rationes. D

TERTIO ſciendum, ꝙ adhuc de actione corporum ſuperiorum in iſta inferiora ponuntur aliquæ concluſiones. Prima concluſio: corpora ſuperiora habent actionem in elementa: & hoc dupliciter, ſcilicet quo ad alterationem, & quo ad generationem: accedente enim ſole, & alijs ſtellis calidis ad zenith alicuius regionis, elementa ſuperiora, ſcilicet ignis & aer augmentantur: & inferiora, ſcilicet terra, & aqua minuuntur & cõuertuntur, in ſuperiora: & econuerſo recedente ſole, & accedentibus ſtellis, ſeu planetis effectiuæ frigidis: vt eſt Saturnus, & Mercurius accidit generatio elementorum aquæ & terræ. Et ſi dicatur ſi hoc eſſet verum, ſequeretur, quòd ſphera aquæ aliquãdo eſ-

Concluſiones ad idem.

Sto. li. 2. d. 14. q. 5.

E do eſſet maior, & aliquando minor: Videtur etiã quòd eſſet dabile vacuum niſi vnum proportionabiliter tantum augeretur, quantum aliud diminuitur. Reſpondetur quòd quãdo ſol aſcẽdit ad zenith alicuius regionis, tunc recedit ab alia regione; & tunc ſicut diminuit in vna parte, proportionabiliter augmentatur in alia. Secunda concluſio: ſtellę habẽt actionem in iſta inferiora quo ad loci mutationem: ſuperior enim pars aeris mouetur circulariter ad motũ cœli; quod patet: quia impreſſiones ignitę & cometæ quæ ibi generantur, apparẽt moueri circulariter: & multo magis ſphæra ignis cum ſit propinquior cœlo cauſat etiam motum in iſtis inferioribus, vt in aqua: de quo F magis poſtea videbitur. Tertia concluſio: planetæ habent actionem ſupra mixta imperfecta: nam impreſſiones quædã generantur ab ipſis; nam materia illarum impreſſionum cuiuſmodi eſt vapor, non eleuatur niſi per calorem ſibi incorporatum, vel virtute alicuius ſtellæ; vt patet de cometa qui non ſolum mouetur ad motum cœli; ſed in ſequendo motum alicuius planetæ. Et ſiquis quæraт, quare ergo Aſtrologi non bene iudicant de iſtis effectibus, qui cauſantur ab illis corporibus ſuperioribus. Reſpondetur ꝙ ratio eſt: quia non cognoſcunt perfectè qualitates & virtutes cœlorum & ſtellarum concurrentium ad talem effectum: quia ſi cognoſcerent, poſſet de ipſis bene iudicare, quemadmodum Angeli qui perfectè cognoſcũt illas virtutes. Quarta concluſio, ſtellæ habent actionem G in mixta perfecta inanimata; vt ſunt metalla; de quibus alias magis dicetur. Quinta concluſio: ſtellæ habent actionem ſuper animata, alterando ſcilicet corpora mixta ad qualitatem conuenientem vel diſconuenientem animæ perficienti tale corpus: & ita poſſunt agere ad generationem & corruptionem: poſſunt etiam in ſenſitiuis: nam organa ſenſuum quæ ſunt corpora mixta, poſſunt alterari ad aliquem gradum conuenientem illis vt nata ſunt eſſe organa ſenſuum: & etiã ad gradum diſconuenientem ſenſui: & ita poſſet organum corrumpi, & lædi. Ex quo infertur quòd poſſunt habere actionem ſupra intellectum: quia ſi deordinetur ſenſus in actu ſuo, ita & intellectꝰ: vt in phreneticis & lunaticis; poſſunt etiam eſſe cauſa deordinationis in voluntate: poſſunt enim appetitum H ſenſitiuum alterare vt magis inclinetur ad hoc, quam illud; & quia voluntas noſtra inclinatur ad illud quod efficaciter appetitur ab appetitu ſenſitiuo; ideo iſto modo planetę inclinãt voluntatem.

QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima vtrum motus calefaciat hæc inferiora. Ad quam reſpondetur breuiter, ꝙ motum calefacere hæc inferiora poteſt intelligi dupliciter: Vnomodo quòd ſit cauſatiuus, & productiuꝰ caliditatis in hic inferiora; & ſic non eſt calefactiuus, cum non ſit niſi quantitas ſucceſſiua, quæ non eſt productiua caliditatis. Aliomodo

Motꝰ an calefaciat hæc inferiora.

A modo poteſt intelligi quòd ſit calefactiuus, ideſt quod median te eo tanquam inſtrumento mo bile calefaciat: & ſic bene motus eſt calefactiuus. Dicit enim Commentator quòd motus localis 'diſgregat rarefacit: ideo motus eſt calefactiuus, ad iſtum ſenſum quòd mediante motu adducitur calefaciens, vel quòd calefaciens mediante motu calefacit. Alia difficultas, quomodo eſt poſsibile cum impreſsiones generantur valde remote a cœlo, nos credere ipſas eſſe in cœlo: Reſpondetur quod propter nimiam diſtantiam viſus iudicat viſibile eſſe vbi non eſt: & iudicat interdum viſibile eſſe quod non eſt: vt quando a longe videmus animal quod eſt equus, iudicamus eſſe leonem vel hominem.

Vide 8. phyſi. 55. & inde.

Quō per ſuaderi poſſum impreſſiones eſſe ī cœlo.

Alia difficultas: vtrum vapor & exhalatio ſint corpora mixta imperfecta, a ſeinuicem & a quolibet elemento ſpecificè diſtincta. Reſpondetur breuiter quòd relictis multis opinionibus quòd vapor & exhalatio ſunt mixta imperfecta a ſeinuicem ſpecificè diſtincta.

B Dicitur ſecundo quod exhalatio diſtinguitur ſpecificè a quolibet elemento: & quando dicitur eſt ſubſtantialiter ignis, dicitur quòd falſum eſt: immo ex ipſa generatur ignis: immo in exhalatione ſenſibiliter videmus proprietates duorum elementorum: eſt.n. exhalatio ſicca terreſtris calida: ideo videtur virtualiter continere formam ſubſtantialem terræ & ignis. Dicitur tertio probabiliter quòd vapor ſpecificè diſtinguitur a quolibet elemento. Et ſi dicatur quòd vapor eſt ſubſtantialiter aqua. Reſpondetur quòd non eſt verum: ſed bene ex ipſo generatur aqua. Alia difficultas: quare eſt quòd media regio aeris dicitur eſſe frigida cum aer ex natura ſua debeat eſſe calidus & humidus. Reſpondetur breuiter ponendo aliquas concluſiones. Prima media regio aeris eſt frigida: quia ſemper conuertit vapores in aquam, puta in pluuiam, nubem & grandines: & hoc in omni tempore anni, quod non faceret niſi eſſe frigida. Secunda concluſio: media regio aeris non eſt ſummè frigida: quia hoc conuenit aquæ: igitur. Tertia concluſio: quæcunq; cauſa frigiditatis mediæ regionis aeris aſsignetur; iſta videtur eſſe melior, ſcilicet quòd eſt propter influentiam cœleſtem & aſpectus aſtrorum; qui infrigidant naturaliter illam regionem vt fiant generationes mixtorum, quæ non poſſunt alibi generari. Et hoc de primo articul. Quantum ad ſecundum.

D

DVBITATVR primo. Vtrum materia omnium impreſſionum ſit vapor, vel exhalatio. Et videtur quòd non: quia vapor & exhalatio nihil ſunt: igitur non ſunt materia impreſsionum. Antecedens probatur: quia vapor nec eſt elementum nec elementatū nec eſt accidens. Primo non eſt elementum: quia maxime eſſet aqua; quod tñ non eſt; qa habet calidītatē & humiditatē & nō aqua: nec eſt elementatū: quia non vī cauſari nec cōponi ex his.

Arti. 2.

An materia omnium impreſſionum ſit vapor, vel exhalatio.

ex his. In oppoſitum eſt philoſophus in textu: Pro cuius ſolutione eſt aduertendum ꝙ terra hic apud nos eſt poroſa & habens foramina: & ex talibus foraminibus terræ propter calorem ſolis exeunt aliquãdo duplices fumi: quidam calidus & ſiccus & vocatur exhalatio; quidam humidus & calidus, & vocatur vapor, & iſta quandoq; videmus ad ſenſum. Supponit vlterius ꝙ cum terra calefit a ſole & corporibus ſuperiorib⁹, aliquę partes eius calefiunt & rarefiunt, ex quibus exit quidã fumus calidus & ſiccus; & contingit ꝙ talis fumus, aliquando includitur intra terram, & propter frigus & pluuiam claudun tur pori: & propter hoc quandoq; cauſat terremotus: de quo poſtea videbitur. Supponitur vlterius ꝙ in tali productione exhalatiõis ex terra, eſt vna generatio ſubſtantialis & vna corruptio terræ vel aliquarum partium terræ. Ex quo patet quid ſit materia talium exhalationũ: ideo quandoq; exhalatio dicitur de natura terræ: quia generatur a terra; vel quia habet ſiccitatem terream & non igneam. Et ſi quæras, nonne poſſunt generari ex aqua ſicut ex terra. Reſpondetur ꝙ ſic, & hoc ſaltem ſi aqua non ſit pura: ſed mixta ex aliquo terreo. Tunc ſit iſta concluſio: omnium impreſsionum ignitarum exhalatio eſt materia, capiendo materiam pro illo quod tranſit in aliud, manente tamen materia in generatione alterius. Aduerte, vlterius ꝙ vapor propriè fit ex aqua vel corporibus humidis; & habet humiditatem & caliditatem: & non eſt aqua ſed eſt vnum mixtum: tamen quandoq; cum ipſo eleuantur quædam particulæ aquę: ſicut cum ex exhalatione eleuantur quædam partes terræ. Et tunc ſit ſecunda concluſio: ꝙ omnium impreſsionum humidarum vapor eſt materia trãſiens. Sed quæreret aliquis, vtrum impreſſiones ignitæ generantur naturaliter vel violente. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ iſtæ impreſsiones ignitæ differunt multipliciter. Primo: magnitudine & paruitate. Secundo multitudine & paucitate: Differunt etiam figura: quia aliquando ſunt ſicut capræ ſaltantes: aliqñ ſicut lanceæ; aliquando ſicut cãdelę, aliquando ſicut ſtellę cadẽtes. Differuut etiam in raritate & denſitate; nam aliquæ ſunt rariores alijs: Differunt etiam in caliditate: quia aliquæ ſunt calidiores alijs & etiam in leuitate: Differũt etiam in motu: nã aliquę ſunt faciliter mobiles: ita ꝙ quando homo vult ipſas capere, videtur, ꝙ fugiant propter mobilitatem materiæ, quæ mouetur per aerem motum per manũ: qui aer pellit ipſas: Differunt etiam quia aliquæ ſunt ex materia viſcoſa: Ideo dicit Albertus ꝙ aliquando ſunt multum venenoſę: & quandoq; homines leduntur ab eis; & quandoq; decipiuntur ab ipſis: quia quandoq; ſequũtur eas, ac ſi eſſent candelæ, & tantũ inſpiciũt eas; quòd tãdem obliuiſcuntur viam, & veniunt ad aquas. Differunt etiam quia quædam mouentur ſurſum, quædam deorſum, quædam ad latus, & quandoq; quaſi ſaltando, differunt etiam

Impreſsiones ignitæ quõ generantur naturaliter, & violẽter.

A etiam duratione: quia quædam diu durant, & quædam pauco durant. Et aduerte ꝙ magis generantur in Vere & in Autumno, quam in aliquo alio tempore. Differunt etiam loco: quia quędam fiunt in locis calidis & humidis humiditate aerea & pingui, & maximè vbi fuerunt cadauera: & quandoq; ſuper naues & maximè ſuper malum nauis: & quandoq; ſuper comam equorum, quandoq; in ſuprema regione aeris: quandoq; in media & quãdoq; in infima: & omnium iſtorum exhalatio eſt cauſa propinqua: Sed cauſa formalis, eſt quædam forma ſubſtantialis mixti imperfecti, cui non eſt nomen impoſitum. Et aduerte quòd omnes impreſſiones ignitæ ſunt eiuſdem ſpeciei: ſed differunt accidentaliter B per ſua accidentia vel per cauſas extrinſecas. Cauſa autẽ efficiens quandoq; eſt caliditas, ſicut quando generantur in ſuprema parte aeris: quandoq; frigus circunſtans, ſicut quando generantur in media vel in infima regione; fugiunt enim frigus tanquam cõtrarium, & mouendo inflãmantur. Ex quibus ponitur concluſio reſponſalis: Oẽs impreſſiones ignitæ vbicunq; fiant fiunt naturaliter: quia omnes earum cauſæ ſunt naturales: iõ fiunt naturaliter.

An in ſerenitate noctis appareant hiat⁹, & voragines.

DVBITATVR ſecundo. Vtrum de nocte exiſtente ſerenitate, appareãt hiatus & voragines. Et vr̃ ꝙ non: quia illa apparent exiſtente aliquo vapore & nube: ergo non apparent in ſerenitate. Conſequentia patet: quia ſerenitas dicit priuationẽ nubis. In oppoſitũ eſt philoſophus in tex. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ ſerenitas in propoſito C denotat priuationem nubium, licet non ſimpliciter omnium; tamen multarum & groſſarum; ſicut tranquilitas non ſignificat priuationem omnium ventorũ, ſed magnorum. Supponitur vlterius ꝙ hiatus vel vorago non generantur per corruptionem vaporis vel exhalationis, ſicut alię impreſſiones: ſed ſolum ꝑ illuminationem & pluuiam cadentem ſupra illum vaporem diſſimilem in raritate & denſitate: nam medium debet eſſe denſum: ideo apparet ibi nigrum; & hoc ſatis viſum eſt in textu; etiam patet quid ſit dicendum ad rationem. Sed de cometa quæritur, vtrum ſit de natura elemẽtari, puta exhalatio ignita vel de natura cœli. Et arguitur primo, ꝙ non ſit de natura D elementari: quia nulla exhalatio elementaris durat tantum q̃tum durat cometa: igitur. Item cometa moueť circulariter; ſed impreſſio ignita mouetur ſurſum: igitur. In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponiť ꝙ de iſto dubio multę fuerũt opiniones, quę ſatis patent in textu: ideo pro nunc ponuntur aliquæ concluſiones. Prima: cometa non eſt aliqua ſtella, neq; de natura cœleſti: quia tunc ſemper apppareret: quod eſt falſum: igitur. Secunda concluſio: cometa eſt de natura elemẽtari, puta exhalatio: vt ſatis patet in tex. Et aduerte ꝙ cometę multipliciter differunt adinuicem: quod maximè probatur per experientias: & fiunt tales diuerſitates: ſecundum diuerſitatẽ exhalationum.

Cometa multiplices, tum quo earũ ꝓſtigia.

B num. Primo differunt magnitudine: nam aliquæ ſunt ita magnę ꝙ apparent quaſi ſol: aliquæ ita paruæ ꝙ quaſi non videntur. Differunt ſecundo multitudine: quia aliquando apparent multę, aliquãdo vna. Differunt etiam figura; quia aliqũ habent caudam, aliqñ non. Drũt ẽt colore: nam aliquæ ſunt candidæ: & aliquæ rubicundæ. Drũt etiã motu; quia aliq̃ ſunt, q̃ non mouentur; ſicut illæ quæ nõ habent caudam, ſed comam: & quædam diuerſimode mouẽt quandoq; verſus orientem: tamen vt in plurimum mouentur verſus occaſum & ſæpe tranſuerſaliter. Differunt etiam loco: apparent enim aliquando altæ, aliquando prope nos. Differunt ẽt duratione: quia aliquæ multum durant, F aliquæ paucum: debent tamẽ durare ad minus per ſeptem dies. Ad rationes: Ad primam dico, quòd cometæ diu durant non quidem in eadem materia: ſed continuæ eleuatur alia, & alia materia. Ad ſecundam dicitur, quòd mouetur circulariter propter motum aeris, & aliquando ad motum vnius planetæ dominantis ſupra eum. Sed quæreret aliquis de ſignis cometæ: *Dubium* Vtrum ſignificent mortem principum, & ſiccitatem: Et arguitur quòd non; quia maxime eſſet eo, quòd eſſet cauſa omnium illorũ: ſed hoc eſt falſum: ergo. In oppoſitum eſt philoſophus in text. Pro cuius declaratione ſupponitur, quòd cometa ſignificat futurum malum; & hoc in aliquibus partibus: quia non ſemper oportet, quòd ſit in oĩbus partibus. Secundo ſignificat ſiccitates & ventos: quia G aliquæ partes materiæ ex qua generatur cometa, ſemper remanent in aere, ex quibus cauſantur venti. Tertio ſignificat terremotum. Vnde dicit Seneca, *In quaſt. Natura libus.* quòd ſemel poſt apparitionem cometæ per terremotum fuerunt duæ inſulæ ſubmerſæ. Quarto ſignificat deſtructionẽ fructuũ: quia ſignificat ſiccitatẽ: ſed qñ eſt magna ſiccitas, nõ bñ poſſunt augeri fructus. Quinto ſignificat mutationem legũ & pluriũ ſectarum. Legitur.n. ꝙ tempore Neronis viſi fuerunt tres cometæ: & poſt apparitionem illorum immediatè ſequebatur mutatio legũ, & plurium ſectarum. Et aduerte quòd cometa non eſt cauſa iſtorum effectuum: ſed aſpectus planetarum tunc vigentium. Sexto ſignificat mutationem regum, & translationẽ H regnorum: vt patet per hiſtorias Anglicanas, vbi dicitur quòd poſt apparitionem vnius cometæ, puta anno domini milleſimo ſexageſimo: Angli ci lucrati ſunt Alemaniam, quã diu tenuerunt: ideo dicitur in textu, quòd cometæ ſignificant magna guerras.

Dvbitatvr tertio. Vtrum galaxia ſit de natura cœleſti vel de natura elementari, puta exhalatio vel vapor. De hoc dubio diuerſi diuerſimode loquuntur. *An galacia ſit de natura cœleſti.* Dicunt aliqui ſicut Albertus, & multi alij, ꝙ galaxia eſt de natura cœleſti: nã in illa parte cœli in qua apparet galacia, eſt magna multitudo ſtellarũ: ideo illa eſt denſior, q̃ alię ptes, ideo lumen

A lumen ſolis magis refrangitur in illa parte cœli, quam in alia: ideo lumen aſtrorum magis apparet in illa parte; quàm in alia; & illud ſpacium vocatur galaxia. Alij dicunt ꝙ eſt de natura elementari, & generatur ſecundum modum expoſitum in textu: & iſti fundant ſe in textu: nam dicit Ari. in textu ꝙ eſt de eadem natura ſicut cometa. Probant etiam; quia vna ſtella poteſt eleuare tantam materiã quòd apparebit cometa: ergo plures ſtellæ poterunt tantum eleuare ꝙ apparebit galaxia. Sed contra iſtam viam arguit: quia ſi galaxia eſſet de natura elementari, poſſemus aliquando ſenſibiliter percipere exhalationem aliquando maiorem, & aliquando minorem: quod tamẽ
B non apparet: igitur, Item nunquam poſſumus ſenſibiliter percipere talem exhalationem conſumi, quod tamen fieret, ſi eſſet de natura elementari. Item videtur ꝙ aliquando deberet apparere in diuerſis locis: quod non tamen fit: ideo propter iſtas rationes & multas alias primus modus videtur eſſe verior, puta ꝙ ſit de natura cœli. Et ad rationes iſtorum, ad primam dicitur ꝙ Ari. in textu loquæbatur probabiliter & diſputatiue. Ad ſecundã conceditur antecedens & negatur conſequentia & conſequens: ſed tamen plures ſtellæ propter lumen & denſitatem faciunt apparere galaxiam. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit,

Arti. 3. CONCLVSIO reſponſalis: De impreſsionibus meteoricis eſt ſcientia, tanquam de ſcibili remotiſsimo: quæ concluſio relinquitur probata ex dictis in primo articulo; patet etiam quid ſit dicendum ad rationes. C

DE loco autem & tempore ponere poſt hoc: primo autem circa terram dicamus &c.

ISTE EST tertius trac. in quo philoſophus vult determinare de impreſsionibus humidis, quæ generantur ex vapore: & continet duo capitula. In primo determinat de generatione pluuiæ: dicens quòd materia eius eſt vapor calidus & humidus: cauſa vero efficiens eſt ſol & alia aſtra & media regio aeris per ſuam frigiditatem. Sed finis eius eſt bonum vniuerſi. Et generatur ſic; nam per calorem ſolis & aliorum aſtrorũ a corporibus humidis aq̃s exiſtentibus hic inferius eleuatur vapor vſq; ad mediam regionem aeris, vbi propter loci frigiditatem condenſatur & conuertitur in nubem, & nubes in pluuiam deſcendentem per guttulas ꝓpter ſalutem animantiũ: & ſi illę guttulę ſint paruę, vocantur pſecades; & ſi ſint mediæ, vocantur labroceres: ſi magnæ vocantur pluuia. De ſignis autem & actionibus eius videbitur in quæſtione. Deinde determinat de rore: vnde ros ſic generatur: nam per calorem ſolis & aliorum aſtrorum a corporibus humidis eleuatur vapor ſubtilis vſq; ad infimam regionem aeris, qui propter frigiditatẽ noctis tẽperatã condenſat̃ & cõuertit̃ in aquam deſcendentẽ per guttulas & ad

Pluuia, res prima, pariter, & vix quomodo generatur.

D

hęret

E hæret herbis, & folijs arborum. Et differunt ros, & pluuia: quia ros generatur ex vapore magis calido quàm pluuia: & ille vapor, ex quo fit pluuia eleuatur magis, quàm ille ex quo fit ros: ideo pluuia fit in media regione aeris: & ros in infima. Dein de determinat de generatione pruinæ; dicens ꝙ pruina sic generatur: nam de die per calorẽ ſolis eleuatur vapor ſubtilis habens debilem calorem vſque ad infimam regionem aeris, qui aduenięte frigiditate noctis ingroſſatur & congelatur, & deſcendens adhæret folijs herbarum & arborum. Et dicit quòd ros & pruina conueniunt: & differunt. Primo conueniunt: quia generantur ex vapore ſubtili. Secundo: quia fiunt tempore ſereno. Tertio: quia fiunt in infi-
F ma regione aeris. Et differunt primo: quia vapor ex quo generatur pruina, conuertitur in aquam & poſtea congelatur, ſed vapor ex quo generatur ros cõuertitur in aquam & non congelatur. Secundo differunt: quia ros generatur tempore temperato: ſed pruina generatur in locis frigidis & tempore frgido. Tertio differũt: quia ros generatur flante vento auſtrali: pruina vero generatur flante vento boreali vt in plurimum. Deinde determinat de generatione niuis vnde nx ſic generatur. nã per calorem ſolis & aliorum aſtrorum eleuatur vapor calidus & humidus vſq; ad mediam regionem aeris, vbi propter magnam frigiditatem aeris conuertitur in nubem: & nubes in niuem per groſſas partes deſcendentem: & motus congelationis talium partium conuertit niuẽ G in aquam. Vnde nix & pruina conueniunt: quia vtrunque fit per congelationem; ſed differũt quia generantur in diuerſis locis: & nix generatur ex vapore groſsiori quàm pruina; de accidentibus autem, & ſignis harũ impreſsionum videbimus in quæſtione.

GRANDO autem ibi quidem fit in propinquo autem terræ v[illegible] oràte hoc deficit &c.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ, in quo philoſophus determinat de grandine, mouens primo duas q̃ſtiones. Prima: vtrũ grando debeat magis apparere in æſtate quàm in hyeme. Secunda vtrum ſurſum poſsit generari grando: & arguit ꝙ non: quia vel vapor congelaretur antequàm ex ipſo fieret aqua, vel poſt. Primum non videtur poſſibile: quia tunc nõ deſcenderet ꝑ partes rotũdas: nec ſm vr̃ poſsibile; quia aqua propter ſui grauitatem debet deſcendere. Ad hãc quæſtionem reſpondebant antiqui: ꝙ vapor antequàm congeletur cõuertebatur in minutiſſimas pastes: quæ propter paruitatem ſua non pellebantur deorſum; ſed remanebant in aere; & illę paruæ guttę congelatę cõgregabantur in vnum globum. Sed hanc opinionem reprobat philoſophus: quia nunquàm vidimus congelata congregari. Deinde reſpondet ad primam quæſtionem ſecundũ antiquos: dicebãt enim ꝙ grando generatur ex groſſo vapore eleuato vſque ad mediam regionem aeris qui

De grandinis natura, loco, ac tempore. H

A qui ibi congelatur. Hanc opinionem reprobat tribus rationibus. Prima: grandines non inueniuntur in altis montibus: ergo non generantur in media regione aeris. Secunda ratio: quia quando generantur grandines apparent quandoq; nubes nigrę & ſpiſſæ ꝓpe terrā. in quibus fit magnus & terribilis ſonus: ſed hoc non contingeret ſi grando generaretur in media regione aeris: quia tunc non poſſent ibi audiri illi ſoni. Tertia ratio: ſi grando generaretur in media regione aeris, tunc per motum ſuum fieret rotundæ figuræ: ſed aliquando videmus grandinem eſſe figuræ angularis, ſiue latę figuræ; ergo non generatur in media regione aeris. Ad videndum ergo quomodo generatur, ſupponit

B philoſophus ꝙ in eſtate media regio aeris eſt frigidior, quàm in hyeme: quia in ęſtate ſuprema regio eſt multum calida & ſimiliter infima: ergo media regio aeris ex quo circundatur maiori caliditate, erit multum frigidior, quàm in alio tempore. Et ſignum huius aſsignat: quia in æſtate fontes & putei ſunt frigidiores, quàm in hyeme; quia in hyme calor eſt ad interiora terræ: in æſtate autem frigiditas. Inde eſt ꝙ pluuia deſcendit in diebus calidis per groſsiores guttas, quàm in frigidis: inde eſt etiam quòd in Arabia fiunt multæ pluuiæ & vehementes in æſtate & non in hyeme. Dicit conſequenter, quòd grando ſic generatur; nam per calorem ſolis a corporibus humidis eleuatur vapor calidus & humidus vſque ad mediam regionem aeris: & propter frigiditatem loci conuertitur in nubem, & nubes in aquam deſcendentē per guttulas, quæ guttulæ per antiperiſthaſim infrigidantur propter caliditatem infimæ regionis aeris; & congelantur: & quanto congelatio illa fit magis prope terram, tanto magis ſubito fit & grandines fiunt maiores. Ideo reſpondet ad quæſtionem ꝙ grandines magis fiunt in Vere & Autūno, quàm in æſtate & hyeme: quia in vere & Autunno eſt maior abundantia vaporis, quàm in ęſtate: & adhuc magis fiunt in æſtate, quàm in hyeme, eo ꝙ non eſt ſufficiens calor ad eleuandum vaporem ſurſum: nec eſt tanta frigiditas in media regione aeris per antiperiſthaſim, ſicut in æſtate: de accidentibus vero eius videbitur in quæſtione. D

De fontibus autem diximus prius, quod oportet intelligere non tanquam ex vaſe &c.

Iste est quartus tract. huius libri, in quo philoſophus determinat de impreſsionibus genitis ſub terra: & continet duo capitula. In primo determinat de fontibus & fluuijs. In ſecundo de duratione eorum. Et primo narrat opinionem antiquorum, quæ talis eſt. Quidam enim antiquorum dicebant, quòd aquæ fontales & fluuiales erant aquę pluuiales receptæ in foraminibus terræ; & hoc confirmabant duobus ſignis. Primum *Fōtium & fluuiorū orgo.*

quia aquæ fontales & pluuiales ſunt maiores in hyeme, quàm in eſtate: quia tunc magis pluit: igitur. Secundum ſignum eſt: quia quidam fluuij ſunt perpetui,& etiam quidam fontes, eo quòd eorum receptacula ſufficiunt ad recipiendum aquam pluuialem pro tota eſtate vſq; ad aliam hyemem ſequentem. Aliæ ſunt aquæ fontales & fluuiales non perpetuæ; eo quòd non habent receptacula ſufficientia ad recipiendum aquam pro tota æſtate vſque ad hyemem ſequentem. Sed contra hanc opinionem arguit philoſophus: quia multitudo aquarum fontalium ſiue fluuialium decurrentium per totum annum eſt maior tota terra: ergo non poteſt eſſe ſufficiens receptaculum ad recipiendum huiuſmodi aquas: ideo dicit quòd fontes & fluuij ſic generantur: nam in viſceribus & concauitatibus terræ includitur aer, qui propter frigiditatem terræ inſpiſſatur & conuertitur in guttulas deſcendentes per poros terræ ad vnum locum, in quo conueniunt: a quo fons & fluuius habent ortum. Iſtud declarat duobus ſignis. Primum: nam foſſores terræ non reperiunt aquam in vno loco congregatam, ſed eam vident guttatim per diuerſos poros terræ deſcendere, ac ſi terra ſudaret. Secundum ſignum eſt: quia a maximis mõtibus maximi oriũtur fluuij, eo quòd in illis montibus magnæ ſunt concauitates, in quibus eſt magna frigiditas ſufficiens ad ingroſſandum aerem exiſtentem in illis montibus: etiam prope montes inueniuntur fontes; in locis autem planis raro inueniuntur. Et quòd in terra ſint concauitates, patet: nam per calorem ſolis & aliorum aſtrorum multum de humido a terra, & multi vapores in terris exiſtentes. Dicit etiam ꝙ ſub vno monte eſt vnum ſtagnum, cuius nullus vnquam potuit terminos inuenire, & ingrediuntur multi fluuij: ergo ſignum eſt quòd in montibus ſunt concauitates, & etiam in terra.

NON autem ſemper eadẽ loca terræ neq; aquoſa ſunt, neq; arida &c.

ISTVD EST ſecundum capitulum & vltimum, in quo Philoſophus determinat de duratione fontium: & oſtendit ꝙ aliquando eadem loca terræ ſunt arida & humida ſicca & aquoſa: quia ſicut eſt in plãtis & animalibus quantũ ad ſtatũ ſenectutẽ,& iuuentutẽ: ita vr̃ eſſe in terra: ſed ſic eſt, quòd videmus aliquas plantas & animalia aliquando habere humiditatem, aliquando ſiccitatem ſicut in ſenectute: ergo etiã ita eſt in terrra quòd ipſa aliqñ eſt arida & aliquando humida: Cœlum etiam in aliquo tempore adducit aliquos planetas, qui habent virtutem deſiccandi,& aliquos qui habent virtutẽ humectandi eam; non .n. ſemper viget eadẽ influentia ſup eandẽ regionem terræ: ſed in diuerſis partibus terræ vigent diuerſę influentię,& aliqñ ſupra eandem ſucceſsiuè vigent diuerſę. Et ſubdit

A ſubdit, quòd differētia eſt inter augmentationem, & defectum animalium, & plātarū,& ipſius terræ:quia animal, & plātæ ſm quamlibet ſui partem augmentantur,vel diminuuntur, ſed nō ſic eſt de terra : immo vna pars poſt aliam ſiccat, vel humectatur. Et ſi dicatur, quòd nulla eſt memoria, ꝙ vbi nunc habitam⁹,fuerit mare : ergo pars terræ,quæ nunc eſt ſicca, & aquis diſcooperta nunquam fuit cooperta aquis.Reſpondet ꝙ talis tranſmutatio fit per longam ſucceſsionem temporis : ideo talis tranſmutatio latet homines. Dixerunt tamen aliqui,quòd tales translationes terræ,non poſſent fieri niſi per nouam generationem totius vniuerſi, vel mundi: hoc reprobat philoſophus: dicēs quòd magnitudo totius ter-
B ræ nihil eſt in ordine ad totum cœlum. Vnde in qualibet hyeme viget influentia humectatiua,faciens augere fluuios per aliqua tempora : & in alia parte viget influentia deſiccatiua,ſufficiens diminuere aquas. Et ꝙ terra ſit aliquando arida, ſecundum aliquam ſui partem, & poſtea humida, ſiue cooperta aquis, probat duabus experientijs. Prima : quia terra Aegypti fuit cooperta aquis,& inhabitabilis; & poſtmodum facta eſt ſicca, & habitabilis. Secunda experientia de duabus regionibus,quarum vna erat temperatè humida, & multum vtilis pro habitantibus : & alia erat multum aquoſa, & inutilis pro habitantibus: ſed per ſucceſsionem temporis optimum euenit. Ex quo patet, ꝙ aquæ fluunt,& refluunt, & hoc propter diuerſas influentias corporum cœleſtium, & propter diuerſas concauitates exiſtentes in terra, in C quibus aer ingroſſatur,& continuè in aquam conuertitur, & continuo generatur aer ad fugiendum vacuum:ideo hoc modo continuè generantur aquæ.

An pluuia, ros, & pruina in media aeris regione generentur &c.

QVAERITVR Vtrum pluuia,ros, & pruina generentur in media regione aeris:& aquæ fontales in concauitatibus terræ. Arguitur primo,cōtra primam partem probando, quòd pluuia non generetur in media regione aeris : quia aqua,& pluuia ſunt idem ſubſtantialiter; ſed locus generationis naturalis aquæ eſt in terra: ergo non erit D media regio aeris. Secundo ſic: In media regione aeris generantur impreſsiones ignitæ; ergo ibi non generantur pluuiæ : cum talia habeant virtutes contrarias. Tertio ſic: Si ros generaretur inferius,ſequeretur, quòd nubes non impedirent eius generationem: cum ibi inferius non generentur nubes : & tamen videtur mens Philoſophi, quod nubes quandoque impediunt generationē roris. Quarto ſic : Si ros generaretur hic inferius ſequeretur, quòd eſſet,vel ratione frigiditatis,vel caliditatis:non frigiditatis,quia pars inferior nō eſt frigida : nec ratione caliditatis, quia ſequeretur,ꝙ quanto eſſet calidus citius generaretur : quod eſt falſum. Quinto ſic: Aqua pluuialis ibibita terræ, & nō vē

E vbi tanta multitudo aquæ remaneret niſi iterum egrederetur per fontes & fluuios: ergo fontes & fluuij generantur ex pluuia retenta in viſceribus terrę. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erũt tres art. Quantum ad primum.

Arti. 1.

Impreſſionum humidarũ genera.

PRIMO ſciendum, quod pro declaratione textus ſupponitur, ꝙ quinq; ſunt impreſſiones humidæ. ſ. pluuia, nix, grando, ros, & pruina: de quorum generatione, & cauſis viſum eſt in textu. Vnde duæ. ſ. ros, & pruina generãtur in infima regione aeris: ſed pluuia generaĩ in media regione aeris: & hoc ſaltem magis communiter: nã aliquãdo generatur in infima regione: qđ patet per experientiam: nam cũ grandine multotiens videmus cadere pluuiam, quæ generatur F in loco grandinis: nam aliquando antequam illæ guttulæ congelentur, citius deſcendunt, vel antequam grando ad terram perueniat liqueſcit, & efficitur pluuia.

Dubium

Sed quæreret aliquis, Vtrũ pluuia ſolum generetur per eleuationem vaporis in mediam regionem aeris. Et videtur ꝙ non: nam multotiens videmus pluere, vbi nullæ nubes apparent in aere. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione dicitur breuiter, quòd ſicut in concauitatibus terræ ex aere generantur fontes: ita etiã dico, quòd in media regione aeris virtute alicuius corporis ſuperioris ex aere poteſt generari aqua quæ deſcendens deorſum vocatur pluuia. Sed reſtat alia parua difficultas: Vtrum vapor naturaliter moueaĩ ſurſum, vel violenter: & videtur

Vapor quo aſcendat ſurſum.

quòd naturaliter, quia habet leuitatem: quòd violenter patet: G quia eſt de natura aquæ, quę naturaliter mouetur deorſum. Reſpondetur primo: quòd vapor non eſt aqua: vt iam viſum eſt: neque eſt, de natura aquæ: niſi quia generatur ex aqua, vel quia eadem eſt materia aquę, & vaporis. Dicitur vlterius, quòd ſi leuitas cõſequatur propriam formam ſubſtãtialem ipſius vaporis, ſic quòd ille vapor ex natura ſua ſit natus eleuari ſurſum, etiam dico quòd mouetur naturaliter: Si autem illa leuitas conuenit ſibi ſolum accidentaliter & non ſecundum naturam eius, poſſet dici quòd mouetur violenter, vel ſaltem præter naturam propriam: poteſt tamen probabiliter dici, quòd vapor eſt vnum mixtum cui ex natura ſua conuenit moueri ſurſum. H

SECVNDO ſciendum, quòd de loco generationis grandinis eſt difficultas inter doctores. Vnde conueniunt omnes in materia grandinis: nam dicunt omnes, quòd materia grandinis eſt vapor groſſus: & fit conſimili modo ſicut pluuia: ſed forma eſt, ſicut aqua congelata, vel vapor congelatus. Vnde vapor prius conuertitur in aquam: & poſtea congelatur: & propter hoc differt a niue: differt etiam a niue: quia prius conuertitur in aquam, quàm nix, propter virtutem aliquam intrinſecam calidi: Sed de loco: generationis eius videtur dicere Ariſtot. in textu quòd generatur in infima regione aeris ſatis baſſa non multum diſtante a terra. Et hoc probat in

Grando vbi generatur.

textu

A texta tribus ſignis. Dicit tamen Albertus, quòd locus grandinis ſit magis altus, quàm locus vbi ſit pluuia: quia ille vapor a quo generatur grando, eleuatur a calido forti: & ideo poteſt eleuari valde ſurſum. Et dicit, quòd propter calorem intrinſecum ille vapor ſit rarior: ideo ſtatim congelatur in illo magno frigore: Sed tenendo hoc, quid dicendum eſſet ad Ariſt. diceretur quòd Ariſt. nolebat negare ſimpliciter quin generatio grandinis poſſet fieri in media regione aeris; ſed ꝙ non fiebat in tali regione: ita regulariter, ſicut in infima regione vbi congelatur per antiperiſtha ſim: habet enim quęlibet impreſſio humida aliquam frigiditatē connaturalem: ideo illę guttę deſcendentes habent aliquam fri-

B giditatem, quę a caliditate infimę regionis ꝑ antiperiſthaſim fortificatur & tandem congelatur. Et ſiquis dicat, quare vapor ex quo generatū grando non cōgelatur in infima regione aeris cū aſcendit; ſicut pluuia cum deſcendit. Reſpondetur quòd hoc eſt: quia in vapore eſt calidum eleuans, & mouens ſurſum: ideo ita cito non poteſt condenſari, niſi quodammodo calidum ſit corruptum: & ideo diu aſcendit antequam conuertatur in grandinem. Et aduerte quòd quando grando generatur in media regione aeris, tunc ſit multum ſurſum, & non ſit tunc per antiperiſthaſim: quia ille locus eſt vade frigidus: & ideo infrigidat illum vaporem, & quia ille vapor eſt calidus: ideo facilius congelatur, ſicut aqua calida.

C TERTIO ſciendum, quòd pluuiæ ab Ariſtotel. aſsignantur octo ſigna. Primum ſignum eſt apparitio nubis, & aſcenſus vaporis ſurſum. Secundum eſt diminutio fluuiorum, fontium & rorum: quando enim prædicta diminuuntur, tunc vapores eleuantur ex quibus generatur pluuia. Tertium eſt humectatio parietum & lapidum: quia tunc viget conſtellatio conuertens aerem in aquam. Quartum eſt: cum lampades ardentes ſcintillant, & ferè extinguūtur; tunc enim aer circundans oleum conuertitur in aquam: vel eſt ſaltem plenus vaporibus humidis. Quintum eſt rubedo matutina ſolis. Signum enim eſt: quia tunc ſunt multi vapores, per quos faciliter nunc pertranſeunt radij ſolares. Sextum quando non videntur aſtra:

Signa pluuiam imminere demoſtrātia.

D quia tunc impeditur viſio propter vapores exiſtentes in aere. Septimum eſt cantus ranarum & auium. Octauum eſt quando pulices & muſcę fortius pungunt, & oues auidius paſcunt, & diligentius nutrimentum quærunt; quia tunc corpora eorum ſunt alterata: & ſic ex inſtinctu naturæ mouentur ad prouidendum ſibi de neceſſarijs. Sed aduerte, quòd ipſius pluuiæ ſecundum Ariſtote. in textu aſsignantur quinque accidentia. Primum eſt quòd pluuia ſemper deſcendit per guttulas, vt aer non poſsit ſibi tantum reſiſtere. Secundum eſt, quòd huiuſmodi guttulæ quandoque ſunt groſſæ, quandoque mediocres, quandoque paruæ. Tertium eſt: quia pluuia quandoque eſt dulcis, & quan-

Accidentia pluuiæ.

E doque amara; & hoc contingit propter diuerſam cõmixtionem vaporis: quandoque enim vapor eſt multum terreſtris, & tũc eſt amarus: & quandoque eſt multum aureus, tunc eſt dulcis. Quartum accidens eſt quòd citius generatur pluuia, quàm quæcũque alia impreſsio aquea: quia media regio aeris omni tempore anni eſt ſufficienter diſpoſita ad generationem pluuię. Quintum eſt quando pluuię cadunt: aliquando cadunt paruæ ranæ, vermes, & piſces: quod contingit ex eo: quia cum vapore aqueo eleuatur exhalatio viſcoſa: quæ virtute ſolis poteſt tranſmutari ad recipiendum formam prædictorum.

Accidentia roris. QVARTO ſciẽdum, quòd multa ſunt accidentia roris ſecundum philoſophum in textu. Primum eſt quòd generatur in locis temperatis, & tempore temperato. Secundum eſt ꝙ ros quãdoque eſt dulcis & quãdoq; amarus. Tertiũ eſt quòd blada collecta ĩ rore, cito putreſcunt: quia ibi eſt quædam materia viſcoſa & calida agens in humidũ: viſcoſum enim eſt cauſa putrefactionis. Quartum eſt quòd oues comedentes herbas plenas rore ſępe moriuntur ex fluxu ventris: & hoc eſt propter viſcoſitatem ipſius materiæ. *Pruinæ accidentia.* Sed etiã ipſius pruinę aſsignãtur quatuor accñtia a philoſopho in textu. Primum eſt quòd ipſa generatur de nocte & in aurora tempore frigido & in locis frigidis: quia hoc requirit congelationem. Secundum eſt quòd fit ex materia fetida: quia vt in plurimum fit ex commixtione exhalationis G calidæ cũ vapore humido. Tertium eſt quòd materia pruinæ aliquando aſcendit ſurſum & conuertitur in nubem, & tunc eſt ſignum pluuiæ: quando vero deſcendit, eſt ſignum ſerenitatis. *Niuis proprietates.* Supponitur vlterius ꝙ ipſius niuis ſunt quædã proprietates vel accidentia. Prima: ſi quis lauet manus niue, reddit eas firmas: eo ꝙ nix generatur ex vapore quodammodo ſicco & terreſtri. Secunda nix reddit aerem turbidum & aliqualiter clarum propter humiditatẽ claram exiſtentem in vapore, ex quo generatur humiditas, quæ clarificat. Tertia: nix nutrit oues & alia animalia: quia nix generatur ex humido aereo, in quo conſiſtit vita. Quarta: nix augmentat blada & alia naſcentia in terra. Quinta: nix fit magis in hyeme, quàm in alijs temporibus anni. H Sexta: nix eſt figuræ latæ. Septima: nix deſcendit cum tempus eſt calidius, eo quòd nubes, ex qua generantur, eſt calida. Octaua: nix eſt coloris albi mollis, & manu compreſsibilis: eo quòd debili frigore condenſatur. Sed ipſius grandinis ſecundum Ariſt. in textu ſex ſunt proprietates. *Grãdinis proprietates.* Prima quòd grando congelatur ad modum cryſtalli. Secunda grando mortificat vegetabilia propter eius frigus & eius duriciem. Tertia tempore grandinis audiuntur magni ſoni, eo quòd in nube includuntur multæ exhalationes calidæ, & ſiccæ, quæ petunt exitum; & mouentur per talem nubem frangendo eam, & tunc cauſant ſonum. Quarta,

A ta, cū grandine quandoque cadit pluuia, & hoc fit propter paruam antiperiſthaſim. Quinta grando quandoque eſt rotunda, & quandoque angularis: Rotunda, quando generatur remotè a terra. Angularis, quando generatur prope terram. Sexta, quandoque in grandine apparent imagines porcorum, & hominum propter virtutes cœleſtes tunc vigentes, ſimiliter in grandine multotiens inueniuntur pili: quia vapor nunquam aſcendit, ſine terreſtri, ſed ex ſicco terreſtri ſtatim generantur pili. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Arti. 2. *An pluuia, ros, & pruina differant ſpecie.*

Dvbitatvr primo. Vtrum pluuia, ros, & pruina differant ſpecie ſpecialiſſima. Et arguitur quòd ſic: quia in B diuerſis locis, temporibus, & materijs diuerſis generantur: igitur differunt ſpecie. Conſequentia patet; quia quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, in eodem loco generari debent: & antecedens patet in textu. Secūdo ſic: Complexiones naturales iſtorū inferiorum differunt, ergo videtur quòd iſta debeant differre; quia ſecūdum diuerſas complexiones fit diuerſitas ſpecifica. Et antecedens probatur, quia complexio niuis eſt magis frigida, quàm complexio pluuiæ: etiā complexio grandinis eſt frigida, & ſicca: igitur. Item iſta fiunt a diuerſis agentibus: igitur ſunt diuerſa. Conſequentia patet: quia agentia naturalia aſſimilant ſibi effectus: ergo a diuerſis diuerſi fiunt effectus. Item effectus illarum impreſſionum differunt ſpecie: ergo illa differunt ſpecie. Patet conſequentia; C quia effectus ſunt cōſimiles cauſis. In oppoſitum videtur eſſe Philoſophus in textum; puta, ꝙ omnes impreſſiones humidæ ſunt eiuſdem ſpeciei. Sed pro ſolutione huius dubitationis ſupponitur, quòd arguitiuè ex diuerſitate operationum, & accidentium aliquorum in tota ſpecie venimus in diſtinctionem ſpecificam illorum, non tamen demonſtratiuè, & efficaciter. Et hoc videt̄ velle Sco. in 2.d.3.q.6. vbi dicit, ꝙ vinum, & acetum ſunt alterius ſpeciei: quia operationes eorum a tota ſpecie ſunt alterius ſpeciei: nam vinum à tota ſpecie habet calefacere, & acetum habet frigefacere. Non obſtante tamen hoc ponitur talis propoſitio; ꝙ propter diuerſitatem accidentium, & operationum non poſſumus ſufficienter probare D diuerſitatem ſpecificam ſubſtātiarum: nam videmus frequēter, ꝙ ſubſtantiæ diuerſæ ſpeciei habent accidentia diuerſa, & aliquando ſimilia. Exemplum primi; vt ignis, & aqua habent diuerſa accidentia. Exemplum ſecundi; ignis & aer differūt ſpecie, & tamen habent accidentia eiuſdem ſpeciei. Similiter hō, & Angelus dr̄ut ſpecie; & tn̄ eorū volitiones, & intellectiones ſaltem de eodem obiecto vident̄ur eſſe eiuſdem ſpeciei: videmus etiam ꝙ ſubſtantiæ dr̄nt ſpecie, & ſunt principia accn̄tiū dr̄ium ſpecie, & etiam accidentia eiuſdem ſpeciei. Nam aqua calefacta calefacit ſicut ignis: & tamen differunt ſpecie: videmus & ꝙ ſubſtantiæ ſunt eiuſdē ſpeciei: & tn̄ accn̄tia erunt alterius

E terius ſpeciei, & aliquando eiuſdem. Exemplum primi: vt duo poma ſunt eiuſdem ſpeciei: & tamen vnū naturaliter eſt dulce & aliud amarum. Similiter duo homines vnus erit albus, & alius niger. De ſecundo notum eſt; videmus etiam ꝙ ſubſtantiæ ſunt eiuſdē ſpeciei, & erunt principia accidentium alterius ſpeciei, & aliquando eiuſdem ſpeciei. Exemplum primi: vt duę voluntates hominum ſunt eiuſdem ſpeciei: & tamen illud idem obiectum quod eſt volitum ab vna, eſt nolitum ab alia. Exemplum ſecundi: vt ſi duæ voluntates hominum diligant idem obiectum. Et ex omnibus iſtis patet ꝙ diuerſitas accidentium vel identitas in ſpecie nō probat ſimpliciter diuerſitatem vel identitatem ſpecificam ſub-

F ſtantiarum; ergo a ſimili non ſequitur, ꝙ diuerſitas accidētiū, vel operationum iſtarum impreſsionum inferat ſimpliciter diuerſitatem ſpecificam eſſentialem illarum impreſsionum: ideo poteſt faciliter teneri ꝙ licet accidentia, & operationes illarum impreſsionum differāt ſpecie: non tamen illæ impreſſiones. Dicunt tamen, aliqui ſubtiliter ꝙ ros & pluuia bene ſunt eiuſdem ſpeciei: ſed pluuia, & nix differunt ſpecie, & ſimiliter grando.

Aqua quomodo aſcendit ad orificium mō tis.

DVBITATVR ſecundo. Vtrum aqua fontalis naturaliter aſcēdat ad orificium fontis. Et videtur quód non: quia aqua naturaliter deſcendit: ergo non naturaliter aſcendit. In oppoſitum videtur eſſe philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ grauis naturaliter poteſt quadrupliciter aſcendere, puta aqua. Vno modo ſi ſupponatur ſibi aliquod grauius: vt ſi in vno poto eſſet aqua, & intra poneretur lapis, tunc illa aqua aſcenderet naturaliter: eſt enim ordo entiū ꝙ grauiora ſunt deorſum. Secundomodo ad fugandū vacuum: ſicut patet de aqua frigida, cui ſupponitur os phialę calefactæ, in qua erat aer calefactus: & etiam rarefactus per caliditatem: talis enim aer phialę propter frigiditatem aqua cō denſatur: & ne fiat vacuum aqua naturaliter aſcendit per phialam. Tertiomodo ad fugandum cōtrarium: ſicut aqua exiſtens in poris ligni viridis poſiti in igne, aſcendit ad extremitatem ligni. Quartomodo propter æquilibrationem: aqua

Graue quot modis poteſt aſcēdere. G

M enim appetit vt ſecundū quamlibet ſui partem æqualiter diſtet a centro, & ſit equæ alia; nam ſi fiat foramen in fundo nauis, tunc aqua aſcendit donec ſit ita alta, ſicut aqua quæ eſt in fluuio: & ſecundum iſtum modum, ſcilicet æquilibrationem aqua naturaliter aſcendit ad orificium fontis; aqua enim appetit naturaliter æquari loco, a quo ſumpſit originē. Ex quo ſequitur ꝙ orificia fontium artificialium, non debent fieri altiora, quàm ſit locus originis ipſius fontis. Vlterius ſequitur, quód per orificium artificiale fontis poſſumus ſcire altitudinem originis alicuius fontis. Vnde ſi origo fontis ſit in loco ſatis alto: vt in cacumine montis & deſcendat aqua fontis ad locum inferiorem; dico ꝙ ſi fiat orificium vſq; ad altitudinem

A dinem montis: aqua tunc ibi aſcendet. Et ſiquis quærat, vtrum aqua fontium, & fluuiorum ſit naturaliter maior in æſtate, quàm in hyeme. Reſpondetur, quòd ſic: quia calor exiſtens extra terram facit per antiperiſtaſim terram interius eſſe magis frigidam: ideo facilius aer, et vapor in aquam conuertuntur. Aduerte tamen, quòd ratione aquarum pluuialium, & aliarum impreſsionum humidarum aqua in hyeme eſt maior, quàm in æſtate. Quæreret etiam aliquis, vtrum vbi nunc eſt mare aliquando fuerit terra arida: & econtra. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quod montes quatuor modis generantur in terra. Primo ex fluxu maris, & aliarum aquarum impetuoſarum congregantium multã terram in vno loco. Secundo, ex ventis impetuoſis congregantibus multas arenas, & multas terreſtreitates. Tertio ex motu terræfaciente magnam aperitionem in terra, ad quam ſequitur vallis. Quarto, ex influentia deſiccatiua, & rarefactiua terræ, mediante qua eleuatur quædam gibboſitas in terra. Tunc reſpondetur probabiliter, quòd vbi nunc eſt mare aliquando fuit terra arida, & econuerſo & hoc per generatio nem, & corruptionem montium & ſi non ſecundum totum locum, tamen ſecundum partem loci.

Aqua fluuiorũ, ac fontium quando maior.

Vbi nunc mare aliquãdo fuit terra, & viciſsim.

B

Rubedo matutina, an ſignificat pluuiam.

Dubitatur tertio, Vtrum rubedo matutina ſignificet pluuiam futuram. Et arguitur, quòd non: quia rubedo veſpertina ſignificat ſerenitatem: ergo & rubedo matutina. conſequentia patet a ſimili ex eo, quòd ex ſimilibus cauſis ſimiles effectus proueniunt. Item rubedo circa lunam non ſignificat pluuiam, ſed ſerenitatem, vel ventum: ergo nec rubedo matutina circa ſolem. conſequentia patet ſicut præcedens. Et antecedens probatur per experiẽtias. Item videmus per experiẽtias ſæpe poſt rubedinem matutinam non ſequi pluuiam: ergo non eſt ſignum futuræ pluuię. In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. Pro ſolutione ſupponitur, quòd impreſsionum multiplicia ſunt ſigna: quædã ſunt ſigna, quæ ſunt cauſæ cum hoc, quòd ſunt ſigna: ſicut ſunt conſtellationes cœleſtes. Alia ſunt ſigna, quæ non ſunt cauſa ſignatorum: ſed ſunt effectus cauſarum: & ex ipſis inducimur in cognitionem cauſarum, ſicuti fumus eſt ſignum ignis, & eſt effectus eius. Alia ſunt ſigna, quorum vtrunq; eſt effectus, & vnum eſt ſignum alterius: quia vnus communiter euenit poſt alium: ſicut vapor, & nubes. Hoc ſuppoſito ponitur talis concluſio: Rubedo matutina apparens in cœlo ſignificat pluuiam futuram: quia talis color cauſatur, quando ſol eſt in ortu, vel prope ortum ex eleuatione vaporum interpoſitorum inter viſum noſtrum, & ſolem: qui vapor de ſe eſſet niger, & opacus, ſed lux apparens per nigrum facit apparere rubedinem: ſicut etiam quando videmus candelam per flãmam albam; & cum tales vapores ſint eleuati, & tandem in aquam poſſint conuerti per frigus mediæ regionis, in illa die conuertuntur

E tur in pluuiam. Secunda concluſio, rubedo ſerotina apparēs in cœlo circa ſolem, ſignificat ſerenitatem: quia ſignum eſt, quòd vapores, qui fuerunt eleuati de die iterum cadūt de nocte: & ſi non ceciderint ſunt ita prope terram: cum ſint inter ſolem, & aſpectum noſtrum: quoniam ſol eſt prope ſuperficiem orizontis, quòd ex ipſis non poteſt fieri pluuia: ſed magis ros, vel pruina. Aduerte etiam, quòd magnum ſignum pluuiæ eſt quando ſol, & luna apparent pallidi, vel fuſci coloris, quod fit propter vapores: qui vapores ſunt multum aquei, & parum habentes de fumo terreſtri: ideo non apparet rubedo, ſed potius pallor. Etiam quādo oritur, & apparet maior, quàm ſit ſolitum: quod fit propter interpoſitionem vaporum, in quibus vaporibus radij ſolares diſgregantur, & faciunt ſolem apparere maiorem: Quando etiam in nouitate lunæ cornua lunæ apparent obcuſa, & nigra: tunc ſignificant pluuiam in illo mēſe: Quando etiam ortus ſolis eſt nimis matutinus ſignificat pluuiam. Tunc reſpondetur ad rationes. Ad primam negando conſequentiam: quia non eſt ſimile. Ad ſecundam conceditur antecedens: & ad probationem dicitur, quòd non eſt eadem cauſa: quia rubedo circa lunam, eſt ſicut rubedo veſpertina, quæ ſignificat ſerenitatem. Ad aliam dicitur, quòd non eſt ſignum neceſſarium: quandoq; enim poteſt impediri, puta quando calor ſolis eſt tantus, quòd conſumit vaporem vel quando vapor peruentum remouetur. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Signum pluuiæ.

F

G

CONCLVSIO reſponſalis: Pluuia, & nix generantur in media regione aeris: Ros, grando, & pruina in infima: quæ concluſio relinquitur probata in articulis. Ad rationes. Ad primam, & ſecundam patet ſolutio. Ad tertiam dicitur negando, quòd ros generetur in ſuprema regione aeris. Ad probationē dicitur, quod licet vapor roris ſit ſubtilior, quàm vapor pluuiæ: non tamen aſcendit ratione pauci caloris. Ad quartam, & quintā patet quid ſit dicendum.

Art. 3.

H

A

METEORORVM ARISTOTELIS.

C

LIBER SECVNDVS

DE mari autem,quæ natura ipſius, & propter quam cauſam eſt ſalſa, & tanta aquæ multitudo: adhuc autem de ea,quæ a principio generatione dicamus: Antiqui quidem igitur.& verſantes circa theologias faciunt

B ipſius fontes: vt ipſis ſint principia, & radices terræ, & maris &c.

Maris ſitus, natura,& geneſis.

ISTE eſt ſecundus liber Meteororũ, in quo Philoſophus determinat de mari,deventis, de motu terræ,de tonitruo, corruſcationibus,fulminibus,& typhonibus. Et diuiditur in tres tractatus. In primo,determinat de mari: & continet duo capitula. In primo,narrat opiniones antiquorum de mari. Dixerunt enim aliqui,quòd mare fiebat hoc modo: quia mare habet multos fontes in terra, qui ſunt principia eius,ita quòd terra per ſuos fontes eſt principiũ maris. Alia fuit opinio dicentium,quòd terra fuit olim cooperta aquis, & poſtea per calorem ſolis,& aliorum corporum calefactiuorum paulatim deſiccata eſt, & tandem tota deſiccabitur: & illud,quòd remãſit humefactum,dicitur mare. Alij dixerunt, ꝙ terra fuit ſemel ita calefacta a ſole, & ab aliis aſtris ꝙ tantum ſudauit, ꝙ mare ex illo ſudore ortum ſuũ humit. Primam opinionem reprobat pręmittens diuiſionem aquarum: Quarum prima eſt: aquarum quædam ſunt fluxibiles,vt fontes,& fluuij. Alię ſunt ſtationariæ. Fluxibilium quædam ſunt fluxibiles ſpontaneè ſine arte. D

Aliæ ſunt fluxibiles artificioſe. Hoc ſuppoſito probat,quòd mare non habet fontes in terra tanquam principia eius: quia fontes fluunt extra locum eorũ: ſed mare nõ mouetur extra ſuũ locum: igitur. Et ſi quis dicat: mare fluit, & refluit. Reſpondet,quòd hoc eſt a cauſa extrinſeca:puta a luna, & aliis corporibus cœleſtibus habentibus dominium ſuper humida.

Deinde determinat de natura ipſius maris, narrando opinionem antiquorum:quidam enim dixerunt mare eſſe principium omnium aquarum. Dicunt vlterius, quòd fluuij non ſolũ fluũt ad mare tãquàm ad terminum: ſed fluunt ab ipſo tanquam a principio. Sed contra hoc arguit

E guit Philoſ. quia principiũ debet eſſe prius,& ſimplicius principiato: ergo cum mare ſit turbidum,& ſalſum non eſt prius, & ſimplicius aliis aquis: & per conſequens non eſt principium aliarum aquarum. Alia opinio fuit, ꝙ ſol nutrit humido aqueo eleuato ab iſtis inferioribus. Hãc opinionem reprobat quinque rationibus. Prima, ſi ſol nutriretur humido aqueo, ſequeretur, quòd non eſſet vnus. & idẽ ſol in diuerſis diebus: ſed fieret quotidie alius,& alius. Secunda ratio, ignis eleuans aliquod humidum ab aqua calefacta, non nutritur illo humido: ergo nec ſol nutritur humido eleuato per ipſum. Tertia ratio, ſi ſol nutriretur tali humido: eadem ratione alia aſtra deberẽt nutriri humido ſed hoc eſt falſum: igitur. Quarta ratio, ſi ſic, ſequeretur, ꝙ ſol, & cœlum augmentarentur:
F & per conſequens mouerẽtur velocius. Quinta ratio: vapores eleuati non pertingunt vſque ad ſolem: ſed iterum deſcendunt deorſum; igitur. Tertia opinio fuit Platonis dicẽtis, ꝙ circa medium mundi eſt magna multitudo aquæ, quæ Tartarus vocatur, a quo ipſum mare venit. Sed contra hoc arguit Philoſ. quia ſi ſic, ſequeretur, ꝙ ſemper deberet eſſe eadẽ quantitas aquarum: quod eſt falſum: igitur. Iſtis opinionibus poſitis dicit Philoſ. ꝙ locus, in quo eſt mare, eſt locus naturalis aq̃: & eſt locus maris ſecundum accidẽs. Primũ probat: quia aqua naturaliter locatur circa terrã: cum ibi vigeat virtus generatiua,& conſeruatiua aquæ: ergo ibi eſt locus naturalis aquæ. Secundũ patet: quia in mari ſunt quædam terreſtreitates, quę magis debent locari in terra, quàm extra terram; & per conſequens locus, in quo eſt mare, eſt locus maris ſecundum accidens, ſiue ſecundum partem. Et ex iſtis infert Philoſophus, quòd omnes fluuij naturaliter fluunt ad mare: quia locus maris eſt locus naturalis aquæ: etiam ille locus eſt multum baſſus: igitur, alij fluuij ad ipſum fluunt. G

Et ſi quis dicat: ergo mare notabiliter deberet augeri per ingreſſum aliorum fluuiorum.

Reſpondet Philoſophus, ꝙ verum eſt, ſi nihil a ſole iterum eleuaretur. Sol enim per ſuam caliditatem eleuat aquas ſubtiles maris: & dimittit groſſas, & terreſtreitates: & ex illis ſubtilioribus fiunt nubes.

De ſalſedine autem ipſius dicendum, & vtrum ſemper eſt idem &c. H

Mare quando durabile & unde ſalſum.

Istud eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus determinat de perpetuitate,& ſalſedine maris. Et diuidit in duas partes. In prima, determinat de perpetuitate ipſius maris: dicẽs, quòd mare eſt perpetuũ. Quod probat: quia nulli dixerunt mare eſſe genitum: niſi illi, qui poſuerunt mundum eſſe genitum; ſed mundus non eſt genitus, immo perpetuus: igitur. Deinde determinat de perpetuitate maris ſecundum opinionem antiquorum: dicens, quòd opinio Democriti fuit, quòd mare non eſſet perpetuum: ſed quòd continue fieret minus: & quòd tandem totũ conſumetur. Hanc opinionẽ reputat Philoſophus fabu-

A fabuloſam: dicens, quòd eſt ſimilis opinioni, quæ dicit, quòd in terra a principio creationis mundi eſſet quædam vorago, quæ bis abſorbuiſſet mare: & in prima abſorbuitione fecerat montes, & in ſecunda, inſulas. Iſtas opiniones reputat omnino fabuloſas. In ſecunda parte determinat de ſalſedine ipſius maris: & diuiditur in duas partes. In prima, narrat opiniones antiquorum, quarum Prima fuit illorum, qui dixerunt mundum eſſe factum, & etiam mare: dixerunt terram in principio creationis mundi fuiſſe totam coopertam aquis; & poſtea per calorem ſolis magnam partem aquæ eſſe euaporatam: & illud, quod relictum eſt, dixerunt eſſe mare: & quia hoc eſt groſſum, & terreſtre: ideo dixerunt ipſum eſſe ſalſum. Hanc
B opinionem reprobat, dicens: quia tunc ſequeretur, quòd mare nunc eſſet paruum: vel quòd illa, quæ eleuantur, iterum reuerterentur in mari. Secunda opinio fuit illorum, qui dixerũt mare eſſe ſalſum propter terrã commixtam ipſi mari. Hanc reprobat tribus rationibus. Prima ratio, quia tunc ſequeretur, quòd fontes, & fluuij eſſent ſalſi, cum terra ita bene deferatur ad ipſos, ſicut ad mare. Secunda ratio, quia videtur eſſe incõueniens, quòd tanta multitudo aquæ ſit ſalſa propter talem paruam commixtionem terræ. Tertia ratio, quia iſti dixerunt fontes, & fluuios eſſe eiuſdem naturæ cum aqua maris: ſed aqua fluuij, & fontes non eſt ſalſa: igitur. Tertia opinio, eſt eorum, qui dixerunt, quòd mare eſt ſudor terræ; quia ſudor eſt ſalſus: C
ideo mare eſt ſalſum. Hanc reprobat tribus rationibus. Prima, quia iſti non aſsignauerunt cauſam, propter quam ſudor debeat eſſe ſalſus. Secunda ratio, ſudor eſt ſuperfluitas illius, cuius eſt; ſed mare non eſt ſuperfluitas terræ, cũ eſſet minus terra: igitur. Tertia ratio, ſi terra quandoque ſudaſſet propter calorem ſolis, eadem ratione nũc ſudaret: ſed hoc non apparet: igitur. Deinde determinat de ſalſedine maris ſecundum propriam opinionem, ponens tres ſuppoſitiones. Prima, duplices ſunt fumi, quidam ſunt humidi, & calidi, qui vocantur vapores. Alij ſunt ſicci, qui vocantur exhalationes. Secunda ſuppoſitio, licet mare maneat vnum, & idem ſecundum ſpeciem, mutatur tamen ſecundum partes. Tertia ſuppoſitio, ſiccum terreſtre paſſum calido mixtum cũ D
humido aqueo cauſat ſalſedinem, eo quòd ſiccum terreſtre non eſt totaliter digeſtum, ſed combuſtum; & quando dominatur tale combuſtum ſuper humidum, tunc cauſatur ſalſedo.

Tunc ponit talem concluſionem. Exhalationes terreſtres aduſtæ deſcendentes ad mare, permixtæ cum humido aqueo, cauſant ſalſedinem maris. Et probat ſeptem ſignis. Primũ, quia aquæ auſtrales ſunt magis ſalſæ, quàm boreales: & hoc, niſi, quia flante vento auſtrali eleuantur plures exhalationes calidæ, & ſiccæ terreſtres, quæ admiſcentur aquis. Secundum ſignum, quia aqua maris eſt calidior aliis aquis: & hoc propter commixtionem exhalationis

A tionis calidæ,& ſiccæ. Tertiũ ſignum eſt. ſi aliquis poſuerit in mari vas ſubtile vndique clauſum: tunc aqua ingrediens per poros erit dulcis: & hoc propter ſeclusionem groſsi terreſtris.

Quartũ ſignũ eſt: quia aqua maris eſt groſsior, & grauior alijs aquis: ideo maius pondus portat. Quintum ſignum eſt, quia eſt quoddam ſtagnum in Palæſtina ita ſalſum, quòd nullus piſcis ibi naſcitur: & eſt ita groſſum, quòd ſi equus proijceretur in ipſum, non ſubmergeretur. Sextum ſignum eſt: quia veſtimenta lota in mari ratione terreſtreitatum efficiuntur ſordida. Septimum ſignum eſt: nam in Arabia eſt quidam locus, vbi naſcuntur calami: quibus combuſtis, homines accipiunt cineres, & commiſcent

Lacus Aſphaltites, cuius meminere Ioſephus, & Seneca.

B aquæ: & totũ ſimul decoquunt: ita, ꝙ vna parte aquæ euaporata, reſiduum efficitur ſal. Et ſi

C quis quæreret: an aliqui fontes, & fluuij poſsint eſſe ſalſi? Reſpondet, quòd ſic: quia per virtutem ſolis, & aliorum aſtrorũ, poſſunt eleuari a terra multæ exhalationes terreſtres, quæ poſſunt commiſceri cum talibus aquis.

An mare in ſuo naturali loco debeat fluere, & refluere.

QVAERITVR, Vtrum mare in ſuo loco naturali exiſtens debeat fluere, & refluere.

Arguitur primo contra ſuppoſitum: quia mare eſt mixtum ex humido aqueo, & ſicco terreſtri: ergo non debetur ſibi locus naturalis aquæ. Secundo ſic: Vnumquodque corpus naturale debet naturaliter quieſcere in ſuo loco naturali: ſed mare fluit, & refluit: igitur non eſt in loco ſuo naturali. Tertio ſic: Mare nec fluit naturaliter, nec violente: igitur. Quod non violenter, patet, quia nullum violẽtum eſt perpetuũ. Quod nõ naturaliter, patet, quia agentia naturalia ſunt determinata ad vnã partem, & non mouẽt motibus contrarijs: igitur. Quarto ſic: Locus maris eſt decliuior: ergo ſi mare fluat, & refluat exeũdo locum, in quo eſt, ipſum aſcẽderet, qđ eſt falſum. Quinto ſic: Si mare flueret, hoc maxime eſſet ab aquilone verſus auſtrum: ſed hoc non: quia in auſtro magis viget cauſa generationis mõtium, & eleuationis terræ: quia ibi viget calor ſolis, & aliorum aſtrorum: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In

H quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione quæſtionis ſupponitur primo, ꝙ licet aqua, & mare ſupponant pro eodem: tamẽ mare aliquid cõnotat, quod nõ connotat aqua. ſ. terreſtreitatẽ, & ſalſedinem annexam: ideo licet omne mare ſit aqua, tamen non omnis aqua eſt mare.

Art. 1.

Supponitur ſecũdo, ꝙ de ipſo mari aliquæ ſunt difficultates. Prima: vtrum mare ſit generabile, & corruptibile? Et videtur, ꝙ non: quia ſecũdũ Ariſt. omne corruptibile ſemel corrũpetur; ergo ſi mare ſemel corrumpatur, tunc non erunt niſi tria elementa: quod non concederet Philoſophus. In oppoſitum arguitur; quia omne habens materiam eſt generabile, & corruptibile

Mare, an generabile, et corruptibile.

A ptibile, ſaltem corruptibile, mare eſt huiuſmodi: igitur. Reſpõdetur breuiter: ſicut dictum eſt aliàs de alijs elementis, quòd ſunt corruptibilia ſecũdum partem: cum partes eorum corrumpuntur, & aliæ generantur: ſed non ſecundum ſe tota: quia non eſt aliquod agens, quod habeat virtutem ſupra totum elementum: & hoc forte eſt propter ſalutem viuentium, & ordinem entium. *Dubium* Et ſi quæratur: cum multæ partes ipſius maris corrumpantur, & multæ generentur, Vtrum ſit idem mare numero, quod fuit heri, & hodie, vel ante centum annos: Reſpondetur breuiter, ſicut aliàs reſponſum eſt de alijs, quorum aliquæ partes ſemper fluunt, & aliquæ refluunt: ſicut eſt de corpore B hominis, vel animalis, quod nõ videtur eſſe vnum numero; niſi quia conſimiles partes manent in conſimili loco, ſitu, & figura.

Inſtãtia. Et ſiquis quærat: poſtquàm mare eſt generabile, vel ſaltem genitum Vtrum generetur, vel fuerit genitum ex fontibus? Et videtur quòd non: quia fontes non corrumpuntur in generatione maris: ergo non generatur ex fontibus. Patet conſequẽtia, quia generatio vnius eſt corruptio alterius. In oppoſitum videtur eſſe experiẽtia: experimur enim multos fontes ſubintrare mare. Pro ſolutione ſupponitur, quòd mare generari ex fontibus poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo, quòd aliqui fontes corrumpantur: & quòd tunc generetur aqua maris, ſic quòd materia aquæ fontis informetur forma aquæ maris: & ſic non eſt intelligẽdum. Aliomodo capiendo generationem large pro compoſitione, vel conſtitutione: quemadmodum dicimus, ꝙ aliquid generatur ex ſuis partibus; & de hoc adhuc eſt dubium. Nam poteſt adhuc intelligi dupliciter: Vnomodo, quòd conſtituatur ex aquis fontium genitorum in fundo maris. Et ſic dico, ꝙ non; quia in fundo maris non poſſunt generari fontes: quia tunc ſequeretur, ꝙ aqua eorum violenter aſcenderet: cum origo eſſet decliuior, quàm ipſa aqua genita. Aliomodo poteſt intelligi ſic, quòd aquæ fontium intrent mare, & efficiantur partes maris: & ſic bene cõceditur, quòd mare generatur ex fontibus, ideſt multi fontes intrant mare, & etiam multi fluuij. C

SECVNDO ſciendum, ꝙ aliæ ſunt difficultates de mari. D

An mare ſit perpetuum. Prima, vtrum mare ſit perpetuum? Ad quam breuiter poteſt dici, quòd mare non eſt perpetuum, licet perpetuum ſit mare. Vel poteſt dici, quòd mare non eſt perpetuũ: ſic videlicet, quòd omnes eius partes, quæ fuerũt ante centum annos, adhuc ſint. Aliomodo poteſt intelligi, ꝙ conſimiles partes eius ſint in conſimili loco, ſitu, & figura ſicut partes, quæ fuerunt ante centum annos: & ſic bene poteſt concedi, quòd mare eſt perpetuum ſecundum mẽtem Philoſophi: quemadmodum concedimus, ꝙ eſt vnus, & idẽ Sequana numero nunc, & a centum annis. *An mare fluat, & refluat.* Secunda, difficultas: vtrum mare fluat & refluat? Et vr̃, quòd ſic per experientiam. In oppoſitum tamẽ videtur eſſe Philoſo. in textu, Pro

A sit habere dominiũ quo ad motum. Alia sunt humida, non cito consumptibilia a sole: ſicut ſanguis,& medulla. Et de iſtis dico, quòd luna habet dominiũ ſuper talia augmentando, vel diminuendo: vt patet per experiẽtiam. Aduerte vlterius pro maiori declaratione ſupradictorum, quòd duplex eſt mare, ſcilicet magnum mare, quod dicitur Oceanũ:& mare mediterraneum, quod in aliqua parte coniungitur oceano. Vnde legitur, quòd ſub Iulio Ceſare facta ſunt triginta maria mediterranea; inter quę eſt vnum, quod non fluit, neque refluit propter ſui groſsitudinem:& iſtud vocatur Mare mortuum. Aliud eſt, quod fluit, ſed non percipitur a nobis propter eius ſubtilem diſpoſitionem: Aliud eſt, quod ſemel fluit in die: Aliud bis, Aliud ſemel in menſe. Et ſi quis quærat: An omnis aqua poſsit fluere,& refluere? Reſpondetur breuiter, quòd non: immo ad hoc, quòd aliqua aqua fluere, & refluere poſsit, quinque conditiones requiruntur. Prima, quòd ſit groſſa,& ſpiſſa: vapores ipſius per caliditatẽ ſolis non poſſint cito euaporari. Secũda eſt, quòd aqua debet eſſe multa: q̃a ſi eſſet modica, vapores qui quodammodo requiruntur ad fluxum,& refluxum: non poſſent in ipſa congregari, nec agitari huc,& illuc: ſed cito diſpergerẽtur. Tertia, ꝙ bene poſsit reſpici à Luna: vt radij lunares poſsint ab ea eleuare vapores. Quarta, ꝙ ſit ſalſa. Quinta, ꝙ ſit profunda,& concaua: aliàs cito euaporaretur. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

Mare duplex.

B

Aqua, ut fluat, & refluat, quid requiritur.

DVBITATVR primò: quæ ſit cauſa diuerſitatis fontium,& fluuiorum in ſaporibus, & alijs qualitatibus,& virtutibus productiuis diuerſorum effectuũ. Vnde narrat Iſidorus, ꝙ eſt quidã fons, cuius potus abbreuiat vitam; alius commoueat ad libidinem: alius prodeſt oculis: aliꝰ ſanat multas antiquas infirmitãtes: alius reddit capillos aureos: Refert etiam Seneca, ꝙ etiam ſunt quædam aquæ infectiuę: de quibꝰ, ſi aliquis bibat, moritur: & quę faciunt herbas, ſup̃ quas aſperguntur, deſiccari. Refert etiam, ꝙ eſt quoddam ſtagnum, in quo ſi homines proſpiciunt, moriuntur. Dicit etiam, quòd eſt quidam fons tantæ virtutis duriſicatiuæ, quòd mutat lignum in lapides:& ſi aliquis biberit, mutat viſcera in lapides. Dicit etiam, quòd eſt alius fons de quo bibentes inebriantur. Narrat etiam, quòd eſt quidam fons, de quo ſi quis bibat, redditur bonæ memoriæ; aliud, de quo redditur obliuioſus: alius, qui mulieres ſteriles fœcundat: alius, qui ſanat phreneticos: aliꝰ de quo ſi amator bibat, manifeſtabitur ſua malitia. Etiam ſunt aliqui fluuij, qui ſunt ſalſi: alij dulces: alij acetoſi. Et de cauſa omnium iſtorum ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, in viſceribus terræ nõ ſolum agit calor igneus, ſed etiam cœleſtis: qui multũ diuerſificantur: nam igneus deſiccat, adurit: cœleſtis vero viuificat:& iſte poteſt dici calor naturalis terrę, ſicut calor retinens vitã noſtrã. Vnde ſm quòd terra eſt bonæ digeſtionis, aduſtiõis, receptibilis; generatur in ipſa dulcedo, aut ſalſe-

Art. 2.

Vnde aquis variæ qualitates.

Lib. 3. & 9. Quæſt. natural.

D

B do. Vnde fontes,& fluuij tranſeuntes per aliquam terram, accipiunt ſaporem illius terræ: ſicut aqua colata per cineres propter aduſtionem cinerum capit amaritudinem. Vnde refert Seneca, ꝙ eſt quidam fons, qui habet ſaporem vini. Et Philoſophus dicit, ꝙ eſt quidam, qui habet ſaporem aceti. Et cauſa diuerſitatis ſaporum diuerſorum in fontibus, & fluuijs, eſt ex diuerſitate terrę, in qua generantur: vel per quã tranſeunt vna cum mixtione diuerſa terreſtreitatum indigeſtarum ſuper digeſtas, vel aduſtarum cũ humido aqueo. Secunda propoſitio, aquarum fontalium, & fluuiorum aliquæ ſunt nigrę, aliquę albę, aliquę rubeę: ſicut mare rubrum. cuius cauſa eſt diuerſitas colorum terræ, in qua recipiuntur, vel per quam tranſeunt: & etiam diuerſitas mix-

Lib. 3. q. natural.

F tionis qualitatum primarum in corpore fontis. Vnde narrat Iſidorus, ꝙ in India eſt quidã fons qui quater in anno mutat colorem: aliquando enim eſt ſanguineus, aliquando albus, aliquando viridis. Tertia propoſitio, aquarum fontalium, & fluuiorum aliquæ exeunt frigidæ, aliquæ calidæ: omnes tamen aquę fontales, quæ non accipiunt caliditatem ex ſpeciali diſpoſitione terræ, in qua oriuntur, vel per quam tranſeunt: ſunt frigidæ. Quod autem exeunt calidę, hoc eſt ex diſpoſitione terræ, in qua ſunt, vel per quã tranſeunt: & etiam ex multa exhalatione calida, & ſicca incluſa in viſceribus terræ, quæ non põt exire, mouetur hinc, & inde calefaciẽdo terrã. Ex iſtis poteſt inferri quare aquæ fontales bibitę in G orificio fontis ſæpe cauſant ſtrumẽ in collo, eo ſcilicet ꝙ in orificio aliquorum fontium viget magna frigiditas alarum aquarum: ideo ſi bibãtur, faciunt deſcendere ſuperfluitates a cerebro, quæ ſimiliter cõgregatæ faciunt ſtrumẽ in collo. Quarta propoſitio, aquarũ fontaliũ quędam ſunt graues, quædã leues. Vnde narrat Seneca, quòd eſt quoddam ſtagnum, in quo natant lapides: & hoc, quia grauitas illius aquæ excedit grauitatẽ lapidis propter commixtionem terreſtreitatum: & q̃to aqua eſt leuior, tanto eſt melior: ideo illę, quæ fluunt ad aquilonem a meridie, ſunt leuiores; quia tranſeunt per regiones calidas: illæ quæ fluunt ad occidens, adhuc ſunt meliores: q̃a cõtinue ſol inſequẽs eas purificat: meliores tamen ſunt adhuc illæ, quæ fluunt verſus oriens: H quia ſol ſemper opponitur eis, & eas per radios ſuos ſemper purificat. Et ex iſtis poteſt inferri, quòd natura terrarum; a quibus, & per quas fluunt fontes, & fluuij, eſt vna cauſa diuerſitatum fontium, & fluuiorum. Ad hoc etiam concurrit diuerſitas influentiarum cœleſtium, & cõcurſus illarum ſuper aquas, aut ſuper loca: a quibus, & per, quæ fluunt: facit etiam ad hoc diuerſa commixtio qualitatum primarum: Nam ꝙ aliquę aquę aliquorum fontiũ faciunt aues albas eſſe nigras, & aliæ econtra: hoc eſt propter diſpõnem eius in qualitatibus primis. Vnde cũ aqua eſt multũ frigida, humida, & ſubtilis: tũc ipſa potata ꝑ calorẽ naturalẽ pellitur ad cu-

tem

A tem, quam laſſat, & humectat deſtruendo fumos groſſos: & ex conſequenti dealbat: ſi vero ſit calida, & ſicca denigrat: & quia ad variationem pellis in colore, ſequitur variatio pilorum in ouibus, & in alijs animalibus: ideo quando cutis denigratur, etiam pili denigrantur.

An mare debeat eſſe ſalſum.

DVBITATVR ſecundo Vtrũ mare debeat eſſe ſalſum, Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ ſalſedo ſicut, & aliæ qualitates ſecũdæ cauſantur ex actione qualitatum primarum. Dicit̃ enim in textu, ꝙ ex mixtione ſicci terreſtris aduſti cũ humido aqueo cauſatur ſalſedo: & debet eſſe tale terreſtre multum aduſtum, & etiã multum terreſtre: quia parua aduſtio, & parua terreſtreitas poſſunt cauſare alios ſapores: dulce enim fit in humido ſubtili bene permixto cum ſicco, temperato a calido bene digerente humidum:

B ſalſum vero, & amarum fiunt in ſicco terreſtri paſſo a calido adurãte illud ſiccũ. Vnde ſicut ſæpe viſum eſt ab iſtis inferioribus eleuatur duplex fumus; ſcilicet humidus, & calidus qui vocatur vapor: & calidus, & ſiccus qui vocatur exhalatio, qui permiſcentur adinuicem: non ſolum extra terram, ſed etiam in terra: & hoc propter actionẽ diurnam ſolis, & aliorum aſtrorum in uiſceribus terræ: aut propter fortificationem caloris ſolis in viſceribus terræ per antiperiſtaſim generãtur exhalationes calidæ, & ſiccæ: per tales exhalationes deportatas in mare, & fluuios cauſatur ſalſedo maris: etiam ad ſalſedinem maris concurrit ſol, qui continue per

Sed cur aqua paludales non ſtem ſalſedinẽ ſapiunt?

caliditatem ſuam eleuat ſubtile a mari dimittendo ibi groſſum: quod maxime facit ad ſalſedinẽ maris. Et hoc ſuppoſito dicitur primo, ꝙ mare eſt ſalſum: Dicitur ſecundo, ꝙ eſt ſalſum ex admixtione multi ſicci terreſtris, fortiter aduſti cum humido. Dicitur tertio, ꝙ mare non eſt elemẽtum purum: nec eſt in co nueniens propter ſalutem viuentiũm, elementum aquæ nõ eſſe purum. Dicũt tamẽ aliqui, ꝙ in fundo maris inuenit̃ aqua pura, tamen non eſt verũ: quia cum illa ſit leuior aqua ſalſa, deberet aſcendere naturaliter ſupra eam. C

An aqua fontales poſſint eſſe ſalſa.

DVBITATVR tertio: Vtrum aquæ fontales poſſint eſſe ſalſæ? Et arguitur ꝙ non: quia tunc ſequeretur, ꝙ elementa haberẽt qualitates ſecundas: puta ſaporem, odorem, & ſimilia: ſed conſequens eſt falſum: quia corpora ſimplicia non habent niſi qualitates primas. Et cõſequẽtia probat̃: quia aq̃ fontales, & fluuiales ſunt elementũ aquæ: cũ mare non ſit purũ elementũ. Itẽ ſequeret̃, ꝙ eſſent ſalſę eodem mõ, ſicut mare eſt ſalſum: ſed hoc eſt falſum: quia ſol non põt ab ipſis eleuare dulce, terreſtri remanẽte: igit̃. Item ſequeretur, ꝙ aqua fontalis poſſet nutrire: ſed hoc eſt falſum: quia nullũ elementũ ſeu corpus ſimplex nutrit. In oppoſitũ eſt Philoſophus in textu. Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ vt viſum eſt aliãs, fontes generant̃ guttatim, i. p guttas: ita ꝙ anteq̃ veniant ad vnum locum, tranſeunt per multa loca: & in illis attrahunt ſapores: & eis poſſunt cõmiſceri exhalationes ſiccæ, & D

Põtes q̃m generantur.

 terre-

E terreſtres: vel ſaltem tranſeunt per multa loca ſicca terreſtria: quod ſufficit ad hoc, ꝙ tales aquæ fontales ſint ſalſæ, vel amarę. Ex quo ſequitur, ꝙ nõ oportet illas aquas eſſe ſalſas eodem modo, ſicut mare. Sequitur etiã, vt iam viſum eſt, ꝙ aquæ fontales qualitates, quas non habẽt in loco originis; accipiunt a locis, per quę tranſeunt: ſicut patet de aqua colata per cineres, quæ accipit amaritudinem. Ad rationes. Ad primam dicitur, ꝙ aquæ ſaporoſæ ſunt aliqualiter mixtæ ideo non ſunt elemẽtum purum. Ad tertiam negatur conſequentia, quia aliomodo fontes ſunt ſalſi, quã mare. Ex quo ſequitur, ꝙ non eſt ſolum vnus modus, quo aquæ dicantur ſalſę. Ad aliam conceditur, ꝙ poſſunt nutrire: cum

F non ſint aquæ puræ, ſed mixtę. Ex quo patet, ꝙ de iſtis diuerſitatibus aquarum, multa fiũt naturaliter; de quibus cauſam, & rationes neſciremus dicere: quia tales cauſæ multum ſunt nobis occultæ: & ſimiliter dicatur de multis naturalibus. Videmus enim carbones extra terram cito conſumi, in terra magno tẽpore durare. Inde eſt, ꝙ illi, qui faciunt fundamenta ponunt in fundo carbones: vt fundamentum ſit fortius: & perdurabilius. Et ſiquis cõtra prædicta adhuc arguat: quia ſapor inſequitur mixtionem qualitatum primarum: vt aliàs viſum eſt: ſed in illis aquis fontalibus non eſt talis commixtio: quia aliter cõtraria viderẽtur eſſe in eodem: aqua etiam ex natura ſua debet eſſe frigida. Reſponderur, quòd ſapor cauſatur ex mixtione qualitatum primarum, vel

Inſtãtia.

G ex actione, vel commixtione aliquorum habentium illas qualitates. Dico vlterius, ꝙ in aqua poteſt eſſe talis commixtio. Dico vlterius, quòd illę qualitates, quæ dicuntur contrariæ; poſſunt eſſe in eodem. Dico vlterius, quòd aqua in loco ſuæ originis eſt frigida: ſed quòd ſit calida, vel amara habet a locis per quæ tranſit. Et hæc de ſecũdo arti. Quantum ad tertiũ ſit.

Art. 3.

CONCLVSIO reſponſalis: Locus, quem mare occupat, eſt locus naturalis maris inquãtum eſt aqua: & eſt locus naturalis aquæ, cum ad ipſum omnes aliæ aquæ fluant. Ad rationes. Ad primam, & ſecũdam patet ſolutio. Ad tertiam dicitur, quòd ille fluxus eſt perpetuus: nec eſt inconueniens idem mobile a diuerſis agentibus naturalibus moueri motibus contrarijs: vno quidem naturaliter, & alio præter naturam proprĩã. Ad quartam dicitur, quòd mare non aſcendit ſecundum naturam propriam, ſed ab aliquo extrinſeco, puta a luna, & influentia. Ad quartam patet ſolutio. H

DE ſpiritibus autem dicamus ſumentes principium, dictum nobis iam prius, &c.

Ventorũ origo, & cauſa.

ISTE eſt ſecundus tract. huius libri, in quo Philoſophus determinat de ventis: & diuiditur in tria capitula. Primum diuiditur in tres partes. In prima parte præmittit duas ſuppoſitiones. Prima duplex eſt exhalatio, ſcilicet calida, & humida, quæ dicitur vapor: alia calida, & ſicca, quę dicitur fumus. Secun

A Secunda eſt, quòd per motum ſolis,& approximatione eius ad zenit capitis noſtri tales exhalationes eleuantur. Iſtis ſuppoſitis infert quid ſit principiũ ventorum: dicens quòd ſicut exhalatio humida, & calida eſt principium omnium aquarum; ita exhalatio calida,& ſicca eſt principium ventorum: & hoc probat triplici ſigno. Primũ; quia propter ſuperabundantiam multorum ventorum regiones aeris efficiunt calidę, & ſiccæ:& huius non videtur eſſe alia cauſa niſi,quòd ventus generatur ex exhalatione calida, & ſicca. Secundum ſignum eſt: quia venti faciunt ceſſare pluuias. Tertium ſignum eſt: quia veniunt plures venti a polis mundi Septentrione, Meridie,& Occidẽte,quàm ab Oriẽte: & hoc eſt quia ibi eſt maior
B multitudo exhalationis. Dixerunt tamẽ aliqui antiqui, quòd ventus nihil aliud eſt,quàm aer motus: & quòd aer, & ventus non differebant niſi per hoc, ꝙ eſt moueri, & quieſcere. Sed contra iſtos dicit Philoſophus, quòd multi populares melius dixerũt ſine inquiſitione, quàm iſti cum inquiſitione. Vnde ventus ſic generatur: nam per calorem ſolis, & aliorum aſtrorum eleuatur exhalatio calida, & ſicca non cito inflammabilis a corporibus humidis vſque ad mediam regionem aeris: quæ propter frigiditatem mediæ regionis aeris repercutitur inferius: & propter leuitatem eius nititur aſcendere ſurſum, & mouetur lateraliter. Et ex hoc poteſt videri qualiter cauſatur motus ventorum: nam frigiditas mediæ regionis aeris, quæ C repellit exhalationem calidam, & ſiccam motam ſurſum, eſt cauſa motus ventorum. Præterea oſtendit quomodo ſucceſsiue generatur ventus: dicens, quòd ſicut fluuius in principio eſt paruus: & recedendo a ſua origine fit maior per ingreſſum aliorum fluuiorũ in ipſum: ita ventus prope locum, a quo eleuatur,fit paruus: & recedendo,fit maior: propter quod continue inuenit nouas exhalationes:quæ ſimul congregatę vnà cum aere faciunt ipſas maiores.

SOL autem,& ceſſare facit,& commouet ſpiritus,&c.

Cauſa motionis, & ceſſationis ventorum.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ,in quo Philoſophus determinat de cauſa motionis,& ceſſationis venti:dicens, quòd pluuia aliquãdo commouet vẽtos: & aliquando facit ceſſare. Nam D aliquando terra eſt nimis ſicca, ita quòd ab ea nulla exhalatio eleuari poteſt:& adueniente pluuia, diſponitur ad hoc,vt ex ea poſſit eleuari exhalatio, quæ poteſt fieri ventus: & ſic pluuia eſt cauſa cõmotionis vẽtorum. Sed ſi terra ſit bene diſpoſita,vt ex ea poſſint eleuari exhalationes calidæ,& ſiccę: tunc adueniente magna pluuia multum frigida,& humida, conſumitur materia ventorum;& ſic pluuię faciunt ceſſare ventos. Similiter ſol facit ceſſare ventos dupliciter. Primo,quando propter intenſam eius caliditatem conſumuntur exhalationes. Secũdo, quando calor ſolis eſt ita vehemens, ꝙ tantum deficcat terrã, quòd ab ea non poſſunt eleuari exhalationes. Ceſſant etiam vẽ-

B ti aliquando propter nimiam frigiditatem, per quam conſumitur exhalatio calida, & ſicca: vt quando fit magnum gelu. Sol etiam eſt cauſa commotionis ventorum, eo ꝙ mediãte calore eſt ſufficiens ad eleuandum a terra exhalationem calidam, & ſiccã. Ex quo infert Philoſophus, ꝙ ventus autumnalis, & borealis flant, qñ ſol incipit recedere a nobis: & flãt in die, & ceſſant de nocte: quia quãdo ſol eſt in cancro, tũc exhalatio, quæ eſt materia venti propter caliditatem ſolis conſumitur: ſed quando recedit a cãcro, tunc non cauſatur ita vehemens caliditas a ſole, quæ ſufficiat deſtruere illam exhalationem: ideo tunc poſſunt generari F venti. Vnde omnis vẽtus circa principiũ ſuæ originis eſt plus: & quanto plus recedit ab eo, eſt maior: quia quando fluit per diuerſa loca, tũc reperit aliquas exhalatiões a quibus augetur. Ex iſto infert Philoſophus, ꝙ boreas eſt maior verſus auſtrum, quàm verſus ſeptẽtrionẽ.

DEPOSITIONE autem ipſorum, & qui contrarij quibus, & quos ſimul flare contingit, &c.

ISTVD eſt tertium capitulũ, in quo Philoſophus determinat de numero ventorum, præmittẽs duas ſuppõnes. Prima, quòd orizon eſt quidam circulus magnus imaginatus a ſuperficie terrę, diuidens partẽ cęli viſam a non viſa. Secunda eſt, ꝙ illa, quæ plurimum diſtant ſecundũ locum, ſunt contraria ſecundũ locum. His ſuppoſitis ſignetur vnũ punctum in orizõte, ſcilicet b, & ſit oriẽs ęquinoctiale: & ſignetur aliud punctũ ſcilicet a, & ſit oriens eſtiuale. Deinde ſignetur aliud pũctum, & ſit c: quod ſignet oriens hyemale. Deinde ex oppoſita parte orizontis ſignentur tria alia puncta: quorũ primũ ſit d, quod eſt occidens eſtiuale: aliud e, quod ſit occidens æquinoctiale: & aliud f, & ſit occidẽs hyemale. Similiter verſus ſeptentrionem ſignẽtur tria alia puncta, quorũ vnum ſit g, aliud h, & aliud, i. Deinde ex oppoſita parte videlicet verſus auſtrum ſignentur tria alia puncta, ſcilicet k l m. Vnde in propoſito occidens æquinoctiale H dicitur punctus ille, in quo occidit ſol, quãdo eſt ęquinoctiũ: & per oppoſitũ dicatur de oriẽte ęquinoctiali. Sed oriẽs ęſtiuale eſt pũctus, in quo oritur ſol quãdo eſt in ſolſticio eſtiuali, ſcilicet in cancro, ſcilicet quando maxime aſcendit ſupra orizontem noſtrum: aut zenit capitis noſtri. Sed occidẽs eſt punctus, in quo occidit ſol, quando eſt ſolſticiũ eſtiuale. Sed oriẽs hyemale eſt punctus, in quo oritur ſol, quãdo eſt ſolſticiũ hyemale: puta quãdo ſol eſt in capricorno: & occidẽs hyemale eſt punctus in oppoſitũ. Vnde tunc eſt ſolſticium hyemale, quando ſol in meridie maxime recedit a zenit capiti noſtri, accedendo ad orizontem noſtrum. Conſequenter nominat ventos. Vnde ventus, qui fit ab oriente æquinoctiali: puta a puncto b, vocatur ſubſolanus: & eſt ſubtiliſſimus, calidus, & ſiccus: & complexioni cholericę multum conueniens. Sed ventus qui flat ab orien

Ventorũ numerus ac nomina.

A oriente ęſtiuali dicitur vulturnus:& eſt calidus,& humidus. Alius qui flat ab oriẽte hyemali, puta a puncto c, dicitur Eurus : & eſt calidus & ſiccus. Et qui flat a puncto d,quod eſt occidens æſtiuale vocatur africus auſter,& eſt calidus: ille vero, qui flat a puncto e,quod eſt occidens æquinoctiale,dicitur fauonius : & eſt frigidus,grandinoſus, conueniens complexioni flegmaticæ. Et ille, qui flat a puncto f,dicitur corus,& eſt ſiccus. Et ille,qui flat a puncto g: quod mediat inter oriens ęſtiuale,& ſeptẽtrionem,dicitur aquilo,& eſt frigidus. Et ille,qui flat a puncto h,dicitur ſeptentrionalis ſiue boreas:& eſt frigidus, & ſiccus multum conueniens complexioni melancholicæ. Et B ille, qui flat a puncto i,quod mediat inter occidens æſtiuale, & ſeptentrionem,dicitur circinus: & eſt calidus. Sed ille, qui flat a puncto K, quod mediat inter oriens hyemale,& meridiẽ dicitur eurus auſter:& eſt frigidus, & humidus. Et ille,qui flat a pũcto l,quod dicitur meridies,vocatur auſter ; & eſt calidus, & humidus conueniens complexioni ſanguineæ. Et ille,qui flat a puncto m: quod mediat inter occidẽs hyemale, & meridiem, dicitur eurus africus:& eſt humidus. Et aduerte,ꝙ ſubſolanus dicitur eo, ꝙ ſub ortu ſolis naſcitur:& eurus; quia ab oriẽte flat & vulturnus quia alte ſonat:& fauonius,quia eſt principialis ventus. Corus dicitur: quia circulum ventorum claudit. Sed auſter dicitur, qui habet ad dextrum eurum auſtrum : & a ſiniſtro eurum africum : & dicitur ab hauriẽdo aquas. Sed eurus auſter dicitur qui ex vna parte habet eurum, & in alia habet auſtrum:ſed eurus africus dicitur: quia eſt coniunctus africo; & auſtro. Sed ſeptemtrionalis dicitur a ſeptem trione. Et circinus dicitur: quia eſt coro coniunctus. Aquilo dicitur : qa aquas reſtringit. Et aduerte,ꝙ venti poſſunt diſtingui quadrupliciter. Vnomodo penes puncta in circumferentia orizontis.& ſic infiniti eſſent vẽti. Aliomodo penes puncta ſignificabilia in circumferentia orizontis notabiliter diſtantia ab inuicem:& ſic a nautis ponuntur triginta duoventi. Secundomodo poſſunt diſtingui penes cõbinationes quatuor qualitatum primarum : & ſic ſunt tantum quatuor,qui flant a punctis principalibus orizontis ſcilicet ſubſolanus, fauonius, boreas, & auſter. Aliomodo poſſunt diſtingui penes diſtinctionem partium zodiaci, qui ſunt duodecim ſigna,ſub quibus ſol habet virtutem ad eleuandum naturam eorum.

De agitatione autem, & motu terræ poſt hæc &c.

Terræmotus unde, & quomodo generatur eiuſque proprietates.

Iste eſt tertius tractatus huius libri, in quo Philoſophus determinat de motu terræ, coruſcatione, & aliis impreſsionibus: & diuiditur in tria capitula. In primo, determinat de motu terræ: & primo ſecũdum opinionem antiquorum, recitando tres opiniones. Prima, fuit Anaxagoræ dicentis terram eſſe ſpongioſam: & infra terram ingredi aerem, qui natus eſt ferri ſurſum, & propter illum aerem incluſum infra terram, mouetur terra. Sed hanc opinionem improbat: quia ſecundum iſtam opinionẽ non poteſt reddi cauſa, quare motus terræ magis fiat in vno tempore, quàm in alio. Secunda, fuit dicentium, quòd aqua pluuialis recipitur

A piť in viſceribus terræ: & quando amplius recipi nõ poteſt frãgitur propter violentiam: & ex cõſequẽti,fit terremotus. Tertia fuit Anaximenis ponẽtis,terram eſt deſiccatam a ſole: & ꝓpter nimiã ſiccitatem rumpitur, & partes diſtantes abinuicem coniunguntur, & tunc fit terremotus:Hãc opinionem improbat philoſophus:quia tunc dẽret apparere multiplex ſubmerſio terræ, quæ tamen non apparet.Etiã non videtur ratio quare in vna regione magis fieret motus terræ, quam in alia. Conſequẽter determinat de cauſa motus terræ ſecundũ opinionem propriã, præmittens duas ſuppoſitiões.Prima eſt ꝙ terra de ſua natura eſt ſicca :ſed efficiť humida per pluuias, p quas redditur apta ad fumãdum : &
B tũc virtute ſoli,& aliorum aſtrorum generatur magna multitudo exhalationum infra terram, q̃ petit exitum per poros terræ: & tunc quãdo exit,fiunt venti : ſed quando retineť,fit motus terræ : aliquando vero partim exit & partim retinetur: & tunc fiũt parui venti, & parui motus terræ. Tunc ſubdit, quòd motus terræ ſic generatur: nam per calorem ſolis, & aliorum aſtrorũ in viſceribus terræ generatur exhalatio calida, & ſicca : quæ petens exitum, mouetur de concauitate in concauitatem, rumpens aliquando inter media cõcauitatum : & in tali motu cauſatur motus terræ : & hoc probat ſeptem ſignis. Primum,quia in tempore,quo ſlat Aquilo,fiũt multi motus terræ : & hoc eſt quia materia vẽti, quæ eſt exhalatio incluſa infra terram multum generatur. Secundum ſignum ; tales motus terræ ſiunt tam de nocte,quàm de die & in qualibet hora. C Tertium ſignũ, motus terræ magis fiunt in locis ſpongioſis & cauernoſis; qa in illis fiũt multæ exhalationes. Quartum ſignum,eſt : quia motus terræ maximè fiunt in vere & autũno : & magis fiunt in temporibus pluuioſis, quàm ſiccis:quia in illis tẽporibus plures cauſanť exhalationes, q̃ in alijs;& in tempore pluuioſo aq̃ intrant terram: & tũc exhalationes, ibi exiſtẽtes comprimũtur, & petunt exitũ.Quintum ſignũ eſt: quia ſicut in corpore humano ſpiritus moti incluſi in venis cauſant tremorem : ita multæ exhalationes incluſę intra terrã cauſant tremorem terræ. Sextũ ſignum eſt: quia qñq; apparent magni motus terræ,qui non ceſſant quouſq; terra ſit fracta, & D eius fractura exit vẽtus, & flamma.Septimum ſignum:quia anteq̃ appareant motus terræ, audiunť parui ſoni in terra ꝓpter hoc,quòd talis exhalatio monetur circa latera cõcauitatis terræ:Dicit etiam ꝙ aliq̃ñ ante terremotũ apparet quædam parua nubecula ad modum lanciæ : & hoc eſt ſignum, ꝙ ventus abſorbetur a terra,& exit p loca ſtricta. Conſequenter ponit quædam accidentia motus terræ. Primum eſt, ꝙ quando motus terræ fiunt magni,& fortes : tũc cito non recedunt, ſed durant per longum tempus: aliquando per quadraginta dies : aliquando per annum : aliquando per duos. Et huius cauſa eſt magnitudo concauitatum, & multitudo exhalationis incluſæ : quod pro-

probat per ſimile in corporibus animalium: nam videmus quòd quando motus febris eſt fortis non cito recedit. Secundum accidens eſt, ꝙ tẽpore motus terrę modicum ante audiunt magni ſoni in terra: & aliqñ accidit, ꝙ audiatur ſonus abſq; hoc, ꝙ poſtea fiat terremotus: cuius cauſa eſt paucitas, & debilitas exhalationis, quæ non ſufficit mouere terram, licet bene cauſare ſonum. Tertium accñs eſt, ꝙ aliquando poſt terremotum fiunt inũdationes aquarum extra terram: cuius cauſa eſt: quia exhalatio, quæ eſt cauſa terremotus exeundo terram, aliquando inuenit aquam & eã eleuat. Quartum accidẽs eſt, ꝙ terremotus fit ſm partem terræ ad modicum locum. Quintum accidens, ꝙ terremotus rarius fiunt in inſulis circundatis mari, quàm in alijs locis prope mare: & hoc intelligendo de paruis inſulis: cuius cauſa eſt: quia multitudo aquæ circundantis inſulam, infrigidat exhalationem, etiã ibi concauitates terræ potius replẽtur aqua quàm exhalatione.

De Choruſcatione autem & tonitruo adhuc autem de Typhone & Incẽſione & Fulminibus &c.

Tonitru i & Coruſcationis origo, naturam q.

Istud eſt ſm capitulũ, in quo philoſoph⁹ determinat de Choruſcatione, & Tonitruo, primo ſm opinionẽ propriã ꝑmittendo aliquas ſuppõnes. Prima: duplex eſt exhalatio. ſ. calida & humida, q̃ vocaĩ vapor: & alia eſt calida & ſicca, q̃ vocaĩ exhalatio Secunda ſuppõ: vapor eleuatus vſq; ad mediam regionẽ aeris ſgroſſatur, & in nubẽ conuertitur. His ſuppoſitis dicit philoſophus, ꝙ tonitruũ ſic generatur: Nam aliqñ cum vapore eleuatur exhalatio calida & ſicca, per calorẽ ſolis: quæ exhalatio poſtquam vapores ingroſſati ſunt, & facti ſunt nubes; includuntur in nube, per antiperiſthaſim fortificatur: & ipſa petens exitum, & percutiens ad latera nubis, cauſat ſonum, qui dr tonitruum. Ex quo patet, ꝙ tonitruum eſt ſonus factus in nubibus ex violẽta percuſſione exhalationis calidæ & ſiccæ, ad latera nubis. Iſtud declarat philoſophus per quoddam ſimile de ligno viridi poſito in igne: nam per calorem ignis pellitur humor calidus, & exit per extrema ligni: & quod eſt groſſum, & terreſtre, vnitur ad intra: qđ petens exitum, frangit lignum cauſando ſonum. Et ſubdit ꝙ ſoni tonitruum diuerſificãtur ſm diuerſam diſpõnem nubis in raritate, & denſitate. Deinde tãgit modum generationis choruſcationis: dicens quòd choruſcatio fit, qñ per fortem motum exhalationis nubes frangitur, & exhalatio pellitur a nube: q̃ propter velocem motum inflãmatur, quæ inflammatio dicitur choruſcatio. Sed quæreret aliquis, Vtrum tonitruum præcedat choruſcationem, vel econtra? Dicitur ꝙ tonitruum præcedit choruſcationem: licet choruſcatio prius percipiatur; eo quòd viſus eſt magis perceptiuus ſui obiecti, quam auditus: & quia viſibile citius mouet medium, quàm ſonus: quia ſonus diffunditur cum motu locali, q̃ eſt

A eſt ſucceſsiuus. Et ſubdit quòd tonitruum, cuius nubes eſt nigra, eſt timendum: quia tunc ſignum eſt quòd exhalatio faciliter inflammabitur, Si autem alba & parua, ſignum eſt debilitatis: Sed ſi nubes ſit rubea, multum eſt timendum: quia ſignũ eſt quòd exhalatio eſt magna, & multum intenſa; Etiam ſi nubes ſit viridis, maxime eſt timẽdum: quia tunc exhalatio eſt fortis. Finaliter determinat de choruſcatione & tonitruo, ſecũdum opinionem antiquorum: dicẽs quòd Anaxagoras & Empedocles dixerunt in nube eſſe quendam ignem, cuius ſplendorem dicebant eſſe coruſcationem: & extinctionẽ illius ignis a frigiditate, & humiditate nubis dicebant eſſe tonitruum. Sed de modo, quo ille ignis erat in

B nubę diuerſificantur: quia Anaxagoras dicebat illũ ignem deſcendiſſe de ſphera ignis in nubem, qui tamen non videbatur exiſtere in nube propter ſuam raritatem: in nube autem condenſatur, & poteſt terminare viſum noſtrum. Sed Empedocles dicit illum generari in nube ex radijs ſolaribus interceptis, & congregatis in nube. Iſtas opiniones reprobat philoſophus. Primo opinionem Anaxagorę: nam ignis eſt leuis de natura, cuius eſt aſcendere: ergo irrationabile eſt dicere illum ignem deſcendere. Secundo reprobat Empedoclem: quia tunc ſequeretur, quòd in qualibet nube eſſet talis ignis: quod eſt falſum. Tertia opinio. Coruſcatio eſt claritas radiorum luminoſorũ congregatorum in nube. Hoc reprobat philoſophus: quia tũc ſequeretur, ꝙ choruſcatio magis deberet apparere in die, ꝗ de nocte: quod eſt falſum: igitur. C

De reſiduis autẽ dicamus operibus ſegregationis, huiuſmodi præinducto iam modo &c:

Istvd est tertium capitulum huius tractatus, in quo philoſophus determinat de Ecnephia, Typhone, & Fulmine. Primo tangens differentiam Ecnephiæ a tonitruo, & coruſcatione: dicens quòd quãdo exhalatio calida & ſicca fuerit ſegregata per modicas & ſubtiles partes diffuſas diuiſim ſubintrãtes nubem, fiunt choruſcationes, & tonitrua: ſed ſi exhalatio fuerit multum ſpiſſa, & non fuerit ſegregata, tunc vocatur Ecnephias. Ex quo ſequitur, quòd Ecnephias eſt magnus ventus motus verſus terram propter frigiditatem nubis, Vnde ſic generatur; quando D magna exhalatio ſpiſſa non potens ſubintrare nubem, violenter repellitur inferius a nube ad terram; & eius ſunt duo accidentia. Primum, eſt quòd tempora generationis Ecnephiæ fit magna obſcuritas circa terram: & hoc eſt; quia ille ventus ſecum multum adducit de nube groſſa & obſcura. Secundum accidens eſt; quia poſt Ecnephiam accidit pluuia & aquæ multitudo ratione multi vaporis & magnæ nubis exiſtentis. Deinde determinat de generatione Typhonis: qui eſt ventus deſcen-

De Ecnephia, Typhonis, ac Fulminis generatione.

B deſcēdens deorſum a nubibus: & ſic generatur, ſcilicet ex exhalatione calida & ſicca repercuſſa a nube ad modum turbinis mota de loco amplo in anguſtum, vt in portis obnijs & gyrans circa terram; ex hoc quòd pars repercuſſa a terra reuoluitur in partem ſibi ſequentem, obuiando ſibi, cum qua iterum impellitur ad terram: & deinde cauſatur gyratio illius venti. Deinde ponit duas differentias inter Typhonem & Ecnephiam. Prima, quòd Ecnephias eſt magis ventus continuus, quàm Typho. Secunda eſt: quia Typho mouet circulariter: Ecnephias vero directè. Praeterea ponit effectum Typhonis: dicēs quòd Typho aliquando ſecum eleuat illa quibus obuiat, & ſupra quae reflectitur: vt eradicando arbores. F Conſequenter tangit motum generationis fulminis: dicens quòd cum fuerit exhalatio multum ſubtilis, & repercuſſa a nube, inflammatur: & tunc fulmen, ſeu fulgur fit. Et differt a coruſcatione: quia coruſcatio fit tempore tonitrui & non fulgur: Et ſic generatur, puta quando multa exhalatio ſubtilis incluſa in nube, violenter expellitur ab ipſa nube vſque ad terram fit fulmen: quòd ſi non fuerit adurens propter nimiam ſubtilitatem, tunc vocatur fulmen penetrans: ſi vero materia eius ſit groſsior, & adurans, vocatur fulmen adurens. Conſequenter ponit differentiam illorum duorum penes ſuos effectus: dicens quòd primum fulmen propter ſuam ſubtilitatem per magnam velocitatem pertranſit; & penetrat illa ſuper quae cadit; G antequam igniat: & ſi faciat moram, denigrat: ſed aliud propter eius tarditatem comburit. Ex hoc infert correlariè cauſam aliquorum: dicens ſcilicet ꝙ corporalia, & dura ſæpe patiuntur a fulmine: illa vero quae non ſunt reſiſtentia aut dura, nihil patiuntur. Probat duobus exemplis. Primum: quia ferrum & calybs fuerunt a fulmine liquefacta, & tamen lignum eorum nihil patiebatur. Secundum exemplum eſt: quia aliquando fulmen pertranſit veſtimenta, & non adurit ea, & tamen lædit & interficit homines: & frangit oſſa eorum; eo ꝙ inuenitur ibi reſiſtentia, ratione cuius ſuper ipſa moram facit, & non in veſtibus. Aliquando etiam fulmen eſt ita H debile ꝙ comburit pilos hominis, non ledendo carnem: aliquando etiam ratione ſuæ magnæ ſubtilitatis ĩterficit animal: & tamen nullum ſignum aduſtionis apparet. Deinde mouet duas dubitationes: quare illi qui percutiuntur a fulmine, videntur moueri antequam percutiantur: Soluit dicens: ꝙ fulmen ſequitur, & præcedit aliquis ventus qui non videtur: & ille mouet illa quæ debent percuti a fulmine. Secunda dubitatio: vtrum diuiſio quæ fit tempore tonitrui, fiat propter ſonum? Reſpondet ꝙ non; quia ſonus non diuidit: ſed talis diuiſio fit ab exhalatione exeũte nubem & velociter mota deorſum; non comburit tamen arbores: quia non eſt ſatis intenſe calida.

An

A *An ventus ſit bene definitus.*

QVAERITVR, Vtrum vẽtus ſit exhalatio calida, & ſicca lateraliter mota circa terram. Et arguitur primo ꝙ non: quia ſi ventus eſſet exhalatio calida, ſequeretũ quòd maiores venti deberent magis fieri in æſtate, quàm in hyeme, vel in alijs temporibus: cum tunc magis vigeat calor: ſed hoc eſt falſum, & contra experientiam; nam in vernali tempore, aut autũnali, aut hyemali frequentius ſunt maiores venti, quàm in ęſtate. Secundo ſic: Si ventus eſſet exhalatio calida & ſicca; tunc maiores venti deberent flare ab oriente ad meridiem, quàm a ſeptentrione & occidente: ſed hoc eſt falſum. Conſequentia patet: quia in par
B tibus orientalibus fiunt plures & maiores calores, q̃ in alijs partibus: igitur. Tertio: ſi ſic, ſequeretur ꝙ ventus non eſſet impreſsio meteorologica; quia materia impreſsionum meteorologicarum non eſt ipſę impreſsiones, ſed exhalatio calida & ſicca eſt materia talium impreſsionum: igitur. Quarto ſic: Nos ponimus & diſtinguimus ventos pœnes calidum, humidum, ſiccum, & frigidum, ſecundum quatuor complexiones, aut tempora anni: ergo nõ omnis ventus eſt ſicca exhalatio & calida. Quinto ſic; Si ventus moueretur lateraliter, vel hoc eſſet naturaliter, vel violente. Non naturaliter: quia exhalatio eſt calida & ſicca, quæ naturaliter mouetur ſurſum. Nec violenter; quia non videtur aliquod extrinſecum ſcilicet violentans, a quo moueatur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Arti. 1. PRIMO ſciendum, quod pro declaratione quæſtionis ſupponitur, quòd ventus non eſt aer motus: licet tamen cum vento moueatur aer: Verum eſt etiam ꝙ aliquando aerem motum vocamus ventum: nam ſolemus dicere ꝙ folles emittunt ventum, quando comprimuntur: & tamen non eſt ventus; ſed eſt aer, qui propter ſimilitudinem in motu cum vento dicitur ventus. Vnde ventus non eſt niſi exhalatio calida & ſicca, lateraliter mota circa terram propter reuerberationem a frigiditate mediæ regionis aeris. Secundo ſupponitur, ꝙ licet in
D tempore ventorum vigeat maior frigiditas, quàm in tempore tranquillitatum, cæteris paribus: hoc tamen non eſt per ſe ab ipſo vento: quia ipſe ventus de per ſe eſt calidus & ſicc⁹: ſed hoc eſt ꝑ accidens & ab extrinſeco. ſ. ex mixtione eius cũ vaporibus frigidis & humidis, quibus obuiat; & etiam ex aere frigido, cum quo miſcetur: vel ex eo ꝙ ſecum adducit vapores frigidos vel aerem frigidorẽ, quam ſit aer, in quẽ venit: rõne cuius boreas qui ad nos venit a loco frigido, & tranſit per loca frigida, dicitur eſſe frigidus. Dicunt tamen aliqui ꝙ ventus eſt etiam frigidus: quia qñ talis exhalatio eleuatur, tunc per frigidus medię regionis aeris corrumpitur caliditas eius: & tunc mouetur per aerẽ frigidũ. Et ſiquis dicat; hominis calefacti

E lefacti petunt ventilari, ꝙ non eſſet niſi ventus eſſet frigidus. Reſpondetur ꝙ hoc ideo non fit; ſed quia per ventilationem commouet aer, qui eſt frigidior corpore humano; ſeu corpore hominis calefacti. Quod etiam venti eradicent arbores & proſternāt magna ædificia, non arguit ipſos non eſſe exhalationes: quia ſunt raræ & ſubtiles & a nobis non perceptibiles; vnde corpꝰ ſubtile in velociori motu & impetuoſiori modo mouetur, quàm aliud corpus. Ex iſtis ſequitur ꝙ ventus præter exhalationem calidam & ſiccam pro qua ſupponit; connotat motum lateralem illius exhalationis circa terram: propter quod exhalatio quieſcens non dicitur ventus: nec etiam exhalatio mota infra terram, quæ facit motum F terræ.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro maiori declaratione ſoluendę ſunt aliquæ, difficultates. Prima; quæ eſt cauſa effectiua motus lateralis ventorum. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ exhalatio calida & ſicca habet duplicem motum. Vnum habet ſurſum, & illo mouetur omnis exhalatio calida & ſicca naturaliter. Poteſt moueri alio motu, qui eſt motus lateralis, vel etiam deorſum. Et de cauſa primi quæritur hic. Ad quod reſpondetur breuiter, quòd duę ſunt partiales cauſæ talis motus lateralis. Vna eſt leuitas & calidītas exhalationis, quæ nata eſt mouere ipſam exhalationem ſurſum. Alia eſt frigiditas mediæ regionis aeris, quæ per antiperiſthaſim expellit exhalationem deorſum: & ipſa nitens ex natura ſua moueri ſurſum, & non poteſt; ideo mouetur ad latus. Et ſiquis dicat; cum frigiditas non pellat exhalationem niſi deorſum; non videtur adhuc qualiter debeat moueri lateraliter; vel ſi moueatur lateraliter, videtur quòd non debeat moueri niſi circa terram, vbi habet reflexionem. Reſpondet negando conſequentiam; & cauſa eſt: quia quando repellitur deorſum a frigiditate mediæ regionis, inuenit alias exhalationes aſcendentes ſurſum, propter quas pellitur ad latus: cum non poſsit moueri ſurſum propter frigiditatem aeris, nec deorſum propter alias exhalationes ipſis obuiantes. Secunda difficultas propter quam cauſam talis exhalatio magis mouetur ad vnum latus, quàm ad aliud. Reſpondetur quòd hoc eſt a frigiditate medię regionis: cum enim frigiditas fuerit fortior in Septentrione expellit exhalationem ad Meridiem; & ſi fuerit fortior in meridie, tunc expellit eam ad ſeptentrionem; mediante tamen aliquo alio: cum ipſa ſolum deberet repellere deorſum.

Cauſa effectiua motus lateralis ventorum q.

G

H

TERTIO ſciendum, quòd reſtat alia difficultas, quomodo pluuiæ, & ſol dicuntur facere commouere ventos: & quomodo dicuntur facere ceſſare ventos. Et primo videtur quòd pluuia non faciat commouere ventos: quia pluuia eſt frigida & grauis: igitur. Reſpondetur quòd pluuiam facere permouere ventos, poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo quòd ipſa ſit cauſa effectiua vē-

Pluuijs, & ſole quo commouetur, & quieſcunt venti.

A ua venti; & ſic non eſt intelligendum quòd ipſa faciat commouere ventos, idest quòd ipſa generet ventos. Aliomodo poteſt intelligi, quòd ipſa faciat commouere ventos, idest moueat ventos: & ſic etiam non intelligitur, niſi forte dicatur quòd vertute pluuię groſſæ exhalatio ad latus, vel deorſum moueretur. Aliomodo poteſt intelligi, quòd ipſa diſponit terram vt ex ipſa virtute caloris Solis eleuetur exhalatio: & ſic ipſa facit commouere ventos. Supponitur vlterius, ꝙ ipſam pluuiam facere ceſſare ventos poteſt multipliciter intelligi. Vnomodo quòd ipſa faciat quieſcere ventos ipſis vẽtis remanentibus; & ſic non eſt intelligendum. Aliomodo poteſt intelligi, quòd virtute ſuæ
B frigiditatis corrumpat exhalationes: & ſic bene poteſt intelligi quòd faciat ceſſare ventos, idest virtute ſuæ frigiditatis corrumpunt exhalationes, quæ dicuntur venti. Aliomodo poteſt intelligi, quòd ipſa facit ceſſare ventos; quia ipſa diſponit terram ne ab ipſa eleuentur exhalationes. Sed qualiter ſol facit commouere ventos. Reſpondetur ꝙ multipliciter. Primomodo quia virtute ſolis generãtur exhalationes, quæ poſtea dicuntur venti. Secundo; quia virtute caloris ſolis poſſunt illæ exhalationes eleuari. Sed de hoc tamen eſt dubium Vtrũ ipſis exhalationibus genitis, ſol virtute caloris poſſit eleuare exhalationis ſurſum; cum non videatur, quòd alias res eleuet. Sed qualiter facit ceſſare ventos. Reſpondetur quòd non

C facit ceſſare ventos ſic, quòd ipſis remanentibus quieſcant: ſed quia virtute ſua poſſunt corrumpi exhalationes: & ideo propter hoc dicitur, quòd faciat ceſſare ventos. Et ſi dicatur; ergo ſemper deberet facere ceſſare ventos: cum idem inquantum idem ſemper ſit natum facere idem: ergo nunquam deberet facere commouere Reſpondetur quòd idem eodem modo diſpoſitũ, & alijs concurrentibus eodem modo diſpoſitis ſemper faciunt idem ſupple in ſpecie: ſed ſi alia non vniformiter diſponantur, non oportet; modo exhalationes non ſemper ſunt vniformes, vt ſol ſemper eas corrumpat.

Vtrũ moueãtur naturaliter, an violẽter, & an ſint eiuſdem ſpeciei.

QVARTO ſciendum, quòd adhuc ſunt aliæ paruæ difficultates. Prima: vtrum venti moueantur naturaliter vel violenter. Ad quam reſpondeẽ breuiter quòd non mouentur naturaliter: quia non eſt de natura exhalationis moueri ſic lateraliter, ſed moueri ſurſum: mouetur ergo lateraliter contra inclinationem eius: quare violenter mouetur vel ſaltẽ pręter naturam. Secunda difficultas: vtrum omnes venti ſint eiuſdẽ ſpeciei. Et videtur quòd non: nam vt viſum eſt in textu: venti habent diuerſas proprietates; nam aliqui ſunt grandinoſi, aliqui frigidi, aliqui pluuioſi: igitur. In oppoſitum tamen arguitur: quia omnis ventus dicitur eſſe exhalatio: ſed omnis exhalatio omni exhalationi eſt eiuſdem ſpeciei; igitur. Reſpondeẽ breuiter, ꝙ omnes venti ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ eſſentialis, ſicut

E cut omnes homines ſunt eiuſdẽ ſpeciei eſſentialis: ſunt tamen alterius, & alterius ſpeciei accidentalis: ſic etiam venti ſunt alterius ſpeciei accidentalis. Et ſiquis arguat contra hoc: quia ventus non ſolum dicit exhalationem: quia non omnis exhalatio eſt ventus; ergo videtur quòd eſſentialiter habeat aliam formam, ꝙ exhalatio. Dicitur etiam in textu, quòd exhalatio eſt materia venti, ſed materia non eſt illud cuius eſt materia: igitur. Reſpondetur breuiter, ꝙ ventus ſupra exhalationẽ non dicit aliquam formam ſubſtantialem, ſed tantum accidentalem, puta motum lateralem circa terrã. Et ſiquis dicat: ergo impreſsio aliqua cõſtituetur in eſſe impreſsionis per formam accidentalem. Reſpondetur quòd hoc non eſt inconueniens.

Obiectio.

Inſtãtia.

F Dicitur vlterius, quòd exhalatio dicitur materia non tranſiens, ſed immanens ipſius venti: nam ipſa exhalatio ſic mota dicitur motus. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

Arti. 2.

An terre motus ſit naturaliter poſſibilis.

DVBITATVR primo. Vtrum terremotus ſit naturaliter poſsibilis. Et arguitur primo, ꝙ non: quia terra neceſſario quieſcit in medio mundi: igitur nõ mouetur. Secundo ſic: quia vel moueretur naturaliter, vel violenter: non naturaliter: quia terrã eſt corpus graue natum quieſcere in ſuo loco. Nec violenter: quia non videtur eſſe aliquod corpus extrinſecum, quod poſſit mouere terram. Tertio ſic: quia vel moueretur motu circulari, vel recto; ſed nullum illorum eſt dicendum: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu.

G Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ terra multis modis dicitur moueri. Vnomodo aſcendendo, vel deſcendendo propter naturam grauiorẽ, vel leuiorem. Secundo poteſt moueri circa centrum quieſcẽs propter eius æquilibrationem. Aliomodo propter rarefactionem. Aliomodo propter motum alicuius ſuper terram: vt videmus quòd tranſiens ſuper terrã, & maxime circa aquã; facit tremere vnam magnam partẽ terræ. Aliomodo propter generationem lapidum infra terram. Aliomodo propter exitum aq. Aliomodo propter exhalationẽ incluſam in ipſa terra, & per iſtã fit terremotus: de quo ſatis viſum eſt in textu. Supponitur ſecundo, quòd terremotus eſt violentus: quia contra inclinationem terræ.

H Dico vlterius ꝙ motus exhalationis, per quẽ fit motus terræ eſt etiam violẽtus: cum fiat in plurimum lateraliter. Ex quo ſequitur quòd terræ motus particularis eſt naturaliter poſsibilis: nam per naturam videmus terræ motum fieri in aliquo loco: ſed terremotus vniuerſalis non eſt naturaliter poſſibilis: cum non poſſit naturaliter fieri tanta multitudo exhalationis, ꝙ tota terra poſſit moueri. Et ad rationes. Ad primam dicitur, ꝙ cœlum mouetur circulariter circa ſuos polos. Ad ſecundam patet ſolutio. Ad tertiam dicitur, ꝙ mouetur motu tremoris, qui non eſt propriè vnus motus. Sed reſtat vna parua difficultas, quaſi incidentalis: Vtrum plaga terræ ſub æquinoctiali ſit habitabilis. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ

terra

A terra multis modis poteſt fieri inhabitabilis. Primo propter aquas. Secundo propter montes: & hoc tamen principaliter intelligit de inhabitatione terræ propter rationem intẽperamenti in qualitatibus primis nõ conuenientibus complexioni humanę. Hoc ſuppoſito videtur ꝙ plaga terræ ſub æquinoctiali nõ eſt regio temperata nec conueniens naturæ humanę; quia quã do ipſis eſt maxima hyems, ſol non mouetur ab eis niſi per 24 gradus: ideo ſol in maxima hyeme eſt ipſis propinquior, quàm nobis in maxima ęſtate, in qua diſtat a nobis per. 25. gradus: ideo plus habent de calore in fortiſsima hyeme quàm nos in maxima ęſtate. Dicunt tamen aliqui vt Ptolomæus & Auicenna ꝙ ſub æquinoctiali eſt terra habitabilis. Illius tamen opinionis non eſt Sco. ſed primæ opinionis. Dicit etiã ꝙ paradiſus terreſtris non eſt ſub æquinoctiali: ſed vbicunq; ſit; eſt in loco amenißimo multum conuenienti tam naturæ inſtitutæ ſicut Adę & Aeuæ: quàm naturæ reſtitutæ: vt Enoch & Heliæ.

An terra plaga, q eſt ſub æquinoctia li: ſit habitabilis.

B

Dvbitatvr ſecundo. Vtrum tranquillitas ſit ſignum terremotus. Et arguitur primo quòd non; quia tunc ſequeretur quòd vbicunq; eſſet tranquillitas, ibi eſſet terremotus: & cum in mari appareat maxima tranquillitas, in mari eſſet magnus terremotus: quod eſt falſum & contra experientiam. Item ſequeretur quòd bene ſequeretur; tranquillitas eſt: ergo terre motus erit: ſed hoc eſt falſum: cum oppoſitum multotiens eueniat. In oppoſitum eſt philoſophus. Pro cuius declaratione ſupponitur quòd tranquillitas; vt alias viſum eſt, non eſt niſi priuatio magnorum ventorum, & non generaliter omnium. Supponitur ſecundo ꝙ ipſius terremotus multa ſunt ſigna. Primum eſt: quando aues ſupra terram non audent diu ſtare, ſed continuo volant: & hoc habent ex inſtinctu naturæ & influentia cœleſti, vnde aues habent capita aerea & mutabilia ſecundum influentiã cœli. Secundum ſignum eſt turbatio aquarum in puteis, & & ſalſedo in mari. Et huius ratio eſt: quia tunc exeunt exhalationes per venas terræ, quæ miſcentur cum aquis & faciunt tales ſapores in aqua. Tertium ſignum ęſt tranquillitas: & huius cauſa eſt: quia cauſa venti ſcilicet exhalationes includuntur infra terram: ideo non fiunt tunc venti. Et aduerte quòd iſtud ſignum non eſt ſignum neceſſarium; ſed ſignũ probabilitatis talis motus terræ: & per hoc ſoluuntur rationes dubij. Quartum ſignum eſt, quando manus hominis tremunt; quamuis non ſit vẽtus nec tempeſtas; & huius cauſa eſt: quia tunc exeunt quædam exhalationes ex foraminibus terræ, quæ faciunt tremere manus. Quintum eſt tumor aquæ inconſuetus ſine tempeſtate: & ratio huius eſt: quia exhalationes exeunt terram; & intrant mare, & faciunt tumorem in mari. Sextum ſignum eſt, quidam ſonus infra terram: & hoc dicit Ari. in textu: & cauſa huius eſt: quia tunc exhalationes incipiũt fortifica-

An tranquillitas ſit ſignũ terremotus.

C

D

E ri & percutiunt latera terræ. Dicit enim ꝙ apparet quædam nubecula ad modum lanceæ. Septimum ſignum: eſt inconſueta frigiditas ante ortum ſolis: quia tunc eſt ſignum, ꝙ non ſint exhalationes, quæ ſunt calidę quæ deberent calefacere aerem. De effectibus autem terremotus ſatis viſum eſt in textu. Vnde dicunt doctores ꝙ poſt terremotum multotiens fiunt mortalitates & peſtilentiæ: quia tunc exeunt multæ exhalationes, quæ ſunt deſiccatiuæ aeris in tantum, ꝙ homines non poſſunt ibi morari. Et dicit Plinius, ꝙ contra terremotum bonum eſt morari in vallibus & habere domos baſſas.

An tonitruum ſit extinctio ignis in nube.

F DVBITATVR tertio. Vtrum tonitruum ſit extinctio ignis in nube vt volebat dicere quædam opinio antiquorum. Et videtur ꝙ ſic; quia dicit Ari. in. 2. poſteriorum: ꝙ tonitruum eſt extinctio ignis in nube. Itē ſi hoc non eſſet ſequeretur ꝙ poſſet fieri tonitruū ſine extinctione ignis in nube, quod eſt falſum: quia tunc nunquam ceſſarent tonitrua niſi exhalationes inflammarent & ibi extinguerentur. In oppoſitum videtur eſſe philoſophus, in textu. Pro cuius declaratione ſupponitur primo quid ſit tonitruū. Vnde tonitruum eſt ſonus factus in nubibus ex violēta percuſsione exhalationis calidæ & ſiccæ incluſa in nube ad latera nubis: Et de hoc multi diuerſificantur: puta vtrum tonitruum ſit ipſe ſonus, vel exhalatio cauſans illum ſonum. Dicūt aliqui quòd eſt pręciſe ipſe ſonus alij quòd eſt exhalatio: alij quòd eſt vtrunque: ſecundum tamen communiter loquētes dicitur quòd eſt ille ſonus. G Sed dubium eſt; quia ſonus nō videt eſſe impreſsio: ideo oporteret dicere quòd tonitruum nō eſſet impreſsio: oporteret etiam dicere quòd non oportet quia omnia, de quibus determinat philoſophus in iſtis libris; ſint verę impreſsiones: ſed ſufficit quòd aliqua ſint verę impreſsiones: & aliqua habeant ſimilitudinem cum impreſsionibus vel quo ad generationem, vel quo ad aliquid aliud: vnde ventus de quo ſatis dicendum eſt; non eſt proprie impreſsio: quia eſſet impreſsio ignita vel aquoſa. Similiter diceretur de tonitruo tenendo quòd eſt ſonus. Dicunt tamen aliqui quòd ſicut ventus eſt exhalatio lateraliter mota circa terram: ſic tonitruum eſt exhalatio mota ad latera nubis. H Et aduerte ꝙ quando dicitur quòd exhalatio eſt materia tonitrui & etiam venti: non debet ibi capi materia pro altera parte compoſiti: ſed pro illo quod eſt ſubiectum alicuius accidentis ſub quo talis exhalatio ſic vocatur. Sed dubium eſt vtrum ille ſonus qui venit ad nos ſit tonitruum: cum ille non videatur cauſari in nube. Dico quòd de hoc magis videbitur in ſecundo de Anima. Supponitur finaliter quòd tonitruum aliquando cauſatur e xpercuſſione exhalationis ad latera nubis: aliquando ex fractione nubis propter impetum exhalationis: aliquando per extinctionem exhelationis inflammatæ impetuoſæ mota per aerem:

A rem: & ſic capiebat Ariſt. cum dicebat ꝙ tonitruum eſt extinctio ignis in nube; & per hoc ſoluuntur rationes ante oppoſitum. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Arti. 3. CONCLVSIO reſponſalis: ventus eſt exhalatio calida & ſicca laterliter mota circa terram. Hæc concluſio patet ex dictis. Ad rationes. Ad primum dicitur negando conſequentiam: quia in æſtate eſt tāta caliditas ꝙ prohibet terram exhalari: & etiam conſumit totam exhalationem eleuatam a C terra. Etiam in hyeme eſt tanta frigiditas ꝙ terra tantum cōſtringitur ꝙ ex ipſa nō poſſunt eleuari exhalationes; & ꝑ hoc patet ſolutio ad ſecundam. Ad tertiam etiam patet ſolutio; nam ventus non ſolum importat exhalationem; ſed connotat ipſam lateralirer eſſe motam circa terram. Ad quartam dicitur ꝙ omnes venti naturaliter & intrinſece ſunt calidi & ſicci: & extrinſecæ tñ ſunt frigidi. Ad quintam patet ſolutio.

METEORORVM ARISTOTELIS.

B LIBER TERTIVS. D

DE Halone autem, & Iride quid vtrunque & propter quam cām ſit dicamus: & de Parahelijs, & Virgis: etenim omnia hæc fiunt propter eaſdem cauſas inuicem. Primo autem oportet accipere paſsiones, & accidentia circa vnumquodque ipſorum &c.

Halonis, Iridis, Paralelierum, et Virgarū accidentia.

ISTE eſt tertius liber Meteororum Ari. in quo philoſophꝰ determinat de impreſsionibꝰ cauſatis ex reflexione & refractiōe radiorum; & continet duos tractatus. Primus cōtinet quatuor capitula. In primo oſtendit accidentia iſtarum impreſsionū. Et primo ponit quatuor accidētia halonis. Primū eſt: ꝙ halo ſępe apparet circulus cōpletus. Vnde halo eſt ille circulus clarus, qui apparet circa ſolem & lunam aut circa alia magna aſtra: immo aliquando apparet circa candelas. Secundum accidens: halo fit circa ſolem & lunam: & circa ſplendida ſydera. Tertium accidens: halo non minus fit de nocte ſupra lunā aut alia aſtra, q̃ de die circa ſolem. Quartum accñs: halo rarius fit de ſero, vel de mane, quàm in alijs horis. Deinde

B inde tangit accidentia iridis. Primum eſt: quòd iris nunquã fit circulus completus, ſed admodum arcus. Secundum iris nunquam fit in maiori portione quàm in ſemicirculo. Tertium eſt: ſole oriente, vel occidente fit maxima portio circuli, ſub qua poſsit apparere iris: ita quòd quanto ſol magis eleuatur ſupra orientem; tanto iris apparet ſub maiori portione circuli. Quartum eſt: in autumno a breuioribus diebus poteſt iris apparere omni hora diei. Quintum: raro apparent plures irides ſimul, quàm duæ. Sextum: omnis iris habet tres colores, ſcilicet puniceum, viridem & alurgum. Septimum eſt: quando apparent plures irides: iris ſuperior habet colores obſcuriores, quàm iris inferior. Octauum, quando ap-
F parent plures irides, eorum colores ſunt econtrario poſiti, ſecundum ſitum. Conſequenter ponit accidentia parahel iorum & virgarum. Primum eſt: quòd parahelij, & virgæ ſemper fiunt a latere ſolis, & non ſub ſole, neque ex oppoſito ſolis. Secundum nunquam fiunt de nocte eo quòd ſemper fiunt circa ſolem. Tertium, ſemper, vel vt in plurimum fiunt circa ortum, vel occaſum ſolis. Deinde mouet vnam dubitationem quę eſt: Vtrum iris poſsit fieri de nocte a luna, ſicut de die a ſole. Reſpondet philoſophus quòd ſic: hoc tamen raro fit: quia iris non fit à luna niſi in plenilunio: & per conſequens ſolum ſemel in menſe.

PRIMO autem de figura dicamus: & quare circulus G fit: & quare circa ſolem &c.

ISTVD EST ſecundũ capitulum huius tractatus, in quo vult determinare Philoſophus de figura Halonis præmittens aliquas ſuppoſitiones. Prima eſt: exiſtente vapore in aere fit refractio viſus noſtri ex tali vapore: & ſi talis vapor ſit regularis tunc fit halo, quod probat philoſophus a ſigno: qa ſi illud in quo apparet halo conſiſtat, & condenſetur; ſignum eſt pluuiæ. Si vero marceſcat & conſumatur, eſt ſignum ſerenitatis. Et ſi diſpergatur huc & illuc, eſt ſignum ventorum: quod non ita fieret; niſi in halone concurreret vapor interpoſitus inter aſtrum & nos. Secunda ſuppoſitio: vapor a quo fit refractio eſt inter viſum & aſtrum: & propter hoc non apparet halo ex oppoſito aſtri ſicut iris. H Tertia ſuppoſitio: conſimiliter fiet refractio a puncto medio vaporis ad omnem eius partem. Tunc ponit talem concluſionẽ: Neceſſe eſt halonem eſſe circulum aut partem circuli. Probat duabus rationibus. Prima eſt naturalis: quia radij incidentes ab eodem puncto in idem punctum, refranguntur vndiq; ſecũdum æquales angulos & circulariter: ſed radij incidentes ſupra vaporem, in quo apparet halo ſunt huiuſmodi: igitur. Secunda ratio eſt Mathematicalis: pro qua ſupponitur quòd a ſit viſus: & ſol ſit b, & protrahatur linea perpendicularis a b, per medium caliginis, quod eſt c: deinde ſignentur tria puncta in caligine æqualiter diſtantia,

Halo cuius figura.

A tia,quæ ſunt g,d, & z, a quibus refrangantur radij luminoſi ad lineam perpendicularem,& cócurrent in puncto a, & tunc ibi intelligantur tres trianguli, qui ſunt a,b,g. a,b, d. & a, b, z. Et ſunt iſti trianguli æquales: quia omnium triangulorum quorũ duo latera vnius ſunt æqualia duobus lateribus baſi alterius, & baſis vnius; neceſſe eſt augelos illis æquilateribus contentos eſſe æquales: & per conſequens totus triangulus eſt æqualis toti triangulo: ſed prædictorum triangulorum duo latera ſunt æqualia,ſcilicet a,g. a,d.& a, z. Et habent baſim communem,ſcilicet a,c. ergo omnes illi trianguli ſunt æquales.Ducantur ergo tres lineæ perpendiculares ſuper lineam a,b, ad punctum c, ab illis tribus punctis: ergo d; & z, in nube ſignatis: tunc conſtituuntur tres parui trianguli, ſcilicet a, g, c. a, d, c. & a, z, c. & iſti trianguli ſunt æquales: & lineæ rectæ ducunt a diuerſis punctis in idem punctum; & ſunt plures quàm duæ: ideo oportet illud punctum eſſe centrum circuli: quòd patet per propoſitionem Geometriæ: ſi plures lineæ, quàm duæ à diuerſis partibus venietes in idẽ punctum ceciderunt: tale punctum eſt centrum circuli. Finaliter aſsignat cuius coloris eſt halo: dicens quòd debet habere colorem album circa quem apparet quædam nigredo: quia halo apparet propter lumen incidens propter vapores: ideo pars vaporis, ſupra quam incidit lumen apparet alba: & pars circunſtans apparet nigra. C

B D

Deinde dicit ꝙ halo ſepius apparet circa lunam, quàm circa ſolem: quia ſol vaporem eleuatũ magis conſumit, quàm luna.

Iridis autem, quod quidem eſt rarefactio, dictum eſt prius &c.

Istvd est tertium capitulum huius trac. in quo philoſophus determinat de Iride & coloribus eius:& primo de coloribus eius, premittẽs aliquas ſuppoſitiones. Prima eſt, omnibus corporibus planis, cuiuſmodi ſunt aer & aqua: poteſt fieri rare- *Iris qd, & eius colores.*

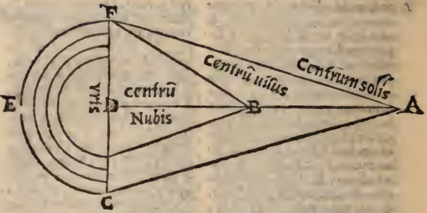
E rareſactio radij viſualis. De aere probat quatuor ſignis. Primum eſt; quia aliquando contingit debilem viſum videre faciem ſuam in aere: ſicut Antiphon qui dum ambularet videbat faciem ſuam in aere: & hoc erat propter debilem viſum: & hoc non poterat eſſe niſi radij viſuales ad ipſum refrangerentur. Secundum ſignũ eſt: quia aliquando mali nauium videntur eſſe maiores & groſsiores quando ſunt in mari, quàm ſint. Tertium eſt: quia omnes magnitudines videntur eſſe maiores ſtanto vento, quàm non ſtante. Quartum ſignum eſt: quia aſtra orientia, & occidentia apparent maiora, quàm in medio cœli: & hoc eſt propter refractionem radiorum a vaporibus ſurſum eleuatis: & quòd ab aqua

F fiat refractio patet: quia aqua eſt denſior aere: ſed ab aere fit refractio: ergo ab aqua. Supponitur ſecundo, quòd halo & iris apparent per refractionem: tamen iris apparet in oppoſito ſolis: halo vero eſt circa ſolem. Tertia ſuppoſitio: halo, & iris differunt in variatione colorum; quia quando halo apparet fit refractio a nube denſa: ideo halo clarius apparet quàm iris. Quarta ſuppoſitio: album viſum per nigrum apparet rubeum: quod patet de igne viſi per fumum, qui apparet puniceus. Vnde ignis ſic generatur: quia aliquando aliqua nubes aquoſa, vel rorida apparet ex oppoſita parte Solis, vel Lunæ ad quam pertingunt radij ſolis, vel lunæ: qui non potentes penetrare ipſam reflectuntur à nube ad oculos: & ibi apparent tres colores ſecundum diuerſas partes iridis. Vnde vbi lumen plus abundat, cauſatur color accedens ad albedinem, qui dicitur puniceus, quando vero minus ſuperabundat, apparet nigredo quæ dicitur alurgus; & quando lumen medio modo ſe habet in ordine ad nubem; apparet color minus accedens ad nigredinem, quàm alurgus; qui vocatur color viridis. Ex quo ſequitur quòd iris eſt apparitio trium colorum in nube rorida oppoſita ſoli. Conſequenter probat, quòd diuerſi ſint colores iridis: quia vbi eſt fortior reflexio ibi apparet color, qui dicitur puniceus; vbi vero eſt debilior apparet alius qui dicitur alurgus; & vbi eſt medio modo apparet viridis. Et ſubdit, quòd per iuxta poſitionem H illorum colorum apparet vnus alius color, qui dicitur Xãthus: quòd autem illud appareat, probat aliquibus ſignis. Primũ: quia cum nubes eſt nigerrima tunc color eſt multum viridis; & tunc ille color, qui dicitur xanthus multum apparet. Secundum eſt, quòd cum iris marceſcit; tunc deficit puniceus color & mutatur in xanthum. Tertium eſt, quòd flores variantur in colore ſecundum apparẽtiam per iuxta poſitionem aliorum colorum, vel iuxta poſitionem luminis lucernæ. Et ſubdit, quòd multi colligentes flores ad lucernam ſæpe decipiuntur, accipientes flores venius ſpeciei pro floribus alterius ſpeciei. Subdit conſequẽter,

Halo, & Iris, quo differunt.

A ter, quòd aliquando apparent duæ irides; vna ſuperior, & alia inferior, & dicit quòd ſuperior eſt magis obſcura, quàm inferior: & habent colores oppoſito modo ſituatos. Sed quærit conſequenter; Vtrum duo homines poſsint eandem iridē videre. Reſpondet quòd non; quia radius reflexus eſt æqualis radio incidentiæ; & anguli ab eo cauſati ſunt æquales, & cum ad alium, & alium hominem alius, & alius radius reflectatur, & iris apparet per reflexionē; ideo eſt alia, & alia iris, quam plures homines vident. Deinde probat quòd iris appareat per modum ſemicirculi, & hoc ratione naturali, & mathematica. Ratione naturali ſic; quia centrum iridis eſt punctus, quem tangit radius procedens a cen-

B tro ſolis; ideo ſi ſol eſt in puncto orizontis maior eſt iris, quæ eſſe poſſet, & centrum illius iridis erit puncto orizontis ex oppoſita parte corporis luminoſi; & ſic non relinquitur niſi ſemi circulus ſupra orizontem. Pro ratione mathematica ſupponit, quòd oculus mediat inter centrum ſolis, & centrum iridis. Supponit etiam quòd ſi linea recta rectè ceciderit ſupra li- C neam rectam cauſabit angulos rectos, aut æquales duobus rectis; fiat ergo figura: & ſit centrum ſolis a, centrum oculi b, centrum nubis d, & per illa tria puncta protrahatur linea a, b, d: tunc ſignentur in nube tria puncta æque diſtantia a centro nubis: quæ ſint c, f, g, & quòd illa etiam æque diſtent a centro oculi, & a centro ſolis: & ab iſtis protrahantur tres lineæ a centro nubis, a centro oculi, & a centro ſolis: & tunc intelliguntur tres magni trianguli quorum vnus eſt, a, b, g. alius a,b,f. & alius a, b, c. qui ſunt æquales: quia latera ſunt æqualia & baſes æquales: ergo illi trianguli erunt æquales. De inde intelligantur tres parui trianguli, qui ſunt b,g,d. b,f,g. b, e, & d, quorum duo latera D vnius ſunt æqualia duobus lateribus alterius: & anguli illis æquilateribus cōtenti, ſunt æquales: igitur baſes erunt æquales per ſuppoſitionem euclidis: & cum tangant centrum nubis, ſequitur q linea tangens extremitates illarum trium linearū erit ſemicircularis: igitur iris apparet per modum ſemicirculi.

B EASDEM autem dictis cauſas exiſtimandum & de parahelijs & virgis &c.

ISTVD EST quartum capitulum, in quo philoſophus determinat de Parahelijs, & Virgis. Vnde virgæ dicuntur radij ſolares directè protenſi per nubem circundantem ſolem, ac ſi eſſent chordæ tenentes tentoriū ſolis: & cauſatur dupliciter. Vnomodo quãdo nubes eſt vndique continua, ſed tamen eſt groſsior in vna parte quàm in
F alia: & tunc radij ſolares tranſeuntes per partem nubis ſubtiliorem, apparent lineæ albæ. Aliomodo apparent quando nubes eſt groſſa, & non continua: tunc radij ſolares penetrantes nubem aliquando apparent virides, & aliquando tendẽtes ad rubedinem, ſecundum diuerſitatem nubis. Sed parahelius dicitur imago ſolis, & dicit a para, quod eſt iuxta & helios, ꝙ eſt ſol, quaſi apparens iuxta ſolem: & cauſatur per interpoſitionem nubis inter viſum noſtrum, & ſolem. Vnde quando eſt nubes rorida, in aliquo loco perforata, tunc radij ſolares in illo foramine congregantur: & per refractionem diffunduntur ad viſum; & ſic apparet eſſe vnus ſol.

παρα ἥλιος.

G QVAECVNQVE igr̃ operaaccidit exhibere ſegregationi in locis &c.

ISTE EST vltimus tractatus, in quo philoſophus determinat de his, quæ generantur circa terram: & pręmittit duas ſuppoſitiones. Quarum prima eſt: duplex eſt exhalatio: vt iam alias viſum eſt. Secunda ſuppoſitio: eorum quæ generantur infra terram, quædam ſunt foſsibilia, quæ ſiunt ex exhalatione calida & ſicca; & ſunt a dominio terra; alia ſunt metallica, & ſunt a dominio aqua. Metallica ſunt duplicia: quia quædam ſunt fluxibilia & ductibilia, ſicut plumbum. Alia ſunt ductibilia tantum, quæ calefacta poſſunt extendi: ſed nõ ſunt fluxibilia humectatiua, vt ferrũ. Mineralia vero foſsibilia generanẽ ex exhalatione calida & terre-

H *Mineralia quę, quo'uplicia, & quomodo genita.*

A & terreſtri incluſa infera terrã, quæ nõ habet exitũ & cõdenſat a frigiditate loci: & poſt talem condeuſationem conuertitur in lutum: & decoquitur mediante caliditate vaporis ad mixti tali exhalationi, in tãtum, quòd aliquãdo fit lapis, vel aliquod aliorum poſsibilium. Sed metallica generantur ex exhalatione vaporoſa, quæ poſtquam longo tẽpore decocta eſt in terra, per frigiditatem loci conſtringetur. Et ſunt ſeptem genera metallorum, ſcilicet aurum, argentum, plumbum, ferrum, ſtannum, cuprum, & es: & talia ſolent aliquãdo nominari nominibꝰ planetarum concurrentium ad eorum generationem. Aurum enim generatur ex ſulphure, & viuo argento puris & mundis, concurrente ſole. Argentum generatur ex ſulphure, & argento viuo, puris & mundis: concurrente luna, quæ eſt humida, & frigida. Plumbum vero generatur ex groſſo ſulphure, & argento viuo, concurrente ſaturno, qui eſt frigidus, & humidus. Stãnum generatur ex groſſo ſulphure, & viuo argento cõcurrente ioue, qui eſt calidus, & humidus. Ferrum generatur ex ſulphure terreſtri, & argento viuo lutoſo, concurrente marte, qui eſt calidus, & ſiccus. Cuprum, & æs generantur ex ſulphure, & groſſo argento viuo, concurrente venere, qui eſt planeta calidus, & humidus. Et ad generationem argenti viui concurrit Mercurius, qui eſt ſiccus, & frigidus. Et de iſtis mineralibus ſpecialiter determinat Ariſto. in. 4. libro, qui ordinarie non legitur.

Libellum Ariſt. de Mineralibus, nõ habemꝰ. Quãe tamen Metaphyſ. ſ. videtur Philo. inuenire aquã eſſe principiũ metallorum.

B

An omnis radius uiſualis refrangatur in occurſu medij &c.

C

QVAERITVR vtrum omnis radius viſualis refrangatur in occurſu medij rarioris, aut denſioris aliquorum corporum, & reflectitur per medium vniforme. Et arguitur, quòd neutro modo. Primo ſic, radius perpendicularis non refrangitur, vt concedunt omnes Perſpectiui: ergo nec obliquus. tenet cõſequentia: quia omnes radij procedentes ab eodem lucido ſunt eiuſdem virtutis. Secundo ſic, ſi ſic nulla res appareret eſſe, vbi eſt: nec ſub eadem quantitate, quod eſt falſum: igitur: Tenet conſequentia: quia res viſa per radium refractum non apparet vbi eſt, nec quanta eſt. Tertio ſic, non videtur eſſe aliqua cauſa talis refractionis, niſi propter maiorem reſiſtentiam medij denſioris, & minorem reſiſtentiam medij rarioris: ſed propter hoc non fit talis refractio: quia nulla eſt reſiſtentia medij, aliàs cauſaretur ſucceſsio in multiplicatione radij. Quarto ſic, omnis refractio, vel reflexio radij debet fieri a ſuperficie actuali corporum: ſed ſi medium ſit vniforme, ibi nulla eſt ſuperficies actualis: igitur nulla poteſt eſſe reflexio in medio vniformi. Minor patet: quia medium vniforme eſt continuum non diuiſum ſecundum aliquas ſuperficies actuales. Quinto ſic, ſi fieret reflexio a medio vniformi, tunc ſicut homo exiſtens in aere ſuper aquam videt ſeper reflexionem: ita ſi deſcenderet in aqua oculis apertis adhuc

D

E huc deberet ſe videre: quod tamen eſt falſum. In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. In quęſtione erunt tres arti. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd vt habet Sco. lib. 2. diſt. 13. q. 1. triplex eſt radius, ſcilicet rect⁹, refractus, & reflex⁹. Rectus eſt, qui diffunditur a corpore lumi noſo per medium eiuſdem diaphaneitatis quantum durat vir tus luminoſi: & ille fit ſecũdum lineam rectam: & relinquit angulos æquales in vtraque parte: & poteſt dici perpendicularis. Sed radius reflexus eſt, qui occurrẽte opaco, antequàm ter minetur virtus actiua luminoſi: diffunditur in partẽ oppoſitã. Cuius ratio eſt: quia agẽs na turale agit quãtum poteſt in re ctum: & quando nõ poteſt plus agere in rectũ, agit in obliquũ. Sed radius refractus eſt, qui oc currẽte medio alterius diaphaneitatis, nõ tamen omnino opa co: multiplicatur in illo medio, non tamen ſecundum lineã rectam, ſed incidit ibi angulus. Et ex iſtis ſequit̃, quòd triplex eſt linea, ſcilicet recta, ſeu perpendicularis: linea incidentiæ, ſeu fracta: & linea reflexa.

Radi⁹ eſt triplex.

C

F

Iſtis ſuppoſitis ponitur talis propoſitio, lumen multiplicatum ſecũdum iſtos tres radios, immediate gignitur ab ipſa luce: ita quòd lumen non eſt aliud, quàm ſpecies ſenſibilis ipſius lucis immediata: & de hoc magis videbitur. Secunda propoſitio: inter omnes iſtos radi⁹ perpendicularis eſt fortiſsimus cæteris paribus: quia eſt fonti ſuo propinquiſsimus. Tertia propoſitio, per radium reflexum videtur rès in ſe in ſpeculo: & non aliqua ſpecies exiſtens in ſpeculo reflectente. Sed difficile eſt cognoſcere, qualiter fiunt tales radij. Sed pro declaratione talium radiorum.

SECVNDO ſciẽdum, probando, quòd nullus ſit radius reflexus, vel refractus: quia ſequeretur, quòd accidens migraret de ſubiecto in ſubiectum: ſed hoc eſt falſum. Quod ſequeretur; probatur: quia prius eſſet in vno ſubiecto, & poſtea in alio, aliàs non videtur qualiter reflectatur: vel oporteret dicere, quòd de rigore ſermonis nullus eſſet radius reflexus. Reſpõdetur breuiter, quòd de hoc eſt magna difficultas. Sed pro declaratione ſupponitur primo, quid per radios viſuales nos debemus intelligere: & etiã quid per radios ſolares. Vnde de radiis viſualibus dico, quòd non ſunt niſi ſpecies ſenſibiles colorum, vel corporis colorati, vel luminoſi: quæ diffunduntur per medium diaphanum: vt ſpecies viſibiles Petri, ideſt quibus mediantibus video Petrum, dicuntur radij viſuales Petri: & ſimiliter dicatur de quolibet ſenſibili: & illæ ſpecies ſunt vera accidentia de prima ſpecie qualitatis: ideo videndum eſt qualiter diffunduntur, & reflectant̃.

An detur radius reflexus, vel refract⁹.

H

Pro cuius declaratione ſupponitur, quòd de hoc ſunt duo modi dicendi, multum probabiles. Primus eſt, qui dicit, quòd obiectum viſibile, vel ſenſibile diffundit, ſeu cauſat ſuas ſpecies in corpore diaphano propinquo, & illi inhærent: & illæ ſunt alicuius virtutis: ita quòd producunt

A ducũt aliàs in alio ſubiecto propinquo ſi ſit ſuſceptibile illarum ſpecierum: & illæ iterum alias: & ſi non poſſunt producere ſecundum lineam rectam, tunc producunt ſecundum lineam reflexam, vel refractam: & tunc illi radij, qui ſic producuntur, vocantur radij reflexi, vel refracti: ideo non migrant de ſubiecto in ſubiectum. Et ſi quis dicat; Si iſte modus eſſet bonus, ſequeretur, quòd videremus viſibile in quacunque diſtantia quia primæ ſpecies cauſant alias: & iterum aliæ alias. Dico, quòd primæ ſunt perfectioris virtutis, quàm aliæ: & iterum aliæ, quàm aliæ; ita ꝙ tandem deuenietur ad ſpecies, quæ propter debilem virtutem non poſſunt cauſare alias; ſaltẽ quæ ſint ſufficientes ad percipiendũ viſibile. Alius eſt modus: di-

B cens, quòd omnes iſtæ ſpecies cauſantur ab obiecto viſibili immediate: ſic quòd obiectum cauſat in ſubiecto propinquiori, & in omnibus aliis tantum, quantum eius virtus poteſt durare: & ſi inuenit impedimentum, puta aliquod medium denſum, tunc cauſat ſecundum lineam reflexam, vel refractã tantum, quantum ageret ſecũdum lineam rectam, vel eo circa: & ſic patet, quòd vterque modus ſoluat, quod non eſt migratio accidentis de ſubiecto in ſubiectum. Sed de radiis ſolaribus iã viſum eſt: nam nõ ſunt niſi ſpecies lucis, quæ non eſt aliud, quàm ipſum lumen, per quod aer illuminatur: & eodem modo dicuntur reflecti, vel refrangi, ſicut aliquando alij radij viſuales.

Scot. ubi ſupra.

C Tertio ſciendum, ꝙ pro ampliori declaratione ſupponitur, ꝙ oculus videns obiectum per lineam rectam, ſed nõ iudicat obiectũ vbi eſt: immo apparet eſſe extra ſuperficiem ſpeculi: vbi linea reflexa terminaretur, vel eo circa, ſi in rectũ protraheretur, vel non inueniret obſtaculum. Ex quo ſequitur quare cũ homo videat ſe in ſpeculo, vt in plurimum videt ſe vltra ſpeculum. Supponitur ſecundo, ꝙ ſi radius incidat per duo media cõtigua diuerſarum diaphaneitatum: vt per aerem, & aquam, ſuperficies medij ſolet vocari ſpeculum, cũ ibi fiat reflexio. Aduerte tamen, quòd aliter radij refranguntur de medio denſiori in ſubtilius, aliter e contrario: nam ſi de medio ſubtiliori veniant in denſius, frã-

Suppoſitiones ad idem.

D guntur ad perpendicularem: eo enim, quod inuenit maiorẽ denſitatem magis appropinquat ad radiũ fortiorem, ſcilicet perpendicularem. Ex iſto ſequitur, ꝙ quando aliquid videtur a medio rariori per medium dẽſius tanto minus videtur: ſed ſi veniat de medio denſiori in ſubtilius, frangitur a perpendiculari, magis recedendo a tali radio perpendiculari. Sed reſtat vna difficultas: Vtrum radius viſualis poſsit reflecti a medio vniformi: vt puta ab aere vniformi non condenſato, nec mixto cum vapore. Et videtur, quod non: quia tunc ſequeretur, ꝙ lumen fieret in quacunque parte aeris, cum ibi poſſet reflecti.

Radius viſualis, an poſſit reflecti a medio uniformi.

In oppoſitum tamẽ arguitur de illo, qui videbat faciem ſuam in aere: nã ſi ſolum fuiſſet facta reflexio in aere denſo, tunc non

E ſemper vidiſſet faciem ſuã,quod non videtur verum.Ideo ponitur talis propoſitio : radius viſualis poteſt reflecti ad oculum videntis in aere vniformi:& hoc maxime ſi oculus videntis ſit in medio rariori. Poteſt etiã fieri reflexio in aere denſo,& permixto cum vaporibus, dummodo ſuperficies eius ſit terſa,& polita. Et aduerte, quòd videtur eſſe regula Perſpectiuorũ, quòd ab aere vniformi non poteſt fieri reflexio ad oculum exiſtentem in tali aere ſine adiutorio ſpeculorum.vel aliorum extrinſecorum:& hoc ſi oculus non ſit luminoſus. Ex quo inferunt,quòd ſi oculus eſſet luminoſus,radius viſualis poſſet comprehendi in medio licet non figura:ideo cati,vel lupi poſſunt videre in medio lumine ſuorum oculorum : ſed non eſt ſic de homine : quia homo non habet oculos luminoſos.

Existentium eodem loco & ſitu, an aliqd poſſit apparere, quod prius eiſdem nõ apparebat. QVARTO ſciendum,quòd adhuc incidunt aliquæ difficultates. Prima:an alicui exiſtenti in eodem loco, & ſitu appareat aliquid,cui tamen prius nõ apparebat: Reſpondetur,quòd ſic:& hoc eſt propter refractionem radiorum viſualium in occurſu medii difformis : patet, nam ſi in fundo peluis ponatur denarius: & ibi non ſit aqua : tunc non videbitur denarius : ſed ſi ponatur aqua videbitur denarius:eo,quòd radius incidens oblique a denario ad ſuperficiẽ aquæ in extrimitate peluis refrangitur a perpendiculari ad oculum:& hoc propter occurſum medij rarioris, ſcilicet aeris, qui non refrangitur quando in pelui non eſt aqua.Vnde res viſa per lineam fractam nõ apparet eſſe vbi eſt:immo apparet,vbi linea procederet ſecundum rectitudinem; ideo fundus peluis apparet altior, quàm ſine aqua,& groſſior:propter etiã eandem cauſam baculus apparet fractus, ſi vna pars ſit in aqua,& alia extra: & per eãdem cauſam ſol apparet maior in oriente,quàm in meridie,vbi altius eleuatur:nam res,quæ videtur per radium fractum, videtur ſub maiori angulo. G

Oculi debiles cur melius uideant in reflexione,quàm oculi perſpicaciores. Secunda difficultas: quare reflexio in aere facit rem videri ab habente oculos debiles magis, quàm ab habẽte oculos fortes,& limpidos. Reſpondetur, quòd ille, de quo loquitur Philoſophus in textu,qui videbat faciem ſuã in aere, propter ægritudinem habebat ſuperficies oculorum, vel tunicas exteriores plenas fumis, & humoribus extraneis obfuiſcantibus lumen intrans per eas in oculos: ideo apparebant eſſe colores extra terminãtes viſum; quia imaginatio non iudicat huiuſmodi colores eſſe in oculo: & vnde venit lumen in oculo. Dicunt tamen aliqui, & forte melius, quòd talis habebat oculos debiles ſic, quòd virtus trahebatur in aerem multum prope, in quo reflectebantur radij viſuales ſui: ideo videbat ſe,quemadmodum videmus nos in ſpeculo. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum. H

Art. 2. DVBITATVR primo, Vtrum halo fiat per refractionem, vel reflexionem radiorũ. *Halo quo fit.* Pro cuius ſolutione ſupponitur,quòd quando apparet halo debet eſſe vapor vniformis inter

A ter viſum noſtrum, & aſtrum. Supponitur ſecundo, quòd radius refrangitur occurente medio denſiori, vel rariori. Supponitur tertio, quod radius perpendicularis non frangitur in occurſu alterius: ſed directe procedit. His ſuppoſitis ponit̃ talis propoſitio: halo fit per refractionem radiorum viſualium: nam fit per multiplicationem radiorum aſtri, vel luminoſi vſq; ad occurſum medij dẽſioris; & quia radij illi non omnes ſunt perpendiculares: ideo refranguntur: Probatur etiam ſic: quia ſi tales radij poſſent in tantam diſtantiam refiecti: ſequeretur, quòd media regio aeris eſſet calida: quia qua ratione radij ſolares reflecterentur ad nos in tantam diſtantiã: etiam poſſent reflecti a terra ad mediam regionem aeris. Secunda difficultas. vtrum tempore appartionis halonis ſit vapor inter aſtrum, & viſum noſtrum. Et arguitur, quòd non, quia tunc ſequeretur, quòd halo magis deberet apparere tempore pluuioſo: quia tunc ſunt plures nubes. In oppoſitum eſt experientia. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd vapor poteſt capi dupliciter. Vnomodo poteſt capi pro quodam calido, & humido. Aliomodo pro quacunque materia denſa, potente reflectere, vel refrangere radios. Tunc ſit prima cõcluſio: tempore apparitionis halonis eſt vapor interpoſitus inter ſolem, & viſum noſtrum: quia ibi apparet claritas: ideo eſt ibi vapor: quia in medio vniformi non debet magis apparere claritas in vno loco, q̃ in

B *Halone apparente, an vapor ſit inter aſtrũ & viſum noſtrum.*

alio. Ad rationem nego conſequentiam, quia ad hoc, quòd appareat halo non ſufficit quicunque vapor: ſed requiritur vapor tenuis eleuatus diſtans a viſu noſtro. Sed quæreret aliq̃s: Vtrum vapor, in quo apparet halo ſit ſphęricę figurę. Arguit, ꝙ ſic, quia talis vapor eſt plures guttæ aquarum, & quęlibet eſt figuræ ſphæricę: igitur. In oppoſitum arguitur: quia vapor ille eſt tanquàm nubes tenuis: ſed talem non oportet eſſe ſphęricæ figuræ: igitur. Ideo ponitur talis concluſio: quòd non oportet vaporem, in quo apparet halo eſſe ſphæricæ figuræ, cum nubes de ſe nõ ſint ſphæricæ figuræ. Et ſiquis quærat: Vtrum debeat halo ſemper apparere circulus completus. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd in aliquibus caſibus halo non apparet circulus. Primus: ſi luna ſit ita propinqua terræ, quòd illa portio circuli ſi protraheretur, caderet ſub orizonte. Secundus, ſi nubes in aliquo latere marceſcat. Tertius, ſi luna non fuerit plena: ſed iſti defectus rotunditatis non notantur notabiliter ad ſenſum: ideo iudicatur vt in plurimum circulus: qualiter autem fiat figuræ circularis ſatis viſum eſt in tex. oportet enim ad hoc, quòd ratio Ariſto. valeat, quòd illa nubes, vel vapor ſit tenuis vniformis in raritate, & denſitate; aliter cęrte non teneret.

C *Vapor, in apparet halo, cuius figura.*

D

DVBITATVR ſecundo, Vtrum colores iridis ſint veri colores. Et videtur, quòd ſic: quia color puniceus viridis, & alurgus ſunt vericolores, & illi ſunt colores iridis: igitur. Secundo

An colores iridis ſint veri colores.

cundo ſic, nullus ſenſus decipitur circa ſuum proprium ſenſibile; ergo viſus non decipitur circa colorem:ſed viſus in iride iudicat eſſe veros colores: ergo in iride ſunt veri colores. Pro ſolutione ſupponitur pro nunc, quòd color non eſt obiectum adęquatum potentiæ viſiuæ:ſed qualitas ſenſibilis communis ad lumẽ,lucem,colorem,& forte ad ſpecies coloris: ideo non oportet,quòd omne illud,quod videtur: ſit color, vel coloratum:quia lux, & lumen poſſunt videri:eſt tamen differẽtia:quia lux poteſt videri ſine colore: ſed color non poteſt videri ſine lumine. *Dubium.* Sed dubium eſt: Vtrum videamus lumen, vel lucem in aere. Poſſet probabiliter dici, quòd per ſpecies lucis, quæ ſunt lumen videmus lucem: ſicut per ſpecies coloris videmus colorem. Et ſiquis quærat: vtrum corpora perſpicua ſicut aer, & aqua, ſint colorata. Et videtur,quòd ſic: quia videmus aquam aliquando nigram, aliquando viridem:igitur. Reſpondetur breuiter, quòd nullius ſunt coloris: ſed tamen apparent eſſe alicuius coloris propter diuerſam rexexionem radiorum ſupra aquam,vnde ſi aqua ſit groſſa, & profunda,apparet nigra: ſi autem parua, & tenuis,apparet alba. Iſtis ſuppoſitis dicitur, quòd colores in iride non ſunt veri colores; ſed ſunt ſolum colores ſecundum apparentiam propter diuerſam reflexionem in nube rorida: quia ſi eſſent veri colores,vel eſſent ſubiectiue in nube, vel in medio: non in nube:quia nubes non eſt ſuſceptiua coloris cum ſit de natura aquæ: nec in medio: quia medium,quod eſt aer non eſt ſuſceptiuum coloris. Itẽ omnis verus color cauſatur ex mixtione qualitatum primarũ: ſed ibi non eſt talis mixtio: igitur. Et ſiquis quærat: quid ergo videmus videndo iridem. Reſpondetur, quòd lumen, vel lucem,: vnde lux ſic viſa per talia media apparet eſſe color, & tamen non eſt.

An omnis iris neceſſariò appareat tricolor, nec magis, quam gemina.

DVBITATVR tertio, Vtrum omnis iris debeat formaliter apparere tricolor, & vtrum ſolum poſsint apparere duæ irides. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd colores, quę apparent in iride apparent propter diuerſum dominium, & diuerſam reflexionem quam habet lumen ſupra nubem. Vnde quando lumen habet dominium ſupra nubem:tunc apparet albus color, vel ſaltem tendens ad albedinem:ſed quando mediocre habet dominium tũc apparet aliquis color medius ſicut viridis,vel rubeus:ſed quando non habet dominium, ſed nubes fortiter reſiſtit, tunc apparet nigrum. Hoc ſuppoſito dicitur,quòd regulariter :& vt in plurimum iris apparet triũ colorum propter illam triplicẽ diuerſitatem luminis, ſupra nubem. Dicitur vlterius, quòd poſſibile eſt iridem habere tãtum duos colores, vel etiam tantum vnum:nam poſsibile eſt nubem habere tantum duas diuerſitates in raritate,& denſitate,quęre non erit niſi duorum colorum: poſsibile eſt etiam habere tantum vnam diuerſitatem:quare tunc erit tantum vnius coloris. Dicitur vlterius,quòd in

iride

A iride quandoq; apparent quatuor colores: nam propter diuerſam mixtionem colorum apparet alius color: ſicut patet de coloribus, qui ſunt in cauda pauonis, in collo colūbę, & vocatur xathus: & poteſt diuerſificari, ſicut diuerſificatur mixtio ſeu iuxtapoſitio colorum. Sed pro ſolutione ſecundæ partis dicitur, quòd duæ irides poſſunt ſimul apparere, ſicut viſum eſt in textu: viſum eſt etiam in textu de diuerſitate colorum, & de ſitu illorum colorum. viſum eſt etiam quomodo duobus exiſtētibus in diuerſis partibus hemipherij non apparet eadem iris: quod poteſt imaginari eſſe propter diuerſitatem diametri: nā ad oculos eorum protrahuntur diuerſi diametri a nube: ſi

B autem poſsint apparere tres: nō legitur, quod aliquis viderit tres. Sed reſtat vna parua difficultas: Vtrum halo, & iris apparens circa candelas, ſit in aere circa candelas, vel alibi. Reſpondetur probabiliter per aliquas propoſitiones. Prima, irides apparentes circa candelas, quandoq; ſunt circa ipſas candelas: quia ſenſus mouetur a talibus: ergo ibi ſunt, quia ex nihilo non poteſt moueri ſenſus: igitur. Secūda propoſitio, tales irides apparentes circa candelas, quandoq; non ſunt extra in aere realiter exiſtentes: quia ſi quis videat candelam per foramen aeris, per quod nihil iris

Halo, & iris apparentes circa candelas, vbi ſunt.

G apparet adhuc apparebit iris. Tertia propoſitio, tales irides, vt in plurimum ſunt in circunferentia foraminis oculorum propter reflexionem luminis ad quoſcunq; humores in oculis exiſtentes: ideo hominibus, qui multum biberunt ſępe apparent tales irides: quia tunc abundant humoribus, in oculis. Quarta propoſitio, irides apparentes circa candelas, apparent, vt in plurimum quando cādela habet paruam flammam ſicut cerei quibus dicuntur horæ, & etiam circa lucernas. Quinta propoſitio, irides poſſunt quandoq; apparere ſine candela, & ſine nube: puta ſiquis claudat omnia foramina cameræ, & rimulas feneſtrarū, & faciat vnum foramen, in quo

H pōnat ſpeculum, tunc in parte oppoſita propter reflexionem apparebit iris. Et hęc de ſecundo ar. quantum ad tertium ſit.

Art. 3.

CONCLVSIO reſponſalis: Omnis radius viſualis in occurſu medij denſioris, vel rarioris refrangitur, vel reflectitur. Hæc concluſio relinquitur ſatis probata in articulis: in quibus ſatis patet quid ſit dicendum ad rationes. Finis tertij libri Meteororum. Et quartus non ſcribitur, nec proprie legitur: quia in illo ſolum determinatur de mineralibus, de quibus ad nos non ſpectat.

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

In libros Ariſtotelis de Anima, luculentiſsima expoſitio.

LIBER PRIMVS.

T. cõ. 1. & inde.

BONORVM honorabiliũ notitiã opinantes: magis autem alteram altera, aut ſecundum certitudiné: aut ex eo, quòd meliorũ quidem, & mirabiliorum eſt: propter vtraque hæc animæ hiſtoriam rationabiliter vtique in primis ponemus. Videtur autem ad veritatem omnem cognitio ipſius multum proficere: maxime autem ad naturæ ſcientiam: eſt enim tanquã principium animalium &c.

F

ISTE eſt primus liber de Anima Ariſtot. qui in prima ſui diuiſione diuiditur in partem procemialem, & executiuam. In procemio tria facit. Primo, reddit auditores beniuolos, oſtendendo bonitatem, & honorabilitatem huius ſcientiæ. Secundo, reddit auditores dociles per hoc, quòd proponit conſideranda in hac ſcientia. Tertio reddit eos attentos, per hoc, ꝙ oſtendit difficultaté huius ſcientiæ. Primo, probat iſtam concluſioné: ſcientia de anima preponenda eſt aliis ſcientiis naturalibus, propter eius nobilitaté, & certitudinem. Quod probat: quia vna ſcientia redditur honorabilior, aut propter nobilitatem conſideratorum, aut propter certitudinem demonſtratorum: ſed ſcientia de Anima inter ſcientias naturales conſiderat de nobilioribus rebus: & habet certiſsimũ modum procedendi: quia procedit ex his, quæ ſunt nobis nota experiméaliter. Secunda concluſio: ſcientia de anima eſt multum vtilis: quia multũ valet ad omnem veritatem cognoſcendam, eo quòd ipſa eſt de operationibus, in quibus eſt veritas.

Scientia de anima, quã præſtans, vtilis, & difficilis, tum cuiuſ artificis munus eſt de ea perſcrutari.

H

Deinde oſtendit, de quibus determinãdum eſt in hac ſcientia: dicens, quòd determinandũ eſt de eſſe ipſius animæ, de paſſionibus, & operationibus eius. Et ſubdit, quòd iſtarum operationum, quædam ſunt propriæ ipſi animæ: aliæ ſunt communes corpori, & animæ. Vnde per

A per proprias intelligit paſsiones, & operationes: ad quas exercendas anima non indiget organo corporeo: ſicut ſunt intelligere, & velle: & per communes intelligit illas, quæ conueniunt hominibus, & brutis: vt videre, audire. Tertia concluſio, hæc ſcientia valde eſt difficilis, quod probat ponendo difficultates huius ſcientiæ. Prima, eſt de modo inueſtigandi diffinitionem animæ: nam quis poſſet dubitare, vtrum in omnibus ſit vna methodus ad inueſtigandum, quod quid eſt: ſicut eſt vna ad inueſtigandum paſſiones de ſubiectis: vel vtrum in alia, & alia ſpecie ſit alius, & alius modus ad inquirendum, quod quid eſt; ſi ſit vna, difficile eſt dare illam: ſi vero ſit alia, & alia, adhuc difficilius eſt. B Deinde mouet dubitationes de partibus, quę debēt poni in diffinitione animę. Primo oportet ſcire, de quo genere ſit anima vtrū. ſ. ſit ſubſtātia, qualitas, aut quātitas: Etiā conſiderandū eſt de differentia eius: vtrum ſit diuiſibilis, vel indiuiſibilis: Etiam vtrum omnis anima ſit omni animæ eiuſdem ſpeciei, vel non: ſi non: vtrum ſint omnes eiuſdē generis: quidam enim antiquorum crediderūt omnes animas eſſe eiuſdem ſpeciei, determinantes ſolum de animali rationali. Deinde mouet dubitationes de vnitate diffinitionis animæ: dicens, quòd dubium eſt: vtrum ſit danda diffinitio communis omni animæ, ſicut datur diffinitio cōmunis animalis: vel vtrū cuiuſlibet animæ ſit dāda alia, & alia diffinitio: ſicut cuiuſlibet ſpeciei animalis eſt danda vna diffinitio propria: alia C enim eſt diffinitio equi, & alia diffinitio eiuim animalis ſecundum vnumquodq; animal eſt altera, & altera: vniuerſale.n. nihil eſt, aut poſterius ſuo ſingulari eſt. Conſequenter mouet dubitationem de modo procedendi in tali ſciētia, & eſt talis: Si non ponatur niſi vna anima, quæ tamen habet plures potentias: Vtrum primo determinandum ſit de ipſa, aut de ſuis potētijs, aut ecōtra: Dubium eſt etiā vtrum ſit prius determinādum de operationibus, q̄ de obiectis, vel econtra. Reſpondēt primo, ꝙ prius videtur determinandū eſſe de ſubſtantia animæ, quàm de eius potentijs, & operationibus: quia potentiæ, & operationes ſunt quaſi accidentia animæ, ſcibilia de ipſa anima per demonſtrationem: ſed in demōſtratione propter quid oportet D prius cognoſcere, quod quid eſt ſubiecti, quàm ipſas potētias, vel operationes. Deinde probat oppoſitum: quia potētiæ, & operationes ſunt nobis notiores, q̄ ſubſtantia: quia ſunt accidētia: modo dicit Philoſophus, ꝙ accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum, quod quid eſt. Deinde infert, ꝙ ſi per diffinitionē ſubiectorū non poſsint cognoſci accidentia de ſuis ſubiectis: tunc illę diffinitiones ſunt dialecticæ, & malę. Deinde mouet dubitationē de paſſionibus animæ: Vtrum omnes paſsiones animæ ſint communes animæ, & corpori: vel aliquæ ſint propriæ ipſi animæ. Reſpondet, quòd multę ſunt operationes manifeſtè conuenientes animæ, & corpori: videmus.n.

E quòd corpora pallent, & erubeſcunt, & quòd ſenſus ab excellẽti ſenſibili corrumpitur: ſed inter cæteras operationes intelligere magis videtur eſſe proprium animę: & tamen ad intellectionem concurrit phantaſia ſiue ſenſus, qui non eſt ſine corpore: & ſic videtur, ꝙ in omnibus nulla ſit operatio animæ, quin in illa indigeamus corpore. Deinde ſubdit, quòd ſi anima nullam habeat operationẽ ſine corpore: tũc videtur, quòd ipſa non eſt ſeparabilis a corpore ſed ei ſemper in hæret: & ſi habeat operationem ſine corpore, tunc ipſa eſt ſeparabilis ab illo corpore. Deinde declarat Philoſophus vnum, quod prius dictum eſt: dicens, ꝙ de F multis paſsionibus animæ manifeſtum eſt, ꝙ non ſunt ſine corpore ſicut apparet de ira, timore, odio, verecũdia, & ſic de alijs: videmus enim in his paſſionibus corpora ſemper mutari, & in colore, & in geſtis: aliqua enim corpora habent ex complexione, ꝙ nõ timent: alia vero ex complexione habent, quòd de facili timent. Ex his patet, ꝙ tales paſsiones nõ ſunt animæ tantum, ſed etiam corporis. Deinde ſubdit, ꝙ ad phyſicũ pertinet cõſiderare de aĩa, quia ad phyſicũ pertinet determinare de formis naturalibus: quarũ paſsiones, & operationes fiũt per motus corporũ: ſed ſic eſt de anima: igr̃: & quia nõdũ oſtẽſum eſt, vtrũm omnis anima habeat tales paſsiones corporeas: iõ cõcludit, ꝙ phyſicus debet cõſiderare de eis. Pro cuius probatione ponit drĩas inter diffinitiones naturales, & aliàs diffinitiones: dicẽs, ꝙ phyſicus G diffinit per cãs materiales, & agentes: ſimiliter per cauſas finales: ſed dialecticus diffinit ꝑ genus, & differentias. Vnde dicit dialecticus, ꝙ ira eſt appetitus vindictæ: ſed naturalis dicit, ꝙ ẽ ebulitio ſeu aſcẽſus ſanguinis circa cor. Cõſequenter enumerat tres modos diffiniendi. Primus eſt per formam, & finẽ: dat exẽplũ de domo: dicens, ꝙ domus eſt cooperimentum prohibens corruptionẽ viuẽtis. Alia eſt, quæ datur ꝑ materiã: & dat Philoſophus exẽplũ de domo: dicẽs domus conſtituitur ex lignis lapidibus, & lateribus. Alia eſt, quæ cõtinet iſtas ambas diffinitiones, & infert, ꝙ diffinitio naturalis debet dari ꝑ vtranq; cauſam, ſcilicet materialẽ, & finalem in ordine ad motũ. H Finaliter dat modũ diffiniendi in alijs ſcientijs: dicens, ꝙ aliquæ ſcientiæ diffiniunt per materiã, & formam in ordine ad operationem volũtariam: & talis pertinet ad artem practicam. Aliæ vero abſtrahunt a motu ſicut metaphyſica: aliæ vero abſtrahunt a motu, & materia ſenſibili, ſicut mathematica.

PRINCIPIVM autem quæſtionis eſt apponere, quæ maxime videntur ipſi in eſſe ſecundum naturam, &c. *T. cõ. 10. & inde*

ISTA eſt pars executiua huius libri, in qua Philoſ ph⁹ narrat opiniones antiquorum de anima: dicens quòd antiqui diuerſificati ſunt in inueſtigatione animæ: quidam enim inueſtigauerunt animam ex parte motus: quidam ex parte ſenſus. Sed illi q inueſtigabãt ex parte motus *Antiquorum opiniones de anima.*

A motus adhuc diuerſificati ſunt: quidam enim ſicut Democr. & Leucippus, qui poſuerunt corpora componi ex talibus atomis rotũdis: alij vero ſicut Archelaus magiſter Socratis dicebãt animã non eſſe atomos: ſed motiuam ipſorum atomorum, in quibus cõſiſtit vita. Alia fuit opinio Anaxagoræ dicentis animam eſſe intellectum mouentem, & ipſam eſſe in brutis. Sed illi, qui inueſtigauerunt naturam animæ ex parte ſenſus, etiam diuerſificati ſunt. quidam enim ſicut Empe. dixerunt animam componi ex quatuor elementis. Secunda fuit Plato. dicentis animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. Tertia fuit Thaletis Mileſij dicentis animam non eſſe aliud, quàm virtutem motiuã corporum: ideo B cum videret magnetem trahere ferum, dicebat magnetem habere animam. Quarta fuit Diogenis dicentis animam eſſe aerem. Quinta fuit Heraclhi dicentis animam eſſe vaporem. Sexta fuit Alcmeonis dicentis animam eſſe immortalem; & de natura cœli. Septima fuit Hiponis dicentis animam eſſe de natura aquæ, eo quod aqua maxime eſt nobilis. Octaua fuit Critię dicentis animam eſſe de natura ſanguinis. conſequenter Philoſophus relictis opinionibus dicit, quòd iraſci, gaudere, triſtari, non conueniunt animæ ſine corpore: nam dicere animam iraſci: ſimile eſt ac ſiquis diceret eam texere, vel ędificare. Etiã operationes, quę debilitantur propter debilitatẽ organi non ſunt animæ tãtum: ſed totius compoſiti: ſed prædictæ ſunt huiuſmodi: igitur. Maiorem probat: quia anima non debilitatur p ſe: ſi. n. ſenex accipiat oculũ iuuenis, videbit vtique ſicut iuuenis: Probat etiam: quia intelligere, & conſiderare marceſcunt quodam interius corrupto. Deit de dicit contra illos, qui dicebant animã componi ex omnibus, eo ꝙ omnia cognoſcit: Dicit, quòd propter hoc non oportet: nam ad cognitionem vnius poteſt ſequi cognitio alterius: vt ad cognitionẽ habitus ſequitur cognitio priuationis: nã rectũ eſt iudex ſui obliqui. Et hæc ſunt, quæ de textu primi de anima leguntur: nam in toto reſiduo non eſt niſi recitatio opinionum antiquorũ, & reprobatio eorũdem. C

An ſcientia de Anima ſit præſtantiſſima inter partes philoſophiæ naturales. D

QVAERITVR vtrũ ſcientia de anima hũs pro ſubiecto adequato corpus ſub rõne animati; ſit inter partes Philoſophiæ naturaliter dignior, & honorabilior. Arguit primo cõtra ſuppoſitum: q. aĩa eſt ſubiectũ huius ſciẽtiæ igr̃ nõ eſt corpus animatũ. Añs patet, qa dicit Ariſt. hãc ſcientiã eſſe nobiliorẽ: quia eſt nobilioris ſubiecti, quòd eſt anima. Secundo ſic, Illud eſt ſubiectum in aliqua ſcientia, cuius principia inquirunt: & de quo paſsiones tã communes, ꝙ propriæ demonſtrant: ſed anima eſt huiuſmodi: igitur: Minor patet per philoſophum in textu inueſtigantem naturam, & ſubſtantiam ipſius animę: & poſtea paſsiones ipſius animæ

Tertio ſic: De corpore animato non eſt ſcientia: igitur nō eſt ſubiectum huius. Antecedens patet: quia de ipſo non poſſunt formari propoſitiones neceſſariæ: iſta enim eſt cōtingens, omne corpus animatum eſt compoſitum ex corpore, & anima: cum illa vnio animę cum corpore ſit contingens. Quarto ſic: Illa ſcientia eſt dignior, & honorabilior, quæ eſt de digniori, & honorabiliori ſubiecto: vt vult Philoſophus in textu: ſed aliqua ſcientia alia ab iſta eſt de dignori, & nobiliori ſubiecto: vt patet de ſcientia octaui libri Phyſi. quæ eſt de primo motore. Secundo ſic: Illa ſcientia eſt honorabilior, quæ eſt firmioris, & certioris demōſtrationis: ſed iſta ſcientia non eſt cæteris F digni oris, & certioris demōſtrationis, cum ipſa ſit de numero difficillimorum: vt dicitur in textu, de quibus non poſſumus habere firmam, & certā demonſtrationem. In oppoſitū poteſt argui quo ad primam partem: quia ſicut ſe habet ſcientia ad ſcientiam: ita ſubiectum ad ſubiectū: ſed hæc ſcientia eſt pars Philoſophię naturalis: ergo ſubiectū huius ſcientiæ erit pars ſubiecti philoſophiæ naturalis: ſed illud non poteſt eſſe anima: igitur. Sed quo ad ſecundam partē arguitur auctoritate Philoſophi in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione queſtionis moueantur aliquæ difficultates. Prima: Vtrum anima ſit de conſideratione Philoſophi. Et argui tur quòd non: quia mouentia non mota nō ſunt philoſophicæ cōſiderationis: ſed aīa vr̄ eſſe mouens non motū: igitur. Reſpōdetur breuiter, quòd anima, ſicut etiam aliæ res, poteſt conſiderari dupliciter. Vnomodo, ſecundum eius entitatem, & eius, quod quid eſt: & ſic eſt metaphyſicæ conſiderationis. Alio modo poteſt capi in ordine ad proprietates naturales: & ad ſuas operationes: & ſic eſt philoſophicæ conſiderationis. Vnde animæ conuenit informare, vel aptam eſſe informare corpus, quod eſt proprietas naturalis. Vnde anima inclinatur ad informādum ſuum corpus: immo quælibet anima habet ſuā propriam aptitudinem, puta, ꝙ iſti conuenit hæc aptitudo ad iſtud corpus, & alij alia ad aliud corpus. Vnde licet animæ conuenit informare corpus; tamen huic animæ conuenit hæc aptitudo ad hoc corpus, quæ non conuenit alteri. Et ad rationem dicitur, ꝙ iam multotiens eſt ſoluta. Dico vlterius, ꝙ ſecundum veritatem anima eſt mobilis. Primo, eſt mobilis per accidens ad motū corporis: & iſtud concederet Philoſophus. dico etiam, ꝙ eſt mobilis per ſe, puta quando eſt ſeparata a corpore, licet forte hoc non concederet Philoſophus. Aduerte vlterius, ꝙ anima noſtra differt ab aliis formis, quæ producuntur de potentia materiæ: nam ipſa anima poteſt habere eſſe ſuū extra materiā, ꝙ nulla alia forma poteſt habere, ſaltem naturaliter, vel ſaltem nunquàm habebit. Vnde equo mortuo, deſtruitur anima ſenſitiua eius: & mortua arbore, deſtruitur anima

An anima ſit de conſideratione phi loſophi naturalis

Sc. quot. 3. q. 2.

Aīa noſtra quō differt ab aliis formis.

A ma vegetatiua ſua. Differt etiã, quia anima propter ſui perfectionem præſupponit aliam formam in materia, ſcilicet formã corporeitatis: nam ipſa anima numquàm informat, nec informare poteſt, niſi aliquod cõpoſitum ex materia, & forma corporeitatis. Dubium eſt tamen, vtrum ipſa anima poſsit informare corpus non quãtum, puta ſi Deus ſepararet omnem quantitatem a me: vtrũ anima adhuc poſſet informare corpus, vel vtrum deſineret informare: Et videtur, ꝙ deſineret: quia nõ poteſt informare, niſi corpus organizatum: ſed tunc illud corpus non eſſet organizatum. Reſpondetur probabiliter, ꝙ ſicut Deus poteſt potentia abſoluta ſeparare a me omnem quantitatem, me remanente: ſic poteſt

Dubitur.

B facere animã informare corpus non quantum. Dico vlterius, ꝙ adhuc illud corpus eſſet organizatum, licet illa organa non eſſent quãta: dico etiam ꝙ poſſet facere animã informare corpus ſine aliquo accidente abſoluto: & omnia iſta fundantur in hoc, ꝙ Deus poteſt omne accidens abſolutum ſeparare a ſubiecto, ipſo ſubiecto remanẽte.

Subiectũ in libris de Anima qd.

SECVNDO ſciendum, ꝙ de ſubiecto huius ſcientię diuerſificantur aliqui Doctores inter ſe. Dicunt enim aliqui, ꝙ anima dicitur eſſe ſubiectum, & faciũt rationes ante oppoſitum. Et dicunt ad rationem poſt oppoſitum, ꝙ non oportet ſubiectum alicuius ſcientiæ partialis ſe habere, ſicut pars ſubiectiua, reſpectu ſubiecti ſcientiæ totalis: ſed ſufficit, ꝙ ſit vel ſubiectiua, vel eſſentialis. Alij dicunt, ꝙ corpus

C aĩatum eſt ſubiectũ huius ſciæ: nõ quidem corpus aĩatum, qđ eſt pars totius compoſiti: ſed qđ eſt cõpoſitũ ex corpore, & aĩa, de quo dr̃, ꝙ hõ eſt corpus animatũ: nam ſi diceretur, ꝙ corpꝰ animatũ, vt eſt pars totius compoſiti, nõ poſſet ſaluari, qũo iſta ſcĩa diceretur nobilior: cum aĩa ſit nobilior, q̃ ſit corpus pro altera parte compoſiti: ſed non ꝙ ſit corpus primomodo dictum: quia omne totum dr̃ perfectius ſua parte: Et iſti habent dicere, ꝙ iſta ſcĩa nõ dr̃ de aĩa tanq̃ de ſubiecto: ſed tanq̃ de parte principaliori, & principio formali ſubiecti: dicunt etiã, ꝙ qñ dr̃, ꝙ corpus animatũ eſt ſubiectum: accipitur ibi corpus animatũ ꝓ vno per ſe cõpoſito, cui non eſt nomẽ impoſitũ, & non pro aggregato ex aliquibus: & iſte mo-

D dus multum eſt probabilis: ſed tñ quicquid, ſit de hoc parũ eſt curãdũ. Ideo mouetur alia difficultas: Vtrum oĩs ſcientia ſit de numero bonorum. i. vtrum omnis ſciẽtia ſit bona. Et vr̃ ꝙ nõ: quia leges prohibẽt multas ſciẽtias: igitur. Itẽ multæ ſciẽtię adductę malis, faciũt ipſos peiores: cum ipſæ ſint malæ, per regulã topicam, ꝙ ſi aliquid additum alteri faciat ipſum magis tale, illud eſt tale. In oppoſitum videtur eſſe Philoſ. in textu. Poteſt etiam probari, ꝙ omnes homines deſiderant ſcientiam: ergo eſt bona: quia omnia appetunt bonum. Item quicqnid eſt volitum a Deo eſt bonum: ſed omnis ſcientia eſt volita a Deo: ergo omnis ſcientia eſt bona.

An omnis ſcientia ſit de numero bonorum.

Sed quæreret aliquis: Vtrum omnis notitia ſit bona habenti eam. Reſpõdetur breuiter, ꝙ noti-

E notitia falſa eſt mala habẽti eã: & melius eſſet ipſam non habere: ſicut ſunt notitiæ erroneæ.

Sed quæreret aliquis: Vtrum notitia vera ſit bona homini malo. *Dubiũ.* Et videtur, quòd ſit mala: quia illud videtur eſſe malum, per quod male operatur; ſed homo malus per veras notitias male operatur. Item cuius finis malus eſt, ipſum quoq; malum eſt; ſed malus hõ ordinat ſuas ſcientias ad malum finem: igitur. In oppoſitum arguitur: omnis vera notitia perficit intellectum; igitur. Pro reſponſione ponuntur duæ propoſitiones. Prima: omnis notitia vera eſt bona ſimpliciter homini habẽti eam: quia illud dicitur bonũ ſimpliciter habenti, per quod perficitur anima habentis; ſed per omnem notitiam verã perficitur anima habẽtis: igitur. Itẽ per notitiam malam poteſt malus dirigi ad bonum. F Secunda propoſitio: ſcientia dicitur ſecũdum quid mala homini malo. Vnde illud dicitur malum ſecundum quid, quod ſecundum ſe non eſt malum ſed vt coniunctum alteri: modo noticia vera coniuncta propoſitioni falſæ eſt mala habenti: quia ex ea, & propoſitione falſa credita per malã voluntatem, ſequitur concluſio ducens ad prauum effectum.

Dubiũ. Sed quæreret finaliter aliquis; Vtrum omnis noticia ſit bona omni homini bono. Et videtur, quòd non: quia ars ſutoria nõ eſt bona Regi: cum Regi non eſſet bonum facere ſotulares: quia per hoc impediretur a nobilibus operationibus. Vnde ſi ſint duo bona incõpoſſibilia alicui, minus bonũ redditur illi tanquam malum. G Reſpondetur ergo, quòd ſi ſine impedimẽto alijs melioribus operationibus Rex poſſet habere artem ſutoriã, bonũ eſſet eã habere: ſed quia non poteſt; ideo nõ eſt ſibi bona. Et ad primas rationes. Ad primam poteſt dici ꝙ leges non prohibent veras ſcientias; ſed libros in quibus continentur multi mali errores. Ad aliã dr̃ ꝙ ſcientia addita malę non reddit ipſum peiorem quantum eſt ex ſe: ſed ſolum per accidẽs, propter falſitates quas annectit illi ſcientiæ verę per ſuam malam voluntatem.

An omnis ſcientia ſit honorabilis TERTIO ſciendum, quòd incidit talis difficultas: vtrum omnis ſcientia ſit de numero honorabilium: ſiue vtrum omnis ſcientia ſit honorabilis. Et arguitur quòd non quia tunc ſequeretur ꝙ omnes ſcientes deberent honorari: ſed hoc H eſt falſum: quia nullus eſt honorandus niſi bonus: ſed multi ſciẽtes non ſunt boni: igitur. Itẽ ſequeretur ꝙ omnis homo eſſet honorabilis: quia omnis homo habet aliquam ſcientiam: cum nullus homo videatur eſſe totaliter ignorãs. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ honorabile & honeſtum idẽ ſunt. Vnde bonũ diuiditur in bonũ honeſtũ ſeu honorabile: vtile & delectabile: nõ quòd illa ſit diuiſio tanquam inter res realiter diſtinctas: quia aliquando vna & eadem res dicitur honeſta vtil. & delectabilis: tamen hoc eſt ſub alia & alia ratione: ideo eſt magis diuiſio in rationes, ſecundum quas vnũ & idẽ poteſt dici bonum honeſtũ, vtile & *Bonum multiplex.*

A le & delectabile. Vnde aliquid dicitur appetibile dupliciter. Vnomodo: quia recta ratio hoc dictat: & omne tale eſt honeſtũ ſeu honorabile. Aliomodo aliquid dicitur appetibile: quia eſt conueniens appetenti: & omne tale dicitur delectabile. Adhuc aliomodo aliquid dicitur appetibile: quia circumſcripta omni ordinatione ad aliud adhuc eſſet appetibile: & ſic etiam dicitur honeſtum. Aliomodo: quia ordinatur ad habendum aliud: & ſic tale dicitur vtile. Hoc ſuppoſito ponuntur aliquę propoſitiones. Prima omnis ſcientia in bonis eſt honeſta ſeu honorabilis: q̃a recta ratio dictat oẽm talem eſſe appetẽdã & volẽdam, eo ꝙ intellectus per eã perficitur. Secunda ꝓpoſitio: omnis ſcĩa eſt delectabilis: q̃a oẽ cõ

B ueniens appetenti eſt delectabile: ſed omnis ſcĩa eſt huiuſmodi: igitur: q̃a omnis ſcĩa eſt cõueniẽs intellectui: modo quod eſt cõueniẽs ĩtellectui eſt cõueniẽs volũtati: igitur. Tertia propõ oĩs ſcĩa eſt vtilis: quia quælibet ordinat̃ ad aliquod bonũ, puta ad actũ practicãdi ſi ſit practica: vel ſpeculãdi ſi ſit ſpeculatiua. Ad rõnes. Ad primam dr̃ ꝙ viſum eſt qualiter ſcientia in malis dicitur eſſe mala. Ad aliã dico quòd omnis bonus habẽs ſcientiam eſt honorabilis. Dico vlterius quòd nullæ artes ſecundum ſeipſas ſunt viles; licet aliquando opera extrinſeca ſint vilia. Alia difficultas eſt vtrum ſcientia de anima ſit nobilior inter omnes alias ſcientias naturales. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd aliqua ſcientia dicitur nobilior alia du

C pliciter. Vnomodo: quia eſt de nobiliori & perfectiori ſubiecto: & ſic dicitur quòd ſcientia de Anima inter omnes partes philoſophiæ naturalis eſt nobilior: quia eius ſubiectum ſiue ſit anima ſiue corpus animatum eſt nobilius inter ſubiecta aliarum ſcientiarum naturaliũ. Ex iſto ſequitur quòd ſcientia practica ſimpliciter eſt nobilior ſcientia ſpeculatiua: ut patet de Thelogia cuius ſubiectũ eſt deus. Secundomodo aliqua ſcientia dicitur nobilior alia: quia illa; de quibus conſideratur in illa ſcientia: ſunt nobiliora & perfectiorai, licet non ſubiectum: & ſic dicitur, quòd Metaphyſica hoc modo eſt nobilior: quia ipſa conſiderat de deo. & intelligentijs quæ inter omnia alia entia ſunt perfectiora, & nobiliora.

Scientia de anima quõ nobilior inter ſcientias naturales.

D QVARTO ſciẽdum quòd incidit alia difficultas: quomodo eſt ſaluabile quòd anima ſit de numero difficillimorum: & tamen ſcientia de anima dicitur eſſe certior ĩter omnes ſciẽtias naturales. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd ſcientiam eſſe difficilem poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo: quia ipſamet ſcientia eſt difficilis: & ſic non eſt intelligendum aliquam ſcientiam eſſe difficilem. Aliomodo: quia eſt de re difficiliter cognoſcibili: & ſic eſt intelligendum. Sed dubium eſt cui intellectui res ſint difficiles aut faciles ad intelligendem. Pro cuius ſolutione ponuntur aliquę propoſitiones Prima: res nõ ſunt difficiles ad cognoſcẽdũ

Quomodo ſaluatur, Quomodo anima eſt de numero difficillimorum

E intellectui diuino: nam ille omnia perfecte, & diſtincte intelligit vnica intellectione, & ſimplici. Secunda propoſitio, res non ſunt difficiles ad cognoſcẽdum intellectui Angelico: quia ex virtute propria non tamen in quacunq; diſtantia ſed in diſtantia debita poteſt omne ens creatum ſiue abſolutum ſiue reſpectiuum, cuius terminus non eſt Deus: diſtincte cognoſcere. Tertia propoſitio, res non ſunt difficiles intellectui humano ſeparato, vel coniuncto corpori glorificato: quia talis ex virtute ſua perfecte, & diſtincte poterit intelligere omnia, quæ intellectus angelicus ex virtute ſua intelligit. Quarta propoſitio, res ſunt difficiles ad cognoſcẽdum intellectui humano coniuncto cum corpore corruptibili: quia non poteſt intelligere ſaltem

F ſenſibilia niſi mediantibus ſenſibus, & phantaſmatibus: ideo quantocunque res ſunt minus ſenſibiles difficiliori modo cognoſcuntur a nobis; licet forte in ſe ſint magne cognoſcibilitatis. Tunc dicitur ad difficultatem, quòd ſcientia de anima dicitur certior, & facilior inter alias ſcientias naturales quantum eſt ex parte nobilitatis, & excellentiæ conſideratorum, eo quòd anima inter cæteras formas naturales eſt excellentior: tamen ex parte cognoſcentis eſt difficilior inter formas naturales: quia minus eſt ſenſibilis.

Accidẽtia an cõferat ad cognoſcendã ſubſtantiam. Sed reſtat alia parua difficultas: an accidentia magnam partem conferant ad cognoſcendum, quod quid eſt. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd nulla ſubſtantia immutat immediate intellectum noſtrum ad aliquam intellectionem ſui: ſed tantum accidens ſenſibile. Ex quo ſequitur, quòd nullum conceptum quidditatiuum valemus habere de ea, niſi conceptum, q̃ poteſt abſtrahi a quidditate accidentis, qui non eſt alius, quàm conceptus entis. Secundo ſequitur, quòd nullius ſubſtantię eſt propria ſpecies ſenſibilis: neq; proprium phantaſma, neq; propria ſpecies intelligibilis. Sequitur tertio, quòd nullus conceptus quidditatiuus nõ connotatiuus habetur naturaliter de ſubſtantia, immediate cauſatus a ſubſtantia; ſed tantum cauſatus, vel abſtractus primo ab accidẽte. Ex quo ſequitur etiam, quòd per accidentia venimus in conceptum quidditatiuum ſubſtantiæ ſupple communem: cum hoc tamen dicitur, quòd per nulla accidentia poſſumus deuenire immediate ad aliquem cõceptum ſimplicem, proprium, & quidditatiuum ſubſtãtiæ: quia nullum accidens continet virtualiter aut eſſentialiter propriam quidditatem ſubſtantiæ. Ex quo patet quid ſit dicendum ad difficultatem. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum. G *Sco. li. 1. diſ. 3. ar. art. 2.* H

Art. 2.

DVBITATVR primo, Vtrum anima poſſit cognoſci a nobis proprio cõceptu, & quidditatiuo: Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd anima noſtra pro ſtatu iſto non poteſt diſtincte, & perfecte cognoſci a ſe, vel a nobis: ſed tantum pro ſtatu iſto poteſt cognoſci quantum ad rationes ſuas generales, & cõmunes; quæ poſſunt abſtrahi ab imaginabilibus, & ſenſi *An anima poſſit a nobis cognoſci.*

A ſenſibilibus. Et ſiquis dicat, anima eſt ſibi debitè præſens, vt perfectæ cognoſcatur a ſe: igitur. Reſpondetur, quòd licet anima in ratione entitatis ſit ſibi præſens: non tamen in ratione obiecti: niſi forte quo ad rationes generales, quæ poſſunt abſtrahi ab imaginabilibus. Et ſiquis iterum dicat anima poteſt ſe cognoſcere intuitiuè pro ſtatu iſto; ergo diſtinctè poteſt ſe cognoſcere. Reſpondetur concedendo antecedens, nam intuitiuè, & euidenter cognoſcit ſe eſſe, & negando conſequentiam. Cuius ratio eſt: quia ad cognitionem intuitiuam alicuius non requiritur diſtincta cognitio eius; ſed quòd cognoſcatur vt exiſtens eſt: notum eſt enim quòd quis cognoſcit ſe intuitiuæ eſſe: & tamen de ſe ipſo nō habet notitiam diſtinctam.

B *Inſtātia.* Et ſi arguitur: intellectus noſter intelligendo abſtrahit ab hoc & nunc; ergo pari ratione ab omni conditione exiſtentis: ergo non poteſt aliquid cognoſcere, vt exiſtens eſt: & per conſequens nihil poterit cognoſcere intuitiuè. Reſpondetur, quòd quæcunque diſtinctio ponitur inter cognitionem intellectiuā, & ſenſitiuam ex parte obiecti: puta quòd intelligimus vniuerſale, ſentimus ſingulare, & quæcunque alia diſtinctio iſti correſpondens, non debet intelligi tāquam inter potētias diſparatas, ſicut eſt inter viſum & auditū: ſed debet intelligi diſtinctio intellectus a ſenſu, ſicut potentiæ ſuperioris cognitiuæ ab aliqua cognitiua, ſubordinata ſibi: ſic videlicet, quòd potentia ſuperior poteſt cognoſcere obiectū

Sco. q. 13. quodl. artic. 2.

C ſub aliqua ratione, ſub qua nō poteſt potentia inferior; ſed nō econtra; immo quicquid cognoſcit ſenſus, & ſub quacunque ratione cognoſcit, intellectus poteſt cognoſcere: & cum hoc ſub aliqua ratione, vel ſub aliquo modo perfectiori: Et ſic conceditur quòd intellectus poteſt intelligere obiectum non hoc, & nunc, quia ſub ratione quidditatiua abſoluta: ſenſus autem nō poteſt ſic cognoſcere obiectum: quia eſt virtus limitata ad cognoſcendum eum ſub ratione exiſtentis; propter hoc intellectus non determinatur ad cognoſcendum ſub oppoſito modo: immo eſt indifferens ad oprimum modum, & ad alium: ideo quando dicitur, quòd intellectus abſtrahit ab hoc, & nunc: non vult negare quin intellectus poſſit cognoſcere rem ſub ratione exiſtentis.

D *Obiectio.* Et ſi quis iterum arguat; ſequeretur, quòd ipſius animæ poſſent eſſe duæ notitiæ: vna abſtractiua, & alia intuitiua: & ſic duo accidentia ſola numero differentia eſſent ſimul in eodem; quia illæ duæ notitiæ de eodem obiecto non videntur differre niſi ſolo numero. Reſpondet Scot. per aliquas propoſitiones. Prima, tales duæ cognitiones poſſunt eſſe eiuſdem obiecti ſimul. i. idem obiectum poteſt cognoſci, ſimul & intuitiuè, & abſtractiuè. Secūda propoſitio: ſicut eſſentia rei abſtractiuè poteſt cognoſci: ita & exiſtentia eius. Tertia propoſitio; notitia intuitiua, & abſtractiua de quocunq; obiecto ſint, differunt ſpecie. Quarta propoſitio: talis diſtinctio non eſt propter diuerſitatem obiecto-

Sco. vl. ſupra.

rum:

E rum: ſed propter rationes formales motiuas hinc & inde: q͠a in cognitione intuitiua res in propia exiſtentia eſt per ſe motiua obiectiuè, ſed in cognitione abſtractiua per ſe motiuum eſt aliquid, in quo res habent eſſe cognoſcibile, quod nõ eſt aliud, quam ſpecies, vel ſimilitudo rei.

DVBITATVR ſecundo. Vtrum res cognita ſit in cognoſcente ſecundum eſſe reale. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ creatura antequam producať, nullum verum eſſe habet, neq; quidditatiuum, neq; eſſentiæ, neque exiſtentiæ: & hoc vult habere Scotus. Hoc ſuppoſito reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima, ad hoc ꝙ res cognoſcatur non oportet. ꝙ hẽat aliquod verũ eſſe reale niſi forte cognoſceretur cognitione intuitiua, quæ requirit obiectum eſſe præſens, & exiſtens: nõ quidem præſentialitate locali: ſed præſentialitate proportionabili cogniti ad cognoſcens. Secunda propoſitio: deus ab æterno non minus cognouit præterita, futura poſsibilia, quàm præſentia, & tamen notum eſt, quòd multa poſsibilia nihil ſunt, nec aliquid erunt, nec aliquid fuerunt. Tertia propoſitio: deus ab æterno non minus cognouit eſſe exiſtẽtiæ alicuius, quàm eſſe eſſentiæ. Ex quo ſequiť, quòd ſicut deus ab æterno aliquid cognouit ſaltem futurum: etiam eius exiſtẽtiam cognouit. Sed dubium an deus cognouerit ab æterno exiſtentiam poſsibilium, quæ nũquam erunt. Et ex iſtis ſequiť vnum quòd res non ponuntur in prædicamento ſecundum eſſe cognitum, ſaltem vt ly ſecundum capitur reduplicatiuè: cũ eſſe cognitum quodammodo videtur accidere rei: ſed res reponitur in prædicamento ſecundum eius eſſe eſſentiæ cognitũ: cum tale eſſe ab æterno fuit cognitum; ideo res ab æterno fuerunt in prædicamento, ſaltem ſecũdum cognitionem ipſius dei. Sequitur vlterius ex hoc, quòd ad hoc; quòd aliquis ſit ſubiectum ſcientiæ realis, non oportet quòd habeat eſſe reale; ſed ſufficit, quòd habeat eſſe cognitum: vt patet de roſa, de qua nunc poteſt haberi ſcientia. Sequitur vlterius, quòd non oportet terminos, ex quibus componuntur propoſitiones ingredientes demonſtrationem, ſupponere pro præſentibus: ſed ſufficit quòd ſupponant pro præſentibus, præteritis, & futuris, vel poſsibilibus: Et hoc eſt quod dicitur communiter, quòd copula in talibus propoſitionibus abſoluitur a tempore, ideſt extrema indifferenter capiuntur in ordine ad quamcunque differentiam temporis: ideo quando dico homo eſt animal rationale; homo accipitur pro præſentibus, præteritis, & futuris, & poſsibilibus, ſaltem disiunctiuè vel disiunctim. Vlterius ſequitur quòd omnes res ſunt productæ ab æterno in eſſe cognito. Vnde rem produci in eſſe cognito non eſt aliud, quàm ipſam eſſe actualiter cognitam. Et aduerte quòd eſſe cognitum dicitur eſſe actuale; quia res ipſo actualiter cognoſcitur: non quidem eſſe actuale ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid. Et ſi quæras quid eſt iſtud eſſe cognitum. Reſpondetur quod non

Res cognita, quo est in cognoſcente.

Sco. li. 1. diſt. 3.

Corollaria.

F G H

A non eſt aliud, q̃ res cognita. Ex quo ſequitur quòd iſtud eſſe cognitum non eſt aliquid verum eſſe rei, nec eſſentiæ, nec exiſtentiæ. Sequitur etiam ꝙ illud eſſe cognitum non eſt formaliter eſſe poſsibile; immo ipſum eſſe poſsibile concomitatur ipſum eſſe cognitum; ita ꝙ eſſe cognitum præcedit natura eſſe poſsibile. Vnde quia res habet eſſe cognitum; ideo habet eſſe poſſibile, & non econtra. Et aduerte tamen ꝙ iſtud eſſe cognitum & eſſe poſsibile diſtinguuntur formaliter ab inuicem. Et ſi quis quærat, an illud eſſe cognitum ſit deus. Reſpondetur quòd non formaliter, nec realiter eſt deus; quia non eſt niſi ens diminutum, licet tamen bene participatiuè, & extrinſecè ſit deus. Dicitur vlterius ꝙ non eſt intellectio, ſed eſt res cognita, quæ terminat intellectionem. Vnde tale eſſe cognitum continuè dependet ab ipſa intellectione: ita ꝙ illa deſtructa, deſtruitur illud eſſe cognitum.

Eſſe cognitũ qd, & quomodo differt ab eſſe poſsibili.

Dubium.

B

An anima habeat aliquas operationes proprias, quibus non commicet corpori.

DVBITATVR tertio. Vtrum anima habeat aliquas operationes proprias quibus non communicet corpori. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ dubium non habet difficultatem de anima vegetatiua, vel ſenſitiua; quia certum eſt, quòd illæ nullam habent operationẽ, quam poſsint exercere ſine corpore, ſeu ſine organo corporeo: ideo illæ non ſunt ſeparabiles a corpore: & dato ꝙ deus per ſuam potentiam abſolutam illas ſepararet a corporibus ſuis, certe extra corpus nullas poſſent habere operationes. Et ſi quis quærat; nonne adhuc anima ſenſitiua poſſet recipere viſionem. Reſpondetur ꝙ non: quia actus, ſeu operationes animæ ſenſitiuæ licet producantur ab anima: tamen non recipiuntur in anima, ſed in potentijs, q̃ non ſunt anima: ſed quædam tota partialia, compoſita ex quibuſdã realitatibus animæ & quibuſdã partibus corporis. Supponitur ſecundo ꝙ licet anima rationalis ſit forma ſeu actus ipſius corporis: tamen non extenditur ad extẽſionem ipſius corporis propter eius perfectionẽ; ſed eſt tota in toto, & tota ĩ qualibet eius parte: de quo alias magis videbitur. Omnes autẽ aliæ formæ ab anima rationali ſunt extenſæ ſecundum, ꝙ extendit illud in quo recipiuntur; ideo anima ſenſitiua extenditur per totum corpus, ſic ꝙ illa pars animæ ſenſitiuæ, quæ informat caput: non eſt illa quæ informat pedes, & ſic de alijs. Tertio ſupponitur quòd triplex eſt ſpecies, ſeu ſimilitudo, vel ratio per quam res cognoſcitur. ſ. ſpecies ſenſibilis, ſpecies phantaſtica, quæ vocatur phantaſma, & ſpecies intelligibilis. Differunt tamen iſtæ ſpecies, & quantum ad ſubiectum, & eſſe repræſentatiuum: nam tam ſpecies ſenſibilis, quàm phantaſtica recipitur in aliquo corporeo, puta in organo: ideo ſunt extẽſibiles, ſicut illud organum corporeum: ſed ſpecies intelligibilis ĩ nullo corporeo recipitur ſed in intellectu poſsibili præciſe recipitur. Sed ꝙ differant quantum ad eſſe repræſentatiuum patet: quia ſpecies ſenſibilis ſolum repræſentat rem in

C

D

Quot ſũt ſpes per quam res cognoſcitur.

E in præſentia obiecti, & non durat, neque permanet in organo, niſi quamdiu ſenſatio manet, vel obiectum eſt præſens: vel ſi maneat parum poſt manet; ſed ſpecies phantaſtica repræſentat rem tam in præſentia, quàm in abſentia: ideo phantaſia phantaſiatur, quamuis obiectum non ſit præſens. Conueniunt tamen iſtæ duæ ſpecies: quia quælibet repræſentat rem ſub conditionibus ſingularibus. Et aduerte, quòd pro ſtatu iſto ab iſta ſpecie phantaſtica, & intellectu agente cauſatur ſpecies intelligibilis in intellectu poſsibili, quæ repræſentat rem tam in abſentia, quàm in præſentia: ſed non repræſentat eam ſub conditionibus ſingularibus: & hoc eſt quod volebat dicere Commentator, ꝙ intellectus agens

F eſt, qui facit vniuerſalitatem in rebus, ideſt cauſat ſpeciem intelligibilem, per quam vniuerſale repræſentatur vt vnum obiectum numero prædicabile de pluribus prædicatione dicente hoc eſt hoc. Iſtis ſuppoſitis reſpondetur ad dubium, quòd G anima habet aliquas proprias operationes quas exercet, ſine organo corporeo, ſicut eſt intelligere & velle: & iſtas poteſt habere tam coniuncta corpori, quam non coniuncta. Vnde ad hoc, quòd intellectus intelligat, non requirit aliquod organum corporeum: ſed ſufficit ibi, quòd obiectum ſit ſibi debitè præſens, vel in eſſe, vel in ſua ſpecie. Et aduerte, quòd operationes quas non poteſt exercere ſine organo corporeo, núquam recipiuntur in anima: ſed in aliquo compoſito partim corporeo, & partim ſpirituali: puta in potentia, quæ componitur ex quadam realitate animæ, & parte corporis. Et hæc de ſecundo arti. Quantum ad tertium ſit.

H CONCLVSIO reſponſalis: Scientia de Anima habens pro ſubiecto attributionis corpus animatum ſub ratione animati inter partes philoſophiæ naturalis eſt certior, & honorabilior. Et ad rationes patet, quid ſit dicendum in primo art. *Arti. 3.*

ARISTO•

A ARISTOTELIS C
DE ANIMA.
LIBER SECVNDVS.

T. cõ. 11 & inde.

VAE quidem a prioribus tradita de anima dicta ſunt: iterum autẽ tanquam ex principio redeamus, tentantes determinare, quid eſt anima, & quæ vtique erit communiſsima ratio ipſius: dicimus vtique vnum quoddam genus eorum &c.

B ISTE EST ſecundus liber de anima, in quo Philoſoph⁹ determinat de ſubſtantia animæ, ſecundum eius propriam opinionem. Et diuiditur in quatuor tractatus. Primus diuiditur in quinque capitula. In primo ponit diffinitionem ipſius animæ, ponendo quaſdam diuiſiones. Prima, entium quoddam eſt ſubſtantia: aliud eſt accidens. Secunda, ſubſtantiarũ alia eſt materia, quæ non eſt ſecundum ſe hoc aliquid: alia eſt forma ſecundum quam res dicitur hoc aliquid: & alia eſt compoſita ex his. ſ. ex materia & forma. Tertia diuiſio: duplex eſt actus: quidam eſt actus primus, ſicut ſciencia: alius eſt actus ſecundus, ſicut conſiderare. Quarta ſubſtantiarum alia eſt corporea, alia incorporea. Quinta corporum quędam ſunt phyſica; alia non ſunt phyſica, ſed magis artificialia. Sexta: corporum phyſicalium, alia habẽt vitã, quæ alimentum augumentum & decrementum ſuſcipiunt: alia vero non habent vitam. Deinde infert diffinitionem animæ: dicẽs quòd anima eſt actus corporis phyſici in potentia vitam habentis. Probat: quia anima eſt ſubſtantia: & non eſt cõpoſitum, nec materia: ergo eſt forma. Quod nõ ſit corpus probat: quia omne corpus habet vitam: ſed anima non habet vitã: igitur. Secundo: quia anima eſt eorum, quæ ſunt in ſubiecto, ſed corpus non eſt in ſubiecto: igitur. Deinde declarat diffinitionem animæ quo ad ſingulas partes: & intendit tres concluſiones. Prima, anima eſt actus primus: quia anima eſt actus, ſicut ſcientia: ſed ſciẽtia eſt actus primus: ergo anima eſt actus primus. Secunda concluſio: anima eſt actus primus corporis organici: quia anima eſt actus corporis viuentis: & omne talẽ eſt organicum habens partes diuerſarum rationum ad diuerſas operationes exercendas: vt plãtę habent folia ad cooperiendũ fructum: & radices ad ſuſcipiendum alimentum: & ſimiliter animalia habẽt caput aut pedes, & ſic D

Anima ex menſe Ariſtotelis quid.

E & ſic de alijs ad diuerſas operationes exercendas: igitur. Et ſubdit, ꝙ non debet quærere; vtrum anima & corpus ſint vnum, ſicut neque de cera & figura; nec de actu & potentia; quia actus & potentia habent ex ſuis naturis vt conſtituant vnum totum. Et iſto textu elicitur hic auctoritas. Non eſt quærenda cauſa ſupple extrinſeca; quare ex actu & potentia fit vnum: niſi quia hoc eſt actus aliud vero potentia. Tertia concluſio; anima eſt actus ſubſtātialis per quod ſubſtātia eſt talis: ſed per animā aliqua ſubſtātia eſt talis; igitur. Ex prædictis infert ꝙ anima eſt actus corporis vitam habentis in potentia: qđ probat per ſimile, quia ſicut ſe habent ſemen & fructus; ſic ani-
F ma ſiue habēs animam & operatio animæ: ſed ſemen & fructus ſic ſe hñt ꝙ hñs ſemen, hēt in potētia fructum: ergo a ſimili habens animā habet in potētia vitam. Finaliter ſubdit ꝙ ſicut viſus & pupilla ſunt oculus; ita anima & corpus ſunt animal.

T. c. 12. & inde. Quoniam autem ex incertis quidem certius: certius aūt fit quod certum & ſecundum rationem notius.

Altera animæ diffinitio. ISTVD EST ſecūdum capitulum, in quo philoſophus demonſtrat diffinitionem animæ per aliam diffinitionem nobis notiorem: & dicit ꝙ ex notioribus nobis (tamen ſecundum naturam minus notis) fit nobis notius ꝙ ſecundum naturā & ſimpliciter eſt notius; vt ꝑ effectus qui ſunt nobis magis noti fiunt nobis cāæ notiores, q̃ tamē ſimpliciter & ſecūdum naturā ſunt notiores. Et ſubdit ꝙ duplex G
eſt diffinitio animæ vna q̃ datur quodammō ꝑ cauſam, ſicut iſta q̃ dicta eſt prius; & alia per effectus: puta, in qua dicitur anima eſt principium viuendi. Et dicit ꝙ nō ſufficit ſcire illam q̃ eſt nobis notior; ſed opportet ꝑ illam demonſtrare aliā. Et ſubdit ꝙ non eſt inconueniens vnā diffinitionē demonſtrari ꝑ aliā: nā contingit vnā diffinitionem eſſe principiū demōſtrationis; aliā concluſionem; & aliā totā demōſtrationē poſitione differētē. Et dat aliud exemplum in mathematicis; vt tetragonus eſt ortogonū æquilaterale æquale quadrangulo alia parte longiori; & iſta videtur dicere effectum; ſed iſta Tetragonus eſt mediæ rei inuentio, vt dicere cauſam. Conſequēter ponit philoſophus aliquas concluſiones. Prima eſt ꝙ H
anima eſt principiū quo viuim⁹: id eſt qua aliquid viuit; & ꝑ hoc differunt animata ab inanimatis; inanimatā nō habent principium vitæ, animata vero habēt principiū vitæ. Ex quo infert ꝙ opera vitæ ſunt multiplicia. ſ. intellectus. i. intelligere; ſenſus. i. ſentire; & motus ſecūdū locum, non quicunq; ſed qui a principio intrinſeco eſt ad diuerſa loca vel ſitus; vt augmentatio vel diminutio per ſumptionē alimēti, & omnes alij motus progreſſiui animalium: etiam volatiui natatiui; & in animalibus imperfectis, ſcilicet dilatio & conſtrictio. Et ſubdit ꝙ omne viuēs aliquo prædictorum modorum viuendi viuit. Secunda concluſio: oſtendit quibus conueniat primus modus viuendi; & hæc eſt, omnia vegetabilia habent

A habent primum modum viuendi: quia omnia habent principiũ per quod ſuſcipiunt augmentũ, & decrementum ſecundum contraria loca, & contrarios ſitus: quia nõ augerentur ſic ſurſum, quin etiam augeantur deorſum: omnia enim vegetabilia alunt, & viuunt vſq; in finem, & quouſque poſsint alimentum ſuſcipere. Tertia concluſio: poſsibile eſt primum modum viuendi ſeparari ab alijs, ſed non econtra: vt patet in plantis, quæ nõ intelligunt, nec ſentiunt: tñ mouẽtur ſm diuerſa loca. Deinde ponit differẽtiam inter ſenſitiuum, & ſm locum motiuum. quia multa ſunt animalia, quæ ſm locũ nõ mouentur: quæ tamen dicũtur viuere. Ex hoc infert quòd ſenſus tactus ineſt omnibus animalibus; quia ſicut vegetatiuum

B poteſt ſeparari a ſenſitiuo, & ab alijs: ita ſenſus tactus ab alijs ſenſibus: ſed non econtra: ergo ſicut vegetatiuum eſt vna pars animæ: quam omnia vegetabilia participant: ita ſenſus tactus eſt vnus ſenſus, quem omnia ſenſibilia participãt. Ex quo infert quòd ex prędictis pñt elici quatuor gradus viuendi: ſcilicet vegetatiuum, ſenſitiuum, intellectiuum, & ſecundum locum motiuum. Conſequenter monet duo dubia. Primũ: vtrum ſenſitiuũ, vegetatiuum, & intellectiuum ſint diuerſæ potentiæ eiuſdẽ animæ. Secundum: ſi vnumquodq; iſtorum ſit pars animæ, vtrum vnum ſeparatur ab alio ratione ſolum, vel etiam loco & ſubiecto. Ad ſecundam reſpondet philoſophus: dicens ꝙ in aliquibus non eſt difficile videre prædictã ſeparationem: in aliquibus autem eſt dubium videre: nam in plantis partes ſeparatæ, & deciſæ videntur viuere, & ſimiliter in aliquibus animalibus, puta annuloſis vt ſunt anguillę & ſerpentes, quorum partes deciſæ viuunt, habent enim ſenſum, & phantaſiam, & appetitum: quia vbicunq; eſt lętitia & dolor ibi eſt appetitus. Et quòd partes deciſę habent ſenſum, probat: quia ſi pungantur, ſe retrahunt. Et in iſtis ſenſitiuum, motiuum ſecundum locum, & vegetatiuum nõ videntur diſtingui loco, & ſubiecto. Sed de intellectiuo dubium eſt: Vtrum differat ab alijs ratione ſolum, vel etiam loco, & ſubiecto: quia intellectiuũ videtur eſſe quoddam genus diſtinctum & ſeparatum ab alijs: ſicut perpetuum a corruptibili. Deinde ſoluit primum dubium: dicens ꝙ quatuor gradus viuendi

D inſunt quibuſdam viuentibus, vt hominibus: aliquibus aliqui: vt brutis inſunt vegetatiuum, ſenſitiuum, & ſecundum locum motiuum: quibuſdam ineſt ſolum vnus, vt vegetatiuum plantis. Et quo infert ꝙ in diuerſis prædicta ſunt diuerſæ animæ, vel potentię abinuicem eſſencialiter diſtinctę: ſed in eodem ſunt partes ipſius animæ. Ex omnibus prædictis vult inferre ſecundam diffinitionem animæ, & dicit primo, quòd ſicut duplex eſt principium quo ſcimus, ſcilicet ſcientia & anima; ſimiliter duplex eſt principium quo ſanamur. ſ. ſanitas, & ſanabile quo materialiter ſanamur; ita ſimiliter illud quo viuimus & ſentimus dr̃ dupliciter; quia aliquo principio viuimus tanq̃ forma; & aliquo tanquã ſubiecto; tũc dicit quòd *Corollaria.*

E quòd anima eſt principium quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus primo. Ex quibus omnibus infert aliqua correlaria. Primum: anima eſt actus corporis: quia non eſt materia, nec totum cōpoſitum: ergo eſt actus, ſeu forma. Secundum, corpus non eſt actus animæ: ſed anima eſt actus corporis. Tertium, anima neque eſt corpus, neq; ſine corpore. Quartum anima non eſt actus cuiuslibet corporis: ſed corporis organici: quia vniuſcuiuſq; actus eſt ſua propria materia, in qua natus eſt ſic fieri: nam actus actiuorum ſunt in patiente prædiſpoſito: ideo materia animæ eſt corpus phyſicum vitam habens

An diffinitiones animæ ſint ſufficienter aſſignatæ.

F QVAERITVR Vtrum diffinitiones animæ ſint ſufficiēter aſsignatæ. Arguitur primo, contra primam diffinitionem: quia anima non eſt actus corporis: igitur prima diffinitio non eſt bona. Antecedēs prpbatur: quia anima non eſt pars corporis: igitur non videtur eſſe actus corporis. Secundo ſic: Anima eſt actus operationis: ergo non eſt actus corporis. Antecedens patet; quia anima eſt actus ſicut ſcientia: ſed ſcientia eſt actus conſiderationis: igitur. Tertio ſic: Multa ſunt corpora animata quæ non ſunt organica, id eſt in quibus non apparet aliqua diuerſitas organorū: ſicut ſunt vegetabilia, conchæ, & ſpongia marina: ergo male dicitur quòd eſt actus corporis organici. Quarto ſic: Corpus eſt principium quo viuimus: cum ſit proprium ſuſceptiuum vitæ: ergo iſta diffinitio cōueuit alijs a diffinito. Antecedens patet: quia ſine corpore non viuimus. G

Quinto ſic: Vnius rei eſt tantū vnum eſſe: ergo vnius rei videtur eſſe tantum vna diffinitio. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima: vtrum omnis anima dicatur eſſe ſubſtantia. Et videtur quòd non: quia commune eſt omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe: ſed anima eſt in ſubiecto: quia in corpore: ergo. Secundo ſic: anima pōteſt adeſſe & abeſſe ſubiecto, id eſt corpori præter ſubiecti, id eſt corporis corruptionem: igitur. In oppoſitum arguitur: quia omnis pars ſubſtantiæ eſt ſubſtātiam: ſed anima eſt pars ſubſtātiæ: ergo anima eſt ſubſtantia. Pro ſolutione ſupponitur quòd omnis anima ſiue ſit rationalis, ſiue ſit ſenſitiua, ſiue vegetatiua, dicitur eſſe ſubſtantia: non quidem ſubſtantia vt eſt genus generaliſsimum, ſed capiendo ſubſtantiam large pro omni illo, quod non eſt accidens: ſeu pro omni illo, quod non inhæret, neque natum eſt inhærere. Et ſi dicatur: anima non dicitur per ſe ens: ergo non dicitur eſſe ſubſtantia. Reſpondetur quòd aliquid dicitur per ſe ens tripliciter. Vnomodo, vt idem eſt ꝙ ſolitariè: & ſic accidens poteſt dici ens per ſe, id eſt ens ſolitariè captum, vt in ſacramento altaris accidens dr̄ ibi per ſe, id eſt ſolitariæ,

Arti. 1.

An anima omnis dicatur eſſe ſubſtāna.

H

A tariè & nõ in ſubiecto: anima etiam rationalis iſtomodo dicit̃ eſſe ens per ſe, id eſt ſolitariè q̃ñ eſt ſeparata a corpore. Et aduerte ꝙ aliter, & aliter accidens, & forma materialis dicuntur eſſe per ſe, quàm anima rationalis; quia accidens & forma materialis ſolum dicuntur per ſe, id eſt ſolitariæ per virtutem cauſę extrinſecæ, ſed anima rationalis non ſolum dr̃ ſic ens per ſe, ſed virtute ſuæ naturæ ſibi derelictę; quia non neceſſario dependet à materia in proprio ſuo eſſe. Secundomodo dicitur ens per ſe prout diſtinguitur contra ens in alio; & ſic per ſe ens eſt idem ꝙ nõ inhærens, nec actualiter, nec aptitudinaliter, & hoc modo, quæcunq; ſubſtantia, nõ ſolum compoſita: ſed etiã materia & forma eſt ens per ſe: qa B licet forma ſubſtãtialis inſit materiæ informando ipſam, non tamen inhæret, quia inhærere dicit non per ſe informare; quia inhærẽs, neque eſt actus ſimpliciter, ſed ſecundum quid, nec cum illo cui inhæret facit per ſe vnum, ſicut illud quod informat. Et ſi quis quærat: quare ex forma ſubſtantiali, & materia magis ſit vnum per ſe quàm ex ſubiecto & accidente. Reſpõdet ibi Scot. cum Ariſtot. 8. Metaphyſi. ꝙ non eſt aliqua ratio, niſi quia hoc eſt per ſe actus, & illud per ſe potentia, & huius non eſt aliqua vlterior ratio niſi propria ratio huius & illius. Aliomodo capitur ens per ſe: illud quod habet vltimam actualitatem; ita ꝙ non eſt per ſe ordinabile ad aliquem actum ſimpliciter, & tunc idem eſt ꝙ per ſe ſubſiſtens, ſeu ſuppoſitum,

Inſtãtia.

T. c. 5.

vel hoc aliquid, & iſtomodo C anima non dicitur eſſe ens per ſe. Et ſiquis quærat: quomodo anima dicitur actus primus. Reſpondetur quòd ideo dicitur actus primus corporis: quia eſt principium operationum ipſius corporis: ſicut ſcientia dr̃ eſſe principium conſiderationis, ſeu cognitionis: vel quia perfectiori modo informat corpus, quàm quodcunq; aliud.

Anima quomodo dicitur actus primus.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro declaratione diffinitionum animæ ſupponit, ꝙ prima diffinitio animæ eſt cõis oĩ animę tã rationali ſenſitiuæ, quàm vegetatiuę. Ex quo ſequitur ꝙ anima vr̃ eſſe vniuocum ad animã rationalẽ ſenſitiuã & vegetatiuã. Et ſiquis dicat, ꝙ aĩa rationalis directè ſit in p̃dicamento cũ cõtineatur ſub aĩa, quæ vr̃ eſſe genus. Rñdetur faciliter, ꝙ non ſequit̃: ſed oporteret ſic argui: cõ D tinetur ſub genere quod eſt genus generaliſsimum, vel contentum ſub genere generaliſsimo; ergo eſt directè in prædicamento: mõ anima non eſt genus generaliſsimum, neq; continetur ſub genere gèneraliſsimo: in mo forte non eſt genus, licet ſit vniuocum ad illas tres animas.

Vtriuſq; diffinitionis animæ explicatio.

Sed dubiũ eſt quomodo contrahatur ad illas animas: Vtrũ per drĩas, vel per modos intrinſecos. Et ſi arguatur: anima vegetatiua, non eſt actus corporis organici: cum in plantis non appareat diuerſitas organorũ; etiam non videtur quòd ibi ſint ponenda illa organa: cum non ponantur niſi ad diuerſas operationes exercendas: ſed iſte arbores non videntur habere diuerſas operationes: igitur. Re-

Dubium.

E ſpondetur quòd plantę habent diuerſa organa: licet tamen par uã diſtinctionem habeant: poteſt etiam dici quòd per illa diuerſa organa exercentur aliæ, & aliæ operationes, vel ſaltem magis exercentur per vnã partem, quàm per aliam, & per radices magis exercẽtur actus nutritionis, quàm per alias partes. Et ſiquis iterum dicat, quòd nõ conuenit animæ cœli: quia in cœlo non ſunt diuerſa organa, cum cœlum ſit vniforme in omnibus ſuis partibus. Reſpondetur (vt alias viſum eſt) quòd ſecũdum veritatem ibi non ſunt animæ. Poſſet dici, quod non fuit mens Ariſto. cœlos eſſe animatos, & quando vocat animam cœli, debet intelligi quãtum ad cõditionem: quia anima eſt motrix, & non quia ſit forma, ſed

1. cal. t. 41. & 12. Met. 39.

F eſt intelligentia propria motiua illius orbis. Et ſiquis iterum quærat de anima rationali, quæ poſt ſeparationem non eſt act9 corporis. Reſpondetur quòd licet actu non ſit actus: tamen bene aptitudine, quia inclinat adhuc ad informandum ſuum corpus. Et ſiquis iterum dicat. videtur quòd in illa diffinitione illa pticula, phyſici, fruſtra ponatur, cum omne corpus ſit naturale. Reſpondetur ꝙ licet omne corpus ſit naturale, dato tamen quòd cum hoc ſit artificiale, ibi ponitur illa particula ad denotandum, quòd anima non conuenit ei vt artificiale, ſed vt naturale. Aduerte vlterius, ꝙ ſecunda diffinitio animæ propriè conuenit ſoli animæ rationali: cum detur per quatuor gradus viuendi, qui in ſolo homine inueniuntur, & hoc ſi ly &, capiatur copulatiuè: videtur etiã, ꝙ ly viuere in illa diffinitione, non debet capi generaliter pro omni operatione vitali, quia tũc videretur, quòd aliæ particulæ fruſtra ponerentur: niſi diceretur, ꝙ ponuntur pro maiori explicatione, debet ergo capi pro aliqua operatione vitali: ſpeciali diſtincta contra alias, ſicut operatio animæ vegetatiuę: debet etiam in illa diffinitione numerus pluralis accipi pro numero ſingulari: ita quod ſit ſenſus, anima eſt principium quo viuimus. i. quo aliquid viuit. G

TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidit vna difficultas: Vtrum intelligere ſit operatio materialis, vel immaterialis. Reſpondetur breuiter, ꝙ ipſa eſt immaterialis. Et ſi arguatur: quia ſi hoc eſſet verum maxime eſſet ideo, quod intellectus ad eam eliciendam non indigeret organo corporeo, ſed hoc non: quia eadem ratione diceretur, quod operationes ignis eſſent immateriales: quia ignis nõ requirit determinatam partem ad exercendum ſuas operationes. Vnde forma, quæ eſt vniformis in toto, & in qualibet eius parte non dr̃ operari per organum. Reſpondet breuiter, quod non dr̃ ideo immaterialis: ſed quia eius immediatũ receptiuũ dr̃ eſſe immateriale, puta ipſe intellectus, vel ipſa anima. Et ſi quis dicat, anima non eſt receptiuum ipſius intellectionis, ſed homo: cum homo dicat intelligere: ꝙ nõ eſſet niſi intellectus reciperetur in homine. Reſpondet Sco. ad hoc, & etiam ad omnia, quæ in iſto notabili ponuntur, ꝙ operatio immanẽs poteſt con-

An intelligere ſit operatio materialis, vel immaterialis. H

Sc. q. 14. q. quol.

A conuenire alicui dupliciter. Vnomodo tanq̃ proximo ſuſceptiuo:& ſic intelligere dr̃ conuenire animæ. Aliomodo tanquam ſuſceptiuo remoto & ſic bene dicitur conuenire homini. Et ſi quis quærat,nonne operationes ſenſitiuæ dicuntur etiam immateriales: quia videtur quod recipiantur in anima,quæ eſt immaterialis. Reſpondetur quod quælibet operatio ſenſitiua eſt primo compoſiti ex materia, ſicut proprij receptiui: ipſa enim anima non eſt immediatum receptiuum ipſius viſionis: ſed ipſa potentia viſiua; quæ eſt quoddã compoſitum ex anima, & quadam determinata parte corporis. Et ſiquis petat: nonne anima eſt ratio proxima recipiẽdi illam viſionem. Reſpondetur ꝙ
B anima ſit principium productiuum illius operationis: non eſt tñ ratio proxima: neq; includit aliquid quod ſit ratio proxima recipiendi viſionem, ſed forma totius organi, eo modo quo humanitas dr̃ forma totius hominis;eſt proxima ratio recipiendi viſionem. Et ex iſto ſequitur: quare anima poſt ſeparationem non poteſt ſentire,quia non habet receptiuum ſenſationis, neque rationem recipiendi. Et ſiquis quærat: quare aĩa melius requirit diuerſas partes, vel diuerſa organa ad producendum ſuas operationes,quàm aliæ formæ. Reſpondetur ꝙ ratio eſt; quia ipſa eſt quodammodo illimitata in agendo:cum ſit principium multarum operationum diſsimilium & difformarũ, quæ non poſſunt elici niſi mediantibus ꝑtibus diſsimilibus:ſed hoc nõ inuenitur in alijs formis.

QVARTO ſciendum,quòd circa textũ incidunt adhuc aliquæ paruæ difficultates. Prima an anima ſenſitiua ſit extenſa ad extenſionem corporis; & ſimiliter vegetatiua. Ad quam reſpondetur breuiter ponendo talẽ propoſitionem: anima ſenſitiua eſt extenſa ad extenſionẽ corporis: ita ꝙ eſt ſola in toto: ſed non tota in qualibet parte, ſed pars in parte:quia omnis aĩa ſenſitiua corrumpitur ad corruptionem ſubiecti extenſi, vel ad corruptionem illius cuius eſt pars:diuiditur etiam anima ſenſitiua ad diuiſionem ſubiecti extenſi;vt patet de animalibus annuloſis: quorum partes deciſæ viuunt. Dñt tñ aliqui ꝙ eſt inextenſa,quod probant:quia nulla operatio in vna parte ſubiecti remittit aliam operationem factam in alia parte ſubiecti: ſed operatio animæ ſenſitiuæ facta in vna parte ſubiecti extenſi remittit operationem factam in alia parte: vt ſi animal multum intensè aſpiciat aliquam rem, non ita benè perciperet potentia auditiua ſonum alterius. Sed iſta ratio non concludit: quia talis operatio non remittit aliam operationem, ſed potentia non tantum agit propter nimiam actionem alterius, vel propter aliqđ aliud impediens. Secunda difficdltas: Vtrum animæ ſenſitiuæ, ſiue vegetatiuæ ſit idem eſſe cum eſſe totius. Et videtur quòd ſic: quia aliter non corrumperetur vnum ad corruptionem alterius: immo videẽ etiã propter hoc ꝙ eſſe animæ rationalis diſtinguatur ab eſſe totius: cum remaneat poſt cor-

C *An anima ſenſitiua, & vegetatiua extendatur ad extẽſionẽ corporis.*

D

Animæ ſenſitiuæ & veget. eſſe an idem cũ eſſe tot.

B ruptionem totius. Reſpondetur breuiter ſecundum mētem Scoti, ꝙ quælibet anima habet ſuũ proprium eſſe diſtinctum realiter ab eſſe, totius: & hoc loquendo de eſſe, per quod res recedit formaliter a ſuo non eſſe, quod nihil aliud eſt, quàm illud, per quod aliqd eſt extra intellectũ, & potentiam ſuæ cauſæ. Et ponitur talis regula omnis res realiter diſtincta ab alia habet proprium eſſe diſtinctum ab eſſe alterius: nam ſic & res habet ſuũ proprium eſſe. Nam eſſe rei nõ eſt alia res ab illo cuius eſt eſſe: ideo ſicut eſt res diſtincta ab alia: ita habet ſuum proprium eſſe. Ex quo ſequitur quòd anima ſeparata a corpore habet illud, & idem eſſe; quod habebat quãdo informabat corp⁹. Et ex iſto ſequitur ꝙ non eſt inconueniẽs

Sco. q. 5. quo:lib.

Regula.

F vnam rẽ habere plura eſſe partialia componẽtia vnum totũ eſſe. Et quando dicitur de anima rationali ꝙ eſſe eius manet. Dico ꝙ verum eſt: quia eſſe eius eſt omnino incorruptibile per ſe, & per accidens: ſed aliæ formæ non manent in ſuo eſſe corrupto toto: non quiã eſſe earum non ſit aliud ab eſſe totius compoſitiꝫ: ſed quia corrumpuntur per accidens, & hoc quia corrũpens per ſuum principium actiuum contrarium illis attingit illas: vel quia attingit totum compoſitum a quo tales formæ ſunt inſeparabiles in eſſendo. Et hæc de primo articulo. Quantũ ad ſecundum.

Arti. 2.

An ĩ qualibet parte corpo-

DVBITATVR primo. Vtrum in qualibet parte corporis animati ſit tota anima. Arguitur primo quòd non: quia ſequeretur, quòd qualibet pars animalis eſſet animal: & ꝙ qlibet pars hominis eſſet homo: ſed illa ſunt inconueuientia. Prima pars patet: quia qualibet pars animalis eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: ergo quælibet pars animalis eſt animal. Cõſequentia patet per locum a diffinitione ad diffinitum. Secunda pars patet; quia quælibet pars hominis eſt quid compoſitum ex corpore & anima rationali. Secũdo ſic: ſi anima eſſet in qualibet parte corporis hoc maxime eſſet intellectiua ſed hoc non: qa ipſa eſt indiuiſibilis: ergo non habet partes: & per conſequens non eſt tota in toto, & in qualibet parte eius. Item ſi anima eſſet tota in toto ſequeretur, quòd abſciſo digito, ſepararetur anima: ſed hoc eſt falſum: igitˀ. Itẽ ſequeretur ꝙ idem diſtaret a ſeipſo quod videtur falſum. Patet conſequentia: quia anima intellectiua, in pede hominis diſtaret a ſeipſa in capite. Item ſequeretur ꝙ idem ſimul moueretur & quieſceret: nam poſſet anima moueri in capite: & quieſcere in pede ad quietem pedis. Item ſequeretur ꝙ idem eſſet in diuerſis locis: quia in infinitis partibus. Sequeretur etiam ꝙ idem moueretur ſimul motibus contrarijs: quia ſtat pedem moueri ſurſum, & manũ deorſum: ergo. In oppoſitum arguitur & præcipuè de anima rationali: quia aĩa rationalis informat quamlibet partẽ corporis, vel ergo informat ſm ſe totã, & ſic hꝫ intẽtum, vel ſm aliam, & aliã partẽ, quod non eſt dicẽdum: quia aĩa rationalis eſt omnino indiuiſibilis: igitur non habet partes. Pro ſolutione ſupponitur quòd ſicut

O ris animati ſit tota anima.

H

A ſicut iam viſum eſt: dubium nõ eſt de anima ſenſitiua, neque vegetatiua: cum dictum ſit ꝙ illæ extenduntur ſm extenſionem corporis, & ſunt diuiſibiles: & vna pars informat vnam partẽ, & alia aliam: ſic ꝙ non tota anima ſenſitiua, vel vegetatiua informat quamlibet: dubium ergo eſt de anima intellectiua. Supponitur ſecundo: quòd totũ capitur dupliciter. Vnomodo ſyncategorematicè; & ſic eſt ſignum diſtributiuum partium alicuius totius: vt tantum valet dicere: totus ſortes, ſicut quælibet pars ſortis: quemadmodum ſolet dici, totus ſortes eſt minor ſorte. Aliomodo capitur categorematicè, & hoc dupliciter. Vnomodo negatiuè: vt idem eſt ſicut perfectum, cui nulla pars deeſt pertinens ad ſuam naturã: B quemadmodũ non diceretur totus homo, ſi haberet brachium abſciſſum: & iſtomodo dicimus, totus deus, tota anima: & ſic capitur cum dr̃ ꝙ anima eſt tota in toto. Aliomodo idem eſt ꝙ habens partes: & ſic quælibet pars cõtinui eſſet vnum totum: & ſic non dicimus, quòd tota anima intellectiua ſit in qualibet parte: & per hoc ſoluitur ſecundum argumentum. Supponitur tertio, quòd iſta difficultas includit aliam difficultatem: puta, Vtrum quælibet pars animalis ſit animal: & Vtrum quælibet pars hominis ſit homo. Ad quam breuiter reſpondetur quòd non. Et pro declaratione ſupponitur quòd in diffinitione animalis debet intelligi totalis: ita quòd ſit ſenſus aĩal eſt ſubſtantia.ſ.totalis animata, ſenſitiua. Dico vlterius probabiliter, quòd debet poni ſenſitiua & non ſenſibilis, cum certe planta ſit ſubſtãtia animata ſenſibilis: Volunt tamen aliqui ſaluare dicendo, quòd ſenſibile in diffinitione animalis capitur actiuè, ſed non videtur quòd tales termini importẽt actionem: quia cõiter exponuntur per paſſiuum: vt viſibile, natum videri. Et voco ſubſtantiam totalem: quæ cum ſit vnum totum non eſt pars alterius totius, quòd ſit per ſe vnum: & voco ſubſtantiã partialem, quæ eſt pars alicuius totius, quòd eſt per ſe vnum. Similiter dicitur quòd ad hoc, ꝙ ſit homo, non ſufficit quòd ſit compoſitum ex corpore & anima: ſed requiritur quod ſit compoſitum totale, exponendo totale ſicut prius: & hoc certe idem, quod dicũt aliqui quòd ſit compoſitum ex corpore tanquã ex D ſuſceptibili adæquato, & totali: modo nulla pars hominis eſt ſic compoſita: & per hoc ſoluũtur argumenta. Et ſi quis quærat: vnde eſt quòd ipſa anima intellectiua informat totum; cũ ipſa ſit indiuiſibilis. Reſpondetur quòd hoc ideo eſt: quia non determinat ſibi aliquem ſitum: ideo poteſt toti corpori adhęrere. Ad alias rationes. Ad primam dicitur quòd per abſciſionem digiti nihil remouetur de anima: ſed ſolum anima illa deſinit eſſe in digito, & deſinit informare illum digitum. Ad alias rationes quære ſolutiones, in 4. Phyſic. vbi tractabatur Vtrum idem corpus poſſit eſſe in diuerſis locis.

Totum quotuplicater.

Sẽſibile, quomodo capitur in diffinitione animalis.

C

Dubitatur ſecũdo. Vtrũ in hoĩe ſit ponenda forma corporeitatis realiter diſtincta ab ani-

An in homine ponenda ſit forma corporeitatis.

E ab anima intellectiua. Reſpondeẽ quòd de hoc ſunt duo modi dicendi. Vnus dicit quòd in homine præter animam intellectiuam non eſt ponenda aliqua alia forma ſubſtantialis, nec ſequens nec præcedens animam: ſed adueniente anima intellectiua, omnis forma ſubſtantialis præcedens corrumpitur: quod probat multipliciter. Primo ſic: forma ſubſtãtialis eſt perfectior forma accidentalis: ſed eadem forma accidentali dat eſſe generaliſſimum ſubalternum & ſpecificum: vt albedo dat eſſe quale, coloratum, & album: ergo etiam eadem forma ſubſtantialis dat eſſe ſubſtãtiale corporeum & humanum: & per cõſequens ſuperfluum eſt ponere plures formas ſubſtãtiales in eodem.

F Secundo ſic: in vno compoſito eſt tantum vna materia. ergo tantum vna forma: nam vnius materiæ nõ poſſunt eſſe plures formæ: aliter ſimul eſſent duo compoſita. Item forma hominis eſt perfectior quàm forma ignis: ſed in igne forma dat eſſe ſpecificũ: genericum, igitur. Itẽ vnius entis eſt tantum vnum eſſe ſubſtãtiale, quod eſt ab vnica forma: ergo vnius entis eſt tantum vna forma. Aliter dicit Scot. quòd in quolibet animato ponenda eſt forma corpreitatis realiter diſtincta a forma ſpecifica & pro iſta opinione poſsũt adduci aliquæ rõnes. Prima corpus hominis poſt mortẽ eſt verè corpus, & non niſi per formã corporeitatis: igitur. Itẽ hõ eſt compoſitus ex anima rationali & corpore: aut ergo corpus ex quo cõponitur eſt materia tãtum, aut materia cũ accñte, aut materia cum forma ſubſtãtiali:

Sco. li. 4. d. 11. q. 3. ar. 2.

G non materia tm̃: quia poſſemus ſic dicere de quolibet eſto, quòd eſſet cõpoſitũ ex corpore, & forma ſubſtantiali: quod tñ nullus dicit, nec põt eſſe materia cum accñte tñ: quia idem eſt corpus numero hominis ante mortẽ, & poſt mortẽ: licet poſt mortẽ non eſt materia tm̃, nec cum accñte: ergo nec ante mortem. Tertio ſic: qñ aliquod animal moritur, tunc corpus non eſt ſine forma corporeitatis: aut ergo, illa præerat in animali dum viueret: & ſic habetur intentũ: aut nouiter introducitur, quod rationabiliter non põt dici: quia nullus effectus vnus ſecundũ ſpeciem producitur indifferẽter a quolibet. Etiam non vr̃ a quo illa accidẽtia producerentur. Item ſi non eſſet talis forma corporeitatis, ſe

H queretur, quòd in canone eſſet falſitas vbi dicitur: Hoc eſt corpus meũ; nam ly corpus ſupponit, vel pro materia tm̃, quod eſt falſum, quia nõ eſt corpus; neq; pro cõpoſito ex materia & forma de nouo producta; quia tũc non eſſet corpus ſuum, quod nõ eſt dicendum. Ideo reſpondet. Sco. quòd neceſſe eſt ponere formam corporeitatis in aĩato realiter diſtinctam a forma ſpecifica. Sed quæreret aliquis; quid intelligis per iſtam formam corporeitatis. Videtur dicere Scot. qđ de forma corporeitatis tres ſunt modi dicẽdi. Primus, quòd totius corporis, & omnium partium heterogenearum eſt tantum vna forma ſubſtãtialis corporeitatis. Secundus mudus; eſt ꝙ forma corporeitatis eſt vna totalis forma diſtincta realiter a formis ſubſtantialibus partiũ prin-

Sco. li. 3. diſt. 4. q. vna.

A principalium. Alius eſt modus dicendi, ꝙ oı̄um partium heterogenearum ſnnt aliæ, & aliæ formæ diſtinctæ: cum videamus iſtas ꝑtes habere alias, & alias qualitates, & præter iſtas formas partiales non eſt ponenda forma toti⁹ corporeitatis diſtincta ab alijs, ita ꝙ ſi quis quærat quid eſt forma corporeitatis, dr̄ ꝙ non eſt aliqua vna, ſed eſt aggregatum ex omnibus illis formis partialibus omnium partiū principaliū: ita ꝙ forma corporeitatis non importat aliquid vnum, ſed aggregatum ex omnibus illis formis partialibus, connotando diuerſam extenſionem in illis partibns heterogeneis, & iſte modus videtur eſſe verior, & magis iſtū vr̄ tenere Sco. li. 3. d. 4. q. vnic. Reſtat ergo ſoluere rōnes alterius opinionis. Ad B primam dr̄ ꝙ non ponitur forma corporeitatis vt ab ipſa ſumātur aliqua alia prædicata. Et ſiquis petat, cur; ergo ponitur. Reſpondetur quòd cauſa neceſſitatis; quia neceſſe eſt ponere formam, per quam corpus eſt corpus, cū maneat corpus, anima ſeparata; immo in quolibet animato neceſſe eſt ponere formā qua corpus eſt corpus, aliā ab illa, qua eſt animatū, & hoc loquendo de corpore pro altera parte cōpoſiti: nam loquēdo de corpore vt eſt ſuperius ad animal, ab eadem forma, puta ab anima habet hō, ꝙ ſit homo, quòd ſit animal, ꝙ ſit corpus & quod ſubſtantia. Ad ſecūdam dicitur, quod vnius materiæ poſſunt bene eſſe plures formæ ſub ordinatæ. Dico etiam quod anima rationalis non informat materiam nudam, ſed immediatū receptiuum eius eſt vnum compoſitum ex materia, & forma C corporeitatis. Ad tertiam dicitū (ſicut alias viſum eſt) quod in animatis non eſt ponenda forma corporeitatis diſtincta a forma ſpecifica, ſed tantum eſt ibi ponenda vna forma ſubſtantialis; cum non videatur ibi aliqua neceſsitas ponendi plures formas ſubſtantiales. Ad aliam reſpondetur, quod vnius rei eſt vnum eſſe, ſed ſicut ens diuiditur in ſimplex, & compoſitū: ita eſſe, & ſic vnum eſſe & vnū compoſitum includit multa eſſe partialia: cum hoc tamen conceditur, quod eſſe illud totale eſt complatiuè ab vna forma, quæ dat toti illud, quod eſt, ſed ex iſto nōn ſequitur quòd in toto includat̄ præcisè vna forma, vel quin in toto includātur plures formæ non tanquam ſpecificæ conſtituentes illud totum; D ſed tanquam incluſæ in potentiali illius compoſiti, ſic quòd totum compoſitum diuiditur in duas partes, ſcilicet in actum proprium, puta vltimam formā, quæ eſt illud quod eſt: & propriam potentiam illius actus, q̄ includit materiam primam cū omnibus formis præcedentibus.

DVBITATVR tertio, Vtrum in homine propter diuerſas operationes vitales ſit ponēda anima ſenſitiua realiter diſtincta ab anima intellectiua. *An anima ſenſitiua cum homine realiter diſtinguatur ab intellectiua.* Arguitur primo ꝙ ſic; quia impoſsibile, eſt in eodem inſtanti contraria eſſe in eodē, ſed ſi aīa intellectiua, & ſenſitiua non diſtinguerentur realiter: contraria eſſent in eodem; igitur. Minor patet: quia ſimul & ſemel in eo-

E dem homine eſt actus appetendi aliquid & actus renuendi illud: igitur. Secundo ſic: eadẽ forma ſubſtantialis non poteſt ſimul habere duos actus appetendi reſpectu eiuſdem ſubiecti: ſed frequenter in homine ſunt duo actus appetendi ſimul, puta id quod homo appetit appetitu ſenſitiuo appetit etiam appetitu intellectiuo: ergo illius actus non ſunt in eadem anima. Tertio ſic: eadem forma numero nõ elicit ſimul, & ſemel actũ appetendi aliquid naturaliter, & actum appetendi illud libere: ſed in homine voluntas libere, vult, & illud appetitus ſenſitiuus appetit naturaliter; ergo nõ eſt in eadem forma. Quarto ſic: ſenſationes ſunt ſubiectiuè in anima mediatè, vel immediatè; ſed non in anima intellecti-
F ua; igitur in anima ſenſitiua, & per conſequens in eodem anima ſenſitiua & intellectiua diſtinguuntur. Pro ſolutione huius dubij eſt aduertẽdum, quòd de hoc dubio duo ſunt modi dicendi. Vnus eſt modus dicendi aliquorum, qui in homine ponunt duas animas realiter diſtinctas, puta ſenſitiuam, & intellectiuam; & iſti faciunt rationes prædictas. Alius eſt modus dicendi verus, quòd in nullo animato ſunt ponendæ plures animæ; ſed tantum vna anima; licet bene vt viſum eſt, in quolibet animato ſint ponendæ plures formæ ſubſtantiales, & iſtius opinionis eſt Scotus, Gregorius, & Petrus de Aliato: & ferè omnes præter Ocham, qui eſt primæ opinionis. Vnde habet Scotus iſtam regulam quòd quandocunque: ſunt duæ for- mæ ſic ſe habentes, quòd vna virtualiter continet aliam: illæ in eodem ſunt ſimpliciter incõpoſsibiles: ideo dicit Scot. quòd elementa manent in mixto virtualiter, ſicut ſenſitiua, & vegetatiua manent in intellectiua: ergo videtur habere, quòd intellectiua virtualiter continet ſenſitiuam, & vegetatiuam: ergo ſunt incompoſsibiles in eodem, per regulam primam. G

Sen. li. 2. d. 15. q. vnica.

Et aduerte quòd vnam formam virtualiter continere aliam non eſt aliud, quàm illam formam principiare omnes effectus, & operationes; quas poteſt alia forma principiare. Et qui tenent iſtam opinionem, quæ eſt vera: arguunt contra primam opinionem, & primo ſic; ſi in homine eſſet anima ſenſitiua, ſequeretur, quòd anima rationalis informaret aliquod brutum, cum H informaret compoſitum ex materia, & anima ſenſitiua. Secundo ſic: ſequeretur, quòd Chriſtus aſſumpſiſſet vnum brutum: quod eſt falſum: ſequeretur etiam quòd homo eſſet compoſitus ex anima rationali, & aliquo animali: ſed hoc eſt falſum: igitur. Relinquenda eſt ergo prima opinio; cuius rationes contra nos nihil faciunt: cũ dicamus ſenſationes & actus appetituum ſenſitiuorum non recipi in anima: ſed in quibuſdam potentijs ſenſitiuis realiter diſtinctis ab anima. Et hæc de ſecundo art. Quantũ ad tertiũ ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Diffinitiones animæ ſunt a Philoſopho ſufficienter aſsignatæ: quæ concluſio relinquitur ſatis probata in primo art. Ad rationes ſatis etiã ſolutio patet.

Poten-

A T.co.27. & inde. POTENTIARVM autem animæ,quę dictæ ſunt; aliis quidē inſunt omnes: aliis vero quædam harum &c.

Potentia aĩa que, & quot. ISTE eſt ſecundus tractatus huius libri,in quo Philoſophus determinat de potentiis animæ.Et diuiditur in duo capitula. Primum diuiditur in duas partes. In prima ponit duas cõcluſiones:quarum prima eſt.Potentiæ animæ ſunt quinque in generali, ſcilicet vegetatiuum, ſenſitiuum,appetitiuum, ſecundum locum motiuum,& intellectiuum.Et ſubdit, quòd iſtarum potentiarum quædam inſunt aliquibus, quibus non inſunt alię:& quædam omnibus.Secūda concluſio: omnibus animalibus ineſt appetitiuū. quod probat duabus rationibus.Prima: omne habens ſenſum habet appetitum: ſed omne animal habet ſenſum: ergo omne animal habet appetitum.Minorem probat:quia omnia animalia habēt ſenſum tactus.Secūda ratio,omne animal habet ſenſum alimēti: ſed oē habens ſenſum alimēti,habet appetitum: quia omne habens ſenſum alimenti,habet eſuriem, & famem: ergo omne tale habet appetitum. Aſſumptum probat: quia fames eſt appetitus calidi,& ſicci: ſitis vero eſt appetitus frigidi, & humidi.

Comparatio animæ ad figurā. In ſecunda parte comparat animam ad figuram: & primo, tangit quatuor conuenientias inter iſta. Prima, ſicut figura non eſt aliquid præter figuras particulares, ſic anima non eſt aliquid præter animas particulares. Secunda, ſicut eſt vna communis ratio figuræ,quæ cõuenit omnibus figuris, & nulli eſt propria: ſic etiam eſt vna cõmunis diffinitio animæ, quæ conuenit omnibus animabus, & nulli eſt propria. Tertia,ſicut ridiculum eſt quærere vnā communem rationem figuræ, & non aſsignare propriam cuiuſlibet:ſic ridiculum eſt ponere tantum diffinitionem cõmunem animæ.& non ponere propriam cuiuſlibet. Quarta, ſicut in figuris poſterior cõtinet priorem ſic in animabus: vt vegetatiuum in ſenſitiuo. Dein de infert duo corollaria Primū quærendum eſt, quid ſit anima vniuſcuiuſque viuentis. Secundum,ſenſitiuum non eſt ſine vegetatiuo: licet bene ſenſitiuum ſine intellectiuo. C

SI autem oportet dicere quid vnumquodq: ipſorum: vt quid intellectiuum,aut ſenſitiuum,&c. T.co.31. paulo poſt princ. & inde. D

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus determinat de anima vegetatiua,& actibus eius,& eius obiecto. Et intendit primo quatuor concluſiones. Prima, oportet primo dicere de actibus animę, quàm de ipſa anima. Patet: quia prius eſt dicendum de his, quæ ſunt priora ſecundum cognitionem noſtram; ſed actus, & operationes ſunt priores potentiis,igitur. Secunda concluſio, prius dicendum eſt de obiectis potentiarum,quàm de actibus earum: quia obiecta ſunt priora actibus. Ex quo infert, quòd prius determinandum eſt de alimento,quod eſt obiectum potentiæ vegetatiuæ, & degenerare ſibi ſimile, quod eſt actus Anima vegetatiua quid, qui eius actus, & quod obiectum.

E actus eius, quàm de ipſa anima vegetatiua. Tertia concluſio: prius determinandum eſt de anima vegetatiua, quàm de aliis: quia talis ineſt omnibus viuentibus. quod probat: quia omnibus viuentibus ineſt viuere, & non niſi per animam vegetatiuam: igitur. Quarta concluſio, naturaliſsimum operum in viuentibus eſt generare ſibi ſimile: quod probat dupliciter. Primo, inductione: vt animal generat animal, & planta plantam: igitur. Secundo, probat ratione: quia omnia viuentia illud appetunt, per quod participãt eſſe diuinum: ſed hoc fit generando ſibi ſimile: & quia non poſſunt ſemper in ſeipſis communicare in eſſe diuino, eo, ꝙ non contingit aliquod corruptibilium vnum, & idem numero perpetuo manere: ideo vnumquodque eorum communicat ſuum eſſe, ſecundum quod poteſt: & non poteſt in vnum numero: ergo in vnum ſecundum ſpeciem. Deinde ponit talem concluſionẽ: aĩa eſt cauſa, ſiue principiũ viuẽtis corporis ſecũdum triplex genus cauſæ, ſcilicet formalis, efficientis, & finalis. Quod ſit cauſa formalis probat: quia per ipſam corpus actu dicitur eſſe animatum, & per ipſam corpus viuit: ergo per ipſam habet eſſe: quia viuere in viuentibus eſt eſſe. Et quòd ſit cauſa finalis probat: quia illud eſt cauſa finalis corporis, gratia cuius fiunt organa corporea in viuentibus: ſed gratia animæ fiunt organa corporea in ipſis animatis: igitur. Quod ſit cauſa efficiens probat: quia eſt principium mouendi motu locali: F motu augmentationis: motu diminutiõis: & eſt cã ſenſationis, & intellectionis. Deinde narrat opinionem Empedoclis: dicebat enim Empedocles, plantas deorſum augeri propter motũ terræ: & ſurſum propter motũ ignis. Iſtam reprobat tribus rationibus. Prima eſt: Empedocles male ſumit in plantis ſurſum, & deorſum: dicens, radices eſſe deorſum, & ramos ſurſum: cum radices in plantis ſe habeant, vt os in animalibus. Secunda ratio, ſi ſolum ſecundum virtutes elementorum moueretur alimẽtum, tunc niſi eſſet aliquod detinens alimẽtum graue moueretur ad ſuum locũ naturalem: & leue ad locum oppoſitũ: quod eſt falſum: igitur. Tertia ratio: quia ignis non eſt principaliter cauſa augmentationis, & nutritionis: vt aliquibus videbatur, quòd ignis nutriebatur, & augmentabatur oppoſito combuſtibili. Quod reprobat: quia ignis non determinat ſe ad certam magnitudinẽ, niſi prohibeatur: nam ſi apponantur combuſtibilia in infinitum, augebitur in infinitum: & tamen omnia viuentia ſunt naturaliter determinata ad certã magnitudinem. Ex quo habetur hæc auctoritas. Omnium natura conſtantium certus eſt terminus augmentationis, & diminutionis. Deinde determinat de obiecto potentiæ vegetatiuæ: & intendit talem concluſionem: Determinandum eſt prius de alimento, quàm de ipſa potentia: quia potentia vegetatiua diſtinguitur ab aliis per ſuam operationem, quæ eſt circa alimentum. Vnde tres ſunt G H

Vid. 2. de cælo, & mundo.

Auctoritas.

A conditiones alimenti. Prima, alimentum videtur eſſe contrarium alito. Secunda, non omne contrarium eſt alimẽtum: quia oportet alimẽtum per tranſmutationem conuerti in alitum. Tertia, alimentum eſt aliud ab eo, quod alitur: quod manifeſtũ eſt in corporibus ſimplicibus.

Deinde mouet vnam dubitationem: Vtrum alimentum ſit contrarium alito, vel ſimile ſibi? Et videtur, quòd ſit ſimile: quia ex eodem aliquid augetur & nutritur: ergo aliquid augetur per ſimile: ſed quòd ſit contrarium, probat: quia oportet alimentum alterari, antequàm conuertatur in ſubſtantiam aliti: ſed omnis alteratio fit inter contraria: quia nihil patitur, niſi a ſuo contrario: igitur. Soluit iſtam dubitationem: dicens; quòd alimentum in princi-
B pio eſt contrarium alito, & in fine eſt ſibi ſimile: quia alitum tranſmutat nutrimentum digerendo, & decoquẽdo ipſum donec conuertatur in ſuam naturam. Deinde determinat de operationibus potentiæ vegetatiuæ: & primo de nutrire: dicens, quòd nutritio fit per hoc, quòd alitum conuertit alimentum in eius ſubſtantiã. Deinde ponit differentiam inter augmentationem, & nutritionem: dicens, quòd alimentum, ſecundum quod eſt hoc, aliquid nutrit: & ſecundum quòd eſt quantum, augmentat. Deinde dicit, ꝙ generatio fit ex eodem alimẽto, ſiue ſimili: ex quo fit nutritio, ſiue augmentatio. Deinde deſcribit nutritionem: dicens, ꝙ nutritio eſt conuerſio nutrimenti, ſecundum ꝙ ipſum eſt in potentia corpus animatum in C
ipſum corpus animatũ per potẽtiam vegetatiuam propter ſalutem corporis viuẽtis. Ex quo habetur diffinitio potentiæ vegetatiuæ. Potẽtia vegetatiua eſt potentia nata conuertere alimẽtum exiſtens in potentia animatum in ipſum corpus animatũ propter ſalutem ipſius animati. Ex quo infert, ꝙ ad nutritionẽ tria requiruntur, ſ. agens, quod eſt anima vegetatiua: illud, qđ alitur, puta corpus animatum: & illud quo aliquid alit idẽ alimentum. Et ſubdit finaliter, ꝙ vegetatiua debet diffiniri ꝑ generare: quia generare eſt finis potentię vegetatiuæ: ſed iuſtum eſt vnumquodq; a fine appellari. Ex quo ſequitur, ꝙ duplex eſt principiũ generationis, ſiue nutritionis. Vnũ eſt mouens non motũ: & illud ẽ aĩa vegetatiua. Aliud eſt mouẽs ſecũdario mo- D
tũ: cuiuſmodi ẽ calor, ſiue ſpũs.

An potentiæ animæ diſtinguantur per actus, & actus per obiecta.

QVAERITVR Vtrum potentiæ animæ diſtinguantur per actus, & actus ꝑ obiecta. Et arguiť primo, ꝙ nõ: quia dato, ꝙ a duabus potẽtiis nunq̃ producerentur actus: vtputa a potentia viſiua, & auditiua, adhuc illæ potentiæ diſtinguerẽtur, & nõ per actus: igitur. Secundo ſic: Sequeretur, ꝙ diuerſarũ potentiarũ eſſent diuerſi actus: ſed hoc eſt falſum: nam dicit Ariſt. 3. Phy. ꝙ actiui, & paſſiui eſt vnus actus etiã mobilis, & moti. T. cõ. 20
Tertio ſic: Ab eadẽ potẽtia ſunt contrarij actus: ergo ex diuerſitate

tate actuũ nõ debet poni diſtinctio potentiarum. Quarto ſic, Potentiæ ſunt priores tempore actibus: ergo non diſtinguuntur per actus: quia diſtinctiua dicuntur eſſe priora ipſis diſtinctis. Quinto ſic, Potentiæ diſtinguuntur per ſuas proprias differentias, vel modos intrinſecos: ſed actus nõ ſunt huiuſmodi: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erũt tres arti. Quãtũ ad primũ.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd potentia poteſt capi dupliciter. Vnomodo pro denominato ſiue fundamento: & ſic eſt quid abſolutum, quod eſt principiũ alicuius actionis, vel operationis: & ſic nõ refertur ad actum: cum ſit quid abſolutum: & ſic capitur in textu potentia, puta pro eo, quod denominatur potentia. Aliomodo capitur formaliter, ſeu pro per ſe ſignificato: & ſic dicit ordinem ad actũ: immo non eſt, niſi ille ordo alicuius producentis aliquem actũ ad actum talem, quem producit: & ſic capit Philoſophus potentiam. 9. meta. capitulo. 7. vbi probat, quòd actus eſt prior potentia diffinitione: quia potentia diffinitur per actum: cum actus terminet relationem, quæ eſt potentia ſub ratione abſoluti, & non ſub ratione correlatiui: quia tunc etiam potentia diffiniret actum. Ex quo ſequitur, quòd actus nõ referatur ad potentiam: ſed eſt mere abſolutum. Et iſtud videtur habere Sco. li. 1. diſ. 30. q. 1. in princip. proprio reſponſ. Et aduerte, ꝙ licet actus multis modis capiatur: tamen in propoſito accipitur actus pro operatione alicuius potentiæ: ſicut videre, audire, intelligere. Supponitur vlterius, quòd, vt vult habere Scotus, quòd potentias diſtingui per actus, & actus per obiecta dupliciter poteſt intelligi. Vno modo tanquàm per formalia diſtinctiua earum: & ſic non eſt intelligendum: quia actus non ſunt formalia diſtinctiua potentiarum, neque obiecta actuũ: nam formalia diſtinctiua aliquorum ſunt ſuæ differentiæ, modi intrinſeci, vel ipſęmet differentię, quæ omnia ſunt realiter eadem illis, quæ per ipſa diſtinguuntur. Aliomodo poteſt intelligi, quòd potentiæ diſtinguantur per actus, & actus per obiecta tãquàm per aliqua extrinſeca, quæ ſunt manifeſtiora ipſis: & ſic intelligendum eſt cum dicit Ariſt. quòd potentiæ diſtinguuntur per actus, & actus per obiecta: diſtinctio enim obiectorũ manifeſtior eſt nobis, quàm diſtinctio actuum: & diſtinctio actuum, quàm diſtinctio potentiarum: ideo ſatis patet, quòd diſtinctio iſtorum, ſcilicet potentiarum per actus, & actuum per obiecta non eſt diſtinctio per formalia diſtinctiua: ſed per quædam extrinſeca notiora ipſis.

Sco. q. 12. quot. & li. 2. diſt. 24. in ſolut. 2. argu. prim.

Potentia dupliciter.

SECVNDO ſciendum, ꝙ vt habet Sco. li. 4. di. 10. q. 7. ſicut homo componitur ex corpore, & anima: ita habet aliquas potentias mere ſpirituales, quæ conueniunt animę. primo tamẽ toti per ſe per animã: vt ſunt per intellectus, & voluntas: quæ dicuntur potentiæ non organicę: quia ad exercendum operationes ſuas non requirũt aliquam determinatam partem corpo-

Potentia duplices in homine.

A corporis;& iſtę ſunt eadem realiter cum anima,licet bene formaliter diſtinguantur. Alię ſunt potentiæ corporeæ, ſeu organicæ, quæ non ſunt animæ per ſe: ſed totius ex anima,& corpore: & de iſtis dicitur, quòd realiter diſtinguuntur ab anima: nam anima poteſt eſſe realiter ſine illis potentijs, ſicut poteſt eſſe realiter ſine homine. Vnde anima poſt ſeparationē eius a corpore nullam habet potentiam organicā, neq; poteſt exercere actum alicuius potentiæ organicæ. Et ſiquis dicat, anima poſt ſeparationem habet potentiam motiuam,quæ eſt organica: igitur. Reſpondetur ſecundum mētem Scoti ibidem. q. 7. quòd duplex eſt potentia motiua, quædam eſt organica,quædam non organica. Et ſi quis dicat: ergo ipſius animæ in homine duplex erit potentia motiua, ſcilicet organica, & non organica, quod eſt falſum: quia fruſtra poneretur non organica,cum corpus non poſsit moueri non organice. Reſpondetur, quòd nulli naturæ debet negari, quòd eſſet in ea perfectio, niſi manifeſte appareat,quòd talis ſibi repugnet: quia ſecundum Philoſophum. 2. de generatione in fine: dignificanda eſt natura ſemper ſecundum melius quantum poſsibile eſt: & cum non videatur, quòd animæ repugnet talis potentia motiua non organica: ideo non eſt neganda ab ipſa anima. Et ſiquis quærat vtrum tales potentiæ motiuę diſtinguantur. Dico, quòd ſic,nam potentia motiua non organica, quæ mouet totū corpus ſimul, & non ordinat partes, ſicut fit in motu progreſsiuo animalis, eſt alterius rationis a virtute progreſsiua, qua ipſa habet virtutem mouendi totum corpus immediate nō partem poſt partem: ſed motiua organica primo mouet quaſdam partes, & per illas alias: deinde totum corpus: Et quādo dicitur, quòd illa non organica fruſtra ponitur nunc in homine cum nullus actus eius exerceatur nunc in homine. Reſpondetur, quòd propter hoc non ſequitur, quòd fruſtra ponatur: nam ipſa eſt neceſſaria in perfectione naturæ humanæ: vſus tamen eius erit perpetuo in beatitudine: quia beati non tantum poterunt mouere corpus ſuum progreſsiue mouendo partem poſt partem, & poſtea corpus: ſed immediate poterunt mouere totum corpus: ideo licet actus potētię motiuę non organicę nunc non habeatur: tamen bene poſt ſeparationem, & quando erit in corpore beato.

Potentia motiua duplex. B C *Dubium* D

TERTIO ſciendum, quòd præter ea, quæ dicta ſunt de potentijs: Supponitur, quòd adhuc duplices ſunt potentiæ: quædam ſunt omnino diſperatæ, cuiuſmodi ſunt ſenſus exteriores: & iſtæ ſemper habent diuerſa obiecta, ſicut potentia auditiua, & viſiua: ita quòd in iſtis bene ſequitur ſunt diuerſæ potentiæ: ergo actus ſunt diuerſi, & obiecta ſunt diuerſa. Aliæ ſunt potentiæ ſubordinatæ: & iſtę ſunt duplices: quędam ſunt eiuſdem generis: ita quòd ambæ ſunt cognitiuæ, ſed inęquales: vt ſunt intellectus, & potentiæ ſenſitiuæ: & iſtæ ſic ſe habent adinuicem, quòd quicquid poteſt

Potentia adhuc duplices.

E poteſt potentia inferior, poteſt potẽtia ſuperior, & adhuc plus: & tales potentiæ habent obiecta diſtincta ſecundum magis, & minus commune. Aliæ ſunt ſubordinatę æquales: ſed non eiuſdem generis: quia vna eſt cognitiua, alia vero appetitiua; cuiuſmodi ſunt intellectus, & voluntas. Et de iſtis ponuntur aliquæ propoſitiones. *Propoſitiones.* Prima, cuiuſlibet potentiæ cognitiuæ correſpondet potentia appetitiua: cuius ſunt duo actus, ſcilicet proſequi, & fugere: ſeu acceptare, & refugere. Secunda propoſitio, potentiæ cognitiuæ, & eius appetitiuæ eſt idem obiectum ſub eadem ratione formali: vt idem eſt obiectum pęnitus, & ſub eadem ratione formali ipſius intellectus, & voluntatis: & ſimiliter potentiæ viſiuæ, & ſuæ appetitiuæ. F Tertia propoſitio, idem eſt organum potentiæ cognitiuæ, & ſuæ appetitiuæ, ſi tales ſint organicæ: vt idem eſt organum potentiæ viſiuæ cognitiuæ, & ſuæ appetitiuæ. Quarta propoſitio, potentia cognitiua, & ſua appetitiua exeunt in actum ſecundum vnam, & eandem ſpeciem: ſic quòd non oportet vnam ſpeciem, per quam potentia cognitiua exeat in actum, & aliam pro potentia appetitiua. Dico tamẽ, quòd hoc eſt ordine quodam; quia potentia appetitiua nunquàm exit in actum, niſi ſua cognitiua prius exierit: nihil enim eſt volitum, niſi prius fuerit cognitum: *Augu. 9. de Trin.* & ſimiliter dicatur de alijs potẽtijs appetitiuis, quòd nunquàm exeunt in actũ, niſi ſuæ cognitiuæ prius exierint. Aduerte tamen, quòd non ſemper oportet, quòd potentia cognitiua exierit in actum eodem modo ſicut potentia appetitiua exit: G nam ex ſola notitia apprehenſiua voluntas efficaciter, & adheſiue poteſt aliquid velle: immo ſolis extremis apprehenſis voluntas poteſt componere, vbi intellectus nunquàm compoſuit. Quinta propoſitio: actus potentiarum appetitiuarum non dicuntur proprie conceptus: quia non dicuntur proprie notitiæ: vt velle non dicitur cõceptus, neq; nolle: Et hoc eſt, quod dicitur, quòd voluntas in ſuis actibus eſt cæca, ideſt ſui actus non ſunt ſimilitudines rerum.

QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidũt aliquæ difficultates. H Prima, Vtrum potentia nutritiua, generatiua, & augmentatiua ſint potentiæ animę. *Nutritiua, generatiua, et augmentatiua an ſint potentiæ animæ.* Et videtur, quòd non: quia conueniunt alicui, quòd non eſt ſubſtãtia animata neq; viuens, cuiuſmodi eſt ignis. Vnde ignis generat ignem, ignis augmentatur, ignis nutritur per appoſitionem combuſtibilis: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd nutritio proprie dicta fit per alimentum adueniens ab extrinſeco ipſi nutrito, & per conuerſionem illius nutrimenti in ſubſtantiam nutriti ſecundum ſingulas eius partes notabiles: & oportet fieri hoc per virtutem exiſtentem in ipſo nutrito. Ex quo infertũ, quod ignis ex candela non nutritur, vel ex lignis: quia non eſt verum, quòd quælibet pars flammæ præexiſtentis rapiat ſibi partes: imo talis flãma prior euolat

A euolat; & exhalat, & alia noua generatur. Ex quo ſequitur, quòd nutritio proprie dicta eſt opus animę: & conuenit ſolis animatis. Supponitur vlterius, quòd augmentatio vno modo fit per rarefactionem ex calido abſq; aduentu, vel additione extrinſeci, & hmõdi augmentatio nõ eſt propria aĩatis: imo cõuenit inaĩatis. Alia ẽ augmẽtatio p appoſitionẽ: ſicut in cumulo: quemadmodum dicimus vinum augeri: & ſic etiam non eſt propria animatis. Alia eſt augmentatio, quæ fit per nutritionem quando in ſubſtantiam nutriti plus conuertitur de nutrimento, quàm ſit reſolutum de corpore nutrito: & hæc augmentatio eſt propria animatis. B Supponitur vlterius, quòd dupliciter fit generatio ſibi ſimilis. Vnomodo ex materia aliena ſicut ignis generat ignem ex lignis, & iſte modus non eſt proprius animatis. Alio modo eſt generatio ſimilis ex ſemine ab ipſo generante deciſo: & de iſto verum eſt, quòd iſte modus generationis non conuenit niſi animatis adhuc perfectis, quòd dico propter iuuenes: & per hoc ſoluitur ratio facta ante oppoſitũ. Et hæc de primo ar. Quantũ ad ſecundũ.

Art. 2. DVBITATVR primo, Vtrum opus naturaliſsimum in viuentibus ſit generare ſibi ſimile. Et videtur, quòd non, quia nutrire conuenit animalibus magis ſeparabiliter, quàm generare: quia generare non conuenit omnibus animalibus: quia non conuenit niſi animalibus perfectis: ideo pueri non poſſunt generare. Secundo

An opus naturaliſſimum in uiuent. b[9] ſit generare ſibi ſimile.

C non conuenit animalibus orbatis, ideſt in membris deficientibus: nec animalibus maleficiatis, frigidis: nec animalibus ſpontaneam generationem habentibus. Vnde illa dicuntur habere ſpõtaneam generationem, quæ generantur per putrefactionem. Item illud, per quod vita ſaluatur, eſt magis naturaliſsimum, quã illud per, quod vita debilitatur: ſed per generationem natura debilitatur, & per nutritionem conſeruatur: igitur.

In oppoſitum eſt Philſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur: quòd generare ſibi ſimile non dicitur naturaliſsimum ſeu nobilius ſimpliciter, ſed ſecundum quid: puta inter opera poten- D tiarum vegetatiuarum; nam ſi intelligeretur ſimpliciter, illud eſſet falſum: nam notum eſt, quòd intelligere eſt opus nobilius quàm ſit generare ſibi ſimile: cum in tali actu ſtet felicitas noſtra. Ex quo ſequitur concluſio, quòd generare ſibi ſimile eſt opus naturaliſsimum: non quia ſit perfectiſsimum ſimpliciter, ſed ſecundum quid: ſcilicet inter operationes animæ vegetatiuæ: vel quia natura vniuerſalis magis intendit continuationem ſpeciei, quam conſeruationem huius, vel huius indiuidui: & per hoc faciliter ſoluuntur rationes ante oppoſitum. Et ſiquis quęrat: quot ſunt potẽtiæ animę vegetatiuę. Reſpondetur ꝙ tres ſunt, ꝗ patent in textu. ſ. potẽtia generatiua, nutritiua, &c. augmẽtatiua. Et ſi quis quærat. Vtrum illę dicantur organicę, vel nõ organicę, Reſpondet quod

Potentiæ animæ uegetatiuæ quot.

B quòd dicuntur organicæ : non quia non poſſint exercere ſuas operationes in qualibet parte : ſed quia non poſſunt habere ſuas operationes niſi mediante corpore. Et ſi quis quærat vtrum illę tres potentiæ diſtinguant. Reſpondetur, quòd ſic.

Obiectio-nes. Et ſi quis arguat: illę potentię habent tãtum vnum actum, ſeu vnam operationem : puta conuertere nutrimentum: nam operatio nutritiuæ eſt cõuerſio nutrimenti inquantum eſt hoc aliquid in ſubſtantiam aliti: etiam operatio augmentatiuæ eſt conuertere nutrimentum inquantũ eſt in potentia quantum in ſubſtãtiam aliti: etiam operatio generatiuæ eſt conuerſio alimenti, quod eſt ſemen in corpus animatum nouũ ſimile illi, a quo ſemen eſt deciſum: ideo videtur quòd ipſarum potentiarum eſt

F tantum vna operatio. Poteſt probabiliter reſponderi, quòd ſicut ipſius intellectus, & potentiarum ſenſitiuarũ ſit idem act⁹ inadæquatus, puta cognoſcere: ſic illarum trium potentiarum poteſt eſſe vna operatio inadæquata: puta conuerſio nutrimẽti: tamen cum hoc ſtat, ꝙ quælibet habeat propriũ actum adęquatum. Et ſi quis iterum dicat:

Inſtãtia. ipſarum potentiarum eſt idem obiectum, puta nutrimentum : igitur. Reſpondetur, quòd hoc non eſt ſub eadem ratione: nam nutrimentum inquantum eſt in potentia quãtum, eſt obiectum potentiæ augmentatiuæ: inquantum vero eſt in potẽtia, hoc aliquid, eſt obiectum potentiæ nutritiuæ: ſed inquantum eſt in potentia animatum, dicitur eſſe obiectum generatiuæ. Et aduerte, quòd potentia nutritiua, eſt propter conſeruationem indiuidui: augmentatiua propter perfectionem ſubiecti : generatiua ad continuationem ſpeciei. G

DVBITATVR ſecundo: Vtrum aliquid poſſit nutriri? *An aliquid poſſit nutriri.* Et videtur quòd non: quia maxime eſſet illud, quod recipit nutrimentum: ſed hoc nõ: quia illud, quod recipit nutrimentũ, non eſt illud, quod prius fuerat: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd quatuor ſunt neceſſaria ad nutritionem ſcilicet virtus nutritiua dãs ſpeciem ſeu formam nutrito. Secundum eſt calor digerens, qui eſt inſtrumẽtum illius virtutis. Tertium eſt receptaculum nutrimẽti. Quartum eſt poroſitas corporis, ſine qua non ſuſciperetur nutrimentum: & de hoc ſatis viſum eſt in libris de Generatione. H Supponitur vlterius, quòd ipſi potẽtiæ nutritiuæ ſubſeruiunt quatuor vires ſcilicet Attractiua, Retẽtiua, Digeſtiua, Expulſiua ſine quibus non poteſt fieri nutritio viuentis. Vnde virtus attractiua attrahit elemẽtum ad ſingula membra, ſicut magnes ferrum: & talis inuenitur in ſingulis membris, & iuuatur a calido eleuante cibum: ſicut ignis eleuat oleum in lampade. Sed virtus retentiua requiritur ad hoc, vt cibus in ſuo loco remaneat vſquequo alimentum debite alteretur, vt conuertatur in ſubſtantiam aliti. Sed digeſtiua requiritur ad digerendum, & decoquendum, ſeu alterandum cibum, vt aſsimiletur nutrito: & iuuatur a calido alterante talem cibum. Sed virtus expul-

A expulſiua requiritur ad expellendum ſuperfluum alimenti: & iuuatur à calore rarefaciente,& aperiente venas: & quadã ventoſitate , & frigiditate ingroſſante materiam : & ſecundum hoc communiter aſsignãtur quatuor digeſtiones . Prima,quæ incipit in ore,& perficitur in ſtomacho: vbi ſeparatur purum ab impuro.Secunda eſt quando illud ſubtile, & purum mutatur in colorem ſanguinis: & ducitur ad extremitates venarum,in quibus fit.Tertia eſt quando mutatur in colorem album : & ab eo ſeparatur quædam aquoſitas, quæ in vrinantibus recipitur in veſica . Quarta fit in membris propter aſsimilationem nutrimenti:vbi virtus membri mutat nutrimentum in ſubſtantiam ſuam : ſed de hoc magis pertinet videre medicis. Sed reſtat vna parua difficultas: Vtrum animalia genita per putrefactionem ſine ſpermate:&genita ꝑ ꝓpriã generationem ex ſpermate ſint eiuſdem ſpeciei. De hoc fuit opinio Commen.8.Phyſic. quòd nulla animalia eadem ſecundum ſpeciem generãtur ex ſpermate,& ſine ſpermate : quia vnius naturæ eſt tãtum vnus modus communicãdi ſe: ergo quæ habent diuerſos modos communicandi ſunt alterius,& alterius naturæ. Sed iſta opinio nõ eſt vera: ideo aliter reſpondetur, quòd propagata, & genita per putrefactionem ſunt eiuſdẽ ſpeciei cum illis,quæ ſunt genita mediãte ſpermate: quia quod genitum eſt per putrefactionẽ ſicut rana,poteſt ex ſemine ſuo propagare alias, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei. Dico vlterius, ꝙ non omnia animalia poſſunt vtroq; modo generari: quia nihil vniuoce generabile poteſt generari æquiuoce: niſi ſit ita imperfectum, ꝙ cauſa æquiuoca ſufficiat ad eius generationẽ ſine cauſa vniuoca: ideo ſolum imperfecta,ſicut plãtę, & quædã alia animata poſſunt generari vtroq; modo. Et ad rationem Cõmentatoris dicitur negando maiorem:nam modus diuerſus producendi rem, non videtur ponere diuerſitatem ſpecificam in illa re, nec etiam diuerſitas materiæ.

Digeſti. quadruplex.

B

Genita ex materia putri, & ex ſemine, an ſint eiuſdem ſpeciei.

Scot. in 1.d.2.q.7.reſpõd. ad primũ princip.

C

8. phyſic. com. 46.

DVBITATVR tertio, Vtrũ idem corpus poſsit ſimul informari duabus animabus eiuſdem rationis; puta duabus rationalibus,vel ſenſitiuis : vel vegetatiuis? Et videtur, ꝙ ſic: quia hoc magis non repugnat, quàm ꝙ duo contraria ſint ſimul in eodem ſubiecto adęquate:ſed duo contraria poſſunt eſſe ſimul : vt patet in aqua tepida. Pro ſolutione huius dubij ſupponitur, ꝙ dubium includit duas magnas difficultates. Prima eſt principaliter intenta de duabus animabus; de qua eſt magna controuerſia : Vtrum Deus poſsit facere idem corpus ſimul informari duabus animabus . Et poteſt pro nunc probabiliter dici , quòd non: quia tunc duorum realiter diſtinctorum eſſet vna, & eadem materia.Et ſic videtur, ꝙ eſſent duo realiter diſtincta , quorum vnũ nõ depẽderet ex alio:neq; eſſent ſimul natura, quorũ Deus non poſſet vnũ adnihilare,non adnihilando aliud, quod videtur impoſsibile. Secũda difficul

An idẽ corp9 poſſit ſimul duab9 animabus informari.

D

F tas eſt de cõtrariis: Vtrum poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto adæquate: & de iſta ſunt cõtrouerſiæ inter Doctores. Videtur enim eſſe mens Scot. & etiã in Reportatis, quòd qualitates contrariæ poſſunt eſſe ſimul in eodem, ſaltem in gradibus remiſsis, & etiam naturaliter. Pro cuius tamen declaratione ſupponitur, ꝙ non eſt intentio loqui de contrarietate propoſitionũ, vel terminorum, ſed rerum, ſeu formarum: cuiuſmodi eſt caliditas, & frigiditas: & ſecundũ hoc ponũtur aliquæ propoſitiones. Prima, gradus caliditatis ſecũ patiuntur gradus frigiditatis in eodẽ ſubiecto adæquato: vt patet in tepido, in quo quis iudicat ibi eſſe caliditatem, & frigi-

Rep. in 1. di. 1. q. 9.

G ditatẽ. Secunda propoſitio: hęc eſt impoſsibilis, contraria adinuicem ſtant ſimul in eodem ſubiecto adæquate in eſſe permanenti, & naturaliter: quia ſi ſtãt ſimul, non ſunt contraria: cum contraria ſe expellant ab eodẽ ſubiecto: & ſic eſſent contraria, & non contraria. Et dicitur notanter naturaliter: quia miraculoſe cõtraria, vt etiã ſunt cõtratria, poſſunt eſſe in eodem ſubiecto adęquate, & ineſſe pmanẽti. Ex quo ſequitur, ꝙ cõtraria ſimpliciter non repugnant ad eſſe ſimul in eodẽ ſubiecto: Sequitur etiam, ꝙ cõtraria formaliter nõ inferunt contradictoria: vt vĩ probare Ariſt. in 4 Meta. Tertia propoſitio, nõ omnis frigiditas eſt omni caliditati cõtraria: qa aliqua caliditas, & aliqua frigiditas ſtant ſimul: ideo talia non ſunt contraria. Ex quo ſequitur ꝙ contrarietas rerum non attẽditur ſufficienter penes ſpeciẽ;

T. c. 11. & inde.

quia tũc omnis frigiditas omni caliditati contrarietur: quod eſt falſum. Alia propoſitio: contrarietas rerũ attenditur penes ſpeciem tantorum, vel tantorũ graduum: ita ꝙ illæ qualitates dicũtur contrarię, quibus ſecundum tantos gradus: repugnant ſimul eſſe in eodem ſubiecto adæquate, & permanenter. Et ſi quis quærat: qui erunt illi gradus, in quibus erũt incõpoſsibiles, ſeu in quibus erunt contraria: dico ꝙ ſunt gradus extra ſummum: puta ſi ſignetur, ꝙ caliditas in ſummo habeat duodecim gradus: dico, ꝙ vltra illum numerũ non poſſunt eſſe frigiditas, & caliditas: puta duo gradus frigiditatis, non poſſunt manere cũ vndecim caliditatis: nec vnus frigiditatis cum duodecim caliditatis: ſed quatuor frigiditatis cum octo caliditatis. Vnde non videtur, ꝙ aliquod corpus naturale poſsit habere plures gradus qualitatum primarum, quàm ſi vnam haberet in ſummo: ideo ſi caliditas eſſet in ſummo, certe non poſſet habere aliquem alium gradũ frigiditatis. Alia propoſitio, in qualitatibus proportionabiliter, ſicut vna expellitur, alia intenditur: vt ſi aqua calefiat, tunc proportionabiliter remittitur de frigiditate, ſicut acquiritur de caliditate. Et ſi quis arguat contra iſta: ſi frigiditas, & caliditas poſsint ſe cõpati in eodem ſubiecto ſecundũ aliquos gradus, ſequitur, ꝙ non eſſent contraria: ſed hoc eſt falſum: igitur. Cõſequentia patet: quia contraria mutuo ſe expellunt. Secundo ſic, ſequitur ꝙ idem ſimul eſſet calidum, & frigidum: cum qualibet forma det

A aliquã denominationem ſubiecto,in quo eſt.Ad rõnes. Ad primam patet quid ſit dicendũ.

Ad ſecundam negatur cõſequentia, & hoc loquendo copulatiue. Et ad probationẽ dicitur ꝙ quælibet qualitas dat aliquã denominationem ſuo ſubiecto ſimpliciter,vel ſecũdũ quid:ſed nulla dat denominationem ſuã ſubiecto ſimpliciter, niſi quæ tranſit medium ſuæ latitudinis totalis. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Art.3. CONCLVSIO reſponſalis. Potentiæ diſtinguuntur per actus,& actus per obiecta:tanquam per aliqua extrinſeca manifeſtiora ipſis: quæ cõcluſio relinquitur probata ex dictis.

B Ad rationes ante oppoſitum patet,quid ſit dicendum in.1.arti.

T.cõ. 51 & inde. DETERMINATIS autẽ his: dicamus communiter de omni ſenſu, & ſentire &c.

De potentiis animæ ſenſitiuæ. ISTE eſt tertius tract.huius libri,in quo Philoſ. determinat de potentiis animæ ſenſitiuæ. Et primo ponit talem concluſionem: Senſus fit per moueri,& pati:quod probat dupliciter:quia cum fit ſenſatio, fit alteratio in ſentiente:ergo eſt quedã paſsio. Antecedẽs patet: quia ſenſus recipit ſpecies ſenſibilium: & recipiẽdo videtur alterari:igitur. Secundo: quia ſi ſenſus non eſſet potentia paſsiua, ſed actiua: tunc irrationabile eſſet, quare ſenſus non ſentiret ſe: quod tamen non facit.igitur. *Senſus, quæ potẽtia.* Ex quo infert, quòd ſenſus non eſt potentia actiua, ſed paſsiua. Et ſubdit, quòd contingit aliquid ſentire duobus modis,ſcilicet in actu,& in potẽtia: ſicut aliquid dicitur eſſe ſciens dupliciter, ſcilicet in potentia,& in actu. C Vnde homo dicitur ſciens in potẽtia: quia non dum habet ſcientiam:ſed eam poteſt habere:ſed quando habet ſcientiã, ſed non operatur ſecũdum eam:dicitur ſciens ſecundum actum. Et differunt,quia ille, qui eſt in potẽtia ſciens, primo modo fit in actu,per hoc, quòd eſt alteratus: ſed ſecundomodo fit in actu,eo quòd tranſit de non agere ad agere: qui enim eſt in potentia ſciens, iſto ſecũdo modo poteſt operari qñ voluerit. Conſequenter ſubdit,ꝙ duplex eſt paſsio, *Paſsio duplex.* quædã eſt corruptiua, quę fit a cõtrario: alia eſt perfectiua,per quam acquiritur qualitas, quæ eſt perfectio ipſius potentiæ. Et infert,ꝙ ſenſus patitur a ſenſibili paſsione perfectiua, quæ trãſit de potentia in actum,& non paſsione corruptiua: quia non eſt rectum dicere ſapientem alterari,cũ ſapiat. Conſequenter D dicit, ꝙ mutatio de prima potentia ad primum actum fit a generante: vt cum ſenſitiuum generatum eſt,habet ſenſum:& cum habet actum ſentiendi,tũc dicitur actu ſentire. ſicut ſciens dicitur habere ſcientiam,quando habet habitum: ſed dicitur actu ſciens, quando actu operatur ſecundum habitum. Eſt tamen differentia; quia principia actiua ſenſationis ſunt extrinſeca,ſicut viſibile,& audibile: ſed principium conſiderationis eſt intrinſecum. Finaliter ponit duas diuiſiones. *Senſibile duplex.* Prima,de numero ſenſibilium quoddam eſt ſenſibile proprium, & quoddã commune. Secũda,ſenſibilium aliud per ſe,aliud per accidens.

E Et ſubdit, quòd circa ſenſibile per ſe, & proprium non contingit errare: vt viſus non errat circa colorem: nec auditus circa vocem: quia viſus non decipitur in colore, quis color ſit: nec auditus in voce, quæ vox ſit. Deinde numerat ſenſibilia communia, quæ ſunt quinque, ſcilicet motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Et, quòd illa ſint cõmunia, probat: quia nõ ſunt propria alicui ſenſui: ſed cõmunia omnibus, aut pluribus: aliquis enim motus eſt ſenſibiliter tactu, & viſu. Deinde oſtẽdit quid ſit ſenſibile per accidens: dicẽs, ꝙ eſt ſenſibile ſecundũ accidẽs: vt ſi albus ſit Diarij filius, filius erit ſenſibile ſecundũ accidens: quia album accidit Diarij filio.

T. cõ. 65. & inde. CVIVS quidem eſt viſus, hoc eſt viſibile: viſibile autem
F eſt color quidem, & quod vere, &c.

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus determinat de potentia viſiua, & eius obiecto. Et diuiditur in quatuor partes, In prima, ponit aliquas concluſiones. Prima, Color eſt per ſe viſibilis: quia color habet intra ſe cauſam, propter quam eſt per ſe viſibilis: igitur eſt per ſe viſibilis.

Potentia viſiua q̃, & eius obiectum.

Secunda concluſio: Color non eſt viſibilis ſine lumine. Quod ꝓbat: quia color eſt motiuus diaphani ſecundum actũ: ſed diaphanũ non eſt actu diaphanum ſine lumine: igitur color non eſt viſibilis ſine lumine. In ſecunda parte determinat de diaphano: & intẽdit tres concluſiones. Prima, Diaphanum eſt viſibile: quia eſt receptiuum luminis: igitur eſt viſibile. Secunda concluſio: Diaphanum non eſt primo, & per ſe viſibile: quia illud non eſt viſibile per ſe, quod non eſt viſibile, niſi per aliquod extraneum: ſed diaphanum nõ eſt viſibile, niſi per colorem, vel lumen in eo receptum; igitur. Tertia concluſio: Diaphanum ex ſe non debet habere aliquod lumen actu, ſed ſolum in potentia. Quod probat: quia ſuſceptiuum colorum debet eſſe ſine colore: quia diaphanum eſt ſuſceptiuum luminis: ergo debet eſſe actu ſine lumine. In tertia parte determinat de lumine, ponens diffinitionem luminis: dicens, quòd lumen eſt actus diaphani, ſecundum quòd diaphanum. Quod probat: quia illud, in quo ſuſcipitur lumen, eſt diaphanum in potentia: & fit diaphanum in actu per lumen: igitur. Deinde tangit reprobationem duorum errorum circa naturam, & motum luminis. Primus fuit aliquorum dicentium, quòd lumen eſt corpus defluens a corpore lucido per minutas partes. Contra hoc arguit: quia ſi ſic, ſequeretur, quòd duo corpora eſſent in eodem loco, quod eſt impoſsibile. Secundus fuit Empedoclis, dicentis, quòd lumen ſucceſsiue multiplicatur per mediũ: ſed hoc eſt imperceptibile. Iſtud reprobat: quia dato, quòd talis multiplicatio luminis in paruo ſpacio eſſet imperceptibilis, non tamẽ in magno. In quarta parte determinat de viſibilibus innominatis: dicẽs, quòd ſunt quædam lucida innominata, quæ non videntur in lumine, ſed in tenebris:

G

H

A bris: vt putredines quercuum, oculi catorum, & luporum, & vnus vermis lucens de nocte. Et ſubdit duo corollaria. Primum, color non videtur ſine lumine: quia propria natura coloris, eſt, quòd non moueat, niſi mouendo diaphanum in actu: ſed non eſt diaphanum in actu ſine lumine: igitur. Secundum corollarium: ſi ponatur corpus coloratum ſuper viſum, non videbitur: & hoc eſt propter hoc; quòd inter coloratum, & viſum non eſt diaphanum. Ex quo infert, quòd ſenſibile poſitum ſupra ſenſum, non facit ſenſationem. Finaliter reprobat opinionem Democriti, dicentis, quòd medium impedit viſionē: ideo dicebat, quòd ſi inter ſphæram & viſum noſtrum eſſet vacuũ, ſphæra videretur: & etiā quodcumq; paruum viſibile exiſtēs
B in ſphæra, videretur. Hanc opinionem reprobat: quia ad hoc, quòd fiat viſio, oportet colorem immutare medium: modo ſi eſſet vacuum, nullum eſſet mediũ: igitur. Ex quo infert, quòd in omni ſenſatione medium eſt neceſſarium: dicit tamen, quòd non omnium ſenſibilium eſt idem medium: quia medium, per quod multiplicatur ſonus, eſt aer: ſed medium odoris non eſt tantum aer: quia piſces in aqua odorant.

T.c. 77 & inde. NVNC autem primum de ſono, & olfactu determinemus: eſt aũt duplex ſonus, &c.

De auditu, & audibili. ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus determinat de audibili, & auditu. Et diuiditur in quatuor partes.

In prima præmittit talem diuiſionem; Corporum quædam C habent ſonum: vt æs, aurum, & corpora dura. Alia vero non habent: vt ſpongia, & lana. Ex quo infert, quòd ad ſonum tria requiruntur, ſcilicet percutiens, percuſſum, & medium. Quod probat, quia omnis ſonus fit cũ percuſſione, & ictu: ſed in omni percuſſione ſunt illa tria: igitur. Dicit ſecundo, quòd corpora, per quæ fit ſonus, debent eſſe dura, & concaua, & lenia. Dura: quia mollia male ſonant, eo quòd male reſiſtunt. Lenia: quia aſpera non bene poſſunt tangi. Concaua, eo quòd melius retineatur aer. Dicit tertio, ꝙ medium, per quod fit ſonus, eſt aer, & aqua: minus tamē aqua.

Ex his patet, qualiter generetur ſonus: nam per hoc, quòd aer medius non poteſt de facili cedere percutienti, detentus a percuſſo reſiſtente percutienti, D oportet aerem velociter, & violenter frangi. Deinde oſtendit, quomodo generatur ſonus per reflexionem: dicens, quòd ſonus per reflexionem, qui vocatur ſonus Echon, fit hoc modo; nam per hoc, quòd aer motus, in quo genitus eſt ſonus, inuenit obſtaculum, propter quod flectitur vnde mouebatur & ille ſonus, qui reuerberatur, dicitur ſonus Echon.

In ſecunda parte determinat de ſono, quãtum ad immutationem medij, & extremi: dicens, quòd percutiens primo mouet aerem, qui eſt vnus, & continuus. Et quia in organo eſt quidam aer intrinſecus connaturalis: ideo quãdo coniungitur aeri extrinſeco deferenti ſonũ, tunc dicimus audire. Ex quo ſequī,

B quòd animal non audit in qualibet parte ſui: quia non in qualibet parte ſui eſt aer connaturalis. Dicit ſecūdo, quòd ille aer qui eſt in auribus, ſcilicet in miringa, ideſt pelle illa: de ſe eſt immobilis, vt poſsit de ſe percipere omnes differentias ſonorum. Et quòd ſit talis aer in auribus, probat a ſigno: quia in aqua non audimus ſupple perfecte, eo quòd ſonus non ingredi tur vſq; ad illū aerem. Et, quòd talis aer nō moueatur, probat: quia aliquando contingit, quòd propter motum ſpiritum abſque motiuo exteriori ille aer naturalis moueatur: & tunc apparet nobis eſſe quidam ſonus in auribus. Deinde mouet vnam quæſtionem: Vtrum percutiens ſonet, vel percuſſum? Reſpondetur, quòd vtrunq;: differenter tamen, quia percutiens F ſonat mouendo, & pellendo aerem: & percuſſum ſonat detinēdo aerem: ita quòd aer exiſtens inter percutiens, & percuſſum velociter frangitur: In tertia, parte determinat de differētijs ſonorum: dicens quòd ſicut color non percipit̄ ſine lumine, ita differentiæ ſoni non percipiuntur ſine ſono. Vnde differentiæ ſonorum ſunt acutum, & graue: & dicuntur hæc nomina de ſonis propter ſimilitudinem ad tangibilia: nam ſicut tangibile acutum mouet, & pungit velociter tactum: ſic etiam ſonus actus velociter mouet auditū; & ſicut tangibile graue non velociter mouet tactum, ſic ſonus grauis non velociter mouet auditum. In quarta parte determinat de voce, & primo de cauſa efficiente eius dicens, ꝙ anima eſt cā effectiua principalis vocis. Ex quo infert, ꝙ nullū inanimatum vociferat: & licet aliqua inſtrumēta muſicalia dicantur vociferare: tamen nō vociferant, ſed faciunt ſonum ſimilem voci. Dicit ſecundo, quòd non habentia ſanguinem, non reſpirant: cuiuſmodi ſunt piſces: quia non ſuſcipiunt aerem reſpirando: ideo talia non vociferant, cum vox non fiat ſine aere reſpirato. Dicit tertio, quòd vox eſt ſonus animalis ſecūdum illam partē, ſecundū quam ſuſcipit, & emittit aerē. Ex quo infert, ꝙ aer reſpiratus, & poſtea aſpiratus, eſt ſubiectū vocis. Dicit quarto, ꝙ natura vtitur aere reſpirato ꝑꝑ duos fines. ſ. propter neceſsitatē vitæ, vt refrigeretur calor naturalis ipſius cordis. Secundo, ad vociferādū: ſicut natura vtit̄ lingua principaliter ad guſtandū: & ſecūdario ad loquendū. Dicit H vlterius, ꝙ organū formatiuū vocis, eſt vocalis arteria procedens ab ore vſq; ad pulmonem per modum fiſtulæ: & pulmo eſt cauſa principalis quare vocalis arteria eſt formatiua vocis. Vnde pulmo eſt refrigeratiuum cordis, attrahendo aerem. Ex omnibus infert deſcriptionem vocis: dicens, quòd vox eſt repercuſsio aeris reſpirati ad vocalem arteriam, moti ab anima, quę eſt in illis partibus: Et dicit finaliter, quòd cauſa finalis vocis eſt alteri ſignificare conceptum mentis. Ex quo infert quòd non omnis ſonus, animalis dicitur vox, ſed quæ fit cum imaginatione ſignificandi.

A T.*t*. 92 & inde. DE odore autem, & olfactibili minus bene determinabile eſt dictis,&c.

De olfactu, & eius obiecto. ISTVD eſt quartum capitulum,in quo Philoſophus determinat de odore, & olfactu: dicens primo,ꝙ difficile eſt bene determinare de odore: quia peiorem olfactũ habemus inter alia animalia Quod probat:qa nos nõ odoramus niſi delectãdo aut triſtando:ſed delectatio, & triſtitia impediunt rectum iudicium olfactus.Deinde oſtẽdit quomodo olfactus habet quandam ſimilitudinem cum guſtu: dicens quòd proportionabiliter eſt dicendum de olfactu ſicut de guſtu:qa ꝓportionabiliter ſe habent ſpecies odoris,& ſaporis: ita quòd ſpecies odoris ſequuntur ſpecies ſaporis:ſed ſapores ſunt nobis certiſſime noti: quia guſtus eſt quidã tactus: & inter cætera animalia habemus tactum certiſsimum. B Ex quo infert, quod inter cætera animalia homo eſt prudentiſsimum animalium: quia homo habet certiſsimum tactum: & per tactum cognoſcimus ingenioſos ab aliis. Nam dicit Philoſophus, quòd duri carne, inepti mente dicuntur: ſed molles carne, apti mente dicuntur. Deinde oſtendit quomodo nominantur ſpecies odoris:dicens quòd ſpecies odoris eiſdem nominibus nominantur, quibus nominantur ſpecies ſaporis. Deinde ſubiungit, quòd olfactus poteſt percipere non odorabile quia viſus percipiet tenebram, & auditus ſilentium: ergo olfactus poteſt percipere non odorabile, licet hoc ſit per accidens. Et dicit, quòd non odorabile dicitur tripliciter. C Vnomodo, quia nullum odorem habeat. aliomodo:quia pauum odorem habet. Tertiomodo, quia paruum odorem habet. Deinde determinat de medio olfactus: dicẽs,quòd medium per, quod ſentitur odor, eſt aer,vel aqua:quia mediante aere contingit odorare, & etiã mediante aqua:vt patet de piſcibus, qui a longe proſequuntur alimentum. Deinde mouet vnam quæſtionem: Vtrum animalia non habentia ſanguinem, ſentiam odorem per olfactum,vel per alium ſenſum? Et videtur,quòd nõ per olfactum: quia non reſpirant: & perceptio odoris fit cum reſpiratione:igitur. Soluit prædictam dubitationem: dicens quòd animalia reſpirantia percipiunt D odorem per olfactum: quia talia animalia aliquando corrumpuntur, & ledũtur a magnis odoribus.ergo ſignum eſt,quòd talia animalia percipiunt odorem: dicit tamen Philoſophus, quòd animalia reſpirantia ſanguinem habentia, & animalia non reſpirantia non ſimiliter percipiunt odores. Quod declarat per ſimile:quia quædam animalia habent palpebras ad cooperiendum oculos: & talia non vidẽt niſi mouendo palpebras: alia ſunt animalia nõ habentia palpebras,ſicut ſunt illa,quę habent duros oculos: & talia vidẽt ſine motu palpebrarum: ita ſimiliter ſunt q̃dam animalia ſupra organũ olfactus pelliculam habẽtia: & talia nõ odorãt ſine apertione talis pellicule: q̃ q̃dã apertio fit ꝑ reſpirationẽ:nõ ta-

lia animalia odorant reſpirando: alia quæ non habent pelliculam ſupra organũ olfactus: & talia odorant non reſpirando. Finaliter dicit, quòd ſicut organum guſtus eſt in potentia ad ſapores, ſiue ad recipiendum ſpecies ſaporis: ita organũ olfactus eſt in potentia ad recipiendum ſpecies odoris.

T.c.101 & inde. GVSTABILE autem eſt quoddam tangibile, & hoc eſt cauſa: quia nõ ſit ſenſibile, &c.

De guſtu & guſtabili. ISTVD eſt quintum capitulum, in quo Philoſophus determinat de guſtu, & guſtabili, præmittens primo talem concluſionem. Guſtabile eſt quodã modo tangibile: quod probat duabus rationibus. Prima illud, quòd tangitur ſine medio extraneo, eſt tangibile: ſed guſtabile eſt huiuſmodi: igitur. Secũda ratio, illud quod percipitur cum humido, vel in humido, eſt quodammodo tangibile: cum humiditas ſit qualitas tangibilis: ſed guſtabile eſt huiuſmodi: igitur. Minor patet: quia nõ guſtatur niſi ſapor, & ſapor eſt de natura humidi. Ex quo infert Philoſophus, ꝙ guſtus eſt quidam tactus: ita quòd guſtus, & tactus conueniunt in modo ſentiendi, cum vtrunq; ſentiat ſine medio. De guſtu declarat: quia ſi aliquis eſſet in aqua, & eſſet quidã ſapor admixtus illi aquę, & poneretur ſupra linguã percipiet: quod tamen non fit de alijs ſenſibilibus: nam colore poſito ſupra oculum, non fit viſio; ergo guſtus fit ſine medio extraneo: Etiã per guſtum non percipimus ſaporem ſine humiditate: ideo natura dedit in lingua ſaliuam: vt mediante illa poſſit percipi ſapor. Conſequenter determinat de obiecto guſtus: dicens, quòd ſicut viſus eſt perceptiuus viſibilis, & inuiſibilis: & ita guſtus eſt perceptiuus guſtabilis, & non guſtabilis. Dicit tamen, quòd guſtu magis percipimus potabile, quàm comeſtibile, & hoc ratione humiditatis.

Deinde determinat de organo guſtus: dicens quòd organum guſtus non debet eſſe actualiter humidum: quia recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti: & cum organum guſtus ſit receptiuum ſpecierum guſtabilium, ſequitur quòd erit denudatum ab humido, vt poſſit iudicare de humido. Quod probat per quoddã ſignum: quia cum lingua eſt nimis ſicca, non percipit ſaporem niſi fuerit humectata: & ſimiliter cum lingua eſt multum humida, & per multos ſapores humectata, non bene iudicat de ſaporibus: quia organum guſtus non debet eſſe multum humidum, neq; multum ſiccum. Ex quo patet, quòd infirmi habentes multam humiditatem, & amaram ſupra linguam; iudicant omnia amara. Finaliter; enumerat ſpecies ſaporis: dicens, quòd ſunt ſeptem, ſcilicet duæ extremæ, ſcilicet ſapor dulcis, & ſapor amarus, & medij ſapores. Vnde ſpecies propinqua dulci eſt ſapor pinguis, & propinqua amaro eſt ſapor ſalſus: & inter iſtas ſpecies ſunt ſapor auſterus, acetoſus, acutus, & ſtipticus. Et ſubdit, quòd organum

3. de ani ma.t.cõ.

guſtus

A guſtus debet eſſe in potentia ad recipiendum ſpecies ſaporis.

T.c.106. & inde. De tangibili autem,& tactu eadem ratio: ſi enim tactus non eſt vnus ſenſus: ſed plures &c.

De tactu, & tāgibili. Istvd est ſextum capitulum huius trac. in quo Philoſophus determinat de tangibili & tactu. Et diuiditur in tres partes. In prima mouet & ſoluit duas quæſtiones. Prima: vtrum caro in habentibus carnem ſit organum tactus, vel medium, vel vtrunq;. Secunda: vtrum tactus ſit vnus ſenſus vel plures. Pro cuius declaratione ponit talem concluſionem. Senſus tactus non eſt vnus, ſed plures: Probat: quia omnis ſenſus vnus videtur eſſe vnius contrarietatis tantum perceptiuus: ſed B ſenſus tactus non eſt huiuſmodi: igitur. Maiorem probat inductiue in alijs ſenſibus. Minorem probat: quia tactus eſt perceptiuus calidi & frigidi, humidi & ſicci. Et ſi dicatur ꝙ ſenſus auditus eſt etiam perceptiuꝰ plurium contrarietatum: vt grauis & acuti, magnitudinis & paruitatis. Reſpondet philoſophus ꝙ qualitates perceptibiles per auditū ſunt reducibiles ad vnū commune obiectum, ſcilicet ad ſonū: ſed ſic nō eſt de qualitatibus perceptibilibus a tactu. Conſequēter philoſophus ſoluit primam quæſtionem: dicens ꝙ caro non eſt organum tactus. Et ſiquis arguat ꝙ ſic: quia poſito tangibili ſupra carnē, ſtatim percipimus ipſum tangibile: ergo ſignū eſt ꝙ caro ſit organū tactus. Reſpondet philoſophus negando cōſequentiā: quia ſi ſupra carnē extēderetꝰ aliqua pellicula tenuiſsima: & ponatur tāgibile ſupra eā, ſtatim percipietꝰ tangibile: & tamen notum eſt, ꝙ illa pellicula non eſt orgānū tactus. Probat etiam ꝙ caro nō ſit organum tactus duabus rationibus. Prima: quia caro eſt medium tactus: ergo non eſt eius organum. Antecedens patet: quia in ſenſu tactus medium debet eſſe intrinſecum: ſed tale medium non poteſt eſſe aer neque aqua: igitur oportet ꝙ ſit caro. Secunda ratio ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem: ſed tangibile poſitum ſupra carnem facit ſenſationem; ergo caro non erit organū tactus ſed erit medium. Et ſi arguatur: ſi ſenſus tactus habeat vnum medium, ſequitur ꝙ erit vnus ſenſus. Reſpondet philoſophus ꝙ conſequentia non valet: quia viſus, guſtus, & olfactus percipiunt ſua obiecta ꝑ idem medium: & tñ manifeſtū eſt ꝙ illi ſenſus ſunt plures. Ex quo infert philoſophꝰ ꝙ oportet tāgibile tangere mediū cōnaturale: quia inter tangibile & tactū debet eſſe mediū. Secūdo infert ꝙ nulla corpora dura in aere vel aqua poſſunt ſe tangere ſine medio. In ſecūda pte mouet dubiū, qualiter dñt guſtus & tactꝰ ſentiendo ꝑ mediū extraneū & alij ſenſus. Rñdet philoſophꝰ ꝙ mediū extraneū pure accidētaliter ſe habet ad ſenſationē, q̄ ſit ꝑ guſtū, aut tactū: q̄a ſi tale mediū non eſſet: non minus fieret ſenſatio: ideo tale medium ſolū eſt accidentale, ſed in alijs per ſe requiritur. In tertia parte determinat de obiecto ipſius tactus; dicens ꝙ obiectū propriū ipſius

E ipſius tactus ſunt quatuor qualitates primæ. Deinde determinat de organo tactus; dicens ꝙ organum tactus eſt quidam neruus extenſus per totum corpus ad modum rectis, exiſtens in media diſpoſitione qualitatum primarum: & debet eſſe in potentia ad recipiendum ſpecies qualitatum ſenſibilium: debet etiam eſſe in proportione media illarum qualitatum. Finaliter infert ꝙ illæ qualitates primæ ſecundum excellentiam earum non ſentiuntur: quia ſenſus tactus conſiſtit in media proportione qualitatum: & ab excellẽtijs ipſarum corrumpitur.

An ſenſus ſit potentia paſſiua.

QVAERITVR vtrum ſenſus ſit potentia paſſiua. Et arguitur primo ꝙ non: F quia materiæ eſt pati: & formæ eſt agere: ſed ſenſus non eſt materia, ſed magis forma: quia videtur ꝙ ſit ipſa anima: igitur. Secundo ſic: Sentire eſt agere: ergo ſenſus videtur eſſe potentia actiua; & per conſequens non erit potentia paſſiua. Antecedens patet: quia ſentire importatur per verbum actiuum: igitur videtur ꝙ ſit agere. Tertio ſic: Quia communiter dicitur ꝙ intelligere & ſentire ſunt actiones immanentes: igitur ſenſus erit potentia actiua. Quarto ſic: Baſiliſcus viſu ſuo interficit hominem; & mulier menſtruoſa inficit ſpeculum: ſed hoc non eſſet, niſi potentia viſiua eſſe actiua, igitur. Quinto ſic; Sequeretur quòd virtus vegetatiua eſſet nobilior ſenſitiua; quia omne agens eſt nobilius paſſo; modo omnes concedunt virtutem vegetatiuam eſſe actiuam. G In oppoſitum arguitur per philoſophum in textu. In quæſtione erunt tres arti. Quantum ad primum.

Arti. 1.

PRIMO ſciendum, quòd de actione & paſſione multi diuerſimode locuti ſunt; illis tamẽ modis obmiſsis ponuntur aliquæ concluſiones.

Concluſiones propoſitum q̃ſtum elucidantes.

Prima: Senſus eſt potentia paſſiua; quia omnis ſenſus eſt receptiuus ſuæ ſenſationis; igitur eſt paſsiuus. Secunda concluſio; Nullus ſenſus eſt receptiuꝰ primo & immediate ſpeciei ſenſibilis; ſed ipſa ſpecies ſenſibilis immediate in organo ſenſus recipitur. Tertia concluſio: Senſus exteriores recipiũt ſuas ſenſationes ſaltem partialiter a ſenſibili: nam omnis ſenſatio ſenſus exterioris immediate cauſatur a ſenſibili H & ſenſu, ſeu potentia ſenſitiua. Quarta concluſio; Non omnis ſenſatio ſenſus interioris cauſatẽ immediate à ſenſibili, ſed ſæpe a ſpecie ſenſibili idest a phantaſmate: nam ipſe ſenſus interior non ſolum cognoſcit in præſentia obiecti, ſed etiam in abſentia; & hoc non eſt niſi per ſpeciem; igitur. Quinta concluſio; Omnis ſenſus tã interior, quàm exterior eſt potẽtia actiua; quia omnis talis ꝑtialiter cauſat ſuã ſenſationem. Vnde viſio qua Petrus videt albedinem, partialiter cauſatur ab ipſa potentia viſiua & ab ipſa albedine; ideo omnis potentia paſſiua dicitur eſſe actiua; quia eſt productiua partialiter ſuæ ſenſationis. Et ſiquis dicat: ergo ſequeretur quòd idem eſſet agens & patiens. Reſpondetur breui-

A breuiter quòd idem reſpectu eiuſdẽ & ſimul, eſt agens & patiens: & hoc non eſt inconueniens: vt alias viſum eſt. Viſum eſt etiam in logica quomodo ſentire & intelligere, & omnis operatio potẽtiæ animæ eſt vera qualitas de prima ſpecie qualitatis. Viſum eſt etiam quare dicuntur actiones: non quidem ꝙ ſint in prædicamento actionis, ſed propter duas conditiones, quas habet operatio cũ actione. Prima eſt: quia operatio ſemper eſt in fieri; nõ quidem ſucceſsiuo; quia operatio eſt indiuiſibilis ſed in fieri ideſt in continua dependentia ad eãdem cauſam cõſeruantem, ideſt ad ipſum obiectũ quod eſt cauſa conſeruans huiuſmodi operationem. Secunda: quia operatio tranſit in obiectum ſicut B in terminum: licet non accipiat eſſe per eam. Viſum eſt etiã alias, puta in 3. phyſic. quomodo operationes, ſicut ſenſationes dicuntur actiones immanentes: & quomodo illa diuiſio erat diuiſio æquiuoci in ſuã æquiuocata. Et omnia iſta vult habere Sco. quotl. q. 13.

Pag. 85. C.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliæ difficultates. Prima; vtrum ſenſus poſsit decipi circa ſuum ſenſibile proprium? Et arguitur ꝙ ſic: quia viſus a longe & in obſcuro aliter iudicat de colorib⁹, quàm facit de prope; igitur. Itẽ infirmus iudicat dulce eſſe amarum: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in tex. Pro cuius declaratione eſt aduertendũ ꝙ dictum Ari. debet intelligi: ꝙ ſenſus non decipitur circa ſuum proprium ſenſibile; vt viſus circa colorem, quin ſit color, nec C auditus circa ſonum quin ſit ſonus; tamen bene decipitur iudicando quid eſt coloratum & vbi eſt: aut quid eſt ſonans vel vbi eſt. Et aduerte quòd cõmuniter dicitur quòd tres conditiones requiruntur ad hoc quòd ſenſus non decipiatur circa ſuum proprium ſenſibile. Primo requiritur ꝙ organum ſenſus bene ſit diſpoſitum: ęger enim propter infectionem linguę male iudicat de ſaporibus: etiam habens oculos ęgros, male iudicat de coloribus. Secundo requiritur quòd medium ſit purum: propter hoc male iudicamus de luce ſolis propter fumos exiſtentes inter nos & ſolem. Tertio requiritur quòd ſit debita diſtantia inter viſibile & viſum. Vnde ſi a longe videas colorem panni, non poteris de eo bene iudicare; & D præter iſtas conditiones multæ adhuc certe requirũtur: oportet enim quòd ſenſibile ſit virtutis ſufficientis ad efficaciter mouendum ſenſum: auditus enim non poſſet bene diſcernere ſonos valde debiles. Oportet etiam quòd medium ſit ſufficienter diſpoſitum ad ſenſationem; nam in tenebris color non apparet nobis, vel ſi apparet, apparet nobis obſcurior, quàm ſit. Requiritur etiam quòd obiectum, de quo debemus iudicare: non appareat iuxta aliquod contrariorum quorum ipſum eſt medium: nam oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt. Aduerte vlterius ꝙ ſenſus adhuc decipitur circa ſuum propriũ obiectum ſeu ſenſibile, oibus ẽt iſtis con-

An ſenſus poſſit decipi circa ſuum ſenſibile proprium

E condiṫionibus obſeruatis quantum ad certum gradum: ſi enim colores ſint in propinquo gradu albedinis, vel nigredinis, nō iudicabis eorum differentiam: immo valde eſt difficile iudicare de certo gradu coloris. Et aduerte quòd licet omnibus conditionibus poſitis, adhuc ſenſus decipiatur quantum ad certum gradum, vel ſpeciem: hoc tamen non eſt in maiori parte, ideſt in multis. Aduerte finaliter, ꝙ Ariſto. ex ſuo dicto uoluit habere, ſeu ponere differentiam inter ſenſibilia propria & communia: nam ſicut viſus non decipitur de colore, quin ſit color: ſic nec de magnitudine quin ſit magnitudo: ſed voluit ponere differentiam inter ſenſibilia per ſe, & per accidēs: quia circa ſenſibilia per accidens ſenſus
F poteſt decipi: non ſolum in pauco, ſed etiam in magno: etiam appoſitis omnibus conditionibus: vt aliquando propter colorem iudicamus hoc eſſe mel.

An ad videndū reqratur lumen.

TERTIO ſciendum, quòd incidit alia difficultas; Vtrum ad videndum requiratur lumē? Ad quam reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima, lumen requiritur ad videndum: vt patet per experientiam: nam in loco ſimpliciter tenebroſo nihil videmus. Et ſiquis arguat: quia ſi in camera clauſa, & omnino tenebroſa ſpargeretur nix, illa videretur: etiam multi lapides in loco tenebroſo viderentur. Reſpondetur primo, quòd illi lapides pretioſi ſunt lucidi; ita quòd habent lucem ſibi incorporatam, a qua procedit lumen, per quod vſr lapides. Dr ſecundo ꝙ colorata ſpecialiter alba habent lucem ſibi incorporatam. Secunda propoſitio lumen cauſatum à corpore lucido G recipitur in medio, & in organo. Vnde lumen differt a luce: quia lux habet eſſe fixum in corpore lucido, ſicut color in corpore colorato; ideo mouetur cum corpore lucido ad motum eius, ſed lumen non habet eſſe fixum in medio illuminato: ideo non mouetur cum eo. Vnde debemus imaginari quòd lumen nō eſt niſi ſicut ſpecies, quæ eſt repræſentatio lucis multiplicata a luce vſque ad viſum; per quam ſpeciem lucis videtur lux, ſicut per ſpeciem coloris videtur color. Vnde non eſt imaginandū, quòd proprie loquendo lumen videatur: ſicut enim ſpecies coloris non videtur: ſed ſicut per ſpeciem coloris, color videtur: ita per lumen, quòd eſt ſpecies H lucis, lux videtur. Ex quo poteſt inferri, quòd iſta eſt vera; videmus lucem ſolis per lumen ab ea multiplicatum, licet hoc non ſit per radios rectos. Tertia propoſitio: lumen cadens ſupra colorem, non reddit ex eo colorem viſibilem ſic; quòd aliquam formam ſibi imprimat: quia ſi corpus coloratum eſſet pœnitus opacum, lumen non reciperetur in eo ad aliquam eius profunditatem: & tamen ſecundum illam poſſet videri. Quarta propoſitio: lumen non requiritur in medio, vt diſponat ipſum medium ad recipiendum ſpecies coloris: quia in medio tenebroſo recipiutur ſpecies coloris, ſaltem ita cito ſicut lumē. Quinta propoſitio: lumen non requiritur ad videndum: vt det coloribus formam inferentem per

A per quam moueant ſenſum.

Sexta propoſitio: lumen requiritur ad videndum ad hoc quòd ſimul lumen & color ſufficiant ad mouendũ viſum, & ad imprimendum organo ſpeciem. Vnũ imaginor, quòd nullus color habet actum mouendi diaphanum niſi ratione, qua participant aliquomodo naturã lucis. Et quia colores ſpecialiter nigri valde modicum participant naturam lucis: ideo non ſufficiunt per ſe ad cauſandũ ſpeciẽ in medio & organo ſufficientẽ ad viſionem: ſed adueniente lumine extrinſeco, tunc color ſimul cum illo lumine agunt.

Quod ſit obiectum adæquatum potẽtia viſiuæ.

QVARTO ſciendum, ꝙ circa textũ eſt alia difficultas. vtrũ color ſit obiectum adæquatum potentiæ viſiuę, vel ipſa lux; Reſpondetur breuiter quòd neque B lux, neque color, cũ multa alia ſint per ſe viſibilia, ſicut lumen & magnitudo: de qua poſtea dicetur. Reſpondetur ergo quòd obiectũ adęquatũ potentiæ viſiuæ dicitur eſſe viſibile. Dicunt tamen aliqui, quòd qualitas ſenſibilis cõmunis ad colorem, lumen, & lucem, eſt obiectũ adæquatũ potentiæ viſiuæ: ſed hoc eſt multum difficile ſuſtinere: quia potentia viſiua excederet ſuum obiectũ: quia ſenſibilia cõmunia ſunt per ſe viſibilia: vt magnitudo, & figura: & tamen non continentur ſub tali quali tate ſenſibili. Secunda difficultas: vtrum ſenſibilia communia quæ ſunt quinq; ſcilicet magnitudo, figura, numerus, motus, & quies: ſint ſenſibilia, per ſe, vel per accidens. Et videtur quòd ſolum per accidens: quia magnitudo non cadit ſub obiecto alicuius ſenſus. Item ſenſus non C cognoſcit niſi mediante ſpecie: ſed magnitudo non cauſat ſpeciem: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in text. Pro cuius ſolutione ſupponitur (vt habet Scot.) quòd ſenſibilia communia ſunt per ſe ſenſibilia. Aliquid tamen (dicit ipſe) dicitur per ſe ſenſibile dupliciter. Primo, quia habet rationem mouẽdi potentiam ſine alio: & ſic ſenſibilia communia non dicuntur ſenſibilia per ſe. Aliomodo aliquid dicitur ſenſibile per ſe; quod non habet quo moueat, ſed tantum cum alio mouet: & ſic ſenſibilia communia dicuntur per ſe ſenſibilia: quia cum alio puta cum ſenſibili proprio mouent ſenſum, ſed ſine ipſis non poſſunt mouere; ita quòd ſi magnitudo eſſet ſine colore, non poſſet mouere aliquem ſenſum. D Aduerte vlterius, quòd quando dicitur, quòd quies eſt ſenſibile commune, non debet capi pro pura priuatione mot⁹: quia illa, nec per ſe, nec cum alio poteſt mouere ſenſum; ſed debet capi pro corpore quieſcẽte. Non oportet etiam dubitare de numero; nam videtur dicere Scotus, quòd numerus eſt per ſe ſenſibile. Dicit enim quòd mirum eſſet ſi ſenſus non poſſet iudicare de numero ſuorum ſenſibilium: cum numerus ſit ſenſibile per ſe: vt habetur in textu. Et hæc de primo art. Quantum ad ſecundum.

Sẽſibilia cõia, quæ & quot.

Lib.2.d.6.in ſol.2.arg.

Sco.li.4.d.12.circa tertiũ art. principalem.

Arti.2.

An detur maxima diſtantia.

DVBITATVR primo. Vtrum ſit dare maximam diſtantiam, à qua viſus poteſt videre ſuum obiectum? Reſpondetur ad dubium, ponendo aliquas propoſitiones. Prima, non eſt dare

E dare maximam diſtantiam, per quam pôſſemus videre aliquod obiectum: immo non eſt dare aliquam tantam diſtãtiam, quin poſſemus aliquod obiectum videre per maiorem in duplo: quia maius viſibile ei correſpondens videmus. Sed iſta propoſitio ſolet reſtringi, ponendo certum viſibile. Verbi gratia faba quæ ſemper maneat in eiſdem diſpoſitionibus; & ſecundum quantitatem ſuam, & ſecundum omnes qualitates, & ponendo certum medium: vt aerem, qui ponatur ſemper manere eiuſdem ſubtilitatis & diaphaneitatis. & in omnibus alijs diſpoſitionibus requiſitis ad viſionem: & ponẽdo certum obiectum cum ſuis diſpoſitionibus. Tunc q̃ſtio eſt: vtrum ſit dare
F maximam diſtãtiam, per quam ſiue vltra quam illa faba poſſet videri. Et de hoc ponuntur aliquæ concluſiones, Prima: non eſt dare maximam diſtantiam, per quam ſiue vltra quam illa faba poſſet uideri: quia ſignetur illa maxima diſtantia per aduerſarium; tunc per illam diſtantiam faba videbitur: & erit viſio aliquantę intenſionis: modo ſuppono quòd ſi obiectum ſit in maxima diſtantia ad oculum, tunc intensè videtur: & ſi elongetur minus bene & minus intensè videbitur: ſequitur ergo quòd ſi faba continuè elongetur, non ſtatim corrumpetur illa viſio: ideo a maiori diſtantia videbitur, licet remiſſius. Secunda concluſio, Vltra ſpacium, in quo faba videtur; eſt dare minimam diſtantiam, per quàm ſiue vltra quam faba non videbitur: quia eſt dare ſpacium, quo non videbitur: & in quolibet maiori circa illud poteſt videri. Tertia concluſio: Non eſt dabilis ſimpliciter minima diſtantia, per quam faba non poſsit videri: quia ſi faba poneretur valde prope oculum, non poſſet videri: etiam per medietatem illius diſtantiæ minus poſſet videri. Quarta concluſio: non eſt dare minimam diſtantiam, per quam illa faba videatur: quia ſi in aliqua diſtantia videatur: ergo viſio illa eſt alicuius intenſionis, & poteſt remitti: & hoc ſi approximetur viſibile: igitur. Quinta concluſio: Infra ſpacium in quo faba videtur, eſt dare maximam diſtantiam, per quam non videtur: quia imaginentur duo ſpacia coniuncta per punctum: tunc in vno non videtur propter propinquitatem, & in puncto non videtur; & vltra poteſt videri elongando; igitur. Et aduerte quòd eſt magna differentia inter iſtum modum locutionis: in qua videtur, & per quam, ſeu vltra quam videtur. Non enim eſt idem ſpacium in quo videtur, & per quod videtur: quia ſpacium per quod videtur, eſt præciſe contentum inter viſibile & oculum, & in illo ſpacio non eſt faba, ſed vltra, ideo in illo ſpacio non videtur, ſed vltra: ideo oportet ponere alias concluſiones. Prima; Eſt dare maximam diſtantiam in qua faba videtur. Secunda concluſio, Vltra ſpacium in quo videtur; non eſt dare minimam diſtantiam in qua non videatur: quia ſignato

Concluſiones.

A ſignato puncto diſtantiæ in qua videtur, oportet ꝙ ſit terminata ad punctum vlteriorem: & tunc illa non eſt minima in qua non videtur: quia inter illa duo puncta eſt diſtantia diuiſibilis, in qua non videtur. Tertia concluſio: Vltra ſpacium in quo videtur: non eſt dare maximam diſtantiā in qua non videatur: quia quacunq; data adhuc in maiori non videtur: & ſic in infinitum procederetur. Quarta concluſio: Non eſt dabilis ſimpliciter minima diſtantia, in qua faba non videtur: quia ſi poneretū immediate ſupra oculum ibi non videretur; & ſi modicum elongaretur, adhuc non videretur: ergo illa non erit minima: quia adhuc eſt diuiſibilis in duas medietates: & in alia non videbitur. Vltima

B concluſio: Infra illud ſpacium in quo faba videtur, non eſt dare maximam diſtantiam in qua non videtur: quia dictum fuit ꝙ eſt dare maximam diſtantiā per quam non videtur: ideo ſi ſignetur illa & terminetur ad punctum b, non oportet diſtantiam in qua videtur eſſe minorem, quam illa per quam non videtur: ideo oportet eam terminari ad punctum propinquiorem: & tunc inter illa puncta erit diſtantia diuiſibilis in qua adhuc non videbitur; ideo omni diſtātia data in qua non videtur eſt dare maiorem: etiam in qua non videtur; ergo non eſt dare maximam in qua non videẽ.

An homine loquente, ſit idē ſon⁹, quem qui

Dvbitatvr ſecundo. Vtrum me loquente ſit idem ſonus, quem quilibet veſtrum audit. Et arguitur ꝙ non: quia nullus videtur audire niſi ſonum perueniente ad eum; ſed non C idē ſonus eſt perueniens ad auditum iſtius, & ad auditū illius; *libet audit.* immo ſunt ſeparati loco & ſubiecto; ſicut iſti ſunt ſeparati; igitur. Item non eſt idem lumen multiplicatum ad oculum meū, & ad oculum tuum: igitur non idē ſonus veniens ad me & ad te: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu arguens ſic: Quia idem eſt color qui videtur a me, & qui videtur a te: igitur erit idem ſonus qui audietur a me & a te. Pro ſolutione ſupponitur ꝙ vt communiter dicitur: ſenſibile habet duplex eſſe ſcilicet eſſe reale, & eſſe intentionale. Vnde eſſe intentionale, dicuntur habere ſenſibilia; vbi ſunt ſpecies ſenſibiles eorum, ſicut eſt medinm & organum. Sed eſſe reale, dicuntur habere vbi realiter D inhęrent; vt lux dicitur habere eſſe reale in corpore lucido: ſed eſſe intentionale habet vbi ſunt eius ſpecies, ſicut lumen. Etiam ſonus dicitur habere eſſe reale in aere velociter moto & fracto virtute percutientis & percuſſi: & ſunt diuerſæ ſpecies ſonorum ſecundum diuerſam figuram illius aeris fracti; & hoc modo etiam ſunt diuerſi ſoni ſecundum diuerſas figuras percutientis & percuſſi: ſed poſtmodum ille ſonus in aere circunſtante orbiculariter generat, ſiue multiplicat ſpeciem ſuam, quæ eſt repreſentatiua ipſius; & illa ſpecies non eſt ſonus: ſicut ſpecies coloris non eſt color. Supponitur vlterius quòd ſicut non videtur ſpecies coloris, ſed ipſe color: ſic non auditur ſpecies ſoni,

B ſoni, ſed ipſe ſonus per eius ſpeciem venientem ad auditum. Tunc ponitur talis concluſio; Eundem ſonum meum ſiue eandem vocem meam quilibet veſtrum audit; quæ realiter fuit in aere fracto in gutture meo: ſed non per eandem ſpeciem, ſed per aliam & aliam. Secunda concluſio; Sonus auditur, qui non eſt, ſiue quando non eſt. Cuius ratio eſt: q͂a ſicut ſonus realis conſiſtit in motu veloci aeris fracti; ſic oportet ꝙ ſpecies ſoni multiplicentur per quendam motum aeris, licet non per talẽ fracturam: non tamen intelligẽdo, ꝙ aer moueatur localiter idem numero de me vſq; ad te: ſed ſicut in aqua, vbi ponitur lapis, fiunt quædam circulationes ſucceſsiue, ſic fiunt in aere. Nā

F aer mot⁹ & fractus impellit vndiq; aerem ſibi propinquum, & ille alium: & fiunt inundationes aeris: & in tali inundatione nata eſt multiplicari ſpecies ſoni: & ideo non auditur ſonus ita cito, prope, & remote: ergo prius ceſſat ſonus realis, quàm ad locum remotum perueniant huiuſmodi inundationes aeris: & per conſequens antequam generetur ibi ſpecies ſoni, per quam ille ſonus auditur; ideo manifeſtum eſt ꝙ bene ſonus auditᷓ, quando corruptus eſt. Et ex iſto ſequitur ꝙ ſenſus exteriores pcipiunt ſua obiecta in abſentia ipſorum ſenſibilium, non tamẽ ſicut phantaſia: quia non percipiunt ſua obiecta niſi per tempus modicum poſt, ſed phantaſia per longum tempus poſt.

DVBITATVR tertio. Vtrum ſenſus tactus ſit vnus ſenſus? Et arguitur ꝙ ſic: quia, ſi non eſſet vnus ſenſus ſequeretur ꝙ eſſent plures ſenſus exteriores, quàm quinq;: ſed hoc eſt falſum. Item ſi ſenſus tactus non eſſet vnus, vel hoc eſſet ex parte animæ vel organi: ſed nullum illorum eſt dicendum, cum quodlibet illorum ſit vnum. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cui⁹ ſolutione ſupponitur ꝙ ſenſus tactus poteſt capi multis modis. Vnomodo pro ipſa potentia tactiua: & ſic dico ꝙ eſt tantum vnus ſenſus tactus. Aliomodo capitur ꝓ organo: & ſic etiam eſt tantum vnus ſenſus. Aliomodo capitur pro anima: & ſic etiam eſt vnus ſenſus. Et iſtis tribus modis non capiebat Ari. in textu ſenſum tactus, cum dicebat ꝙ eſt plures ſenſus. Alio modo capitur ſenſus tactus pro diſpoſitione qualitatiua: ſecundum quam organum eſt in potentia, & diſpoſitum ad recipiendum ſpecies ſenſibilium. Et ſic poteſt dici ꝙ non eſt vnus ſenſus, ideſt nō eſt vna diſpoſitio qualitatiua, ſecundum quam eſt diſpoſitum ad recipiendum ſpecies calidi & frigidi, humidi & ſicci: ſed ſaltem ſunt duę & ſic dicitur eſſe plures ſenſus. Diuerſitas ergo ſenſus tactus & pluralitas eſt ratione diſpoſitionum qualitatum, ꝑ quam organum eſt ſuſceptiuũ ſpecierum ſenſibilium: & non ratione animæ, nec ratione organi, nec ratione potentiæ. Et ſiqu s quærat de obiecto ipſius potentiæ tactiuæ, quod non eſt vnum, cum ſit quatuor qualitates primæ; Reſpondent aliqui ꝙ ipſius ſenſus tactus eſt vnum obiectum adęquatũ, ſcilicet qualitas tangibilis. Alij dicunt ꝙ totum

An ſenſ⁹ tactus ſit vnus ſenſus.

G

H

A tum diſiunctũ ex quatuor qualitatibus primis, dicitur eſſe obiectum adęquatum ſenſus tactus. Sed reſtat alia difficultas: vtrum ſenſibile poſitum ſupra ſenſum faciat ſenſationem: hoc eſt dictu, vtrum ſenſibili poſito in organo ſenſitiuo, vel immediate ſupra organum ſenſitiuum, ſentiatur? Et videtur ꝙ ſic: quia agens naturale quanto eſt propinquius paſſo, tanto poteſt agere: ſed obiectum ſenſibile eſt agens naturalem ad ipſam ſenſationem: igitur. Item lumen eſt ſenſibile a viſu; & tamen diffundit ſe vſq; ad organum viſus igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima; ſenſibile immediate poſitum ſupra ſenſum, ſcilicet ſupra organum ſenſitiuum; non facit ſenſationem: ideſt non ſentitur. Et poteſt probari iſta concluſio inductiue; & præcipue probatur de tactu, de quo eſt maior difficultas: quia tu non ſentis qualitatem organi tui; ſi fueris in bona diſpoſitione, quamuis in corpore tuo per totum ſit extenſus calor: etiam quando tu primo intras balneum, tu ſentis aquã valde calidam: ſed poſtquam fueris ibi per tempus, tu nihil aut parum ſentis illam caliditatem: quod non eſt niſi quia organum tactus eſt iam realiter calefactum. Secunda propoſitio: ſenſus non ſentit ſine medio. Vnde ſi os vel neruus fuerit denudatus a carne, non ſentiet puncturam, vel inciſionem: & hoc non eſt, niſi quia nerui ſunt vere organa ſenſus tactus: etiam indiget certo medio adſentiendum, ſcilicet carnem. Tunc reſpondetur ad rationes. Ad primam conce do ꝙ agens naturale agit in ſibi propinquum prius, quàm in remotum: & hoc ſupple formam, quam ibi eſt natum agere: modo dico ꝙ ſenſibile non eſt natum cauſare ſenſationem, nec ſpecies niſi mediante medio. Ad ſecundam rationem patet quomodo lumen debeat dici viſibile. Sed reſtat alia parua difficultas; vtrum ſint tantum quinq; ſenſus exteriores? Et videtur ꝙ non: quia omnis ſenſus eſt ſenſus tactus: quia in omni membro, in quo eſt aliquis ſenſus; in illo eſt ſenſus tactus. Reſpondetur breuiter ꝙ tantum ſunt quinq; ſenſus exteriores ſpecie diſtincti. Dicitur ſecundo ꝙ in omni membro, in quo eſt aliquis ſenſus; ibi eſt ſenſus tactus: hoc tamen non eſt ſecundum eandem diſpoſitionem qualitatiuã, ſed ſm aliã & aliã: vt lingua guſtat & ſentit, ſed hoc eſt ſm aliam & aliam diſpoſitionem qualitatiuã. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Senſibile poſitũ ſupra ſenſum &c.

B D

Senſus exteriores an tantũ quinq;.

CONCLVSIO reſponſalis ad quæſitum; ſenſus eſt potentia paſſiua: quæ concluſio relinquitur ſatis probata in primo artic. Patet etiam quid ſit dicẽdũ ad rationes principales ante oppoſitum quæſtionis. Sed ad vnam rõnem, in qua dicebatur de baſiliſco & de muliere menſtruoſa. Dico quòd verum eſt quòd inficiunt: ſed hoc non eſt per viſionem; ideſt quòd viſio extramittatur, ſed recipitur in potentia viſiua: ſed hoc ſit ex veneno exeunte per ocu-

Arti. 3.

B los, quod diffunditur per aliquod ſpacium.

T. c. 121. & inde. OPORTET autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere; quoniam ſenſu quidem eſt ſuſceptiuus ſpecierum &c.

De ſenſibus interioribus. ISTE EST vltimus tractatus huius libri, in quo philoſophus determinat de ſenſibus interioribus: & diuiditur in tria capitula. Primum diuiditur in tres partes. In prima parte intendit quatuor concluſiones, quarum prima eſt hæc; Omnis ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſenſibilium ſine materia. Quod probat per ſimile: quia cera recipit formam annuli ſine materia eius; igitur. Secunda concluſio: excellentiæ ſenſibilium corrumpunt ſenſum. Quod probat: quia excellentiæ ſenſibilium corrumpunt proportionē F qualitatum diſponētium ipſum organum: igitur. Tertia concluſio: Plantæ nō ſentiunt quamuis habeant animam. Probat: quia non habent illam proportionē qualitatum, quæ requiritur ſenſui tactus: igitur. Quarta cōcluſio tangit vnam quæſtionē; vtrum omne quod patitur a ſenſibili ſit ſentiens. Et probat quod ſic; quia quicquid agit in olfactum, eſt odor; ergo quicquid patitur ab odore, eſt olfactus. Quæſtionē ſoluit ponendo differentiam inter tangibilia & alia ſenſibilia; quia omnia tam animata, quàm inanimata patiuntur aliquid a qualitatibus tangibilibus, ſed non omnia patiuntur ab odoribus. In ſecunda parte intendit talem concluſionem: Tantum ſunt quinque ſenſus exteriores. Quod G probat: quia tot ſunt ſenſus exteriores, quod habet animatum perfectum; ſed animatum perfectum ſolum habet quinque. Minorē probat tripliciter. Primo ex parte ſenſibilium propriorum; quia nulla ſunt ſenſibilia propria quæ non percipiātur ab animato perfecto: igitur. Secūdo probat ex parte medij: quia omne medium vel eſt coniunctum vt caro: vel extrinſecum vt aer vel aqua: & quodlibet habet animatum perfectū: igitur. Tertio probat ex parte organorum, quia omne organum eſt a dominio alicuius elementorum: vel ergo eſt a dominio aquę, & ſic eſt oculus; vel aer, & ſic eſt auditus; ſi aliqualiter ignis, ſic eſt olfactus; ſi terra; erit tactus & guſtus. In tertia parte intendit talem concluſionem. Propter ſenſibilia cōmunia non eſt ponendus aliquis H ſenſus proprius & particularis ab alijs diſtinctus, probat tribus rationibus. Prima: quia omnia ſenſibilia communia ſentiūtur ſenſibus particularibus: igitur. Secunda: nullum obiectum habens ſenſum proprium ab alijs diſtinctum ſentitur ab alio ſenſu niſi per accidens: ſed ſenſibilia communia ſentiuntur a pluribus ſenſibus per ſe: igitur. Tertia ratio: illa non habent ſenſum proprium ab alijs diſtinctum, quæ per ſe a pluribus ſenſibus percipiuntur: ſed ſenſibilia communia ſunt huiuſmodi: igitur. Finaliter mouet vnū dubium: quare percipimus ſenſibilia communia pluribus ſenſibus. Soluit philoſophus: dicens

A cens ꝙ eſt vt percipiamus diuerſitatem inter ſenſibilia propria & communia.

T.c.128. & inde. QVOD autem non ſit ſenſus alius pter quinq;: dico autem hos: viſum, auditum olfactum &c.

Quòd de tur ſens⁹ com, eius munus, et an ſit vnus ſenſus. ISTVD EST ſecundum capitulum huius tractatus, in quo philoſophus oſtendit numerum ſenſum exteriorum. Et diuiditur in ſex partes. In prima parte intendit ſex concluſiones. Prima tangit vnam quæſtionem: vtrũm ſenſus particulares percipiant ſuas operationes vel illa percipiãtur ab alio ſenſu. Secunda concluſio tangit duas rationes probantes, ꝙ percipiantur a ſuis ſenſibus: & duas ꝙ percipiantur ab alio ſenſum. Prima ratio pro prima parte talis eſt: nam ſi actiones ſenſuum particularium perciperen B tur ab alio ſenſu, ſequeretur ꝙ vnius & eiuſdem obiecti eſſent duo ſenſus; quod eſt impoſsibile: igitur. Secunda ratio; quia ſi actiones ſenſuum particulariũ perciperentur ab alio ſenſu; eadem ratione actio alterius ſens⁹ perciperetur ab alio: & ſic eſſet proceſſus in infinitum. Pro ſecunda parte tangit duas rationes. Prima: quia ſi ſenſus particulares ſentirent ſuas actiones, ſequeretur ꝙ eſſet idem ſenſus ſuupſius, ſed hoc eſt falſum: igitur. Secunda ratio; ſequeretur ꝙ viſio eſſet colorata vel eſſet color; quod eſt impoſsibile igitur. Tertia concluſio tangit ſolutionem prædictæ quæſtionis; dicens ꝙ eſt aliquis ſenſus qui percipit colorem tantum in præſentia coloris: & talis nõ percipit actionem per quam cognoſcitur color. Alius eſt qui percipit colorem in abſentia coloris: & ille percipit viſionem: & vocatur ſenſus communis ſeu phãtaſia. In ſecunda parte ſoluit vnam quæſtionem; cum ipſius ſenſibilis & ſenſus ſit idẽ actus, quare ſenſibile non ſentit ſicut ſenſus: ſoluit philoſophus dicens, ꝙ cum motus actio & paſſio ſint in patiente: actus enim actiui & paſſiui ſunt in patiente: ideo nõ oportet mouens moueri, nec agens pati: ideo actus ſenſibilis nõ eſt in ſenſibili ſed in ſenſu. In tertia parte ſoluit aliam quæſtionem, vtrum ſenſus & ſenſibile ſimul corrũpantur. Soluit per diſtinctionem: dicens quòd duplex eſt ſenſus & ſenſibile: quia quoddam eſt in potentia: aliud in actu: & ille ſenſus in actu ſimul corrumpitur cum ſenſibi- D li actu: quod probat; quia eorum eſt idem actus: ergo quando corrumpitur actus vnus, corrumpitur etiam actus alterius: & per conſequens quandò vnũ corrumpitur, alterum corrumpitur. In quarta parte ſoluit aliam quæſtionem quare quædam ſenſibilia corrumpunt ſenſum: & quædam delectant ſenſum. Soluit dicens ꝙ omnis ſenſus conſiſtit in quadã media proportione: mõ quælibet ꝓportio corrũpitur per excellentiã; ideo excellẽs ſenſibile corrumpit ſenſum. In quinta parte ſoluit quintam quæſtionem: qualiter differunt ſenſus particulares a ſenſu communi ex parte actus. Soluit dicens, quòd vnuſquiſque ſenſus particularis ſentit ſuum proprium ſenſibile & di-

B ſcernit differẽtias proprias eius: vt viſus diſcernit albũ a nigro: & ſimiliter de alijs dicatur. Sed ſenſus communis diſcernit inter obiecta diuerſorum ſenſuũ. quod probat: quia nos diſcerni-

K. mus inter albũ & dulce; & hoc non fit per ſenſum proprium: ergo per ſenſum communem: igitur. In ſexta parte quærit aliam quæſtionem: Vtrum ſenſus cõis ſit vnus. Et arguit ꝙ nõ: quia impoſsibile vr̃ ꝙ vnus ſenſus ſimul iudicet de diuerſis ſenſibilibus & cõtrarijs: ſed ſenſus cõis ſimul iudicat de diuerſis ſenſibilibus & contrarijs: igitur non eſt vnus. Maiorem probat; quia impoſsibile eſt idẽ, & indiuiſibile moueri motibus diuerſis & contrarijs; ergo idem ſenſus nõ pt moueri a ſenſibilibus contrarijs, & diuerſis. Soluit di-

F cens ꝙ ſenſus cõis eſt vnus, & indiuiſibilis: eſt tñ ſm eſſe quodãmõ diuiſibilis. Sed cõtra hoc arguit ſic philoſophus; quia licet indiuiſibile poſsit habere in potentia contraria: non tñ pt ſimul hr̃e contraria ſm actũ. Soluit dicens, ꝙ ſicut punctus eſt quodãmodo vnus, & quodãmõ duo: ſm ſe acceptus eſt vnus: ſed ſm ꝙ eſt finis vnius partis, & principium alterius eſt quodam modo duo: ſimiliter eſt de ſenſu communi.

T.c.150. & mds. QVONIAM autem duabus differentijs diffiniunt maxime animam, motu quidem ſecundum locum &c.

Phantaſia quid, & quomodo diſ

IN hoc vltimo capitulo Philoſophus determinat de ſenſib⁹ interioribus. Et diuiditur in ſex partes. In prima parte tãgit opinionem antiquorum: dicens ꝙ antiqui ponebant maxime duas dr̃ias animæ. ſ. motiuum ſm locum, & cognoſcitiuum, cuius actus ſunt intelligere, & ſentire: ideo non diſtinguebãt inter ſentire & intelligere. Et hoc probabãt duabus rationibus. Prima, ſenſus cognoſcit: intellectus cognoſcit: ergo intellectus eſt ſenſus. Secunda ratio: ſimile a ſimili cognoſcitur; ſed anima cognoſcit corpora: igitur eſt ſimilis omnibus corporibus; & ſic potẽtia intellectiua erit organica, ſicut ſenſitiua. Hanc reprobat qnque rationibus. Prima, cõcluſio eorum eſt inſufficiens eo, quòd ñ õdit cauſam ignorantiæ. Secũda: quia ſm eos oportet dicere oĩa vera eſſe, q̃ vidẽt. Tertia ratio: qr ſm eos oportet dicere, ꝙ deceptio cauſaretur ex cõtactu ſimili: ſicut ſcientia ex contactu ſimili. Quarta ratio: illa diſtin- H guũtur, quæ poſſunt abinuicem ſeparari; ſed intelligere & ſentire poſſunt abinuicem ſeparari: nam ſenſus eſt in omnibus animalibus; intellectus vero ſolum in hominibus. Quinta ratio: cõtingit intelligere recte, & non recte; ſed ſenſus reſpectu ſuorũ ſenſibilium ſemper eſt verus.

G *fert ab opinione, & intellectu.*

In ſecunda parte ponit dr̃iam inter phãtaſiam & opinionem, ponendo talem concluſionem: Phantaſia non eſt opinio: quod probat trib⁹ rationibus. Prima, in nobis eſt phantaſiari cum volumus, ſed in nobis non eſt opinari; cum voluerimus. Secũda ratio; ad opinionem terribilis, aut delectabilis mouemur proſequendo, vel fugiendo: ſed phãtaſia hoc mõ ad nihil nos mouet; ſed habemus nos in conſideratione phantaſmatum, ac ſi

ſolum

A ſolum videremus idolum. Tertia ratio; opinio poteſt eſſe intelligibilis: cum ſcientia prudentia & opinio ſint differentiæ intelligibilis; ſed phantaſia ad intellectum nullo modo pertinet. In tertia parte conſequenter oſtendit, ꝙ phantaſia non eſt ſenſus: quod probat tripliciter. Primo ꝙ phantaſia non ſit ſenſus in actu: quia phantaſia in actu aliquando eſt nullo ſenſu habito actu. Secundo: quia omni animali ineſt ſenſus: ſed non omni animali ineſt phantaſia: vt animalibus imperfectis. Tertio: quia ſenſus reſpectu proprij obiecti eſt ſemper verus: ſed phantaſia aliquando eſt falſorum. In quarta parte ponit talem concluſionem: Phantaſia non eſt compoſita ex ſenſu & opinione: quod probat: quia

B eadem apparentia nõ eſt ſimul vera & falſa: nec compoſita ſimul ex vero & falſo; ſed de eodem obiecto habemus ſimul apparentiam ſenſus falſam & opinionem veram: vt per viſum ſol apparet bipedalis: quod eſt falſum: & opinamur ipſum eſſe maiorem tota terra. In quinta parte comparat phantaſiam ad intellectum intendens duas cõcluſiones. Prima phantaſia nõ eſt intellectus, nec ſcientia: quia intellectus & ſcientia ſemper ſunt verorum: phantaſia autem ſæpe eſt falſorum. Secunda concluſio: phantaſia non eſt aliquid compoſitum ex intellectu & ſcientia, cum illud totum ſi ſit, ſit ſemper verorũ: phantaſia ſæpe falſorum. In ſexta parte & finali declarat naturam phantaſię: & dicit primo ꝙ ſenſus exteriores moti a ſenſibilibus mouent ſenſum commu C nem: & iterum ſenſus communis mouet phantaſiam imprimendo in ea ſimilem ſpeciem illi ſpeciei, quam habebat. Et ex hoc infert philoſophus ꝙ contingit phantaſiam eſſe verã vel falſam: quia dependet ex ſenſibus, qui vt in plurimum ſunt veri vt puta circa proprium ſenſibile: & quandoq; falſi, vt iudicãdo quæ ſit res album. Ex quo infert ꝙ phantaſia eſt motus a ſenſu factus ſecundum actum. Infert vlterius ꝙ contingit animalibus multa operari, & pati ſecundum phantaſiam.

An neceſſe ſit ponere ſenſum agentem.

1 QVAERITVR vtrum ſit neceſſe ponere ſenſum agentem, a ſenſu paſsibili ſeu paſ- D ſiuo ex natura rei diſtinctum. Arguitur primo quòd non per Ari. dicentem omnem ſenſum eſſe virtutem paſsiuam: ergo nullus ſenſus eſt agens. Secundo ſic: vel eſſet agens reſpectu ſenſationis vel reſpectu ſpeciei ſenſibilis: ſed nullum illorum eſt dicendum; cum quodlibet tale cauſetur ab obiecto. Tertio ſic: non eſt ponenda pluralitas ſine neceſsitate; ideſt ſine ratione euidente aut, ſine notabili auctoritate, aut certiſsima experientia: ſed nullum illorum eſt dicendum, ſcilicet propter quod debeat poni ſenſus agens: igitur. Quarto ſic: in quocunque manet viſio, illud eſt ſenſus paſsiuus: ergo non eſt ponẽdus ſenſus agens: aliter oporteret ponere decem ſenſus exteriores, quin-

que paſsiuos & quinque agentes. Quinto ſic: quia vel ille ſenſus agens eſſet aliquid diſtinctũ a ſenſu paſsiuo, vel non: ſi eſt dicendum ꝙ ſic: quia non videtur quid eſſet eius operatio: ſi nõ haberetur propoſitum. In oppoſitum arguitur: quia intellectus agens eſt diſtinctus ab intellectu poſsibili; ergo etiam ſenſus agẽs erit diſtinctus a ſenſu poſsibili. In qõne iſta erunt tres artic. Quantu ad primum.

Arti. 1. PRIMO ſciendum, quòd de iſta queſtione iam in quæſtione præcedenti ſatis fuit oſtenſum, quomodo ſenſus particularis vnus, & idem numero manens, cauſat partialiter ſuam ſẽſationem, & recipit eam: ideo ipſe vnus numero ſine quacunque diſtinctione ex natura rei dicitur ſenſus agens, & ſenſus poſsibilis: ideo reſpectu ſenſationis non eſt ponendus ſenſus agens diſtinctus ex natura rei a ſenſũ poſsibili: ergo ſi oporteat ponere ſenſum agentem oportet ipſum ponere reſpectu ſpeciei ſenſibilis, ſed hoc nõ: quia vt dicit. Scot. quòd prima actio abſtrahendi quæ eſt cauſare ſpeciem eſt magis propria intellectui quàm ſecunda, quæ eſt cauſare intellectionem: quia illa poteſt competere alijs potentijs: nam quælibet potentia cauſat partialiter notitiam rei, ſed nulla eſt quæ cauſet ſpeciem rei niſi intellectus: Et propter hoc non oportet ponere ſenſũ agentẽm: quia maxime poneretur ad cauſandum illam ſpeciẽ ſenſibilem, ſed talis totaliter tanquam a cauſa ſecunda cauſatur ab obiecto, vel vna cãt aliã ſm ꝙ viſum eſt alias. Et ex iſto paſſu videtur haberi ꝙ nullus ſenſus neq; exterior neq; interior cauſat ſpeciem ſenſibilem neq; totaliter neq; partialiter. Et ſiquis quærat quare ergo melius ponitur intellectus agens diſtinctus ab intellectu poſsibili, quàm ſenſus agens. Reſpondetur ꝙ non eſt ſimile de ſenſu & intellectu: nam intellectus dicitur agens: quia partialiter cum fantaſmate cauſat ſpeciem intelligibilem in intellectu poſsibili: & poſtea ipſe intellectus poſsibilis partialiter cum illa ſpecie cauſat intellectionem & recipit eam: ſic autem non eſt de senſu: cum ſenſus nullam actionem habeat circa speciem ſenſibilem.

Sco. quest. lib. q. 14.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro minori declaratione quæſtionis ſupponitur, ꝙ differentia eſt inter sensus exteriores & interiores: nam sensus interiores ſiue ſint plures ſiue ſit tantum vnus habent actus ſuos tam in præsentia obiecti, quàm in eorum abſentia. Ex quo ſequitur ꝙ ſenſus exteriores cognoſcunt intuitiue & abſtractiue: cognoſcunt enim quicquid eſt: ſensus exteriores cognoſcũt & eodem modo: & cum hoc alio modo puta abſtractiue; vt patet in dormientibus; in quibus eſt actus phantaſia in abſentia obiecti. Vnde in dormientibus de curſu communi nulla potentia alia a phantaſia habet actum ſuum: ſed sensus exteriores qui sunt quinq; ſpecie diſtincti, nõ habẽt actus ſuos niſi in præsentia obiecti vel modicum poſt: vt in quæſtione præcedenti viſum eſt. Et aduerte ꝙ qñ dr̃ quod quinq; sunt sensus

Differentia inter sensus exteriores, & interiores.

A ſus exteriores intelligitur dé ſẽſibus cognitiuis. Nam ſimpliciter poteſt concedi, quòd decem ſunt ſenſus exteriores; quinque cognoſcitiui,& quinque appetitiui,vt alias visum eſt,quòd cuilibet potentiæ cognitiuæ correſpondet ſua propria potentia appetitiua. Differunt ſecũdo ſenſus exteriores,& interiores: nã ſenſus interior,ſicut eſt phantaſia cum ſpecie phantaſtica, ſeu cum phantaſmate in absentia obiecti cauſat ſenſationem. Ex quo ſequitur quòd phantasma habet actiuitatẽ reſpectu actus phantaſiæ: ſed ſic non eſt de specie ſenſibili: nam species sẽſibilis nullam actiuitatem habet reſpectu sensationis: sed sensatio causatur ab obiecto,& a potentia. Et ſiquis quærat: cur ergo ponitur ſpecies ſenſibilis.

Quõ quinque ſunt ſenſus exteriores.

B Reſpondetur quòd ponitur tanquam effectus præuius ad aliũ effectum qui eſt sensatio; nam obiectum nunquã causaret sensationem niſi prius causauerit speciem ſenſibilem: ſicut ignis non comburere,niſi prius calefaceret,non ꝙ calefactio,ſi causa combuſtionis.

An ſenſus poſſit habere aliquã notitiã complexam.

TERTIO ſciendum, quòd adhuc incidit talis difficultas: Vtrum sensus posſit habere aliquam notitiam complexam: & ex hoc soluetur alia qõ: Vtrum animalia irrationalia habeant aliquam notitiam complexam. Ad hoc respondetur per aliquas ꝓpoſitiones. Prima,ſensus & animalia bruta habent notitiã ſimplicem:vt visus cognoscit colorem & talis notitia eſt incomplexa. Secunda propoſitio, quamuis non ſit nobis plane notum naturaliter animalia bruta habere notitiam complexam de sẽſibilibus: tamen ex his, quæ de his percipimus poſſumus inferre, quòd habent notitiam complexam:videmus enim,quòd aliquando brutum appræhẽdit panem,& proſequitur eum: & aliquando appræhendit & nõ mouetur ad eũ. Item animal appetit dulce,& quando appræhẽdit,proſequitur: quod non faceret niſi iudicaret illud eſſe dulce: patet etiam de canibus venaticis,qui poſtquam feram ſequũtur ſi ad biuium venirent, odorant vnam partem & aliam nõ: & vnam ſequuntur, & aliã non: quod non facerent, niſi iudicaret animal tranſiſſe per illam viam, & non per aliam: & notum eſt, quòd omnes tales notitiæ,ſeu iudicia ſunt notitiæ complexæ. Et ſiquis inferat: ergo in talibus animalibus erit intellectus practicus iudicans hoc eſſe proſequendum, & hoc eſſe fugiendum. Etiam videretur, ꝙ talia animalia dicerentur rationalia. Reſpondetur quòd non ſequitur aliquod illorum: quia homo non tantum habet iudicia particularia, ſeu ſingularia, ſed etiam habet iudicia vniuerſalia reſpectu quorum homo dicitur rationalis: & non tantum circa ſenſibilia, ſed etiam circa intelligibilia: & ex illis ratiocinatur. Similiter intellectus practicus non ſolum eſt ex ſingularibus, ſed ex altera vniuerſali quandoque conſiliatur: confert etiam præterita præſentibus & futuris; ſed bruta animalia habent ſolum iudicia ſingularia, vel particularia, & non vniuerſalia; ideo non dicuntur rationalia; niſi caperetur ra-

C

D

B rationale pro omni illo quod diſcurrit, ſiue ex iudicijs vniuerſalibus, ſiue ſingularibus. Ex omnibus patet, quòd ſenſus ſaltem interiores habent notitias complexas.

QVARTO ſciendum, ꝙ circa textū incidit alia difficultas: an ſenſus particularis ſimul poſſit ſentire contraria: vt ſenſus viſus poſsit ſimul ſentire album & nigrum. Et videtur ꝙ non: nam impoſsibile eſt idem ſimul moueri diuerſis motibus: ſed ſi ſenſus particularis ſimul ſentiret contraria, ſimul moueretur motibus contrarijs: igitur. Itē vel illa ſunt æqualis virtutis, & tunc impedirent ſe adinuicem; aut alterum eſt maioris virtutis; & tunc ſentiretur, & non alterum. Reſpondetur breuiter ad difficultatem, quòd ſenſus particularis poteſt ſimul ſentire contraria, patet: quia poſsibile eſt duo contraria ſenſibilia ſimul pñtari ſenſui: aut ergo ſentiret vtrunq; & ſic habetur propoſitum: aut alterum: ergo eadem ratione & aliud: ſuppoſito, ꝙ ſint eodem modo propinqua, & æqualis virtutis ad mouendum: patet hoc etiam per experientiam; experimur enim qòd legendo in libro videmus ſimul album & nigrum. Et ad rationes. Ad primā negatur minor: quia motus contrariorum ſenſibilium non ſunt contrarij in ſenſu, nec in medio: vnde licet album & nigrum cōtrarientur: tamen ſpecies ſenſibiles eorum, non contrariantur. Ad ſecundā dicitur quòd ſi illa obiecta ſint æqualia: tamen tales motus poſſunt eſſe æquales; ſi ſint inæqualia, inæquales: & ad probationē dicitur quòd duo motus reales bene ſe mutuo impediunt. non tamen intentionales. Aduertē tñ quòd qñ ſenſus viſus ſimul videt album & nigrū, non ita perfecte videt, ſicut ſi tm̄ vnum videret. Et ſi quæras vtrum viſus ſentiat album, & nigrum vnica ſenſatione, aut pluribus: non vna: quia intellectus qui eſt potentia perfectior, non poteſt diuerſa intelligere vnico actu: nec pluribus, quia qua ratione poſſent eſſe ſimul duæ ſenſatione, ita & tres vſq; in infinitum. Reſpondetur quòd ſenſus viſus poteſt percipere album & nigrū duabus ſenſationibus ſimplicibus & etiam vnica. Nam ponit differentiam inter album, & nigrum: & hoc per vnum actum: igitur. Ex quo poteſt inferri, quòd ſenſus exteriores nō ſolum habent actus incomplexos, ſed etiam complexos; & per hoc ſoluitur prima ratio: nam intellectus poteſt ſimul etiam plura cognoſcere & vnico actu, & pluribus actibus. Ad ſecundam dicitur, quòd non eſt ſimile de duabus & infinitis: cum ſenſus viſus ſit potentia limitata. Et hæc de primo articul. Quantum ad ſecundum.

Vtrum ſenſus particularis ſimul poſſit ſentire contraria.

Inſtātia.

DVBITATVR primo, Vtrum ſit neceſſe ponere ſenſum communem, ex natura rei diſtinctum a ſenſibus particularibus, id eſt a ſenſibus exterioribus. Et arguitur primo ꝙ non; quia actiones ſenſuum particularium non percipiunt a ſenſu cōmuni: igit non eſt ponendus. Añs patet: quia ſenſationes ſenſuū exteriorū nō ſunt qualitates ſenſibiles: igit. Secūdo ſic. ſenſus cōis non poteſt ponere dr̄iā inter

Art. 2.

An ponēdus ſit ſēſus cōis.

A inter obiecta diuerſorum ſenſuum: ergo præter ſenſus particulares non eſt ponendus ſenſus communis. Antecedens patet: quia ſi poneret differentiam inter obiecta diuerſorum ſenſuum, vel eſſet eodem actu, vel diuerſis: non eodem, quia impoſsibile eſt eandem potentiam eodem actu diſtincte cognoſcere obiecta ſpecifice diſtincta: nec in pluribus, quia non videtur, quòd talis potentia ſimul poſsit habere plures actus. Tertio ſic: vel hoc eſſet propter ſenſibilia communia, vel propria, vel per accidens: non propter propria: quia talia ſufficienter cognoſcuntur a ſenſibus exterioribus, & etiam communia & etiam ſenſibilia per accidens licet nõ per ſe, ſed per accidens:

B puta per hoc, quòd ſunt coniuncta ſenſibilibus proprijs. Pro ſolutione ponitur talis concluſio: neceſſe eſt ponere ſenſum communem diſtinctum a ſenſibus exterioribus: & hoc propter multa. Primo, quia ſenſus exteriores non cognoſcunt ſuos actus, & tamẽ illos experimur cognoſcere. Non enim ſolum videmus album, ſed iudicamus nos uidere album & hoc nõ eſt niſi per ſenſum communem: igitur. Secundo; quia ſenſus exterior nihil cognoſcit, vel iudicat in abſentia ſenſibilis quia non eſt reſeruatiuus ſpecierum niſi in modico tempore ſed ſine ſpecie nihil cognoſceret: & tamen in abſentia ſenſibilium cognoſcimus ipſa ſenſibilia: igitur Tertio quia ſenſibus exterioribus clauſis in ſomno apparẽt nobis ſenſibilia: & hoc nõ eſt niſi per ſenſum communẽ: igitur. Quarto: quia de ſenſibilibus diuerſorum ſenſuum componimus, & diuidimus ponẽdo differentiã: iudicamus enim, quòd hoc album eſt dulce. Etiam ſiquis vocet canem, iudicabit, quod ille quẽ videt; eſt qui vocat eum: & hoc non eſt niſi per ſenſum communem: igitur. Et ſiquis dicat contra hoc, quòd licet vnus ſenſus exterior non ponat illam differentiam, tamẽ bene duo ſenſus. Reſpondetur, quod non: quia tunc ſequeretur, quod ſi eſſent duo homines, quorum vnus videret albedinem, & alius nigredinẽ, quod poſſent ponere differentiã inter albedinẽ, & nigredinem. quod eſt falſum: nam ponens differentiam inter aliqua, oportet quòd cognoſcat illa. Ex omnib⁹ iſtis patet, quare ſenſus cõmunis eſt ponendus. Primo, ad cognoſcẽdum ſenſationes ſenſuum exteriorum. Secundo, ad cognoſcendum ſenſibilia tam propria, quã communia in abſentia eorum. Tertio, ad ponendum differentiam inter ſenſibilia diuerſorũ ſenſuum. Et ad rationes. Ad primam dicitur, quòd ſenſationes non ſunt qualitates ſenſibiles a ſenſibus exteriorib⁹, tamẽ bene a ſenſib⁹ interioribus. Ad ſecundã dicitur, quod ſenſus communis per eundem actum, & in eodem inſtanti temporis ponit differentiã inter obiecta diuerſorum ſenſuum. vnde ſenſus cõmunis primo per vnum actum cognoſcit vnum obiectum vni⁹ ſenſus: & per alium actum aliud obiectum alterius ſenſus: & virtute iſtorum duorum actuum format vnũ tertium actum virtualiter continentẽ noticias illorum duorum obiectorum. Ad ter-

C (right margin) · *Obiectio.* · D

E ter iam patet ſatis quid ſit dicendum.

An ſenſus communis ſit unus, vel plures.

DVBITATVR ſecundo: vtrum ſenſus communis ſit vnus, vel plures. Et videtur, ꝙ ſit plures: quia vna potentia habet tantum vnum organum: ſed ſenſus communis non habet tãtum vnum organum: quia organum debet eſſe in media proportione qualitatum, quarum eſt ſuſceptiuus: ſed organum ſenſus communis non eſt huiuſmodi: igitur. Item organum ſenſus communis debet terminare organa aliorum ſenſuum exteriorum: ſed non videtur vbi eſſet ſituandum tale organum: igitur. In oppoſitum videtur eſſe Philoſophus in textu. Ad cuius difficultatem reſpondetur, quòd eſt vnus: & hoc tã ex parte organi, quã ex parte animæ: etiam diſpoſitionis qualitatiuæ. Et aduerte, quòd organum ſenſus communis ſic ſe debet habere, quòd ad eum copulantur omnia organa ſenſuum exteriorũ: F aliter non perciperet actus eorum. Et aduerte, quòd ſenſus communis dicitur quodãmodo plures: quia apprehendit illa, quæ alij ſenſus exteriores apprehendunt. vnde in quantum apprehendit viſibile dicitur eſſe viſus: inquantum audibile auditus: inquantum guſtabile guſtus; & ſic de alijs. Et aduerte, quòd dicunt aliqui, quòd organum ſenſus communis dicitur eſſe in parte anteriori cerebri: videtur tamen ſecundum Ariſt. quod ſit in corde: quia omnia membra habent coniunctionẽ ad cor, & ab eo recipiunt ſpecies vitales, & ſenſibiles. Et ad rationem primam dicitur quicquid ſit de anima non concludit niſi in ſenſibus exteriorib⁹. G

Sẽſus interiores qui.

Sed reſtat alia difficultas: quot ſunt ſenſus interiores. Ad quam reſpondetur breuiter, ꝙ de hoc ſunt duæ opiniones, ſeu duo modi dicendi. Vnus eſt, ſcilicet medicorum, qui dicunt eſſe quinque ſenſus interiores. Primus eſt, ſenſus communis, cuius organum eſt in anteriori parte cerebri; & eius actus eſt cognoſcere obiecta ſenſium particularium, & eorum ſenſationes: & cognoſcere tam ſenſibilia communia, quam propria: tam in eorum abſentia, quam in eorum præſentia. Secundus eſt virtus imaginatiua: & eius organum eſt poſt organum ſenſus communis: & eius actus eſt cognoſcere ſpecies rei ſenſibilis in abſentia eius. Tertius eſt æſtimatiua, cuius organũ eſt in media parte cerebri: & eius actus eſt elicere ſpecies nõ ſenſatas a ſpeciebus ſenſatis ſub ratione boni conſequẽdi, vel mali fugiẽdi. Quartus eſt potentia memoratiua, cuius organũ eſt in poſteriori parte cerebri; & eius actus reſeruare ſpecies ſenſibilium in eorũ abſentia. Quintus eſt phãtaſia, cuius organum eſt in ſuperiori parte cerebri: & eius actus eſt componere, & diuidere ſecũdum ſpecies reſeruatas in memoria. Alius eſt modus dicendi, qui, videtur eſſe Ariſt. & verus, puta, quòd eſt tantum ponẽdus vnus ſenſus interior, ſcilicet ſenſus communis, qui vocatur phãtaſia æſtimatiua, & imaginatiua. Nullo enim modo experimur habere tot potentias diſtinctas: quia nullomodo experimur habere tantam diuerſitatẽ H

actuum

A actuum, quin tanta diuerſitas poſsit eſſe ab vna potentia: & quia non eſt ponēda pluralitas ſine neceſsitate: non videtur eſſe neceſſe ponere tot ſenſus.

Et ſiquis dicat: nonne ſaltem oportet ponere memoratiuam diſtinctam a cognitiua, quæ reſeruet ſpeciem. Reſpondetur, quòd ſic eſt ponendum aliquid reſeruatiuum ſpecierum ſed illud nō eſt niſi organū, in quo conſeruantur, & reſeruantur ſpecies, ſeu phantaſmata.

An fortis imaginatio tranſmutet corpora.

DVBITATVR tertio, vtrū ſit verum vnum, quod communiter dicitur: ſcilicet, quòd fortis imaginatio, id eſt phantaſia trāſmutat corpora: ſicut de multis legitur, quòd per fortem imaginationem tranſmutauerunt corpora. Reſpondetur, quòd de hoc dubio forte magis eſſet ſuperſtitioſe loqui, quam bene, & vere loqui: tamen quia iſtud commu B niter dicitur: dicā aliquas propoſitiones nihil aſſerendo: ſed quemadmodum dicunt tenētes partem affirmatiuam, ſicut eſt Auicenna, & multi alij. Prima propoſitio: licet omnes animæ humanę ſint eiuſdem ſpeciei: nō tamen omnes ſunt æquales in virtutibus, & proprietatibus, accidit enim aliquē eſſe immerſum materiæ: aliquem multum eleuatum in materia. Secunda propoſitio: anima humana quantūcunque modicum eleuata in nobilibus proprietatibus poteſt tranſmutare corpus extrinſecū mediantibus qualitatibus intermedijs. Et aduerte, quod ad hoc, quòd anima ſit potens ad iſtas tranſmutationes requiritur fortis, & fixa affectio: & quòd illud ſubiectum ſit diſpoſitū ad tranſmutationem. Requiritur etiam, C quòd talis anima non ſit paſsionibus ſenſibilibus ſubdita. Ex quo infertur ſecundum Auicē. quòd non qualibet anima humana quantumcunque in ſuis imaginationibus, vel affectionibus fixa poteſt corpus alienum modo prædicto realiter tranſmutare: quia non qualibet eſt eleuata nobiliter, & a paſsionibus ſenſibilibus remota. Vnde non videtur, quòd corpora ſuperiora non poſsint producere virtutes nobiles in anima magis, quàm in lapidibus precioſis, vel ſaltem diſponere corpora: ſed videmus mirabiles virtutes eſſe in lapidibus. igitur. Poteſt etiā iſtud declarari per experientiā. videmus enim, quòd aliquis ſuper anguſtam trabem extenſam ſuper terram ſecure ambulant: & tamen ſi eſſet ſuper profundam aquam non ſic tranſiret. D Dicit etiam Auicē. quòd quādo gallina vincit gallum in pugna, erigitur quaſi eſſet gallus, & eleuat ſuam caudā ſicut gallus: & quādoque illi naſcitur cornu in crure ſicut gallo: & iſta non ſunt niſi ex forte imaginatione, & extimatione. Dicit enim Ariſto. octauo de Hiſtor. Animal. quòd cū gallina vicerit gallum, tunc conatur coire ſicut gallus. Etiam ſiquis fortiter cogitat de venere, erigetur ſibi virga, ita quòd aliquando ſemen expellit. Etiā puer genitus vt plurimum aſsimilatur illi, ſuper quem habuerunt fortem imaginationē, ſeu extimationem in coitu. Item quando homo videt alium oſcitare etiam oſcitat: etiam pueri trahentes vinum de vaſe appetunt mingere: ſed iſta non vidētur

Auic. in codicillo de diluuio.

tur fieri, niſi ex forti imaginatione igitur. Et modus ponendi poteſt eſſe talis: nam ſicut lumen, quod eſt ſpecies lucis, eſt productiuũ caloris: ſic ſpecies albedinis, & rubedinis exiſtentes in imaginatiua, ſunt productiuæ albedinis, & caloris in ſubiecto diſpoſito: propter quod patientibus fluxum ſanguinis prohibetur res rubea. Ut hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit. G

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis ad quæſitum: Non eſt ponendus ſenſus agens diſtinctus ex natura rei a ſenſu poſsibili: quæ concluſio relinquitur ſatis probata in primo art. Ad rationes omnes dicitur, quòd concludunt pro nobis, & non contra nos.

ARISTOTELIS
DE ANIMA.
LIBER TERTIVS.

F *T. cõ. 1. & ſeq.*

De parte animæ, qua cognoſcit anima, & ſapit ſiue ſeparabili exiſtente, ſiue non ſeparabili ſecundum magnitudinem: ſed ſecũdum rationem conſiderandum, quam habet differentiam, &c.

Intellect⁹ proprietates, et quo differt a ſenſu.

Iste eſt tertius liber de Anima, in quo Philoſophus determinat de potẽtia intellectiua. Et diuiditur in duos tractatus. In primo, determinat de potentia rationali: & diuiditur in duo capitula. In primo tangit quinque concluſiones. Prima, cõſiderãdum eſt de parte animæ, per quam anima cognoſcit, & ſapit: ſiue ſit ſeparabilis, ſiue inſeparabilis a corpore. H Secunda concluſio, tangit proprietates intellectus. Prima: ſi intelligere ſit ſicut ſentire, contingit intellectum pati aliquid ab intelligibili: ſicut ſenſum a ſenſibili. Secunda, oportet intellectum eſſe impaſsibilem. Tertia, oportet intellectum eſſe receptiuum ſpecierum intelligibiliũ. Quarta, intellectus eſt in potentia ad ſuſcipiendum ſpecies, & nullam ex natura debet habere. Quinta, ſicut ſenſitiuum ſe habet ad ſenſibilia: ita intellectiuum ad intelligibilia. Sexta, neceſſe eſt intellectum eſſe mixtum. quod probat, quia intellectus omnia intelligit: ergo oportet ipſum eſſe immixtum. quod probat: quia ſi in intellectu eſſet aliqua propria forma, illa prohiberet, ne intelligeret formas extraneas.

A neas. Ex quo habetur hæc au- Auctori-
ctoritas: intus exiſtens prohibet tas.
extraneum. Septima, intellectus
poſsibilis nõ habet aliquam determinatam
naturam: ſed ſolũ habet naturam, quæ vocatur intellectus
poſsibilis animæ. Octaua, rationabile eſt intellectũ nõ
miſceri corpori, idest organo corporeo. quod probat, quia ſi
eſſet aliquod organũ, tunc quale eſſet ipſum organum; eſſet ipſe
intellectus, & ſic poſſet eſſe calidus. Nona, intellectus poſſibilis
eſt locus ſpecierum.

Tertia concluſio, tangit duas differentias inter intellectum,
& ſenſum. Prima, impaſsibilitas ſenſitiui non eſt ſimilis impaſsibilitati
intellectus. quod probat dupliciter. Primo, ex parte ſenſus:
quia ſenſus non poteſt ſentire parua ſenſibilia, nec valde
excellentia: ſed cum intellectus
B intelligit valde intelligibilia, nõ minus intelligit infima intelligibilia.
Secundo, probat ex parte organi: quia ſenſus non eſt ſine organo
corporeo: intellectus vero eſt ſine organo corporeo.
Secunda differẽtia eſt, quia intellectus ſuſcipit omnes ſpecies
omnium intelligibilium: & dicitur in actu primo per ipſas: ſic
non eſt de ſenſu. Deinde ponit differentiam, quæ eſt ex parte
Tex.co.9 obiecti. Et primo ponit talem ſuppoſitionem. Aliud eſt magnitudo,
ideſt indiuiduum magnitudinis, & magnitudinis eſſe, id
eſt quidditas huius magnitudinis. Et ſubdit, quòd hoc non eſt
verum in omnibus: quia in omnibus idem eſt ſuppoſitum, &
quidditas, vt dicimus hanc carnem, & carnẽ eſſe idem. Et per
hoc ponit differẽtiam inter ſenſum, & intellectũ ex parte obiecti:
quia ſenſus cognoſcit indiuiduum cum conditionibus indiuiduãtibus:
ſed intellectus cognoſcit quidditates abſtrahendo à conditionibus
indiuiduãtibus.

Quarta cõcluſio, tangit duas quæſtiones. Prima, ſi intellectus
eſt ſimplex, & impaſsibilis, & nihil habeat commune alicui
intelligibili non videtur, quòd patiatur ab intelligibili: cum
agens, & patiens debeant habere aliquid commune. Secunda
quæſtio: Vtrum intellectus ſit intelligibilis: & ſi ſit, vtrum
ſit intelligibilis, ſicut alia, aut aliter. Quinta concluſio, tangit
ſolutionem iſtarum quæſtionũ. Et primo ſoluit primam: dicens
quòd duplex eſt paſsio: quædã eſt corruptiua, quæ eſt mediantibus
qualitatibus contrariis: & tali paſsione non patitur intellectus.
Alia eſt perfectiua, & receptiua: & tali bene patitur intellectus: D
intellectus enim eſt quodammodo omnia: quia eſt in potentia
ad ſuſcipiendũ ſpecies omnium intelligibilium, & nullam habet
a natura: quia intellectus eſt ſicut quædam tabula, in qua
nihil depictum eſt. Secundo, ſoluit ſecundam quæſtionem: & dicit,
quòd intellectus eſt intelligibilis, ſicut alia intelligibilia.
Et ſubdit, quòd in his, quæ ſunt ſine materia, idem eſt
intellectus, & quod intelligitur. Secundo ſubdit, quòd in
habentibus materiam, vnumquodque ſolum eſt intelligibile in
potentia: quia intellectus eſt potentia ſine materia.

QVONIAM autem ſicut in omni natura, hoc quidem T.cõ.17. & inde.

dem eſt aliquid: hoc quidem materia vnicuiq; generi, &c.

Quid intellectus ages & de possibili.

ISTVD eſt ſecundum capitulum huius tract. in quo Philoſ. determinat de intellectu agẽte, & poſsibili. Et primo ponit talem concluſionem: neceſſe eſt in anima eſſe has duas potẽtias, ſcilicet intellectum agentem, & poſsibilem. quod probat: quia in omni natura eſt aliquid, ſicut materia, quod eſt in potẽtia ad recipiendum omnia receptibilia in tali natura: & eſt etiam aliquid, quod eſt productiuum omnium, quæ producuntur in tali natura: ergo in anima oportet ponere vnam potentiam receptiuam, & aliam productiuã.

Secundo, ponit differentiam iſtorum adinuicem: dicẽs, quòd intellectus poſsibilis eſt, quo poſſibile eſt omnia fieri: ſed intellectus agẽs eſt, qui eſt potens omnia facere. quod probat per ſimile: quia ſicut lumen facit colores exiſtentes in potentia viſibiles eſſe actu viſibiles: ſic intellectus agens facit intelligibilia.

Tertio, ponit proprietates intellectus agentis, quæ ſunt quinque: dicens, quòd intellectus agẽs eſt ſeparabilis, impaſsibilis, immixtus, actu ſubſtantia, & honorabilior intellectu poſsibili. Iſtam vltimam partem probat dupliciter. Primo, quia agẽs eſt ſemper honorabilius patiente. Secundo, quia principium effectiuum eſt honorabilius principio receptiuo, cuiuſmodi eſt intellectus poſsibilis. Et ſubdit, ꝙ eadem eſt ſcientia ſecundum actum cum re ſcita. Quarto, ponit differentiam inter virtutem cogitatiuam, & agentem: dicens, ꝙ virtus cogitatiua, quę aliter dicitur æſtimatiua, præcedit intellectum agentem, ſic ꝙ intellectus agens præſupponit eam in agẽdo. Finaliter dicit, ꝙ intellectus agens eſt ſeparabilis, incorruptibilis, immortalis, & perpetuus, & non reminiſcitur poſt ſeparationem: ſed vis cogitatiua, ideſt phantaſia corrumpitur quodam interiori corrupto. Circa textum.

An intellectus noſter ſit pura potentia paſsiua.

QVAERITVR, vtrum intellectus noſter poſsibilis ſit pure potentia paſsiua. Et arguitur primo, quòd ſic: quia ſecundum Philoſ. in tex. ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia: ita intellectus ad intelligibilia: ſed ſenſus eſt virtus paſsiua: ergo & intellect⁹.

Secundo ſic, ſi intellectus eſſet potentia actiua cum hoc, ꝙ ſit paſsiua; ſequeretur, ꝙ poſſet intelligere ſine obiecto exteriori, quod eſt falſum. Probatur, quia actiuum, & paſsiuum debite approximata ſine extrinſeco ſufficiunt ad actum. Secundo, probatur, quia ſequeretur, quòd omnes actiones, & paſsiones intellectus eſſent eiuſdem ſpeciei: cum maneret idem agens, & patiens. Tertio ſic, cognitio fit per aſsimilationem potentiæ cognitiuæ ad obiectum: ſed illa aſſimilatio fit tantum per impreſſionẽ ſimilitudinis, vel ſpeciei obiecti in potentiam, quæ cauſatur ab obiecto, & recipitur in potentia, quæ talis potentia eſt tantum receptiua. Quarto ſic, ſi intellectus poſsibilis eſſet productiuus intellectionis, ſequeretur,

A retur, quòd intellectus poſsibilis eſſet intellectus agens: quòd eſt falſum, & contra Philoſophum in textu, qui ponit differentiam inter ipſos. Quinto ſic, ſi intellectus poſsibilis eſſet ꝓductiuꝰ intellectionis, tūc ſeq̄retur, quòd intellectus agens nō eſſet nobilior intellectu poſſibili, cuius tamē oppoſitum dicit Philoſophus in textum. In oppoſitum arguitur: quia operationes vitales ſunt effectiuæ a principio intrinſeco vitali: ſed actus intelligendi ſunt operationes vitales; ergo ſunt à principio intrinſeco effectiuo vitali: & hoc non eſt niſi intellectus poſsibilis: igitur intellectus poſſibilis non eſt potentia pure paſſiua. In quæſtione erūt tres ar. B Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione queſtionis ſupponitur primo, vt habet Scot. quòd in parte intellectiua, ideſt in anima eſt aliquod principiū actiuū reſpectu intellectionis: & illud non eſt voluntas, neque ſenſus: igitur illud erit intellectus, vel aliquid intrinſecū ipſi intellectui: puta ſpecies intelligibilis. Secundo ſupponitur, quòd ad actualem intellectionē cauſandum concurrit aliquid ipſius animæ intellectiuæ, & obiectum aliquo modo præſens, vel in aliquo repręſentante. Sed dubium eſt quot illorum debet poni per ſe actiuum reſpectu intellectionis, vtrum potentia tantum, vel obiectum tantum. Ad hoc reſpondet Scotus, quòd nullum illorum eſt totaliter cauſa intellectionis. Primo modo poteſt eſſe potentia: quia experimur, quòd quādo aliquod obiectum eſt præſens intellectui, ꝙ C de eo habemus noticiam quam prius non habebamus: ſed hoc non eſſet niſi intellectus haberet aliquam actiuitatem. Et, ꝙ obiectum non ſit cauſa totalis patet: quia intellectiones, & operationes potentiarum dicuntur actiones immanentes: quod tamen non eſſet ſi obiectum eſſet talis cauſa: ſed eſſent tranſeuntes. Et ex hoc ſequitur falſitas illorum, qui tenēt, ꝙ intellectus pure paſsiue ſe habet ad intellectionem. Tertio ſupponitur, quòd obiectum in ſe præſens, vel in ſua ſpecie, & intellectus integrāt vnam totalem cauſam ipſius intellectionis: ita quòd intellectio, qua intellectus noſter intelligit Petrum; cauſatur ab ipſo Petro præſente in ſe, vel in ſua ſpecie, & ab ipſo intellectu. Et aduerte, quòd obiectum eſſe in ſe præſens non eſt aliud quā ipſum habere verum eſſe in diſtātia ſufficienti ad cauſandum intellectionē: ſed ipſum eſſe præſens in ſua ſpecie non eſt aliud, quàm ſpeciem eius intelligibilem eſſe in intellectu: ita quòd quādo ipſius obiecti ſpecies intelligibilis eſt in intellectu, tunc obiectum dicitur eſſe præſens in ſua ſpecie.

Sc. q. 15. quotli.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa dicta incidit talis difficultas: quomodo iſta duo puta intellectus, & obiectum conſtituunt vnum principium. Pro cuius ſolutione ſupponit Scot. quòd cauſæ concurrentes ad vnum effectum ſunt quandoque eiuſdem rationis, & ordinis: vt ſunt plures homines trahentes nauem: quandoq; ſunt alterius rationis, & ordinis: & hoc

Intellectus, & obiectum quo integrant vnum principium.

E hoc dupliciter. Vnomodo quādo poſterior habet virtutem ſuam a priore, cuiuſmodi ſunt ſol, & pater in generatione hominis: quandoque poſterior non habet virtutem ſuam a priore, nec dependet ab ea in habendo ſuam virtutem: ſed tantum dependet ab ea in agendo ſecundum ſuam virtutem: ita quòd ſuperior principalius agit, & inferior minus principaliter agit. Exemplum forte poſſet eſſe de patre, & matre in generatione prolis. Ariſt. enim 16. de Animalibus expreſſe habet, quòd mater actiue ſe habet in generatione prolis: non tamen ſic, quòd ipſa mater habeat virtutem ſuam actiuam a patre: nec in habendo ipſam ab ipſo dependet: ſed dependet ab ipſo in agendo: & ſic dicitur agere minus principaliter.

Scot. vbi ſup.

Vide I. de generatione animalium circa finem.

F Ad propoſitum ergo dicendum eſt de intellectu, & obiecto, quòd non concurrunt primomodo: puta, ſicut cauſę eiuſdem rationis: quia virtus vn. poſſet tātum augeri, quòd ſe ſolo poſſet cauſare intellectionē: quod eſt falſum. Nec ſecundo modo: quia intellectus non habet virtutem ſuam actiuam ab obiecto, nec econuerſo. Reſpondetur ergo, quòd tertiomodo concurrunt ad producendū intellectionem: ſed quod illorum principalius concurrat an obiectum, vel intellectus. Reſpondetur per duas propoſitiones. Prima, obiectum, & potentia ſunt duæ cauſæ principales concurrentes ad cauſandū intellectionem: ſic quòd neutrum eorum ſufficit. Secunda propoſitio, inter illa duo principalior cauſa eſt intellectus: quia vbi cauſa vniuerſalior, & minus vniuerſalis ſimul concurrunt ad aliquē effectum, cauſa vniuerſalior eſt principalior: ſed intellectus eſt cauſa magis vniuerſalis; nam intellectus eſt illimitat⁹ ad omnes actus omnium ſpecierum, & omnium intelligibilium: non autem obiectum: quia eſt determinatum ad vnam ſpeciem, & vnam notitiam. G

TERTIO ſciendum, quòd circa text. incidunt aliquæ paruæ difficultates. Quarū prima eſt: quare eſt, quòd poſtquam obiectum eſt cauſa intellectionis, ſicut intellectus: quare non dicitur ita bene intelligere, ſicut intellectus. Reſpondet Sc. quòd ratio huius eſt; quia intellectus non dicitur intelligere ratione, qua cauſat intellectionem: quia ſi Deus cauſaret illam intellectionem, non tamen diceretur intelligere illa intellectione: ſed dicitur intelligere intellectus: quia recipit intellectionem, quā non recepit obiectum: ideo dicit Philoſophus, quòd intelligere eſt quoddam pati: quia intellectum intelligere non eſt, niſi ipſum recipere intellectionem.

Obiectum quare nō dicitur intelligere, ſicut intellectus.

Scot. vbi ſupra. H

Secunda difficultas: an intellectus agens, & poſsibilis ſint duæ potentiæ animæ realiter diſtinctæ. Et videtur, quòd ſic, quia dicit Philoſophus in textu, quòd intellectus agens eſt nobilior intellectu poſsibili, qđ non eſſet ſi eſſent idem: cum nihil ſit nobilius ſeipſo. In oppoſitum arguitur; non eſt ponēda pluralitas ſine neceſsitate ex primo Phyſic. ſed non eſt neceſsitas ponendi illas potentias eſſe realiter diſtinctas: cū idem poſſit

An intellectus agens, & intell. poſsibilis diſtinguantur.

Text. co. 50.

A poſſit eſſe principium receptiuum, & productiuum reſpectu eiuſdem. Ideo reſpondetur breuiter ad difficultatem, quòd intellectus agens, & intellectus poſſibilis nõ diſtinguuntur realiter: quod patet, quia nõ poſſunt abinuicem ſeparari: nec aliqua alia via apparet, qua poteſt concludi diſtinctio realis ĩter ipſa: ideo non diſtinguuntur realiter: licet bene formaliter. Et ad rationem dicitur primo, ꝙ intellectus agens eſt nobilior intellectu poſsibili ſecundum quid, & non ſimpliciter. Dicitur ſecũdo, quòd idem diſtinctum a ſeipſo formaliter poteſt bene eſſe nobilius ſeipſo. Et ad probationem Ariſt. in qua dicitur, quòd omne agens eſt nobilius paſſo.
B Reſpondetur, ꝙ talis propoſitio eſt mediata, & dependet a duabus alijs propoſitionibus. prima, quòd agens ſit cauſa talis formæ quam producit. Secunda: quòd illa forma ſit nobilior, quàm paſſum, in quo illa forma recipitur: & ſi vna illarũ propoſitionum ſit falſa: tunc non eſt concedenda talis propoſitio.

An intellectus agens, vel poſsibilis ſit cauſa intellectionis.

QVARTO ſciendum, ꝙ eſt alia difficultas: an intellectꝰ agens, vel poſsibilis ſit cauſa intellectionis. Ad quam reſpondetur breuiter, ꝙ intellectus agẽs cum phantaſmate cauſat partialiter ſpeciem intelligibilem in intellectu poſsibili, & nihil aliud facit. Vnde de ipſo intellectu agente dicitur, ꝙ transfert de ordine in ordinem, idest de ordine ſenſibilium in ordinem intelligibilium, idest facit illa, quæ prius erant ſenſibilia actu intelligibilia, producendo ſpeciem. Dicitur etiam, quòd ipſe C intellectus agens facit vtilitatẽ in rebus, ſcilicet producit ſpeciem intelligibilem repreſentantẽ rem ſub propria eius ratione, & non ſub conditionibus indiuiduantibus. Dicitur etiã ꝙ intellectus agens eſt, qui eſt potens omnia facere, ideſt productiuꝰ partialiter ſpecierum intelligibilium omnium rerum ſenſibilium: ideo omnes auctoritates, quæ videntur ponere intellectũ agentem agere; debent ſemper intelligi reſpectu ſpeciei intelligibilis. Sed intellectus poſsibilis recipit primo ſpeciem intelligibilem: & cum ipſa partialiter producit intellectionẽ quã recipit. Et ex iſtis patet, quòd intellectus agens nullam intellectionem producit, neq; aliquã D recipit: neq; etiam ſpeciem intelligibilem. Sequitur etiam, ꝙ intellectus agens poſt ſeparationem animæ a corpore nullum actũ habebit; quia tunc ſpecies intelligibiles non cauſabuntur in intellectu poſsibili mediante phantaſmate: quia tunc nullum erit phãtaſma: ſed ĩmediate cauſabuntur ab intellectu. Et ſi quis arguat contra iſta: non eſt ponenda pluralitas ſine neceſsitate: ergo non eſt ponendus in intellectus agens aliquo modo diſtinctus contra intellectũ poſſibilem: quia intellectus poſsibilis cum phantaſmate poteſt producere ſpeciem intelligibilem in ſeipſo, ſicut producit intellectionem in ſeipſo. Reſpõdet Sc. *Sco. q. 15. quol.* quòd non eſt ſimile: quia potentia operatiua non eſt productiua ſui obiecti: licet ſit actiua ſui actus circa obiectum: ideo non eſt ſimile, ꝙ ſi intellectus poſsibili-

B bilis poſsit cauſare ſuam intellectionem, quòd poſsit cauſare ſpeciem intelligibilem. Et ſi quis adhuc arguat: intellectus agens dicitur eſſe actiuus reſpectu omnium, quorum intellectus poſsibilis eſt receptiuus: modo dicit Philoſophus in textu, quòd intellectus agens eſt qui poteſt omnia facere: ſicut intellectus poſsibilis eſt, quo poſsibile eſt omnia fieri. Reſpõdetur, ꝙ intellectus agens dicitur omnia facere, ſupple intelligibilia: nam cum phantaſmate cauſat ſpeciem intelligibilem, per quam res dicitur actu intelligibilis: & per quam res dicitur in potentia propinqua intelligibilis: & reſpectu illius intellectus poſsibilis eſt receptiuus: ſed intellectus agens non facit omnia actu intellecta: ſed intellectus poſsibilis: ideo intellect⁹ F agens nõ eſt actus reſpectu huius, quod eſt facere omnia actu intellecta. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. DVBITATVR primo, Vtrum ad habendum notitiam actualem ſit ponenda ſpecies in

An dentur ſpecies intelligibiles. intelligibilis. Et arguitur primo, quòd non: quia quælibet ſpecies intelligibilis ſi eſſet ĩ intellectu, eſſet vt forma naturaliter agens ad intellectionẽ: ſed multæ poſſunt eſſe tales ſpecies in intellectu; ergo omnes illæ agerent ad intellectiones, ſibi correſpondentes; Vel ſi vna ageret, & tamen ſecundum eam non eſſet intellectio, ſequeretur, quòd nunquam ſecundum eam poſſet eſſe intellectio; quia cauſa naturaliter agens, quando agit, agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ: ergo cito non poſſet G habere effectum ſuum, neque poſt. Item omnis ſpecies impreſſa ab obiecto repræſentat illud ſub illa ratione, qua imprimitur ab eo; ſed imprimitur ab eo, vt ſingulare eſt: quia actio eſt ſingularis; ergo ſpecie impreſſa a quocunque, non poteſt repreſentare vniuerſale. In oppoſitum arguitur: quia ſtat intellectum eſſe in potentia propinqua ad aliquid intelligendum, qui tamen prius erat in potentia eſſentiali, & remota ad illud intelligendum; ergo hoc eſt per aliam mutationem, & non obiecti: quia in obiecto eſt tantum relatio rationis: ergo ipſius intellectus: ſed talis mutatio non videtur eſſe, niſi ad aliquam formã in intellectu, quæ eſt prior illa actuali intellectione: & illud non eſt niſi ſpecies intelligibilis: igitur. Sed forte dices, H quòd hoc non eſt propter aliquid exiſtens in intellectu: ſed eſt propter phantaſma, quod remanſit, a quo cauſatur talis intellectio. Contra illud arguitur, quia intellectus poteſt eſſe in potẽtia propinqua alicuius, cuius nõ eſt phantaſma: igitur non erit a phantaſmate. Antecedens probatur: nam intellectus poſt intellectionem ſuorũ actuum, & volitionum ſuarum eſt in potentia propinqua ad illos intelligendum: & tamen ipſorum non ſunt phantaſmata, cum nullo modo ſint ſenſibilia. Reſpondetur ergo ad dubium ſecundum mentem Scoti ad tertiam partem diſtinctionis per aliquas propoſitiones. *Sco. li. 1. diſt. 3.* Prima propoſitio: ad actualem notitiam abſtractiuam, requiritur

A ritur ſpecies intelligibilis tanquàm partialis cauſa illius intellectionis: quæ quidem ſpecies intelligibilis manet in intellectu poſsibili poſt actualem intellectionem. Secunda propoſitio, lata eſt differentia inter ſpeciem intelligibilem, & habitum: quia habitus, qui generatur ex frequenti reiteratione actuum non repreſentat obiectum: licet bene inclinet ad conſimiles actus, ex quibus generatur: ſed iſta ſpecies intelligibilis eſt repreſentatiua, & ſimilitudo ipſius obiecti. Tertia propoſitio: licet ſpecies intelligibilis ſit ſpiritualis, vel accidens ſpirituale, tamen repreſentat rem corporalem: & hoc non eſt inconueniēs. Et ad rationes. Ad primā reſpondetur negādo cōſequentiam; vnde cuiuſcunque ſpeciei B ſingulare fortius mouet ſenſum, eius phantaſmata efficacius imprimitur, & fortius mouet intellectum: & quo ad iſtū primum actum non eſt in poteſtate noſtra, quin intelligamus. Et cum dicitur vlterius, vel ipſa ſpecies poteſt mouere ad intellectionem, vel non. Dico, quod poteſt: ſed ſi alia ſpecies fortius moueat iſta impeditur: poteſt tamen poſtea per imperium voluntatis imperantis mouere ad cognitionem iſtius.

Ad ſecundam dicitur primo, quòd duplex eſt ratio, ſcilicet agendi, & agentis. Singularitas enim eſt conditio agentis, & nō ratio agendi: ſed ratio agendi eſt ipſa forma in ſingulari, ſecundum quam ſingulare agit: & ſic bene dicitur, quòd ſpecies debet repreſentare ſecundum iſtam rationem agendi; ſed non ſecundum rationem agentis: Vel poteſt dici generaliter, quòd quando ſpecies generatur ab aliquo, ſicut a totali cauſa, repreſentat ipſum ſub ratione, ſupple agēdi, qua gignitur: & concomitanter ſub ratione generantis. C

Dubitatur ſecundo: Vtrum illud dictum Ariſtotelis ſit verum, in quo dicitur, quòd neceſſe eſt intellectum intelligentem phantaſma ſpeculari: & quòd intellectus ad intelligendum debet ſe conuertere ad phantaſmata. Et videtur, quòd non: quia intellectus multa intelligit, quorum non ſunt phantaſmata: vt ſunt intellectiones, & volitiones. Reſpondetur, & pro ſolutione ſupponitur, quòd talis eſt connexio iſtarum potentiarum, ſcilicet phantaſiæ, & intellectus pro ſtatu iſto, quòd nihil intellectus intelligit in vniuerſali, niſi cuius ſingulare phantaſiatur: nec eſt alia conuerſio intellectus ad phantaſmata, niſi quòd intelligens vniuerſale, ſaltem materiale, ſeu ſenſibile phantaſiatur eius ſingulare: & intellectus ſic intelligens vniuerſale, dicitur ſe conuertere ad phantaſmata ſecundum illum ſenſum. D Sed reſtat alia difficultas, ſcilicet Vtrum oporteat intellectum eſſe denudatum ab eo, quod ipſe intelligit: & videtur, quòd non: quia non oportet ſenſum eſſe denudatum a ſenſibili: ergo non oportet intellectum eſſe denudatum ab intelligibili. Antecedens patet de tactu, qui non eſt denudatus a quatuor qualitatibus primis. Item, intellectus

Intelligē tem oportet phantaſmata ſpeculari quomodo.

Omne recipiens quomodo debet eſſe denudatum recepto.

I poteſt itelligere quodlibet ens: & tamen non eſt a quolibet ente denudatus: quia nõ eſt denudatus a ſeipſo. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu, vbi dicit, ꝙ neceſſe eſt intellectũ eſſe immixtum cum eo, quod intelligitur. Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones, ſeu propoſitiones. Prima propoſitio, intellectus noſter non eſt denudatus ab omni eo, quod poteſt intelligere: quia poteſt intelligere ſeipſum: & tamen non eſt denudatus a ſeipſo. Secunda propoſitio, intellectus noſter poteſt dupliciter aliquid intelligere. Intelligit.n. aliqua primo, ideſt ſine diſcurſu ex intellectione præuia: & poteſt intelligere aliquid mediante alio, puta per diſcurſum: poteſt etiam aliquid in-
F telligere directe, & aliquid per reflexionem. Tunc ponitur tertia propoſitio, oportet intellectum eſſe denudatum ab omni eo, quod primo, & directe recipit, vel intelligit. Et per hoc ſoluitur ſecunda ratio. Ad primam, viſum eſt quomodo ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem.

Vtrũ anima rationalis ſit immortalis. DVBITATVR tertio, Vtrum anima rationalis ſit immortalis. Et videtur quod non: quia homo verè corrumpitur: ergo forma eius deſinit eſſe: ſed forma hominis eſt anima: igitur. Item dicit Philoſophus in textu, quòd intellectus paſſiuus corrumpitur: ergo & ipſa anima cum ſint idem. In oppoſitum arguitur per Philoſophum, qui dicit ſecũdo huius, ꝙ intellectus ſeparatꝰ a corpore ſicut ꝑpetuũ a corruptibili. Etiã dicit in hoc tertio, ꝙ pars intellectiua eſt immortalis. Ad dubiũ reſpondetur ponẽdo talem propõnem: Secũdum veritatem & fidẽ anima rationalis eſt immortalis: ſed quid de hoc ſenſerit Philoſophus dubiũ eſt: nam in diuerſis paſſibus vr̃ adducere auctoritates ad vtranq; partem. Dicit.n. in hoc tertio, ꝙ intellectus eſt ſeparatus. Dicit etiã duodecimo Metaphy. ꝙ ſolus intellectus.i. ſola anima intellectiua manet poſt corruptionem totius. Etiam decimoſexto lib. de Animalibus dicit intellectũ venire de foris: ergo nõ incipit eſſe per generationẽ: & per conſequens non poteſt accipere nõ eſſe per corruptionẽ. Dicit etiã, in 2. ethicorum, ꝙ fortis debet ſe exponere morti pro republica: & loquitur ſecundũ iudiciũ rationis naturalis: igitur ſecundum rationem poteſt cognoſci immortalitas animę. patet: quia propter quodcunq; bonum nõ põt quis appetere omnino ſuũ non eſſe: Ideo ex iſtis videtur velle Philoſophus, ꝙ intellectus ſit immortalis. Sed oppoſitum videtur velle in alijs locis: nam videtur dicere primo cœli, & mũdi: & etiam octauo Phy. quòd omne, quod incipit eſſe, deſinit eſſe. Vnde ibi videtur velle contra Plato pro impoſsibili, ꝙ aliquid inceperit eſſe põt nõ eſſe, quod ſit perpetuum, & immortale: ideo apparet, ꝙ Philoſophus fuit multum dubius in hac materia, non magis accedens ad vnam partem, quàm ad aliã. Vnde quantuncunq: aliqs eſſet magnus Philoſophus non poſſet ſufficiẽter lumine naturali ꝓbare immortalitatẽ animæ. Et ad rõnem, quę fiebat dicitur, quòd

G

Vide Sc. in 4. diſt. 43. q. 2. et 21. quo lib.

K

A quòd in corruptione hominis corrumpitũ ipſa humanitas, quæ eſt tertia entitas diſtincta ab ipſa anima, & corpore, & non corrumpitur anima rationalis. Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis. Intellectus noſter non pure ſe habet ad ipſam intellectionẽ: ſed effectiue tãquàm cauſa partialis: quę concluſio relinquitur nota ex dictis: etiam ex dictis ſufficienter patet quid ſit dicendum ad rationes.

T. cõ. 21. & inde. INDIVISIBILIVM quidem igitur intelligentia in his eſt: circa quæ non eſt falſum, &c.

B ISTE eſt ſecundus, & vltimus tractatus hui⁹ libri, in quo Philoſophus determinat de intellectu, & actibus eius: & etiam de potentia motiua, & de differentia animatorum ab inanimatis. Et diuiditur in tria capitula.

Duplex operatio intellect⁹ & quomodo is comparatur ad ſenſũ. Primum diuiditur in tres partes: dicens, ꝙ duplex eſt operatio intellectus. ſ. ſimplicium apprehenſio, quæ eſt in his circa, quę non eſt falſum. Secunda, eſt compoſitio, vel diuiſio, & eſt eorum, quæ ſunt vera, vel falſa. Et differunt iſtæ duæ: quia ſimplicium apprehenſio prior eſt, quam compoſitio, vel diuiſio: vt patet ex opinione Empedoclis, qui dicebat, quòd primo fuerant quædam capita ſine collo: poſtea coniuncta ſunt ſuis collis. Secundo differunt: quia in compoſitione, vel diuiſione eſt veritas, vel falſitas: ſed non in ſimplici apprehenſione. Tertio differunt, quia intellectus in ſua prima intellectione ſemper C eſt verus, non autem in ſecunda. Et quia dicit, quòd prima operatio eſt intelligentia indiuiſibilium: oſtendit quòd indiuiſibile dicitur tripliciter. Primo, quia eſt vnum cõtinuitate, actu idiuiſum: vt magnitudo. Secundo aliquid dicitur indiuiſibile ſecundum ſpeciem, puta quod eſt vnum ſecundum ſpeciem: vt homo animal, vel domus. Tertio modo dicitur indiuiſibile ſimpliciter, quòd eſt indiuiſibile tam ſecũdum actum, quàm potentiam: vt punctus.

In ſecunda parte ponit aliquas comparationes intellectus ad ſenſum. Prima, ſicut ſenſibile agit in ſenſum, & reducit eum de potentia ad actũ; ſic etiam intelligibile agit in intellectum, & reducit eum de potentia ad actum. Secunda, ſicut alteratio ſenſus a ſenſibili D non eſt corruptiua: ſic, nec alteratio intellectus ab intelligibili. Tertia, ſentire eſt ſimile ipſi intelligere: id eſt ſimplici apprehenſioni: nam ſicut ſenſus circa ſuum proprium ſenſibile eſt verus; ſic etiam intellectus circa ſuum, quod quid eſt, eſt verus. Quarta, tam in ſenſu, ꝗ in intellectu ad apprehenſionẽ obiecti conuenientis, vel diſconuenientis, ſequitur proſecutio, vel fuga. Quinta, in vtroque; apprehenſo obiecto conueniente, vel diſconueniente, ſequitur delectatio, vel triſtitia. Sexta, in nulla earum potentia appetitiua eſt alia a fugitiua. Septima, ſicut ſe habent ſenſibilia ad ſenſum, ita phantaſmata ad intellectum: nam ſicut ſenſi-

E hile facit ſpeciem ſenſibilem, ita phantaſma facit ſpeciem intelligibilem, ſine qua intellectus non intelligit. Octaua, ſicut præter ſenſus particulares oportet ponere vnum ſenſum communem, quo apprehendantur obiecta omnium ſenſuum particularium, & ponat differentiam inter ipſa: ita etiam oportet ponere vnum intellectum intelligentem omnia. Nona cōparatio, tam in ſenſu, quàm in intellectu eſt aliquando iudicium practicum, quo intellectus mouetur ad aliquid proſequendum, vel fugiendum: aliquando etiam eſt iudicium ſpeculatiuum, quod eſt ſine omni actione: hoc eſt, quod non mouet ad electionem, vel fugam. Ex quo paſſu elicitur hæc communis auctoritas. Finis ſcientiæ ſpeculatiuæ eſt ſcire: finis vero practicæ eſt opus. Decima, ſicut per ſpecies reſeruatas in phantaſia imaginamur aliquid triſte, aut delectabile: ſic etiam per ſpecies reſeruatas in intellectu. Vndecima, intellectus intelligendo ea, quæ abſtracta ſunt a materia non intelligit ea eſſe ſine materia: ſed intelligit ea non intelligendo materiam eorum: & ſic etiam de ſenſu. Vltima, ſeu duodecima comparatio: operatio ſenſus nunquā eſt res ſenſata: ſed intellectus eſt res intellecta: intellectus enim poteſt ſe intelligere. In tertia parte Philoſophus intendit talem concluſionem: anima eſt quodammodo omnia. Quod probat; quia omne, quod eſt, eſt ſenſibile aut intelligibile;

Auctoritas cōis.

F

ſed anima habet in ſe ſenſum, per quem eſt omnia ſenſibilia: hoc eſt poteſt omnia ſenſibilia cognoſcere per ſenſum, & intellectum, per quem eſt omnia intelligibilia: hoc eſt per intellectum poteſt omnia intelligibilia cognoſcere; igitur. Et ſubdit, quòd differentiæ, quibus diuiduntur ſcientiæ: ſunt ſimiles diuiſionibus quibus ſcibilia diuiduntur: ſecantur enim ſcientiæ quemadmodum, & res de quibus ſunt. Vnde ſicut ſcientia, & ſenſus diuiduntur per actum, & potentiam, ſic ſcibile, & ſenſibile: ſi enim ſenſus fuerit in potentia, ſenſatum eſt in potentia: & ſi in actu, in actu; & ſimiliter eſt de ſcientia, & de ſcibili; non tamen ſecundum quòd eſt extra animam; lapis enim non eſt anima; ſed ſpecies lapidis. Ex hoc infert, quòd intellectus eſt ſicut manus; quia ſicut manus eſt organum organorum; nam homo vtitur ea ad protegendum alia organa; ſic intellectus eſt ſpecies ſpecierum, idest recipit ſpeciem omnium rerum. Subdit etiam, quòd omnia intelligibilia ſunt in ſpeciebus ſenſibilibus: quia nullum vniuerſale intelligimus, niſi prius ſingulare illius phantaſiemur. H

Ex hoc infert, quòd intellectus nihil intelligit ſine phantaſmatibus; ſi enim intellectus ſpeculetur; neceſſe eſt aliquod phantaſma ſpeculari. Ex quo infert finaliter, quod actus intellectus, qui eſt ſimplicium apprehenſio, licet non ſit phātaſma: tamen nō eſt ſine phātaſmate.

A *T. tō. 40. circa medium, & inde.* De mouente autem, quid forte ſit animæ, ſpeculandum eſt: vtrum vna quædam pars ipſius ſit, &c.

Potentia motiua, quid, & unde fluit. ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus determinat de potentia motiua: & diuiditur in duas partes. In prima diſputat de diſtinctione potentiarum: dicens quòd dubitatio eſt quomodo diſtinguuntur partes animæ: quia videntur quodammodo eſſe infinitę: cum videantur eſſe infiniti actus. Conſequenter ſubdit quaſdam diuiſiones potentiarum, quas poſuerunt antiqui: quidam enim dixerunt, quòd potentiarum animæ, quædam eſt ratiocinatiua, quædã iraſcibilis, & quædam concupiſcibili. Alij dicebant, quòd potentiarum animæ, alia eſt rationalis, B alia irrationalis. Has diuiſiones reprobat Philoſophus tribus rationibus. Prima ratio, quia ſenſitiua, & vegetatiua plus differunt, quàm concupiſcibilis, & iraſcibilis: eo quòd conſtituunt diuerſa genera viuentium: quod non faciunt concupiſcibilis, & iraſcibilis. Secunda ratio, quia potentia vegetatiua neque eſt rationalis, neq; irrationalis: & tamen eſt potentia animæ. Tertia ratio, phantaſia eſt quædam potentia animæ, & non apparet ſub quo membro diuiſionis contineatur: igitur. Conſequenter ponit quatuor concluſiones. Prima, potentia vegetatiua non eſt ſufficiens principium motiuum animalis ſecundum locum, quod probat duabus rationibus. C Prima, quia motus ſecundum locum in animalibus eſt ſemper cum phantaſia: hoc eſt cum aliqua cognitione, & appetitu ad proſequendum, vel fugiendum. Secunda ratio, quia tunc ſequeretur; quòd in plantis, in quibus eſt potentia vegetatiua: eſſet potentia motiua ſecundum locum, quod eſt falſum. Secunda concluſio, potentia ſenſitiua non eſt ſufficiens principium motus localis, quod probat: quia multa ſunt animalia, quæ habent potentiam ſenſitiuam, quæ tamen ſunt immobilia ſecundum locum. Et ſi dicatur, quòd omnia animalia habent potentiam motiuam ſecundum locum: ſed non mouentur, eo quòd non habent organum diſpoſitum ad motum. Dicit Philoſophus, quòd hoc eſt inconueniens: quia natura nihil facit fruſtra, neq; deficit in neceſſarijs. D Secunda concluſio, intellectus non eſt ſufficiens principium motus localis, quod probat primo de intellectu ſpeculatiuo: quia animal nunquàm mouetur localiter: niſi propter iudicium alicuius fugibilis aut proſequibilis: ſed intellectus ſpeculatiuus non dicit aliquid eſſe proſequibile, vel fugibile: igitur. Secundo probat de intellectu practico, quia licet iudicet aliquid eſſe proſequendum, vel fugiendum: non tamen ſemper fit motus ſecundum tale iudicium; nam incontinens magis mouetur ſecundum concupiſcentiam, quã ſecundum rectam rationem.

Quarta cõcluſio, appetitus nõ eſt principiũ totale motus localis.

E lis.quod probat:quia abſtinentes non operantur ſecundũ appetitum:ſed ſecundum rationẽ. Conſequenter ponit talem concluſionem:intellectus, & appetitus videntur eſſe principia motus animalis ſm locum: & hoc capiendo intellectum vt ſe extẽdit ad omnem virtutem cognitiuam. Quod probat:quia omnis motus progreſsiuus animalis fit ad proſequendum vel fugiendum aliquid,quod oportet primo apprehendere tanquàm bonum vel malum : ſed apprehendere eſt cognoſcere , & per appetitum eſt inclinare corpus: ergo iſtę duę potentiæ ſunt principium motiuum animalis.

Deinde oſtẽdit ex parte obiecti quid ſit principium motiuũ animalis:dicens,quòd appetibile primo intellectũ mouet ſub F ratione boni vel mali:& ad talẽ cognitionem ſequitur deſiderium vel odium: ergo appetibile eſt primo mouens intellectũ ſub ratione boni vel mali, & cõſequenter appetitum. Deinde ponit differentiam inter intellectum , & phantaſiam ſiue ſenſum:dicens, quòd omnis intellectus eſt rectus : ſed phantaſia quandoque eſt recta,& aliquando non. Vnde aliquando iudicat aliquid eſſe proſequendum propter declarationem præſentem: quod tamen eſt valde malum propter ſequentes circumſtantias:ideo appetibile aliquãdo apparet bonũ:& tamen non eſt ſimpliciter bonum , dicit tamen , ꝙ non omne bonum, vel apparens bonum mouet appetitum ad proſequendum vel fugiendum;ſed oportet,quòd tale ſit per nos agibile.

VEGETABILEM quidem igitur animam neceſſe eſt habere omne, quodcunq; viuum, &c. G *T.cõ.59. & inde.*

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo comparat potentias animæ adinuicem, & ad diuerſa genera viuentium. Et diuiditur in duas partes . In prima ponit aliquas concluſiones. Prima : in omnibus viuentibus generabilibus,& corruptibilibus reperitur anima vegetatiua . Quod probat : quia in omnibus viuentibus reperitur potentia nutritiua : igitur .

Potentia animaſtica,quomodo comparantur ad adinuicẽ.

Secunda concluſio : non in omnibus viuentibus reperitur anima ſenſitiua: quia non reperitur in plantis:cum in illis non reperiatur ſenſus tactꝰ,ſine quo nullus alius ſenſus reperitur.

Tertia cõcluſio : in omnibus animalibus reperitur anima ſenſitiua. Pro cuius probatiõe præmittit, quòd natura nihil facit fruſtra. Hoc ſuppoſito probat de animalibus progreſsiuis,quibus datus eſt motus progreſsiuus ad quærendum alimentum ſibi neceſſarium: quod non poteſt inuenire ſine ſenſu . Deinde probat de animalibus terræ affixis:quæ non indigent quærere alimentum ſaltem a longe : quia habent ſuum alimentum ipſis coniunctum:ideo datus eſt eis motus dilatationis ad proſequendum conueniens·& motus conſtrictionis ad reſiſtendum diſconuenienti; & iſta non poſſunt fieri ſine ſenſu : igitur . H

Deinde oſtendit, quod omne animal ſiue moueatur motu locali progreſsiuo , ſiue non

A non habet ſenſum, tactus. Et dicit ꝙ omne habens ſenſum habet corpus: quia ſenſus indiget organo corporeo. Ex quo ſequitur ꝙ impoſsibile eſt corpus ſimplex habere tactum.

Sequitur ſecundo ꝙ etiam impoſsibile eſt ſine tactu habere alium ſenſum. Vnde ſine tactu non poteſt animal proſequi conueniens, & fugere diſconueniens ſecundum qualitates tangibiles: ideo eſt neceſſarius omni animali: quod tamen non eſt de alijs ſenſibus. Nam ſenſus viſus, auditus, & olfactus, non ſunt neceſſarij omni animali. quia tales ſunt circa aliqua quæ non nutriuntur. Ex quo patet ꝙ ſunt tantum duo ſenſus neceſſarij, ſcilicet guſtus & tactus.

Deinde oſtendit modum, per B quem animalia ſentiunt a longe: dicens ꝙ hoc fit iſto modo: Nam obiectum primo immutat mediū, & medio immutato immutatur ſenſus; ſicut in motu locali mouens mouet corpus ſibi propinquum, & per illud mouet aliud ſcilicet diſtans. Ex omnibus iſtis infert aliqua correlaria: primum impoſsibile eſt corpus animalis eſſe ſimplex ſcilicet igneum vel aereum: quod probat: quia non contingit animal eſſe ſine tactu; ſed impoſſibile eſt corpus ſimplex habere tactum: igitur. Ex quo infert ꝙ ſenſus tactus non eſt de natura alicuius elementi ſicut alij ſenſus. Secundum correlarium: neq; capilli, neq; oſſa, neq; plantę ſentiunt: quia quodlibet eorū eſt terra a dominio. Tertium correlariū; neceſſe eſt omnia animalia priuata ſenſu tactus, mori. Quartum; neceſſe eſt omne animal habere C ſenſum tactus, q̄ ſolus eſt neceſſarius omni animali. Quintum: excellentię tangibilium corrumpunt animal: ſed excellentię aliorum ſenſibilium non corrumpunt animal: licet bene corrumpāt ſenſum. Quod probat: quia excellentiæ tangibilium corrumpunt tactum: ergo animal: quia animal non poteſt eſſe ſine tactu: ſed ad corruptionē aliorum ſenſuum, non ſequitur corruptio animalis: poſſunt tamen ſenſibilia aliorum ſenſibilium corrumpere animal per accidēs: vt ſonus, tonitruum, & odores infecti. Circa textum.

Vtrū quidditas rei naturalis ſit proprium obiectum intellectus.

QVAERITVR ſecundo. Vtrum quidditas rei materialis D ſit proprium & adæquatū obiectum intellectus. Arguitur primo ꝙ ſic: quia potentia paſsiua tantum ſe extendit ad illa recipienda; ad quæ potētia actiua ſe extendit facienda; ſed intellectus agens tantum poteſt facere illa intelligibilia actu, quæ ſolum a phantaſmatibus repręſentātur: igitur intellectus poſsibilis tantum eſt in potentia ad illa intelligenda; ſed illa ſunt quidditates rerū naturalium: igitur. Secundo ſic: Si quidditas ſenſibilis nō eſſet obiectum adæquatum: tunc poſſemus intelligere ſubſtātias ſeparatas, quod tn̄ eſt falſum: igit̄. Tertio ſic: Illud eſt obiectū propriū alicuius potētię; in qđ directe & pfecte fert̄ illa potētia: & ſub cuius rōne oīa appręhendit: ſed ſic eſt de quidditate rei naturalis rēſpectu nr̄i intel-

B intellectus: nam ſi intellectus noſter interdũ cognoſcat ſuppoſitum immateriale, non eſt directe ſed reflexe. Quarto ſic: Actio cuiuslibet agentis eſt ſecundum formam, quæ eſt principium illius actionis: ſed ſpecies intelligibilis a particularibus abſtracta eſt forma intellectus noſtri & principium ſuæ actionis; quæ ſpecies eſt per ſe ſimilitudo rei materialis: ergo intellectus per ſe & directe intelligit huiuſmodi quidditatem. Quinto ſic; Obiectum alicuius potentię debet eſſe proportionatum tali potentię: ſed intellectus noſter ſecundum eſſe eſt coniunctus & ſeparatus ſecundum rationem: igitur. In oppoſitum arguitur: quia ſi ſic; ſequeretur ꝙ intellectus corpori coniunctus & ſeparatus differant ſpecie: quia intellectus noſter coniunctus habet quidditatem rei materialis pro obiecto, & ſeparatus poſt mortem habet quidditatem immaterialem pro obiecto, ergo differunt cum potentię diſtinguantur. In hac quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Arti. I. PRIMO ſciendum, ꝙ de hac quæſtione dicunt aliqui, ꝙ quidditas rei materialis eſt obiectum primũ primitate adæquationis intellect⁹ noſtri: & rões ante oppoſitũ hoc probant. Sed contra illud arguit Sco. quia idẽ intellectus numero põt aliquid cognoſcere, quod non cadit ſub quidditate rei materialis: nã ſm̃ fidem aia ſeparata, & beata manens eadẽ, appræhendit qoidditatẽ rei immaterialis. Et ſi dicas, ꝙ tunc eleuatur lumine glorię ad hoc ꝙ cognoſcat illas ſubſtantias immateriales: Cõtra hoc arguit Scot. quia obiectum primũ habitus continetur ſub obiecto primo potentiæ; vel ſaltem non excedit: quia tunc non eſſet habitus illius potentię: ſed ens inquantum ens eſt ſubiectum in Metaphyſica: igitur quidditas rei immaterialis non eſt obiectũ nři intellectus cũ obiectum habitus excederet potentiam. Itẽ nulla potentia pt cognoſcere obiectum aliquod ſub ratione cõiori, ꝙ ſit rõ ſui obiecti primi: quia tunc rõ illius primi obiecti non eſſet adæquata per ſe: patet & p exemplum: viſus. n. non cognoſcit aliquid ſub ratione cõioris, quàm ratio coloris, vel lucis, vel viſibilis: nec imaginatiua aliquid ſub ratione cõiori, quã ſit ratio imaginabilis, quod eſt ſuũ obiectũ: ſed intellectus cognoſcit aliquid ſub ratione cõmuniori, quàm ſit ratio quidditatis materialis: ergo cognoſcit aliqd ſub ratione entis in communi: alioquin Metaphyſica non eſſet ſcientia intellectui noſtro proportionata.

Sco. li. 1. d. 3. q. 3. Et lib. 2. Metaph. q. 3.

G

H

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa dicta incidit vna difficultas: verum illud quod eſt obiectum adæquatum intellectus; ſit obiectum adæquatum volũtatis & ſub eadem ratione. Reſpondetur breuiter ꝙ ſic: ſicut alias iam viſum eſt: ꝙ potentię cognitiuę & appetitiuę eſt idem obiectum ſub eadem ratione formali. Vnde ſicut voluntas non poteſt habere actum ſuum circa ignotum: ita non poteſt habere actum ſuũ circa obiectũ ſub aliqua rõne formali obiecti, quę rõ eſt pœnit⁹ ignota: ergo nihil pt eſſe obiectũ volũtatis ſub aliqua ratio-

An obiectum intellectus ſit etiam obiectum voluntatis.

A tõne, ſub qua intellectus nõ poſſet cognoſcere. Et ſi arguatur: voluntas poteſt in aliquid, in quòd non poteſt intellectus: vnã poteſt habere actum ſuum circa impoſsibile; vt patet de voluntate primi Angeli, qui voluit impoſsibile, puta æqualitatem dei ſibi ineſſe. Reſpondetur ſecundum Scotum, ꝙ ſicut duplex eſt intellectio. ſ. abſoluta & comparatiua: ita duplex eſt volitio ſ. abſoluta, & cõparatiua. Vnde intellectio abſoluta eſt alicuius obiecti ſimplicis: & non põt eſſe niſi obiecti ſimplicis contenti ſub obiecto intellectus. Sed intellectio comparatiua, ſiue collatiua poteſt eſſe ad quodcunque complexum, ſiue talis complexio ſit poſsibilis, ſiue impoſsibilis: intellectus enim non ſolum componit propõnes poſsibiles, ſed impoſsibiles. Similiter volitio abſoluta eſt obiecti ſimplicis contenti ſub obiecto voluntatis; ſed volitione comparatiua põt comparare quodcunq; volibile ſimplex ad quodcunq; aliud, ſiue in tali comparatione includatur cõtradictio, ſiue nõ; & ſic impoſsibile eſt volibile volitione comparatiua quando vtrunq; extremum eſt per ſe volibile. Vnde impoſsibile de ſe nõ eſt intelligibile, neq; volibile: cum non habeat rationem obiecti: tñ impoſsibile eſt ſimpliciter intelligibile & volibile: quia extrema ſunt ſimpliciter intelligibilia & volibilia; & ratione extremorum eſt ſimpliciter volibile vel intelligibile: & per hoc ſoluitur difficultas.

Sco. li. 2. d. 6. q. 1. in ſolut. arg. 1.

B

An intellectus noſter poſsit

TERTIO ſciendum, quòd incidit talis difficultas: Vtrũ intellectus noſter poſsit ſe intelligere. Et arguitur ꝙ non; quia dictum eſt in textu ꝙ ſenſus non poteſt ſe ſentire: ergo nec intellectus poteſt ſe intelligere. Item ſequeretur ꝙ idem ageret & pateretur a ſeipſo, quod eſt falſum; igitur. Item intellectus non eſt phantaſiabilis cum non ſit ſenſibilis: igitur non erit intelligibilis. In oppoſitum arguitur: quia de intellectu habemus ſcientiam; ergo eſt intelligibilis. Pro cuius ſolutione ponuntur aliqua propoſitiones. Prima propoſitio intellectus põt ſe intelligere: & iſtam propõnẽ concedunt oẽs doctores. Secũda propõ: intellectus non intelligit ſe per ſuã eſſentiã ſicut dixerunt aliq, ſed immediate intelligit ſe per ſuam intellectionẽ. Tertia ꝓpõ: intellectus nõ intelligit ſe antequã intellexerit aliud a ſe: qa oportet ipſum intellectũ moueri a phantaſmatibus: ſed ipſius intellectus non eſt phantaſma: igitur. Vnde intellectus pro ſtatu iſto natus eſt moueri ad cognitionem ab intellectu agente & phantaſmate; ideo ſola illa intellectio dicitur naturalis, quæ ab iſtis agẽtibus poteſt imprimi in intellectu. Quarta ꝓpõ: oẽs homines intelligunt ſuũ intellectũ, vel ſaltẽ intellectũ ſuum cognoſcunt; quia oẽs homines habent cõceptus cões; ſicut entis, vnius veri; ſub quibꝰ oĩa cognoſcunt: igitur. Quinta propõ: intellectus poteſt ſe intelligere ſm cõditionẽ vel rationẽ propriã; quia aliter non poſſemus ſibi nomẽ pro priũ imponere: ſed qualiter hoc fiat multum eſt difficile: poteſt tamen ſic declarari; experimur enim in nobis quoſdam actus cognoſcendi: & tunc ſyllogizando

C *ſe intelligere.*

D

E zando inquirimus, ꝙ tales actus nõ poſſunt eſſe corpora nec virtutis extenſæ: ideo inferimus ꝙ potentia qua ſic apprehẽdimus: non eſt corporea, nec extenſa, & ſic de alijs conditionibus, per quas fit nobis noticia propria intellectus. Et ad rationes. Ad primam dicitur ꝙ non eſt ſimile de intellectu & ſenſu cum intellectus non ſit potentia organica. Ad ſecundam dicitur ꝙ nõ eſt inconueniens idem agere in ſeipſo: vt patet de igne qui producit in ipſomet caliditatem. Ad tertiam dicitur ꝙ multa intelliguntur, quorum non ſunt phantaſmata: ſed hoc maxime eſt per diſcurſum ex noticia eorũ quæ cadunt ſub ſenſu & phãtaſmatibus.

An guſtus, & tact⁹ ſint neceſſarij.

F QVARTO ſciendum ꝙ incidit alia difficultas: vtrum guſtus & tactus ſint ſenſus neceſſarij õmni animali. Pro cuius ſolutione ſupponitur breuiter quòd guſtus capitur dupliciter. Vnomodo vt eſt diſcretiuus ſaporum, qui faciunt alimentum delectabile & triſtabile: & iſto modo guſtus non eſt neceſſari⁹ omni animali. Aliomodo capitur guſtus vt eſt diſcretiuus alimenti conuenientis & diſconuenientis: & ſic eſt neceſſarius omni animali ſicut tactus: guſtus enim dicitur quidam tactus per modum immutãdi: cum quilibet immutetur per medium intrinſecum, puta per carnem quæ eſt pars animalis. Hoc ſuppoſito dicitur primo quòd ſenſus guſtus ſecundomodo captus eſt omni animali neceſſarius; nam neceſſe eſt omni animali diſcernere alimentum conueniẽs ab alimento diſconuenienti. Dicitur ſecundo ꝙ viſus, auditus, olfactus & guſtus, ſaltem vt eſt diſcretiuus ſaporũ: non ſunt neceſſarij omni animali: ſed ſolum inſunt ſibi de bene eſſe: ſaltem animalibus illis quæ mouentur motu progreſſiuo. Et ꝙ requirantur de bene eſſe patet ſic: quia ſine ipſis non poſſunt animalia bene & congrue recipere alimentũ a longe: indigent tamen animalia viſu, vt videant quæ ſunt remota: guſtu vt percipiant delectabile & triſte in cibo: olfactu vt percipiant odorem alimenti a remotis: & auditu vt aliquid eis ſignificetur: ideo neceſſaria eſt nobis lingua: quia eſt inſtrumentum vocis: quo vnus alteri mentis conceptum manifeſtat. Et hæc de primo arti. &c.

Arti. 2. H An ens ſit obiectũ, adæquatũ noſtri intellectus.

DVBITATVR primo. Vtrum ens in tota ſui latitudine ſit obiectum adæquatum noſtri intellectus pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ intellectũ poſſe cognoſcere aliquod obiectum poteſt dupliciter inteligi. Vnomodo ꝙ poſſit recipere cognitionẽ illius obiecti: & ſic intellectus noſter poteſt omnia intelligere ſiue creata ſiue increata: nam intellectus noſter ex natura ſua inclinatur ad recipiendum cuiuslibet rei cognitionẽ tanquam ad ſuam perfectionẽ. Ex quo ſequit̃ ꝙ intellectus noſter reſpectu cuiuſcunq; intellectionis non dicitur violentari; & hoc vult habere Scotus. Secundomodo ꝙ poſſit attingere & effectiue cauſare cognitionẽ cum obiecto. Et iſtomodo dico cũ Scoto; ꝙ intellectus noſter ẽt ex natura potentię nõ pt oẽ ens cognoſcere; quia non põt iſtomodo *q. 1. prolog. q. 4. quoli.*

modo

A modo ens increatum cognoſcere: nam intellectus noſter pro quocunq; ſtatu etiam concurrentibus omnibus cauſis naturalibus facientibus ad intellectionem, ex ſua propria natura non poteſt deuenire ad noticiã immediatã huius quod eſt deus neq; intuitiuam neq; abſtractiuam. Vnde lata eſt differentia inter obiectũ creatum & increatum; quia obiectum creatum neceſſario cauſat ſuam intellectionem ſi ſit preſens in ſe, vel in ſua ſpecie: ſed obiectum increatum quantuncunq; ſit præſens potentiæ createꝫ nunquam neceſſario cauſat ſuam intellectionem: ſed ſolum contingenter: quia quicquid cauſat deus ad extra merè contingẽter cauſat. Et ſi quis arguat, quicquid cõtinetur ſub obiectio primo naturali alicuius potẽtiæ illud poteſt attingi a potentia: ſed deus cõtinetur ſub obiectio adæquato ipſius intellectus: quia cõtinetur ſub ente, quod eſt obiectum noſtri intellectus. Pro ſolutione huius argumenti ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, obiectum naturale capitur dupliciter. Vnomodo pro illo ad quod inclinatur naturaliter potentia. Aliomodo pro illo qđ eſt naturaliter attingibile ab illa potentia. Secunda propoſitio: ens cõe deo, & creaturæ eſt obiectum adæquatum noſtri intellectus, ad ꝙ intellectus nr̄ naturaliter inclinatur: & vocatur ab aliquibus obiectum terminatiuum, ſed non motiuum. Tertium dictum: obiectum attingibile ab intellectu noſtro eſt ens finitum abſolutum, vel reſpectiuũ; cuius terminus non eſt deus: C & hoc pro quocũq; ſtatu: quod notanter dr̄: nam pro iſto ſtatu quidditas rei materialis eſt obiectum naturaliter attingibile ab intellectu. Et ſi aliqui vellent ſic capere obiectum noſtri intellectus, ꝙ pro illo ſtatu naturaliter eſt attingibile: nõ male dicerẽt. Ex quo patet, ꝙ intellectus nr̄ pt̄ dupliciter conſiderari. Vno mõ pro ſtatu iſto: & ſic quidditas rei materialis eſt eius obiectũ. Aliomodo pt̄ conſiderari ex natura potentia, & ex parte ſui: & ſic ens finitũ abſolutum, vel reſpectiuũ cuius terminus nõ eſt ens infinitum, eſt obiectum adæquatum nr̄i intellectus, vnde intellectus eſt.

Dvbitatvr ſecundo. quid ſit principium adæquatum motus in aĩali. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ in parte ſenſitiua vis irrationalis, & concupiſcibilis ſunt duæ potentiæ organicæ, hñtes in parte ſenſitiua duo organa. Vnde imaginandũ eſt ꝙ circa cor ſunt duæ pelliculæ quarum vna conſtringit, & dilatatur: & illa eſt organum cõcupiſcentiæ. alia eſt quæ firmatur & conſtringitur & facit ebullire ſanguinem: & talis eſt organum iraſcibilis. Ex quo ſequitur, quòd illæ duæ potentiæ in parte ſenſitiua non ſolum diſtinguuntur ex parte obiecti; ſed realiter diſtinguuntur tanquã duæ potentiæ organicæ: ſed in volunt ate ſunt idem ita, quòd ipſamet voluntas ſine quacunque diſtinctione ex natura rei eſt concupiſcibilis, & iraſcibilis. Et aduerte quòd concupiſcibilis reſpicit illud quod ex ſe natũ eſt eſſe cõueniens, vel diſconueniens; ita quòd nullo alio poſito circa ipſum

D *Sco. li. 3. d. 34.*

Principium motꝰ in aĩali qđ.

ſum niſi ſola apprehenſione facta, natus eſt ſequi actus delectandi, aut triſtandi, ſiue proſequendi, aut fugiendi: talia enim non reſpicit iraſcibilis. Vnde actus iraſcibilis eſt iraſci, ita quòd obiectum iraſcibile eſt vindicabile, vel offendens: quod offendens non dicitur ſtatim diſconueniens concupiſcibili, ſed quia impedit illud, quod eſt primo conueniens appetitui guſtatiuo, ſcilicet cibum: ita quòd iraſcibilis appetit remouere offendens, & ipſum punire. Vnde quando remouet, & punit; iraſcitur tunc ſine dolore, & triſtitia: ſed quando non poteſt ipſum punire; tunc iraſcitur cum dolore, & triſtitia. Supponitur ſecundo, quòd (vt alias viſum eſt) potentia motiua ſecundum locum eſt duplex, ſcilicet organica, & non organica: & de iſtis amplè viſum eſt. Ideo reſpondetur ad dubium, quòd potentia motiua organica eſt principium adæquatum motus progreſsiui. Et ad Ariſtotel. qui dicit, quòd intellectus practicus, ſeu potentia cognitiua, & appetitus ſunt principia motus localis, debet intelligi, quòd ad actus iſtarum potentiarum potentia motiua exequitur ſuũ actum; ideo dicuntur ſolum principia præuia, & non propriè productiua illius motus.

An anima ſeparata intelligat quidditates ante ſeparationẽ ſibi notas.

DVBITATVR tertio, Vtrum anima ſeparata poſſit intelligere quidditates ſibi notas, ante ſeparationem. Et videtur quòd non: quia habet Ariſto. ꝙ phantaſmata ſe habent ad intellectum, ſicut ſenſibile ad ſenſum: ſed ſenſus non põt habere aliquã ſenſationem niſi moueatur a ſenſibili; ergo nec intellectus niſi moueatur a phãtaſmate. Tunc reſpondetur ad dubiũ ſecundum mentem Scoti; quòd anima ſeparata intelligere poteſt quidditates omnium illorũ quorum habet ſpecies intelligibiles. Dicitur vlterius quòd ſpecies intelligibiles, quidditatum remanent in anima poſt eius ſeparationem a corpore; & etiam virtutes & ſcientiæ quas prius habuit coniuncta corpori: de quibus non eſt oblita, anteq̃ ſeparetur a corpore. Vnde ſciẽtia q̃tum eſt ex parte ſui nata eſt incorruptibiliter permanere; & ẽt ex parte ſubiecti, cum ſubiectũ ſit incorruptibile. Vñ dicit Hieron. in prologo Bibliæ: diſcamus in terris, quorũ nobis ſciẽtia remanebit in cœlis: valde.n. indignum eſſet tñ laborare circa ſcientiam, & virtutes ſi deſinerent in morte: & valde irrationabile, ꝙ talia maneant, & ꝙ actus illarum non valeamus habere. Secundo de hoc videtur eſſe dubitatio: quia ſi multæ ſpecies intelligibiles ſint conſeruatæ in intellectu, tunc quælibet mouebit ad intellectionem, vel nulla, ſed de hoc ſatis viſum eſt alias. Sed dubium eſt, Vtrum anima ſeparata virtute ꝑpria poſſit acquirere notitiam alicuius prius ignoti. Reſpondetur breuiter ꝙ ſic: anima enim exiſtẽs in debita diſtantia alicuius obiecti poterit habere, & acquirere notitiam illius obiecti virtute propria: & hoc tã intuitiuam quàm abſtractiuam: & pro illo ſtatu obiectum immediate cauſabit duos effectus ſcilicet ſpeciẽ intelligibilẽ ſui & ſuam

vel nouas intelligere poſſit.

Sco. li. 4. d. 45. q. 1.

A ſuam intellectionem : quia tunc non indigebimus phantaſmate. Ex quo ſequitur vlterius, ꝙ aīa p̄t recordari iam præteritorum, & eorum, quæ in hoc mundo nouit: gaudendo, & delectando bonis operationibus quas in hoc mundo exercuit. Quantum ad tertium articulum ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Quidditas rei materialis nō eſt obiectum adæquatum noſtri intellectus ex natura intellectus: licet poſsit eſſe obiectum noſtri intellectus naturaliter attingibile pro iſto ſtatu: & hæc concluſio relinquitur probata in articulis. Ad rationes etiam patet quid ſit dicendum. C

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

In Parua Naturalia Ariſtotelis elegantiſsimæ conſiderationes.

B *Libellus de Senſu, & Senſili.* D

QVONIAM autē de anima ſecundum ſeipſam determinatum eſt: & de virtute qua libet ex parte ipſius: conſequens eſt facere demonſtrationem ſecundum conſiderationem de animalibus, & vitam habentibus omnibus, quæ ſunt propriæ, & communes operationes eorum, &c.

ISTE eſt liber de Senſu, & Senſato Ariſtotel. in quo determinat de corpore ſenſitiuo. Et diuiditur in nouem capitula. Primum continet tres particulas. Et dicit primo in prima, ꝙ poſtquam determinatum eſt de anima, & de potentijs eius neceſſe eſt determinare de animalibus, & de omnibus habentibus vitam. *Quid in toto tractatu agēdum.* In ſecunda parte intendit duas concluſiones. Prima, in hoc libro oportet determinare de operationibus tam communibus, quàm proprijs animalium. Primo, quia conueniens eſt determinare de his, q̄ ſunt cōia animæ & corpori: ſed operationes animalium tā proprie, quàm communes ſunt animæ & corpori: igr̄ de his determinandū eſt. Minorem probat exemplo: quia hæc omnia quæ ſunt communia animę, & corpori fere inſunt oībus aīalibus, puta ſen-

E ta ſenſus, memoria, ira, gaudiū appetitus, ſcientiæ: & inter ea quædam inſunt omnibus vitam participantibus, & quædam inſunt maxime animalibus: & ſūt iſtę quatuor combinationes, vigilia & ſonus, iuuentus & ſenectus, reſpiratio & aſpiratio, mors & vita: de quibus per ordinem conſiderandum eſt. Secunda cōcluſio: ad phyſicū ſpectat determinare de principijs ſanitatis, & ægritudinis, quod probat ratione, & ſigno. Ratione ſic, quoniā ſanitas, & ægritudo ſunt paſsiones habentium vitam, ſed hic determinatur de omnibus vitam habentibus: ergo hic ēt determinandum eſt de ſanitate, & ægritudine. Signo ſic: quia multi medicorum dando artem medicinæ maiorem partem illius artis cenſuere de his, quæ perti-

F nent ad philoſophiam naturalē: ergo ſignum eſt, quòd aliqua eorum, quæ ſunt philoſophiæ naturalis ſunt principia ſanitatis, & ægritudinis: & ex hoc elicit̄ talis auctoritas, quòd vbi deſinit phyſicus ibi incipit medicus. *Auctoritas.* In tertia parte philoſophus intendit tres concluſiones. Prima eſt: neceſſe eſt vnumquodque animal, ſecundum quòd eſt animal habere ſenſum, probat duabus rationibus. Prima: quia animal eſt animal per ſenſum: diſtinguimus enim animalia, & non animalia per ſenſum. Secūda ratio: omne animal neceſſario habet tactum & guſtum: igitur omne animal habet ſenſum: nam guſtus, & tactus ſunt quidā ſenſus. Secunda concluſio: ſenſus percipientes ſua obiecta per medium extrinſecum; ſicut viſus, auditus & olfactus ſunt neceſſarij ad ſalutem animalium, G quæ mouentur progreſsiuè, qd probat; quia animalia, quæ non habent alimentum ſibi coniunctum indigent quærere a longe: ſed hoc non poſſunt ſine viſu, auditu, & olfactu: igitur. Tertia concluſio: licet viſus ſit per ſe magis vtilis habentibus prudentiam: tamen per accidens auditus eſt eis magis vtilis. Primum probat dupliciter. Primo, quia viſus plures differentias rerum nobis oſtendit, quàm auditus: igitur eſt magis vtilis. Secundo: quia per viſum cognoſcimus ſenſibilia communia: nō autem per auditum: igitur. Secundam partem probat: quia ſenſus eſt cauſa diſciplinæ per accidens, & eſt perceptibilis ab auditu, & non a viſu: ergo auditus per accidens eſt magis vtilis ad diſciplinam, quàm viſus. H Et ex hoc infert philoſophus, quòd cęci a natiuitate ſunt ſapiētiores mutis & ſurdis.

In quibus autem habent fieri corporis inſtrumentis, nunc quidam quærunt ſecundum elementa &c.

Istvd est ſecundum capitulum, in quo philoſophus determinat de organo ſenſuum ſecundū opinionem antiquorū qui comparabant ſenſus elemētis. Et primo narrat opinionem Plato, qui dicebat, quòd oculus eſt de natura ignis: patet ſigno; quia ſi in tenebris palpebris clauſis cōſtringatur oculus, vel percutiatur apparet ignis, ſed non ignis extrinſecus: quia ſunt tenebræ. Contra hoc arguit philoſophus: quia tunc ſequeretur quòd *Antiquorum, & ꝓpria ſētentia de organo ſēſuum.*

A ꝙ oculus poſſet ſe videre, ſiue moueretur ſiue quieſceret: quia non contingit viſibile latere ſentientem vel videntem. Reſpondet ergo philoſophus ad illud ſignum, ꝙ apparitio fulgoris in oculo non eſt: quia oculus ſit ignis; ſed propter aliud, quia nigrum oculi eſt perfecte lene; & corpora perfecte lenia in tenebris nata ſunt fulgere, quemadmodum capita piſcium.

Conſequenter narrat opinionē Empedo. dicentis etiam ꝙ oculus eſt de natura ignis, & ꝙ inter pelliculas oculi eſt ignis, ſicut lumen in lucerna: & ꝙ ille ignis exit per pelliculas oculi: ſed tamen per eum non videmus in tenebris, eo ꝙ extinguitur propter ſui debilitatem tenebris. ſed hoc opinio eſt falſa, & eam reprobat Philoſophus

B eodem modo ſicut opinionem Plato. Tertia opinio fuit Democriti dicentis oculum eſſe de natura aquę; & in hoc bene dicebat. Dicebat vlterius ꝙ operatio fulgoris in oculo eſt viſio; & in hoc male dicebat: quia illa apparitio fulgoris cauſatur propter hoc ꝙ oculus eſt lenis: & tamen non eſt in vidente; ſed viſio eſt in vidente: igitur. Conſequenter determinat de organo viſus ſecundum opinionem propriam, & intendit duas concluſiones. Prima: viſus eſt de natura aquæ, quod probat vna ratione & tribus ſignis. Ratio talis eſt: quia illud quod eſt terminus in oculo, eſt perſpicuum ideſt receptiuum ſpecierum: ergo eſt de natura aeris vel aquæ: ſed melius eſt quòd ſit de natura aquæ, quàm aeris: cum aqua ſit ſpiſſior aere. Primum ſignum eſt: quia

C ſi percutiatur oculus, aqua exiſit. Secundum ſignum: quia in embrionibus oculi excedunt alias proprietates in frigiditate & claritate, quæ ſunt proprietates aquæ. Tertium ſignum eſt: quia album oculi in habentibus ſanguinem factum eſt pingue & craſſum vt conſeruat humidum oculi. Secunda concluſio: impoſsibile eſt quòd viſio fiat extra mittendo ſicut dicebant antiqui; q̃a vel illud exiens ab oculo procedit vſq; ad res viſas; vel vſq; ad diſtantiam in qua lumen viſibile coniungitur ſibi: non primum; quia inconueniens eſt tam paruum lumen protendi ab oculo vſque ad aſtra: Nec ſecundum: quia tunc quereretur quid eſt lumen tantum coniungi: quæritur etiā

D quomodo eſt poſsibile lumen coniungi lumini. Ex quo ſubdit duo. Primum, quod impoſſibile eſt videre ſine lumine. Secundum quòd potentia viſiua non eſt in extremitate oculi: ſed eſt extra oculum: quia accidit quibuſdam vulneratis in bello in temporibus, ꝙ nihil vident: dicit ergo ꝙ ſi organa ſenſuum comparantur elementis: tunc organum viſus comparatur aquæ: auditus aeri; odoratus igni, tactus & guſtus oportet comparare terræ.

De ſenſibus autem his, qui ſecundum vnunquodq; ſenſitiuum, puta dico colore, & ſono, & odore &c.

Iſtud eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus de

Tertia pars. Quo termi-

A miſceri per totum, & non ſolum per iuxtapoſitionem: ita etiam colores extraneos & propter diuerſam connexionem eorũ multiplicantur ſpecies colorum mediorum. Ex quo patet quomodo generantur colores medij ſecundũ intentionem philoſophi.

De odore vero, & ſapore dicendum eſt: fere enim eadem eſt paſsio: non in eiſdem eſt &c.

Istvd eſt quartum capitulum, in quo philoſophus determinat de odore, & ſapore. Et diuiditur in quatuor partes. In prima ponit hanc concluſionẽ: Prius determinandum eſt de ſapore, quàm de odore: quia ſapores ſunt nobis manifeſtiores odoribus: cum guſtus in nobis ſit nobis certior ipſo odoratu. B Deinde ponit tres opiniones antiquorum. Prima fuit Empedoclis dicentis, quòd aqua ex natura ſua eſt inſipida, & in aqua latent omnia genera saporum, & ſunt inſenſibilia in aqua propter eorum paruitatem: ita ꝙ ſecundum eum omnes ſapores generantur per exitum ab aqua. Contra eum dicit philoſophus ꝙ ipſe dicit multum apertum apertum mendacium, dicẽdo omnes ſapores generari per exitum ab aqua: nam videmus fructum habere alium, & alium ſaporem ſecundum, ꝙ ſol aduenit ſupra eum. Secunda opinio fuit: quòd aqua eſt vniuerſale ſemen omnium ſaporum: ita quòd ex diuerſis partibus aquæ generantur diuerſi ſapores. Contra hoc dicit Philoſophus ꝙ impoſsibile eſt aquam eſſe vniuerſale ſemen omnium

Quid ſenſerint antiqui, q de ne ipſe Philoſopho de odore, & ſapore.

C ſaporum: quia ex eodem cibo videntur generari multi, & diuerſi ſapores. Tertia opinio eſt: quòd ſapores generãtur ex diuerſitate caloris aduenientis, & ingredientis aquam. De iſta opinione dicit Philoſophus, ꝙ oportet concedere aquam tranſmutari ſecundum ſapores, eo ꝙ patitur aliquid à calore, non ꝙ accidat ſibi ſolum virtute eius, ꝙ alteretur a calido: quia aqua eſt omnium humidorum ſubtiliſſimum: ergo non poteſt immutari ſapores ex ſola alteratione a calido. In tertia parte determinat de generatione ſaporum ſecundum virtutem & intendit quatuor concluſiones. Prima, terra facit ad generationem ſaporum; patet quatuor ſignis. Primum: quia ſecundum diuerſitatem terrarũ apparẽt diuerſi ſapores in fructibus. Secundum: quia omnes antiqui dicũt aquam eſſe talem, qualis eſt terra per quam tranſit. Tertium, ꝗa aquæ colatæ per cineres ſunt amarę. Quartum; quia quidam fontes ſunt diuerſorum ſaporum ſecundum diuerſitatem terrarum, per quas tranſeunt. Secunda concluſio: ſiccum terreſtre paſſum a calido cauſat ſaporem in humido; quia humidum contrariatur ſicco: ergo natũ eſt pati e ſicco. Conſequentia patet; quia elementa ſunt actiua & paſſiua ſecundum ſuas contrarietates. Vnde terra eſt ſicca & ignis calidus: ideo humidum altũ patitur a terra & ab igne: & per illam paſsionem generatur ſapor. Tertia concluſio: ſapor eſt paſsio facta in humido a ſicco terreſtri alteratiua guſtus de potẽtia ad actum; nam

Sed numquid ſubtilior eſt.

D

B guſtus antequam guſtet eſt in potentia ad ſentire: ſicut ſciens ante ſpeculationem dicitur in potentia ad ſpeculandum. Quarta concluſio: ſapor conſiſtit in humido & ſicco, quod probat: quia ſapor eſt ſolum in nutrimento: ſed nutrimentum non eſt ſolum humidum, nec ſolum ſiccum: quia omne animal nutritur dulci vel ſecundū q̄d, vel ſimpliciter: nā propter hoc calor naturalis nutrit: quia attrahit dulce, & relinquit amarum: igitur ſolum dulce nutrit. Et ſi quis quærat quare ergo ponimus ſal in cibis noſtris: cum ſolum dulcia nutriant. Reſpondet philoſophus, ꝙ hoc eſt vt reprimatur dulce, ne nimis nutriat: eo ꝙ faciliter attrahatur a calore propter ſuam leuitatē.

Cur cibis ſale condimus.

F In tertia parte determinat de ſpeciebus ſaporis dicens, ꝙ ſicut medij colores ſunt ex mixtione albi & nigri: ſic etiam medij ſapores ſunt ex mixtione dulcis & amari. Vnde octo ſunt ſpecies ſaporis, ſcilicet pinguis, dulcis, amarus ſiue ſalſus, ponticus, auſterus, ſtipticus, & acutus. Quod probat; quia tot ſunt ſpecies ſaporis, quot ſunt ſpecies odoris: ſed octo ſunt ſpecies odoris: igitur. In quarta parte reprobat tres errores antiquorum. Primus erat Empedoclis dicentis, quòd a re viſa defluunt quædam parua corpora vſq; ad viſum; & ibi fit quidam contactus: ita quòd volebat quòd omnia ſenſibilia eſſent tangibilia. Contra hoc arguit philoſophus: quia tunc omnis ſenſus eſſet tactus: quod eſt falſum. Secundo fuit antiquorum vtentium ſenſibus communibus tanquam propriis, eo G quòd omnia ſenſibilia reducebant ad magnitudinem & figuram. Contra hoc arguit primo: quia ſenſus non decipitur circa ſenſibilia propria; ſed decipitur circa ſenſibilia communia; igitur. Tertius error fuit aliquorum dicentium quòd album reducitur ad lenes & nigrum ad aſperum, & ſapores ad figuras. Contra hoc arguit Philoſophus: quia tunc guſtus maxime eſſet diſcretiuus figurarum: quod eſt falſum.

EODEM vero modo oportet intelligere & circa odores: quod enim facit in humido ſiccum, &c.

ISTVD EST quintum capitulum, in quo philoſophus determinat de obiecto odoratus: & diuiditur in duas partes. Pri- H mo ponit duas concluſiones. Prima aer & aqua ſunt mediū odoratus: & non ſecundum ꝙ perſpicua ſed ſecundum ꝙ lauabilia vel mundibilia ideſt in quantum ſubaquoſitas deſiccata cōmiſcetur eis per modum lauationis. Secunda concluſio: ſi aer & aqua ſint humida, odor eſt de natura ſicci enchymi facta ab humido: & hæc eſt diffinitio odoris: conſequentiam probat ſex ſignis. Primum: quia elementa ſunt inodorabilia; eo ꝙ eorum humida non ſunt permixta ſicco terreſtri. Secundum: mare habet odorem, eo ꝙ humidum enchymū ideſt ſiccum mixtum cum humido. Tertium: ſal eſt odorabile propter ꝑdictā cōmixtionē & ma-

Obiectum odoratus quod.

A & magis, quàm vitrum in quo humidum eſt magis conſumptũ quamuis non ſit perfectè ſiccũ: quia ab eo effluit oleum. Quartum, lapides vt in plurimum nõ ſunt odorabiles: quia ſunt ſine humore. Quintum, ligna ſunt odorabilia: & hoc maxime in aqua, eo quòd ſint enchymi. Sextum, aurum & argentum & ſtãnum ſunt inodorabilia propter defectum humidi. Conſequenter tangit opinionem antiquorũ de odore: dicens quòd aliqui antiquorum dixerũt odorem eſſe fumalem euaporationem cõmunem aeri & aquæ. Sed contra hanc opinionem ponitur talis concluſio: odor non eſt fumalis euaporatio. Probatur: quia impoſſibile eſt fumalem euaporationem eſſe in aqua; ſed odor eſt in aqua: vt patet de animalibus
B odorantibus in aqua. Deinde oſtendit generationem odoris: dicens, quòd contingit humidum aquæ, & aeris pati a ſiccitate terreſtri: ex qua paſſione generatur odor. Quod probat: quia ſapores ſunt proportionabiles odoribus: ſed ſapores fiunt ex hoc, quòd humidum aquæ patitur a ſicco terreſtri: igitur & odores. Ex quo infert quòd ſicut aliqui ſapores ſunt difficilis guſtationis vt putridi: ſic eſt de odoribus. Secundo: ſicut ſapor eſt in aqua; ita odor eſt in aere & in aqua. Tertio: quia frigus, & congelatio hebetant ſapores, & etiam exterminat odores. In tertia parte determinat de ſpeciebus odoris: dicens quòd duæ ſunt ſpecies odoris in communi. Nam quidam ſunt delectabiles, aut triſtabiles ſecundum accidẽs: & tales ſunt qui habent ſapores ſibi coniunctos in nutrimento: nam quibuſcunque eſca eſt delectabilis, etiam odor eſt delectabilis, ſecundum accidens; ſicut enim eſurientibus odores carnium, aut aliarum eſcarum ſunt delectabiles, ſic plenis & ſaturitatis ſunt abhominabiles. Et tales dicit Philoſophus eſſe communes omnibus animalibus perfectis, ſicut eſca; ſed alij ſunt odores delectabiles ſecundum ſe, aut triſtabiles, ſicut odores florum, & multa aromata; tales enim odores, vel magis, vel minus conſequuntur nutritionem. Vnde tales odores nõ volumus ratione ſaporis: nec tales appetimus propter eſcam. Deinde remouet dubium, quòd aliqui coqui admiſcent aliqua aromata, quod non facerent niſi facerent ad ſaporem, vel eſcam. Reſpondet Philoſophus, quòd talia odorifera non apponuntur cibarijs, eo quòd conferant ad eſcam: ſed vt ſimul duo ſenſus delectentur, ſcilicet olfactus per odorem, & guſtus per ſaporem. Deinde ponit duas differentias inter prædictas ſpecies. Prima; quia odor ſecundum ſe delectabilis, vel triſtabilis eſt proprius hominibus: alius autem eſt cõmunis etiam alijs animalibus. Secunda differentia: odores ſecundum ſe delectabiles, vel triſtabiles non diuiduntur ſecundum ſapores, ſicut odores ſecundum accidens. Et ſubdit cauſam propter quàm odor ſecundum ſe delectabilis, aut triſtabilis, eſt proprius hominibus: quia ſcilicet cerebrum hominis eſt frigidum: & prope cerebrum, in locis anguſtis eſt

C

An aromata cõferant guſtu.

D

A dium extrinſecum, puta per aerem vel aquam: participat enim cum guſtu in hoc quod ſapores & odores magnam habent affinitatem. Deinde remouet errorem dicentium quod multa animalia tam in aere, quàm in aqua nutriuntur odoribus: ſed inconueniens eſt hoc dicere: eo quod oportet nutrimentum eſſe groſſum vt poſſit conuerti in ſubſtantiam nutriti: ſed odor non eſt huiuſmodi: igitur.

Obiiciet autẽ aliquis: ſi omne corpus in infinita diuiditur: & paſsiones ergo ſenſibiles &c.

Istvd est ſeptimum capitulum, in quo Philoſophus ſoluit aliquas dubitationes de qualitatibus ſenſibilibus. Prima: vtrum qualitates ſenſibiles ſint in infinitum diuiſibiles cuiuſmodi ſunt color & ſapor; & arguit dupliciter quòd non; quia tunc ſequeretur quòd ſenſus in infinitum eſſet diuiſibilis; conſequens eſt falſum, igitur & antecedens: falſitas conſequentis patet: quia anima ad ſentiendum requirit organa determinata in qualitate & quantitate. Conſequentia patet: quia ſenſibile mouens ſenſum debet eſſe fortius ſenſu moto: igitur quando ſenſibile diuiditur oportet vt ipſum mouet fortius ſenſum. Secundo ſic: ſequeretur quòd omnis magnitudo eſſet ſenſibilis & nulla propter ſui paruitatem inſenſibilis; quod eſt falſum: igitur. Deinde arguit ad oppoſitum; primo ſic; ſi paſsiones ſenſibiles non eſſent diuiſibiles in infinitum: cum tamen corpus ſit in infinitum diuiſibile; ſequeretur quod eſſet dandum corpus, quod neq; eſſet calidũ, neq; frigidũ neq; graue neq; leue: hoc eſt falſum; igitur. Secundo ſic: ſequeretur quod corpus ſenſibile eſſet compoſitum ex corporibus non ſenſibilibus; & ſic corpus naturale eſſet compoſitum ex corporibus mathematicis idest abſtractis à ſenſibili; hoc tamen eſt inconueniens; igitur. Tertio ſic; ſequeretur quòd illę magnitudines inſenſibiles eſſet incognoſcibiles; quia non cognoſcuntur à ſenſu; ergo nec intellectu; quia nihil eſt in intellectu quin prius fuerit in ſenſu. Deinde philoſophus ſoluit prædictam quæſtionem quo ad partes ſubiectiuas; dicens quòd ſunt finitę ſpecies colorum ſaporis &c. Quod probat; quia ſecundum quamlibet eſt dare qualitates contrarias ſiue ſpecies extremas; ſed determinatis extremis media ſunt finita; igitur. Deinde ſoluit quæſtionem quo ad partes quantitatiuas, ponens talem ſuppoſitionem: quòd continuum eſt in infinitum diuiſibile ſecundum partes eiuſdem proportionis; ſed non eiuſdem quantitatis. Deinde dicit quòd corpus ſenſibile non eſt in infinitum diuiſibile ſecundum partes diſtinctas ſenſibiles ab alijs: ſed tantum eſt in infinitum diuiſibile in partes indiſtinctę ſenſibiles ab alijs. Deinde dicit quòd non contingit ſenſibile in infinitum diuidi in partes, quæ poſſunt per ſe naturaliter & no-

An qualitates ſenſibiles ſint in infinitum diuiſibiles.

E tabili tempore exiſtere, ex quo aliqua pars eius propter nimiã paruitatem non eſt potens reſiſtere continenti; Et dicit quòd ſenſus fortior, vel melior poteſt ſentire in minorem magnitudinem; ſed quia non eſt in infinitum fortificabilis: ideo non eſt poſsibile quòd ſentiat in infinitum minorem magnitudinem: licet in infinitum paruam magnitudinem ſentiat in potentia, & indiſtinctè. Et quo concludit quòd ex quo ſunt quædam magnitudines indiſtinctè, cum alijs quæ nos latẽt, & magnitudines, quæ ſunt ſenſibiles diſtinctè nõ ſunt infinitæ: ſequitur quòd paſſiones ſenſibiles in infinitũ ſunt diuiſibiles: non in partes, quarum quælibet eſt ſenſibilis in actu & diſtinctè: ſed partes quarum quælibet eſt ſenſibilis, ſiue
F in actu, ſiue in potentia. Conſequẽter mouet aliam quæſtionẽ: Vtrũ viſibile prius tempore moueat medium quàm viſum. Et arguit primo φ ſic: quia odor & ſapor prius mouent mediũ, quàm ſenſum: igitur ſimiliter eſt de viſibili. Soluit quæſtionem ponendo differentiam inter multiplicationem luminis, & aliorum ſenſibilium. Dicit quòd ſonus multiplicatur per quendam motum localem aeris, & ſimiliter odor: ſed lumen non multiplicatur p motum localem, ſed per ſolam præſentiam lucidi. Deinde mouet aliam quæſtionem: Vtrum ſit vnus, & idem ſonus, quem audit propinquus & remotus. Reſpondet quòd ſic: ſed non eſt eadem ſpecies in numero, ſed in ſpecie: & ita dicendum eſt de coloribus & odoribus. Finaliter ponit differentiam inter alterationem & motum localem: dicens φ nihil prohibet quantum eſt ex parte alterationis omnes partes ſimul alterari: & hoc ſi alterans eſſet ita bene proportionatum vni ſicut alteri: ſed propter impoſsibilitatem penetrationis corporis repugnat, quòd per motum localem totum ſimul pertranſeat: ſed motum localem fieri totum ſimul non eſt impoſsibile. G

Est autem quædam obiectio, & alia talis circa ſenſus: Vtrum contingit duo ſimul ſentire &c.

Istvd est eſt octauum capitulum, in quo philoſophus mouet aliam quõnem: Vtrum cõtingat ſimul plura ſenſibilia ſentiri in vno, & eodem tpe, vel nõ. Et arguit primo φ non. Pro cuius argumento ponit duas ſuppõnes. Prima, motus maiores expellunt, vel impediunt minores: propter hoc homines timentes, vel ad aliquod vehementer intẽdentes non ſentiunt ſm aliũ ſenſum. Secunda ſuppõ: vnũquodque ſenſibile ſimplex melius ſentitur per ſe, φ̃ coniunctum alteri. Ex his ſic arguit: ſi plura ſenſibilia poſsint ſimul ſentiri: aut ergo motus, vel immutationes eorum erunt æquales, vel inæquales: ſi inæquales: maior impedit minorem: & ſic non vtrunq; ſentietur: ſi ſint æquales, tunc vnus alteri coniungetur, & impedirẽt ſeinuicem: & per conſequẽs neutrũ erit ſenſibile, ſaltẽ diſtinctè: & ſubdit φ illa ſunt bene cõmiſcibilia, quæ ſunt cõtraria, & ex ipſis fit vnum. Secundo arguit ſic:

An contingat ſimul plura ſenſibilia ſentiri. H

A ſic: ſi plura ſenſibilia vnius ſenſus, non poſsint ſimul ſentiri: igitur nec plura ſenſibilia diuerſorum ſenſuum: quia magis videtur, quòd plura ſenſibilia vnius ſenſus ſimul ſentiantur, quàm ſenſibilia diuerſorũ ſenſuum: vt acutum, & graue magis, quàm acutum, & album: ſed non contingit vnius ſenſus plura ſenſibilia ſimul ſentire: igit. Tertio arguit ſic: vel illa ſenſibilia eſſent eiuſdem ſpeciei. & hoc non: quia illa non faciunt, niſi vnum actum in illo ſenſu, per quem actum non experiuntur diſtincte, ſed confuſe in toto: vel differunt ſpecie: & tunc vel eſſent eiuſdem generis, vt album, & nigrum: & hoc non: quia illa ſunt contraria, & faciunt actus contrarios, qui nõ poſſunt ſimul eſſe in eodem ſenſu: vel
B eſſent differentia genere: & hoc non: quia illa plus diſtant, quàm illa, quæ ſunt eiuſdem generis.

Conſequenter tangit ſolutionem antiquorum ad prędictam quæſtionem, & eſt, quòd plura ſenſibilia non ſimul percipiuntur: ſed credimus ea ſimul ſentiri, eo quòd tempus eſt inſenſibile propter ſui paruitatem: ſed hæc ſolutio eſt falſa: quia non contingit tempus eſſe inſenſibile, eo quòd in omni tẽpore poſſumus ſentire aliquid.

De prius autẽ dicta obiectione conſiderandum: vtrũ contingit ſimul plura ſentire, aut non contingit. &c.

Istvd eſt vltimum capitulum, in quo Philoſophus ſoluit prædictam quæſtionem ſecundum veritatem; & dicit primo, quòd conſiderãdum eſt, vtrum contingat in vno, & indiuiſibili
C tempore plura ſentire, aut non: oportet etiã conſiderare, vtrum oporteat ſentire in vno tempore indiuiſibili, ſecundum tamen aliam, & aliam partem animæ: vel in vno tempore diuiſibili ſecundum eandem partem animę. Vnde dixerunt aliqui, quòd pars ſenſitiua eſt, ſicut quoddã cõtinuum habens diuerſas partes, licet non in actu ſeparatas: & ſecundum illas ſentit ſimul plura ſenſibilia. Contra eos ponit Philoſophus talem concluſionem: non contingit eundem ſenſum ſentire plura ſecundum aliam, & aliam partem; vt non contingit viſum videre alium, & alium colorem in alia & alia parte viſus. probat quia cum illi duo colores erunt vnius, & eiuſdem generis obiecti: oporteret viſum habere duas partes eiuſdem ſpeciei. Et ſi quis dicat quòd hoc non eſt inconueniens: cum duo oculi videantur eſſe duæ partes viſus. Reſpondet Philoſophus, quòd ex duobus oculis fit tantum vna operatio, & indiuiſibilis. Deinde oſtendit, quòd contingit eũdem ſenſum ſimul plura ſentire. Primo cõtingit ſentire plura ſimul ſenſibilia differẽtia genere vno ſenſu indiuiſibili: ergo a fortiori contingit ſentire quæcunque non differunt genere vno ſenſu. Antecedens patet: quia anima per vnam potentiã ſentit album, & per aliam ſentit dulce: ergo neceſſe eſt, quòd illa reducantur ad vnum ſenſum qui omnia illa ſimul cognoſcat vel non. Secundum non poteſt dici, cum ſit vnus ſenſus, qui ſimul ponit differentiã inter illa.

Solutio propoſitæ quæſtionis.

D

Con-

E Conſequenter tangit vnitatem illius ſenſus communis dicens, quòd ſi illud, quod ſentit ſenſibilia diuerſorum ſenſuum ſit vnum, & indiuiſibile: tunc ſecundum vnum actum cognoſcit ſimul plura eorum: ſi autē fuerit diuiſibile, tunc altero, & altero ſenſu percipiet illa diuerſa. Conſequenter tangit eius vnitatem, dicens, quod in anima ponendum eſt vnum: & idē numero ſenſitiuum omniū ſenſibilium: cuius tamen eſſe eſt alterum, & alterum reſpectu ſenſibilium differentium genere: vel ſpecie: quia ſicut eſt in rebus, ita eſt anima: ſed in rebus contingit vnum, & idem numero eſſe album dulce: quod tamen eſt alterum, & alterum ſecundum eſſe; ergo & in anima. Ex quo concludit Philoſophus, ꝙ anima ſentit omnia ſenſibilia
F vno, & eodem ſenſu: non tamen vno ſecundum rationem.

An requiratur ſcientia ſpecialis pro inueſtigandis operationibus, & paſſionibus animatorum.

QVAERITVR, vtrum aliquam ſcientiam oporteat eſſe praeter ſcientiam librorum de Anima, & librorum de Animalibus, & plantis ad determinandum de operationibus, & paſsionibus animatorū. Arguitur primo, quòd nō: quia ſcitum de concluſione ſcientifica debet eſſe ſcientia: eo quòd ſcientia non eſt niſi de impoſsibilibus aliter ſe habere: ſed huiuſmodi operationes, & paſsiones ſunt poſsibiles aliter ſe habere: igitur. Secundo ſic, de contin-
gentibus ad vtrumlibet non eſt G
aliqua ſcientia demonſtratiua: ſed iſtae paſsiones, & operationes, vt dormire, vigilare, ſomniare, ambulare, & ſic de aliis, ſunt huiuſmodi, igitur. Tertio ſic, idem eſt ſenſibile antequàm ſentiatur, & poſtquàm ſenſatum eſt; ſed in libro de Anima determinatum eſt de ſenſibus, & ſenſibilibus: ergo etiam determinatum eſt de ſenſibus, & ſenſatis. *Lib. 2. ꝑ totum.* Quarto ſic, iſtarum operationum anima eſt cauſa: ſed eadem eſt ſcientia cauſę, & cauſati, principij, & principiati: igitur iſtarū operationū; & ipſius animae eſt eadem ſcientia. Quinto ſic, in lib. de Anima ita perfecte determinatum eſt de ſonis, quòd de ipſis non reſtat amplius: igitur fruſtra de ipſis fit alia determinatio. *Vbi ſupr.* In oppoſitum arguitur per Philoſophum tradētem aliquos libros de talibus paſsionibus, H
& operationibus. In quaeſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, quòd ſenſus, & ſenſibile poſſunt dupliciter conſiderari. *Arti. 1.* Vno modo, quātum ad quod quid eſt eorū, *Suppoſitiones.* & etiam inquantum ſunt principium actus ſentiendi: & ſic de ipſis determinatum eſt in lib. de Anima. Alio modo poſſunt cōſiderari, puta ipſe ſenſus in ordine ad organū, oſtendendo quale debet eſſe organum, & cuius diſpoſitionis: & ſic de eo pertinet determinare ad hunc librū.

Secundo, ſupponitur, quòd operationes communes animae & corpori poſſunt dupliciter cōſiderari. Vno modo, vt ſe tenent ex parte animae, tanꝗ ex parte principij: & hoc modo de ipſis deter-

A determinatur in lib. de Anima. Secundomodo, vt ſe tenent ex parte corporis,& animæ:& hoc adhuc cōſiderando ipſas in generali, & non deſcendendo ad aliquam certam ſenſationem:& hoc modo conſideratur in iſta ſcientia. Supponitur tertio, ꝙ qualitates ſenſibiles poſſunt dupliciter conſiderari. Vnomodo, quantū ad modum ſuę generationis. Aliomodo,quātū ad modū immutādi ſenſationē;& hoc dupliciter. Vnomodo,vt ſenſus ſe tenet ex parte corporis:& ſic pertinet ad iſtos libros:ſed ſi cōſiderentur quantū ad modū generationis,tunc de primis qualitatibus pertinet ad libros de generatione, eo ꝙ tales qualitates ſunt principia alterationū, & corruptionum corporū naturalium:ſed de ſono quantum ad B modum ſuæ generationis pertinet ad libros de Aīa; ſed de coloribus,ſaporibus, & odoribus, vr̄ ſatis ſpectare ad librum Meteororum quantum ad modum ſuæ generationis: ſed Ariſt. hic determinauit de illis propter opiniones quorundam antiquorum:qui crediderunt, ꝙ quædā qualitates non haberent eſſe fixum, & determinatum in ſubiectis,in quibus apparent: ſed ſolum ſecundum apparentias diuerſificantur:ita quòd nihil dicitur dulce, niſi quod apparet dulce.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit vna difficultas; Vtrum cæci a natiuitate habentes auditum, debeant eſſe ſapientiores, quàm ſurdi a natiuitate habentes viſum. Et arguitur, quòd habentes viſum, dato, quod ſint ſurdi, ſunt ſapientiores: quia habentes viſum, habent ſenſum certiorem, qui nobis plures rerum differentias oſtendit. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ multæ ſunt artes, quarum opus non poteſt exerceri ſine viſu:poſſunt tamen ſine auditu: ſicut ſunt artes fabrorum,ſartorum,& ſartarum: quæ non poſſunt addiſci ſine operando: & de talibus dicitur, quòd in illis ſurdi habentes viſum, ſunt ſapientiores. Aliæ ſunt artes,quarum operatio non poteſt ſciri, niſi per auditum: ſicut ſunt ſciētiæ ioculatoriæ. Et de iſtis dicitur, quòd cæci habentes auditum,ſunt ſapientiores,quàm ſurdi: ſed quantum ad ſcientias naturales oportet determinare quantum ad principia,& quantum ad concluſiones. Plurima D enim principia in ſcientiis naturalibus acquirūtur per ſenſum, experientiam,& memoriam:& ſine dubio quantum ad talia principia habentes viſum ſine auditu ſunt magis ſapientes, & ſcientes:quia viſus ad plura ſenſibilia ſe extendit: & quàmuis talia principia per auditum poſſent oſtendi, non tamen nobis eſſent ita certa:quia non omnia ſunt nobis certa: quæ ab aliis percipimus: ſed quantum ad cōcluſiones ſcibiles per ratiocinationem: vt in Logica,Grammatica, & Rhetorica,& ſcientiis ſpeculatiuis cæci magis poſſunt perficere,quàm ſurdi:quia modicum eſt, quòd homo ſolus ſeipſo poteſt acquirere in talibus ſcientiis. Requiritur ergo in talib⁹ doctrina,quæ maxime habet fieri per ſermonē, ad quē requi-

C. res ſurdis a natiuitate habentibus uiſū.

An cæci a natiuitate habētes auditum ſint ſapiētio-

B requiritur auditus: & licet poſſet acquiri per figuras, nó tñ ita prompte ſicut per ſermonem.

An fulgor, quo oculus fulget, ſit in oculo.

Tertio ſciendum, quòd incidit talis difficultas: Vtrum fulgor, quo oculus apparet fulgere: ſit in oculo. Et arguitur, quòd ſic: quia vbi apparet eſſe ibi eſt: ſed apparet eſſe in oculo: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Poteſt etiam ſic probari: quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem: igitur ſi ille fulgor eſſet in oculo non videretur. Pro ſolutione ſupponitur, quòd fulgor dupliciter apparet ĩ oculo. Vnomodo in ſuo oculo: aliomodo in oculo alterius: ſicut in oculis catorum, & luporum.

Pro cuius declaratione ſupponitur ſecundo, quòd lenia refrangunt vnita lumen, & ſpecies oculorum: ideo ſpecula fiũt F lenia: apparet etiam hoc de aqua: quæ ſi ſit quieta videbis in ea faciem tuam: non autem ſi ſit mota, tunc enim multum diſperſe frangit faciem tuam, inſtantum quòd non poteſt percipi aliqua figura, eo quòd partes aquæ non ſunt vniformiter iacentes: Supponitur vlterius, quòd ſi lumen ſit debile, & refrãgatur diſperſe, non eſt ſufficiens ad videndum. Supponitur vlterius, quòd ſuperficies oculi eſt valde lenis: ideo ſi aſpicias in oculo ſocij tui, tu videbis faciem tuam ſicut in ſpeculo: & manifeſtum eſt, quòd facies tua, quæ apparet non eſt in oculo ſocij tui, ſicut in ſpeculo nó ſunt ſpecies viſibiles: ſed in aere propinquo multiplicantur per reflexionem ad oculum tuum. Similiter quãdo vides te in oculo ſocij tui, illę ſpecies nó G ſunt in oculo ſocij tui: ſed in aere propinquo. Sed nunc videndum eſt de fulgore apparente tibi in oculo tuo. De quo dicitur primo, quòd ille fulgor non eſt in oculo tuo: quia tu nunquàm videres, vel ſemper videres. Dico ſecundo, quòd ille fulgor eſt lumen modicum ab extra, & diſperſum, quod non eſt ſufficiens videri: tamen ſupra nigrum oculum refrãgitur vnite: & tunc fortificatur, & eſt ſufficiens videri. Et ſi dicatur, *Obiectio.* quare eſt, quòd illud lumen nó videtur in oculo quieſcente, ſicut in oculo percuſſo. Reſpondetur, quòd oculus quieſcens refrangit ſe totum ad extra: ſed oculus percuſſus incuruatur, ſic quòd vna pars refrangit lumen in aliam: ideo tunc videtur. Aduerte etiam, quòd apparet aliquando palpebris clauſis: quia H valde bene poteſt ſubintrare palpebras.

An viſus ſit de natura aquæ.

Qvarto ſciẽdum, quòd reſtat alia difficultas: an viſus ſit de natura, aquæ. Ad quam reſpondetur breuiter, quòd organum viſus eſſe de natura aquæ poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo quo ad ſubſtantiam, & ſic non eſt de natura aquæ: quia non eſt aqua. Aliomodo quo ad qualitates: & hoc dupliciter. Vno modo quo ad qualitates primas, & ſic non oportet organum viſus eſſe de natura aquæ: cum ſit quoddam mixtum, habens ſaltem virtualiter quatuor qualitates primas. Alio modo quo ad qualitates ſecundas, ſic valet, quòd habet qualitates ſimiles qualitatibus ſecundis repertis in aqua: nam ſicut

aqua

A aqua eſt clara, & diaphana, & tranſparẽs: ita etiam organum viſus eſt clarum perſpicuum,& tranſparens:& ſimiliter dicatur de organo aliorum ſenſuum:nã organum auditus eſt de natura aeris quo ad qualitates ſecundas requiſitas ad receptionem ſpecierum ſoni, vt per illam fiat ſeparatio: cuiuſmodi ſunt diaphaneitas, & aliqualis perſpicuitas. Aduerte vlterius,quòd organum olfactus eſt quoddam membrum deputatum in animali ad recipiendum ſpecies odoris: de quo ſatis viſum eſt in 2. de Anima. Aduerte etiam,ꝙ organum olfactus non eſt de natura ignis niſi potentialiter: ſed magis actualiter eſt de natura aquæ, vel aeris a dominio: oportet enim organum eſſe in potentia tale,quale eſt obiectũ eſt in actu: modo odor eſt paſſio actus calidi,& ſicci: ideo organum eius in potentia debet eſſe calidum,& ſiccum. Aduerte finaliter,quòd organum guſtus,& tactus ſunt de natura terræ,ſupple quantum ad qualitates ſecundas motiuas:quia plus participãt de qualitatibus motiuis terræ, quàm alterius elementi: quia ſunt multum grauia,& etiam quantum ad ſecundas qualitates nõ motiuas.quia ad hoc,quòd organum guſtus, & tactus ſint ſufficienter receptiua ſpecierum tangibilium,& guſtabilium, requiritur, quòd ſint terreſtria,groſſa, dura, opaca,& compacta:eo quòd melius poſſint recipere ſpecies tangibilium, & guſtabilium. Et hæc de primo articu. Quantum ad ſecundum.

Pag.161 A.B.

B

Art.2. DVBITATVR primo, Vtrum diffinitio coloris ſit ſufficiens,in qua dicitur:color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato. Et arguitur,quòd non: quia tunc lux eſſet color: quod eſt falſum: etiam color eſſet in corpore perſpicuo: quod etiam eſt falſum ; cum corpora perſpicua non videantur eſſe colorata. Pro ſolutione ſupponitur primo,quòd tripliciter aliquod corpus dicitur terminatum. Vno modo: quia eſt finitum ſecundum quantitatem: & per oppoſitum dicitur interminatum.quia eſt infinitum ſecundum quantitatem. Secundomodo dicitur terminatum:quia eſt ſolidum,& firmum, & non fluxibile: & per opoſitum dicitur interminatum, quod non eſt ſolidum,& firmum,ſed eſt fluxibile ſicut aqua. Tertiomodo dicitur terminatum: quia terminat viſum: ita quòd vltra ipſum ſiue per ipſum non poſſumus videre aliqua corpora: & per oppoſitum corpus dicitur interminatum, per quod poſſumus videre alia corpora: cuiuſmodi eſt corpus diaphanum ſiue trãſparens. Vnde talia corpora terminantur,per lucem, vel opacitatem: per lucem,vt ſol:per opacitatem,vt lapis,vel lignum. Differunt tamen lux: & opacitas: quia lux nata eſt multiplicare ſpeciem per corpus diaphanũ ſibi coniunctum, opacitas vero non. Vnde de opacitate dicunt aliqui, quòd non eſt niſi tenebroſitas, & ſic non capitur hic: ſed capitur pro qualitate alia a luce,per quam corpus redditur terminatum,& non tranſparẽs. Et de hoc eſt duplex mod⁹ dicẽdi, dicunt enim aliqui,ꝙ opacitas

C *An diffinitio coloris ſit ſufficiẽs.*

D

Lux, & opacitas quo differunt.

E tas eſt qualitas diſponens ſubiectum ad receptionem coloris. Alij dicunt, quòd nō eſt alia qualitas a colore, ita quòd ſicut aliquod corpus terminatur luce: ita aliquod corpus terminatur colore ſibi aduenientε. Similiter de diaphaneitate duo ſunt modi dicendi. Dicunt enim aliqui, quòd diaphaneitas non eſt aliud, quàm corpus tranſparens non terminatum. Alij dicunt, quòd eſt quędam qualitas poſitiua inherens ipſi ſubſtantiæ corporeæ, ſecundum quam ipſa ſubſtantia corporea dicitur tranſparens: & eſt qualitas contraria opacitati. Supponitur vlterius, quòd color triplici ter accipitur. Vnomodo communiter pro omni qualitate viſibili, & nullo alio ſenſu perceptibili: & iſtomodo lux eſſet color, & etiam lumen: & ſic capit Philoſophus quando dicit, ꝙ omne corpus eſt coloratū. Alio modo capitur pro omni qualitate viſibili, & non perceptibili ab alio ſenſu, diſtincta a luce, & lumine: & iſto modo eſt hic ſermo de colore. Tertio modo capitur pro aggregato ex colore, & luce exiſtentibus in eodem ſubiecto, & diffundentibus ſuas ſpecies per medium vſq; ad organum viſus: & hoc eſt multum improprie capere colorem. Supponitur vlterius ꝙ diffinitio coloris, q̄ poſita eſt in textu, non eſt niſi deſcriptio coloris .i. oſtēdēs, quæ res ſit color: quia non conuenit colori exiſtenti in profundo: ſed eſt quædam oratio exprimens aliqua requiſita ad hoc, quod color videatur. Vnde ad hoc, ꝙ color videatur requiritur, quòd

Color tripliciter.

F

G

ſit ſubiectiue in corpore terminato. Secundo requiritur corpus perſpicuum, ſiue tranſparēs illi corpori terminato coniunctum, per quod diffunduntur ſpecies coloris vſque ad viſum: & ſic ſenſus diffinitionis eſt iſte: color eſt in corpore terminato coniuncto corpori perſpicuo ſecundum extremitatem eius, ſi ipſe color debeat videri. Tertio requiritur lumen in illo corpore perſpicuo: cum colo lor non diffundat ſuas ſpecies per medium, niſi ſit illuminatum. Et ſiquis quęrat; quomodo ergo debet diffiniri color. Reſpōdetur, quòd ſic: color eſt paſſio corporis opaci alteratiua viſus de potentia ad actū. Et ex iſtis patet quid ſit dicendum ad dubium.

G

H

Dvbitatvr ſecundo, Vtrum nigredo ſit priuatio albedinis. Et videtur, quòd non: quia nullum ſenſibile per ſe eſt priuatio; ſed nigrum eſt ſenſibile per ſe: igitur. Pro ſolutione ſupponitur, quòd nigredo eſt qualitas addita ſubiecto, quod eſt nigrum: ſicut albedo ſubiecto, quod eſt album. Ex quo patet, quòd hoc nomen nigredo, non eſt nomen priuatiuum, ſed poſitiuum: quia priuatio non reſiſtit receptioni huius; ſicut tenebra non reſiſtit receptioni luminis: ſed nigredo reſiſtit albedini. Et ſi dicas: quomodo ergo dicitur priuatio albi. Dicitur, quod improprie: quia eſt qualitas minus perfecta: & iſtomodo amarum dicitur priuatio dulcis: & frigidum calidi. Vel poteſt etiam dici: quia album maxime participat de luce inter alios colores; & nigrum minus: ideo

An nigredo ſit priuatio albedinis.

Inſtātia.

A ideo dicitur quodammodo priuatio albi. Alia eſt: difficultas: Vtrum colores medij componantur ex extremis coloribus. Reſpõdetur, quòd hoc iam multotiens viſum eſt, quòd illi medij colores non componuntur realiter ex extremis: ſed dicuntur componi propter quandam naturalem conuenientiam cum extremis maiorem: quàm ſit inter extrema. Et ſi dicatur dicit Ariſto. quòd medij colores generantur ex extremis. Reſpondetur, quod debet intelligi ex cauſis extremorum colorum, concurrentibus ſimul adinuicem. Et ſimiliter dicatur de medijs odoribus, & ſaporibus: puta quòd non generantur ex dulci, & amaro: ſed generantur ex cauſis dulcis, & amari concurrentibus, vel commixtis, vel aliquo modo ſe habentibus inter illos modos, per quos generatur amarum, & dulce.

An colores medij componãtur ex extremis.

An huiuſmodi dum ſit ſubiectum odoris.

Alia difficultas: vtrũ humidum ſit ſubiectum odoris. Reſpondetur breuiter, quòd purum humidum: vt aer; vel aqua non eſt odoriferum, niſi aliud commiſceatur. Dico etiam: quòd purum ſiccum non eſt odoriferum: quia nec terra nec ignis

B odoriferant niſi aliquid aliud ſit admixtum. Relinquitur ergo, quòd oportet odorem eſſe in aliquo admixto: ideo dico, quòd eſt in ſicco terreſtri paſſo a calido: & ſapor eſt in humido paſſo a ſicco. Alia difficultas vtrum odores conferant ad ſanitatem capitis temperando frigiditatem cerebri. Et videtur, quòd non: quia ſicut ſapor eſt paſsio humidi facta a ſicco terreſtri: ita econuerſo odor eſt C paſsio ſicci terreſtris facta ab humido: ſed tam humidum, quàm ſiccum terreſtre ſunt naturaliter frigida: igitur. In oppoſitũ eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd odores ſuaues non multum fortes, vt roſarum, violarum, & multorum aromatum multum proſunt cerebro, & cõferunt ad eius ſanitatem: ideo medici conferunt tales odores; & conficiunt aliqua poma artificialia ex ſpeciebus aromaticis ad tenendum in manu ad odorandum. Et ad rationem dicendum eſt, quòd licet odor ſit ſubiectiue in ſicco terreſtri: ta- D men oportet illud ſiccum eſſe paſſum a calido, a quo odor cõtrahit vim calefactiuam. Alia difficultas: Vtrum contingat ſimul plura ſentire. Reſpondetur breuiter, quod nunquàm aliquis dubitauit vtrũ poſſumus ſimul plura ſentire: ſed vtrum poſſumus perfecte plura ſentire. Ad quam reſpondetur ponendo aliquas propoſitiones. Prima: non contingit ſentire vnum ſolum: quia omne ſenſibile eſt diuiſibile, & habet partes: ergo ſi vnum ſentiatur, & ſuæ partes. Secunda propoſitio, plura æque perfecte ſimul ſentiũtur ſicut vnum: quia illud vnũ eſt plura: ergo ſi diſtincte ſentiatur, & plura: & ſunt vere iſtę duæ cõcluſiones tenẽdo, ꝙ totũ integrale nõ diſtinguatur a ſuis partibus. Tertia ꝓpõ: non eſt poſsiblle quodlibet illorum plurimum, q̃ ſimul ſentiunt ſentiri ita perfecte ſicut aliqđ vnũ ſentit. Quarta ꝓpõ: poſsibile eſt ſentiendo

An odores conferãt ad ſanitatẽ capitis.

An contingat ſimul plura ſentire.

E ſentiendo ſentiri ſimul totum, & partem ſentire perfectius illam partem: quàm totum propter nimiam extenſionē totius. Quinta: non eſt poſsibile ſentire plura ſimul, & quodlibet eorum ita perfecte, ſicut poſſet ſentiri vnum illorum: & iſta volebat habere Ariſt.

An ſimul & ſemel totū aliquod contingit alterari.

DVBITATVR tertio; Vtrum poſsibile ſit aliquod totū ſimul, & ſemel alterari. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd duplex eſt alteratio, quædā eſt, quæ fit per abiectionem formę cōtrariæ, ſicut calefactio aquę. Alia eſt, quæ fit ſine abiectione formæ contrariæ; ſicut illuminatio medij. Secundo ſupponitur, quòd duplex eſt alterans, ſcilicet extrinſecum: cuiuſmodi eſt ignis reſpectu aquæ; aliud eſt intrinſecum, cuiuſmodi eſt aqua producens frigiditatem in

F ſeipſa. His ſuppoſitis reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima, totum poteſt alterari ſimul ſimultate partium qualitatum quantum ad longitudinē: & hoc ab alterante extrinſeco: nam aliquod totum poteſt applicari paſſo ſecundum omnes ſuas partes. Secundum dictum, totum poteſt ſimul alterari ſimultate partium quantitatiuarum quantum ad longitudinē, latitudinem, & profunditatem ab alterāte intrinſeco; ſic quòd non citius alterat vnam partē, quàm aliam: cum ſit ipſis æque approximatum Tertium dictū, totum poteſt ſimul alterari ſimultate partium quantitatiuarum quantum ad longitudinē, & latitudinem ab alterante extrinſeco, ſed non quo ad profunditatem: niſi paſſum eſſet æque approximatum quo ad omnes eius partes: & hoc etiam debet intelligi in alteratione non abiiciente formam contrariam: quia in abiiciēte ſemper eſt ſucceſsio. Sed reſtat ſoluere aliqua quolibeta. Primum, quare calefacta magis fętent, quàm infrigidata? Reſpondetur, quòd ideo eſt, quia odor multiplicatur per fumalem euaporationem, quæ fit per caliditatem, & non per frigiditatem. Secundum, quare homo citius attingit timorem, ſi tangatur ab alio, quàm ſi ſeipſum tangat? Reſpondetur, quòd ratio eſt, quia homo melius percipit extraneum, quàm ſeipſum. Tertiū, quare homo magis turbatur, ſi tangatur ſub aſcellis, quàm ſi tangatur ſub aliis partibus? Re-

G

Nonnullorum problematū explicatio.

H ſpondetur, quòd ratio eſt, quia illa pars eſt multū ſubtilis, ideo ibi melius ſentitur: etiam quia homines ſunt inconſueti ibi tāgi. Quartum, quare eſt, quòd poſtquàm homines potauerunt bona vina: ſi poſtea bibant debilia, iudicant illa nihil valere? Reſpondetur, quòd ratio eſt: quia illius vini fortioris in organo guſtus ſunt ſpecies, a quibus impediuntur ſpecies debilis vini. Quintum, quare infirmi iudicant omnia cibaria eſſe amara, cum tamen ſint dulcia? Reſpondetur, quòd ideo eſt; quia habent linguam infectam multis humoribus fætidis: ideo quando ſumunt cibum & potum, huiuſmodi humores amari commiſcentur cibo, & reddunt cibum amarum.

Sextum, quare ſurdi a natiuitate

A tate ſunt muti? Reſpondetur, quòd ideo eſt, quia nūquàm audiuerunt ſonum. Septimum, quare animalia cæca melius impinguantur, quàm videntia? Reſpondetur, quòd ratio eſt, quia in animalibus cæcis potentia nutritiua non diſtrahitur a ſua propria operatione, ſicut in videntibus. Octauum eſt, quare eſt, quod carnes citius putreſcūt in æſtate, quàm in hyeme? Reſpondetur, quòd calor extrinſecus in humido alieno cauſat putrefactionem. Et quia in hyeme pori carnium ſunt clauſi: ideo non poteſt bene calor extrinſecus intrare. Nonum, quare mulieres non ſunt ita bene barbatæ ſicut viri? Reſpondetur, quod mulieres ſunt frigidæ: & in eis abundat multa humiditas, & defectus caloris non expellentis illas ſuperfluitates, ex quibus generant̄ pili. C

Decimū, quare aues non mingunt? Reſpondetur, ꝙ ratio eſt, quia ſuperfluitas, a qua generatur vrina, mutatur in plumas.

Vndecimum, quare vinū parum lymphatum cito inebriat? Reſpondetur, quia tunc efficitur magis penetrabile. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis: Præter libros de Anima ponendus eſt iſte liber, ad determinandum de operationibus, & paſsionibus animæ, quæ concluſio relinquitur probata in primo articulo. In quo etiam patet quid ſit dicendum ad rationes. *Art. 3.*

B D

LIBELLVS DE MEMORIA, ET REMINISCENTIA.

DE memoria autē, & memorari dicēdum quid eſt: & propter quam cauſam fit: & cui animæ partium hæc accidat paſsio, & reminiſci: non enim idem ſunt memoratiui, & reminiſcentes, ſed vt frequenter memorabiliores quidem, qui tardi, &c.

ISTE eſt liber de Memoria, & reminiſcientia Ariſt. qui diuiditur in duo capitula. Primum eſt de memoria. Secundum eſt de reminiſcientia. Et dicit primo, quòd non eſt idē memorari, & reminiſci: quia quidā ſunt bene memoratiui, & non reminiſcitiui, & econtra: quia qui rude recipiunt, ſunt bene memoratiui; ſed ingenioſi ſunt multum reminiſcitiui. Dein- *Memoria quid, cuius, & in quibus eſt.*

E de oſtendit cuius obiecti eſt memoria: dicens, quòd non eſt futuri; nullus enim dicit memorari futura: nec etiã præſentis, ſed præſentis eſt ſenſus: null9 enim dicit ſe memorari ea quæ præſentialiter videt. Concludit ergo, quòd memoria eſt præteriti: quia nullus dicit ſe memorari alicuius niſi dicat ſe audiuiſſe loqui vel vidiſſe illud. Conſequenter infert diffinitionem memoriæ: dicens, quòd memoria eſt habitualis paſſio alicuius cũ factum fuerit tempus. Infert ſecundo, quòd ſolum illa quæ cognoſcunt tẽpus habent memoriã. Deinde inquirit cuius potẽtiæ ſit memoria: dicens, quòd memoria eſt paſſio primi ſenſitiui, ſcilicet ſenſus cõis ꝑ ſe, & ꝑ accidens intellectus. Quod probat: quia videmus multa animalia intellectum non habentia

F habere memoriam: quod non eſſet ſi memoria eſſet per ſe paſſio intellectus. Deinde infert, ꝙ non omnia animalia habent memoriam: quia nõ omnia animalia cognoſcunt tempus præteritum, eo ꝙ non cognoſcunt vel ſentiũt niſi illud, qđ eſt præſens. Deinde mouet dubitationem quomodo in intellectione rei memoriali re abſente, & deſtructa habemus memoriam de re abſente. Reſpondet Philoſophus, ꝙ ſicut pictura pręſens in pariete repreſentat rem, quæ de longo tempore eſt præterita: ſic illud, quod reſeruatur in memoria, ſcilicet intentio vel ſpecies rei repreſentat illud quod longo tẽpore eſt præteritũ. Quod probat per aliqua ſigna. Primũ: quia illi qui ſunt in magno motu virium interiorum; ſicut infirmi, ebrioſi, & timoroſi, non

G tamen memorantur: quia propter tales motus ſpecies impreſſe impediuntur: ita, quòd non habent virtutem mouendi ſenſum; ſimiliter propter ætatem pueri, non ſunt bene memoratiui: quia propter nutritionẽ multam, & augmentationem organi ſenſuum valde alterantur: ita, ꝙ ſpecies ſenſibilium reſeruatę impediuntur, & pereunt. Similiter ſenes ſunt male memoratiui; quia ſunt durę carnis, & inepti ad recipiendũ ſpecies: etiam organa in ſenibus propter diminutionem impediuntur: ſicut organa in iuuenibus propter augmentationem. Aliud ſignum: quia multum veloces ad cito intelligendum ſunt male memoratiui: quia tales habent organa nimis mollia, & ſubtilia, & per conſequens ma-

H le retentiua ſpecierum. Deinde mouet aliam dubitationem, vtrum animæ memoretur ſecundam ſpeciem; quæ repreſentat rem abſentem. Et arguit, quòd non: quia memoria eſt præteriti: ſed illa imago vel ſpecies nõ eſt pręterita, ſed pręſens: igitur. Reſpondet Philoſophus, quòd ſi anima ſumpſit eam ſecundum ſeipſam: vt eſt quędam res, & non vt eſt repreſentatiua rei non memoratur eam: ſi vero ſumpſerit eam, ſecundum quòd eſt ſimilitudo alterius: tunc poteſt eam memorari. Finaliter ſubdit, quòd memoria ſeruatur, & augetur per frequentem meditationem; nam anima magis habituatur ad apprehendendũ hoc per hoc quod multotiens memoratur. Ex dictis concludit, quòd iam patet quid ſit memoria

A moria, quid memorari, & cuius eſt paſsio, & quid eſt obiectum eius.

De reminiſcentia autem reliquum eſt dicere: primum quidem igitur quæcunque in argumentatiuis,&c.

Istvd eſt ſecundũ cap. huius libri, in quo Philoſ. determinat de reminiſcentia. Et primo, oſtendit quid eſt illud, quod nõ eſt reminiſcentia: dicens, quòd de nouo ſentire, vel intelligere non eſt memoria, neque reminiſcentia, neq; reſumptio memoriæ: quia reſumptio memoriæ præſupponit memoriam fuiſſe. Ex quo ſequitur, ꝙ memoria nõ eſt prima acceptio ſenſus, vel intellectus: quia memoria, & reminiſcentia referunt tẽpus præteritum. Vnde ad memoriã requiritur interruptio temporis inter actum cognoſcendi rem, & actũ memorandi illam rem. Deinde ponit differentiam inter memorari, & reminiſci: quia ad memoriam ſufficit nouiſſe, & poſtea cognoſcere ſe hoc ſciuiſſe. Sed ad reminiſcentiam requiritur obliuio: ita quòd reminiſci eſt recordari poſt obliuionem. Vnde ad memoriam requiritur, ꝙ ſpecies reſeruata ſit ita intenſa, quòd anima mediante ipſa poſſit cito, & prompte iudicare de memorabili. Sed ad reminiſcentiam requiritur, quòd talis ſpecies ſit ita remiſſa, quod non prompte poſſit anima iudicare de memorabili. Subdit tamen, quod memorari, & reminiſci non eſt ſolum iterum cognoſcere: quia quando aliquis homo iterum alium hominem cito videt, quem prius viderat non reminiſci, neque recordari. Deinde oſtendit modum memorandi; dicens, quod cum nos non poterimus memorari de aliqua re, nos debemus aſpicere ad aliquas alias res, de quibus memoramur: nam per memoriam aliquarum rerum citius memoramur de aliis: & hoc maxime fit propter naturalem ordinem illorum adinuicem: vt patet de illo, qui dicit verius vnum poſt alium. Deinde mouet vnum dubium, quare eſt, quod aliquando memoramur de illo, quod longo tempore tranſiuit: & de illo, quod hodie, vel heri tranſiuit, non recordamur. Reſpõdet Philoſophus, quod hoc eſt propter aliquam apprehenſionem nobis aduenientem, ad quam ſequitur cognitio illius, de quo memoramur. Deinde dicit, quod reminiſci differt ab addiſcere: quia reminiſci eſt per proprium rememoratiuum reuerti ad memoriam obliti: ſed addiſcere non eſt iterum reuerti ad memoriam obliti. Conſequenter dat alium modum reminiſcendi, qui eſt per modum diuiſionis: vt ſi quis dimiſerit cultellum in aliqua domo, debet conſiderare vbi fuit illa die: & quid in tali loco fecerit: & ſimiliter de aliis diebus. Ex quo patet, quòd ad reminiſcendum de aliquo debemus rememorari de aliquo priori: & per diuiſionem deueniemus ad intentum. Deinde dat modum reminiſcendi ex parte temporis: dicens, ꝙ oportet maxime cognoſcere tempus præteritum, eo quòd memoria, & reminiſcentia ſunt apprehenſiones præteritorum,

Reminiſcentia qd, & quomodo fit.

B

C

D

B Finaliter oſtendit qualis paſſio ſit reminiſcētia: dicens quòd eſt paſsio corporea: declarat tribus ſignis. Primum eſt: ſępe: nō potentes reminiſci adhibentes diligentiam turbantur, & acquirunt dolorem capitis. Secūdum ſignum: quia habentes ſuperiora nimis groſſa in ordine ad membra inferiora non ſunt bene memoratiua: quia habent nimiam humiditatem in capite, ratione cuius non poteſt bene impreſsio remanere. Tertium, quia neq; pueri, neq; ſenes ſunt bene memoratiui: quia multum mouentur, & alterantur in organis.

An memoria ſit habitus, vel paſsio primi ſenſitiui.

C QVAERITVR vtrum memoria ſit habitus, vel paſsio
F primi ſenſitiui. Arguitur primo contra primam partem: quia vel per primum ſenſitiuum, intelligitur ſenſus interior, vel exterior: non primum: quia per nullum talem dicimus memorari: nec ſecundum, quia vel ille eſſet ſenſus communis, vel aliquis alius ſenſus: ſed nullum illorum videtur eſſe: igitur. Secundo ſic, Memoria eſt virtus animę: igitur memoria non eſt paſsio, vel actus primi ſenſitiui. Tertio ſic, Memoria eſt virtus, quæ eſt actus memorandi: ſed illa non eſt actus, vel paſsio primi ſenſitiui: igitur. Quarto ſic, probando quòd non ſit ſolum præteritorum: illius tanquā obiecti eſt memoria, quod ducit nos ad actum memorandi: ſed illud eſt præſens cum ſit ſpecies ſenſibilis, quæ eſt præſens: igitur. Quinto ſic, Memoria eſt futurorum: igitur nō eſt præteritorum. Antecedens patet: quia ſi quis diſputauerit cū aliquo de hoc, quod eſt Antichiſtrum fore, & poſtea memoretur ſe aliàs diſputaſſe de hoc, quod eſt Antichriſtum fore, memorabitur de futuro. In oppoſitū eſt Philoſophus in text. In quæſtione erunt tres artic. Quantum ad primum. G

PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione qſtionis ſupponitur, quòd memoria poteſt capi tripliciter. Vnomodo pro potentia memorandi. Secundomodo pro actu memorādi. Tertiomodo pro ſpecie memorandi. Vnde Philoſophus in iſtis duobus capitulis capit memoriam pro actu memorandi, vel ſpecie memorandi: cum dicit quòd eſt paſsio primi ſenſitiui. *Art. 1.* *Memoria quotupliciter: & an ſit potentia diſtincta a ſenſu communi.*

H Secundo ſupponitur, quòd primum ſenſitiuum eſt ſenſus communis: & dicitur primum ſenſitiuum: quia quicquid ſentiunt alij ſenſus exteriores, hoc ſentit. Sed dubium eſt vtrum memoria ſit aliqua potentia diſtincta a ſenſu communi. Pro cuius declaratione eſt aduertendum, quòd Auicēna, & Commen. & alij Philoſophi poſteriores. Ariſt. poſuerunt quatuor virtutes interiores ad ſentiendum, habentes quatuor organa diſtincta loco, & ſitu. Prima eſt, ſenſus communis, qui cognoſcit quicquid cognoſcūt ſenſus exteriores, & actus ſenſuum exteriorum, & eorum ſpecies. Secunda eſt imaginatiua ſeu phantaſia reſeruans ſibi impreſſas ſpecies a ſenſu communi. Tertia eſt cognitiua, ſeu ęſtimatiua. *Auic. 6. Natur. par. 2. capi. ult.*

A 3. de aĩa com. 6. matiua. Vnde ſecundum Commentatorẽ iſta vocatur in brutis ęſtimatiua: in hominibus cogitatiua:& iſta eſt cognitiua, & habet poteſtatem vltra ſenſum communem, puta iudicare, de differentijs temporum: de quibus ſenſus communis non iudicat niſi per modum præſentis ſicut exteriores. Alia eſt virtus, quæ vocatur memoria, quæ reſeruat ſpecies ſibi impreſſas a cognitiua, per quas cogitatiua cognoſcit in abſentia rerum. Et ſic iſti ponunt duas cognoſcitiuas, & duas reſeruatiuas ſpecierum, ſcilicet phantaſiam, & memoriam. Ariſt. tamen non videtur poſuiſſe tot virtutes interiores: ſed tantum duas, ſcilicet ſenſum communem,& memoriam:& iſtud magis videtur conſonum veritati.

B *An memoria ſit ſolũ præteritorũ.* SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit alia difficultas: an memoria ſit ſolum præteritorum. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd ad hoc, quòd memoremur requiritur, quòd aliquis actus humanus ſit præteritus: qui quidem actus humanus cum obiecto eius eſt totaliter obiectum memorię. Et dicitur notanter actus humanus ad excludendum actum potentiæ vegetatiuæ: & ſimiliter actus caſuales. Non enim recordaremur talem cecidiſſe, niſi quia recordor me vidiſſe illum cecidiſſe. Ex quo ſequitur, quòd memoria ſeu recordatio eſt cognitio alicuius actus præterit ipſius memorantis inquantum præteriti. Sequitur etiam, ꝙ memoria habet actũ poſt tempus: alioquin non eſſet præteriti. *Sco. li. 4. diſ. 15.*

Supponitur ſecundo, quòd in memoria tria debent eſſe repræſentatiua. Primum eſt repræſentatiuum rei aliàs cognitę. Secũdum eſt repræſentatiuum actus cognoſcendi præteritum. Et tertium eſt repræſentatiuum temporis, in quo cognoſcimus illã rem. Et ſic patet, quòd etiam ſunt tria repræſentata, ſcilicet res cognita actus cognoſcendi: & ipſum tempus. Supponitur tertio, quòd memoriam eſſe aliquorum poteſt dupliciter intelligi. Vnomodo tanquàm repræſentantem: & ſic memoria eſt bene præſentium: cum ſenſus illorum, quæ memorantur ſint præſentialiter in memoria. Aliomodo tanquàm repræſentatorem, & ſic ſolum eſt ipſius præteriti, ſcilicet actus humani præteriti: Et per hoc ſatis patet quid ſit dicendum ad difficultatem: nam ipſa memoria ſemper eſt præteriti tanquàm obiecti propinqui: ipſa tamen poteſt eſſe præſentis tãquàm obiecti remoti: poteſt enim eſſe de obiecto vniformiter ſe habente, vt puta, ꝙ triangulus habet tres. C D

An iuuenes,& ſenes ſint male admiratiui. TERTIO ſciendum, quòd circa textum incidit alia difficultas: Vtrum iuuenes,& ſenes ſint male admiratiui. Et arguitur, quòd non: primo de iuuenibus: quia iuuenes ſunt multum admiratiui: igitur recordatiui. Item iuuenes habent potentias ſenſitiuas bene diſpoſitas: igitur. Secundo patet de ſenibus, quia dicit Ariſt. in lib. Rhetoricæ, quòd vita antiquorum regitur memorijs: videmus etiã antiquos multa narrare de præteritis. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, ꝙ bonitas

E tas, vel malicia memorandi prouenit aliquādo ex motu, vel fluxu organi: aliqñ ex parte cōplexionis organi: aliqñ ex parte apprehēſionis. De motu, & fluxu organi ponitur talis propoſitio: motus ſiue fluxus organi turbat ſpeciei impreſsionem: ideo impedit memoriam. Et aduerte, quòd talis motus aliquando prouenit propter paſsionem, vt in ebrijs, & infirmis: aliquando propter ætatem. Et tunc dico, ꝙ in pueris eſt valde multus fluxus per totum corpus propter augmentationem: & in ſenibus propter diminutionem. Et dico, quòd pueri, & ſenes ſunt male memoratiui ex parte fluxus organi. Sed ex parte complexionis ponitur talis propoſitio: cōplexio nimis ſicca, & dura non poteſt faciliter recipere impreſſiones. Similiter complexio nimis humida licet bene recipiat impreſsiones: tamen non poteſt bene reſeruare: & quia ſenes ſunt duri, & ſicci, & pueri humidi: vt patet ex parte complexionis ſunt male memoratiui. Sed ex parte apprehenſionis eſt aduertendum, quòd impreſsiones duobus modis ſumunt firmiter in memoria. Primo propter fortem attentionem: & ſic pueri poſſunt dici bene memoratiui: quia aliquando bene attendunt circa aliquod mirabile. Secundo propter multiplicationem meditationū: & ſic ſenes dicūtur bene memoratiui. Et ꝑ hoc ſoluuntur rationes ante oppoſitū.

Problemata aliquot naturalia. QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidunt aliqua quotlibeta. Primum, quare lotio capitis, & pedis iuuat ad bonam memoriam? Reſpondetur, quòd ratio eſt: quia in tali lotione aperiuntur pori, per quos exeunt fumi, qui perturbant cerebrum, & organum reſeruatiuum ſpecierum. Secundum, quare volentes memorari non poſſunt memorari: & quando non appetunt, melius memorantur? Reſpondetur, quòd ratio eſt; quia tunc fit magna perturbatio, & motio ſpecierum reſeruatarum in organo: ſed quando non apponitur tanta diligentia, tunc non fit talis perturbatio: ideo tunc melius accipiunt ſpeciem rei, de qua vult memorari. Tertium, quare volentes memorari mouent caput? Reſpondetur, quòd ratio eſt: quia quandoq; in organo potentiæ eſt quædam opilatio, quæ impedit liberum tranſitum ſpirituum ſenſitiuorum: ideo fit talis motio capitis.

Quartum: quare homines groſſa capita habentes cōmuniter ſunt male memoratiui? Reſpondetur, quòd hoc eſt propter magnitudinē cerebri, quod eſt multum fluxibile: ratione cuius ſpecies in organo memoriæ non bene radicantur. Quintum, quare melius memoramur in tenebris, quàm in luce? Reſpondetur, quòd ratio eſt: quia in luce motus ſenſibilium exteriorum, qui ſunt maiores impediūt motus interiores, qui ſunt debiliores. Et hæc de primo ar. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. DVBITATVR primo, Vtrum in nobis, ſeu in anima rationali præter memoriam ſenſitiuam ſit ponenda memoria intellectiua? Et videtur, quòd non: quia dicit Philoſophus in textu, quod memoria eſt paſsio primi *An ponenda ſit memoria intellectiua.*

A primi ſenſitiui. Secundo, obiectum intellectus eſt vniuerſale: vt vult Philoſophus, ideſt poſtea, ſed vniuerſale abſtrahit a hęc, & nunc, & fuiſſe: igitur.

Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ in nobis eſt ponenda memoria intellectiua a ſenſitiua realiter diſtincta. Patet: quia quilibet experitur ſe reſeruare ſpecies intelligibiles in abſentia rerũ intelligibilium, aliter intellectus non poſſet penitere de malis volitionibus: quod eſt falſum. Secundo ſupponitur, quòd memoria intellectiua non eſt alia potentia ab intellectu poſſibili, ſed eſt ipſemet intellectus poſſibilis cum ſpecie intelligibili reſeruata in ipſo intellectu: hoc vult habere Scot. His ſuppoſitis, reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima, in *Sco. li. 4. diſt. 45.*
B homine eſt ponenda memoria intellectiua, & ſenſitiua: non enim oportet negare ſuperiori potentiæ cognitiuæ, quod eſt perfectionis in inferiori cognitiua: ſed memoria de præteritis eſt quædam perfectio: ergo ſi attribuatur potentiæ ſenſitiuę, etiam potentiæ intellectiuæ.

Secũda propoſitio, Deus proprie non habet memoriam neque ſenſitiuam, neq; intellectiuam: quia non poteſt habere actum poſt tempus. Et ſi quis dicat contra: quia quotidie cantat eccleſia. Ne recorderis peccata noſtra. Reſpondetur, quòd hoc fit quando ille actus cognoſcendi Dei, qui in ſe nõ eſt poſt tempus conſideratur, vt eſt coexiſtẽs priori tpe, & non iſti, & fit quaſi poſt tp̃s. Tertia propoſitio, angeli & animæ ſeparatę habẽt memoriã intellectiuã: C quia non habent omnes intellectiones ꝑpetuas: iõ primũ recordari. Fatuũ.n. ẽ dicere, ꝙ Lucifer nõ recordat̃ ſe peccaſſe: & ꝑ hoc ſoluit̃ prima rõ. Ad ſecundã dr̃, ꝙ intellect⁹ nõ eſt ſic vniuerſalis quin poſſit cognoſcere ſingulare: vt aliàs viſum eſt.

Et ſi arguatur: potẽtia nõ cognoſcens ſingulare, vt ſingulare, non recordatur: quia recordans cognoſcit aliqd, vt hic, & nunc, quod eſt proprium ſingulari. Rñdeo, ꝙ exiſtentia actualis primo cõuenit naturæ: vnde hæc natura non eſt exiſtẽs formaliter, ſed per naturam illam: naturam.n. exiſtentẽ cognoſcit intuitiue intellect⁹: & iſta cognitio ẽ exiſtẽtis vt exiſtẽtis ad hoc ꝙ poſſit eſſe recordatio. Et hoc vult habere Sco. loco prælleg.

D DVBITATVR ſecundo, Vtrũ ſit ponẽda memoria ſenſitiua? Et vr̃, ꝙ non: quia in illa parte nõ eſt ponẽda memoria, quæ nõ eſt collatiua; ſed ſenſus non eſt potentia collatiua: ergo in parte ſenſitiua nõ eſt ponẽda memoria. Maior patet: quia memoria habet cognoſcere tp̃s: tẽpus aũt eſt numerus motus ſm prius, & poſterius: & hoc non poteſt cognoſci ſine collatione poſteriorum ad prius: igitur. Secundo ſic, oportet etiam memoratiuum percipere actum ſuũ dũ eſt pñs: ſed potentia ſenſitiua nõ poteſt percipere actũ ſuum dũ eſt præſens: igit̃. Item in parte ſenſitiua noſtra oportet ponere aliquam operationem ſenſitiuam, quæ non poſſit concludi eſſe in bruto: ſed talis memoria non poteſt concludi: qa maxime eſſet propter illos actus, qui vident̃ eſſe actus *An det memoria ſenſitiua.*

 pruden-

B prudentiæ: vt ſunt collectio granorum a formica, vindicare, hoc ſeq. & diſciplinari: ſed hoc non: igitur. Pro ſolutione ſupponitur, quòd in nobis eſt ponẽda memoria ſenſitiua realiter diſtincta ab intellectiua. Et ad rationes. Ad primam dicitur, quòd potentia ſenſitiua percipit tempus. Dicit enim Ariſt. ꝙ ab eodem ſenſitiuo percipitur tempus & magnitudo: ſed à primo ſenſitiuo cognoſcitur magnitudo: igitur & tempus. Dico vlterius, quòd potentia ſenſitiua interior eſt collatiua non ita perfecte, ſicut intellectiua: vt aliàs viſum eſt. Ad ſecundam dicitur, quòd omnes ſenſationes ſenſuum exteriorum ſunt cognoſcibiles ab aliquo ſenſu ſuperiori, ſcilicet a ſenſu cõmuni: immo dicit Ariſt. quòd viſus

F videt ſe videre; & dicit, ꝙ viſio eſt quodammodo colorata. Dico tamen, ꝙ ſuprema ſenſatio non eſt ſenſibilis: quia non poſſet ſentiri a ſenſibus interioribus: nec a ſe: quia tunc eſſet reflexiua: quod eſt falſum: q̃a nullus ſenſus eſt reflexiuus. Ad tertiam dicitur, quòd quatuor actus inueniuntur in brutis: per quos videtur concludi potentiam in memoratiuã eſſe in ipſis. Primi ſunt actus prudentiæ: qui ſunt tres, ſcilicet recordari de præteritis; diſponere præſentia, & diſponere futura. Secundi ſunt actus quaſi iuſtitiæ ſicut canes faciunt vindictam de verberantibus ipſos: & diligunt eos, qui faciunt eis bona. Tertij ſunt actus diſciplinabiles: ſicut ſimia, & multa alia animalia, quæ habent conſeruare ſpecies. Dico tamen, quòd (vt

Signa ꝓbãtia memoratiuã eſſe brutis.

dicit Scot. in loco præallegato) G omnes iſti actus poſſunt ſaluari in brutis ſine potentia memoratiua: primo de formica dicitur, ꝙ hoc facit propter phantaſma alicuius delectabilis: & etiam diceretur de ſecundo: & & etiam diceretur, quòd non cognoſcit præteritum, nec recordatur de præterito: Et de actibus iuſtitiæ diceretur, quòd hoc faciunt propter phantaſmata aliquorum delectabilium, vel nociuorum: vt ſiquis percutiat canem, imprimitur in eo phantaſma alicuius nociui, propter quod fugit illum. Ideo dico, quòd omnia iſta poſſunt ſaluari ex induſtria naturali, & complexione, & phantaſmate: & diceretur, quòd bruta nõ cognoſcunt præteritum, vt præteritum: & quòd in ipſis non eſt H ponenda potentia memoratiua. Dico tamen cum Ariſtotele, quòd in brutis eſt potentia memoratiua: & quòd omnia illa facilius ſaluantur, quàm non ponendo potẽtiam memoratiuam.

DVBITATVR tertio, Vtrum ad reminiſcentiam requiratur obliuio, & non ad memoriam. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd ibi capitur memoria pro actu memorandi; ita quòd eſt ſenſus, vtrum ad actum reminiſcendi requiratur obliuio. Secundo ſupponitur, quòd obliuio capitur tripliciter. Vnomodo communiter: & ſic dicitur priuatio cuiuſcunq; actus cognoſcendi, ſiue ſpecies repræſentatiua cognoſcibilis fuerit reſeruata, ſiue non. Et ſic dico, quòd tam ad memoriam, quàm ad reminiſcentiam illo-

An ad reminiſcẽtiam magis, quàm ad memorandũ requiratur obliuio.

A illomodo eſt obliuio. Secundomodo capitur vt eſt priuatio actus cognoſcendi propter defectum ſpeciei ſufficientis de ſe mouere potentiam cognitiuam ad actum cognoſcēdi: ita quòd licet fuerit reſeruata: tamen de ſe non eſt ſufficiens mouere potentiam cognitiuam: & iſtomodo ad reminiſcentiam eſt bene obliuio, ſed non ad memoriā. Tertiomodo capitur propriſsime, vt eſt priuatio actus cognoſcendi: quando totaliter eſt deleta ſpecies rei: & iſtomodo non B oportet etiam ad reminiſcentiam eſſe obliuionem. Tertio ſupponitur, quòd memoria fit hoc modo: nam quando animal aliquid cognoſcit, tunc ſpecies reſeruatiua cognoſcibilis, & ſpecies repræſentatiua actus cognoſcendi, & tempus in quo fiebat talis tactus remanent in virtute reſeruatiua: ſic ꝙ ſunt ſufficientes de ſe mouere potentiam cognitiuam ſine adiutorio alicuius alterius phantaſmatis, & tempus interruptum, & poſt C de nouo moueant potentiam cognitiuam ad actum cognoſcendi, tunc dicitur memorari de illo, quod tunc cognoſcitur. Sed reminiſcentia fit iſtomodo, videlicet quando ſpecies cognoſcibiles ſunt reſeruatæ ita remiſſæ & debiles ſunt: ſic quòd non ſufficiunt mouere potentiam cognitiuam: ſed indigent adiutorio alterius phantaſmatis, & fiat interruptio temporis: ſi contingat, quòd huiuſmodi ſpecies cum adiutorio alterius de nouo moueant poten- D tiam cognitiuam ad actum cognoſcendum: tunc homo dicitur reminiſci. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis: Memoria eſt paſsio primi ſenſitiui: quæ concluſio relinquitur probata in articulis: in quibus etiam ſufficienter patet quid ſit dicendum ad rationes ante oppoſitum.

LIBELLVS DE SOMNO, ET VIGILIA.

DE SOMNO, autem, & vigilia conſiderandum eſt quid ſint: & vtrũ animæ, vel corporis propria ſint, vel communia: & ſi communia, cuius particulæ animæ, vel corporis &c. G

F ISTE eſt liber de ſomno & vigilia Ariſt. qui diuiditur in tria capitula. Primum diuiditur in duas partes. In prima ponit aliquas concluſiones. Prima: Somnus & vigilia habent fieri circa eandem partem animalis. Probat: quia ſomnus & vigilia opponunt priuatiuæ: modo priuatiuæ oppoſita habent fieri circa idem. Deinde oſtendit cuius partis animalis ſint; dicens ꝙ ſunt paſsiones ſenſus, probat: quia ſunt paſsiones illius partis animalis ſecundum quam iudicamus animal dormire vel vigilare: igitur. Ex quo infert philoſophus quòd non ſunt paſsiones animę tantũ nec corporis tantum, ſed ſunt cõmunes vtriq;. Probat qa ſentire non eſt proprium animæ neque corpori: ergo neque vigilare. Secunda cõcluſio: Nihil eſt quod ſemper dormiat, vel vigilet ſemper. Probat quia cuicunq; ineſt aliquod opus secũdum naturã quando exceſsit tẽpus, in quo poteſt fieri, neceſſe eſt ipsum deficere vel ceſſare. Ex quo infert diffinitionem ſomni, dicẽs. Somnus eſt impotentia ſentiendi propter exceſſum vigilandi. Dicit vlterius quòd non eſt manifeſtum, vtrum omnia animalia ſomno comunicẽt: quia quædam ſunt multum breuis ſomni. Deinde infert quòd nulla plãta vigilat: quia nulla planta habent ſenſum: ergo nec ſomnum nec vigiliam; conſequentia patet: quia ſomnus & vigilia non ſunt ſine ſenſu. H Tertia cõcluſio; Somnus eſt paſsio omnium ſenſuum exteriorum; quia ſenſibus exterioribus animal non poteſt ſentire quando dormit. Quarta concluſio; Omniũ ſenſuum exteriorum eſt vnus ſenſus communis: vt probatum eſt in lib. de Anima. Quinta concluſio: Somnus & primo & principaliter eſt paſsio ſenſus communis. Probat quatuor rationibus. Prima: quia ſenſus communis eſt vnus, & principalis inter omnes ſenſus: igitur. Secunda ratio: ſi ſomnus eſſet paſsio alterius ſenſus a ſenſu communi, ſequeretur quòd non oporteret omnes ſimul ligari in ſomno: quod eſt falſum: igitur.

Somnus quid cuius, & à quo effectiuè.

Tertia

A Tertia ratio : illius ſenſus ſomnus eſt paſsio : quo paſſo, neceſſe eſt homines alios pati : ſed paſſo ſenſu communi, alij patiuntur : igitur. Quarta ratio : ſomnus non eſt quælibet in potentia ſentiendi, ſed ſolum illa quæ naturaliter prouenit per ligationem omnium ſenſuum ſimul. Conſequenter inquirit propter quam cauſam dormire ineſt animalibus : dicens quòd ſomnus eſt neceſſarius omnib⁹ animalibus propter ſalutem ipſorum; probat : quia omnibus q̃ poſſunt moueri ; neceſſaria eſt quies propter ſuam ſalutem. Deinde ſubdit quòd primũ & principale ſenſitiuum eſt cor vel aliquid ꝓportionabile cordi. Probat ; quia idem eſt principium principale ſenſus & motus localis in animalibus, ſed princi-
B pium principale motus localis eſt cor : igitur : Ex quo ſequitur ꝙ ſomnus eſt primo & principaliter paſsio cordis, aut alicuius proportionabilis cordi. Probat : quia eſt principaliter paſſio primi ſenſitiui ; tale autem eſt cor vel aliquid proportionabile corde : igitur. Et ſubdit ꝙ dormientes quandoq; faciunt multa quæ faciunt vigilantes ; vt ſunt motus progreſsiui. In ſecunda parte inquirit de cauſa efficiente ſomni : dicens ꝙ ſomnus eſt impotẽtia ſentiendi cauſata ex euaporatione nutrimenti aſcendentis ad cerebrum : quæ a frigiditate cerebri ĩgroſſata deſcendendo obſtruit meatus ſpiritum, & cauſat ſomnum : hoc probat multis ſignis. Primum : quia poſt ſumptionẽ cibi & potus ſæpius fit ſomnus. Secundũ : ex laborib⁹ quibuſdã cãtur ſomnus, eo ꝙ labor eſt, reſolutiuus ciborum. Tertium pueri vehementer dormiunt, eo quòd in eis maior pars nutrimenti mittitur a partes ſuperiores : cuius ſignum eſt ; quia ſuperiora in ętate iuuenili excedunt inferiora. Quartum ſignum ; homines habentes venas ſtrictas, & habentes magna capita, ſunt amatores ſomni ; & ſunt longe dormitiones, eo ꝙ vene anguſte cito obſtruuntur. Quintum ; melancholici non multum dormiunt : quia propter frigiditatẽ ſtomachi fit parua euaporatio nutrimenti. Similiter flegmatici, propter debilitatem caloris cibi in ſtomacho non cito rarefit. Ex iſtis infert philoſophus aliam diffinitionem ſomni : dicens, ꝙ ſomnus eſt reciprocatio caloris naturalis intrinſecus
D propter vapores aſcendentes : & poſt ſuam ingroſſationem deſcendentes & obſtruẽtes meatus ſenſitiuos propter ſalutem animalis. Deinde infert tria correlaria. Primum : in dormientibus fiunt multis motus alterationis digerendo nutrimentum motus ; etiam aſcenſus vaporis motus infrigidationis, & motus deſcenſus illius vaporis. Secundum : propter frigiditatem clauduntur palpebre oculorum. Tertium : quòd in viuentibus partes exteriores, & ſuperiores infrigidantur : inferiores autem intrinſece calefiunt. Finaliter oſtendit cauſam expergefactionis ; dicens quòd eſt conſumptio illorum vaporum vel diſſolutio eorum ; ita quòd quando vapores ſunt conſumpti, & digeſtione complete facta, tunc

tunc calor naturalis aſcendit: & aperit vias abſtructas per euaporationem.

Post hæc autem quærendum de ſomnio: & primo cui eorum, quæ paſsio hoc ineſſe videtur &c.

Somniũ quid, & vnde. Istvd est ſecũdum capitulum, in quo Philoſophus determinat de ſomnio, ponendo talem concluſionẽ: Somnium non eſt paſsio ſenſus exterioris, probat: quia in ſomno, in quo eſt ſomnium, non eſt aliquis actus ſenſus exterioris: ergo illa operatio, quæ eſt facta in ſomno, nõ eſt alicuius ſenſus exterioris. Secunda concluſio: Somnium nõ eſt paſsio intellectus patet: quia in ſomnio non ſolum cognoſcimus hominem vel equum, ſed hominem album, vel nigrum. Tertia concluſio: In ſomnio accidit deceptio: nam apparet alicui quòd videat, audiat, & ſic de alijs. Quarta concluſio: Somniũ eſt paſsio ſenſus communis: nã ſomnium illius eſt paſsio cuius eſt ſomnus: ſed ſomnus eſt paſſio primi ſenſitiui, vt viſum eſt: ergo etiam ſomnium eſt paſsio primi ſenſitiui. Maior videtur eſſe nota: cum ſomnium videatur ſolum contingere in dormientibus. Conſequenter inquirit quid ſit ſomnium ponendo aliquas ſuppoſitiones. Prima: vniuſcuiuſque ſenſus ſenſibilia cauſant in nobis ſenſationem. Secunda, paſsio facta a ſenſibilibus in ſenſu non ſolum manet in præſentia ſenſibilium, ſed etiam in abſentia. Probat aliquibus ſignis. Primum, quia ſi diu aſpexerimus valde ſplendidum: & conuertamur nos ad locum obſcurum, apparebit adhuc nobis, quòd videmus illud ſplendidum. Secundum: ſi quis diu aſpexerit corpus ſolis: & poſtea ſe conuertat ad alium colorem; puta ad album, vel nigrum, ille apparebit puniceus. Tertium, ſi aliquis fuerit diu motus, & poſtea quieſcat, adhuc apparebit ſibi quòd ipſe moueatur. Tertia: ſenſus non ſolum patitur a ſenſibilibus ſed etiam ſenſibile a ſenſu: probat ſigno: quia videmus oculos menſtruoſos inficere ſpeculum mũdum & purum: & hoc eſt propter multum ſanguinem indigeſtum a quo fumi procedunt: qui petẽtes exitum veniunt ad oculos qui ſunt partes valde rare. Quarta: recedẽte ſenſibili exteriori, manent in phãtaſia phantaſmata. Quinta homines paſsionati de facili decipiuntur circa obiecta illarum paſsionũ: quia ſi homo ſit timidus a modico terribili terrebitur. Sexta: aliqui homines decipiuntur, & tamen non latet eos: ſicut apparet in habẽtibus febres: quibus aliquando apparent animalia terribilia in pariete, & tamen bene ſciunt quòd nihil eſt: & hoc prouenit: q̃a quando aliquid cognoſcitur duplici potentia, quarum vna eſt ſuperior ad aliam: vt intellectus ad ſenſum, ſuperior corrigit inferiorem: vt patet a ſigno de ſole qui ab aliquo ſecundum vnam potentiam dicitur pedalis, & ſecundum aliam maior. Et ſiquis dicat: nonne ſpecies, quæ mouent ſenſum in ſomno mouent in vigilia? *Obiectio.*

A lia? Reſpondet Philoſophus q huiuſmodi ſpecies nō æque mouent ſenſus interiores, ſed impediuntur per ſenſus exteriores. Septima: huiuſmodi ſpecies aliquando præſentantur ſenſui directe, aliquando indirecte, aliquando diſtorte. Ex quo infert q pueri non ſomniant: quia in ipſis eſt multus motus impediēs illas ſpecies. Octaua: in ſomnijs quandoq; decipimur, & latet nos: & quandoq; decipimur & non latet nos ſicut contingit in vigilantibus. Ex his omnibus infert Philoſophus diffinitionem ſomnij: dicens q ſomniū eſt aliquod phantaſma apparēs in ſomno. Finaliter ponit cauſam propter quam aliqui nunquam ſomniant: alij autem in iuuentute: alij autem in ſenectute, alij vero perſeuerant in ſomnijs: quia (vt dicit Philoſophus) ſtatim poſt cibum aſſumptum in dormientibus non fit ſomnium, neq; etiam in pueris propter velocem motum nutriēdi; & propter eandē cauſam quacunq; ſunt talis naturę, vt multa euaporatio aſcendat: & iterum deſcendens facit multitudinem motus: & nullum apparet phantaſma nec habent ſomnia: & talis multitudo motuum eſt poſſibilis in vna ætate: ideo aliqui ſomniant in vna ætate & non in alia.

Quare aliq. nunquam ſomniant. B

DE diuinatione vero, quę in ſomnijs fit: & dicitur accidere à ſomnijs, neque contemnere &c.

ISTVD EST tertiū capitulum, in quo Philoſophus vult determinare de diuinatione, quę habet fieri circa ſomnia ponendo, aliquas concluſiones. Prima: non eſt inconueniens determinare de diuinatione ſomniorum, quod probat: quia incōueniens contemnere illud quod omnes vel plures aſſerunt; ſed omnes vel plures aſſerunt diuinationes in ſomnijs; igitur tales non ſunt contemnendæ. Secunda concluſio. Difficile eſt determinare de diuinatione ſomniorum, quod probat: quia difficile eſt determinare de illo qđ non videtur habere determinatam cauſam: ſed diuinatio in ſomnijs eſt huiuſmodi: igitur. Tertia concluſio; Somnia ſunt cauſæ vel ſigna vel accidentia futurorum: quod probat primo de his quæ accidunt propter diſpoſitionem & complexionē corporis: & hoc auctoritate medicorum dicentium, q homines libenter ſomniant de his quæ ſunt ſuę cōplexionis; ſicut cholerici de calidis: ſanguinei de calidis & humidis, & ſic de alijs cōplexionibus. Probat etiā idem, quia videmus homines per ſomnia aliqua facere quæ non feciſſent: ergo aliqua ſunt ſigna & cauſæ futurorum: & q ſint accidentia futurorum, probat; quia ſi fit aliquod bellum futurum & ſomniamus de illo, illud ſomniū non eſt cauſa belli, ſed accidens ipſius. Conſequenter inquirit a quo proueniant ſomnia: dicens q non ſunt immediate a deo: quod probat duabus rationibus. Prima: quia ſic bruta non ſomniarent: quod eſt cōtra experientiā. Cōſenquētia patet: qa illa q̄ imediate mittunī a deo, videntur mitti ad ea quæ ſuas

C *Somnia, quàm diſficilia interpretatu, & quis eorũ optimus interpres.*

D

Nullum prorſus ſomniorum à deo.

E ſuas operationes immediate dirigunt in deum; cuiuſmodi non ſunt bruta. Secũda ratio; quia valde ſtulti homines præuidentes futura; & recte ſomniant, ꝙ non eſſet ſi ſomnia mitterentur immediate a deo; debet enim deus eſſe magis ſollicit⁹ de prudentioribus, quàm ſtultis. Deinde ponit vnam diuiſionem ſomniorum; dicens ꝙ quædam ſunt quorum principium eſt in nobis, ſicut ſomniũ quo flegmaticus conſiderat aquas. Alia ſunt quæ non ſunt a principio intrinſeco; vt ſi homo ſomniat de bello futuro. Finaliter oſtẽdit ꝙ optimus iudex ſeu interpres ſomniorum eſt illæ, qui bene poteſt ſimilitudines inſpicere; cuius cauſa eſt; quia ſemper ſunt noſtra ſomnia diſtorta; licet aliquando ita fiant; & tunc

F non apparet bene, quando eſt turbatio ſpecierum ſeu phantaſmatum. Ex his ſatis concludit philoſophus per ea quæ dicta ſunt q̃d ſit ſomnus & quomodo cauſatur; & quid ſit ſomnium & quomodo cauſatur. Circa textum.

An ſomnus inſit omnibus animantibus, & ſomnium ſolis dormientibus.

QVAERITVR Vtrũ ſomnus inſit oĩbus aĩalibus; ſomniũ vero dormientibus. Arguitur primo, ꝙ ſomnus non inſit oĩbus aĩalibus; quia multa ſunt aĩalia, quæ non dormiũt cũ ſint multa aĩalia, q̃ non habent cor, neq; cerebrũ, neq; caput: vt patet de cõchis & oſtreis. Secũdo ſic: Hominibus extatibus in extaſi; non competit ſomnus, neq; vigilia: cũ tunc nõ poſſint exercere operationes ſenſuũ exteriorum: ergo non omnibus aĩalibus ineſt ſomnus. Tertio ſic: Sõnus cõuenit plantis; ergo non conuenit ſolis animalibus. Añs patet: quia plantæ aliquod opus faciunt in aliquo tp̃e: ergo neceſſe eſt eiuſdẽ tandem ceſſare ab illo opere: ſed talis ceſſatio eſt ſomnus: igitur &c. Quarto ſic; In vigilantibus: ita bene reſeruantur ſpecies ſenſibiles, ſicut in dormientibus: ergo ſomnia æque bene debent apparere in vigilantibus, ſicut in dormientibus. Quinto ſic: Pueri melancholici vigilando ſæpe dicunt multa ſe vidiſſe terribilia: & ſimiliter quidam flegmatici; ergo iſti vigilando ſomniant. In oppoſitũ eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

H PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione primę partis q̃onis ſupponitur, ꝙ omnis potẽtia fatigabilis in ſua operatione habet a natura, vt talis potentia ꝑ quietẽ fortificetur in ſua operatione: & quia potentia ſenſitiua q̃n; ſic fatigatur in ſua operatione, eo ꝙ indiget caloribus, & ſpiritibus miſſis à corde ad exercendum ſuas operationes: quæ aliquando intantum diminuuntur vt potentia ſenſitiua nõ poſſit exire in ſuas op̃ationes: ideo oportet illam potentiam aliquãdo ceſſare a ſua operatione, vt in tali ceſſatione, & quiete reſumantur ſpiritus. Et ſi quis quærat; quare potentia nutritiua nõ fatigatur, ſicut & ſenſitiua. Reſpondetur quòd ratio eſt: quia opus virtutis vegetatiuę, ſeu nutritiuę eſt ad continuationem vitæ, non autem opus ſenſitiuę:

Arti. 1.

Qua potentia fatigatur in ſua operatione.

A ue. Supponitur ſecundo quòd quacunque potentia data, oportet etiam aliquando ipſam exire in actum ſuum, alias fruſtra eſſet. His ſuppoſitis ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, hoc disiunctum ſomnus, vel vigilia, conuenit omni animali ſano & viuenti per notabile tempus, puta per ipſis debitum ſuæ ſpeciei. Notanter dicitur ſano, ſeu diſpoſito, ꝓpter animal exiſtens in extaſi, quod proprie non dicitur nec dormire, neq; vigilare: licet tamen non ſentiat: ſed hoc non eſt propter aſcenſum vaporum ad cerebrum, ſed propter paſſionem, vel ægritudinē. Ex quo patet, quòd non omnis impotentia ſentiendi eſt ſomnus: patet etiam: quia multa ſunt animalia quibus, neque cõuenit ſomnus neque vigilia.

Somnus quorũ eſt.

B Et ſi dicatur priuatiuè oppoſita circa idem ſubiectum ſunt immediata. Dicitur quòd verum eſt circa idem ſubiectum diſpoſitum. Dicitur etiam viuenti per notabile tẽpus: quia multa fuerunt animalia, quę nunquam dormierunt, neque vigilauerunt: puta quorum organa non fuerunt debitè diſpoſita ante mortem eorum. Secunda propoſitio: ſoli animali ineſt ſomnus vel vigilia: quia ſolum animal inter viuentia ceſſat a ſua operatione. Et licet plantæ in hyeme non percipiantur viuere, & exercere ſuas operationes propter calorem remiſſum in ipſis: tamen tunc viuunt & exercent ſuas operationes, quamuis nos lateat.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro declaratione ſecundæ partis quæſtionis ſupponitur primo quod ſomnus eſt duplex, ſcilicet perfectus & imperfectus. C Somnus perfectus, eſt quando ſenſus exteriores ſunt perfectæ ligati, vel quando viæ, & meatus per quos habent mitti ſpiritus & calor a corde ſunt obſtructi. Somnus imperfectus eſt quando ſenſus exteriores ſunt imperfecte ligati; vel quãdo eſt facta aliqua apertura viarum: ita quòd ſpecies reſeruatæ libere poſſunt venire ad ſenſum communem. Supponitur ſecundo quòd (vt viſum eſt in textu) ſomnus eſt impotentia ſentiendi; & vigilia eſt potentia ſentiendi, ſeu diſpoſitio ſecundum quam animalis poſſunt in operationes ſenſuum. Et aduerte quòd ſomnꝰ naturalis ſic cauſatur: nam per calorem prouenientem originaliter a corde: licet expanſe ad hepar & ſtomachum, & ad alia membra decoquitur, & digeretur nutrimentum: propter cuius digeſtionē reſoluuntur ab ipſo nutrimento vapores & fumi propter caliditatem & ſubtilitatem aſcendentem ad caput; propter frigiditatē cerebri ingroſſatur; ideo reuertuntur circa cor & reuertendo obſtruunt meatus per quos ſpiritus ſunt nati diffundi a corde, & non poſſunt tunc mitti; ideo potentiæ ſenſitiuæ non poſſunt habere ſua opera. D Et ſiquis quærat: quomodo iterum aperiuntur illi meatus? Reſpondetur breuiter quòd ſicut ſunt duplices dormitiones ſcilicet ſm conuenientẽ exigentiam naturæ: & quædã ꝑ aliqua accidentia: ita etiam ſunt duplices expergefactiones: quædã ſunt ſecundum conuenientem exi-

Somnus quotuplex & quomodo cãtur.

E exigentiam naturæ, & quædam per accidentia. Tunc dico ꝙ ex pergeſactiones ſeu aperiiones meatuum, quæ ſunt ſecundum exigentiā naturę ſiunt digeſtione & nutritione facta ſcilicet cibo conuerſo in ſanguinem: quia tunc ſpiritus diffunduntur ad ſenſus exteriores: quia facta tali digeſtione, calor eſt fortificatus, & ſpiritus multiplicantur: quod patet per exemplum de ligno, quod poſtquam ponitur in igne, ignis eſt debilis; ſed poſtquam alteratur & caleſit, ignis fortificatur. Sed expergeſactio quæ fit per accidentia fit multis modis. Primomodo propter conſuetudinem. Secundomodo propter diligentem attentionē. Tertiomodo propter ampliationem & diſtrictionem venarum. Quartomodo propter complexionem
F naturalem latentem: quia melancholici parum dormiunt; quia ſunt multum ſicci & frigidi: ideo humores calidi non poſſunt bene reſolui a ſtomacho vt obſtruant meatus. Quintomodo propter caliditatem vel quantitatem nutrimenti. Sextomodo propter ſomnia terribilia.

Somnus omni' ſeu ſus eſt paſſio.

TERTIO ſciendum, quòd circa textum : dit talis difficultas; Verum ſomnus ſit paſſio ſenſus communis, vel ſenſuū exteriorum? Et arguitur ꝙ non ſit paſſio ſenſus communis; niſi forte per accidens: quia ſomnus eſt impotenta ſentiendi: ſed ſenſus communis in ſomno non eſt in ſentiente; igitur. Item omnia remedia quæ dantur ad pro
I uocandum ad ſomnum vel vigiliam, ponuntur in capite: quod non fieret niſi ſomnus & vigilia eſſent paſſiones cerebri. In G oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima: Somnus non eſt paſſio potentiæ nutritiuę: quia tunc cō ueniret plantis ſicut animalib⁹; quod eſt falſum. Secunda: Somnus non eſt paſſio intellectus: quia tunc ſequeretur ꝙ nō côueniret brutis. Tertia: Somnus non eſt primo & per ſe paſſio ponere ſecundum locum motiue; quia tunc non conueniret omnibus animalibus: quia non omnia animalia habent potentiam motiuam ſecūdum locum. Quarta: Somnus non eſt in paſſio per ſe & primo potentiæ appetitiue; quia ſi in ſomno potentia appetitiua fuerit impotens, & hoc ſolum per defectū potentiæ cognitiue. Quinta ſatis ꝓ H babilis: Somnus non eſt primo & ꝑ ſe paſſio alicuius ſenſus exterioris: & hoc manifeſtum de viſu & auditu & olfactu: quia multa animalia dormiunt quæ non habent illos ſenſus. Probatur etiam ſic iſta concluſio: quia ſi eſſent primo & per ſe alicuius ſenſus exterioris, ſeqret ꝙ non conueniret alijs ſenſibus; quia ſenſus exterior depēdet ab alio nullus ſenſu in ſua operatione. Relinquitur ergo ꝙ vel ſomnus vel vigilia non erunt paſſiones alicuius ſenſus, vel erunt paſſiones ſenſus cōmunis. Et quando dicebatur ꝙ ſenſus communis operatur in ſomno? Reſpondetur ꝙ verum eſt phantaſiando, ſed non ſentiendo: phantaſiamur enim in ſomno, ſed non propriè ſentimus. Vnde differētia eſt inter ſenſationem & phātaſiationem. Senſatio enim eſt appræ-

Sēſus cōis quomodo operatur in ſomno.

A apprehenſio ſenſibilium per ſenſus exteriores: & talis non fit in ſenſu communi in ſomno. Sed phantaſiatio eſt apprehenſio ſenſibilium per ſpecies reſeruatas in phantaſia: & illa eſt bene in ſenſu communi. Dicunt tamen aliqui ꝙ Ariſto. in textu per primum ſenſitiuum intellexit cor; quod ideo dicitur primũ ſenſitiuum originaliter; quia ab eo originantur ſpiritus, diſponẽtes ſenſus exteriores ad ſuas operationes: & quia in ſomno non poſſunt dimitti illi ſpiritus, propter hoc ꝙ meatus ſunt clauſi: ideo ſomnus dicitur paſsio cordis. Et ad illam rationem dicitur ꝙ cerebrum bene facit ad cauſandum ſomnum: ideo ad ipſum bene ponuntur remedia.

B QVARTO ſciendum, quòd reſtat alia difficultas: vtrum ſomnus & vigilia conueniant omnibus animalibus ſanis & viuentibus per tempus notabile? Et videtur ꝙ non; quia ſomnus & vigilia ſunt paſsiones cordis vel ſenſus communis: ſed multa ſunt animalia, quæ nõ habent cor, neq; ſenſum communem: igitur. Reſpondetur breuiter ꝙ licet non omne animal habeat cor, tamen habet aliquid proportionabile cordi: & ſi non habeat cerebrum habet aliquid proportionatum cerebro: poteſt etiam dici ꝙ ſi non omne animal habeat ſenſum communẽ: tamen habet aliquid proportionabile ſenſui cõmuni, quod ſufficit. Alia eſt difficultas: vtrum omnis ſomnus cauſetur ex euaporatione nutrimenti? Et videtur ꝙ non; quia aliqua ſunt animalia quæ dormiunt per totam hyemem. Item aliquæ ęgritudines cauſant ſomnũ: igitur.

An ſomnus, & vigilia conueniãt oĩbus animalibus.

An ſomnus cauſetur ex euaporatiõe nutrimenti.

C Pro ſolutione ſupponitur, quòd non omnis impotentia ſentiendi eſt propriè ſomnus: nam ſomnus eſt paſsio naturalis conueniens ipſis animalibus naturaliter ad ſalutẽ eorum: ideo ſomnus propriè dictus debet prouenire ex parte naturæ ex ordine & prouidentia ipſius naturæ; ideo impotentia ſentiendi, quæ eſt per aliquas ęgritudines, non debet dici ſomnus propriè dictus. Poteſt etiam fieri ſomnus quidam debilis propter carentiam cibi: vt ſi homo careret cibo duobus diebus, certe fieret quidam paruus ſomnus. Tertia difficultas: quare infantes melius dormiunt quàm viri, cum tamen habeant magis de caliditate? Reſpondetur ꝙ viri ſunt calidiores, quàm infantes: tamen infantes habent multam humiditatem cito euaporabilem: & propter hoc multum dormiunt. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundũ;

Dubium

D DVBITATVR primo. Vtrum diffinitio ſomnij ſit ſufficiens. Et arguitur quòd non: quia ſomnium non eſt phantaſma, ſed eſt apparitio, ſeu apprehenſio phantaſmatum. Pro ſolutione dicitur primo quòd diffinitio ſomnij, in qua dicitur: ſomnium eſt phantaſma quoddam factum in ſomnio, debet ſic exponi. Somnium eſt apparitio ſeu apprehẽſio phantaſmatica facta in dormiendo: ita quòd ſomnium non eſt niſi illa cognitio, quæ fit in dormiendo per phantaſmata. Et aduerte quòd triplex ſit apparitio in ſomnio. Prima fit in ſenſibus exterioribus; vt ſi homo dor-

Arti. 2.

An ſomnij diffinitio ſit ſufficiens.

E dormiens audiat, & in hoc decipitur. Secunda poteſt fieri per intellectum: vt quando homo iudicat ſe diſputare, & ſyllogizare in ſomno, & in hoc etiam decipitur: nam in ſomno de curſu communi, neq; ſenſus exteriores, neq; ipſe intellectus habent aliquam operationem. Tertia apparitio fit per ſpecies reſeruatas in phantaſia, mouentes ipſam phantaſiam ad operationẽ eius, etiam in iſta vt plurimum fit deceptio; nam ſenſus communis vtitur illis, ac ſi eſſent obiecta. Sed reſtat alia difficultas

Triplex apparitio in ſomno.

Dubium

Vtrum dormientes poſsint exercere operationes vigilantium? Et videtur quòd non; quia tũc ſequeretur, quòd dormientes eſſent vigilantes: etiam operationes vigilantium ſunt circa ſenſibilia exteriora, & dormientes F circa illa non exercent in aliquid operationem. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro ſolutione ponitur talis propoſitio: Certum eſt, quòd multi dormientes exercent operationes vigilantium. Et aduerte quòd licet tales bene memorentur ſuorum ſomniorum; tamen non memorantur illorum actuum exteriorum. Et mirabile eſt, quòd iſti nihil videant, cum vadant ad loca ſic determinata, & hoſtia aperiant:& tamẽ iſta non poſſunt ſcire. Ad illud poteſt dici, quòd licet ſenſus exteriores multum valeant ad dirigendum nos in noſtris operationibus exterioribus: cum poſſibile eſt nos ſine viſu ambulare propter magnam imaginatio nem & memoriam, aut propter conſuetudinem.

DVBITATVR ſecundo. G Vtrum in ſomno debeant ſemper fieri ſomnia, vel nunquam, vel aliquando ſic & aliquando non. Arguitur quod nunquam debeant fieri: quia cerebrum eſt ita propinquum ſenſui communi, ſicut ſenſibus exterioribus, ſed in ſenſibus exterioribus nõ fit ſenſatio: ergo neque in ſenſu communi. Itẽ ſi ſomnia fierent, hoc eſſet per ſpecies reſeruatas in phantaſia; ſed hoc non: quia vel illę ſpecies ſufficiunt ad phãtaſiandum ſine obiecto extrinſeco, vel non ſufficiunt: ſi ſufficiant, ergo ſemper debent fieri ſomnia: ſi non ſufficiant, ergo nunquam debent fieri ſomnia. In oppoſitum eſt experientia.

An in ſomno debeant ſemp fieri ſomnia.

Pro cuius ſolutione mouentur aliquæ difficultates. Prima: quare ſpecies in phantaſia reſeruatæ faciunt magis ad apparitionem in ſomno, quàm in vigilia? Reſpondetur quòd ſpecies in phantaſia in vigilia ſunt debiles, & motus qui fluunt ab exterioribus ſunt fortes: modo motus fortiores in appræhenſionibus triſtibus, vel delectabilibus: & vniuerſaliter in alijs paſsionibus animæ obfuſcant minores, & faciunt eos latere. Vnde aliqui clamant ſe aliquando valde læſos in manu, vel pede: qui ſi bene verberarentur, non plus ſentirent illud malum. Et hæc eſt ratio quare melius in ſomno fiunt tales apparitiones, quàm in vigilia: quia in vigilia motus exteriores ſunt fortiores: ideo impediunt motus phantaſiæ. Tertia difficultas; quare in ſomno melius fiunt apparitiones in vno tẽpore quàm in alio? Reſpondetur quòd aliquando via phantaſiæ eſt obſta ex

Problemata.

H

Dubium

A ẽta ex vaporibus ingroſſatis: ita quòd illæ ſpecies non poſſunt præſentari ſenſui communi: etiam per multum colorem in illis vijs eſt multus motus, & multa perturbatio: ideo non poſſunt illæ ſpecies præſentari: ideo magis ſomniamus in principio ſomni, & in fine, quàm in medio: quia tunc non ſunt tanti vapores eleuati. Alia difficultas: quare aliquæ ſpecies reſeruate in phantaſia faciunt apparitionem, & non aliæ? Reſpondetur, quòd in phantaſia eſt vna impresſio fortior, quàm alia: vel propter frequentem meditationem, vel propter fortem attentionem: hoc eſt quia adiuta eſt delectatione, vel triſtitia, vel aliqua alia paſſione; & tunc illæ mouent ſenſationẽ, & non aliæ.

B DVBITATVR tertio, Vtrum ſit posſibile præuidere futura per ſomnia? Pro ſolutione ſupponitur quòd ſomniorũ quædam ſunt cauſæ futurorum euentuum: vt quãdo ex his, quæ ſomniamus, mouemur in vigilia ad aliquid agendum: vt recitat Galenus de quodam ægroto, qui ſomniauit, quòd ſi minueretur inter duos digitos, ſanaretur: qui cum euigilatus eſſet, hoc fecit & ſanatus eſt. Alia ſunt ſomnia, quæ ſolum ſunt ſigna futurorum euentuum, & non cauſa: vt ſunt illa, quæ habent cauſam communem eis, & futuris euentibus: quæ cauſa eſt duplex, ſcilicet corporalis, & ſpiritualis. Corporalis quidem; quando ex impresſione corporum cœleſtium, & etiam aeris circundantis mutatur corpus, & imaginatio dormientis: ſic quod dormienti

An posſibile ſit prœuidere futura per ſomnia.

C apparent aliquæ viſiones conformes diſpoſitioni corporum cœleſtium; ſicut quando diſponuntur elemẽta ad ſerenitatem, vel pluuiam; aut aliqua huiuſmodi apparent dormienti, vt aliquæ phantaſiæ conformes illi diſpoſitioni. Spiritualis autem cauſa, eſt quandoque deus, & quandoque diabolus. Deus quidem quandoque miſterio angelorum reuelat in ſomnijs aliqua futura, quorum ipſe eſt futurus cauſa. Diabolus autem quandoque ad deceptionem hominum diſponendo interius phantaſmata facit apparere aliqua futura, quæ ipſe eſt facturus. Alia ſunt ſomnia, quæ nec ſunt cauſæ futurorum euentuum nec ſigna: ſed ſunt ſolum propter motus ſimulachrorum, ſeu phantaſmatum,

D ſicut ſunt omnia illa ſomnia, quæ cauſantur in dormiente ex aliqua cauſa interiori: quæ eſt duplex, ſcilicet naturalis, & corporalis. Naturalis: vt quando occurrunt dormienti phãtaſmata conuenientia eis certa, quæ cogitatio eorum in vigilia fuit timorata, vnde homines ſolliciti, & cogitatiui circa aliqua frequenter ſomniant de illis. Corporalis autem ſit, quando ex aliqua interiori diſpoſitione corporis formatur aliquis motus in phantaſia dormientis conueniens illi diſpoſitioni corporali, vt ſi quis abundat in frigidis humoribus, occurrit in ſomno phantaſia quòd ſit in niue vel aqua: propter quod dicunt medici intendendum eſſe ſomnijs ad cognoſcendas interioris hominis diſpoſitiones. Vnde ad hunc modum reducuntur omnia

E omnia ſomnia ſequentia complexionem hominum: ſicut cholerici, flegmatici, & ſic de alijs. Etiam ad hunc modum reducũtur ſomnia, quæ ſequuntur naturas ciborum. Nam complexio facit per naturam, quod faciunt cibi per accidens. Ad hunc etiã modum reducuntur omnia ſomnia ſequentia naturas & conditiones infirmitatũ: vnde per iſta ſomnia valemus iudicare aliquid de futuris, & etiam per alia. Et hæc de ſecundo art. Quã tum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Somnus ineſt omnibus animalibus ſanis: & hæc concluſio relinquitur probata ex dictis.

G Ad rationes. Ad primam dicitur negando antecedens: & ad probationem dicitur ꝙ illa hñt aliquod proportionabile cordi, cerebro, & capiti: & hoc ſufficit. Ad ſecundam dr̃ ꝙ homines exiſtentes in extaſi vigilãt: licet pro tunc non poſſint ſentire: hoc tamen non eſt propter aſcenſum vaporum ad cerebrũ, ſed propter paſſionem, vel ægritudinem. Ad tertiam patet ſolutio: nam plantis non conuenit, neq; ſomnus, neq; vigilia. Ad quartam patet quid ſit dicẽdum: & etiam ad quintam: nã ſi melancholici dicant illud videri, hoc eſt propter paſſionem eorum.

F LIBELLVS DE LONGITVDINE, ET BREVITATE VITAE. H

DE eo autẽ qđ eſt, hoc quidem eſſe longæ vitæ animalium: hoc autem breuis vitæ, &c.

ISTE EST liber de Longitudine, & breuitate vitæ: qui diuiditur in duo capitula. In primo ponit aliquas concluſiones. Prima, eorum quæ viuunt; quædam diſtinguuntur ſecundum ſua genera, & aliqua ſecundum ſuas ſpecies in breuitate, & longitudine vitæ: vt homines communiter ſunt longioris vitæ, quàm equi, vel aſini: eadem ſpecie etiam diſtinguuntur, eo quòd in diuerſis regionibus habitant: nam habitantes in regionibꝰ calidis, cæteris paribus, ſunt longioris vitæ, q̃ habitãtes in frigidis: & adhuc in eadẽ regione diſtinguunť ſm̃ diuerſas complexiones. Secũda concluſio: inter corpora naturalia elementa ſunt magis adinuicem generabilia, & corruptibilia pp contrarietatem ſuarum qualitatũ: & q̃to aliquod mixtũ magis accedit ad naturã vnius elementi, tanto citius corrumpiť ab alio elemento. Deinde mouet vnum

Breuitas, vel longitudo vitæ vnde.

A vnũ dubiũ: Vtrũ ſit aliquis loc⁹, in quo ſi poneret aliquod corruptibile, poſſet perpetuari, & eſſe incorruptibile? R̃ndet Philoſophus, ꝙ ſi poneret aliquod corpus in aliquo loco, in quo non heret contrariũ, illud ſm̃ quid eſſet incorruptibile: licet ſimpliciter eſſet corruptibile, cum habeat materiam, q̃ eſt, qua res põt eſſe & non eſſe. Conſequenter probat aliqua non eſſe cauſa lõgæ vitæ, neq; breuis vitæ, & primo de magnitudine: dicens ꝙ maiora non ſunt longioris vitæ: quia equi ſunt multum maiores hoĩbus: & tñ non ſunt longioris vitæ. Dicit etiam ꝙ paruitas non eſt cauſa longæ vitæ: q̃a minora aliq̃ñ ſunt breuioris vitæ longioribus. Tertio dicit, ꝙ ſanguis nõ eſt cauſa longę vitæ: B quia aliqua animalia non hñtia ſanguinẽ: ſicut apes ſunt longioris vitæ aliquibus hñtibus ſanguinẽ. Quarto dicit ꝙ habitatio ſupra terrã non eſt cã longioris vitæ: q̃a aliqua aquatica ſunt lõgioris vitę, q̃ aliqua habitãtia ſupra terrã. Quinto dicit, ꝙ eſſe greſſibile nõ eſt cauſa longæ vitæ: quia q̃dã greſſibilia ſunt breuioris vitæ quibuſdam aliis: Conſequenter oſtendit quid ſit cauſa longæ vitæ, p̃mittens aliquas ſuppõnes. Prima, omne animal eſt calidum, & humidum; in quibus conſiſtit vita: ſed frigida & ſicca ſunt cauſæ breuioris vitæ. Ex quo infert, ꝙ neceſſe eſt ſeneſcentia deſiccari. vnde ſi humidum debeat eſſe cauſa longæ vitæ, non debet eſſe de facili deſiccabile: immo pinguia ſunt minus putrefactibilia, quàm macra. Deinde dicit, ꝙ ſi aliquid debeat eſſe cauſa longæ vitæ, oportet eius humidum eſſe multum & magnum, eo quòd paucum humidum faciliter deſiccatur: ideo dicit quòd humidum bene proportionatũ cũ calido C eſt cauſa lõgæ vitæ: propter hoc homines ſunt quibuſdam animalibus maioribus longioris vitæ: eo quòd in hominibus humidum eſt melius proportionatũ cum calido. Dicit vltra quòd ipſum humidum non debet eſſe ſuperfluum: quia humiditas ſuperflua eſt extinctiua caloris: ꝓpterea dicit, quòd animalia multi ſpermatis cito ſeneſcunt: quia ſperma eſt humidum ſuperfluũ: ratione cuius mula eſt lõgioris vitæ quàm equus. Et ſubdit ꝙ maſculi ſunt longioris vitæ femellis: ſed quia ſunt multi coitus; in quo vacuatur humiditas propria: ideo in eodem cito ſeneſcunt. Et ſubdit quod abſtinentia a coitu cæteris paribus D ſunt longioris vitæ. Dicit etiam quicunque maſculorum laborantes cito ſeneſcunt, eo quòd labor deſiccat. Ex quo infert ꝙ maſculi ſunt longioris vitæ femellis, ſi non ſint coitiui: quia ſunt calidiores: modo caliditas eſt cauſa longæ vitæ. Subdit etiam, quòd tam animalia, quàm plantæ ſi non ſuſcipiant nutrimentum, corrumpuntur: quia in viuentibus calor naturalis cõtinue agit in humidum: ideo quando non agit in humidum cibale, agit in humidum radicale ipſum corrumpendo.

AQVATILIA autem greſſibilibus minus, &c.

ISTVD EST ſecundum capitulum, in quo Philoſophus comparat viuentia adinuicem

B pœnes longitudinem & breuitatem. Et dicit primo quòd animalia aquatica ſunt breuioris vitæ, quàm gradientia: quia humidum eorum eſt de facili corruptibile, & de facili congelabile. Deinde dicit, quòd nõ habentia ſanguinem ſunt breuioris vitæ quàm habentia: niſi in non habentibus ſanguinem fiat recompenſatio. Dicit vlterius ꝙ plantę minꝰ aquoſę ſunt longioris vitæ alijs; ideo dicit ꝙ cypreſſus & palma ſunt longioris vitæ alijs. Subdit etiam ꝙ in hoc conueniunt animalia annuloſa cum plantis: quia partes eorum diuiſe viuunt: conueniunt & in hoc plantę & animalia; quia maſculi in vtriſq; ſunt longioris vitę femellis. Ex quo poſſet aliquis dubitare, quomodo in plantis diſtinguuntur maſculi a femellis: ideo dicit ꝙ ſicut in maſculis animalibus

Quæ breuius, quæ ve longius viuunt.

F ſuperiora ſunt groſsiora inferioribus, & econtra in femellis: ita etiam in plantis: quare autem maſculi habeant partes ſuperiores groſsiores eſt: quia habent fortem calorem, qui multum de nutrimento poteſt eleuare ad partes ſuperiores. Finaliter dicit ꝙ reſtat determinare de ſenectute & iuuẽtute; morte & vita; quibus determinatis, finietur iſta methodus; qui libri ordinariè non leguntur, alibi quære ſi vis.

An calidum & humidum ſint cauſa vitæ in uiuentibus.

QVAERITVR. Vtrum calidum & humidum ſint cauſa longæ vitæ in viuentibus. Arguitur primo quòd non: G quia humidum & calidum non ſunt cauſa vitæ; ergo non ſunt cauſa longæ vitæ. Antecedens patet de calido: quia carnes citius putreſcunt in eſtate, quàm in hyeme. De ſecundo etiam patet: quia ſtramina humida citius putreſcunt, quam ſicca. Secundo ſic; Calidum & humidum ſunt cauſa corruptionis; ergo non ſunt cauſa longe vitæ. Antecedens probatur: quia caliditas febrilis corrumpit hominem: & humiditas hydropiſis corrumpit ipſum. Tertio ſic, Si calidum eſſet cauſa longę vitæ vel eſſet aereum, vel igneũ. Non igneum: quia eſt nimis deſiccatum. Nec aereum; quia eſt nimis debile. Quarto ſic: Cauſæ mortis non debent poni cauſæ vitæ: ſed calidum & humidum ſunt cauſæ mortis; nam mors prouenit ex eo quòd calidum conſumit humidum. H Quinto ſic: Frigidum & ſiccum ſunt qualitates quæ poſſunt magis reſiſtere contrarijs nocumentis vitæ, quàm calidum & humidum; ergo frigidum & ſiccum ſunt magis cauſæ vitæ. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articu. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, quòd calidum & humidum ſi debeãt eſſe cauſæ longæ vitæ, requirunt aliquas ſpecificationes. Requiritur primo quòd calidum & humidum ſint multum & ſatis inteſa. Secundo quòd calidum & humidum ſint in ſe bene proportionata, & non ſe excedentia taliter, quòd vnũ ſufficiat corrũpere alterũ. Tertio, quòd

Arti. 1.

Quid requiritur, vt calidum, & humidũ ſint cãa longæ uitæ.

A quòd humidum nõ ſit nimis in frigidabile, ſed firmum: & non ſit nimis fluxibile; requiritur ꝙ etiam humidum non ſit ſuperfluum. Iſtis conditionibus obſeruatis dicitur ꝙ calidum, & humidum intrinſeca ſunt cauſa longę vitæ: quandiu enim in aliquo corpore eſt humiditas & calor naturalis ipſum viuificãs, ibi eſt vita. *Dubitatio.* Sed quæreret aliquis: in quo genere cauſæ calidum & humidum ſunt cauſæ vitæ? Reſpondetur breuiter ꝙ aliud eſt dicere: calidum & humidum ſunt cauſæ vitæ: & caliditas & humiditas ſunt cauſa vitæ: nam calidum & humidũ ſunt ipſum ſubiectum vitæ: quia eſt ipſum corpus calidum & humidum: modo corpus eſt cauſa vitæ vel animæ in genere cauſæ materialis: quia ſubiectiue recipit animam. B Aduerte tamen ꝙ in corpore humano inuenitur aliquod calidum & humidum fluxibile, & non ſolidum, quod non eſt ſubiectum animę ſcilicet, ſanguis & ſpiritus. Sanguis enim non eſt ſubiectum animæ: ſpiritus vero ſunt cauſæ agentes ad conſeruationẽ caliditatis cordis, & etiam ad reſtaurationẽ quod de illo deperditur: Sed de caliditate & humiditate in corpore humano poteſt dici ꝙ ſunt cauſæ aĩę & vitę in genere cãæ materialis ſaltem diſpoſitiuæ. qa caliditas & humiditas diſponunt corpꝰ & materiam ad recipiendũ animam.

Secundo ſciendum, ꝙ antequam calidum ſit cauſa vitæ longæ, nõ oportet ipſum eſſe purè igneũ, nec purè aereũ: ſed oportet ipſum eſſe complexionale & mixtum: oĩa enim corpora in inferiori mundo ſunt corpora mixta. G Et ꝙ non debeat eſſe pure igneum, patet: quia tunc ſtatim corrumperetur humidũ radicale: ſi etiam eſſet puræ aereum, non eſſet decoctiuum nutrimenti. Relinquitur ergo quòd illud calidũ quòd eſt cauſa longæ vitæ habeat aliquas ꝓprietates ignis, puta actiuitatem & decoctiuitatem: & aliquas aeris, puta quòd ſit pinguis: debet tamen plures proprietates ignis participare, ꝙ̃ aeris: quia debet eſſe imputreſcibile, quod maxime conuenit igni: debet etiam eſſe ſufficientis actiuitatis ad decoquendum humidum. Similiter dicatur de humido: quod non debet eſſe puræ aereum, neq; aqueum: ſed debet eſſe mixtũ idest debet habere aliquas proprietates aquæ, & aliquas proprietates aeris: quia debet habere ſubtilitatem & facilitatem cõuerſionis, quæ ſunt proprietates aeris: D debet eſſe bene terminabile & ſpiſſum: debet tamen magis eſſe aereũ, quàm aqueũ: Ideo mulieres ſunt debilioris vitæ, quàm viri; licet ſint humidiores humiditate aquea: ſimiliter plantæ cito creſcentes, cito moriuntur: vt blada, & aliæ herbæ.

Quæ animalia ſunt longioris vitæ. Tertio ſciendum, quòd ad vidẽdum, quæ animalia ſunt longioris vitæ, ſupponitur quòd animalia ſunt in duplici differentia: Quædam ſunt multi caloris, & magni corporis: vt homines, & æqui. Alia ſunt parui corporis, & parui caloris: vt muſcæ, & formicæ. Secundo ſupponitur, quòd calor naturalis fortificatur à frigido exteriori,

E ſi non nimis dominetur ſupra calidum; nam habet claudere poros, per quos non poteſt exire calor extrinſecus, ſed fortificatur. Ex quo ſequitur ꝙ animalia magni corporis & magni caloris naturalis ſunt longioris vitæ in locis frigidis, quàm calidis: ideo dicit Ariſt. in ſuis Problematibus, ꝙ verſus partes ſeptentrionales reperiuntur homines fortiores & maiores, q̃ verſus partes auſtrales; per antiperiſtaſim frigus fortificat calorem naturalem; ſed animalia parui caloris naturalis & parui corporis habitãtia in locis frigidis non ſunt longioris vitæ habitantibus in locis calidis: propter quod videmus multas ſpecies animalium mori in hyeme. Et aduerte vlterius ꝙ ſicut reperiuntur diuerſa genera animalium etiam & plantarum: quæ F dam enim ſunt breuis vitæ non viuentes per annum: vt blada & ſimilia propter caliditatẽ corrumpentem humiditatem illarum plantarum: quædam corrũpuntur quo ad partes exteriores: tamen in radicibus manet calor naturalis, & tales ſunt lõgę vitæ: & multæ aliæ diuerſitates plantarum inueniuntur.

An habitantes in locis calidis ſint lõgioris vitæ, quam habitãtes in locis frigidis.

QVARTO ſciendum ꝙ reſtat talis difficultas; vtrum habitãtes in regionib⁹ calidis ſint longioris vitæ, quàm habitantes in locis frigidis. Et arguitur primo quòd non: quia caliditas regionis eſt ipſis viuentibus extrinſeca; ergo corruptiua. In oppoſitum eſt philoſophus in tex. Poteſt etiam probari: quia ex defectu caloris ſequitur mors; & ex conſeruatione caloris ſequitur vita. Pro ſolutione ſupponiẽ, quòd iſtud G habet magis difficultatem: nam Ari. & alij doctores de ea videntur eſſe contrarij: ponuntur tamen aliquæ concluſiones. Prima; In regione temperata vel calida & humida homines ſunt longe vitæ, dummodo non ſit ibi exceſſus; quia tunc per regionem non extinguitur calidũ nec conſumitur humidum: ideo non prouocatur mors; quia omnis mors ſit per extinctionẽ calidi vel per conſumptionem humidi a colido. Ex quo ſequitur ꝙ triplex eſt mors: quædam eſt per conſumptionẽ humidi, & q̃dam eſt per conſumptionem humidi & quædam per extinctionem calidi. Tunc ponitur ſecunda propoſitio: in regionibus calidis & ſiccis homines ſunt lõgæ vitæ per oppoſitum mortis, quæ vocatur extinctio: quia ibi minus viget cauſa extinctionis calidi ſcilicet frigiditas. Tertia H propoſitio: in regionibus frigidis eſt longior vita per oppoſitum mortis quæ dicitur conſumptio humidi; quia ibi min⁹ viget cauſa conſumptionis humidi, puta caliditas: & per hoc ſoluitur q̃ſtio. Aduerte tamen ꝙ quædam ſunt animalia pauci caloris: & illa magis viuunt in regionib⁹ calidis, quàm in alijs. Etiam ſunt aliqui raræ complexionis: & tales ſunt cito penetrabiles a frigido. Alij ſunt fortis complexionis & denſæ: & tales non ſic penetrantur a frigido. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Mors triplex.

Arti. 2.

DVBITATVR primo quę complexio eſt longioris vitæ. Pro cuius ſolutione ſupponiẽ primo

A primo, ꝙ quatuor ſũt cõplexiones.ſ.ſanguinea, cholerica, flegmatica,& melancholica: Et iſtę quatuor comparantur quatuor elementis quo ad earum qualitates: ita quòd ſicut ignis eſt calidus, & ſiccus, ita complexio cholerica eſt calida, & ſicca. Cõplexio vero ſanguinea cõparatur aeri: ita ꝙ ſicut aer eſt calidus,& humidus, ita complexio ſanguinea. Flegmatica cõparatᷣ aquæ: iõ eſt frigida, & humida. Melãcholica cõparatᷣ terræ: iõ ẽ frigida,& ſicca. Et tñ aduertendũ ẽ, ꝙ nõ eſt aliqua cõplexio ſic calida qn participet aliquid de frigiditate: nec ſic humida quin participet aliqd de ſiccitate. Supponitᷣ ſecũdo, ꝙ in qua libet ſpecie viuẽtiũ duplex põt reperiri temperamẽtũ.ſ. ad pondus,& iuſtitiã: & dr̃ tẽperamentum ad põdus, qñ ſunt tot gradus de vna qualitate ſicut de alia. Sed tẽperamentũ ad iuſtitiã, eſt qñ huiuſmodi qualitates ſm gradus earum ſunt in optima ꝓportione, ſeu diſpõne ad exercendum opera vitæ: & ſm hoc põt dari cõplexio tẽperata, quæ conſiſtit in debita proportione calidi,& humidi ad debite exercendũ ſuas operationes. Ex quo ſequitᷣ, ꝙ cum non ſint æquales operationes in oĩbus viuẽtibus, neq; oĩbus membris: iõ non oportet eſſe ęqualẽ complexionẽ temperatã in oĩbus illis: immo in vno membro requiritur alia cõplexio calidi, & humidi, q̃ in alio membro. Et ſiqs petat: quæ iſtarũ cõplexionum eſt nobilior. Rñdetur, ꝙ complexio temperata ſi ſit poſsibile eã dari, eſt cõplexio nobiliſsima. Ex quo ſequitur, ꝙ nõ attenditur nobilitas cõplexionis ex multitudine ignis, vel terrę, aut alterius elementi: ſed in ordine ad ſuum finẽ: ſed inter complexiones laxas ſãguinea eſt nobilior: quia in ea magis attenduntur principia vitę.ſ. calidum, & humidũ poſtea cholerica: quia calor in viuentibus eſt qualitas nobilior, q̃ humiditas: quia magis actiue ſe habet: poſtea flegmatica: & melãcholica eſt omniũ dignißima, cũ deficiat in vtroq; principio vitaliũ.ſ. in calido,& humido. Dico tñ vlterius, ꝙ poßibile eſt aliq̃ cõplexionẽ melãcholicã eſſe aliqua ſanguinea nobiliorẽ: quia talis poterit magis tendere ad temperamentum, quàm ſanguinea. Et ſiquis quærat: quæ iſtarum eſt longioris vitæ? Reſpondetur, ꝙ nobilior eſt ſimpliciter lõgioris vitę. Et aduerte, ꝙ cholerici cõmuniter ſunt nigri: quia talis humor calidus dominatur in tali corpore,& calor eſt cauſa nigredinis: ſanguinei enim ſunt rubei coloris: flegmatici ſunt albi propter humorem dominãtem in ipſis: qui eſt cauſa albedinis, qui etiã eſt cauſatiuus frigoris: ideo mulieres cõmuniter ſunt albę: quia ſunt flegmaticę: melãcholici vero ſunt crocei coloris.

Quæ cõplexio diuturniore facit viuẽtem.

B

C

Inſtãtia.

D

Dvbitatvr ſecundo circa vnũ dictum textus: Vtrũ ignis in concauo orbis lunæ ſit corruptibilis: & ſimiliter terra in centro. Et arguitur primo de igne, ꝙ non: quia ignis nõ corrumpitur niſi a ſuo cõtrario: ſed in cõcauo orbis lunæ nõ habet cõtrariũ,& hoc de igne approximato cœlo. Itẽ, vel corrũpere tur a cęlo, vel a ſeipſo, vel ab aliquo alio elemento: non a cœlo: quia

An ignis in concauo orbis lunæ ſit corruptibilis pariter & terra in centro.

E quia cœlum naturaliter locat ipſum:nec a ſeipſo:q̄a nihil cor rūpit ſeipſum:nec ab elemento, cum nullum elementum attingat illā partē:& ſimiliter pōt ar gui de terra,quæ eſt in centro.

In oppoſitū eſt Philoſophus in textu, qui dicit, ꝙ inter corpora naturalia non ſunt aliqua ita adinuicē generabilia,& corruptibilia ſicut elemēta. Pro ſolutione eſt aduertendū,ꝙ nullus dubitat quin ignis ſit generabilis, & corruptibilis:cum habeat materiā,quę eſt quo res poteſt eſſe,& nō eſſe.Sed dubiū eſt de mō corruptionis eius: & ponit talis propō:probabile eſt,ꝙ ignis in illo loco non corrūpat: quia licet ſint aliquę conſtellationes frigefactiuæ, & humefactiuę:.n̄ velocitas motus cęli eſt tātæ potētiæ ad calefaciendū,ꝙ illę cōſtellationes nō haberent
F poteſtatē cōtra illū motū ad frigefaciendū,& humefaciēdū.Itē nō poſſet corrūpi niſi in aerem aquā,ignē,vel terrā:ſed antequā in aliquod illorū oportet ipſum multū cōdenſari: ſed ibi nō pōt cōdenſari cū ibi ſm naturā ſuā ſit rarior in decuplo aere:ergo oportet,ꝙ deſcēderet ad locum alicuius illorū:ideo in loco illo nunquā corrūperetur: iō ponendū eſt:ꝙ ibi ignis exiſtēs eſt corruptibilis alibi: quia pōt deſcendere donec tangat ſphæram aeris : & ab illo aere pōt alterari, & corrūpi in aerē. Sed qualiter deſcēdat : pōt dari modus pura a cœlo;nā aliquæ cōſtellationes frigefactiuę,& humefactiuę poſſunt habere ſuū aſpectū principaliter ad talē ignē, per quē diminuē de caliditate,& ſubtilitate illius ignis ; ideo illa pars ignis quodāmodo aggrauata de G ſcendit naturaliter ab illo loco, & alter ignis non aggrauatus aſcendet ad replendū locū:Similiter dicendū eſt de terra,ꝙ terra in cētro exiſtēs eſt corruptibilis alibi : quia qn̄q; veniet ad ſuperficiē exteriorē terrę:& ibi cōiungeē ſuis contrarijs a quibus nata eſt corrūpi. Sed qūo aſcēdet?rn̄detur,ꝙ naturaliter: quia partes terræ diſcoopertæ aqua ſemper alleuianē: iō partes terræ ſunt in cōtinuo motu. Nā terra naturaliter inclinaē, vt oēs partes eius æqualiter librēt in grauitate,& leuitate,qđ nunquàm fit : iō aliquæ partes, quæ ſunt in centro aliquando ſunt in ſuperficie,& econtra.

Dubitatur tertio, Vtrum ſcientia poſſit corrūpi. *An ſcientia poſſit corrūpi.* Et arguiē, ꝙ nō:quia omne,qđ corrūpitur, corrūpitur propter actionē ſui cōtrarij,vel propter H corruptionē ſubiecti, vel propter corruptionē agētis conſeruantis,vel eius abſentiā:ſed nullū eſt dicendū : primo nō a ſuo cōtrario : quia ſciētia nō habet cōtrariū: nec ad corruptionem ſubiecti : quia ſubiectū ſcientiæ non eſt corruptibile : nec propter abſentiam cōſeruātis: quia vel illud cōſeruās eſſet actus intelligendi, vel obiectū:ſed nullum illorum eſt dicendum. Primo nō actus intelligendi: quia poſt actum intelligendi multo tempore magis manet habitus etiam poſt abſentiam obiecti.

In oppoſitum tamen eſt experientia. Pro ſolutione dicitur, quòd aliquid dicitur corrūpi dupliciter. Vnomodo ſecundum quid quando de eo negatur eſt tertium adiacens,& non eſt

A eſt, ſecundum adiacens: vt quando ſortes deſinit eſſe albus, dicitur ſortes non eſt albus, vel ſortes corrumpitur albus. Alio modo ſimpliciter quando de eo bene negatur eſt, ſecundum adiacens: vt dicendo ſortes non eſt, ſortes deſinit eſſe. Et aduerte, quòd quatuor ſunt modi, quibus aliquid corrūpitur ſimpliciter. Primus eſt a ſuo contrario: vt caliditas a frigiditate: tamen ex hoc non credo, quòd omne habens contrarium corrumpatur a ſuo contrario: quia multa ſunt contraria, quæ non ſunt innata agere, & pati adinuicem, vt qualitates ſecundæ: albedo enim per ſe non agit in nigredinem: quia ſi lapis albus, & lapis niger eſſent adinuicem approximati centum annis, nō

B propter hoc lapis albus dealbaret lapidem nigrum. Secundus modus eſt ad corruptionem ſubiecti. Tertius propter corruptionem, vel remotionem conſeruantis ſicut lumen remouetur, & corrumpitur ad corruptionem, vel remotionem lucidi; & ita ſolet dici, quòd actus intelligēdi corrumpitur ad corruptionem, vel remotionem actus ſentiendi, vel phantaſiandi: tamen propter hoc non corrumpitur habitus ſeu ſcientia habitualis, cum maneat poſt illos actus. Quartus modus eſt quo aliquid corrumpitur conſecutiue ad corruptionem diſpoſitionis ſibi naturalis, & conuenientis: vel per aduentum diſpo- C

ſitionis diſconuenientis, ſicut ſcientia corrumpitur per remotionem ſuarum diſpoſitionum naturalium: vel per aduentum oppoſiti, ſcilicet erroris. Sed certe magis eſt dubium quomodo ſcientia corrumpatur per obliuionem ſeu per abſentiam conſeruantis, quod non videtur: quia abſente conſeruāte in vno die habitus non corrumpitur per abſentiam ſui conſeruantis: ergo neq; in centū. Poſſet probabiliter dici, quòd ſicut actus intelligendi dependet ab actu phantaſiandi, & ſentiendi ineſſe, & conſeruari: ita habitus dependet ineſſe, & conſeruari ab habitu phantaſiæ: ita quòd illo corrupto, corrumpitur habitus intellectualis. Et ſiquis dicat, quòd non videtur etiam quomodo corrumpatur ille habitus phantaſiæ. Reſpondetur, quòd immo; quia ille habitus, & etiam ſpecies illius potentiæ ſunt in aliquo corporeo, quod continue mutatur, & alteratur, & ſibi nouæ partes aduenium, ideo per mutationem eius poteſt corrumpi talis habitus. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

Dubitatio.

D

CONCLVSIO reſponſalis: Calidum, & humidum proportionata adinuicem ſunt cauſæ longæ vitę. Et hæc concluſio relinquitur probata in articulis, in quibus etiam patet quid ſit dicendum ad rationes. *Art. 3.*

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

In Tranſnaturalem Ariſtotelis Philoſophiam elaborata fragmenta.

LIBBR PRIMVS.

T. com. 1 & inde. OMnes homines natura ſcire deſiderant: ſignum autẽ eſt ſenſuum dilectio: præter enim, & vtilitatem propter ſeipſos diliguntur. & maxime aliorum, qui eſt per oculos. Non enim ſolum, vt agamus: ſed & nihil agere debentes, ipſum videre præ omnibus, vt dicam, aliis eligimus, &c.

A ISte eſt primus liber Metaphyſicæ Ariſt. qui diuiditur in proœmium, & partem executiuam. Proœmium diuiditur in multas partes. In prima, ponit hanc concluſionem: Omnes homines natura ſcire deſiderant: probat a ſigno: quia ſenſus noſtros diligimus non ſolum, quia ſunt nobis vtiles ad proſequendum vtilia, & fugiendum nociua: ſed quia miniſterio ipſorum acquirimus ſcientias: inter quos maxime diligimus ſenſum viſus: viſum enim diligimus non ſolum, vt eo mediante dirigamur ad vtilia: ſed quia plures rerum differentias nobis oſtendit: cum omnia corpora colore participent. Conſequenter determinat de modo generationis ſcientiæ, præmittens tres gradus animalium: & ponendo differẽtiam inter bruta, & homines: dicẽs, quòd omnia animalia in hoc conueniũt: quia habent ſenſum tactus, ſed non omnia animalia rationem habent, vt homo. Deinde ponit gradus animalium: dicens, quòd quædam ſunt animalia, quæ non habent memoriam, nec auditum, ſicut conchæ, & oſtreæ. Alia vero habent memoriam, ſed non auditum: vt apes. Alia ſunt, quæ habent memoriam, & auditum: vt homines, & equi. Vnde animalia, quæ ſunt in primo gradu, non ſunt prudentia, cũ non habeant memoriam: neque diſciplinabilia, cum non habeant ſenſus diſciplinabiles: Sed animalia ſecũdi gradus non ſunt diſciplinabilia: licet bene prudentia, cum habeãt memoriam: Sed animalia tertij gradus ſunt prudentia, & diſci-

Scire hominibus a naturam datu eſt, & quomodo.

H

A diſciplinabilia, cum habeãt memoriam,& ſenſus diſciplinabiles. Deinde ponit differentiam inter animalia bruta, & homines·quia anima bruta imaginationibus, & memoriis viuunt, & parum experimenti participant:homines enim viuunt ratione,& artibus. Conſequenter oſtendit, qualiter in hominibus fit ars,& experimentum: dicẽs,quòd ex pluribus memoriis fit experimentum:vt quando recordor, quòd iſte ignis, quem heri tetigi, erat calidus: & ille, quem tetigi ante heri erat calidus:ex iſtis iudico,quòd iſte ignis, quem video;eſt calidus,quamuis illum non tetigerim. Conſequenter oſtendit, qualiter in nobis generatur ars & ſcientia:dicens,quòd generatur in nobis ex pluribus experimentis: vnde ſicut ex pluribꝰ

Hominis à brutis diſcrimẽ.

B memoriis generatur experimẽtum:ita ex pluribus experimentis generatur ars,& ſcientia:experientia enim artem fecit,& in experientia caſum. Conſequẽter ponit tres differentias inter artem,& experientiam.Prima, quia ars eſt vniuerſalium:&experimentum eſt ſingularium. Secunda, quia non artifices experti certius operantur, quàm artifices inexperti: cuius cauſam reddit: quia ars eſt vniuerſalium: actus autem ſunt circa ſingularia. Tertia differentia, quia artifices non experti ſunt ſapientiores expertis non artificibus:quod probat ratione,& duobus ſignis.Primum probat ratione ſimplici: quia illi ſunt ſapientiores,qui cauſam rei cognoſcunt, quòd illi,qui ſolum, quia eſt,cognoſcunt: ſed artifices non experti ſunt huiuſmodi; igitur. Primum ſignum, quia ſignum ſcientis eſt poſſe docere: ſed nõ experti artifices docere poſſunt: igitur. Secundum ſignum:quia cognitio ſenſitiua non dicitur ſcientifica.

Ars in quo ab experientia differt.

C Conſequenter probat iſtam concluſionem; ſpeculatiui ſunt ſapientiores practicis: quia inuentores ſcientiarum ſpeculatiuarum præ aliis habẽtur in honore,& reuerentia. Iſtis omnibus declaratis ſic infert Philoſ. concluſionem principaliter intentam in hoc cap.Metaphyſica verſatur circa primas cauſas,& prima principia rerum: quod probat:quia ſapientia cõſiderat primas cauſas,& prima principia rerũ:ſed ſcientia,quæ Meta.dicitur eſt ſapiẽtia: ergo.

D QVONIAM autẽ ſcientiam hãc quærimus circa quales cauſas,& circa qualia principia ſcientia ſapientia ſit, &c.

Tex. non habens com.

ISTA eſt pars executiua,in qua Philoſophus ponit ſex ſigna ſapientis, & ponit aliquas conditiones. Prima, quia ſapiens debet ſcire omnia,vt contingit.i. in vniuerſali·qa nõ ſpectat ad ſapientem,quòd habeat notitiam omnium ſingularium in particulari,& in propria forma:ſed ſufficit, quòd habeat in vniuerſali.Secunda eſt,quòd ſapiens debet cognoſcere difficilia. Tertia,quòd debet habere certiorem ſcientiam aliis,ex eo, quòd ſapiẽs habet notitiam ex primis,ex quibus prouenit certitudo in ſciẽtiis. Quarta,quòd ille eſt ſapiens, qui in qualibet ſcientia aſsignat cauſam quæſiti. Quinta,illa ſcientia eſt ſapiẽtia,

Signa,& conditiones ſapiẽtis.

E tia quæ diligibilis eſt ꝓpter ſe, & non propter aliud: ſed ſapientia eſt diligibilis propter ſe: igitur. Sexta: ſapientia debet eſſe dignior, & principalior ſcientia famulante. Deinde ꝓportionabiliter ad ſex conditiones ſapientis ponit ſex cõcluſiones. Prima: ad metaphyſicum pertinet omnia ſcire in vniuerſali: quia ad ſcientiam maxime vniuerſalem pertinet omnia ſcire in vniuerſali: ſed metaphyſica eſt huiuſmodi: igitur. Secũda concluſio: ad metaphyſicũ ſpectat conſiderare difficiliora. Tertia concluſio: metaphyſica inter omnes ſcientias eſt certiſſima: quia illa ſcientia eſt certiſſima quæ eſt maxime conſideratiua primorum ſcibilium: ſed Metaph. eſt huiuſmodi; igitur. Quarta, Metaph. eſt maxime determinatiua cauſarum, quia illa F eſt maxime determinatiua cauſarum, quæ maxime conſiderat cauſas: ſed Metaph. eſt hmõdi: igitur. Quinta, Met. inter omnes ſcientias eſt magis eligibilis cum ſit perfectior, & gratia ſui, & propter ſcire. Sexta, Meta. eſt principaliſſima ſciẽtiarũ, cuius eſt ordinare, & non ordinari: perſuadere, & non perſuaderi: quod probat: quia illa ſciẽtia eſt principaliſſima, quæ cognoſcit cuius cauſa ſint agenda ſingula: ſed Metaph. eſt huiuſmodi; quia conſiderat finem totius vniuerſi.

Tex. ſine com. QVIA vero non actiua palam ex primum philoſophãtibus, nam propter admirari homines &c.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ, in quo Philoſophus oſtendit qualis ſit iſta ſcientia ponendo aliquas concluſiones. Prima ſcientia Metaphyſica eſt ſcientia ſpeculatiua, & non practica: quia illa ſcientia, in qua quæritur ſcire propter ſe eſt ſcientia ſpeculatiua: ſed Meta. eſt huiuſmodi: igitur. Secunda cõcluſio, Metaphyſica non eſt inuenta propter aliquam neceſſitatem vitæ extrinſecam: quod probat a ſigno: quia omnes fere artes quæ ſunt ordinatę ad voluptatẽ vitæ: iam inuentę ſunt ad iuuandum ſcientias ſpeculatiuas. Tertia: inter omnes ſcientias ſola Meta. eſt libera: quod probat: quia illud eſt liberum, quod eſt gratia ſui met: & nõ alterius: Meta. eſt huiuſmodi: igitur. Maior patet: quia homo dicitur liber, qui eſt cauſa ſui ipſius, & non alterius. Minorẽ probat: quia hęc ſcientia cum ſit nobiliſsima, ad nullam ſcientiã refertur. Ex quo infert correlariẽ, quòd ipſa iuſte putatur non eſſe humana poſitio. Secũdo infert, ꝙ ille nõ eſt vir dignus, neque habet animã virilẽ, qui non eligit hanc ſciam: quia licet ab homine nõ poſsit perfecte poſsideri: poteſt tamen homo per ſtudiũ, & exercitium habere aliquã partem. Vnde dixerunt aliqui antiqui, ꝙ Deus inuidet hominib⁹: quia noluit eis dare hanc ſcientiam, ne parificarentur ei. Cõtra hos dicit Philoſophus, quòd diuinum ens non eſt natum inuidere: nam inuidia eſt paſsio doloris. Quarta concluſio, Metaphy. eſt omnium ſcientiarum nobiliſsima: quia eſt maxime diuina: quia Deus maxime habet eam: etiam ipſa maxime eſt de maximis diuinis obiectis.

G *Scientia Metaphyſica quatis.*

H

Vtrum

A *Vtrum ens inquantum ens ſit ſubiectum Metaphyſicæ.*

QVAERITVR, vtrum ens inquantum ens ſit ſubiectum Metaphyſicæ. Arguitur primo, quòd non: quia ſubiectū huius ſcientiæ debet eſſe diffinibile: ſed ens non eſt diffinibile: igiť. Secundo ſic, ens non habet conceptum priorem, & notiorem, per quem de eo poſsint demonſtrari paſsiones: igitur. Tertio ſic, cuiuſlibet ſciētiæ ſubiectum debet habere paſsiones de ipſo demonſtrabiles: ens non eſt huiuſmodi: quia paſsio eſt extra eſſentiam ſubiecti, & econtra: ſed ens eſt de eſſentia cuiuſlibet entis. Quarto ſic, dicit Cōmen.
B ꝙ Deus eſt ſubiectum in hac ſcientia: ergo non ens inquantū ens: vbi dicit, quòd hæc ſcientia ſpeculatur ens inquantum ens: ſed nulla eſt ab iſta: igiť. Quinto, hæc ſcientia dicitur ſapientia, vt patet in textu: ſed ſapientia eſt cognitio rerum diuinarum altiſsimarum: & cū Deus ſit res diuiniſsima, & altiſsima, ſequitur, quòd erit ſubiectum huius ſcientiæ. In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. In quęſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

1. Phyſi. ult.

Art. 1.

PRIMO ſciendum, ꝙ pro reſponſione ad titulum quęſtionis ſupponenda ſunt aliqua pręter illa, quæ poſita ſunt in Logica, & Phyſica de ente: Primum, quòd ens dicit conceptum cōmunem Deo, & creaturæ: ita ꝙ Deus, & creatura conueniunt in aliquo conceptu quidditatiuo, in quid prædicante de ipſis: ſed non conueniunt in aliqua realitate: cum Deus ſit ſumme ſimplex in ipſo nullo modo intelligendæ ſunt duæ realitates: cum talis conceptus non ſit cōmunis Deo; & creaturæ communitate reali: ſed ſolum communitate rationis. Et ſi quis quærat: Vtrum talis conceptus ſit conceptus primæ intentionis, vel ſecundæ. Reſpondeo, ꝙ talis conceptus non ſolum fit ab intellectu, ſed cauſatur ab illis rebus, a quibus abſtrahitur: ideo non eſt ſecunda intentio, quia non cauſatur per actum collatiuum noſtri intellectus. C

Ens quē conceptum dicit.

Sc. in 1. di. 8. q. 2. & diſ. 3. q 3.

Et ſi quis iterum petat: Vtrū ille conceptus ſit intellectio, vel aliqua res cognita. Dico, quòd eſt res concepta: imperfecte tamen, quia debilitas noſtri intellectus non poteſt illa perfecte intelligere: ideo in conceptu quodam communi intelligit illa. Dico vlterius, ꝙ ens inquantum ens, vt ly inquantum tenetur ſpecificatiue eſt ſubiectum adæquatum totius Metaphyſicæ: & ſic male dicit Commentator Deum eſſe ſubiectum in Metaph. dato enim quod Metaphyſicus conſideret de Deo, & de intelligentiis, non tamen cōſiderat de eo, vt de ſubiecto: ſed tanquàm de perfectiori contento ſub ſubiecto. D

Scot. ubi ſupra.

SECVNDO ſciendum, ꝙ ipſius entis duplices ſunt paſſiones; quædam ſunt vnitæ, ſeu ſimplices: vt vnum, verum, & bonum. Aliæ ſunt diſiunctæ: vt neceſſarium, vel contingens, actus vel potentia, creatum vel increatum, cauſa vel effectus: & quęlibet illarum conuertitur cum ente. Aduerte tamen, quòd nulla paſsio entis vnita eſt demōſtrabilis de ente a priori: qa tunc

Entis paſſiones quę ſimplices, & quomodo de eo demōſtrātur.

Sco. in 1. diſt. 38.

B tunc oporteret illam demonſtrari diffinitionem ſubiecti: ſed ens non habet diffinitionem cũ habeat conceptum ſimpliciter ſimplicem: igitur. Nec valet dicere, quòd vna paſsio entis immediate demonſtretur per aliã: &, ꝙ vna ineſt ĩmediati⁹, q̃ alia: ſicut dicunt aliqui, quòd vnum immediatius ineſt enti, quã aliæ paſsiones: & , ꝙ aliæ per ipſam poſſunt demonſtrari: hoc enim

Sco. lib. 1. di. 39. & in 1. Metaph.

videtur eſſe contra Scotum: vbi dicit, quòd talis ordo paſsionũ non videtur eſſe probabilis; ſed quoddam ficticium. Nec oportet dicere, ꝙ paſsiones entis demonſtrent̃ de ente per cõceptũ ipſius entis, vt dicũt aliq̃ friuoli Scotizantes: nã conceptus entis nõ eſt aliud , quàm ipſa entitas cognita & tũc eſſet petitio principij. Et ex iſtis ſequit̃, ꝙ non omnis ſcientia habetur per demonſtrationẽ. Sequitur ſecũdo,

F ꝙ Metaphyſica eſt ſcientia, quę habet̃ de propõnibus immediatis. Sed reſtant duæ paruæ difficultates.

Dubia.

Prima , vtrũ paſsiones diſiunctę poſsint demõſtrari de ente a priori, ſcilicet finitũ, vel infinitũ. Dico, ꝙ iſta propõ: omne ens eſt finitũ, vel infinitũ eſt immediata: iõ non põt demonſtrari a priori: nec ſibi ſimiles: Secunda difficultas; Vtrũ alterũ

Sc. in 1. di. 2. q. 1.

extremum poſsit demõſtrati ꝑ aliud. Dico, ꝙ extremum nobilius põt demonſtrari per extremum ignobilius: vt iſta ens eſt infinitum poteſt demonſtrari per ens finitũ ſaltẽ a poſterori.

TERTIO ſciendũ, ꝙ pro maiori declaratione ſupponit̃, ꝙ experientia põt capi dupliciter. Vnomodo ꝓ omni noticia

Experientia dupliciter.

ſenſitiua, ſiue præſupponat aliã ſiue non. Aliomodo pro noticia

G proueniente ex multis memorijs cõſimiliũ prius ſenſatorũ, quæ de cõſimili cõſimiliter iudicat: & hoc aliàs viſum eſt in logica. Secũdo ſupponitur, ꝙ ars capitur dupliciter. Vnomodo, vt diſtinguitur cõtra ſcien-

Ars dupliciter.

tiã: & ſic nõ capit̃ hic. Aliomodo capit̃ large pro notitia adhęſiua propõnis vniuerſalis. Iſtis ſuppoſitis ponunt̃ aliquæ propoſitiones. Prima, ad habendũ artem ſupple per inuẽtionẽ neceſſe habuiſſe primo experimẽtum. Secunda propõ, notitia experimentalis nõ eſt totalis cauſa noticiæ cõplexę, ſiue cã immediata, neq; ſimpliciter neceſſaria, licet ſit vtilis, & occaſionalis: licet tñ ſit ſimpliciter neceſſaria ad noticiã cõplexã: & hoc ẽt capiẽdo experientiã pro quacunq; noticia ſenſitiua. Tertia

H propõ, ad ſcientiã propõnis vniuerſalis non requirit̃ apprehenſio oĩum ſingularium: ſed ſufficit inducere in multis, & ꝙ non appareat inſtãtia. Ex quo ſequitur, ꝙ cognitio experimentalis multorum nõ infert neceſſario vniuerſalem, ſed ſolum probabiliter. Ex quo ſequitur vlterius, ꝙ cognitio vniuerſalis multorum non eſt ſufficiens cã artis, ſed bene coadiuuans, & occaſionalis: nam per experientias dat̃ occaſio inquirẽdi cauſas artis.

QVARTO ſciẽdum, ꝙ de operationibus põt haberi duplex ſcire. ſ. practicũ, & ſpeculatiuũ. Practicũ eſt duplex. ſ. ordi-

Operationes dupliciter ſciri poſſunt.

natũ ad oppoſitionem , & ſcire re operari. Scire autem operari eſt ſcire omnia , quæ requiſita ſunt de neceſsitate ad operationem debite faciendam: & ſcire

ea

A ea taliter, qualiter ad operationem hñdam requiritur. Sed ſcire ordinatũ ad operationem, eſt cognitio vniuerſalis habitualiter directiua operationis, qua debite applicata ad particularia operabilia debita fit actio: huiuſmodi aũt applicatio non eſt de rõne artis: ideo cõtingit nõ expertos ſæpe errare in huiuſmodi applicatione. Ex prędictis patet, quòd artifex circa operationem particularem habet vniuerſalem cognitionẽ, & etiam circa circunſtãtias: tamẽ operationes per cauſam cognoſcit: ideo melius ſcit docere, quã expertus: ſed expertus in membris exterioribus habet quandam promptitudinem, & particulariter cognoſcit illud, circa quod eſt operatio, & circunſtan B tias eorum, quæ ad operationes requirũtur: ideo melius ſcit manum conducere, & habilior eſt in operatione ſua, & certior. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

Art. 2.

An omnis actus ſit circa ſingularia.

DVBITATVR primo, Vtrũ omnis actus ſit circa ipſum ſingulare. Et videtur, ꝙ non: qa actus intelligendi elicitus per ſe eſt circa vniuerſale: igitur.

Pro reſponſione ſupponitur primo, ꝙ ſingulare, & ſuppoſitum differunt adinuicem, vt viſum eſt in Logica. Secũdo ſupponitur, ꝙ duplex eſt actus: quidam eſt tranſiens in materiam exteriorem, vt ædificare: alius eſt immanens, vt intelligere: & & de iſta non intelligitur dictũ Ariſt. ſed de primo. Omnis.n. actus tranſiens in materiam exteriorẽ eſt circa ſingulare. Poteſt tamen aliter reſponderi ſecundum ꝙ hæc propoſitio circa, poteſt dicere triplicem habi C tudinem: vnam ad principium effectiuum: Secundam ipſius actus ad ſuſceptiuum: Tertiam ipſius actus ad obiectum. Si dicat habitudinem actus ad principium effectiuum, vel ad ſuſceptiuum: tũc omnis actus eſt circa ſingulare: quod adhuc debet intelligi de actu intelligendi, ꝙ producitur ab aliqua ſpecie ſingulari, & recipitur in intellectu ſingulari: ſed ſi dicat habitudinem actus ad obiectum: nõ oportet omnẽ actum eſſe circa ſingulare.

Pag. 66. c.

Quõ metaph. conſiderare hẽat quid ditates rerum.

DVBITATVR ſecundo, Vtrum ad Metaphyſicũ pertineat conſiderare oĩum rerum quidditates in ſingulari, & ſub proprijs rõnibus earum. Reſpõ detur breuiter, ꝙ de hoc ſunt duo modi dicendi: dicunt.n. ali D qui, ꝙ ad metaphyſicum ſecundum ꝙ huiuſmodi nõ pertinet conſiderare omnes quidditates in particulari, ſed tãtum in vniuerſali: & ſub ratione entis: alias omnes aliæ ſcientiæ ſuperfluerent, quod eſt falſum: ideo dicit Philoſophus in textu, ꝙ ſapiens omnia ſcit, vt cõtingit; quod ſic gloſſant.i.in vniuerſali: nec oportet ſapientem habere ſcientiam de omnibus in particulari. Et ſi dicatur, ꝙ ad eandem ſcientiam pertinet conſiderare ſuperius, & inferius: ergo ſi Metaphyſica conſiderat ens: ergo etiam conſiderabit omnia inferiora eius. Reſpõdetur, quòd licet ad eandem ſciẽtiam pertineat conſiderare ſuperius, & inferius quantum ad rationem ſuperioris, & paſſionem eius: tamen de inferiori quantũ ad ſuas proprias rationes, &

Sco. 1. Metaph. q. 9.

E proprias paſsiones poteſt eſſe alia ſciẽtia a ſcientia ſuperioris.

Aliter tamẽ dicunt aliqui, ꝙ Metaphyſicus inquantum Metaphyſicus habet conſiderare quidditates omnium rerum: & ꝙ nullus artifex habet ea inueſtigare, quã Metaphyſicus. Dicunt.n. quòd nullus artifex habet inueſtigare quidditatẽ hominis niſi ipſe Metaphyſicus.

Metaphy. qua ſcientia.

DVBITATVR tertio, Vtrum Metaphyſica ſit ſcientia ſpeculatiua, vel practica. Pro ſolutione ſupponitur, quòd practicum, & ſpeculatiuum nõ ſunt differentię eſſentiales habitus, licet ſint differentiæ accidẽtales intellectus. Vnde illa ſcientia dicitur ſpeculatiua: quia mediate, vel immediate inclinat ad ſpeculationem: & illa vocatur practica, quæ immediate, inclinat ad praxim eligẽdam, vel fugiendam. Et aduerte, quòd quælibet ſcientia inclinat eliciтiue ad conſimiles actus, ex quibus eſt generata. Aduerte, vlterius, quòd licet ſcientia practica ſit quandoq; circa contingẽs tãquàm circa directiuum, & regulatiuum: tamen eſt circa neceſſaria tanquàm circa obiectũ ſicut, & ſcientiæ ſpeculatiuę: ſicut enim ſciẽtia ſpeculatiua eſt neceſſariorum, & impoſsibiliũ aliter ſe habere, ita & practica.

Scot. li. 1. Metaph. q. 7 Scot. q. vl. prolo. in ſolu. ar. opinionis oppoſita cir ca ſinẽ.

Aduerte vlterius, ꝙ aliqua noticia dicitur practica dupliciter. Vnomodo formaliter: alio modo virtualiter. Formaliter adhuc dupliciter, ſcilicet mediate, & immediate. Immediate ſicut eſt noticia concluſionis: qa immediate inclinat ad praxim eligẽdam, vel fugiendam: & cognoſcitur hoc modo: quando talis concluſio includit rem ſignificantem praxim mediate, ſicut eſt noticia præmiſſarũ, quæ inclinat ad praxim mediatè cõcluſionis noticia, vt noticia harum præmiſſarum: omne ſumme bonum eſt eligẽdum: Deus eſt ſumme bonum: igitur. Virtualiter eſt noticia incomplexa alicuius ſubiecti virtualiter continentis noticiam pręmiſſarum, & ipſius concluſionis practicę, cuiuſmodi eſt noticia ipſius Dei: ideo noticia iſtius propoſitionis Deus eſt ſumme bonus, eſt noticia practica. Aduerte vlterius, quòd ſecundum Scot. nihil, quod eſt ſubiectum ſcientiæ practicæ poteſt eſſe ſubiectum ſciẽtiæ ſpeculatiuæ: licet illud, quod eſt ſubiectum ſcientię practicę cuiuſmodi eſt Deus, poſsit conſiderari in ſcientia ſpeculatiua: vt in Metaphyſica. Quid autem ſit praxis viſum eſt in Logica: ideo ibi recurrendum. Iſtis ſuppoſitis reſpondetur ad dubium, quòd Metaphyſica eſt ſcientia ſpeculatiua: quia immediate inclinat ad ſpeculationem eliciendam, cuiuſmodi eſt noticia huius, quod eſt ens eſt bonum. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

Vbi ſupra. H *Pag. 6. B. C. D.*

Art. 3.

CONCLVSIO reſponſalis: Ens inquantum ens eſt ſubiectum totius Metaphyſicæ: quæ concluſio relinquitur probata ex dictis in primo artic. & & ibi patet quid ſit dicendum ad rationes ante oppoſitum.

A METAPHYSICAE C
ARISTOTELIS.
LIBBR SECVNDVS.

Tex. cō. 1. & mē. de.

DE veritate theorica ſic quidem difficilis eſt, ſic vero facilis: ſignū autem eſt neq; digne quemq̄ adipiſci ipſam poſſe: nec omnes exortes eſſe: ſed vnumquemq; aliquid de natura dicere, &c.

B *Veritas quā difficilis cognita, & quare.*

ISTE eſt ſecūdus lib. Metaphyſicæ, qui diuiditur in tria capitula. In primo ponit hanc cõcluſionē: theorica .i. cõſideratio de veritate vno mō eſt facilis: alio mō eſt difficilis. Probat tali ſigno: quia principia ſunt per ſe nota adeo, ꝙ cognitis terminis nō poſſumus eis diſſentire: iō vt ait Philoſophus in foribus, quis delinquet? nam principia ſunt ſicut fores, & ianue in domo: quia ſicut per ianuam intramus domum, & facile eſt illā ianuā inuenire; ita per principia habem⁹ introitū in ſciētiā, & veritatē ipſorū principiorum facile eſt inuenire: difficile tñ eſt inuenire ſciētiā cõcluſionis: ſicut difficile eſt inuenire ea, q̄ in ſecretis domus ſunt recondita. Cõſequēter oñdit cām difficultatis cognitionis veritatis dicens, ꝙ forſan difficultas prouenit duobus modis, ſcilicet nō ſolum ex parte rerū ſicut dicebat Heraclitus ꝓpter inſtabilitatē, & continuū fluxū earū: rerum ſed ēt ex parte noſtri intellect⁹; & hoc circa rem hñtem multū de actu, & penitus immaterialē. Quod aūt difficultas proueniat ex parte nr̄i intellectus declarat Philoſophus per exēplū: q2 ſicut ſe hñt oculi Nycti coracis ad lumē ſolis: ita intellectus aīæ nr̄æ ad ea, quæ ſunt manifeſtiora naturæ. ſ. ad perfectiſsima entia: ſed difficultas in viſione luminis ſolis ab oculo nyctcoracis nō ꝓuenit ex parte ſolis eo, quòd quātū eſt de ſe eſt viſibilis: ſed prouenit ex parte noctue cuius oculi ſunt multum debiles: ita etiam difficultas intelligendi res prouēnit ex parte noſtri intellectus. Deinde D tangit duplicem modum, quomodo vnus homo iuuat alium ad cognoſcēdum veritatem. Primo directe: vt ille, qui ſine errore trahit ad veritatis cognitionē verbo, vel ſcripto. Alio modo indirecte: ſicut ille, qui falſa docet. Et ſubdit, quòd non ſolum gratias his debemus agere, qui bene dixerunt: ſed etiam illis, qui de veritate aliquid ſuperficialiter enunciauerunt: licet falſas opiniones habuerint: nam tales dederunt aliquid ad inquiſitionem

E tionē veritatis, ſcilicet occaſionem inueniendi veras ſciētias.

T. com. 5 & inde. At vero, quòd ſit principium quoddã, & non infinitę cauſæ exiſtentium: nec in directum, &c.

Istvd eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus oſtēdit non eſſe proceſſum in infinitum in cauſis, neque ſecundum directum, neq; ſecundum ſpeciem: probat primo inductiue: nam in materialibus non eſt ꝓceſſus in infinitum, vt non eſt poſsibile carnem eſſe ex terra: & terram eſſe ex aere: & aerem eſſe ex igne: & in infinitum: nec in efficientibus: vt non eſt poſsibile hominem apparere moueri a ſole, & ſolem a luce: & ſic in infinitum. Deinde oſtendit, quòd non ſit proceſſus in infinitum in cauſis finalibus, & formalibus, ponendo aliquas cõcluſiones. Prima: in cauſis finalibus non eſt proceſſus in infinitum: quia vbicunque eſt aliquid, gratia cuius alia ſunt, & ipſum gratia nullius eſt: ibi nõ eſt proceſſus in infinitum: ſed in cauſis finalibus eſt aliquid; gratia cuius alia ſunt & ipſum gratia nullius eſt: igitur. Minor patet: quia ſi in eis nihil eſt tale: tunc in rebus nullus eſſet finis. Secunda concluſio: in cauſis formalibus non eſt proceſſus in infinitum. Patet: quia non eſt proceſſus in infinitum in diffinitionibus: ergo neque in formis. Antecedens patet: quia prædicatorum poſitorũ in diffinitionibus, quę priora ſunt, magis ſunt poſteriora: quia ſi ſunt neceſſe eſt eſſe priora, & econtra: modo ſi ibi non eſt prius, ibi non eſt poſterius: cũ ergo & in diffinitionibus ſit principiũ, in prius, & poſterius: ſequitur, quòd in eis non eſt proceſſus in infinitum. Tertia: in ſpeciebus cauſarum non eſt proceſſus in infinitum: quia tunc nihil poſſemus cognoſcere: quia tunc ſcire putamus aliquid cum cauſas eius cognoſcimus: ſed infinitum ſecundum additionem non poteſt pertranſiri: igitur.

Non eſt procedendũ in infinitum in cauſis.

F G

T. cō. 14. & inde. Contingvnt autem auditiones ſecundum conſuetudines hominibus: nam vt conſueuimus ita, &c.

Istvd eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus oſtēdit quot ſunt impedimenta in inquiſitiōe veritatis. Reſpōdet, quòd principaliter ſunt duo. Primum eſt conſetudo: nam vt conſueuimus ita volumus dici: & ſi aliqua dicuntur nobis contraria his, quæ conſueuimus audire nõ vidētur veriſimilia nobis: ſed propter conſetudinem videntur nobis minus nota, & magis extranea. Secundum impedimentum prouenit ex natura: quia quidã ſunt, qui nihil recipiunt niſi dicatur eis per modum demonſtrationis: & hoc contingit ex forti imaginatione & intellectu multum eleuato: aliquando tamen contingit propter diuturnum ſtudium habere ſcientiam: aliquando nihil, niſi demōſtretur exemplariter: alij volunt auctoritatem alicuius poetæ, & alicuius auctoris: alij volunt omnia inquirere per certitudinem. Ex his infert conuenientem modum in inquiſitione veritatis, & eſt, ꝙ oportet primo erudiri quomodo

H *Quæ impediũt veritatis inquiſitionē & quomodo tandē inueſtigãda.*

A do aliqua ſint recipienda· circa quod ponit duo documēta. Primum eſt, quòd abſurdum eſt ſimul quærere ſcientiam, & modum ſciendi. Secundm, quòd certa demonſtratio non eſt in omnibus expectanda: quia in non habentibus materiam non ſiunt demoſtrationes per eam: quia in talibus non eſt naturalis modus demonſtrandi: quia forſan omnis res naturalis materiam habet.

Difficultas cognoſcendi rem unde.

QVAERITVR vtrum difficultas cognoſcendi res ſit ex parte cognoſcentis, vel ex parte rerum cognoſcibilium. Arguitur primo contra præſuppoſitū: cognitio veritatis non eſt nobis poſsibilis: igitur. Antecedens patet: quia alteratio non poteſt cōtingere circa intellectum: ergo non poteſt mutari de potentia ignorantiæ in ſcientiam. Secūdo: nullum verū ſcitur ſine cauſa: ſed impoſsibile eſt nobis ſcire cauſas veritatis: cum prima cauſa a nobis non poſsit cognoſci. Tertio ſic, probando quòd difficultas eſt ex parte rerum: quia vnumquodq; cognoſcitur ſecūdum, quòd eſt in actu & determinatū: ſed multæ ſunt res, quę de ſe ſunt potentiales: vt materia prima: igitur. Quarto ſic probando, quòd difficultas non ſit ex parte noſtri intellectus: quia ſicut ſe habet materia ſumme diſpoſita ad ſuſceptionē formæ; ita intellectus ſumme diſpoſitus ad intellectionē rei: ſed materia ſumme diſpoſita nō habet difficultatem recipiendi

Sco. li. 2. Metaph. q. 2. B

formam: igitur nec intellectus. C

Quinto ſic probando, quòd difficultas nō proueniat ex parte excellentiæ intellectus: quia dicit in ſecundo de anima, quòd ſenſus differt ab intellectu: quia ſenſus corrumpitur ab excellenti ſenſibili: ſed intellectus non corrumpitur ab excellenti intelligibili: immo perficitur: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantū ad primum.

PRIMO ſciendum, ꝙ difficultas intelligendi res poteſt intelligi dupliciter. Pro quo eſt aduertendum, ꝙ oīs res naturaliter motiua intellectus ad noticiam ſui. Quędā enim ſunt motiuæ ad noticiam excellētiorem alijs: & hoc ſecundum gradus ſuę entitatis: ſicut omnis ignis eſt cauſatiuus caloris: maior tamen maioris, & minor minoris: ideo poteſt dupliciter intelligi illam prouenire ex parte rei. Vno modo quantum ad gradus cognitionis æque perfectos: & tunc proprie loquendo ibi non eſt difficultas: ſed magis impoſſibilitas: quæ ſi conceditur, difficultas conceditur, ꝙ prouenit ex parte rei. Alio modo poteſt intelligi, quòd difficultas quæ eſt in cognitione competente ſibi ſecundum gradum ſuę entitatis: & tunc dicitur, ꝙ prouenit ex parte noſtri intellectus. Vnde, quòd res non intelligatur tantum quantum eſt intelligibilis, prouenit ex parte noſtri intellectus; quod autē intelligatur ſub nobiliori gradu cognitionis, quam alia hoc prouenit ex parte rei.

Art. 1. *Difficultas intelligendi dupliciter.* D *Sco. lib. 2. Metaph. q. 1.*

SECVNDO ſciendum, ꝙ

An prima principia ſint naturaliter nobis cognita.

E circa ſecundum capitulũ huius lib. incidit vna difficultas: Vtrũ prima principia cõplexa; videlicet de quolibet eſt affirmatio, vel negatio ſint naturaliter nobis cognita, cum non cognoſcantur, neque per inuentionem neque per doctrinam. Pro ſolutione ſupponitur, quòd omnis noticia intellectiua ſaltem incõplexa, & eſſentialis ortũ habet a ſenſu. Secundo ſupponitur, quòd aliquid eſſe naturaliter cognitum poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo quia noticia eius ineſt nobis a principio natiuitatis, & non poſtea acquiſita: & ſic non eſt intelligendum, quòd prima principia ſint nobis naturaliter primo cognita. F Nam anima noſtra a principio ſuæ creationis eſt tanquam tabula, in qua nihil depictum eſt: depingibilis tamen eſt virtutibus, & ſcientijs. Aliomodo poteſt intelligi, quòd a natura ineſt nobis quædam virtus ſeu potentia, quæ aſſentit alijs principijs cognitis terminis: & ſic dico, quòd principia ſunt nobis bene naturaliter cognita: & quòd a natura ineſt nobis quædam poteſtas, per quam inclinamur naturaliter ad aſſentiendum primis principijs cognitis terminis.

Sco. li. us ſupra. q. 1.

Tertio ſciendum, quòd in aliqua ſcientia totali non eſt quærendum vnum principium incomplexum tantum, neque duo: ſed dico, quòd in qualibet ſcientia totali ſunt tot principia quot ſunt concluſiones demonſtrabiles in illa ſcientia: nam ſi ſint duæ concluſiones differentes termino vel terminis, etiam oportet præmiſſas eſſe alias, alias. Aduerte vlterius, quòd G multiplicia poſſunt eſſe principia: quædam ſunt indemoſtrabilia accepta per intellectum, quę ſcilicet cognoſcuntur cognitis terminis: quædam ſunt indemõſtrabilia accepta per ſenſum: vt quòd iſte ignis eſt calidus: quædam accepta ex pluribus memorijs: vt quia ego memoro quem ego heri tetigi erat calidus, & etiam quem ante heri erat calidus, infero, quòd ignis quem non tetigi eſt calidus: quędam ſunt quę inferuntur ex pluribus experimentis, ſeu noticijs experimentalibus: vt ex pluribus memorijs infero, quòd ille ignis eſt calidus, & quòd ille eſt calidus: tunc virtute intellectus infero, quòd omnis ignis eſt calidus: ſimiliter, quòd omne reubarbarum eſt ſanatiuum choleræ: & quòd omne, quod fit, fit ex aliquo: & H quòd omne mixtum eſt corruptibile: & multa talia principia conceduntur in Philoſophia. Et aduerte, quòd talia dicuntur principia: non quia cognoſcantur cognitis terminis: ſed quia omnino ſunt indemoſtrabilia: quia non poſſunt probari per aliquam rationem formalem.

An intellectus noſter in hoc ſtatu intelligere queat ſubſtantias ſeparatas. Sco. li. us ſupr. q. 3.

Qvarto ſciendum, quod alia eſt difficultas: an intellectus noſter pro ſtatu iſto poſſit intelligere quidditates ſubſtantiarũ ſeperatarum, ideſt ipſas ſubſtãtias ſeparatas. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd duplex eſt cognitio intellectiua, ſcilicet perfecta, & imperfecta. Perfecta eſt, qua attingitur obiectum ſub perfecta ratione ſuæ cognoſcibilitatis, hoc eſt per ſe propria, & diſtincta. Alia eſt imperfe-

A perfecta, qua attingitur obiectum per accidens: vel in aliquo conceptu communi, & confuſo. Item duplex eſt cognitio perfecta, ſeu diſtincta, ſcilicet immediata, & mediata. Immediata eſt quando obiectum non mediante alio obiecto intelligitur: ita quòd ad iſtam excluditur medium cognitum, nõ autem medium, quod ſit ratio cognoſcendi cuiuſmodi eſt ſpecies intelligibilis. Sed mediata eſt quando obiectum mediante aliquo alio obiecto cognoſcitur: cuiuſmodi eſt noticia concluſionis, quæ hoſter mediantibus præmiſsis cognitis. Hoc ſuppoſito reſpondetur ad difficultatem, quòd intellectus pro ſtatu iſto non poteſt habere cognitionem per B fectam de ſubſtantijs ſeparatis: licet bene cognitionem imperfectam. Et hęc de primo articu. Quantum ad ſecundum.

Art. 2.

An apprehenſio veritatis rerũ ſit poſſibilis.

Dvbitatvr primo, Vtrum veritatis apprehenſio rerum ſit poſsibilis: quod nõ eſt aliud quærere niſi vtrum apprehenſio propoſitionis veræ ſit poſsibilis. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, ꝙ apprehenſio, vel comprehenſio propoſitionis veræ poteſt multis modis ſumi. Vnomodo pro formatione propoſitionis veræ in mente: & ſic eſt poſsibilis. Aliomodo vt idẽ ẽ, ꝙ intellectio propoſitionis verę; & ſic etiã eſt poſſibilis: quia nos intelligimus, & terminos, & propoſitiones. Aliomodo capitur pro aſſenſu, quo aſſentimus propoſitioni veræ: & ſic adhuc apprehenſio veritatis eſt nobis poſsibilis.

Sed dubium eſt: vtrum aſſenſus C veritatis cum certitudine ſit nobis poſsibilis. Pro cuius ſolutione ſuppouitur, quòd ad certitudinem aſſenſus requiritur firmitas veritatis, & firmitas aſſenſus. Vnde firmitas veritatis eſt quando propoſitio nullomodo poteſt falſificari: vt iſta Deus eſt: Vel quando non poteſt falſificari ſtante communi curſu naturę: vt ignis eſt calidus, cęlũ mouetur: ſed firmitas aſſenſus eſt qua aſſentimus propoſitioni ſine formidine de oppoſito. Et hoc cõtingit tripliciter. Vno modo ex voluntate ſine apparentia aliqua naturali: quemadmodum aſſentimus articulis fidei in quibus non eſt aliqua apparentia naturalis. Secundomodo propter aliquas apparentias D naturales, & rationes aliquas. Tertiomodo prouenit ex euidentia: & eſt duplex euidentia, ſcilicet ſimplex ſiue abſoluta, & ſecundum quid: de quibus ſatis viſum eſt alias: Viſum eſt etiam quomodo poteſt aliqua propoſitio dici euidens euidentia intrinſeca, & euidentia extrinſeca; & omnibus iſtis modis apprepenſio veritatis ideſt propoſitionis veræ eſt nobis poſſibilis.

Dubiũ.

An ſubſtantiæ ſeparatæ a nobis ſint cognoſcibiles.

Dvbitatvr ſecundo, vtrum ſubſtantiæ ſeparatæ ſint a nobis quidditatiue cognoſcibiles. Et videtur, quòd nõ: quia vt habetur in textu ſicut ſe habet oculus nycticoracis ad lumen ſolis: ita intellectus noſter ad illa quæ ſunt manifeſtiſsima in natura: ſed nullus oculus nycticoracis poteſt intueri ſolem: igitur neq; intellectus noſter ſubſtantias ſeparatas. Pro

ſolutione ſupponitur, quòd duplex eſt cognitio. ſ. ſimplex, & complexa: complexa præſupponit ſimplicem, & non econuerſo. Conſtat enim quòd multi Philoſophi antiqui multas noticias complexas habuerunt de Deo: quare, & ſimplices. Ideo ad videndum qualem noticiam de Deo habere poſſumus, eſt aduertendum, quod aliquid poteſt cognoſci quidditatiue tripliciter. Vnomodo, quia intuimur illud in ſeipſo. Secundomodo, quia habemus propriam ſpeciem, vel proprium cõceptum repreſentatium eius naturaliter. Tertiomodo, quia habemus de eo conceptus complexos: vel ſimplices, vel compoſitos non abſolutos, ſed connotatiuos: primus modus non eſt nobis poſsibilis, neque ſecundus pro ſtatu iſto: quia tunc in hac vita poſſemus eſſe beati. De tertio ſit prima concluſio, prima cauſa eſt cognoſcibilis in aliquo conceptu compoſito proprio. Patet: quia poſſumus aliquem conceptum de Deo proprium componere ex conceptibus ſimplicibus abſtractis ab alijs rebus, & illum attribuere enti particulariter accepto: vt ens neceſſarium eſſe ens ſumme bonum, ens infinitum: & ſic de alijs. Secunda concluſio, prima cauſa eſt cognoſcibilis in aliquo conceptu ſimplici connotatiuo ſibi proprio. patet: quia aliquis eſt conceptus cõnotatiuus, cui correſpondet iſta vox creatiuum, & eſt propria Deo. Vnde aduerte, quòd de iſto conceptu connotatiuo dicunt aliqui, quòd non eſt naturaliter ſignificans: ſed ad placitum, ſicut & quodlibet ſignum vocale: quia conceptus naturaliter ſignificans præciſe iſtam rem ſignificat pro qua poteſt ſupponere. Ex his patet, quòd prima cauſa eſt cognoſcibilis quidditatiue per conceptus quidditatiuos ab alijs rebus abſtractos: & quicquid dictum eſt de prima cauſa, etiam dicatur de alijs ſubſtantijs ſeparatis.

Sco. 14. q. quol. ar. 1. & in. 3. d. 24. q. vnica re ſpon. ad queſt. & in 2. d. 1.

Sco. in. 1. d. 22. q. vnica. in querens, an Deus ſit nominabilis.

Ad rationem dicitur, quòd illa comparatio intellligitur de noticia intuitiua, & non de noticia, quæ fit per conceptus proprios ſiue ſimplices, ſiue compoſitos non abſolutos, ſed connotatiuos.

DVBITATVR tertio, Vtrum in cauſis eſſentialiter ſubordinatis ſit procedere in infinitum. Et videtur, quòd ſic. Dicit enim Philoſophus 8. Phyſico. motum nunquàm incepiſſe: & primo de generatione eſſe infinitas generationes, & quælibet habet proprium efficiens: igitur. Pro ſolutione ſupponitur, quòd cauſarum quædam ſunt eſſentialiter ſubordinatę, & quædam accidentaliter: quædam per ſe, & quędam per accidens. Cauſæ per ſe ſunt, quæ ſecundum ſuam propriam naturam, & non ſecundum aliquod accidens cauſant: vt ædificator per ſe ædificat. Sed cauſa per accidens eſt, quæ non ſecundum propriam naturam: ſed ſecundum aliquod accidens dicitur cauſare: vt muſicus eſt cauſa per accidens domus. Cauſę autem eſſentialiter ſubordinatę dicũtur, quarum ſecũda inquantũ cauſa dependet a prima, ita quòd nõ agit niſi in vir

An in cauſis eſſentialiter ſuordinatis ſit procedere in infinitum. H

Sco. in. 1. d. 2. q. 1. ad prim. ar.

A tute primæ: ideo cauſæ eſſentialiter ſubordinatę neceſſario requiruntur ad cauſandum. Sed cauſæ accidentaliter ſubordinatę ſunt quarum ſecunda non dependet a prima inquantum cauſa, licet dependeat in eſſe; ſicut patet de filio & patre: poteſt .n. filius operari mortuo patre; ideo cauſarum accidentaliter ſubordinatarum non requiritur ſimilitudo in cauſando. Tertio ſupponitur quòd multæ ſolent aſſignari differentiæ inter cauſas eſſentialiter ſubordinatas, & accidentaliter. Prima: in cauſis eſſentialiter ſubordinatis ſecunda in cauſando dependet a prima, ſed non accidentaliter. Secunda: quia in cauſis eſſentialiter ſubordinatis eſt cauſalitas alterius rationis, & ordinis: quia ſuperior eſt perfectior: non autem B in accidentaliter ordinatis. Tertia; quia omnes cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ neceſſario concurrunt ad producendum effectum; ſed non in accidentaliter ſubordinatis. Iſtis ſuppoſitis dicitur primo, quòd impoſſibile eſt eſſe proceſſum in infinitum in cauſis eſſentialiter ordinatis: quia tunc in ipſis non inueniretur potentia neque ſecunda cauſa: quod tamen eſt falſum. Dicitur ſecundo, quòd in cauſis accidentaliter ordinatis poteſt eſſe proceſſus in infinitũ: quòd quidem in infinitum ſolum eſt in potentia: quia non requiritur ſimultas illarum cauſarum: ideo ibi non eſt actu multitudo infinita. Et per hoc ſoluitur ratio facta ante oppoſitum. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Scot. li. 2. Meta. in reſol. pro tri. 4. q.

C CONCLVSIO reſponſalis: difficultas cognoſcendi res non eſt ex parte rerum ſed ex parte noſtri intellectus ad ſenſum datum in primo articulo. *Arti. 3.* Ad rationes ante oppſitum. Ad primam dicitur negando antecedens: & ad probationem dicitur, quòd ad cognitionem veritatis procedimus per motum rationis, & non per motum phyſicalem. Ad ſecundum dicitur quod D intellectus bene alteratur altera tione perfectiua, ſed non corruptiua. Ad tertiam patet ſolutio. Ad quartam dicitur, quòd bene probat, quòd intellectus noſter eſt receptiuus omnium intellectionum rerum: non autem probat quòd ſit productiuus. Ad quintam patet ſolutio in primo articulo.

METAPHYSICAE ARISTOTELIS.

LIBER TERTIVS.

T. cō. 1. & inde.

NEceſſe eſt ad quæſitam ſcientiã nos aggredi; primum de quibus dubitare primum oportet: hæc autem ſunt quæcunq; de ipſis aliter ſuſceperunt quidam &c.

F ISte eſt tertius liber Metaphyſicæ Ariſtotelis, in quo determinat de conſideratione veritatis mō diſputatiuo. Et primo ponit hanc concluſionē; *Veritas q̄uo inquirenda.* volenti inquirere veritatem neceſſe eſt prius prædubitare: qđ probat tribus rationibus. Prima; illud eſt præmittendum ad cognitionem veritatis ex cuius ſolutione habetur manifeſtatio veritatis: ſed ex præmiſſione dubitabiliū habetur manifeſtatio veritatis: quia qui benè dubitat, B bene inueſtigat; & qui bene inueſtigat bene inuenit; ergo dubitatio eſt vtilis ad cognitionē veritatis. Secunda ratio; illud eſt valde vtile ad cognitionem veritatis, per quod ſcitur vinculum mentis: ſed præmiſſio dubitationis eſt huiuſmodi. Tertia ratio; illud eſt vtile ad inquiſitionem veritatis per quod datur via perueniendi ad veritatem & falſitatem iudicandi de veritate; ſed præmiſſio veritatis eſt huiuſmodi: igitur.

An inquirenti cognitionem veritatis conueniat primum dubitare.

QVAERITVR Vtrum inquirendi cognitionem veritatis neceſſe ſit primum dubitare. Arguitur primo quòd non; quia noticia concluſionis de qua eſt ſcientia; ſufficienter acquiritur per principia demōſtratiua: ergo ad inquirendum ſcientiã veritatis non eſt neceſſaria dubitatio, nec neceſſe eſt inquirenti dubitare. Secundo ſic; in mathematicis nullæ ſunt dubitationes: & tamen de ipſis acquiritur ſcientia. Tertio ſic dubitatio ſe habet vt quoddam vinculum mentis: ergo magis impedit cognitionē veritatis, quàm iuuet. Quarto ſic: imperfectionis eſt in intellectu habere dubitationes de aliquo; ergo homo non videtur requiri ad inquiſitionem veritatis. Quinto ſic; deus habet ſummam ſcientiã de omnibus rebus: & tamen in ipſo nulla requiritur dubitatio: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in tex. In quæſtione erunt tres artic. quantum ad primum. H

PRIMO ſciendum, quòd in hoc tertio mouet philoſophus *Ari. 1.*

A phus plures difficultates in hac ſcientia terminandas: & ſunt in duplici differētia: quædam ſunt de conſideratione huius ſcientiæ aliæ ſunt de conſideratis in hac ſcientia. De conſideratione huius ſcientiæ ſunt in duplici differentia: quædam ſunt circa cauſas & principia: aliæ ſecundum ſubſtantias aliæ ſecundū accidentia. Circa cauſas & principia ſunt duæ quæſtiones. Prima: vtrum eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare omnes cauſas, vel diuerſarum ſcientiarum diuerſæ ſint cauſæ. Secunda; vtrū ad iſtam ſcientiam ſolum pertineat cōſiderare principia ſubſtantiarum: & cum hoc etiam principia doctrinæ. Circa cōſiderationes ſubſtantiarū ſunt aliquæ quæſtiones. Prima: vtrū ſit eadem ſcientia circa omnes ſubſtantias. Secunda ſi ſint plures, vtrum ſint vnius generis: aut aliquæ earū diuidendę ſint. Deinde ponit alias quæſtiones de conſideratis in hac ſcientia. Prima; vtrum præter ſubſtantias ſenſibiles ſint aliquæ aliæ ſubſtantiæ. Secunda; ſi ſint aliquæ aliæ vtrum ſint vnius generis, vel ſint plura genera talium. Circa conſiderationem accidentium ponit tres quæſtiones. Prima; vtrum hæc ſcientia habeat conſiderare accidentia ſubſtantiarum. Secunda; vtrum habeat conſiderare de eodem & diuerſo ſimile & diſſimilis. Tertia: vtrum ad hanc ſcientiam ſpectet conſiderare quid ſit vnum. Sed circa cōſiderata in hac ſcientia mouet aliquas quæſtiones. Prima, vtrū principia ſint genera vniuerſali vel ſingularia. Secunda ſi ſint vniuerſalia, vtrū ſint genera vel ſpecies. Tertia: vtrū præter materiam ſit alia cauſa, puta forma. Quarta quæſtio: vtrum ſi ſit ponenda forma vtrum ſit inſeparabilis a materia. Quinta: ſi ſit ſeparabilis a materia vtrum ſit vna tantum vel plures. Sexta: vtrum vniuerſale ſit aliquid præter ſingulare. Septima: ſi vniuerſale ſit præter ſingulare: quæritur quæ ſunt illa vniuerſalia. Octaua: vtrum prima principia ſint eadem vel diuerſa numero genere vel ſpecies. Nona: vtrum generabilium & corruptibilium ſint eadem principia vel diuerſa Decima: vtrum ens & vnum ſint ſubſtantiæ rerum. Vndecima; vtrum principia ſint vniuerſalia vel ſingularia. Duodecima: vtrum vniuerſalia ſint in potentia vel in actu. Tredecima: vtrum prima principia ſint prima in mouendo ſolum & non in eſſendo. Quartadecima: vtrum lineæ numeri & figuræ ſint ſubſtantiæ vel non. C D

Dubia mota á Philoſopho in isto tertio libr. Metaph.

SECVNDO ſciendum, ꝙ philoſophus mouet aliam difficultatem, vtrum eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare omnia genera cauſarum. Et arguitur quòd non: quia ad nullam ſcientiam pertinet conſiderare principia contraria: ergo ad nullam ſcientiam pertinet conſiderare omnia genera cauſarum: igitur. In oppoſitum arguit Ariſto. duabus rationibus. Prima: aliquid idem intuenitur habere omnia genera cauſarum: ergo ſcientia conſiderans

An eiuſdem ſcie⁊ ꝛa ſit cōſiderare omnia genera cauſarum.

rans de illo debet conſiderare quatuor cauſas. Secunda eſt: quia ſi diuerſę ſcientiæ conſiderarēt uniuerſas cauſas magis dubium eſſe quæ earum eſſet dicenda ſcientia. Conſequenter diſputat ſecundam quæſtionem, quæ eſt vtrum eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare ſubſtantiā ideſt ſubiectum, & principia complexa demōſtrationis. Et arguitur primo ꝙ non; quia omnes ſcientiæ præſupponunt dignitates: vel ergo omnium erit conſiderare, vel nullius: ſed non eſt dicendum quòd omnium: ergo nullius. In oppoſitum arguitur: quia ſi conſiderare dignitates primas & ſubſtantias ad diuerſas ſcientias pertineret; non poſſet aſſignari cauſa quare aliqua earum eſſet prima.

F TERTIO ſciendum, quòd ſecunda difficultas eſt hæc: vtrū prēter ſubſtātias ſenſibiles ſint ponendæ aliqui aliæ ſubſtantię. Et videtur quòd ſic; quia ſcientia eſt de rebus ſeu de vniuerſalibus & non de ſingularibus: igitur: quia res ſingulares ſunt in cōtinuo fluxu. In oppoſitum arguit Ariſt. quia qui poſuerunt ideas ſeparatas poſuerunt eas tāquàm homines, & aſinos ſempiternos: vt ſeruarent ſempiternitatem ſpecierum in hoc mundo; ſed hoc eſt impoſſibile: quia valde difficile eſt quòd idem ſecūdum naturā ſuā & ſpeciem ſit corruptibile & incorruptibile.

An p̄ter ſubſtantias ſenſibiles ſint ponenda alia ſubſtantia.

QVARTO ſciendum, quòd tertia difficultas eſt hæc: vtrum genera & ſpecies ſint principia rerum, vel partes, ex quibus vnūquodque componitur. Et arguit Ari. quòd ſic: quia quę ſunt principiā diffinitionum, ſunt principia diffinitorum: ſed genera & ſpecies ſunt principia diffinitionum: ergo & diffinitorum. In oppoſitū arguit quatuor rationibus. Prima: principia uocū ſunt literæ & ſyllabæ, & nō ſunt principia huius nominis, quod eſt vox in communi, ſed huius vocis. Secunda ratio: demōſtrationes poſteriores reſoluuntur in priores: quarū pręmiſſę ſunt principia, & non aliqua vniuerſalis demoſtratio: igitur. Tertia ratio: ſecundum Empedoclem elemēta ſunt principia rerum: & illa non ſunt genera; igitur. Quarta ratio; principia domus ſunt lapides & ligna; & non domus vniuerſalis; igitur. Conſequenter diſputat quæſtiones motas circa conſiderata in hac ſcientia. Prima ſi principia rerum ſint vniuerſalia; vtrum ſint genera ſuprema, vel ſpecies ſpecialiſſimę. Probat primo quòd non ſint aliqua vniuerſalia vel genera; quia ſi magis vniuerſalia ſint magis principia, cum tot ſint principia quot ſunt huiuſmodi genera; ens & vnum erūt maximè principia cum ſint maximè vniuerſalia; ſed hoc eſt falſum; quia non ſunt genera: cum non habeant differentias. Cōſequenter diſputat quòd ſpecies debeat magis dici principium: quia principia debent eſſe ſimplicia; ſed ſpecies ſunt ſimpliciores generibus. Item in ſpeciebus dabile eſt uniuerſale ſeparatum & nō in generibus; igitur ſpecies habet magis rationem principij. In oppoſitum arguitur; quia de ratione principij eſt eſſe diſtinctum a principiato; ſed H

Genera, & ſpēs pricipia, an partes reru ſūt.

A ſed illud eſt magis diſtinctum quod eſt ſeparatum cuiuſmodi eſt genus: igitur. Et hæc de primo arti. Quantum ad ſecundũ.

Arti. 2. Dvbitatvr primo. Vtrum ſingulariũ principia ſint eadem numero. Arguit primo Ari. quod ſic; quia ſi eſſent diuerſa numero ſequeretur quod ſicut principiata ſunt infinita, ita & principia eſſent infinita: & ſic de rebus non eſſet ſcientia. In oppoſitum arguit Philoſophus duabus rationibus. Prima: ſi hæc ſyllaba, ba, componatur ex b & a: & non ſit niſi vnicum b & vnicum a: tunc illa ſyllaba ba, non erit b neq; a. Secunda ratio: ſi totum ſingularium eſſet idem principium numero ipſum eſſet ſingulare: & per conſequẽs omnia eſſent ſingularia: ergo non eſt vniuerſale præter ſingularia. Conſequenter quæ

An ſingularium principia ſint eadẽ numero.

B rit, vtrum corruptibilium & incorruptibilium ſint eadem principia. Arguitur primo quod non: quia ſi ſic non poſſet aſsignari ratio, quare aliqua ſint corruptibilia & aliqua incorruptibilia. In oppoſitum arguitur; quia ſi ſint diuerſa, aut ergo principia corruptibilium ſunt corruptibilia vel non; non primum: quia tunc quęrenda eſſent alia principia: & ſic eſſet proceſſus in infinitum: ſi autem dicatur quòd ſint incorruptibilia: tunc reuertitur prior dubitatio quare aliqua ſunt corruptibilia, & aliqua non.

Dvbitatvr ſecũdo. Vtrum ens & vnum ſint ſubſtantiæ rerum. Et arguit primo Ariſt. quòd ſic duabus rationibus. Prima; quia ſi ens & vnum non ſint ſubſtantiæ re-

An ens & vnum ſint ſubſtãtia rerum.

C rum; ſequeretur quod nullum vniuerſale erit ſubſtantia; & ſic non eſſet niſi res ſingularis. Secunda ratio; ſi natura vnius non eſſet ſeparata a ſingularibus, tunc natura numeri non erit niſi in ſingularibus; quia numerus non eſt aliud, quàm vnitates, nec vnitas eſt aliud, quàm ipſum vnum. In oppoſitum arguitur quatuor rationibus. Prima; ſi ens & vnum eſſent ſubſtantiæ ſeparatę, ex ſingularibus; omne ſingulare eſſet diuerſum ab ente & vno. Secunda ratio; ſequeretur quod non eſſent plura entia; quia illa ſubſtantia ſeparata eſſet ſubſtantia omnium; ſed quorumcunq; ſubſtantia eſt vna, illa ſunt vnum ſubſtantialiter. Tertia ratio; ſi ſit vnum, erit indiuiſibile; ſed indiuiſibile nihil eſt. Quod probat ratione Zenonis; quia omne

D ens additum alicui reddit ipſum maius: ſed indiuiſibile additum enti non facit ipſum maius; igitur. Quarta ratio; vnum ſecundum eos eſt indiuiſibile & ſeparatum; ergo ex eo non habet fieri magnitudo nec numerus.

Dvbitatvr tertio. Vtrũ lineæ, numeri, ſuperficies, & puncta ſint ſubſtantiæ. Et arguitur primo quod ſint ſubſtantiæ; quia omnia alia a corpore videtur eſſe accidentia, quibus circunſcriptis non remanet niſi corpus; ergo corpus eſt ſubſtãtia. Secunda ratio: corpus eſt ſubſtantia: ergo lineæ, ſuperficies, & puncta ſunt ſubſtantię; conſequẽtia patet, quia iſta ſunt priora corpore. In oppoſitum arguitur; lineæ, ſuperficies & puncta mutantur, ſubſtantia manente eadem igitur non ſunt ſubſtantiæ.

An lineæ numeri, ſuperficies ſint ſubſtantia.

B ſtantiæ. Secundo ſic: lineæ & ſuperficies dicuntur de ſubſtantijs inquantum ſunt menſuræ earum: igitur. Tercia ratio: omnis ſubſtantia eſt hoc aliquid & per ſe ſubſiſtens: hoc autem non conuenit lineis & ſuperficiebus: igitur. Et hęc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Artic. 3. CONCLVSIO reſpōſalis; Quę rēti ſcientiā veritatis neceſſe eſt prius dubitatur, quæ concluſio relinquitur ꝓbata in textu. Ad rationes. Ad primam dicitur ꝙ licet noticia concluſionis habeatur per principia, non tamen ex hoc ſequitur quin de ipſa ſit dubitatio. Ad ſecundam etiam videtur quòd de mathematicis poſsūt eē dubitationes ſed forte non tot ſicut de alijs. G Ad tertiam dicitur quòd dubitatio quam non concomitatur inquiſitio veritatis eſt bene vinculum mentis, ſed illa quā comitatur inquiſitio veritatis diſſoluitur: & quodammodo eſt cā occaſionalis inquiſitionis veritatis. Ad quartam dr̄ ꝙ dubitare potius eſt ſignum perfectionis; & ſcientiæ; quàm ignorantiæ: & hoc in illis qui habent ſcientiā per inuentionem. Ad quintam dicitur ꝙ deus non habet ſcientiam per inquiſitionem: ideo non oportet ipſum de aliquo dubitare.

METAPHYSICAE

F

ARISTOTELIS.

H

LIBER QVARTVS.

T. cō. 1. & inde.

EST ſcientia quædā, quæ ſpeculat ens inquātū eſt ens: & quæ huic inſunt ſecundum ſe: hæc autem nulli in parte dictarum eadem: aliarum enim nulla intendit vniuerſaliter de ente inquantum eſt ens: verum partem eius abſcendentes aliquam, circa hāc ſpeculantur accidēs: velut ſciētiarum mathematicæ, &c.

Propoſitarum quæſtionum determinationes.

ISTE eſt quartus liber Metaphyſicæ Ariſtotel. in quo incipit terminare veritatem quæſtionum motarum. Et primo ponit talem concluſionem ꝙ inter omnes ſcientias eſt vna, quæ conſiderat ens inquantum ens, & ea quæ ſibi inſunt ſecundum ſe, ſcilicet ſuas paſsiones. Et hanc concluſionem non probat. Secunda concluſio: nulla ſcientia, quæ ſpeculatur ens inquantum ens eſt eadem cum alia: quæ ſpeculatur ſolū aliquod ens particulare. Tertia concluſio: illa ſcientia, quæ ſpeculatur ens inquantum ens, vocatur ſapien

A ſapiētia. Probat: quia q̄cunq; ſcientia, quæ quærit primas cauſas & conſiderat principia eſt ſapientia: ſed illa quæ conſiderat ens inquantum ens eſt huiuſmodi: igitur. Et ſiquis dicat, ens dicitur multipliciter: ergo de ipſo nō poteſt eſſe vera ſcientia. Reſpondet philoſophus ꝙ licet ens dicatur analogicè de ſubſtantia & accidente: non tamen propter hoc ſequitur quin de ipſo ſit ſcientia. Probat per exemplum: ſalubre enim dicitur analogicè de conſeruatiuo ſanitatis, ſicut in dieta: & productiuo ſanitatis ſicut eſt potio: & ſignum ſanitatis ſicut vrina: & ſuſceptibilis ſanitatis ſicut eſt corpus humanum: principaliter tamen ſignificat ſuſceptibile ſanitatis: ſicut ē ens principaliter ſignificat ſubſtantiam. B Conſequenter dicit quòd aliqua dicuntur entia quæ ſunt via in ſubſtantia, ſicut generationes: alia quæ ſunt corruptiones ſubſtantiæ; alia ſunt quæ priuationes vel negationes entis. Et quòd negationes poſſit dici entia probat per hoc quòd non ens dicimus eſſe non ens: quam tamen propoſitionē multi moderni negauerunt.

Tex.c.3. & inde. SI igitur ens & vnum idē & vna natura eo quòd ſe adinuicem conſequunt ſicut principium &c.

ISTVD EST ſecundū capitulum in quo philoſophus primo intendit hanc concluſionem: Ad metaphyſicum ſpectat determinare de ente & vno, quę ſunt vnius ſcientiæ; quia quæcunque important vnam naturam pertinent ad conſiderationem vnius ſcientiæ; ſed ens & vnum ſunt huiuſmodi; igitur. Minorem probat; quia quæcunque eadem generatione generantur; & eadem corruptione corrumpuntur illa ſunt eadem realiter; ſed ens & vnum ſunt huiuſmodi; igitur. Minorem probat: quia idem eſt homo & vnus homo; quando generatur homo generatur vnus homo. Deinde dici quod tot ſunt ſpecies vnius quot ſunt ſpecies entis; quia talia ſunt conuertibilia adinuicem. Ex quo infert quòd ad illam ſcientiam ſpectat conſiderare ſpecies vnius, puta de eodem & ſimili & æquali; quia ad eandem ſcientiam ſpectat conſiderare de genere, & ſpeciebus eius. Secunda concluſio: tot ſunt partes philoſophiæ quot ſunt partes ſubſtantiæ, patet; quia philoſophia licet primo ſit de ente tanquam de ſubiecto, tamen eſt de ſubſtantia tanquam de parte principaliori. Tertia concluſio: ad metaphyſicum pertinet determinare de multitudine, patet quia ad eandem ſcientiam pertinet conſiderare oppoſita: ſed vnum & multa ſunt huiuſmodi: igitur. Ex quo infert, quòd ad metaphyſicum etiam pertinet determinare de negatione, & priuatione quæ opponuntur habitui de quo conſiderat metaphyſica. Quarta concluſio: ad metaphiſicum pertinet conſiderare de contrarietate, de differentia, & diuerſitate, & demonſtratione, patet: quia ad nullam aliā ſcientiam ſpectat de iſtis

Ad quē ſpectat determinare de ente · *C te, de multitudine, &c.* · D

A prædicatione quidditatiuã ſubiectum & prædicatum dicunẽ idem ſignificare. Tertia ratio: ſi contradictitoria eſſent vera ſequeretur quòd eſſent vnum & idem: & quòd neutra contradictoriarum eſſet vera. Primum inconueniens probat: quia ſi homo eſt animal & nõ eſt animal: nec eſt homo nec animal: & per conſequens homo nec eſt murus nec lapis: & ſic homo non eſt murus nec lapis: ergo contradictoria eſſent ſimiliter vera. Secundum inconueniens probat: quia ſi eſt homo & non eſt homo: ſequitur nec eſt homo nec eſſe non homo. patet conſequentiã: quia ille duæ contradicunt duabus prioribus. Quarta ratio: vel omnia cõtradictoria ſunt ſimul vera vel aliqua & aliqua nõ: ſi ſecundũ, ſequitẽ quòd primũ principiũ eſt verũ in aliquibus: & cum non ſit maior ratio de aliquibus quam de alijs: ergo erit verũ in omnibus. Quinta ratio; concedens contradictoria habet concedere quodlibet eſſe aliquid & nihil: & ab eo ꝙ res eſt vel non eſt dicitur oratio vera vel falſa. Sexta ratio: in agibilibus eſt veritas determinata: ergo & in ſpeculabilibus. Antecedẽs patet; quia nemo opinatur eſſe bonum cadere in puteũ & non cadere. Septima ratio: duos homines eſſe mille homines nõ equi verũ eſt ſicut duos homines eſſe homines; ergo duos eſſe mille eſt remotius a vero; ergo ſequitur quod eſt falſum: nam quicquid eſt remotũ a vero eſt falſum. Conſequenter diſputat contra aliquas opiniones, ad quas ſequebatur petitio principij primi. Erat enim o-

pinio Pytagoræ, ꝙ oĩa q̃ apparent ſunt vera: cũ ergo vnũ appareat vni & oppſitum alteri; ſequitur oppoſita ſimul vera; & iſti negabant primum principium. Deinde declarat motiuum eius: dicens quòd motiuum eius fuit iſtud: quia contraria ſunt in eodẽm, puta aqua & ignis ſunt in aere: ergo contradictoria ſunt ſimul in eodẽ. Deinde contra iſtos Ari. dicit ꝙ iſti neſciebant diſtinguere inter ens in actu, & ens in potentia. Conſequenter aſsignat motiuum eius, dicentis ꝙ omnia quæ appparent ſunt vera; dicens quod apparet ſanis ſapidum, apparet infirmis inſipidum. Et ſi dicatur, quòd credendum eſt ſanis; quia tales ſunt plures. Secundomodo; quia in eis organum eſt melius diſpoſitum. Contra primum C D arguit ſic: quia ſi ſecundum plures veritas ſit iudicanda: tunc re non mutata, illud quod eſt hodie verum erit cras falſum. Itẽ ſequeretẽ quòd ſol eſſet multo minor terra: quia hoc apparet pluribus. Contra ſecundum arguit: contraria ſepe apparent habentibus organum bene diſpoſitum: vt cardones apparent aſinis boni ſaporis: alijs autem non: cauſa autem prædicti motiui eſt: q̃a credebant omne quod apparet intellectui eſſe verum; credebant etiam intellectum & ſenſum eſſe eiuſdẽ naturæ; ideo credebant ꝙ omne quod apparebat ſenſui eſſe verum; etiã verum appareret intellectiui. Conſequenter diſputat Ari. contra negantes primum principium propter rerũ mobilitatem; & hoc ſex rationibus, prima eſt; ſi omnia mo-

neantur, hæc negatiua eſſet vera & neceſſaria, nihil manet continenter in eadem diſpoſitione: & oppoſita eius eſſet ſalia: ergo non omnia contraria ſunt ſimul vera. Secunda ratio: cum ſecundum eos continue fiant generationes & corruptiones, iſta eſſet vera & neceſſaria, aliquid eſt: & hæc eſſet falſa, nihil eſt; ergo aliqua contraria non ſunt ſimul vera. Tertia ratio; licet omnia ſimul ſemper moueantur ſecundum locũ vel ſecundum qualitatem vel ſecundum ſubſtantiam; non tamen ſecundum quamlibet mutationem: quia non debet vniuerſaliter negari vniuerſalitas determinata. Quarta ratio: hæc inferiora ſunt parua pars in comparatione ad totum vniuerſum: ergo propter hoc ꝙ ipſa ſunt generabilia & corruptibilia, nõ debent dici taliter generabilia. Quinta ratio; poteſt demonſtrari non omnia ſemp moueri: vt viſum eſt. 5. phyſicorum; igitur. Sexta ratio: dicentes omnia eſſe vera, habent dicere omnia eſſe in omnibus; & omnia eſſe vnum; ergo habent magis dicere omnia eſſe immobilia, quàm mobilia. Conſequenter diſputat contra dicentes omnia apparentia eſſe vera octo rationibus. Prima; phantaſia credit appræhendere rem in abſentia ſenſibilis; ergo poteſt eſſe falſa. Secunda ratio; non equæ ita bene iudicamus de remoto ſicut de propinquo; ergo poſſumus decipi in remoto. Tertia ratio; de futuris petuntur conſilia à ſuperioribus & nõ ab inferioribus; ergo non omnia quę apparent, ſunt vera. Quarta ratio: nullus ita bene credit ſenſui de ſenſibilibus alterius ſenſus, ſicut de proprijs; igitur. Quinta ratio; nunquam per ſenſus iudicamus aliquid eſſe dulce & non dulce; igitur. Sexta ratio; ſi hæc opinio ſit vera; nullum eſt prædicatum neceſſarium; cũ omne prædicatum ſecundũ eos contingat aliter ſe habere. Septima ratio: ſi ſola apparentia eſſent vera, ſequeretur ꝙ animatis non exiſtentibus nihil eſſet verum. Octaua ratio; ſequeretur ꝙ nihil poſſet ſciri per demõſtrationem: hoc eſt falſum; igitur. Conſequenter diſputat contra eos qui gratia diſputationis dicunt contraria ſimul eſſe vera: quia tales incidunt in inconueniens, ad quod nituntur ducere aduerſarium ſcilicet ad redargutionem. Conſequenter diſputat contra ponentes contraria eſſe ſimul falſa; dicens primo ꝙ contradictioni non eſt medium: immo neceſſe eſt vnã partem eſſe veram & alteram falſam. Probat ſeptem rationibus. Prima: falſum eſt dicere eſſe quòd non eſt; vel non eſſe quod eſt: ergo omne quod enũciatur, eſt verum vel falſum. Secunda ratio; ſi neutra contradictoriarum eſſet vera, ſequeretur ꝙ nunquam fieret mutatio de vno contradictorio in alterum contradictorium: ſed conſequens eſt falſum; igitur. Tertia ratio; neceſſe eſt ita eſſe ſicut affirmando vel negando dicitur. Quarta ratio: ſi in aliqua contradictione eſſet medium, pari ratione & in qualibet; cũ non videatur maior ratio de vna, ꝙ de alia. Quinta rõ: ſi ſic, ſequeretur ꝙ eſſet aliquis numerus qui

Diſputatio contra dicentes oĩa apparentia eſſe vera.

Diſputatio contra ponentes cõtraria eſſe ſimul falſa.

H

D nec eſſet par neq; impar:conſequens eſt falſum ; igitur. Sexta ratio; ſi inter contradictoria eſſet medium:cum illud medium cõtingat affirmare vel negare ; ſequeretur ꝙ illius eſſet aliud medium:& ſic eſſet proceſſus in infinitum:Septima ratio, ſi interrogetur aliquis an hoc ſit albũ: ipſe reſpondebit ꝙ ſic ; & tunc ponet affirmatiuam:vel ꝙ non; & ſic ipſe ponet negatiuam. Finaliter reprobat alias opiniones dicentium contradictoria eſſe ſimul vera & falſa ; quia antiqui ponunt ambas opiniones : quæ iam ſunt reprobatæ : igitur eorum opinio eſt falſa.

An ens, & vnum dicant eandem naturam.

QVAERITVR: Vtrũ ens

B & vnum ſignificent eandem naturam,& inter ſe conuertantur. Arguitur primo ꝙ non : quia ens non dicit aliquam naturam vnam;cum dicatur multipliciter;igitur. Secundo ſic:Si ens diceret aliquid vnũ ad omnia entia videretur eſſe vniuerſale propriæ ſumptum & aliud, quàm genus :vt patet diſcurrendo per quinq; vniuerſalia : ſed hoc eſt falſum;igitur. Tertio ſic:Si ens & vnum dicerent vnam & eandem naturam,hæc eſſet nugatio, homo eſt vnum ens ; quod eſt falſum: igitur. Quarto ſic : Si ens & vnum cõuerterentur; ſequeretur ꝙ idem conuerteretur cum diuerſo:vnũ enim & multa diuidunt ens. Quinto ſic : Si ens & vnum cõuerterentur,tunc iſta eſſet concedenda & vera, tantum vnum

Sco.li. 4. Metaph. q.2.

eſt ens : quod eſt falſum : vt viſum eſt in primo phyſicorum contra Parmenidem & Meliſſum. In oppoſitum eſt philoſophus in textu : In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum. G

PRIMO ſciendum,quòd pro ſolutione rationum ſupponitur primo,quòd duplex eſt multiplicitas, ſcilicet ſignificatorum & ſuppoſitorum. Significatorum quando terminus diuerſis rationibus diuerſa ſignificat : & iſtam non facit ens. Sed multiplicitas ſuppoſitorum eſt quando aliquid communicatur in pluribus ſuppoſitis : & talem habet ens, quem non facit æquiuocationem. Supponitur ſecundo, quòd triplex eſt vniuocatio, ſcilicet metaphyſicalis, phyſicalis, & logicalis : de quibus ſatis viſum eſt in logica : & qua vniuocatione ens ſit vniuocum ad deum, & creaturam, & ad decem prædicamenta : de conceptu etiam entis ſatis viſum eſt in primo huius quid ſit talis conceptus. Tertio ſupponitur quòd conceptus entis non includitur formaliter in paſsionibus vel differentijs vltimis, ſed realiter : ideo de paſsionibus & differentijs vltimatis eius non prædicetur niſi dénominatione & non quidditatiuè.

Arti. 1.

Multiplicitas duplex.

Pag. 3. H.27.8 259. G. 260. C. D

Pag.312. C.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro maiori declaratione ſupponitur quòd vnum multipliciter accipitur. Vnomodo vt eſt principium numeri:quemadmodum dicimus, quòd numerus prædicamentalis componitur ex vnitatibus ; & tale vnum

Vnũ multipliciter. Scotus in Meta.li. 4.q.2.

E reponit in prædicamento quantitatis ſicut totũ cuius eſt pars; & ſolum in continuis a ſeinuicem diuiſis inuenitur. Aliud eſt vnum quod conſequitur propriam naturam ſiue rationem alicuius rei: de quo vno dicitur; ꝙ qualibet entitas habet ſuam propriam entitatem, quæ vocatur vnitas intrinſeca: quæ eſt eadem realiter cum eo cuius eſt vnitas; & ſe habet quaſi propria paſſio ad ſubiectum: & quia ens eſt aliquid: ideo habet ſuam propriam quidditatẽ quæ dicitur de omnibus, de quibus dicitur ens: & illo modo conceditur iſta ꝓpoſitio: Tm̃ vnũ eſt, capiendo vnũ tranſcendenter. i. vt eſt paſſio entis. Et iſtud vnũ quo dr̃ res vna vnitate intrinſeca, eſt quadruplex; ſcilicet vnũ numero, ſpecie, genere, proportionabile ſeu analogicum. F Vnde vnitas numeralis ẽ vnitas alicuius entis indiuiſibilis in partes ſubiectiuas. Vnitas ſpecifica eſt vnitas alicuius communicabilis habentis ſub ſe plures partes ſubiectiuas ſolo numero differentes. Vnitas generica eſt vnitas alicuius communicabilis prædicabilis in quid de pluribus differentibus ſpecie: & ad iſtam reducitur vnitas tranſcendentalis, quæ eſt alicuius conceptus communicabilis pluribus generibus generaliſsimis. Vnitas vero proportionabilis ſeu analogica attenditur reſpectu aliquorum communiũ ſimiliter ſe habentium reſpectu ſuorum inferiorum in prædicando in quid de eis: & hoc modo color & animal dicuntur vnum proportionabile ſeu analogicum: & talis non eſt alicuius conceptus vniuoci, ſaltem vt diſtinguitur contra præcedentes.

Sco. li. 4. Metaph. 42.

Vid. in Formal. lit. cap.

G TERTIO ſciendum, quòd circa textũ incidunt aliquæ difficultates. Prima: an inter contradictoria ſit dare medium. Pro ſolutione ſupponitur ꝙ cõtradictoria ſunt duplicia; Quædam ſunt complexa: de quibus non eſt hic ſermo. Alia ſunt incomplexa, quæ habent fieri inter terminum poſitiuum & ipſum ſumptum cum negatione infinitante: vt homo & non homo: Supponitur ſecundo: quòd duplex eſt medium: quoddam eſt medium per abnegationem quod poteſt vere negari de duobus contradictorijs. Aliud eſt per participationem: & de omnibus iſtis ſatis viſum eſt in logica. His ſuppoſitis reſpondetur ad difficultatem ꝙ inter contradictoria incomplexa non eſt dare medium: neq; per participationem neque per abnegationem: nihil enim poteſt dari quod vere affirmetur vel negetur de duobus contradictorijs & hoc capiendo contradictoria ſine determinationibus: nam ſi ſumerentur cum determinationibus poſſent vere negari de aliquo: vt homo non eſt per ſe albus: homo non eſt per ſe non albus: & omnia iſta etiam viſa fuerunt in logica. H

An inter contradictoria detur medium.

Sco. li. 1. d. ſt. 2. q. vlt. & li. 4. Meta. q. 4.

Pag. 61. H.

QVARTO ſciendum, quòd quarta difficultas eſt hæc: an aliqua veritas certa & ſincera poſsit naturaliter cognoſci ab intellectu noſtro pro ſtatu iſto. Et videtur quòd non: quia omne illud a quo abſtrahitur noticia

Sco. li. 1. d. 3. q. 4.

A noticia, eſt mutabile: ergo non poteſt eſſe cauſa alicuius immutabilis cognitionis; ſed certa notitia alicuius de aliquo dicitur eſſe de re ſub ratione alicuius immutabilis: ergo non habebitur per ſpeciem abſtractam a talibus rebus. Pro ſolutione ſupponitur ꝙ de hac difficultate fuere multę opiniones. Vna henrici de gandauo dicentis ꝙ pro ſtatu iſto virtute propria non poſſumus habere noticiam certam alicuius veritatis: & iſta eſt falſa; vt alias iam viſum eſt in logica in libris poſteriorum: ideo ponitur alia opinio quæ eſt Sco. in primo ſententiarum diſ. 3. quod pro ſtatu iſto virtute naturali propria ſine influxu ſpeciali dei poſſumus habere certam noticiam de veritatibus: vt in dicto libro poſteriorum viſum eſt; in quo ſolute ſunt rationes in oppoſitum factæ. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Sco. in 1. d. 3. q. 4.

B DVBITATVR primo. Vtrum ens & vnum conuertantur. Et arguitur primo quod non: quia nullum diuidens conuertitur cum diuiſo: ſed vnum diuidit ens; igitur. Secundo ſic; quia tunc multitudo eſſet non ens, patet; quia multitudo actu eſſet aliquid vnum. Tertio ſic: quia ens eſt commune omnibus generibus: ſed vnum eſt de genere quantitatis; igitur. Quarto ſic: quia ſi conuerterentur; ſicut iſta eſt vera, tantum ens eſt; ita & iſta tantum vnum eſt; quod tamen reprobat Ari. in. 1. phyſi. Ad dubium reſpondetur quod ens & vnum conuertuntur capiendo vnum tranſcendenter;

Arti. 2.

An ens et vnum cõuertãtur.

C vt eſt paſſio entis: & de quocunq; prædicatur ens ita & vnũ. Et ſic dico quòd vnum non diuidit ens; ſed vnum quod diuidit ens magis eſt vnum quod eſt principium numeri: Poteſt etiam dici, quòd non eſt inconueniens aliqua diuidi per paſſionem: & de iſtis vnitatibus ſatis viſum eſt in primo articulo. Ad rationes. Ad primam patet ſolutio. Ad ſecundam dicitur quòd multitudo quæ prædicatur de numero eſt ens vnũ; ſicut numerus eſt vnum de prædicamento quantitatis diſcretę. Ad tertiam dicitur ꝙ vnum vt eſt paſſio entis bene poteſt prædicari de multitudine. Ad quartam patet quid ſit dicendum in primo phyſi. nam Parmenides & Meliſſus volebant habere ꝙ omnia eſſent vnũ numero; ideo contra eos arguit Ariſtote.

D DVBITATVR ſecũdo. Vtrum in eadem re eſſe realiter diſtinguatur ab eſſentia & exiſtentia; Arguitur primo quòd ſic: quia eſſe eſt accidens exiſtentiæ: igitur non eſt idem cũ eſſentia. Antecedens patet auctoritate Auicennæ dicẽtis ꝙ eſſe cuilibet rei creatæ accidit. Secundo ſic: omne quod fluit ab alio diſtinguitur ab illo a quo fluit: ſed eſſe fluit ab eſſentia: igitur. Tertio ſic; quandocunque aliqua ſunt idẽ realiter; impoſsibile eſt oppoſitum vnius prædicari de altero: ſed oppoſitum eſſe aliqñ prædicatur de eſſentia nã aliqñ iſta eſt vera, roſa non eſt. In oppoſitũ arguitur; quia magis vr ꝙ vnum addat aliquam entitatẽ ſupra ens, ꝙ eſſe ſupra eſſentiã: ſed vnum vt viſum eſt non addit aliquam entita-

An eſſe diſtinguatur ab eſſentia, & exiſtẽtia.

Sco. in 3. d. 6. q. 1. & in 4. d. 1. q. 1.

entitatem ſuper ens: igitur. Pro ſolutione dubij eſt aduertendũ quòd duplex eſt eſſe. ſ. eſſe cognitum & eſſe reale; de eſſe cognito viſum eſt in. 1. de Anima.

Pa. 153. F. Sed de eſſe reali dico, quòd diuiditur in eſſe eſſentiæ & exiſtẽtiæ: ita quòd eſſe reale eſt eſſe eſſentiæ vel exñtiæ; & eſſe eſſentię vel exiſtentię eſt eſſe reale. Dico vlterius quòd eſſe exiſtentiæ & eſſe eſſentiæ ſunt idem realiter, licet diſtinguãtur formaliter. Dico vlterius quòd eſſe exiſtentia & eſſentia alicuius rei ſunt etiã idem realiter. Vñ ſicut per eſſẽtiam rei nõ intelligo niſi ipſam rem realem; ita etiam per exiſtẽtiam rei non intelligo niſi entitatem, rei. Dicitur tamẽ ipſa exiſtentia accidere cuilibet rei creatę; quia eſt extra eius conceptũ & non quòd ſit accidens capiendo accidens pro forma inhęrente rei. Et dicitur notanter, cuilibet rei creatæ: quia exiſtẽtia dei eſt de cõceptu quidditatiuo dei; iſta enim eſt in. primo modo dicendi per ſe deus eſt & iſta eſt per accidens & in materia contingenti; homo eſt. nec opus ad hoc quòd aliqua propoſitio ſint in materia contingenti, quòd prædicatum diſtinguatur realiter a ſubiecto: ſed ſufficit quòd prædicatum non ſit de eſſentia vel propriũ ſubiecti; multa etiã

Pag. 18. A. H. 89. H. alia requiruntur. vt ſatis poteſt videri in Summulis. Dicitur vlterius ꝙ eſſe & eſſentia nullo modo diſtinguuntur; nec etiam dicitur fluere ab eſſentia: niſi capiendo illa verba metaphoricè, ſicut dicebant antiqui paſſiones fluere a ſubiecto. Ad rationem. Ad duas primas patet ſolutio. Ad tertiam dicitur quòd nõ eſt inconueniens aliquid quod eſt idem realiter cum aliquo quod eſt tamen extra conceptũ eius negari de illo, & oppoſitũ verificari.

DVBITATVR tertio. Vtrũ hoc primum principium: impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, ſint firmiſſimũ, notiſſimũ, & ſimpliciter primum. Et videtur quòd non: quia circa ipſum cõtingit errare, eo quòd omnis noſtra cognitio intellectiua oritur a ſenſu, circa quem cõtingit errare. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro reſpõſione eſt aduertendum quòd circa illud primum principium contingunt multæ paruæ difficultates. Prima: vtrum primum principium ſit demõſtrabile. Reſpondeẽ quòd primum principium quo ad inhærentiam prædicati ad ſubiectum non eſt demõſtrabile: cum non ſit dubium: Poteſt tamen demõſtrari primum principium quo ad aliquas conditiones conuenientes ſibi; vt puta vtrum ſit affirmatiuum, vel negatiuum; categoricum vel hypotheticum: Poteſt etiam demonſtrari vt ſubiectum, ſed non vt concluſio: poteſt enim ſic demõſtrari: omne ſpeculabile eſt conceptibile, primũ principium eſt ſpeculabile: igitur. Secunda difficultas: Vtrum circa primũ principium contingat errare. Reſpondetur quòd non quo ad veritatem, & falſitatem ipſius: cuius ratio eſt: quia ſi quis erraret circa primum principium adhærenddo eius oppoſito, ipſe ſimul opinaretur contradictoria ſimul eſſe in eodem. Contingit tamen errare circa prima principia quo ad proprietates

Impoſſibile eſt idẽ ſimul eſſe, &c. an firmiſſimũ principium.

Scot. 4. Metaph. q. 3.

ſibi

A ſibi attributas. Tertia difficultas: Vtrum primum principiũ posſit aliquo modo induci ex ſingularibus. Reſpõdetur quòd cognitio ſingularium eſt occaſio cognitionis principiorum: ideo ratio illa inductiua proprie non eſt probatio: ſed quædam inductio; vt dicit Sco. quia quandocunq; intellectus intelligit primum principium magis adhærebit illi quàm propoſitioni ſingulari inducenti. Reſpondetur ergo ad dubium noſtrum quòd primum principium eſt firmisſimum: quia eſt manifeſtiſsimũ. Etiam circa ipſum non contingit errare. Ad rationem reſpondet Sco. quòd omnis deceptio, quæ poteſt fieri, extra per ſenſum non falſificaret primum principium: nunquam enim aliquis ſenſus iudicaret, quòd hoc ſit & non ſit in eodem inſtanti: nunquam etiam ſimul, & ſemel iudicat hoc eſſe album & nigrum: licet tamen quandoque bene iudicet illud quod eſt album eſſe nigrum: dato etiam quòd ſenſus erraret, tamen per intellectum tanquam per nobiliorem potentiam poteſt corrigi. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Sco. li. 2. Metaph. q. 5.

CONCLVSIO reſponſalis ad quæſitum: Ens & vnus dicunt vnam & eãdem naturam: & hæc concluſio relinquitur probata in textu, & etiam ex quæſtione. Ad rationes ante oppoſitum, ad omnes ſimul patet quid ſit dicendum in primo articulo. *Arti. 3.*

METAPHYSICAE ARISTOTELIS.

LIBER QVINTVS.

Tex. c. 1. & seqq.

PRINCIPIUM dicitur aliud quidẽ vnde vtique aliquid remouebit primum: vt longitudinis, & viæ; hinc quidem hoc principium; ex oppoſito autem alterum &c.

ISTE EST quintus liber Metaphyſicæ Ariſtotel. in quo diſtinguit multiplicia pertinentia ad hanc ſcientiam. Et dicit primo, quòd principiũ dicitur ſex modis. Primomodo dicitur principium, a quo incipit motus, ſicut priuatio eſt principium generationis. Secũdomodo dicitur principium à quo facilius incipit motus. Tertiomodo à quo inexiſtente aliquid ſit, & hoc modo materia,

Principiũ quot modis dicitur.

& forma dicuntur principia, ſic: & hoc modo materia & forma dicuntur principia. Quarto modo dicitur principiũ id, a quo ſit aliquid tãquàm ex parte quãtitatiua, quæ eſt commune fundamentum aliorum: & hoc modo cor dicitur eſſe principium animalis. Quinto modo dicitur eſſe principium illud vnde motus: & ſic efficiens dicitur eſſe principium. Sextomodo dicitur eſſe principium illud quod primo cognoſcitur & per quod alia cognoſcuntur: & ſic dicitur de principio doctrinæ. Conſequenter ponit modos elemẽti, primo deſcribens ipſum, dicens: Elementum eſt ex quo componitur aliquid primo in exiſtente diuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem. Et dicit, ex quo componitur, ad differẽtiam compoſitorum, quæ non ſunt elementa: & dicit in exiſtente, ad differentiam cauſarum extrinſecarum: & dicit primo, ad differentiam illarum partium, quæ non ſunt per ſe: ſed compoſitæ ex alijs: ideo materia prima verè, & proprijſſimè dicitur elementum. Dicitur autem elementum duobus modis, ſcilicet propriè, & tranſumptiuè: primo dicitur tripliciter. Primus modus eſt, ſecundum quem litteræ dicuntur elementa ſyllabarum. Secundus eſt, ſecundum quem aliquid dicitur elementum non ſimpliciter: ſed aliquo certo genere: vt aer & aqua dicuntur elementa mixtorum. Tertius eſt ſecundum quem fiunt demonſtrationes, & ſic præmiſſæ dicuntur elementa. Ipſum elementum tranſumptiuè dicitur omne, qđ eſt paruum, indiuiſibile, & simplex, ad multa vtile. Conſequenter oſtendit quot modis dicitur natura: dicens quòd natura dicitur ſex modis. Primo modo dicitur natura naſcentis generatio, ſiue natiuitas. Secundomodo dicitur id, in quo exiſtente fit id quod naſcitur. Tertiomodo dicitur principium motus, & quietus eius, in quo eſt primum, & non ſecundũ accidens. Quartomodo dicitur de materia. Quintomodo dicitur ſpecialiter de forma: nullus enim actualiter dr̄ homo niſi habeat formam. Sextomodo dicit̄ metaphoricè de eſſentia cuiuslibet rei. Dicit vlterius neceſſarium dicitur quinq; modis. Primomodo dicitur illud, ſine quo alterum non poteſt eſſe: vt reſpirare neceſſarium eſt animali. Secundomodo dicitur illud, ſine quo alterum non poteſt bene eſſe: vt veſtis neceſſaria eſt homini. Tertiomodo dicitur id quod fit per violentiam: & hoc modo in actionibus voluntarijs omne neceſſarium eſt triſte: & omne tale non eſt increpabile. Quartomodo quod impoſſibile eſt non eſſe: & hoc modo Deus eſt ſummè neceſſarius. Quintomodo dicitur neceſſarium generaliter omne illud, quod non contingit aliter ſe habere: & hoc modo aliquæ propoſitiones dicuntur neceſſariæ. Conſequenter diuidit vnum: dicens, quòd vnum diuiditur in vnum per ſe, & in vnum per accidens. Vnde aliqua dicuntur vnum per accidẽs tripliciter. Vnomodo: quia vnum accidit alteri, vt ſortes & muſicum. Secundomodo: quia vnum accidit alicui, de quo alterum

Elemẽtũ quid, & quotupliciter.

Natura quot mòis dicitur.

Neceſſarium quo tupliciter

Vnius diuiſiones, & proprietates.

A terum dicitur: vt muſicum eſt ſortes. Tertio, quia ambo accidunt vni tertio. Sed aliqua dicuntur vnum per ſe octo modis. Primo, quia ſunt continua ſiue per artem, ſiue per naturam. Secundo, aliqua dicuntur vnum per ſe ſecundum ſubiectum, ita ſcilicet, quòd habent idem ſubiectum, vel ſaltem ſubiectum eſt in eis eiuſdem rationis: vt omnia generabilia dicútur vnum in materia. Tertio modo aliqua dicuntur vnum ſecundum genus: ſiue ſit ſecundũ genus propinquum, ſiue remotum: vt iſoſceles, & iſopleurus dicuntur eadem figura. Quartomodo: quia ſunt eiuſdem rationis. Quinto, quia eorum ratio eſt indiuiſibilis: quemadmodũ ſunt omnia ſynonyma, quæ ſignificant idem ſecundum eãdem rationem. Sextomodo, aliqua dicuntur vnum in illo, in
B quo non habent diuiſionem: vt diuerſæ partes lineæ dicuntur vnum in linea. Septimomodo, aliqua dicuntur vnum per attributionem ad aliquod vnũ, vt exercitus dicitur vnus per attributionem ad vnum ducem. Octauomodo, aliquid dicitur vnum, quia eſt perfectum: vt domus dicitur vna, quãdo eſt perfecta. Deinde ponit duas proprietates vnius. Prima eſt, quòd vnum eſt principium numeri. Secunda eſt, quòd vnum, vt ſic eſt indiuiſibile. Deinde ſuperaddit quatuor modos in Logica
Pag. 20, F. & 33. A. poſitos: dicens, quòd vnum dicitur quatuor modis, ſcilicet vnum numero, ſpecie, genere, & analogia. Prima, dicuntur vnũ numero, quorum materia eſt vna, capiendo materiam pro differentia indiuiduali: vt aliàs viſum eſt. Sed illa ſunt vnum ſpecie, quorum eſt vnum genus: Illa vero ſunt vnum ſecundum analogiam, quæ dicunt eundem modum prædicandi in quid, reſpectu ſuorum inferiorum. Deinde dicit, quòd quæcunq; ſunt vnum numero, ſunt vnum ſpecie, & non è conuerſo: & quæcunque ſunt vnum ſpecie, ſunt vnum genere, & non ècõuerſo.

Conſequenter dicit, quòd diuiſio entis eſt ſicut diuiſio vni: entium enim aliud eſt per ſe: aliud per accidens. Deinde dicit quòd ſubſtãtia dicitur quatuor modis. Primomodo, dicitur ſubſtantia omne illud, quod eſt per ſe ſubſiſtens. Secundomodo dicitur ſubſtantia de forma, quæ eſt illud, per quod aliquid eſt per ſe ſubſiſtens. Tertiomodo dicitur de materia, ſubiecto illius formæ. Quarto dicitur, quidditas, ſiue quod quid erat eſſe, id eſt, quod per diffinitionẽ quidditatiuam ſignificatur: omnes autem ſubſtantiæ reducuntur ad duos modos, ſcilicet ad vniuerſales, & ſingulares. Eadem autem dicuntur dupliciter, ſcilicet ſecundum ſe, & ſecundum accidens. Eadem ſecundum accidens dicũtur tripliciter, ſicut vnum per accidens. Eadem ſecundum ſe dicũtur, ſicut vnum ſecundum ſe. Conſequẽter ponit modus huius, quòd eſt diuerſum: dicens, quòd diuerſa dicuntur, quorũ ſpecies ſunt plurium, aut nullæ, aut ratio ſubſtãtiæ eſt altera: & generaliter diuerſum dicĩt oppoſitis modis, quibus dicitur idem. Differẽtia vero dicuntur quæcunq; diuerſa ſunt idem, id eſt quæ ſunt conuenien-

C *Subſtãtia quot modis dicitur.*

D

Eadẽ dupliciter.

Modi diuerſi.

uenientia in aliquo. Secundo modo illa dicuntur differentia, quorũ genus eſt diuerſum. Tertiomodo illa dicuntur diuerſa, quorũ genera ſunt contraria. Quartomodo differentia dicũtur, quæcunq; habent diuerſitatem in ſubſtantia.

An neceſſaria habeant cauſam ſui eſſe.

Text. 5. Metaph. q. 1. QVAERITVR vtrum neceſſaria habeant cauſam ſui eſſe. Arguitur primo, quòd non: quia omne habens cauſam, circunſcripta illa cauſa poteſt non eſſe: ſed neceſſaria non poſſunt eſſe: igitur. Secundo ſic, Si neceſſaria habeant cauſam, vel hoc eſſet ex ſe, vel ex alio: non ex ſe; quia tunc eſſent neceſſaria omni alio circunſcripto: ſi autem eſt neceſſarium ab alio nõ eſt neceſſarium illo circunſcripto. Tertio ſic, Omne cauſatum poſsibile fuit cauſari: ergo omne cauſatum aliquam poſsibilitatem includit: ſed aliqua poſsibilitas repugnat neceſſario: igitur. Quarto ſic, Terminus productus eſt aliquo modo poſterior termino producẽte: ergo ſi neceſſaria habeant cauſam in aliquo priori poterunt non eſſe. Quinto ſic, Omne productum, vel cauſatum eſt dependens: ſed neceſſarium nõ eſt dependens: igitur. In oppoſitum eſt Philoſophus in text. In quæſtione erunt tres artic. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd conſequenter dicit Ariſt. de modis oppoſitorum: dicens quòd *Oppoſita.* oppoſita dicuntur quatuor modis, ſcilicet contraria, contradictoria, relatiua; & priuatiue oppoſita: Et dicit, quòd contraria dicuntur ſeptem modis. Primo, *Cõtraria* quia non poſſunt eiſdem adeſſe, & differunt genere, vt corruptione, & incorruptione. Secundo, quia habent maximam differentiam ſub eodẽ genere. Tertio modo, quia maxime differũt in eodem ſuſceptibili. Quartomodo, quia maxime differunt ſub eadem poteſtate. Quinto modo, dicuntur contraria quorum eſt maxima differentia ſiue ſecundum ſpeciem ſiue ſecũdum genus. Sextomodo dicuntur contraria ſecundum contradictionem: vt duæ vrinæ ſunt ſignificatiuę contrariorum. Septimo dicuntur contraria: quia habent aliqua talia, vel ſuſceptibilia, vel actiua, vel paſſiua, vel agentia: vt habitus, & priuationes. Deinde diſtinguit hoc nomen diuerſum ſpecie: dicens, *Diuerſa ſpecie.* quòd aliqua dicuntur diuerſa ſpecie, quæ ſub eodem genere ſunt, & vnum non continetur ſub alio. Secundomodo, quæ continetur ſub diuerſis diuidentibus genus. Tertiomodo quæcunq; continetur ſub differentijs contrarijs eidem generi. Quartomodo dicuntur differẽtia ſpecie, ſpecies vltimæ, ideſt ſpecialiſsimæ. Quintomodo dicuntur quæcunq; exiſtentia in eadem ſubſtantia differentiam habent. Aſsignat conſequenter *Prius.* Philoſoph. modos prioris, & poſterioris: & dicit primo, ꝙ rõ prioris cõſiſtit in hoc, quod eſt eſſe propinquius alicui. Sũt autẽ octo modi prioris. Primo modo dicitur prius ſecundum locum. Secũdomodo ſm tẽpus. Tertiomodo ſm motũ: & tunc illud

A illud eſt prius, quod eſt propinquius termino ad quem. Quartomodo dicitur prius ſm poteſtatem: vt ille, qui excedit alios in poteſtate dicitur prius. Quintomodo dicitur prius ſecundum ordinem ad aliquod primum. Sexto modo dicitur prius ſecundum cognitionem, ſiue viam doctrinæ. Septimo dicuntur priora, quæ ſunt paſsiones ſubiectorum priorum. Octauo dicuntur priora ſecundum naturam, & ſubſtantiam, quæ contingunt eſſe ſine alijs, & alia non ſine ipſis.

Potentia & potentis modo.

SECVNDO ſciendũ, quòd conſequenter Philoſophus ponit modis potentię: & ſunt tres Primus modus, ideſt primomodo dicitur potentia de potentia B actiua, quæ eſt principium motus, vel mutationis in altero inquantum alterum; & talis aliquando eſt extra paſſum, vt ars ædificatiua. Secũdomodo dicitur potẽtia paſsiua, quę eſt principium tranſmutandi ab altero inquantũ alterũ. Tertiomodo dicitur de potẽtia reſiſtiua: & inde eſt, ꝙ qui nõ poſſunt reſiſtere dicimus impotentes. Conſequenter ponit tres modos potentis. Primo modo dicitur potens ſecundum potentiam actiuam. Secundo ſecundum potentiam paſsiuam. Tertio ſm potẽtiam reſiſtiuã. Sed impotẽtia dr̃ duobus modis. Vnomodo priuatiue: & ſic eſt carẽtia potẽtiæ in ſubiecto nato. Secũdo dr̃ impotẽtia per oppoſitũ ad potẽtiã. Similiter impoſsibile dr̃ dupliciter. Primo mõ. quia caret potentia. Secundomodo dr̃ cuius oppoſitũ eſt neceſſariũ: & ſic impoſsibile cõuenit propõnibus.

Sed poſsibile dr̃ tribus modis. C Primo illud cuius cõtrariũ nõ eſt neceſſariũ. Secũdo mõ illud, qđ eſt verũ. Tertiomodo illud, qđ eſt cõtingenter verũ. Cõſequẽter ponit modis q̃ti, & eius diffinitionẽ, dicẽs: q̃tum eſt, qđ eſt diuiſibile in ea, quæ inſunt: quorũ ſingulũ natũ eſt eſſe hoc aliquid. Deinde dicit, quòd duæ ſunt ſpecies eius. ſ. multitudo, & magnitudo: magnitudinis tres ſunt ſpecies. ſ. linea, ſuperficies, & corpus. Item quantorum quędam ſunt quanta ſecundum ſe: alia ſecundum accidens. Item quantorum per ſe quędam ſunt eſſentialiter quanta: alia ſunt paſsiones, vt breue, & longum. Item quantorum per accidens quædam ſunt quanta pure per accidens, vt muſicum: alia per alterum, vt tempus, & motus: motus eſt quantus per terminum, & tempus per motum. D

Magnitudinis species quot.

TERTIO ſciendum, quòd conſequenter Philoſophus ponit modis perfecti, qui ſunt quinq;. Primomodo dicitur perfectũ extra, qđ nõ eſt accipere aliquid, qđ ſit eius pars; vt tempus dr̃ perfectũ cui nihil deeſt, qđ eſt pars ei⁹. Secũdomodo dr̃ perfectũ, cui nulla diſpõ qualitatiua deficit: ſm ꝙ dicimus aliquẽ ſtudentẽ eſſe ꝑfecte ſtudioſum. Tertiomodo dr̃ perfectũ, quod attingit ad virtutem, vel propriam perfectionem eius. Quartomodo aliqd dr̃ ꝑfectũ, quod pertinet ad finẽ propriũ: & iſte modus transfertur ad malam ſignificationem: quia dicimus aliquem eſſe perfecte corruptum. Quinto aliqd dr̃ perfectũ: q̃a habet aliquid horum, q̃ dicta ſunt: vel q̃ eſt ſignum

Modi perfecti quot & qui.

B gnum, vel effectum aliquorum eorum,quæ dicta ſunt. Præterea dicit, quòd terminus dicitur nouem modis. Primomodo dicitur vltimum rei. Secundo dicitur, vltra quod non contingit aliquid accipere. Tertiomodo aliquid dicitur,in quo ſunt omnes res terminatæ. Quartomodo dicitur forma magnitudinis, vt figura. Quintomodo dicitur finis, ad quem tendit motus. Sextomodo dicitur a quo motus incipit eſſe. Septimomodo dicitur finis,gratia cuius aliquid fit. Octauomodo dicitur ſubſtantia, ideſt forma ſubſtantialis. Nonomodo dicitur terminus, quod quid erat eſſe, ideſt diffinitio quidditatiua. Secūdū autem dicitur quinque modis.

Terminꝰ

Secundū

F Vnomodo dicitur ſecundum, illud,quod eſt ſpecies, & forma rei. Secundomodo dicitur de ſubiecto alicuius formæ: vt homo eſt coloratum ſecundum ſuperficiem. Tertiomodo dicitur de cauſa efficiente. Quartomodo de cauſa finali. Quintomodo ſignificat poſitionem: vt ſecundum,quod cępit, ſecundū quod vadit. Per ſe dicitur quinq; modis. Primus eſt quando diffinitio quidditatiua prædicatur de diffinito, vel de aliquo eius ſuppoſito. Secundus eſt quando pars diffinitionis prædicatur de diffinito. Tertius eſt, quando prædicatum ineſt ſubiecto primo tanquam paſſio eius. Quartus eſt, quod per ſe ineſt, & non per cauſam aliquam: vt homo per ſe eſt homo. Quinto capitur pro ſolitariè: vt homo per ſe.

Per ſe.

QVARTO ſciendum, quòd conſequenter dicit Ariſt. quòd poſitio accipit dupliciter. Vnomodo pro ordine partium inter ſe. Secundo pro ordine partium ad locum. Habitus dicitur quatuor modis. Primo, vt actio habentis,& habiti, mouentis & moti. Secundomodo dicitur habitudo media inter continens, & contentum, veſtem, & veſtitum. Tertiomodo dicitur diſpoſitio ſecundum quam aliquis ſe habet bene, vel male. Quartomodo pro parte talis diſpoſitionis: quia virtus partium dicitur habitus. Similiter paſſio tribus modis dicitur. Primo ꝓ qualitatibus, ſm quas fiunt alterationes corporum. Secundo pro alteratione, quæ fit ſecundum huiuſmodi qualitates. Tertiomodo pro alteratione triſti, & noticia. Quartomodo pro magna calamitate. G

Poſitio habitus, Priuatio Paſſio, et Habere quotuplicıter dicuntur.

H Priuatio dicitur ſeptem modis. Primo dicitur carentia alicuius diſpoſitionis in aliquo. Secundomodo dicitur carentia diſpoſitionis in aliquo, quæ nata eſt inuenire in aliquo ſui generis, vel ſuæ ſpeciei. Tertiomodo pro carentia diſpoſitionis, quæ nata eſt haberi ab eo pro tempore pro quo nata eſt habere. Quartomodo dicitur priuatio ablatio alicuius rei per violentiam. Quintomodo dicitur habere aliquam diſpoſitionem, ſed turpem. Sextomodo priuatio dicitur, habere parum de aliqua diſpoſitione. Septimo dicitur cum difficultate haberi. I Habere dr̄ quatuor modis. Vno modo habere eſt alterum ſecundum imperium ducere: vt febris habet hominem. Secundo dicitur habere formam ſibi inherentem. Tertio ſicut continens habet con-

A contentum. Quarto, quod prohibet ipſum moueri, vt columna habet pondus ſupra poſitum. Ex alio autem dicitur tot modis quot modis dicitur habetur. Ex alio dicitur ſex modis. Primo aliquid dicitur ex alio tanquàm ex materia ſiue propinqua ſiue remota. Secundò tanquàm ex agente. Tertio ſicut pars eſt in toto, vel ſicut totum eſt in partibus. Quarto ſicut ſpecies ex genere, & differentia. Quintomodo, quia eſt ex aliqua parte eius, vt puer dicitur eſſe ex patre & matre. Sexto, quia eſt poſt illud, vt ex mane fit meridies. Et hæc de primo arti. &c.

Art. 2. DVBITATVR primò, quot ſunt modi totius & partis. Ad quod dicitur, quòd pars dicitur quinq; modis. Primo dicitur de parte aliquota, quæ aliquotiens ſumpta menſurat totum. Secundo dicitur de parte quantitatiua. Tertio dicitur de parte ſubiectiua. Quarto de materia, & forma reſpectu compoſiti. Quinto de parte diffinitionis, vt ſunt genus, & differentia. Totum dicitur duobus modis. Primo, quod eſt perfectum. Secundo, quod habet partes: & iſte modus diuiditur in totum, quod ſub ſe multa continet, & totum integrale, quod ex ſuis partibus componitur. Deinde ponit differentiam inter totum, & omne: dicens quòd vtimur iſto termino totum in illis, quæ habent partes, quarum diuerſitas ſitus ſubſtantialiter diuerſificat ipſum, vt dicimus tota domus: ſed vtimur iſto termino omne, quando illud, quod habet partes, quarum diuerſitas

Quot ſūt modi totius, & partis.

B

in ſitu non diuerſificat ipſum, vt dicimus omnis aqua. C

DVBITATVR ſecundò quot ſunt cōditiones Colobom. Pro ſolutione eſt aduertēdum, quòd colobom vt communiter dicitur eſt illud, quod eſt diminutum in aliquo membro: & ſunt decem conditiones requiſitæ ad hoc, quòd aliquid ſit colobon. Prima oportet, quòd colobon ſit quantum. Secūda, quod ſit partibile in multas partes. Tertia, quòd aliqua pars ab eo ablata ſit minor eo. Quarta quòd remaneat eiuſdem ſpeciei poſt ablationem partis. Quinta, quòd ſit totum heterogeneum. Sexta, quòd tale totum cum partibus compoſitionem. Septima, quòd pars ablata non ſit de principalioribus. Octaua, quòd ſit continuum. Ex quo ſequitur, quòd harmonia non eſt colobon. Nona, quòd pars ablata ſit exterioribus, & non de interioribus. Decima eſt, quòd illa pars non ſit nata regenerari. D Conſequenter ponit modos generis, & ſunt quinq;. Primo dicitur collectio eorum, quæ adinuicem generantur ſub aliquā ſpecie. Secundo dicitur illud, a quo multi deſcendunt, vt pater. Tertio pro ſubiecto reſpectu paſſionum. Quarto pro materia communi eorum, quæ adinuicem habent continuam tranſitionem. Quinto dicitur, quod ponitur in diffinitione quidditatiua. Sed diuerſa genere dicuntur dupliciter. Vno modo ſecundum genus naturale, quod eſt materia. Alio modo ſecundum genus logicum: quia continentur ſub diuerſis generibus.

Quot ſūt conditiones colobon.

Modi, et diuerſitates Generis.

DVBITATVR tertio, quot

modis

E modis dicitur falſum. Ad dubiſi reſpondetur, quòd quatuor modis. Primo dicit falſum in propoſitionibus. Secundomodo dicitur falſumde re falſa. Contingit autem rem dupliciter eſſe falſam. Vnomodo quia non eſt. Secundomodo, quòd licet ſit; non tamen apparet talis qualis eſt: vt deſcriptio vmbroſa apparet eſſe homo, & non eſt. Tertio modo dicitur falſum de diffinitionibus. Contingit tamen diffinitionem dupliciter eſſe falſam. Primo quia apparet diffinitio, & nullius eſt diffinitio. Aliomodo dicitur diffinitio falſa nō ſimpliciter, ſed reſpectu illius, cuius aſsignatur: vt ſi diffinitio hominis aſsignetur equo. Ex quo infert, quòd diffinitio eſt quodammodo vnum, & quodammodo multa. Quarto dicitur falſum in hominibus: & hoc contingit dupliciter. Vnomodo aliquis homo dicitur falſus, qui ex certa intentione aſſerit alijs falſas rationes: & hoc cum quadā delectatione, & intentione fallendi. Secundo dicitur homo falſus, qui profert rationes falſas, licet non ex intentione fallendi. Ex quo infert, quòd non dicitur homo falſus, qui poteſt mentiri:

Falſum quotupliciter dicitur.

F

quia tunc idem eſſet verus, & falſus. Finaliter dicit, quòd accidens dicitur duobus modis: Vnomodo pro illo, quod ineſt alicui: ſed non de neceſsitate; neque in pluribus; & tale eſt contingens ad vtrumlibet: vel vt in paucioribus, vt ſunt caſualia, & fortuita. Secundomodo dicitur accidens, quod ineſt per ſe, neque eſt de ſubſtantia, neq; de quidditate ſubiecti: Et differt iſte modus a primo: quia illa, quæ ſunt accidentia. Secundo modo poſſunt eſſe perpetua, & non alia. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

G

Accidens quo modis dicitur.

CONCLVSIO reſpōſalis: Aliqua neceſſaria habent cauſam ſui eſſe: non tamen omnia. Prima pars patet: quia concluſiones demōſtratiuę ſunt neceſſarię: & tamen habent cauſam. Secunda pars patet de primo principio. Ad rationes ſimiliter dicitur, quòd illud, quod eſt neceſſariū effectiue: & non formaliter non poteſt habere cauſam, ſeu principium: tamen illud quod eſt neceſſarium formaliter, ſed non effectiue poteſt habere cauſam, ſeu principium.

Art. 3.

H

A C

METAPHYSICAE ARISTOTELIS.

LIBER SEXTVS.

T. cõ. 1. & inde.

PRINCIPIA & cauſæ quę runtur entium: palam autem quod inquantũ entia: eſt enim aliqua cauſa ſanitatis, & conualeſcentiæ: ſunt Mathematicorũ principia, elementa, & cauſæ: & vniuerſaliter omnis ſcientia intellectualis, & participans aliquid intellectus circa cauſas, & principia eſt, aut certiora, aut ſimpliciora, &c.

B

ISTE eſt ſextus liber Metaphyſicæ Ariſt. in quo oſtendit quomodo hæc ſcientia habet determinare de ente. Et primo ponit hanc concluſionem: ad iſtã ſcientiam pertinet conſiderare cauſas entium inquantum entia ſunt. Probat: quia ad aliquam ſcientiam pertinet conſiderare cauſas, & principia entis in quã tum ens: ſed hoc non pertinet ad ſcientias ſpeciales: quia vnaqueq; conſiderat cauſas & principia circa aliquod determinatum genus entis: vt medicina cõ

Quomodo metaphyſicus determinare habeat de ente.

ſiderat principia ſanitatis, & mathematica principia entium mathematicalium. Ex quo infert duo corollaria. Primum nõ eſt demõſtratio ſubſtantiæ, nec ipſius, quod quidem eſt. Secũdũ eſt, nulla ſcientia oſtendit ſi eſt de ſubiecto: cum nulla oſtendat quid eſt. Conſequenter oſtendit diſtinctionem huius ſcientię ab alijs: ratione cuius oſtendit rationes, ſeu conditiones phyſicæ, quæ ſunt tres. Prima eſt, quòd ipſa non eſt factiua, ſiue actiua: probat: quia omnis ſciẽtia factiua, ſiue actiua eſt de rebus, quarum principium eſt in faciente; ſed ea, de quibus eſt phyſica, non ſunt huiuſmodi: igitur. Secunda conditio, phyſica eſt ſcientia ſpeculatiua: patet, quia omnis ſcientia, vel eſt actiua, vel factiua, vel ſpeculatiua: ſed phyſica non eſt actiua, neque factiua: ergo eſt ſpeculatiua. Tertia conditio, phyſica eſt ſcientia ſpecialis. patet: quia eſt circa aliquod determinatum genus entis: puta circa es, quod poſsibile eſt moueri. Deinde declarat conditiones mathematicæ. Prima: mathematica eſt de abſtractis a motu, & materia ſenſibili. probat: quia ipſa eſt de his, quæ in ſuis diffinitionibus, nec

D

Diſcrimen metaph. ab alijs ſciẽtijs.

Mathematicæ ſcientiæ conditiones.

nec motum, nec materiam ſenſibilem includunt: igitur. Secunda conditio, eſt quòd mathematica eſt ſpeculatiua: probat: quia conſiderat ea, quæ conſiderat vt immobilia, & ſeparata a materia: ergo ipſa eſt ſpeculatiua. Conſequenter oſtendit numerum ſcientiarum ſpeculatiuarū: dicens, quòd ſunt tres: ſcilicet Mathematica, Metaphyſica, & Phyſica probat: quia ſi eſt aliquod immobile ſeparabile, & ſempiternum eius eſt aliqua ſcientia ſempiterna, quæ neq; eſt phyſica, neq; mathematica: ſed alia ab eis, & prior ipſis: ſed aliquid eſt immobile, inſeparabile, & ſempiternum igitur. Secundam partem probat: quia phyſica eſt de mobilibus: mathematica vero licet non ſit de mobilibus, tamen eſt de ſeparabilibus a materia. Ex quo infert, quòd hęc ſcientia, quæ Rhetorica dicitur, eſt honorabiliſſima, patet: quia ſi eſt aliquid diuinum in natura ipſa de eo conſiderat. Secundo patet quia ipſa eſt delectabilis: quia rhetoricæ ſcientiæ ſunt delectabiliores alijs: igitur. Et ſi quæratur, verū mathematica ſit ſcientia ſpecialis, vel generalis. Reſpondet Philoſophus, quòd mathematica, & aliæ ſcientiæ ſunt circa aliquod determinatum genus entium: igitur ſunt ſcientiæ ſpeciales.

Scientiarum ſpeculatiuarum numerus.

An ſcientia ſpeculatiua rite ſecta ſint a Philoſopho.

QVAERITVR, vtrum diuiſio, qua Philoſophus diuidit ſcientias ſpeculatiuam in phyſicam, mathematicam, & metaphyſicam ſit ſufficiens. Arguitur primo, quòd non: quia ſcientia moralis nulla illarum eſt, & eſt ſpeculatiua: igitur illa diuiſio eſt inſufficiens. Secundo ſic, Ens ſecundum ſe diuiditur in decem prædicamenta: ergo ſicut vnum diuidens, ſicut quantitas facit ſcientiam ſpecialem, ſcilicet mathematicam: ita alia dicunt facere ſcientiam. Tertio ſic: Subſtātia incorporea habet proprias paſsiones alias à paſſionibus entis ſubſtantię corporeę: ergo ſicut de ſubſtātia corporea eſt ſcientia ſpecialis: vt ſcientia naturalis: ita videtur de ſubſtantia incorporea. Quarto ſic, Metaphyſica habet conſiderare omnia ſecundum quidditatem: ergo non videntur ponendæ aliæ ſcientiæ a metaphyſica. Quinto ſic, ſecundum Philoſophum. 2. Phyſi. phyſica, & mathematica videntur eſſe de eodem, ſcilicet de quantitate: ergo non diſtinguuntur. In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. In hac quæſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

Sc. 6. metaph. q. 1.

PRIMO ſciendum, quòd conſequenter Ariſtot. remouet ens, ſupple per accidens a ſua conſideratione: dicēs, quòd nulla eſt ſpeculatio de ente per accidens probat ratione, & ſigno: ſigno ſic, nulla ſcientia, vel ars aliquid de eo conſiderat: faciēs enim domum non facit quæcumque accidunt domui: quia ſunt infinita. Ratione ſic: illius, quod non eſt, non eſt ſcientia: ſed ſic eſt de ente per accidens: igitur. Minorem probat dupliciter. Primo, auctoritate Plato. qui dicit ſophiſticam eſſe de nō ente: quia rationes ſophiſticæ ſunt

A ſunt maxime circa accidens: ſicut hæc ratio, Quicquid eſt, & non ſemper fuit factum eſt: grãmaticus muſicus non ſemper eſt: ergo grammaticus muſicus factus fuit: ſed conſequens eſt falſum poſito, quòd prius ſit factus muſicus, & poſt grammaticus, ſiue econuerſo: quia quod factum eſt vnica factione factũ eſt: ſed muſicus, grammaticus factus eſt vnica factione: igitur. Secundo probat minorem prædictam: quia entis per ſe dicti eſt generatio, & corruptio: ſed entis per accidens non eſt generatio, & corruptio: igitur.

Ens per accidens quid.

SECVNDO ſciendum, ꝙ coſequenter Philoſ. de ente per accidẽs mouet vnã difficultatẽ, puta, quæ ſit rõ entis per accidens: & tunc facile apparebit quare eius non eſt ſciẽtia. Ad quã rñdetur, ꝙ ens per accidẽs B accipitur dupliciter. Vnomodo pro communi intẽtione huius, quod eſt eſſe ens per accidens. Aliomodo pro illo, quod denominaẽ ens per accidens: & hoc quinq; modis. Primo pro omni eo, quod non eſt ſubſtantia, & ſic de eo bene eſt ſcientia. Secũdo pro aggregato ex ſubiecto, & accidente inſeparabili. Tertio ꝓ illo, quod nec accidit nec eſt, vt in pluribus. Quarto pro propoſitione vera contingenti. Quinto pro ſubiecto, & accidẽte ſeparabili. De aliquo etiam eſt ſciẽtia dupliciter. Vnomodo tanquã de obiecto propinquo: Aliomodo tanquã de obiecto remoto: tunc dicitur, ꝙ de ente per accidẽs primomodo põt eſſe ſciẽtia. Dr ſecũdo, ꝙ de ente per accidens ſecũdo, & quinto modis accepto bene poteſt eſſe ſcientia tanquàm de obiecto remoto: & hoc in ſcientia ſubalternata: de quo aliàs ſatis viſum eſt in Poſterioribus. C

An quæ eueniunt de neceſſitate eueniant.

TERTIO ſciendum, ꝙ cõſequenter Ariſt. vult remouere falſam opinionẽ circa prędicta: & eſt, ꝙ omnia, quæ eueniũt de neceſsitate eueniunt: & hæc opinio fundatur in duobus. Primũ eſt, ꝙ non eſt poſsibile aliquid fieri niſi præcedant cauſæ ſufficientes. i. quæ ſufficiũt ad hoc, ꝙ fiat; ſecundum ꝙ poſitis cauſis ſufficientibus effect⁹, eo modo quo ſufficiunt ad producendum effectum; producitur talis effectus. Dicit ergo, ꝙ principia, & cauſæ generabiliũ, & corruptibiliũ aliquando ſũt ſine eo, ꝙ ex eis ſequatur generatio. patet, quia ſi non ſic: tunc omnia de neceſsitate euenirẽt, qđ eſt impoſsibile, quod probat: qa D ſi omnes effectus habeant cãm ꝑ ſe, ex qua de neceſsitate producerentur, requiritur ꝙ illi de neceſsitate mouentur, vel per infirmitatem, vel per violentiã: nam ſequeretur, ꝙ ſi exeat domum ex neceſsitate morietur ex eo, ꝙ inueniret latrones: & de neceſsitate ſequeretur, ꝙ ſi ſitiat exiret domum ad habendã aquam: & ſi comedat mortificãtia moreretur. Ex prædictis infert, ꝙ cauſarum quædam ſunt ex quibus de neceſsitate ſequeretur effectus: Vnde autem proueniat, ꝙ ex aliquibus cauſis non ſemper ſequatur effectus: hoc eſt aut a materia, aut a fine, vel agente, vel aliquo alio.

In quo cõſiſtant verum, & falſum.

QVARTO ſciẽdum, quòd conſequẽter Ariſt. determinat de vero, & falſo: & primo oſtendit, in quo conſiſtant. Secundo

Tertia pars. Tt oſten-

E oſtendit differẽtiam veri ab ente: Circa primum dicit, ꝙ ens acceptum pro vero, & non ens acceptum pro falſo conſiſtũt in cõpoſitione, & diuiſione intellectus, & faciunt ſibi cõtradictionẽ: quia cuiuslibet entis altera pars eſt vera, & altera falſa: qđ probat: quia ſi in omni compoſitione affirmatiua eſt verum: tunc in omni diſiunctione negatiua eſt falſum. Et ſi quæratur: Vtrum verum, & falſum quæ ſunt oppoſita poſsint eſſe ſimul in aliqua anima. Reſpõdetur, quòd poſſunt eſſe ſimul, & etiam ſeparatim: q̃a ſimul poſſint formari oppoſitæ propoſitiones, & ſucceſsiuę. Differt autem bonum a vero: quia bonũ, & malum ſunt in rebus: verum autem, & falſum ſunt in mente: non tamen in quolibet intellectu: ſed in illo, qui dicitur compoſitio, vel diuiſio. Ex quo infert, ꝙ ens acceptum pro vero differt ab entibus incomplexis, quæ ſunt decem prędicamenta. Ex prædictis infert, quòd ens acceptum pro vero, & ens per accidens prætermittenda ſunt: patet: quia alterius eorum. ſ. entis per accidens non eſt cauſa determinata: alterum vero eſt animæ paſsio. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundũ.

Inſtãtia.

F

Art. 2. DVBITATVR primo, Vtrum diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ realis in Phyſicam, Metaphyſicam, & Mathematicã ſit ſufficiens. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ prædicta diuiſio intelligenda eſt de ſcientia ſpeculatiua ſtricte capta, quæ. ſ. ex natura ſui ſubiecti ordinatur ad ſcire tanquàm ad finem immediatum: nam finis immediatus cuiuſlibet ſcientiæ eſt ſpeculatio ſubiecti illius ſcientiæ: ita ꝙ non eſt circa aliquam operationem, quæ non ſit eſſentialiter ſpeculatio, cuiuſmodi eſt ſcientia practica. Supponitur ſecundo, ꝙ hic eſt ſermo de ſciẽtia ſpeculatiua poſsibili acquiri ab homine ex naturali lumine intellect9. ſ. ex principijs cognitis via ſenſus, memoriæ, vel experimẽti: quia omnis noſtra cognitio oritur a ſenſu, ex primo Poſteriorum: ideo non diuiditur hic ſcientia in aliquã ſcientiam, quæ ſit de ſubſtantijs ſeparatis tanquàm de obiectis. Supponitur tertio, ꝙ hæc diuiſio ſumitur penes diuerſitatem eorum, quorum neutrum cõtinet veritates virtute alterius ſcientiæ, ſiue ſubiecti alterius ſciẽtię. Quarto ſupponitur, ꝙ hæc diuiſio aliter etiam poteſt ſumi circa obiecta: nam Metaphyſica eſt maxime circa intellectualia: Mathematica vero eſt circa imaginabilia: naturalis, ſiue Phyſica eſt circa ſenſibilia, qđ intelligitur ſecundum quãdam appropriationem: omnis enim ſcientia eſt circa intellectualia; ſed Metaphyſicalia, nec in vniuerſali, aut in ſingularibus ſunt proprie ſenſibilia: & licet mathematicalia ſint ſenſibilia, non tamen primo: phyſicalia autẽ primo ſunt ſenſibilia.

Scot. ubi ſupr. q. 1.

G

Ex lib. de ſenſu, & ſenſili.

H

DVBITATVR ſecundo, Vtrum de ente per accidens ſit ſcientia. Et arguitur, ꝙ ſic: quia de quocunq; poteſt eſſe demonſtratio, de illo poteſt eſſe ſcientia: nam de ente per accidens poſſunt multa demonſtrari: vt patet in textu: ergo de eo eſt ſcientia. Secundo ad idem: altro-

An de ente per accidens ſit ſcientia.

Scot. ubi ſup. q. 2.

A aſtrologia,& muſica ſunt ſcientiæ,& tamẽ ſunt de ente per accidens muſica.n.eſt de numero ſonoro, quod eſt vnum per accidens. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro ſolutione dubij ſupponenda ſunt ea, quæ dicta ſunt in Logica in primo Poſteriorum, quomodo.ſ.ſciẽtiæ ſub alternatę ſunt de ente per accidens tanquàm de ſcibili remoto: & hic non vult negare Philoſophus quin de ente per accidens non ſit ſcientia ſimpliciter; ſed ſolum, ꝙ de aliquo in ordine ad prædicatum accidentale, & nullo modo paſſionale ſit ſcientia. Et quia hæc materia ſatis tradita eſt in libris Poſteriorum: ideo ibi recurrendum eſt.

Scot. ubi ſupra.

B *An uerũ debeat excludi a cõſideratione metaphyſica.*

Dubitatur ſecundo, Vtrum verum debeat excludi a conſideratione metaphyſicæ. Arguitur, ꝙ non: quia ſcientia metaphyſicæ.i.metaphyſica eſt ſcientia prima, & communiſſima maxime circa primũ obiectum ſcibile,& intelligibile: ſed illud videtur eſſe verum; igitur. Item vnumquodq; ſicut ſe habet ad eſſe, ita ad intelligi, in ſecundo huius: ergo verum conuertitur cum ente: & per conſequens pertinet ad metaphyſicum ſcientia de ente. Item ſi verum deberet excludi a conſideratione metaphyſici, hoc videretur eſſe pro tãto, ꝙ verum dicit ens diminutum: ſed hoc eſt falſum: nã illud, quod diminuit de perfectione entis non attribuitur primo enti.ſ.Deo: igitur. Pro ſolutione eſt aduertendum, ꝙ aliqui dicunt verum eſſe obiectum adęquatũ noſtri intellectus: quod tamen eſt falſum: cum verum non ſit primũ intelligibile: quid autem ſit obiectum noſtri intellectus, viſum eſt in libris de anima. Vlterius eſt aduertendum quot modis dicitur verum: & hæc diſtinctio ſatis viſa eſt in prædicamẽtis, vbi dicitur: Ab eo enim, quod res eſt, vel non eſt, dicitur oratio vera, vel falſa: ibi enim dictũ eſt, quòd verum a quo propoſitio dicitur vera non eſt niſi conformitas actus intelligendi ad rem, quæ fundatur in illo actu intelligendi: cuius conſideratio pertinet ad librum de Anima, cum ibi tractatur de omnibus actibus potentiarum. Aduertendum eſt vlterius, quòd verũ aliquando accipitur, vt eſt paſſio entis, & conuertitur cum ente: & illo modo metaphyſicus habet bene determinare de vero, ſed non primo modo. Et per hoc patet quid ſit dicendum ad dubium, in quo finitur ſecũdus articulus. Quantum ad tertium ſit.

Sco.6.metaph.q.3.

C *Sco. li. ij dis.3.q.4.*

D

Art.3.

Concluſio reſponſalis ad quæſitum: Diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ in tria prædicta membra eſt ſufficiens: vt ſatis probatum eſt ex dictis. Ad rationes ante oppoſitum quæſtionis dicitur, quòd omnes eorum ſolutiones ſatis patent in ſecundo articulo.

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

In ſex priores Ariſtotelis Moralium libros ſelectæ Quæſtiones.

Quæſtiones Præambulæ.

An uirtutes morales ſint in uoluntate, uel in appetitu ſenſitiuo.

Sco. in 3. diſt. 33. q. unica. F CIRCA libros Ethic. Ariſt. mouetur talis quæſtio: Vtrum virtutes morales ſint in voluntate, vel in appetitu ſenſitiuo. Arguitur primo, quod non ſint in voluntate; quia voluntas eſt determinata ad bonum: igitur non indiget habitu inclinante ad illud bonum. Arguitur ſecundo ſic, voluntas eſt libera: ergo ex ſe poteſt ſe determinare ad agendũ: ergo in ipſa non debet poni aliquis habitus ad ipſam determinandum. In oppoſitum arguitur: quia volũtas habet operationes ſuas in ſua poteſtate: & eſt illimitata, & indeterminata ad illas operationes: ergo indiget habitu determinante ipſam ad ſic agẽdum. Pro ſolutione huius quæſtionis.

Bonũ dupliciter. SCIENDVM eſt primo, quòd bonum ſimpliciter, poteſt capi dupliciter. Vnomodo vt diſtinguitur contra bonum apparens: & ſic idem eſt, quòd verum bonum: & tunc dico, quòd non poteſt intelligi, quòd volũtas determinetur ad bonũ ſimpliciter tanquàm ad obiectum; quia ipſa non poſſet velle aliquod bonum apparens: cum potentia non poſsit in aliquid, niſi in eo ſaluetũ ratio ſui obiecti: immo ſi voluntas eſſet determinata ad bonum ſimpliciter, ſequeretur, quòd non poſſit peccare: quia non poſſet niſi in verum bonum. H Aliomodo accipitur bonũ ſimpliciter pro bono in vniuerſali, ideſt pro bono, quod eſt commune ad verum bonum, & bonum apparens: & tunc dico, quòd ſecundum communiter loquentes tale bonum eſt obiectum appetitiuę: quia quicquid appetit, appetit ſub ratione boni, ſiue veri, ſiue apparentis. Et per hoc ſoluitur primum argumẽtum. Nã voluntas nõ eſt determinata ad bonum ſimpliciter, ideſt ad verum bonum: licet ſit forte determi- *Sco. ut ſupra.*

A terminata ad bonũ, quod eſt cõmune ad verum bonum, & ad bonum apparẽs. Vtrum autem voluntas poſsit ferri in illud, in quo nulla ratio boni apparet: dubium eſt inter Doctores.

Sco. in 1. di. 1. q. 4. ad argu. pro opin. & in 4. diſt. 49. q. 9. et in quol. qõ. 16. ar. 1.

SCIENDVM eſt ſecundo, quòd nihil dicitur operari laudabiliter, vel vituperabiliter, niſi habeat operationes ſuas in ſua poteſtate. Ex quo ſequitur, quòd inanimata, & agentia naturalia, non dicuntur agere laudabiliter, vel vituperabiliter. Et ſiquis dicat: ergo ſecundum appetitum ſenſitiuum, & etiam ſecundum intellectum homo nõ diceretur operari neque laudabiliter, neque vituperabiliter; cũ omnia illa videantur eſſe agentia naturalia. Reſpõdetur, quòd iſta non ſunt pura agentia naturalia: ſed ſubijciuntur imperio voluntatis.

Sc. ĩ quol. q. 16. de 3. art. princ.

Et dicuntur libe-

B ra participatiue, & voluntas dicitur libera eſſentialiter: ita, ꝙ ſi voluntas diffiniretur, libertas poneretur in eius diffinitione ſicut differentia: & ſecundum hoc operantur laudabiliter, vel vituperabiliter. Et ſecundũ hoc habent habere habitus inclinãtes ad ſic agendum.

Inſtãtia.

Et ſi dicas, ſi in voluntate, & intellectu ponerentur habitus, ſequeretur, ꝙ non eſſent potentiæ perfectæ: quia non poſſunt ſe determinare ad ſuas operationes, niſi mediantibus ſuis habitibus. Reſpõdetur, quòd non ponuntur propter hoc: ſed ponuntur propter illimitationem, quæ arguit perfectionem in actiuo: & non vt neceſſario requirantur ad hoc, quòd tales potentiæ exeant in actum: quia voluntas ſine habitu poteſt ſe determinare ad ſic agendum: tamen ex actione ſua

C acquirit ſibi habitum, qui determinat eam, & inclinat eam ad ſic agendum. Vnde eſt aduertẽdum, quòd in homine eſt appetitus ſenſitiuus qui ſemper inclinatur ad oppoſitum contrarium dictamini rectę rationis: ita, quòd non poſſemus recte operari ſecundum illud dictamẽ, niſi cũ tedio, & labore: niſi per conſuetudinem acquireremus habitum aliquem in nobis: & per iſtud poteſt ſolui ſecundum argumentum. Ex quo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Virtutes morales ponendæ ſunt in voluntate, licet in appetitibus ſenſitiuis inueniantur habitus inclinantes ad operationes conformes rectę rationi.

An de virtutibus ſit ſcientia.

D

QVAERITVR ſecundo: vtrum de virtutibus ſit ſcientia. Et arguitur primo, ꝙ non: quia de ſola concluſione hr̃ ſciẽtia: ſed virtutes non ſunt concluſiones: igitur. Secundo ſic: Sciẽtia eſt eorum, quæ ſunt ſemper vel in pluribus: ſed virtutes nõ ſunt in pluribus: quia homines, vt in pluribus ſunt mali. In oppoſitum eſt Ariſt. in text. Pro cuius ſolutione.

SCIENDVM eſt primo, quòd de omni illo, quod habet aliquam diffinitionem, & paſſionem poteſt haberi ſcientia: ſed virtus habet paſsionem, & diffinitionem.

De quo poſſit haberi ſcientia.

Vnde virtus eſt, quæ habentem perficit, & eius opus bonum reddit.

2. Ethic. cap. 5.

Vnde diffinitio facit ſcire rem ſecundum notitiam incomplexam, & eſt medium ad ſciendum rem ſe-

B cundum noticiam complexam. Virtus etiam habet paſsiones, ſcilicet eſſe circa difficilia, & eſſe moderatiuam paſsionum: ergo videtur, quòd de virtutibꝰ poſsit haberi ſcientia tanquam ſupple de ſcibili remoto: nã de ſola concluſione habetur ſcientia tanquam de ſcibili propinquo: de quo aliàs in artibus viſum eſt: primo Poſteriorum: dubitatione ſecunda, circa quintũ, ſextum, & ſeptimum capitulũ. Et per hoc ſoluitur primum argumentum, & etiam ſecundum. Vnde quãdo dicitur, quòd ſciẽtia eſt eorum, quæ ſunt ſemper, ideſt eſt de concluſione neceſſaria, quæ quandocunque formatur ſemper eſt vera. Aduerte etiam, quòd virtus dicitur habere cauſas determinatas: q̃ ſunt ratio, ſeu intellectus diſtinguens inter bonum, & malum: voluntas eliciens bonum, & fugiens malum: & aſſuefactio in bonis operationibus.

1. Ethic. cap. 3.

F

Scientia de uirtutibus eſt neceſſaria.

SCIENDVM eſt ſecundo, quòd ſcientia de virtutibus eſt neceſſaria homini. non quidem neceſſaria ſimpliciter: ſic, quòd homo non poſsit bene eſſe, & viuere ſine ipſa: ſed eſt neceſſaria ſecundum quid, puta ad acquirendum finem debitum homini, qui eſt ipſa felicitas: quæ conſiſtit in operatione perfecta hominis, ſ. in viſione Dei, & eius dilectione: in quo autem principaliterꝰ dicitur, quòd in dilectione, licet aliqui oppoſitũ teneant. Vnde cognitio iſtius finis eſt homini neceſſaria: vnde ſicut ſagittator non recte ſagittaret ad ſignum niſi cognoſcere ſignum: ita homo non recte tendet ad finem, niſi recte cognoſcat finem. Item virtutes etiam ſunt neceſſariæ homini quo ad eius perfectionem: homo enim non dicitur perfectus, niſi habeat ſubiectionem virium inferiorum in ordine ad rationem: & hoc fit per virtutes. Dices, ſine virtutibus homo bene poteſt operari. Nam ad bene operandum ſufficit ratio, quæ diſtinguit inter bonum & malum, & ſemper ad optima deprecatur: & voluntas poteſt elicere bonum, & fugere malũ: & executio poteſt eſſe per membra: igitur. Reſpondetur, quòd in homine præter rationem eſt appetitus ſenſitiuus, qui in plurimum inclinat in contrarium illius, quod recta ratio dictat: propter quod eſt multum difficile operari, ſecundum quod recta ratio dictat, quia omnino tædioſum, & diſplicens: niſi per conſuetudinem acquiſitus fuerit habitus virtuoſus moderans appetitum ſenſitiuum, & inclinans ad præcepta rationis. Et ex omnibus iſtis prædictis ponitur.

Sco. in 4. diſt. 49. q. 3. & 4.

G

Inſtãtia.

H

CONCLVSIO reſponſalis: De virtutibus moralibus, quas pauci homines habent, poteſt eſſe vera ſcientia: quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

A

ETHICORVM ARISTOTELIS.

C

LIBER PRIMVS.

OMNIS ars, & omnis doctrina: ſimiliter autem & actus, & dilectio bonum quoddam appetere videntur. Ideoque bene enunciauerunt bonum, quod omnia appetunt, &c.

B *An omnia bonum appetant.*

QVAERITVR tertio circa primam propoſitionem libri Ethicorum: Vtrum ſit vera, puta omnia bonum appetunt. Arguitur primo, quòd non: quia malum non appetit bonum, cum ſit eius contrarium: igitur. Arguitur ſecundo; interficientes ſe non appetunt bonum. Item appetitus contrarij in contraria feruntur: igitur non feruntur ambo in bonum. In oppoſitum eſt Ariſtoteles in textu. Pro cuius ſolutione.

Bonũ duplex. SCIENDVM eſt primo, quòd duplex eſt bonum, ſcilicet verum bonum, & bonum apparens. Vnde verum bonum eſt, quod in ſe habet rationem boni: vt virtutes, ſcientiæ, quæ habent in ſe rationem boni: ita quòd poſſunt appeti propter ſe, vt ly propter, dicit circunſtantiam formalem: ſed non vt dicit circunſtantiam finis ſaltem vltimi. Aliud eſt bonum apparens, quòd non habet in ſe rationem boni: apparet tamẽ habere rationem boni: vt fornicari, adulterari, & alia huiuſmodi vitia. Tunc dicitur, ꝙ ibi capitur bonum in ſua generalitate, vt ſe extendit ad verum bonum, & ad bonum apparens. D Et aduerte, quòd differentia eſt inter iſtas propoſitiones: omnia appetunt bonũ, & bonũ omnia appetunt. Nam appetunt, facit terminum ſequentem appellare ſuam propriam rationem: ſed a parte ante facit appellare ſuam propriam rationem ſub diſiunctione ad omnem aliam: Ideo dicunt aliqui, quòd vna eſt vera, & reliqua falſa, puta iſta omnia appetunt bonum: quia ſenſus eſt, omnia appetunt bonum ſub ratione bonitatis. Dicũt etiam, quòd iſta eſt falſa: bonũ omnia appetunt, quia nullum bonum eſt, quod omnia appetant: & dicunt iſtam eſſe veram, omnia bonum appetunt: quia ly bonum ſupponit con-

B fuſe tantum propter ly omnia. Eſt tamen aduertendum, quòd dicunt aliqui, quòd eſt aliquod bonum, quòd omnia appetunt, ſcilicet Deus. Deus enim primo appetit ſe: quia diligit ſe: & entia vtentia ratione appetunt illud bonum: quia immediate ordinantur ad ipſum Deũ, & propter ipſum Deũ facta ſunt. Sed alia non vtentia ratione appetunt Deum: non tamen vt illud adipiſcantur: ſed quia appetunt ſuam propriam perfectionem: vel quia ordinantur ad illa, quæ Deum appetunt.

Appetit. duplex. SCIENDVM eſt ſecundo, quòd duplex eſt appetitus: de quibus in primo Phyſ. ſufficienter tractatur. Vnde eſt aduertendum, quòd voluntas ante actum voluntatis appetit naturali appetitu bonum, id eſt inclinatur

F ad bonum: ſed per actum ſuum actualiter tendit in bonum: & hoc non eſt inconueniens. Eſt vlterius aduertendum, quòd in malo duo ſunt aduertenda ſeu malum poteſt capi dupliciter. Vnomodo pro ſignificatu materiali: & ſic eſt ipſum ſubiectũ ſeu res habens malitiam: vt homo: & ſic non eſt dubium quin malum appetat bonum. Aliomodo capitur pro ſignificato formali: puta pro malitia, quæ non eſt niſi carentia bonitatis vel rectitudinis, quæ deberet in eſſe actui: & ſic malũ nõ appetit bonũ: quia nihil eſt: Et per hoc ſoluit primũ argumentũ: malũ & bonum pro ſignificato formali opponuntur priuatiue. Vlterius eſt aduertendum, quòd homo in anxietate poſitus appetit ab ea liberari: & ita appetit bonum. Et videt, quòd ab ea G non poteſt liberari niſi per interfectionem ſuiipſius: ideo eligit ſeipſum interficere. Vnde appetit primo bonum, & mediante ratione erronea illud, quod eſt ſimpliciter malum, apparet ſibi bonum: ideo nõn appetit ſub ratione mali: ſed ſub ratione boni. et per hoc ſoluitur ſecundum argumentum. Eſt vlterius aduertendum, quòd appetitus contrarij appetunt contraria: ſed non contraria, quę ſe habent ſicut bonum, & malũ: ſed bene alia contrarietate: vt ignis appetit moueri ſurſum: & aqua deorſum. Et per hoc ſoluitur tertium argumentum. Ex quibus omnibus ſequitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Omnia bonum appetunt: licet multi malum appetant. H

IDCIRCO politicæ nõ eſt proprius auditor iuuenis Inexpertus enim eſt eorum, qui ſecundum vitam ſunt actuum, &c.

An ſcientia moralis proſit iuuenibus.

QVAERITVR quarto, Vtrum ſcientia moralis ſit vtilis iuuenibus. Et arguitur primo, quòd ſic: quia iuuenes proficiunt in alijs ſcientijs ſpeculabilibus: igitur in iſta. Arguitur ſecundo ſic. Dicit enim Ariſto. ſecundo huius, quòd non parum refert iuuenem ſic vel ſic aſſue fieri. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione quæſtionis.

SCIEN-

A SCIENDVM eſt primo, ꝙ iſta ſcientia dicitur eſſe vtilis iuuenibus: quia conſuetudo audiendi aliquid in pueritia diſponit iuuenem ad audiendum talia magis, quàm audiendum extranea. Vnde dicit Commentator, quòd cum quis aſſuetus fuerit a pueritia credere ſermones falſos: illa conſuetudo inducet ad negandum veritatem: ideo multum prodeſt pueris, & iuuenibus bonos ſermones, & bonam doctrinam audire. Item ſicut ſe habet medicina ad corpus: ita iſta ſcientia ad animam: ſed medicina, & præſeruatiua corporis ab ægritudine: ergo iſta ſcientia erit præſeruatiua animæ a pacto, quod eſt ægritudo animæ. Sed dubium eſt, vtrum iſta ſcientia ſufficit ad faciendum iuuenes bonos. Ad quod reſpondetur, quòd non: quia ratio multum impeditur in ipſis propter oppoſitionem potentiæ nutritiuæ, & augmentatiuæ. Vnde in iuuenibus natura totaliter dirigit, & inclinat iuuenes ad augmentum, & nutrimentum, propter quod impeditur ratio: ideo iſti non vtuntur ratione ad illa, quæ ſunt ipſis neceſſaria: ad nutritionem vero ſe habent ſicut bruta animalia: & ex hoc trahunt quandam cõſuetudinem a qua non poſſunt retrahi niſi quadam violentia: ideo cũ talis aſſuefactio trahit iuuenem, non poteſt hæc ſcientia ſuum effectum habere, niſi monitionibus parentum vel magiſtrorũ, vel opprobrijs vitiorum, vel cõtumelijs, vel verberibus cogantur. Vnde finis huius ſciẽtię non eſt cognitio; ſed eſt operatio C actus virtuoſi moderantis impetus illicitos. Vnde pueri propter inclinationem ad nutrimẽtum & augmentum, & ad coitũ ſunt ſecutores paſſionum; ideo niſi coacti nolunt audire iſtam ſcientiam. Ideo dicebat Ari. ꝙ hæc ſcientia non eſt vtilis neq; conueniens iuuenibus.

Dubium

B

SCIENDVM eſt ſecundo ꝙ principia huius ſcientiæ non ſunt euidentia iuuenibus propter inexperientiã actuum humanæ vitæ, ſed ſolum forte ſunt credita & accepta auctoritate doctorum. Vnde dicit Heſiodus conformiter ad Ariſto. in textu, ꝙ tria ſunt genera hominum. Aliqui ſunt qui per ſe facienda intelligunt & intelligenda perficiũt; & iſti ſunt optimi Alij ſunt qui per ſe non intelligunt facienda: ſed intelligentibus obediunt: & iſti ſunt D boni. Alij ſunt qui nec per ſe intelligunt facienda nec intelligenti obediunt: & iſti ſunt male affecti & pœnitus inutiles: & ex iſtis ſequuntur atiquæ propoſitiones. Prima iuuenes non ſunt proprij auditores hu9 ſciẽtiæ propter hoc, ꝙ non ſunt experti de actibus humanis. Secunda propoſitio: iuuenes ſunt bene idonei ad habendam aliquam credulitatem de his, quę in iſta ſcientia tractantur per auctoritatem doctorum. Tertia propoſitio iuuenes non ſunt ꝓprij auditores huius ſcientiæ quo ad excercendum actus virtuoſos, niſi concurrente correctione parentum vel magiſtrorum. Ex quo ſequitur ꝙ iſti exiſtentes ſub debito regimine ſunt vtiles auditores huius ſciẽtiæ.

E tiæ. Sed dubium eſt vtrum pro uecti ſint ſufficientes auditores huius ſcientiæ. Pro cuius declaratione eſt aduertendum ꝙ triplices inueniuntur prouecti: quidam ſunt deprauati iudicij & deprauatæ voluntatis: & iſti non ſunt vtiles auditores huius ſcientiæ: tantũ iſti poterunt fieri vtiles propter hoc, quòd tãdem vitam ſuam cognoſcent turpem eſſe & vituperabilem: ideo ad alios actus ſe dirigent: niſi omnino ſint deprauati: & iſti vocantur ab Ariſt. iuuenes non ęta te, ſed virtute: quia non ſunt moribus prouecti, ſed iuuenes. Alij ſunt habentes firmam voluntatem beneagendi & in operibus virtuoſis aſſueti: & iſti ſunt perutiles auditores huius ſcientiæ: & iſti ſunt qui principia ſine formidine acceptabunt. Alij ſunt qui

F habent rectum iudicium rationis & bonam voluntatem, aliquando tamen ſuperatam & trepidantem ex impetibus paſsionum, & iſti ſunt etiã vtiles: quia licet impetus paſsionum nõ poſſint refrenare: tamen per hanc ſcientiam iſtud ſufficienter poſſunt ponere: & per iſta ſoluuntur rationes; Sequitur.

Dubium

CONCLVSIO reſponſalis: Iuuenes non ſunt perutiles auditores huius ſcientiæ: quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

MVLTI quidem & grauiſſimi voluptatem: ideo vitam diligunt voluptuoſam. Multi omnino beſtiales videntur eſſe vitam pecudum eligentes: adipiſcuntur autem rationem: quia multi eorum, qui in poteſtate patiuntur ſimilia ſardanapalo &c. G

An fœlicitas conſiſtat in bonis exterioribus.

QVAERITVR Vtrũ felicitas conſiſtat in bonis exterioribus. Et arguitur primo ꝙ ſic: Quia conſiſtit in ſtatu perfectiſſimo; quia beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ſed per diuitias homo habet illum ſtatum: quia habet quicquid vult. Arguitur ſecundo ſic: In illo conſiſtit felicitas quòd maximè ab homine appetitur; ſed diuitię ab homine maxime appetuntur: igitur. In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ felicitas non conſiſtit in bonis exterioribus: quod probatur quadrupliciter ſecundum quòd quatuor dicuntur conuenire felicitati. Primo probatur ex parte appropriationis ipſius felicitatis. Vnde felicitas debet eſſe proprium bonum homini & in ipſo exiſtens: ſed bona exteriora non exiſtunt ipſi homini; quia iſta bona exteriora non ſunt noſtra: ſed magis bona fortunæ: vnde ſicut fortuna dedit nobis taliter põt nobis auferre. Secundo probatur ex parte acquiſitionis. Vnde bona exteriora quandoque acquiruntur per violentiam, quandoq; per fraudem, quandoque ex parentibus; ſed illa non conueniunt felicitati; igitur. Item bona exteriora cum labore acquiruntur; cum timore cuſtodiuntur; & cum maximo dolore relinquuntur; & iſta H

A & iſta felicitati non cōueniunt. Tertio probatur ex parte excellentiæ fœlicitatis. Nam fœlicitas eſt ſummum bonorum humanorum, ſed bona exteriora nō ſunt ſemma bona; qnia cōtingit eis male vti. Quarto probatur ex parte ſufficientiæ: nam fœlicitas & bona felicitanıia ſatiant appetitum habentis: quia fœlicitas eſt vltimus finis, vltra quē nihil quæritur, ſed bona exteriora non ſunt huiuſmodi: immo appetitus eorum eſt infinitus. i. inſatiabilis: vel ad infinita tendens; niſi ſuperiori virtute regatur: puta deo vel habitibus virtuoſis per quos dirigitur homo ad bene agendum.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ felicitas non dicitur conſiſtere in honoribus. Quod probat: quia felicitas non conſiſtit in poteſtate alterius: ſed ꝙ homo ho- B noretur nō eſt in poteſtate ſua: ſed in poteſtate alterius: igitur. Item honor non quæritur niſi tanquam ſignum: ergo magis virtutes quæruntur; conſequentia eſt nota. Et ãns probatur: quia honor eſt exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis vel excellentiæ. Et ſiquis dicat, aliqui appetunt honores: & tamen non appetunt virtutes: igitur. Reſpondetur ad hoc, ꝙ appetentes honores qui non debentur ipſis dicuntur vitioſi ſcilicet ambitioſi. Dico vlterius quòd ſicut ſunt aliqui qui magis volunt videri ſapiēter, quàm eſſe & non videri; ita aliqui magis volunt videri eſſe ſapientes vel boni, quàm eſſe & non videri. Sed dubium, eſt vtrum aliquis poſsit licite honores appetere. Reſpondetur quòd ſaltem indirecte; quia bonum eſt C diffuſiuum ſuiipſius: ideo quis poteſt licite appetere reuerentiam; vt facientes reuerentiam efficiantur meliores, aut conſeruentur in bonitate habita. Sed dubium eſt vtrum in nummo conſiſtat felicitas. Et videtur ꝙ ſic; quia per nummos habemus quicquid volumus. Reſpondetur, quòd poſſumus habere quicqd volumus per nummos quo ad bona exteriora; ſed non interiora: ſed ex iſto nō ſequitur ꝙ in ipſo conſiſtat felicitas; quia nummus non amatur, niſi propter aliud; & felicitas propter ſe: & per iſta ſufficienter ſoluuntur argumenta. Dico vlterius, quòd ſi aliquis in infinitum appetat, hoc non eſt niſi propter corruptionem appetitus, & eius deprauationem. Et ex omnibus iſtis ponitur. D

Inſtātia. *Dubium* *Dubium*

CONCLVSIO reſponſalis; Felicitas humana non conſiſtit in bonis exterioribus: quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

An fœlicitas conſiſtat voluptatibus.

QVAERITVR Vtrum felicitas conſiſtat in voluptatibus. Et arguitur primo quòd ſic; quia quod eſt ſummè appetibile hoc eſt felicitas; ſed voluptas eſt huiuſmodi. Nam tam ſapientes, quàm rationē carentes appetunt illam. Arguitur ſecundo. Felicitas eſt quid delectabiliſsimum; ſed nihil eſt delectabilius, quàm illud, quod eſt ipſa delecta-

B delectatio: igitur. In oppoſitum eſt Ariſt.in tex. Pro cuius ſolutione.

Quatuor ſunt bona corporis.

PRIMO ſciendũ eſt, quòd quatuor dicuntur eſſe bona corporis:ſcilicet viuacitas ſenſuum, cui correſpondet in anima prudentia. Secundum bonum corporis eſt pulchritudo:cui reſpõdet in anima temperantia. Tertiũ eſt robur; cui in anima correſpondet fortitudo. Quartum eſt ſanitas: cui correſpondet iuſtitia. Et ex iſtis ponitur talis concluſio: ꝙ in nullo bono corporis conſiſtit felicitas quæ concluſio poteſt probari. Primo quia felicitas nõ eſt cõmunis hominibus & brutis: ſed iſta quatuor bona ſunt ipſis communia: igitur. Item felicitas non præbet occaſionem ad peccandum: ſed iſta bona corporalia F præbent occaſionem ad peccandum: vt patet primo de pulchritudinem:quæ ſępe trahit ad luxuriam:& viuacitas ſenſuum ad ocioſitatem: robur autem ad ſubiectionem: robuſtos vt in plurimum ſubiectos videmus eſſe. Et ſic patet, quòd fœlicitas non conſiſtit in bonis corporis: patet etiam quòd non conſiſtit in voluptatibus. Item ſanitas magis eſt ſignum alicuius turpis: vnde vt in plurimum ſanum corpore contingit eſſe fatuum & impium. Et per hoc ſoluitur primum argumentum: frequentates enim voluptates ſunt omnino beſtiales, vitam pecudum eligentes. Et aduerte, quòd voluptas propriè eſt in cibo, potu, & coitu: quę maxime præbent occaſionẽ delinquendi.& corpus ipſum totaliter corrumpendi. Vnde dicit Ariſtoteles, quòd raro infelices G ſunt ſine voluptate.

Voluptas appetibilis eſt.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ voluptas aliquomodo appetibilis eſt: hoc eſt quia eſt vitæ neceſſaria. Sed cauendum eſt ne multum in ſe appetatur:quia ſtatus turpis vitæ adeſſet. Aduerte, quòd triſtitia magna de facto multum abhorretur: & maxime ab illis, qui non ſunt confirmati in virtutibus,& valde aggrauat ſenſum. Aduerte etiam,quòd licet voluptas ſit delectatio, non tamen eſt ſumma delectatio. Nam delectatio, quæ ſequitur ad fœlicitatem: puta ad clarã viſionem dei, & eius ſummam dilectionem,eſt ſumma delectatio: ideo non ſequitur; voluptas eſt delectatio: ergo in ipſa eſt fęlicitas. Et per hoc ſoluitur ſecundum argumentum. Et aduerte, quòd licet multi delectationem propter ſe deſiderent: & rem delectabilem propter delectationem: hoc non H eſt ſecundum ordinem naturæ. Natura ordinauit: vt delectatio propter rem delectabilem appeteretur. Ex quo ſequitur, quòd res delectabilis eſt ſimpliciter melior, & appetibilior ipſa delectatione. Viſum eſt enim quomodo fœlicitas cõſiſtit principaliter in operatione, & non in illo quod ſequitur operationem. Et ſi dicas: remota voluptate remouetur fœlicitas, & nũquam appeteretur. Reſpondetur, ꝙ iſtud argumentum nihil concludit: quia ſi concluderet, concluderet, ꝙ media ad finem ſunt meliora ipſo fine: quia ipſis remotis remouetur finis. Et ſi dicas:ſũmè fugibile eſt mors: ergo ſummæ appetibile eſt vita.

Con-

A Conſequentia videtur eſſe nota. Et antecedens probatur. quia omnium terribilium terribiliſſimum eſt mors: vt habet Ariſt. quarto huius. Reſpondetur: ꝙ licet illud quod maxime fugitur appetitu ſenſitiuo, ſit mors: non tamen ſecundū rectam rationē: immo ſecundum rectam rationem eſt abhorendum plures vitijs animā de priuari quam animam a corpore aliquomodo ſeparari.

CONCLVSIO reſponſalis; Licet q̃libet voluptas ſit delectatio; felicitas tñ neq; in voluptate, nam in delectatione conſiſtit, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

An fœlicitas conſiſtat in operatione, vel in virtute.

B QVAERITVR Vtrum fœlicitas conſiſtat in operatione, vel in virtute. Arguitur primo, quòd non in operatione, ſed magis in virtute: quia operatio eſt laborioſa, & per conſequens non eſt delectabiliſſima: ergo in ea non eſt felicitas. Arguitur ſecundo ſic: Dirigens eſt nobilis directo; ſed virtus dirigit ad operandum; igitur. In oppoſitum videntur eſſe doctores. Pro cuius ſolutione.

Sco. in 4. diſt. 49. ſparſim hic inde.

SCIENDVM eſt primo ꝙ felicitas capitur duobus modis. Vnomodo vt eſt ſtatus omnium bonorum agregatione perfectus & ſic felicitas non eſt aliquid per ſe vnum: ſed eſt aliquid aggregatum ex omnibus bonis. Vnde felicitas iſto modo omnia continet quæ vir bonus habere mallet, quàm non habere; vt vir bonus magis vellet habere omnes virtutes ſcientias & earum operationes & alias perfectiones: & de hac felicitate loquitur Ariſt. in multis paſſibus. Aliomodo capitur pro vno ſimplici bono, quod eſt melius & perfectius inter cætera quæ homini conuenire poſſunt. Ideo quærere vtrum felicitas cōſiſtat in operatione vel virtute: nihil aliud eſt quærere, quàm quod illorum eſt perfectius. Vnde de numero actuum quædam ſunt tranſeuntes, alij immanentes; immanentes ſunt ſimpliciter perfectiores tranſeuntibus; ideo in ipſis tranſeuntibus non oportet ponere felicitatem. Sed de actibus immanentibus ponitur talis concluſio cum Ariſt. ꝙ actus virtutis eſt melior, nobilior, honorabilior ipſa virtute; quia per actus homo magis laudatur, quàm per virtutes: quia per ipſos magis attingitur obiectum, quàm per virtutes. Sequitur ergo quòd poſtquàm actus ſunt perfectiores & nobiliores quam habitus, vel virtutes; ꝙ in ipſis eſt ponenda felicitas & non in virtutibus, vel habitibus.

Fœlicitas dupliciter.

C

D

SCIENDVM eſt ſecundo, ꝙ pro ſolutione rationum dicitur quòd operatio in qua conſiſtit felicitas non eſt ex ſe laborioſa; immo eſt ſummè delectabilis. Sed ſi dicatur laborioſa hoc eſt ex parte corporis & virtutum ſenſitiuarū: operationes enim potentiarum non organicarum, puta intellectus, & voluntatis non ſunt laborioſæ: niſi propter indiſpoſitionem virtutum ſenſitiuarum. Vnde aduerte ꝙ operatio, in qua conſiſtit felicitas

Operatio fœlicitatis non eſt laborioſa.

E tas eſt tam delectabilis, ꝙ oēm triſtitiam & dolorem extinguit. Aduerte etiam, quòd licet virtus & quolibet habitus inclinet ad conſimiles actus quibus eſt genitus: tamen ratio principaliter regulat operationes noſtras: & voluntas eas imperat & virtus minus principaliter. Et per hoc ſoluitur ſecundum argumētum. Et ſi dicas, ſi fœlicitas conſiſteret in operatione, ſequeretur quòd dormiens, & non operans eſſet infœlix, & miſer: ſed hoc eſt falſum igitur. Reſpondetur, quòd miſeria & eſſe miſerum opponitur felicitati dupliciter, ſcilicet contrariè & priuatiuè. Si contrariè, tunc eſſe miſerum eſt eſſe imbutum malitijs cautelis, & malis operationibus: & ſic non oportet, quòd dormiens ſit miſer iſtomodo. F Si autem capiatur priuatiuè, tunc eſt carentia felicitatis in ſubiecto apto nato quando, & quomodo natum eſt eam habere: & ſic dormiens, vel alia neceſsitate impeditus non dicitur miſer; ſicut dormiens, vel exiſtens in tenebris non dicitur cæcus: quia taliter non eſt aptus natus videre. Similiter dormiens taliter, non eſt natus habere operationem, nec per conſequens felicitatem. Dico vlterius, quòd ad hoc quòd aliquis ſit fœlix, non oportet, quòd ſemper actu operetur, ſed requiritur neceſſariò, & ſolum modo ſufficit, quòd ſit in habitu, in potentia, vel in diſpoſitione propinqua ad operandum. Ex quibus conſequitur.

Inſtātia.

CONCLVSIO reſponſalis: Felicitas non conſiſtit in bonis exterioribus, neque in virtute; ſed conſiſtit in operatione virtuoſa, quæ eſt diligere deum ſuper omnia: & propter ſeipſum. G

VIDEBITVR autem vtiq; melius eſſe forſitan, & oportere, & pro ſalute veritatis, & familiaria deſtruere, ſpecialiterq; Philoſophos exiſtentes: ambobus enim exiſtentibus amicis ſanctum eſt præhonorare veritatem &c.

An veritas præferenda eſt amicis?

QVAERITVR Vtrum ſi amicus & veritas diſſentiant, vtrum veritas ſit præferenda amicitiæ. Arguitur primo, ꝙ non: quia illud eſt faciendum per quod politica cōmunicatio magis conſeruatur: ſed ipſa magis conſeruatur præferēdo amicitiam veritati quàm ecōtra: igitur. Maior eſt nota: & minor ꝓbatꝰ: quia quantum eſt inter ciuesde politica cōmunitate inter eos oportet eſſe de amicitia. H

Arguitur ſecundo ſic; Amicitia eſt præferenda iuſtitiæ: ergo veritati: conſequentia eſt nota, cum iuſtitia ſit excellentior virtus: Antecedens probatur: qa illud eſt melius quod eſt magis per ſe ſufficiens: ſed amicitia eſt huiuſmodi reſpectu iuſtitiæ. Patet: quia minus indigemus iuſtitia, quàm amicitia. patet: quia amici non indigent iuſtitia, & tamen iuſti indigent amicitia: igitur. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, quòd

A quòd triplex eſt amicitia, ſcilicet propter vtile, propter delectabile, & propter honeſtum. Duæ autẽ primæ poſſunt quandoque eſſe prauę: ideo de illis non eſt mirandum, ſi veritas talibus amicitijs ſit præferenda. Tertia autem amicitia eſt, quæ ſola eſt amicitia eſt bona, nec poteſt eſſe mala, vt videbitur in 8. & de iſta quærit quæſtio. Aduerte quòd veritas, vt de ea loquimur: eſt conformitas noſtræ cognitionis, aut etiam noſtri ſermonis ad rem: & hæc veritas eſt perfectio, & bonum noſtri intellectus; ideo intellectus ſemper deficit a complemẽto ſuæ perfectionis quamdiu eſt in opinionibus falſis: & tamen non eſt imaginandum, quòd falſitas ſit peccatum in nobis; quia non prouenit ex B culpa noſtra; ſed ex debilitate naturæ. Vnde notum eſt, quòd amatores veritatis & ipſius profundi ſcrutatores incurrunt ſepe falſas opiniones; ideo videtur ꝙ falſitas non eſt pecatum in nobis.

Triplex ẽ amicitia.

Scotus 6. Met. q. 1. & in 1. d. 3. q. 4. in 2. art.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd amicitia eſt virtus, aut non eſt ſine virtute, ſic ꝙ in nullum amicorum ſtare poteſt cũ vitio. Ex quo ſequitur, ꝙ nullus amicorum vellet ſuſtinere falſum aliquid ſcienter; immo vellet docere oẽ verũ & relinquere omnes falſas opiniones. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi veritas & amicus diſſonẽt: veritas eſt ſemper prę ferenda amico: ita ꝙ magis eſt ſuſtinenda, quàm amici falſa opinio: quia bonum magis ſemper eſt faciendum, quàm malũ; igitur. Eſt etiam aduertendum, ꝙ deſtructio amicitię eſt corruptio communitatis: ita ꝙ diſ C ſentire amico in velle aut nolle, eſt corrumpere amicitiam; Dico vlterius ꝙ præferre veritatem amico ideſt opinioni falſæ amici non eſt diſſentire amico: ſed eſt diſſentire opinioni amici; & non voluntati amici: cum ipſe velit doceri omnem veritatem. Et ſi dicas, volo ꝙ amico placeant tantum opiniones falſę tunc offendetur in reprobationibus earum: quid tunc faciendum? Reſpondetꝰ quòd in hoc ille eſſet vitioſus & nõ amicus: & per hoc ſoluitur prima ratio. Notum eſt ꝙ corruptio amicitiæ eſt deſtructio communitatis ciuilis. Dicitur etiam ꝙ diſſentire in velle vel nolle amici eſt deſtruere amicitiam: ſed non diſſentire opinioni falſæ. Ad ſecundam dicitur quòd quãdo dicit Ariſt. quòd iuſtitia eſt D præclariſſima virtutum, intelligit de iuſtitia legali & communi quæ videtur eſſe omnis virtus; de qua in quinto tractabitur & non de iuſtitia particulari. Et per hoc ponitur.

Amicitia eſt virtꝰ.

Obiectio.

CONCLVSIO reſponſalis; Non ſolũ amico, ſed amicitiæ veritas eſt præferenda; ideſt, veritas eſt præferenda opinioni falſæ amici; quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

SI enim & eſt vnum quid communiter prædicatum bonum, vel ſeparabile quid ſecũdum ſeipſum: manifeſtum quòd non vtique erit operatum, neque poſſeſſum homini: nunc autem tale aliquid quæritur &c.

An feli-

B *An felicitas conſiſtat in bono ſeparato.*

QVAERITVR Vtrum fœlicitas conſiſtit in bono ſeparato. Arguitur primo ꝙ ſic: Quia conſiſtit in deo, cum deus ſit finis omnium & deus eſt bonũ ſeparatum: igitur. Secundo ſic; Bonum magis conſiſtit in fine gratia cuius, quàm in fine quo: quia finis quo, eſt propter finem gratia cuius: igitur; & talis finis gratia cuius non eſt niſi bonum ſeparatum igitur. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius declaratione.

SCIENDVM eſt primo, quòd difficultas huius quæſtionis eſt propter æquiuocationem huius, quòd eſt bonum ſeparatum. Vnde ſi per bonum ſeparatum intelligat quandam quiditatem, vel naturam ſeparatam & diſtinctã a ſingularibus quæ eſt de eſſentia illorum ſingularium: a qua tamen ſingularia dependent eſſentialiter ſecundum ipſam permanens; & prædicatur de bonis, quemadmodum videtur ꝙ Plato imaginatus fuit: tunc nullum tale eſt ponendum: nec per conſequens felicitas conſiſtit in illo bono, cum nullum ſit tale. Dico etiam ꝙ dato ꝙ eſſet aliquod tale, iſtud nõ eſſet bonum poſſeſſum & operatum ab homine: & tamen nos hic quęrimus tale bonum: ideo non poteſt dici felicitas hominum, ſaltem in ratione poſſeſsi: neq; ratione exempli: vt patet in textu. Aliomodo per bonum ſeparatum poſſumus intelligere bonum, quod eſt finis omnium aliorum bonorum, gratia cuius cętera operantur: & omnia ab eo eſſentialiter dependent, & eſt omnium creator: & ſic capiendo bonum ſeparatum notum eſt ꝙ felicitas noſtra conſiſtit in illo; quia tale non eſt niſi deus glorioſus.

F *De his vide Scotus. in 1. d. 35. q. vnica.*

G

SCIENDVM eſt ſecundo ꝙ felicitas noſtra non conſiſtit in deo ſubiectiuè; quia tunc per eam non ſic eſſemus formaliter felices. Deus etiam nullius poteſt eſſe ſubiectum: Dico ergo ꝙ felicitas noſtra conſiſtit in deo vel bono ſeparato obiectiuè ideſt deus eſt illud quod per operationem noſtram in qua conſiſtit felicitas noſtra attingitur: ideo dicitur felicitas noſtra conſiſtere in deo obiectiuè; Notum eſt enim, ꝙ felicitas humana, nihil aliud eſt, quam operatio hominis ſecundum virtutem perfectiſsimam; quæ ſecundum Theologos eſt ipſa charitas: ſed ſecundum philoſophos videtur eſſe ſapientia: Ideo ponitur.

Fœlicitas nõſtra nõ conſiſtit in deo ſubiectiuè.

I

H

CONCLVSIO reſponſalis: Felicitas noſtra non conſiſtit in tali bono ſeparato, quale Plato videtur poſuiſſe; quæ concluſio relinquitur ſatis probata in primo notabili; in quo etiam ſufficienter ſoluuntur rationes.

QVID igitur vnicuiq; bonum. aut gratia cuius reliqua operata ſunt: hoc autem in medicinali quidem ſanitas: in militari vero victoria. In edificatiua autem domus. In alio vero aliud. In omni autem electione & operatione finis: huius enim gratia reliqua operantur omnes &c.

An appe-

A *An appetibile propter ſe tantũ ſit perfectius appetibili propter ſe, & propter aliud.*

QVAERITVR Vtrum, q̃d eſt appetibile propter ſe tantũ, ſit perfectius, quàm illud quod eſt appetibile propter ſe, & propter aliud. Arguitur primo ꝙ non: quia melius eſt quod eſt tantum & amplius: ſed eligibile propter ſe & propter alterum eſt huiuſmodi. Arguitur ſecundo ſic; Sũmum bonũ quod eſt deus; non ſolum propter ſe, ſed propter aliud eſt eligibile: quia illud quod eſt gratia alterius, eſt eligibile propter aliud: ſed deus eſt huiuſmodi: igitur. In oppoſitum eſt Ari. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ aliquid eligitur propter aliud, B dupliciter. Vnomodo prima intentione. Secundomodo ſecunda intentione. Vnde illud quod appetitur prima intentione; eſt nobilius: & ſic dicimus ꝙ omnia appetuntur propter deum prima intẽtione: ſed illud quod appetitur ſecunda intentione eſt perfectius altero: quemadmodum dicimus ꝙ deum appetimus propter iſta inferiora ſecunda intẽtione: hoc eſt ꝙ deus poteſt diligi propter alterum; minus tamen dilectum vel iterum illud in deũ referendo. Ex quo ſequitur ꝙ finis ſemper eſt nobilior his, quæ ſunt propter ipſum ſecundum primam intentionẽ: & alia non dicuntur bona niſi propter ipſum: & ſic dicitur ꝙ ſemper deterius eſt gratia melioris; & hoc eſt quod cõiter dicitur ꝙ duplex eſt finis ſcilicet ſecundum primam intentio-

Electio ꝑ ꝑter aliud duplex.

nem: & ſecundum ſecundam C intentionem. Finis ſecundum primam eſt ſemper melior his quæ ſunt propter ipſum: & ex eius bonitate alia dicuntur eſſe bona. Finis ſecundum ſecundam intentionem eſt res inferioris ordinis, ordinata ad finem principalem ſeu ad finem primum primaria intentione.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ aliquid dicitur appetĩ, propter alterum dupliciter prima intentione. Vnomodo ſecundum appetitum naturalem ſine recta ratione regulatum. Aliomodo ſecundum appetitum diſtortum & naturalem: & ſecundum iſtum appetitum contingit prima intentione appetere melius propter peius. Vnde auarus principaliter poſuit intentionem in pecunia: vnde non obedit deo, nec deſiderat ſcientiam, D nec habet niſi propter pecuniam: & de iſtis non oportet ꝙ ſimpliciter ſint meliora: niſi ſolum ſecundum falſam opinionem appetentis. Ex quo infertur ꝙ illud quod eſt eligibile propter ſe, eſt melius eo quod eſt eligibilius propter alterum tantum. Vnde illud dicitur eligibile propter ſe, quod habet rõnẽ bonitatis: vt puta, quia de ſe perficit nos vel decorat nos: & illud dicitur appetibile propter alterum tantũ quod non habet de ſe rõnem bonitatis: ſed ſolũ in relatione ad alterum: vt pecunia vel medicina amara: modo illud eſt melius ſimpliciter, quod habet in ſe rationem bonitatis, quàm ꝙ non habet. Et loquitur hic de bono in nobis. nõ ſm vniuſcuiuſq; naturam: quia ſic omne ens haberet de ſe for-

Unum ꝑpter alterum appetitur dupliciter.

E maliter aliquam rationē bonitatis. Tunc dicitur quòd illud quod eſt eligibilius propter ſe tātum eſt perfectius, quam illud quod eſt eligibilius propter ſe & propter alterum; quia illud eſt ſemper vltimus finis. Dico vlterius quòd illud, quod eſt eligibile propter ſe & propter aliud; non diminuitur a ſua bonitate propter hoc, quòd eſt eligibile propter aliud: & per hoc ſoluūtur rationes ēt ponit.

CONCLVSIO reſponſalis: Illud quod eſt appetibile ꝓpter ſe tantum appetitu recto, eſt eligibilius illo quod propter ſe, & propter aliud appetitur: quia quod eſt appetibile propter ſe & nūquam propter aliud: ſiue hoc ſit ſimpliciter ſiue i aliquo genere eſt vltimus finis qui nihil exigit ipſo melius: ſed quod eſt appetibile propter aliud dato etiam quòd ſit appetibile propter ſe eſt vltimus finis.

P

SED forte felicitatem quidem & optimum dicere confeſſum quid videtur: deſideratur autē manifeſtius quid eſt adhuc dici. Forte vtique fiet hoc ſi ſumatur opus hominis &c.

An fœlicitas ſit quid ſufficientiſſimum.

QVAERITVR Vtrū felicitas ſit quid ſufficientiſſimum. Arguitur primo quòd non; quia per ſe ſufficientiſſimum facit vitam ſufficientem & nullo indigentem: ſed felicitas non eſt huiuſmodi: igitur. Arguitur ſecundo: Felicitas cum vno minimo bono eſt perfectior ſeipſa ſola: igitur non eſt quid ſufficientiſſimum. In oppoſitum eſt Ari. in tex. Pro cuius ſolutione

PRIMO ſciēdum eſt, quòd felicitas poteſt capi dupliciter, vt iam ſuperius viſum eſt, & tunc dico, quòd felicitas primo modo: puta pro ſtatu omnium bonorum &c. eſt perfectior quā felicitas ſecundo modo, puta pro uno ſimplici bono, quod hō poſſit hr̄e. Secūdo dico, quòd ipſa cum alio bono eſt, perfectior ſeipſa ſine illo bono ſumpta, id eſt aggregatum eſt melius quā vnum illorum bonorum; quia plura bona ſunt ſemper eligibiliora paucioribus bonis, dum modo in illis pluribus includantur illa pauciora. Sed dubium eſt; vtrum pecuniæ proſint aliquomodo ad vitam felicem. Reſpondetur ꝙ bonum quod eſt gratia melioris boni eſt ſemper eligibile, quandiu prodeſt illi bono; ſed quando nocet nō plus eſt eligibile; quemadmodum pecuniæ non in ſuperabundantia ſed in aliquo termino proſunt. Et ſi dicas, ſi pecuniæ proſint felicitati, ſequeretur quòd felicitas non eſſet per ſe ſufficiēs bonum. Ad hoc reſpondetur quòd in prima intentione ipſa eſt per ſe ſufficiens: quia eſt vltimus finis, & tantum propter ſe: ſed in ſecunda intentione indiget multis, & ſic non eſt ſufficiens. Vnde felicitatis eſt ſubuenire indigentibus parentibus, liberis & toti communitati: ſed iſtud non poteſt fieri ſine pecunia, ſine amicis. Et per hoc ſoluuntur argumenta.

Fœlicitas dupliciter capitur.

Dubiū.

H

Obiectio.

SECVN-

A SECVNDO ſciendum eſt, quòd ipſi⁹ felicitatis multæ ſunt proprietates. Prima eſt, quòd ipſa eſt vltimus finis: quod non eſt intelligendum ſimpliciter; quia deus eſt vltimus finis: ꝙ non eſt intelligendum ſimpliciter; quia deus eſt vltimus finis: ſed debet intelligi inter bona humana; ita quòd inter bona humana ſeu inter bonas quæ homini poſſunt conuenire felicitas eſt melius. Et ſi dicas, felicitas hominis eſt accidens: quia non eſt niſi operatio per quam attingimus deum: ergo videtur quòd homo quia eſt perfectior ſua operatione ſit magis finis felicitatis, quàm econtra. Notandum eſt quòd quãdocunque ſunt aliqua bona ordinata adinuicem, melius ſemper dicitur finis reſpectu aliorum. Vnde inter omnia bona homini apppoſita felicitas eſt melius bonum: cum hoc tamen ſtat quòd homo eſt finis felicitatis, felicitatem enim diligimus propter noſmetipſos vt ipſa perficiamur. Secunda: quòd ipſa eſt propter ſeipſam eligigibilis; quia ipſa ex ſeipſa perfectio nobilis. Tertia: quod ipſa non eſt propter aliud eligibilis: quod debet intelligi prima intentione & inter bona humana. Quarta quod omnia alia bona humana .i. homini appoſita ſunt propter ipſam eligibilia. Quinta; quòd ipſa eſt quid perfectiſsimum; quia a nullo habet excellentiam. Sexta; quòd ipſa eſt quid delectabiliſsimum: quia perfectiſsima delectatio ſequitur ipſam felicitatem: quia ipſa operatio quæ dicitur felicitas eſt de obiecto nobis conuenientiſsimo, puta de ipſo deo. Vnde de felicitate primo modo capta notum eſt, ꝙ non eſt bonum ſufficientiſsimum: ſed ſecundo modo capta dicitur bonum ſufficientiſsimũ: quia inter omnia bona homini appoſita ipſa eſt ſufficientiſsima. Et per hoc ſoluuntur argumenta: Ideo ponitur.

Multa ſunt proprietates felicitatis.

B

C

CONCLVSIO reſponſalis: Felicitas eſt quid ſufficientiſsimum: quia ad reddendum hominem bonum & optimum ipſa ſufficit: & per ipſam tantum bonum oſtenditur quòd homo nihil omnino reputat alia bona.

EODEM autem modo & iuſta amanti iuſtum: & omnino quæ ſecundum virtutẽ amanti virtutẽ. Multis quidẽ igitur delectabilia aduerſantur adinuicem: quia non naturalia ſunt &c. D

An multorum delectationes ſibi inuicem contrarientur.

QVAERITVR Vtrum delectationes multorum ſint ſibi inuicem contrariæ. Arguitur primo ꝙ nõ; quia omnis delectatio eſt quoddam bonũ; ſed bonum non contrariatur bono: igitur. Arguitur ſecundo ſic; Delectatio eſt contraria triſtitiæ: ergo non delectationi. Patet: quia vni tantum eſt vnum contrariũ. In oppoſitum arguitur auctoritate Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ paſsiones ſicut gaudium dele

B ectatio,triſtitia, dolor ſolum inueniuntur in entibus cognitiuis & non in rebus non cognitiuis. Vnde delectatio cõſequitur adeptionem cõuenientis & eius apprehenſionem: & triſtitia, vel dolor conſequitur fugam alicuius,quod tamen euenit vel deſiderium alicuius quod non euenit. Dico vlterius, ꝙ propriè inueniuntur in appetitibus. Pro cuius declaratione eſt aduertendum ꝙ triplex eſt appetitus,ſcilicet rationalis,qui nõ eſt aliud, quàm voluntas. Alius eſt ſenſitiuus, & alius naturalis. Vnde appetitus ſenſitiuus, poteſt capi tripliciter. Vnomodo vt eſt de relictus ſuæ propriæ naturæ: & ſic eſt ſimilis appetitui brutorum. Aliomodo vt eſt regulatus ratione: & ſic nunquam obuiat

Paſſiões vbi inueniuntur.

Appetitꝰ triplex.

F ratione. Aliomodo vt eſt vitio sé] deprauatus. Vnde appetitus deprauatus ſemper obuiat rectę rationi; ideo illud quod eſt delectabile appetiui ſenſitiuo deprauato vitio, eſt contrarium, vel ſaltem diſconueniens rectæ rationi: & hoc eſt quod volebat dicere. Ariſtoteles quòd multorum delectationes ſunt contrariæ. Et quando dicitur bonum non contrariatur bono. Dico quòd bona, in ordine ad ea quorum ſunt bona non contrariantur: ſed ſecundum ſuas proprias naturas bene contrariantur. Et per hoc ſoluitur primũ argumentum.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd delectabilia vitioſis multotiens ſunt contraria: vt auaro commutatio pecuniæ eſt ſibi delectabilis: & prodigo conſumptio pecuniæ eſt ſibi delectabilis: & ſic delectationes eorum ſunt contrariæ, ſaltem originaliter: quia vitia eorum ſunt contraria. Et per hoc ſoluitur ſecundum argumentum: licet enim delectatio formaliter contrarietur triſtitiæ:tamen vna delectatio originaliter poteſt cõtrariari alteri. Vlterius eſt aduertendũ, ꝙ reſpectu diuerſorũ idem poteſt eſſe delectabile & triſtabile; vt aliquid poteſt eſſe delectabile guſtui iſtius, & triſtabile guſtui alterius: & hoc eſt propter diſpoſitiones contrarias illorum ſenſuum. Eſt vlterius aduertendum, quòd in plurimum illud quod appetit ratio rectat, refugit appetitus ſenſitiuus. Ratio enim ſemper ad optima deprecatur: ſed in hominibus aliquid puta ſenſualitas ſemper ſibi aduerſatur. G

Delectabilia vitioſis sũt cõtraria.

Etiam eſt aduertendum quòd virtuoſis poſsint eſſe delectabilia contraria: vt indigenti delectabile eſt acquirere pecuniam, & eam ſeruare: ſed abundanti delectabile eſt pecuniam indigentibns diſtribuere. Ex iſtis ponitur talis. H

CONCLVSIO reſponſalis. Multorum ſæpe delectabilium delectationes multæ ſunt contrariæ: quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

VIDETVR autem, & eorum,quæ exterius ſunt bonorum indigens, quemadmodũ diximus: impoſsibile enim, vel non facile bona operari impotentem tribuere exiſtentem &c.

An ad

A *An ad fœlicitatem requiratur vſus virtutis.*

QVAERITVR Vtrum vſus, ſeu opus virtutis requiratur ad felicitatem. Arguitur primo quòd non: quia tunc ſequeretur, ꝙ nullus diceretur fœlix, niſi haberet opus virtutis: ſed hoc eſt falſum: igitur. Arguitur ſecundo ſic. Quis poteſt habere fœlicitatem, dato ꝙ nullam habeat virtutem: igitur. In oppoſitum eſt Ariſtoteles. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ duplices ſunt virtutes, ſcilicet intellectuales, vtputa quæ fiunt in intellectu: vt ſapientia, prudentia, ſcientia & ars; Et de iſtis dicitur ꝙ opus finale ſapientiæ, quod quidem opus eſt ſpeculatio cauſarum altiſsimarum, & finaliter circa deum; deſeruit felicitati. *Duplices ſunt virtutes.* B Secundo opus ſcientiæ deſeruit ſapientiæ; quia ſapientia eſt circa primas cauſas, quæ non cognoſcuntur niſi per ſuos effect⁹. Tertio opus intellectus deſeruit ſcientiæ & ſapientiæ; quia cognitio principiorum ad notitiã concluſionis habendam dr̄ ordinari. Quarto prudẽtia & eius opus ſequuntur immediatè illa tria: & ꝓcedit virtutes morales, ſicut regula præcedit regulatũ: Ideo poſt prudentiam ſunt virtutes morales, quæ reſcindunt ab impetibus irrationabilibus paſſionum: qui impetus impediunt hominem ab acquiſitione ſcientiæ, ſapientiæ & conſequenter virtutum; ergo iſtæ virtutes morales ſunt neceſſariæ ipſi felicitati tanq̃ remotiua prohibentia & tanquàm diſpoſitiones ad tranquillitatem huius rationis.

SECVNDO ſciendum eſt, C quòd bona corporis requiruntur etiam ad felicitatem: & hoc ſupple quo ad ſecundam intentionem. Nam qui bene diſpoſitus eſt corpore, bene diſpoſitus eſt ad acquiſitionem virtutum: & etiam ad acquiſitionem earũ operationum. *Bona corporis ad fælicitatẽ requiruntur.* Item ſanitas cum qua ſtat liber vſus rationis, eſt diſpoſitio neceſſaria ad acquiſitionem ſapientiæ, & exercitiũ eius operationis in qua conſiſtit felicitas. Item fortitudo & pulchritudo felicem decorant, & reddunt eũ gratiorem alijs: propter quod alij magis, & amicabilius ſibi obediunt, & magis ſuis documentis, & præceptis, & ammonitionibus: Et omnia iſta deſeruiunt ad felicitatem. Eſt ẽt aduertendum, quòd alia bona exteriora requiruntur ad felicitatem. D Primo cibus & potus, quæ requiruntur ad vitam ſeruandam, ſine qua non poteſt acquiri felicitas; & iſta haberi nõ poſſunt ſine aliquibus diuitijs: licet natura paucis contenta ſit: ideo tales diuitiæ ſunt neceſſariæ ad felicitatis acquiſitionem. Item diuitiæ, proles fecunda & bona parentum, ingenioſitas, honores, copia amicorum decorãt felicitatem: ergo ad felicitatem dicuntur pertinere. Et per hoc ſoluuntur argumenta. Vnde aliquis poteſt dici fœlix ſine hoc, ꝙ tũc habeat actum virtutis: non tamen põt faciliter dici fœlix: niſi habeat, vel habuerit actum virtutis. Et ſic.

CONCLVSIO reſponſalis. Virtutes & opus virtutis deſeruiunt ipſi felicitati.

DETERMINATIS autẽ

 his

E his ſcrutemur de felicitate: Vtrum laudabilium eſt, vel magis honorabilium: manifeſtum enim quoniam potentiarum non eſt. Videtur aute omne laudabile in quale quid eſſe, & ad aliquid &c.

An fœlicitas ſit de numero honorabilium, & laudabilium.

QVAERITVR Vtrum felicitas ſit de numero laudabiliũ & honorabilium. Arguitur primo quòd ſit de numero laudabilium: quia felicitas eſt operatio virtutis; ſed virtutes laudamus propter opus: igitur. Arguitur ſecundo ſic; Si felicitas non eſſet laudabilis, maximè eſſet quia eſt quid optimum; ſed F hoc non: quia deum qui eſt optimus, laudamus. In oppoſitũ eſt Ariſtoteles; dicens quòd optimorum non eſt laus. Pro cuius ſolutione.

Quid ſit laus. PRIMO ſciendum eſt, ꝙ laus propriè eſt confeſſio alicuius boni; immo breuiter omnis confeſſio alicuius boni dicitur eſſe laus: & cum felicitas ſit bonum, videtur quòd poſſit laudari; & ſic erit de numero laudabilium. ideo laudabilior omni humano bono. Et dico quòd ſecundum quòd aliqua ſunt magis vel minus bona, ſic ſunt magis vel minus laudabilia. Eſt tamen aduertendum quòd laus quandoque capitur ſtricte; vt eſt confesſio bonorum quæ ad bona opera ſeu meliora ordinantur; & iſto modo felicitas non eſſet laudabilis; cum non ordinetur ad maius bonum, ſed eſt quid diuinius & melius. Vlterius eſt aduertendum quòd laus infimis bonis attribuitur. Vnde non ſolum homo eſt laudandus, ſed etiam bos & lapides; & per hoc differt ab honore; quia honor non debetur animę niſi ratione bonorum excellentiũ. Vnde honor eſt exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis excellentiæ, vel dignitatis. Abſurdum enim eſſet exhibere reuerẽtiam equis & lapidibus, etiam hominibus fatuis & ſtultis. Ex quo poteſt poni differentia inter laudabile, & honorabile: quia laudabile ordinatur ad melius; ſed honorabilia ſunt, quæ ſecundum ſe ſunt bona. Iſtud etiam patet: nam laus, & vituperium contrariantur. Nam vituperium eſt de malo vt à malis retrahatur; ergo laus debet H eſſe de bono vt ad melius excitetur. Vir autem optimus non indiget vt excitetur ad melius; ideo illi non ſunt laudabiles. Et per hoc ſoluuntur argumenta. Notum eſt quòd felicitas, & etiam deus ſunt bene laudabilia capiendo laudabile largè, ſed non capiendo laudabile propriè, & ſtrictè.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa textum incidit vna difficultas, Quod iſtorũ eſt permanentius puta virtutes, vel diſciplinæ, ſeu ſcientiæ. Ad quam reſpondetur breuiter, quòd virtutes ſunt permanentiores: quia per obliuionem non poſſunt deleri; quin de ipſis per ea, quæ in vita occurrunt habeamus continuum exercitium: ſed habitus per obliuionem: & per interruptionem actus perdi poſſunt. Videmus etiam iſtud per experientia- *Quod permanentius virtutes, an diſciplinæ.*

A rientiam: nam antiqui actus virtutum magis, & promptius poſſunt exerceri, quàm actus habituum ſpeculabilium. Et ſi dicas: ſi hoc eſſet verum, vel hoc eſſet ex parte ſubiecti, vel ex parte habitus: ſed nullum illorum eſt dicendum: igitur. Reſpōdetur quòd non eſt ex parte ſubiecti: ſed ex parte phantaſmatis, vel ſpeciei intelligibilis, vt à phantaſmate dependet. Vnde dicitur probabiliter, quòd ſicut actus intelligendi dependet ab actu phantaſiandi, & ſentiendi in eſſe, & conſeruari: ita habitus dependet in eſſe, & conſeruari ab habitu phantaſiæ: ideo ad corruptionem illius corrumpitur habitus in intellectu. Et ſi quis iterum dicat, actus ſpeculationis ſaltem circa diuina nos magis trahunt, quàm actus virtutum; igitur. Reſpondetur ꝙ licet nos magis trahant, non tamen ſequitur quòd propter hoc ſint permanentiores; quia in actibus virtutum ſunt aliæ cauſæ permanentiæ fortiores. Ex omnibus iſtis ponitur.

Obiectio.

Inſtátia.

B

CONCLVSIO reſponſalis, capiendo laudem large felicitas eſt laudabilis; ſed non capiendo ſtrictè.

VIDETVR vtique, & alia quædam natura animæ irrationalis eſſe, participans quidem aliqualiter ratione: incontinentis enim, & continentis ratione habens laudamus: rectè enim & ad optima depręcatur ratio &c.

An ſenſus aduerſetur rationi. C

QVAERITVR Vtrū appetitus ſenſitiuus aduerſetur, ſeu obuiet rationi. Arguitur primo quòd non; quia illud quod eſt obedibile rationi non aduerſatur rationi: ſed appetitus ſenſitiuus eſt obedibilis rationi; igitur. Arguitur ſecundo ſic: Illud quod ordinatur ad alterum non aduerſatur illi alteri: ſed appetitus ſenſitiuus ordinatur ad rationem: igitur. In oppoſitum eſt Ariſtotel. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO, ſciendum eſt, quòd intellectus, ſeu ratio dominatur appetitui ſenſitiuo dominio politicali & regali: modo notum eſt, quòd ſubditus in tali principatu, vel dominio non obedit niſi libere domino; Ideo non ſemper ſibi obedit, ſed aliquando ſibi aduerſatur, & aliquando non: ſic eſt de appetitu ſenſitiuo, quòd ſolum libere videtur obedire intellectui, ſeu rationi: ideo ſibi aliquando obedit. Et iſta poſſunt declarari: nam incontinens habet rationem rectam, ſcilicet hoc eſt inhoneſtum facere, & quod ipſum eſt fugiendum: tamen appetitus ad hoc fortiter inclinatus mouetur ad hoc faciendum. Vnde incontinens vult ſeipſum reſcindere ab appetitu irrationali, ſed uincere non poteſt. Item ratio ſemper ad optima depræcatur & appetitus ſemper ſibi aduerſatur: Eſt tamen aduertendum, quòd illud non eſt verum niſi in hominibus deprauatis. Nam praua conſuetudo in tantum obfuſcat rationem: ꝙ

Rō dominatur appetitui.

D

E omnino peruertit iudicium rationis. Dices ſi hoc eſſet verũ ſequeretur ꝙ homo ſemper male operaretur: Reſpondetur negando conſequentiam: quia ratio aliquando vincit illum appetitum: vt patet in continentibus. Vnde non propriè diceretur quis continens: ſed temperatus: niſi haberet cõcupiſcentias prauas; & tamen continens detentus ratione nõ ſequitur eas.

Obiect.o.

Nihil inclinat ad oppoſita immediate.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ nihil dicitur inclinari ad oppoſita immediate & propter ſe; tamen bene ad vnum immediate & propter ſe, & ad aliud gratia alterius: vt in continente appetitus ſenſitiuus immediate & propter ſe inclinatur ad voluptuoſum: ſed gratia alterius puta voluntatis & rationis inclinatur ad fugam: vt canis videns cibum, inclinatur propter ſe ad cibum: ſed propter timorem domini inclinatur ad fugiendum. F Sed dubium eſt vtrum voluntas poſſit aduerſari rationi? Ad quod dicitur ꝙ ſic. Pro cuius declaratione eſt aduertendum ꝙ voluntas ſe habet ad appetitum; ſicut dominus ad ſubditum: dominus autem natus eſt diligere ſubditum & ſibi compati: ideo ſæpe cum appetitus ſenſitiuus fortiter tendit ad voluptuoſum, voluntas conſentit ei: licet ratio dictet oppoſitum. G

Dubium

Sed quid de vegetatiua? Reſpondetur ꝙ talis non eſt nata obedire rationi: nam accepto cibo & potu volumus, nolumus ipſa operatur. Etiam in ſummo verum eſt ꝙ ratio & voluntas habent dominium ſupra vegetatiuam quo administrandum obiectum, puta cibum: & in hoc poteſt deficere voluntas. Finaliter eſt aduertendum ꝙ anima ſecundum prædictas potentias: puta intellectum & voluntatem principatur corpori principatu diſpoſito: oportet enim corpus animæ obedire; & ipſum duci ſecundum exigentiam potentiarum animæ, ſi non fuerit impediens: & per iſta ſoluuntur rationes. H Vnde licet appetitus ſenſitiuus ordinetur ad rationem: tamen cum hoc ſtat ꝙ poteſt ſibi aduerſari, vt viſum eſt: ideo ponitur.

Dubium

CONCLVSIO reſponſalis; Niſi in omnibus omnino deprauatis, ratio ſemper ad optima deprecatur.

A

ETHICORVM ARISTOTELIS.

C

LIBER SECVNDVS.

CIRCA ſecundum librum Ethicorum Ariſtotelis.

An detur virtus inclinans ad ſupremum appetibile.

QVAERITVR, vtrū ſit aliqua virtus, quæ inclinet ad ſupremum appetibile. Et arguitur primo, quòd non: quia nullum eſt ſupremum appetibile: igitur. Antecedēs probatur: quia quocunque appetibili dato, dabile eſt maius: igitur. Arguitur ſecundo, ſicut ſunt diuerſi appetitus, ita diuerſa ſunt appetibilia: igitur nullum eſt ſupremum appetibile. In oppoſitum arguitur: Non eſt proceſſus in infinitum in appetibilibus: ergo deueniendum eſt ad vnum ſupremum appetibile. Pro ſolutione huius quæſtionis.

B

PRIMO ſciendum, quòd appetibile, volibile, & amabile idem ſunt: ita quòd quando dicitur: Vtrum ſit aliquod ſupremum appetibile: ſenſus eſt, Vtrum ſit aliquod ſupremum diligibile. Pro cuius declaratione ponūtur aliquæ propoſitiones.

A ꝑ ꝑe bi le, volibi le, & amabile idem.

Prima, inter appetibilia naturæ intellectualis eſt vnum ſupremum appetibile, quod dicitur eſſe infinitum. Probatur, quia natura intellectualis nata eſt vltimate perfici in aliquo, vel ergo illud eſt finitum, vel infinitum. Non finitum; quia quodlibet tale aliquid habet imperfectionis: ergo in illo non eſt nata vltimate perfici. Probatur: quia natura intellectualis nata eſt perfici in illo, quod propter ſe eſt volendum: & iſtud dicitur eſſe ſupremum appetibile: igitur.

Propoſitiones.

D

Ex quo ſequitur, quòd natura intellectualis non perficitur vltimate, & complete, niſi habeat illud ſupremum appetibile: immo illo non habito, natura intellectualis ſemper manet imperfecta, & inquieta. Iſtud etiam probatur: quia in habentibus appetitum, ſiue naturalem, ſiue animalem, non habetur vltima perfectio, niſi habeatur illud quod tali appetitu propter ſe appetitur. Et per hoc ſoluuntur ſufficienter argumenta.

Corollarium.

Et ſiquis quærat: quomodo poteſt haberi illud ſupremum appetibile? Reſpondetur quòd non poteſt haberi niſi attingendo eum. Et ſi dicas: quomodo poteſt attingi? Reſpondetur, quòd attingitur per operationem: puta videndo

Inſtātia.

E dendo, & eum diligendo ſuper omnia. Et ſiquis dicat: quid eſt illud ſupremum appetibile? Dico, quòd eſt illud, quod propter ſe eſt appetibile; vt ſummus Deus. Vnde illud dicitur propter ſe appetibile cui ex natura ſua repugnat propter aliud eſſe volendum: vnde nulli alteri a ſupremo volibili repugnat, ꝙ propter aliud appetatur.

Duplex perfectio prima, et ſecunda.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd duplex dicitur eſſe perfectio; ſcilicet prima, & ſecunda. Vnde illud dicitur eſſe perfectum perfectione prima, quòd habet omnia pertinentia ad primum eſſe rei: vt ille homo dicitur eſſe perfectus perfectione prima, qui habet omnia requiſita ad eſſe ipſius hominis. Sed illud dicitur eſſe perfectum perfe- F ctione ſecunda, quod habet omnia pertinētia ad ſm eſſe ſeu ad eſſe accidētale. Et eſt duplex pfectio ſecūda, ſ. extrinſeca, & intrinſeca: q̄ recipit̄ in pfectibili ſed pfectio extrinſeca eſt, q̄ non recipit̄ in perfectibili: ſed bñ attingit̄ per operationē ab ipſo perfectibili. Et ſic homo poſſet ſic pfici ab obiecto, qđ ab ipſo cognoſcit̄: & ſic pficeret̄ Deo. Et iſtomodo ignobiliora pficiūtur ignobilioribus, nō, ꝙ ſint illa realiter, nec hñdo illa formaliter p inherētiā, ſed attingēdo illa. Ex quo ſequit̄, ꝙ ſi appetitus alicuius eſt reſpectu ignobilioris, q̄ ſit illud cuius eſt appetitus nō perficitur niſi ſm qd. Sequit̄ vlterius, ꝙ ſi aliqua natura attingat aliqd nobiliꝰ ea, qđ nō eſt ſupremum appetibile non pficit̄ cōplete, & vltimate: iō oportet dare ſupremum, in quo vltimate perficiat̄. Et ſi dicas, vtrum ſm ordinē naturarū G oporteat eſſe pfectiua extrinſeca cōplectiue pficiētia. Dico, ꝙ nō, ſed ſufficit, ꝙ pfectiones intrinſecę, & ſecūde corrñdeant gradibus pfectionū primarum. Vñ differētia eſt inter volūtatē, & alios appetitus: nā alij appetitus nō appetūt aliquid extrinſecū, niſi ppter naturā cuius ſunt appetitus. Volūtas autē amat aliquid nobilius ſe, & plus, quā naturā cuius eſt. Ex omnibus iſtis patet quid ſit dicendum ad rationes: Ideo ponitur.

CONCLVSIO rñſalis: Aliqua eſt virtus, quæ inclinat ad ſupremum appetibile: quia eſt aliqua virtus, quæ inclinat ad ſumme diligendum Deum, qui eſt ſupremum appetibile.

DVPLICI autem virtute exiſtente, hac quidem intellectuali, hac autem morali. H Ea quidem, quæ intellectualis: plurimum ex doctrina habet: & generationem, & augmentum: ideo experimento indiget & tempore &c.

An uirtutes generantur ex operationibus.

QVAERITVR vtrū virtutes generentur ex operationibus. Et arguit̄ primo, ꝙ non: qa ex vna operatione pōt generari: ergo nō ex operationibus generatur. Arguitur ſecundo. Vel generat̄ ex prima, vel ex ſecūda: ſed nullū iſtorū eſt dicēdū: igit̄: qa nō vr̄ eſſe maior rō de vna, q̄ de alia: ergo virtutes nō generant̄ ex operationibus. In oppoſitū eſt Ariſtoteles in textu. Pro cuiꝰ ſolutione

PRI-

A PRIMO ſciendum eſt, quòd ſicut alij habitus, qui ſunt ſpeculatiui generantur ex operationibus: ita habitus pra- ctici, ſicut ſunt virtutes morales: videmus etiam, quòd ex contrarijs operationibus generantur contrarij habitus, quod non eſſet niſi illæ operationes generarent habitum. Aduerte vlterius, quòd quando dicimus; virtutes fieri, vel generari ex operationibus: ly ex, poteſt dicere habitudinem cauſæ efficientis, ita quòd eſt ſenſus: virtutes fiunt ex operationibus tanquàm a cauſis efficientibus: & iſtud communiter tenetur, Vel ly ex, poteſt dicere habitudinem cauſæ materialis, ſic quòd ſit ſenſus: operationes ſunt materia ipſorum habituū: & ſic non tenetur, Vel poteſt dicere ordinem quemadmodum dicimus, quòd ex magnæ fit meridies, ideſt poſt mane fit meridies: & hoc poteſt teneri: immo multi doctores hoc dicunt: ſed primus modus eſt magis communis. Sed dubium eſt a quo cauſantur iſtę operationes. Reſpondetur breuiter, quòd cauſantur ab ipſa potentia ſicut a voluntate, ſi ſint operationes voluntatis. Vnde voluntas non ſolum paſſiue ſe habet ad recipiendum actum; ſed etiam actiue. Voluntas enim ſeipſam determinat ad agendum, quod non faciunt alia agentia. Vnde voluntatem ſeipſam determinare non eſt aliud, quàm ipſam habere volitionem. Secundo dubitatur, quomodo virtutes ſe habeant ad ſuas operationes. Reſpondetur breuiter, quòd vir-

Habitus practici, quo generantur.

B

Dubium

Dubium

tutes inclinant ad conſimiles operationibus illis à quibus generatæ ſunt. Et hæc conditio vera eſt de omnibus habitibus ſiue ſint infuſi ſiue acquiſiti. Secundo dico, quòd etiam virtutis ſaltem acquiſitę actiuè, & effectiuè ſe habent ad illas operationes: ſic videlicet, ꝙ partialiter cauſant illas operationes: ideo videtur ibi eſſe quædam circulatio, de qua non eſt inconueniens: Ex operationibus generantur habitus: & ex habitu operationes concurrente tamen potentia.

C

Sco. 1. d. 17. q. 2.

SECVNDO ſciendum eſt quòd dubium eſt: a quibus operationibus generantur virtutes. Vtrum ſolum ex operationibus commenſuratis ſecundum rectam rationem. Reſpondetur breuiter, quòd ſic. Nam virtus eſt habitus bonus: ergo generatur ex operationibus bonis, ſed non ſunt operationes bonæ niſi fiant ſecūdum, quòd recta ratio dictat. Dicunt tamen aliqui, quòd hoc non eſt verum: quia poſſunt eſſe opera bona, quæ non fiunt ſecundum rectam rationem. Ideo pro declaratione eſt aduertendum, ꝙ quadruplices ſunt operationes virtutū: quædam ſunt immanētes in voluntate: quædam in appetitu ſenſitiuo: quædam in membris: quędam tranſeūtes extra nos: vt in actu liberalitatis, qui eſt dare bonum: poſtquàm ratio dictauit, quòd dandum eſt donum, voluntas vult dare: ideo imperat alijs potentijs hoc eſt dandum. Secundo appetitus ſenſitiuus conſentiens ipſi voluntati appe-

Ex quibus operationibus generantur virtutes.

D

E tit illud idem facere: ideo mouet membra corporalia ad hoc faciendum. Tertio illa membra corporalia motum recipiunt ab appetitu ſenſitiuo. Quarto poſsibile eſt, quòd tales motus a membris facti in res extra recipiantur, vel tranſeant. Et aduerte, quòd tales operationes dicuntur bonæ: quia ſunt commenſuratæ ſecundum rectam rationem, hoc eſt tales quales recta ratio decreuit. Et aduerte, quòd iſtę operationes non neceſſario ſe cõſequuntur in bonitate, & malitia: ſed aliquæ poſſunt eſſe bonæ, & commenſuratę ſecundum rectam rationem, vbi alię erunt malæ: & voluntas poteſt habere actum conſonum rationi: & appetitus propter paſsionem, vel laborem, vel difficultatem rebellat
F ſibi: & ſi ex toto non poſsit ſibi rebellare: tamen non obedit ſibi niſi cum dolore. Etiam dato, quòd voluntas, & appetitus cõſonent rationi: tamen forte mẽbra propter inconſuetudinem non erunt ad exequendum actum ad extra. Econtra poſsibile eſt, quòd opus in voluntate erit valde malum: & opus extra erit valde bonum: vt patet in hypocritis vbi opus voluntatis eſt malum: quia volunt facere propter vanam gloriam: & tamen opus extra erit valde bonum: quia erit tale, quale fuiſſet ab optima ratione: & ſic patet, quòd ex dictis ſatis ſoluuntur rationes. Vnde actus poteſt eſſe ita intenſus, quòd generabit virtutem; ſed ſi non ſit ſufficienter intenſus, poteſt tunc habitus generari ex pluribus acti bus: vt poſtea videbitur. Ideo ponitur. G

CONCLVSIO reſponſalis; Virtutes morales generantur ex operationibus: non omnibus, ſed ex operationibus cõmenſuratis ſecundum rectam rationem: quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

An quæſtiones præcedentes virtutem ſint eiuſdem ſpeciei cum conſequentibus eandem.

QVAERITVR vtrum operationes præcedentes virtutem, ex quibus generatur virtus, & ſequentes virtutem, ſint eiuſdem ſpeciei. Arguitur primo, quòd non: quia operationes virtuoſæ, & non virtuoſę non ſunt eiuſdem ſpeciei: ſed operationes præcedentes virtutem non ſunt virtuoſę: & ſequẽtes ſunt virtuoſę: igitur. Arguitur ſecundo ſic, Bonum, & non bonum non ſunt eiuſdem ſpeciei moris: ſed opus ſequens virtutem eſt bonum, & præcedens non: igitur. In oppoſitum arguitur: quia actus præcedentes virtutẽ, & ſequẽtes ſunt de eodẽ obiecto: ergo ſunt eædem. Pro cuius ſolutione. H

PRIMO ſciendum eſt, quòd aliquę operationes dicuntur eſſe eiuſdem ſpeciei dupliciter. Vnomodo ſecundum naturam, & entitatem: & ſic nulli eſt dubium quin tales operationes non ſint eiuſdem ſpeciei. Aliomodo in genere moris: & tunc dico, quòd iſtę operationes ſunt eiuſdem ſpeciei. Vnde illæ operationes dicuntur

Aliquæ operationes ſunt eiuſdem ſpeciei dupliciter.

A tur eſſe eiuſdem ſpeciei ſecundum naturam, quæ habent omnino ſimile obiectum. Exemplum: volo dare elemoſynam Petro: & volo dare elemoſynam Ioanni, vbi oportet, &c. notum eſt, quòd ſunt eiuſdem ſpeciei moris, ſed non ſecundum naturam: quia non ſunt de eodem obiecto. Sed reſtat dubium: Vtrum operationes præcedentes dicantur virtuoſę.

Dubiū.

Ad quam reſpondetur, quòd aliqua operatio dicitur virtuoſa tripliciter. Vno modo, quia elicitur ſecundum virtutem: & ſic operationes præcedentes nõ dicuntur virtuoſę. Aliomodo, quia ſunt generatiuę virtutis: & ſic præcedentes dicuntur virtuoſæ. Tertiomodo, quia fiunt conformiter ad dictamen re-

B ctę rationis: & ſic etiam præcedentes dicuntur virtuoſę. Eſt tamen aduertendum, quòd operationes, quæ ſequuntur virtutem; ſunt in plurimum perfectiores, quàm illæ, quæ præcedunt: quia eliciuntur a duobus: & per hoc ſoluuntur rationes. Eſt tamen vlterius aduertendum, quòd cuiuſlibet virtutis ſunt quatuor gradus. Primus vocatur gradus incipiendi, quo quis reſiſtit paſsionibus: tamen cum triſtitia propter paſsiones non ſedatas. Secundus vocatur gradus proficiendi, quo quis reſiſtit paſsionibus tamen: cum aliquali labore. Tertius vocatur gradus perficiendi, quo quis reſiſtit paſsionibus prompte, delectabiliter, expedite, faciliter, & ſine labore. Quartus vocatur gradus heroicus, quo quis reſiſtit paſsionibus prompte, expedite, delectabiliter ſine labore, & cum excellentia. C

Secvndo ſciendum eſt, quòd adhuc eſt vnum dubium: Vtrum in nobis poſsint generari virtutes ſine operationibus exterioribus. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quòd virtutes in voluntate poſſunt generari ſine operationibus exterioribus: vt ex multis velle dandi elemoſynam propter Deum: dato quòd nulla ſit datio, vel operatio extra, poteſt generari virtus in voluntate: & hoc quando eſt impedimentum in operationibus exterioribus. Vnde dicunt aliqui, quòd non exiſtente impedimento extrinſeco, non eſt poſsibile virtutem in nobis ſine operationibus exterioribus acquiri: quia electio voluntatis nunquàm eſt recta, ſed defectuoſa ſi non moueat ad opus exterius quando oportet, & ſicut oportet, & ſic de alijs: Et hoc quando nullum eſt impedimentum: vt puta a naturali neceſsitate: puta quia oportet comedare: aut ex defectu obiecti: quia non occurrit obiectum circa, quod debeo exercere illum actum, vel inſtrumenti, vel aliquo alio obuiante. Et poteſt dari exemplum de paupere, qui habet velle dandi elemoſinam, ſi tamen haberet vnde. Et per hoc ponitur. D

An in nobis poſsint generari virtutes.

Conclvsio reſponſalis: Operationes, ex quibus gignuntur virtutes, & operationes elicitæ a talibus virtutibus: ſunt eiuſdem ſpeciei. Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

An

E *An virtus poſſit generari ex vna tantum operatione.*

QVAERITVR vtrum ex vnica operatione poſsit generari virtus. Et arguitur primo, quòd ſic: quia, vel generatur ex prima, vel non: ſi ex prima, tunc ſequitur, quòd ex alijs ſequentibus non generatur: ſi nõ ex prima, vel ergo ex ſecunda; & ſic habeo intentum: vel tertia: & ſic habeo intentum. Arguitur ſecundo ſic: Virtus vnita fortior eſt ſeipſa diſperſa: ergo ſi ex multis operationibus poſsit generari: ergo etiam ex vna intenſa. In oppoſitum arguitur, quia dicit Ariſt. quòd virtutes inſunt nobis per aſſuefactionẽ. Iſtud videtur concordare in primo vbi dicitur, quod vna hi-
F rundo nõ facit verùnec vna dies annum: neque vna operatio facit hominẽ beatum, & felicem. Pro ſolutione quæſtionis.

PRIMO ſciendũ eſt, quòd iſta quæſtio prouenit ex vno dubio, puta: vtrum virtutes poſsint augeri, ideſt intẽdi. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd capiendo virtutem, vt eſt habitus moralis laudabilis: quo ſcienter, eligibiliter, firmiter, & laudabiliter operamur: ſic virtus non conſiſtit in indiuiſibili, alioquin vnus non diceretur virtuoſior altero: quod falſum eſt. Vnde ſicut ſanitas dicitur ſe habere ad corpus, ita virtus ad animam: ſed vnus homo dicitur ſanior alio: quia habet conuentiorem proportionem quatuor qualitatum, & humorum: ita aliquis dicitur virtuoſior: quia habitum virtuoſum habet intenſiorem: & ſic virtus habet latitudinem.

An virtutes poſſunt augeri, & intendi.

Et ſi dicas: quanta eſt illa latitudo? Reſpondet Ariſto. quòd difficile eſt hanc dicere. Ponit exẽplum: non ſolum bene ſagittat qui ſignum attingit. ſed etiã qui prope. Vnde ſicut dicimus aliquem eſſe factum bonum ſagittatorem per hoc, quòd ſæpe ſignum, vel prope ſignum attingit: ita poſsibile eſt per frequẽs exercitium hominẽ effici meliorem. & magis virtuoſum: & per conſequens virtus poteſt intendi. Vnde proprie latitudo virtutis eſt ipſa virtus citra ſummũ: vel (vt dicunt alij) citra terminum. Notum eſt enim, quòd licet calidum intendatur, tamen calidiſsimum non intenditur: quia ſi aliquid remoueatur, iam plus non erit calidiſsimum; & ſi aliquid poſsit addi, non erit calidiſsimum. Sed de corruptione virtutum dico, quòd poſſunt diminui: vt puta remotione ſui conſeruantis; Vnde conſeruans virtutis dicitur eſſe ſimilis operatio illis, quibus generabatur. Dico etiam, quòd poſſunt diminui per actus malos illis operationibus virtuoſis oppoſitos; vel per operationes diſtortas, quæ ſunt generatiuæ habituum malorum. Et iſte modus videtur eſſe verior, licet multi ſunt alij. G H

SECVNDO ſciendum, quòd tenendo iſtum modum poteſt poni modus generationis virtutis. Vnde ſicut candela incenſa aerẽ illuminat, & alia addita magis illuminat: ita vna operatio virtutis, aliquam virtutem generat, & alia aliquid vnde ſit maior virtus quam ante. Et ſicut ex corpore multum luminoſo generatur maius lumen: ita

Mod⁹ generationis virtutis.

A ita ex operatione magis iutenſa generatur maior virtus. Et iſta opinio videtur eſſe probabilior: quia, vel ſecundum primã operationem aliquid relinquitur, vel non: ſi ſic, habeo intentum: ſi non, ergo homo non ſe melius habet poſt operationem primam, quam ante: quod eſt falſum: quia non videtur ratio quare poſt primam magis eſſet diſpoſitus ad ſecundam operationem. Item ſi per primam operationem virtuoſam nihil relinqueretur, non videtur quare magis per ſecundam, vel per tertiam, cum contingat illas aliquando eſſe minus intenſas. Et ſic patet, quòd per vnam operationem poteſt generari vnus habitus virtuoſus: immo poteſt
B vna operatio eſſe ita intenſa, quod habitum perfectiorem generabit, quam multę aliæ minus intenſæ. Et iſtud probant argumenta an oppoſitum quæ ſunt pro parte vera. Aduerte tamen ꝙ difficile eſt aliquando habere illas operationes. Vnde aliqui ſunt multum in potencia remota: vt ſunt iuuenes qui ſunt paſsionum ſecutores: & etiam illi qui ſunt malicijs habituati. Aliqui ſunt in potentia propinqua, in quibus iam paſſiones ſunt ſedatæ: & quia iam ſunt virtutibus habituati. Et per iſta patet ꝙ aliud eſt in ſpeculatiuis & virtutibus: quia intellectus noſter in ſpeculatiuis non habet potentiam recalcitrantem ſeu peruertentem iudicium rationis: ideo per vnicam demoſtrationem põt aliquis habere firmam adheſionem: ſed voluntas ſæpe habet appetitum ſenſitiuum rebellantem & ſub-
C uertentem: ſecundum quem appetitum ſenſitiuum volũtas nata eſt condelectari & compati ſicut domino ſeruo. Ad rationem poſt oppoſitum conceditur ꝙ virtus acquiritur ꝑ aſſuefactionem: ſed tamen ex hoc nõ ſequitur, quin ꝑ vnã operationẽ aliquid virtutis vel ipſa virtus poſsit generari.

CONCLVSIO reſponſalis: Virtutes generantur ꝑ operationes: ſic ꝙ aliquid virtutis per quamlibet operationem generatur: quæ concluſio relinquitur probata in ſecundo notabile &c.

SIGNVM autem oportet facere habituum ſuperemi-
D nentem voluptatem, vel triſtitiam operibus: qui quidem enim recedit à voluptatibus corporalibus, & hoc ipſo gaudet: temperatus: qui autem triſtatur, intemperatus eſt. &c.

An virtutes morales ſint circa delectationes, & triſtitias.

QVAERITVR vtrum virtus moralis eſt circa delectationes & triſtitias. Et arguetur primo ꝙ non: quia delectationes non ſunt obiecta virtutum: igitur virtutes non ſunt circa illa. Arguitur ſecundò ſic: Virtutes non diſtinguuntur per delectationes & triſtitias, ſed per obiecta: igitur non ſunt circa delectationes & triſtitias. In oppoſitum eſt Ari. in textu. Pro cuius quæſtionis ſolutione.

PRI-

E PRIMO ſciendũ eſt, quòd iſtæ paſsiones, ſcilicet delectatio, & triſtitia, ſeu dolor, ſemper ſunt in appetitu rationali, ſicut in voluntate, vel ſenſitiuo. Vnde delectatio cauſatur in appetitu ex præſentia obiecti apprehenſi ſub ratione conuenientis: vel ex abſentia obiecti apprehenſi ſub ratione diſconuenientis. Et triſtitia contrario modo cauſatur: puta ex præſentia obiecti apprehenſi ſub ratione diſconuenientis, vel abſentia obiecti apprehenſi ſub ratione conuenientis. Et eſt aduertendũ, quod ſenſus, vt viſum eſt in primo: vt in plurimum aduerſatur rationi: quia non poteſt ſufficienter conferre inter obiectũ ſibi præſentatum: & illud, quod ſequitur illud obiectum: vel inter præſens, & futurum; quod tamen ratio poteſt: ideo ſenſus illud, quod ſibi de præſenti conuenit acceptat: & ideo delectatur, quãuis illud ſit ſibi inhoneſtum, vel quamuis noceat in futuro: intellectus autem omnia illa cõſiderans, fugit illud propter mala ſequentia. Vnde prouenit aliquando, quòd appetitus ſenſitiuus propter malam conſuetudinem, ſicut in malis, nullo modo obedit iudicio rationis: immo (quod peius eſt) peruertit rationẽ: & iudicium rationis trahit ad iudicium ſenſus. Et per oppoſitũ eſt in virtuoſis: appetitus ſenſitiuus obedit rationi: & trahitur ad rationem, ſic quod non ſiſtit in iudicio ſenſus: ſed expectat iudicium rationis: & inſequitur ipſum, dimittens ſenſum. Ex iſtis patet, quòd virtus moralis triplicẽ habet effectum ſuper appetitũ ſenſitiuũ.

Delectatio, et triſtitia ſũt in appetitu rationali.

F

Primo, refrenat ipſum ne nimis cito ſequatur iudicium ſenſus: ſed expectet iudicium rationis. Secundo, determinat ipſum ad obediendum iudicio rationis, quamuis iudicio ſenſus repugnet. Tertio, ordinat, & temperat delectationes, & triſtitias ſenſuales, vt impetus eorum nunquam trahat appetitum contra iudicium rationis. Vitium autẽ, ſeu habitus vicioſus contrario, facit. G

SECVNDO ſciendum eſt, quòd pro ſolutione quæſtionis ponuntur aliquæ concluſiones.

Prima: virtutes ſunt circa delectationes, & triſtitias per modum ſequelæ, ideſt delectatio vel triſtitia ſequitur ſemper ad actum virtutis: quia virtuoſus in omni opere virtutis delectatur: quia ſemper habens iudiciũ apprehendit ipſum opus virtuoſum ſub ratione conuenientis, & boni ſimpliciter: & impedimento virtutis triſtatur in opere vitioſo, & apprehẽdit ipſum ſub ratione diſconuenientis, & mali ſimpliciter. Secunda concluſio: virtus ſupple quo ad actum elicitiuum, ſeu quo ad alimoniam actuum, eſt magis circa delectationes, quam circa triſtitias: quia maiorem habitudinem habet ad actum virtutis, ad quem ſequitur delectatio, quam ad impedimentum virtutis, vel ipſius operis vitioſi in alio, ad quod ſequitur triſtitia; licet quo ad moderationem magis ſe habeat circa triſtitias, quã circa delectationes. Tertia cõcluſio eſt; virtus ſe habet circa delectationes, & triſtitias ſenſuales tanquam circa obiecta: quia vt dictũ eſt, virtus moderat H

Cõcluſiones quaſitum dicidantes.

A derat paſsiones ſenſuum, vt impetus earum nunquàm poſſit trahere iudicium rationis. Pro cuius declaratione eſt aduertendum, quòd duplex eſt obiectum virtutis, ſcilicet exterius, & interius. Exterius eſt res exterius, circa quam operatur, vt ſunt cibus, potus, pecunia &c. Interius ſunt delectationes, & triſtitiæ, quas res extra inferunt appetitui ſenſitiuo. Et iſtam concluſionem videtur intendere Ariſt. & ſuæ rationes videntur eam probare. Vna enim dicit, quòd propter voluptates mala operamur, & propter triſtitias a bonis recedimus. Quarta concluſio, aliquæ virtutes magis ſunt circa delectationes; & aliquæ magis circa triſtitias. Vnde illæ ſunt magis circa delectationes, qua-

B rũ obiecta magis nata ſunt ex præſentia ſua cauſare delectatiões. Et illæ ſunt magis circa triſtitias, quarum obiecta ſunt magis nata cauſare timorem, vel triſtitiam ſicut eſt fortitudo. Et aduerte finaliter, quòd paſsio, quæ moderatur a virtute, eſt duplex: ſcilicet inexiſtẽs: & illa debet moderari dupliciter. Vuomodo, ſcilicet minuendo eam. Secundo referendo eam in Deum. Futura etiam dupliciter moderantur, ſcilicet fugiendo obiectum, quod natum eſt delectari. Secundo accipiendo obiecta, quę ſunt nata moderate delectari. Et per hoc ſoluũtur rationes. Vnde dato, quòd virtutes non diſtinguantur per paſsiones: tamen propter hoc non ſequitur quin virtutes ſint circa ipſas.

CONCLVSIO reſponſalis: Virtutes morales nõ ſolum per modum ſequelæ: ſed tanquàm circa obiecta ſunt circa delectationes, & triſtitias. Q

IDEOQVE determinant virtutes impatiẽtes quaſdam, & quietes. Non bene autem omnia ſimpliciter dicũt: ſed non vt oportet: & quomodo non oportet: & quæcunq; alia opponuntur, &c.

An virtus excludat paſsiones.

QVAERITVR vtrum virtutes excludant in habente paſſiones. Et arguitur primo, ꝙ ſic: Quia virtutes ſunt contrariæ paſsionibus: ergo oportet, quòd reprimantur per virtutes. Arguitur ſecundo, Si paſſiones ſuperantur virtutes, ſequitur quòd iſte non eſt virtuoſus: igitur. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione. D

PRIMO ſciendũ eſt, quòd virtus moralis nõ excludit omnem paſsionẽ: quia nõ excludit ſuũ propriũ actum: ergo neq; paſsiones. Patet conſequentia; quia ad actũ virtutis ſequuntur paſsiones: puta delectationes. Item virtus operatur circa paſſiones mitigando, & refrenando eas. Item virtus non excludit illud, quod recta ratio dictat: ſed recta ratio dictat amico dolenti eſſe compatiendum, & congaudendum de bono ipſius; igitur. Sed dubium eſt, vtrum excludat omnem paſſionem malam. Pro cuius declaratione eſt aduertendum, quòd duplex eſt malum, ſcili-

Virtꝰ moralis non excludit oẽm paſſionem.

Dubium

E cet pœnæ, quod non eſt alind, quàm dolor,& triſtitia,& malũ culpæ. Tunc ponitur talis concluſio: Virtus a virtuoſo non excludit malũ pœnæ: quia virtuoſos per infortunia poteſt a tyrannis capi, & pati ſecundum ſenſum: habet enim multam diſplicentiam de malitia eorum, & de ſua paſsione iniuſta: & de hoc, quòd impeditur a multis operationibus virtuoſis. Ex quibus poteſt inferri, quod virtuoſus triſtatur tribus rationibus. Vnde in primo huius dictum eſt, quòd infortunia beatum tribulant: & triſtitiæ impediunt a multis operationibus. Sed de malo culpæ dicitur probabiliter, quòd excludunt malũ culpę, ideſt vitia, & malos act*

F quia virtuoſis appetitum ſenſitiuum tenet ſub ratione: & obedit rationi perfectæ: ſic, quòd virtuoſus nunquam dimittit appetitum ſenſitiuum niſi ſub regimine rationis. Dicunt tamẽ aliqui, quòd ſtat virtuoſum male agere: patet: quia tentationes fiunt in optimis viris: & hoc non eſt niſi quia patiuntur ſecundum ſenſum mala paſsione inclinante eos ad operationem malam: igitur &c. Sed pro maiori prædictorum declaratione.

In hominibus inuenitur quintuplex ſtatus.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd in hominibus inuenitur quintuplex ſtatus. Primus ſtatus eſt animalis antequam vtatur ratione. Secundus ſtatus eſt incontinentiæ: in quo homo nõ vtitur ratione: ſed appetitus ſenſitiuus rebellat rationi, & tandem vincit ratione. Tertius ſtatus eſt malitiæ, vbi appetitus ſenſitiuus propter aſſuefactionem ita trahit rationem, quòd omnia deprauat, & peruertit penitus. Inconueniens ergo operatur ſecundum iudicium ſenſus & contra iudiciũ rationis. Prauus autem operatur ſecundum ſenſum,& ſecundum iudicium deprauatæ rationis. Quartus eſt ſtatus continentię vbi ratio vincit ſenſum rebellantẽ ei. Quintus eſt vbi appetitus ſenſitiuus trahitur ad rationem: & in omni operatione ſua expectat iudicium rationis. Ex quo ſequitur, quòd virtuoſus non patitur paſsione corrumpẽte iudicium rationis: neq; etiam electionẽ voluntatis: quia tunc eſſet malus ſimpliciter: nec paſſione superueniente: quia tunc eſſet malus ſimpliciter: vel paſſione rebellante; quia tunc non tranſcenderet ſtatum continentię; nec paſsione ſoli ſenſitiuo derelicta: quia hic eſſet ſtatus animalis. Et ſi dicas virtuoſus poteſt pati tentationes. Reſpõdetur, quòd tentationes fiunt per præſentationem, & applicationem rerum: quæ natę ſunt inordinate trahere appetitum ſenſitiuum contra rectum iudicium rationis: & iſtæ poſſunt bene accidere virtuoſis: ſed in eis nullum inpetum inordinatum faciunt. Et per hoc ſoluuntur rationes. Vnde in virtuoſo paſſiones non ſuperant virtutes: ſed ſi inſurgant paſsiones moderantur mediantibus virtutibus: ſic, quòd non vincunt rationem. Qua propter ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Virtutes excludunt paſsiones malas ſic, quòd non poſſunt vicere rationem, ſed ei obediunt

A diunt. Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

TRIBVS enim exiſtentibus, quæ circa electiones: & tribus, quæ in fugis bono conferente delectabili: & tribus contrariis malo nociuo triſti: circa hæc quidem omnia bonus directiuus eſt malus autem peccans &c.

An eligibile recte diuidatur in bonum delectabile, & honeſtum.

QVAERITVR vtrũ eligibile bene diuidatur in bonum delectabile, & honeſtum. Argui B tur primo, quòd non: quia delectabile eſt vtile: igitur. Item bonum honeſtum eſt delectatio: igitur iſta diuiſio eſt mala. In oppoſitum eſt Ariſtoteles in textu. Pro cuius ſolutione.

Eligibile dupliciter PRIMO ſciendum eſt, quòd eligibile capitur dupliciter. Vnomodo proprie, & ſtricte; & ſic ſolum illa quæ ſunt ad finem ſunt eligibilia. Aliomodo capitur large: & ſic omne appetibile dicitur eligibile. Aduerte vlterius, quòd ſicut ſanum capitur multipliciter: ſcilicet formaliter ſignatiue, & effectiue, ſimiliter honeſtum: poteſt capi multipliciter. Vnomodo formaliter & ſic dicitur, quòd honeſtum eſt, quod ſua vi nos trahit. & ſua dignitate nos allicit: Et iſtud proprie non eſt niſi ipſa felicitas, quam omnes tam boni quã mali naturaliter deſiderant: & ad quam, vel ad eius ſimilitudinem tam boni quam mali dirigunt ſuas operationes. Aliomodo capitur ſimpliciter: & ſic dico, quàm omnia, quæ dicuntur perficere animam, dicuntur honeſta: ſicut ſcientiæ, virtutes, & actus virtutum. Et licet felicitas ſola ſit primũ, & principaliter honeſtum: tamẽ virtutes etiam morales, & earum operationes dicuntur honeſtæ ſecundum ſeipſas: & hoc tam propter propinquitatem quam habent ad felicitatem, quàm propter hoc, quod perficiunt animam, & ipſam reddunt ſimpliciter bonam, licet forte non optimam: & etiam, quæ ſecundum ſeipſas ſunt eligibiles.

Et ſi quæras: vtrum virtutes ſint appetibiles propter ſe? Dico, quòd virtutes habent in ſe rationem boni: & ſic dico, D quòd ſi ly propter, dicat habitudinem cauſæ formalis: ſunt propter ſe appetibiles: ſi autem dicat habitudinem finis, non ſunt propter ſe appetibiles. Aduerte vlterius, quod aliqua etiam dicuntur honeſta per attributionem, puta quando habent habitudinem ad virtutes, vel ad operationes virtutum; non quidem diſconuenientiæ, ſed conuenientię: ſicut omnes operationes exteriores, vel exterius operata quæ ſecundum virtutem procedunt: & ſigna virtutum, ſicut ſunt honores: non quidem honores propter pecunias, ſed propter virtutes: & etiam omnia illa quibus virtuoſi vtuntur in ſuis operationibus, ſicut ſunt

E amici: & vniuerſaliter omnia bona corporis, ſecundum quod ordinantur ad virtutes. Et iſto modo paupertates, iniuriæ paſſę propter virtutes dicuntur eſſe honeſta. Et per contrariũ illa dicuntur eſſe turpia, quæ animam interius deturpant: ſicut vitia, & eorum opera, & illa quæ habent habitudinem ad ipſa: ſicut ſunt omnia exterius operata ſecundum vitia.

Duplex finis homi num. SECVNDO ſciendum, quòd duplices poſſunt eſſe fines in humana vita: quidã ſunt veri fines, qui vere ſunt boni, & optimi fines in humana vita. Vnde ratione finis, eſt, quòd ſit bonum, & quam optimum. Et iſti fines ſunt virtutes, vel operationes virtutum: & iſtis homo dicitur ſimpliciter bonus, & optimus. Alij ſunt fines falſi ſtatuti nobis ſecundum corruptam F rationem, & peruerſam electionem: & iſtos fines ſtatuunt ſibi vitioſi, & peruerſi: & variantur ſecundum exigentiam vitiorũ. Similiter vtile dicitur dupliciter. Vno modo ſimpliciter, quod eſt ad bonum finem. Alio modo ſecundum quid, quod eſt ad malum finem: quemadmodum dicimus, quòd nox obſcura eſt vtilis latroni: & tale vtile eſt valde nociuum. Vnde illud dicitur eſſe nociuum, per quod mihi plus mali, quam boni acquiritur: Vnde inter bona animæ alijs nullo modo ſunt comparabilia. Ex quo ſequitur corollarium, quòd nihil habet rationem vtilis ſimpliciter, niſi quod ordinatur ad virtutem.

Iſtis ſuppoſitis ponũtur quatuor concluſiones de appetibili. Prima: ratio boni ſumitur ex eo, quòd aliquid dicitur eſſe per ſe appetibile. Secunda: illud non dicitur appetibile ſimpliciter, quia eſt appetibile prauis: ſed quia appetibile appetitui recto. Tertia: appetitus dicitur rectus, eo, quòd eſt conſonus rationi rectæ. Quarta: ratio recta nihil iudicat eſſe appetibile, quod non ſit bonum, & conueniens ipſi appetitui ſeu appetenti. Et ex omnibus his ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Diuiſio appetibilis eſt ſufficienter poſita: & vnum membrum non dicitur de alio, mediãte iſto aduerbio formaliter: quod ſufficit ad bonam diuiſionem. Et per hoc ſoluuntur rationes. Vnde notum eſt, quòd vnum bonum, vtputa honeſtũ, poteſt dici bonum delectabile, & vtile: tamen vnum non eſt aliud formaliter: quia vnum non prædicatur de alio, mediãte iſto aduerbio, formaliter. H

ADHVC difficilius voluptati pugnarę, quàm iræ: quemadmodum ait Heraclitus. Circa difficilius autem ars fit, & virtus &c.

Cui difficilius reluctatur voluptati, an iræ.

QVAERITVR, vtrum difficilius ſit pugnare voluptati, quàm iræ. Arguitur primo, quòd non: quia ira eſt ſecũdum fortiorem impetum; igitur. Arguitur ſecundo: Qui pugnat paſsioni, ſeu voluptati pugnat ſenſui tantum: qui autem pugnat iræ, pugnat ſenſui, & rationi ſimul. Dicit enim

Ariſt.

A Ariſt. quòd ira conſequitur aliqualiter rationem, concupiſcentia autem non. In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

Pugnare eſt extinguere, vel moderare paſsionem.

Primo ſciendum, quòd pugnare in propoſito non eſt aliud, quàm extinguere, vel moderare paſsionem, vt non trahat appetitum ſenſitiuum contra iudicium rectę rationis. Vnde multæ ſunt cauſæ difficultatis pugnandi paſsionibus. Vna eſt ex eo, quòd impetus paſsionis eſt vehementior: & ſic pugnare, ſeu moderare iram eſt difficillimum: quia ipſa ira eſt impetuoſiſsima propter ebulitionem ſanguinis. Secunda cauſa: quia illa paſsio eſt magis appetitui naturali connaturalis, & conueniens: & ſic difficilius eſt pugnare voluptati: quia vo- B luptas, quæ eſt ſenſualis delectatio cauſatur ex cõuenientia ſenſibilis ad ſenſum: ira autem triſtitiam habet annexam, quæ cauſatur ex diſconuenientia ſenſibilis ad ſenſum. Tertia cauſa eſt frequentatio operis, ad quod paſsio inclinat: propter quod dicit Ariſto. Difficile eſt pugnare contra paſsionem, in qua multum quis habituatur. Dicit etiam, quòd magis difficile eſt pugnare contra illud, quod occulte euenit: ficut ira, quàm contra illud, quod notorie euenit. Aduerte etiam, quòd dicit Ariſto. quòd ira aliqualiter conſequitur rationem: ideo difficile eſt contra eam pugnare: ſed cum iratus voluerit redire ad rationem, cito erit peccatum ſibi notum. Ex quo ſequitur, quòd aliud eſt pugnare contra voluptatem, & extinguere voluptatem. Vnde aliqua voluptas, vt puta ardor carnis dicitur extingui, quando ex longa caſtigatione carnis corruptæ ſunt malæ qualitates inclinantes ad concupiſcendum libidinoſe: etiam quando diminuta eſt materia ad libidinem incitans: & etiam per frequentes actus caſtitatis corrupti ſunt mali habitus, &c. C

Ars, & virtus circa difficilia.

Secundo ſciendum, quòd alia difficultas eſt; Vtrum ars, & virtus ſemper ſint circa difficilia. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quòd in actibus humanis, de quibus ad præſens intendimus, difficultas aliquando prouenit ex parte materiæ, circa quã operamur: quia operationi reſiſtit: vt difficile eſt ſcindere lapidem durum. Aliquando prouenit difficultas D ex parte noſtri: & hoc tripliciter, ſecundum, quòd per tria operamur. Primo ex parte appetitus: quia non inclinatur ad illam operationem: vel quia habet inclinationem ad operationem oppoſitam: vt difficile eſt intemperato a voluptate recedere. Secundo prouenit ex parte intellectus: puta quando non habemus ſcientiam de modo faciendi, vel propter difficultatem acquirendi illam ſciẽtiam. Tertio prouenit ex parte membrorum corporalium: quia talia membra exercitio laſſantur: vel quia non ſunt aſſueta in tali operatione. Ex quo ſequitur corollarium, quòd omnes operationes pertinentes ad artem, vel virtutẽ ſunt nobis difficiles, niſi habuerimus artẽ, vel virtutẽ. Sequitũ ſecũdo, ꝙ facilitas efficitur in nobis per artẽ, & virtu-

I tem. Ex omnibus iſtis,& maxime, quæ dicta ſunt in primo notabili patet quid ſit dicendum ad rationes prius factas. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſatis: Aliqualiter difficile eſt pugnare iræ,& etiam pugnare voluptati. Quę concluſio relinquitur probata ex dictis.

OPORTET autem nō ſolum ſic dicere: quoniam habitus:ſed & qualis quidem. Dicendum igitur quoniam virtus omnis cuius vtiq; fuerit virtus, & id bene habens perficit, & opus eius bonum reddit,&c.

F *An virtus in medio conſiſtat.*

QVAERITVR vtrū virtus cōſiſtat in medio? Arguitur primo, ꝙ non: quia eſt aliqua virtus, quæ inclinat ad extrema: vt magnanimitas inclinat ad magnos honores: & magnificētia ad magnos ſumptus, & non ad mediocres:igitur.

Arguitur ſecūdo, dicit Ariſt. ꝙ quædam ſunt operationes, quæ ſunt ſic malæ ſecundum ſe, quòd in eis non conuenit dirigere, ſed ſemper peccare quātuncunq; habeamus nos ad eas ſiue intenſiue, ſiue remiſsiue, ſiue mediocriter: igitur in ipſis virtus nōn conſiſtit in medio, ſed in omnimoda fuga. In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum, quòd medium, vt hic ſumitur eſt illud, quod eſt inter defectum,& *Medium quid.* ſuperabundantiam: ſic valet, ꝙ nec excedit, nec deficit. Vnde G eſt aduertendum, quòd bonitas attribuitur habitui morali ratione cōformitatis ipſius, vel ſuæ operationis ad rectam rationem, & malitia ex diſformitate. Et ſic patet, quòd bonitas, & malitia attribuuntur actui, vel habitui ab extrinſeco. Iſtis ſuppoſitis ponuntur aliquę propoſitiones. Prima, virtus ratione bonitatis ſibi attributę non conſiſtit in medio, ſed in extremo. Patet quia ratione bonitatis, & malitiæ optimum nō opponitur malo ſecundum medium, ſed ſecūdum extremum: ſed virtus eſt habituum moralium optimus: igitur. Vnde ſi virtus ratione bonitatis ſibi attributę conſiſteret in medio, ſequeretur, quòd extrema aliqd bonitatis haberēt: quod falſum H eſt. Secunda propoſitio: virtus nō eſt medium paſsionum, vel operationum ſecūdum eius ſubſtantiā: quia medium ſic acceptum eſt de genere extremorum. Notum eſt enim, quòd moderate ſe habere circa cibū, & exceſsiue ſunt eiuſdem rationis quo ad ſubſtantiam. Tertia propoſitio, virtus eſt mediū paſsionum, vel operationum obiectiue: ſic intelligēdo, quòd ipſa eſt circa paſsiones, vel operationes medias, ideſt moderatas: quia vna malitia quo ad ſubſtantiam continet ſubſtantiam virtutis: & cum hoc plus, & alia minus: ideo videtur eſſe in medio duarum malitiarum acceptarum ſecundum ſuas ſubſtantias. Patet: quia virtus eſt circa paſsiones, vel operationes in quibus habemus nos bene

A ne, vel male. Qui enim iraſcit̃ plus, vel minus iraſcitur:q̃ plus, vel min⁹ dat, male dat. Quarta propoſitio, virtus accepta ſecũ dum ſuam ſubſtantiam eſt medium duarum malitiarum: quia ſicut operationes ad operationes, ita habitus ad habitus: ſed operationes virtutis ſunt mediȩ inter operationes malitiarum acceptarum ſecundũ ſuas ſubſtantias: igitur.

Virtus quomodo dicitur in medio conſiſtere.

SECVNDO ſciendũ, ꝙ difficultas eſt: Vtrũ virtus cõſiſtit in medio quo ad nos, an ſm rẽ. Pro cuius ſolutione eſt aduertẽdũ, ꝙ Ariſt. ponit duplicẽ differẽtiã inter mediũ rei, & mediũ quo ad nos. Prima eſt, quia mediũ rei ſumit̃ ſm æqui diſtãtiam ab extremis: vt ſi extrema ponant̃ duo, & decẽ, tũc mediũ erit ſex. Sed mediũ quo ad nos

B eſt, q̃d nec erit minus debitum, nec erit magis debitũ. Secunda differentia eſt: q̃a mediũ rei eſt idẽ apud oẽs: ſed mediũ quo ad nos nõ eſt idẽ quo ad oẽs: quia gigãti comedere aucã eſſet mediũ: q̃a neq; nimis neq: parum: nano aũt eſt nimis. Vnde proprie mediũ quo ad nos eſt debite proportionatũ nr̃æ diſpõni, Tũc ponitur talis propõ: virtus cõſiſtit in medio quo ad nos, & nõ in medio rei, niſi forte acciderit mediũ rei cũ medio quo ad nos. Probat̃: quia ſicut ſanitas corporis non cõſiſtit in medio rei, ſed quo ad nos: aliter enim oĩa eſſent æqualiter ſana: q̃d falſum eſt: ita virtus debet cõſiſtere in medio quo ad nos. Itẽ mediũ rei eſt idẽ apud oẽs: ſed opus virtutis nõ eſt idem apud oẽs. Nã ſi debilis aggrederetur illud, quòd robuſtus, tranſiret methas fortitudinis: & ſi robuſtus non aggrediatur illud, quod debilis, diceretur eſſe timidus. Ex omnibus iſtis iam dictis ſequitur. C

CONCLVSIO reſpõſalis: Virtus conſiſtit in medio ſecundum ſubſtantiam, & non in ratione boni, & mali. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili. Ad rationes.

Ad primam dicitur, quòd magnanimus non appetit magnos honores: nec eos ꝓſequit̃ pluſquã oportet, vel minus: ſed qũo oportet, & qñ, & vbi: vnde opus magnifici eſt extremũ ſm ſubſtãtiã in magnitudine: ſed ſecundũ habitudinẽ ad rõnẽ eſt mediũ. Ad ſecũdã dico: ꝙ circa tales operationes non eſt virtus, ſed ſolum circa fugam, in qua fuga eſt virtus, & medium: D & talia oportet fugere ſecundum quòd oportet.

TRIBVS autem diſpoſitionibus exiſtentibus; duobus quidem malicijs; hac quidem ſecundum ſuperabũdantiam, hac autem ſecundum defectum; vna autem virtute mediante omnes omnibus opponuntur aliqualiter, &c.

Vitia an magis opponantur inter ſe, quam virtuti.

QVAERITVR vltimo: Vtrum vitia magis opponantur inter ſe, quàm virtuti. Arguitur primo, quòd ſic: quia extrema plus diſtant inter ſe, quàm a virtute, igitur.

E Arguitur ſecũdo ſic: Facilius eſt ab extremis in medium venire, quàm ab extremo in extremum: igitur. In oppoſitũ eſt Ariſt. in præſenti textu. Pro huius autem quæſtionis ſolutione.

Virt⁹ vitijs opponitur extreme. PRIMO ſciendum, quòd virt⁹ vitiis opponitur extreme, & hoc in ratione bonitatis, & malitiæ. Patet, quia virtus eſt quid optimũ, & extremum eſt vitium: igitur. Dico ſecundo, ꝙ extrema non opponuntur ad inuicem ſecũdum rationem generalem bonitatis, & malitiæ. Patet, quia ambo extrema ſunt vitia, & mala: igitur. Tertio dico, quòd vitia conſiderata ſecundum ſpeciales rationes ſuarum malitiarum opponuntur adinuicem extremæ: quia diffor mitas in deficiendo, & in ſuperabundando.

Dubium Sed dubium eſt: Vtrum virtus, & vitia oppo nãtur contrariæ, vel quomodo op ponantur? Reſpondetur, quòd F vitium poteſt capi tripliciter. Vnomòdo, vt dicit priuationẽ bonitatis, & ſic opponitur bonitati priuatiue. Aliomodo, vt dicit ſimpliciter negationem virtutis: & ſic opponitur contradictorie virtuti. Tertiomodo contrariæ, vt dicit habitum cõtrarium virtuti: & ſic opponitur virtuti contrarie.

Dubium Sed dubiũ eſt: Vtrum extrema opponantur quo ad ſubſtantiã? Reſpondetur, quòd ſic: & dico, quòd extreme opponuntur, & mediũ puta virtus medio modo opponitur ipſis. Aduerte tamen, quòd virtus ſemper magis opponitur vni extremo, quàm alteri. Et iſtud poteſt videri accipiendo perfe ctũ opus virtutis. G

Quomodo vitioſus ueniat ad uirtutem. SECVNDO ſciendum, ꝙ cum aliquis eſt vitioſus, & vult venire ad medium, puta ad virtutem: prius recedere debet a vitio, quod magis opponitur virtuti. Et ſi dicas, nos non poſſumus illud medium cognoſcere. Reſpõdetur, ꝙ nullus eſt vtens ratione, qui non poſſit cognoſcere in generali extrema & medium virtutis. Ex quo ſequitur, quòd cum iuuenes ducuntur paſſionibus, per ſeipſos non fiunt virtuoſi: ſed indigent caſtigatore, & inſtructore. Inſtructor enim magis videt quid in diſcipulo magis cõtrariatur virtuti. Aduerte vlterius, ꝙ nulli ſunt ita bene nati, quin appetitus ſenſitiuus, ſi eſſet ſibi derelictus, duceret ad malum: tamen aliqui ſunt magis inclinati ad malum, quàm ad bonum: & H illos vocat Ariſto. male natos. Aliqui minus ſunt inclinati ad malum: & illos vocat Ariſt. bene natos. Et aduerte, ꝙ iſta debent ſemper accipi quo ad nos. Vnde licet auaritia ſecundum ſe magis opponatur liberalitati, quàm prodigalitas: tamen in illo, qui natus eſſet ad prodigalitatem, econtra eſſet: ideo requiritur magna induſtria ad inueniendum medium. Et ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Virtus magis opponitur extremis in ratione boni, & mali, quàm extrema opponantur inter ſe. Ad rationes patet ſufficiẽter quid ſit dicendum in primo notabili.

ETHI.

A C

ETHICORVM ARISTOTELIS.

LIBER TERTIVS.

An voluntas quando, quæ neceſſario velis aliquid.

CIRCA tertiũ librum Ethicorum. QVAERITVR Vtrum voluntas poſſit ſic diſponi, q̃ neceſſario velit aliq̃d. Arguitur primo ꝙ ſic: quia dicimus, quòd homo poteſt cogi ad aliquid fa-B ciendum: ergo voluntas ſic vult aliquid quod non poteſt velle oppoſitum. Arguitur ſecundo: Deus vult aliqua neceſſario. Ergo & voluntas noſtra. In oppoſitum ſunt articuli Pariſienſes, auctoritates, & rationes. Pro cuius declaratione.

Voluntas noſtra eſt libera tripliciter.

PRIMO ſciendum, quòd voluntas noſtra eſt libera triplici libertate ſcilicet contrarietatis contradictionis & diſparitionis. Contrarietatis ſquia ad actus contrarios: puta velle & nolle: niſi circa duo, puta deum & miſeriã. Vnde non poteſt voluntas nolle deum: quia deus non eſt natus eſſe obiectum nolitionis; nec miſeria eſt nata eſſe obiectum volitionis. Vnde circa deum voluntas noſtra nõ poteſt habere niſi vnum actum, puta velle ſeu diligere. Dico tamen quod illud non habet neceſſario circa deum, immo mere libere, & contingenter. Vnde dato ꝙ beatitudo vel deus oſtendatur voluntati, etiam ſub ratione cuiuſlibet boni: adhuc in poteſtate voluntatis eſt elicere actũ ſuum vel ſuſpendere actum ſuũ ideſt non elicere. Ex quo ſequitur vnum correlarium quòd voluntas dicitur eſſe libera circa quodcunque obiectũ ipſi oſtenſum, ſaltem libertate contradictionis. D Et ſiquis dicat: verũ eſt quòd voluntas quantum eſt de ſe eſt libera: tamen bene poteſt neceſsitari per aliquam cauſam. Reſpondetur, cauſa ſuperior non poteſt neceſsitari a cauſa inferiori: quia cauſa inferior non poteſt, determinare modũ agendi cauſæ ſuperioris. Ex quo ſequitur ꝙ ſi aliqua cauſa ſuperior neceſſario agat, hoc habet per aliquod intrinſecum & per propriam naturam. Et ſi dicas: vnde ergo prouenit ꝙ voluntas vt in plurimum appetit beatitudinem, cũ ſit ſumme libera? Reſpondetur ꝙ ideo eſt: quia appetitus liber communius inſequitur inclinationem appetitus naturalis. Vnde impoſsibile eſt voluntatẽ habituari per aliquem habitum ad aliquid tantum quan-

Corollarium.

Inſtãtia.

E tum per naturalem inclinationem. Ex quo ſequitur correlariũ ꝙ dato ꝙ iuſtus habeat multos habitus per quos poſsit habituari ad ſuſcipiendum mortẽ: tamen magis per naturalem inclinationem inclinatur ad fugiẽdum mortem, quàm per illos habitus ad ſuſcipiendũ mortẽ.

SECVNDO ſciendum, ꝙ ex dictis ſequuntur aliqua pulchra: qui ſtante dictamine recto in intellectu, voluntas poteſt in oppoſitum; vt dato ꝙ intellectus dictet ꝙ pauperi danda eſt elemoſyna, voluntas poteſt oppoſitum velle. Secundo ſequitur ꝙ ſtante dictamine recto voluntas poteſt nõ elicere actũ. Et ſi dicas: quomodo ergo voluntas dicitur excecare intellectum? Reſpondetur ꝙ dupliciter voluntas poteſt excecare intellectum, ſcilicet priuatiuè & poſitiuè. Priuatiuè; quia voluntas poteſt auertere intellectum a conſideratione recta. Vnde voluntas eliciens oppoſitum alicuius recti dictaminis, non permittit intellectum diu permanere in illo dictamine: ſed auertit ipſum & conuertit ipſum ad cõſiderandum rationes pro oppoſito. Secundomodo excecat poſitiuè: vnde ſicut voluntas recte eliciens finem præcipit intellectui conſiderare illa q̃ ſunt neceſſaria ad illum finem: ita voluntas eliciens ſibi malum finẽ, præcipit intellectui inuenire media ad illum malum finem. Et aduerte ꝙ voluntas deprauata non inſequitur iuſtitiã nec regulam rationis: ſed coniuncta alicui appetitui ſenſitiuo ipſa appetit aliquid quod eſt ſumme delectabile ipſi appetitui. Eſt aduer-

Sco. in 3. d. 36. ibi: quantum ad illum.

F

tendum ꝙ in hominibus ſm diuerſitatem complexionũ eſt dominium appetituum ſenſitiuorũ: vnde voluntas maxime inclinatur ad actum eius ſm dominium appetit⁹ ſenſitiui. Et inde eſt ꝙ eorum quæ ſequuntur primam inclinationem ſine regula iuſtitiæ, quidam primo inclinantur ad luxuriam: quidam primo ad ſuperbiam. Vnde ſi voluntas eſſet ſeparata ab appetitu ſenſitiuo & a regula iuſtitiæ: ſequeretur abſolutã inclinationẽ voluntatis vnde voluntas eſt, pnta ſuum maxime cõueniens. Ex his patet quid ſit dicendum ad rationes: Ideo ponitur. G

CONCLVSIO reſponſalis. Volũtas nunq̃ neceſſario elicit actũ ſuũ circa aliquod obiectũ quantumcunq; fuerit ſibi pręſentatum. Et iſta concluſio relinquitur probata ex dictis. H

An voluntas ſit cauſa totalis ſuorum actuum.

QVAERITVR ſecundo: Vtrum voluntas ſit cauſa totalis ſui actus. Et arguitur primo ꝙ ſic; quia aliter voluntas nõ eſſet cauſa libera; ſed illud eſt falſum; igit̃. Arg̃ ſecundo ſic: q̃a ſi nõ eſſet cã totalis, ſequeret̃ ꝙ nõ poſſet peccare: ſed hoc eſt falsũ: igit̃. In oppoſitũ arguit̃; quia nulla cã creata põt aliquid cauſare niſi mediãte cauſa prima. Pro cui⁹ quæſtionis ſolutione.

PRIMO ſciendum, quòd impoſsibile dſt aliquam cauſam ſecundam ſeu creatam producere aliquid cuiuſcunq; etiam ſit potentiæ niſi cã prima cõcurrẽte. Ex quo ſequit̃ ꝙ deus qui eſt prima, cã eſt actus ipſius voluntatis•

Sco. in 2. d. 25. & d. 37.

C tatis. Et ſiquis dicat: quo ergo actus dicitur malus cum producatur a deo? Reſpondetur ponendo vnam regulam. Quando ad vnum effectum concurrunt duæ cauſæ, poteſt eſſe defectus in actu ex parte vnius & non ex parte alterius; ideo dato quòd ad velle cōcurrat deus & voluntas creata: tamen poteſt eſſe defectus ex parte voluntatis creatę, & non ipſius voluntatis dei. Et ſi dicas: quomodo poteſt iſtud fieri? Dico ꝙ ſic fit: quia quando voluntas creata non dat rectitudinem actui quā poteſt ſibi dare & tenetur dare tunc eſt defectus ex parte talis cauſæ. Vnde aduerte quòd voluntas diuina non tenetur dare alicui actui rectitudinem: tamen quantumq; eſt de ſe, daret rectitudinem actui, ſi voluntas creata cooperaretur. Vnde regula eſt; Quicquid dat deus

B antecedenter, dat conſequenter quantum eſt de ſe, niſi eſſet impedimentum. Ex quo ſequitur quòd defectus in actu non eſt propter defectum cauſæ ſuperioris, ſed inferioris. Ex iſtis etiam ſequitur quòd volitio ſeu actus voluntatis cauſatur a voluntate & non a re volita. Et ſi dicas contra; appetibile mouet appetitum; ergo volibile mouet voluntatem. Dico quòd verum eſt mediate: quia cauſat ſuam cognitionem in intellectu mediante, qua voluntas elicit actum ſuum: res tamen immediate non cauſat volitionem.

Dubium SECVNDO ſciendum, ꝙ de ipſa voluntate incidunt aliquæ difficultates. Prima: vtrū actum voluntatis præcedat alius actus; vt puta quando voluntas vult aliquid, vtrum illud velle præcedat aliud velle? Et videtur quòd ſic; quia omne velle ipſius voluntatis præcedit determinatio ipſius voluntatis quæ determinat ſe ad illud obiectum, puta ad volendū illud & ad nolendum aliud. Reſpondet ꝙ voluntatem determinare ſe, non eſt aliud, q̄ ex libertate ſua velle vnū & non reliquū; & ſeipſa ſeipsā determinat obiecto ſibi præſentato; & hoc propter perfectionē & libertatē eius. Ex quo ſequitur ꝙ voluntas nō appetit per modū naturæ, immo mere libere; quia tunc non poſſet ſeipſam determinare. Ex quo ſequit̄ ꝙ magna dr̄ia eſt inter cauſam naturalē indeterminatā, & cām liberam quia cauſa indeterminata libera ſicut voluntas determinat ſeipſam; ſed naturalis nō determinat ſeipſam, ſed ab alio determinat̄: ſed cauſa libera ſeipſam determinat, quod non eſt aliud q̄ à ſeipſa habere actū ſuū. Et ſic patet quid ſit dicendū ad rationes. Ideo ponitur. D

CONCLVSIO reſponſalis: Voluntas eſt cauſa totalis ſui actus; ſic videlicet quòd actus eius non cauſatur a re volita. Quæ concluſio relinquitur ex dictis probata &c.

An voluntas poſſit velle bonum minus neglecto maiore.

QVAERITVR tertio: Vtrum præſentatis duobus bonis voluntati quorum vnum eſt maius & aliud minus & incompoſſibilibus, voluntas poſſit velle minus bonum dimiſſio maiore bono. Et arguitur primo quòd ſic; quia aliter voluntas-

A ioris boni : non tamen oportet quòd feratur in malum ſub ratione mali:& per hoc ſoluuntur rationes quæſtionis. Vnde illi qui dicunt, ꝙ voluntas non poteſt in malum ſub ratione mali. Dicunt ꝙ libertas ideo data eſt voluntati, vt poſsit non ferri in bonum ſibi oſtenſum ſub ratione boni : & non vt poſsit ferri in malum ſub ratione mali, ponitur igitur.

CONCLVSIO reſponſalis : Præſentatis duobus bonis voluntati incompoſsibilibus voluntas non poteſt tunc & pro tunc ferri in minus bonum &c.

An voluntas aliquid velit abſque adminiculo rationis.

QVAERITVR quarto. Vtrum voluntas poſsit velle aliquid præter iudicium rationis B vel contra iudicium rationis. Arguitur primo ꝙ ſic; quia aliter non eſſet libera. Arguitur ſecundo; quia appetitus ſenſitiuus poteſt aduerſari rationi : ergo & voluntas. In oppoſitum eſt Ari.in textu : dicens ꝙ omnis malus ignorat, quæ oportet operari, & a quibus fugiendum eſt : quod non eſſet ſi voluntas poſſet eſſe obliqua exiſtente recto iudicio : & dicit Et Qualiſcunq; vnuſquiſque talis finis ei videtur. Pro quæſtionis ſolutione.

Appetit9 ſenſitiu9, & intellectiu9 sūt cognoſcitiui. PRIMO ſciendum, ꝙ appetitus ſenſitiuus & intellectiuus dicuntur cognoſcitiui, non quia cognoſcunt, ſed quia non poſſunt habere actum niſi circa cognitum : & per hoc differunt ab appetitu naturali qui fertur in obiectum abſque prævia cognitione obiecti. Et aduerte ꝙ C quælibet potentia ante ſuū actū inclinatur ad ſuum actum tanquam ad eius perfectionem. Et ſiquis dicat ꝙ volentes aliquem *Obiectio* finem, volunt media ad illum finem propter quæ conſiliantur : ergo tunc volunt ignotum: quia illa media non ſunt ipſis cognita; quia tunc non conſiliarentur de ipſis medijs. Item voluntas mouet intellectum ad cōſiderandū obiectum: tunc quæro : vel ergo illud obiectum eſt notum, vel ignotum. Si ignotum, habeo intentum: ſi notū, ergo non mouetur ad conſiderandum illud. Reſpondetur ꝙ ipſa voluntas mouet intellectū ad conſiderandum, vt inueniat medium valens ad attingendū ſuum volitum: quod non eſt niſi mediante intellectu: qui præſentat ſibi ſub ratione boni: hoc quod eſt conſiliari ad tale medium inueniendum : quemad- D modum intellectus iudicat hoc eſſe bonum. Vnde ſicut intellectus non cognoſcit determinatæ illud medium quod inuenit, etiam voluntas non fertur determinatæ ad illud, ſed fertur in conſiliatiuum ad attingendum illud medium : & hoc cognoſcit intellectus, & iudicat eſſe bonum. cum autem intellectus inuenit hoc determinatum medium, & iudicat eſſe bonum, tunc voluntas poterit determinate velle ipſum & non ante. Dico etiam ꝙ voluntas nunquam mouet intellectū ad conſiderandū aliqui, niſi intellectus primo dictauerit, ꝙ cōſiderare illud obiectū eſt bonū.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro ſolutione quæſtionis ponuntur

E tur aliquæ propoſitiones, quæ iam alias fere omnes terminatæ ſunt. Prima, quòd volũtas poteſt illud non velle quod intellectum iudicat eſſe bonum. vnde voluntas poteſt differre actũ volendi, vt fiat inquiſitio, ſi voluntati appareat quòd ſit aliqua malitia annexa: poteſt etiam voluntas iſtud non velle propter annexam triſtitiam. Secunda propoſitio: voluntas poteſt non velle illud, in quo nulla apparet ratio malitiæ: & poteſt non nolle illud, in quo nulla ratio apparet bonitatis: quia in iſtis ſuſpẽdere poteſt actum ſuum, & differre actum ſuum. Tertia propoſitio voluntas poteſt aliquo mõ velle illud quod ſibi præſentatũ eſt ſub ratione mali: & poteſt nolle illud, quod ſibi præſentatum eſt ſub ratione boni: & hoc eſt: quia illud poteſt habere rationem boni & mali, vt adulterium habet rationem mali, quia inhoneſtum, & rationem boni, quia delectabile. Sed reſtat paruum dubium quomodo voluntas, aliquando aliquid vult, & appetitus ſenſitiuus aduerſatur rationi. Reſpondetur quod ideo eſt; quia appetitus intellectiuus inſequitur iudicium rationis, & appetitus ſenſitiuus inſequitur iudicium ſenſus. Et iſta iudicia vt in plurimum ſunt oppoſita; igitur, & per hoc ſoluuntur ſufficienter rationes. Vnde ponitur.

Propõnes rem explicantes.

Sco. in 4. d. 49. q. 9 in ſol. q.

F

Dubiũ.

Conclusio reſponſalis. Volũtas poteſt velle aliquid contra iudicium rationis.

Virtute itaque circa paſsiones, & operationes exiſtente: & in voluntarijs quid eſt laudibus, & vituperijs factis. In inuoluntarijs autem venia, quandoq; autem & miſericordia &c. G

An voluntas poſsit mouere potentias inferiores.

Quaeritur vtrum voluntas poſsit mouere potentias ĩferiores. Arguitur primo quòd non: quia voluntas non poteſt cauſare aliquid in alijs potentijs: igitur voluntas non poteſt mouere alias potentias. Arguitur ſecundo ſic: quia ſi volũtas poſſet mouere potentias inferiores, ſeqretur quòd non poſſem ſibi reſiſtere; ſed hoc eſt falſum igitur. In oppoſitum videntur eſſe omnes morales. Pro cuius ſolutione.

H

Primo ſciendum, quòd tã intellectus, quàm voluntas ſine habitu præcedente poſſunt in ſuos actus tam cõplexos, quàm incomplexos: vt intellectus in rectum iudicium: & voluntas in actum bonum conformem dictamini recto. Vnde per recta iudicia in intellectu generatur prudentia: & etiam per actus cõſonos illis dictaminibus, ſeu per rectas volitiones conſonas illis dictaminibus generatur in voluntate habitus virtuoſus. Et aduerte vlterius, quòd volũtas primo naturaliter vult aliquid in ſe quàm impet ſenſui. Et aduerte quòd voluntas poteſt imperare appetitui ſenſitiuo moderando paſsionem eius, vel perſecutionem, vel fugam. Ex quo ſequitur, ꝙ voluntas non dr̃ mouere potentiã inferiorẽ: eo ꝙ cauſet

Tam intellectus, quàm uolũtas poſſunt in ſuos actꝰ.

A ſet aliquid in potentia inferiori: ſed quia imperat potentiæ inferiori. Voluntatem āt proprie imperare potentijs inferioribus non eſt aliud q̃ voluntatē illud velle actualiter & efficaciter: vt voluntatem imperare potentiæ portatiuæ, vt portet lapidem, nō eſt aliud, q̃ voluntatem actualiter, & efficaciter velle portare lapidem. Dicunt tñ aliqui ſatis probabiliter, ꝙ voluntas per actum volendi pͤt agere in alias potentias & in corpus, & mediāte corpore in res extra: non quidem ꝙ agat actum volendi extra ſe, ſed alium actum: ſicut intelligentia per actum volendi cauſat motum in orbe.

SECVNDO ſciendum, ꝙ reſtat vna difficultas: Vtrū operationes violente ſint inuoluntariæ. Pro cuius declaratione eſt aduertendum, quòd nulla potentia dī violētari reſpectu ſuæ B propriæ operationis: quia quælibet potentia inclinatur ad ſuam propriam operationem. Ideo videndum eſt qūo aliquæ operationes dicantur violente: vnde aliqua operatio pōt dici violenta *Sco. q. 1. prolog. in prin.* paſſo: quādo paſſum mouetur contra eius inclinationem: vt quando lapis mouetur ſurſum: & etiam quando aliqua potentia mouetur contra eius inclinationē ex imperio voluntatis dr̄ moueri violenter. Etiam poteſt dici operatio violenta ipſi agenti, quando mouetur in oppoſitū ſuæ operationis: vt ſi Petrus traheret nauem ad vnā partem, & vnde mouerent eā ad aliā partē. Et ſic patet, ꝙ poteſt dici, quòd operationes voluntatis poſſunt dici violente dupliciter, ſcilicet ex parte paſsi & ex parte agentis. Prima non dicitur inuoluntaria, ſed bene ſecunda. Ex quo C ſequitur ꝙ omne illud quod cōuenit nobis ex imperio voluntatis poteſt dici nobis naturale: & omne illud quod cōuenit nobis contra imperium voluntatis dicitur violentum. Et ſic patet qualiter debet intelligi diffinitio violenti vbi dicitur: Violentum eſt cuius principium &c. Debet enim ſic intelligi: illud dicitur moueri violenter quod mouetur contra eius naturalem inclinationem. Vel vt dicunt aliqui in propoſito, ꝙ illud mouetur violenter, quòd mouetur contra imperium voluntatis. Et ex omnibus iſtis patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſis: Voluntas poteſt mouere pōtentias inferiores. Quæ concluſio relinquitur probata in primo articulo ſeu notabili. D

QVAECVNQVE igr̄ propter timorem malorum operata ſunt vel propter bonum aliquod: puta ſi tyrānus præcipiat turpe operari, dominus exiſtens parentum & natorū: & faciente quidem ſaluabuntur: non faciente autem morientur &c.

An formidoloſæ operationes dicuntur mixta.

QVAERITVR Vtrum operationes, quæ propter metū fiunt, dicantur inuoluntariæ. Et arguitur primo ꝙ ſic; quia dicit Ari. ꝙ nullus voluntarius aliquid

E quid eligit pro eius ſalute. Arguitur ſecundo ſic: dicit Ariſt. quòd nullus ſecundum ſe eligeret talia: igitur ſunt in uoluntariæ. In oppoſitum eſt Ariſt. qui dicit quòd in volútarijs laudes & vituperia ſunt: ſed in inuoluntarijs venia & miſericordia. Pro ſolutione.

PRIMO ſciẽdum ꝙ nulla volitio dicitur eſſe inuoluntaria neque violenta. Vnde breuiter voluntas nullomodo poteſt cogi vel violentari reſpectu alicuius eius operationis cum inclinetur ad quamlibet eius operationem. Dico tamen quòd habẽs voluntatem, poteſt cogi ad aliquàm paſſionem: puta ligatus hic manere: vel etiam ad aliquã operationem inſtrumentalem: vt ſiquis manu percutiat ſe: ſed quo ad operationem voluntatis ſuam elicitam ſiue imperatam F non poteſt cogi, niſi ſecundum quid ſcilicet metu maioris mali quàm ſit ille actus: & eſt iſta coactio in homine virtuoſo: & hoc quando non leui exiſtimatione, ſed certitudinaliter ſaltem certitudine ſufficiẽter in actibus humanis hoc facit. Et ſi dicas: quid de proijciente merces in mare; Reſpondetur ſecundum Sc. li. 4. d. 15. quòd proijciens ſimpliciter vult proijcere & non vult proijcere ſecundum quid puta ſi poſſet effugere periculum: ſed illud nolle conditionatum: quia quantum in ſe eſt nolle, ſimpliciter tamen vult proijcere. Et ſi dicas quòd non vult ſimpliciter proijcere: quia triſtatur de illa proiectione. Dico quòd non triſtatur de illa proiectione: ſed de nolle conditionato, quod habet de nolendo periculum triſtatur; & tamen non cogitur inuitus G proijcere.

SECVNDO ſciendum, ꝙ incidit vna difficultas: vtrum operationes quæ fiunt propter timore ſint laudabiles vel vituperabiles. Reſpondetur quòd timor poteſt nos inducere ad operationem ſecundum ſe bonam: & tunc dico quòd obedire timori eſt laudabile: vt fugere fornicationem propter timore penæ: tamen magis laudaretur ſi ſine timore & propter deum hoc faceret. Et poſſet dari exemplũ de pueris qui vadunt ad ſcholas propter metum verberum. Per contrarium poſſet dici de vitioſis, qui propter quencunque timorem nolunt operari bonum, ſicut obſtinati: ſed qui cederent timori, illi eſſent magis reducibiles ad virtutem: & ið de hoc poſſent laudari quodammodo & non ſimpliciter. Si H autem timor inducat ad malũ: tunc vel ille timor eſt parua cauſa, ita ꝙ non caderet in conſtantem virum: & ſic vituperabile eſt & nõ laudabile. Vitioſi enim & incontinentis eſt ex parua cauſa committere turpe; Vel timor cadit in conſtantem virũ: vel ergo malum in quod cadit paucę eſt turpidinis: & ſic non ſolum locum habet venia, ſed & miſericordia: vel mediocris turpitudinis, & tunc habet locũ venia & non miſericordia: vel excellentis turpitudinis: vt occidere patrẽ vel negare propriam ſidem; tunc cedere timori eſt vituperabile & non habet locum venia nequam miſericordia. Vnde ſemper laudabile eſt præponere honeſtum pœnæ, ſcilicet plus diligere honeſtum, quàm timere pœnam.

Quæ metu aguntur, an laudabilia.

A pęnam. Ex quibus poteſt inferri differētia inter cōſtantiā & pertinaciā. Nam cōſtantia eſt quæ tenet animum immobilem pro ſalute virtutis: ſed pertinacia tenet animum immobilem pro victoria propriæ voluntatis. Iō ſequitur ꝙ pati turpe non ordinatum ad aliquod bonum eſt vituperabile. Et per hoc patet q̄d ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Licet volitiones factę ex timore ſecundum quid poſsint dici inuoluntariæ: tamen ſimpliciter dicuntur voluntariæ.

QVOD autē propter ignorantiam non voluntarium quidem omne eſt: inuoluntarium autem quod triſte & in plenitudine. Qui enim ꝓpter ignorantiam operatur quodcunq; B nihil triſtatur in operatione: volens &c.

Operationes quæ inſcitè aguntur, an inuoluntariæ.

QVAERITVR Vtrum operationes animæ, quæ fiunt per ignorantiam, dicantur inuoluntariæ? Arguitur primo ꝙ non: quia de operationibus inuoluntarijs nō punimur, ſed de illius quæ fiunt per ignorantiā punimur. Arguitur ſecundo ſic: quia tunc ſequeretur ꝙ omne ignotum eſſet inuolūtarium, & omne notum voluntariū: quod falſum eſt: igitur &c. In oppoſitum eſt Ari. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum, quòd ſecundum morales drię eſt inter inuoluntarium, & non voluntariū; quia inuoluntariū eſt actus C oppoſitus actui volendi. ſ. nolle. Sed non voluntarium, eſt negatio vel priuatio cuiuſcunq; act⁹ volendi. Aduerte vlterius ꝙ aliquid dicitur voluntarium dupliciter. Vnomodo formaliter quia actus volūtatis directe fertur in illud: vt ſi dicā, volo comedere; comeſtio ibi dicitur voluntaria formaliter. Aliomodo aliquid dicitur voluntarium virtualiter; non quia actus voluntatis directe feratur in illud, ſed fit mediante aliquo, in quod voluntas ferebat actum ſuum: vt actus qui fit ab ebrio, inebriatio eſt voluntaria virtualiter: quia nata eſt ſeq ad bibere, quod bibere erat volitū formaliter. Similiter poſſemus dare exemplum de omiſſione, vt puta poſt cenam volui ſti ludere: & dormiens forti ſomno non vadis ad matutinas: D non ire ad matutinas eſt vna omiſsio & eſt voluntaria virtualiter. Aliquid tamen dicitur voluntariū formaliter dupliciter. Vnomodo: quia actus volendi directe fertur in ipſum dū aliud fit. Aliomodo: quia quando fit non vniuerſali; quia neſcit illud: ſed poſtquam factum eſt, vult: vt inuentio theſauri. Ex iſtis patet ꝙ dupliciter poſſumus habere ignorantiam de aliquo. ſ. formaliter & virtualiter & qualitercunq; eſt voluntaria formaliter: vt ſi dicerem, noli mihi aliquid dicere de hoc, quia nihil volo ſcire. Virtualiter tripliciter. Primo quando volumus aliquod opus ad quod ſequitur impedimentum vſus rationis. Secundo: quando volumus aliquam aliā operationé exercere: quæ

Dria inter no- luntariū & nō uo- lūtariū.

Ignorare aliqd du- pliciter.

E quæ licet non tollat viſum ratio nis,tamen impedit a conſidera tione illius quod debemus ſci re:vt ſiquis velit ludere dum de bet ſcire aliquid :Tertio ſi deſi des & ocioſi eſſe volumus, ad quę ſequitur nihil nos ſcire pro pter non conſiderare. Vnde ignorantia formalis dicitur affectata:ſed virtualis dicit craſſa & ſupina. Alia eſt quæ nullo illorum modorum dicitur voluntaria:& iſta dicitur inuincibilis: vt puta quando quis ponit diligentiam tantam quantam poteſt ad ſciendum aliquid ꝙ tamen non poteſt ſcire.

Cõcluſiones quæſ diſſoluentes.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro ſolutione quæſtionis ponuntur aliquæ concluſiones. Prima: Nulla operatio quæ fit per ignorantiam, dicitur eſſe voluntaria formaliter, dum fit. Patet: quia nihil dicitur eſſe voluntarium F formaliter, niſi voluntas directe ferat actũ ſuum in illud: ſed circa ignotum non poteſt dire cte ferre actum ſuum; igitur. Et dicitur notanter dum fit: quia poſtquam factum eſt, poteſt placere. Secunda concluſio; Omnis operatio facta per ignorantiam affectatam vel ſupinam, dicitur eſſe voluntaria virtualiter; quia talis fit vel ſequitur ad aliquod volitum formaliter. Eſt tamen poſsibile ꝙ poſtquam factum eſt,fit inuoluntarium formaliter: vt ſi ebrius hominem interficiat,multum ſibi diſplicebit cum redierit in vſum rationis. Tertia concluſio: Operatio facta per ignorantiam inuincibilem, non eſt voluntaria virtualiter:cum nõ ſequatur ad aliquod voluntarium;nec etiã formaliter,cum in illud non ferat voluntas. Ex quo ſequitur ꝙ G ad operationem inuoluntariam ſimpliciter duo requiruntur:ſcilicet ꝙ nullo illorum modorũ dicat eſſe voluntaria; quia inuoluntarium ſimpliciter omni voluntario opponitur. Secundo requiritur ꝙ ſit nolita poſitiue poſt factum eſſe:quia cum non poſſit eſſe nolita poſitiuæ in facto, nec ante factum,quia tunc ignoratur. Patet ergo ꝙ ſi non eſt nolita poſt factum ꝙ non opponeretur voluntario poſitiuę, ſed ſolũ negatiuę vel priuatiuę. Ex quo ſequitur ꝙ ſolum illa operatio dicitur inuoluntaria ſimpliciter,quæ fit per ignorantiã inuincibilem. Et nota ꝙ differentia eſt inter facere ignoranter,& propter ignorantiam nã facere ignoranter,eſt quando faciens non habet omnino rectũ viſum rationis. Sed facere propter ignorantiam; eſt qñ ignorã H tia eſt cã principalis; ſic ꝙ ſi ipſa non eſſet, hoc nõ fieret.Et ſic patet qd ſit dicendũ ad rões.Et ẽt ſatis patet cõcluſio reſpõſalis.

An operationes ex iracundia, vel concupiſcentia proficiſcentes, dicantur voluntaria.

QVAERITVR Vtrũ operationes q̃ fiunt pp iram vel cõcupiſcentiam dicantur voluntarię. Et arguit primo ꝙ non;quia illud non eſt voluntarium quod fit a principio non voluntario: ſed ira non eſt voluntaria; igit. Arguitur ſecundo ſic;quia incõtinens vult ſe reſcindere ab irrõnabili impetu & non põt:igitur. In oppoſitum vr̃ eſſe. Ari. Pro ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ mens Ari.

A Ari. fuit ꝙ operationes q̃ ſiunt propter iram,dicuntur eſſe volũtariæ. Et hoc probat multis rationibus. Primo q̃a tunc ſequeretur ꝙ pueri nihil agerent voluntariè,cum omnia agant propter iram vel concupiſcentiam. Pro cuius declaratione ſupponitur ꝙ hominum quidam ſunt qui ante aduẽtum paſsionis,habent vel poſſunt habere vſum rationis: & in illis operationes quæ fiunt propter iram vel concupiſcentiã, poſſunt laudari vel vituperari: quia licet ira & concupiſcentia multum turbent & ligent vſum rationis: non tamẽ tollunt illum totaliter: nec totũ dominium hominis quin poſsit impetum iræ vel concupiſcentię reprimere.Secundo;quia homo ante aduentũ paſsionis potens erat moderare paſsionem aduenientem & eius impetum refrenare,& eam ſemper ducere ratione:ſicut fortem videmus vſq; ad mortem habere plenum vſum rationis,qui tamen non bellat ſine paſsione: Ideo ſi tales operationes laudentur vel vituperentur:non eſt ex eo ꝙ fiunt propter paſsionem, ſed ex eo ꝙ voluntas & ratio poterant rebellare,& non rebellant; vel ſi aliqualiter rebellant, non tamen omnino quantũ poſſunt,& quantum deberent,vt in incontinentibus. Alij ſunt qui ante aduentum paſsionis non habent vſum rationis,ſicut pueri maniaci id eſt mente alienati. Et in illis operationes quæ fiunt ꝑꝑ irã; nõ laudanẽ neq; proprie vituperantur.Itẽ conſonum eſt aliqñ operari ſm irã & iraſci:vt in bello cõtra inimicos. Nã dicit Ari.virtutẽ immitte furori,&furorẽ ergõ in bellis.Itẽ conſonũ eſt cõcupiſcere aliqua:vt ſanitatẽ,virtutẽ & ſic de alijs:& ſm concupiſcentiã hanc operari ad proſequendum Sed dubiũ eſt, an inuolũtaria ſint triſtia: Dicit Ari. ꝙ ſic,quia ſiunt in penitudine. Vnde illa quæ fiunt per concupiſcentiã, videnẽ eſſe delectabilia.Sed vtrum illa quæ fiunt per iram,ſint delectabilia;cũ ira videatur eſſe cum triſtitia.Dico ꝙ licet ira ſit cum triſtitia propter apparentẽ paruipenſionẽ eorũ quæ ſunt in ipſum tñ in opere facto ſm iram magna eſt delectatio ꝑpter ſpeciẽ punitionis.

Quæ fuerit mens Ariſto. de propoſito quæſtio.

B

C *Dubium*

SECVNDO ſciendum, ꝙ incidit vna difficultas: vtrum operationes quæ fiunt propter iram vel concupiſcentiam principaliter ſiant a paſsione vel a ratione & voluntate. Rñdetur ꝙ tales operationes in habente vſum rationis procedunt principaliter & originaliter a ratione & voluntate.Et ꝑt poni exẽplũ de aliquo rege,qui habet poteſtatem ſubijciendi ſibi ſubditos:tñ propter deſidiã vel amorẽ dimittit tm̃ potentiã eorũ inualeſcere;ꝙ non po eſt eã poſtmodum reprimere,ſed regnũ accipiunt. Hę igr̃ inordinationes non dicunẽ principaliter a ſubditis emanare & originaliter, ſed a Rege ſaltẽ virtualiter: qa voluit aliquid ad quod ſecutæ ſunt illæ inordinationes. Et ſi dicas iſtæ paſsiones non ſunt in poteſtate noſtra:ergo operationes quæ fiunt propter illas non erunt voluntariæ.Reſpondeẽ ꝙ paſsiones iſtæ ſunt in poteſtate nr̃a ſaltẽ quo ad moderationẽ ipſarũ & earũ impetus refrenationẽ,ſed forte quo ad annullationem

Operationes, quæ fiunt ꝑꝑ iram, vel concupiſcentiam, a quo proficiſcantur.

D

Obiectio.

E tionem omnino earum nõ ſunt in poteſtate noſtra: ꝓpter quod aliquando non ſponte timemus vel iraſcimur, tamen ſponte timemus vel iraſcimur mediate vel immediate. Poſſemus etiam totaliter euitare paſsionem, vt alias viſum eſt: ideo voluntas aliquo modo eſt cauſa operationis puta poſitiue, ſi conſentiat appetitui ſenſitiuo aut priuatiue ſi non regat eum; vt dicimus naturam eſſe cauſam ſubmerſionis nauis per eius abſcentiam. Et nota pro iſta materia ꝙ appetitus ſenſitiuus non eſt ita potens, vt poſsit in contrarium voluntati operanti ſecundum eius totum conatum: poteſt tamen per fortem tractum paſsionis cõtra conatum debilem voluntatis. Vnde incontinentibus voluntas trahit ad oppoſitum paſ-
F ſionis, ſed non ſecundum totum ſuum conatum ideo permittit ſe vinci, ideſt permittit conatum paſsionis ſuperare conatũ ipſius voluntatis. Et per hic omnia ſoluuntur rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis; Operationes quę fiunt propter paſsionẽ, ſunt voluntariæ.

An homo poſſit peccare mortaliter.

QVAERITVR Vtrũ homo poſsit peccare mortaliter illo tempore, quo non poteſt vti ratione. Arguitur primo ꝙ non: quia tunc non poteſt deliberare: igitur. Secundo ſic arguitur: quia tunc non eſt dominus ſuorum actuum: igitur. In oppoſitum videtur eſſe Ari. in tex. Dicit enim Ari. ꝙ ebrio debetur

G duplex increpatio vna, quia inebriat ſe: ſecũda de illo actu quẽ committit durante ebrietate, vt ſi occiderit. Item volo ꝙ ſeruitor teneatur aliquod opus facere hora prima: & non poſsit facere niſi illa hora inebrietur, nõne peccat peccato omiſsionis. Pro ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ quæſtio iſta quærit de duplici peccato ſcilicet commiſsionis & omiſſionis. Vnde duplex eſt ebrius: quidam eſt in quo remanet aliquid de vſu rationis; & de iſto non eſt dubium. Notum eſt.n. ꝙ talis poteſt peccare. Alius eſt in quo nihil remanet de vſu rationis pluſquam in fatuo. Et de iſto ſunt diuerſæ opiniones. Vna dicit, ꝙ talis ebrius non peccat mortaliter; quia nõ videtur quo peccato. Item ſi peccaret mortaliter, hoc maxime eſſet: quia fuit cauſa ſuę ebrietatis: ſed hoc eſt falſum; quia tunc ſequeretur ꝙ ille qui fuit cauſa ęgritudinis ꝑ quam efficitur maniacus .i. mente alienatus, ꝙ & peccaret mortaliter: qđ non eſt dicendũ: quia legiſlatores puniret eũ. Pro huius qõnis ſolutione eſt aduertendum, ꝙ ex exceſsiuo potu ſequit̃ alienatio mentis quadrupliciter. Vno mõ ſic ꝙ ipſæ neſciat; nec ꝓ tunc ſcire teneat̃ potũ illũ eſſe exceſsiuũ & cauſare ebrietatẽ; vt cũ fit ex ignorãtia ſm genus: ſicut Noe, qui ignorabat vinum eſſe inebriatiuum. Vel ex ignorantia ſm ſpeciem, aut ſm quantitatẽ, aut ſm virtutem; vt ſiquis ignorat vinum dulce, aut muſtum eſſe inebriatiuum, aut in tantã quantitate, ꝙ vinum vnius patriæ eſſet inebriatiuum. Et de iſto dicũt aliqui

Peccatũ duplex.

Ebri⁹ duplex.

H

A qui ꝙ ſic ſe inebriare adhuc eſt peccatum, ſed non imputabile. Secundo quando talis ſcit potū eſſe immoderatum: ſed neſcit ipſum ſe inebriare poſſe. Et ſic dicunt aliqui quòd eſt peccatū imputabile: quia omnis intemperantia nullomodo excuſata eſt peccatum imputabile. Tertio: cum aliquis neſcit, ſed tamē ſcire tenetur; ita quòd hoc ipſum, quod neſcit proueniret ex ignorantia craſſa, vel affectata: Et tunc etiam eſt peccatum imputabile: quia ignorantia eius eſt craſſus aut affectata, quæ non excuſat: igitur. Quarto; cum quis ſcit potum eſſe immoderatum & inebriare potantē, & nihilhominus vult bibere tale & tantum, magis eligens bibere tale & tātum & inebriari, quàm abſtinere a tali & tanto & non B inebriari & tūnc eſt peccatum. Nota tamēn quòd non omnis vſus vini inebriatis qui ſcitur eſſe talis, eſt pecatum: quia non omnis talis vſus eſt immoderatus & exceſſiuus: vt patet de vſu vini inebriāte: qui ideo præciſè fit, vt per hoc natura prouocetur ad vomitum & purgetur. Et aduerte, quòd non omnis ebrietas eſt peccatum mortale: ſed ſi ſit peccatum mortale, hoc ſibi conuenit ſecundum quòd vſus voluntarius vini eſt immoderatus.

Peccatū factū ab ebrio, an vere peccatum.

SECVNDO ſciendum, ꝙ controuerſia eſt inter doctores: An peccatum factum ab ebrio ſit vere peccatum: Et pro nunc dico breuitur quòd ſic: Et ſi dicas: omne peccatum eſt voluntarium; ſed ebrietas & illa quæ fiunt in ebrietate non ſunt volūtaria: igitur. Dico quòd aliquid dicitur volitum dupliciter. Vno C modo ſimpliciter. Aliomodo ꝓpter hoc. Dico ergo ꝙ alienatio mentis non eſt volita ſimpliciter: quia ſi ſola præſentaretur voluntati, voluntas non vellet. Eſt ergo volita volitione ꝓpter hoc: quia ꝓſentato potu voluntati, & alienatione mentis ne deſerat primum vult ſecūdum. Dico etiam quòd illa, quæ fiunt ab ebrio ſunt voluntaria virtualiter; quod ſufficit ad hoc, quod tales actus ſint mali. Vnde quando ebrius qui ex culpa ſua eſt ebrius interficit alium, tunc primo peccat peccato homicidij; quia licet illud non ſit voluntarium formaliter, eſt tamen voluntarium virtualiter. Sed dubium eſt: Vtrum illi qui inuitant alios ad potum quo inebriantur, peccent? Dico ꝙ ſic: D ſi inuitans ſciat, vel probabiliter credat potum illum eſſe inebriantem reſpectu illius quem inuitat: Et ſi dicas; ille ebrius quando occidit, caret vſu rationis: ergo non videtur peccare. Dico quòd non valet conſequētia. Dico etiam quod ebrij non carent omnimodæ vſu rationis, cum inter multa diſcernant. Vnde de iſta materia videndi ſunt docti. cum multum diſcepent abinuicem. Et per iſta ſufficienter poſſunt ſolui rationes. Ideo ponitur.

Dubium.

CONCLVSIO reſponſalis: Homo poteſt mortaliter peccare illo tempore, quo non poteſt vti ratione: & hoc maxime quando hoc prouenit ſibi ex culpa ſua: actus enim qui fiunt ab ebrio ſunt voluntarij in cauſa: quia cauſa eorum, puta ebriatio fuit volita.

I *Operationes deliberatè, & voluntariè factæ, an ſint bonæ ex circunſtantia.*

Qvaeritvr Vtrum operatio humana, quæ fit cum deliberatione; vel quæ eſt voluntaria dicatur eſſe bona ex circunſtantijs. Arguitur primo ꝙ nõ; quia circunſtantiæ non ſunt aliæ ab actu: igitur. Arguitur ſecundo ſic. Actus non habet entitatem ex circunſtantijs; ergo neq; bonitatem. In oppoſitũ eſt Ariſt. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendum eſt, ꝙ cõiter Ariſt. vr̃ aſſignare ſeptem circunſtantias ad operationem bonam. Vnde operatio dr̃ bona quando eſt conformis dictamini recto ita, ꝙ iſta conformitas eſt proprie reſpectus extrinſecus, & fundat̃ in operatione illa

Septē circunſtantiæ ad bonam operationem

F tanq̃ in fundamento remoto, & in operatione illa veſtita illis circunſtantijs tanquam in fundamento propinquo. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi iſtæ circũſtantię deſint, deeſt ratio fundamentalis illius conformitatis, & per cõſequẽs non eſt iſta conformitas. Vnde prima circunſtantia eſt quis, oportet. n. quòd ſi habens libertatem; ideo bruta non poſſunt bene agere; vr̃ tamen quod per ly quis non ſolum intelligat Ariſt. quod ſit hõ, ſed qualis homo, ut vtrum exoratus, vel pſbiter, & ſic de alijs. Secunda cui. Tertia, cur. i. propter quẽ finem. Quarta, quomodo vel qualiter. Quinta, quando. Sexta, vbi. Septima, quo ſupple inſtrumento, vel quibus auxilijs. Et addunt aliqui octauam. ſ. quid. Vnde iſtæ circunſtantiæ dñr q̃dã conditiones accñtales ſbi operationi: ita ꝙ remotis illis circunſtantijs adhuc G tota entitas operationis remanet. Dicunt tamen ꝙ illæ requiruntur ad hoc quòd illa operatio dicatur bona: ſed non vt dicatur bona bonitate naturæ: immo iſtæ circunſtantiæ licet non ſint de eſſentia operationis: tamen videntur eſſe de eſſentia operationis virtuoſæ: quia ſine eis non erit operatio virtuoſa: neceſſario requiruntur ad operationem virtuoſam: ideo videtur ſimpliciter, quòd circunſtantia eſt quædam conditio concurrens ad humanam operationẽ. Sed circunſtantia mobilis eſt, quæcunque conditio accidentalis ad operationem humanam per quam operatio poteſt reddi bona moraliter, vel mala, vel melior, vel peior.

Secvndo ſciendum eſt, ꝙ difficultas eſt: Vtrum ad hoc H quòd actus dicatur bonus moraliter oporteat, quòd actualiter referatur in deũ. Pro cuius ſolutione ponitur vna diffinitio ſm mentem Sco. l. 2. d 41. quòd actus põt referri in finem. i. in deum tripliciter. ſ. actualiter: ſicut cogitans actualiter de fine, & diligit illum; & vult aliquid propter eum. Alio modo virtualiter: ſic quando aliquis incipiendo actum intendit facere propter deum: ſi poſtea continuando actum non plus actualiter conſiderat de deo: quia difficile eſt ſemper actualiter conſiderare de deo q̃diu hõ operat̃: tunc continuando illum actum, ille actus refertur virtualiter in deũ. Tertiomõ habitualiter, qñ quis exiſtens in charitate facit aliquẽ actum: ille actus habitualiter refertur in deum: quia eſt cũ charitate,

Quid requiratur ad bonũ actum.

Sco. li. 2. d. 41. q. unica.

A ritate, quæ eſt principium referē di. Et per oppoſitum actus dicit̄ non referri tripliciter. ſ. negatiuè: puta quando non refertur, neq; actualiter, neq; virtualiter, licet bene habitualiter: quia faciens eſt in charitate. Et de iſto

Dubium eſt dubium: Vtrum talis actus ſit malus puta, qui nec actualiter, nec virtualiter refertur in deum. Et reſpondet Sco. ibidem ꝙ non oportet, quòd ſit malus: ſed dr̄ actus indifferens. Vnde non vr̄ quod hn̄s charitatem teneat̄, neq; tentione neceſſaria, contra quā eſt peccatū mortale: neq; tentione vtili contra quam eſt peccatū veniale ad referendum oēs actus quos facit actualiter, vel virtualiter in deū: Ideo non vr̄ ibi eſſe aliqua ratio, quæ ſufficiat ad rationem peccati, neque mortalis, neq; venialis; ſed

B ex talibus actibus generatur habitus qui inclinat ad tales actus qui ſunt indīttes. Ex quo ſeq tur quòd bonitas, & malitia non ſunt priuatiuè oppoſita circa actum bonum moraliter, vel meritoriè: ideo actus non dicit̄ malus eo, quod careat tali bonitate; ſed quia non hēt bonitatem quā debet habere: mō non omnis actus quādiu fit dr̄ debet habere talē bonitatē. Secundo dr̄ non referri priuatiuè: quia non eſt natus referri in deum, ſicut peccatum veniale. Tertio cōtrariæ, q̄a tollit principiū referēdi; puta grām ſicut eſt peccatū mortale, & per iſta, & per illa q̄ dicta ſunt in primo notabili; patet q̄d ſit dicendū ad rōnes. Iō ponit.

Conclvsio reſponſalis, ad hoc quòd actus dicat̄ bonus moraliter requiruntur circunſtantiæ, quę enumeratæ ſunt **C** in primo notabili.

Determinatis autē voluntario, & inuoluntario: de electione ſequitur pertranſire. Maxime enim proprium videtur virtuti eſſe: & magis mores iudicare electione, q̄ operibus.

Electio cuius eſt, finis an mediorum ad finem.

Qvaeritvr Vtrum electio ſit ipſius finis, vel mediorū ad finem. Et vr̄ quod ſit ipſius finis; quia eligimus quod non eſt propter alterum eligibile, ſicut melius inter duo bona melius eligeremus quamuis non eſſet referibile ad aliud. Secundo ſic; ſi eligamus media propter finem, ſequit̄ quod magis eligimus finem; quia propter quod vnum quod tale, & illud magis. In oppoſitum eſt Ariſt. in text. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendū eſt, quòd electio ſe habet ad volitionem, ſicut inferiꝰ ad ſuperiꝰ; ita quod oīs electio eſt volitio; ſed non e contra. Vnde eligibile eſt bonū, vel apparens bonum. Eligimus .n. quæ maxime ſcimus bona. Vn̄ nota ꝙ electio multipliciter dr̄t a volitione. Primo.n. electio capit̄ pro acceptatione alicuius boni de numero aliquorū bonorū; & ſic requirit plura eſſe bona propoſita; & tunc acceptatio vnius illorum vocatur electio. Volitio vero non requirit plura bona; ideo oportet ꝙ illa bona inter q̄ eſt electio hēant inter ſe

Electio ad volitionem quomodo ſe habet.

E quandam incompoſsibilitatem aliter vtrunq; accipimus : & ſic inter ipſa nulla eſſet electio. Ex quo ſequitur, quòd eligibile eſt bonum propoſitum incompoſſibile cum alio bono. Differt etiam a volitione; quia volitio eſt tam poſsibilium quàm impoſſibilium : vellemus enim perpetuo eſſe, ſed eligimus, quod credimus eſſe poſsibile, & per nos operabile. Aduerte tñ, quòd dicunt aliqui, ꝙ electio aliquando, ſed raro eſt impoſsibilium, vt aliqui elegerũt aſcendere cœlum, & turres ad hoc faciendũ conſtruxerunt. Aduerte etiã ꝙ electio requirit primam conſiderationem & deliberationẽ : vtputa quod bonorum eſt melius & magis proſequibile: ideo quæ per iram fiunt, cum repen- F te fiant, non dicuntur fieri per electionem. Et iſta conſiliatio, vel collatio dicitur conſilium : ideo quod eſt actu eligibile debet eſſe præconſiliatum: ideo dicit Ariſto. quòd conſiliabile, & eligibile idem ſunt. Ex quibus patet, quòd eligibile eſt bonum poſsibile operabile per nos, propoſitum cum alio poſsibili bono conſiliatum ſecundum, quòd in eius proſecutionem natus eſt fieri appetitus: & ſic patet, quòd electio eſt deſiderium tendens in proſecutionem talis boni, vel fugam alicuius mali. Eligimus enim aliquando minus malum ſupple fugiendo maius malum. Vnde nota quòd electio non eſt concluſio conſilij : ſed eſt deſiderium illius, quod per iudicem concluſum eſt : ita ſcilicet, quòd conſilium concludit hoc eſſe faciendum, & volitio qua aliquis

Sco. in 3. diſt. 6. q. unica.

vult hoc facere eſt electio. Di- G co vlterius, quòd electio nõ eſt finis, ſed ordinatorum ad finẽ : quia electio eſt præconſiliati : ſed non conſiliamur de fine: ſed de his, quæ ſunt ad finem. Etiam eligibile eſt bonum incompoſſibile alteri : ſed finis ſaltem vltimus nulli eſt incompoſsibilis: licet fines non vltimi poſſint bene eſſe incompoſsibiles: vt fines diuerſarum artium.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd incidit vna difficultas: Vtrum conſiliabile, & eligibile idem ſint? Pro cuius declarationes eſt aduertendum, quòd conſiliabile eſt contingens humanum, operabile per nos, dubium magnum, & quæſitum propter finem. Dicitur contingens: quia de neceſſarijs, & impoſsibilibus non quærimus conſiliũ; H ſi ſupple quærens conſilium reputet illud eſſe impoſsibile : per hoc ſoluitur argumentum de quærentibus conſilium de conſtruendo turres tangentes cœlum; illi enim non crediderunt illa eſſe impoſsibilia : ideo debet ſic gloſari : conſiliabile eſt contingens ſupple ſecundum opinionem quærentis conſilium. Dicitur notanter humanum : ideo de contingentibus naturalibus non quærimus conſilium: vt de pluere, niger, tonare, propter cõſilium noſtrum non eueniret aliter. Quærimus tamen aliquando ſi aliqua naturalia euenient tempore, quo volumus noſtras operationes facere; & tunc conſiliamur ſi ſit bonum tunc facere. Dicitur notanter operabile per nos, id eſt per illos qui quærunt conſilium. Et ſi dicas;

An conſiliabile, et eligibile ſint idẽ.

Obiectio.

A cas: quærimus aliquando conſilium pro amicis? Reſpondetur quòd illa, quæ pro amicis fiunt, per nos aliqualiter fiunt Dr̃ notanter dubiũ: quia ſi quis ſciret quid ſit facturus, & qñ, & quomodo, &c. non quæreret conſilium; iõ dicit Ariſto. ꝙ cõſilium eſt quæſtio. Aliquando tamẽ de his, quæ ſcimus quærimus conſiliũ ab amicis, vt ipſi credant eſſe participes noſtræ operationis. Dr̃ notanter magnũ. i. notabilis bonitatis, vel maliciȩ: quia de illo, qđ nullius eſt bonitatis, vel malitiæ nõ quærimus conſilium. Dr̃ notãter quæſitum ꝑ finẽ, quia nullus quærit cõſiliũ de fine: ſed ſtatuens ſimul finẽ quærit qualiter melius poterit aſſequi illũ. Et hoc de fine vltimo: quia põt eſſe bñ de alijs finibus. Dico vlterius, ꝙ de fine

B tanquã de quo, gratia cuius quȩrimus conſilium: poſſumus conſiliari. Et per iſta, & illa, quæ dicta ſunt in primo notabili; põt ſatis videri quid ſit dicendum ad rationes. Vnde ſi in aliquo paſſu inueniatur, quòd electio ſit ipſius finis: dicendum eſt, quòd capitur electio large. Ad ſecundam alias viſum eſt in artibus quid ſit dicendum. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Electio non eſt vltimi finis, ſed ordinatorum ad finem.

QVONIAM igitur medietas eſt circa timores, & audacias, iam & prius dictum eſt. Timemus autem terribilia, hæc autem ſunt, vt ſimpliciter ſic dicere mala, &c.

An fortitudo ſit uirtus. C

QVAERITVR, vtrum fortitudo ſit virtus ſpecialis ab alijs diſtincta? Arguitur, ꝙ non: quia fortitudo conſiſtit in proportione neruorum, & oſſium igitur. Item quælibet virtus debet eſſe perfectio animȩ: ſed fortitudo non eſt huiuſmodi: igitur. In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciẽdum eſt, quòd fortitudo quatuor modis accipitur. Vno modo pro robore corporis: & ſic non eſt virtus. Vnde robur eſt potentia mouẽdi alterum attrahentem aut pellentem. Eſt tamen aduertẽdum, quòd in ſubeundis periculis belli robur eſt aſpiciendum: Nam ſecundum robur decet aliud, & aliud. Secundo capitur pro firmitate animi in omni bono rationis habente difficultatem: & ſic non eſt virtus ſpecialis. Nã difficultas in bono rationis eſt communis cuilibet virtuti. Vnde ad hoc, quod aliquis virtuoſe operetur, oportet quòd ſit ſciens, eliciens, & eliciens propter hoc: & quod firmiter, & immobiliter operetur: Ideo ad hoc, quòd aliqua virtus ſit virtuoſe elicita requiritur, quòd tã immobiliter. & firmiter iudicio fiat, vt operans velit nullomodo dimittere eam pro quocunq; ſecundum rectam rationem: non debet dimitti neque etiam pro morte ſi hoc recta ratio dictet. Tertio modo accipitur pro firmitate animi in rebus grauibus, difficilibus, & periculoſis ſiue ſit ibi contrapugnatio ſicut in bello ſiue non: & ſic

Fortitudo quadrupliciter.

D

E & ſic eſt virtus communis magnanimitati, & fortitudini: quia vtriq; conuenit ſubire magna laborioſa et periculoſa propter honeſtatem operis. Quantomodo accipitur pro firmitate animi ratione relata in his periculis, in quibus eſt contrapugnatio quemadmodum pericula mortis. Et iſtomodo eſt virtus ſpecialis: quia in ſubeundo pericula bellorum, conuenit aliquando ſuperabundare aggrediendo aut ea, quæ non oportet: vt ſi decem aggrederentur mille, & eſſet alia via ſalutis, aut non ſecundum quòd oportet: vt ſi in loco, vel tempore non oportunis fieret aggreſſio: non propter quòd oportet: vt ſi propter inferendam iniuriam, & non ad repellendum eam: aut ſi pro cupiditate propria, & non pro ſalute communi etiam contingit deficere: vt ſiquis nollet ſubire aliqua pericula: ergo ſi contingat in iſtis errare conuenit habere habitum quo inclinemur ad ſubeundum pericula in bello cum debitis circunſtantijs.

F

Fortitudo ponit rectitudinem in operib⁹ humanis.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd ex dictis ſequitur, quòd fortitudo eſt virtus, non quod tollat impedimentum quo impeditur recta ratio in operationibus ſuis: ſed quia ponit rectitudinem in operibus humanis. Ideo male dicunt illi, qui dicũt, quod fortitudo eſt virtus, quia tollit impedimentum quo impeditur ne recta ratio ponatur in operibus humanis propter aliquod difficile, quod incumbit. Et dices: Vtrum ſit virtus ſpecialis ab alijs: dico quod ſic: quia habet ſpecialem materiam, & actus ſpãles ab alijs virtutibus, G Vñ materia eius eſt periculum cõtingens in bello: actus eius ſunt ſubire, vel non ſubire huius pericula cõformiter ad dictamẽ rectę rõnis. Sed dubiũ eſt: vtrũ ſit vna virtus, vel plures. Et videtur, ꝙ non ſit vna: quia ibi ſunt plures oppoſitiones extremę. ſ. audacię, & cohardiæ: & ex alia pte timiditatis, & intimiditatis: ergo erũt plures habitus medij. Pro ſolutione ſupponitur, qđ nõ oportet ſp habitũ mediũ tm̃ habere duo extrema: immo põt habere infinita. ſ. tot quot ſunt circũſtantiæ obſeruãdæ: quia ſm cuiuſlibet obſeruatiouẽ cõtingit peccare, vel in maius, vel in minus. Aduerte vlterius, ꝙ ſi per audaciã intelligamus habitum inclinãtem H ad exceſſum in audẽdo: & p timiditatẽ hitũ inclinantẽ ad exceſſum in timẽdo, tũc opponuntur: & ſimul ſtare non poſſunt: qa multa nomina virtutũ, & vitiorũ deficiũt: iõ homo nõ põt bene loqui ſine ſpecificatione. Vñ per audaciã debemus intelligere exceſſum in aggreſſu: & per codardiam defectum in aggreſſu: & per timiditatem exceſſum in fuga, vel defectum in expectatione: p intimiditatẽ defectũ in fuga, vel exceſſum ĩ expectatione: & tunc audacia proprie nõ opponiẽ timiditati, ſed cohardiæ: & intimiditas timiditati. Et qñ tu dicis; ergo iſtarum oppõnum erunt diuerſi habitus medij: dico ꝙ non: quia illæ operationes ſunt diuerſæ p hoc, ꝙ attenduntẽ ſm diuarſas circũſtãtias, quas oẽs ſimul vna virtus debet obſeruare: & iõ nõ oportet qñ extrema vni⁹ virtutis

A tis opponunt, quod non ſunt ſint ſm eādē circūſtātiā: vt intimiditas, & cobardia ſunt extrema vni⁹ virtutis, & tñ nō opponunt: Et ex iſtis patet quid ſit dicēdum ad rationes: vñ ambæ rationes rationes procedunt de fortitudine corporali, quæ conſiſtit in debita proportione neruorum, & officium. Ideo ponitur.

CONCLVSIO rñſalis. Fortitudo eſt virt⁹ moralis ſpecialis & ab alijs diſtincta. Quæ cōcluſio ſatis patet in ſecūdo notab.

An fortitudo ſit uirtus cardinalis.

QVAERITVR vtrū fortitudo ſit virtus cardinalis. Et arguitur primo, quòd non: quia magnanimitas non eſt virtus cardinalis: ergo neque fortitudo patet conſequentia: quia magnanimitas eſt melior, & principalior, quā fortitudo. Dicit enim B Ariſt. quod magnanimus eſt optimus, & maxime dignus. Item virtutes dicuntur cardinales: quia circa eas verſatur tota humana conuerſatio: ſed circa fortitudinem non verſatur tota humana conuerſatio: quia fortitudo eſt ſolum circa terribilia in bello. In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, quòd communiter ponunt quatuor virtutes cardinales, ſcilicet prudentia, temperantia, fortitudo, & iuſtitia: & dicunt aliqui Doct. quòd vocantur cardinales: quia in ipſis voluitur tota humana conuerſatio ſicut in cardibus voluitur ianua. Et poteſt rationabiliter concedi, quòd hæc ſit ratio nominis, ſcilicet vnde virtutes cardinales nomen cardinalatus ſumpſerunt. Dicunt alij, quòd illæ virtutes vocatæ ſunt cardinales: quia ipſis habitis, dato quòd nullæ aliæ haberentur, homo diceretur ſimpliciter, & moraliter bonus: & vna deficiente homo non dicitur ſimpliciter bonus moraliter: ideo dicunt, quòd vocantur cardinales: quia circa ipſas voluitur tota moralis bonitas humana. Et dicunt, quòd aliæ virtutes bene ſunt de congruitate, & de decore bonitatis humanæ, ſed non de eius neceſſitate. Et nota, quòd omnis virtus videtur verſari aut circa vtile delectabile, aut honeſtum. Sed circa vtile, hoc poteſt eſſe tripliciter, ſcilicet conſumendo ſeu diſtribuendo: aggregando ſeu accipiendo: retinendo ſeu ſeruādo. Et quodlibet iſtorum poteſt ſumi dupliciter: puta conſumēdo ſuum, vel alienum. Primus modus pertinet ad liberalitatem, magnificentiam, prodigalitatem vanoſam, illiberalitatem, vel paruificentiam. Secundus modus pertinet ad iuſtitiam, vel iniuſtitiam. Nam proprio domino reddere alienum iuſtum eſt: alteri autem diſtribuere, eſt iniuſtum. Si autē virtus moralis fuerit circa delectabile aut triſtabile contingit dupliciter. Vnomodo largiendo: & iſte modus non facit hominem ſimpliciter bonum aut malum niſi forte per iniuſtitiam aut in temperantiam largiretur delectationem, vel triſtitiam. Aliomodo in ſuſtinēdo: & hoc iterū dupliciter. Vnomodo circa delectabile principaliter, & circa triſtabile ſecundario. Aliomodo ecōuerſo vnde vſus, & exceſſiua ſuſceptio delectionū reddit

De his vide Sco. in 3. diſt. q. ibi hic ſuppoſitis

E dit hominē beſtialē, & viam ad ægritudines, & cõſumptionem corporis: immo ad omnem priuationem omnium bonorum animæ. Si vero virtus moralis fuerit circa honeſtum, hoc eſt dupliciter. Vno modo ſecũdum quod honeſtum pertinet ad virtutem cognoſcitiuam ſpecialiter, cuiuſmodi habitus intellectuales. Alio modo, vt pertinet ſpecialiter ad virtutem interpretatiuam, cuiuſmodi eſt veritas in colloquiis in humano cõuictu: circa quem eſt virtus moralis, quam vocat Ariſtoteles veritatem.

Quare dicuntur cardinales virtutes. SECVNDO ſciendum eſt, quòd aliqui dicunt, quòd iſtæ virtutes dicuntur cardinales, quia habens eas habet potiſſimos habit⁹ virtutū: quia habet habitus inclinãtes ad actus omnium aliarum virtutum. Et aduerte, ꝙ præter illa, quæ dicta F ſunt de fortitudine; ꝙ fortitudo ſecundum quod eſt virtus ſpecialis non eſt virtus cardinalis: ſed fortitudo, vt eſt communis ad magnitudinem, & fortitudinem proprie dictam. Et nota ꝙ licet fortitudo ſit circa extremum: quia circa maxima pericula in bello tanquam circa materiam ſui actus, non tamen eſt circa extremũ tanꝗ circa actũ ſuum. Not. vlterius, ꝙ iſtæ virtutes dicuntur cardinales pp excellentiam, quam habent ſuper alias virtutes. Et iſta conſiſtit in tribus conditionibus. Prima eſt, quia ſunt potiores in regimine mentis. Secunda, quia inclinant in actus aliarum virtutum, & facilitant eos. Tertia, q̃a limitant actus, & opera aliarũ virtutum. Prima ſatis patet: & G ſecunda probatur: nã qui eſt iuſtus perfecte, & habet habitum prudentiæ facile acquirit ſibi manſuetudinem: nã iuſtus facile aſſueſcit ad tollendam iracũdiam, per quam infertur iniuria alteri. Similiter qui eſt iuſtus perfecte, & faciliter vitat omnia vitia oppoſita virtutibus humanæ communicationis. Similiter qui eſt fortis, & magnanimus faciliter fit liberalis propter contemptum pecuniarũ, quem habet. Et qui eſt magnanim⁹ faciliter eſt magnificus. Similiter qui eſt tẽperatus, faciliter exit in actus aliarum virtutum. Nam tẽperatus paucioribus indiget, quàm intemperatus. Et ꝙ ſint limitatiuæ actuum, & operationũ aliarum virtutum: patet, quia agere ſecundũ aliquam aliarum virtutum, & pp circunſtantias occurrentes, neceſſe eſt deſerere illud H opus, vel contra aliquã harum virtutũ peccare: Vt puta ſi ſit ſuccurrendum pauperi, & recta ratio dictet, ꝙ ego nõ poſſum ſuccurrere ſibi, niſi detinendo alienum, aut alteri iniuriam faciendo: teneor nulli iniuriam facere. Et ſi aliter nõ poſſum ſubuenire pauperi, dicor ſuccurſum illum liberalem deſerere. Et per iſta & illa, quæ dicta ſunt patet quid ſit dicendum ad rationes.

Ad primam dicitur, ꝙ bene probatur, ꝙ fortitudo ſpecialiter capta non eſt virtus cardinalis. Ad ſecundam patet quid ſit dicendum. Ideo ponitur.

CONCLVSIO rñſalis: Fortitudo large capta, vt eſt cõis ad fortitudinē ꝓprie captã, ſpecialiter captã, & ad magnanimitatē eſt virtus cardinalis. Quę cõcluſio relinquitē probata in 2. notab.

A CIRCA qualia igitur terribilium fortem, vel circa maxima: nullus enim magis ſuſtinet pericula, quàm fortis. Terribiliſsimum autem &c.

An fortitudo ſit ſolum contra pericula mortis in bello.

QVAERITVR vtrum fortitudo ſit ſolum contra pericula mortis in bello. Arguitur primo, quòd non: quia quis poteſt aggredi magnum bellum, vbi non erit periculum: quia eſt fortis corpore: igitur. Item fortitudo ponitur virtus cardinalis: ſed virtus cardinalis eſt de integritate bonitatis moralis: modo fuerunt multi boni viri, qui nunquàm exercuerunt actum fortitudinis. In oppoſitum eſt B Ariſtot. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, quòd tota difficultas videtur ſolui per diſtinctionem fortitudinis, vbi viſum eſt, quomodo fortitudo quadrupliciter capitur. Et dico, quòd fortitudo, ſecundum quòd eſt cõmunis magnanimitati, & fortitudini propriæ dictæ dicitur eſſe virtus cardinalis. Et iſtud fuit dictũ in quæſtione præcedenti. Vnde omnes qui tractauerunt de moralibus nominauerunt, & acceperunt fortitudinem, & magnanimitatẽ pro vna virtute. Videtur tamen, quòd Buridanus dicat oppoſitum: videtur enim dicere, quòd fortitudo ſpecialiter dicta dicitur virtus cardinalis: & in hoc male dicit, vt viſum eſt per conditiones virtutis cardinalis. Et notati ipſe Buridanus, quòd ſicut triplex eſt bonum, circa C quod verſatur omnis virtus: ita triplex eſt malum, ſcilicet inhoneſtum, nociuum, & triſte. Vnde notum eſt, quòd nullus dicitur ſimpliciter bonus, niſi præferat bonum honeſtũ, ideſt bonum virtutis bono vtili, & delectabili. Vnde iuſtitia præfert bonum honeſtum bono vtili: & temperantiam bono delectabili: nulla eſt enim virtus, quę pręferat bonum ſuum bono honeſto fortitudo enim firmat hominem, ne propter triſtitias corporales in periculum eminẽtes amittat bonũ virtutis, ideſt bonum virtutis: Ideo videtur dicere, quòd fortitudo ſpecialiter capta dicatur virtus cardinalis, quod non eſt verum: quia alia ratione aliqua virtus dicitũ cardinalis, vt viſum eſt. Et eſt aduertendum, quòd virtutes cardinales ſunt talis cõditionis ad- D inuicẽ, quòd quælibet ſeipſam, & alias tres defendit, ne per vitia oppoſita autem paſsiones per ipſas moderabiles corrumpantur. Et poteſt poni exemplũ Buridani de muliere, quę poteſt tentari per verba blandia, & laſciuia, & alias delectationes: & ſic temperantia defendit ſeipſam. Secundo, per timores: puta quòd niſi ſic fecerit, verberabitur: & tunc per temperantiam defenditur fortitudo. Tertio, per promiſsiones, & dona: & tunc defendit iuſtitia: quia talis vẽditio eſſet iniuſta. Quarto, ꝑ falſas blanditias: vt dicitur, qui frangit fidem, licet vt frangatur eidem: ſed maritus frangit fidẽ: igitur debes ſimul frangere. Et iſta fere omnia poſſunt trahi a quæſtione præcedenti.

SECVN-

E SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ pro ſolutione quæſtionis ponuntur aliquæ concluſiones. Prima fortitudo eſt tantum circa malum, tanquam circa obiectum; quia eſt circa terribilia mortis in bello: patet etiam, ꝙ fortitudo eſt tãtum circa illud, circa quod poteſt eſſe timor, & audacia quia virtus, & habitus oppoſiti videntur eſſe circa eãdem materiam, ſed timor, & audacia nata ſunt tantum eſſe circa mala; puta circa terribilia mortis in bello. Nam fortitudo eſt medietas inter timorem, & audaciam: capiendo timorem, vt includit codardiam, & timiditatem: & capiendo audaciam, vt includit ipſam audaciã proprie dictam, & cum hoc intimiditatem. Ex quo ſequitur, quòd non eſt fortitudo, vbi non eſt timor, neque audacia, id eſt circa illud, circa quod non poteſt

Concluſiones dubitationem explicantes.

F eſſe neque timor, neq; audacia. Secunda concluſio: Fortitudo non eſt circa infamiam, id eſt fortitudo non habet infamiã pro circunſtantia obiecti: quia circa infamiam cadit timor tantum: nam timere infamjam bonum eſt: ſed aggredi eam malũ eſt. Tertia concluſio: Circa inopiam, ægritudinem, iniuriã, inuidiam circa pueros, vel vxorem, ſiue cruciatum non conſiſti fortitudo. Patet, quia vel illa poſſumus vitare, vel non: ſi nõ, ergo circa illa non cadit timor. Si ſic, aut ergo ſubimus illa per opus virtutis ſicut inopiam: & tunc circa ea non cadit timor: ergo neque fortitudo. Aut ſubimus per opus vitij: aut propter negligentiam: & tunc non eſt fortitudo. Et ſi tale non poſſumus vitare per patientiam tolleranda ſunt. G Quarta concluſio: Fortitudo eſt circa pericula mortis: quia fortitudo eſt circa maxima pericula: ſed mors eſt terribiliſſimum periculũ: quia mortuis nil boni videtur eſſe; ſed exiſtentibus in miſeria videtur eſſe aliquod bonum: quia adhuc habent eſſe. ſed mortuis non videtur ineſſe aliquod bonum: igitur. Alia concluſio: Fortitudo nõn eſt circa omnia pericula mortis patet, quia non eſt circa pericula mortis in mari, vel ægritudinibus: quia non ſunt in poteſtate noſtra: modo virtus eſt circa illa, quæ ſunt in poteſtate noſtra in faciendo, fugiendo, aut proſequendo: cum hoc tamen poteſt ſtare, quod virtus eſt circa illa, quo ſupple ad aliquem gradum, quæ H excedunt communem facultatem hominum, ſicut eſt virtus heroica. Alia concluſio: fortitudo eſt tantum circa pericula mortis in bello. Patet, quia fortitudo eſt circa maxima pericula: ſed talia ſunt pericula in bello: quia in talibus homines maxime honorantur a ciuibus, & regibus. Ex quo pátet, quòd pericula in bello non dicuntur maxima pericula, eo quòd circa ipſa magis immineat mors: ſed quia in ſubeundo talia pericula maxime laudantur a ciuibus, & regibus. Et ſi quis dicat: mulier pudica cui comminatur mors, niſi fornicetur, ſi reſiſtat, fortiter agit: & tamen non eſt in bello: igitur. Reſpondetur, ꝙ ille actus non dicitur actus fortitudinis, ſed temperantiæ. Et ſi dicas cõtra: quia temperantia non eſt niſi circa tactum, & guſtum

A ſtum:ergo non eſt circa mortē. Dicitur,ꝙ licet temperātia ſimplex non ſit circa mortē, tamen bene temperantia in gradu heroico. Et ſi quis vlterius dicat: martyrium pertinet ad fortitudinem, & tamen non eſt circa pericula mortis in bello. Reſpō detur,ꝙ non pertinet ad fortitudinem,ſed ad aliam virtutem, de qua aliàs videbitur. Et aduerte, ꝙ ſi ſint aliqua pericula mortis in rebus humanis ſine contrapugnatione,illa non pertinent ad fortitudinem ſtricte captam:ſed ad magnanimitatē, vel aliam virtutē. Vnde omnes actus recti, & ordinati circa perpeſsionem mortis, aut grauiſsimorum periculorum ſine bello dicuntur pertinere ad magnanimitatem,aut tanquàm ad virtutem elicientem, aut tāquam ad virtutem adiuuantem, aut tanquam ad virtutem inde genitam mediate,vel immediate: & per conſequens illi modi pertinent ad fortitudinem generaliter captam: & per hoc ſoluuntur rationes. Vnde prima ratio ſatis oſtendit,quòd medium virtutis non attenditur ſecundum medium rei, ſed ſecundum medium quo ad nos. Et ad ſecundam patet, quòd fortitudo, quæ eſt virtus ſpecialis non eſt virtus cardinalis; vt prius viſum eſt. Ideo ponitur.

Obiectio.

B

CONCLVSIO reſponſalis: Fortitudo ſtricte capta,ſolum eſt circa pericula mortis in bello: ideo non eſt virtus cardinalis, ſed ſolum fortitudo large capta. Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

C CIRCA audaciam autem,& timores fortitudo exiſtens non ſimiliter circa ambo eſt: ſed magis circa terribilia. In his enim & imperturbatus &c.

Quis promior actus fortitudinis expectare, aggredi, uel fugere.

QVAERITVR quis actus fortitudinis dicatur eſſe principaliter: Vtrum expectare,aggredi, vel fugere. Et arguitur primo,quòd aggredi,quia vti melius eſt,quàm poſsidere,ſed aggredi eſt vti viribus ſuis,ſed expectare non videtur,niſi poſsidere vires ſuas:igitur. Arguitur ſecundo,bene facere melius eſt,quàm bene pati: ſed aggredi videtur eſſe idem,quòd bene agere, & expectare bene pati: igitur. In oppoſitum videtur eſſe Ariſtoteles in textu, vbi videtur dicere, quòd ſuſtinere eſt actus principalior fortitudinis. Pro cuius ſolutione.

D

PRIMO ſciendum eſt,ꝙ ſex videntur eſſe actus fortitudinis, ſcilicet fugere, cunctari, expectare,aggredi,ſuſtinere, & inferri. Quid ſit fugere ſatis viſum eſt. Cunctari eſt pro tempore ſe a dimicatione ſubtrahere, vt attenuetur exercitus, & tandem facilius ſuperetur. Expectare eſt ſe ad pugnam paratam immobiliter ſe habere. Aggredi eſt in hoſtem. Suſtinere eſt vulnera, dolores ab aduerſariis in aciem perdurare. Inferre eſt huiuſmodi vulnera aduerſario infligere.

Act⁹ fortitudinis ſunt ſex.

E Et aduerte, quòd fugere aliquando eſt actus fortitudinis: quia aliquando recta ratio dictant non eſſe aggrediendum, ſed fugiendum: igitur. immo in aliquo caſu nõ fugere eſt actus temeritatis, & audaciæ. Dico tamen, quòd fuga licet ſit actus fortitudinis: eſt tamen actus minus principalis, & minus difficilis, vt notum eſt. Sed cũctari eſt actus fortitudinis excellentior fuga, & minus excellens alijs tribus. Dico vlterius, quòd expectare eſt actus minus principalis, quàm aggredi: hoc eſt inuadi eſt actus min⁹ principalis, quàm inuadere: notum eſt enim, quòd inuadere eſt magis difficilis, quàm inuadi: illi enim qui expectãt, melius poſſunt ſeruare ordinem diſciplinæ militaris, quàm qui inuadunt. Sed

F de ſuſtinentia ponitur talis propoſitio: ſuſtinere eſt actus fortitudinis difficilior, quàm inferre. Probatur quia bene pati malum, eſt virtuoſius, quàm bene facere malum: ſed ſubſtinere eſt bene pati malum: igitur. Et aduerte, quòd aliquando Ariſt. cœpit expectare pro ſubſtinere: puta quando videtur dicere in textu, quòd expectare eſt melius, quàm aggredi: notum eſt enim, quòd qui ſubſtinet vitur maioribus viribus animæ cæteris paribus, quàm qui infert. Et ꝑ hoc ſoluitur prima ratio. Dico ſecũ do, ꝙ qui ſuſtinet, vtitur virib⁹ corporalibus repellẽdo, & tuendo ſe a nocumentis: & per hoc ſoluitur ſecunda ratio. Vnde ex omnibus iſtis poteſt videri, quòd duo ſunt actus principales fortitudinis, ſcilicet ſuſtinere, & aggredi.

G SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa textum incidit talis difficultas: Vtrum forti liceat ſe interficere ne veniat in poteſtatem inimici? Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, pro nullo malo pœnæ fugiendo, licet ſe interficere. Probatur: quia nullum malum pœnæ eſt tam malum, quantum eſt priuatio vitæ: quia inter quæcunq; mala pœnæ poteſt haberi vita plena virtutibus: & poteſt vir ſimpliciter bonus haberi. Item homo minus poteſtatem habet ſupra vitam ſuam, quàm ſupra vitam alterius: ſed auctoritate propria nullam poteſtatem habet ſupra vitam alterius: ergo neq; ſupra vitam propriam. Secunda cõcluſio, nulli licet ſeipſum interficere ad vitandum aliquod malum culpæ. Probatur: quia odire ſe, & ſeipſum interficere eſt maximum peccatũ. Nam ſicut H poſt Deum quis debet ſe magis diligere: ita poſt odium Dei maximum peccatũ eſt odium ſui, & ſeipſum interficere. Ex quo ſequitur, quòd virgo pro virginitate ſeruanda non debet ſe ipſam interimere. Tertia concluſio, homo debet magis velle mori (non, quòd ipſe ſe interficiat ſe, ſed quòd ab alio interficiatur) quàm committere peccatũ mortale. Iſta concluſio probatur: quandocunq; aliquis duabus regulis obligatur, ſcilicet ſuperiori, & inferiori magis eſt obediendum ſuperiori, quàm inferiori ſed ibi ſunt duæ regulæ, ſcilicet, diuina, per quam prohibetur nobis facere malum culpæ ſeu peccatũ mortale, Et eſt regula naturalis, per quam inclina-

Si liceat forti ſe interficere.

A clinamur ad eſſe: melius eſt ergo ſeruare regulam ſuperioris, ideſt Dei, quàm inferioris, ideſt naturæ. Item virtuoſo melius eſt mori, quàm committere aliquod turpe: & in hoc conuenerunt omnes Philoſophi tam pagani, quam chriſtiani: & per iſta ſufficienter poteſt ſolui dubitatio.

CONCLVSIO reſponſalis: Aggredi eſt principalior actus, quã expectare: ſed ſuſtinere eſt ſimpliciter principalior.

FINIS autem omnis virtuoſi eſt, qui ſecundum habitum: & forti autem fortitudo bonum: talis autem finis: determinatur autem vnumquodq; fine, &c.

B *Quis dicitur fortitudinis finis.*

QVAERITVR quid ſit finis fortitudinis. Arguitur primo, quòd finis fortitudinis ſit eius operatio. Nam videtur dicere Ariſto. quòd fortitudo eſt bonum fortitudinis. Secundo ſic arguitur: Actus videtur ſemp eſſe finis ſui habit⁹: ergo operatio fortitudinis videtur eſſe finis ipſius fortitudinis. In oppoſitum autẽ videtur eſſe Ari. Pro cuius ſolutione.

Duplex finis alicuius habitus.

PRIMO ſciẽdum eſt, quòd alicuius habitus duplex videtur eſſe finis. Vnus eſt connaturalis, & iſte nihil aliud eſt, quã actus ipſius fortitudinis: Notũ eſt, quòd habitus eſt propter actum tanquàm propter finẽ cõnaturalem. Alius eſt finis præſtitus, qui nõ eſt aliud pro nũc, q̃ finis intentus: Et iſte eſt duplex: quidam fit ſine conformitate ad rectam rationem: ſicut finis medicinæ eſt lucrũ. Alius eſt, qui fit ſecundum dictamen rectæ rationis. Et iſte eſt duplex, quidam eſt vniuerſalis, & quidam eſt particularis. Tunc ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima, nihil dicitur eſſe finis præſtitutus fortitudinis ſecundum præſtitutionem, nec etiam conformiter ad dictamẽ rectum: quia ſi aliter fieret, iam ibi non eſſet fortitudo. Secunda propoſitio: non quodlibet, quod ſecundum rectam rationem præſtitui poteſt actui, qui videtur eſſe fortitudo: eſt finis veræ fortitudinis: patet de fortitudine politica, quæ nõ eſt vera fortitudo: & tamen præſtituit ſibi aliquid, quod ſecũdum rectam rationem videtur ſibi præſtitui. Tertia propoſitio, ille eſt vere finis fortitudinis, capiẽdo fortitudinem pro actu, gratia cuius habitus veræ fortitudinis natus eſt inclinare in huiuſmodi actum. Et hoc videtur habere Ariſt. in textu. Quarta propoſitio, ille eſt verus finis ſecundum præſtitutionem habitus fortitudinis, gratia cuius actus ſunt facti proprij, & per ſe boni. Quinta propoſitio, nihil niſi bonum eſt finis verę operationis fortitudinis. Patet: quia fortitudo eſt bona forti: ergo finis operationis eſt bonus. Et per hoc ſufficiunter ſoluuntur rationes: Ariſto. enim ibi potius loquitur de fine operationis, quàm de fine habitus.

Si fortis ſe debeat ſaluare p fugam.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa textum incidit vna difficultas: Vtrum fortis, qui ſe poteſt ſeruare per fugam, ma-

C D

E gis debeat eligere mori, quàm fugere. Pro ſolutione notandũ eſt, quòd ſupponendo fidem no ſtram notum eſt, quòd pro inte gritate fidei, & defenſione reipublicę licet ſubire mortem nõ a ſe illatam: ſed ab alio, vt iam ſuperius viſum eſt. Dico ſecundo, ꝙ multa ſunt peccata, quæ magis ſunt fugienda, quã mors: ita quod potius vir bonus debet ſubire mortem, quàm ea ex pectare. Dico tertio, ꝙ non quotienſcunque fortis certus eſt ſe non poſſe ſeruari niſi per fugam fugere debet. Patet: quia ſi ad eius fugam ſequatur fuga totius exercitus, & deſtructio reipublicę: notum eſt, quòd tunc potius debet ſubire mortem, quàm fugere. Dico quarto, ꝙ aliquando cum fortis videt, ꝙ per ſolam fugã ſeruari poteſt, F fugere tenetur, & non manere in acie. Et hoc debet intelligi dummodo ad eius fugam non ſequatur fuga totius exercitus neq; deſtructio reipublicę. Dico quinto, quòd vir fortis pro defenſione patriæ debet, & tenetur ſe non tãtum periculis mortis, ſed eſt ipſi morti exponere. Probatur: quia liquando fortiter faciendo pulcrum eſt, & honeſtum fidei: ſed nulla cauſa mortis videtur eſſe honeſtior, quàm illa, quæ ſuſcipitur pro defenſione reipublicę: igitur notum eſt, quòd vnicuiq; recta ratio dictat, quòd magis debet eligere ſolus mori, quàm mori cũ cęteris, & cum deſtructione patriæ: Sed in aliquo caſu certum eſt, quòd per aliquam fugã vir fortis, & ipſe, & cæteri omnes etiam vniuerſa regio peribit. Et ex omnibus iſtis ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Finis connaturalis ipſius fortitudinis dicitur eſſe actus fortitudinis: quæ concluſio relinquitur probata in ſecũdo notabili.

MORS quidem, & vulnera triſtia forti, & volenti erunt, &c.

An fortis in actibus ſuis ſemper delectetur.

QVAERITVR vtrum fortis in omni actu fortitudinis delectetur. Et arguitur primo, ꝙ ſic: quia virtutis eſt delectabiliter operari: ergo fortis in omni opere fortitudinis delectatur. Secundo ſic arguitur: fortis ſemper exiſtimat aliquod bonum eſſe per opera fortitudinis: igitur ſemper delectatur. In oppoſitum videntur eſſe morales. Pro cuius declaratione. H

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ in forti multiplices ſunt actus, qui poſſunt ſufficienter cognoſci ponendo aliquas propõnes. Prima propõ, fortis in apprehẽſione boni, ꝙ exiſtimat eſſe per opera fortitudinis delectatur. Et hoc tam in apprehenſione, quàm in volitione ipſorũ operum: quia omnis exiſtimatio alicuiꝰ boni deſiderati eſſę de prope futuri nata eſt cauſare delectationem. Et ſi dicas: delectatio noſtra eſt cauſari ab obiecto: ſed quãdo talis exiſtimatio eſt, aliquando nõ eſt obiectum neq; actus fortitudinis: ergo tunc nõ cauſatur delectatio. Reſpondetur, ꝙ obiectum apprehenſum nõn eſt cauſa immediata delectationis, vel triſtitiæ: ſed

In forti multiplices actus

A ſed ipſa apprehẽſio, vel viſio obiecti. Secunda propõ: fortis in actu ipſius foritudinis cũ certus ſit de cõſecutione boni delectatur: ẽt delectatur in actu memorãdi actus quibus cõſecutus eſt huiuſmodi bonũ. Videt̃.n. ꝙ oẽs delectationes ſint in ſentiendo præſentia, aut in memorãdo facta, aut in ſperando futura. Tertia propoſitio, actus inferendi, & percutiendi in viro forti eſt delectabilis: quia oẽ cupitum, & deſideratũ a viro forti cum eſt pñs, & nullam moleſtiam cauſat eſt delectabile: ſed vir fortis maxime cupit percutere, & delere hoſtem igitur. Etiam delectatur in recordando actus ſuſtinẽdi, tolerãdi ictus & vulnera: vt ſatis patet ꝑ prædicta. B Etiã delectatur fortis in cognitione tolerantię qñ habet ſpem bñ ſe hñdi in ea: & hoc maxime qñ nõ exiſtimat̃ eſſe ꝓpinqua: hoc patet in nobis, ꝙ aliquãdo cogitamus nos multa grauia tolerare pro defenſione fidei: & in ſic cogitando delectamur vehementer. Et hæc ſunt, q̃ forti vidẽtur eſſe delectabilia.

Quæ nõ uidentur delectabi i a forti. SECVNDO ſciendũ eſt, ꝙ pro declaratione illorũ, q̃ forti nõ videntur eſſe delectabilia, ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima propoſitio. Cogitatio finis in viro forti cum bellum de prope ĩminet non eſt delectabilis: & hoc ſi ſpes conſequẽdi finem deſit. Probatur: quia deſiderium boni non ſufficit ad delectationem cauſandam: ſed cũ hoc requiritur ſpes conſequendi ipſum etiam viro forti recordatio finis deperditi eſt triſtabilis. Secunda propoſitio, viro forti triſtabilis eſt actus tolerã-di, & ſuſtinẽdi, cũ per illũ actũ C illatum eſt magnũ damnum, & irreparabile. patet: quia ex illo actu ſuſtinendi relictum eſt incõmodum præſens, quod ſemper affligit. Et ſi dicas: nõne huiuſmodi operationes procedũt ex habitu fortitudinis, q̃ agit ꝑ modũ naturę: & oẽs huiuſmodi operationes ſunt delectabiles: igit̃. Dico, ꝙ talis operatio impedita eſt a dolore ſenſus ne delectationem cauſet. Tertia propoſitio, actus ſuſtinendi eſt viro forti triſtabilis: quia ſuſtinere grauia, & multam moleſtiam eſt triſtabile; ſed actus ſuſtinendi conſiſtit in tolerãtiam grauium, & difficilium: igitur.

Quarta propoſitio, fortis in actu exteriori fortitudinis magis dicendus eſt triſtari, quàm delectari. Nam actus principalis fortitudinis eſt ſuſtinere: ſed in ſuſtinendo terribilia triſtatur fortis: igitur fortis magis D dicendus eſt triſtari in actu exteriori fortitudinis, quàm delectari: nec valet dicere, quòd triſtitia impediatur propter finẽ fortitudinis, qui eſt delectabilis: quia delectatio quam deſiderium fortitudinis natum eſt cauſare, euaneſcit, vel obſcuratur à rebus circunſtantibus, ſcilicet triſtibus. Quinta propoſitio, ſecluſa veritate fidei vir fortis quanto eſt magis virtuoſus tanto magis triſtatur in actu: quia triſte eſt eum, qui eſt maxime dignus vita ſcienter priuari vita, & maximis bonis ſcilicet excellentiſsimis virtutibus. Etiã vir fortis in apprehẽſione durarum paſsionũ quas cognoſcit ſe prope paſſurũ, triſtatur. Vltima ꝓpoſitio: licet

E in paſsione graui ipſius ſenſus: & ſenſus,& intellectus triſtetur: delectatur tamen in æquanimi tolerantia, & ſuſtinentia eius. Prima pars eſt nota:& ſecunda probatur: quia illa æquanimis tolerãtia eſt opus virtutis,quod licet ſit circa malum,& diſconueniens:non tñ eſt ipſum malũ. Et per hoc patet quid ſit dicen dum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Fortis non delectatur in omni actu fortitudinis.

POST hæc autem de tẽperantia dicamus. Videntur enim irrationabilium partiũ hæ eſſe virtutes: quoniã quidem igitur medietas circa delectationes temperantiæ dictum eſt nobis &c.

F *An temperantia ſit uirtus.*

QVAERITVR vtrum tẽperantia ſit virtus moralis? Arguitur primo, quòd non: quia non conſiſtit circa medium: cũ dicat Ariſt. quòd ipſa minus eſt circa triſtitias, quàm circa delectationes. Arguitur ſecũdo, ſic: Nulla virtus moralis dicitur eſſe ad aliqua, quæ ſunt cõtra naturalem inclinationem: ſed temperantia eſt ad aliqua, quæ ſunt contra naturalem inclinationẽ: igitur. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu, & omnes morales. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ aliqui fuerunt mali,& peſsimi: ſicut videt̃ fuiſſe ille Mahumetus,& multi alij, qui prædicauerunt humanam felicitatem conſiſtere in voluptatibus,& delectationes eſſe conſequendas tãtum, quantum poterant: & iſti multos habent ſequaces. Tamẽ iſtos videtur dicere Ariſtot. in tex. eſſe miſeros, & peiores beſtiis. Nã iſti ſunt, qui ſpreta ratione, quæ eſt excellẽtior, quàm ſenſus dant ſe totaliter ſenſualitati,& iſti dicuntur congrue peiores beſtia, quæ nõ dicitur culpari, ſi ſequatur ſenſualia; cum non habeat rationem. Et dicit Ariſt. quòd incommoda mirabilia iſti conſequuntur. Primo iſti circa opera rationis, ſeu intellectus non poſſunt intendere. Videmus enim, quòd cum cibo, & potu,& coitu ſunt pleni, parum, aut nihil circa literas vacare poſſunt: iſti enim inſequunẽ illa, quibus beſtiis ſumus ſimiles: dimittunt enim, in quo ſimiles efficimur cum & intelligentiis. Et illud eſt mirabile: vnde H tales ſunt, qui delectationes ſenſuales proſequuntur, & dimittunt opus philoſophię. Dicebat enim Sene. ꝙ philoſophia ſibi promiſerat fieri æqualem Deo. Magnum enim detrimentũ afferunt nobis tales affectiones: ſubſtantiam corporis, puta diuitias,& poſſeſsiones conſumũt: & corpus conſumunt,& maxime delectatio in coitu. Tales enim delectationes omne bonũ animæ impediunt: & veræ philoſophiæ,& diſciplinæ contradicunt, dicẽte Ariſt. in morte ſua: Philoſophus purus,& diſciplinatus mortificauit omnia ſua deſideria: purus enim philoſophus contemnit omnes delectationes, aurum & argentum. Itẽ certum eſt, quòd tales delectationes non ſunt veræ delectationes; quia multas habent triſtitias

A tias annexas. Vnde qui cócupiſcunt delectationes, triſtantur cum illas conſequi nó poſſunt: & nunquàm talibus ſatiantur: ſed ſemper vltra concupiſcunt; licet venter, aut membra plus ſuſtinere non poſſunt: tollunt itaque veras delectationes: quia tollunt delectationes conſequẽtes veras cognitiones, in quibus eſt perfecta delectatio: Delectatio enim ſequitur cognitionem: ergo perfectæ delectationes conſequuntur perfectam cognitionem.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima, quomodo quis poteſt contra temperantiam: cum natura dedit nobis appetitum ad appetendum concupiſcibile. Reſpondetur, ꝙ natura dedit nobis appetitum ad concupiſcendum, & delectã- B dum: ſed non qualitercunque, ſed ſecũdum regimen rationis. Natura eti dedit nobis rationem principantem appetitui: & ita errat appetitus contra vniuerſalem naturam hominis; ſi delectetur, vltra quam recta ratio dictet: immo delectari, vltra quàm recta ratio dictat, eſt tollere differentiam hominis a bruto. Et ſi dicas contra, iſtę delectationes ſunt bonæ. Dico, quòd verum eſt ſecundum ſe: ſed delectatio inordinata ſecundum ſe non eſt bona: ſed apparet bona habẽtibus appetitum vitiatum, & deprauatum. Ex quo ſequitur, quòd natura non inſtituit nobis delectationes exceſsiuas, cum tales corrumpant naturam: ſed delectationes potentes ſeruare nos. Ex quibus omnibus poteſt nunc videri, quomodo temperantia dicitur C eſſe virtus: quia contingit plus concupiſcere tales delectationes in cibo, potu, & coitu, quã oportet ſecundum vitam decẽtem. Contingit etiam ſe habere minus debite, quàm recta ratio dictat, & vita honeſta requirat: ideo oportet habere virtutem, quæ inclinet nos ad tenendum medium circa huiuſmodi delectationes, vt circa eas non habeamus nos plus, vel minus: ſed omnino ſicut recta ratio dictat: & illa vocatur temperantia. Et ſi dicas, quomodo poteſt eſſe: quia temperantia videtur eſſe virtus communis ad omnes virtutes: cum qualibet virtus inclinet ad moderate ſe habendum circa paſsiones. Reſpondetur, quòd temperãtia poteſt capi dupliciter. Vnomodo pro tẽperie, & moderatione operationum: & ſic eſt cõmunis ad om- D nes virtutes: Aliomodo pro temperie, & moderatione triſtitiarum, & delectationum circa guſtum, & tactum: & ſic eſt virtus ab aliis diſtincta. Et per iſta patet quid ſit dicendum ad rationes: notum eſt, quòd medium virtutis non attenditur ſecundum æqualem diſtãtiam ab extremis: ſed ſecundum conformitatem paſsionis, vel operationis ad rectam rationẽ. Quodcunque enim euenerit conforme rectæ rationi, ſiue fuerit magnum, ſiue paruum, hoc erit medium virtutis. Dico vlterius pro ſecunda ratione, quòd aliqua virtus poteſt eſſe contra naturalem inclinationem, ideſt contra illud, quod appetitus ſenſitiuus actualiter appetit. Ideo ponitur.

Quo'modo quis lenus có tra temperantiã.

Obiectio.

B CONCLVSIO reſponſalis: Temperantia eſt virtus moralis circa triſtitias, & delectationes, quæ contingunt circa guſtum,& tactum: quæ concluſio relinquitur probata in ſecũdo notabili.

VIDENTVR vtiq; & guſtu in parum, vel nihil vti: guſtus enim eſt iudicium ſaporum, quod faciunt, qui vina probant, & pulmenta condiunt &c.

An temperantia ſit contra delectationes omnium ſenſuum.

QVAERITVR vtrum tẽperantia ſit circa delectationes aliorum ſenſuum, quàm ſenſus, guſtus,& tactus. Arguitur primo,quòd ſic: quia contingit errare circa delectationes aliorũ ſenſuum:igitur. Arguitur ſecundo ſic: Aliqua eſt virtus moderatiua paſsionum circà alios ſenſus,& non niſi temperantia: igitur:In oppoſitum eſt Ariſt.in textu.Pro cuius ſolutione.

F

PRIMO ſciendum eſt,quòd pro ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones:Prima: Temperantia non eſt circa delectationes animales:quia dicit Ariſt. in textu, quòd qui delectantur circa honores,pecunias, narrationes fabularum, vel amicos non dicuntur neque temperati, neque intemperati. Secunda propoſitio: Circa delectationes viſus, auditus, & olfactus, non eſt temperantia:ideo dicit Ariſt. in textu, quòd qui delectantur circa figuras,ſonos, & odores non dicuntur neque temperati

Concluſiones difficultates ſol uuntur condiscentis.

neque intemperati niſi referantur ad tactum. Tertia propoſitio.Circa delectationes guſt⁹, & tactus dicitur eſſe temperantia: quia circa tales dicitur eſſe intemperantia:ergo, & temperantia: quia habent fieri circa idem.Patet etiam:quia omnes guloſos,& luxurioſos intemperatos dicimus.Sed dices: vtrum temperantia ſit circa omnes delectationes tactus,& guſtus: Reſpondetur, quòd non: quia ſi alij ſenſus non ſolũ dati ſunt nobis ad ſalutem vitæ, ſed etiam propter cognoſcere: ita tactus, & guſtus. Et nota, quòd multæ ſunt delectationes tactus nobis proprię, in quibus alia animalia non delectantur ſicut forte ſunt delectationes in quibuſdam ludis liberalibus: qui ſolũ per tactum exerci poſſunt. Quarta propoſitio: circa delectationes aliorum ſenſuum pro ut referuntur ad delectationes, & concupiſcientias tactus eſt temperantia:quia virtus moderans circa finem,debet moderare circa media ad finẽ, & moderare illa, quæ dãt impedimentũ ad finem: ideo ponuntur duæ pulcherrimæ regulæ. Prima: omnis qui inclinat ad conplacendum in bono honeſto, inclinat etiam ad deteſtandum, & diſplicendum de malo inhoneſto ſibi oppoſito. Secunda regula;quicquid poteſt eſſe principiũ acceptandi aliquod obiectum,poteſt eſſe principium ad acceptandum aliquid in ordine ad ipſum:ideo virtus,quæ inclinat ad aliquem finem, inclinat etiam ad media ad illum finem. Nã ſi ex charitate amatur Deus, ex charitate poteſt

H

acce-

A acceptari pœna inquantum eſt reductiua ad Dei amicitiam: notum eſt enim, quòd cum virtus ſit eorum quæ ſunt ad finem, ꝙ neceſſe eſt ſecundum virtutem ſe habere bene: non ſolum circa finem: ſed etiam circa illa quæ ſunt ad finem.

Si in concupiſcen. tijs ſit peccatū. SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa textum incidit talis difficultas: vtrum in concupiſcentijs naturalibus poſsit eſſe peccatū. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, ꝙ duplices ſunt cōcupiſcentiæ, ſcilicet communes, & propriç, ita, ſcilicet ꝙ iſta duo membra continentur ſub cōcupiſcentia naturali quā aliqui vocant irrationalem.

Et aduerte, quòd dicit Albertus, quòd iſti Epicuri poſuerūt iſtas eſſe triplices. Dixerunt .n. quòd quædam ſunt naturales, B & neceſſariç, cuiuſmodi eſt concupiſcentia cibi, & potus. Et dicitur naturalis: quia a natura habet ortum, & eſt neceſſaria: quia cibus, & potus ſunt neceſſarij ad ſalutem ſeu ad vitā. Aliç ſunt naturales ſed non neceſſariç, cuiuſmodi ſunt concupiſcentiæ venereæ. Iſtæ enim habent ortum a natura: ſed non ſunt neceſſariæ ad ſuſtentationem corporis. Aliæ ſunt, quæ nec ſunt neceſſariæ, nec naturales, cuiuſmodi ſunt concupiſcentiæ ſequentes habitum acquiſitum: vt dicitur tertio huius, quòd vniuſcuiuſque habitus ſunt propria bona, & delectabilia. Vnde aduerte, quòd concupiſcentiç communes ſunt concupiſcentiæ cibi, & potus, & venereorum: ſed proprie ciborum ſpecialium vel mulierum, vt puta, quòd aliqui concupiſcunt pulmenta piſciū: C quidam perdices, quidam capones, quidam vinum de tali, vel tali loco, quidam claretum, alij mulieres ſimplices: alij mulieres laſciuas. Ex omnibus iſtis poſſunt elici tres modi intemperatorum: Aliqui enim nituntur ſemper replere ventrem qualitercunque repleat, & de quo repleant: & illi vocantur ſimpliciter guloſi: & vocat eos Ariſt. gaſtrimargos. Alij ſunt qui nō curant de parua quantitate ciborum, dummodo illi ſint delicatiſsimi: & illos vocat Ariſt. leccatores. Alij ſunt peſsimi qui delicatiſsimos quærunt, & ſemper quærunt ventrem replere: & iſti ſunt ſimul guloſi, & leccatores. Et etiam eſt aduertendum, quòd in omnibus concupiſcentijs tam cōmunibus, quā D proprijs contingit errare, tā in ſuperabundando quàm in deficiendo. In ſuperabundando ſi quis ſumat vltra quam requiratur ad eius ſuſtentationem naturæ, & decentiam ſtatus: in deficiendo in minus accipiendo quàm ſit oportunum ad ſuſtentationem naturæ, vel ſtatus. Natura enim q̄ nihil facit fruſtra, nō inſtituiſſet cibis, & potibus delectationem niſi eſſet conueniens accipere cum moderatione. Cibus enim delectabilis melius nutrit corpus, ideſt virtutes corporis: & per conſequens vires animæ, cum animæ ſequantur corpora: & iſti qui ſic deficiunt vocantur inſenſibiles. Contingit tamen magis peccare circa concupiſcentias proprias, quàm communes: quia proprie magis trahūt, q̄ cōes. Et ex iſtis, & alijs, quæ

I dicta ſunt in primo notabili:patet quid ſit dicendum ad rationes. Notum eſt, quòd contingit errare circa delectationes aliorum ſenſuum : ſed non ſequitur,quòd virtus,quæ illa moderat dicatur temperantia:niſi capiendo temperantiam large. Et ſimiliter dicatur ad ſecundam. Ideo ponitur.

Conclvsio reſponſalis : Temperantia non eſt circa delectationes aliorum ſenſuum niſi in comparatione ad alios ſenſus : puta guſtus, & tactus. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

F Deficientes aũt circa delectationes, & minus, quàm oportet gaudentes non multum fiunt:nõ enim humana eſt talis inſenſibilitas, &c.

An inſenſibilitas ſit vitium.

Qvaeritvr vtrum inſenſibilitas ſit vitium. Et arguitur primo, quòd non : quia vitium homini diu poteſt ineſſe:ſed inſenſibilitas, ſaltem guſtus,& tactus,non poteſt homini diu ineſſe : quia tactus,& guſtus ſunt neceſſarij ad vitam:igitur. Arguitur ſecundo ſic,Illud non eſt vitium , quod prodeſt ad acquiſitionem virtutis: ſed ſenſibilitas, quæ conſiſtit in totali fuga delectationum prodeſt ad acquiſitionem virtutis: quia dicit Ariſt. quòd ſi nos velimus acquirere virtutem,oportet nos habere ad delectationes ſicut ſenes. In oppoſitum eſt Ariſto.in tex. Pro cuius declaratione. G

Primo ſciendum eſt, ꝙ per inſenſibilitates nos intelligimus habitum moralem, quo quis inclinatur ad minus concupiſcendum delectabilia guſtus, & tactus,quàm recta ratio dictet. Ex quo ſequitur,quòd ſi inſenſibilitas ſit poſsibilis,inſenſibilitas eſt vitium:quia eſt contra rectam rationẽ, & ad vnũ: ibi dico,quòd eſt poſsibilis : quia actus eius ſunt poſsibiles. Poſſibile enim eſt, quòd quis minus appetat delectationes ciborum,& potuum,& etiam venereorũ , quàm exigat ſanitas ſua aut bona habitudo corporis. Ex quo ſequitur,quòd inſenſibilitas non eſt ipſa mala complexio:poteſt tamen ex mala complexione oriri:& ſic patet,quòd poteſt eſſe vitium. Et ſiquis dicat, quòd vitium? dico vitium temperantiæ in minus : quia tenet extremum in minus temperantiæ. Et ſi quæras quomodo generatur iſta inſenſibilitas. Reſpondetur,quòd poteſt oriri,primo ex mala complexione:nam complexio poteſt eſſe ita mala, quòd inclinabit ad actus nõ diſcernendi inter cibos , & non gaudendi in delectationibus quantum oportet. Poteſt etiam oriri ex ęgritudine,& alijs malis qualitatibus inexiſtentibus a natura. Notum eſt, quòd infirmi multos cibos reijciũt, qui ſunt neceſſarij ad ſanitatem. Etiam poteſt oriri,ex qualitatibus inductis, ex aliquibus bonis cibis, & potibus; ex quibus fit odium cibi. & odium potus: & aliquãdo deſiderium ciborũ vilium

Quid ſit inſenſibilitas.

H

Inſtãtię.

A vilium, & aliquando ciborum non humanorum: ſicut contingit frequẽter in mulieribus prægnantibus. Poteſt etiam prouenire ex errore intellectus: vt aliquis cognoſcens turpitudines, & damna, quæ comeſtionibus nimijs & potationibus proueniunt; poteſt voluntate illa aſſumere: ad quarum aſſumptiones frequentes ſequitur refutatio illorum, quæ ſunt nobis neceſſaria ad ſanitatem; immo aliquis poteſt contra iudicium rationis actus inſenſibilitatis exercere. Et ſequitur ex hoc, ꝙ inſenſibilitas eſt vicium nociuum naturæ, & contra rationem rectam: quia ratio recta dicta t corpus eſſe ſuſtentandum, & quod mediocriter indulgendum eſt delectationibus guſtus & tactus. Et nota quòd regula huius medieta-
B tis eſt, quòd nõ minus, quàm neceſſitas requirat, nec tantum, ꝙ impediatur bona habitudo corporis vel animæ, vel deſeratur honeſtas, vel excedat̃ facultas: & quia inſenſibilis non vtitur huiuſmodi delectationibus tantum quantum neceſsitas exigit: ideo inſenſibilitas deficit a regula rationis. Et nota, ꝙ iſtud vitiũ nõ ſolũ aggrauat naturã corporis: immo impedit actũ prudentiæ; & per ipſum ſenſus, tam interiores, q̃ exteriores male diſponuntur: & ita minus deſeruiunt rationi: impedit etiã fortitudinẽ: quia nõ eſt bene poſſibile actus bellicoſos geri à corpore ſic macerato: tollit etiã decentiã corporis: qa nõ multũ prodeſt in actibus hominis: tollit & iucunditatẽ conuiuiorũ: iõ bene vr̃ dicere Ariſt. ꝙ inſenſibilitas eſt vitiũ peius intẽperãtia.

Secundo ſciendum eſt, quòd circa textum incidit talis difficultas. Vtrum temperantia ſit ſolum circa delectationes guſtus & tactus. Pro cuius ſolutione notandum eſt, quòd duplices ſunt paſsiones, ſcilicet animales & corporales. Vnde animales ſecundum Ariſtotel. ſunt, quæ fiunt in anima, nihil patiẽte corpore, ſicut in triſtitia: ſed paſsiones corporales ſunt, quæ ſenſui, vel appetitui ſenſitiuo inferuntur, patiente corpore. Vnde illa paſsio, quæ vocatur corporalis dicitur dolor: & iſtam non habent ſpiritus, ſicut demones, & animæ. Sed illa, quæ vocatur animalis dicitur triſtitia, vel delectatio ſibi oppoſita: & iſtam habent animæ damnatæ, & ſpiritus, ſeu demones. Sed dices quomodo cauſantur iſtæ paſsiones in aliquo. Reſpondetur ꝙ ad cauſandum iſtas paſsiones in aliquo nõ ſufficit immutatio realis: quia tunc lignum pateretur: cũ recipiat immutationem realem: requiritur ergo immutatio intentionalis. Sed dubium eſt Vtrum immutatio intentionalis ſine reali ſufficiat. Reſpondet̃ quòd ſic: ſed realis ſine intẽtionali non ſufficit: vt patet de ligno, quod patit̃ paſsione reali: ſed intentionalis ſine reali ſufficit: quia excellens ſenſibile natum eſt inferre dolorem: quia eſt diſconueniens inquantum tale; & tamen inquãtum excellens ſenſibile non immutat niſi intẽtionaliter, licet alia immutatio realis concomitetur, qua diſſoluitur organum a media proportione in qua cõſiſtit. Vnde eſt aduertendum quòd delectationes guſtus & tactus ſunt cõmunes

C Circa quos ſenſus ſit tẽperãtia.

Inſtãtia.

D

Dubitatio.

nes

nes nobis & brutis;ſed aliæ delectationes propriæ non conueniunt brutis ſed nobis tantum. Et dicitur notanter propriæ: quia bruta propriæ delectantur non ſecundum auditum, viſum & olfactum niſi pro, quanto per viſum & olfactum manifeſtatur eis aliquid conueniens tactui, vel guſtui: ideo dicit Ari. ꝙ in aliis ſenſibus non eſt delectatio niſi ſecundum accidens. Vnde dicit in libro de ſenſu ꝙ quidam ſunt odores qui conſequuntur ſapores: & illi nõ ſunt delectabiles ſecundum ſe: ſed ſolum ſecundum accidens. i. ſecundum relationem ad guſtũ vel tactum: vnde quia ſunt delectabiles guſtui: ideo ſunt delectabiles olfactui. Ideo dicit ꝙ odores diſtinguuntur ſecundũ ſpecies ſaporis. Alij ſunt odores ſecundum ſe delectabiles & non ſecundum relationem ad guſtũ, vt odores roſarum violarum & multorum iſtorum. Non enim gaudemus gratia cibi in odoribus roſarum; & delectationes propriæ circa odores ſunt nobis propriæ. Ex omnibus iſtis patet quid ſit dicendum ad rationes: vitium enim ſenſibilitatis non conſiſtit in totali extirpatione ſenſus: ſed appetitus ſenſitiui: quia tollit ſtatim vitam. Ad ſecundam dicitur ꝙ inſenſibilitas non prodeſt ad acquiſitionem virtutis. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Temperantia eſt circa delectationes, guſtus & tactus.

An virginitas ſit virtus.

QVAERITVR Vtrũ virginitas ſit virtus, Et arguitur primo quòd non: Quia virtus non ineſt nobis a natura: ſed virginitas ineſt nobis a natura: igitur. Arguitur ſecundo ſic; Virtus non corrumpitur ex operatione bona: ſed virginitas corrumpitur ex operatione bona; igitur virginitas non eſt virtus. In oppoſitum videntur eſſe theologi & vulgi; vulgus enim homines de ſua virginitate commendat, & non faceret niſi eſſet virtus; igitur. Pro ſolutione quæſtionis.

SCIENDVM eſt primo quòd virginitas poteſt capi tripliciter. Vnomodo pro integritate corporis oppoſito corruptioni quæ ſolet fieri per opus libidinoſum. Secũdomodo capitur pro propoſito ſeruandæ virginitatis perpetuæ. Tertiomodo pro propoſito non deſtruendi eam niſi per opus conceſſum & licitum, tunc ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima; virginitas primomodo non eſt virtus neq; vitium; quia talis integritas ineſt nobis a natura & nõ per aſſuefactionem. Et nota ꝙ non oportet ꝙ virginitas perdatur per quamcunque corruptionẽ illius integritatis. Nã ſi corrũperetur ꝑ infirmitatẽ vel aliquem exceſſum vel emittẽdo ſuprema per aliquam magnam conſiderationem quam quis haberet circa actum libidinoſum, non propter hoc perderet virginitatem. Dico ergo ꝙ ſolum perditur virginitas quando corrumpitur integritas carnis per actum libidinoſum. Et hoc maxime in ſexu muliebri: in maſculis autẽ eſt ſatis difficile videre in quo cõſiſtat virginitas, cũ in maſculo nulla videaẽ corruptio ſigna-

Virginitas tripliciter.

A ſignaculorum virginalium. Et nota ꝙ actus libidinoſus eſt qui fit per agitationem membri cũ membro ſiue tallis agitatio fiat a ſe vel ab alio. Secunda propoſitio; virginitas ſecundomodo eſt virtus: quia poſſumus deficere & ſuperabundare in ſeruando integritatem corporis; in ſuperabundando quidem vt puta in illo qui vellet eam ſeruare vbi neceſsitas humanę multitudinis immineret: contingit eam deficere: vt in illis in quibus actus ſunt in detrimentum ſanitatis & bone diſpoſitionis. Tertia propoſitio: virginitas tertiomodo eſt virtus: qa caſtitas eſt virtus: ſed talis virginitas eſt caſtitas, cum ſit abſtinentia a delectationibus venereis ſecundum ꝙ recte ratio dictat. Et aduerte ꝙ ex

B omnibus ſupradictis, videtur ꝙ virginitas non dicat, niſi totalẽ abſtinentiã a venereis: & tunc videtur eſſe nomen tam vitij, quàm virtutis. Nam propoſitũ ꝑpetuæ abſtinẽtiæ in illo in quo recta ratio dictat non eſſe obſeruandum eſt malum: ſicut dicitur in ſcriptura ꝙ quędã ſunt fatue virgines. Sed ex illis in quibus recta ratio dictaret eſſe obſeruandũ eſſet virtus: tamen ſecundum vſum doctorum accipitur pro virtutem. Et ſic poteſt diffiniri; virginitas eſt propoſitum ſeruandi integritatem corporis ſecundum ꝙ rectæ ratio dictat. Ex quo videtur ſequi ꝙ ad virginitatem non requiritur votum, quod eſt contra aliquos doctores, qui dicunt ꝙ illud propoſitum ſeruandi integritatem non eſt virtus niſi firmatum voto. Nolo tamen dicere ꝙ virginitas firmata voto ſicut in virgine Maria non ſit virtus: ſed volo dicere ꝙ propoſitum ſimplex & non firmatum voto de perpetuitate integritatis ſeruando nõ eſt virtus. Sed diceres ratoine cuius debet fieri illud propoſitũ ſeu propter quid. Reſpondetur ꝙ aliquãdo fit ratione finis creati; vt puta propter prolem aut propter alia bona. Secundo poteſt fieri vt homo commodius & liberius vacet rebus diuinis & contemplationi veritatis, a qua contemplatione vitia carnalia multum retrahunt. Poteſt etiã fieri propter amorem dei; & ſic eſt actus excelletiſsimus virtutis; puta ſe abſtinere a delectationibus carnalibus non neceſſarijs propter deum.

C

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ multi ſaltem detenti peccato luxurię tenent ꝙ virginitas non eſt virtus. Et ideo pro declaratione falſitatis eorum ſoluentur aliquę rationes, quas nituntur ꝑ ipſis accipere. Prima quælibet virtus poteſt reparari per penitentiam: ſed virginitas non poteſt reparari; quia poſt corruptionem integritatis non poteſt plus haberi propoſitum ſeruandi integritatem. Reſpondetur quòd non oportet quòd quælibet virtus poſsit reparari per penitentiam; quia ſunt aliquæ virtutes, quæ nullo modo poſſunt reparari: ſed per pœnitentiam bene deletur macula ideſt ordinatio ad pœnam eternam; non oportet enim ꝙ quando quis deteſtatur peccata ſua quòd ſi prius amiſerit aliquam virtutem ꝙ per penitentiam eam recuperet. Secundo ſic; virginias opponitur illi præcepto; Creſcite & multiplicamini

D *Erronea opinio de virginitate.*

B camini: igitur non eſt virtus. Reſpondetur ꝙ illud præceptũ fuit datum propter neceſsitatem naturæ: ideo deficiente illa neceſsitate humanę naturæ; ceſſauit illud præceptum: vel ſaltem pro illo tempore, in quo non eſt neceſsitas, nos non obligemur: licet ſemper obligemur ad illud præceptũ, ſed non pro ſemper, ſed ſolum pro tempore neceſsitatis naturæ procreandę. Item illud quod recedit a medio virtutis non eſt virtus: ſed virginitas eſt huiuſmodi: quia iubet abſtinere ab omnibus delectationibus venereis. Reſpõdetur ꝙ virginitas non recedit a medio virtutis; licet inclinet abſtinere ab omnibus delectationibus venereis: ſed hoc eſt ſecundum dictamen rectę rationis. Et dices da mihi ergo extrema iſtius virtutis ſcilicet virginitatis. Reſpon- F
detur ꝙ abundantia eſt indulgere delectationibus venereis corruptiuis integritatis ſine neceſſitate: ſed defectus eſt nullis indulgere cum neceſsitas iubeat. Item nulla virtute contingit male vti: ſed virginitate contingit male vti. Nam ſi primi parentes ea vſi fuiſſent, male vſi fuiſſent: etiã ſi rex vteretur ea male vteretur. Reſpondetur (vt iam viſum eſt) ꝙ illud propoſitum debet fieri ſecundum rectam rationem; alias ſſet vitium: ideo dico ꝙ illud propoſitum in primis parentibus vel rege: puta de ſeruãda integritate corporis non fuiſſet cum recta ratione. Et ex omnibus iſtis patet, quid ſit dicendum ad rationes; procedunt enim ex æquiuocatione huius termini virginitas: probant enim bene quòd virginitas pro integritate corporis corrumpitur; ſed non probant de alijs virginitate capta pro alijs: Ideo ponitur. G

CONCLVSIO reſponſalis; Virginitas eſt virtus moralis diſtincta ab alijs virtutibus: Quæ concluſio relinquit probata ex dictis in primo notabili.

An caſtitas ſit pars temperantia.

QVAERITVR finaliter circa iſtum tertium: Vtrum caſtitas ſit pars temperantiæ. Et arguitur primo quòd non: quia caſtitas videtur conuerti cum tẽperantia: igitur. Arguitur ſecundo ſic: Caſtitas pertinet ad corpus: igitur non eſt virtus: & per conſequens non eſt pars tẽperantiæ. In oppoſitum ſunt fere omnes theologi. Pro cuius declaratione. H

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ caſtitas eſt propoſitum firmum reijciendi libidines turpes & inhoneſtas. Ex quo ſequitur quòd cum illa poſsit fieri ſecundũ rectam rationẽ, quòd ipſa eſt virtus: cuius extrema ſtant in nimis admittere illas libidines turpes & inhoneſtas, & in non admittendo tales libidines vel delectationes venereas. Ex quo ſequitur quòd caſtitas eſt communis ad temperantiam in virginibus viduis & coniugatis; hoc eſt triplex eſt caſtitas ſcilicet virginalis, coniugalis, & vidualis. Sed dices, vtrum diſtinguatur a temperantia. Reſpondetur, ponendo talem propoſitionem: caſtitas diſtinguitur ab abſtinentia. Patet; quia abſtinentia eſt circa vſum ciborum & non

Quid ſit caſtitas.

Inſãtia.

A & non circa delectationes venereas. Sed reſtat dubium, vtrũ caſtitas diſtinguatur a pudicitia. Reſpondetur quòd pudicitia eſt in ſignis actuum maxime pudendorũ, ſicut ſunt actus venerei, circa quos verecundamur: ita ꝙ pudicus ſignificat illũ qui maxime in ſignis actuũ, maxime pudendorum moderationem habet: vt circa tactus, oſcula, & verba: quæ tria maxime ſunt pudenda. Sed dubium eſt, vtrum pudicitia diſtinguatur a caſtitate. Pro ſolutione dico, quòd triplex eſt pudicitia ſicut triplex eſt caſtitas ſcilicet virginalis, coniugalis, & vidualis. Et ſi dicas: in virgine non poteſt eſſe moderatio iſtorum pudendorum: ſed omnino reiectio. Dico ꝙ pudicitia in virgine & vidua eſt reiectio

Dubium.

Dubium

Obiectio.

B iſtorum ſignorum, inquantum ſunt ſigna pudẽdorum: ſed non inquantũ ſunt ſigna amicitiæ, & pacis. ſed pudicitia coniugalis bene eſt moderatio iſtorum pudendorum, & non omnino reiectio. Sed caſtitas ſignat illum qui circa venerea ſecundum rationem moderatem ſe habet: & ſic patet quòd differentia eſt inter caſtitatem & pudicitiam.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd difficultas eſt inter doctores quid per ſobrietatem poſſumus intelligere, vt eſt ſpecies tẽperantiæ. Pro cuius declaratione eſt aduertendum quòd ſobrietas poteſt capi tripliciter. Vnomodo pro omni vſu vini, vel alterius potus regulati & temperati. Et iſto modo non opponitur recte ebrietati. Et de ipſa ponitur talis propoſitio: ſobrietas eſt virtus, patet

Quid ſit ſobrietas

quia ſicut circa vſum ciborum temperatorũ eſt virtus quæ vocatur abſtinentia; ita circa potus temperatos eſt virtus quæ vocatur ſobrietas. Aliomodo capiẽ pro vſu vini regulati vel temperati, vel ſaltem non taliter cadens ex regula quòd reddat hominem impotem mentis: & ſic ſobrietas proprie opponitur ebrietati. Et iſtomodo etiam ſobrietas eſt virtus: licet tamen cum ea ſtet intemperantia circa aliquos potus. Vnde quandocunq; aliqua virtus ſecum permittit plura vitia, tanto ipſa eſt imperfectior. Aliomodo capitur multum large; vt multi auctores videntur capere, puta pro omni vſu cibi vel potus menſurato & regulato. Et ſic non eſſet propriè virtus diſtincta ab abſtinentia quæ videtur eſſe circa cibos: immo eſſet com- D mune ad ſobrietatẽ, primomodo & ſecundomodo dictam, & ad abſtinentiam quæ videtur eſſe circa cibos. Et eſt aduertendum quòd propriè ſicut ebrietas non dicit quemcunq; vſum vini (vt alias viſum eſt:) ſed ſolum illũ qui perturbat & impedit vſum rationis: ita ſobrietas nõ ſignificat quẽcunq; vſum vini etiam regulati: ſed eum tantum qui habet temperamentum excellens: ita quòd ſobrietas ſe habet in potu ſicut abſtinentia in cibo. Circa quòd monetur tale dubium; vtrum abſtinentia poſsit differri in caſu extremę neceſsitatis. Pro ſolutione cuius eſt aduertendum, ꝙ aliquis dat operam alicui ex multiplici principio. Vnomodo ex lege diuina: & de iſta nihil ad præſens. Aliomodo ex lege poſi-

nua

tiua eccleſiaſtica: & de iſta ponitur talis concluſio: Non pôt rõnabiliter ab eccleſia, ſiue vniuerſali, ſiue ꝑticulari, ſiue ꝓuinciali lex aliqua dari de nõ vſu ꝑpetuo alicuius cibi quia talis indicaret laqueos damnationis cõtra ſalutem hominum. Et per hoc ſoluitur dubium. Aliomodo aliquis dat operam alicui rei ex priuato & proprio propoſito: & de iſto talis ponitur cõcluſio; Nullus poteſt habere ꝓpoſitum rectum de non perpetuo vſu alicuius cibi; & hoc ſupple includendo extremam neceſſitatem: immo in extrema neceſſitate contra omnes iſtas leges particulares & propoſita priuata, licet comedere carnes & alia cibaria: quod tamen videtur cõtra cartuſienſes; & per iſta & illa quæ dicta ſunt in primo notabili, patet quid ſit dicendum ad quæſtionem, Ideo ponitur.

CÕNCLVSIO reſponſalis; Caſtitas quæ eſt pars temperantie continens ſub ſe caſtitatem virginalẽ, caſtitatem coniugalem, & caſtitatem vidualem, eſt vere virtus; quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili Et per iſta patet quid ſit dicendum ad totam materiam tertij ethicorum.

ETHICORVM ARISTOTELIS.

LIBER QVARTVS.

DICAMVS deinceps de liberalitate. Videtur aût eſſe circa pecunias medietas: laudatur enim liberalis non in bellicis: nec in quibus temperatus &c.

An liberalitas ſit virtus moralis.

CIRCA quartum librum Ethicorũ quærit̃ primo: Vtrũ liberalitas ſit virtus moralis. Et arguitur primo quòd non; quia actus vnius virtutis non impedit actum alterius virtutis: ſed liberalitas impedit actum magnificentiæ: igitur. Secundo arguitur ſic; virtus moralis dicitur eſſe circa paſſiones; ſed liberalitas non eſt circa paſſiones; ſed circa pecunias, quæ non ſunt paſſiones; igitur. In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. Pro cuius declaratione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ difficultas eſt apud aliquos doctores de materia liberalitatis. Pro cuius declaratione ponunt̃ aliquæ propoſitiones. Prima liberalitas eſt circa pecunias; & hoc *Quæ ſit materia liberalitatis.*

A hoc capiendo pecunias large vt ſe extēditad propriam pecuniā & ad omne illud cuius dignitas nummiſmata meſuratur Et ſi dicas doctrina poteſt dari liberaliter;& tamen non menſuratur. numiſmate. Reſpondeo quòd doctos doctrinam non dat, ſed labores ſuos:notum eſt quòd aliqui labores ſunt alijs laboribus vtiliores dato quòd, non ſint ita difficiles.ideo congruum eſt immo licet pro aliquibus laboribus magis aſſumere quàm pro alijs. Item bonum corporis humani non poteſt menſurari nūmiſmate:& tamen liberalitatis eſt ſiquis corpus ſuum exhibeat gratis.Dico quòd nullus liberaliter dat corpus ſuum; ſed bene viſum corporis. Vnde dare liberaliter,non eſt proprie niſi quod ſuū eſt trāsferre in dn̄ium
B alterius quantum ad rē ipſam aut q̄tum ad vſum rei.Et eſt aduertendum ꝙ quando dr̄ quod liberalitas eſt circa pecunias,debet intelligi tanquam circa obiectum remotum: quia eſt circa dationes pecuniarum tanquam circa obiectum propinquum. Sed dices quid lucratur homo dando pecunias. Dico ꝙ lucratur pro bonis temporalibus bona virtutum.Et dices verum eſt,ſed tamen debet ſe magis diligere quàm alium. Dico quòd verum eſt, modo dico ꝙ pro dando pecunias vbi oportet multum diligit ſe; quia dimittit bona temporalia pro bonis ſpiritualibus. Secūda propoſitio.liberalitas eſt virtus moralis.probatur; quia per eam inclinamur ad bene vtendum pecunijs; Notum eſt quia circa vſum pecuniarum poſſumus deficere in ſuperabundando & C
indeficiendo; ideo neceſſe eſt circa talem vſum habere aliquā virtutem, quæ inclinet nos ad moderate nos habere circa talem vſum. & hoc non eſt niſi liberalitas;igitur.Et ſi dicas: dico quod liberalitas non diſtinguitur a iuſtitia. Pro ſolutione ponitur talis propoſitio: Liberelitas eſt virtus moralis diſtincta a iuſtitia.Probatur;quia paſſiones diuerſorum modorum & non oppoſitorum & diſperatorum ſunt diuerſę virtutes: ſed ſic eſt quòd circa pecunias proprias circa quas eſt liberalitas eſt alia paſſio quam circa pecunias alienas circa quas eſt iuſtitia; igitur.

SECVNDO ſciendum, eſt ꝙ ipſius liberalitatis quatuor ſunt actus, ſcilicet dare, conſu- D
mere,accipere,& cuſtodire:quorum duo ſcilicet dare & conſumere ſunt actus principaliores quia illi pertinēt ad vſum pecuniarum. Ex quo ſequitur ꝙ bene vti pecunijs eſt dare vel conſumere pecunias ſecundum ꝙ recta ratio dictat. Et dices quomodo fiet iſta recta ratio. Reſpondetur ponendo aliquas regulas. Prima; dans debet dare ſecundum ſubſtantiam & facultatem; aliud enim decet regem: aliud comitem. Secunda regula reſpiciendum eſt cui datur; quia prauis aut vilibus non oportet dare; ſed indigentibus aut amicis honeſtis, alijs dare prodigi eſt; malis dare eſt eos ad mala cōmouere.Tertia regula:in datione requirit ꝙ det res bene poſſeſſa;quia alijs eſſet dare reſtituendum & non dandū. Etiā requirit ꝙ illud quod dat

Act⁹ quatuor liberalitatis.

Q̄uo debent exponi pecunia.

ſic

E ſic conueniens ſtatui recipiĕtis: vt clerico libros: ruſtico aliud: requiritur etiam quòd illud quod datur non ſit nociuum illi cui datur: vt puta ebrio dare vnum. Sunt enim quædam nocitura petentibus quæ non licet dare: ſed negare beneficium eſt. Et nota quòd ad debite dandum requiritur tempus & locus: quædam enim palam decet dare, vt militaria dona; quædam in ſecreto quæ infirmitati ſuccurrũt: Requiritur etiam quòd cito detur: qui enim cito dat bis dat: proprium eſt benefacientibus cito facere. Debet etiam liberalis dare delectabiliter, dare humiliter, dare ſine formidine amiſſionis: Oportet etiam liberalem dare gratia boni id eſt propter finem boni: alias nõ eſſet actus liberalitatis. Ex omnibus iſtis poteſt clare

F oſtendi quòd ſicut dare & conſumere cum debitis circunſtantijs ſunt actus liberalitatis: ita etiã accipere & cuſtodire; quia cuius eſt dare & conſumere cũ debitis circunſtantijs, illius eſt accipere & cuſtodire. Sed dices: quomodo intelligis quòd dare & conſumere ſunt principaliores actus quàm cuſtodire & accipere. Dico quòd ſic, quia bonum rei vtilis magis eſt in vſu quàm in poſſeſſione. Etiam magis eſt virtutis benefacere quã bene pati: ergo magis virtutis eſt dare quàm accipere Et nota quòd quando dicitur quòd benefacere eſt melius quàm bene pati: debet intelligi quo quo ad bona exteriora circa quæ eſt liberalitas, & non circa bona animæ: immo melius eſt bene pati quo ad bona interiora quàm benefacere. Ex omnibus iſtis patet quod ſit dicendum ad rationes. Vnde notum eſt quod dare vbi oportet non impedit actum magnificentiæ. Ad tertiam viſum eſt, quomodo ipſa eſt circa pecunias tanquam circa obiectũ remotum. Ideo ponitur. G

CONCLVSIO reſponſalis: Liberalitas eſt virtus moralis, ſpecialis, & a iuſtitia diſtincta: Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

QVI autẽ ſuperabundat prodigus, propter quod tyrãnos non nunc dicimus prodigos. Multitudine enim poſſeſſionis nõ videtur facile eſſe dationibus & expenſis ſuperabũdare & c.

An prodigalitas ſit extremum liberalitatis. H

QVAERITVR de extremis liberalitatis: verũ prodigalitas ſit extremũ liberalitatis. Arguitur primo, ꝙ non quia vel eſſet extremũ in ſuperabundando vel in deficiendo: ſed nullum iſtorum eſt dicendum: igitur non in dando: quia nullus in dando opponitur liberali: vt videtur dicere Ari. Arguit ſecundo ſic: Sicut illiberalitas eſt vitium in deficiendo; ita & prodigalitas: cum prodigus deficiat in accipiendo & cuſtodiendo. In oppoſitum eſt Ariſt. Pro cuius declaratione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ prodigalitas & illiberalitas ſunt extrema ipſius liberalitatis. Vnde prodigalitas eſt habitus, per quem quis contra rectam rationem circa pecunias excedit in dando vel conſumendo, vel deficit in

Quæ ſint extrema liberalitatis.

A cit in acceptione, vel cuſtodia. Ex quo patet ꝙ prodigalitas dicitur eſſe vitium contra liberalitatem: quia dat occaſionẽ peccandi; puta dat occaſionem accipiendi vnde non oportet; quia qui dat vel conſumit vltra quàm oportet ſæpe cogitur accipe vnde non oportet. Item tales rationes, ſaltem quando ſunt circa illos quibus non oportet vt circa malos, ducunt alios ad male faciendum. Peccatur dando etiam non gratia cuius oportet: vt dans propter plus accipere cupidus eſt: & propter mechari mechus, & ſi propter occidere iniuſtus. Peccatur etiam dando, quę non oportet: & ſimiliter dicatur de alijs circunſtantijs.

Dubium Sed circa iſta eſt paruum dubium: vtrum aliquis poſſit licite dare & dimittere omnes ſuas B pecunias. Et videtur ꝙ ſic, ſicut de Apoſtolis, qui omnia dimiſerunt & Chriſtũ ſecuti ſunt: etiã de multis religioſis. Patet etiã de Socrate qui cum magnus eſſet philoſophus ſuas pecunias ꝓiecit in mari. Patet etiam, quia contingit pecunijs male vti & cum ſolicitudine ſeruantur: etiã pecuniæ ſunt multis occaſio delectationũ inordinatarum: etiã difficillimum eſt ſemper bene ſe habere circa pecunias: igitur bonum eſt pecunias dimittere. In oppoſitum tamen arguitur; dimittere bona opportuna felicitati non eſt conſonum rationi; ſed pecunię ſunt huiuſmodi: igitur. Item ille actus non eſt conſonus rationi, qui tollit opoſitiones multarum virtutum; ſed dimittere omnes pecunias tollit actum liberalitatis; igitur. Reſpondetur ponendo talem concluſionem: circunſcripta fide C non poteſt ratione humana conuinci ꝙ dimisſio totalis pecuniarum ſit bona. Et per hoc ſoluitur ratio de Apoſtolis: vnde nõ eſt certũ ꝙ Apoſtoli omnia ſua dimiſerunt niſi ſecundum affectum: & ſic debet intelligi quando dicitur ꝙ dimiſerunt omnia & ſecuti ſunt Chriſtum: debet intelligi quo ad affectum: vel omnia exceptis quæ requirebantur ad ſuſtentationem vitę. De Socrate dicitur ꝙ non legitur ꝙ omnes pecunias in mari proiecerit, ſed bene magnam partem: vel vt dicunt aliqui Socrates hoc fecit, vt induceret populum ad bonum, & tolleret ab eis errorem: quia tunc opinio populi ponebat felicitatem in diuitijs. Et ad rationes dicitur ꝙ dimittere omnes pecunias eſt cadere in plura inconuenientia, quam D habere pecunias: puta in ſollicitudines viuendi: in triſtitias famem & ſitim: tales enim triſtitię plures poſſunt trahere appetitum præter rationem, quàm delectationes. Vnde infirmi animi eſt non poſſe ſuſtinere pecunias, ideſt non poſſe bene vti pecunijs.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd illiberalitas dicitur eſſe extremum liberalitatis; & eſt habitus quo quis contra rectam rationem deficit circa pecunias in dando & cõſumendo & ſuperabundando, in recipiendo, & cuſtodiendo. Siquis enim vltra neceſſaria & exigentiam ſtatus pecunias habuerit, & pauperibus non diſtribuerit vel amicis oditur: cum liberalis qui oppoſitum facit, puta dat pauperibus & amicis amatur. Et eſt ad- *Quid ſit illiberalitas.*

E aduertendum, quòd deficimus per illiberalitatem in conſumptione pecuniarum, ſicut in defectu expenſarum, ſicut qui propter nimiam affectionem pecuniarum non ſunt audaces exponere, neque pro ſe, neque pro alijs ſeruitoribus. Deficimus et per illiberalitatem in exceſſu acceptionis: puta quando accipimus ab illis quibus oportet dare etiam debita propria: deficimus etiam in exceſſu cuſtodiæ, & iſte videtur eſſe principalis defectus: & error, quia ad illum videntur ſequi alij errores: puta non dare pecunias quibus oportet, vt parentibus indigentibus amicis, & magiſtris. Sed

Dubiū. quæreret aliquis quod illorum vitiorum ſit peius, vel prodigalitas, vel illiberalitas. Pro cuius declaratione ſupponitur, ꝙ

F illiberalitas quandoque componitur cum prodigalitate: Nam multi ꝓdigi accipiunt vnde non oportet, & hoc vt poſsint ad voluptatem magis conſumere. Et dices quomodo eſt poſsibile, ꝙ prodigalitas componatur cum illiberalitate, cum ſint extrema virtutis. Reſpondetur ponendo talem regulam: In opere virtutis ſunt multæ circunſtantiæ, ſecundum quarum cuiuſlibet exceſſum, vel defectum attenduntur extrema vitia: ideo ponitur talis propoſitio: Si extrema vitia fuerint ſecundum exceſſum, vel defectum eiuſdem actus, & eiuſdem circunſtantiæ opponuntur, & tunc ſimul ſtare non poſſunt; ſi autem ſint ſecūdum aliam, & aliam circunſtantiam, non oportet, quòd componantur, ſed poſſunt ſimul ſtare: ꝗa tunc non opponuntur, ſed ſolum virtuti. Iſtis poſitis ponitur talis propoſitio: Prodigus dicitur eſſe melior, quàm illiberalis: quia non dans: quibus oportet eſt peior quàm dās quibus non oportet; quia iſte alicui prodeſt non autem alter. Et debet hoc intelligi de ſimplici prodigo; quia ſi intelligatur de prodigo mixto, qui non ſolum dat quibus non oportet ratione dationis, & honeſtatis ipſius dationis; ſed ratione alicuius alterius: vt quando quis dat meretricibus vt fornicetur, iſte eſt prodigus, ſed non ſimplex, ſed mixtus cum alio vitio; & certe eſt peior quàm ſimplex illiberalis; ex quibus patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis; Illiberalitas eſt vitium peius prodigalitate: Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis. H

VIDEBITVR autem utique conſequens eſſe, & de magnificentia pertranſire. Videtur enim & hæc ipſa circa pecunias quædam virtus eſſe nō quemadmodum &c.

An magnificentia ſit virtus moralis.

QVAERITVR: Vtrum magnificētia ſit virtus moralis. Et arguitur primo quòd non; quia quilibet vtens ratione poteſt habere actus virtutis; ſed pauper non poteſt habere actū magni-

A magnificentiæ: igitur. Arguitur ſecundo ſic: Non eſt in poteſtate noſtra habere actum magnificentię: quia non eſt in poteſtate noſtra habere pecunias quæ requirunt ad actum magnificentiæ: igitur In oppoſitum eſt philoſophus in tex. Pro cuius ſolutione.

Quid ſit magnificētia. PRIMO ſciendum eſt, ꝙ magnificentia eſt habitus inclinās ad magna opera, & magnos ſumptus circa magis opera; vt circa conſtructionem turriū ciuitatum & eccleſiarum. Sed dices, non contingit circa iſta opera errare; igitur circa ipſa non eſt virtus neceſſaria. Reſpōdetur ꝙ certe immo contingit errare. Notū eſt.n.ꝙ circa q̄cunq; opera humana contingit peccare, ꝑ exceſſum & ꝑ defectū, ſed opus magnificentiæ eſt opus hu B manum; ideo circa ipſum cōtingit errare. Primo in ſuperabundando; vt ſiquis magnum opus incipiat vltra facultatem, quod non poteſt perficere. Secūdo in deficiendo: vt in paruis operibus, q̄ ſunt paruæ vtilitatis aut inhoneſtatis, aut puæ honeſtatis magnos ſumptus facere, vt qui hiſtriones cibaret nuptialiter. Et ſic patet ꝙ peccamus, q̄n non fit quod honeſtū eſſet fieri: vel q̄a minus fit q̄ deberet: ſicut multi qui cū magnum opus, & magnos ſumptus fecerunt, ꝑ paruū parcere pecunijs magnū opus perdunt. *Dubium* Sed dubiū eſt: Vtrum ſit virtus diſtincta a liberalitate. Rñdetur brē ꝙ ſicut fortitudo generaliter, & cōiter capta ſe habet ad fortitudinē ſpecialiter captā, & ad magnificentiā; ita illiberalitas ſe hēt ad liberalitatem ſpecialiter dictam, & ad magnificentiam. Vnde ſicut non decet quemlibet ire ad C bellum: nec quemlibet eſſe virginem: ita nec decet quemlibet eſſe magnificum. Sed ſiquis quærat quare ergo Ariſtotel. determinat de illis. Dico ꝙ hoc fecit ad doctrinam vulgi: vulgus enim, & quaſi omnes maxime ſe habent immoderatæ ad pecunias, & honores, & vltra quàm oportet, & in illis maxime voluitur ciuilis cōmunicatio, propter quod voluit oſtendere qualiter ſe habendum ſit circa ea: & ſpecialiter circa magna. Et nota pro maiori declaratione, quòd magnificentia poteſt capi dupliciter. Vnomodo pro habitu qui inclinat nos ad bene nos habendum circa magnos ſumptus gratis faciendo: & ſic eſt virtus diſtincta a liberalitate. Secundomodo accipitur pro D habitu qui inclinat habentem ad debitæ ſe habendum circa ardua facta concernentia vtilitatem reipublicæ, & iſtomodo Chriſtus bene habuit magnificentiam, licet forte non primomodo: quia non ſequitur, ꝙ Chriſtus vnquā fecerit magnos ſumptus, & notum eſt ꝙ habuit excellētiſſimas operationes portantes vtilitatem ad rempubl. Eſt tamen notandum, quòd non quælibet volitio magni, & difficilis eſt magnificentia: vt patet de aliquibus iuſtis qui faciunt actus magnos, & heroicos aliarum virtutum. Dico ergo quòd ſolum opera magna, & difficilia, quæ pertinent ad aliquam adminiſtrationem grauem publicam, & honorabilem pertinent ad magnificentiā. Et nota quòd ego appello publicas

E administrationes pontificatum, cardinalatum, epiſcopatum, imperium, regnum, ducatum, communicatum, præfecturam, legationem, & omnia huiuſmodi.

Quæ ſunt extrema magnificentiæ. SECVNDO ſciendum eſt, quòd ipſius magnificentię, primomodo captę duo ſunt extrema vitia, ſcilicet paruificentia & vanoſia. Vnde paruificentia eſt habitus inclinãs ad non facienda magna, quæ oportet facere attentis circunſtantijs vel ad ea facienda minora: vel cum minoribus expenſis: aut tardius quã oportet. Et ſic patet quòd paruificus dicitur errare quadrupliciter. Primo quãdo non facit magna q̃ oportet facere: vel qa facit minora q̃ debeat facere: vel quia facit cũ minoribus expẽſis: vel quia nimis expectat ad faciẽdum. Sed vanoſia eſt habitus in-

F clinans ad faciendum magna, q̃ non oportet attentis circunſtantijs: vel ad facere maiora quàm oportet. Ex quo ſequitur, quòd tam paruificentia, quàm vanoſia ſunt habitus inclinantes præter, vel cõtra iudicium rationis: ideo ſunt vitioſi. Sed dubium

Dubium eſt, quod iſtorum vitiorum eſt Petrus. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd eodem modo dicatur de vanoſo & paruifico ſicut de prodigo & illiberali. Dictum eſt enim, quòd illiberalis ſimplex eſt peior, quàm prodigus, ſed compoſitus prodigus poteſt eſſe peior ſimplici illiberali: ita dico quòd ſimplex paruificus eſt peior ſimplici vanoſo. Ideo eſt aduertendum, quòd duplex eſt vanoſus, ſcilicet ſimplex & cõpoſitus, ſeu mixtus. Vnde vanoſia cõponitur quandoque cum paruificentia: & de

G vanoſo ſic compoſito dicit Ariſtot. quòd iſte vbi oportet multa conſumere pauca conſumit: & vbi pauca multa: & iſte eſt ſimpliciter peior, quàm ſimplex vanoſus, vel ſimplex paruificus: niſi ille paruificus eſſet omnino illiberalis. Vnde vanoſus compoſitus nihil boni videtur intendere: non in expenſis multis intendit honeſtatem operis, vel decentiam; quia tunc plura exponeret: nec intendit ad bonum finem, & honeſtum parcere pecuniis: quia tunc magis parceret ei vbi non oportet multa expendere, quàm vbi oportet. Vanoſus ſimplex poteſt intendere ad honeſtatem, credens in omni tempore ſuo eſſe magnitudinem operis, & multitudinem pecuniarum decem. Et nota de vanoſo, quòd aliquis poteſt dupliciter excedere circa materiam magnificentiæ. H

Vnomodo ex ſolo affectu magis faciendi, & tunc erit ibi ſimplex, & vera vanoſia. Aliomodo gratia alicuius alterius vtputa lucri, luxuriæ, vani honoris, aut alicuius turpis dilectionis, aut fraudandi gratia; & tunc ibi non eſſet ſimpliciter vanoſia: ſed aliud vitium magis, ſecundum exigentiam finis principaliter intenti: licet tamen poſſet dici vanoſia ex conſequenti ſicut dicit Ariſtot. quòd ſiquis gratia lucri mechatur, nõ dicitur luxurioſus: ſed magis auarus, vel iniuſtus. Et de iſto vanoſo nulli eſt dubium quin ſit peior ſimplici paruifico. Et ſic poteſt ſatis patere, quòd pauper non poteſt eſſe paruificus; quia ſi parua exponat hoc eſt ſecundum eius decentiam: par-

A uos enim parua decent: ideo diuites ſunt paruifici: quod poteſt contingere dupliciter: Primo: quia circa pecunias tantam affectionem habent quòd ſunt illiberales, & in magnis,& in paruis: & iſti ſunt multum mali. Secundo: quia licet ſatis bene ſe habeant in minoribus, & mediocribus, in magnis tamen deficiunt. Vnde paruificus quandoque nihil facit eius, quod oportet: ſed ab opere toto deſiſtit propter hoc, quòd abhorret expenſas: & ſi quid facit eius, quod oportet, tamen non facit ſemper totum, quod oportet, ſed minus. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Magnificentia eſt virtus moralis, cuius extrema ſunt par B uificentia,& vanoſia: Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

MAGNANIMITAS aût circa magna quidem & ex nomine videtur eſſe. Circa qualia autem eſt primum accipiamus: differt autem nihil habitum,vel eum qui ſecundum habitum intendere &c.

An magnanimitas ſit virtus.

QVAERITVR Vtrum magnanimitas ſit virtus moralis. Et arguitur primo quòd non: quia diſpoſitio corporalis non eſt virtus: ſed magnanimitas eſt virtus corporalis: igitur. Item nullus virtuoſus debet habere conditiones oppoſitas ipſi felici: ſed magnanimus habet conditiones ei oppoſitas;igitur. C In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. & etiā omnes qui de virtutibus locuti ſunt. Pro cuius ſolutione.

SCIENDVM eſt primo, quòd Seneca dicit omnem virtutem, quæ firmat animum in opere bono circa difficilia,eſſe magnanimitatem: & capiendo ſic magnanimitatem non eſſet virtus ſpecialis ab alijs. Vnde capiendo magnanimitatem iſto modo non eſt aliud quàm habitus inclinans habentem ad bene ſe habendū circa difficilia quæcunque etiam ſint illa difficilia. Sed quia Ariſto. diſtinguit magnanimitatem ab alijs: & dicit quòd eſt virtus ſpecialis diſtincta ab alijs:ideo videndū eſt quid ſit magnanimitas. Vnde magnanimitas non eſt niſi habitus inclinans ad moderādum paſſiones appetitus circa honores & honorationes. D Et dicunt aliqui quòd eſt ſolum circa magnos honores & magnas honorificationes. Ex quo ſequitur, quòd magnanimitas eſt virtus moralis:quia eſt circa honorationes & honores,circa quæ contingit excedere & deficere: ideo congruum eſt habere habitum inclinantem ad medio modo ſe habendum, & ille vocatur magnanimitas. Vnde notum eſt quòd honores ſunt appetendi ſecundum rectam rationem: notum eſt quòd virtus eſt habitus electiuus in medietate cōſiſtens,ſecundū quòd recta ratio dictauit. Eſt tamē aduertēdum ꝙ quādoq; honores nocēt hominibus:& ſic nō ſunt appetēdi. Vlterius eſt aduertēdū ꝙ inter bona exteriora honor vr̄ eſſe maximū bonorū: ideo vr̄ ꝙ de-

Quid ſit magnanimitas.

E fectus appetendi honores dicatur eſſe malus & vituperabilis. Ex quo ſequitur ꝙ ſiquis cognoſcat ſe eſſe dignum & idoneum ad aliquod bonum occupandũ: in quo poſsit multas operationes virtuoſas exercere & multum prodeſſe populo vel communitati alicui, quod ſi non acceptet deficit:& videtur vitioſe agere. Et etiam notum eſt quòd contingit excedere in occupando beneficium, vtputa quando nihil vel parum vtilitatis poteſt conferre populo.

Quid ſit opus magnanimi. SECVNDO ſciendum eſt, quòd magnanimi eſt dignificare ſe magnis honoribus exiſtentis digni eis: quibus honoribus nullus dicitur eſſe dignus niſi bonus & virtutibus plenus; ideo magnanimitas videtur præſuppouere alias virtutes: ideo poteſt dici virtus communis præſuppoſitione; quia videtur quòd F nullus poſsit eſſe dignus magnis honoribus niſi propter virtutes: Vel poteſt dici ꝙ eſt communis, ſicut Seneca capiebat magnanimitatẽ vt iã viſum eſt. Ex quo ſequiturꝙ magnanimus non appetit honores propter ſe: ſed gratia virtutum, honorabilius poſsit in excellentes operationes virtutum. Vlterius ſupponitur quòd tres ſunt proprietates ipſius magnanimi, ſcilicet motus lentus, vox grauis, locutio ſtabilis. Et ſi dicat aliquis; iſta ſunt operationes corporales; ergo non debent atribui virtuti. Reſpondetur ꝙ potentiæ

Obiectio. ſuperiores animæ cum fuerint perfecte per virtutes ſibi debitas habent regulare potentias inferiores; ideo operationes corporales virtuti attribuũtur: quia regulari poſſunt per G virtutes. Aduerte vlterius quòd magnanimus de bonis fortunæ gaudet, & de malis triſtatur: ſed non intenſe, ſed remiſſe; quia parum reputat omnia bona exteriora in ordine ad virtutes quæ ſibi ſemper manent ſaluæ: & per hoc videtur magnanimus differre a ſuperbo; quia magnanimus dignificat ſe ex virtute, eo modo quo recta ratio dictat. Sed ſuperbus non ſe dignificat & exiſtimat ſe excellere alios ex virtute: & inde eſt quòd tales ſunt iniuriatores, nec poſſunt moderate ferre proſperas fortunas & contemnunt alios qui virtuoſiores ſunt nec operantur ſecundum virtutem. Vnde magnanimi ſunt deſpectores bonorum exteriorum; vbi ſupple rerentio, acquiſitio vel affectus oppugnat bonis operibus virtutum: ſunt H etiam contemptiui adulationũ & timorum & omnium quæ a veritate poſſunt bene ſe ducere; quia magis volunt eſſe boni, quàm videri digni honoribus, quàm honorari: ſed nõ ſunt tamen contemptiui hominum niſi malorum & paruorum: ſuperbi econtra ad adipiſcendos honores contẽnunt virtutes, deum, & homines ſpecialiter bonos & amplexantur adulatores; quia magis volunt videri eſſe magni, quàm vere eſſe magni & honorari, quàm eſſe digni honoribus. Etiam magnanimi volunt extolli in operibus virtuoſis: & ſuperbi in honoribus. Etiam magnanimi volunt excellere ex meritis: & ſuperbi ſine meritis. Et aduerte quòd ſicut iuue-

A iuuenis non totaliter deprauatus retrahit ſe a turpitudine propter verecundiam: ita magnanimus reddit ſe tardum ad operationes minoris honeſtatis, vt operetur excellentiores: ideo cū beneficiare ſit melius, quàm beneficiari; quando magnanimus beneficiatur, ſtatim beneficiat vt non excedatur in opere virtuoſo. Et ex iſtis & dictis in primo notabili, patet quid ſit dicendum ad rationes. Ad ſecundam dico primo, ꝙ magnanimus non eſt ſuperbus, vt viſum eſt. Vnde ſuperbus dignificat ſe propter ſortunam & magnanimus propter virtutem. Et ſi dicas ꝙ Ari. dicit, ꝙ magnanimi ſunt deſpectores aliorum. Dico ꝙ non dicit, ſed quod bene videntur eſſe deſpectores. Dico etiam ꝙ magnanimus iu-
B ſte contemnit, & illud non eſt contra humilitatem; quia contēnit alium qui magis ſe dignificat, quàm oportet: contemnit quidem ideſt minus exiſtimat: & ſic patet ꝙ magnanimitas, non eſt contra humilitate; non eſt enim humilitatis, quòd homo de ſe minus exiſtimet, vel minus dignificet: quàm ſit dignus. Sed humilitatis eſt, quòd homo non plus dignificet ſe, quàm ſit dignus dignificari. Dico vlterius quòd magnanimus non verecundatur ex turpi actu: ſed quia ipſe ſcit maiorem dignitatem in beneficiando, quàm in beneficiari: ideo recuſat beneficiari & magis cupit beneficiare: & ideo dico ꝙ magnanimus frequentius memoratur de illis, qui bona fecerunt; quàm de illis qui bona ceperunt. Dico vlterius, ꝙ magnanimus in rebus arduis C
& ſibi commiſsis eſt diligentiſſimus: ſed in rebus paruis quas multi minores poſſunt recte facere eſt tardus. Dico vlterius, ꝙ quandoq; me morā^tur de malis præteritis, vt valeant cauere futura & non vt vindicent. Dico etiam ꝙ non multum curant laudari: ſed bene curant ꝙ ſint digni laudari. Dico ulterius ꝙ non multum loquuntur de hominibus in communi ſermone: licet ſi emineat aliquæ grauis adminiſtratio hoc non refugiant. Et illud non eſt contra eutrapeliam cum nullum in cōmunitate humana ledant. Dico etiam ꝙ non odiunt quæ amanda ſunt ſed quæ odienda ſunt; vt vitia hominum & homines ſecundum ꝙ vitioſi ſunt & hoc eſt bonum. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Magnanimitas eſt virtus ſpecies diſtincta ab aliis: q̄ concluſio relinquitᷣ ꝓbata ex dictis. D

DEFICIENS autem puſillanimis: ſuperabundās chaunus: non mali quidem igitur videntur eſſe, neque iniuſti: non.n. malefactores ſunt &c.

An actus chaunotis ſit extremum magnanimitatis.

QVAERITVR Vtrum chaunotes ſit extremum magnanimitatis. Et arguitur primo ꝙ non: quia conuenit cum magnanimitate; quia chaunus appetit honores magnos ſicut magnanimus: igitur. Arguitur ſecundo: Appetere bonū nō vr̄ eſſe malum; ſed chaunus vr̄

E appetere bonũ: quia appetit honores qui ſunt maximum bonum inter bona exteriora. In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

Quæ ſint extrema magnanimitatis.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ chaunotes & puſillanimitas ſũt extrema ipſius magnanimitatis: ideo ſunt extrema vitia. Vnde chaunotes eſt habitus inclinãs ad defectum bonorum ipſorũ. Et eſt aduertendum ꝙ ſub chaunote continetur ambitio & præſumptio. Vnde ambitioſus eſt circa honores, ſic videlicet ꝙ ille qui appetit honores pluſquã oportet vel aliter, quàm oportet: vt puta ſi appetamus honores magis, quàm opera virtutũ talis vocatur ambitioſus, vnde ambitioſus appetit dignificari non propter virtutes, ſed propter honores exteriores. Sed præſumptuoſus eſt circa actus F & opera ſic valet ꝙ ille dicitur præſumptuoſus qui opera vltra ſuam facultatem aſſumit: vt ſi medicus nondum expertus medicinam regi ſine conſilio aliorũ præſumeret dare. Et poſſent dari multa exempla: ita valet, quòd ambitioſus qui aſſuma dignitates vel officia quibus non eſt dignus: non tamen vult dignificari illis dignitatibus vel officijs, propter honores exteriores ſimpliciter: ſed propter excellentiores operationes. Sed

Inſtãtia.

dices quomodo poteſt illud fieri ꝙ ſub chaunote contineantur duo vitia: & tamen ſub puſillanimitate continetur ſolum vnum, dico ꝙ certe ſicut ſub chaunote continentur duo vitia: ita ſub puſillanimitate quorum vnum opponitur ambitioſitati: vt puta defectus in honoribus: vt ſiquis minus appetat honores, quàm oporteat: & G ſecundum quòd opponitur præſumptuoſitati: vt ſiquis: ad officium aliquod honorabile exercendum vbi poſſet excellentes operationes virtutum exercere: & habet ſufficientiam in ſcientia amicis & pecunijs ad hoc requiſitis & habeat animũ pigrum in illis, dicitur vitioſus & opponitur præſumptuoſo. Et aduerte quòd iſte non eſt ita malus, ſicut chaunus ſibi oppoſitus: quia chaunus ſibi oppoſitus tendit ad ſuperbiam, inuidiam, diligit adulatores, ſubuertit ordinem morum & naturæ, præterens honores virtutibus. Dicunt tamen aliqui quòd chaunus qui eſt præſumptuoſus ſimplex, ideſt qui ambitione caret non eſt ita malus, ſicut puſillanimus ſibi oppoſitus: quia talis non ſolum priuat ſe honoribus exterioribus: H ſed etiam illius quæ poſſet & tenetur exercere; præſumptuoſus ſolum peccat; quia nititur ad illa, quæ excedunt facultatem ſuam, qui tamen non ſunt quærendi niſi propter virtutes.

Philotimia an ſit virt⁹, & a magnanimitate diſtincta.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd difficultas eſt inter doctores vtrum philotimia ſit virtus: & ſi ſit, vtrum ſit virtus diſtincta a magnanimitate. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum ꝙ dicitur communiter, ꝙ philotimia, eſt habitus inclinans ad moderatè, & debitè ſe habendum circa paruos honores; & ſic philotimia dicitur eſſe virtus circa honores paruos, & magnanimitas circa magnos honores: & ſic diceretur quòd magnanimitas, & philo-

A philotimia non eſſent proprie diuerſæ virtutes: ſed quaſi diuerſi modi eiuſdem virtutis: ꝑ quam.n. virtutem homo parui ſtatus operatur circa minores honores ſicut oportet, per eandem virtutem homo conſtitutus ſuis meritis exigentibus in maioribus dignitatibus operatur circa maiores honores ſicut oportet. Et eſt aduertendum, ꝙ ſicut ipſius magnamitatis, q̃ eſt circa magnos honores ſunt duo extrema, ita ipſius philotimiæ duo ſunt extrema, licet nomina non ſint ipſis impoſita: tñ illud, quod eſt in deficiendo cõmuniter vocatur aphilotimia ab a, quod eſt ſine quaſi non amatiuus honoris ita ꝙ aphilotimus dr̄, qui præter rationē ēt deficit ab appetitu rõnis in paruis honoribus: tñ extremum B aliud vocamus qñdoq; nomine virtutis.ſ. philotimia: ideo dicit Ariſt. ꝙ philotimum qñq; vituperamus: & hoc eſt capiendo philotimiam pro extremo in abundãdo in appetitu paruorũ honorum. Eſt tñ aduertendum ꝙ philotimia, non ſolũ eſt circa paruos honores: ſed ēt circa mediocres. Et Ariſt. non nominauit eam: licet bene fecerit mētionem, ꝙ in talibus honoribus erat ſuperabũdantia defectus, & medietas. Et ſic patet quid ſit dicendũ ad rationes. Vnde, ꝙ chaunus appetat honores: hoc non eſt ſm rationē rectã. Vnde nota, ꝙ appetitus honoris ordinatus poteſt nos incitare ad virtutes: ſed inorditus nõ incitat nos ad virtutes: ſed magis ad oppoſitũ: Ideo ponitur.

Conclvsio reſponſalis: Chaunotes eſt extremũ magnanimitatis: & puſillanimitas C alterũ extremum: quæ cõcluſio relinquitur probata in 1. notab.

Mansvetvdo autem eſt quædam medietas circa iras, innominato autem exiſtente medio &c.

An manſuetudo ſit uirtus.

Qvaeritvr vtrũ manſuetudo ſit virtus moralis. *Sco. in 3. di. 34. ibi no. adum alterius.*

Arguitur primo, ꝙ non: quia ipſa eſſet virtus circa iras: ſed hoc eſt falſum: qa circa iras nõ eſt virtus. Arguitur secundo ſic, Ira impedit animum, & rationē: ergo circa ipſam non eſt virtus. In oppoſitũ eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendum eſt, ꝙ differẽtia ē inter cõcupiſcibile, & iraſcibile. Vnde illud dicitur concupiſcibile, quod ex ſe natũ eſt eſſe conueniens, vel diſconuiens: ita ꝙ nullo alio poſito circa ipſum natus eſt ſequi act⁹ delectandi, vel triſtandi, ſeu pro ſequendi, vel fugiendi: & tale nõ reſpicit iraſcibilis. Vñ actus iraſcibilis eſt iraſci: quod nihil eſt aliud, q̃ appetere vindictam propter apparentē paruipenſionem: ita ꝙ offendens eſt obiectum talis actus: non quidē offendens, quod ex ſe ſit diſconueniens concupiſcibili, ſed quia impedit illud, quod eſt primo conueniens appetitui eius guſtatiuo: & circa illud iraſcibilis haberet quoddam nolle: non quidem proprie refugientis, ſicut concupiſcibilis mala refugit: ſed magis reſpuentis ſiue repellentis: ideo non ſolum cõcupiſcit amouere illud impediēs, ſed *D Differentia inter iraſcibile, & concupiſcibile.*

B ſed etiam punire. Vnde quādo obiectum non punitum eſt præſens, ſemper iraſci eſt cum triſtitia. ſed quando punitur eſt cū delectatione: ideo dicebat Ariſt. ꝙ ira viri eſt quaſi mel. Vnde irati non punięntes triſtātur: ideo punire eſt ipſis delectabile: Vnde non ſequitur ira niſi vbi non eſt ſpes vindictę. Vnde ſi rex faceret pauperi iniuriā: vir ille tunc bene triſtaretur, & odiret regem: ſed nō iraſceretur, quia non ſperat vindictam. Et quia circa talia contingit excedere, & deficere, congruum eſt habere virtutem, q̄ inclinet appetitum ad moderate, & bene ſe habendum circa iras: & talis non eſt niſi māſuetudo. Eſt tamen dubiū, vtrum clemētia diſtinguatur a māſuetudine. Dicunt aliqui, ꝙ ſic: & dicunt, ꝙ manſuetudo eſt moderatiua paſsionis interioris:

Qō differt clementia a manſuetudine.

F clemētia vero moderatiua punitionis: dicunt ēt, ꝙ clementia eſt ſolum ſuperioris: & manſuetudo circa iras quaſcūq;, & maxime circa perſonas æquales adinuicem conuenientes. Aliter dicunt aliqui, & melius, ꝙ clementia differt a manſuetudine in hoc, quòd clementia eſt moderatiua iræ, & punitionis ſuperioris aduerſus inferiores. Sed manſuetudo eſt moderantia earūdem vniuerſaliter apud omnes. Ex quo poteſt ſequi, ꝙ non omnis datio veniæ, qua ſcilicet ſuperior abſoluit inferiorem a pœna debita ſecundum leges pro delicto eſt clementia: quia talis datio veniæ non eſt conformis rationi rectę. Patet: quia ille cui fit talis venia, interdum efficitur deterior. Etiā

G reſpubli. quandoq; magna detrimenta patitur propter dationem veniæ. etiam in datione veniæ remittitur quandoq; ſatisfactio debita parti, quod ad iniuſtitiā pertinet. Vnde Seneca: in iniurijs alienis facile indulgemus, in noſtris ſumus implicabiles: ſed datio veniæ ſine remiſsio pœnæ a ſuperiore poteſtatem habente, ſecundum quod eſt auctor legum conformiter ad dictamen rectum, eſt opus clementiæ ſtricte captæ.

Vnde nota, quòd omnis, qui committit cauſam in proximū ſecundum legē eſt puniēdus duplici pœna. Vna quidē ad proximum cui ſic nocumētum intulit. Alia eſt ad cuſtodē legis, q̄ offenſus eſt per huiuſmodi trāſgresſionem legis: & iſta pœna a criminoſis ſolet repeti, & proprie ex clementia in remiſsione totali, vel partiali dummodo talis remiſsio fiat conformiter ad dictamen rectæ rationis.

H

SECVNDO ſciendum eſt, quòd extrema manſuetudinis dicuntur eſſe iraſcibilitas, & iniraſcibilitas. Iraſcibilitas in ſuperabundando: & iniraſcibilitas in deficiendo. Vnde notum eſt, quòd contingit deficere in non iraſcendo: quia iraſci quandoque eſt bonum: ergo tunc non iraſci eſt malum. Et nota, quòd aliqui extremum in ſuperabundando: puta iraſcibilitatem vocant iracundiam ita, quòd iracundia nominat exceſſum iræ: & iſte exceſſus fit per hoc, quòd in ira peruertitur ordo rationis. Vnde peruertitur ordo rationis in appetitu vindictæ multipliciter. Primo, quando appetitur vin-

Quæ ſūt extrema manſuetudinis.

Qualiter peruertitū ordo rationi.

A vindicta de re, de qua non eſt appetenda: ſicut cum appetitur vindicta de opere virtutis ſicut Iudei de operib⁹ virtuoſis Chriſti. Secundo appetitur vindicta contra ordinem rationis: quando appetitur a perſona, a qua non debet appeti: licet factum ſit punibile: vt ſi filius appeteret vindicta patris. Tertio quando appetitur propter malum finem: puta propter vltionem, & non propter emendationem. Quarto, quando qui vult vindicare, & tamen ei non eſt commiſſa auctoritas. Quinto, quando exceditur in pœna: puta quando datur maior pœna, quàm vindicta exigat. Poteſt etiam fieri exceſſus ſecundum circunſtantias loci, & temporis. Et nota, quòd vt dicit Ariſto. in textu: nullus eſt, qui poſſit diu iraſci, & intenſiſſime: B quia ſiquis iraſceretur intenſiſſime, vel cito ceſſabit ira, vel deſtruetur iratus. Vnde ipſius iræ ſuperabundantis ſunt tres ſpecies, ſcilicet actus, amaritudo, & acerbitas illorum, qui ſuperabundandum iraſcuntur.

Tres ſpecies iratorum.

Quidam ſunt acuti, qui velociter iraſcuntur, in quibus non oportet, & magis, quàm oportet, & parum cuſtodiunt iram, ideſt non opprimunt neq; occultant iram. Et iſti vocãtur acrocholi, ideſt acuti, & vehementes: & communiter tales ſunt cõplexionis cholericę. Alij ſunt amari, in quibus ira cum difficultate ſoluitur, tamen ſoluitur ſine punctione: & iſti occultant iram intra ſe, & ab ea non diſcedunt, donec punierint, & punitione facta quietantur: & quandiu punitio non eſt facta ſunt ſibi graues a moleſti, C & amicis: & quia occultãt, ideo nullus mitigat eos. Alij ſunt exceſſiui, quorum ira non ſoluitur ſine punctione: & tales dicimus acerbos ſiue difficiles.

Dubium

Sed adhuc reſtat vnum dubium de manſuetudine: vtrum virtus mãſuetudinis ſit melior in cholerico, quàm in flegmatico. Reſpondetur breuiter, ꝙ ipſa virtus in vtroq; eſt æque bona ſi ſit in vtroq; extremum poſsibilis perfecta: patet nam omnes concedunt, & ita eſt, ꝙ voluntas regi non poteſt ad male aut etiam ad minus bene agendum per quancunq; paſsionem, vel inclinationem naturalem corporalẽ: & hoc habet ex dñio: aut quia eſt potentia abſoluta ab organis, & diſpoſitionibus corporalibus: aut quia eſt gradus ſuperioris, quàm illę potentię inferiores: Hoc ſuppoſito D notum eſt, quòd voluntas tam in cholerico, quàm in flegmatico, & in quolibet potente vti ratione quacunq; diſpoſitione corporali fuerit diſpoſitus poteſt ad extremum bene eligere, & æque bene in vno ſicut in alio. Et ſic in vtroq; poterit virtus generari ita perfecta. Concedendum eſt tamen, quòd ante generationem virtutis difficilius eſt eligere ipſi iracundo: quia in ipſo appetitus ſenſitiuus magis aduerſatur rectę rationi. Vnde licet voluntas non neceſsitetur, neq; cogatur per appetitum ſenſitiuum: tamẽ propter quandam affectionẽ naturalem quam voluntas habet ad appetitũ ſenſitiuũ ſicut dñs ad ſubditum ipſa alicitur ad illud, in quod tranſit appetitus ſenſitiuus.

B tinus;&tūc dr̄ duci appetitu ſenſitiuo. Et ſic patet quid ſit dicēdum ad rationes. Notum eſt, ꝙ circa iras poſſumus errare, & in deficiendo, & in ſuperabundando: ideo neceſſe eſt circa ipſas eſſe aliquā virtutē, quæ eſt manſetudo. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Manſuetudo eſt virtus moralis, & ſpecialis ab alijs diſtincta. Quę concluſio relinquitur probata in primo notabili.

In colloquiis aūt, & cōuiuere, & ſermonibus, & rebus cōicare: hi quidem placidi videntur eſſe omnia ad delectationem laudantes &c.

F *An affabilitas ſit virtus.*

QVAERITVR vtrum affabilitas ſit virtus moralis? Et arguitur primo, quòd nō: quia nō videtur qualiter diſtinguatr̄ ab alijs virtutibus: ergo. Arguitur ſecundo: Affabilitas videtur eſſe circa delectabilia: ſed illud videtur eſſe commune omni virtuti: igitur. In oppoſitū eſt Ariſto. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ ad vitam humanam vtilis eſt, immo neceſſaria cōmunicatio: natura enim, quæ nihil facit fruſtra, dedit ſolis hominibus præter cætera animalia ſermonem, vt per ipſam ſignificēt alijs nociuum, iuſtum, & iniuſtum. Notum eſt, ꝙ homo pluribus indiget ad vitam ſeruandā, adhuc pluribus ad eam bene ducendam, quæ natura perficere non poteſt: ſed vt perficiant̄, indigent artibus humanis, & diligentia: & vnꝰ omnes habere non poteſt, quamuis multiplicibus artibus indigeat. Magnum enim eſt homini ſi ſit bonus textor, bonus ædificator, & ſic de alijs: ſine quibus indigentia hominum repelli non poſſit. Oportet ergo, ꝙ ſit tanta hominum cōmunicatio, ꝙ indigentiæ hominū adinuicem ſuppleantur. Ideo dicit Ariſto. 1. Politic. ꝙ hō natura animal ciuile eſt: & qui eſt in ciuilis propter naturā, & non propter fortunam, aut prauus eſt, aut melior, quā homo. Vlterius eſt aduertendum, quòd ſermones poſſunt tripliciter conſiderari. Vno modo ſecundum, ꝙ deſeruiunt ad actus ſerioſos: & ſic circa ipſos eſt affabilitas. Vnde illi actꝰ ſunt ſerioſi, qui nō ordinantur ad ſolacia iocoſa: nec ad manifeſtionem proprię perfectionis, ſed ad aliquid vtile nobis aut alijs procurandum, vel proſequendum, vel contrarium fugiēdum. Vnde contingit verbis, & geſtu ad alium, aliquando decēter, & delectabiliter ſe habere: aliquando rudū, litigioſe, & indelectabiliter: licet nō mutentur ſerioſi actus. Secundo poſſunt conſiderari, ſecundum ꝙ deſeruiūt ad manifeſtationē alicuius interioris perfectionis noſtræ latentis: & ſic circa ipſos eſt virtus, quę vocatur veritas. Tertio, ſecundum quòd deſeruiunt ad ludos, & ſolacia: & ſic circa ipſos eſt eutrabelia. Et nota, quòd quando dr̄, ꝙ affabilitas eſt circa actus curioſos, non debet intelligi tanquā circa propriū eiꝰ obiectū: quia illi actus ſunt etiā aliarum virtutum, ſed eſt circa ſermones

Innata hoī affabilitas.

G

H

A ſermones, & geſta, quibus vtimur in huiuſmodi actibꝰ curioſis ad decentur, & delectabiliter communicandum.

Diſcholia quid, & eius oppoſitum.

SECVNDO ſciendum, ꝙ diſcholia ſiue proteruia eſt, qua cum viuentibus ad omnia, vel plurima contrariamur; & contemnimus omnes. Vnde diſcholia reddit hominem litigoſum: tollit pacem, & amicitiam, quæ tenet homines in communi cõgregatione: auertit naturalem appetitum hominis quẽ habet homo ad cõionem. Ex quo ſequitur, quòd diſcholia eſt praua & contra bonos mores. Et aduerte, ꝙ placitas videtur eſſe ſibi contraria: quia placitas eſt qua quis ita vult omnibus placere, & nulla contriſtare: quia nulla aliorum dicta contemnit, ſed etiã omnia ſi turpia ſint, & falſa cõmendat, & approbat: eſt tñ infectiua cõicationis. B Quod patet: quia vitium conuiuentiũ inde augetur: & etiã malorũ per eã participes videmur eſſe. Ex oĩbus patet, ꝙ in cõicatione humana circa ſermones, & geſtus ad ſerioſos actus indigemus virtute morali dirigente, ſiue inclinante nos ad medium ſm rectam rationẽ. Vnde circa tales ſermones, & geſtus contingit excedere: & deficere tam in delectãdo, ꝗ triſtãdo: ideo cõgruũ eſt habere virtutẽ dirigentẽ ad mediũ. Et aduerte, ꝙ iſta virtus multis modis noĩat. Aliqñ noĩat amicitia: nã amici adinuicẽ delectantur, & conuiuunt, & gaudent: aliqui vocant eã ſocialitatẽ, vt Homerus, qui maledictum dixit hoĩem inſociabilem. i. diſcholum, & ſocietatis turbatorẽ. Vocata etiam fuit vrbanitas ad C differentiã ruſticitatis: quia viuentes in vrbe magis ſolẽt conuiuere, & colloqui gratioſe, ꝗ rurales. Et eadem ratione vocata fuit curialitas: nã qui in curiis viuunt præ cæteris ſciunt gratioſe conuiuere. Et antiquitus vocata eſt facetia: & habẽtes eã faceti ſunt vocati. Et eſt idẽ facetia, & eloquẽtia, vel decentia, vel ſuauitas in verbis. Et ex omnibus iſtis patet, ꝙ affabilitas eſt virtus moralis circa ſermones, & geſtus ad ſerioſos actus: & per iſta ſufficiẽter ſoluuntur rõnes. Vnde licet oẽs virtutes morales requirãt ad perfectã cõicationem: hoc eſt tñ ſm diuerſos actus, & diuerſa obiecta. Et licet iſta virtus locũ habeat in oĩ cõicatione: ipſa tñ non reſpicit ad ſubſtantiã actuum noſtrorũ ſerioſorũ, neq; principales circunſtantias ipſorum: ſed D ſolum ſermones, & geſtus, quibus vtimur in exercitio ſingulorum noſtrorum actuum ſerioſorum. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſpõſalis: Affabilitas, quæ multis aliis nominibus nominatur, eſt virtus moralis ſpecialis ab aliis diſtincta: Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

DE veridicis aũt, & fallidicis dicamus ſimiliter, & in ſermonibus, & in operationibus, & fictione: videtur vtiq; iactator ſimulatiuus glorioſorum eſſe, & non exiſtentium, & maiorum, quam exiſtunt &c.

An ueritas ſit uirtus moralis.

QVAERITVR vtrũ veritas

E tas ſit virtus moralis. Arguit̃ primo,quòd nõ,quia virtus moralis non eſt in intellectu:ſed in voluntate:ſed voluntas eſt in intellectu: igit̃. Arguitur ſecũdo ſic: Ironia,quę veritati opponit̃ non eſt vitium:ergo veritas nõ eſt virtus. Antecedens probat̃ per Ariſt.in tex. In oppoſitũ eſt per Ariſt in tex. Pro ſolutione.

Veritas multipliciter.

PRIMO ſciẽdum eſt,quòd veritas capit̃ multipliciter. Vno modo, vt eſt paſsio entis, vnde veritas,vt eſt paſsio entis,nõ vr̃ dicere niſi verã entitatẽ rei. Et ſic certe quodlibet ens eſt verũ, vt aliàs viſum eſt: q̃a omne ens eſt vere ꝓductũ, & vere habet ſuã entitatẽ. Secũdo,vt eſt adęquatio ſermonis ad rẽ ſignificatã: quemadmodũ aliqua propõ dr̃ eſſe vera:& ſic nõ, capit̃ hic. Aliomodo capit̃, vt eſt habitus F inclinans nos ad ſermones veros deſignatiuos noſtrarum cõditionũ,ꝓut recta ratio dictat, ita ꝙ veritas nõ eſt circa quoſcunq; ſermones: ſed circa ſermones,ſm quod ſunt deſignatiui noſtræ diſpõnis in humanis bonis, vtputa in nobilitate amicorũ:in abũdantia diuitiarũ,vel virtutũ,& ſciarum. Et aduerte, quòd eius extrema ſunt duo.ſ. iactantia,& ironia. Vnde iactãtia cõſiſtit in ſignificãdo nobis glorioſa,quę nõ inſunt, vel maiora,q̃ ſint. Sed ironia cõſiſtit in deficiendo circa prędicta ab eo quod recta rõ nõ dictat. Ex quo ſequit̃,ꝙ iactantia eſt vitium in excedendo:& ironia in deficiẽdo circa prædicta. Sed dices vr̃ ꝙ iactantia,& ironia ſint mẽdacia. Rñdetur,quòd verũ eſt. Vnde ſignando glorioſa de ſe,quæ non ſunt:vel maiora,q̃ nõ ſunt, eſt mendaciũ,quod vocat̃ iactãtia: & ſm defectum negãdo nõ eſſe,quæ inſunt, vel faciẽdo minora,q̃ ſint: & tale mendacium vocat̃ ironia. Et aduerte,quòd iactantia multũ diſplicet audiẽtibus:ideo eſt vitiũ peius,quàm ſit ironia. Notandũ tñ quòd dicunt aliqui,quòd ironia non opponit̃ virtuti, nec veritati, nec cuiuſcũq; virtuti: immo frequẽtiſsime valet ad veritatẽ cognoſcendã,& mores deprehendendos. Sed pro concordia eſt notandũ, quòd duplex vr̃ eſſe ironia,ſ. verborũ,& ſnĩarum. Vnde ironia verborũ eſt,q̃ licet aliud dicat,q̃ ſentit, non tñ ſimulat, vt cũ dico ironice,tu bene agis: ego dico,te bene agere,& aliud ſentio.ſ.te male agere, ſed non aliud ſimulo: quia ꝑꝑ modum proferendi omnès audientes iudicant me ſentire, quòd ille male agit: H & talis ironia proprie non eſt vitium ipſius veritatis. Sed ironia ſententiarũ eſt totius volũtatis fixio, qua quis vnum ſentit,& aliud ſimulat: & iſtius multæ ſunt ſpecies:vna dr̃ antiphraſis, cum negamus facere, quoſt maxime fecimus:alia eſt, qñ ea,quæ volumꝰ videri in nobis in aduerſariis eſſe concedimus:& multas alias ſpecies enumerant Doctores. Sed iſtis modis non capitur ironia,cum dicitur,quòd eſt extremum veritatis:ſed aliter viſum eſt.

Quid iactantia, & quid ironia.

De defectu, & exceſſu ludorum.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa ludos, & iocos poteſt eſſe defectus,& exceſſus; iõ indigemus virtute,quæ inclinet ad moderate nos habendũ circa ludos. Vnde quilibet poteſt experiri,& per longã, & continuam operationẽ corporis mem-

A bra laxantur, & ſenſus per longam vigiliā indigent ſomno: ita etiam per longam, & ſtudioſam attentionē interiorē virtutes interiores animales laxantur, pp quod in eis requies eſt neceſſaria: & iſta quies nō poteſt fieri, niſi per ludos: non enim poteſt fieri per ſomnum: quia in vehementer ſtudentibus (vt in pluribus) non inueniūtur ſomni: imo parum dormiunt: non pōt etiā fieri ceſſando ab operibus exterioribus: quia tunc intellectus magis laborat: ideo fit circa ludos. Vnde mens interior maxime vacat circa ludos: pp. quod ludi ſunt vtiles homini. Ex quo ſequitur, quòd aliqñ cōtingit praue deficere circa ludos: ſicut qui volunt eſſe quaſi triſtes ſine ſolatio, non eſt facile cū talibus conuerſari. Etiam B cōtingit exceſſus, qui malus eſt. Etiā circa ludos qñq; cadit error propter circunſtantias, vt ſi turpia verba, & illicita intermiſceātur: congruū eſt ergo circa talia eſſe virtutem, & illa vocatur Eutrapelia ab eu, quod eſt bonū: & trepo trepas, quod eſt verto vertis: quaſi ad iocunditatē conuiuentiū bene vertēs facta, & dicta ipſorū. Vnde nota, quòd ludus poteſt fieri de ratione medicinæ: & ſic poteſt bene fieri: vel ad recreationē vitæ, & requiem, & ſic poteſt eſſe opus virtutis: quia omne opus voluntarium, neceſſariū ad bene eſſe humanæ vitæ pōt eſſe opus virtutis: ſed ludus factus illis modis eſt huiuſmodi: ergo. Aliomodo poteſt fieri ratione concupiſcentiæ, & ꝓpter laſciuiā, & diſſolutionē: & iſtis modis non poteſt eſſe opus virtutis. Sed adhuc eſt dubium, in quo cōſiſtit iſta virtus: Vtrum in actibus ludi, vel in verbis circa ludū. Dico nihil aſſerendo, quòd in collocutione circa ludū. Vnde iſta virtus eſt circa ludos tanquam circa materiam. Vnde collocutio conſona rationi in audiendo, dicendo qualia oportet, & vt oportet, quæ eſt circa ludos, dicitur eſſe actus exterior eutrapeliæ. Et nota, quòd extrema ipſius ſunt duo bomolochus, & aggreſtis. Vnde bomolochi videntur eſſe illi, qui ſuperabundant in deriſione aliorum: qui etiam ſunt oneroſi, & non ſunt gratioſi in conſpectu aſsiſtentium: & iſti magis ſtudent ad prouocandum riſum, quàm verba decora, quæ decent hominē bonum. Sed aggreſtes, ſeu ſilueſtres homines ſunt, qui deficiunt in duobus, ſcilicet in iudicando, & audiendo: puta qui nihil riſu dicūt: & etiam ſunt moleſti contra illos, qui aliquid tale dicunt. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Ad ſecundā tamen dicitur, quòd ironia quandoq; conſiſtit in minus dicendo non excludendo maius: vt ſi vir habens magnos amicos dicat aliquos habeo amicos; & ſic non eſt mendacium. Et per hoc ſoluuntur multæ auctoritates: Ideo ponitur.

Quid ſit Eutrapelia.

C *Dubium* D

CONCLVSIO reſponſalis: Veritas eſt virtus moralis circa ſermones: Quæ concluſio relinquitur probata in 1. notab.

ETHICORVM ARISTOTELIS.

LIBER QVINTVS.

DE iuſtitia autem & iniuſtitia intendēdum. Et circa quales ſunt exiſtētes operationes, & qualis medietas eſt iuſtitia, & iuſtum, quorū mediū intētio nobis ſit
F circa eandem methodum &c.

An iuſtitia ſit virtus.

CIRCA iſtū quintū quæritur: Vtrū iuſtitia ſit virtus moralis? Arguit primo, ꝙ non: q̄a omnis virtus moralis eſt moderatiua paſsionnm: ſed iuſtitia non eſt huiuſmodi: igitur. Arguitur ſecundo: Virtus moderatiua paſsionū debet poni in appetitu ſenſitiuo: ſed iuſtitia non ſic ponitur: igitur. In oppoſitū eſt Ari. in tex. Pro cuius ſolut.

Virtutis moralis munus. PRIMO ſciendū eſt, ꝙ quęlibet virtus moralis prius habet moderare paſsiones, q̄ regulare operationes: quia q̄n paſſiones natæ ſunt obuiare operi alicuius virtutis oportet prius vincere paſsiones, quàm opus poſsit virtuoſe. i. delectabiliter, & firme exerceri: ſed operi iuſtitiæ ſunt aliquæ paſsiones, q̄ natę ſunt ſibi obuiare: igiť oportet primo moderare illas paſsiones, quàm regulare opus: Vt ꝓ exemplo, volo, ꝙ ſit ſortes indigens: ille ſm rectam rationē iudicat non accipere pecuniam alienā, & reddere iam acceptā: & ꝓꝑ indigentiam concupiſcit accipere pecuniā alienā, & non reddere iam acceptā. Vnde non vř ꝙ talis poſsit delectabiliter opus illud elicere: niſi illa cōcupiſcētia ſit prius moderata, vel expulſa. vnde maxima pars diuerſicatis iuſtitiæ dř eſſe odium & amicitia: vnde videbis iudicem iudicare ſm amorē, odiū, vel ſm ꝙ commoda ſunt annexa. Vnde Tullius, Nemo. n. eſſe iuſtus poteſt, qui mortē, qui dolorem, qui exilium, qui egeſtatē timet. Et ex iſtis vř primo, ꝙ iuſtitia primo reſpiciat paſsiones: quod poteſt adhuc probari: q̄a ars, & virt⁹ ſunt circa difficilia: ſed difficilius eſt moderare paſſiones, q̄ regulare operationes. Et aduerte, ꝙ facilius eſt regulare paſsiones, quæ ſunt ad ipſum, quàm paſsiones, quæ ſunt ad alterum, ſicut eſt iuſtitia: quę ideo dř præclariſsima virtutū: q̄a habet moderare paſsiones, quæ ſunt ad alterū, quæ difficiles ſunt ad moderandum. Et de hoc magis poſtea videbimus. H

A Vnde difficultas in opere virtu tis eſt in ſtatuendo ſibi bonum finē, quod aliquando impeditur propter paſsiones. Secundo inueniendo modū, & media quib⁹ talis finis poſsit cōgrue acqri.

Iuſtitia quotuplex, & quotupliciter.

SECVNDO ſciendū eſt, ꝙ iuſtitia capitur dupliciter. Vno modo large: & ſic dicitur, quòd iuſtitia eſt rectitudo propter ſe ſeruata. Et ſic dico, quòd quælibet virtus poteſt dici iuſtitia, quia quælibet virtus eſt rectitu do ſupple habitualis propter ſe ſernata, & amata: & hoc vt ly ꝓpter dicit circunſtantiā cauſæ formalis. Aliomodo capitur ſpecialiter: & ſic eſt habitus inclinans habentē ad bene ſe haben dum circa alterū. Et iſta eſt duplex. ſ. legalis, & particularis. Legalis eſt habitus inclinās habentem ad bene ſe habendum circa cōmunitatē ad reddendū cōmunitati illud, quod ſuū eſt,

Sc. in 4. diſt. 46. q. 1. hac pulchre declarat.

B ſecundū illam legem, ſecundū quam reddens obligatur. Alia eſt particularis inclinans hominem ad reddendū quod ſuū eſt. Et eſt duplex, ſcilicet inclinans, vel determinans ad reddendū alteri vel quaſi alteri, quod ſuū eſt. Et ſic bene eſt in Deo: quia voluntas ſua determinatur ad reddendum, vel ad volendum, quod decet ſuā voluntatē. Alia eſt ſimpliciter ad alterum: & eſt duplex. ſ. commutatiua, & diſtributiua: Cōmutatiua eſt duplex, ſcilicet punitiua, quę reſpicit correſpondentia pœnæ ad culpā. Alia eſt ꝑmiatiua, quæ reſpicit correſpondentiā ꝑmij ad meritū. Sed diſtributiua, eſt quæ inclinant ad reddendū vnicuiq; ſcḋm gradus ſuæ perfectionis. Et per hoc patet quid ſit dicendū

C ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Iuſtitia eſt virtus moralis. Quæ cōcluſio relinquitur probata ex dictis.

VIDEMVS vtiq; omnes talem habitum volentes dicere iuſtitiam, a quo operatiui iuſtorum ſunt &c.

An iuſtitia vulgata diffinitio ſit bona.

QVAERITVR vtrum diffinitio iuſtitiæ, quæ communiter datur: Iuſtitia eſt conſtans, & ꝑpetua voluntas ius ſuū: vnicuique tribuens, ſit bona. Arguitē primo, ꝙ non: quia virtutes nō ſunt perpetuę: igitur iuſtitia nō eſt conſtans, & perpetua voluntas. Secūdo arguitur ſic: iuſtitia eſt habitus voluntatis: ergo nō eſt ipſa voluntate. In oppoſitū eſt cōmunis opinio. Pro cuius ſolutione.

D

PRIMO ſciendum, ꝙ differentia eſt inter ius, iuſtum, legē, iuſtitiam, & iuſtificationem. Nā ius eſt præceptū domini, vel ordinatio circa ſubditos, & ea, quæ poſſunt cadere ſub poteſtate ſubditorum. Et quia ille dn̄s poteſt eſſe triplex: puta Deus vt in iure diuino: natura, vt in iure naturali: hō vt in iure humano. Sed dices: inter quos debet eſſe ius? Reſpōdetur primo, ꝙ inter pares nullum poteſt eſſe ius: iō par in parē nullū ius poteſt inſtituere: Et ſi dicas contra: quia dominus aliquando, vt rex ſubditis obligat. Dico, ꝙ hoc ſolū eſt ex ordine domini ſuperioris, ſcilicet Dei, vel naturæ. Sed iuſtum eſt, quòd vnicuique ſecū-

Differētia inter ius, iuſtum, legem, iuſtitiam, & iuſtificationem.

I dum præceptum domini, vel ordinationem conceſſum eſt: vt dominus ordinauerit aliqua eſſe cõmunia iuſtũ eſt illa eſſe cõmunia: & iniuſtum eſt illa eſſe priuata, & econuerſo. Et ſcriptura, vel mẽtalis hoc manifeſtans dicitur eſſe lex. Iuſtitia eſt duplex, ſcilicet pertinens ad dominum, quæ inclinat dominum ad præcipiendum ea, quę ꝓdeſſe poſſunt ſubditis, vel inhibendũ, quæ obeſſe poſſunt. Sed pertinens ad ſubditum eſt, quæ inclinat ſubditum ad obſeruandũ ordinationem domini: Sed iuſtificatio eſt operatio proueniens a iuſtitia. Eſt tamen aduertendũ ꝙ ſæpe pro vno alio vtimur: vt iuſtitia pro iuſto. Notum eſt tamen quòd iuſtitia domini præ
F cedit ius, & iuſtum, & eſt cauſa ipſorum, & ius præcedit iuſtũ, & eſt cauſa eius. Dominus enim per iuſtitiam ſuam ordinat ſubditis, quod bonum eſt: & regẽs diſcipulis, & diſcipuli, & ſubditi ſecundum iuſtitiam obediũt, & faciunt quando reſpectu ſuorũ ſuperiorum faciunt, quæ fienda ſunt: & operantur, quæ operanda ſunt.

Cuiuslibet uirtutis duo actus. SECVNDO ſciendum, ꝙ ipſius iuſtitiæ, & communiter cuiuſlibet virtutis duo ſunt actꝰ interior, qui elicitẽ ab ipſa virtute; & exterior ad quem eſt illa electio. Electio enim ſemper in aliud opus tẽdit. Vnde interior iuſtitiæ eſt velle iuſtũ: ſed actus exterior proprie dicitur iuſtificatio. Sed reſtat vna difficultas: vtrum difficultas eliciendi actũ faciat actum meliorem? Et videtur, ꝙ ſic: quia tunc ille actus magis tendit ad virtutẽ: quia ad magis difficile, circa quod eſt

G virtus. Pro ſolutione eſt aduertendum, quòd ſi difficultas proueniat ex parte ipſius operis, tunc illud opus, quod eſt maioris difficultatis eſt melius. Si aũt proueniat aliunde, puta ex malo habitu non oportet; quia tũc ſequeretur, ꝙ incontinens virtuoſius operaretur, q̃ cõtinens: quia ꝑ malũ habitum, quẽ habet difficiliori modo elicit actũ, q̃ continens. Vnde actus dr̃ habere difficultatẽ dupliciter. Vno modo ratione operis: & tũc dicunt Doct. ꝙ actus conformis rationi rectæ eſt difficilior, & virtuoſior ſaltẽ melior. Alio modo habet difficultatẽ ex aliqua conditione, vel circunſtantia perſonæ: vel propter aliquod ſuperueniens: vtputa ꝑ habitũ malum: & tunc dubitant Docto. an actus difficilior ſit melior. Dicunt aliqui, ꝙ non: alij tenent H
oppoſitum. Aduerte inſuper, ꝙ ſi homo, qui paruã difficultatẽ habet in actu, faciat actũ in loco, vnde maius bonum inde veniat: vt ſuſtinere mortẽ ꝑ Deũ corã malis, vt mali conuertantẽ, vel pœnam ſuſcipiant: talis magis meretur, licet cũ minori difficultate opereẽ. Sequitur ergo, ꝙ iſta conſequentia non valet, iſte cũ maiori difficultate operatur: ergo virtuoſiꝰ operatur; qa oportet ꝙ illud proueniat ex natura actus: & ꝙ multæ aliæ circunſtãtiæ ſeruentur. Et per hoc poteſt ſolui alia qõ: Vtrũ aliqs magis mereatur, ſi pro alijs intercedat orare ſicut ſi pro ſe ſolo. *Quæſtio* Reſpõdetur breuiter, ꝙ ſic quia plura bona facit. ſ. ſibi, & alijs: quia talis tantũ meretur pro ſe ſicut ſi pro ſe ſolo oraret: & etiã meretur pro alijs. Et ex iſtis patet

A tet quid ſit dicendũ ad qõnem. Vnde illa diffinitio iuſtitiæ vr̃ eſſe diffinitio iuſtitiæ increatæ, & non creatæ: ideo aliter vr̃ dicere Ariſt. in textu, quòd iuſtitia eſt habitus operatiuus iuſtorum, & a quo operantur iuſta. Et illa vr̃ eſſe bona, cũ ibi ponatur genus actus tam interior, q̃ exterior, & obiectũ, cũ dr̃ a quo ſunt operatiui iuſtorũ. Nota, ꝙ ipſius iuris tria ſunt pręcepta. ſ. honeſte viuere, alterum non lędere, ius ſuũ cuiq; reddere: hęc aũt oĩa ſunt iuſta poſt præcepta iuris, & ea ſeruare eſt iuſtitiam facere. Ideo ponitur.

Conclvsio reſpõſalis: Diffinitio iuſtitiæ, quæ communiter datur, eſt ſufficiens: Quæ cõcluſio relinquitur probata.

B Qvaerimvs autẽ eam, quę in parte virtutis iuſtitiam. Eſt.n.quædam: vt dicimus. Similiter autem & de iuſtitia, quæ ſecundũ partẽ &c.

An detur iuſtitia particularis.

Qvaeritvr vtrũ pręter iuſtitiam legalem neceſſe ſit ponere iuſtitiam particularem. Arguitur primo, quòd nõ: quia iuſtitia legalis vr̃ eſſe oĩs virtus, & continere oẽm virtutẽ: igitur non diſtinguitur a iuſtitia particulari. Secundo ſic arguit Ariſ. diffiniens iuſtitiã nõ vr̃ ponere duas diffinitiones: vnã pro iuſtitia legali: & aliã pro iuſtitia particulari: igitur. In oppoſitũ eſt Ari. in tex. pro cuius ſolutione.

Sciendvm eſt primo, quòd quælibet virtus põt nomẽ iuſtitiæ accipere pro quanto ipſa eſt alterũ, nõ quidẽ ad alterũ: quia ad vxorẽ, vel filios, vel amicos: quia oĩa iſta reputanť vt noſtra. Sed ad alterũ: quia ad alienos nulla affinitate coniũctos.

Qualibet virtus ſortitur nomen iuſtitia.

C Vnde eſt notandũ, quòd aliqua virtus põt eſſe ad alienos dupliciter. ſ. ꝓcuratiue: aliomodo vſiue. Procuratiue, ſiue finaliter, quod idẽ eſt: quia dirigit opus ſuum ad alienũ bonũ procurandum, ſaluandum, & augẽdum. Et ſic penes iſtum modũ ad alienos nõ ſumiť aliqua virtus ſpecialis: ideo non ſumitur iuſtitia, quæ ſit aliqua virtus ſpecialis. Quod probatur: quia a proprietate, quæ cõuenit oĩ virtuti non ſumiť aliqua ſpãlis virt⁹: ſed operari ad bonum alterius augendũ, conſeruandũ, & procurandũ conuenit omni virtuti: quia omni virtuti conuenit operari ad cõe bonũ: ſed operando ad cõe bonũ operatur ad alios inquantũ non ſunt ex nobis nec noſtris: ſed etiam ex alienis. Vnde ſm hoc, ꝙ eſt operari ad cõe bonũ augẽdũ, cõſeruandũ, & procurandũ, ſumiť legalis iuſtitia, q̃ eſt vera virt⁹: ideo nõ eſt diſtĩcta ab aliis: ſed dr̃ tota virtus: quia quælibet virtus poteſt dici iuſtitia legalis in quantum inclinat ad bonũ cõe augendũ, procurandum, vel ſeruandum.

D Aliomodo virtus dr̃ eſſe circa alterum vſiue: quia opere ſui vtitur bono alieno ſibi, vel alijs procurando: & ſic circa alterum eſt vera virtus ſpecialis, quę inclinat ad vtẽdum, vel non vtendum bonis alienis, ſecundũ ꝙ nõ oportet. Et qa circa talia cõtingit eſſe exceſſus, & defectus vituperabiles: iõ congruũ eſt, vt ſit illa

E virtus, quæ inclinet nos ad mediũ, & illa vocatur iuſtitia particularis. Exemplum de exceſſu: vt ſiquis bona alterius inuito domino velit vſurpare nullã faciens illi de ſuis bonis recõpenſationem. Exẽplum de defectu: vt vituperium eſt, & ſeruile pati iniuriam potenti eã bene repellere. Et, ꝙ iſta iuſtitia particularis ſit virtus diſtincta ab alijs. Patet: quia contingit peccare contra eam nõ peccando contra alias, etiã cõtingit peccare cõtra alias nõ peccãdo contra ipſam: igitur. Exemplũ: vt ſi quis rapuerit alienũ inuito domino, & præter legem ipſe vituperatur, & dicitur iniuſtus, & per iudicem cogitur ad reſtituẽ-
F dum tanquã male acceptum. Et notum eſt, ꝙ iſtud peccatũ nõ eſt contra fortitudinem, quæ eſt circa pericula bellica: nec contra temperantiam. Et ſi dicas, quomodo diſtinguetur iſta iuſtitia particularis a iuſtitia legali. Dico, ꝙ ſicut aliæ virtutes ſe habent ad iuſtitiã legalem: ita iſta iuſtitia particularis. Notum eſt, quod eſt alia ratio ſpecialis ipſius iuſtitiæ particularis: & legalis: nam alia eſt ratio eſſendi ad alterum procurando ei bonum, & vtẽdo bono eius, quod inuenitur in iuſtitia particulari.

Si iuſtitia ſit p̃clariſſima virtutum. SECUNDO ſciendum eſt, ꝙ incidit alia difficultas: Vtrũ iuſtitia eſt præclariſſima virtutum. Pro cuius ſolutione eſt aduertendũ, ꝙ vt dicit Ariſto. in tex. Illa virtus dicitur maxime perfecta, qua habens virtuoſe ſe habet ad ſe, & ad alterũ. Vnde difficultas poteſt intelligi de iuſtitia tam legali, quàm particulari. Et de iuſtitia legali ponitur talis propoſitio: iuſtitia le- G galis eſt præclariſſima virtutũ. Primo, quia videtur ſe habere ad alias virtutes, ſicut totum ad partes: modo: totum eſt perfectius ſuis partibus. Sed dubium eſt: Vtrum habens tantum vnã virtutem ſpecialem dicatur ſimpliciter virtuoſus. Pro cuius declaratione ſupponitur, ꝙ virtus ſpecialis poteſt capi dupliciter. Vnomodo prout exiſtit ſine alijs: & ſic dico, ꝙ nõ eſt poſſibile, vel ſaltem eſt multum difficile hominem bene ſe habere, & firme per vnam virtutem: quia nõ poteſt paſsiones aliarũ virtutũ tẽperare. Etiam in proprio actu impeditur paſsionibus aliarũ virtutum. Aliomodo prout connexa eſt cum alijs virtutibus. Et ſic certe dico, ꝙ ipſa eſt tunc perfectior: quia tunc magis poteſt in actum ſuum, q̃ H ante: ideo habet actum ſuũ magis intenſum, cum non impediatur per paſsiones aliarũ virtutum. Dico vlterius, ꝙ iuſtitia legalis eſt perfectior: qa inclinat habentem ad bene ſe habendũ ad ſe, & ad alterum, quod difficile eſt: ideo dicitur præclariſsima. Sed de iuſtitia particulari dubium eſt: dicũt enim aliqui, quòd fortitudo eſt perfectiſsima: quia eſt in actum difficiliorem. Etiam poteſt regulare fortiorem impetum: alij dicunt oppoſitum propter conſiderationes quas facit Ari. in tertio Topicorum: nam melius eſt, quod bonum in omni tẽpore, quàm quòd eſt bonum in aliquo tempore. Pro concordia tamen eſt aduertendum, quòd vna virtus poteſt dici melior alia dupliciter. Vnomodo ſecundum ſeipſam

A pſam,& ſic vr̃, ꝙ fortitudo dicat̃ eſſe melior,q̃ iuſtitia: Alio modo in ordine ad alia, in quibus ipſa prodeſt nobis,& alijs: & ſic iuſtitia dicitur eſſe perfectior. Et per iſta, & illa,quæ dicta ſunt in primo notabili: patet quid ſit dicendũ ad rões: notũ eſt,ꝙ iuſtitia legalis nõ ẽ virtus diſtincta ab alijs:dixerũt tamen aliqui,ꝙ immo erat: & dicebant, ꝙ illa virtus per quã quis inclinabatur ad bñ ſe hñdum circa bonum cõmune ſeu circa bonum communitatis, erat iuſtitiæ legalis, quod falſum eſt: quia hoc per iuſtitiam particularem fit: Ideo ponitur.

Conclvsio reſpõſalis: Licet iuſtitia legalis vna virtus ſpecialis eſſe non videatur iuſti tia:tamen particularis vna virtus ſpecialis ab alijs diſtincta eſ B ſe dicitur: Quæ concluſio relinquitur probata in notabilibus.

Eivs aũt ſecundũ partẽ iuſtitiæ, & ſecundũ ipſam iuſti: quidẽ vna eſt ſpecies, quæ in diſtributionibus honoris, vel pecuniarum, vel aliorum quæcunq; partibilia cõmunicantibus vrbanitate, in his enim, & inæquale eſt habere, & æquale alterũ ab altera &c.

An iuſtitia diſtributiua, & commutatiua differant ſpecie.

Qvaeritvr Vtrum iuſtitia diſtributiua,& communicatiua ſint diuerſæ ſpecies. Arguitur primo,quòd non: quia non videntur differre niſi ſicut multum,& vnum:igitur. Arguitur ſecũdo ſic,Iuſtitia habet ſeruare bona:cõmunia:ergo nõ C debet diſtribuere,& per conſequens nulla videtur eſſe iuſtitia diſtributiua. In oppoſitum eſt Ariſtoteles in textu.Pro cuius declaratione.

Primo ſciẽdum eſt, quòd de hac quæſtione multæ fuerũt opiniones:ſed omnibus relictis videtur probabiliter dici,quòd iuſtitia diſtributiua,& commutatiua non ſunt diuerſæ ſpecies iuſtitiæ particularis:quia appetit ſecundum eãdem rationem, & eundem morem afficitur circa diſtribuibilia, & commutatiua. Et ſi dicas cõtra:quia princeps iniuſte diſtribuens magis peccat, quàm iniuſte commutans. Reſpondetur, quòd licet magis peccet, quia infidelis eſt toti communitati,& illis in ſpeciali,quibus diſtribuit: non tñ ex tali motiuo peccat plus vnus q̃ alter:ſed ambo peccant ex af D fectione applicandi,vel retinendi ſibi aut ſuis, quod debitum eſt alij, vel alijs. Vnde licet aliter peccent fur,& raptor; tamẽ contra eandem virtutem peccant: & non oportet, quòd ſi peccata ſint plura,ꝙ virtutes ſint plures. Et ſi iterum dicas, diſtribuere ſolum pertinet ad principem. Reſpondetur, quòd illud eſt falſum: immo ſingulares perſonæ aliquãdo intenſę diſtribuunt:ſicut aliqui mercatores, qui pecuniam ſuam ſimul exponunt, & poſtea aliquod lucrum diſtribuunt. Et ſi dicas:quomodo ergo diuiditur iuſtitia in diſtributiuam, & cõmutatiuam. Reſpondetur,quòd omnes illæ diuiſiones iuſtitiæ ſunt ſecundum diuerſos modos æquandi lucrũ damno,vel dam

E nũ lucro. Punitiua enim æquat damnum lucro. Præmiatiua econuerſo. Diſtributiua æquat ſecundum proportionem geometricam, & commutatiua ſecundum arithmeticam. Et aduerte, quòd iuſtitia non ſaluat bona communia niſi, vt eis poſſint vti illi de communitate, & diſtribui illis: qui pro cõitate laborauerunt: aliter nulli vellẽt laborare pro communitate.

Propoſitiones quæſitum elucidantes.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ difficultas eſt: ex parte cuius ſumitur diſtinctio iuſtitiæ particularis ab alijs virtutibus. Reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima diſtinctio: neq; vnitas virtutum ſumitur ex vnitate, vel diſtinctione obiectorũ exteriorum conſideratorum ſecundum ſuas ſubſtantias, & rationes proprias: quia temperan F tia eſt circa mulieres, circa pulmenta, circa vina, quæ ſunt genere diſtincta, ſimiliter iuſtitia particularis circa oues, boues: & ſic de alijs: & tamen temperãtia eſt vna virtus, & etiam iuſtitia particularis. Secunda propoſitio. Diſtinctio virtutum vel vnitas non eſt ſumenda ex diſtinctione operationum ſumptarum ſecundum ſuas ſubſtantias. quia eadem operatio ſecundum ſubſtantiam poteſt eſſe diuerſarum virtutum; vt ire ad eccleſiam ad inimicos repellendos, erit fortitudinis: & ad fugiẽdas carnales delectationes temperantiæ. Tertia propoſitio, probabile eſt virtutes ſumere ſuam diſtinctionem, vel vnitatem ex vnitate, vel diſtinctione paſsionũ. Patet: quia virtus nõ vr̃ propter aliud in appetitu, q̃ ꝙ appetitus ſubijciatur rationi; & prõpte, & delectabiliter obe G dit ei: vnde magis trahitur, qui magis paſsionatur: Ideo virtutes non videntur poni communiter in appetitu niſi ad moderandum paſsiones; vt fortitudo ad moderandum timores: ad iuſtitia ad moderãdum affectiones. Et ſi dicas ſequeretur, ꝙ iuſtitia particularis non eſſe vna virtus: quia eſt circa multas paſsiones: puta amorem, odium: Vnde amor, & odiũ peruertunt iudicium. Similiter ira, & timor delectabile, triſte affectio lucri. Reſpondetur, ꝙ iuſtitia non reſpicit principaliter, & directe niſi vnam paſsionem: ſcilicet affectionem quam habemus ad noſipſos, & ad affines noſtros in habitudine ad extraneos: per hanc enim inclinamur ad applicandum nobis, & noſtris bona aliena: H & hanc moderat iuſtitia, quæ non permittit accipere rem alienam niſi ſicut de iure eſt accipienda: verum eſt tamen, quòd aliæ paſsiones poſſunt nos diſponere ad hoc, quòd illa paſsio inſurgat. Et per hoc patet quid ſit dicendũm ad rationes: dictum eſt enim quomodo virtutes non diſtinguũtur principaliter niſi ex parte paſsionum. Multi tamen dicunt, quòd ex parte obiectorum, quod videtur eſſe multum probabile. Ideo ponitur.

Obiectio.

CONCLVSIO reſponſalis: Iuſtitia particularis, & etiam legalis eſt præclariſsima virtutum; & iuſtitia diſtributiua, commutatiua duæ ſpecies iuſtitiæ non videntur eſſe: vt probatum eſt in primo notabili.

Mæ-

A *Mæchans propter lucrum auarus an luxurioſus dicendus.*

QVAERITVR vtrum mechans propter lucrum ſit auarus, vel luxurioſus. Arguitur primo, quòd ſit luxurioſus: quia luxuria eſt illud, quod primo ibi committitur: ergo talis eſt luxurioſus. Arguitur ſecundo ſic, Talis primo vult luxuriari: igitur. In oppoſitum videntur eſſe morales.

PRIMO ſciendum, ꝙ aliquis poteſt duplex luxuriari. ſ. propter delectationẽ tactus: & talis dicitur luxurioſus. Alio modo propter lucrum, & non propter delectationẽ tactus, & ſic ille dicitur auarus, licet tñ

B ille acceſſoriè peccet ſecundũ luxuriam. Supponitur vlterius, ꝙ cuiuſlibet virtutis duplices ſunt operationes. ſ. interiores, quæ dicuntur operationes principaliores: & exteriores, q̃ ſunt minus principales. Tunc ponitur talis concluſio: Ille ſic męchans præciſe propter lucrũ, dicitur eſſe auarus. Patet: qa ille eſt principaliter auarus, cuius electiones finales ſpectãt per ſe ad auaritiam, & non ad luxuriam: ſed tales operationes ſunt huius: quia poſitum eſt, ꝙ iſte mechatur propter lucrum. Vnde ſi velim⁹ cognoſcere qualiter operationes ſint vitioſæ, videamus ad quid ſunt affectiones noſtræ: ſi ad delectationes tactus ſunt operationes luxurioſę: ſi ad lucrũ, ſunt operationes auaritiæ: vñ virtutes inclinãt ad operationes cõſonas rectę rationi: vitia ad vitia, & ad paſsiones ſuas ſm appetitũ ſenſitiuum: ideo nos indigemus

Poteſt duplicter luxuriã.

C virtutibus propter duo. ſ. ad moderandũ paſsiones, & ad præſeruandum appetitum ab impetu paſsionum. Et nota, quòd iſte modus vr̃ eſſe modus Buridani & aliquorũ aliorum, qui dicũt, quòd actus, & habitus ſpecificãtur fine. Dicunt tñ aliqui aliter, puta illi, qui dicũt, quòd circunſtantiæ ſunt partes obiectorum: dicunt. n. quòd habitus, & actus ſpecificant fine inadæquate, licet nõ adæquate. Et iſti dicũt duo. Primo, quòd nõ oportet, quòd vbicunq; eſt idẽ finis, ꝙ ibi ſit idem hĩtus: ſed bñ vbi cunq; eſt alius, & alius finis, ibi eſt alius, & alius habitus ſecundũ ſpeciẽ: maxime de actibus, vel habitibus per ſe bonis, vel per ſe malis: cuiuſmodi ſunt actus voluntatis: & iõ dicerent, D quòd ille, qui vult fornicari pp lucrum non eſt ſimpliciter auarus, nec luxurioſus, ſed mixtus. Et ſimiliter dicatur de alijs: & hoc magis alias videbitur. Aduerte vlterius, quòd virtus nõ ſolum tollit, vel reprimit inclinationem vitioſam, ſed ponit habitum poſitiuum contrarium inclinationi: ideo per temperantiam non ſolum non volumus mechari, ſed etiam volumus non mechari: ideo qualitercunque homo mechetur ſemper peccat contra temperantiam: ideo in illo caſu eſt contra temperantiam.

SECVNDO ſciendum, quòd talis inſurgit difficultas: Vtrum cum iuſtitia poſsit eſſe lucrum? Et videtur, quòd ſic: quia iuſta commutatio aliquando eſt cum lucro. Pro ſolutione eſt aduertendũ, ꝙ lucrũ dr̃ omne illud quo aliquis per

An cum iuſtitia ſtet lucrum.

B aliquam operationem habet plus in bono, vel minus in malo, quã ante haberet. Sed damnum dicitur quo aliquis per aliquam actionem minus habet in bono, & plus in malo. Et aduerte, quòd aliquando malũ incomparatione dicitur bonũ: puta minus malum in comparatione ad maius malum. Aduerte etiam, quòd damnum, & lucrum ſecundum, quòd pertinent ad iuſtitiam non ſolum accipiuntur ſecundum rei veritatem, ſed etiam ſecundum exiſtimationem. Vnde licet ille, qui alium interficit non acquiſiuerit ſibi verum bonum, tamẽ bene ſecundum exiſtimationem. Vlterius eſt aduertẽdum, quòd diſtributiones, & commutationes ſunt, duplices, ſcilicet voluntariæ, & inuoluntariæ. Voluntariæ, quando vtriq; parti placet fieri commutatio: & etiam modus commutandi cum alijs circunſtantijs, & non fraude occultata. Inuoluntariæ dicũtur per contrarium. Et aduerte, quòd in voluntarijs commutationibus, nullum accidit lucrum aut damnum contra iuſtitiam: dũmodo nullus ponat in precium cuius non eſt dominus, quod dicitur propter vſuras: & quòd illarum lex permittat fieri permutationem: quia non licet viros commutare ſuas vxores. Et iſtis obſeruatis ſi lucrum, & dãnum accidant non eſt cõtra iuſtitiam: immo tunc eſt vera mercatura ſecundum, quòd vtraq; pars accipit, quod magis eſt vtile ſibi. Aduerte vltra, quod cõmutationes propriæ non poſſunt fieri cum pueris aut fatuis: quia circunſtantiæ requiſitę nõ poſſunt ipſis euidenter oſtendi: ideo cum ipſis non poſſunt fieri commutationes voluntariæ: niſi vocato tutore ſi habuerint, qui ſit tãquàm poſſeſſor eorum, & pro eis volens. Et ſi dicas aliquando cognoſcuntur illæ circunſtantiæ, & commutationes ſunt voluntariæ: & tamẽ accidit damnum contra iuſtitiam: vt ſi tu dares procuratori meo vnum par caligarum, & ipſe notis oĩbus circũſtãtijs, pp quas dabit tibi pro decem, de quo poſſet habere viginti, videtur eſſe ibi iniuſta commutatio. R̃ñdetur, quòd procurator meus eſt iniuſtus: quia capit lucrum de meo me inuito: alter etiam fraudulenter agit, & iniuſte pro quanto procurat iniuſtum mihi fieri. Et per iſta, & ea, quæ dicta ſunt in primo notabili: patet quid ſit dicendum ad rões. Vnde nota, ꝙ licet actus per ſe boni, vel mali ſpecificentur fine ſiue adæquate, ſiue inadæquate, vt viſum eſt: tñ actus, q̃ nõ ſunt per ſe boni, vel mali, ſicut actus exteriores non ſpecificãtur fine, nec totaliter, nec partialiter. Nã ambulatio ad eccleſiam propter Deum eſt eiuſdem ſpeciei cum ambulatione ad eccleſiã propter vanã gloriã. Patet, quia eadẽ ambulatio continuatiua poteſt primo fieri pp Deum, & poſtea propter vanã gloriã. Vnde finis bonus de malo actu aliqñ facit bonũ, & aliqñ nõ. Exemplũ primi: vt ſi in primo ambulationis vadam pp vanã gloriã: & poſt mutẽ illã circũſtantiã: puta q̃a vadã pp Deũ: illa circũſtantia facit de actu malo bonũ. Exẽplum ſecundi: vt ſi vadam ad ecclesiam

A cleſiam loco tpe, & aliquibus finibus indebitis propter ſolam mutationem finis actus non erit bonus. Etiam finis malus, facit malum actum de bono, & aliquando non; vt ſi ego vadam ad eccleſiam propter vanam gloriam & mutem in aliam circunſtantiam malam, puta propter auaritiam: propter hoc non mutabitur actus bonus in malum: & hoc eſt quod dicitur communiter ꝙ idem actus exterior poteſt eſſe bonus & malus ſucceſſiuæ. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Quod mechans propter lucrum dicitur eſſe auarus: licet etiam dicatur luxurioſus; vt patet in primo notabili.

Quid ſentiendum de commutationibus, & diſtributionibus inuoluntarijs.

B QVAERITVR ſine argumentis quid dicendum eſt de cōmutationibus & diſtributionibus inuoluntarijs. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ plus debito & minus debito in commutationibus inuoluntarijs ſunt lucrum & dānum iniuſta. Et ſi dicas ſi ſit aliquis qui diſtribuat pecuniam Platoni debitam & ſorti tamen ſecundum minus debito, & tamen inde nullum lucrum accipiat, quid iuris? Reſpondetur ꝙ ſi diſtribuens hoc faciat, & non per ignorantiā, hoc erit propter eſſe affinem magis vni, quàm alteri: quod autem affini noſtro acquirimus in ordine ad extraneos tanquam nobiſipſis acquiſiuiſſe reputamus. Vnde omnes illum accuſant de iniuſto qui in bonis cōmutandis vel diſtribuendis capit plus debito vel affini: & minus debito relinquit alteri ipſo inuito. Ex quo ſequitur ꝙ plus debito & minus debito ſunt iniuſta: & hoc ex parte faciētis, & patientis ideſt recipientis: & ita in operatione iuſta ſunt duo iuſta: Vnum ex parte facientis: alterum ex parte patientis, quorū nullum eſt plus debito neq; minus debito. Et aduerte ꝙ quandoque quilibet commutantium poteſt eſſe faciens, & etiam quādoq; patiēs: vt ſi aliquis tribuat alteri donum & alius tribuat iſti ſotulares tunc vterq; eſt faciens & patiens. Ex quo ſequitur ꝙ illud quod neq; plus eſt neq; minus eſt medium pluris & minoris in his in quibus natum eſt eſſe plus & minus: & ſic patet ꝙ vtrunq; iſtorum, puta facientis & recipientis eſt mediū D duorum iniuſtorū ſcilicet plus debito & minus. Et ſiquis inſtet quomodo eſt quòd duorum extremorum ſunt plura media. Reſpondetur quòd non eſt inconueniens in duobus ſubiectis inuenire duo fuſca quorum quodlibet eſt medium albi & nigri: ſimiliter reſpectu diſtribuentis poſſunt eſſe duo extrema & etiā reſpectu recipientis.

An iuſtitia cōmutatiua, et diſtributiua habeant idem medium.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa textum incidit talis difficultas; vtrum iuſtitia diſtributiua & commutatiua habeant idem medium. Pro cuius declaratione eſt aduertendum quòd illorum quæ diſtribuuntur quædam ſolum diſtribuuntur per modum puri & liberalis doni quæ ſcilicet diſtributio poſſet ſibi iuſte retinere & cir-

& circa iſtum modum iuſtitia non habet locum neq; iniuſtitia; ſed liberalitas. Alia ſunt quæ ſunt digna diſtribui; ſed non omnibus ſed certis perſonis; vt beneficia: & de iſtis dicitur quòd diſtributor iuſte diſtribuit ſi iuſtis & dignis, ſiue idoneis: in iuſte ſi indignis, ſiue illi ſint de affinitate, ſiue non; vnde in diſtributione beneficiorum non debet reſpici genus vel ordo affinitatis, & naturæ: ſed genus idoneitatis: Et ſi dicas contra; quia ſi detur beneficium indigno, nulli fit iniuria; igitur. Reſpondetur quòd licet talis nulli perſonę ſpeciali faciat iniuriam, tamē communitati facit iniuriam, & ideo de iniuria poteſt contra eum agere; communitas. Alia ſunt quæ ſunt etiam debita diſtribui certis perſonis: vt bona communia alicuius communitatis: & iſta propriè pertinent ad iuſtitiam & iniuſtitiam. Ex aduerte quòd diſtributor fit iniuſtus tribus modis. Primo ſi retineat ſibi illud quod diſtribuere tenetur. Secundo ſi tantum diſtribuit nō tamen quibus debitum eſt diſtribuere: Tertio ſi totum diſtribuat qui huius debitum eſt diſtribuere: tamen vni plus debito & alteri minus debito. Vnde ſicut ſe habent illi, quibus debet fieri diſtributio, in quantitate meritorum: ita ſe debet habere diſtributor illis quibus diſtribuuntur in quantitate precij: & hoc ſecundum actum ſecundum quem ſunt meliores: vt militi non ſecundum bonitatem moris: ſed ſecundum bonitatem militiæ, ideſt ſi militibus debeat fieri diſtributio ratione miliciæ non debet aſpici bonitas moris, ſed bonitas militiæ. Et ſi ita nō fiant diſtributiones erunt pugnæ, & accuſationes propter iniuſtitiam; puta ſi æquales inęqualia: vel inęqualesæqualia habeant. Ex quo ſequitur ꝙ differentia eſt inter medium iuſtitiæ diſtributiuæ & commutatiuę. Nam medium iuſtitiæ diſtributiuę attenditur pœnes merita perſonarum. Sed medium iuſtitiæ commutatiuæ pœnes æqualitatem rerum: differunt etiam, quia medium iuſtitiæ commutatiue attenditur ſecundum proportionem geometricam. Vnde in proportione arithmetica ſeruatur æqualitas exceſſus; ſed in proportio geometrica, ſeruatur æqualitas proportionis. Ex omnibus iſtis ſequitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Commutationes voluntariæ & inuoluntariæ differunt in pluribus: vt viſum eſt in primo notabili.

DETERMINATIS autē his manifeſtum, quoniam iuſta operatio medium eſt eius, quod eſt iniuſtum facere, & iniuſtum pati; hoc quidem .n. plus habere: hoc autem minus eſt; iuſtitia autem medietas eſt non ſecundum eundem modū pdictis virtutibus &c.

Iuſtitia an medium duarum militiarum.

QVAERITVR Vtrum iuſtitia ſit medium duarum militiarum. Et arguitur quòd ſic: quia virtus ſtat in medio duarum

A rum militiarum:igitur. Arguitur ſecundo ſic: Iuſtitia videtur eſſe medium inter magis debitum & minus debitum; ergo. In oppoſitum videntur eſſe multi morales. Pro cuius ſolutione.

Propoſitiones negotiũ explicãtes.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ pro declaratione ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima: iuſtitia eſt medium inter habitus contrarios. Patet: quia ex operationibus generatur habitus: & ex talibus operationibus generatur talis habitus: ideo ex operationibus extremis generantur habitus extremi, & ex medijs medius: modo iuſtitia eſt habitus ex operationibus medijs inter operationes oppoſitas: igitur. Vnde ex iuſtis operationibus generatur iuſtitia, & ex iniuſtus quę ſunt duę, ſcilicet B plus accipere de debito & minus dare de debito generatur habitus iniuſtus; modo notum eſt ꝙ ex talibus vel talibus operationibus generantur tales vel tales habitus inclinantes ad conſimiles operationes:igitur. Vnde ex hoc quod eſt plus accipere ſibi, & minus alteri tribuere generatur vnus habitus qui inclinat ad magis ſibi accipiendũ & minus alteri dandum. Et ex hoc quod eſt minus dare ſibi & plus alteri de debito, generatur vnus habitus inclinans ad minus ſibi accipiendum, & alteri plus tribendum. Et notum eſt ꝙ ille habitus opponitur extremè ipſi iuſtitiæ: & inter iſtos habitus dicitur eſſe iuſtitia quæ inclinat ad operationes medias inter operationes ad quas inclinat illi habitus. Sed æqualiter de debito affinibus, quàm extraneis dicitur eſſe iuſtus. Secun- C da propoſitio, ambo illi habitus ſunt quædam vitia ſeu malitiæ; quod poteſt oſtendi per paſsiones. Non poteſt eſſe nimia affectio ad bona aliena. Etiam contingit habere nimis remiſſam affectionem ad illa bona extranea. Vnde multa inconuenientia poſſunt ex hoc accidere, puta defectus ſubſtantiæ, & etiam dare occaſionem iniuſtificandi: notum eſt enim ꝙ circa affectionem bonorũ aliorum poſſumus deficere & in ſuperabundando & in deficiendo. Et nota ꝙ dicunt aliqui ꝙ extremum iuſtitiæ in ſuperabundando vocatur iniuſtitia; ſed in deficiendo non habet nomen impoſitum, eo ꝙ in pauciſsimis inuenitur. Tertia propoſitio: medium iuſtitiæ ſumendum eſt ſecundum rationem, & non quo D ad nos. Quod probatur per cõmunem diffinitionem virtutis: patet etiam: quia aliquando pro vno ſexterio frumenti habebis decem calceos: & aliquãdo nõ: igitur non ſumitur medium quo ad rem: qaia ſemper idem maneret. Item notum eſt, ꝙ in iuſtitia oportet primo exiſtimare valorẽ rerum commutandarũ & rerũ diſtribuendarum & meritorum pro quibus diſtributio eſt facienda. Sed iſta exiſtimatio non fit ſecundum naturam rerum; ſed quo ad nos & indigẽtiam humanam. Et nota ꝙ medium iuſtitiæ attẽditur ſm ꝙ ipſa eſt ad alterũ diſtributiua vel commutatiua bonorum: quod medium attendit ſm æqualitatem valoris rerum vel ſecundum proportionem valoris rerum ad valorem meritorum.

SECVN-

E *Vtrum iuſtū, & æquale contra paſſū ſint idem.*

SECVNDO ſciendum, eſt quòd difficultas eſt: vtrum iuſtū & æquale contra paſſum ſint idē. Pro cuius declaratione ſupponitur ꝙ in propoſito per pati nihil aliud intelligimus quàm recipere dānum vel lucrum. Et per facere intelligimus inferre dānum vel lucrum. Tūc dicitur ꝙ æquale contrapaſſum poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo comparando paſsionem ad paſſionem: vt quantum aliquis recipiat lucri vel dāni tantum alter recipiat. Aliomodo comparando paſsionem vnius in lucro ad paſsionem eius in damno: vt ꝙ quantum damnum recipit tātum lucrum recipiet: vnde in diſtributionibus duplex habitudo eſt conſideranda ſcilicet communitatis ad illos quibus debet fieri diſtributio: & ſecundū iſtam propriæ eſt commutatio: F quia communitas non tribuit niſi quia ab his accepit. Alia eſt eorum in quos debet fieri diſtributio adinuicem & ibi propriæ eſt diſtributio: ſed etiam bene ſecundum iſtam contrapaſſum nō habet locum; quia contrapaſſum ſupponit ante factum vel ante paſſum: modo nullus in alterū ante egit vel ab altero paſſus eſt: ideo tunc ponitur talis propoſitio: contrapaſſum non habet locum in iuſtitia diſtributiua. Pro iuſtitia commutatiua ponuntur aliquæ concluſiones.

De iuſtitia commutatiua.

Prima: iuſtū nō ſemper fit æquale contrapaſſum ad æqualitatē quantiatis rerum patet in voluntarijs: quia, percutiens principē vel primo alterū percutiens, nō debet ſolum percuti æquali percuſsione, neq; æqualiter puniri, nec furtiuę rem tua accipiens, debet eā reſtituere ſolum, ſed vltra puniri. Patet etiam: quia æqualitas quantitatis non poteſt obſeruari inter ea quæ nō ſunt ſm quantitatē cōmenſurabilia. Sed iuſtū inuenit vbi commutabilia nō ſunt cōmenſurabilia ſm quātitatē: vt ſi grauarū actiones dētur pro pecunia data. G Alia cōcluſio iuſtum aliqñ fit per ęquale cōtrapaſſum, ſed raro eſt; iſta cōcluſio pt euidēter ꝓbari ſi cōſideremus ſingulas ſpēs cōmutationum. Vnde Ari. enumerat multas ſpēs commutationis voluntarię. ſ. venditionem, emptionē, mutuationē, fideiuſsionem, vſum depoſitionē, conductionē &c. Tertia cōcluſio, iuſtū fit ꝑ æquale contrapaſſum æqualitate proportionis ad aliqua menſurā ſm ꝙ exiſtimari poteſt valor rerum commutabilium: patet quia in talibus non oportet vnum doliū vini dare pro vno pare ſotularium: oportet ergo H exiſtimare quantum dolium vini valet & calciamenta, & tunc commutare proportionabiliter adinuicē: & hæc vocatur æqualitas proportionis ad menſurā valoris. Eſt aduertendum ꝙ valor rerum attendit ſm indigētiā humanam: vt poſsibile eſt ꝙ dans decem libras eſt multum diues & indiget honore: ideo vnꝰ honor eſt ſibi melior, quàm ſint decem libre. Et ex iſtis & dictis in primo notabili, patet qđ dicendum ad rationes. Sed pro commutationibus inuoluntarijs eſt notandum ꝙ qui alterū præter eius voluntatē dānificat ipſe dupliciter iniuſtificat. ſ. illum & in communitatē. Primo quia ille eſt pars cōitatis. Scđo: qa cōtra legē cōitatis facit. Tertio: qa

dat

A dat malum exemplum. Quantũ ad primam iniuſtificationem, oportet exiſtimare nocumentum quod ille paſſus eſt ad lucrum tanti valoris reſtituere. Non.n. ſufficit, quod tantum damnum patiatur: vnde ſi quis combuſſerit domum meam non eſſet mihi facta ſufficiens recompenſatio, quòd domus ſua combureretur: quia nihil lucri inde haberem. Et ſic patet quòd æquale contra paſſum debet attendi comparando paſsionem in lucro ad paſsionem in damno, & non comparando paſsionẽ ad paſsionem. Sed etiam quantum ad ſecundam iniuſtificationem: oportet etiam nocumentum exiſtimare: magis enim nocuit ſi principem percuſſit, quàm ſi alium: & ſi liberum quàm ſeruum: & ſi publicæ magis quàm B occultæ: quanto enim lædit maiorem, vel nobiliorem partem communitatis, tanto maius nocumentum intulit communitati. Ideo ponitur.

Conclvsio reſpõſalis: Iuſtitia eſt habitus moralis inter duo extrema, vitioſa. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

Oportet omnia igitur vno commenſurari, quòd quẽ admodum dictum eſt prius; hoc autem ſecundum veritatem quædam indigentia, quod omnia continet &c.

An omnia commenſurabilia eadem menſura menſurentur.

Qvaeritvr Vtrum oĩa commenſurabilia ſint eadẽ menſura commenſurabilia. Et videt̃ C quòd non: quia non omnia cõmenſurabilia ſunt eiuſdem generis: igitur. Arguitur ſecundo ſic: Commenſurabilia ſecũdum legem prohiberi non poſſunt: igitur. In oppoſitum eſt Ariſ. in tex. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendũ eſt, quòd commenſurabilia poſſunt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum ſuas ſubſtantias: & ſic non ſunt commenſurabilia: quia omnia commutabilia per reduplicationem alterius, vel remotionem poſſunt adæquari: ſed ſic eſt, quod ſecundum ſubſtantiam adæquari non poſſunt: igitur Conſequentia patet de boue & aſino. Et ſi dicas, deus eſt mẽſura omnium; igitur. Dico ꝙ poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quod habeant tm̃ de entitate quantũ deus dat eis: & ſic D concedo. Alio modo poteſt intelligi, quod deus ſit menſura ſecũdum quam commenſurabilia poſſunt adæquari adinuicem: & ſic dico quod nõ. Vlterius eſt aduertendum, quod commenſurabilia ſm quod veniũt in vſum humanum ſunt duplicia. Aliqua ſunt, q̃ iuſtæ commutari nõ poſſunt, eo quod eorum commutatio eſſet contra leges, aut contra bonos mores: vt ſi quis commutaret alteri vxorem ſuam. Vnde aliqua dicũtur non commutari dupliciter. Vno modo q̃a ſunt ſecundum legem prohibita. Secũdo quia ſm conditionem naturæ ſuæ commutari non poſſunt: vt bouem pro vita corporali. Nullus enim eſt qui pro bobus, vel ouibus vitam corporalem amittere velit, vel bona corporalia pro bonis animæ quæ non poſſunt

Cõmenſurabilia dupliciter, & duplicia.

E poſſunt ſe attingere in bonitate. Alia ſunt, quæ iuſtè commutari poſſunt; & omnium iſtorum eſt vna menſura. Notum eſt enim quod ſi commutationes fieri non poſſent, quod natura non poſſet bene ſaluari. Patet; quia in vna patria eſt tā tum bladum, in alia tantum vinum, ſine quibus natura nō poſſet bene eſſe: ideo congruum eſt tales commutationes fieri. Sed

Dubium dubium eſt; Vtrum ſi ſortes daret ſuam vxorem ipſa volente pro decem libris ad mechandum quis damnificatur aut lucratur? Reſpondetur quod quilibet damnificatur ſecundum animam; quia quilibet peccat, ſed quantum ad bona exteriora quilibet lucratur, quia plus debito habet; quia quilibet habet, quod habere nō debet: ideo

F habet plus debito. Dico etiam quod damnificat Rempublicā pro quanto dant alijs occaſionem male faciendi. Nota etiam quod aliquo modo damnum vnius poteſt adæquari damno alterius: licet damnum non poſſit lucro æquari. Nota vlterius, quod quando dicitur quod lucrum damno non poteſt æquari, debet intelligi maxime de damno communitatis: quia de damno facto perſonæ particulari, vel ſingulari poteſt; vt ſi pauper homo percutiatur modicum: & detur ſibi in reſtitutionem pecunia aliqua; forte lucrum poterit eſſe æquatum damno, vel forte poterit excede-

Obiectio. re. Et ſi dicas: quid faciendum eſt vbi lucrū non pōt adæquari damno. Dico ꝙ pœna erit apponenda ſm ꝙ erit poſſibile. ſm exigentiam nocumenti. G

SECVNDO ſciendum, ꝙ reſtat alia difficultas; Vtrum indigentia humanæ naturę ſit mē ſura commutabilium. Pro cuius declaratione eſt aduertendum quòd indigentia humana eſt menſura rerum commutabilium. Patet: quia commutationes non fiunt niſi propter ſupplementum indigētiæ humanæ vt poteſt poni exemplum de illo qui indiget blado: & de illo qui indiget vino. Patet etiam: quia commutationes non æſtimantur ſecundum valorem rerum, ſed indigentiam hominū: quia alias muſca magis valeret, quàm modiū vini: videmus etiā quòd illo tempore quo vina deficiunt, quia magis indigemus ipſis: ideo ipſa fiunt cariora. Et ſi dicas: ſi hoc eſſet verum, ſequeret quòd pauper homo ma H gis deberet emere bladū, quàm diues. Patet: quia pauperes magis indigent quàm diuites. Rn̄detur quòd indigētia iſtius, vel iſtius hominis nō menſurat valorem commutabilium; ſed indigentia communis eorum, qui inter ſe commutare poſſunt. Et ſi dicas: multa ſunt nobis cara, quibus parum indigemus quibus diuites vtuntur: non in eorum indigentiis, ſed ſupeabundantijs voluptatum. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quod diuites, & pauperes dupliciter accipiuntur. Vnomodo ſecundum habere multum de bonis fortunæ aut modicum: & ſic eos accipit vulgus. Aliomodo ſm ſufficientiam, & non ſufficientiam, & ſic capiuntur veræ diuitiæ, & veræ paupertates. Vnde

De indigentia humana natura.

Obiectio.

Nota de diuitibus & pauperibus.

A Vnde vtriq; primi ſunt indigentes : pauperes .n. concupiſcunt pp indigentiam : ſecundi propter delectationes : in ſecundis vero inuenitur vera paupertas. Nam diuites non indigent, ſed pauperes ; diuites concupiſcunt propter delectationes non neceſſarias, pauperes propter indigentiam . Et ideo nota quòd nõ ſolum indigẽtia neceſſariorum menſurat apud ægenos commutabilia : ſed etiam indigentia exceſſus apud diuites . Ex quo ſequitur quòd indigentia humana menſurat commutabilia: nõ ſm æquationem quantitatis, ſed ſecũdum ſimilitudinem proportionis . Nam ſecundum , quòd plus, vel minus indigemus ſecũdum hoc res eſt poſsibilis, vel minoris valoris. Vnde menſura
B ſecundum æquationem quantitatem eſt, cum menſura poteſt æquari menſurato per ſui replicationem : & ſic vnitas eſt menſura numeri. Ex omnibus iſtis patet quid ſit dicendum ad rationes. Vnde licet commutabilia ſecundum ſuas proprias rationes non ſunt eiuſdem generis; tñ ſm ꝙ cadunt in vſum humanum, ipſa conueniunt in eadem ratione. ſ. ꝙ vtilia, vel quia ſatiſfacientia indigentiæ humanæ. Ideo ponitur .

Conclvsio reſponſalis: Omnia cõmutabilia ſunt cõmenſurabilia eadem menſura . Quæ concluſio reliquitur probata in primo notabili.

Secvndvm veritatem quidem igitur impoſsibile tantum differentia commenſurata fieri : ad opus aut conuenit ſufficienter ; vnum vtique aliquid oportet eſſe : hoc autem ex ſuppoſitione propter, quod & numiſma vocatur &c. C

An commutabilia numiſma'e ſunt comparanda.

Qvaeritvr Vtrum commutabilia poſsint numiſmate menſurari ? Et arguitur primo quod non : quia indigentia commutabilium dicitur eſſe mẽſura : ergo non numiſma. Secundo arguitur ſic ; Illud quod eſt menſura comutabilium, videtur eſſe inſtitutum ſecundum naturam, ſed numiſma non eſt huiuſmodi : igitur. In oppoſitũ eſt philoſophus in textu . Pro cuius ſolutione. D

Primo ſciendum, quod numiſma dicitur eſſe neceſſariũ ad communicationem & ſuſtentationem hominum : patet multis modis. Primo ex parte loci ; vnde difficile eſſet ſemper portare, & ducere bladum pro vino: quia ſumptus nimis magni eſſent : ideo oportet portare aliquod portabile, & magni valoris, ſicut ſunt numiſmata . Secundo ex parte temporis ; nã in iſto anno habeo ſatis vini , & non poſſum ſeruare : ideo oportet, ꝙ commutem contra aliquid quod ſit multũ ſeruabile. Tertio patet ex multiplici indigentia ; nam ſi pauper laborauerit : oportet aliquid ipſum habere, & indiget pane, carne, ſale, & ſic de alijs : & diues nõ habet, ideo neceſſe eſt quòd habeas.

Numiſma, ad ſuſtẽtationẽ hoĩum aptum.

E habeat aliquid quod ſit diuiſibi le in illa parua vt eſt numiſma. Et à ſuerte quòd valor pecuniæ attenditur, ſeu menſuratur indigentia humana. Dicunt tamē aliqui quòd principes imponūt numiſmati valorem:& ſecundū valorem ſibi impoſitum, commutabilia menſurantur. Tamē iſtud non videtur verum: quia poſito quòd nulla eſſent numiſmata & rex faceret obolum, nō poſſet facere quòd commutaretur contra pintam vini: poteſt tamen bene nominare, ſed non ſic valorem imponerē. Eſt tamē aduertendum quòd iam aliqua currente moneta;ſi rex aliam fabricaret, poſſet in ordine ad præcedentem precium imponere. Et dico quòd ſi ſecundum relationem ad humanam indigentiam non tantum valeat, peccabit rex & iniuſtæ ſuper cōmunem populum lucraretur. Vnde notum eſt quòd numiſma non eſt circa menſura venalium, niſi ſecundum relationem ipſius, & illorum ad humanam indigētiam. Et ideo ſi rex faceret numiſma valere vltra indigentiā humanam, peccaret: niſi forte propter commune bellum vel aliquam aliam neceſſitatem cōmunem excuſaretur a peccato; Oportet enim quòd valor pecuniæ indigentiæ humana menſuretur. Et licet forte nos non indigeamus ad noſtras neceſsitates auro vel argento: tamen diuites indigent ad exceſſus ſuos:& ad apparatus ſuos exteriores. Vnde cum valor pecuniæ menſuratus fuerit ſecundū proportionem ad humanam indigentiam, omnia commutabilia poterunt appreciari ſecundū proportionem ad pecuniam. Et ſic patet ꝙ licet ſit vna principalis menſura commutabilium ſcilicet humana indigentia: tamen non eſt inconueniens eſſe mediam: quæ menſurata per primā poterit reliqua menſurare.

SECVNDO ſciendum; ꝙ reſtat vna difficultas: vtrum ius politicum differat a iure dominatiuo, paterno & vxorio. Pro cuius ſolutione eſt aduertēdum quòd ius politicum eſt ius ſeruandi debitum ordinem inter ciues. Vnde ciues ſunt qui ſub eodem principatu ſunt cō morantes: vtputa in viuendo, acquirendo,& poſsidendo. Sed ius dominatiuum eſt ius ſeruādi debitum ordinem inter dominum & ſeruum; ita quod ſicut ſeruus requirit bonum domino,& procurat; ita econuerſo oportet ꝙ dominus ſeruum cuſtodiat, & defendat. Ius vero paternum eſt ius ſeruandi debitum ordinem inter parentem & prolem. Vñ ius eſt, quod pater præbeat nutrimentum & doctrinam filio, & econuerſo filius patri reddat honorem, reuerentiam, & obſeruantiam. Sed ius vxoriū, eſt ius ſeruandi debitum ordinem inter virum & vxorem. Vnde ius eſt, quod ſicut vir præbet honorem vxori; quia vxor propter virū honoratur, ſic mulier reddat viro debitum famulatum. Et ſic patet drīa inter ius politicū, ſeu ciuile & alia; quia ius politicum eſt inter partes ciuitatis,& inter ciues. Alia ſunt inter partes domus. Vnde proprie partes domus ſunt, ſeruus, maritus, vxor, filius, pater &c. Etiam ius politicum eſt inter perſonas diuiſas improprie, & vſu bonorū; ſed

Differentia inter ius politicum, & ius dominatiuum

F

G

H

A ſed alia ſunt inter perſonas con iunctas in vtrorumq; iſtorum: ſeruus eſt tanquam poſſeſsio domini: filius ſicut pars patris: vxor vero eſt viro coniuncta, Item iuſtum politicum eſt inter æquales perſonas quo ad dominari, ſed non alia iuſta. Vnde paterfamilias naturaliter principiatur ſeruo, vxori, & liberis. Etiam iuſtum politicum ordinatur ad ſufficientiam vitæ; alia ad ſuſtentationem & cõſeruationem vitæ humanæ.

Eſt tamen aduertendum quòd quantum ad omnia bona diuiſa quæ habent parte, fili⁹, vxor, ſeruus, eſt ius politicum: & poſſunt adinuicem habere legitimas actiones & recurrere adinuicem politicæ: quia vt ſic non ſe habent ſicut dominus & ſeruus, vel pater & filius, ſed per modum ciuium. Sed quantum

B ad bona quæ habent vt coniuncta: non eſt inter eos iuſtum politicum. Et iſtud probat Ari. quia non eſt iuſtum politicum ad quod non eſt iniuſtum; ſed inter iſta non eſt iniuſtum: q̃a omnia ſunt tanquam partes poſſeſsionis partis. Etiam ad illos non eſt iuſtum vel iniuſtum ſimpliciter, ad quos non fertur lex: ſed ad iſta non fertur lex. Vnde per nullam legem pater punitur a principibus vel legibus, ſi percuſſerit filium ſaltem antequam ſit adultus; & ita de domino & ſeruo. Et ex omnibus iſtis patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Numiſma eſt menſura ſaltem minus principalis rerum commutabilium. Quæ concluſio relinquitur probata in 1. arti.

POLITICI autem iuſti: C hoc quidem naturale eſt, hoc autem legale. Naturale quidem quod vbiq; habet eandẽ potentiam, & non in videri, vel non &c.

An detur iuſtum naturale.

QVAERITVR Vtrum ſit aliquod iuſtum naturale. Arguitur primo quòd non: quia nulla eſt iuſtitia naturaliter: cum omnis iuſtitia ſit virtus moralis quæ per conſuetudinem acquiritur. Arguitur ſecundo ſic: Communicationes hominũ nõ ſunt naturales: ergo iura non ſunt naturalia. In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum, quòd homines poſſunt triplices habere dominos: puta deum naturam, & principem reſpectu dei: homines dicunt habere iura diuina. Vnde omnia quæ continentur in ſacra pagina, quæ non cognoſcuntur cognitis terminis; vel quæ non deducunt ex illis principijs, vel quæ non ſunt ſtatim conſona illis principijs dicuntur eſſe de iure diuino. Sed iura naturalia ſunt ipſa principia practica, quibus aſſentimus cognitis terminis ex naturali inclinatione intellect⁹ vel concluſionis deducte ex ipſis. Et aduerte q̃ prima principia propriæ dicuntur iura naturæ: & ſecunda .i. concluſiones dicuntur iura gentium: ita q̃ iura gentium vel ius gentium nõ eſt niſi concluſio deducta eſt principis practicis. Et ambo poſſunt dici iura naturæ: & dicunẽ

Homines poſſunt triplices habere dominos.

D

E iura naturæ: quia anima rationalis ex vi naturæ ſuæ determinatur ad ea; licet differenter: a prima ſine ratiocinatione, a ſecunda per ratiocinationem. Aliter tamen aliqui vocant ius naturale: & dicunt quòd ordinationes & præcepta inſtituta circa vitam humanam, conſona tamen rationi vocantur iura naturæ; ſicut coniũctio maris & feminæ, procreatio liberorum, vis illatæ repulſio. Dicunt vlterius quòd ſuper iſta ratio apponit nobiliores ordinationes per rõcinacionem; & tales vocantur iusgẽtium; quia ratiocinatio ꝓpria eſt hominibus; Aliter adhuc dicunt aliqui; & dicunt quòd quædam expediunt omni ciuitati bene ſe habenti; & obſeruationes vocantur iura naturæ, quæ congruunt ciuitati defectuoſæ, quæ alijs ſibi non con-
F uenirent; & in obſeruatione ipſorum inuenitur iuſtum legale. Quædam ſunt quæ indifferenter conueniunt ciuitati; & ſi ad alteram partem per principem; vel conſuetudinem determinentur tunc etiam vocatur iuſtum legale vel ciuile, alia tamen & alia ratione; vt alias viſum eſt. Alia ſunt iura legalia vel ciuilia, & alia ratione dñr legalia, & alia ratione ciuilia. Legalia; quia a lege poſita ſunt, & non habent vim a natura. Sed dicuntur ciuilia; quia ſunt alia & alia in alia & alia ciuitate. Et aduerte vlterius quòd accipiendo naturale large, omnia iura poſſunt dici naturalia. Primo aliqua ſunt naturalia: quia intellectus aſſentit eis cognitis terminis ex naturali inclinatione. Secundo; quia deducuntur ex ipſis, ſicut

conclusiones. Tertio; quia oriũtur ex eis; non tamen tanquam G conclusiones, ſed tanquam determinationes voluntariæ conclusionum.

SECVNDO ſciendum, quòd incidit alia difficultas; vtrum iuſtum politicum bene diuidatur in iuſtum naturale, & iuſtum legale. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd ſecundum communem impoſitionem vocum ciuile, & politicum idem important: ideo quicquid dicetur de vno dicendum eſt de alio. Et aduerte quòd iuſtum ciuile capitur tripliciter, ſcilicet proprie communiter & communiſsime. Communiſsime eſt omne illud, quod legiſlatores commune bonum reſpicientes præcipiunt, vel exortãtur & ſic omne iuſtum quod eſt opus voluntatis dicetur iuſtum politicum vel iuſtum ciuile. Sed iu- H ſtum politicum communiter captum eſt quod reſpicit bonum ciuitatis; ideo diſtinguitur contra ius paternum vxorium dominatiuũ. Sed propriẽ eſt, quòd attenditur pœnes præcepta, ſeu ſtatuta vel conſuetudines alicuius ſpecialis politicæ vel ciuitatis: vt puta quòd fur ſic puniatur. Dicunt etiam quòd ius naturale tripliciter accipitur, ſcilicet propriæ cõmuniter & communiſsime. Communiter eſt omne ius quod ex ſe vim habet ante omnem legis poſitionem, quod ſcilicet ex vi naturæ vel morum. Et de iſto dicit Tullius quòd iſtud ius eſt quòd opinio genuit: ſed quædam vis in natura ingererit. Sed propriẽ eſt inſtinctus quidam naturalis quo ſine vſu rationis homines diri-

Diuiſio iuſti politici in naturale, et legale.

A dirriguntur in finem ſuum, vel eſt illud cui intellectus practicus ſine ratiocinatione appræhenſis terminis aſſentit. Et legiſtæ contra iſtud ius naturale diſtinguunt ius poſitiuum, & vocant ius poſitiuum omne illud, quod eſt contra inſtinctum aut principia practica naturaliter conceſſa: aut quod concludi ex dictis principijs per inquiſitionem ratiocinatiuam; vel ꝙ tanquam eis præconſonum præcipitur: & hoc eſt melius, quàm illud qđ ex talibus principijs concluditur: quia illud vocatur etiam ius naturale vel ius gentium, vt iam viſum eſt. Et iſtud puta poſitiuum aliqui legiſtæ diuidunt in ius gentiũ & ciuile. Gentium omne quod recta ratio iubet quod dicunt idem apud omnes. Ciuile quod ſpecialibus conſuetudinibus, ne
B ceſsitatibus, vtilitatibus introducitur. Sed cõmuniſsime eſt omne ius recte poſitum, ſiue ſit innatum ſiue innatis conſonum. Et per iſta patet quid ſit dicendum ad difficultatem. Vnde ſi iuſtum politicum acciperetur cõmuniſsime, membra diuiſionis coinciderent cum diuiſo: ſed ſi capiatur propriæ vel communiter notum eſt quòd illa diuiſio eſt bona; & quid ſit dicendum poteſt ſatis videri in primo notabili. Vnde iuſtitia poteſt dici naturalis: quia conueniens humanę naturæ: ſed non quia ſit generata in nobis per naturam. Ad ſecundam dicitur ꝙ humanæ communicationes ſunt naturales quo ad inclinationem; ſed perficiuntur per voluntatem & aſſuefactionem. Ideo ponitur.

C CONCLVSIO reſponſalis; Ponendum eſt ius naturale diſtinctum a iure diuino & politico: Quæ concluſio relinquitur probata in primo articulo.

EXISTENTIBVS autem iuſtis, & iniuſtis dictis, iniuſtum facit quidem, & iuſtum operatur: quando volens quis ipſa operatur; quando autem nolens, neq; iniuſtum facit, neq; operatur iuſtum &c.

An omnes iniuſtificans ſit iniuſtus.

QVAERITVR Vtrum omnis iniuſtificans ſit iniuſtus. Arguitur primo ꝙ ſic: quia omnis iuſtificans eſt iuſtus; ergo. Arguitur ſecũdo ſic: Quicunq; facit iniuſtum volens eſt iniuſtus: ſed omnis iniuſtificans eſt D huiuſmodi; ergo. In oppoſitum eſt Ari. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, quòd omne iniuſtum eſt alteri nocumentum inferre. Et nocumẽtũ poteſt inferri, vel ex ignorantia, vel paſsione, vel electione. Et ſi ex ignorantia: hoc eſt dupliciter: vel ex ignorãtia vincibili vel inuincibili. Si vincibilis, vel hoc eſt ex ignorantia craſſa vel affectata. Et ſecundũ hoc ſatis patet quid ſit dicendum. Vnde ſi nocumentũ ex ignorantia affectata inferatur, iam reducitur ad nocumentum eſt paſſione vel electione: & iſtud eſt peius, quàm nocumentum quod infert ex ignorãtia craſſa. Si ex paſsione, hoc eſt dupliciter, aut *Quid ſit iniuſtũ.*

E ex paſsione naturali, vel humana,ſeu neceſſaria,aut ex paſsione habituali. Et dicitur paſsio habitualis, quæ ab habitu prauo innaſcitur; ſecundum quam homo ſtatim obiecto præſente propter habitum inclinantē paſſionatur repentinè, diuturnè, vehementer, aut breuiter extra modum, & exigentiam obiecti, & naturæ. Et tale nocumentum reducitur ad nocumentum ex electione & habitū. Sed paſsio naturalis dicitur quæcunq; non propter habitū, ſed ex ſenſibilibus naturaliter infertur: vt timor,ſpes, gaudiū, & ſic de alijs humana,ſiue neceſſaria dicitur, quæ in ipſa natura hominis neceſſario habet originem:vt ſitis, fames,infirmitas, aut huiuſmodi. Et eſt aduertendum, quòd iſtas paſsiones humanas diſtin-
F guimus contra naturales: non quòd non ſint naturales: ſed qa ſic loqui videtur Ariſt. Et aduerte quòd iſtarum paſsionum quædam ſunt ita vehementes, quòd natæ ſunt mouere conſtantem virum: vt timor mortis, extrema fames. Aliæ ſunt debiles, q̄ non mouent conſtantem virum ad peccandum. Similiter electio eſt quandoque ex habitu firmato, & quandoque ex diſpoſitione ad habitum. Et ex ipſis poſſunt haberi ſex gradus nocumē ti. Primus ex ignorantia inuincibili. Secundus ex ignorantia craſſa. Tertius ex humana, vel naturali paſsione cadente in cō ſtantem virum. Quartus ex debili paſſione naturali, vel humana. Quintus ex electione ſecundum diſpoſitionem. Sextus ex electione ſecundum habitum de nocumento illato per ignorantiam affectatam: dictum eſt quo G modo reducitur ad nocumentū illatū ex paſsione, vel electione.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd reſtat alia difficultas: Vtrū inferre nocumentum, & iniuſtificare conuertantur adinuicem. Reſpondetur breuiter, quòd licet iſta ſint idem: non tamen cō uertibiliter: nam licet omne iniuſtificare ſit nocumentum inferre: non tamen econtra. Vnde latroni qui ſuſpenditur, infertur nocumentum: non tamen ſibi infertur iniuſtum. Similiter licet mare mercatoribus nocumentum inferat, non tamen iniuſtificat: neq; tale nocumentum dicitur eſſe iniuſtum, ſed infortuitum: Ideo mercator ſolum de ſola fortuna conqueri debet: Agit enim ibi mare tāquam res inanimata, ſicut agens per ignorantiam inuincibilem quod non dicitur, neque bene, neque male H agere. Item ſi miles iniuſtè obſideretur in caſtro ſuo: operaretur enim ſecundum iuſtitiam ſi ad defenſionem caſtri emitteret ſagittam in medio inimicorum, vbi forte pater ſuus captiuatus interficeretur illi, portat nocumentum: & tamen non iniuſtæ. Ex quo ſequitur, quòd iniuſtificare non eſt nocumentum inferre, ſed eſt contra rationem nocumentum inferre. Sed dices, Vtrum ille qui per ignorantiam craſſam infert nocumentum dicatur iniuſtificare. Dico quòd dicitur iniuſtificare priuatiuè: quia nullum actum poſitiuum habet ſupra nocumentum: ideo dicitur iuſtificare priuatiuè, & tale peccatum dicitur eſſe dignū venia; non autem illud quod fit propter debilem paſsionem. Et ſic pa-

Iniuſtificare, & vim inferre an idem.

Obiectio.

A ſic patet ꝙ iniuſtificans ex electione vel leui paſsione dicitur eſſe iniuſtus; ſed ille qui operatur ex grauis paſsione non dicitur eſſe iniuſtus: Et per iſta patet quid ſit dicendum ad rationes. Vnde iniuſtificãs peccat cõtra iuſtitiam: ſed nõ tamen propter hoc ſequitur ꝙ hoc fiat per iniuſtitiam. Notum eſt enim ꝙ aliquis poteſt non eſſe iuſtus, qui tamen non eſt iniuſtus. Vnde ſicut iuſtitia eſt habitus ita iniuſtitia. Vnde habitus eſt propinqua diſpoſitio ad actum: & ideo poteſt dicit ꝙ iniuſtificare non eſt proprius actus iniuſtitiæ: ſed iniuſtificare ex electione: Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis iniuſtificans ex electione vel leui paſsione dicitur nocumentum inferre & iniuſtus.

B

NEVTRVM enim verè eſt volentem iniuſtum pati vel non, ſed inuoluntariũ omne; quemadmodum, & iniuſtum facere omne voluntarium &c.

An voluntariè patiens patiatur iniuſtè.

QVAERITVR Vtrum aliquis volens patiatur iniuſtum, ſeu vtrum volens iuſtè patiatur, ideſt volens ſibi euenire, vtrum iniuſtè per illud patiatur. Arguitur primo quòd ſic: quia volens antecedens vult conſequens: ſed per conſequens iniuſtæ patitur: vt patet de volente potare exceſsiue ad quod ſequitur ebrietas: per quàm iniuſtè patitur: igitur. Arguitur ſecundo: Contractus vſurarius eſt iniuſtus & vnus iniuſte patitur; & tamen eſt voluntarius; igitur. In oppoſitum eſt Ari. in tex. quia voluntarium & inuoluntarium ſunt oppoſita: ſimiliter iniuſtum facere & iniuſtum pati: ſed iniuſtum facere eſt voluntarium: ergo iniuſtum pati eſt inuoluntarium: per illam regulam topicam; Si oppoſitũ in oppoſito: & propoſitum in propoſito. Pro declaratione. C

Quot modis dicitur aliquis iniuſte pati volens.

PRIMO ſciendũ eſt, quòd quatuor modis aliquis dicitur iniuſte pati volens. Primo quã do voluntate tacita vult illud euenire: vt puta ſi Petrus vellet quòd ſuos vicinus furaretur ſibi equum vt poſtea faceret ipſum capi; ſi vicinus caperet equum ſorti, ſortes iniuſte pateretur volens; & quòd iniuſtæ patet: quia ille a iuſtitia D poſſet iuſtæ capi, & puniri; quia voluntas tacita non dat licentiam accipiendi illud. Secundus caſus: ſi voluntas non ſit integra, ideſt non cadens ſupra totam actionem. Exemplum de martyribus, qui volebant pati pro Chriſto: nolebant tamen pati ab illo ne ille damnaretur finaliter: & ſic quamuis volebant pati, tamen iniuſte patiebantur. Tertio quã do voluntati abſolutę permixta eſt volitio conditionata: vt qui mutuat nollet ſoluere extra ſortem; ſi poſſet; ſed quia indiger plus vult incurrere illud dã num, quàm ꝙ non habeat: licet iſte velit dare: tamen iniuſte ab eo accipitur. Quarto quando voluntas eſt ligata: ſicut eſt in pueris ſi enim puer vellet vendere totum ſuum, & alter acciperet:

ciperet: iſte puer iniuſtę damnatur: & tamen volens: ſimiliter diceretur de infirmis qui petunt ſemper nociua eorum: ſi ille qui debet gubernare det ſibi quod petit iſte infirmus iniuſtę patitur & volens: quia ipſe vult illud accipere &c. Et ſi dicas, ergo ſequitur, quòd exiſtens in pasſione temperantiæ dans alicui amaſiæ ſuæ quod iniuſtæ pateretur. Dico quòd non eſt ſimile qui iſte peteret non ligari: Nam peteret impetui pasſionis reſiſtere: Et ſic diceretur de male habituato, qui patitur: quia iſte peteret non habituari. Ideo proprie iſte quartus caſus debet intelligi de illis, in quibus voluntas eſt ligata non ex culpa.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd aliter loquitur Ariſt. hic de voluntario & in tertio. Nam in tertio vocat illud eſſe voluntarium cuius voluntas eſt aliquo modo cauſa. Sed hic vocat voluntarium illud, quod voluntate expræſſa integra ſimplici, & libera eſt volitum: & econtra loquitur de inuoluntario: quia hic vocat voluntarium, quod licet voluntas velit: tamen illa voluntas non eſt expræſſa integra, vel ſimplex, vel libera ſed in tertio vocat inuoluntarium, quod nullomodo eſt volitum, ſicut eſt purum violentũ, vel illud, quod eſt ignorantia in uincibili ignoratum. Sed dubium eſt: Vtrum prodigus poſſit repetere rem ſuam male expoſitam? Dico quòd non: quia quilibet poteſt dare rem ſuã pro nihilo ſi velit. Vnde qui patitur damnum vel voluntate expreſſa non ligata, vel integra, vel

Ariſt. aliter hic, & in tertio loquitur de voluntario.

ſimplici voluntariæ vult, & tũc non pariter iniuſtum volens. Item nullus patitur iniuſtum, qui non habet minus debito: ſed iſte non habet minus debito: quia licet iſte voluerit ſecundum primum iudicium: tamen eſt compos mentis, & non habet voluntatem ligatam. Similiter nullus vult ſe alienare à re ſua: niſi propter habere, quod ſibi placeat, aut honoris, aut delectationis: & ſic ſecũdum ſuam exiſtimationem non damnificatur, ſed lucratur: igitur iſte non patitur iniuſtum. Commutabilia enim ſunt apprecianda ſecundum exiſtimationem commutantium iuxta eorum indigentias: non ſolum indigentias neceſſariorum: ſed etiam ſuperfluorum. Nota tamen, quòd aliqua ſunt homini, quæ homo non poteſt commutare: puta vitam, vxorem, filios: quia iſtomodo iniuſtum faceret legibus, & communitati: ideo in iſtis non poteſt alteri authoritatẽ dare damnificandi ipſum in talibus, & ſic patet quid ſit dicendum ad quæſtionem, & ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Nullus volens voluntate expreſſa integra ſimplici libera patitur iniuſtum: & hoc volebat habere Ariſtot.

An iudex debeat iudicare ſecundum allegata ſciens facti aliter conſtare.

QVAERITVR Vtrum iudex debeat iudicare ſecundum allegata, & probata, vbi ſcit oppoſitum. Et arguitur primo.

A mo, quòd ſic; quia iudex debet iudicare ſecundum illam notitiam, quàm habet vt iudex: ſed vt iudex non habet notitiā niſi ſecundum allegata & probata: igitur. Secundo ſic: Quia iudex debet facere, quod eſt cognitum lege: ſed cognitum eſt lege condemnare ad mortem virum innocentem ſi fuerit conuictus: igitur. In oppoſitum arguitur: quia melius eſt ſcandalum naſci, quàm quòd veritas relinquatur: igitur. Pro declaratione.

Primo ſciendum eſt, ꝙ iudex poteſt ſcire oppoſitum illius, quod per teſtes probatur dupliciter primomodo quadam ſuſpitione, & præſumptione, & tunc dic, quòd iſta non ſufficit ad iudicandum contra teſtes neque ad non iudicandum.

Iudex pt ſcire oppoſitum illius, quod per teſtes probatur dupliciter.

B Patet: quia noticia non ſufficit in iudice, quæ non ſufficit in teſte; ſed in teſte non ſufficit, ꝙ ſciat quadam præſumptione, vel ſuſpitione, vel opinione: igitur nec illud ſufficit in iudice. Secundomodo poteſt ſcire noticia certitudinali, puta quia vidit vel audiuit &c. Et tunc dico, quòd contra illam nunquam iudicare debet quanuis oppoſitū per teſtes probatur. Dicit enim ſaluator, non ſequeris turbam ad faciendum malum, nec plurimorum acquieſcas ſententiæ in iudicio. Item melius eſt homini pro veritate ſupplicium pati, quàm pro adulatione beneficiū accipere. Et ſi petas quid iudex in hoc caſu facere debet. Dico primo ꝙ non debet committere alteri illam cauſam: quia ita bene peccaret ac ſi iudicaret, omnis enim actus, ſiue bonus ſiue malus magis imputatur pꝛęcipienti, quàm obedienti; ſed iudici eſt illicitum condemnare innocentem; igitur. Secundo dico, quod ſi iſte iudex habeat ſuperiorem, bonum eſt, ꝙ cauſam remittat ſuperiori; cum tamen tali ſcientia, quam habet de illa cauſa: & ſi cogatur à ſuperiore, iudicet ſecundum veritatem; ſi autem non habeat ſuperiorem, iudicet ſecundum veritatem, & grauiter puniat teſtes tales.

Secundo ſciendum eſt, quòd circa iſtam materiam incidit vna difficultas communis, vtrum iudex corruptus ferens ſententiam magis peccet, quàm pars corrumpens. Pro declaratione eſt aduertendum, quod iudicium humanum cōiter quatuor modis ſubuertitur. ſ. timore cupiditate, odio & amore. In D duobus primis iudex dr̄ corrūpi per partem: in alijs duobus iudex non corrumpi per partem, ſed per ſe ipſum: ideo quæſtio proprie debet accipi in duobus primis modis. Et aduerte tamen, quod iudex cupiditate corruptus magis peccat, quàm corruptus timore; patet quia duorum peccatorum eiuſdem generis illud, quod eſt magis voluntarium eſt peius; ſed illud, quod fit per cupiditatem eſt magis voluntarium; igitur etiam peccatum ex induſtria eſt maius, quàm peccatum ex paſſione. Tunc poteſt reſponderi ad quæſtionem, quod pars corrumpens incutiendo timorem magis peccat, quàm iudex corruptus. Patet; quia quando ſunt duo concurrentia ad vnum malum, illæ magis peccat

Quis magis peccat iudex corruptꝰ, an pars eū corrūpēs.

E peccat cuius voluntas præualet, & cuius voluntatem alter ſequitur, ſed ſic eſt in caſu: igitur. Secundo dico, ꝙ iudex corruptus per cupiditatem magis peccat, quàm pars corrumpens: Probatur: quia quãdo ſunt duo concurrentes ad vnum peccatum ille magis peccat quia ſua mala voluntate poteſt ſubuertere leges & iura, quàm ille qui non poteſt ſubuertere, ſed iudex qui habet auctoritatem poteſt hoc facere alter non: igit. Itẽ in genere peccati maius eſt peccatum vendere rem non ſuam, quàm emere rem non ſuam. Nã vendere rem non ſuam eſt totaliter contra naturam venditionis: ſed emere non ſuum non eſt ſic naturam emptionis: quia ſemper emimus quæ noſtra non
F ſunt ſed iudex corruptus per cupiditatem vendit rem nõ ſuam; quia partem alterius partis. Ex quo ſequitur ꝙ maius peccatũ eſt Giezia id eſt venditio ſpecialium, quàm ſimonia id eſt emptio earum: quia giezia vendit non ſua, & ſimoniacus emit nõ ſua. Ex iſtis ſequitur ꝙ quando duo concurrunt ad vnum peccatũ ille magis peccat cuius opus eſt magis voluntarium. Et ſic patet quid ſit dicendum ad iſtam quæſtionem & ad rationes quæſtionis. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Iudex certitudinaliter ſciẽs oppoſitum illorum, quæ teſtes adducunt, non debet iudicare ſecundũ allegata, & ꝓbata. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

DE epijcia vero, & epijciæ qualiter hæc habent: epijcia quidem ad iuſtitiam. Epijces autem ad iuſtum proximum eſt dicere, neq; enim vt idem ſimpliciter, neque vt alterum genere videtur intẽdentibus &c.

Epijcia an ſit virtus.

QVAERITVR Vtrum epijcia ſit virtus. Et arguitur primo non: Quia omnem virtutem quilibet volens operari poteſt habere: ſed ſoli iudices poſſunt habere epijciam: quia ſolum illi habent interpretari leges; igitur. Secundo arguitur: nulla virtus opponitur alteri virtuti: ſed epijcia opponitur iuſtitiæ: quia videtur facere aliquid contra iuſtitiam. In oppoſitum eſt Ariſtoteles in hoc quinto. H
Pro declaratione.

PRIMO ſciendum, quòd quia circunſtantiæ ſingulares cadentes circa actus humanos ſunt quaſi infinitæ: ideo legiſlatores non tenẽtur neq; poſſunt condendo lege reſpicere ad omnes iſtas circunſtantia, ſed ferum leges communiter aſpiciendo ad aliquas circunſtantias communiores. Eſt tamen aduertendum quòd dato quòd leges ſint vniuerſaliter latæ, tamẽ vniuerſaliter non ſunt tenendę: nec etiã ferens leges intendit ꝙ vniuerſaliter teneantẽ: ſed ſolum quãcunq; nõ emergit caſus exigens exceptionem legis: quandoq; immo vt in plurimum iuſtum eſt operari ſm legem ſcriptam: & aliquando licet raro eſſet iuſtum, immo quandoq; oportet operari præter legem, & aliquando cõtra legem ſcriptam.

Et ad

A Et ad videndum quid ſit epijcia eſt notandum, quòd dupli- *Epÿcia quid.* cia ſunt iuſta: quædam ſunt ſcripta, quę ſcriptura ſunt determinata: quędam ſunt nõ ſcripta. Et iſta ſunt duplicia: quædam ſunt communia, quæ quaſi omnibus ſunt nota: vt quòd oportet bene facere benefaciẽtibus. Alia ſunt particularia, quę ſunt prætermiſsiones ſeu exceptiones iuſtorum communium: & circa iſta iuſta eſt epijcia: ita, quòd epijcia eſt habitus inclinans hominẽ ad rectè ſe habendum circa exceptiones iuſtarum cauſarũ: Et dico, quòd eſt virtus: quia omnis habitus electiuus dirigens habentẽ circa illa, quibus contingit bene, & male vti eſt habitus virtuoſus: ſed epijkia eſt huiuſmodi: igitur. Vnde epijcia inclinat B circa directionem legis ſcriptę, qua contingit bene, & male vti tam ſecundum exceſſum, minus inſiſtendo legi ſcriptę, quã circa defectum, puta nimis recedendo a lege ſcripta: bene ergo vti circa determinationem legis ſcriptæ indiget virtute: & illa vocatur epijcia.

SECVNDO ſciendum, ꝙ epijkia non eſt ſolum interpretari legem, ſed ſolum in legiſlatore ad quem hoc ſpectat. Vnde lex debet interpretari quando propter duplicitatem verborum eſt dubia ſententia: & determinare, in qua ſententia debet intelligi, ſpectat ad legislatorem: & hoc ſolum ſpectat ad legiſlatorem. Sed ſi lex indeterminata ſententia fuerit intellecta, tunc quis poteſt iudicare, quòd talis caſus ſub tali lege non conprehenditur: & quòd intentio legiſlatoris non erat C talem caſum per talem legem terminare: etiam poteſt fieri iudicium de augmento, & diminutione delicti: & ita poſitione legis diminuere, vel augmentare: & iſtud non eſt interpretari legem, ſed eſt vti lege ſecundum intentionem legiſlatoris.

Et aduerte, quòd ſi aliquis caſus acciderit, ſecundum legem, bonum eſt, quòd ſi ſit inferior iudex, quòd habeat recurſum ad conditorem legis: ſed ſi conditor legis non ſit, tunc iudex inferior poteſt interpretari legem dubiam, & illum ſenſum accipere, qui videtur ſibi magis rationabilis: non tamen, quòd interpretatio legis à iudice inferiori multum diſtet ab interpretatione legis a iudice ſuperiori; quia interpretatio a iudice ſuperiori dat vigorem illi D ſenſui, ſed non a iudice inferiori, ſed ſolũ ſuę ſententiæ, &c. Ex quo ſequitur, quòd ſi ſecundum epijciam iudicetur dari minor pœna, quàm lex dicet, hoc tamen non eſt contra legem: quia hoc fit ſecundum rectam rationem. Eſt tamen adnertendum, quòd differentia eſt inter iuſtum legale ſcriptũ, & iuſtum ſimpliciter: quia iuſtum legale ſcriptum non eſt iuſtum formaliter: ſed ſolum materialiter, & per accidens: immo contingit ipſum eſſe iuſtum, & aliquando non. Sed iuſtum ſimpliciter ſtat in opere interiori. Ex quo ſequitur, quòd iuſtum epijcię eſt melius iuſto legali prædicto modo: Et ſic quid ſit, dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis

lis. Epijcia eſt virtus moralis. Quę concluſio relinquitur pro bata in primo notabili.

An Epijcia ita ius naturale regulare poſſit ſicut ius legale.

QVAERITVR vtrū epijcia poſsit eſſe habitus dirigens ius naturale ſicut ius legale. Et arguitur primo, quòd ſic: quia ius naturale indiget directione: quia alias omnes eſſemus æqualis libertatis, quod non bonum eſſet. Secundo ſic arguitur: Videmus monſtra accidere: ergo in natura ſunt defect⁹: & per conſequens indiget directione. In oppoſitum videtur eſſe cōmunis opinio doctorū.

Ius naturale dupliciter. PRIMO ſciendum, quod natura proprie nō dicitur peccare in ſuis operationibus: qa ſi mōſtra euenirēt, hoc nō ꝓuenit a natura, ſed ab impedimētis cōtingētibus. Notū eſt enim ꝙ natura facit de poſsibilibus, qđ melius eſt: igit nō dr̄ peccare: quia ſꝑ operat̄, ſm ꝙ meli⁹ pōt operari. Eſt tñ aduertendum, ꝙ ius naturale pōt accipi dupliciter. Vnomodo ꝓut cōſonat operi naturæ ſm oēm caſum cōtingentē: & ſic nō pōt determinari lege quia infiniti caſus ꝑꝑ diuerſa impedimēta cōtingere poſſunt, in quibus ēt natura operat̄, ſm ꝙ melius eſt: iō ibi non pōt eſſe determinatio. Aliomodo accipit̄ iuſtū naturale ꝓut cōſonat operi communi naturæ. Vñ opus cōe naturæ eſt opus, in quo natura nō eſt impedita: & tale iuſtum poteſt bene comprehendi lege: & tale iuſtum ſic acceptum non eſt ſemper iuſtum, neq; tenendum. Natura enim nō ſemper obſeruat in opere ſuo regulam cōem: immo illā modificat, ſi impedimenta cōtigāt: vt ſemper faciat de poſsibilibus, qđ melius eſt. Vnde natura ſm regulam cōmunē facit quinq; digitos in vna manu: tñ ſm impedimenta prouenientia qñq; facit quatuor, qñq; ſex, ſecūdum quòd melius eſt. Vnde licet ſm regulam communē iuſti reddendum eſt vnicuiq;, quod ſuū eſt: tamen ſecundū caſum contingentē quandoq; non eſt reddendum: vt furioſo non eſt reddendus gladius. Et ſic patet, ꝙ ſi capiatur iuſtū materiale primomodo eſt ſemper iuſtum, & omne ſibi contrarium iniuſtū, propter quod in ipſo nulla eſt directio. Sed capiendum ſecundomodo indiget quandoq; correctione propter caſus repugnantes regulæ com muni, &c.

Si iuxta ius naturale omnes homines debent eſſe æqualis libertatis. SECVNDO ſciendum, ꝙ circa dicta incidunt aliquæ difficultates. Prima, Vtrum ſecundū ius naturale omnes homines debeant eſſe æqualis libertatis. Pro ſolutione eſt aduertendū, ꝙ ſi oēs homines ſecundum virtutē viuere vellent, certe non video qn non eſſent ęqualis libertatis: ſed propter peccata multorum oportuit illud ius moderare conſtituēdo aliquos ſuperiores, vt defectus haberent corrigere: & regi cōceſſa eſt ſuperioritas ſibi a cōmuni auctoritate ciuium: & ſibi non licet lædere quemquam niſi delinquentem: & ſic omnes ſunt æque liberi ſicut rex, niſi per peccatum libertatē eorum perdant. Vnde dato etiam quòd omnes eſſent ęqualis virtutis

A tutis, & ſimiles in anima, adhuc non eſſet omnibus conceſſa æqualis libertas, quia non eſſent ſimiles in corpore: ideo ad hoc, quòd ſint æqualis libertatis oportet, quòd ſint æquales, & in corpore, & in anima: quod tamen natura non facit, &c. Et ideo dicit Ariſt. quod aliqui ſunt naturaliter ſerui, aliqui liberi ſecundum differentias in corpore, & differentias in anima. Secunda difficultas, Vtrum de iure naturali omnia debeant eſſe communia. Dico, quòd multi diuerſimode exponunt iſtud tamen pro nunc dico, licet terra, animalia, & cætera eſſent communia ante eorũ appropriationem: ſed poſtquã ſunt appropriata, de iure naturali eſt, quòd omnia maneant appropriata. Vel poteſt dici, ꝙ B omnia ſunt communia iure naturali, ſi quilibet vellet viuere ſecundum quod oportet: ideo quando dicitur, quòd omnia ſunt communia de iure naturali, debet intelligi conditionaliter, puta ſi omnes virtuoſe viuere vellent. Tertia difficultas, Vtrum in legiſlatore poſsit eſſe defectus. Dico proprie, ꝙ non: quia facit de poſsibilibus, quod melius eſt: nec intendit ponendo legem, quòd ipſa ſemper obſeruetur ſecundum ſententiam verborum, ideſt ſecundum, ꝙ verba ſonant: ſed quòd caſu exigente modificetur, vel non teneatur. Et per hoc patet, quòd etiam in lege non eſt defectus, ſi intelligatur ſecundum intentionem legiſlatoris, & ſecundũ, quòd verba ſonãt. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes, ideo ponitur.

C Conclvsio reſponſalis: Epijcia non poteſt eſſe habitus dirigens ius naturale ſicut ius legale. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

Vtrvm autem contingat ſibiipſi iniuſtum facere vel non manifeſtum eſt ex his, quæ dicta ſunt: quædam quidem enim ſunt iuſtorum ſecundum omnem virtutem a lege ordinata: puta non iubet ſeipſum interficere lex: quæ autem non iubet, prohibet, &c.

An quis ſibimet iniuſtè agere poſsit.

Qværitvr vtrum aliquis poſsit ſibi iniuſtum facere? Et arguitur, quòd ſic: quia D aliquis poteſt facere ſibi cõtra prohibitionẽ legis: vt puta interficiendo ſe: igitur. Secundo arguitur: Ille iniuſtificat ſibi, qui volens infert ſibi nocumentum, ſed multi ſunt tales: vt patet de illis, qui diſperant, &c.

In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro declaratione.

Primo ſciendum, quòd mẽs Ariſt. eſt, ꝙ nullus homo poteſt ſibiipſi iniuſtum facere. Patet: quia nullus homo patitur iniuſtum volens: ſed qui ſe ipſum dãnificat, vult illud damnũ recipere: ergo nõ patitur iniuſtũ: & ꝑ cõſequẽs nõ facit ſibiipſi iniuſtum. Itẽ iniuſtum facere ẽ plus ſibi accipere de lucro vel minus de damno: & iniuſtũ pati eſt minus habere in lucro, vel plus in damno: ſi ergo aliquis faceret ſibiipſi iniuſtum *Nemo poteſt ſibi ipſi iniuſtũ facere.*

B plus acciperet de lucro, & minus de damno: quod falſum eſt. Exemplum poteſt dari: vt ſi inuaſus ab alio tantum noceat inuaſori quantum inuaſor ſibi nocet: non iuſtificat: ſed inuaſor iniuſtificat in quantum primo aggreſſus eſt iniuriam: ſed ſi vterque ſimul aggreſſi ſunt, tūc neuter iniuſtificat alium, ſed ambo: iniuſtum tamen fecerunt ciuitati, vel principi, & compelluntur ad emendam. Item non videtur ſecundum quam ſpeciem iuſtificationis aliquis damnum faciat ſibiipſi. Contra: aliquis ſuæ mulieri iniuſtum poteſt facere: ergo ſibiipſi. Antecedēs patet: quia ſiquis crederet de muliere propria aliam habere, iam mecharetur: igitur. Dico primo, ꝙ ille iniuſtificat: quia eligit alteri nocere licet non mechetur: mo

F res enim magis inducuntur electione, quam operationibus: immo dato, quòd nullum opus exeat electio, erit peccatū. Et ſi argnas: non videtur cui iniuſtū fecerit. Dico, quod vel ciuitati, cuius legem frangere voluit, vel illi cuius thorū credidit violare: ſibi aute non iniuſtum fecit. Et ſi dicas nullus damnū ex hoc recipit. igitur. Dico, ꝙ licet aliquem iniuſtum alteri facere: tamen alter iniuſtum non recipiet: poteſt enim eſſe iniuſta actio ſine iniuſta paſsione: igitur.

Quid peius iniuſtum facere, an pati.

SECVNDO ſciendum, ꝙ adhuc incidit vna difficultas: vtrum iniuſtum facere ſit peius quam iniuſtum pati. Vnde primo eſt difficultas: vtrum iniuſtū pati ſit malum? Ad quod dico quod, & iniuſtū facere, & iniuſtum pati ſunt duo mala. Patet: quia ambo recedunt a medio iuſtitiæ. Medium enim iuſtitiæ, eſt non habere plus de debito neque minus, ſed iniuſtum pati, eſt minus habere de debito: igitur recedit a medio iuſtitiæ: & per conſequens eſt malum: Non tamen, quòd comparamus iniuſtū facere facienti, & iniuſtum pati patienti: ita, quòd quæſtio eſt iſta: Vtrū iniuſtum facere ſit peius patienti, quàm iniuſtum pati patienti: ideo videndum eſt quod illorum eſt maius malū. Et breuiter dico, quòd iniuſtū facere eſt peius. Patet: quia quādo aliqua duo ſic ſe habent, ꝙ vnum fit cum malitia, & aliud non: quod fit cum malitia, peius eſt: ſed iniuſtū facere eſt huiuſmodi. Item illud dr̄ eſſe maius malum, quod opponitur maiori bono: ſed iniuſtum facere opponitur maiori bono, puta bono honeſto: quia eſt vituperabile: ſed iniuſtum pati opponitur boni delectabili, & vtili, vt notum eſt. Et ſi inferas: omne delectabile eſt bonum: ſed iniuſtū facere eſt delectabile facienti: ergo eſt bonum. Negatur conſequentia: ſed oportet inferre, ergo eſt bonum, vel apparens bonum. Item illud dicitur eſſe peius homini, quod reddit ipſum ſimpliciter peiorem: ſed malum facere, ideſt iniuſte agere eſt huiuſmodi: igitur. Iniuſtum aūt pati non reddit hominem ſimpliciter malum: quia non eſt voluntarium. Notum eſt, quòd iniuſtum facere aggrauat totaliter partem ſuperiorem, & infeſtidat: ſed iniuſtum pati ſolum inſetidat partem inferiorem: modo notum eſt, quòd infici ſecundum partem ſuperiorem eſt peius, quàm infici ſecundum partem

A tem inferiorẽ, & ſenſitiuã. Aggrauat etiam quandoque partem ſuperiorem, ſed leuiter: vir enim iuſtus habet diſplicentiã de iniuſta paſsione. Primo propter peccatum facientis quem vellet eſſe bonum. Secundo: quia per illud quandoque impeditur a bonis operationibus in ſuſtinendo tamen decenter iniuriam virtuoſe operatur, in quo multum delectatur: & magis quàm in aliis triſtetur, ſaltem ſecundum partem ſuperiorem. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Vnde licet aliquis interficiat ſe vel deſperet, nullum tamen illorum C eſt iniuſtum facere: quia quodlibet illorum vult ſibi ineſſe. Dico etiam (vt viſum eſt) quòd qui ſeipſum interficit, damnificat communitatem inquantum eſt pars communitatis: quia violat leges communitatis, & vſurpat iuriſdictionem principis: ideo licet non iniuſtificet ſibi: tamen bene iniuſtificat ciuitati, & principi. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſpõſalis: Nullus põt ſibi ipſi iniuſtum facere: quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

ETHICORVM ARISTOTELIS.

B D

LIBER SEXTVS.

ANIMAE autem virtutes diuiſimus et has quidem eſſe moris dicimꝰ, has aũt intellectus. De moralibus quidem igitur pertrãſiuimus: de reliquis aũt, & de anima primum dicẽtes dicimus ſic &c.

An omnis virtus ſit vel moralis, vel intellectualis.

CIrca ſextum librũ Ethicorum, quæritur primo: Vtrum omnis virtus ſit moralis, vel intellectualis? Arguitur primo, ꝙ nõ: quia aliquæ ſunt virtutes naturales: vt habetur in ſexto *huius* in fine. Secundo arguitur ſic: virtus intellectualis ita bene acquirĩt ex conſuetudine, ſicut moralis: igitur. In oppoſitum eſt Ari. in primo, ſecundo, & in ſexto. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum quòd in hoc cõuenerunt omnes Doctores: ꝙ omnes virtutes morales dicuntur morales amore: ſed diuerſificati ſunt in ſignificatione huiꝰ termini mos moris. Dixerunt aliqui, ꝙ mos eſt idem, quòd conſuetudo. Vnde conſuetudo nõ eſt niſi reiteratio actuũ ſimilium, ita ꝙ eſt ſenſus: virtus moralis acquiritur ex more. i. ex

Vnde dicũtur virtutes morales.

E ex conſuetudine, quod idem eſt quòd ex frequentatione actuũ. Alij dixerunt, ꝙ mos idem eſt, ꝙ inclinatio naturalis, vel quaſi naturalis ad aliquid operandum: & iſti dicunt, quòd virtus moralis dicitur a more a naturali inclinatione ad aliquid operandum. Et quia talis inclinatio proprie cõuenit voluntati: ideo virtutes, quæ ſunt in voluntate dicuntur morales, & non illæ, quæ ſunt in intellectu: quia intellectui proprie conuenit iudicium de operationibus, & non inclinatio ad operandũ: ſed iſte modus non videtur eſſe de mẽte Ariſt. nam dicit in 2. huius, ꝙ virtutes acquiruntur in nobis per aſſuetudinem: ergo vr̃ dicere, ꝙ mos ſit idem, ꝙ aſſuetudo.

F Et ſi dicas: ergo virtutes intellectuales dicentur ita bene morales, ſicut illæ, quæ ſunt in voluntate. Patet, quia ita bene acquiruntur ex more .i. ex reiteratione actuũ, ſicut illæ, quæ ſunt in voluntate. Dico ad iſtud, ꝙ verum eſt: ſed quia priores vſi erant iſtis nominibus: ideo placuit Ariſt. ſic vti: vel quia volũtas ad acquirendum virtutem æget maiori exercitatione, q̃ intellectus: ideo omnis virtus humana dicitur eſſe intellectualis, vel moralis. Virtutes enim naturales non ſunt proprie humanæ: quia ſolum conueniunt pueris, & beſtiis.

Differentia inter actus, & actus. SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ actus, per quos acquiruntur virtutes intellectuales multum differunt ab actibus, per quos acquiruntur virtutes morales: nã omnes tales actus, per quos acquirũtur virtutes intellectuales dicuntur eſſe aſſenſus: vt ex aſſenſibus maioris, & minoris G generatur intellectus: ex aſſenſibus concluſionis ſcientia, & ſic de aliis: vt aliàs viſum eſt.

Et aduerte, ꝙ aſſenſus aliqñ generantur in nobis ex notitiis ſimplicibus terminorum: ſicut aſſenſus principiorum. Aliquãdo ex aſſenſibus præmiſſarum: vt ſcientia actualis: vel aliquando mediantibus experientiis, ſicut videtur acquiri prudentia. Vnde dicit Ariſt. quòd iuuenes bene fiunt geometrici: ſed non prudentes: quia prudentia eſt ſingularium, quæ fiunt cognitã ex experiẽtia, modo iuuenis caret experientia: & ideo non poteſt eſſe aliquis medicus bonus, aut nauigator bonus ſine multis operationibus, ex quibus accipitur experientia. Vnde dicit Ariſt. in 2. Metaph. ſicut conſueuimus, ita dignamur dici: ideo H dicit Commentator in prologo tertij Phyſi. Conſuetudo eſt maxima cauſa impediens a rebus manifeſtis. Vnde quando aliquis fuerat aſſuetus ad aliquas actiones, licet noceant ſibi erũt ſibi faciles, & credet, quòd ſint vtiles. Aduerte tamen quòd habitus, qui recipiuntur in intellectu multis aliis modis poſſunt acquiri. Iſta tamen pro nunc nobis ſufficient. Et nota, quòd licet prudentia non proprie ſit virtus moralis: quia tamen eſt directiua virtutum moralium: ideo inter virtutes morales determinatur: & per iſta patet q́d ſit dicendum ad rationes. Vnde illæ virtutes naturales non ſunt morales: nec ſunt intellectuales: nec etiam debent dici humanæ propriæ: quia pueris conueniunt, & beſtiis, ſicut di-

A ctum eſt ſuperius. Ad ſecundam patet quid ſit dicendum in primo notabili. Ideo ponitur.

Conclvsio reſpõſalis: Diuiſio, qua virtutes humanæ diuiduntur in morales, & intellectuales eſt ſufficienter poſita, vt patet.

Contingentis aũt aliter habere eſt aliquid, & factibile, & agibile. Alterum autem eſt factio, & actio: credimus autem de ipſis, & exterioribus rationibus: quare & cum ratione habitus actiuus alterum eſt &c.

An actio, & factio differant.

Qvaeritvr ſecundo: Vtrum actio, & factio diſtin-B guantur. Arguitur primo, quòd non: quia idem eſt agens, & faciens: igitur. Secundo arguitur ſic: Agibile, & factibile non diſtinguuntur. patet: quia eligibile, & agibile idem ſunt: & tamen eligibile eſt factibile: ſicut lectus eſt factibile, & eligibile. In oppoſitũ eſt Ariſt. in text. Pro ſolutione.

Actio, & fact. multipliciter. Primo ſciendum eſt, ꝙ actio, & factio quandoque capiuntur communiter pro omni operatione; & ſic non diſtinguuntur: immo actio dicitur factio, & econtra. Aliomodo capiuntur ſpecialiter: & ſic dicitur, quòd actio eſt operatio imminens, ſeu quia manet in agente: vt intellectio, volitio. Sed factio, quæ tranſit in materiam extrinſecam: vt eſt ædificatio. Et ſi dicas: ergo ſequitur, quòd aliquæ operationes virtutũ eſſent factiones: vt patet de fortitudine, quæ operatur circa inimicos: temperantia circa cibos: & tamen oppoſitum videntur dicere fere omnes morales. C

Pro ſolutione omnium iſtarum difficultatum eſt aduertendum, quòd actio principaliter dicitur eſſe electio, ſeu actus voluntatis, ſic videlicet, quòd omnia operatio etiam quæ ab electione procedit, dicitur eſſe actio: & ſic operationes exteriores inquantum dependent ab electione dicuntur actiones: ſed factio dicitur principaliter operatio exterior, quæ aliquid facit extra mentem: & ſecundario omnis operatio ad huiuſmodi operationem exteriorem ordinata dicitur eſſe factio: & ſecundum hoc ars, & prudentia diſtinguuntur: nam ars videtur attendi penes operationem, ſecundum quam attenditur bonitas artis: ſed bonitas artis attenditur penes operationem exteriorem: & bonitas D prudentiæ attenditur penes electionem, & operationem interiorem. Et ſi dicas: ergo omnes operationes pertinentes ad artẽ debent dici factiones, & exteriores: quod falſum eſt: quia etiam multę operationes interiores: vt volitio, per quam vult ſic diſponere, & frui damnum videtur pertinere ad artem: igitur. Reſpondetur, quòd non eſt inconueniẽs eandem operationem eſſe actionem, & factionẽ: vt domificatio inquantum ordinatur ad rem ad extra, ideſt ad domum faciendam dicitur factio: ſed inquantum ordinatur ad felicitatem humanam dicitur

E tur eſſe actio. Et pro maiori declaratione iſtius.

SECUNDO ſciendum eſt, quòd operatio intellectus ordinata finaliter ad dirigendū operationem exteriorem, vt ipſa, vel res operata ſit in ſe bona dicitur pertinere ad artem: & dicit factio, vel operatio factiua: ſed omnis operatio intellectus finaliter ordinata ad dirigendū electionem, vel volitionem, vt electio ſit bona, & honeſta dicitur eſſe actio. Et aduerte, quòd electio proprie eſt eorum, quæ ſunt ad finē: ſed ipſius finis eſt voluntas ita, quòd finis inquantum habet rationem finis dicitur volibilium: & ordinata in finem dicuntur eligibilium. Et nota, ꝙ ipſorum operabilium duplex eſt finis, ſcilicet communis; vt eſt ipſa felicitas humana: & ſic omnia ordinata ad illum finem dicuntur eſſe eligibilia: Prudētia enim cōſtituit ſibi finem illum communem: ars vero finē particularē: ſicut lectū, domū. & ſic dico, ꝙ illa, q̄ ordinanē ad illū finē particularē dīr factibilia, vel eligibilia ſm q̄d; vt illa, q̄ ordinantur ad hoc, vt domus ſit firma dñr factibilia, vel eligibilia ſm q̄d. Et aduerte, ꝙ ars, & prudētia hñt habitus ſibi oppoſitos. vñ ſicut prudētia eſt hītus inclinans intellectū ad dictādum de medijs ordinatis ad rectū finē: ita habitus eius oppoſitus, q dr̄ beſtialitas, vel imprudētia ſicut dicit Sco. in 3. diſt. 36. vel ſm alios dr̄ aſtutia: & inclinat intellectū ad dictandū de medijs ordinatis ad malū finē: vel de medijs inordinatis, & malis ad bonum finē: ſed habitus oppoſitus arti dr̄ atechnia: & eſt habitus inclinans intellectū ad dictandū de medijs ordinatis ad malū finem particularē: vel de medijs inordinatis ad bonū finē: vt habitus, q inclinaret intellectum ad iudicādū domū fieri ex cineribus, palea &c. Et per hoc patet quid ſit dicendū ad rōnes. Vñ non eſt inconueniēs, ꝙ idē ſit agens, & faciens: non tñ pp hoc ſequitur, ꝙ actio, & factio ſint idem. Ad ſecūdam dr̄, ꝙ agibile, & factibile nō ſunt idē: nam agibile eſt iudicium, per quod iudicamus aliquid eſſe faciendum, vel fugiendū quo ad operationes volūtatis: vel quæ dependent ex imperio voluntatis; ſed factibile eſt aſſenſus, vel iudicium, per quod iudicamus de operationibus tranſeuntibus in materiam extrinſecam. Ideo ponitur.

An quid ordinetur operatio intellectus.

CONCLUSIO reſponſalis: Actio, & factio diſtinguuntur abinuicem. Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

DE prudentia autem ſic vtiq; aſſumamus, ſpeculantes quos vtiq; dicimus prudētes: videtur autem prudentis eſſe poſſe bene cōſiliari circa ipſi bona, & conferentia, non ſecundum partem, &c.

An prudentia ſit virtus.

QVAERITVR tertio, Vtrum prudētia ſit virtus: Arguitur primo, quòd non: quia virtus ſit conformiter ad dictamen rectum: ſed prudentia non eſt huiuſmodi: patet, quia eſt ipſum-

A ſummet dictamen rectum. Secundo, illa quæ eſt regula virtutis non eſt proprie virtus: ſed prudentia eſt huiuſmodi: igitur. In oppoſitum eſt Ariſt. in hoc ſexto. Pro ſolutione.

Duplex eſt prudētia. PRIMO ſciēdum eſt, quòd duplex eſt prudentia, ſcilicet actualis, & habitualis. Actuales eſt dictamen ſeu operatio intellectus, per quam intellectus iudicat aliquid eſſe ſic agendum ſicut oportet: & ex talibus actibus frequenter reiteratis generatur habitus, qui vocat prudentia habitualis. Et aduerte, quòd prudentia proprie non eſt virtus moralis: ſed eſt regula virtutum moralium: non quòd omnium virtutū ſit vna prudentia ſeu vna regula ſicut dixerunt aliqui: quia quilibet virtus habet ſuam propriam B prudentiam: & ideo ſi in aliquo doctore inueniatur, quòd prudentia eſt virtus moralis debet gloſari, ideſt eſt regula virtutis moralis. Sed dubium eſt: Vtrum virtus neceſſario requirat prudentiam actualem ad hoc, quòd dicatur virtus. Dicunt aliqui, quòd ſic: ſic videlicet, quòd niſi actualiter conformetur prudentiæ non dicetur virtus. Alij dicunt, quòd ſufficit, quòd ille actus natus ſit elici conformiter ad rectam rōnē. Et iſtud vr̄ haberi indiffinitiōe praxis, ī qua dr̄, praxis eſt operatio alterius potentię, q̄ intellectus nata conformiter elici rationi rectæ, vt recta ſit. Dicitur ibi nata ad denotandum, ꝙ ſufficit, quòd ſit in potentia propinqua ad hoc, quòd eliciatur conformiter rectę rationi. Ex quo ſequitur etiam, quòd ſi- *Scot. in prolo. 1. ſen. q. 7.*

quis haberet iſtud dictamen, C quòd caſte viuendum eſt, dato quòd non haberet volitionem conformem illi: nam prudentia dicitur recta ratio conformatiua bonæ operationis, vel regulatiua bonæ operationis, & non, quòd ſit actualiter regulans, & conformans.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa prædicta occurrunt aliquæ difficultates. Prima; *An artes ſint virtutes.* Vtrum artes dicantur eſſe virtutes. Et videtur, quòd ſic: quia virtus eſt, quæ habentem perficit, & eius opus bonum reddit: ſed artes ſunt huiuſmodi: igitur. Vnde ipſius artis duplex eſt opus, ſcilicet interius, & exterius, quod natum eſt regulari ab opere interiori: ideo ars ſecundum actum interiorem reddit opus vere exterius bonum. Vnde eſt aduertendum, D quòd differentia eſt inter virtutem hominis, ſecūdum quòd homo: & virtutem intellectus, nam virtus hominis ſecundum quòd homo, eſt quæ reddit hominem bonum ſimpliciter: & ſic iſtę artes non ſunt virtutes hominis, ſecundum quòd homo. Notum eſt enim, quòd per artem domificatiuam homo non dicitur ſimpliciter bonus: quia multi ſunt boni domificatores, & boni artifices, qui dicuntur mali homines: ſed virtus intellectus eſt, quæ determinat intellectum ad melius opus, quod poteſt. Et ſic certe dico, quòd artes bene dicuntur virtutes intellectus, ſed non homines, ſecundum quòd homo: quia non faciunt hominem bonum ſimpliciter. Secunda dubitatio: Vtrum prudentia ſit ha-

E bitus veridicus. Et videtur, quòd non: quia per prudentiam contingit falſum dicere propter ignorantiam inuincibilem alicuius circunſtantiæ: etiam contingit falſum dicere per habitum iudicãtem de his, quæ latent: ſed prudentia quandoque iudicat de his, quæ latent. Patet: quia ipſa eſt circa ſingularia, quæ nos quandoque latent. Pro ſolutione eſt aduertendum, quòd difficultas eſt magna, ad quam dicunt aliqui, quòd quandocunque falſe iudicamus per intellectum, quòd illud iudicium non eſt ipſius prudentiæ: licet tamen propter ignorantiam inuincibilem excuſetur a culpa. Aliter dicunt alij, quòd licet iudicium prudentiale quandoque decedat a vero propter ignorãtiam F inuincibilem aliquorum conſiſtentium in facto: hoc non obſtat quin prudentia ſit habitus actiuus ipſius intellectus. Vnde ſicut virtus naturæ non attenditur ad producendum peccatum: ſed in faciendo de poſſibilibus, quod melius eſt attentis circunſtantiis contingentibus. Similiter virtus noſtri intellectus non attenditur in ſemper iudicando vere, quod eſt ſimpliciter melius, aut peius: ſed in iudicando vere, quod eſt melius, aut peius, ſecundum quod eſt poſſibile ſecundũm naturam ſubiectam, ſecundum quod cognoſcere poſſumus. Et per iſta, & alia dicta in alio notabili patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Prudentia eſt regina virtutum moralium, & non proprie dicitur virtus: Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis. G

An prudentia monaſtica, æconomica, & ciuilis ſint unus habitus.

QVAERITVR vtrum prudentia monaſtica, œconomica, & prudentia ciuilis ſint vnus habitus, vel diuerſi. Et arguitur, ꝙ non ſunt diuerſi: quia virtus, quę eſt circa bonum proprium, & commune non dicitur: igitur nec prudentia. Secundo, illa, quæ dicuntur, vel ordinantur ad bonum commune videntur eſſe idem: ſed iſtæ prudentiæ ſunt ad bonum commune: igitur. In oppoſitum arguitur: quia ſicut eſt de virtute boni viri, & ciuis ſtudioſi: ita eſt de prudentia boni viri, & ciuis ſtudioſi: ſed eadem eſt virtus viri boni, & ciuis ſtudioſi: vt probatur tertio Politicæ: ergo & prudentia eorum eſt eadem. Et pro ſolutione. H

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ prudentia monaſtica eſt dictamen, per quod intellectus dictat recte aliquod bonum homini conuenire, vel ſeruari: vt dictamen, per quod quis dictat, quòd bonum eſt ſibi ſtudere. Sed prudentia œconomica eſt dictamen, per quod quis recte dictat de bono domus. Sed ciuilis eſt, per quam quis recte dictat de bono ciuitatis, & communitatis: modo notum eſt, ꝙ iſtæ diuerſæ prudentiæ habent alia, & alia obiecta: ideo iſta diſtinguuntur adinuicem. Sed bona hominis ſunt triplicia, ſcilicet animæ, vt virtutes, & ſcientiæ:

Quid ſit prudentia monaſtica.

A tiæ: corporis, vt delectatio, pulchritudo, ſanitas: & exteriora, vt diuitiæ. Et inter iſta ſolum bona animæ ſunt bona ſecundũ ſe: & alia non ſimpliciter bona: niſi inquantum referuntur ad bona animæ, & bonum virtutis. Ideo prudentia monaſtica conſiſtit in hoc, quod eſt bene conſiliari, & diſcernere ad acquirendum ſibi virtutes, & recte ordinare bona corporis: & exteriora ad opus virtutis ſeu ad operandum bonũ virtutis: ideo dicit Ariſt. in nono huius, quòd in opprobrium vocamus illos amatores ſui, qui ſibiipſis plus tribuunt: & ſi recte tribuat nullus vocabit eum philacem, ideſt amatorem ſui. Ex iſtis poteſt concedi, quòd prudentia monaſtica conſiſtit in poſſe bene conſiliari, & diſcernere ad B acquirendum ſibi virtutes, & opera virtutum, & in ſcire ordinare omnia, quæ ſunt corporis, & exteriora ad operandum ſecundum virtutes. Habitus autem, quo quis ſcit bene conſiliari ad acquirendum ſibi bona corporis, vel bona exteriora abſque reductione ipſorum in virtutes animæ non eſt proprie prudentia, ſed aſtutia, quæ eſt praua, & vituperabilis.

In quo cõſiſtit virtus interius. SECVNDO ſciendum eſt, quòd virtus quo ad actum exterius maxime conſiſtit in benefaciendo vicinis amicis, & toti patriæ. Vnde bene conſiliari ad procurandum bona amicis & patriæ dicitur eſſe prudentia politica. Et quia quando aliis procuramus bona melius procuramus actum virtutis: ideo dixerunt aliqui, quòd iſtæ prudentiæ ſunt vnus habitus; quod tamen non videtur C verum. Vnde quia bona corporis exteriora ſunt manifeſtiora bonis animæ: ideo multi in illis ſtatuerunt eorum finem: & tales vocantur amatores ſui. Et nota vlterius, quòd quia prudens omnia, quæ ſub eius conſideratione cadũt, ſiue propria, ſiue communia ordinat ad bonum ſibi proprium: videlicet ad felicitatem: prudens enim ad vtilitatem communem operatur: & quæcunque alia ipſe agat, eſt: vt occurrat bonum virtutis: Ideo etiam dixerunt aliqui, quòd prudentia ciuilis, & œconomica reducuntur ad prudentiam monaſticam. Et licet prudens ad diuerſos, & multos fines operetur: hoc tamen eſt ſecundum reductionem ad vnum vltimatum fi D nem: ideo dixerunt aliqui, quòd prudentia ad bonum commune domus, vel ciuitatis, & ad bonum proprium dirigens eſt vnum, & eadem: nihilominus tamen dicitur ſicut prius, ꝙ ſunt diuerſi propter hoc, quòd ſunt diuerſi actus: quia ad diuerſa obiecta. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Illæ tres prudentiæ ſunt diuerſæ ſibiinuicem &c. Et nota, quòd adhuc eſt alia prudentia, quæ vocatur legiſpoſitiua: & eſt prudentia principis, vel legiſlatoris. Et politica eſt prudentia ſubditi, qua ſubditum dictat ſic eſſe operandum: & legiſpoſitiua, qua princeps, vel legiſlator dictat ſubditos hoc facere, & hoc fugere.

B NEQVE eſt prudentia vniuerſalium ſolum: ſed oportet, & ſingularia cognoſcere: actiua enim: actio autem circa ſingularia, pp quod quidam non ſcientes quibuſdam ſcientibus magis actiui &c.

An prudentia conſiſtat circa ſingularia.

QVAERITVR vtrũ prudẽtia ſit circa ſingularia. Et arguitur, ꝙ non: quia ita bene poteſt intellectus habere iudiciũ de vniuerſalibus, ſicut de ſingularibus: igitur. Item ſicut ſcĩa eſt habitus cõcluſionis demonſtratæ: ita prudentia eſt habitus cõcluſionis per ratiocinationẽ prudentialem concluſæ: ſed cõcluſio aliquãdo eſt vniuerſalis: F igitur. In oppoſitũ vr̃ eſſe Ari. Dicit.n. ꝙ actio eſt ſingulariũ: ſed prudentia eſt habitus actiuus: igitur. Et adducit Ariſ. vnũ ſignũ: quia iuuenes poſſunt bene eſſe geometri: ſed non prudẽtes propter defectum experientiæ, quæ eſt circa ſingularia, ſicut prudentia. Item de eodem iudicat prudentia, ad quod inclinat moralis virtus: ſed moralis virtus inclinat ad ſingularia: igitur &c.

Quid ſignificat, prudẽtiã eſſe circa ſingularia. SCIENDVM eſt primo, ꝙ tota difficultas huius quæſtionis eſt intelligere quid eſt potẽtiam, vel habitum, vel operationem eſſe circa ſingularia. Dico, ꝙ nihil aliud eſt, ꝗ ꝙ potentia, vel habitus, vel operatio reſpiciat determinatum ſingulare, & diuiſum ab aliis ſingularibus, vel plura ſingularia determinata, & diuiſa ab aliis quantumcunq; etiam fuerint eiuſdem rationis: vt actus videndi quo video ſortem eſt circa ſingulare: quia determinate fit ad ſortem, ſic, ꝙ non ad alium hominem. Sed potẽtiam, vel habitum, vel operationem eſſe circa vniuerſale, vel vniuerſalia nõ eſt aliud quàm ꝙ potentia, vel habitus, vel operatio reſpiciat non aliquod ſingulare diuiſum, ſed indifferenter plura: vt illud iudiciũ, quo intellectus iudicat hominem bene facere, vbi oportet &c. illud iudicium non magis determinate reſpicit ſortem, quàm Platonem, ſed quemlibet hominem indifferenter. Et ſi dicas, potentia, & habitus nõ magis inclinant ad aliquos actus, quàm ad ſuos conſimiles: igitur quælibet potentia, & habitus erunt vniuerſalium, & non ſingularium. Pro ſolutione eſt aduertendum, quòd potentia, & habitus poſſunt capi dupliciter. H Vnomodo ſecũdum ſe: & ſic dico, ꝙ potentia, & habitus ſecundum ſe conſiderata certe ſunt vniuerſaliũ. i. nõ magis ſunt ad vnum actũ, ꝗ ad ſuum conſimilem. Aliomodo poſſunt conſiderari ſm ſuos actus: vnde potentiam, vel habitũ conſiderari ſm ſuos actus, nihil aliud eſt dicere niſi vtrum actus eorum ſint circa ſingularia, vel circa vniuerſalia: & de hoc eſt dubiũ: Ideo.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ difficultas eſt: Vtrum actus potentiarum, & habitus ſint circa ſingularia, vel vniuerſalia. *Propoſita genus altera propoſitio.* Pro cuius declaratione eſt aduertendum, quòd potentiæ appetitiuæ: ſicut eſt ipſius voluntatis duplex eſt actus: quidã eſt immanens, qui communiter vocatur

A catur elicitus. Alius eſt imperatus, qui eſt cõmuniter alterius potentiæ: puta potentiæ exterioris: licet tamen aliquis actus voluntatis poſſet eſſe imperatus: & de iſtis actibus exterioribus imperatis: dico quòd ſunt circa ſingulare: nullus enim comedit actu, niſi hoc pomum, vel vidst hunc lapidem: & ſic proprie de iſtis intelligitur, qđ dicitur, quòd actus, & operationes ſunt ſingularium. Sed de actibus immanentibus, qui vocantur actus eliciti: dico, quòd inſequuntur actus potentiæ cognitiuæ: ideo ſi actus potentiæ cognitiuæ non fuerit determinatus ad ſingulare, neq; actus potentiæ appetitiuæ: Ex quo ſequitur, ꝙ cum cognitio noſtra de agibilibus quandoque non deſcẽdit ad ſingulare: ideo poſſibile eſt, quòd volitio ſit vniuerſale. Nota tamẽ, quòd ſi iſta volitio non deſcendit ad ſingulare, ſeu non determinetur ad ſingulare: certe non ſequitur aliquis actus exterior: dicitur. n. 3. de Anima, quòd exiſtimatio vniuerſalis non manet. Ex quo ſequitur, quòd potentia, & habitus quo ad actus interiores quandoque ſunt vniuerſalium, quandoque ſingularium: iuſtus enim per iuſtitiam non ſolum vult iuſtum huic, vel huic: ſed omnibus. Similiter legiſlator ꝑ iuſtitiam legalem inclinatur ad ponendum leges vniuerſaliter circa materias omnium virtutũ vt inde omnes boni fiant. Ex quo ſequitur, ꝙ prudentia aliquando eſt circa vniuerſalia, aliquando circa ſingularia: magis tamen eſt circa ſingularia. Prima pars patet: quia legiſpoſitiua eſt vna pars prudentiæ: & notum eſt, quòd ipſa eſt circa vniuerſalia: leges enim non ſolum aſpiciunt ſortem, vel Platonem: ſed omnes indifferenter. Secunda pars patet, quia quandoque iudicamus, quòd nocere huic eſt malum. Tertia pars patet: quia virtus eſt circa difficilia: ſed difficilius eſt bene iudicare in particulari, quàm in vniuerſali: ideo virtus eſt magis circa particularia, quàm circa vniuerſalia: ergo ſimiliter & prudẽtia &c. Et per iſta patet quid ſit dicendum ad quęſtionem, & ad rationes. Ideo ponitur. C

B CONCLVSIO reſponſalis; Prudentia dicitur eſſe circa ſingulare non ſic præciſe quin ſit circa vniuerſale: vt patet ex dictis.

D OPORTET autẽ aſſumere de eubulia quid eſt: vtrũ ſcientia quædam, vel opinio: vel euſtochia, vel aliud quoddam genus &c.

Eubulia, ſyneſis, gnoma, quæ uirtutes.

QVAERITVR Vtrum eubulia, ſyneſis, gnomæ, ſint virtutes a prudentia diſtinctæ? Arguitur primo, quòd nõ ſunt virtutes: nam eubulia non eſt niſi operatio cõſiliatiua: igitur &c. Secundo, quòd non diſtinguantur a prudentia: quia habitus intellectuales, qui diſtinguuntur a prudentia non ſunt niſi quatuor, ſcilicet intellectus, ſciẽtia, ſapientia, & ars: igitur.

In oppoſitum arguitur: quia habentem perficiunt &c. & nõ ſunt prudentiæ, vt notum eſt: igitur

B igitur diſtinguuntur a prudentia. Pro cuius declaratione.

Quid ſit eubulia. ευ κα βουλη. PRIMO ſciendum eſt, ꝙ eubulia eſt virtus intellectualis: & dicitur ab eu, quòd eſt bonum, & boleſis, quòd eſt conſilium quaſi virtus conſiliatiua. Vnde aduerte, quòd eubulia eſt habitus intellectualis inclinans ad recte conſiliandum ad optimum finem attingendum per optima media quando, & vbi, &c. Et nota, quòd in conſilijs contingit quandoq; ad malum finem dare bonum conſilium: & illud non pertinet ad eubuliam. Et nota, quòd ſicut in ſpeculatiuis ex falſis ſequitur verum: ita in practicis per mala media contingit ſortiri bonus finis. Vnde ad bonum conſilium duæ conditiones requiruntur. F Primo, quòd finis ſtatutus ſit bonus. Secundo requiritur inuentio mediorum honeſtorum. Et aduerte, quòd quandoque oportet longo tempore conſiliari, ne interueniat ignorantia: aliquādo parum ne idoneitas attingendi finem tranſeat: ideo prudentia iubet quandoq; non vti eubulia, ſed euſtochia ευστχια : vnde nota, quòd euſtochia, & ſolertia ſe habent ſicut ſuperius, & inferius. Vnde ſolertia eſt promptitudo inueniendi medium in non proſpecto tempore, ſiue ſit in ſpeculatiuis ſiue in practicis: ſed euſtochia eſt promptitudo inueniēdi medium in agibilibus, & practicis tantum: & iſta debent intelligi cum debitis circunſtantijs: vt puta quanto tempore ſit conſiliandum vbi quibus: & ſic de alijs circunſtantijs: Et aduerte, ꝙ eubulia habet habitum ſibi contrarium, ſcilicet cacobulia: qui eſt habitus inclinans ad graue conſiliandnm.

Quid ſit ſyneſis. SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ ſyneſis præſupponit eubuliā. Nam ſyneſis eſt habitus inclinans ad recte iudicandum de medijs per eubuliam inuentis. Et aduerte, quòd quandoq; capimus pro eodem euſyneſis, & ſyneſis licet differant: ſed aſyneſis eſt habitus proprie cōtrarius ſyneſi. Sed gnomę eſt habitus inclinans ad recte iudicandum de medijs inuentis per eubuliam pertinentibus ad iuſtum epijcies. Vnde gnomę ſe habet ad ſyneſim ſicut iuſtum epijcies ad iuſtum ſimpliciter, & vt epijcia ad iuſtitiam. Et aduerte, quòd quando gnoma ſygnoma eugnoma accipiuntur pro eodem. Et nota, M quòd prudentia totalis proprie non eſt vnus habitus, ſed aggregatum ex tribus habitus habentibus ordinem adinuicem, ſcilicet ex eubulia ſyneſi, & pręceptiua, vel dictatiua magis: vt primo eſt eubulia, quæ inclinat ad conſiliandum, & ad inueniē dum media, & poſtea ſyneſis iudicat, quod illorum eſt honeſtius, & eſt alia pars, quæ dicit hoc eſſe ſic faciendum: & aliqui iſtam vocant prudentiam præceptiuam. Sed proprie non debet dici præceptiua: qa iſtud præcipere, vel imperare proprie conuenit volūtati: quę poſt quàm media ſunt inuenta, & iudicatum eſt, quod honeſtus, prudentia dicit eſſe faciendum, & voluntas imperat, ideſt vult efficaciter illud, quod prudentia dicit eſſe faciendum: vnde dato, quod media ſint inuenta, & ſic

& ſic dictat, quod iſtorum eſt honeſtius, adhuc non eſt dictatum, quod hoc ſit faciendum: ideo oportet habere vnam partem prudentię ad dictandum illud, & ſic patet, quod prudentia habet tres habitus, ſcilicet conſiliatiuum, iudicatiuum, & dictatiuum ſeu executiuum: & iſte non poteſt ita bene exprimi ſicut alij, &c. Notum eſt enim, quod conſilium parum valet ſine iudicio, & iudicium parum ſine executione, vel præceptis. Et per illa patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis; Eubulia, ſyneſis, gnomę ſunt virtutes diſtinctę a prudentia.

An prudentia diſtinguatur à ſcientia morali.

QVAERITVR vtrum prudentia diſtinguatur a ſcientia morali. Arguitur, quòd non; quia ſicut ſcientia moralis habetur de concluſione practica: ita & prudentia: igitur. Arguitur ſecundo ſic, quia vel differunt ex eo, quòd prudentia eſt ſingularium, & ſcientia moralis eſt vniuerſalium: ſed hoc non: quia (vt iam viſum eſt) prudentia etiam eſt vniuerſalium ſicut ſingularium. In oppoſitum arguitur per Ariſt. qui diſtinguit ſcientiam a prudentia, dicens, quòd ſunt duo habitus intellectuales. Pro cuius declaratione.

Ex quo prouenit diffi cultas PRIMO ſciendum eſt, quòd difficultas huius quæſtionis prouenit ex diſtinctione ſcientiæ, artis, & prudentiæ. Dicunt aliqui, quòd ſcientia vt diſtinguitur contra prudentiam & artem eſt vniuerſalium, &, prudentia, & ars ſingularium. *quæſtionis.* Et dicunt iſti, quòd ſi aliquæ propoſitiones vniuerſales pertineant ad artem, vel ad prudentiam: hoc non eſt per modum concluſionum, ſed principiorum, puta maioris, vel minoris ad concludendum concluſionem ſingularem: Et dicunt, quòd illa principia vniuerſalia ſunt per ſe nota, vel ſunt probata per habitum ſcientificum: notum eſt enim, quòd ad concludendum ſingularem bene indigemus vniuerſali ſub qua ſumitur minor: ideo dicunt, quòd vniuerſales non pertinēt ad artem, vel prudentiam concluſiue, ſed ſolum præſuppoſitiue: & ſi ſit dubia debet probari per habitum ſcientificum: ideo dicunt, quòd ars, & prudentia ſubalternatur habitui ſcientifico: & ſic dicetur, quòd prudentia ſubalternatur ſcientię morali. Et ſic dicerent, quòd habitus in nobis acquiſitus ex doctrina librorum moralium non eſt prudentia: ſed moralis ſcientia, quæ eſt habitus circa vniuerſalia demonſtratiue acquiſitus. Et dicitur moralis: quia docet naturam, & conditiones operum moralium. Dicūt ergo reſolutorie, quòd prudentia eſt ſingularium: & dicunt, quod illa, quæ ſecundum rationes ſingulares ſunt variabilia, ſecundum rationes vniuerſales non ſunt variabilia. Et ideo dicuntur, quod non eſt inconueniens de eodem eſſe ſcientiam, & prudentiam ſm tamen aliam, & aliam rōnem dn̄t etiā, ꝙ ſufficit cognoſcere illa, quæ

B non cadunt ſub opere noſtro ſecundum rationes vniuerſales : ſed illa quæ ſubſunt operi noſtro non ſufficit cognoſcere ſecundum rationes vniuerſales : ſed oportet deſcendere ad rationem ſingularem eorum. Et iſta opinio videtur multas difficultates includere:ideo aliter dicunt aliqui. Pro cuius declaratione.

Prudentia, & ſcientia quomodo diſtinguantur.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd alij dicunt,quòd prudentia, & ſcientia non diſtinguuntur penes hoc, quod prudentia eſt ſingularium, & ſcientia eſt vniuerſalium : quia notum eſt,quòd conſilium,eſt prudentiæ : & tamen quandoq; conſiliamur de vniuerſali, vt quærens in tali caſu quid debet facere homo:ideo etiam videtur quòd ex iudicio ſingulari ſtatim tanquàm ex medio, & ratiocinationem conſimilis poteſt haberi iudicium vniuerſale:ſi per prudentiã iudices me nunc hoc debere facere,&c.iudicabis ſtatim quem licet debere hoc facere poſitis eiuſdem circũſtantijs. Ex quo ſequitur, quòd omnis lex ſiue decretalis quantuncunq; ponatur in caſu ſingulari habet vim vniuerſalis præcepti, & documenti. Et pro maiori declaratione dicũt iſti,quòd eorum,quæ ſunt,quędam ſunt in poteſtate noſtra fieri, vel non fieri, ſic vel ſic fieri, & illa dicuntur factibilia, vel agibilia : & iudicium de illis dicitur prudentia, vel ars. Alia ſunt,quæ non ſunt in poteſtate noſtra fieri,vel non fieri, ſic vel ſic fieri. Et iudicium de illis dicitur ſpeculatio : & dicunt, ꝙ de iſtis agibilibus, vel factibilibus formantur duplices propoſitiones.Quædam ſic ſe habent, quod ad eorum conceſsionem concedens non propter hoc mouetur ad operandum : & tales pertinent ad ſpeculatiuam : vt ſi concedatur, quod figura diſtinguitur a re figurata non propter hoc concedẽs mouebitur ad aliquid operandum. Aliæ ſunt,quę ſi conceduntur concedens mouebitur ad aliquid operandum: & iſtæ pertinent ad artem,vel prudentiam:quæ ſi ſint per ſe notę pertinebunt ad artem,vel prudentiam non tanquàm cõcluſiones: ſed per modum principiorum,vel concluduntur ex alijs propoſitionibus:& hoc dupliciter : vel ex propoſitionibus non pertinentibus ad artem neque ad prudentiam, ſed merę H ſpeculabilibus: & ſic erunt concluſiones meræ ſpeculatiuæ: & habitus eorum erit ſcientia,vel ſapientia: vel concluduntur ex propoſitionibus pertinentibus ad artem, vel ad prudentiam, tunc pertinebunt ad artem,vel ad prudentiam per modum cõcluſionum, & habitus eorum erit ars,vel prudentia ſiue ſint ſingulares, ſiue vniuerſales. Et per iſta patet quid ſit dicendũ.Ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Prudentia eſt habitus diſtinctus a ſcientia morali.

DE eo autem, quod eſt nihil eſſe magis operatiuos propter prudentiam bonorum, & iuſtorum, parum ſuperius incipiendum ſumentes principium,&c.

An

A *An detur virtus ſine prudentia.*

Q V AE R I T V R Vtrum quis poſsit habere virtutem ſine prudentia? Arguitur quòd ſic; quia voluntas poteſt velle aliquid dato ꝙ intellectus non dictauerit illud eſſe volendum: vt patet de lucifero qui voluit æqualitatem dei dato ꝙ intellectus eius non dictaſſet: igitur. Secũdo arguitur ſic: multi ſunt virtuoſi qui non habent prudẽtiam; igitur. In oppoſitũ eſt Ari. qui dicit ꝙ virtus prudentialis ideſt moralis non poteſt haberi ſine prudentia. Pro cuius declaraiione.

Cuiuslibet potentia pt eſſe duplex virtus.

P R I M O ſciendum eſt, ꝙ cuiuſlibet potentiæ poteſt eſſe duplex virtus ſcilicet naturalis & acquiſita. Naturalis non eſt niſi naturalis inclinatio inexiſtens nobis a natura & inſequẽs naturalem complexionem noB ſtram; & iſta poteſt eſſe bona & quædã mala; puta inclinans ad malos mores: multi enim a natiuitate inclinantur ad luxuriam: quidam ad latrocinium. Et Aduerte ꝙ Ari. bonam inclinationem potentiæ cognitiuæ vocat dinoticam, ideſt induſtriã naturalem; & mala poteſt vocari hebetudo. Et nota ꝙ homo in organo potentiæ, habet ſpiritus mobiles & fluxibiles ad quẽ diſponit caliditas & humiditas dicitur inuẽtiuus modorũ multitudinis ad quemcunq; finem voluerit. Et ſi organum fuerit bene receptiuum ad quod diſponit frigiditas & ſiccitas organi, tunc bene erit iudicatiuꝰ: & ſic erit bene diſpoſitꝰ ad prudentiam ſi ſit ad bonum. Et ſi ſit ad malum erit diſpoſitus ad aſtuciam: & ſi contrariæ fuerit diſpoſitus vocatur hebes. Et C poteſt vocari aſinetus vel aſinus propter defectũ iudicij. Et aduerte ꝙ contingit aliquos eſſe rudes in conſilio, profundos iudicio vel econtra ſecundum diuerſitatem diſpoſitionis naturalis in organis. Et de iſtis virtutibus non quęrit liber noſter: quia iſtæ poſſunt eſſe ſine prudentia: & ſemper ad vnum opus inclinant: ideo videndũ eſt de virtutibus acquiſitis per frequentationem actuum quæ dicuntur virtutes morales. Pro cuius declaratione.

Virtutes morales ſemꝑ ad optimum opus inclinant.

S E C V N D O ſciendum, eſt quòd virtutes morales ſemper ad optimum opus inclinant. Et de iſtis breuiter dicitur quòd non poſſunt acquiri perfectę ſine prudentia. Acquiruntˊ enim iſtæ virtutes ex conſuetudine C ſeu ex frequentatione actuum, & operationum. Pro cuius declaratione eſt aduertendum quòd operationes dupliciter poſſunt eſſe ſimiles. Vnomodo ſecundum ſubſtantiam ipſarum: vt dare dare. Aliomodo ſecundum ſimilitudinariam proportionem ad aliquam regulam: & ſic operationes ex quibus generatur habitus poſſunt dici ſimiles, ſed non oportet quòd ſint ſimiles ſecundum ſubſtantiam: quia tunc inclinarent in tales actus & talis regula eſt recta ratio de agibilibus diſtribuens ſecundum exigentiam circunſtantiarum: talis autem ratio recta prudentia eſt, vel opus prudentiæ: & ſine tali non poſſunt generari iſte

ri iſtę virtutes morales: igitur. Virtus enim videtur ſemper ad operationes inclinare conformes rectæ rationi. Et aduerte, quòd aliquis dupliciter poteſt aſſueſieri in operationibus bonis & conformibus rationi rectæ: Vnomodo quòd non ſibi ſed alteri prudenti credat: & ſic habitus qui ſic generabitur in appetitu erit bonus; ſed non perfectus ſimpliciter: quia cum deficeret doctor exterius non haberet quomodo poſſet bene operari. Secundo dicuntur conformes rationi rectæ: quia in ipſomet eſt:& tunc ex talibus generantur habitus perfectus. Et quando dicitur quòd nullus poteſt aſſentire principijs practicis pertinentibus ad prudentiam niſi per virtutes morales: & per conſequens virtus moralis præcedit prudentiam. Dico quòd homo poteſt aſſentire illis ſine virtute morali ſaltem perfecta: puta per bonam naturalem inclinationem: per aſſuefactionem doctrinalem a parentibus. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Non eſt inconueniens voluntatem habere actum rectum ſine prudentia actuali: & forte etiam ſine habituali. Quæ concluſio poteſt ſufficienter videri ex dictis.

SED & ratio ſic diſſoluet vtiq; qua diſputat quis; quoniam ſeparantur abinuicē virtutes; non enim idem optimè natus ad omnes: quare hanc quidem ſciuit: hanc autem nequaquam aſſumens erit &c.

An virtutes morales connectantur adinuicem.

QVAERITVR Vtrum virtutes morales ſint connexæ adinuicem ideſt vtrum ſic ſe habeant ꝙ vna non poſſit eſſe ſine alia. Et arguitur ꝙ ſic:primo. quia hoc videtur dicere Ari. in hoc ſexto;& etiam Aug. Secūdo arguitur ſic:actus vnius virtutis non poteſt fieri nec perfecte fieri niſi mediante alia virtute coadiuuante:igiť. Patet.n. ꝙ ſi materia temperātiæ occurrat nō poterit homo circa illā habere actum prompte niſi mediante alia virtute:vt mediante fortitudine vel aliqua alia; igitur. In oppoſitum arguitur; aliquis poteſt eſſe naturaliter inclinatus ad actus vnius virtutis & nō ad aliū alteri⁹ virtutis: igiť. Pro declaratione qōnis.

PRIMO ſciendum eſt,ꝙ relictis multis opinionibus reſpondet cū Sco. ꝙ virtutis morales non ſunt connexæ neq; quo ad ſua genera q̄ ſunt iuſtitia, fortitudo,& tēperantia.i.ꝙ nō oportet ꝙ illa genera,ſeu illæ virtūtes ſint cōnexæ adinuicē.Patet: quia notū eſt ꝙ vna virtus non eſt perfectio totalis hoīs; ſed ſolū partialis, alias ſufficeret hr̄e tantū vnā virtutem ad perfectā perfectionē hominis.Mō ſic arguitur:qñcūq; eiuſdem perfectibilis ſunt plures perfectiones partiales ꝑ illud perfectibile habere vnam illarum in ſummo gdato ꝙ aliam habeat in eſſe remiſſo:

Sco. in 3. d.36.

Q' virtutes morales non ſunt connexa.

A miſſo: ſed virtutes morales ſunt hiuiuſmodi : igitur . Et ſi dicas ergo ſequitur, ꝙ qui haberet vnam virtutem in ſummo eſſet ſimpliciter moralis . Dico ꝙ non ſequitur : ſed bene eſſet ſimpliciter temperatus vel fortis vel aliquo genere vel ſpecie virtutis bonus moraliter ; ſed non eſſet ſimpliciter bonus moraliter. Nullus enim poteſt dici ſimpliciter moralis niſi habeat omnes virtutes. Et ſi dicas : ſi virtutes non eſſent connèxæ, ſequeretur ꝙ virtuoſus poſſet obliquari ideſt deficere circa materiam alterius virtutis . Dico ꝙ habens temperantiam propter defectum fortitudinis poteſt deficere circa materiam fortitudinis: ſed propter hoc temperantia nō erit minus perfecta: quia

B ipſa non habet dirigere hominem circa omnem materiam. Et ſi dicas ſequitur ꝙ habens vnā virtutem non operatur delectabiliter circa materiam illius virtutis. Dico ꝙ habens vnam virtutem: vt puta temperantiam delectabiliter operatur circa materiam temperantiæ niſi de per accidens impediatur per materiam alterius virtutis; quia non eſt habituatus : ideo qꝰ habens temperantiam delectabitur circa materiam temperantiæ; tamē poterit triſtari circa materiam fortitudinis propter defectum eius &c. Et quando dicitur ꝙ ſunt ſorores: dico quòd verum, etiam quia poſſunt ſe iuuare adinuicem : ſed vna non eſt alia, neque vna eſſentialiter perſicit alteram. Notum eſt enim ꝙ vna virtus iuuat aliam. Vnde ſi multæ materiæ virtutum ſimul con-

C currerent & homo ſolum vnā haberet certe non ita bene operaretur per illam ſicut eſt haberet alias virtutes circa illas materias . Et forte per hoc ſoluuntur omnes auctoritates ſonātes quòd ſunt cōnexe debet ſic intelligi quòd iuuant ſe adinuicē: & quòd vna ſine alia non poteſt ità bene habere actum ſuū ſicut cum alia &c.

An prudētia, & moralis uirtus cō nectātur inſimul.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd aliç incidunt difficultates: prima vtrum prudentia & virtus moralis ſint connexç adinuicem . Pro cuius declaratione dicunt aliquî ꝙ prudentia ſic eſt connexa cum virtute; ꝙ ſi iudicium præcedit electionem ꝙ tunc non erit prudentia: ſed oppoſitū dicit Scotus . Dicit enim ꝙ prudentia poteſt eſſe ſine virtute & electione, & ꝙ aliquis

D poteſt dictare de medijs ad finē & etiam de ipſo ſine, dato ꝙ nō habeat actum virtutis moralis . Et dicit ꝙ prudentia non ſolū eſt mediorum ad finem: ſed etiā ipſius finis : ſic ꝙ ille habitus generatus ex dictaminibus ſiue ſit circa finem ſiue mediorum ad finem dicitur eſſe prudentia.

Dubiū.

Alia difficultas: vtrum omnium virtutum moralium ſit vna prudentia . Reſpondetur breuiter quòd tot ſunt prudentiæ ſpecie differentes, quot ſunt virtutes morales ſpecie differentes : quælibet enim virtus moralis habet ſuam propriam prudentiam . Non eſt enim veriſimile ꝙ omnia agibilia ab vno habitu reſpiciantur; ſicut nec omnia factibilia ab vna arte. Notum eſt enim quòd aliquis poteſt eſſe bene affectatus circa ali

qua agibilia & non circa alia: quo facto notum eſt quòd poterit dictare de aliquibus agibilibus, & non de alijs, & habere prudentiam circa aliqua nõ habendo circa alia: ergo non omnium agibilium eſt vna prudentia. Et ſiquis dicat: dicit Ariſto. ꝙ omnium agibilium, & omniũ virtutum moralium eſt vna prudentia. Reſpondetur ꝙ illa auctoritas quærit difficultatem vnitatis habitus. Sicut quæritur quomodo philoſophia, vel logica eſt vnus habitus; ita etiam quomodo prudentia dicitur eſſe vnus habitus: & quia iſta materia alias fuit tractata in principio philoſophiæ, & in principio logicæ; ideo vide quomodo logica dicitur vna, & philoſophia: ita etiam prudentia. Et ſic patet, quid ſit dicendum ad rationes.

CONCLVSIO reſpõſalis: Virtutes morales dicuntur eſſe connexæ adinuicem, ideſt dicuntur ſe iuuare adinuicem, & non quòd vna non poſſit eſſe ſine alia. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

An ſapientia ſit nobilior prudentia.

QVAERITVR Vtrum ſapientia ſit nobilior quàm prudentia. Arguitur primo, quòd non: quia, ſecundum prudentiã homo dicitur eſſe magis fœlix. Vnde dicit Ariſtot. in 7. politicę: quod homo eſt tam fœlix quantum eſt in eo virtus, & prudentia: igitur. Secundo arguitur ſic: illa eſt melior ſine qua nullum opus dicitur eſſe bonum: ſed ſine prudentia nullum opus nec ciuitatis, nec domus dicitur eſſe bonum; igitur. In oppoſitum eſt Ariſt. in iſto ſexto. Pro cuius declaratione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ communiter dicitur, ꝙ ſapientia eſt intellectus, & ſciẽtia: & iſtud videtur dicere Ariſt. in text. Sed qualiter debet intelligi multũ diuerſificãtur docto. dnt. n. aliqui, ꝙ ſapientia eſt illa cognitio per quam cognoſcitur ita eſſe, ſicut per concluſionem ſignificatur propter ita eſſe, ſicut per præmiſſas ſignificatur. Vnde aſſenſus præmiſſarũ demonſtrationis dr̃ intellectus, & aſſenſus concluſionis dr̃ ſcientia, & aſſenſus per quem cognoſcitur, ꝙ ita eſſe per concluſionem eſt propter ita eſſe ſicut ſignificatur per præmiſſas vocatur ſapientia: & ſic ſapiẽtia eſt intellectus, & ſcientia: non quidem formaliter, ſed materialiter, & quaſi præſuppoſitiuè. Et iſti habent dicere ꝙ ſapiẽtia in omni proceſſu demonſtratiuè ſaltem ſpeculatiuo, ſiue phyſico, ſiue in mathematico dicitũ inueniri. Aliter dicunt alij, quòd ipſa metaphyſica dicitur eſſe ſapientia: & iſtud videtur habere Ariſt. in 1. metaph. Dicitur enim communiter ꝙ ſapientia eſt ſpeculatio altisſimarũ cauſarum. ſ. Dei & ipſarum intelligentiarum in qua ſpeculatione eſt fœlicitas noſtra. Sed dubium eſt: quomodo erit intellectus & ſcientia. Dicunt ꝙ erit intellectus inquantũ ipſe concedit principia ſua, ſine probatione. Et dr̃ ſcientia inquãtũ habet viã ad arguendũ de ipſis elenchis cõtra negantes ea. Elenchus. n. eſt ſyllogiſmus contradictorius. i. ducens ad methã redargu-

Qualiter ſapia eſt itellect⁹.

A dargutionis. Et iſti fundant ſe ēt in hoc ꝙ dicit Ariſt ꝙ ſapientia eſt intellectus, & ſcientia honorabiliſsimorum in natura. Videtur ergo dicere, ꝙ ſapientia dicitur eſſe de honorabilibus in natura &c. Alij dicunt ꝙ ſapientia eſt aſſenſus per quem aliquis aſſentit toti ſyllogiſmo demonſtratiuo qui eſt vna rationalis vel conditionalis: ita valet ꝙ ille aſſenſus per quem aſſentit toti illi propoſitioni conditionali dicitur eſſe ſapientia: & tunc ſapientia eſt intellectus & ſcientia ſupple obiectiuæ ideſt habetur de illis de quibus habetur intellectus & ſcientia; quia de præmiſsis & concluſione. Sed pro maiori declaratione quæſtionis.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd difficultas eſt inter doctores: Vtrum prudentia ſit nobilior virtus, quàm ſapientia. B Poteſt tamen dici breuiter quòd ſi capiatur pro ſpeculatione ipſius dei & intelligentiarum videtur ꝙ ſapientia ſit nobilior: quia illam ſpeculationem dixiſſet Ari. eſſe noſtram felicitatem & propter eam alię virtutes quærunť. Notum eſt enim quòd ſapientia nō ordinatur ad prudentiam: neque ad virtutes morales cum finis eius proprie ſit ſcire, & ſpeculari: oportet ergo quod aliæ virtutes ordinentur ad ipſam. Notum eſt enim, quod ſpeculatio qua deum ſpeculamur eſt nobilior quàm illa qua intellectus aliquis operatur eorum, quæ ſubſunt ſibi. Et nota quod Ariſt. poſuiſſet duplicem fœlicitatem .ſ. politicam, quæ conſiſtit in operibus prudentiæ. Aliam poſuiſſet fœlicitatem ſimpliciter, quæ conſiſtit in ſpeculatione, & contemplatione dei: & iſte eſt opus ſapientiæ: & illa eſt nobilior prudētia. C Et aduerte, quod licet prudentia ſit magis neceſſaria ad bene operandum quàm ſapientia: quia non poteſt eſſe virtus ſine prudentia: vnde non propter hoc ſequitur ꝙ ſit nobilior. Et ſi dicas: multi ſunt qui dicunt delectationes ſenſuales, & pecunias eſſe meliores ſapientia. Dico ꝙ hoc dicūt, vel credunt propter imprudentiam, & maliciam moralem: & iſti ſunt qui credūt deum nihil eſſe, quàm ventrem ſuum, vel diuitias, vel honores, vel credunt bonitatem eius, &. excellentiam in hoc conſiſtere, quod vtatur nectare, & manna, & cibis delicatiſsimis: vel in hoc ꝙ habent indefectibiles theſauros: vel ꝙ plurimos habent ſeruitores: & certe ſi talia non dicerent ore, tamen talia dicunt D habere in mente: propter quod videmus multos magis velle viuere in hac vita iuuenes, quàm in aliam vitam tranſire. Et per iſta patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Si ſapientia accipiatur pro ſcientia q̄ eſt de honorabiliſsimis rebus quemadmodum capit Ari. in. 1. metaphy. ipſa eſt nobilior prudentia: Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

Medium uirtutis quod.

QVAERITVR Vtrum medium virtutis ſit illud ſignum, ad quod intellectus operantis vniuerſaliter reſpicit. Arguitur

tur primo ꝙ ſic: q̃a omnis ſciẽs opus bene perficit, quando reſpicit ad medium: igitur. Secundo ſic: quia boni artifices dñr operari cum ad medium dicunt̃ reſpicere. In oppoſitum arguitur: quia medium virtutis non eſt terminus medietatum &c. quos eſſe dicimus inter mediũ ſuperabundantiæ, & defectus: ſed ſignum de quo loquitur hic Ariſt. eſt talis terminus; igr̃ &c. Pro ſolutione.

Signũ directiuum quadruplex. PRIMO ſciendum, quòd in iſta quæſtione nos loquimur de ſigno directiuo operantis; & iſtud poteſt eſſe quadruplex. ſ. ſignum præcognitum, & ſignum quod eſt ipſa præcognitio, ſignũ inquiſitum, & ipſa inquiſitio. Signum præcognitum eſt duplex, ſcilicet principale, ſeu vniuerſale, & vltimatum: & eſt illud propter quod rectè operans operatur; & iſtud eſt ipſe deus, propter quod operans debet operari, & vocatur vltimus finis. Aliud eſt ſpeciale alicui vel aliquibus. Pręcognitum eſt lex, vel conſuetudo ſecundum quã quis operatur: iſtud eſt notum aliquibus, puta qui non habent iudicare de lege, ſed ſecundum legem; & ad legem reſpicientes iudicant ſignum, quod eſt cognitio finis: & vocatur principium practicum ſaltem virtualiter. Signum autem inquiſitum eſt medium virtutis. Et dantur quatuor documenta, in ſecundo ad inueniendum tale medium: iſtud eſt difficile, rarum laudabile propter dignitatem, & bonum propter honeſtatem. Primum ſignum eſt ꝙ fugiat extremum virtuti magis oppoſitum: virtus enim magis ab vno extremo, quàm ab alio. Secundum eſt, quod qui vult inuenire medium virtutis fugiat illud vitium, ad quod eſt magis pronus. Et dico quod eſt magis pronus ad illud ad quod operandum maxime delectatur. Tertium documentum eſt, quod qui vult medium iuuenire debet delectationem fugere. Quartum documentum eſt: quia quã do quis parum recedit, non vituperatur: ſed qui multum recedit, vituperatur & ideo volens inuenire medium, oportet quandoque excedere, quandoque deficere propter, quæ medium faciliter inueniatur. Sed ſignum, quod eſt ipſa inquiſitio eſt ipſa conſiliatio, vel notitia inuentiua medium inquiſiti. Ex omnibus iſtis dicitur, quòd ſignum ad quod praaſpicit vniuerſaliter omnis operans, dicitur eſſe finale bonum: & per conſequens non eſt medium virtutis: quia illud eſt difficile inueniri. Notum eſt enim, quòd ſecundum exigentiam illius ſigni vniuerſa opera habent, vel plus, quàm oportet, vel minus, quàm oportet, vel tantum quantum oportet, Et dicunt̃ habere plus q̃n habeut vltrà, quàm ſit neceſſarium ad conſequendum illum finem: & dicuntur habere minus, quando non haberent neceſſarium ad conſequendum finẽ: & habent tantum quantum, quando habet omnia requiſita ad conſequendum finem; & non plura, nec pauciora: ita quòd medium eſt inuentum, quando non eſt addere nec minuere.

SECVN-

A SECVNDO ſciendum eſt,
Medium virtutis ē medium, quod eſt virtus.
quòd medium virtutis eſt me-
diũ quod eſt virtus: ſic videlicet
quòd operatio, quæ manet mo
uendo defectum & ſuperabun-
dantiam dicitur operatio vir-
tuoſa: & ideo propriè quando
dicitur ꝙ virtus eſt in medio:
debet ſic intelligi, ꝙ illa operá
tio quæ manet ſi remoueatur ſu
perabundantia & defectus dici
tur virtuoſa. Et eſt aduertendũ
ꝙ aliter ſumitur medium in vir
tutibus quæ ſunt ad ſe, quàm in
virtutibus quæ ſunt ad alterum,
ſicut eſt iuſtitia. Nam in virtu
tibus quæ ſunt ad ſe, ſumitur me
dium rationis. Et dicitur mediũ
rationis: non ꝙ exiſtat eius ra-
tionis: ſed quia dictatum a ra-
tione recta, ſic ꝙ nõ oportet ꝙ
æqualiter diſtet ab extremis ſi-
cut eſt medium rei. Iſtud me-
diũm ſemper magis accedit ad
B vnum extremũ, quàm ad aliud:
Et debet iſte acceſſus ſemper eſ-
ſe ſecundum rationem rectam:
vt fortitudo ad audaciam: & tẽ
perantia ad defectum; magis ad
ſuperebundantiam. Ratio enim
recta dictat ꝙ fortis magis de-
bet elongari a timiditate, quàm
ab audacia: & temperatus a ſu-
perabundantia, quàm a defe-
ctu: ſed iuſtitia eſt medium rei
nõ quòd ſit dictatum a ratione
recta; ſed quia tale medium di
ſtat æqualiter ab extremis.
Et eſt notandum ꝙ medium iu
ſtitiæ vel ſit ſecundum propor-
tionem arithmeticam, ſicut in
commutatiua: vel ſecundum
proportionem geometricam, ſi-
cut in iuſtitia diſtributiua. Et
pro declaratione eſt notandum
ꝙ differentia eſt inter propor-
tionem & proportionabilitatẽ: C
q̃a proportio eſt habitudo vni
ad alterum: ſed proportionabi-
litas eſt habitudo duarum pro-
portionum. Et dico ꝙ iuſtitia
diſtributiua accipitur ꝓpriè ſe-
cũdũ proportionabilitatem geo
metricam; puta quando propor
tiones ſunt æquales. Sed illud
in quo extremum vnius pro-
portionis diſtat ab extremo al
terius proportionis, non eſt æ-
quale: vt duo ad vnum eſt pro-
portio dupla: etiam quatuor
ad duo eſt proportio dupla; ſed
illud per quod illud extremum
duo excedit, vnũ non eſt æqua
le ad quatuor: ideo eſt ibi pro
portionabilitas geometrica; &
ſecundum iſtam fit iuſtitia di-
ſtributiua. Vnde per iuſtitiam
diſtributiuam bona communi-
tatis ſic debent diſtribui quòd
ſit æqualis diſtributio pecuniæ
ad pecuniam, æqualis perſonæ D
ad perſonam; & ſi perſona iſta
ſit vtilior in duplo, habeat in
duplo de pecunia &c. Non ta-
men oportet quòd differentia
extremorum ſit æqualis vt no-
tum eſt: quia plus datur vni,
quàm alteri. Sed in proportiona
bilitate arithmetica proportio-
nes ſunt inæquales: ſed diffe-
rentiæ terminorũ ſeu exceſſus
ſunt æquales; vt eſt proportio
nabilitas inter tria ad duo &
quatuor ad tria: Notum eſt ꝙ il
læ proportiones ſunt inæquales;
quædam vocatur Seſquialtera,
& alia Seſquiquarta; & tamen
exceſſus eſt æqualis puta vnũ:
& ſecundum iſtam fit iuſtitia
cõmutatiua, quæ reſpicit æqua-
litatẽ dati & accepti ſecundum
valorem: & ita licet inter perſo
nas

nas ſit inæqualitas proportionis: non tamen debet eſſe inter terminos proportionum: ſed debet eſſe æqualitas ſimpliciter dati & accepti quaſi inter differentias terminorum. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes quæſtionis. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Medium virtutis non eſt illud ſignum ad quod intellectus operantis vniuerſaliter reſpicit. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,
Apud hæredes Melchioris Seſſæ.
M D LXXI.

401